

136

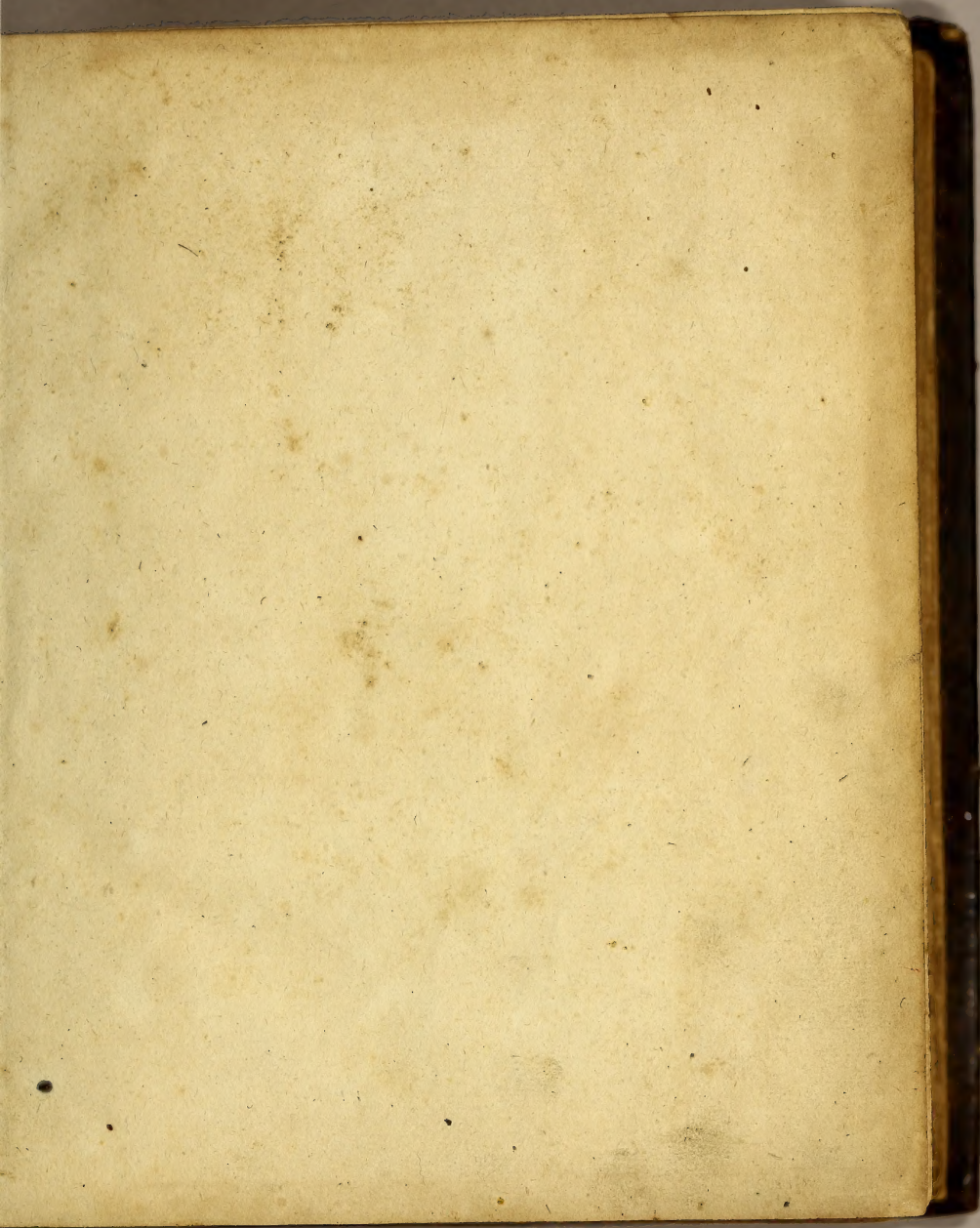

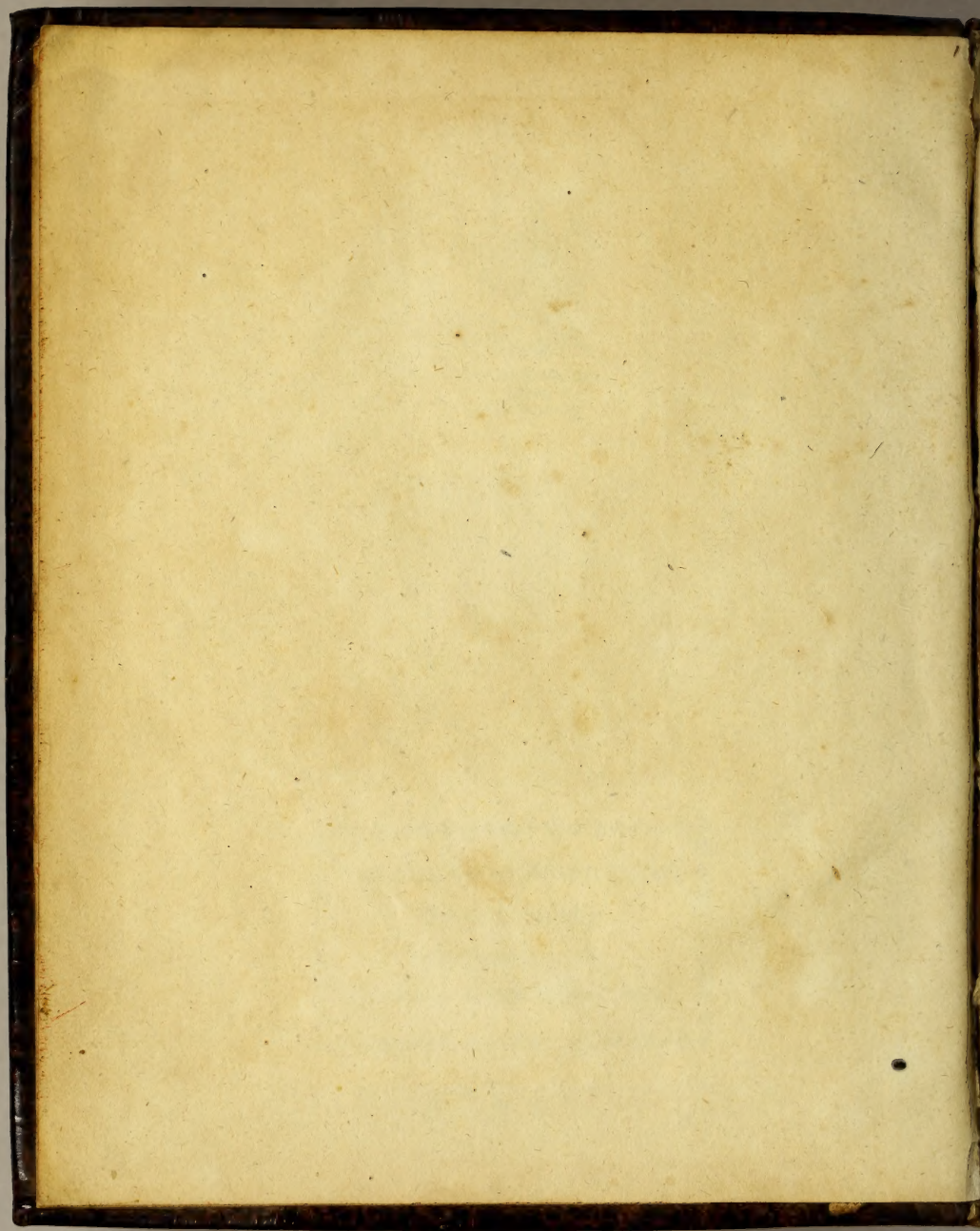
John Carter Brown
Library
Brown University

(Beckmann)

The John Carter Brown Library
Brown University
Purchased from the
Louisa D. Sharpe Metcalf Fund

3A. 2. 18. 19.

RPJCB

HISTORIA
ORBIS TERRA-
RUM, GEOGRAPHICA
ET CIVILIS,
DE
VARIIS NEGOTIIS
Nostri potiss.& Superioris Seculi,
Aliisve rebus selectioribus.

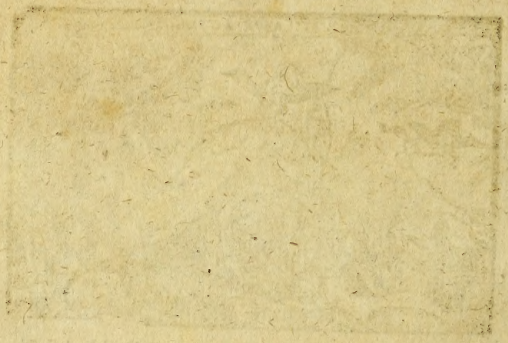
EDITIO IV. CORRECTOR.

FRANCOFURTI AD ODERAM,
Impensis JEREMIE SCHREY, & HENR. JOH. MEYERI HÆRED.
ANNO M. DC. XCII.

HISTORIA

REINHOLD DOUGLASS
ET ALII

PRICE

Amplisimi
DUCATUS
GLOGAVIENSIS,
SILESIARUM
OCELLI,
PRÆSIDI
EXCELLENTISSIMO,

Illustrissimo ac Generosissimo

DOMINO

DN. JOHANNI
BERNHARDO,

S.R.I.COMITI ab HERBERSTEIN,
BARONI NEOBURGI ET GUTEN-

HAGII, DOMINO de LANCKOVVITZ, GLASEN,
BRIEG, DRAGELVVITZ, GOLGOVVITZ, SALISCHET MERTZ,
FEUDI ITEM BURGENSIS REGII STRUBEDORF, CAMERA-
RIO AC DROCETO HEREDITARIO

CARINTHIE,

S.CÆS.AC.REG.MAJ.

CONSILIARIO ARCANORUM PARTICIPI
ETCAMERARIO

DOMINO SUO

CLEMENTISSIMO.

REVERENDISSIMIS,
PERILLUSTRIBUS, GENEROSISSIMIS,
MAXIME STRENUIS, FORTISSIMIS,
NOBILISSIMIS, CONSULTISSIMIS,
SPECTATISSIMIS
EJUSDEM

DUCATUS
ORDINIBUS,
AC STATIBUS,
DOMINIS SUI
BENIGNISSIMIS

In
Submissæ Venerationis
SIGNUM PERENNE,
Qualecunque,
HOC
Monumentum literarium
Humillime
statuit
I P S I S,
TOTIQUE NOBILISSIMÆ
SILESIIORUM NATIONI
Æternum obstrictus

J. C. Becmanus, D.

ILLUSTRISIME
COMES,

REVERENDISSIMI, PERIL-
LUSTRES, GENEROSI, NO-
BILISSIMI, SPECTATIS-
SIMI

ORDINES,

Vetus de Librorum multitu-
dine querela est: *Faciendi plu-
res Libros nullus est finis*, jam du-
dum dixit Regius Ecclesiastes: Longe ju-
stius id dicturus, si ducenta millia librorum
Bibliothecæ Attalicæ, quingenta millia
Bibliothecæ Alexandrinæ, aut aliarum
non minorem numerum vidisset; At quam
justissime idem ingeminaturus, si non Bi-
bliothecas nostrorum temporum, sed im-
mensum istud Librorum diluvium, quod
b Orbem

Orbem nunc habet, cerneret. Scribendi desiderio docti, indocti nunc æque agimur, & quam à cerebro expectare deberemus immortalitatem, miseræ papyro immaniter extorquemus, immemores Palladem non aliunde, quam ex cerebro Patris fui profiluisse, nec papyraceam, sed armatam. Neque aliud interea spectaculum edimus, quam agminis innumerorum hominum per eandem viam se progredi profitentium, quorum tamen alii dextrorsum, alii sinistrorsum, hi sursum, illi deorsum, immo alii prorsum, alii retrorsum sese agant, & quod magis monstruosum, alii pedibus, alii capitibus incedant: Quæ expressio boni istius Senis fuit, quinon necessaria Mundi nostro Seculo vidit ac doluit. Dixerim verbo Ecclesiastæ, Spectaculum nos edere Afflictionis carnis maximæ.

Siccine vero Luxuriam hanc desideria humani Ingenii sistere posse autumabimus, ut ampliori indagine rerum abstinentum sit, quia operosi aut infelices circa eas

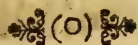
conatus hominum fuere? Aut jura humana Majorum nostrorum adeo propria fuisse putabimus, ut succedentibus nobis iisdem frui fas non sit, quia illi ante Nos ipsis usi fuerunt? Aut ipsos veteres, si possibile fuisset, ut nobiscum vixissent, opinabimur jugum hoc nobis imposituros, ut cœca obedientia eos sequi, nihilve amplius facere aut farinos voluerint? Ne invidorum hæc, non benevolorum patrum consilia fuissent, neque animi humani in Nobis indicia, sed brutalis animæ, cui sequi satis est, at quod sequatur, non intelligit; Nec denique in tanto rerum apparatu, nisi summæ sterilitatis earum argumenta forent certissima.

Patet omnibus veritas, nondum est occupata. Multis ex illa etiam futuris relictæ est: dixit olim Seneca. Vetus istud: Nullum est dictum, quod non fuit dictum prius, tam verum est, quam nihil ex auri argentique venis erui; nihil ex gemmiferis fluviis educi, nihil laticis liquorisve ex fontibus & fluminibus exhauriri denuo, quod non sit eru-

tum eductum, exhaustum prius, aliis interim & aliis aquis, metallis, divitiis semper affluentibus: Inquit diligentissimus Commentator nonnullus in superiorem Salomonis locum. Labores nostri literarii imaginem Horticulturæ referunt, quæ nunquam integra est, quia nusquam invenit, ubi totius naturæ vegetabilis opes una sede jungere possit; Ac si qua etiam esset, non desineret tamen singularum augmenta & decus tractando, statuminando, translocando, procurare: Jam, dum eadem radice plantata stare sæpe nequeunt, educto novo foetu veterem plantam instaurat, jam nutantem adversus tempestates munit, jam sepem instruit & injurias exterius imminentes arcet. Non moratur etiam, si perrupto aditu bestię hortulani officium perverse affectent, aut si culices muscæve flosculos suos deprædatum eant: Quæ deformant quidem decus speratum, sed nec omne, nec diu; Tempus enim miseris istis animabus interitum & æternam oblivionem,

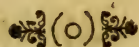
nem, his novum virorem conciliat. Similis plane est status rei nostræ Literariæ; Mensuram ille non habet, qui nullam à Parente suo intellectu accipit, & limitum impatiens est, quia desideria intellectus finiri non possunt, immo ne ministrorum quidem ejus: Nam aurem audiendi, oculum videndi nunquam capit satietas. Neq; novarum modò rerum ille satagit, sed veteres dudum visas revidet, versat, volvit, consuetosque usus majoribus indies accumulat: Immo prorsus easdem subinde resumat, quasque injuria temporum perditura videbatur, denuo veluti seminat, mundoque redonat rem veterem quidem, sed à facie præsentis temporis novum habitum adeptam. Quid mirabimur igitur, si tot conaminum ejus signa prodierint, qui ipse non unus, sed infinities multiplex est, quippe inter tot homines diffusus. Ac diffitendum quidem non est, animantes inutiles amcenitatibus hisce se intermiscere & pastum inde quærere, sed nimis tempora-

rium; Ipsæ enim mox tempori rursus in-
 pastum cedunt, & eodem autore pereunt,
 cujus solo beneficio luce fruebantur. Que-
 rendi eo nomine materies ferme nulla est,
 quia nullam rebus noxam inferunt, sed flu-
 xiles tantum species non advertentibus
 obducunt. Breviter: De rebus utilibus
 nunquam fatis scribi potest, nam Intelle-
 ctus hominum in infinitum infinities abit;
 De inutilibus Scriptis nunquam digne que-
 ripossumus, quia interitus causam in se ha-
 bent, fictamque immortalitatem sponte
 deponunt. *Sinite crescere utraque simul,*
usque ad messem, dicit Paterfamilias ad ser-
 vos suos, cum zizania Tritico se adjunxisse
 quererentur. At finale effatum erat: *Alli-*
gate Zizania in fasciculos ad comburendum,
Triticum autem congregate in horreum me-
um. Subjicimur, quotquot vivimus, duo-
 bus Tribunalibus, utrisque factorum
 nostrorum rationes reddituri exactissi-
 mas. Alterum Divinum est, alterum Tri-
 bunal Posteritatis. Neutrubi respectus
 perso-

personarum externus, adulatio, prensatio aliave ficta hominum fulcra locum inveniunt. Utrunque eundem Autorem, Testem, Judicem expectari oportet. Hic Ignis in coelis Terrisve probabit opera nostra, auro, argento, lapide, foeno, stipula constiterint. Si cuius opus manserit, mercedem accipiet, si arserit, detrimentum patietur.

Ego interim dum hæc scribo, causas suscepti abs me præsentis Laboris operose dicere me non necesse habiturum opinor. Solitum enim intellectus humani morem continuavi, inductus functione Academicæ meæ & exemplis tot insignium Virorum, quorum Scriptis custodiendis in Re Libraria Academicæ nostræ admotus sum; Indignitatis vero in primis securus, dum per Vos ad Tribunal Posteritatis eum deferre ausus fui, ad quod summum vestrum erga literas favorem me animasse non dubito eloqui. Accesit Tua, *Illustrissime Comes HERBERSTEINI*, in me immeritum & facie adhuc ignotum singularis Clementiæ, Vestra-

Vestraque omnium , *Benignissimi Ordines* , erga me propensio , cujus nobile argumentum jam dudum sensi , dum tot charissima pignora ex Amplissimo Ducatu Vestro curæ meæ commissa habui. His de causis scriptum hoc humillimi cultus mei erga Vos monumentum statuendum duxi , non dubitans fore , ut per Vos vivat , qui universis literis animam vitamque fere nunc additis. Vos benigno vultu manuve id accipite , spiritumque ipsi date , quod in Vobis , ac per Voseum ducere perquam gestit , mihi vero , ut inter Clientes Vestros porro numerer , benignissime concedite. Ita Deus Vos sospitet , Patriæque ac Vestris longissime incolumes præstet. Francofurti ad Oderam ipsa D. XXIV. Junii An. MDCLXXX.

HISTORIÆ GEOGRAPHICÆ

CAPUT I.

PRÆCOGNITA GEOGRAPHICA.

- I.** Directorium Autorum Geographicorum.
- II.** Veteres Geographi Graeci.
- III.** Veteres Geographi Latini.
- IV.** Recentes Scriptores, qui in Geographia Veteri occupati fuerunt.
- V.** Nova Geographia Scriptores.
- VI.** Scriptores, qui Veterem ac Novam Geographiam conjunxere.
- VII.** Compendiorum, Geographia Generalis, Onomasticorum Geographicorum Autores.
- III.** Scriptores qui Historiam Civilem & Sacram Geographia addiderunt.
- IX.** De rotunditate Terræ: Cur qui per Fretum Magellanicum Indiam Orientalem petunt, vel totam Tellurem circumnavigant, integram diem è numeris suis amittant? Cur in Philippinis Dies Solis, apud Macaenses: Dies Luna sit, cum tamen Sol ambobus simul fere oriatur?
- X.** Childrai commentum de ovali figura Terræ.
- XI.** Terra magnitudo, ejusque ratio.
- XII.** Longitudo, ac Latitudo Terræ.
- XIII.** Locus in quo primus Meridianus collocandus sit: Portugalorum & Castellanorum eo nomine acta lites; Discrepantia Historicorum in designanda utraque India. Varietas Geographorum in collocando primo Meridiano.
- XIV.** Rationes inveniendi Longitudinem Locorum, Galilæi & Grandamici hac de re cogitata; Nova Inventio Horologiorum Pendulorum Huygenii.
- XV.** Loxodromia.
- XVI.** Circuli utrique Globo communes.
- XVII.** An Polus uterque sub Æquatore videri possit? Sub Polus non continuam sex Mensum Noctem, sed perpetuam Lucem esse.

I.

Rimum conspectum Operæ nostræ Præcognitorum nomine indigitavimus, tradituri eo tum Directorium Scriptorum Geographicorum, tum Generalem Orbis, ejusque Affectionum Notitiam. Scriptorum tum Cosmographicorum, tum eorum, qui Tabulas Geographicas adornarunt, Indicem Generalem exhibet *Ortelius præfat. in Theatr. Orb. Terr.* Alium Indicem Tabularum Geographiæ Veteris

A

apud

apud Scriptores Antiquos sparsim commemoratarum idem habet in *Parerg. Georg. Vet. ad Aevi veteris Typum Geographicum & Tabulam VII. Adde Ricciol. Geogr. Reform. L. I. & init. L. XI.*

II.

Scriptorum Graecorum Geographiae Veteris aliquot collegit & in lucem edidit *Dav. Hæschelius*, qui sunt *Scylax Caryandensis. Marcian. Heracleota, Artemidorus Heracleota, Artemidorus Ephesus, Dicaearchus Messenius & Isidorus Characenus*. Scylacem etiam Latine reddidit & Notis illustravit *Isaacus Vossius*, crediturque ille inter primos extitisse, qui Geographiam scripserit: Quo tamen longe antiquior est illa Tabularum Geographicarum mentio, quæ fit *Jos. XIII. 8. g. Præcepit Josua Viris abituris, ut describerent ipsam terram dicendo, ite & obambulate Terram &c. describite eam, deinde revertimini ad me, ut hic jaciā pro tribubus vestris sortem coram Deo: Abeuntesque viri transverunt per terram, & descriperunt eam oppidatim in septem partes in libro &c.* Reliquorum qui proximè à Scylace idem conati fuerunt, vix quicquam præter mera nomina superest, quales *Pythæas Massiliensis, Timosthenes Rhodius*, qui *Ptolemæi II.* seu *Philadelphi Archithalassus* fuit, & *Libros X. de Portubus* edidit, *Eratosthenes*, qui sub *Ptolemæo IV.* vixit, & *Timosthenem* secutus dicitur. Qui perfectius ad nostra tempora transmissi fuere, sunt, *Strabo*, Patria *Amasenus*, qui *Libros XVII.* Geographiæ scripsit, editos meliori nota à *Causabono cum vers. Latin. Xylandri*: Cui adjectæ sunt *Observ. Frid. Morelli Paris. MDCXX. Cl. Ptolemæus*, Patria *Pelusiota*, qui & *Alexandrinus* Nomen fert, non quod *Alexandriæ* natus sit, sed quia *Observationes* suas ibi instituit. Scripsit *Libros IIX. Geographiæ*, quos recentes Geographiæ Veteris Scriptores *P. Berti*, *Gerb. Mercator & Petr. Montanus, Maginus &c.* Passim exhibent. *Stephanus* quoque Libro de Urbibus notus est, quem *Ge. ibidem* ipse vocat: Patria fuit *Byzantinus*; Editionem ejus melioris notæ adornavit *Bonaventura Vulcanius*.

III.

E Latinis sunt: *Pomponius Mela*, qui vixit tempore *Claudii Imp.* Scripsit *Libros III. de Situ Orbis*, quos præter alios emendatius edidit & observationibus suis illustravit *Doctiss. Isaacus Vossius A. MDCLIX.*

Caj. Plinius Secundus Major (Júnior enim, hujus ex Sorore nepos, nomine *Epistolarum & Panegyrici Trajano dicat* notus est) scripsit *Historiam Naturalem*; cui Geographiam inseruit; Et communiter fabularum Narrationum arguitur, sed quem exculpat Autor *Belgicus*, quem

quem Commentatorem Plinii vocant, denique Anticiferus over Plinius Ed. MDCL.

Cajus Julius Solinus Grammaticus Librum edidit ex variis Autoribus, cum primis Plinio, collectum, quem Polybistorem appellat, pleraque vero selegit judicio, ut creditur, non magno, unde Scaliger levissimum Scriptorem nuncupat in Animadversionibus ad Eusebium. Concinnavit in eum Exercitationes suas Cl. Salmasius integro Volumine In fol. Quos non uno in loco perfringit Vossius antedictis Observ. in P. Melam.

Extat etiam Itinerarium Antonini Imp. quo Provinciae totius Imperii Romani describuntur in V. II. Geogr. Veter. Bertii. Item Tabula Peutingeriana, quam M. Velferus ex Bibliotheca Peutingerorum primus edidit. Procurritque hæc Tabula ab Occidentali Oceano per continentis totius longitudinem ad Orientem usque singula notans loca locorumque Distantias; Et in octo Segmenta commode distribuitur, I. Ab ostiis Rheni Bonnam usque II. Bonnam usque ad Marcomannos. III. A Marcomannis ad Sarmatas. IV. A Sarmatis usque ad Hamaxobios. V. Ab Hamaxobiis ad Roxulanos. VI. A Roxulanis ad Parnacos. VII. A Parnacis ad Paralocas Scythas. VIII. A Paralocis Scythis usque ad finem Asiae. Eam videre est in eodem Theatr. Geogr. Vet. Bertii, præterea in Parergo Geogr. Vet. Ortelii Ed. à Job. Moreto, & in Orbis Antiqui Delineatione Janssonii.

IV.

Qui nostra aetate Geographiam Veterem illustrarunt, quosve ex parte jam tum citavimus, sunt Abrab. Ortelius, Geographus Regis Hispaniae, qui Thesaurum Geographicum in Geographiam Veterem adornavit, item Parergon Geographiae Veteris, Scriptum ob varia specialia lectu jucundum pariter ac utile, cujus Editio melioris notæ est, quam procuravit Job. Moretus A. MDCXXIV. & continet Tabulas XLIX. admodum.

Petr. Bertius Geographus Regis Galliae Ludov. XIII. emisit Theatrum Geographiae Veteris duobus Tomis distinctum Ed. Amstelod. A. MDCXXIX. Tomus I. continet Geographiam Ptolemæi & Tabulas eo pertinentes, item Gerb. Mercatoris in Tabb. Ptolemæi à se delineatas Observationes: Tomus II. habet Itinerarium Antonini Imp. Provinciarum Libellum, Civitates Provinciarum Gallicarum, Itinerarium Burdigala Hierosolymam usque Tabulam Peutingerianam, &c.

Job. Janssonius non minus accuratam Orbis Antiqui Delineationem edidit A. MDCLIII. fol. maj. partemque fecit Atlantis sui; Constat Tabb. Geographicis quam plurimis & præfixam habet Georg. Hornii Introductionem.

introductionem ad Geographiam Veterem, Librum lectu utilissimum; quique etiam forma minori seorsim extat.

V.

Qui recentem Geographiam excoluere, nominamus è Belgio Fœderato industrios Viros *Gerb. Mercatorem & Jodocum Hondium*, qui in fine præcedentis sæculi edito volumine Tabulis Geographicis & adjectis Descriptionibus egregie pro temporis istius ratione instructo, primi insignem istam molem Atlantis meditati fuerunt, quam secutis Annis plurimum auxerunt diligentissimi Viri *Job. ac Wilhelm. Blaeul, & Job. Janssonius*: Editis variis Tomis, diversisque Lingvis Atlantibus: Janssonius Latinum Atlantem XI. Gallice, Belgice, Germanice scriptum VI. Hispanice editum IV. Contractum II. Voluminibus exhibuit, meruitque vel hoc nomine præcipue laudem, quod Geographiam Veterem, Hydrographiam & Atlantem Cœlestem singularibus Tomis exhibuerit. Atlantes Blaeuiani itidem IIX. XI. etiam XIV. Voluminibus prodire.

Nec prætereundi sunt *Vischerus, Freder. de Witt. &c.* qui nostro tempore Tabulis Geographicis itidem operam suam navarunt, minori tamen numero proditis.

In Belgio Hispanico circa finem præcedentis sæculi edidit etiam *Abraham Ortelius Theatrum Orbis Terrarum*, Librum, ut omnia Scripta Ortelii, valde doctum.

In Gallia nostro tempore eadem opera inclaruit *Nicol. Samson d' Abbeville*, Geographus Regius, cujus hæc fere sunt quæ ad notitiam nostram pervenere. I. *Système Geographicum* per Tabulas repræsentatum Paris. MDCXLIV. II. Tabulæ Generalis *Europæ, Asiæ, Africæ, Americæ*, numero XCIIIX, sed sine descriptione Paris. MDCLIIIX. III. Particulares Tabulæ *Galliæ X. Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ, Britannicarum Insularum* totidem. IV. *De Italiæ cum adjacentibus Insulis Tomus singularis* Tabulis XXII. constans Ed. MDCXLIIIX. V. *Europæ XIII. Et Asiæ XV.* Tabulæ cum descriptionibus.

VI.

Geographiam Veterem ac recentem conjungere, *Job. Maginus*, Doctissimus Mathematicus, cujus extant *Geographiæ veteris & Novæ Volumina II.* Ed. *Arnhem. ap. Johan. Janson. MDCXVII. 4to.* &, quem magis facere amamus, *Philippus Brietius in Parallelis Geograph. Veteris & Novæ Paris. MDCXLIIX. 4to.* Inter Compendiorum Scriptores utilis Libr. est *Georg. Fournier Geographica Orbis Notitia per litom Mariæ & filii*

& *fluviorum*; Et in Germania nostra Scriptum *Eberhardi Schulz*. *Alte-
rius Godofredi Schulz* Librum Germanicum, surse *Welt-Beschreibung*/
vix aliud quam confusam pariter ac nazosam molem dixeris; Neque e-
nim levis lapsus mox à principio est. *Peruviam, Chicam, Brasiliam* pro *Insu-
lis* ab eo haberi: Nequid de aliis addamus. Eodem pertinet *Philippi Clu-
veri Introductio ad Geographiam*, Liber qui raram nostro sæculo felicitatem
expertus fuit, ut cum exiguo suo merito à multis magnifiat, sed tamen
non inutilis, si cum *CL. V. J. Bunonis* Commentario legatur. In *Henrici Scha-
vii Sceleto Geographico* emendari possit, *Californiam in Sinum Mexicanum con-
jici, Regiam Magni Mogoris esse Delli, Isthmum Estretto, Straet / Canaelidem s-
gnificare, &c.* Aliis non immorabimur. Rarum sane est frugi compen-
dia reperiri, quin in Temporum pariter ac Ingéniorum teredines atque
Tineas abeant, quæ de omnibus Historiarum Còpendiis sententia est Ju-
diciofissimi *Baconi de Verulam. L. de Augm. Scient. II. c. VI.* De sola Geogra-
phia Generali extat doctissimus Liber *Bernhardi Vareni*, quem vocat *Geo-
graphiam Generalem*, de novo editus A. MDCLXIV. Amstelod. Cui si-
mile nec inutile est, sed diffusius & mole majus Scriptum, *Job. Bapt. Riccio-
li Geographiæ & Hydrographiæ Reformatæ Libri XII.* Bonon. MDCLXI. fol. quod
Locorum Communium instar fuerit. Inter Onomastica Geographica ex-
cellit ante commemoratus *Theſaurus Geographicus Ortelii, & Liber XI. dictæ
Geographiæ Reformatæ Riccioli.*

VII.

Exiis qui præter Locorum Designationem & Dénominationem in
Descriptione Orbis Historiam Civilem & Sacram adjecerunt, est *Job. Bo-
terus*, Italus, cujus Descriptionem Orbis Germanice reddidit & edidit
Egidius Albertinus Secretar. Ducis Baviaræ. In Gallia extant *Pierre de
Avity. Theatre du Monde, &c.* In Germania idem conatus fuit *Se-
bastianus Münsterus* in Cosmographia sua, Vir diligentissimus, sed in quo
paulo plus accuratioris desideres. Censuram hujus Cosmographiæ
vid. in *Damiani à Goes* Hispania, qua in specie Hispaniam à Münstero
defendit. Similem Cosmographiam tentavit & Münsterum antecel-
lere studuit *Job. Rau*, sed qui minore forte, quam Münsterus, accurations
est: Inter recentes est, *Lucas de Linda Descriptione Orbis & omnium Re-
rum publicarum*, qui utinam plenioris maturitatem expéctasset! *Johan.
Frider. Popping*, ipso splendore Tituli *Orbis Illustrati seu Novæ Historico-
Politico-Geographiæ Imperiorum Descriptionis, &c.* Doctorum fini-
stras

stras suspiciones movit, nec injuria subiit, quicquid fuit Doctissimæ Censuræ ex Parnasso in Secēssu Albipolitano. Sed horum aliorumve passim fiet mentio in leqq.

IX.

Materies Geographiæ nostræ est Terra, seu *Orbis Terrarum*, seu quod hodie magis proprium Nomen est, *Globus Terr-aqueus*, partibus suis solidis ac liquidis constans, h. ipsa *Terra, Aqua & Aëre*, cujus Ambitum *Atmosphæram* vocant. Suntque quæ de Terra hic considerari possunt, ejusdem *Figura*, *Magnitudo* seu *Dimensio*, & hac comprehensa *Longitudo & Latitudo*, in quibus singulis eo usque versabimur, quoad in ReHistorica aliquem usum præstiterunt hæcenus, vel hodiernum præstant, cætera aliorum Commentariis relicturi.

Figuram Terræ non tantum vulgus credit in latissimam planitiem excurrere, cujus Terminus sit Circularis Linea, sed etiam è Patribus non pauci crediderunt: Terram nempe infinitis Radicibus deorsum extendi ac fundari *V. Laëtant. Instit. Divin. L. III. cap. XXIV. August. L. XVI. de Civ. D. cap. IX.* Nostra ætate idem statuit Franc. Patricius: Quæ opinio alii perinde gravi errori ansam dedit, ut putarint non dari Antipodes, h. qui adversus vestigiis stent contra nostra vestigia. Hinc *Laëtant. c. 1. Aut est quisquam tam ineptus, qui credat esse Homines, quorum vestigia sunt superiora, quam capita? Aut ibi, quæ apud nos jacent, inversa pondera?* *V. Nicol. Nancel. L. IX. Microcosm. pag. 1391.* Ubi etiam Augustini & Nazianzeni verba laudantur. Idem Christiani plerique mediorum temporum senserunt, & Bonifacius Episcopus Moguntinus, Homo *ἀγαπῶν* & ratiocinatus fuit: Si essent Antipodes, alii homines, adeoque alius Christus introduceretur: Cui cum *Vergilius* Sanctimonia & eruditione celebris in Bavaria Episcopus adversaretur, Bonifacius apud Zachariam P. M. effecit, ut ille ad Utilonem Regem Baviaræ scriberet, & Utilo tandem Virgilium Sede Episcopali ejiceret, Zachariæ ad Bonifacium Rescriptum habet *Marc. Ant. de Dominis L. VII. de Rep. Christ. c. V. n. XLVII.* Historiam integram *Aventinus Annal. Boj. L. III.* his fere verbis: *Erat Vergilius etiam in disciplinis, quas Mathematicas vocamus, & in Philosophia prophana, magis, quam tum Christiani mores ferebant, eruditus. Ex illiusmodi literarū scitis, contra opinionem vulgi, & D. Aurelii Augustini, & aliorum forte docuerat, id quod nostro seculo non argumentis investigandum, sed experimentis cognitum est, circumfundi terra homines undique, & conversis inter se pedibus stare, unde Anti-*

podas

podas Græca nuncupat voce. Hoc ita acceptum est, quasi Vergilius alium mundum, alios sub terra homines, alium denique Solem, atque aliam Lunam esse adfereret. Bonifacius hæc velut impia, & Philosophia divina repugnancia, refutat: Vergilium publicè, privatim arguit, ad recitandum hæc nectas provoat, efflagitatque jure suo ut legatus Germaniæ, ne illa hujusmodi deliramentis sinceram, & simplicem Christi sapientiam polluat, atque contaminet. Divus Vergilius (ut omnes homines sumus, & nihil est ex omni parte beatum) hæc injuria, ac contumelia laceffit, animum Utilonis Reguli Bojorum, apud quem plurimum valebat, abalienare à Bonifacio, atque inter eos discordiam, & odium serere conatur. Jactabat etiam, se à Romano Pontifice designatum Episcopum, qui primus ex his quatuor, quos Bonifacius Boiis consecraverat, decessisset. Divus Bonifacius id Zachariæ Pont. Max. literis conqueritur. Zachariæ quoque Philosophia Vergilii suspecta esse capit. Ipse igitur legatus cum mandatis, & literis ad Utilonem ire jubet, partes suas Bonifacio commendat. Vergilium Philosophum (si Sacerdos sit, inquit, nescio) à Templo Dei, & Ecclesia depellito, sacerdotio in concilio abdicato, si illam perversam doctrinam fuerit confessus. Sidonio quoque & Vergilio comminatorias scripsit literas Romanus Episcopus, postulavitque, ut Bonifacio obsequantur. Insuper Regulo Bojorum denunciatum est, ut Vergilium Romanam mittat, ubi Vergilius rationem reddat, ac à Pont. Romano examine comprobetur. Ac Libertus Fromundus quidem Historiam hæc longe aliter in Ant-Aristarcho suo explicare conatus est: Sed hunc suo patitur abundare sensu. Eandem habet Cl. Fauchet Historicus Gallicus Tom. i. fin.

Et vero ne multa pro Rotunditate Terræ argumenta aggregemus, licet eam exinde colligere, quod si versus Austrum vel Boream tendamus, aliæ aliæque Cæli partes in oculos incurrant, aliæ à conspectu nostro abducantur, & Solus hic elatior, alibi depressior appareat; Atque iterum si versus Orientem vel Occidentem proficiscamur, Astra citius vel tardius oriri aut occidere videamus. Quorum causa nulla alia est, quam Globi Terreni Gibbositas, quæ obstat, quo minus uno eodemque tempore sidera illa omnibus hæc locis se conspicienda præbeant. Estque evidens confirmandæ huic rei argumentum, quæ in Navigationibus Indiciis se offert observatio. Illi enim qui per Fretum Magellanicum Indiam Orientalem petunt, vel totam Tellurem circumnavigant, integram diem serius numerant, quando in India appellant, vel etiam quando domum redeunt, atque illi, qui in India aut in Patria degunt. Cujus Exemplum

emplum extat in *Historia Navigationis Jacobi Le Maire*, qui cum in Regno Jacatra appulisset, suaque Belgarum Societati Indicæ cessisset, id factum dicitur d. 1. Novembr. ac Lunæ die, computantibus ita *Le Maire* & Socii ejus; d. 11. Novembr. vero ac Martis die ex computatione Belgarum in Jacatra: Adeo ut oportuerit *Le Maire* & Socios ejus Hebdomade illa die Martis carere & sequentem diem cum Belgis tertiam Novembris ac diem Mercurii numerare. Quæ *Historia Navigationis Le Maire* prostat singulariter edita cum Titulo: *Speculum Orientalis Occidentalisque India Navigationum Georg. Spilbergen' & Jac. Le Maire Lugd. MDC XIX. 4to.* Et in Tomis Itinerum Indicorum. Idem de *Navigatione Magellani* ex *Ciezza* refert *Boxborn. Hist. Itin. pag. 1030.* Quod diem unum in Calendario anticipaverint, rati diem Mercurii esse, cum esset dies Jovis; Et *Ricciol. Almagest. p. 1. p. 35. ex Pigafetta*: Eos appulisse d. VI. Sept. sua, VII. vero Hispalensium computatione. Cujus rei Ratio non aliunde quam à citiori ac tardiori ortu & occasu Solis peti potest, quia enim Sol Nautis ejusmodi semper serius & occidit & oritur, tandem absoluta tota circumnavigatione, & tot minutis, quibus Sole quotidie serius fruuntur, in unum aliquem Numerum majorem coeuntibus, tota dies efficitur. Transitque hæc varietas in ipsum usum Civilem istorum locorum; Et Portugalli Urbis Macao in litore Chinenfi incolæ Hispanique in Philippinis una eademque die v. g. XX. & XXI. Januarii, hodienum numerant, Portugallicum Europæis diem XXI. Hispani vero more navigantium per Mare Pacificum diem serius eoque XX. Portugalli festa celebrant, Hispani Vigiliis, illi Diem Solis, hi Diem Saturni; Et tamen Sol utrisque simul fere oritur & occidit. Portugalli nimirum, cum primum in hæc loca ferrentur, recta versus Orientem iverunt, Hispani v. per Occidentem eodem venere. Itaque sverum numerum isti retinuerunt, hi Solem comitati eundem tardius ac cum processu itineris longissimi tandem integra die serius destituerunt: Retinentque ambo populi studio hanc numerandi rationem, pro demonstrando jure suo à Pontifice M. ipsis concessio, quod erat, ut Portugallicum esset, quicquid terrarum progrediendo versus Orientem invenirent, & Hispanorum, quod illi versus Occidentem progrediendo inventuri essent: Ambo igitur cum in extremis istis Regionibus concurrerent, easque ad se pertinere æquè arbitrarentur, signa juris sui quoque retinenda censuerunt, quorum pars erat hæc, utpote Itineris sui testis, numerandi temporis ratio,

X. Plane

X.

Planè novum est, quod commentus fuit diligentissimus Anglus *J. Childreus in Britannia Baconica, sc. Historia memorabilium rerum Naturalium Anglia, Scotia & Wallia: Terram non rotundam, sed Ovale esse.* Rationem reddit, quod Experientia monstret, nivem in Regionibus frigidis æstivo tempore nunquam totam liquefcere. Quia igitur multum nivis sub utroque Polo decidat, necessario à creatione mundi usque magnum ibi cumulum collectum esse: Igitur licet Terra initio rotunda creata fuerit, cumulo isto tamen paulatim oblongam factam & cum tempore oblongiorem futuram esse. Ea fini deinde allegat Tychois & Kepleri testimonia, qui in Eclipsibus Lunaribus aliquid Ovalis animadverterint, eoque Terram requiri Ovale redditam. Quæ excerptimus ex Latina Paraphrasi *Ephemeridum Eruditorum T. III. pag. 139.* Sed cogitari possit I. Tempestatem hibernam non semper perinde gravem esse, nec æstatem æquè remissam; Ideòque licet nix aliquot annis duret, id tamen fieri remissiori tantum æstate, non autem si contingat eam tepidiorem esse. Neque satis est unius atque alterius Anni observationes hic allegari, cum pauci sint, qui isthuc proficiscantur, vel quos commodorum spes eo perducit; Quos licet durior tempestas prefferit, certum tamen non est, eam semper ita se habituram, aut omnes æquè ita pressum iri. Confer quæ in simili negotio de Peregrinationibus Indicis per Boream instituendis ratio- cinatur *Job. Isaac. Pontanus in t. Beginn ende Voortgang van de Oostindische Compagnie Tom. I. N. I. fol. 68. II.* Imò nivem sensim disperire, non minus ac lapides solent in Speluncis Lapidificis, quales Baumannii in Germania nostra, & Ukiensis in Britannia, quæ jam dudum oppletæ fuissent, quippe destillante superius aqua in lapideam duritiè statim concrescen- te, nisi, quæ materia in imo est, sensim iterum liquefceret. III. Eclipsium Lunarium ab exacta rotunditate recessum, siquidem fiat, non posse mu- tate Terræ Figuræ transcribi, sed causæ alii unde nata; Alias enim id non una aut altera vice, sed crebrius observaretur, quod tamen hæcenus non factum fuit.

XI.

Locum Terræ, seu situm in Systemate mundi, ejusque seu Motum seu Quietem cognosci, non huc adeò, quam ad Physicorum cathedram pertinet. Magnitudo ejus VMCCCC. miliaribus Germanicis æstimari solet, & talibus quidem; quorum singula MDCCCC. perticas Rhin- landicæ contineant. At quantillum istud spacium, si cum cæli mole ejusque corporibus comparetur. *Hoc est illud punctum*, inquit gravis-
B
simè

simè Seneca Præf in Nov. Quæst. quod inter tot Gentes ferro & igne divi-
ditur. O quam ridiculi mortalium Termini ! Ultra Istrum Dactis non
exeat : Strymo Thracas includat : Parthis obstat Euphrates : Danubijs
Sarmatica ac Romana differmet , Rhenus Germaniæ modum faciat :
Pyrenæus medium inter Gallias & Hispanias jugum extollat : Inter Æ-
gyptum & Æthiopiam harenarum inculta vastitas jaceat. Si quis formi-
cis det intellectum hominis , nonne & illæ unam aream in multas pro-
vincias dividunt ? Quid illis & nobis interest , nisi exigui mensura cor-
pusculi ? Punctum est istud , in quo navigatis , in quo bellatis , in quo regna
disponitis , minima , etiam cum illis utrinq; Oceanus intercurrit. Modos in-
veniendi istam magnitudinem prolixè tradit Varen. Geogr. L. I. cap. IV.
Et Wilibrord. Snellius toto Libro , de Terra Ambitus vera Quantitate , s.
Eratosthene Batavo ; Item Ricciolus toto L. V. Geograph. De causâ cur talis
Magnitudo divinitus posita sit , cum eodem Ricciolo balbutimus : Ho-
minem uno Anno à Polo Boreali ad Australem ambulare posse , si , quod
non adeo difficile iter est , septem milliaria cum dimidio quotidie con-
ficiat. Videri itaq; probabile , DEUM O. M. ad mensum fuisse Terra Globum
Humane staturæ & facultati ambulandi , ut Homo , si velit , possit uno Anno
discernere omnes Tempestatum Vicissitudines , quas abeundo ab uno Tropi-
corum ac redeundo ad eundem efficit , ex ea contemplatione rapi in admi-
rationem & Amorem Sapientissimi ab munificentissimi Conditoris. Cit. L. V,
Geogr. c. ult.

XII.

Longitudo est Extensio Terræ ab Occidente in Orientem ; Latitu-
do Ejusdem Extensio versus Polos. Utramque Geographi in Globo Ter-
restri certis Circulis exprimunt , è quibus Circuli Longitudinis , quos &
Meridianos vocat , Equatorem ad Angulos Rectos secant , & integri ex-
hibentur numero XLIX. Dimidiati s. Semicirculi XXXVI. Circuli Latitu-
dinis ad Equatorem Parallele ducuntur & ad utrumque Polum usque
pertingunt , denis gradibus à se invicem distantes. Claretque maximè
usus harum rerum in speciali singulorum Terræ Locorum designatione ,
quæ ut juxta debitam proportionem exprimeretur , certa longitudinis &
Latitudinis Mensura Terræ attribuenda fuit : Unde & unumquemque
locum sua Longitudine pariter ac Latitudine donarunt , quarum illa jux-
ta generalem Definitionem modò datam , erit Distantia Loci à primo lon-
gitudinis Circulo , seu Primo Meridiano ; Hæc Distantia ejusdem ab Æ-
quatore.

XIII. Lo-

XIII.

Locus, ubi primus Meridianus collocandus, aut in quo primum nūmerandæ Longitudinis initium quærendum sit, Quæstionem Geographis nostri temporis præbuit, tanto nobiliorem, quanto notatu digniorem occasionem habuit. Ac veteres quidem Geographi & in iis Ptolemæus eum in Canariarum unam, quam Junonem nominabant, collocare solebant, quippe rati Canarias in extremo Occidente sitas esse; Nec sub initia crescentis Geographiæ de alio cogitarum fuit: Nam quia res arbitrii humani erat, ideo non multum referebat non necessariis cogitationibus hac in re fatigari, & utrum Meridianus in Canariis manere, an aliò commodius transferri possit, expendere.

Cum verò A MCCCCXCII. *Columbus* Americam detegeret, & *Ferdinandus Catholicus* eam à Pontifice sibi dari posceret, Rex Portugalliæ *Johannes* indignè ferens, hoc modo tot Regionum, opum Hominum Dominium sibi præripi, causam suam apud Pontificem egit quidem, sed tum temporis impedire non potuit, quin *Ferdinando de Apostolica sedis plenitudine omnes Insula & regiones, &c.* concederentur post lineam à polo Arctico ad Antæcticum ductam & centum Leucis ab Azoribus & Ins. Prom. Viridis distantem. Mox verò *Ferdinandus* & *Johannes* mutuo pacto concludere Circulum Pontificis CCLXX. Leucis removendum, & quod ultra eum re-reperiretur Castellanorum, cis eum Portugalorum futurum esse. Vid. *An-ton. Herrer. Dec. I. Lib. II. Cap. §. 9. 10. Mass. de reb. Ind. Lib. I.* Dum igitur pactis hisce stabatur, Portugalli circa initium præcedentis Seculi Brasiliam, partem Americæ Meridionalis, occupabant, & partibus suis se probè defunctos rebantur. At verò Brasilia non ita potiebantur, quin paulo post & pactorum & Brasiliæ occupatæ ipsos paniteret. An. MDXIX. enim aggressus Navigationem Australem *Ferdinandus Magellanus* & freto, quod Magellanicum dicunt, feliciter invento, Mare Pacificum emensus Moluccas adiit: Quem secuti *Franc. Garcias & Godofred. de Loya* a. A. MDXXV. easdem eodem itinere & sex Navium classe petiverunt; Et cum Portugalorum Archithalasso æmuli *Moluccarum Reges Ternata & Tidoris* eas quasi obtulissent, dum uterque ab ipso auxilium peteret, Archithalassus etiam *Albukerkius* summo Portugalorum lucro uni sese adjungens utròque potiretur. Castellani eadem occasione usi, alteri subvenire studebant, qui à Portugallis obrui videbatur. Hinc quoque ipsis liber in *Moluccas* aditus patefactus, alter Regum à cujus partibus Portugalli erant, paulò post subrutus, & Portugalli Mo-luccis

luccis exuti. Res hæc ab initio statim gravissimo bello in Europâ terminanda videbatur, quod tamen qualitercunque declinatum est, dum utrique ad Bullam Pontificis & pacta olim sancita sibi redeundum, vel saltem dimensionem exactiorem ineundam existimarunt. Itaque An. MDXXIV. tentarunt ejusmodi quid, sed irritò successu: Nam principiis & dimensionibus nimium quantum discrepabant; Portugalli ab *Insula Salis*, quæ maxime orientalis est ex *Insulis de Capo Verde*, ducentas & LXX. Leucas suas ordiebantur, exiguam jacturam existimantes, si tot Leucas in continenti Americæ amitterent, modo easdem in Oriente lucrarentur, & Moluccas suas facerent: Hispani verò seu Castellani ab *Insula S. Antonii*, quæ XC. Leucis magis declinat ad occidentem, initium sumebant. Neque de latitudine continentis Australis Americæ inter *Puerro Veyo* ad oram Maris Pacifici & *Cabo de S. Agostinho* ad mare Atlanticum, quibus maxima Americæ Latitudo comprehendi putabatur, inter ipsos convenire potuit. Cum Hispani illam LI. gradibus, Portugalli LV. definirent, utrique Regum suorum cupiditatibus obedientes, & animo in *Moluccas* intentissimo. Ex qua varietate fluxit quoque varia illa *Indiæ Occidentalis* distributio: Quam sola *America* concludunt Portugalli, Castellani vero eidem præter *Moluccas*, *Philippinas*, *Insulas Salomonis*, *Novam Guineam*, *Japoniam*, &c. accensent *Vid. Herrera Descrip. Indiæ Occid. c. 26.* De illa verò Portugallorum & Castellanosorum Lite legendi *Gomara Histor. Gen. Indiæ. L. IV. cap. X. & seqq. & Laet. descrip. Indiæ Occid. Lib. XV. c. 1.*

Hinc itaque sine dubio seu fluxit, seu occasionem sumfit illa de variando Meridiano anxietas: Cui alias deinde rationes Mathematici adjunxerunt, a declinatione pyxidis Nauticæ, &c. petitas, quas aliis recensendas relinquimus. Tabulæ *Geographicae Blaeui* primum Meridianum in *Cana-riarum* seu *Fortunatarum* illam, quæ *Teneriffa* dicitur, collocant. Idemque fit in maximo Globo ejus. Quia verò etiam unius ejusdemque Insulæ Termini longitudine inter se differunt, æquum erat, non certam modo Insulam eligi, sed in Insula etiam certum locum, qui exiguus pariter, notabilis ac perpetuus esset, quique differentiam ne unius quidem minuti induceret. Nam quia longitudines locorum usque ad minutum solícite inquiruntur, necessarium erat ipsorum Principium ne unius quidem digiti ambiguitate vacillare. Hac finis ergo assumptus est *Pico* (sic enim in Tabulis aliquibus sine adjecto alio quodam nomine vocatur, cum tamen nomen commune sit; Nam & *Azores* aliquem *Pico* habent, *Pico de S. Georgio* in Insula

la Fayal, & Pico de Adam Insula Ceylon) sed cognomine explicandus Pico de Teide (Pico de Terraïra ab incolis dici meminit Varenius p. 79.) Mons in maxima modum evectus. Eundem Meridianum assumit de Wit in Tabulis suis Geographicis. In Afores qui rejiciunt, alii Orientaliores assumunt Insulam S. Mariae & Insul. S. Michaelis: quod facit Duval Geographus Regis Galliarum in Tabulis suis. Alii Occidentaliores sumunt Corvo & Flores, veluti facit Blaeu in Globis suis minoribus. Godofredus Wendelinus à Meridiano, qui transit oppida Holam & Schattolam Islandia, orditur. Alii locum, in quo degunt, sibi assumunt: Quemadmodum Eansberg, in Observat. Astronomicis, qui Gase Zeelandiae oppido primum Meridianum destinavit: Et Origanus, celeberrimus olim Academiae hujus Mathematicus, Francofurto nostro. Vid. Scripta ipsorum passim. Memorabile est Regem Galliarum Ludovicum XIII. jus fuisse Cosmographos Regni sui Meridianum primum statuere in Insula Ferri seu Ferro, quod ex Furnerio narrat Ricciol. Alm. Tom. I. p. 1. p. 725. Cui tamen differentiae obviari facile est. Nam si longitudinem Loci tui numeres à Teneriffa, alter verò à Corvo & Flores, totidem gradus istius computationi Te adiacere oportet $14\frac{1}{2}$ circiter. Item si à Corvo & Flores, numerare coeperis, alter verò à Teneriffa, tuum erit totidem gradus abjicere, ut computationi ejus Te accommodes. Eodemque modo in aliis procedendum.

XIV.

Non minus verò celebre est & in Re Geographica utilissimum Quæsitum de inveniendâ distantia Meridiani nostri ab alio Meridiano noto, seu Longitudine Locorum, de quorum positu nihil certi Tibi constet: Ut, si in Oceano sis, nescias autem quo loco ejus, determinare possis, quot milliaribus à Meridiano, eoquæ à Patria Tua, etiam quacunque Regione distes. Tentarunt id aliquamdiu Viri non infelicitis Ingenii, sed dispari ab Ingenio eorum successu. Galileus de Galileis ex Satellitibus Jovis eam colligere conatus fuit, sed cum utilissimo huic labori immoretur, res isto modo peragenda hucusque neglecta fuit, nisi forsânâ non nemine Virtuosorum Angliæ revocetur. Grandamicus Nobilis Gallus ex Magnetis ad Polum conversione ejusdemque variatione & declinatione idem non ita pridem conficere conatus fuit; sed ingeniose magis quam vere, quod demonstravit è Virtuosis Angliæ Henricus Power Libro hac de re contra ipsum edito. Felicius verò hoc negotium administravit Nobilis Belga Christianus Huygenius à Zulichem, qui ex confectio Horologico Pendulo id eruit, & probandum deinde Ingeniosis quibus-

huscunque transmisit: Cui suum deinde *Ill. Comes Kincardinus* addidit, ejusque usum paulo post A. MDCLXIV. Anglorum Capitaneus *Holmes* non levi cum successu in Oceano *Æthiopico* expertus fuit. V. Anglorum *Trans-actioes Philosophicas* de A. MDCLXV. m. *Martio*. ubi simul *Huygenii* *Litteras* ad Amicum legere est. Aliis etiam antehac ejusmodi quid suboluisse discimus ex *Varenio Geogr. C. XXXI. Prop. VII.* ubi sex modos inveniendi Longitudinem Locorum exponit, & præter alios Automaton ejusmodi, quale *Huygenius* confecit, reliquis modis omnibus præfert p. 615. Præmi, quod *Belgii* Ordines Inventori posuerint & 30000. Florenorum esse creditur, meminit p. 612. Idque illo tempore, quo scriberet hæc, à Monacho quodam Gallo *Duillerio* petitum fuisse dicit,

XV.

Occurrunt etiam oblique ducti Circuli seu Arcus in Globo Terrestri reliquos omnes varie secantes, quos *Loxodromias* appellant, Numero totidem, quot Venti sunt, h. XXXII. quorum septem semper in Quadrante Meridiano & Parallelo Loci intercipiuntur, octava autem *Loxodromia* perpetuo est Parallelus, Veniuntque iisdem, quibus Venti, Nominibus. Usus earum est in Re Nautica, de quo videndi *Hydrographici* Scriptores, quem & non nihil attingit *Varen. c. XXXIX. Geograph. Propos. XIII. & seq. Et Blaeu de Usu Glob. L. II, P. III. p. 150.*

XVI.

Circuli utriusque Globo communes sunt Meridianus, Horizon, Equator, *Ecliptica*, *Tropicus* *Canceri* *Tropicus* *Capricorni*, *Coluri*: Quorum explicatio pariter ac *Polorum* & *Axis*, item quæ de *Zonis* aut *Sphæris*, *Terminis* ex *Comparatione* & vario positu *circulorum* natis dici solent, in *Compendiis* *Geographicis* passim obvia sunt. Id in genere notari posset, nullos eorum re ipsa in Cælo aut Terra dari, omnes enim partes *Sphærarum* hæc in re sibi undique sunt simillimæ, sed tantum concipi ab animo humano, tanquam *Notiones* *Secundas* & *instrumenta* percipiendi *Scientiam* *Astronomicam*, non tamen *fundamento* quodam & *vestigio* in *Sphæris* planè destituta. Sic cum *navis* aliqua rapitur per undam marinam, non relinquitur quidem in ipsa aqua realis aliqua linea, per quam *navis* tracta fuit, aut quam oculo distingvere possis interim tamen revera *navis* fuit per illud undarum spatium vecta. *V. Keckerm. Syst. Astron. L. II. c. II.*

XVII.

De *Polis* seu potius *Stella Polari* (hæc enim nomine *Poli* aliquando

do venit,) nolimus præteritam Quæstionem, An in Sphæra Recta seu in istis Regionibus, quæ directè sitæ sunt sub Æquatore, uterque Polus, h. utraque Stella Polaris, conspici possit? Id quod ex materie de Refractionibus Geographorum aliqui suspicati sunt. Sed satisfactum ipsis fuit à diligentissimo *Mandelslo Itiner. Cap. XIII. p. 151.* Ubi dicit se Polum Arcticum, non nisi post VI. gr. cis Æquatorem, Antarcticum verò post VIII. gr. demum trans Æquatorem vidisse: Ich habe bey der Linie mit Fleiß Acht gegeben / obs wahr sey / was etliche sagen / daß man unter derselben beyde Polos zugleich sehen könne / ich habe es aber anders befunden / denn ich verlohr aus dem Gesichte den Polum Arcticum im sechsten Grad von der Linie / und sahe den Süder Polum, nemlich Antarcticum, erst im 8. Grad. Idem sentit *Job. Levis in Navig. Americ. Non modo sub Æquinoctiali Polus uterque non apparet, quod plerique arbitrantur: sed neunter nisi duobus immensis ultra citraque gradibus: Veluti citatur à Keckerm. Syst. Astron. Part. I. c. II.* Neque minus Nobilis observatio est de Polis hinc Terras iis subjacentes noctemque diemque sex Mensium habere, quam & veteres non obscuris testimoniis firmarunt. Unde præter alios *Plinius Lib. II. c. LXXV.* cum de variis Lucis incrementis egisset: *Haut dubie reponitur id, quod cogit ratio credi; Solstitii diebus accedente Sole propius verticem Mundi, angusto Lucis ambitu, subjecta Terræ continuòs habere dies senis mensibus, noctesque è diverso ad Brumam remoto. Quod fieri in Insula Tule Pythias Massiliensis scripsit, sex dierum Navigatione in Septentrionem à Britannia distante: Quidam verò & in Mona, quæ distat à Camaloduno Britannie oppido circiter ducentis millibus, affirmant.* Atqui istud de *Thule* Insula fallum est, quæcunque etiam sit ex Insulis Borealibus: Fallum etiam de *Mona*, seu *Cæsaris Monam* intelligas, quæ *Mannia* est & *P. Orosio Mevania*; seu *Taciti Monam*, antiquam *Druidum sedem*, quæ *Mon* *Britannis* dicitur, *Anglis Anglesey*. Hæc enim in litore *Wallico* sita est, illa in *Mari Hibernico*: Quæ loca vicissitudinem Noctium ac dierum non minus æstare quam hieme experiri notorium est. De semestri Nocte verò tantum abest, ut ita sentiamus, ut è contrariò putemus, si quis sub Polo vivere possit, eum in perpetua Luce versaturum. Ratio est, quia Æquator in hisce locis Horizontem stringit. Atqui maxima Solis ab Æquatore distantia est 23. gr. 30. min. Totidem ergo gradibus Sol ab Horizonte horum locorum distabit, si remotissimus sit ab iis. Jam verò *Crepusculorum duratio à plerisque 19. Graduum Profunditatis Solis sub Horizonte statuitur. Quibus si quatuor, quinque vel plures Gradus*

adjeceris, quibus propter maximas Refractiones circa Polum Phænomena altius elewantur, quam revera sunt, plures habebis vel totidem saltim Gradus pro Crepusculo, quot Sol ab Horizonte ibi remorus est: Et per consequens perpetua Luce ibi frui licebit, si non splendida, aut praesentis Solis, saltim dubia, & non omnino nulla, quæ deinde eo magis augetur, quo Sol à Tropicis ad Æquatorem propius accedit. Confer *Voss. Not. ad Pomp. Mel. L. III. c. 6.* Nec pratermiserimus à Doctrina Refractionis plane aliena opinione tradi iisdem Locis, duobus Æquinoctiis diebus Solem neque oriri, uti loquuntur, neque occidere, sed dimidium Solem supra Horizontem illorum, dimidium infra eum hærere. Quod post alios etiamnum exponit accuratissimus *Varenius Geogr. L. II. c. 25. Prop. I.* Qui si Solem ipsum intelligat, non refragatur: Si Phænomenon Solis h. lucidam istam speciem, quæ oculis tum temporis se ingerit, dixerimus istud integre jam tum videri, vel etiam aliquot diebus ante visum fuisse: Imo asseruerimus, si quis illo tempore sub utroque Polo esse possit, eum geminum Solem visurum Refractionibus non minus in hanc quam in illam partem Phænomenon Solare efferre valentibus. Quam rem tanto facilius dabit, quisquis Astronomiæ peritus *Adulterium Solis & Lunæ*, Phrafi Astronomica ita dictum, h. Eclipsin Lunæ, Sole adhuc supra Horizontem existente visam A. MDCLXVI. d. VI. Junii in memoriam sibi revocaverit. Cujus causa itidem in nulla re alia sita erat, quam vaporibus Phænomenon Lunæ supra verum locum, in quo erat, interveniente Refractione, elewantibus. Atque extant de hac Eclipsi peculiare commentarii *Grandamici, Payeni, &c.* Quorum summam vide in *T. I. & II. Ephemer. Erudit.*

CAPUT. II.

HISTORIA VENTORUM.

I. Atmosphaera, Venti Explicatio.

II. Ventorum numerus.

III. Venti Generalis natura: In Mari Pacifico 3000. milliaribus sine metu omni Tempestatum aut variationis Ventorum navigari: Ob-

servationes circa abitum Europæorum in Indiam Orientalem, eorumdemque inde reditum. Cur Belgæ circa finem Anni ex India Orientali navigare soleant.

IV. Ventorum Specialium recensio.

V. Etc.

V. *Etesiarum natura & cause*: Cur non in Germania, Gallia, &c. spirant? Esse Australes pariter ac Boreales.

VI. *Chelidonii & Orpithii explicati.*

VII. *Moussonum natura & variatio.*

IIIX. *Ventorum certo loco, sed perpetuo spirantium recensio.*

IX. *Terreinbos & Viracons explicati.*

X. *Ecnephia, Travados.*

XI. *Orkanes.*

XII. *Perpetua malacia prope Guineam.*

I.

AD specialia descensurus se primum offert *Atmosphæra*, tertia pars Globi Terreni, i. æris Sphæra terram ambiens: seu vi vocis Aër vaporosus circa Terram. Cujus hic, ne physicas Commentationes adducamus, solum motum cognoscere nobis opus est, i. Ventum. Ventus enim est Commotio aeris sensibilis.

II.

Ventos æquè ac Plagas XXXII. moderni faciunt. *Vid. Compendia Geogr.* Græci ac Latini pauciores numerabant: Quod licet ad navigationem aliquosque usus valde incommodum esset, illi tamen id non adeo senserunt, quia Navigationes ipsorum pariter ac omnium Antiquorum à litoribus haut longè recedebant. De causis, Effectis & sim. Ventorum nihil dicemus.

III.

Ventus alius est Generalis, alius Particularis. *Generalis* à Nautis vocatus *de Passatwind* / multis simul locis per totum annum spirat in mari: Estque perpetuo Orientalis, i. Eurus vel Euro Collateralis, & cumprimis observatur in Mari Zonæ Torridæ.

Sic in Mari Pacifico constantissimum se exhibet, adeo ut naves, quæ à Novæ Hispaniæ portu *Aquapulco* versus *Philippinas* tendunt, sine ulla velorum vel collectione vel mutatione eo tutissime utantur. *Kirch. de A. M. l. III. p. 4. c. 2. p. 469.* Ex dicto portu, ubi perpetua fere malacia est, 10. gr. versus Austrum recta contendunt, & juxta dictum 10. parallelum tam feliciter in Occasum navigant, ut immotis velis spacio 85. dierum 3000. milliariorum intervallum absolvant, nec cursum aut vela mutant, nisi ad Insulas *Ladrones*, ubi derelicto parallelo 10. ad 13. navim dirigunt, ut Os Insularum (la bocca delas Islas) recta ingrediantur, sicq; vitæ periculis *Manillanum* portum tandem obtineant. Quæ refert ex ore *Didac. Bobadilla*. Nec ab initio susceptarum inde Navigationum in hunc usque diem ulla navis in vastissimo illo MDCL. milliarium itinere periisse deprehensa est. *Vid. præter*

Præter alios *Georg. Spillberg. Navig. p. 56. circiter*, ubi etiam Aquapulci descriptionem videre est. Adde *Jac. Heremita Itinerarium*, &c. Contra qui ex Insulis *Philippinis America* Regiones, quippe respectu illarum Orientales petunt, iis semitam Solis sub Zona Torrida servare aut repetere ob perpetuam venti reluctationem impossibile est: sed ut in portum, è quo solverant, Aquapulco restituantur, eos Zonam Temperatam ingredi & ad *Americæ Septentrionalis* litora navim dirigere oportet, ut hinc Borealis flatibus adjuti desiderato termino tandem potiantur. *Vid. hac de re Ephemerides Thomæ Candish. Ed. cum Itinerar. ejus p. 84.*

Qui *Indiam Orientalem* ex Europa petunt, plus temporis opus habent, quam qui ex *India Orientali* Europam repetunt: Quo scitent Itineraria Belgica & aliarum nationum. Quia Ventus ab *Africæ* litoribus perpetuo *Brasiliam* & *Paraquaviam* versus spirat. Hinc fit, ut Belgæ *Indiam Orientalem* petaturi, quando Insulas Promontorii viridis prætervehuntur, non amplius juxta *Africam* navigent, sed recto itinere *Americam* petant, & in litoribus ejus hæreant, donec Tropicum Capricorni emensi sint, postea verò demum ad Caput *Bonæ Spei* tendant, & sic deinde iter suum longius persequantur. Ratio est, quia cum perpetuo contrario Vento ipsis luctandum esset, si prope *Africam* manerent, quæ etiam probe probeque expertus fuit *Vasus di Gama*, cum Promontorium *Bonæ Spei* detegeret. Contra si à Promontorio *Bonæ Spei* versus Europam tendant, longè breviori itinere utuntur, rectà ad Insulam *S. Helenæ*, quæ CCCL. miliaribus à Prom. Bon. S. abest, pergentes, quod iter plerumque XII. vel XVIII. diebus absolvunt, quippe generali isto vento adjuti. *Vid. Catalogum ejus in Itinerario Mandelslo p. 181.* Nec aliud curant nisi unicum hoc, ne Insulam prætervehantur, cum admodum parva sit; Etenim si vel octava miliaris parte inde deflectant, non possunt eam repetere, Vento Orientali Occidentem versus eos impellente. Ideo tum Aquisitionis causa vel Insulam *Ascensionis*, vel ipsam *Brasiliam* cum maximo itineris dispendio adire coguntur.

Tertia pars Maris sub Zona Torrida existentis inter *Africam* nempe & *Philippinas* non quidem destituitur hoc vento, sed tamen ab ipso non semper afflatur, tot Insulis in eo sitis interpellantibus, quo minus tam crebro spirare possit. Interea crebro deprehenditur spirare Mense Januario, Februario, Martio, Aprili, Majo.

Hinc Belgæ quando ex *India Orientali* solvunt, plerumque circa finem anni id faciunt; quia tum temporis vento Generali usque ad C.B.S. adju-

adiuvantur; Atq; Goæ eodem tempore proficisci solent. *Vid. Mandelslo.* Quo fit, ut Belgæ etiam plerumque circa Mensẽ Julium in patriam appellant. Contra circa idem tempus è Patria solvunt, trimestri vel quadrimestri spatio Iter inter Belgium & cap. B. S. emensuri: Quod dum faciunt, certi sunt se Generali Vento in mari Indico haut impeditum iri. Cujus particularem rationem adjicimus §. 7. n. 1. Plura hac de re *Vid. in Varen. c. 21. p. 381. Caulam Venti Generalis* prosequitur Kircher. in *Subterr. Lib. IV. S. II. c. 2. p. 193. & seqq.* Nim. cum Sol sub Zona Torridâ Oceanum radiis suis perpendicularibus jam in hac jam in illa parte pro Solis in hoc vel illo Dodecatemorio constituti ratione perpetuò feriat, fit ut ex Solis incumbentis æstu vehementi mare attenuatum ingentem vaporum copiam halitibus mixtam in aërem educat, qui quidem vapores halitusque rarefacti in anteriori Solis Semita consistentem aërem cum summo impetu dum protrudunt ex ea protrusione aër agitatus versus eam partem, versus quam Sol fertur diffusus, eum ventum ex ortu in occasum, quem nos Generalem dicimus, efficit.

IV.

Venti Speciales certo loco ac certo tempore spirant. Tales Veterum decantatissimi *Etesia, Chelidonii, Ornithia, &c.* & qui nostro tempore nomine *Moussonum* innotuere, quos prosequitur Varen. c. l. p. 389. Kircher. c. l. p. 196. & seqq.

V.

Etesia describentibus Græcis sunt Venti Boreales à medio Julio usque in finem Augusti, eoque toto dierum Canicularium tempore flantes: Ac spirant quidem interdiu tantum, noctu verò desinunt: Nec ubi vis spirant; Neque enim in Germania nostra, vel Gallia, Italia, Persia &c. eos sentimus, sed in iis tantum Regionibus, quibus Carpathii montes versus Boream obtenduntur, i. Græcia, Macedonia, Servia, Bosnia, Thracia, Asia Minori, Ægypto. Cujus causa è Vaporum copia ex dissoluta nive (qua montes illi abundant) ortorum petenda: Quia fit, ut quamdiu Vapores illi consumti non sunt, tamdiu venti hi durent, & cum circa meridiem potissimum rarefiant, noctu autem condensentur, hinc fit, ut Venti interdiu durent, de nocte autem flatus suos suspendant. Notandum, quod observarunt Mart. Cromer, in *Rebus Polon.* & *Sigism. ab Herberstein in Rebus Moscoviticis*, indicante Kircherò c. l. C. III. eodem tempore in Regionibus cis Carpathum, i. Poloniæ parte, & Russia etiam statos ventos spirare, sed Australes: Quod tanto majori argumento est *Etesiarum* non aliam causam esse, quam quæ à Carpathiis montibus peti potest.

Eteſiſ annueramus *Ventos Boreales*, qui in litore Indico Guzaratæ à Martio uſque ad Septembrem continuo ſpirant, quia nives in Caucaſi montibus diſſolutæ ingentem Vaporum vim ſubminiſtrant, qui Solis æſtivi radiis verſus Auſtrum diſſunduntur. *Videndus Job. Twiſt in Deſcr. Regni Guzarat. p. 67.*

VI.

Chelidonioſ poſt Brumam incipere ſcripſerunt Græci, ſed de initii die nihil certi prodidere. Sunt autem Auſtrales valde debiles, inſtantes, & minus continui. Cauſa eorum videtur ex montibus Monomotapæ, quos Luna vocant, petenda; Dum enim Auſtralem Zodiaci partem permeat, Nobis & Græciæ hiemem facit, illis verò in R. Monomotapæ æſtatem; Eoq; nives montium iſtorum liquefacit, & halituum Copiam educit, ſenſim deinde abſumendorum. Quod debiliores ſint à maxima diſtancia montium fieri autumamus; Halitus hi enim quo longius progrediuntur, eo debiliores evadunt. *Ornithioſ*, Ventos poſt Æquinoctium Vernum ſpirantes, forte non fruſtra erimus, ſi Chelidoniis accenſuerimus. Et Ventus Auſtrales etiam à Sept. ad Martium in Regno Guzaratæ ſpirantes huius generis eſſe potuerunt.

VII.

Mouſſonæ, (Motions Latine dixeris) ſunt tertium Genus Ventorum, qui certam temporis Periodum quotannis obſervant, in certis ſque Maris Partibus per aliquot meſes ſpirant. Ac multum refert in Re Nautica ipſos obſervari, quippe quorum tempus Nautæ eligere habent ad Navigationē, quam inſtituunt verſus ejuſmodi plagam, ad quam Ventus ille ſpirat. I. In Oceani Atlantici maxima parte ad Zonam Torridam cis Æquatorem & Temperatam Borealem pertinente Boreas frequenter ſpirat meſe Octobri, Novembri, Januario. Hinc fit, ut Belgarum Navigationes verſus Indiam Orientalem plerumq; iſtis in Menſibus ſuſcipiantur, ut opera horum Ventorum Æquatorem ſuperent. Et ſæpius obſervatum fuit, illos, qui Meſe Martio è Belgio ſolverunt, non citius ad Braſiliam veniſſe, quam aſios, qui ſuccedente Octobri exiverant, utriſque Borea adjutus eoq; Meſe Febr. illuc pervenientibus. Nautæ tamen hunc Ventum Mouſſonibus annumerare haut ſolent.

II. In Oceano inter Africam & Indiam diximus §. III. Ventum Generalem ſpirare Meſis. Januar. Febr. Mart. Aprili, Majo: Meſe Auguſto & Septembri durat Motio Contraria Ventorum Occidentalium.

III. In

III. In Litore Malabarico Motio Orientalis tantum mense Januar. Febr. & Martio durat, quo tempore potissimum naves inde versus Persiam, Arabiam & Africam solvunt. Toto autem Majo, Junio, Julio, Augusto vehementissimè fœvit Boreas, adeo ut nullæ naves tum temporis exire possint. At in litore Coromandel opposito priori nihil ejusmodi sentitur.

IV. Qui è Philippinis Novam Hispaniam repetunt, non possunt per Zonam Torridam iter hoc suscipere, quia Ventum Orientalem Generalem perpetuo contrarium habent, sed necessum est ut 40. gr. Lat. Bor. adeant, sub hoc enim à Ventis Borealibus, qui perpetuo in ora illa America Septentrionalis regnat, impulsî, brevi tempore Portum Californiæ obtinent. Vid. Kirch. de A. M. L. 3. p. 4. c. 2. pag. 460. qui à PP. Simone Cotta & Didaco Bobadilla Insularum Philippinarum audita hæc refert. Ad emetiendam vero reliquam partem Itineris Mensibus Junio, Julio, Augusto, Ventis Occidentalibus adjuvantur.

VIII.

Ventos certo loco, sed perpetuo, spirantes observare est I. in litoribus Peru & Chili Regnorum, adjacentique Vicino Mari, ubi Ventus perpetuo fere est Australis vel Collateralis ejus Austro-Zephyrus. Incipit ad 46. gr. Lat. atque perflat ultra *Panamam* Isthmi Americani, quo fit, ut Naves Hispanorum auro & argento onustæ Limâ Panamam tendentes paucis diebus iter suum expediant: Contra vero Panama Limam repetentibus multorum dierum navigatione opus sit.

II. In Freto Le Maire ad Litora Terræ Magellanicæ s. del Fuego continui fere spirant Ventî Occidentales, tanto cum impetu, ut arbores quoque à perpendiculari rectitudine versus ortum inclinent. Sed ab altera parte ejusdem freti ad litora Terræ Australis spirat Auster.

III. Medio Itinere inter Japoniam & Liampo urbem maritimam Chinæ semper spirant Ventî Occidentales. Plura Vid. iterum ap. Kircher. c. l. c.

IV. Quibus si quid de statu nostrorum Tractuum addendum est, familiarissimi nobis sunt Ventî Occidentales & Zephyro-Boreales, unde & ædificia nostra illis partibus, quibus plagas istas spectant, citius ruinam sentiunt. quippe injuriis majoribus isthinc obnoxia. Confer. infr. C. III. P. III. §. IV. ubi de Portuum Britannicorum commoditate.

IX.

Huc referimus etiam Ventos, qui in Maritimis quibusdam Regionibus

CAP. II. HISTORIA VENTORUM.

ribus non certo anni tempore tantum, sed certis etiam singulorum dierum horis spirant, ac dum generum esse deprehenduntur. Quidam qui à Terra ad litora spirant, quos Portugalli vocant *Terreinhos*, Belgæ den *Landvind*. Alii à Mari ad litora Portugallis *Viracons*, Belgis de *Vind uyt de Zee*. Sic in Litore Malabarico à mense Aprili usque ad Septembrem ejusmodi *Terreinhos* s. *Terrestres* ab h. XII. Noctis usque ad Meridiem sentiunt, à Meridie usque ad XII. Noctis *Viracons* s. *Marinos*. In litore Novæ Hispaniæ *Venti Terrestres* de Nocte spirant, *Marini* tota die: Idem usu venit in Regno Congi & Provinciis ad Lopo Consalvo,

X.

Ecnephiæ denique sunt *Venti Subitanei*, qui summo cum Impetu è nube prorumpentes, sursum deorsum omnia vertunt. A Portugallis *Travados* dicuntur: Frequenter sentiuntur in Oceano Atlantico inter Brasiliam & Africam, ad Gvineam sub Æquatore, ad Loango, ad Caput B. S. ad Terram de Natal, ad Promontorium Gwardafuy, Portugalli antequam sufficienti Oceani Noticia instructi essent, & inveniendis circa C. B. S. & Africa Promontoria novis Regionibus operam darent, hujus repentini *Venti Truculentiam* magno navium hominumque interitu non semel experti sunt. Vid. *Joh. Petr. Masseji Histor. Ind. L. I.* Memorabile est in monte quodam Promont. B. S. quem Belgæ den *Tasselberg* vocant, observari primo minimam Nubeculam; Sed mox totam operiri montis latitudinem: Quod simul ac Nautæ sentiunt, collectis velis à litore recedunt, & alto sese committentes inevitabilem alioqui tempestatem declinant. E montis vertice enim tam validus Ventus è vestigio emittitur, ut nulla tam bene compacta navis sit, quin impetu ejus obruatur. Nec alius generis esse videtur concitatissimi Turbines, quos subinde in Arabiæ desertis itinerantes, cum primis qui *Mecham* abeunt, experiuntur, nimirum densa & atra nubes mixta cum flammis nubeculis tenebras diei inducit, mox procella erumpit, cujus fævitia licet mox sedetur, rubram tamen arenam tanta copia in terram ac mare ejicit, ut Arabes asserant, integram sæpenumero Mercatorum Societatem, quam Caravanam vocant 6000 & amplius hominum Sabulosa hac tempestate obrutam sepultamque sine ullo humano remedio una cum Camelis periisse. Sunt hæc famosa illa *Arenosi Mariæ* pericula, indeque Arabum & Ægyptiorum *Mumiæ* fieri, corporibus illis obrutis ardore Solari exsiccatas, à nonnullis creduntur. Vid. *Lud. Varçomanum Itin. L. I. cap. 12.*

XI.

Orkanes, Typhones Latine diceret, sunt impetuosi venti cum celeritate per omnes mundi plagas circa locum aliquem vagantes. Nomen Indicum est Orankan, sive Forakan. Frequentissimi sunt inter Malaccam & Japoniam. Inter Navazam & Jamaicam Americæ Insulas talem aliquem expertus prolixè & accuratè describit *Vincent Le Blanc Itin.* p. II. cap. 21.

XII.

Prope Guineam, & sub Æquatore in mari Atlantico perpetua fere est *Malacia*, & motio aeris nulla; nisi quam Enephix subinde cient. Quæ una è causis est, cur Guineæ litora tantopere fugiant, qui ex Europa in Indiam abeunt, vel ex India domum revertuntur. Nam sæpenter integrum mensem hic hærent, antequam à litore in medium Oceanum abduci possint.

CAPUT. III.

HYDROGRAPHIA.

PARS I.

HISTORIA MARIUM.

I. Scriptores Hydrographici veteres, ac recentes.

II. Conspectus Hydrographia.

III. Distributio Generalis Partium Oceani.

IV. Specialior recensio earundem: Maris à Sargasso descriptio.

V. Archipelagi explicatio; Quæve loca Archipelagi nomine veniant: *Marina* à *Coloribus* nominata.

VI. Sinuum Descriptio & Distinctio.

VII. Maris mediterranei Sinus alieque Partes: Cur non intumescat, cum tamén tot fluvii se ipsi immittant?

Polybii metus expensus de Palude Mæoti & Ponto Euxino aliquando arena opplendis: Idem aliquibus locis tantum fluxum ac refluxum pati.

IIIX. Maris Bæthici nomen ac finis: Cur fluxu ac refluxu careat? Idem fere solum Saccinum suppeditat.

IX. Maris Rubri nomen, *Marè Ziph* in *Sacris*; Ejusdem navigationes: Proventus Coralliorum in eodem: Con-junctio ipsius cum Mari mediterraneo, item cum Nilo.

X. Sinus Persicus.

XI. Sin-

XI. Sinus Lati.

XII. Mare Caspium: Controversia

de Longitudine & Latitudine
ejus.

I.

Hydrographia: Descriptio Aquæ altera pars est Globi nostri. Auctores, qui digni quidpiam hęc præstiterē, sunt in Hydrographia Veteri: *Claud. Barthol. Morisotus* in Generali Historia Orbis maritimi seu Rerum in Mari & litoribus gestarum, Ed. Divione Anno MDCXLIII. fol. *Thomas Rivius* Historiæ Navalis Antiquæ L. IV. Lond: MDCXXXIII. 8. *Johann. Schæfferus* Tr. de Varietate Navium. Idem de Militia Navali Veterum Ed. Upsal: MDCLIV. 4. Extat etiam *Lilii Gregorii Gyraldi* de Re Nautica Libellus Tom. I. opp. ejus pag. 571. & seqq.

In nova ac hodierna Geographia extant: *Georg. Fournier* Hydrographia. *Arcano del mare Roberti Dudlei* Ducis Northumbriæ. Constat libris VI. Tom. II. Ed. Florent. MDCLXI. fol. maj. Libro VI. qui absolvit totum Tom. II. continentur Tabulæ Hydrographicæ. *Zee-Atlas* offte Beschryvinge van alle de bekandte Zee- Kusten des Aerdrucks door *Arnold. Colom.* Amstelod. fol. maj. *Henric Donckers* Zee-Atlas Amstel. MDCLX. fol. Tom. V. *Atlantis Jansonii* Ed. MDCL. Titulo Hydrographiæ, die Wasserwelt. *Ricciol. Geogr. Gen. L. X.* quem vocat Hydrographicum. *Athanasii Kircheri* Mundi Subterranei. P. I. L. III. *Marini Mersenni* de Histiodromia. *Petri Herigonii* de Histiodromia in Tom. IV. opp. *Mathem. Willibrodi Snellii* Tiphys Batava, *Barthol. Crescentii.* Nautica Mediterranea Ed. 1602. Nauticam Indici Maris exhibet *Histor. Navig. Ind. T. II. in Append. Johan. Twists* Descript. Regni Decam. pag. 84. & seqq.

II.

Materies, in qua potissimum hic versabimur, erit Oceanus, Magna illa Aquarum congeries, quæ terram interluit. Nam totam Terram Aquis interlui dubitari non potuit, ex quo ipsam circumnavigari posse compertum fuit. Ejus considerabimus Partes Extantiores, sive Maria Particularia, tum Sinus, Freta, Portus, & sim. Denique ipsorum Fluviorum Notitiam adjungemus: Certi quippe omnes Fluvios in Mare defluere, indeque reverti, ut iterum fluant: *Eccles. I, VII.* Ad Nominis illustrationem pertinet præter communem Oceanum seu Mare recenseri: *Mare Arenosum* in Arabia Deserta, de quo dictum *cap. II. §. X. Mare Ignæum*

igneum, in arenosis Egypti locis, quæ Aquæ cujusdam ardentis speciem referunt. Cum Damiatæ solvissemus & studiosè contemplaremur loca arenosa, videbantur nobis aquæ cujusdam ardentis speciem præbere, & adèd resplendere, ut materia viri in fornace accensi oculorum aciem perstringere solet. Credebamus initio lacus aliquos ardere, cumque Arena solibus excocta valde sit levis & fluida, ad quemcunque levioris venti afflatum ita commoveretur, ut quasi fluctus quidam ardentium undarum à longè intuentibus exurgere videantur. Itiner. Princ. Radzivil. fol. 145. Mare Gramineum seu Mare di Sargasso, de quo seq. §. IV.

III.

Partes extantiores Oceani nominamus maximos ejus Tractus, quos Tabulæ & Globi repræsentant: *Mar del Nort*. s. Oceanum Atlanticum, illum Tractum Maris, qui inter Veteris Orbis Litus Occidentale, & Novi Litus Orientale situs est: Quanquam à plerisque etiam strictius accipitur, ut *Oceanum Æthiopicum*, dicant partem memorati *Maris del Nort*, quæ cis Æquatorem est, & *Oceanum Æthiopicum*, partem ejus, quæ trans Æquatorem est. 2. *Mar del Zur*, s. Mare Pacificum inter Americam & Asiam situm. 3. *Mare Indicum*, quod inter Africam & Latronum Insulas, extremam Asiæ partem, collocatum est.

IV.

Maximi hi Tractus ratione variarum *Regionum*, quas alluunt, diversas Denominationes sortiuntur. Sic Mare del Nort, qua maximè Boreale est, vocatur *Oceanus Septentrionalis*, *Glacialis*, *Hyperboreus*:

Medio loco inter Norvegiæ, Islandiæ, & Magnam Britanniam *Oceanus Deucalædonius*:

Inter Magnam Britanniam, Germaniam & Belgium appellant *Oceanum Germanicum*, Belgæ de Noordzee.

Inter Galliam & Magnam Britanniam, *Mare Britannicum*.

Inter Hiberniam & Magnam Britanniam, *Mare Hibernicum*.

Juxta Aquitaniam est *Oceanus Aquitanicus*.

Juxta Gallaciæ, Asturiæ, Biscajæ, utpote Veterum Cantabrorum loca, *Oceanus Cantabricus*.

Partem Maris del Nort trans Æquatorem sitam diximus vocari *Oceanum Æthiopicum*. Quo pertinet celebre *Mare di Sargasso*, ita dictum à Portugallia, quod non procul *Capo Verde* juxta Insulas *Capo Verde* incipit & à 20. lat. Bor. ad 34. lat. Austr. extenditur. Color hujus Maris viridis apparet, qui tamen ipse Maris non est, sed Herbæ cujusdam exiguo-

rum foliorum & Nasturcio similis: Cujus folia adeò dense & continuo tractu incumbunt Oceano, ut ipsa Aqua vix conspiciatur, & nautis saepe multum negotii facessatur, qui Mare hoc transire non possunt, nisi mediocri aliquo vento juventur. Describitur *Hist. Navig. Belg. P. I. n. 2. p. 3.* & ex ea à *Varen. L. I. p. 163.* Quod tanto minus mirum, cum alibi etiam ejusmodi seu Marina seu Submarina reperiantur Prata: de quibus *V. infr. cap. VII. §. ult.*

In *Mari Pacifico* occurrunt *Oceanus Peruvianus*, *Oceanus Chilenfis*, & prope *Asiam Oceanus Chinensis s. Sinicus*. Ejusque pars fortè etiam *Mare Tataricum* erit, in extrema Asia Tatariam alluens.

In *Mari Indico* est *Mare Arabicum* Arabiae adjacens, *Mare Lantchidol* inter Insulas Indiae Orientalis & Novam Hollandiam collocatum, &c.

V.

Ab Insulis, quas *Mare interluit*, natum nomen *Archipelagi*, h. ejusmodi Partis Maris, quæ multis Insulis intercipitur. Sic est *Archipelagus* *Maldivarum*, *Archipelago di Maldivas*, olim *Hippadis Mare*, complexus Insularum *Maldivarum*, seu *Mare Insulas* hæc interluens; *Archipelagus s. Lazari*, *Mare Insulis Indiae Orientalis* interceptum; Et *Archipelagus*, *Archipelago* in specie, olim *Mare Aegeum*, Pars Maris *Mediterranei* inter Insulas *Græciæ*, *Thraciæ*, *Asiæ Minoris* adfitas, labens. *Archipelagum d. Andemaon*, seu *Andreman* vocari Minores Insulas in *Sinu Gangetico s. Golfo di Bengala* *Sumatram* usque discimus ex *Vincent. Le Blanc. Itin. p. I. c. XV.* Extant etiam à Coloribus sumpta *Marium* Nomina, ut *MARE RUBRUM*, quo Nomine appellatur. I. Notus iste Sinus inter *Aegyptum* & *Arabiam*. II. Quicquid Maris est inter *Californiam* & *Continentem Americæ*, alias *Lingua Hispanorum Mare di Vermejo*. *Mare Nigrum*, & *Turcarum Lingua Mauro thalassa* & *Mare More*, h. *Pontus Euxinus*. *Mare Album* I. *Archipelagus ap. Job. Barros L. IX.* II. Sinus *Latus* juxta *Russiam*. *Mare Viride* s. *Sargassum*, juxta *Capo Verde*; Sed plenior horum explicatio alibi fit in hoc Capite, ideo Nomina hic indicasse satis erit.

VI.

Partes Maris curvo Litore interceptas vocant *Sinus*, Italice *Golfo*; Quos duum Generum constituunt, *Oblongos* & *Latos*. Sinus Oblongi sunt *Mare Mediterraneum*, *Mare Balticum*, *Mare Rubrum*, *Mare Persicum*, *Sinus Coreensis*, & *Mare di Vermejo*, s. sinus *Californiæ*.

VII. MA-

VII.

MARE MEDITERRANEUM Europam à Borea, Africam à Austro, Asiam ab Oriente habet: Belgis de *Middelandsche Zee*. De quo notamus I. Ipsum Sinus alios minores, sed æque celebres emittere: Oblongos quidem I. Adriaticum, quem & *Mare Adriaticum* vocant, Italice *Golfo di Venetia*, Venetorum Jurisdictione comprehensum, quem ideo & injecto Anulo sibi quotannis despondent, V. *infr. P. II. c. XII. §. IV.* II. Tarentinum, hodie *Golfo di Taranto*, in Extrema Italia prope Mare Adriaticum situm. III. In Mari Ægeo Sinum Theſſalonicenſem, *Golfo di Salonichi*. Adjecerimus etiam IV. *Propontidem*, alio nomine Mare de Marmora, Sinum per Hellespontum fretum Mari Mediterraneo participantem. V. *Pontum Euxinum* mediante Bhoſphoro Thracico Propontidi annexum; Qui ipſe etiam alium non ignobilem Sinum format, Sinum Nigropolitatum, vulgò, *Golfo di Nigropoli*, qui simul Fretum *di Caffa*, & Paludē Mæoti Chersonesum Tauricam efficit. VI. *Paludem Mæotim*, ſ. Mare delle Zabache, quæ cum Ponto Euxino per Stretto ſ. Fretum di Caffa cohæret. Deinde Latos seu hiantes duos in Litoribus Africæ apud Veteres Syrtium nomine celebres: *Syrtim Majorem* vocant magnum istum Sinum inter Marmaricam & Regnum Tripolitani; *Syrtim Minorem*, hodie *Golfo de Capis*, Sinum inter R. Tripolitani & Tunitani interceptum.

Cæteræ Partium Maris Mediterranei appellationes à Regionibus, quibus adjacent, oriuntur. Sic vocatur *Mare Ibericum* juxta Granadam Hispaniæ, *Balearicum* inter Baleares Insulas & Cataloniam, *Gallicum*, qua Galliam alluit, *Liguſticum* juxta Remp. Genuenſem: *Rardoum* inter Baleares & Corſicam ac Sardiniam; *Tyrrhenum* inter Corſicam, Sardiniam, Siciliam & Italiā; *Jonium* juxta Sinum Adriaticum & Tarentinum situm, *Africanum* in Litoribus Barbariæ, usque ad R. Tunitanum. *Libycum* à Syrte Majori usque ad Ægyptum; *Ægyptium* juxta Ægyptum; *Syriacum* ad Terram Sanctam & Syriam; *Pamphiliūm* inter Cyprum & Asiam Minorem; *Ægeum*, qua innumeras illas Insulas juxta Græciam interluit, hodie *Archipelago*; *Creticum* denique inter Archipelagum & Cretam, hodie *Mare di Candia*.

II. Miraculi loco est, quomodo Mare hoc undecunque concluditur, & non nisi per strictissimum Fretum Gaditanum Oceano pervium, atque tot ingentibus Fluviiis Bæti, Ibero, Rhodano, Tiberi, Pado, Nilo &c. in id sese exonerantibus, magis magisque non intumescat; Cum primis quia accedit perpetuus & constans Ponti Euxini per Propontidem in Archipelagum, & hinc in Mare Mediterraneum Influxus: Cum omnium

experientia constat Pontum Euxinum celeberrimis totius Europæ Fluvius, Danubio, Borysthene, Tanai, impulsum per Angiportus Byzantinos perpetuo, sine ulla spe reditus devolvi : Nam inde sine dubio fit, ut qui per Archipelagum Constantinopolim petunt, sentiant manifestam & sensibilem Maris resistantiam : Contra Constantinopoli in Archipelagum solvantes, veluti secundo vento semper deferantur sine ulla Maris repugnantia, nisi quam contrarii venti subinde concitant. Præterea accedit Oceanus Atlanticus, qui dum intumescit, in illud magno impetu se exonerat. Itaque cogitatum fuit ipsum, dum per ostia aperta sese exonerare nequit, id præstare per abditos quosdam & subterraneos meatus, quibus fortean in Mare Rubrum, & alio se exoneret. Sic enim & *Mare Mortuum*, quod perpetuo influxu Jordanis alias augetur, se exonerare autumamus. V. *infr. P. IV. hujus cap. §. XXIII.* Item *Mare Caspium* in quod maximus Fluvius Volga exit. V. *seqq. §. XXII.* Conf. *Kirch. Mund. Subterr. L. II. c. XIII.*

III. Singulare est, quod de *Paludi Mæoti & Ponto Euxino* olim Prudentissimus Historicus Polybius metuit, ambos aggestione Arenarum tandem oppletum, eoque navigationi ineptos redditum iri : *Dicimus & olim & nunc locum illum obrui atque adimpleri, tandem etiam penitus iri oppletum, Mæotim, inquam, & Pontum : Manet quippe idem Status locorum illorum & cause aggestus illius continuo operantur : Quando enim tempus quidem infinitum est, alvei verò certis plane finibus circumscripti, perspicuum est, etsi vel minimum est, quod inrebitur, futurum tamen tandem aliquando ut impleantur. Ita enim natura comparatum est, si finitum aliquid tempore infinito nascatur aut denascatur, etsi minimum est, quod sit quotidie, necesse est ut illud ad destinatum finem perveniat. Nunc vero cum non parum, sed longe plurimum limi aggeratur, perspicuum est, non aliquando, sed cito eventurum, quod modò à nobis dictum est, &c. Histor. L. IV.* sed ipse profitetur, se rationibus uti, quarum fides non ex mercatorum narrationibus, sed ex accurata rerum naturalium contemplatione pendeat : Quod quid aliud est, quam rationibus uti sine experientia, quæ nimis incerta in rebus naturalibus progrediendi ratio est. Sensit id ipsum Insignis Vir Busbequius, ideo cum contrarium propriâ experientiâ didicisset : *Illud nefas reticere, inquit, valde falli Polybium variis argumentis colligentem fore, ut labentibus annis Pontus arenarum cumulis ita exaggeretur, ut propter illuviem, quam Danubius, Borysthene, aliæque flumina in ipsum invehunt, navigationi redda-*

reddatur inutilis: Neque enim hodie pulo minus navigabilis Pontus est, quam fuit olim tempore Polybii. Sic saepe sententias, quae nullis rationibus refelli posse videbantur, dies atque usus refellit. Quis olim ratiocinantibus inhabitabiles esse Terras sub Zona Torrida non assensit? Cum tamen satis constet ex narratione eorum, quae ea loca adierunt, haut fere minus eas, quam alias habitari: Quinimo eo ipso tempore, cum iis Sol est altissimus, radiosque ad perpendicularum interram demittit, et sum tum maxime pluviarum perpetuitate, quibus ea loca adumbrentur, refrigeranturque, temperari. Epist. Turc. 1.

IV. Denique notatu dignum est ipsum in Sinu Adriatico, Fretto Siculo, & Portu Tunitano, quem *Goletta* vocant, Fluxum quidem & Refluxum efficere satis validum, in aliis verò ejus Partibus, ut in Hispaniâ, Galliâ, Italiâ & Africâ quibusdam Litoribus vix sensibilem esse. Unde factum, ut Græcis plane ignotus fuerit hic Fluxus & Refluxus, uti etiam Romanis tempore Scipionis Africani; Et Græci pariter ac Romani, quando in aliis locis eum sentiebant, ipsum miraculi loco habuerint, ut constat ex oppugnatione Carthaginis à Scipione facta. Causam ejus reddere conatur Kircher. *Mund. Subterr. L. III. p. 151.* Nauticam Mediterraneam edidisse Barthol. *Crescentium* §. 1. annotavimus. Extant etiam *Deliciae Transmarinae* seu insignium aliquot *Maris Mediterranei Insularum, Portuum ac Maritimorum Oppidorum descriptio* e. l. *Cass. Ens. Col. 16. 10. 8.*

VIII.

MARE BALTHICUM, die *Ostsee* olim *Sinus Codanus*, ab Australi latere habet Megapolim, Pomeraniam, Cassubiam, ab Orientali Borussiam, Curlandiam, Livoniam, Finlandiam &c. A Borea Lappiam & alias Svedici partes.

I. Nomen habet à Veteri Titulo Germanico, quo Proceres *Balthos* vocarunt, die *Gewaltigen*: Unde *Mare Balthicum*, das Meer der Gewaltigen. Similes Tituli erant *Cheldorum* der Helden /cujus reliquiæ adhuc in Fortalitio Comitatus Mansfeldici, Heldenbrunnen; Et *Amalorum* h. coelestium, ab *Amal* Himmel/ unde Fœmininum nostrum *Amalia* h. Cœlestis. *Conf. Not. Dign. Diff. X. c. I.*

II. Tres Sinus Secundarios non ignobiles alit: 1. *Sinum Botnicum* Lapponia, Finlandia & aliis Sveciæ Partibus conclusum. 2. *Sinum Finnicum* Finlandia & Livonia interruptum. 3. *Sinum Livonicum* inter Livoniam & Curlandiam situm. Quibus adhuc accedunt minores duo Sinus oblongi, das frische Haß/ ad cujus ingressum *Pillavia*, & *Sinus Couronen-*

ronensis, das Curische Haff/ ad cujus ingressum Memelia; Et Sinus latus der Puckser Wyck/ juxta Cassubiam.

III. Totum Mare Balthicum fluxu ac refluxu caret: Quod tamen non tantum cum plerisque Sinubus, sed toto tractu Maris Septentrionalis ultra M. Britanniam & Norvegiam, ac Borealioribus partibus Maris Pacifici ipsi commune est. Causa adhuc in abscondito est: Conati tamen aliqui fuimus ex generali natura fluxus ac refluxus Maris aliquid ejus eruerе, de quo hic dicendi locus non est.

IV. Celebre est copia Succini, quam suppeditat, quod nullum aliud Mare fere habet. Quanquam in Litoribus quibusdam Hiberniæ etiam ejusmodi quid non ita pridem observari cæperit; atque etiam ad Ripam Viadri nostrijuxta pagum Schaumburg / haut procul Cûstrino ejus frustra non pauca reperire sit, ne alia loca attingamus. V. plur. seq. C. X.

IX.

MARE RUBRUM, seu Sinus Arabicus, communiter *Mardi Meca*, ex Oceano Indico fluit, ad Aden Urbem & Africæ Promontorium (ab aliis usque ad Capo de Gwardafuy extenditur,) & inter Africam versus Occidentem & Arabiam versus Orientem decurrens sistitur ad Urbem *Suez*, ubi Statio Classis Turcicæ esse solet: Fretum ejus vocatur *Babelmandel*: De eo notamus.

I. Nomen habere credi vël ab adjacenti arena Rubra, quæ Aquæ mixta ipsi ruborem quendam inducat. *Vid. Barrium Asæ Decad. 2. L. I. c. I. Epist. ad Emanuel Regem. B. Parentem meum in Origg. L. L. voce Erythraeum; Vel, quod Curtius autumat, ab Erythra Rege; ἔρυθρον enim Ruber est: Esse autem haut procul continenti Insulam Palmis frequentibus consistam, & in medio fere nemore Columnam eminere, Erythræ Regis monumentum, literis gentis ejus scriptam. Vid. Curt. L. X, c. I. & Erreinshem. Nott. in Curt. L. II. c. IX. Plura V. ap. Fuller. Miscellan. L. IV. c. XX.* Sed recentiorum probabilior de hoc nomine opinio est, illud à Planta in Mari hoc copiosissime nascente venire, quam *Zuph* & *Zupha* Æthiopes vocant, quæque non tantum inter delicias ciborum in illis tractibus reponitur, sed etiam gratissimo rubore, tum in re cibaria, tum in pictoria se passim commendat. Quo etiam trahunt appellationem *Maris Ziph*, qua Mare Rubrum in Sacris aliquoties venit. Alias Criticorum Disputt. De Amplitudine Maris Rubri, an ad Gangem usque sese extendat etc. *Vid. in Commentatoribus Curtii ibidem.*

II. Na-

II. Navigationes ejus periculosa habentur propter innumeros scopulos, Tractus arenosos, Algam & exiguas Insulas, inprimis v. inter Cameran & Babelmandel, fretum Maris Erythraei. Vid. *Le Blanc. Itiner. P. I. c. IV. p. 18.*

III. Idem Coralliorum ferax est, quae integris silvis inde prodeunt, Arboribus ceraso nostra non minoribus, immo in tantam subinde altitudinem excrescunt, ut extra ipsam Pelagi superficiem cornua non sine navium impedimento & periculo extollere videantur, nec in uno aquae loco, aut in exiguo aliquo tractu, sed in pluribus ejus locis & tractibus ad aliquot milliaria exporrectis reperiuntur. *Conf. infr. c. X.*

IV. De conjungendo Mari Rubro & Mari Mediterraneo Imperatores Turcici & Aegypti Sultani non una vice consilia agitarunt, ut vel Nilum Mari Rubro jungerent, indeque in Mare Mediterraneum navigatio institui posset, vel ipsum quoque Isthmum, qui utrumque Maris disjungit, perfoderent; Sed irritò haecenus Successu. Causam plerique reddunt, quod Indici ac Rubri Maris major altitudo deprehensa sit, quam Mediterranei & Litorum adjacentium, eoque metuendum fuisset, ne Aqua è Rubro Mari in Mare Mediterraneum influens illorum Litorum regiones, inprimis v. Aegyptum obrueret, de cujus humili situ omnes consentiunt. Atqui hanc ob causam priscum Sesostrim abstinuisse tali proposito, disvasum à Sacerdotibus veteres Historici tradunt. Quos tamen frustra fuisse ex *Kirchero* discimus, causante ea Hydrostaticis Principiis & Archimedæis demonstrationibus, de iis quae vehuntur in Aquis, apertè repugnare; Autumatque errorem inde provenisse, quod euntibus versus Mare Rubrum, idque ut plurimum per clivosas & editiores partes, Aegyptus humillima appareat, unde error & illusio Opticæ & Hydrostaticæ ignaris facile obrepere potuerit. *Vid. Oed. Aegypt. Synt. l. c. IIX.* Nos alias adjicimus intermissi hujus Consilii rationes: I. Quia negotium hoc magni longique laboris & infinitorum sumptuum foret, cum Isthmi minima Latitudo XL. Milliarium Germanicorum sit, terra v. petrosa & aggeres ducendi essent, non sine peritorum artificum industria, quibus caruerunt Turcae & Sultani. II. Ex Freto hoc plus commodi & Lucri in Christianos Italos, Venetos, Gallos & Hispanos, quam in Sultanorum Provincias redundaret: Si enim Christiani per Fretum illud navigarent ad Persiam atque Indiam, iidem redeuntes preciosas illas merces Persicas & Indicas inde adveherent, quas Turcae per ditiones suas camelis vehi malunt, & inde vectigalia colligere. III. Quod Turcae Christianos

ftianos in Re Nautica prævalere ſciant, eoque metuant, ne fretum illud & adjacentes regiones ipſamque Medinam & Meccam invadant. *Vid. Varen. L. I. c. XIII. p. 140.*

V. Aliud fuit Conſilium Proregis Indici *Alphonſi Albuquerqueii*, qui, ut Ægyptum Turcis ſterilem ac infructuoſam redderet, Nilum ab Ægypto avertere conſtituit, ducto alveo ex Abaffia (per quam Nilus fluit antequam in Ægyptum veniat) in Mare Rubrum: Ut ſi Nilus altior fuiſſet Mari Rubro, ille in hoc influxurus & Ægyptus ita inundatione ejus deſtituta exaritura; Aut ſi Mare Rubrum altius futurum fuiſſet Nilo, hoc in illum ſe exoneraturum & Ægyptum Aquis obruturum fuiſſet. Verum immortalus fuit huic negotio, ideò res infecta manſit. *Vid. Job. Barros ſep. cit. Deſcr. Aſia.*

X.

SINUS PERSICUS ſ. Mare Perſicum inter Arabiam ab Occidente & Perſiam ab Oriente decurrit: Alio nomine *Mare Elcatif*, dicitur, & Fretum ejus *Baſora*. Celebris eſt adjacenti Inſula Ormuz: Fluvios recipit paucos, præter Euphratem & Tigrim jam ante conjunctos. Deſcribitur in Itinerario: *Thomæ Herbert. p. 38. Sinus Coreenſis ſ. Golfo de Nanquin* Corea & Borealibus Chinæ partibus intercipitur. Addidimus *Sinum Californiæ ſeu Mardi Vermejo*, ſed potius ut plerisque Tabulis ſatisfaceremus, quam ut revera Sinum eſſe arbitraremur. Conſtat enim Recentiorum Obſervationibus Californiam non Peninſulam ſed Inſulam eſſe, eoque Mare ipſam interluens non Sinus, ſed Freti nomine appellandum. *Vid. de California Tab. de Witt. & Tab. Amer. Septentr. adnexam Itinerario Th. Candish. p. 50.*

XI.

SINUS LATOS ſ. HIANTES numeramus. 1. In Aſia, *Sinum Gangeticum ſ. Golfo di Bengala*, Receptione Gangis cum primis celebrem, iſque terminatur litore Coromandelico, India, Pegu, Siam, Malacca & c. 2. Inter Malaccam & Cambojam. 3. In Europa juxta Ruſſiam *Mare Album*, Divinæ Fluvii Receptione & celeberrimo Ruſſiæ Emporio *Archangel* celebre. 4. In America *Sinum Mexicanum*, qui inter Americam Septentrionalem & Meridionalem decurrit & terminatur Iſthmo Panamæ. 5. *Mare Hudſonii* in America Septentrionali juxta Novam Franciam effuſum, quod terminatur Eſtotlandia 6. *Sinum S. Laurentii* inter Canadam, Novam Franciam & Terram Novam.

XII.

MARE CASPIUM ſ. Hyrcanum, alias *Mare de Sala ſ. de Bachu*,
huc

huc etiam pertinebit, Lacus tamen nomine potius quam Maris appellandum, quia Oceano manifesto ductu non adhæret, nisi cum Ponto Euxino & Mari Persico per occultos Cuniculos coharere putes, quod ingeniosè probat *Kircher. M. Subt. L. II. C. XIII.* Idque evidenter arguunt maximi fluvii, quos recipit, è quibus Volgam à Boreâ, Chefel s. Jaxartem & Oxum ab Oriente nominari satis erit, *Conf. præced. §. VII. n. 2.* De Longitudine & Latitudine ejus nostro tempore controversia mota à *Cl. Oleario Itiner. p. 91.* qui cum Scaligero contra Veteres, XC. Milliaribus Latum & CXX. Longum dicit, ratus Mare hoc non ab ortu in occasum, sed à Meridie Boream versus extendi. At frustra ipsum esse, ostendit insignis Vir Js. *Vossius in Pomp. Melam. L. III. cap. V.* causatus Olearium tantum Occiduam Maris Caspii partem explorasse, nempe Litus ab Ostiis Volchdæ s. Volgæ usque ad Ferabath oppidum, quod non Longitudinem, sed summam Latitudinem Maris efficiat, idque cum Geographia Nubienfi & aliis bene congruere, qui VI. dierum navigationem Latitudinem hujus Maris emetiri scribunt; Nec Longitudinem Maris perlustrasse Olearium, sed præter alios *Antonium Jenkinson* Anglum ante C. circiter annos, qui totum Litus Boreale ab ostiis Volgæ ad Jaxartem enavigaverit; Eumque testari hoc Mare exporrigi ad CC. Leucas Germanicas, cum Olearius tantum XC. numeret: Eundem ab Ostiis Volgæ ad Promont. Boglobatan numerare LXXIV. Leucas; In Tabulis Olearii verò ne dimidiam portionem hujus Intervalli exprimi, indeque apparere, illum mediam partem Maris Caspii amputasse & Terræ attribuisse. De magnitudine hujus maris, quæ *Scaliger* refert, absurda sunt, ac nescio, unde hæserit, siquidem non sunt apud *Josaphatum Barbarum* unde cetera descripsit. Dicit totum mare Caspium circumnavigari duodecim diebus, ac reprehendit *Herodotum*, quod scripserit mare id longum esse quindecim, latum verò octo dierum navigatione. Sed profecto, si longitudinem hic accipias pro maxima maris extensione, aut non erravit *Herodotus*, aut parum admodum. Verum si longitudinem accipias pro spatio, quod est inter Jaxartis fluminis ostia, & *Circassorum* littus, jam nimia erit mensura. *Scaligerum* tamen secutus est nuper itinerarii auctor *Adamus Olearius*, qui maris hujus partem perlustravit, ac fusè descripsit. Ego licet plurimum oculis ac novissimis tribuam observationibus, hic tamen ad priorum cogor redire sententiam. Nam quod ait mare hoc extendi, non ab ortu in occasum, sed à meridie boream versus, in eo omnino fallitur. Occiduam tantum maris Caspii partem exploravit, nempe

littus quod ab ostiis Volga usque ad Ferabath oppidum dirigitur, ac summam maris latitudinem efficit. Intervallum hoc componit cum centum viginti leucis Germanicis. Hec mensura convenit satis bene cum illa Herodoti. Navigationem namque unius diei Græci includunt stadiis quingentis. Ostidui itaque navigatio efficit stadia quater mille, quæ conficiunt leucas Germanicas centum viginti quinque. Convenit quoque Geographus Nubiensis, qui septem dierum navigatione latitudinem hujus maris emetiri scribit. Nempe spatium quod est à promontorio Tabraskan, in extantissimum Nagaie promontorium, ideoque unum diem abstulit. Longitudinem maris non perlustravit Olearius, sed perlustrarunt cum alii, tum quoque Antonius Jenkinsonus Anglus, ante centum circiter annos, qui totum littus septentrionale, quod ab ostiis Volga ad Jaxartis ostia extenditur, enavigavit. Scribit is mare hoc porrigi ad ducentas leucas Germanicas, cum Olearius non ultra nonaginta leucas numeret, adedò nempe spatia & intervalla omnia contraxit. Ab ostiis Volga ad Boglatan promontorium numerat Jenkinsonus LXXIV. leucas. At verò in tabulis Olearii, ne dimidia quidem portio hujus intervalli exprimitur, unde apparet illum mediam partem maris Caspii amputasse, & terris attribuisse. Scaliger vero non illo contentus, etiam tribus minimum quadrantibus mare hoc multavit, ut facile colligere poterunt, qui non omnino sunt geometria ignari. Quam bene ex superioribus, ut puto, satis liquet. Maneat itaque hoc mare porrectum ab ortu in occasum, si non ad quindecim dierum navigationem, saltem ne in tam arcta spatia, atque Olearius aut Scaliger fecere, constringatur ejus longitudo. Non veteres tantum, sed & Arabes in eo conveniunt. Quod autem in mensura non conveniant, id eo evenit, quod minus exploratum habuerint latus septentrionale. Non displicet Eratosthenis mensura, verum ita, uti est apud Strabonem, non apud Plinium, cujus numeri ex Strabone emendandi, alias ne sibi quidem ipsi constaret Plinius. Eratosthenes vero partis sibi compertæ mensuram prodit stadiorum 12600. sive millium passuum, 1575. ut habet Plinius. Verum hic deest spatium quod ab ostiis Volga sive Rha fluminis usque ad Jaxartem excurrit. Huic si juxta Jenkinsonum tribueris centum sexaginta sex leucas Germanicas, habebis totum maris Caspii ambitum leucarum quingentarum fere & sexaginta.

PARS II. HISTORIA FRETORUM.

- I. De Fretis generalia.
 II. Fretum Magellanicum; Magellani fata, Navis Victoria.
 III. Fretum Le Maire, ejusque cum Fr. Magellanico comparatio.
 IV. Fretum Davis ac Hudsonii; Rationes dubitandi, cur transitus per Americam Septentrionalem in mare Pacificum expectari non possit?
 V. Fretum Weygats: Belgarum circa illud conamina: Pontani de conti-

nuandis hisce conaminibus consilium.

- VI. Fretum Anjan.
 VII. Fretum Gaditanum.
 IIX. Fretum Siculum, Morgana, Scylla, Charybdis.
 IX. Hellepontus, Bosphorus Thracicus, Bosphorus Cimmerius.
 X. Freta Danica & Anglica.
 XI. Freta Sinuum aliarumq; partium Maris Indici.

I.

Fretum est Pars Oceani inter duas Terras angusto Tractu decurrens & duo Maria connectens, Italicè *Stretto*. Potiora Freta sunt, *Fretum Magellanicum*, *Fretum Le Maire*, *Fretum Davis & Hudsonii*, *Fretum Weygats*, *Fretum Gaditanum*, & cætera, quæ conspectus propositus jam exhibuit.

II.

FRETUM MAGELLANICUM Oceanum del Nort & Mare Pacificum connectit: Ad Septentrionem habet Chicam Americæ Provinciā; Ad Austrum Terram del Fuego. Longitudine est CX. Milliarium; Latitudine Mill. duorum, unius, aliquando & Quadrantis tantum. Detectum fuit à Ferd. Magalianes seu Magellano Nobili Portugallio, qui militaverat Albuquerque in India Orientali, & cum certo Stipendio in familia Regia aleretur, illudque dimidio Numi Aurei per Mensem augeri contendens repulsam ferret, relicto Emanuele Rege Portugalliæ ad Carolum V. Imperatorem nostrum eundemque Regem Hispaniæ se contulit, hortatus ipsum, Insulas quas Moluccas appellant, ad Limites Castellæ pertinere & ab Emanuele contra pactiōnem factam usurpārī, solumve restare viam, quæ ex Occidente eo ducat, quærendam; Cui Cæsar ab aliis confirmatus paruit, Ejusque auspiciis emissa Classis V. Navium præfecto Magellano A. MDXIX. X. Aug. Itaque inventum fuit

Fretum, à Magnanimo Magellano adhuc nomen ferens, & Litus Australe *Terra del Fuego* dictum, ab ignibus ibi visis. Superatum est A. MDXX. XXVIII. Novemb. Magellanus vero indigno tantis conatibus exitu, in Insula Latronum Subut, cum Regi Insulæ contra finitimum alium auxilium ferret, per insidias occisus est: Solaq; è quinque istis *Navis Victoria*, post emensum Mare Pacificum, per Mare Indicum & Atlanticum Anno 1522. Nauclero Joh. Sebastiano Cano Hispalim rediit, ubi etiamnum ostenditur, Dignissima, quæ Viri Doctissimi tale Elogium auferret:

Prima ego velivolis ambivi cursibus orbem,

Magellane novo Te Duce ducta Freto:

Ambivi, meritoque vocor Victoria, sunt mi

Vela alæ, precium Gloria, pugna Mare.

Lites inde natas Cap. I. §. XIII. jam exposuimus; Veluti nec diffitendum est Magellanum communiter eo nomine inter Portugалlos male audire. Magellanus offensione hujus Beneficii sibi eo tempore denegati commotus à Rege descivit, fidem violavit, Remp. in summum discrimen adduxit. Et cum Reip. injuriæ nobis tolerandæ sint, & Regum etiam, qui Reip. parentes sunt, offensiones perferendæ, & cum vita, quam Patriæ debemus, pro ipsius Patriæ salute ponenda sit, Vir audacissimus tantum dolorem ex parte unius Aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, sibi negata cepit, ut Remp. oppugnaret, Regem à quo fuerat enutritus, violaret, & patriam, pro qua mori debuisset, in discrimen adduceret; Res enim eò perducta fuit, ut periculosi belli discrimen rebus communibus impenderet: Scribit *Hier. Osor.* aliaque permulta *L. XI. R. G. Eman. p. 1053.* Describitur iter hoc in Epistola *Maximiliani Transylvani de Moluccis in Scr. N. O. p. 325.* Extat etiam Relatio Portugalli cujusdam ex Navi Victoria in *Ramus. T. I. p. 352.* Historiam omnium Navigationum quæ per Fr. Magell. susceptæ sunt editam habes cum *Anton. Herrera Novo Orbe Ed. Barleo p. 75.* Delineatio Geographica Freti hujus extat *T. II. Navig. Belg. in Itinerario Spilbergii p. 20. Itinerario Oliverii van Noordt p. 12.*

III.

FRETUM LE MAIRE situm inter Terram Australem & Terram del Fuego, minus longum est quam Fretum Magellanicum, eoque multo breviorẽ viam ex Oceano Atlantico in Pacificum aperit: Distat ab Æquatore 54. gr. 30. m. Detexit illud A. MDCXVI. M. Februario Navibus, Concordia & Hornia, *Jacobus Le Maire*, adiutus peritissimo Nauta Wilhelmo Cornelio Schouten, cujus Itinerarium habes *T. II. Navig. Belg.*

Belg. n. 18. adnexum Itinerario Georg. Spilbergen *p. 70.* Et cum eodem latine editum Titulo *Speculi Orientalis Occidentalisq; India Navigationum Georg. Spilbergen & Jac. Le Maire Ed. Lugd. MDCXIX. 40.* Ipsum Fretum delineatum habes *cit. l. T. II. Navig. Belg. pag. 80.* Primus post Jac. Le Maire illud tranſiit XI. Navibus, quas Claſſem Naſſavicam vocabant, *Jacobus l' Heremite* Archithalaſſus Belgarum Anno MDCXXIII. Cujus Itinerarium hac de re extat *T. II. Navig. Belg. n. 19.* Notam fuiſſe ante Jac. Le Maire Navigationem Mexicanis & aliis Americanis Kircherus ait ſe oretenus à P. Didaco Bobadilla Procuratore Inſs. Philippinarum audiviſſe; & addit eundem retuliſſe, ſe dum Mexicum tranſfret, ibidem Tabulam ante LX. Annos in Belgio Typis mandataſſe vidiffi, in qua dictum Fretum Le Maire perfecte delineatum fuerit, ſed ſine nomine: Indeque multos ſuſpicari Jacobum Le Maire aliquam hujus Freti Noticiam habuiſſe, atque ope hujusmodi Chartæ illud tandem detexiſſe, quod & initio Itinerarii ejus non obſcure indicatur. Vid. *Kircher. L. II. de Arte Magnet. IV. Cap. I. p. 352.* Prærogativa ejus præ Freto Magellanico eſt, quod minus longum ſit, eoque nec tam diuturnis procellis obnoxium, quibuſcum iſtud perpetuo fere colluctatur.

IV.

Hinc ad Freta America Septentrionalis progredimur, *Davis & Hudsonii*, quippe quibus itidem viam aliquam per Mare Pacificum ad Indiam Orientalem detectum iri ſperatum fuit. Cum enim Navigationibus in Orientem ille ſub Æquatore æſtus per quam incommodus accideret, non abs re viſum fuit de alio itinere cogitari, quod per Septentrionem eo duceret, quodque nobis aëri Temperatori affvetis gratius accideret. Et Anglorum quidem Natio per Americam Septentrionalem, iſtiusmodi profectionem ſperavit & tentavit, quam probabilibus rationibus non deſtitutam fuiſſe diſcimus ex Diſſertatione *Humfredi Gilberti* Equitis Angli ed. in Itinerariis *Th. Hackluyt T. III. p. 11.* Mox experientia rem geſſere, primusque Freta America Septentrionalis illuſtrare agreſſus fuit *Marr. Frobiſher* circa Ann. MDLXXVI. Cujus Itinerarium extat *cit. l. Th. Hackluyt p. 29. & ſeqq.* Secutus ipſum *Joh. Davis A. MDLXXXV.* tribus aliis Navigationibus Fretum *Davis* à ſe appellatum reliquit, ſed nullum in Mare Pacificum tranſitum aperuit. Historia Navigationum ejus extat *c. l. Th. Hackluyt p. 98.* Continuavit hoc iter auspiciis Belgarum *Henr. Hudſon.* Anno MDCIX. ſed nullo meliori ſucceſſu, niſi ut Novum Fretum detegeret, & Novum Sinum, Fretum & Mare *Hudſonii* nunc appel-

appellata. Cujus Itinerarium extat in *Itinerariis Sam. Purchas P. III. L. III. C. XIV.* Denique ad desiderium Caroli I. Regis Angliæ rem iterum, sed Facto non meliori tentavit *Thomas James* Anno MDCXXXI. & MDCXXXII. solaque nomina Cambriæ Australis & Borealis ad sitis Regionibus reliquit, Parti vero Maris Hudſonii nomen *Sinus Jamesii, James Bay.* Atque ex eo res infecta mansit, Thoma James judicante Transitum isthac nullatenus sperandum esse: Cujus rationes hæc fere erant:

I. Glaciem, quo longius in Sinu Hudſonii procedas, eo firmiorem reperiri & ripæ tenacius ad hærentem, si itaq; mare post Sinus & Freta ista extaret, glaciem istam vel imminutum iri, vel saltim minus tenaciter terræ adhæsuram.

II. Variationem Pyxidis Nauticæ juxta Capo Charles esse XXIX. Graduum, indeq; satis probabiliter colligi, quod multum Terræ versus Occidentem reliquum sit.

III. Nihil Cetorum vel aliorum magnorum Piscium ibi reperiri, qui circa Freta hæere soleant.

IV. Etsi Transitus daretur, illum infinita glacie, quo proprio motu Orientem per Fretum Hudſon petat, oblitum esse, eoq; navibus valde incommodum futurum.

V. Transitum hunc solo M. Augusto & Septembri tentari posse, & vero illo tempore loca ista Ventis Occidentalibus maximè urgeri. Itinerarium hujus Th. James editum est Lond. MDCXXXII. Cui etiam exactam Tabulam Geographicam horum talium adjecit,

V.

FRETUM WEYGATS q. das Weyhen Gat / *Sinus Milvorum*, Vid. *Martens Itinerarium* passim, alio nomine dictum *Fretum Nassovicum*, de *Nassausche Straet* / inter Samojedam & Novam Zemblam situm est, indeque Belgæ ex Oceano Septentrionali s. Russo in Mare Tataricum tendere conati fuerunt, eodem fine, quo diximus Freta Davis & Hudſonii lecta fuisse, ut navigaturi in Indiam Orientalem gravissimum Æstum. Solis declinarent; Emisſæq; hanc ob causam quatuor naves A. MDXCIV. quæ Conditionem locorum Septentrionalium explorarent, Naclero *Wilhelmo Barentz.* Cumque circa Autumnum reverterentur, ac transitum isthac valde probabilem putarent, confirmantibus id cumprimis *Job. Hug. Linſchotano*, qui interfuerat navigationi, & *Petro Placio* celebri tum temporis Cosmographo, de novo Classis VII. Navium Anno. MDXCV.

MDXCV. emissâ fuit Nauclero eodem *Wilb. Barentz*, Et summo Præfeto *Jac. Heemskerck*: Qua irritò successu reversa, cum maxima Glacies Freti ipsos nimium quantum impedivisset, conclusum quidem ab Ordinibus Belgii, ne publicis sumtibus iter hoc de novo tentaretur, concessum tamen Mercatoribus, ut negotium hoc suis sumptibus ulterius libere experiri possent, additumque, non defuturam ex publico restitutionem expensarum & remunerationem largissimam, si quis illud iter feliciter expediret. Itaque Amstelodamenses Anno 1596. suis sumptibus viam hanc de novo tentandam curarunt, emissis duabus Navibus præfectisque ipsarum iisdem *Jac. Heemskerck & Wilb. Barentz*. Qui ne frustra redirent summa cum patientia quidem in Nova Zembla hibernarunt, sed nihilominus re infecta Anno MDXCVII. redire coacti sunt, glacie L. & amplius Cubitorum ipsos immodice urgente, & ipso *Wilb. Barentz* in mediis laboribus moriente; Atqui ex eo tempore Transitum hunc in desperati loco habuere. Consilia tamen pro continuando hoc negotio suggestit *Joh. Isaac. Pontanus*: I. Ut, more *Emanuelis Regis Portugal.* qui cum *Indiam* cogitaret, primum terrestri itinere ipsam explorari curabat, mitterent, qui à *Samojedis, Tingæsis & Tataris Terræ ac Maris* conditionem primo discerent. II. Navem eo mittendam, quæ in commoda statione inter *Populos* istos annis aliquot subsisteret. III. A *Japania* eodem profectiones suscipiendas. Addunt alii, forte etiam post *Novam Zemblam* Mare liberius fore, nec transitum per fretum *Waygats* necessario requisitum iri. Ratio autem tantæ in Freto hoc glaciei obscura non est, cum immensam copiam ejus maximi Fluvii *Obius & Jeniscea* (de aliis enim quæ scimus incerta sunt) effundant, adeo ut in Freto hoc in L. etiam LX. cubitorum altitudinem excrescat, & grandes arbores sæpe numero secum trahat, quo sine dubio fit, ut tantum lignorum in Litoribus *Waygats* cernere liceat. Memoratas tres Navigationes Belgice descripsit *Gerhardus de Veer, Gerrit de Veer, Ed. Amstel. Anno MDXCVII. 4.* Eisdem videre est in *Histor. Nav. Belg. T. I. num. 1.* Tabulam Geographicam habent ibidem *Navigazione II. p. 6. & III. p. 52.* Germanicè reddidit *Levin. Hulsius Ed. Norib. MDXCIX. 410.* Pontani Consilium habes in fine *citt. Navig. p. 68.*

VI.

FRETUM ANIAN utrum sit nec ne dubium est: Creditur inter Americam Septentrionalem & Asiam situm esse, indeque ex Mari *Tatarico* in Oceanum Pacificum aditus patere. *Varenius p. 122.* cum peritoribus

bus nautis illud inde verosimile esse putat, quod in Maris Pacifici ea parte, quæ inter Tatariam & Litora Occidentalia Americæ Septentrionalis jacet, DC. Milliaribus à Japania ad Americam fluxus Maris & motus sit à Borea ad Zephyro boream, etsi diverſi vel ab alia plaga ſpirent venti; Centum verò milliaribus ante N. Hispaniam motum & fluxum illum plane ceſſare, idque inde forſan fieri, quod feratur ad patens aliquod frærum ultra N. Hispaniam verſus Boream ſitum: Deinde reperiri ſpacio DC. iſtorum milliarium multos Cetos aliosque majores piſces, qui circa Freta hære ſolent, ut probabile ſit, eos ex Freto vel Mari Anjan in hanc Oceani Pacifici partem pervenire, cum in reliquis ejus partibus non reperiantur. Sunt tamen qui Vaſtum Mare inter Tatariam, Coream & Americam ponant.

VII.

FRETUM GADITANUM ſ. Hérculeum, Stretto ſ. *Eſtrecho de Gibraltar*, Belg. de *Eſtræte* / Mare Mediterraneum Oceano Atlantico jungit. Situm eſt inter Hispaniam & Africam; Latitudo ejus unius admodum Milliaris, Longitudo paulum major, ac ab Hispaniæ oris in tria prominet cornua, ſuper quæ condita ſunt *Gibraltar*, *Tariſſa* & *Beger*, quibus in Africæ oris reſpondent *Septa*, *Alcazar* & *Tanger*.

VIII.

FRETUM SICULUM, alias frærum Mamertinum, licet exiguum, tria tamen habet, quorum nomine commemoratu digniſſimum eſt; Suntque ea, *Morgana*, *Scylla*, *Charybdis*.

I. MORGANA prodigioſa & admiratione digniſſima Paraſtaſis juxta Rhegium Calabriæ oppidum media æſtate plerumque ſe ſpectandam exponit. Contingit enim, ut repente theatrum quoddam in vaporoſo aëre ſe aperiat, tanta rerum varietate adornatum, ut nihil fere ſit, quod ibi non ſpectetur: Caſtellarum ordinatiſſimè diſpoſitorum Architectura, Palatiorum, ædificiorumque ad omnes Perſpectivæ Regulas infinito Columnarum ordine projectorum mira quædam magnificèntia, in eorum paulatim evaneſcentium locum ſuccedente Scena Catoptrica; Umbroſi præterea Sylvarum tractus, Cypreſſorum, aliarumque arborum in quincuncem mira ſerie diſpoſitarum ordines, campis immenſis hominum turmis, Boum armentis oviumque gregibus repertis, omnia tanta Colorum varietate, tam artiſicioſa Lucis & umbræ miſtura, tam vivis geſtibus, ut humana induſtria nihil ſimile producere poſſe videatur. Rhegini ſpectaculum hoc *Morganam* vocant, ac prolixe deſcribitur & examina-

minatur à *Kircher* A. M. *Luc. L. X. p. II. c. I.* Ubi etiam Literas *Ignatii Angelucci* ad Leonem Sanctum videre est, qui ipsam A. MDCXLIII. Festo Assumptionis Mariæ hoc ordine vidit: 1. Mare Lucidissima Christi claritudine: Mox in eo. 2. Infinitas Columnas ejusdem altitudinis & amplitudinis. 3. Columnas has in fornices abeuntes, similes Aquæ ductibus Romanis. 4. Ex his fenestras factas: Tandemque. 5. Amplissimam pinorum & Cypressorum sylvam succedentem.

II. SCYLLA adjacet Promontorio Italiæ, quod olim Cenys dicebatur, modo Scyllæum, Italicè Sciglio vocant, opposito Promontorio Peloro. Ejus natura est, ut ingenti ultro citroque commantium aquarum perturbatione agitur: Quando affluxu agitur tanta ejus est violentia, ut navis eo delapsa, omni evadendi spe sublata, montium parietibus illisa inevitabile naufragium patiatur, ac licet subinde è periculis hæc emergant, nisi sedulo rerum suarum satagant, ac tantos fluxus tempestive observent, sit ut ex Scyllæ Syrtibus in Charybdidis æstuarium devoluti periculum, quod fugerunt, tum primum sentiant. Rabies ejus quam maxima est, flantibus ortivis & occiduis ventis. Vid. *Kirch. Mund. Subt. L. II. c. XVI.*

CHARYBDIS opposita Rhegio natura est, ut nunc veluti subjecto igni cacabo perpetuo bulliat, nunc vortices veluti Turbinibus agitato agat, qui tanto navigantibus sunt periculosiores, quanto ebullitiones minori periculo eosdem exponunt, siquidem per ebullientem Syrtim impune transire licet, pereundum verò est, si vorticibus agitur. Observatumque fuit longa Nautarum Experientia, tum maximè Charybdin ebullire, quando Syrophœnix Freto dominatur, ac tanta quidem sævitie, ut in Columnæ formam aquarum diluvia eructare videatur. Indagata fuit vorago hæc ab Urinatore Siculo, quem ob summam natandi periti- am *Pescicola* s. *Nicolaum Piscem* vocarunt tempore *Friderici Regis Siciliae*, qui testatus est se sensisse in ea: I. Aquæ ex imo pelago ebullientis tantum impetum, ut homo nullatenus ipsi resistendo esset, eoque seipsum impeditum per diverticula nonnulla fundum petere oportuisse. II. Scopulorum passim obviorum multitudinem. III. Euriporum æstus contrariis violentissimis agitationibus impensè formidabiles. IV. Ingentes Polyporum etiam hominis statura majorum greges, horrendis cirris instructos, quibus, quem stringerent, inevitabili morte exanimarent. V. Carchariarum maximorum copiam dentium acutissimorum triplici serie horribilium. Qui ipse *Pescicola* vero cum secunda vice

auri, quod Rex eo projici curaverat, cupidine allectus eam ingressus esset, in ea periit, nunquam postea repertus. Historiam habes in *c. l. Kircher. c. XV. Causas c. XVI.*

IX.

Reliqua Freta in Mari Mediterraneo sunt: *Helleſpontus*, seu *Stretto di Callipoli*, Situs inter Archipelagum Maris Mediterranei & Propontidem; Custoditus ab utroque latere. *Dardanellis*, quæ veluti Claves sunt ad Constantinopolim: Ostii versus Archipelagum litora intervallo quinque Milliarium Anglic. à se invicem distant; Inde latius Orientem versus exporrectus tandem intervallo à Propontide & Archipelago propemodum æquali in angustissimas sinuatur fauces, ejusque Latitudo milliarum Anglicano quarta parte minor est. Aqua ejus rapidissimo cursu, potissimum flante Borea, in Archipelagum effunditur, ut contra ire cursumque navis promovere nisi secundissimi venti ope non liceat. De causa dictum *p. I. hujus Cap. §. VII. Bosporus Thracicus: s. Stretto di Constantinopoli.* Qui ad octodecim milliarum Angl. in longitudinem extenditur, variis & interludentibus Aquarum flexibus ob rupes & promontoria, quæ visum simul intercipiunt & fallunt, quasi utrisque ripis conjunctis non amplius esset progrediendum; Tanto autem impetu fertur aqua in Fretum hoc irrumpens, flante itidem præcipue Borea, ut Cymbarum pravis fluctibus frustra obversis remiges subinde litus petere coacti, eas funibus alter pone alterum incedentes trahant, alicubi etiam tanta cum ebullitione resiliunt, quasi ignis suppositus flexiles ejus particulas in bullas intumescerent sine spuma agitaſset. Sinubus latis & portuosus abundat, potissimum in litore Thracico, quod oppletur vicis & adibus magnatum, Freto imminent ædes, è quarum fenestris pisces capiuntur; Ripas Bithynici litoris Oleastri, Castaneæ, Cupressi tegunt. *V. Thomas Smith. Notic. Constantinop. p. 70. & seqq. Bosporus Cimmericus seu Stretto di Caffa* inter Pontum Euxinum & Paludem Mæotim: Clavis ad interiora Paludis Mæotis & Tataria Præcopensis, ac proinde etiam præsidio Urbis Caffæ ab Imperatore Turcico munita.

X.

Freta Maris Baltici sunt I. *Sunda*, seu *Oresunda*, der *Sund* inter Seelandiam & Scaniam, Clavis Maris Baltici, quem in Seclandia Helsingoræ etiam extructo à Friderico II. Rege Daniae Castello Croneburgo custodit: Cogunturque isthic naves, quæ Sundam transeunt, vela demittere

tere & vectigal pendere, à quo onere tamen Belgæ se exemerunt, & post has Svedi vi Pacificationis Bremsbroensis A. MDCXXV. De quo infr. pluribus p. II. c. VI. II. *Fretum Balticum*, der Belt: Quod quæ transeunt Naves coguntur ad oppidum Fioniae Nyburg. vectigal pendere. Idem A. MDCLIX. totum frigore concrevit, eoque Regi Svediae aditum ad Seelandiam aperuit, à quo prope aberat occupatio totius Regni Danici, lussitque in hunc transitum non nemo tali Epigrammate: *Mirum percipite prodigium: Deus Sveci gratificaturus: Pontem struxit super Ponto: Non de Lapide sed de Glacie: Quo demonstraret: Se summum esse Pontificem: III. Middelfart*, plerumq; dictum, quod jacet inter Jutlandiam & Fioniam.

XI.

Fretum inter Magnam Britanniam & Galliam vocatur *Canalis*, i *Canal*, notum actione cum Classe Smirnenfi Belgarum An. MDCLXXII. ab Anglis suscepta, quæ etiam ultimi Belli Anglo-Belgici initium factum. Fretum Maris Rubri est *Babelmandel*; Maris Persici *Basora*: Fretum inter Summatram & Javam Majorem est *Stretto di Sunda*; Inter Philippinarum maximam Luconiam & Mindoram *Stretto di Manilla*. Similem Fretorum Indicem V. in *Ricciol. Geogr. L. I. c. XV.* quo amplitudinem eorum, quæque veteres de antiquis ipsorum nominibus prodiderunt, enumeraret.

PARS III. HISTORIA PORTUUM.

I. *Portus Maris Albi & Oceani Glacialis.*

II. *Portus Maris Baltici: Munda nomen illustratum.*

III. *Portus Oceani Atlantici in Norvigia, Germania, Belgio, Gallia, Hispania, Portugallia. Historia Aggeris per Mare ducti in obsidione Rupelana.*

IV. *Portus Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ. Cur Angliæ Portus meliores sint oppositis Portibus Belgii & Galliæ. Arca-*

ne Providentiæ Divinæ dispositio circa exportationem Theaurorum è Regnis.

V. *Portus Maris Mediterranei in Hispania, Gallia, Italia, Imperii Turcici in Europa, Asia, Africa: Dardanellorum descriptio: Portus Joppenfis Privilegia Pontificia: Turris Amoris ad Tripolin: Frequens ad Bulbacam Concurfus Navium in Ægypto.*

VI. Portus Insularum in Mari Mediterraneo.

VII. Portus extantiores Asia, Africa, America.

IX. Miscellanea de Portibus inge-

nere.

IX. De Pyxide Nautica & Navigationibus veterum varia; Explicatio Navigationis Salomoneæ versus Ophiram.

I.

PORTUM vocamus Litoralem Maris Partem, quæ Navium Stationi idonea est. Tales sunt in Mari Albo Portus & Emporia *Archangelici seu S. Michaelis, & S. Nicolai* ad ostia Fl. Dvinæ sita: Quorum de-
tectionem Anglorum Nationi & in ea Richardo Chancellero, cum quærendo in Tatariam, reliquumque Orientem per Mare Glaciale itineri incumberet, circa An. MDLX. debemus. Quæ quidem inventio Johanni Basilidi Magno Moscoviæ Duci gratissima fuit, ideo non tantum Chancel-
lerum adduci jussit, clementer excepit & honorificè dimisit, sed universam Anglorum Nationem ipsamque Reginam Elisabetham, cum alias asperio-
rum morum esset, benigne semper habuit lætatus ostensam sibi viam infe-
rendarum per Mare mercium exoticarum, quas antehac per hostiles Polo-
norum terras ipsum excipere oportebat. Panni Anglici tunc maximo pre-
cio empti & Elisabetha A. MDLXIX. privilegia à Basilde impetravit, ut
sola Anglica Natio in posterum in Septentrionali Russiæ parte negociare-
tur. V. hac de re *Camden. in Annal. Elizab. ad A. MDLXVII. & alibi.* In extre-
ma Lappia Portus *Cole* ad Fluvium ejusdem nominis crebram mentionem
facit Itinerar. Belgarum tertium ad N. Zemblam p. 49. & seqq. Atque hinc
prope abest, Litoralis Tractus *Kegor*, & in eo P. *Oosterhaven*, quem genera-
lem Piscium Apothecam vocat *Fournier Geogr. L. I. c. VII.* Quæ tamen uni-
versi Maris Septentrionalis singularis proprietates est, ut piscibus abundet,
cujus demonstratio instituta infer. c. X.

II.

Mare Balthicum Portus sustinet in Svedia ad *Srockholmiam*; Cal-
mariam, & Neapolim s. *Nykoping*; In Livonia, ad *Rigam* in Sinu Livo-
nico juxta Ostium Fl. Dunæ, ubi etiam *Dunemunda* sita, ad quam exteræ
Naves Tributum pendunt: Deinde *Revaliam* in Sinu Finnico & *Nar-
vam* ad Ostium Fl. Narvæ, de quo V. *Olear. in Itiner.* In Prussia Ducali ad
Memeliam, *Pillaviam* indeque *Regium Montem*. In Prussia Regia ad *El-
bingam* & *Dantiscum*, quæ Ostium Vistulæ habet una cum munimento
Weirel

Weixelmünde / Captivitate Comitum Königsmarckii ultimo Bello Polono-Svedico celebri: Estque *Munda* istud nomen non tantum generale apud Germanos Septentrionales, ut ostium Fluvii significet, sed in specie denotat Castellam Ostiis Fluviorum adsitam. Talia sunt hic *Weixelmunda*, ad Rigam *Dunemunda*, juxta Lubecam *Travemunda*, ad Rostochium *Warnemunda etss*. In Pomerania Electorali Portum præbet *Colberga*; In Svedica *Stettinum*, *Stralsunda* & quam *Brachelius* tantopere celebrat *Ruda* apud Ostium Pani: Quo Gustavum Adolphum Regem Svedicæ, cum in Bellum Germanicum proficisceretur, classem duxisse & copias exposuisse docet *Hist. L. IV.* In Ducatu Mechlenburgico est *Wismaria* & *Rostochium*. Huic *Warnemunda* adjacet: Ista Portum Maris commodissimum in toto hoc litore Baltico habet, oneratas naves quantumvis capaces recipientem & sine ullis fere anchoris tutas præstantem: Unde & nomen urbi non tam à sapienti Præsidente, quam certitudine Marini Portus, q. *Wiß- Meer* / seu *Gewissen- Meer*, inditum verosimile est. Ejus Clavis Fortalitium *Walfisch*. Denique opulentissima Imperii Civitatis *Lubeca* ad *Travam*. Quibus addimus *Kiloniam*, *Ekehnfordam*, *Flensburgum* ex *Holfaltia*, & *Hafniam* ex *Dania* ad *Oresundam*, ab *Hafen* / quasi *Portum* per eminentiam dictam, & *Kopenhægen*, q. *Köpmanshafen* / cum antea *Axelhuys* dicta esset, & Arx tantummodo fuisset ab Absolone seu potius *Axelio* s. *Axinio* Archiepiscopo c. invasionem Piratarum extructa.

III.

Oceano Atlantico in Norwegia Portum præbet *Berga*; Cui Actio ita dicta *Bergensis*, in Bello Anglo-Belgico A. MDCLXV. novum nomen peperit, Belgis Classem suam Indicam ei committentibus, Anglis verò eandem persequentibus, sed non sine Clade, qua Præfectus *Bergensis* tanquam in Portum injurios affecit. Ibidem præteritis seculis stipula rei Piscariæ per totum Septentrionem fuit singulari societate Mercatoria custodita de qua *infr. c. X. §. XII.* In *Holfatia* sunt *Husum*. Quod tractus Oceani *Hever* dictus præterlabitur, ita ut facile inde navigatio in *Hollandiam*, *Seelandiam*, *Angliam* & *Scotiam* institui possit, unde varii generis merces reportantur, quæ inde *Flensburgum* avehuntur & in Mare Balticum transferuntur. *Tonningen*, Urbs ad *Eidoram* sita & arce primum ab *Adolpho* Duce *Holfatiæ* ornata, postea etiam fortalio instructa, sed quod initio hodierni Belli *Dano-Svedici* Anno MDCLXXV. à Rege *Daniæ* dejectum fuit. *Friedrichs-Stadt* à *Friderico* Duce

Duce Holfariæ evecta, & singularibus privilegiis ac præcipue Sede Arminianorum nota. *Hamburgo* Albi, & *Bremæ* Visurgis Navium accessum commodant. In Frisia Orientali *Embda* Portum celeberrimum eundemq; profundissimum totius Germaniæ Inferioris præbet, cujus causa particularis forsan à submersione vicinorum locorum in vicinia ejus olim facta. Accedit alia, quod ingressus ejus non adeo Occidenti quam Septentrioni opponetur, unde minor metus infundendæ arenæ, qua alias Portus Belgici infestantur, de quo V. seq. §. IV.

In Belgio Fœderato Insulæ *Tessellæ* & *Vliæ*, *Texel* & *Blisland*, commodissimas Majoribus Navibus Stationes præbent, sitæ è regione West-Frisiæ. Minores aut minus grandes fere ubivis ad oppida Mari vicina videre est. In Hollandia *Horna*, *Enckhuysa*, *Amstelodamum*, *Roterodamum* hac in re cum primis eminent, Tum *Briela* & ab altero latere Insulæ *Heelvoets Sluys*: Item *Goerea*, quæ Classem Belgicam Belli tempore una atque altera vice excipit. In Seelandia *Vlisinga* & *Middelburgum*. Una è Clavibus, quas Carolus V. Philippo filio comendavit. V. seq. C. LIX. Sect. II. In Flandria *Sluysa*, &c;

In Belgio Regio notamus *Antwerpiam*, *Ostendam*, *Neoportum*, & quæ jam Juris Gallici sunt, *Duynkerckam* à Collibus arenosis, quas *Dunes* vocant, ita dictam, & *Grevelingam*.

Sequuntur in Gallia Caletum f. *Calais*, quem Portum Gallie *Portam* appellare consueverunt Angliæ Reges, quo quam diu potirentur, tam diu gestare sese è cingulo Claves Galliæ distabant, *Smd. Dec. I. L. I. Diepe*, Portus Gratiæ f. *Havre de Grace*, *S. Maclovii* f. *S. Malo*, *S. Brioci* f. *S. Brieux*, Brivatum Portus f. *Brest*, Portus totius Galliæ optimus & adeo securus, ut appelletur *la Chambre*, quia Naves in eo quiescunt, ac si essent intra Cameram, estque capax navium maximarum, etiam si decem mille Tonnarum sint. *Ricciol. Geogr. L. X. c. X. §. IV.* Dn. Nannetum f. *Nantes*, Rupella f. *la Rochelle*, Bajona f. *Bayonne*. Rupellæ Portus, dum floruit, ferrea catena claudabatur: Portum ambiebant Turres & propugnacula, quæ Regii modi tormentis viginti muniebantur. Sed Rupella, quæ Princeps arcium erat, hodie prope pagus, succubuitque consiliis ac labori Card. Richelii, qui non tantum terra, sed ipso mari eam circumvallare ausus fuit, ausumque feliciter perfecit. Rem dignam censuimus, quam ex Gramondo huc transcriberemus, rati quippe & hac ex parte Hydrographiæ nostræ lucem accensum iri. Ita vero ille *Histor. Gall. L. LXIX. ad A. MDCXXIIX.* Desperatum opus aggreditur *Richelins*

chelus Cardinalis s^{us} fortune Regis, & consilio suo, cui nihil arduum, nihil impervium est. Utrumque continentis latus septem stadiorum alveus dividit, quo acrius furit fluctus quia angustiore spatio cobibetur: tigna ex robore solida & immania, mox excisa recens arbores cum ramis ingentibus in altum jaciuntur, saxa postmodum & congesta temere humo onerantur; terra rursus, & lapidibus, arbores tignaue superaddita, his calcis & arena commixtio superinjecta, tanta ab utroque continenti assiduitate laboris, ut post primum ab opere incæpto mensem in altitudinem modicam assurgeret moles: Nondum tamen aque fastigium aquabat, nec procul contingenti extendebatur: quo longius agebatur à litore, hoc magis absorbebat aqua præaltior quicquid ingerebatur. Ingens tum animos desperatio incensit, qua saxa tam vasta, qua tigna ex robore tam procera, qua arenata possent reperiri, qua tanta voragine non forberentur? exhauriendas esse regiones aggerendo spatio quod restabat: Enim verò Richelii vigilantia & indefesso labore, tanta vis saxorum inferebatur, tantus operarum numerus erat ex stipendio in id operis militi duplicato, ut post tertium mensem certo constaret exhiberi posse Oceanum, quod etsi plures ante tentaverant, nemo absolverat in hanc diem. Crescebat sensim moles: Ceterum nulla tam firma repagula sunt, qua non evertat Oceani vehementior fluctus: vix leni & tranquillo mari retinacula opponi possunt, quid spumoso? quid astuanti? Absoluto jam, jamque opere sæpe astus commotior congestos lapides subruit in profundum: neque omnis ab estu calamitas sæpe concitator ventus illisit in molem, & in profundum egit, sæpe adversa tempestate compages operis verberata, laxavit, sæpe per imperitiam operarum, medium opus unda interfluens, disjecit: vincebatur constantia elementum; sensimque aggeris latitudo crescebat, cum disjectis lapidum cumulis opus iterum in profundum ruit. Ibat in obstantia pertinacius Cardinalis, adversusque contumaciam fluctus obstinatione frangebatur, donec tandem patientia & labore assiduo vinceret. In medio alvei via aquis permittitur hiatu modico, cui utrinque propugnaculum cum bellicis tormentis, imminebat, per id foraminis fluebat, & refluebat liberior astus, alias frangi incapax. Repaguli latitudo decem & octo palmorum erat: accipiendo mollius astui in utramque partem declivis moles; longitudo stadia decem continebat; incerta profunditas ex vado passim inæquali: hic typus ingentis molis qua claudebatur fretum: Extrema utriusque continentis firmabant munimenta duo, quæ à Marilhaco, & Tavano nomen. Supereminēbat astum moles lapidea palmis omnino decem: Caterum quia per apertum foramen, tribus onerariis haud agrè una transitus: Placuit opponi repagula

*pars fluctuantia, pars immobilia, quæ plane occluderetur portus: admove-
tur biatui proxime pali acuminati in terram altè defixi, quos inter stabant
aque, Marilbaci labor, unde illis nomen Candelabra Marilhacæ: Cande-
labris anteposita concatenata in vicem naves triginta septem, quæ nomen Re-
pagulum fluctuans: his proxima viginti quinque navigia, disposita in trian-
gulum cuius prima cuspis in Oceanum versa, qua irrupturus hostis: naves
magnitudine ingenti saxi, arenaque onerata pars in profundum mergeban-
tur, faciebantque in medio alvei fallaces scopulos; Pars non immersa penitus
ingenti mole tardabantur, bellicisque tormentis instructa, & agrè mobiles vi-
am intercludebant ipsa mole, hostemque arcebant dispendio indeficienti. Clas-
sem Gallicam hac illac distributam componebant naves bellicæ centum quin-
quaginta, cymbe majores centum, navigia pice, resina & sulphure illita (bru-
lonos vocant) duodecim: urbem inter & repagulum posita minora navigia
frænan-dis oppidanorum incursionibus; ingens Cardinalis Richelii trirēmis ea
parte biatui imminabat sita in medio freti.*

Hispaniæ Portus in Ora Cantabrica sunt post Portum *S. Jean. de Luz*,
qui locus excellit Nautis capturæ Balænarum gnaris. *Voyg. d' Esp. c. I.*
S. Sebastiani, Donaſtien vulgo dictus, & *Bilbao*, commodissimi Hispano-
rum Portus in Mari Atlantico, *Voyage d' Esp. cap. II. Laredo*, qui Ca-
rolum V. excepit, cum sese Imperio abdicasset. *Thuan. L. XVII. ad A.*
MDLVI. S. Andreæ f. S. Andero, Villa Viciosa, Corunna, olim Stationi
Classis Invincibilis destinata; Et ab altero latere juxta Fretum Gibraltar.
Cadix f. Calis Malis, Portus maximus, *S. Lucæ f. S. Lúcar. de Barra-
meda* ad Ostium Fluvii Bætis, cui celebritas ab accessu & Egressu Na-
vium versùs Indias, (hinc enim eas solvere oportet) enata.

In Portugallia ad Ostium Fl. Palmæ est *Setubal*, Belgis *S. Yves*, ad
Tagi Ostium ipsa *Lisbona*, & ante eam in extrema Ostii parte *Cascais f.*
Cascais, unde Portugallicæ Navigationes versùs Indiam utramque insti-
tuuntur: Dn. Porto, f. *Port à Port*. ad Ostium Durii Fl. à quo & ipsius
Portugalliæ nomen profectum creditur.

IV.

Restant Insulani Portus Magnæ Britanniæ & Hiberniæ, de quibus
in genere notamus, eos communiter meliori conditione esse quam ob-
jacentes Portus Gallicos aut Belgicos: Cujus ratio videtur esse, quia
Venti Occidentales, qui in Tractibus istis sunt frequentissimi, arenam
à Britannia versùs Belgica & Gallica litora protrudunt, eoque Portus
Britannicos vacuos præstant, istorum verò eà replent; Qua Britannici
Portus

Portus non minus opplerentur, si Ventis Occidentalibus æquè exercerentur. Estque porro huic rei indicio, quod litora Belgica non tantum arena, sed Conchis innumeris repleta sint; Has enim tanquam res leviores ventus simul arena propellit & in litora projicit, quemadmodum & Belgæ Conchas hæc in singulare commodum suum vertunt, indeque calcem sibi præparant. In Litoribus Anglicis è contrario conchas rariores at magno numero lapides mediocres videre est; Hi enim ob gravitatem suam ventis non cedunt.

In Anglia primum ipso nomine celebres sunt *Quinqueportus*, vulgo *the Cinqueports*, Loca in Cantio & Suffexia, ad Fretum Britannicum sita, & numero quinario quidem plura, quod tamen initio totidem tantummodo essent, eodem adhuc expressa. Munus peculiare ipsorum fuit, ut propugnaculorum loco essent adversus Galliam; Geritque Præfectus eorum simile ipsis Nomen, *the Lord Warden of the Cinqueports*, & qui sub illo sunt, Barones *Quinqueportuum* vocantur, *the Barons of the Cinqueports*. Nomina sunt: *Hastings, Winchelsey, Rye, Rumney, Hyde, Dover, Sandwich, Seaford*. V. de iis Th. Hackluyt *Voyag. T. I.* haut procul initio, & *Edw. Coke Institut. of. Laws L. IV. c. XLII.* His addimus apertum Litus Cantii, quod *Downes & Dunes* vocant: Reliquos Portus in Orientali plaga præbent *Newcastle, Hulla*, ad Ostium Humbri, ubi primum Rebellium Subditorum suorum tentamen expertus fuit Carolus I. Rex Angliæ. Tum *Lyn, Yarmouth, Ipswich, Harwich, Colchester, &c.* Quorum & aliorum prolixam seriem exponit Autor Anonymus Consilii ad Regem Angliæ de amplificanda captura Harengarum in Anglia in *Contin. VI. Diar. Europ. pag. 319. & seq.* In meridiano Latere Portus occurrunt ad *Chichester, Portsmouth*, Insulam Vectim, *Falmouth, Weymouth, Plymouth, &c.* In Mari Hibernico est Portus *Brisfolia* ad Avoniam & prope Ostium Sabrinæ; Et in Comitatu Penbrokenfi Portus *Milfordicus, Milfordshaven*. Estque hoc etiam in Angliæ Portubus memorabile, quod vitandarum litium causa singulas nationes ibi peculiare Portus maneat; Veluti Belgas *Sandwich*, Gallos & Venetos *Dover*, Hispanos *Plymouth*, Hibernos *Segeftria, Siefter, &c.*

In Scotia Portus sunt *Dumbar*, locus prima Victoria Cromwelli contra Scotos celebris. V. *Hist. Civil. c. IV. §. XII. fin. Lith.* prope Edenburgum, item Portus *S. Andreae, Montroß, Aberdon*. Præterea est *Dundee*, Portus & Castellum munitum, in quem locum Scoti tempore Belli Parlamentarii cum Anglis omnes Thesaurus suos congefserant,

sed Cromvelli manus effugere non potuerunt, qui locum hunc sine magno negotio expugnavit, eoque omnes abripuit, ipsè tamen etiam haut diu iis gavisus, nam cum LX. navibus onerariis commisisset in Angliam avehendos, naves in conspectu urbis sine notabili aliqua tempestate ad unam omnes à Mari absorptæ fuerunt: Evidenti Arcanæ Divinæ Providentiæ argumento, quæ integrorum Regnorum Spolia in alia Regna transferri non facile patitur. Idem Christophoro Daniæ Regi accidit, cum Thesauros Svedicæ in Daniam transportare constituisset. *Mira Sveciæ fortuna, inquit Crantzius, non patitur exportari thesauros: Si sinunt homines, Mare prohibet: Si pacatum est Mare, homines tumultuantur. L. IIX. Dan. c. XXIV.* Et Svedis, cum partem opum Germanicarum in Regnum suum transferre cogitarent. V. Pluribus Staats-Kammer von England p. 69. 70.

In Hibernia sunt *Dublin, Waxford, Bearhaven, Crookehaven, &c.* Hibernia extrema Orcadum celebris est Statione Navium Belgicarum, Capturæ Harengarum incumbentiū, ad quam ex certo Statuto ad XIV. Junii usque hærent, & postea demum operam negotiis suis adhibent. Locus, in quo ibi conveniunt, à Belgis vocatur *Barcies Ree. V. c. X. §. XI.*

In Mari Mediterraneo primus est ipse Portus Gibraltar, qui & Freto nomen dedit: Oppositusque ipsi in Africa Portus *Ceuta*, de quo *Hist. Civ. c. I. §. II. n. 6.* Sequuntur *Malaga, Carthagena, Alicante*, unde Vinicuidam generi simile nomen, *Barcino* s. *Barcelona*; Ex quibus Carthagenæ Portum præ reliquis commendant.

In Gallia sunt *Marseille*, quæ Veterum Massilia, ubi tanta Navium securitas, ut nunquam aliqua in eo periisse dicatur, Portus Tolonenfis, *Toulon*, ubi Triremium Statio, & Portus Antipolis, *Antibes*, ad Inf. S. Margarita.

In Italia est *Villa Franca* ad Ducem Sabaudicæ pertinens, item *Nissa*, cui Cromvelli insidiatus fuisse fertur, ut pedem ad Mare Mediterraneum figeret. *Finalis*, Locus Hispaniæ Jurisdictionis, idemque primæ potentissimi Imperatoris nostri LEOPOLDI Augustæ receptione, cum primo in Germaniam proficisceretur, celebris. Portus *Genuensis*, in quo Respræter V. aut VI. Galeas, alias XXV. admodum in promptu habet, pro cujusvis expeditionis necessitate. In Ducatu Florentino est Portus *Liburnus, Livorno*, locus commerciis variarum gentium celeberrimus, unicusque Magni Ducis Toscana Portus notabilis. In eodem litore

etiam

etiam sunt *Piombino*, *Porto Hercule* & *Orbitelle*, qui ad Hispaniæ Regem pertinent & Magnum Ducem veluti obsident, qui longe commodius acturus esset, si loca ista ad nullius exteri Dominium pertinerent. V. iterum *Hist. Civ. C. I. §. II. n. 2.* Romanum Territorium habet Archæopolim, *Civita Vecchia*, sed aëre insalubri affectam; Quare & peritiores maluerunt Insulam *Pontiam* ab altero latere Romæ sitam melioris commoditatis causa pro Classe Pontificia seligi. Vetus *Portus Ostiensis* in Ostio Tiberis conditus, & magnificis Imperatorum sumptibus amplificatus nostris temporibus demum à Pontifice Maximo destructus fuit, verito quippe, ne Turcis inserviret loco Castelli contra ipsam Romam. In Regno Neapolitano Portum præbet *Cajetta*, ipsa *Neapolis*, & ad Fretum Mamertinum *Rhegium*, Regio: In Sinu Tarentino est *Taranto*. In Mari Adriatico commendant *Anconam*; Unde Proverbium apud Italos: *Unus Petrus est in Roma, una Turris in Cremona*, unus Portus in *Ancona*. Post eam sunt *Ariminum* s. *Rimano*, *Ravenna*, *Venetia*, &c. Et ab altero latere *Jadra* s. *Jadaro*, alias *Zara*, *Zebenico*, *Spalato*, *Ragusa*, de cujus statu ac miseris v. seq. VI. S. I. §. XVII.

In Turcico Imperio Portus extant I. In Europa *P. Navarino* in Morea, *P. Lione* Athenis, à Leone Marmoreo singulari artificio notabili, quem videre est in extremo ejus, isque olim Pyreæi nomen gessit; *P. Thessalonicensis*, *P. di Salonichi*; *Sestus*, una *Dardanellorum* ad Hellespontum sita, quæ validis turribus à Muhammede ædificata fuit, paucis aliquot, antequam Constantinopolim expugnarent, annis. Postea Turcæ eadem pro carcere insignium Virorum usi fuerunt: Equa præterito seculo elapsus retractusq; *Lazarus ductor Epirota* apud *Castellum Novum* una cum Hispanis captus, conto ab ano in humeros transfixus dederat crudeles Pœnas, quas tamen summa animi equitate pertulit. *Busbeq. Ep. Turc. I. p. 52.* Dn. *Portus Constantinopolitanus* tantæ ad ipsas ripas profunditatis, ut naves MD. doliorum capiendi sit, fundi præterea nitidi, & hinc ab urbe Constantinopoli munitus, isthinc à Colle, cui *Galata* incumbit.

In Asia habet *Abydum*, alteram *Dardanellorum*, quo singulas Christianorum Naves, antequam Constantinopolin petant, appellere, ac Præfecto Castelli C. Aureos solvere oportet, hac simul conditione, ne quinarium numerum una vice excedant. *Thulden. ad A. MDCLVI. p. 265.* Adde *Notic. Constantinopolis* p. 71. & de Castellis phosphori *Thracici*. ib. p. 74. 75. In Asia Minori est *Smyrne* Portus, non magnæ quidem profund-

funditatis, commerciis tamen frequentissimus. Vid. *Thom. Smith. Epist. de VII. Ecclesiis Asiae*, qua *Smyrnam* cæterasque in Apocalypsi commemoratas VII. Ecclesias Asiae Minoris, prout in præsens se habent, describit. Tum Tripolitanus, *Tripoli di Soria*, Cui Turris ad sita, *Turris Amoris* dicta. Insculpta huic sunt insignia Nobilis Veneti, qui eam vitæ redimendæ causâ extrui curavit, ob concubitum cum Virgine Turcica; Apud Turcas enim simplex concubitus Christiani cum muliere Turcica, vel ad mortis supplicium, vel ad abnegationem Religionis Christiani delinquentem ducit. Nobilem hunc vero nihilominus mori oportuit, quod Religionem Christianam abnegare nollet, Turcis interea causantibus, ipsum non vitam, sed dilationem supplicii opere isto suo redemisse. Ante Tripolim v. etiam commemorandus Portus *Alexandrette* seu Scanderone, in Sinu Lajazo situs, è quo merces Aleppum transferuntur, quæ antea Tripoli eodem ducebantur; Sed jussu Imp. Turcici *Alexandretta* hæc Tripolis loconavibus Europæorum excipiendis destinata fuit, incommoda quidem peregrinantium sede, locus enim domiciliis perquam vilibus constat, majoris tamen ipsius mercaturæ commodo, hinc enim bidui spacio Aleppum iripoteß, cum Tripoli isthac euntibus quatuor dierum spacio opus sit *J. Amman. Reisebesch. P. II. p. 71.* Succedunt Berytinus, *Baruti*, *Sidonis*, *Saido*, Joppenfis, *Jaffo*: Portus Angustus, at in Actis Apostolorum alibique in Sacris celebris: Solentque huc appellere, qui Religionis ergo in Palæstinam peregrinantur. Pontifices Maximi autem Joppæ easdem Indulgentias concesserunt, si litora ejus peregrini attigerint, quas habent, qui singula loca sacra visitant, idque ea de causâ concessum est, quia propter Bella, Arabum latrocinia, pestem, morbos, paupertatem, multi ex peregrinis inde ulterius progredi non possunt. V. *Peregrin. Hierosol. Princ. Radzivil. Ep. II. f. 125.* Ad Ægyptum est Portus Pelusii s. *Damiata*, ad Nili Ostium, unde navigiis adhuc *Bulbatham* usque urbem Cairo vicinam itur: De quo affirmatur non solum à Turcis, sed ab ipsis quoque Europæis negotiatoribus, qui hic commorantur, quod singulis diebus intra viginti quatuor horas in Portu hoc ultra decem hominum millia hinc inde commeant, quorum nonnulli intrant, nonnulli egrediuntur: Quodque per dies singulos hic millia Dracmarum (quæ genus navium sunt) præternavigant, quarum plurimæ sexcentorum doliorum sunt capaces. Ex antiqua quoque Cairo superius posita superpresbyteri *Johannis* ditioribus tristicum, *Cynocephalos*, *Simias*, *Psittacos*, diversa avium

avium ceterorumq; animalium genera & merces varias deferunt. Ita testatur de suo tempore Radziwil Ep. III. fol. 147. 148. Sequitur *Rossetto*, Turcis *Raschit*, Portus alii Ostio Nil adjacens, per quem merces è Barbaria advenit & Cairum ducuntur: Tum *Alexandria*, ubi plures distinctæ Stationes Navium Gallicarum, Venetarum, Genuensium & Ragusearum: In Barbaria sunt Portus Tripolitani, *Tripoli di Barbaria*, Portus *Tunetanus*, qui una cum *Biserta* Portu successit in locum prisca Portus Carthagenensis, *Goletha* item, altera Clavis potentia Hispanica à Carolo V. commendata. Portus Algeriæ, *Algiers*, Oranensis, *Oran*, locus Hispanica Jurisdictionis, qui A. MDCLXXVII. obsidionem vicinorum Maurorum fortiter sustinuit. De quo plura *Hist. Civ. c. I. §. II. n. 6.* Idem *Centa*, de qua initio hujus §. & qui nunc Anglorum est ad Fretum Gibraltar. P. Tingitanus seu *Tanger*.

VI.

Habent & Insulae Maris Mediterranei suam in Portibus Commoditatem, Talesque sunt in Corsica Portus S. Bonifacii, Calvi & S. Florentii s. di *S. Florenzo*. In Sardinia clarissimus est Portus Calaritanus, di *Cagliari*. Siciliae Portus extantiores sunt Messanenensis, Syracusanus & Palermitanus. Maltae Portus duabus oblongis Terræ Cuspibus inclusus & Castro S. Elmi munitus est. Insulae Veneti juris Portus habent, Corfu P. *Sidari* & P. *Temo*. Cephalonia P. *Argostoli* & Zante P. *Chieto* & P. S. *Nicolai*. Portum in Candia commoditatem sensit Imperium Turcicum, ideo tanto cum Tonatu eam antehac oppugnavit: Id quod etiam Legatus Venetus *Hieron. Cievarina* questus fuit singularique scripto conventui Electorali Anno MDCLII. Francofurti proposuit: Candia si semel subjugata sit, omnes Principes Christianos Mari Mediterraneo aditos æque infestationibus Turcicis obnoxios fore: Turcam enim, qui hactenus Classem suam quoque inanis adhuc Constantinopolin reducere coactus fuerit, hujus Regni adjectione non solum tutam ubiq; & omni tempore receptionem, sed etiam fabricandis & instruendis Triremibus ac Navibus amplissimam commoditatem acquisiturum esse. V. Exemplum hujus Scripti in *Histor. Thulden. ad A. MDCLII. p. 227.* Ex numero autem istorum indicamus *Retinum*, *Cameam*, *Candiam*, *Spinam Longam*, *Carabusam* & *Sudam*. Priores tres Turcico Imperio subjacent, posteriores adhuc ad Venetos pertinent. V. *Hist. Civ. c. XII. §. IV.* E Candia Regione est *Standia*, locus inde receptioni navium commodus. In Cypro P. Nobiliorem habet *Famagusta*.

VII.

Portus Asiæ notiores sunt: In Mari Rubro prope Fretum ejus *P. Aden*, & in intimo recessu ejusdem *Suez*, Antiquis *Heroum Portus*, à Turcis quoque stationi Classis suæ subinde adhibitæ, quanquam & Navium statio male tuta, & locus ipse non urbi adeo quam pago similis sit; Ac Turcarum Imperator multum quidem operæ posuit, ut Incolas eo perduceret, sed manet desertus locus maxime ob aquæ penuriam V. *Delic. Transmar. p. 107*. Et è Recentioribus *Neitschiütz. Itiner.* In Sinu Persico est *Ormuz*, Locus navigationibus aptissimus, sed qui odio Persarum Regis ab Anglis potissimum adjuti Portugallis ereptus & excisus fuit; Eique Urbs *Gamron* in Litore Persico surrogata, libertasque eo veniendi exteris sine discrimine concessa, solis Portugallis exceptis, quibus accedere non licet: Porro & 250. Leucis inde Situs *P. Diu*: In Litore Malabarico Portum præbent *Goa*, *Calicutum*, & *Cochinum*; *Goa* sita in Insula continenti vicina, quamque solus fluvius inde separat; Portugalli eam extruxere, & ad Ostia Portus duo castella posuerunt, quorum principalius *Deguardé*. Descriptionem V. ap. *Mandelslo Itiner. p. 130*. In Insula Ceylon est *P. Columbo*, Item *Punte de Galle*, *Negumbo*. In Litore Coromandelico est *P. Palicatta*, In Chersoneso Aurea magni nominis est *P. Malacca* navigiis totius Orientis frequentatissimus. Belgarum in India Orientali celeberrimus Portus est *Batavia* in Ins. Java majori situs, ubi & alium videre est *Bantamensem*. In Luconia famam habet *P. di Manilla*. Per totum Regnum Chinæ tres Portus celeberrimos indicat *Job. Neuhof. Itiner. f. 153*. Unum ad Emporium *Kanton* in Provincia *Quantung*, alterum ad Urbem *Jefenclem* in Provincia *Nanking*, tertium ad *Tienciemvey* in extremis Provinciæ *Peking*. In Japania Portus exterorum adventu celeberrimus est *Nangesacke*, statioque Navium in exigua quadam Insula à Portugallis primo formata, post, ejectis è Japania Portugallis, Belgis concessa. de quo V. *Gesandsch. an die R. zu Japan pag. 49*. Portum *Atinkischlack* melioris notæ esse in Mari Caspio notat *Olear. Itiner. Pers.* Cui adjungimus ad Ostium Volgæ Celebre Emporium *Astracan*.

Ex Africa Portus indicamus *P. Mosambici* in Orientali Africa litoris situm, quo Portugallorum Naves Indicæ cursum suum dirigere amant. Præbet & *Cap. B. Spei* celebrem Stationem commeantibus in Indiam navibus.

Residuos Americæ Portus suppedabit Doctiss. *Ricciolus Geogr. sua L. X. c. X.* quo integrum Catalogum Portuum exhibet: Notanturque Ame-

Americæ Borealis Portus insignes *Portus realis* Novæ Franciæ, & *New Pleymouth* Novæ Angliæ, & *New Amsterdam* Novi Belgii, & *Jamestowne* Virginie, & in Florida Portus *S. Augustini* & *S. Helena*. Juxta quos fere est Cubæ celeberrimus Portus realis, dictus *Havana*, multissimus idemque Clavis Indiæ Occidentalis; Illuc enim Classes Hispanorum, quas *Flotas* vocant, congregantur Julio & Augusto, ut Septembri solvant in Hispaniam. In Insula Hispaniola Portus *S. Dominici* *S. Domingo*, & in *S. Joh. Insula* Portus dives, *Porto rico*, capacissimus primas tenent; In continenti autem hujus Americæ celebres Portus sunt Nominis Dei, *Nombre de Dios*, cujus loco successit *Portus Bellus* profundus, tutus, salubris & ab arce *S. Philippi* defensus, & Portus veræ Crucis *Vera Cruz*, & omnium versus Boream excellentissimus Portus realis *S. Jo. de Villoa*, *S. Jean*, *f. Juan de Villoa* munitissimus tum à duobus castris, tum ab Insula vicina: In hunc portum destinantur merces ex Nova Hispania & Philippinis advectæ, ut in Hispaniam per Havanam deferantur, sed est difficilis introitus, ob scopulos, & rapiditatem Maris: Et Septembri Naves ibi repertæ ab Aquilonari Vento exagitantur vehementer, nisi cateris ferreis alligatæ fuerint costæ Australi Insulæ. In ora verò Australi Novæ Hispaniæ portus meliores sunt: Portus Vetus *P. Veio*, *Panama*, *Truxillo*, de Honduras, *Perrico*, *Porto Cavallos* de Honduras; Portus Velorum, *Portus Velez*. Portus *Fonseca* & *Gatulco*, *Porto Lexo*. Sed omnibus his præstant Portus realis *Nativitatis* & Portus realis *Aquapulchræ*, *Aquapulco*; in hos enim colligunt se naves ex Philippinis & Sinenfi regno cum mercibus: Sed prout appulerunt ad *S. Augustini*, vel ad Californiæ Portum *S. Lucæ*, *S. Lucar. de California*. In hos quoque Portus Novæ Hispaniæ Anno 1579. ex Insulis Salomonis advecta sunt auri 40000. frustra præter armata.

Americæ Australis præcipuus Septentrionem versus Portus ac realis est *Carthagena*, in quem ex Peruvia congregatur auri, & argenti, & aliarum mercium copia per Havanam in Hispaniam comportanda. In ora Gvianæ realis Portus est *Chiana*; In Brasilia verò Portus insignes sunt *Phernambucco*; ubi Sacchari cannis molendis sunt molæ 70. quas vocant *Ingenios*; & Portus Sanctorum omnium *Todos, los Santos*; ubi 40. tales molæ. Item Portus Secturus, *Porto Seguro* & Portus *S. Spiritus S. Vincentii* & *Roderici* & Boni Aeris, *Buenos Ayres*. Ultra flumen verò Argenteum Portus Leonum, *P. Leone*, qui realis est, & ita dictus à Leonibus Marinis; & Portus desideratus, *Porto Desire*; & *S. Juliani* realis

realis Portus Magellanicae Classis statione percelebris. Ultra Fretum Magellanicum in ora australi est Portus Draconis *P. del Drago* Inglesae aqua optima locuples. In ora verò Chilensis ac Peruaniregni celebrantur Portus in Insula Lobos & Castris Chilensis *Castro di Chili*. Portus *Quintero* & *Portus Conceptionis* & Vallis Paradisi, *Val Paraiso*, & Portus *Copimbo* & *Copypapo*, & horum omnium optimus *Portus Arica*, ubi navibus imponuntur argenti Massae Panamam vehendae. Inde Portus *Camuran* & *Hacari* & *Paracca* & *Lima* Portus *Cabo di Lima*, distans à Lima seu Civitate *de los Reyes* 2. leucas, maximique commercii statio. Portus vetus *Porto Vejo*, quem insalubrem postea experti sunt. In Insula verò *Puna* portus est bonus pass. 9. & in Insula *Cano* Portus ab omnibus ventis tutus, passuumque quinque.

Inter Azores est *Angra*, Portus Tertiariae Insulae, *Tercera*, eximius. *Portus Sanctus* est Insulae cognominis & Portus *S. Crucis* in Teneriffa, & *Palma* Fortunatarum & *Paraibo* in Insula Trinitatis boreali.

VIII.

Sed in selectu hoc Portuum ita acquiescimus. Plures ac reliquos omnes licebit ex Hydrographicis Scriptoribus initio citatis colligere. Portus antiquorum descripsit olim Libris X. Timosthenes Archithalasus Ptolemaei II. sed qui interierunt. E recentibus in iis versantur *Dudleus L. III. Fournier L. II. Ricciol. cit. L. X. c. IX. & X.* Quem & in Portibus Maris Mediterranei Regionumque extra Europam nos passim secutos profitemur. In genere de Portibus addi potest, *Portus Reales* vocari ab Hydrographis, quorum talis situs, ut nullo Vento infestari possint. Quales Ricciolus enumerat *Portus Messanae*, *Carthagena*, *Tolonis*, *Melita*, *Raguse*, *Harvichii*, &c. Portus quos omni tempore ingredi licet Itali vocant *Porti d' Entrata*; Alios, ubi tempus affluxus expectandum est *Porti di Marea*. Juxta Portus ordinariè requirunt *Navale* pro fabricandis & instaurandis Navibus. *Pharos* seu Turres ad Portus conduunt in signum vicini Portus, aut declinandos Scopulos; Excitantur etiam pro observandis invasionibus hostium, quem in finem Angli suas perlasque struxerunt, de quo prater alios graphice scripsit Doctiss. *Bar-elajus in Argenide*.

IX.

Quodque Hydrographiam maritimam ita conclusum imus, finis loco de Pyxide Nautica h. Capsula indicem Magneticum sustinente veterumque Re Nautica, tria verba facienda duximus. Index ille Magneticus
Line-

Lineam meridianam eoque plagam Septentrionalem perpetuo monstrat, licet non ubivis eadem accuratione: Est enim ubi ad 20. gr. & amplius Orientem vel Occidentem versus ab ea declinet, quam variationem f. Declinationem Chalyboclisin vocant, primumque observata fuit à Sebast. Cabotto ajente *Kircheri de A. Magn. L. I. c. VI.* Quæ ipsa tamen etiam non perinde constans est, veluti cum A. MDLXXX. Londini observaretur esse 11. gr. 15. m. versus Orientem An. MDCXXII. ibidem observata fuit 6. gr. 13. m. & A. MDXXXIV. 4. gr. 13. m. Dn. A. MDCLXI. 45. m. 30. sec. versus occidentem. Similia Parisiis observavit Merfennus, & Aquis Sextiis Gassendus. *V. Power. Animadv. in Grandamicum p. 166.* Alibi tamen recta Lineam Meridianam monstrat, ut *Helsmuydæ*, loco non procul Nort Capo Finmarchiæ sito; Nec in Azoribus ab ea deflectit, quod aliquibus ansam præbuit, ut Primum Meridianum eo collocarent.

Inventio f. prima observatio (hoc enim in rebus naturalibus est invenire) utilissimæ hujus Proprietatis Magneticæ communiori suffragio transcribitur *Johanni Gojæ* (alii Flavium Giram vocant) *Amalphitano* circa A. MCCC. Alii quidem ex Veteris *Plauti Versoria* noticiam ejus ad antiqua tempora usque producunt; Sed Versoria illa nihil aliud est, quam Funis; quo Velum vertitur. Alii iterum M. P. Venetum ex Sinensi navigatione reducem circa A. MCCLX. secretum hoc Italis communicasse scribunt: Sed Itinerarium ejus hac de re nihil habet. Unum memorabile est, cujus etiam *Kircherus* meminit de *A. Magn. L. VI. p. VI. c. 1.* Poëtam Gallicum *Guiot de Provines* jam tum circa A. MCC. Pyxidis Nauticæ mentionem fecisse, verbis, postquam de Polo Arctico locutus fuerat, sequentibus:

*Icelle estoile ne se muet
Un art font, qui mentir ne puet
Par vertu de la marinette
Une pierre laide & noirette
Ou le fer volontiers se joint.*

Cui responderi possit, Rēm, si ante nota fuerit, saltim communi usu ante Joh. Gojæ tempora donatam non fuisse. Plures Instantias V. ap. *Riccioli. L. X. c. XIII.* Sed ex eodem Responso æstimandas. Veteres Navigationes quod attinet, illis opus fuit, ut per litora instituerentur, in altum enim quacunque provēhi non poterant, utpote instrumento hoc carentes. Nec tamen interea illas magnas aut longinquas fuisse negaverimus, sed prolixiori temporis spacio eguisse dicemus:

veluti Carthaginenses totam Africam circumnavigasse produntur, vere quidem, dubitamus tamen, an æquè facile, ac nostro tempore id fieri potest. Et ipsa navigatio Salomonis Ophirica per litora institui potuit, quamcunque Ophiram dixerimus s. Mozambiquam Africæ, seu quod probabilius, Chersonesum Auream & Malaccam Asiæ. Sic enim Ezeongebera solventes primum litora Maris Rubri legerunt, inde litora Arabiæ, Persiæ, Indiæ, litus Malabaricum, litus Coromandelicum, Litora Bengalæ, Pegu, & ipsius dn. Malaccæ: Nec mirum, quod Sacer Codex docet finito triennio demum navigationem ejusmodi confectam fuisse, quod spacium ne illis quidem nunc opus est, qui totum Orbem circumnavigant; In litoralibus enim istis navigationibus non potuerunt non cum fluxu & refluxu, tempestatibus etfl. sapissimè colluctari, quæ veluti iter nimium quantum impediunt, ita hodiernos Nautas in altum provectos non adeò morantur; In Americam verò non abiisse hanc Classsem certissimum est, quia ebur attulit: Ebur ex ossibus Elephantum est, America vero Elephantes non habet. E. Quibus ultimo & hoc addimus: Pyxidid Nauticæ usum non tantum in Mari, sed in ipsis Desertis Terræ esse. Qualia *Desertum Pampas* in America: Quod Viatores non secus ingrediuntur, ac Oceanum, Nauticamque Pyxidem in Terminum Deserti, *los bonos ayres*, constanti Lege dirigunt. *Kircher. M. S. L. II. c. XII. V. infr. c. VII. §. IX.* Eadem utuntur in itinere per Arenosâ Desertâ Arabiæ, de quo V. inter alios *Le Blanck. Itiner. p. I. cap. II.*

PARS IV. HISTORIA FLUVIORUM, LACUUM, FONTIUM, &c.

<i>I. Illustratio generalis originis & effluxus Fluviorum.</i> <i>II. Hydrophylaciorum Sedes ac series.</i> <i>III. Philosophema, cur Fluvii & quomodo fluant?</i> <i>IV. Fluvii Europe Borealis ac Russiæ.</i> <i>V. Fluvii trium Regnorum Septentrionalium.</i>	<i>VI. Fluvii Germaniæ; Viadrum veterum Svecum esse. Cur Warta nigrorem suum aliquamdiu post conjunctionem retineat?</i> <i>VII. Fluvii Belgii.</i> <i>VIII. Fluvii Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ.</i> <i>IX. Fluvii Galliæ; Cur Rhodanus cum Aqua</i>

- Aqua Lacus Lemani non miscetur.*
 X. Fluvii Hispania & Portugallia: Fl. Anæ miraculum infra Terram se abscondentis pluribus illustratum.
 XI. Fluvii Italia.
 XII. Fluvii Hungaria: Juramentum Solimanni Preciosi de Arabone non transiendo, ejusque effectus.
 XIII. Fluvii Sarmatia Europææ.
 XIV. Jordanis consideratio: An duos Fontes habeat?
 XV. Quid de Sabbatio Judæorum sentiendum?
 XVI. De Euphrate & Tigri, item de Sede Paradisi.
 XVII. De Indo & Gange, Gangis Sanctitas: Fluvii China.
 XVIII. Nili Origo, Phiala, Inundatio, ritus excipiendi eum, causa inundationis: Parallelismus aliorum Fluviorum stato tempore inundationes patientium.
 XIX. Fluvii America.
- XX. Catharrhæta Fluviorum.
 XXI. Historia conjunctionis Fluviorum ac Marium.
 XXII. Lacus Europe: Spectaculum Lacus Czircknizensis: Lacus Lemani singularia: De Lacu Pilati: Lacus Lomundi in Scotia singularia, De Hibernia Lacu Erno: Lacus Avernus in Italia.
 XXIII. Lacus Asia: Singularia Maris Mortui. An everfis Sodomis successerit? Illustratio Eversiois hujus ex Interitu Castellî S. Euphemie in Italia A. 1638. facta. Quid de Pomis in loco everforum Sodomorum adhuc conspicuis.
 XXIV. Lacus Africa & America: Lacus Subterranei.
 XXV. Thermarum, Acidularum & notabiliorum Fontium illustratio. Quid de Fontibus Lapidificis? Excursus de Petrasactione.
 XXVI. Fontis Methorn Historia: Fontes Ignei in Regno China.

I.

Nondum omnem Hydrographiam explanasse videbimur, nisi & Fluvios, Lacus ac si hic addiderimus, illos quidem etiam partes Oceani, sed mole, situ & qualitatibus non parum ab eo divertentes: Dixeris similes esse Venis Animalium minoribus, vel fibris per folia Plantarum excurrentibus, quibus una à majori corpore Origo & Scaturigo Conservationis suæ perpetua. Adeo nempe totus Geocosmus innumeris abundat cavernis, Hydrophylaciis, Siphonibus, & hydragogis ductibus, in quos non potest non Oceanus in-eumbens gravissima molis suæ pressura ingentem Aquæ copiam effundere & ad superiora Terræ protrudere, haut secus ac antlia pressas aquas in altum ejaculamur & diffundimus: Quod argumentum Kircheri est,

M. S. L. V. Sect. I. Disquis. 1. Ut proinde certissime sibi constet, S. Codicis illud; Omnes fluvios in Mare defluere & ex eodem oriri. Cui si Ignis Æstuaria addamus iisque excitatos halitus minerales, mirum non est, tot alterationibus tantaque varietate Aquas è Terra demum emergere *V. Kircheri cit. L. V. totum.*

II.

Hydrophylaciorum Sedem ac seriem quod attinet, ea in montibus quaerenda esse evidenti argumento est, quod maximi Fluviorum universi orbis primum fluxum suum incipiant. Talesque idem Kircherus recenset: *In Europa Alpes*; Ex his enim *Padus & Athesis* in Italiam, *Savus & Dravus* in Croatiam & Sclavoniam, *Danubius, Oenus, Rhenus*, aliive in Germaniam, *Rhodanus* in Galliam defluunt. Cui addimus *Sudetes, Silesia*, quippe *Hydrophylacia Albis*, Fluviorumque *Silesia Oupa, Isere, Boberi, Laci, Quisi, Catti*; Et vicina illis *Carpathi juga* è quibus *Odera & Vistula* oriuntur. *V. Schwenckfeld. Geogr. Siles.* Et de *Pinifero monte*, dem *Sichtelberg*, idem docuit, quisquis fuit, qui ingenioso hoc carmine *Hydrophylacium* ejus in omnes mundi Plagas diffundi docuit:

Quatuor effundo Fluvios Mons Pinifer; Ex his

Ad Terræ partem quemlibet unus abit:

Mænus ad occasum fertur, sed Nabus ad Austrum,

Egra Ortum, Boream denique Sala petit.

Porro *Hydrophylacium Asia* Kircherus prædicat *Montes Tartaria*; Hinc enim *Indus & Ganges* in Provincias Indiae Orientalis, *Croceus* aliique *Chinenses* Fluvii in Chinam defluunt. *Hydrophylacium Africa* indicat *Montes Iuna*, quippe intra quos maximi Africae Fluvii *Nilus & Niger* concipiuntur. Ac denique *Andes* sunt *Hydrophylacium America Meridionalis*; His enim maximi Regionis istius Fluvii *Rio de la Plata, R. de las Amazonas, Meragon* &c. ortum debuit. Probabilemque hanc sententiam porro reddit, quod, quo pauciores Regio una alteravè montes habet, eo minori Fluviorum copia eadem instructa est. Unde *America Septentrionalis* nullo Fluvio celebris est, quia montibus, qui justæ Amplitudinis sint, fere caret: *Polonia* etiam minori copia Fluviorum gaudet, quam vel *Gallia*, vel *Italia* ceterior, vel *Helvetia*; Tota enim prope plana est ac montibus destituta.

III.

Sed & de modo nascentium Fluviorum paulo pluribus philosopha-

si licebit, putamusque eum in pressura consistere, adeo ut aqua sequens anteriorem premat, atque ad egressum stimulet; Aqua sequentis vero defectus non est, quamdiu mari liberum erit meatibus subterraneis se in abdita terrarum recipere, demumque ad Hydrophylacia ante dicta divertere. Mare igitur terram ingrediens, aquam, quam præmiserat, premit, hæcque iterum præmissam urget, & quia pondus sequens totius Maris semper gravius manet partibus inter Terram receptis, ideo gravitate ista fit, ut Aquam ad ipsos montium apices surgere oporteat, indeque porro ad declivia destuere. E quo etiam rationem autumamus reddi posse Quæsitis apud Sacros & profanos auctores agitis: *Cur mare non augeatur, cum tot Fluvios recipiat? Et unde infinita illa Fluviorum eodem tenore manantium materies?* Resp. Ad prius, Mare totidem partes per meatus Subterraneos in Hydrophylacia Fluviorum iterum erogare. Ad posterius, Materiam indefinentem manere ob perpetuam pressuram Aquarum maris succedentium. *Modum ipsius fluxus* autem, h. quæ ratione Fluvii fluxum in Alveis suis promoveant, ita se habere autumamus, ut fiat, non simplici aliqua protrusione Aquarum, sed circumvolutione continua singularum in Fluvii particularum; Has enim rotundas esse, eoque propter pressuram particularum sequentium ad motum aptissimas, non tantum dispersæ per sicca corpora guttæ aquæ evidenter docent, sed alia etiam liquida confirmant. Mercurius namque corpus æque liquidum ac Aqua est, isque quæquaversus profundatur, globosâs particulas ostendat. Cui hoc insuper addendum, non fieri fluxum Fluviorum ideo, quod locum, in quem tendit Aqua profuens, necessario declivem esse oporteat, sed unice ob pressuram Aquæ sequentis, de qua ante diximus. Possibilitatem unaquæque planities docebit, in quam Aqua profusa non profluet, nisi nova accedens priorem aliquo usque propellat. Reipsa autem ita se habere in rotunditate Terræ claret; Cujus singula puncta ita comparata sunt, ut consistenti in aliquo eorum circumjacentia loca omnia declivia videantur, idemque aliunde venientibus in acclivi veluti Positus appareat. Fluvii igitur eo fluentes, vel sursum fluent, quod contra naturam Aquæ est, vel declivitatem in infinitum extendi oporteat, quod Rotunditati Terræ adversatur. Fluunt ergo omnes Fluvii (nisi ex accidenti ratio particularis interveniat) 1. ob pressuram Aquæ sequentis. Et 2. Fluxum hunc peragunt, quia minimæ omnes aquæ particulæ rotundæ, eoque maxime volubiles sunt. 3. Eodem motu & in eadem altitudine fluunt,

idque non adeo ob declivitatem locorum succedentium, sed ob Aqvarum sequentium pressuram.

IV.

Historiam Fluviorum solito nobis ordine prosequemur, initium ducturi ab Europa Boreali, indeque ad alias orbis partes perrecturi. Sicque primo recensendi veniunt Fluvii Russiæ, quorum Borealior est *Fl. Obius* s. Obis pro Termino Europæ communiter habitus: Hujus origo è Lacu Asiæ Kithaisko, Ductus per Jouchoriam, Lucomoriam; Siberiam, Samojedam: Effluxus in Oceanum Glacialem è regione N. Zemblæ. Recipit & alium Fluvium ingentem *Tobol* in Provincia Siberia. Post ipsum in eundem Oceanum cis Fr. Waygats effluit *Fl. Petsora* s. *Petzora*. Ejusdem Russiæ Fluvii, sed Australes magis sunt, *Dwina*, *Onega* & *Volga*. *Dwina* Russis Binarium notat, quod Fluvios Jugam & Wuymam (Jug. & Suchamam vocat Fournier) recipiat. Egressus est in Mare Album ad Emporia S. Michaelis & S. Nicolai, quorum hoc ad Australe, illud ad Boreale ipsius litus est. V. præc. P. III. §. I. *Onega* XC. mill. Russ. ab Emporio S. Nicolai versus Occidentem distat, & in idem Mare Album defluit. *Volga* s. *Volchda*, quod rectius scribi monet Varenius, Ptolemæo *Rha* & Tataris *Edel*, Origo circa lacum *Volga* in 56. Lat. & 54. Long. à Teneriffa numerandæ admodum situm: Exitus in Mare Caspium ad Urbem Astracan. Progressus ejus exhibemus fide *Fournierii Geogr. L. XII. c. XIV.* A quo tamen Tabulæ pariter ac inter se ipsas nonnunquam differunt: Proximam lacui esse Urbem *Rsbewam* Ducatus Reschoviæ primariam: Sequi deinde Tweram urbem Episcopalem, Rossin, Uglitz, Chlopigorod, mox Jaroslaviam unam extantiorum Russiæ Urbium, Tunc Nisnovogorod h. parvam Novogardiam, quam Olearius *Nisn* vocat & Wasiligorod, inde amplissima Deserta Tatarorum Ceremilensium, Morwinensium, Casanensium, ipsam dn. *Astracanan*. Occa itidem magnus Russiæ Fluvius est, sed quem *Volga* recipit ad Urbem Nisnovogorod. *Moscua* minor Fluvius Urbem Moscoviam præterlabitur, unde & Urbi nomen datum, isque in Occam se exonerat.

V.

In extrema Lappia Fluvius alicujus nominis est *Cola*: Præter quem Fournier commemorat Amnes Salomonum feracissimos *Ponoy*, *Orlogones*, *Jochenam*, *Tiriberi*, *Pisfing*. In Norvvegiæ Præfectura Wardhusiensi est Fluvius *Teno*, Nautis *Tenoby*. Juxta Nidrosiam recentes Tabulæ collocant Fluvium *Golan*, Fluv. ad Bahussum in Mare tendentem, quem-

quemque unicum Lacum Wener reddit inter XXIV. quos absorbet, Four-
nier *Trolhetam* vocat, additque eum tanta rapiditate in Mare ferri, ut ad
XX. minuta audiri possit. V. infr. §. de *Catarrhælis Fluviorum* Cætera
infinitis Fluentibus & Lacubus scatent, sed quorum noticia non omni-
bus perinde necessaria est, & nomina etiam in Tabulis raro designata
sunt.

VI.

Fluvii extantiores Germaniæ, qui in Oceanum Germanicum se
exonerant, sunt *Albis*, *Visurgis*, *Amisus*, *Rhenus*. *Albis*, *Elbe* / *Elbe* / *Albe* /
Fluvius Germaniæ maximus, quem Gigantæus mons inter juga Alpium
seu Suditorum ad fines Silesiæ gremio suo fundit, nulli omnium clarita-
te inferior, ex Fonte vulgo *das weiße Wasser* / ob arenam & glaream,
quam superfluit, candidam dicto, scaturit. Hic mox assumpto Rivulo
alio, dem *Hirschbrunnen* / occasum versus tendens paulo post meridiem
versus reflectitur & ex jugis summis devolutus in vallem, den *Elben-
grund* / Rivulis innumeris auctus, priori Teutonico amisso *Albis* nomine
insignitur. *Schwenckfeld. ante cit. Geogr. Siles.* De Phialis ejus dicitur
c. VII. Egressus est ad Chersonesi Cimbricæ partem Ditmarsiam. Urbes
intermedias alluit *Dresdam*, *Wittebergam*, *Magdeburgum*, *Tanger-
mundam*, *Lauenburgum*, *Hamburgum*, *Gluckstadiam*. Fluvios recipit
Egram, *Moldam*, *Mildam*, *Salam*, *Havelam*, cui antea *Sprea* se jungit.

Visurgis Fons in Meliboco Hassiæ monte, indeque *Veera* nomen
gerit, donec *Fulda* junctus *Visurgis* nomen induat; Germ. *die Weser* /
i. Aquæ intuitu confluentium istorum Fluminum. Egressus est infra Du-
catum Bremensem ad *Depfede*. Urbes intermedias sunt; *Minden*, ubi
Fulda & *Veræ* confluxus, *Hameln*, *Bremen*. Quibus accessit *Caroloſta-
dium* seu *Carolsburg* urbs a Svedis A. MDCLXXII. quinque milliaribus
ab Oceano ad Septentrionalem ripam *Visurgis* condita eademque diri-
gente Colonello de Melle insigni munimento instructa, unde Vicino-
rum indignationem incurrit, commerciorum libertati inde insidiatum
iri metuentium.

Amisus, *die Emſ* / Episcopatus Paderbornensem, Osnabrugensem,
Monasteriensem & Comitatum Ost-Frisiæ rigat. Oritur haut procul Pa-
derborna, atque ad Embdam in Oceanum se recipit.

Rheni Ortus in Alpibus: Ejus Fontes duo, indeq; nomen *Rheni* Ante-
rioris, der *Vorder-Rhein* / & Posterioris, der *Hinter-Rhein*. Urbes interme-
diæ post Helveticas alias, *Basilea*, *Brisacum*, *Strasburgum*, *Wormatia*,
Mogun-

Moguntiacum, Bacharach, Colonia: Fluvios recipit in dextro latere *Nerum* ad Manhemium, *Moenum* ad Moguntiacum & *Luppian* ad Velliam: In Sinistro latere *Mosellam* ad Confluentiam s. Coblentz. Mari propinquior redditus emittit Vahalem die *Wahl*, qui *Mose* jungitur, *Lecum* die *Leche* & *Isalam*: *Isala* in Sinum Belgicum de *Zuyder-See* influit, reliqui in ipsum Mare.

In Mare Balthicum effluunt *Drava* & *Viadrus*. *Dravam* Lubeca commendat, post quam & Mare ingreditur.

Viadrus, ex radicibus Carpathi prope vicum *Adry* post oppidum *Odrow* dimanat, unde & nomen ipsi die *Oder*. *Schwenckfeldius* l. sepe cit. tamen id à rapiendo vel spoliando derivat, quod inundationibus crebris late vicinos campos vastet. Fournierius ab Aucupibus petitum docet, qui casus captandis avibus constitutas *Odri* appellent, ac tales ad *Viadri* Fontem ali. Plinius *Guttalum* vocat, eundemque Veterum *Svevum* esse, non *Spream*, ut vulgo putant, autumamus. Nam Plinius, Tacitus, Ptolemæus, & ex Veteribus plures alii uno quasi ore *Svevum* Fl. in Mare Balthicum egredi affirmant. *Sprea* verò *Havelam* & cum illo *Albim* ingreditur, *Svevus* e. dici non potest. *V. Beuther. Comm. in Tac. de Mor. Germ. p. 49.* Infra *Stetinum* in Lacum das grosse *Hassle* demergit, indeque per tria ostia Mare ingreditur. Dextrum est *Dipena*, *Dievenow*, Sinistrum *Pena*, Medium *Swin*. *Dipena* cæteris recentius est, & ante Annos CCL. admodum cœpisse dicitur *V. eund. Beuther. cit. p. 50.* Urbes aluit *Breslaviam*, *Glogaviam*, *Frankfurtum*, *Cüstrinum*, *Stetinum*. Fluvios recipit *Boberum*, *Neissam*, & juxta *Cüstrinum* *Wartam* è Polonia descendente, sed aliquamdiu repugnantem & nigroris sui tenacem: Quod & de Bugo Fluvio narrat *Cromerus* de Situ Polon. L. I. *Narva* à Septentrione & ortu æstivo è *Lithuania* profluente agrè miscetur nigrorem suum retinens aliquandiu; Nec multo inferius victor *Narva* *Vistulam* subit. Nostro tempore Novo cum *Sprea* conjugio superbit *Fossa* à *Sereniss. Electore Brandenburgico* Dn. *Friderico Wilhelmo* excitata, eoque instituta propiori communionem Maris Balthici & Oceani Germanici.

In Australi Germaniæ parte *Danubius* est, Fluvius post Nilum in Orbe Veteri Maximus, cui quidem tanquam singulare quiddam attribunt, quod contrario à reliquis motu non occasum aut Boream, sed ortum petat, sed ne cui id rarum videatur, in Russia idem facit *Volga*, in Angliæ *Tamisis* & *Humbrus*, ad Scotiam *Twedus*, In Scotia Taus maximus

Scotiæ

Scotiæ Fluvius, in Italia *Padus*, &c. Idem faciunt, quos secum trahit *Isera* & *Oenus*, in Bavaria, *Dravus* & *Savus*, in Hungaria, & alii quorum §. XII. & XIII. fiet mentio. In America Meridionali quoque omnes majores Fluvii versus Orientem manant, omnes item Fuvii Chinæ. V. seq. §. XVII. Describitur singulari Libro à *Sigismundo von Birschen* / cum Tit. der *Donau-Grand*. Norib. MDCLXV. Fons ejus in Vico *Eschingiaco* *Furstenbergiorum*, cui ideo & nomen *Don Eschingen* datum q. *Donau Eschingen*; idemque sub arce situs est ac muro includitur X. cubit. alto & XX. longo: Terra ibidem plana neque montibus jugosa, nisi quod cœmeterium, juxta quod exit, clivum leniter sese attollentem representet. Vid. *Sigism. von Birschen* / c. l. pag. 11. & seqq. Inde Tacitum interpretantur de *Mor. Germ. c. 1. Danubius molli & clementer edito montis Abnoba jugo effusus, plures populos adit &c.* Abnovæ enim s. Abnoviæ nomen collem declivem in campis pascuis potius, quam silvis horrentem & asperum montem significare, Vid. *Beuther comm. in b. l. Quem* tamen ita emolliri potius, quam vere defendi opinamur. Provincias decurrit *Sveviam, Bavariam, Austriam, Hungariam, Serviam, Bulgariam, Wallachiam & Moldaviam*: Urbes tangit *Ulmam, Ingolstadtum, Ratisbonam, Passaw, Lintz, Viennam, Presburg, Gran, Ofen, Belgrad, Nicopolin*. Sexaginta Amnes recipit, quorum medius ferme numerus navigabilis. Pontibus sternitur uno & vincti à fonte ad Viennam; Infra, duobus tantum. In Pontum Euxinum evolvitur, ut in X. usque millia, postquam in Pontum se abdidit, Aquam dulcem ejus percipere liceat. Ostia ejus *Herodotus & Strabo V. Plinius VI. Ammianus & Solinus VII.* recenset. Primum & omnium maximè Meridianum est Ostium *Peuces* seu *Hierostomon*, ad cujus egressum urbs *Pangala* sita, olim *Istropolis* vocata, ipsaque *Peuce Insula* triquetra *Rhodo* æqualis, sic dicta quod multas *Peucas*, h. latas & virides arbores ferat. Secundum *Narcostomon* q. pigrum ostium à lento fluxu. Tertium *Calostomon* juxta *Insulam Sarmaticam* q. pulchrum Ostium. Quartum est *Pseudostoma*. Postea sunt *Boreon Stoma, Stenon Stoma & Pylon Stoma*, quæ sunt languidiora cæteris: Itinerarium Excellent. Comititis *Leslæi* Legati Cæsarei ad Aulam *Turcicam* per *Danubium Strigonio Belgradum* usque A. MDCLXV. legere est in *Diar. Europ. Contin. XI. p. 543. & seqq.*

VII.

E Belgio in Mare defluunt *Mosa, Scaldis, Agnio*. *Mosa* oritur in Gallia

Gallia proxime Abbatiam Voyge in vico Meuse ex Lacu, atque initio tanta exiguitate est, ut ad Molendinum Harcuriæ nono minuto à Fonte utraque manu possint aquæ fisti. Exitus est, quæ Vahali secundo jungitur. Urbes intermediæ sunt *Verdun*, *Mouson*, *Maisieres*, *Charlemont*, *Bovignes*, *Dinant*, *Namur*, *Leodium*, *Mastricht*, *Ruremonde*, *Venlo*, *Gennep*, *Gravina*, *Ravestein*, &c. Fluvios recipit Sambim, *La Sambre*, Urtum, *Ourt*, *Rœram*, *Roere*.

Scaldis, Fons est in Veromanduis, Egressus infra Antwerpiam, ubi ad Castrum Safftingen in duo abit cornua, quorum alterum versis occasum profluens die Fonte dicitur, atque inter Walchriam & Slusas Oceano committitur; Alterum in Septentrionem labens ad urbem Bergam Somam excipit iterumque in duo brachia divisum Seelandiæ Insulas interluit. Urbes ejus sunt *Cambray*, *Valenciennes*, *Fournas*, *Oudenarde*, *Gandavum*, *Dendermunde*, *Antwerpia*: Fluvii majores, *Lilium*, *die Seye* seu *Lis*, qui ad Gandavum ipsi miscetur, ad quem *Aire*, *Conrick* seu *Courtrau*, *Hennius*, *Haufne*, qui Flannoniam denominat, & ad Monte fluit, *Scarpinus*, ad quem *Arras*, *Dovay*; Et *Demerus*, qui Mechliniam alluit.

Agnio, vulgo *Aa*, oritur in Comitatu Renty; Præterfluit *Audomacopolim*, seu *S. Omer*, *Borborch*, *Gravelingam*, ac denique per Slusam ad Littus Seelandicum ejicitur.

VIII.

Angliæ Fluvii majores sunt *Tamisis* & *Sabrina*. *Tamisis* nomen ad Oxoniam incipit à confluxu Fluminum *Tame* & *Istis*, unde *Tamisis*, Urbes aditas habet *Windsoxam*, *Londinum*, *Greenwich*, *Gravesande*. Ostium est ad Insulam *Sheppey*, qua simul *Medyveagus*, *Medway*, Fluvius, sed *Tamisi* minor, in Mare effluit: Cujus Descriptionem vide in *Camdeni Britann. Histor. Cantii*, *Tamisis* ibid. *Histor. Berccerie*, *Sutbria*, *Suffexie*, *Cantii*.

Post *Tamisim* ad Portum *Yarmouth* effluit *Fl. Garienis*, unde & oppido Nomen q. d. os *Garienis*. Deinde in Sinu ad *Norfolkiam* & *Cantabrigiam* *Canus*, *Ouse*, *Withama*, qui *Lincolniam* præterlabitur. *Humberum* æstuarium constituunt *Trenta* & *Urus*; Atque eodem influit *Nulla* unde & *Castello* adjacenti Nomen. Extremus ad *Scotiam* & *Limitaneus* Fluvius est *Tweda*, qui copiosa scaturigine erumpens, ubi proximè *Carram* vicum accessit, multis aquis convalescens *Regnorum* collimitia discriminare incipit: Cumque *Werke* *Greyorum* castrum alluit, in quod *Scoti* non raro detonuerunt, *Tilli* Fluvii aqua augetur. Plenior deinde decurrit per *Norham*, *A. dn.* in ulteriori *Ripa* Ostii ipsi impendet

det ultimum Angliæ & munitissimum totius Britannię oppidum *Barwick* *Camden. c. l. in Northumberland.*

Sabrina, *the Severn*, in Occidentem labitur, atque oritur è Monte Plinlimon in Comitatu Montgomerio, cujus præcipuum oppidum surgenti saxo impositum præterfluit, tum Bridgenorth, Wigorniam, s. *Worcester*, & Glocestriam. Infra Glocestriam alterno Maris accessu plenior more sævienti pelagi assurgit & petens Oceanum aperit se ad Darcley Castrum munitum. *Fourn. L. V. c. XVI.*

Juxta hanc est *Avona* Bristoliam alluens & infra eum se Mari committens.

Vaga Fluvius ex eodem quo Sabrina Monte Plinlimon nascitur, & Herfordiam atque Monmuthiam præterlapsus in idem æstuarium se recipit. De Remnio, Tobio, Vivio, vid. *sup. cit. Camden Defer. Wallie.*

Fluvii Hibernia: Liffius, ad quem Kildar Episcopalis Sedes & Dublinum, Bovinda s. *Boyn*, Banney, Logia s. *Liffey*, Monmoy, Senneus s. *Sehennin*, *Daurona*, Svirus, Neorus & Birgus, Fluvii quos tres Sorores olim nuncuparunt, ad quorum primum Svirum celebris Hibernię Urbs Waterford posita.

In *Scotia* prope Edenburgum est Letha Amnis exiguus. *Taus* est totius Scotiæ maximus Fluvius, qui per Albaniam Agros proruit, mox in lacum diffunditur longum XXIVM. passuum, inde Perthiam regionem fecundat, &c. In Ostii Ripa Boreali celebris Comitatus *Angus*. Eundem esse Terminum Scotiæ Australis, quæ vocetur *cis Taum*, & Borealis, quæ trans Taum, docet *Fourn. V. XI.* Post Taum sunt *Dina*, *Donus*, ad Aberdoniam. *Nessus* & *Loxa*, quorum Aqua semper tepet, etiam per hiemem.

IX.

Galliæ Fluvii majores qui in Oceanum Occidentalem defluunt, sunt *Seqvana*, *Ligeris*, *Garumna*. *Seqvana*, *La Seine*, cujus Ortus in Burgundiæ Ducatus Diœcesi Heduenfi prope oppidulum Chanceaux in Silva Belfava. Egressus in Mare Britannicum unico quidem sed XM. pass. patente alveo, in cujus dextra ripa Harflutum, *Harfleur*, sinistra Honflutum, *Honfleur*. Salutat Urbes Nobiliores Rotomagum & Lutetiam Parisiorum, ad quam & Naves Onerarias MCCCC. Cadorem vini admodum deferri patitur. E Fluviiis quos recipit, indicamus Matronam, *Marne*, ad quem Urbes Langres, Chalons, &c. Axonam, *Aine*, ubi Retel, Soissons, &c. Aisiam, *Oyse*, ubi Noyon, Compiègne, Beauvais,

Ligeris, *la Loire*, nomen habet à Prato quod statim à Fonte perlabitur in D. Eulaliæ parœcia apud Velaunios, *en Velay*, ad Gerbarii Jugiradices. Evolvitur in Oceanum in lat. gr. XLVI. m. L. juxta Emporium *Nantes*: Emenfus CC. Leucas alijs CLXVI. est navigabilis, ubique clarus, pellucidus, præterquam Menſe Majo ſolutione nivium, quibus adeo tumet, ut vix coerceatur aggeribus. Fluvios majores recipit Elaverem ſ. *Allier*, Carum ſ. *Cher*, Jugerem, *l' Indre*, Vigennam & Craufiam, *la Vienne & la Creuſe*, Meduanam, *Majenne*, &c. Urbes adſitas videt Nivernium, *Nevers*, Aureliam, *Orleans*, *Blois*, *Tours*, Juliomagum ſ. *Angers* & dn. *Nantes*.

Garumna, *la Garonne*, Fluviorum qui è montibus Pyrenæis prodeunt maximus, altiffimus, maxime rapidus, unde & nomen ipſi, quod antiquis Gallis & nunc etiam Britonibus Garun ſonet rapidum. Oritur in montibus Auræ non procul Urbe Gvadalupe in lat. XLII. Evolvitur in Mare ad lat. XLV. Oſtio magno freto ſimili inter Solacium & Rojanum in litore Santonico, quodque difficile fit propter Syrtes, ideo ad idem Rojanum plerumque nautæ qveruntur, qui ſuo periculo naves deducant. Burdegalam uſque admittit magnæ molis navigia. In ipſo Oſtio recipit Duranium Fl. *la Dordogne*, ad Oppidum Burgum; cujus influxus præternavigantes in magna adducit pericula. Ante hunc ad Aiguillonium Fl. Lotium, *le Lot*, alijs Olindum ſ. Oldum; Inter Urbes ſunt Tholoſa, Aagen, Burdigala:

In Mare Mediterraneum ſe exonerat *Rhodanus* & ante eum Atax ſ. *Aude*, Fl. minor quidem, ſed inſigni Sereniſſ. Regis Galliæ molimine inclareſcens, dum ejus cum Garumna Conjunção Galliam ex Mari Mediterraneo in Oceanum Occidentalem perviam facere hæcenus ſtudit. Atq; ſimiliter Seqvanam poſſe conjungi cum Rhodano eoq; Mari Mediterraneo medijs Armancione & Ouche ductoq; Alveo trium non amplius Leucarum monet *Fournier. L. IV. c. XV.* Sicq; alveus etiam mediante Lupæ ſ. Loin inter Ligerim & Seqvanam ductus eſt docente eod. ib. & c. XVI. Oritur Atax ex Pyrenæo in Aletenſi regione & Carcaſſonam atq; Narbonam præterlabitur.

Rhodanum, *le Roſne*, quod attinet, ille oritur ex Jugo Sempronio *Montſanpron*, Penninarum Alpium Celiſſimo. Fontes habet apud Mantam vicum paucis minutis à Fontibus Arolæ, Rheni & Ticini; Ad Pagum Neuville miſcetur lacui Lemano, ſine mixtura Aquæ ſuæ tamen, quæ cærulea manet: Quemadmodum & *Rhenus* Lacum Acronianum ſuper-

supermeat, *Ticinus* in Italia Lacum Verbanum: Et in Anglia Aqva Fluvii *Dee* non miscetur cum palude de Bala in Agro *Merioneth*, Fluvius *Levenney* transit Lacum *Lynsawathan* sine mixtura in Agro *Brecknock*. Vid. Merret. *Pinnac. Rer. Britann.* p. 221. Rationemq; reddit *Kircher. M. S. L. V. S. IV. c. II.* quod flumina continuo fluxu motuq; purgata, deposita graviore miscella, leviora reddantur Aquis lacustribus varia rerum subterraneorum mixtura contaminatis, unde partim terrestrium succorum attractu, partim etiam à Sole tenuioribus aquarum partibus attractis feculentaqve remanente substantia ponderosiores fieri necesse est. *Rhodanus* porro interea ex Lacu *Lemano* ad *Genevam* exit, ferturqve in occasum ferme *Lugdunum* usq; ac inde advenis aquis locupletior vertitur in Austrum, *Galliam*q; summa cum violentia interluit, unde & Nomen forte ipsi natum, *Rhedec* enim *Britannice* significat violenter currere. Ostia, quibus in Mare se demittit, tria sunt: *Metapinum*, *Hispaniense*, & *Massilioticum*, Incolis *le Tâmpan*. Navigabilis est à *Taureduno* Castro, seu *Clusa* tribus leucis infra *Genevam*. Fluvios recipit *Ararim*, *Isarum*, *Durcium*. Urbes videt *Genevam*, *Lugdunum*, *Viennam*, *Avignon*, &c.

X.

Fluvii *Hispaniæ* ac *Portugalliæ* Nobiliores hi sunt: *Minius*, *Rio Minho* in *Gallicia*: Nomen à *Minii* Venis, quibus interdum inficitur: Ortus è *Vidunis Asturiæ* jugis, progressus ad Urbes *Lugo* & *Orense*, egressus inter oppida *Gvardia* & *Camina*. Fluvium non ignobilem recipit *Aviam*, qua partem *Limitum* Regni *Portugalliæ* explet.

Durius, *Doris* seu *Doria*, *R. Duero*, oritur in *Pelendonibus* ex Monte *Idubeda*: Fluit per *Castiliam Veterem* & *Portugalliam*. Urbes alluit *Camoram*, *Mirandam*, *Lamegum*. In Mare dimittitur ad *Portum*, s. *Port à Port*.

Mondegus, olim *Munda*, ad quem *Conimbra* sita.

Tagus, *Rio Tejo*, cujus Ortus *Sierra Molina* in altissimis *Orospe* jugis, Egressus infra *Lisbonam* inter *Promontorium Magnum* s. *C. de Cascais* & *Prom. Barbarum* s. *C. de Spichel*. Fluvios recipit *Henares*, unde adjacenti *Compluto* nomen *Alcara de Henares*, & *Manzanares*, qui *Madridum* alluit: Urbes potiores juxta se habet *Toletum*, *Alcantaram*, *Lisbonam*.

Palma Fl. ad quem *Serubal*, seu *S. Yves*.

Anas, *Rio Guadiana*, oritur in Agro *Laminitano* Latit. XXXIX. fluit inter

inter Urbes Ciudad Real, Calatravam, Meridam, Badajos, Olivencam. Egre-
ditur ad Castrum Alcotim, & in tres sinuatur Portus. Ipsum ad Pala-
cium Regium, *Palacio del Rey*, terræ visceribus se condere & post XX. minu-
ta ad Metallinam, *Metellin* iterum erumpere, pascereque in planitie quam
subluit, plurima pecora, res communiter nota est, cumq; tria maxime me-
morabilia Hispaniæ Autorum nonnulli prodant: Pontem cui Aqua super-
fluat, cum sub Pontibus alias soleat manare, quo Aquæ ductum Segoviæ
innunt; Civitatem Igni circumdatam, quam Madritum dicunt, quia fili-
cibus circumdetur: Et Pontem, in quo continuo decem millia pecorum
pascantur, eo ipso conditorium hoc Anæ indigitant. Monet tamen Or-
telius, id vulgi opinione potius, quam rei veritate constare, idq; se accepis-
se ab Oculato Teste Georgio ab Austria, Præposito Harlebecensi *ad Tab.*
XVI. Theatr. Orb. Terr. Interim & Furnerius, cætera satis accuratus, ean-
dem rem tradere continuavit, *L. VII. c. XIV.* & Ricciol. *L. X. cap. VII.* neque
rem impossibilem esse facile dabit, qui Maris Mediterranei & Maris Caspii
ante commemoratos Ductus subterraneos, ac de quibus mox dicturi su-
mus, Jordanis & Lacus Asphaltitis conditionem expenderit. Aliæ exempla
V. in Kirch. M. S. L. II. c. XIII. fin.

Bætis, *R. Guadalquivir*, oritur ex monte Orospeða, Sierra de Alcaraz,
indeque Urbes *Cordubam* & *Hispalim* præterlabens in Oceanum evolvitur
ad S. Lucar. Fluvium Singulim, *Xenil*, recipit infra Cordubam.

In Mare Mediterraneum descendunt R. Gualentin, Segura, Xucar &
Iberus. Isti minores sunt, Iberus *R. Ebro*, major: Isque oritur apud Canta-
bros prope *Aquilar. del Campo* ex binis fontibus, unde Nomen Fontibre q-
d. Fontes Iberi. Nomen habet ab Iberia urbe totius Europæ olim præstan-
tissima, quæ hodie censetur Elix esse. Ad Urbes labitur *Logrono* s. Juliobri-
gam, Calagurrim, Saragosam, Tortosam, Fluvios præcipuos excipit, *Ara-
gum*, ad quem Lerida, & *Egham*. In Mare descendit duobus Ostiis, quæ In-
sulam Alphaciam, *Alsaques*, formant.

XI.

Italiæ Majores Fluvios nominamus *Tibertim*, *Arnum*, *Padum*, *Atbe-
sim*. Tiberis Fl. *Tevere* nascitur in Apenninis finibus Aretinorum ea-
dem fere parte, ubi fons Arnis supra Aretium. Scaphas tolerat ad Ostium
amnis Palliæ s. *Paglia*, quo pariter ac restagnantibus aquis Clusina Palu-
dis seu Glanii amnis committitur Arno ad oppidum Aretium s. *Arezzo*,
Romam

Romam dum festinat in decursu XLII. amniculos recipit: Denique duobus Ostiis in Mare Hetruscum delabitur, à quibus & Ostiæ, Loco adjacenti, nomen datum. Qui cur nostro tempore destructus sit, dictum supra Sect. III. §. V.

Arni Fontes non longe à Fontibus Tiberis distant. Urbes deinde *Florentiam* & *Pisam* videt, & post hanc in Mare abit.

Padus, Ital *Po*, Græcis Eridanus, quod nomen & in Constellationem celestem translatus, oritur in finibus Marchionatus Saluciarum, inde Salucias, Pedimontium, Montisferratum, Placentiæ, Mediolani, Mantuæ, & Ferrariæ Ducatus rigat & uno continuoque fluit alveo ad Ferraram oppidum, usque infra quod in alveos ductus Mare Adriaticum ingreditur. Flumina & Lacus ultra XXX. recipit.

Athesis, *Adese*, Flumen post Padum totius Italiæ maximum, saxi asperum, gurgitibus vorticosum & impetu ferox. Oritur in Latit. XLVI. ex Alpibus, & *Tirolum* primo, inde *Tridentum* & *Veronam* præterfluit junctus *Garcia*, qui ex agro Brixienti manat. Et quamvis ab ipso fonte ingentes larices abietesque deferat ob rapiditatem, tamen Veronæ tantum navigari incipit. In Mare abit ad *P. Fossion*.

XII.

Hungariæ Fluvii majores sunt præter Danubium, qui *Presburgum*, *Comorram*, *Budam*, &c. alluit, *Vaga* dic *Wage* / ad Guttam in Danubium abiens; *Granus*, cui adjacet Urbs *Nevvöl*: & ad Ostium ejus in opposito litore Danubii Urbs ejusdem nominis *Gran*, alias *Strigonium* dicta. *Tibiscus*, *Tysa* in Carpathiis jugis nascitur & inter urbes salutatur *Tokay*, *Segedinum*, &c. In Danubium fluit haut procul Ostio *Savi*: Ab Australi latere est Fl. *Arabo*, *Rab*, Urbem similis nominis alluens & una cum Danubio Insulam *Schutt* constituens. Inter Turcas fama tenet, *Solimannum* Pretiosum Imp. Turcicum solenniter jurasse pro se ac posteris suis, se nunquam Fluvium hunc ad infestandas Christianas Regiones transiturem: Sed Magnus *Vezirus* nihilominus jussu Portæ eum A. MDCLXIV. transiit, & transitus pœnam quoque gravissima clade mox luit. Fluvius enim nocte transitum secuta tanta incrementa sumpsit, ut vix natando amplius superari posset: Unde Christiani Turcas non in justam aciem dispositos statim impetierunt, & quos armis assequi non potuerunt in fluvium fugarunt: Est hæc celebris illa victoria ad *S. Gothardum*, qua gloriosior à multis retro annis adversus Turcas haut extitit, ipsi Turcæ superstitibus cujus sensu graviter affecti fuere, causam in viola-

in violato Solimanni juramento recumbere rati. V. *Seq. Hiftor. Civ. c. X. §. X.*

Dravus Fl. ex Alpibus Noricis manat, loco, quem accolæ Toblium dicunt, ac rigat deinde Carinthiam, Stiriam, Slavoniam & in Rascia miscetur Danubio.

Savus ex Alpibus Carnicis oritur, Carniolam transit, quod Croatiā sejungit à Slavonia, Bosniam à Rascia, per Serviam deinde ad Belgradum Danubium ingreditur.

Transilvania Fluvios Nobiliores habet Samosum, *Mariscum* s. *Maros*, & *Alutam*. *Mariscus* oritur in montibus Carpathiis, desinit in Tibisco ad Segedinum; *Aluta* fontes habet in eorundem Montium radicibus, & Ciculos, ac Valachiam alluit, Danubio miscetur supra Nicolopolin.

XIII.

Restant ex Europa Sarmatici Fluvii, inter quos primus *Vistula*, die *Weysel* / cujus ortus in Montibus, qui Hungariam à Poloniā dividunt, Progressus per Poloniam, cujus Regiam sedem *Cracoviam* alluit, inde *Varfaviā*, & in Prussia, *Thorunium*, *Culmam*, *Marieburgum*, *Dirfaviā*, *Dantiscum* denique ubi per Sinum Aquæ Dulcis, das *Frische Haff* / labitur in Mare Balthicum.

Niemien Fluv. Lithuania, Nostri *Memel* / Latinis forte *Cronius*, oritur in Ducatu Sluskenfi; In Mare Balthicum ingreditur per Lacum Curionensem. Inter fluvios quos recipit est *Vilna*, qui Urbem similis nominis eamque Metropolin Lithuania alluit.

Borysthènes fontes habet è lacubus Russia, uno *Wolock*, altero *Dnieper*, unde Nomen *Dnieper* in ipsum Fluvium manavit. Inter Urbes nobiliores quas alluit est *Smolensko*, *Kiovia* &c. Supra Kioviam recipit Fl. *Pripetum*. Exitus est in Pontum Euxinum. Furnerius ex communi fama hanc laudem ipsi tribuit, quod fluat melle & lacte: Partem superiorem quippe silvis obsitam esse, quæ favis turgeant; Inferiorem verò Infulis implicitam, in quibus sint uberrima pascua.

Danais, Russis *Don*, oritur itidem ex Lacu Russia, cui nomen *Javanovo Jeziero*, h. Lacus Johannis. Egreditur in Paludem Mæotim duobus Ostiis, ad quæ *Tana*, commune olim Europæorum, Asiaticorum, & Tartarorum Nomadum Emporium, nunc *Azoph* dictum munitumque arce & firmo Præsidio Turcarum. Chamus Tatarorum ejus cum *Volga* conjunctionem aliquando tentavit, Turcis ita in Mare Caspium & Mosco-

Moscoviam aditum aperturus, sed operi jam accincto Russi cladem gravissimam intulere, quo factum fuit, ut proposito suo cogeretur abstinere. Quod tamen postmodum perfecit Sachainbeierus Camouz, à quo & *Fossa Camouz* dicta fuit, extructis insuper præsidioque munitis XVII. Turribus. *V. Fourn. L. XII. c. VII.*

XIV.

In Asia Fluvii pauciores & notiores contemplabimur, atque ex iis primo Nobilem Palæstinæ totoque S. Codice celebratum Fluvium *Jordanem*. Hujus progressus per Lacum Samochonitem & Mare Tiberiadis; Egressus in Lacum Asphaltitem. Qua quidem re simul discrimen ponit inter Provincias Palæstinæ, Judæam, Samariam, & Galilæam ab uno latere, & Peræam, olim sedem duarum Tribuum cum dimidia, & Trans Jordanensem Provinciam ab altero latere ipsi adsitam.

De Fontibus ejus vero res non videtur carere dubio. Tabulæ Palæstinæ communiter duos assignant, eosdemque Commentatores earum unanimiter asserunt, quodque alteri *Jor*, alteri *Dan* nomen fuerit, ipsum Jordanis nomen inde natum tradunt. Ita inter alios *Cluverius L. V. c. XX. n. V.* Oritur, ut Auctor est *D. Hieronymus*, ex duobus fontibus hauri procul à se distitis, quorum alteri *Jor* nomen est, alteri *Dan*, conjuncti nomen Amni faciunt *Jordan*, sive *Jordanis*. Nos unico tantummodo Fonte nasci putamus, & illo quidem in loco primum *Dan*, postea *Panium* dicto, in quo & Cæsarea Philippi postmodum condita fuit. Docent id *Josephus*, *Thalmudici*, *Plinius*, *Hieronymus*, quorum testimonio quid certius afferri potest? Ita *I. Josephus L. III. de B. Jud. c. XIII.* Jordanis Fons *Panium* esse videtur, sed revera hæc Terra conditus fertur ab ipsa dicta *Phiala*, &c. manifestum autem Flumen *Jordanis* ex hoc antro incipiens *Samechonitem* quidem lacum secat. Item *L. I. c. XVI.* *Herodes* alterius Terra adjunctione donatus à *Cæsare* aliud ei Templum circa fontem *Jordanis* candido marmore posuit, qui locus appellatur *Panium*. Ubi montis quidem Vertex in præcelsum editus propter subjecti lateris vallem, antrum aperit umbrosum, quæ profunda altitudinis, rupes ad immensum liquentis gutta receptaculum concavatur, ut stagnantis aquæ copia demittentibus aliquid, donec terram invemiant, longitudo nulla sufficiat. Foris autem è *Spelunca* radices oriuntur Fontes, & ut quidam putant, hoc est *Jordanis Principium*. II. *Thalmud* *Babylon.* *Bava Bathra fol. 74. 2.* *Jordanes* oritur è *Spelunca Pameas*; Et *Megill. fol. 6. 1.* *Dixit R. Isaac*, *Leschem* est *Pameas*: Ubi Glossa: *Leschem* Urbs, quam subjugarunt *Danites*. Ea est *Pameas*, quod exinde *Jordanes*

danés promanet. Dicitur enim à Rabbis Jordanes exire à Spelunca Paneadis. III. Plinius idem sentit *Hist. Nat. L. V. c. XV.* Jordanis amnis oritur à fonte Paneade. IV. Hieronymus dn. clarissimam ipsi Etymo lucem affundit in *Loc. Hebraicis*; Dan. Vinculus est quarto à Paneade miliario cunctibus Tyrum, qui usque hodie sic vocatur Terminus Judæe Provincie contra Septentrionem. De quo & Jordanis Flumen erumpens à loco nomen sortitum est: Nomen Jor quippe פַּאֲדֵגֶגְו, i. Fluvium s. Rivum Hebræi vocant. Quod quid apertius? Namque si Jor fluvium significat, jam non Fons Jordanis erit, & nomen proprium, sed appellativum. E. in loco Dan, seu Panio aut Paneade, Fons Jordanis. Atque ibidem conditam fuisse Casaream Philippi, iterum à Josepho docemur *Ant. XIII. III. Philippus ad Fontes Jordanis in Paneade Urbem condit Casaream.* Hodie Urbem Belinas in hoc tractu reperiri tradit le Blanc. *Itin. p. I. c. I.* Confer. Doctiss. Viri *Job. Lightfoot. Animadversiones in Chorographiam Sacram, Ejusdemque Centuriam Chorographicam præfixam Horis Hebraicis in Matthæum*: Qui inter Viros Doctos nostri temporis præcipue hoc argumentum tetigit. Quod tamen & ante duo Secula Bernhardo de Breitenbach Itineris Johannis Comitis Solmensis in Terram S. Socio ac postea Decano Mogunt. Itinerarii que de eo scripti auctori, jam suboluit, cujus verba Germanica, cum non aliter nobis ad manum sint, hoc tenore sonant: Ob dieser Stadt (Belenas) entspringen zween Brunnen von dem Libano / welcher einer Jor / der ander Dan genennet / kommen vor dieser Stadt Port zusammen / und machen den Fluß Jordanem. Aber etliche vermeinen / daß in rechter Warheit der Jordan allhier seinen Ursprung nicht habe / und besonders saget Josephus, als auch ist / daß von dieser Stadt gegen Mittag wol sechs hundert Rosslauff weit ein Brunn sey / Phiala genant / der allezeit Wassers voll ist / und doch nimmer überfließt / und fließt unter der Erden biß an diese Stadt / da der Brunn Dan ist / und gehet allda über / und bricht aus / daß man offft hat bewehet mit Sprüern / die man in den Brunnen Phiala warff / und in dem Brunnen Dan wieder aus nahm. Die Saraceni aber heissen den Brunnen nicht Phialam, sondern Medan, ist als viel gesagt / als Aquæ Dan, Wasser des Brunnens Dan / dann Me Arabischer Sprache nach ist so viel / als Wasser / Dan ist einer der obgenannten Brunnen / und ist derselbe Brunn Phiala oder Medan nicht fern von der Stadt Schwita bey S. Jobs Grab ic. Extat in collecto Volumine Itinerum in Terram Sanctam f. 66. b. Atque Princ. Radzivilius etiam, licet ex communi sententia Jor & Dan. mentionem

nem faciat, eos tamen non Fontes Jordanis sed Alveos vocat, distinctamque Jordanis ab iis originem prædicat: *Mane pervenimus ad Pontem, quem ipsi met Turca Jacob Patriarcha vocant. Est satis latus, & solide constructus ac Jordani superimpositus: Qui Fluvius ad dextram duos habet alveos, quorum unus Jor, alter Dan appellatur; Simulq; supra pontem sacis tamen longo intervallo conjuncti velut unum efficiunt amnem, ita nomen unum retinent, & vocatur Jordanus, qui non procul inde ex montibus oritur. Peregr. Hieros. Ep. II. f. 41. De Lacubus, quos transit Jordanes V. seq. §. XXIII.*

XV.

Sequitur *Sabbatius* s. *Sabbaticus*, ille cujus natura, ut soleat sex diebus fluere, septimo autem quiescere & οὐρανίου, tanquam tacite veneraretur diem septimam s. Sabbatum Judaicum. Atq; in Syria extare talem aliquem, ex Josepho discimus *L. VII. Bell. Judaic. c. XXIV.* Titus, inquit, conspicit in itinere Fluvium cognitione dignissimum. Is fuit medius inter *Aras* & *Raphaneas* Agrippæ Regni Civitates. Habet autem quoddam peculiare miraculum. Nam cum sit, quando fuit, plurimus, neque meatu segnis, tamen interpositis sex diebus à Fontibus deficiens siccum exhibet locum videre. Deinde quasi nulla mutatione facta septimo die similis exoritur; Atque hunc ordinem semper eum observare pro certo compertum est; Unde etiam Sabbaticus appellatus est, à *Sacra* Judæorum septima die sic denominatus. Confer. *Plinium L. XXXI. c. II.* Idem confirmat diligentissimus Kircherus fide ocularis Testis id sibi asserentis, Dominici Magrii. *Mund. Subt. L. V. S. IV. c. IV.* Sed causam eum eodem non tam in miraculoso Hebraizantium, quam Physico effectu quærimus, tali nempe, qualem in irregulari æstu aliorum fluminum, lacuum, fontium reperire est: Veluti Fons *Bollerbrun* juxta Pagum *Altenbeck* in *Westphalia* aquam bis interdiu in sabulosa planitiem insigni cum impetu emittit, post eandem iterum subtrahit & abscondit; *Balneum Piperinum*, das *Wesser-Bad* in *Curienfi* Territorio prope *Helvetios* circa III. Mal aquis intumescit usque ad XIV. Sept. postea dimittit eas & locum omni aqua destitutum relinquit. Quorum & similibus causa in Canalibus Subterraneis sita est, qui veluti occasione Maris intumescantis aut dissolutæ nivis oppleti eam Aquæ Copiam eructant: Sic pari ratione dici poterit in vicinis Sabbatico subterraneis meatibus Syria tantum aquæ cogi posse, quæ Fluvio in sex dies sufficiat, septimo autem deficiens eadem & Fluvium privet, Judæi post Sabbaticum hæc tribuum Israelitarum reliquias, longeq; ac late dominari tradunt, in unico eo infelices, quod aditu istorum Fratrum suorum reli-

gione Sabbati prohibeantur, caufati, Sabbaticum totis sex diebus hebdomadis nimis aſtuoſum eſſe, Sabbato autem quieſcere, ſed ſibi tunc omni labore eoq; & transfretandi negotio interdici. Quod majus eſt, producant, qui urgente neceſſitate iſtuc ablegati, vel inde ad ſuos miſſi fuerint, proſtatq; Legatus ejusmodi *Eldad Haddani* ſeu *Danita*, qvi peculiari Libello partem morum iſtarum Trans-Sabbaticarum Gentium tanquam *δουλοντης* Teſtis complexus fuit, cujus ſumma eſt: Tribui *Dan* olim à *Jerobeamo* Rege injectum fuiſſe, ut pugnaret contra *Judaos*; Hanc renuiſſe, & ne injuſto pareret Imperio, de alia ſede ſibi proſpexiſſe; Elegiſſe primo *Agyptum*, poſt *Moabitarum*, tum *Ammonitarum* Regiones, ſed quod ſibi interdictum iis recordaretur, tandem in *Aethiopiam* abiſſe. Hanc ſecutas *Aſſeris*, *Gadi*, *Naphthali* tribus; Acceſſiſſe etiam *Mofis* poſteros ex *Madianitide* ſuſceptos, qvi haecenus à *Judaismo* alieni fuiſſent, ſicqve *Rempubli-*cam erexiſſe: Regium nomen *Uzielis* eſſe, Terram victus & amiſtus abundantiſſimam, nihil noxii aut inutilis in ea inveniri; Totam cingi Sabbatico, qvi per hebdomadē arena (non aquis) & lapidibus cum ſtrepitu maximo intonet, Sabbato igni ardeat, eoq; tranſiri non poſſe. Bella cum vicinis ita geri, ut ſingula tribus tres meſes ea adminiſtrent: Se autem cum Socio mari expoſitum naufragium feciſſe, ac liberatum in noſtras Regiones delatum eſſe. Commemorat ſimul ſedem reliquarum è decem Tribubus & ſcripſiſſe videri vult ante A. CCCC. admodum. Quem librum *Genebrardus* *Latino* tranſcripſit, ſimilisq; eſt alius *Megilath. R. Meier.* Conf. *R. Azarjab. in Meor Meenajim c. XIII. Sc.* Sed hæ nugæ ſunt & gerræ Germanæ.

XIV.

Porro ſuccedunt *Euphrates & Tigris*, Fluvii magni in Hiſtoriis nominis. Utriusqve ortus in *Armenia* majori; Egreſſus quoqve idem, in *Sinum Perſicum*; Ambo etiam miſcentur, ubi *Seleucus Nicanor* *Seleuciam* condidit. Locus nunc vocatur *Hellâ*, prope *Dourakam*, ibidemqve in ſolo ulgiñoſo, quod Fluvii hi efficiunt, Arundines colunt, quibus *Turcæ*, *Perſæ*, *Arabes*, *Armeni* & *Hebraei* loco Calamorum ſcripſtorum utuntur. *Tavernier P. I. L. II. c. XIII.* In progreſſu *Euphrates* *Syniam* & *Babyloniam* à dextro latere, *Meloſopotamiam* à ſiniſtro relinquit; *Tigris* *Meloſopotamiam* à dextro, & *Aſſyriam* in ſiniſtro latere habet. Quodqve *Meloſopotamiam* ita veluti mediam comprehendant, ipſi *Meloſopotamiz* nomen peperere, q. d. *Inter amnem.* *Euphrates* olim veterem *Babyloniam* rigavit, *Tigris* Veterem *Ninivem*, prope quam & cele-

celebri catarrhacta conspicuus est, de quo pluribus §. XX. hujus Sectionis, nunc v. novam Babylonem s. Bagaded rigat. Sed longe feliciores erant, cum primis creati mundi temporibus Paradisum rigarent, & Hominem culpæ exortem in Statu Innocentiæ conspicerent. Quia enim *Phrat*, seu *Erat*, qui omnium consensu est Euphrates, inter quatuor Paradisi Fluvios enumeratur *Gen. II. XIV.* Paradisum sine dubio in hisce tractibus extare oportuit. De Tigris res æque clara est. Chidekel, qui itidem inter Flumina Paradisiaca, dicitur Assyriam alluere, *Gen. c. I.* Id vero Tigris nunc facit. E. Tigris est Chidekel. Accedit similitudo Nominum Chidekel & Diglito seu Diglath, quomodo Accolæ antehac & Arabes hodiernum Tigrim appellant. In reliqua duo Flumina Gichonem & Pishonem, quorum S. Codex in Historia Paradisiaca meminit, si excurrendum est, Pishonem quidem Commentatores Gangem, & Gichonem Nilum faciunt; Sed hoc erit totam Asiā & maximam Partem Africæ in Paradisum transformare, ne dicam Fluvios hosce Fontibus & ipso fluxu immensum quantum divertere Autores tamen ἀνισορροίας hujus jam veteres fuerunt *Josephus*, *Eusebius*, *Hieronymus*, rati Fluvium Paradisi talem fuisse, qui universam terram in circuitu lustraverit; Sed rem hanc falsam esse sciet, qui leviter etiam Geographica scientia tinctus est; Impossibile facit contrarius fluxus horum fluminum, de quo modo diximus. Nos illos de Alveis Euphratis & Tigris accipimus, in quos scinduntur antequam Oceanum ineant: Sicq; Pishon forte erit quem servata nominis antiquitate Pafitigrin vocant. V. *Plin. L. VI. c. 29. Curt. L. V. Strabon. L. XV.* Gichonem quem Amm. Marcellinus *Nahar Malcha* Plinius corrupte *Armalca* & Strabo translato in Græcum nomine βασιλειον ποταμόν vocat, quemadmodum & vi vocis ἐνβολήν seu Divertigium Aquæ significat. V. *Grot. not. in Gen. II.* Neque ad rem facit Gichonem dici fluere circa Terram Chus seu Æthiopiam; Æthiopia hæc enim & Terra Chus intelligenda est non Occidentalis, quæ Æthiopia est, quam Nilus interluit; Sed Orientalis, quæ Arabia est, quemadmodum Moïsi uxor Æthiopissa dicitur, sed itidem non ex Æthiopia Africa, verum Arabia oriunda; Erat enim Filia Jethro Principis in Terra Midian, quæ in Arabia sita. Chavilæ *Gen. c. I. v. XI.* similis ratio: Chavilam Pishon rigare dicitur, unde Gangem fecere; Sed Chavila itidem non intelligenda est, quæ sit India, verum altera ad Sinum Persicum, hodiernum *Chelise* dicta, Populus Chelfalini, qui etiam asserunt se in Eden habitare, ubi Paradisus fuerit. Confer *Hern. in Sulp. Sev. L. I. c. I. n. II.* Tetigitque hanc

rem jam olim in Academia nostra Incomparalis Vir idemque Autor Lexici Sancti Gregor. Francus, cujus verba in gratam memoriam Viri Doctissimi adjicienda duximus. Qui Gangem & Nilum, hunc Aegypti, illum Indiae fluvium Paradisi fluminibus miscuit, quod antiqui penè omnes fecerunt, haud dubie non leviter errant, quamvis autoritate Patrum se tueri possint. Sed est aliquid, quod non vidit cornicis oculos, ut loquitur Jobus c. 28. 7. & Pigmei humeris Gigantum impositi plus non nunquam vident, quam Gigantes ipsi. Habeat suam laudem antiquitas: sed nec gratia negetur merita illis, qui inter alia, solidius multò, quam pridem factum est, exposita, evidenter demonstrarunt, nihil Pischoni cum Gange, nihil Gichoni cum Nilo commune esse: sed utrumque hunc fluvium esse brachia quaedam seu eruptiones aquarum Tigridis & Euphratis. Hi duo coeunt & commiscentur; spaciūque benè magnū simul emetiuntur: Posse aut in duo rursū fluentia dirimuntur, ac per duo ostia sese in sinum Persicum exonerant, satis longè invicem distantia. Fluentum igitur orientale Moyses vocat Pischon, hoc est *πλυννύων* propter paludes ingentes quas efficit: alterum quod occidentem spectat, vocat Gichon, id est emissarium: est enim porrectius altero, & propterea dictum emissarium, quod illud magnus ille alveus ex se emittat. Nihil est apertius hac expositione: ut ait Scaliger lib. 5. de Emendat. Tempor. Vetus istud placitum vero quod attinet, illud post alios Cl. Olearius nostro tempore revocavit causatus, Euphratem, Tigrim, Gangem, Nilum in India quidem nasci, sed Canalibus Subterraneis tamdiu duci, donec locis, ubi fontes eorum nunc habeantur, super terram emergant, ex Augustino L. VIII. in Gen. c. VII. Sed quamvis trium priorum aliqua communio concipi possit, Nilus tamen in consortium venire non poterit, quippe de quo vix dicetur, qui longinqvū ejusmodi Canalis ab eo per totam Asiam & Africam ducendus interjecto Mari Rubro, aut Mari Indico misceri non possit. Instat, & Phrat quidem disertam mentionem fieri; sed veluti Gichon non Nilum solum, sed alia quoque Flumina denotet, sic Phratem etiam non necessario fieri Euphratem nostrum. R. I. Alium tamen hoc nomine appellatum hactenus nondum indicatum fuisse. II. De Tigri rem indubiam esse, quia Assyriam alluere dicitur, cur non igitur & ipsi propinqvū Euphratem retineamus? Et si Zeilana Insula vel India intra Gangem, uti vult, necessario Paradisum tulere, quia rerum omnium copia abundant atque aurum suppeditent jam Africæ etiam & Americæ quædam partes eandem ob causam Paradisum sibi vendicabunt. Ne dicamus Argumenta ab Autoribus

bus à Fertilitate & Amœnitatē hodierna locorum ad Paradisum malè duci; Maledictio enim Adamo indicata, si Textum Sacram curatius evol-
vamus, in specie Paradisum pressisse videtur, ut proinde solum ipsius non
fertile & amœnum manserit, sed tanquam maledictum sterilefcere oport-
tuerit.

XVII.

In Regno Magni Mogolis Fluvii sunt *Indus, Ganges, Ravi, Athec*. Ab
Indo Nomen Indiæ; A *Gange* Distinctio in *Indiam* intra *Gangem* & *In-*
diam extra *Gangem*. Cæteri in Europa minus noti sunt. Omnium vero
communis origo in altissimis Montibus *Thebeth*, ferturque lacus quidam
ingens eorum Hydrophylacium constituere. *Ganges* per rupes altissi-
mas horrendo strepitu præcipitatus in profundissima Valle sui cursûs pri-
mordia ducit, *Indus* cæterique per radices Montium suum sortiuntur exi-
tum, Teste *Antonio d' Andrada*, qui circa A. MDCXXIV. hos fontes de-
textit, ap. *Kircher. Chin. P. II. c. II. Indus*, olim *Sindo* ab Accolis dictus,
(quo nomine hodie *R. Diul* à Persis & Arabibus appellatur) hodie *Panga-*
ab Persis atque Mogolensibus h. quintuplex Fluvius, quia totidem alveis
in Mare Indicum devolvitur, quos recenset *Joh. Twiss Descrip. Guzurat.*
c. I. Bagal, Chanab, Ravi s. Ravée, Via & Olvid seu Sind; Fluvios reci-
pit præter alios *Hydaspim* ad *Nysam Urbem*, & *Hypasin*, olim Termi-
num expeditionis *Alexandri M.* qui ipsi *Hydaspis* jungitur.

Ganges, unus è maximis Terræ Fluviis in Sinum Regni *Bengalæ* se
demittit, qui inde & Sinus *Gangetici* nomen antiquitus tulit. Fluvios na-
vigabiles magno numero fertur recipere. Quodque præ aliis potissimum
habet, hoc est, quod apud hodiernos Gentiles Indiæ & reliquorum Tra-
ctuum Orientis maxima Sanctitate, & ipsa vi peccata abluendi donatus
credatur, utpote quem è Paradiso & concurrente singulari virtute supre-
mi DEI ipsorum ortum putant. Hinc & Aquam ejus Lagenulis inclusam
in regiones longe remotas deferunt, pariter ac Acidulæ *Spaenses* apud
nos solent, cujus rei pleniorē Historiam *V. in Abr. Rogerii Histor. Brach-*
manum s. Opene Deure tot het verborgene Heydendom P. II. c. XII & XIX.
Estque similis fere Christianorum superstitionis de *Jordane* opinio,
cujus aquam itidem tanquam Panaceam excipiunt, & ad varios usus re-
ipsa inutiles destinant. Etliche unter uns fülleten ihre Flaschen und fülhetens
mit sich heim: Dann man saget / das Wasser werde nicht stinckend / wie
lange man es auch behalte. *Joh. Jac. Amman. Itin. P. II. p. 134.* Sed hoc etiam
in Aqua ex Fontibus Albis in Sudetibus aliisq; vicinis nobis rivulis à no-
bis

bis observatum meminimus. Pergit verò: Mit diesem Wasser wird viel Aberglaubens von den gemeldten Christen getrieben: Dann sie auch ganze Stücke Tuch darinn nezen / und so sie sterben / befehlen sie sich einander darein zu wickeln / und also zu begraben. *Ibid.* Quæ procul dubio manarunt ex veteri illa Christianorum consuetudine Aquam Baptismalem conservandi, ut proinde, quoniam Aquæ hæ Sanctissimo Servatori ad baptisandum inservierint, dignissimæ quoque conservatu judicarentur, & tanquam summe Alexicacæ haberentur. V. *Joseph. Vicecom. de Rit. Bapt. L.I. c. XVI.* Ideo & Veteres jam Baptismum suum hisce Aquis peragi cupiisse leguntur: Quemadmodum Constantinus M. in extremis suis Episcopus alloquitur: *Equidem olim statueram id agere in Flumine Jordane, in quo Servator ipse ad exemplum nostrum lavacrum suscepisse memoratur.* Frustratus tamen hac intentione sua mox addit: *Sed Deus, qui optime novit ea, quæ nobis utilia sunt, hoc in loco (Nicomediæ nim.) nobis idipsum exhibere dignatur,* ap. *Euseb. de Vit. Const. L. IV. c. LXII.*

Reliquorum Notitia in Europa nostra obscurior est: In Regno Persiæ exhibentur à Geographis Fluvij *Tiriti, Siri, Bendimir, Jesdri, Drut, Tab, Tifindo, Bassiri,* dubium an congruis nominibus: Quibus tamen antiqua nomina *Diridetis, Eulei, Araxis, Agradati, Cyri, Ananis, Andanis,* &c. ex Geographia veteri applicari poterunt, qua de re vid. *Tab. Geogr. Expeditionis Alexandri Magni & similes.* Interea plerique exigui sunt & vix unus navium majorum capax: Maximus omnium, quique mediocres aliquas ferre potest, *Aras seu Araxes* est. Fluvio *Sendern* ex eo singulare nomen, quod *Ispahanam* præterlabatur, mediusque inter hanc & *Zulpham* oppidulum à Christianis Armenis habitatum, fluat, communi tamen defectu cum cæteris fere omnibus involutus, ut non tantum exiguus sit, sed præter morem, Fluviorum in aliis Regionibus non augeatur aquis, sed in progressu plane deficiat. Quod cur Fluvios Persiæ singulariter afficiat, causam hanc habet, quia in infinitos canales distrahuntur, ad Terram, quæ alias in hoc Regno Siccitate nimia exhauritur, humectandam; Distractos itaque ac secundum omnes partes suas in usum Terræ absumptos tandem deficere oportet. V. *Tavernier. P. I. L. IV. c. I.* Maximi Chinæ Fluvij sunt; *Croceus*, à turbido colore Luteo ita dictus, & *Kiang. s. Xangcukiang.* h. Filius Maris, à quo Chinæ divisio in Australem & Septentrionalem. V. *Neuhoff allgem. Beschreib. des Reichs China c. XII.* Fluvij majores, qui in Mare Caspium defluunt, præter *Volgam* sunt *Oxus & Jaxartes.* In Mare Glaciale defluunt Fluvij ingentes *Jemiscea, Obius,* qui Europæ Terminum Orientalem constituit. V. c. IV. §. IV. XVIII.

XVIII.

Ad Africam pergimus, & in ea peregrinantibus ex Asia primo obiectum *Nilum*. Æthiopibus hodie *Abaoi* dicitur, & in Sacris per eminentiam *Aqua*, *Fluvius*; Alii & *Gichonem* dici credunt, quod rejectum præc. s. XVI. Defluitque, postquam Æthiopiam & Ægyptum interluit, septem Ostiis in Mare Mediterraneum, quæ apud veteres fuerunt, *Canopicum*, seu *Heracleoticum* & *Agathodæmon* Fluvius, nunc à *Rossetto* adjacenti celebre; *Bolbiticum* & *Taly* Fl. *Sebeniticum* & *Pharmutiacus* Fl. *Mendesium*, *Patmeticum* & *Busfriticus* Fl. *Taniticum*, *Pelusiæcum*, ubi *Damiata* nunc sita: Quibus accuratiores Tabulæ addunt *Ostium* *Penepsinum* tanquam *Pseudostoma*, & *Dioclos Pseudostoma*.

De Fontibus olim incertæ Relationes. Nos eam, quam *Kircherus* prodit, assumimus: Provinciam ubi oritur vocari *Agaos*, vicinam Regno *Gojam*: Terram, in qua oritur, dici *Sagela*: Fontem ejus geminum, vel unum duobus oculis donatum, jactu lapidis fere distantibus. Hos esse in apice montis, in plano arboribus undique circumdato, fundum eorum inexplorabilem, nec exitum habere in summa montis planitie, verum in radice montis, Terram, qua inter fontes hosce compareat, esse tremulam. Cujus rationem ingeniose explicat *Kircherus*: Verisimile esse, olim magnam partem hujus campi apertum fontem veluti in cratere montis contentum fuisse, & successu temporum succrescentibus herbis & virgultis luto mistis Cuiusmodi tremulam redditam primævi fontis faciem mox manifestaturam. Porro Rivum fontis qui infra montem erumpit in Orientem spatio jactus *Bombarda* vergere, deinde subito declinando Boream petere, & post quartam circiter leucæ partem novum sese offerre rivum è saxis & scopulis ebullientem, cui paulo post se jungant duo alii rivi ex Orientis plaga erumpentes, & sic deinde aliis atque aliis identidem collectis notabiliter *Nilum* crescere. Lacum deinde intrare, post ingentibus duabus rupibus veluti absorberi, demum fluxu suo Regnum *Gojam* repetere, adeo ut non nisi unius diei itinere à fonte suo distare comperiatur; Tunc versus *Fazolè* & *Ombareà* Regnum Gentilium tendere; Inde ex Oriente in Boream declinare, usque dum in Mare Mediterraneum perveniat. Quæ debentur oculari Inspectioni *P. Petri Pays A. MDCXIIIX.* manu ducente eum ipso Imperatore *Abyssinorum*, quique ea propter lætabundus de se scribit: Se summa cum animi voluptate id vidisse, quod *Cyrus*, *Cambyses*, *Alexander Magnus*, *Julius Cæsar* nullis votis consequi potuerint. Quam ipsi felicitatem tanquam primo ex Europa oculari testi orbis erutus

tus merito gratulatur : Aliis tamen idem suboluisse colligere est ex Itinerario *Le Blanc. p. II. c. VI.* Ubi *Nilum in Regno Goyam* (*perinde ac P. Pays hic*) *oriri* bis diserte scribit. Nilus vero post demum in progressu suo à Lacu Zambri , & Zaire excipitur ; quos aliqui antehac , quia propriores nesciebant, nec tanen in Montibus Lunæ aut s. acquiescere poterant, pro fontibus Nili habuerunt ; Inde post DCC. milliaria Insulam Meroen efficit, & in Ægypto, antequam in alveos discedat, Urbem Cairof. Memphim alluit.

De causa incrementorum ejus non minores scrupuli. Doctiores eo inclinant, quarendam esse in pluvix abundantia, Æthiopix totis V. Mensibus Aprili, Majo, Junio, Julio, Augusto incumbentibus. Quodq; Æthiopix tetra sicca & cavernosa sit, eam initio magnam Aquæ partem imbibere, donec repleta in Nilum & alia flumina exundet, unde fieri putant, quod sine Junii demum Nilus intumescat. V. *Kirch. Oed. Egypt. Synt. I. c. VII.* Eandem reddit *αὐτίαν* Spectator Inundationis hujus III. *Princeps Radzivilius Ep. III. f. 159.* Aliam novam in Nitro sitam excogitavit *de la Chambre*, integro Libro ; *Discours sur les causes du debor dement du Nil.* Aquam Nili Nitrosam esse, atque Nitrum calore Solis fermentari, aquam deinde turbidam reddere, inflare, & supra ripas extollere, æquè ac in aliis fermentationibus Massa fermentata spiritus concipiat, ac vi eorum elata in vase suo restagnet. Confirmari hanc rem compluribus circumstantiis circa inundationem Nili occurrentibus : Aquam primo triduo aut quadriduo ante incrementum fieri turbidam ; Eodem tempore decidere rorem Ægyptiorum nomine Guttam dictum, illumque fermentandi Virtute præditum : Limum Aqua extractum initio Inundationis graviolem esse quam antea, cujus majori minorique gravitate quoque judicium formari de futura incrementi magnitudine ; Turbidam siquidem fieri urgentibus nitrosis spiritibus. Limum non aliunde advehi, alias enim ripæ eum jam pridem intra alveum suum conclusissent, cum tamen non minus hodie ac olim Herodoti tempore sedecim cubitis assurgat ; Proinde Limum istum nihil aliud quam Nitrum volatile esse, quod quia exhalet, Terram non augeat ; Rorem item deberi Spiritibus Nitri in aërem exhalantibus ; Et dn. conjecturam hanc confirmari, quod Buratinus observaverit, propinquas officinas Nitriarias tempore inundationis Nitrum evomere, viderique tunc cristallos Nitri Terra exire. Quæ examinari nunc non vacat : Opinamur tamen Rei Naturalis gnaros jam pridem imbecillitatem horum ratiociniorum vidis-

vidisse: Quemadmodum istud, quod de turbamentis Nili scribit, plane nullum est, cum communem hunc Characterem omnes Fluvii habeant, ut turbidi reddantur, antequam exundent, quod Fluviorum accolis non ignotum est, & nos in Viadro nostro quotannis cernimus. Causa vero non in Spiritibus Nitrosis, sed in eo sita est, quod Aqua copiosius affluere incipiens, litora totumque alveum violentius impellat, quæ, quia molliusculæ sunt, particulis suis facile cedunt, eaq; aquæ admixtæ ipsam turbidam efficiunt.

Monendum vero porro, Inundationem hanc non ubivis in Egypto eandem esse, & in Ostiis Nili tantum non plane deficere, indicante *Princ. Radzivilio* cit. f. 160. Illud valde mirum, quod licet Nilus in magnam altitudinem apud Cairum excreseat, ubi tamen ejus brachia in Mare influunt, fere suis alveis solis continetur, & si quid accrescit, id ultra unius Cubiti altitudinem non confurgit, quod tamen non nisi raro fit, quandoquidem aqua, quæ ripas supergreditur, per campos diffunditur, & in terram incumbit, unde nulla ejus dum in Mare illabitur accessio deprehendi potest. Adhæc imber hic provenire solet, qui agros, ubi Nilus nã ascendit, competenter irrigat. Ita hic undique Divina Providentia dispensatio mirabilis elucet.

Præterea, licet Inundatio hæc naturalis sit, modus Inundationis tamen non naturæ, sed artis opus est. Præbit hac in re nobis iterum Princeps *Radzivilius*, cujus verba sunt sequentia: Nilus itaque non casu & fortuito, quod multi opinantur, per campos exundat; Sed per fossas artificiose deductas intra aggeres industria paratos diffunditur, & arva humectat: Quod hoc ipso tempore maxime videre licuit, sed & ex ipso villarum situ, quarum in territorio Delta, demptis oppidis, ad viginti millia esse feruntur, non difficulter intelligi potest, &c. Apago enim ad pagum agger protenditur, qui tempore inundationis viam trans-euntibus præbet. Porro aggeres hi diuturnitate temporis veluti colles quidam à natura tanti videntur, sed qui diligentius consideraverit, arte paratos facile animadvertet. Nam & à pago ad pagum ducunt, & pagi ipsi tumulis editioribus seu collibus quibusdam in gyrum formatis incubant. Præterea prædicti aggeres ordine certo sunt dispositi. Nam cum aqua per emissaria (multi namque aggeres hæc habent, plures tamen cum tempus adest, perfodiuntur) dimittitur, fluvius eam partem agrorum & camporum occupat, quæ ad Cæsarem vel Bassam pertinent. Quibus adquatæ alius agger perforatur, & sic deinceps per ordinem agri aquas excipiunt. Diligens autem in aggeribus hisce adhibetur custodia, ne quis eos noctu, ubi minime deberent, accipiat. Sed & post aqua

que emissionem terra obstructis custodes apponuntur, ne furtive quis eosdem perfodiat, unde in aqua impetu cobibendo magna futura sit difficultas.

IV. Et quoniam incrementis hiscæ Ægyptii fecunditatem Terræ suæ deberi viderunt, ideo raris etiam encomiis Nilum affecere, & modo Deorum semen, modo Jovis Donum, idemque Cælo delapsum dixerunt. In ipso Græco nomine, ΝΕΙΛΟΣ, quæ sita pars ejus, ideo totidem illud numeris constare, quot dies in anno sint, observarunt. Veluti N. 50. E. 5. I. 10. A. 30. O. 70. Σ. 200. Quodque tam certi essent beneficii hujus, instrumenta etiam condi placuit, quibus gradus promissæ fertilitatis præviderent, quorum autor priscus Patriarcha Josephus creditur fuisse, eaque posterius Niloscopia & Nilometria dixerunt: Quale fuit in Elphio Insula, in cujus medio posita columna marmorea numeros cubitorum gerebat, quorum decimum octavum si excederet, aut infra duodecimum maneret, creditum fuit istic excessu, atque hic defectu famem & calamitatem importari. Iconismum & pleniorē descriptionem ejus Vid. in Kirch. Oed. Ægypt. Synt. agm. l. cap. IV. in Præfectura Heracleopolitana, & Synt. XV. c. I. Idem Sphingibus factum fuit, h. biformibus statuis, antèrius hominem, & posterius Leonem referentibus, quarum aliquas ingentis molis in celebrioribus Ægypti locis statuere, de quibus itidem videndus Kirch. cit. Synt. XV. cap. I. Hisque iterum Parallelum sistimus discursum Illustr. Principis Radzivillii c. I. p. 157. Cum Nilus exundat è regione Urbis antiquæ (Cairi) fit Insula, quam Mulchias, velut alii Mechias appellant, quæ distiones mensuram significant, quod eo in loco stagnante Nilo mensura aquæ observetur. Ceterum cum Nilus suo alveo continetur, ad eam Insulam sicco pede perveniri potest, cum nulla sit hic aqua. In ipsa quoque Civitate per Nili canales, cum aqua non exundat, equites & pedites hinc inde commeant, non minus quam per plateas, quæ per Civitatem in longum protenduntur, nisi quod profundiores sunt his, quæ aquis non alluuntur. In extremitate dictæ Insule parte superiori est amplum & elegans Palatium, quod Bassa tunc temporis inhabitabat, ubi etiam est Moschea, in qua est columna seu Pyramis erecta, quam Aqua per Subterraneos conductus alluit, in qua notatur, quam celeriter aqua crescat & decreseat. Verum qua ratione id fiat, haud facile penetrari potest, cum Christianis èd non pateat aditus. Sed nec ipsis secularibus Turcis, præterquam eorum Sacrificulis, Sanctonibus, Bassis & nonnullis Superioribus ad id delectis. Volunt enim hunc locum esse sacratum, quem ingredi nemini liceat, quandoquidem inde exundat aqua, cujus beneficio in universa Provincia fertilitas obvenit, &c. Cum igitur

igitur in prædicta Insula Mulchias fluvius incipit crescere, statim aliquot centum puerorum in urbem mittuntur, qui per plateas proclamant, quantum aqua & quam celeriter accrescat. Nam si augetur incunctanter, bonam spem concipiunt Incolæ, brevi aggeres apertum iri, unde Anni insequentis ubertas colligitur: Sin parcius exuberat, sterilitas expectatur, unde caritas annonæ & fames præ foribus adesse dignoscitur, cum paucitas Aquæ agros omnes irrigare, & quidem copiose, quæ res ibi maxime necessaria, non possit. Quod scilicet modum aqua copia pervenerit, ex nimia agrorum humectatione, dum seminatur granum frumenti in terram altius demergitur &c. Cum isthic essem, ex indicio mensuræ in Mulchias dicebatur Nilus viginti unius cubitorum altitudine exundasse, ob idq; annum insequentem fertilem futurum. Nam illo ad XXIV. XXV. aut XXVI. cubitos excrecente, nimium Agros madefieri, rursus vero ad cubitos XIX. non ascendente aquæ paucitatem accusari: Nunquam tamen minus quam ad se decim ubnas excrevit, quo casu certissima fames expectanda.

VI. Tempus Inundationis Augustus est: Dies certa tamen præscribi non potest, sed plerumque circa medium Mensis fieri solet.

VI. Quodque singulari solennitate adventantem Aquam excipiant, etiam hanc B. Lector sibi ab Illustri Autore nostro suppeditari patietur, prolixiuscule tamen descriptam, cujus tedium gratia actus ipsius facile sublevabit. Rediimus Cairum, inquit, & trajiciendo ad veterem Civitatem denuo cum Consule Moriano in ejus scapha per Fluvium navigabamus. Interea Sangiacorum scaphæ frequentiores undiq; confluebant, quod insequenti die Bassa aggerem aperturus, & aquæ partem per Civitatis canales emissurus esset. Quamobrem & nos cenam in Civitate veteri sumpsimus, ibidemq; pro nocte mansimus: quamvis nihil ferè quieti datum, quod tympana & litui ubiq; persfrepent. Hoc etenim tempore, quilibet sibi Musicos concentus aggregare studet, maxime viginti quatuor Sangiaci: qui adhuc interdum in suis celocibus hinc inde vagabantur, quas duobus majoribus vexillis adornant, quæ unusquisque eorum habere debet. Unum Othomanicæ familie rubei & albi coloris; alterum ad lictum. Per spondam verò naviculæ decem & aliquot minora vexilla collocant; & totam tela elegantia acupicta, prout tentoria variis coloribus distincta Turcæ habere solent, cooperiunt. Ab utraque parte navis pueri decem & aliquot adstant, quos militari suo cultu & armis quisq; eleganter exornat, ipse vero Sangiacus in medio residet, ense falcato super caput appenso. Navem plures quàm decem remiges impellunt, quam altera minor, longiori fune alligata sequitur, Musicam deferens, duo

videlicet tympana, cum tribus vel quatuor litnis, quos Æthiopes servi plerumq; inflant. Primores itidem Turca habent suas similiter scaphas, & pueros eleganter vestitos, nonnulli quoque Muscam. Vexilla tamen exponere nulli licitum, præter Sangiacos, qui omnes tunc præsentés aderant, unico excepto, qui propter morbum interesse solennitati non poterat, filium tamen minorem suo loco misit, qui in medio sedens, librum in manibus tenebat, quod armis deferendâ nondum idoneus haberetur. Ejus navis omnium elegantissima habebatur. Sangiacis & Turcis aliis, ab utroque latere assident amici vel propinqui, quos in navim advocant. Nam qui majore suorum turba stipatur, honoratior apparet: adeo ut aliquæ naves, unâ cum remigibus, centum personas circumvebant,

Tertia post ortum Solis hora, ipse Ibrahim Bassa in publicum processit, ex Palatio Insula Mulchias eleganti triremi vestus, quam per gyrum plurima vexilla minora cingebant; duo verò magna, ubi sedebat, ad latus erant posita, unum viride Mahometis, alterum rubeum dimidia alba luna insignitum familia Otthomantica. Extremitas hastarum, apud vexilla, loco cuspidum caudas equi marini habebat appensas. In eadem triremi erant trecenti Janissari bombardarii: quorum qui rubeis vestibus induci capitis integumenta cristis pennatis condecorata gestabant, ii propius Bassam stipabant: ceteri remotiores erant albis induci, contra itidem albis insigniti. Crausii & reliqui primarii Turca illi assiscebant, ipse solus sedebat, puero propter æstum stabello illi ventum excitante. In prona sex erant majora tormenta, quæ aliquoties sunt exonerata. Quoniam secundo summine triremis vehebatur, obversa fuit puppis, ut temone cursus celeritas cohiberetur. Circa triremem erant viginti quatuor Sangiacorum Dzerma, & alia minorâ navigia circiter mille. A Palatio Mulchias, agger qui perforatur (est autem is sub curri aqua ductus, quæ ad arcem inferiorem itur) distat ad tres sagittæ jactus, triginta & amplius cubitos longus, latus tamen, canalem habens subiectum valde profundum, licet non magnopere latum. Cum eò adnavigasset, puppi, ut dictum est, obversa prope ipsum aggerem triremis substitit: ubi ingens hominum multitudo jam undique confluxerat, adeo ut terra illa tota nix cooperta videretur, propter albicantia caputū integumenta, quæ latissimam arcem, quæ ibi est, densissimè complebant. Ego, quamvis antea Romam, Parisios, & plures populosas civitates videram, nunquam tamen in omni vita mea majorem hominum multitudinem, uno in loco congregatam, me vidisse recordor. Et quoniam annuatim in hac cerimonia peragi solet, qui rem exactius judicabant, ex arca illius capacitate, duos hominum milliones præsentés ibi adfuisse

fuisse asseverabant. Bassa signum manu dante, statim uniuersa hominum multitudo, quibus quisque potest instrumentis, aggerem perrumpit, unde sensim aqua in canalem influit, & postea toto impetu aggerem lambit, Bassa vero domum reuertitur. Et quoniam aduerso flumine remigatur, antequam ad palatium, unde discesserat, perveniat, ad eam partem fluminis, quæ Civitatem veterem respicit, & à scaphis libera est, ex hac ipsa Bassa triremi, ingens vis confectio-
num saccharo conditarum, immò & saccharum ipsum rotundis ligneis vasculis inclusum, passim per aquas dispergitur; quas confectio-
nes vulgi multitudo, circa triremem natando excipit; invicemque etiam pugnis concertando, sibi praripit. Itaque totum plane flumen cooperitur, ex parte quidem Insule navibus, ex parte vero Civitatis natatoribus istis, quorum ultra decem & aliquot procul dubio fuere millia. Finito spectaculo, scapha nostra delati sumus versus novam civitatem, inde pedibus reliquum itineris ad hospitium confecimus: quod quandoquidem ad ipsum majorem canalem positum erat, inspiebam qualiter sensim aqua accedebat: quam juxta morem pagani receptum, veluti salutando, quod fertilitatis auctor sit, magna hominum copia deducebat; una per profluentem gradiendo, & in lætitia signum, elamoribus civitatem complendo: cui vicissim ex adibus promissa multitudo gratulabunda occurrebat. Ubi verò ad mensuram hominis aqua excrevit, quidam egrediuntur indusis amicti, qui illorum proprius est vestitus, quidam supernatant. Deinde nocte dieque scapha commeant, venalia multa, præsertim verò victui necessaria deferendo; Alii recreationis causa navigia conscendunt, personati incedentes, & Musicam exercentes: Vulgus pro Musico concentu, complosione manuum plerumque utitur; Alii festam testæ collidentes, ad numeros quosdam sonitus harmonicos edunt. Passim tamen ubique homines natant: quidem etiam è testis adium, quæ altissimas habent substructiones, in aquas magno impetu desiliunt; mirum quomodo non collidantur. Habent autem hoc Egyptii, quòd ad miraculum usque egregie & longo temporis intervallo natare possunt: cui rei à teneris assuescunt, non solum per canales urbis, sed per Nilum ipsum natantes. Sæpius videre est, aliquem puero unius anni brachiis imposito, & manibus collum amplexante, fluvium tranare. Quod si puer aliquantum succerevit, huic manum supponens, & aliquando subtrahens, eum natare docet, ipse altera manu aquas sulcare contentus. In profluentibus ergo istis per urbem, magna semper hominum conspicitur multitudo. Nonnulli ex adium fenestris, à præternavigantibus necessaria coeunt, bellaria præsertim, saccharum, & varios arborum fructus, pretio per funem demisso, & merce retracta. Ex
adium

ad iumentorum fenestris, urnis alligatis, aqua sursum fune attrahitur, quæ res vulgo magnam oblectationem præbet, cum aquam inemptam pro domestico usu habere quisque possit.

VII. Sed Nilus ita justo diutius nos habuit: Nigri alterius Africa & Nilo non minoris Fluvii similem naturam esse, eodemve quo Nilus tempore adjacentes Regiones inundare, Itineraria docent. Quam etiam, ut tanto minus soli Nilo propriam putemus, *Jenissea* Fl. in Boreali Asia habet, adeo ut Incolas durante inundatione in Montanis morari oporteat. *Vid. p. I. Nav. Belg. n. I. p. 64.* Item *Caypumo* Fluvius Regni Pègu. V. *Le Blanc. p. I. c. XIX.* Et *Menam* Fl. Regni Siam. *Schouten. Descr. R. Siam p. 203* Ac ne domesticorum incuriosi videamur, Viadrum nostrum quoque statim inundationes modo majores, modo minores circa finem Junii aut initium Julii manent, cujus causa ex soluta Mens. Junio in Sudetibus nive pendet. Plures V. ap. *Varen. Geogr. L. I. c. XV. Prop. XX.* Regiones Nigro adjacentes sunt *Guangara*, *Zanfara*, *Cassena*, *Tombut*, *Melli* &c. Egreditur ad Promontorium *Viride*. Eum, perinde ac de Ana diximus per subterraneos meandros altissimorum Montium aliquamdiu labi tradit *Kirch. M. S. L. II. c. XV.* Prolixiorum ejus descriptionem V. ap. cit. *Le Blanc. p. II. c. I.* Et *Aloys. Cadamust. Navig. c. XIV.*

XIX.

Inter Fluvios maximos America Meridionalis sunt *R. de las Amazonas*, & cum eo *Orilliana*, tum *R. Maragnon* & *R. de la Plata* s. *Jannarius*. Omnium una origo ex Andibus, & effluxus versus Orientem in Mare del Nort, de quo præc. §. VI. Primus ostio LXX. milliarium inter *Guianam* & *Brasiliam*, Secundus in *Brasiliam*, Tertius supra *Brasiliam*. Fluvius *S. Marthe* ex eadem America parte in Sinum Mexicanum se effundit. Possent & alii Minores adduci, quales de *Sund Rivier* / *de groote Esopus*, de *fleyne Esopus*, *Rodenbergs Rivier* / *de Bersche Rivier* è N. Belgio, &c. Sed quoniam horum cognitio in Europa nostra minoris usus est, recensendis iis nunc supersedemus,

XX.

Hactenus de Fluviiis ipsis: Eorundem veluti determinationes & modi sunt *Catarrhactæ*, seu *Catadupe* h. Fluviorum præcipitia. Talisque est, *Catarrhacta Rheni*, juxta *Schaffhusiam* in *Helvetia*: *Catarrhacta Rhodani* ad locum *L' Ecluse* haut procul *Geneva* in *Gallia*: Cæcus item gurgis *Fluv. Sommona* in *Picardia* inter *Ambianum* & *Abbevilam* in quem

quem Aquæ tanto impetu præcipitantur, ut sonitus ad aliquot miliaria audiat. *Varen. Geogr. L. I. c. XVI. Prop. 28. Catarrhacta Velini* Fluv. tota Italia celebris est, vulgo *alla marmora*. Fluvius ibi summo impetu in modum arcus ruens in profundissimam voraginem altitudine CCC. circiter pedum horrendo strepitu, fragore & murmuris vehementia devolvitur, quæ si non exanimare astantes, saltem stupefacto aurium sensu illos non secus ac ad Catadupas Nili surdas redderet, indicante *Kirchero M. S. L. II. c. XIX. §. IV. Horrendum omnino spectaculum, inquit, infernum diceret, spumosis gurgitibus & confusa undarum æstuantium percussione formidandum, tanto labentium aquarum mugitu, quæ vel Interamnii quinque miliarium distiti statio nocturni temporis silentio facile percipiatur. Ex lapsu aqua inter exasperatos rupium dentes ita atteritur, ut in perpetua nebula te constitutum iurares, neque inde nisi egregie perplutus abeas. Est & hoc notatu dignum: Sole lucente perpetuam ibi, non sicuti ad salientium fontium guttosam asperginem, sed veluti in cælo ejusdem magnitudinis Iridem exhiberi. Conf. quæ de Nigri lapsu Burto jamjam dicentur, Talis porro est Trolheta celebris Catarrhacta in West-Gothia Svedicæ Provincia, quam Latine redderes capitium aut mitram Diaboli, in quamque Trabes Nauticæ præcipitata paucæ admoudum impunes evadunt. De Borysthenis Catarrhactis *V. infr. c. V. §. XXII.* Ubi de Insulis Fluviorum. In Anglia Catarrhactarum duarum meminerunt Scriptores ad Kan prope Kendal in Northumbria, quorum si medius stridule magis & altius sonat, certo expectant incolæ serenitatem, at Australis eodem sono prælagit nebulas & pluviam. *Merrret. Pinac. Britann. p. 223.* Catarrhactæ Nili jam Veterum elogia meruerunt: Locum *Le Blane* Siena s. Afina vocat & celeritate sagittam, sono tonitru æquare scribit, *P. II. c. VI. Nigrum* Fluvium quoque circa Regionem Huaba è rûpe excelsa tam longe undas suas in subiectam planitiem ejaculari, ut sub volantibus istis in aëre aquis siccus semper pateat transitus, nisi quando adversus ventus undam retroagat & ad rupem allidat, scribit *Joh. Barros L. III. c. IIX.* Lapsum istum Accolæ Burto h. arcum vocant, seu quia Flumen de summo arcuatim labitur, seu ab arcu cælesti, quem Aquæ è sublimi deorsum latæ representant. *Voss. in Pomp. Mel. L. III. c. V. Catarrhacta Araxis* est prope Oppidum Ordabat, cujus fragor ad Leucæ & amplius spacium exaudiri potest. *Mela* scribit, tanto eum impetu è fonte decidere, ut unda ejus altius evehatur, quam sit ipse Fons, quod de guttis, non de toto cõmplexu Aquæ sine dubio accipiendum. Conf. iterum *Voss. l. c. De Gange**

V. *præc. §. XVII.* Quibus denique & *Cataractam Tigris* addimus hauri procul Ninive in XXVI. Pedum profunditatem se præcipitantem : Cuius tamen à prioribus hoc discrimen est, quod credatur non naturæ, sed artis opus esse, idemque vel ab Alexandro M. avertendi Fluminis causa, vel à Dario ad prohibendum à progressu Macedones excitatum. V. *Tavernier. P.I. L.II. c.VII.* XXI.

Sed & de *Conjunctionibus Aquarum* istarum molium aliqua dicenda ducimus; Neque tamèn dici adeò, quam repeti opus habebunt, quippe quorum mentio antea passim injecta. Sic de consiliis conjungendi *Maris Rubri cum Mediterraneo* actum *præc. Sect. I. §. IX. n. 4.* De *Conjunctione Adriæ cum Sæpea* adeòque *Maris Balthici & Oceani Germanici præc. §. VI.* De *Conjunctione Garonne cum Atace* & per eos *Maris Mediter. cum Oceano Atlantico præc. §. IX.* De *Fossa Camoux*, ducta inter *Tanaim & Volgam* pro conjungendo *Mari Caspio* cum *Palude Mæoti §. XIII.* Usque adeò labor improbus omnia ipsamque naturam vincere potuit! Plura hanc in rem congestit doctiss. Vir. Autor Descriptionis totius Orbis Leodii ed. A. 1643. quæ tamen non æquè huc pertinebunt, Naturæ enim in hoc genere molimina nobis curatio non erit, taliaque sunt Freta omnia, quippe per quæ Mare Mari, aut Sinus certè Oceano adhaeret. Verba ejus interea pro explendo Lectorum nostrorum desiderio hic subijciemus: *Jungi posse inter se Maria, quaque natura primo disclusit disjunctaque, posse remotis impedimentis reddi navigantibus pervia, docuit nos ipsa natura; Sibiriæ quippe, quæ continens esset, agroque Brutio adnexa, Mare ex Fæderhenno & Hadriatico immissum, adeo subitè angustis interceptis, fecitque Euxinam, & ut vir Poetarum Princeps:*

—quæ protinus utraque tellus

Una foret, venit vi magna Pontus, & undis

Hesperium siculo latus abscidit, arvaque & urbes.

Littore diductas angusto interluit æstu.

Abulsi simili modo natura Cyprium Syria, Eubæam Boagie, Eubæa Atalantem & Macrin, & Besbicum Bithynia, Leucosiam Sirenum Promontorio, docuitque nos suo exemplo jungere inter se Maria, sublaris obstaculorum molibus ad usum commerciorum. Est enim ut Ars Imitatrix Natura, ita Natura Artis persolvens. Seseßxim quoque ferunt Egypti Regem, & post eum Psammetichum, ac denique Ptolemeos, ducta ex Nilo in sinum Arabicum fossa conatos esse navigabilia inter se reddere Maria, interquam sive Mediterrane-

um & Æthiopicum. Fuit quoque consilium Seleuco Nicatori, Pontum Euxinum jungere Mari Caspio. Nero Imp. Isthmum Corinthiacum perfodere conatus est, & ex Peloponneso Insulam facere, ne ex Ionio in Ægeam proficiscentibus opus esset periculosissimum Maleæ promontorium præternavigare. Carolus Magnus Francorum Rex, & primus Imp. quum expeditionem meditaretur in Græcor. fossam ducere instituit ab Almonè in Radantiam, ut commeabilia inter se efficeret Oceani & Ponti littora, possetque exercitus suos & castrensia impedimenta ex Oceano, Mosæ, & Mosellæ in Rhenum, inde in Mænum amnem, postea in Regnesum & Radentiam, inq. Almonem & Danubium deducere, atque ita secundo amne usque in Pontum Euxinum deferre. Sed & ante eum Lucius Verus, qui imperante Nerone exercitibus in Gallia præfuit, Mosellam & Rhenum facta inter utrumque fossa conatus est necesse, ut copie per Mare, dein Rhodano & Arari per illam fossam subvectæ, mox fluviis Mosellæ in Rhenum, ex in Oceanum devenirent, sublatisq. itinerum difficultatibus navigabilia inter se Occidentis Septentrionisq. littora fierent: Cujus tamē institutum impeditum est à Græci. In Hispania etiam non semel actum est de perfodiendo Isthmo Dariem, qui Americæ partes connectit; ducendaq. fossa inter Nombre de Dios & Panamam, ut ita ex sinu Mexicano in Mare Pacificum navigari posset, pateretq. inter duas Americas liber & tutus Hispania in Indias Orientales itum ac reditus. Statuerat quoque Franciscus I. Athacem Garuam committere, ut ne opus esset iis, qui ex Portibus Gallie Mediterræneo Mari aditis in Oceanum Aquitanicum, aut Gallicum, aut Germanicum proficisci vellent, Hispaniam omnem circumnavigare, & præter itinerum moras, pericula, impensas, alieni quoque Regis Imperium experiri. Quin & nostro hoc seculo Præsidis Ieanmini sagaci industria inventa est ratio jungendi Ararim cum Ligeri, beneficio lacus cujusdam in Burgundia, pari fere octo leucarum intervallo utrinque ab istis amnibus sita, ut ita ex Massiliæ portibusq. vicinis subvecta naver in Rhodanum, ex Rhodano in Ararim, ex Arari in eum quem dixi Lacum pervenirent, unde postea in Ligerim, inque Oceanum secundo amni descenderent. Lacum vocant Long pendu, constatque ex eo lacu duos amnes fluere, Verbincham & Dupam, quorum alter supra portum Digoini se inficit in Ligerim: alter prope Verodunum miscetur Arari; ut videri possit natura ipsa Regem Galliarum ad tantum opus suis quoque subsidii invitare. Ad quas commoditates illa etiam accedit, quod per canalē Briaræ ex Ligeri in Scquanam, ipsamque Parisiorum Urbem Lutetiam, facilis atque expedita possit institui navigatio.

Ad Lacus venimus, è quibus primo numeramus Lacus Europæ extantiores *Onegam* & *Volgam* in Russia, item *Ladogam* Lacum post Sinum Finnicum, in quem Fluvium emittit? In Svedia parte Australi *Venner*, & *Veter*, parte Orientali trans Sinum Botnicum Lacum *Jemde*, præter quos & alios complures ibi videre est. In Germaniæ Provincia Carniola celebris seu Lacus, seu arvum est *Lugæum* Palus, der *Ejyrckniger See*, ab adjuncto oppido *Ejyrckniß*, qui insigni hoc naturæ miraculo superbit, ut, dum tota hiebat; Cujus rei plenior descriptio est in *Georg. Wernberi Libr. de admirandis Hungariae Aquis* & ex eo *Ortel. ad Tab. Geogr. LXX*. In causas inquit *Kircher. M. S. L. V. c. III. p. 237*.

In Helvetia duo Lacus majores sunt, *Lacus Lemanus* seu Genevensis, *Lausanensis*, &c. ad quem *Geneva*, *Laufanna*, cui etiam tria hæc notabilia accidunt: 1. Quod ingravescente æstu Solis solito magis intumescat, cujus causa sine dubio in liquefacta Alpium nive sita. 2. Quod Ventis ex ipso fundo assurgentibus attollatur, sereno alias & quieto cælo, quod Ventigenus Incolæ *la Vaudaise* & *Vaudaire* vocant. 3. Quod *Rhodanus* transeat quidem, non tamen misceatur cum eo, quod illustratum *prec. §. IX*. Deinde *Lacus Brigantinus* s. *Acronius*, qui vero, quoniam veluti in duos dividitur, ratione superioris partis *Venetus* & *Podamicus* der *Boden-See* dicitur, ratione inferioris der *Unter-See* & *Celler-See*. Post hos sunt *Lacus Tigurinus* & *Lacus Lucernensis* ab adjacentibus oppidis ita dicti. Inter minores angustus admodum & Palus verius, quam Lacus est *Lacus Pilati* in Monte fracto super *Lucernam*: In quem quæ de industria injiciuntur, maximas ciere tempestates omniaque undis opplere, & contra quæ casu incidunt, nihil afferre periculi non pauci affirmant. Sed fidem rei ipsi extenuant *Helvetii*, è quibus nunc ad manus est *Job. Bapt. Plantin. in Helver. Antiqua & Nova c. XV.* qui sua pariter ac aliorum verba hæc interponit: *Fabulantur olim illic in eminente rupe Pilatum consedisse, horrendasque excitasse Tempestates, quem postea depulsum conjurationibus incantatorum quidam in Proximum lacum deturbavit. Ridet hæc Gesnerus in Descr. montis pag. 52. Referente Cl. Hötting. in Meth. Leg. Hist. Helv. pag. 241. Magnam famam auctoritatem conciliat vicinorum rigor, qui montem conscendentibus hoc sollicite injungunt, ne paludem turbent. Vadian. in Pomp. Mel. Capit res fidem, quod pacatum irritare ausos mox fuisse capite plexos ob illatam* acco-

accolis calamitatem oppidani referunt. Illud retulerim, nos in ascensu à Pastore illo, qui ducebat, tantum non jurisjurandi sacramento adactos fuisse, ne quid importunius tentaremus viso, aut ne quid injiceremus. Capitis ille sui aleam ludi aiebat, &c. *mutavit tamen postea sententiam Vadianus, ut habet Gesner. p. 59. Superstitiosam tempestatis concitationem plenius exaggerat Malleolus apud Gesner. p. 61. Paulus Eremita Deser. Helv.* Mirum, quod de eo lacu vulgus nugatur, sed nec fidem meretur, nec habet. *Hastenus Platinus.*

Lacum Hetururæ in Italia *Trasymenum* seu Lago de Perugia illustravit Kircher. in *Itinerar. Hetrusco*, isque una cum *Lacu Fucino* in Vestinis & *Rigillo* in Latio hoc habet, quod Fluvios notabiles nec recipiant nec emittant: Quod etiam observabimus in Lacu Americano *Parima* mox commemorando. Ibidem est *Lago di Tripergola*, olim *Avernus* dictus, quasi *A' op-* Avium expers. Aves enim transvolantes decidunt & enecantur, cujus causam ab exhalationibus mephiticis Lacus derivant: Unde & nomen *Maris Mortui* accepisse videtur. V. *Itiner. March. Christ. Ernesti p. 148. 149.*

In Scotia est *Lacus Lomundus*, de quo Tabulæ Geographicæ tria memoratu digna referunt: Unum, quod Pisces pinnis careant gratissimi alias saporis; Alterum, quod Aquæ nullo interdum flante Vento ita concitentur, ut vel audacissimos Nautas deterreant, quo minus solvant; Denique quod Insula quædam gregibus armentisque pascendis apta ei innatet, feraturque quo Ventus impellitur. V. *Atlant. Mercat. ad Tab. II. Scot. & Ortel. ibidem ad Tab. Scotia.*

In Hiberniæ mirabilibus locum accepit *Lacus Erno*: Is olim Fons dicitur fuisse, sed ob Incolarum nefandam cum Bestiis venerem Deo irato in tantam aquarum illuviem erupisse, ut totum illum tractum cum hominibus atque animalibus inundatione submerferit: Tanquam Terram tam turpium contra naturam facinorum consciam non tantum primis, sed & cunctis in posterum habitatoribus indignam autor naturæ judicasset, inquit *Sib. Giraldus Topogr. Hibern. L. II. c. IX.* In Hibernia quoque est *Lacus Dere*, in cujus Insula *Purgatorium S. Patricii* olim quæ fivere V. eundem *Girald. L. II. c. V.*

XXIII.

Lacus Asiæ præcipuus est *Mare Caspium* sed quod intuitu Nominis jam tum Historiæ Marium inferuimus p. 1. hujus Capituli §. XII. Proximus est *Lacus Asphaltiter* ab Asphaltio ita dictus: Lacus aspectu horrendus

dus & montibus undique præruptis ac furdis catribus cinctus. In Sacris
 dicitur *Mare Salis* Gen. XIV. 3. & *Mare Salsissimum* Jof. XIII. 9. Item *Mare*
Mortuum propter immobilitatem Aquæ ap. Justinum : Nam neq. ventis mo-
 vetur resistente turbinibus Bitumine, quo aqua omnis stagnatur; Neq. navigatio-
 nis patiens est, quoniam omnia vitæ carentia in profundum merguntur, nec mate-
 riam ullam sustinet, nisi quæ alumine illutatur, inquit L. XXXVI. Sed falsum
 est, vitæ carentia eo mergi, cum omnia æque ferat; Neque na-
 vigationis ideo impatiens est, quod non ferat naves, sed quia
 gravissimus odor ejus vivis omnibus adverſatur, unde & certissima ori-
 go nominis *Maris Mortui*: Quam & Tacitus tetigit, facta mentione ejus
 L. V. Histor. Lacus est immenso ambitu specie Maris, sapore corruptivo, gravita-
 te odoris accolis pestifer, neq. vento impellitur, neq. Pisces aut fœtas aquis volucres
 paritur. Incerte unde superjacta ut solido feruntur, periti imperitq. nandi per-
 inde attolluntur. Certo anni tempore bitumen egerit, cuius legendi usum, ut cæ-
 teras artes, experientia docuit, &c. Plenissime inter Veteres describitur à
 Josepho Bell. Jud. L. V. c. V. Eidemq. recentium Itinerariorum Autores tan-
 quam *δωρόν* Testes Historiam suam veluti parallelam sistunt: Quo-
 rum relationes in hæc commata dispescimus.

I. Aquam Lacus hujus acerrima salsugine præditam esse. Aquam
 valde spissam & sœtentiæ habet, quæ guttatim degustata, prout à nobis factum, Lin-
 guam atrociter mordet, & caput gravi pestiferog. odore vehementer inficit. Pr.
 Radzivil. Ep. II. fol. 96. Quod Tacitus supra saporem corruptivum di-
 xit.

II. Gravissima plurima in ipsum jacta fluitare, ac ne de indu-
 stria quidem mergi posse; Testaturque Josephus cit. l. Vespasianum
 jusſisse quosdam natandi inscios vinctis post terga manibus in al-
 tum projici, & evenisse omnibus, ut tanquam vi spiritus sursum re-
 pullâ desuper flutarint. Cujus Causam Kircherus ab Asphalto pe-
 tit, quod tantum lentorem ipsi conciliet, ut corpora injecta facile
 sustinere possit. M. S. L. V. S. IV. cap. II. Sed similia etiam de Lacu A-
 euscidamo in Africa & Arethusa in Armenia majori à Plinio narrantur;
 Et ne vetera solum aut exotica allegemus, *Salina Hallenses* in Saxonia
 neminem licet natandi nescium demergi patiuntur, sed veluti substra-
 to molli pulvino sustinent. Quorum, quia Bitumine carent, rationem
 in abundantia Salinorum corporum quærì oportet: Quemadmodum
 ipsum Sal inter potiores causas Gravitatis existit. Mare mortuum ergo
 quia

quia falsissimum est, eandem ob causam sine dubio corpora mergi non patitur.

III. *Adhuc*, pergit Josephus, mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in singulos dies superficiem vertit, & solis radiis variata resplendet. Quod itidem confirmat Princeps Radzivilius c. I. Josephus Lacum hunc non minus exacte, quam vere descripsit, illud præcipue, quod in die ter mutet colorem, quod & ipse evidenter vidit. Nam mane habebat Aquam nigricantem, à meridie Sole intenso (sunt enim calores hic immensi) instar panni sit cærulea: Ante occasum ubivis caloris remittit, tanquam limo permixta modice rubet, vel potius flavescit.

IV. Multis autem locis pergit iterum vomit nigras bituminis glebas; quæ super undam & habitu & magnitudine tauris sine capitibus similes natant, &c. Certo anni tempore Bitumen gerit, cujus legendi usum, ut cæteras artes, experientia docuit, dixit supra Tacitus.

V. Idem Jordanem excipit, quanquam exitu, quo exoneretur, non instructus. Unde suspicantur, eum per Canalem subterraneum in Mare Rubrum deduci, colligente præsertim Kirchero, esse enim in ora maritima Maris Rubri ea parte, quæ Arabiam Desertam alluit, locum celebrem, *Eltor* dictum, ubi prope litus è visceribus Maris ingens continuo Naphthæ & Bituminis copia eructetur, eam vero aliunde non esse, quam à Lacu Asphaltite isthuc per cuniculum subterraneum devoluto: Idque inde probabile esse, quia totum illud litus ne ullum quidem bituminosæ facturæ vestigium demonstret, quod tamen futurum esset, si à natura in vicino littore gigneretur. *M. S. L. II. c. XIII.* Attigit hujus rei aliqua *Rudolphus Kircher*, von Suchem in Itinerario, & Orientales Quæstionem movere scribit: Cür Benedicta Jordanis Aqua in Lacum hunc fluat? Es fällt auch diese Frage viel bey den Orientalischen Völkern für, warumb das gebenedeyete Wasser des Jordans in das verfluchte Todte Meer lauffe, und geben etliche zu einer Antwort, es geschehe darumb, daß durch diese Vermischung, das verfluchte Wasser des Todten Meers, durch des Jordans Wasser auch gesegnet werde; Andere sagen, daß sich in seinem Eingang verschleiffe, welche beyde wol zu glauben sind; doch siehet es ihm schier gleich, als ob es sich verschleiffe, dann zu Zeiten wird der Jordan von dem Regen-Wasser, das allenthalben von dem Gebirge zusammen laufft, so groß, daß es nicht alles in das Meer lauffen kan, sondern das Land daselbst verderbet und verflisset.

An Collect. Volum. I. in T. S. fol. 452. 4.

VI. Vulgo fertur in locum everfarum Urbium Sodomæ, Gomorrhæ & cæterarum successisse. Quod accipiendum. 1. De universo tractu circumjacente. 2. Quod Urbes hæ ei adfixæ fuerint, eoque interitu suo longe amplius effecerint, quam antea fuit. Si plane non extitisset, & per everfionem istarum Urbium demum natum fuisset, Jordanes effluxu caruisset, quod contra naturam tantorum Fluviorum. Ideo & Josephus non successisse, sed *Sodomiticam Terram ipsi vicinam* fuisse memorat. Specimen everfionis Sodomiticæ isti plane similis paulo ante allatum ex Hiberniæ Lacu Erno, V. *Silv. Girald. c. L. II. c. IX.* ubi egregiam utriusque comparationem instituit. Ac nostro seculo fere idem accidit Castello S. Euphemie in Italia, quod A. MDCXXXIX. ab ingenti Terræ motu subrutum interit, lacu putidissimo in locum ejus enato. Cujus Historiam V. ap. Kircher. *Pref. in M. S. T. I.*

VII. Interea universum Tractum circumjacentem totum tristem, aspectu horrendum ac summe sterilem, Veteres pariter ac recentes describunt. *Adhuc in ea Divini reliquias Ignis & oppidorum quinque videre licet imagines & renascentes in fructibus cineres, &c.* Josephus. Longo ab Hierosolymis recessu tristis panditur sinus, quem de calo tactum testatur humus nigra & in cinerem soluta. Solinus C. XXXIIX. Nim. Deus talia constituit hæc loca, ut essent exemplar impie victuris. II. Petr. II. 6. Causa naturalis v. in Salis & Asphalti copia sine dubio sita, quam in ipsos lapides usque se effundere die Araber Steine zusammen / wie auch etliche der Unfern / schlugen die vom Felsen / oder wo sie hin und her lagen / zündten die Stein mit etwas kleinem Gestäude an / welche Steine brennen und flammen wie das Holz / mit einem dicken Rauch / stincken aber dermassen vom Schwefel und Pech / daß man nicht lange nahe darbey bleiben mag. Aber je näher man zu dem todten Meer kommt / je lieber die Steine auff jetzt erzehlte Weiß brenneten. Es sind auch diese Felsen und Stein überzogen ganz weiß / als wären sie mit weißer Aschen besähet oder besprenget. Und wenn man die Steine zerschlägt / so sind sie innwendig dunckel / aschenfarb: Sie verbrennen auch nicht ganz und gar / sondern wann der Schwefel und das Pech daraus gebrunnen / bleiben die Steine etwas kleiner als zuvor / doch werden sie ganz schwarz / und erlöschten von ihnen selbst / brennen alsdann nicht mehr / wie ich solches selbst probiret / und von einem der Steinen ein ziemliches Stück heraus gebracht habe. Es zeigen die Araber an / daß die feisigen Berge und Steine / ein Stund Wegs in der Breite umb das todte Meer her / sonst nirgends also beschaffen / welches nun gläublich und

augen

augenscheinlich ist: Allein hab ich gefunden/da die Felsen sandig sind/das die Steine wol stincken/aber nicht brennen wollen. *Itin. P. II. p. 131.*

IIIX. Josephus denique etiam Fructuum meminit in tractu hoc crescentium & externa specie sua spectatori imponentium: *Qui colore quidem sunt edulibus similes, carpentium vero manibus in fumum dissolvuntur & cineres.* Quos quidem se non vidisse, nec apius esse contestatur. Pr. Radzivilius. At *Ammannus* omnino dari & in Via Hierichuntina à se visos esse asserit, taliterque describit: Unterwegens traffen wir unter andern etliche Bäumlein oder Stauden an / mit vielen Nesten aufgebreytet / gar stachlich / auff die Form / wie bey uns die weisse Heckenkörn / daran stehet eine überaus schöne und liebliche Frucht / anzusehen / wie die kleinen Aepffel oder Paradieslein / schön weiß und rothleucht / ganz lieblich und lustig / derselben brach ich etliche ab / in willens / sie zu essen / waren aber ohne Geschmack und Saft / gar unlieblich zuversuchen / inwendig voller weissen Kernen / gleich wie die unzeitigen Aepffelkernen. Denn es waren auch diese Stauden ganz voll gestanden / habe auch etliche der Aepffel mit herauf gebracht: Unter den Aepffeln aber waren etliche dürr / schwarzleucht / und wenn man dieselbe zerbrach / stoben sie wie Aschen: so aber diese Aepffel frisch abgebrochen und gedörret werden / sind sie nicht also / sondern bleiben dürr wie eine andere Frucht.

Reliqui Lacus Palæstinæ sunt I. *Lacus Samochonites*, Aqvæ *Meron*. *Jos. XI.* Isque forte *Mare Arenosum* est à Thalmudicis commemoratum, æstivo tempore enim rara ejus aqua, creberrima arena est. V. *Itiner. Breitenbachii f. 66.* Aut si distinctum est ab eo, *Lacus Sirbonis* erit, de quo *Diodorus Siculus* refert, ipsum adeo plerumque arenis operiri, ut sæpe Viatores, imò totos exercitus fefellerit & supplantaverit, terram firmam esse ratos, Conf. *Lightfoot Cent. Chorogr. c. IV. II. Lacus Tiberiadis*, qui communiter in sacro Codice Mare appellatur, Mare Tiberiadis, Phrasi ipsi familiari, qua omnem majorem Aqvæ congeriem Mare vocat; Aliud cognomen ipsi *Genesareth*, à *Cinnereth* Poculum, quod poculum Figura sua referat.

Alii Lacus Asiæ sunt: *Chiamay* trans Gangem sub Latit XXXI. gr. situm, qui Fluvios in Regna Siam, Pegu, &c. effundit; Lacus *Kirhaïso*, è quo Obium nasci scribunt, &c.

XXIV.

In Africa celebris Lacus est *Zaire*, in cujus medio Insula amplissima, quæ etiam q. dividit Lacum, adeo ut altera pars ejus pro peculiari Lacu habeatur, quem *Zambre* vocant. Reliqui sunt haut procul Lacu *Zaire*,

Zaire, *Bed, Zafan, Sachaf, Aquilunda*. Ex America nominamus maximum Lacum sub Æquatore situm, & *Parima* s. *Titicaca* dictum. Longitudine CCC milliariis, latitudine C. circiter. Cujus natura, quod Fluvios nullo recipiat vel lemittat, unde Originem ejus Kircherus Hydrophylaciis Andium, Varenius scaturiginibus in fundo repertis transcribunt, sed qualiscunque sit, certum est, eam tantum aquarum indies suppeditari, quantum a Solis calore aufertur. Plures V. in *Kirch. M.S. L. V. S. I. c. IV.* & Varen. *L. I. c. XVI.* Dari etiam Fluvios, Lacus, Voragines subterraneas voce Abyssi Sacra Scriptura non obscure indigitat: *Abyssus Abyssum invocat. Psalm. XLII.* etc. Sicque Haithonus de Rebus Tataricis narrat in Tataria cryptam reperiri inter Montes Caspios multorum dierum itinere perviam, in qua homines passim ingentes aquarum catadupas & loca amplissima subterranea se reperisse dixerint: Similes in Regno Chinæ enumerat P. *Martin. Martinus in Atlant. Sinico.* Et in interioribus Andium Americae Montium Scriptores Rerum Americanarum. Rivulos Subterraneos Angliæ recenset Merret: *Mole*, s. Talpam in *Surreia, Deverel* in *Wiltonia* Milliariis Anglici spatio decurrentem, *Recal* juxta *Elmley* in Agro *Eboracensi*, *Lid* prope *Lidfort* in *Devonia*, *Alen* in Agro *Denbensi*, *Medvve* agi ramulum in Cantio, *Hans* Fluviolum in Agro *Stafford* tribus milliariis Anglicis sub Terra Cuniculos agentem. *Pinac. Britann. p. 222.* Ut proinde recte Seneca *L. III. Nat. Quæst. c. XVI.* Sunt & sub Terra minus nota nobis jura Natura, sed non minus certa, Crede infra, quicquid vides supra. Sunt & illic specus vasti, sunt ingentes recessus & spacia suspensis hinc & inde Montibus laxa: Sunt abrupti in infinitum hiatus qui sæpe illapsas urbes receperunt & ingentem in alto ruinam condiderunt. Hæc spiritu plena sunt; Nihil enim usquam inane est & stagna obfessa tenebris & Locis amplis &c.

XXV.

Aquarum Medicatarum seriem & virtutes sæpius cit. *Kircher* recenset *L. V. Sect. III.* Scripserunt de iis in genere *Baubinus, Fallopius, Rulandus.* Tales sunt Thermae, Acidulae, Deleteriae &c. De Thermarum numero in genere observat Kircherus earum IIX. dari in Portugallia, XL. in Hispania, in Gallia XLV, in Germania CXX, in Italia LXXXVI, in Hungaria vicinisque locis IX. in Illyrico XVI. Addit omnes fere Atlantici Maris Insulas, Canarias nempe Maderam, Azores iis refertissimas esse, autumatque universas per occultos Terræ meatus sibi correspondere, & uno eodemque igne variis Pyrophylaciis distributo animari & conservari,

servari, non secus ac in corpore humano per diversos canales & ramosos venarum ductus calor animalis omnia animat, dirigit & in effectus à natura intentos sollicitat. De quo tamen paulum aliter philosophandum esse ducimus: Opinamur namque Thermas non ex Igni quodam subterraneo nasci, sed ex concursu mineralium & metallicorum spirituum partim aquis vectorum, partim terræ, quam aqua interluit, inhærentium: Ita enim si Aqua Fortis aut Aqua Regis Limaturæ chalybis affundatur, videmus è vestigio effervescentiam, fumum, caloremque adeo sensibilem surgere, ut vasculum mixturam hanc continens vix manibus teneri possit: Idemque longe sensibilibior evadit, si loco Limaturæ Ferri Stannum adhibeatur, debilior si Argentum. Atqui similia spirituum copiam in Thermis passimprehendimus: Ab iisdem e. & effectus pendebit: Cui plenioris Confirmationis ergo addimus, quod ipse odor, quem Thermæ spirare solent, in operatione nostra se manifestet, quem quidem in Thermis vulgo Sulphuri transcribunt; At nobis compertum est, si Spiritus Vitrioli superiori mixturæ affundatur è vestigio odorem istum Sulphureum sentiri. Omnia e. in concursu dictorum spirituum, seu alio loquendi genere, Salium acidorum & Alkali sita erunt, non in actuali aliquo Igne subterraneo, quæ nimis culinaria videtur ratiocinatio esse. Historiam quod attinet, Nos superius enumeratis è Thermis Anglicis nobiliores adjungimus *Bathonienfes*, *Aquas Solis* ab Antonino dictas, tribus, & *Buxtonenfes* novem Fontibus ebullientes. Has præterito Seculo Maria Scotorum Regina crebro visitatum ivisse, ultimoque quasi præsaga mortis suæ hoc Disticho honorasse dicitur:

Buxtona quæ calidæ celebraris nomine lymphæ

Forte mihi posthac non adeunda, vale.

Nostri tractibus viciniore sunt in Silesia *Therma Hirschbergenses* intra Sudetes eleganti planitie ad Zacam Fluvium meridiem versus scaturientes; Et *Landecenses* in Comitatu Glacensi. Illæ tamen fervidiores sunt, hæ vix tepent, causa forsan in diversitate metallorum recumbente. De utrisque V. *Swenckfeld, de Fossil. Siles. L. III.* *Thermarum Japanensium* Lacus *Singacko* tragicum usum plus satis experti sunt Novi Christiani in civitate *Naugesacken* Japaniæ, qui cum nullis aliis tormentis à Christianismo abduci possent, solis hisce aquis ad Apostasiam coacti fuerunt, quas parvis situlis exceptas in eorum corpora solo capite excepto stillarunt, assidue rogantes, num abnegare cuperent fidem; Estque Aqua hæc adeo acris & penetrantis virtutis, ut ad ossa usque carnem corrodat

& ipsa corpora penetret, si copiosius affundatur; Unde nec capitibus eam instillarunt, veriti ne homines enecarentur: Quæ quidem crudelitate constantissimi quique, & qui firmissimum perseverandi consilium ceperant, ad abnegationem coacti sunt, neque in tanta hominum multitudine ullus perseveravit, præter adolescentem septendecim annorum, qui multoties aqua illa maceratus, cruciatus, refocillatus, deinde iterum maceratus demum animam exhalavit. *Varen. de Relig. Japan. c. XI. p. 195.* Acidulas & Fontes vinosus in Germania nostra videre est ad Oppidum *Svalbach*; & in tractu Leodiensi *Spadanas*. In Gallia ad Oppidum *S. Baldomani* in Agro *Lugdunensi*, quibus nomen Fontis Fortis, *le Fontaine fort*; Alias in Aquitania prope Urbem *Bassam*; in Hispania prope *Valentias* &c. Intra *Sudetes* ad *Silesiorum* fines in angulo Occidentali *Lusatiam* versus sunt *Fontes*, quas *Accolæ Cerevisarios* vocant, ob colorem & gustum *Cerevisiæ Secundariæ*. *Schvvenckfeld. de Fossil. Siles. p. 357.* Aquæ in Monte *Politiano* & juxta *Rapolanum* & *Volaterram*, quas *Puzzulas* *Italice* vocant, aves supervolantes ad primum odorem enecant, quæ vi etiam præditæ Aquæ in Agro *Cæretano*, & *Lacus Avernis* *Kircher. c. l. Scil. IV. c. III.* Huc referendæ etiam Aquæ *Lapidificæ*, quæ duum generum; Unum, quo ea quæ injiciuntur plane in Lapides mutantur, alterum, quo *Cortice Lapideo* tantum incrustantur. Prius rarius est, sed in aliquibus dubio non caret, utrum illa Virtus aquæ, an Naturæ Loci Plantas, ossa aut si imitari conanti attribui possit; Namque & in Continenti varios ejusmodi Naturæ lusus abunde proflare, nemo rerum Physicarum amans est, qui nescit; Et in *Lapidicinis* inventa tot genera *Chamarum*, *Mytulorum*, *Turbinum*, *Buccinarum*, *Testudinum* aliorumque *Conchyliorum* satis superque docent. Posterioris generis Fontem etiam *Ager Francofurtanus* noster *Australi* sui parte fert inter vineas profluentem. Meminerunt ejus *Cosmographi passim, item Thurnbeuserus de Aq. Miner. LVII. p. 204. aliive.* Causam factæ ex *Marga*, quæ copiose in tractu hoc invenitur, incrustationi transcribimus, quod pluribus illustratum, pluresque uno hic inveniri indicatum in *Annotatis nostris ad W. Voff. Justii Chron. Francofurt. cap. III. pag. 35. 36.* Fontem in *Collibus Wrizigenibus* nostris situm ac Lapides ei commissos *Guttis Sangvineis* tingentem descripsimus & causas ejus indagavimus *Diff. de Prodig. Sangu. cap. II. §. 1.*

XXVI.

Inter Fontes notabiliores collocamus Fontem *Methorn.* juxta *Paderbor-*

derbornam, cujus unus rivus aqua clara, sub-cærulea; tepida & ebullienti fluit; Aliter frigida, turbida, albicanti, & sapore fortiori prædita; Tertius mediæ inter utrumque naturæ est, aqua sub viridi, clara, accidi- que nec injucundi saporis. E secundo aves quæ bibunt, statim tremere incipiunt, & in convulsiones datæ moriuntur, compertumque fuit sectarum pulmones & intestina quæ contracta apparuisse. V. *Ephemer. E-rud. T. II p. 136.*

In Regni Chinæ Provincia *Xansi* magno numero videre est *Fontes Igneos*, quibus & Incolæ ad coctionem suam utuntur. V. *Neuhof. Itiner. Chin. p. 12.* In *Herford shire*, Provincia Angliæ prope Castellum *Richardi, Ricquards Castle*, Fons est *Fons Ossium, the Bonevvel*, communiter dictus, quod ossiculis fluat, iis quæ in ranis sunt non dissimilibus, quibus etiam, si eximantur omnia, sequenti die eadem copia scatet. Plura talia fontium miracula V. ap. *Varen. Geogr. L. I. c. XVII.* Et in specie *Fontes miraculosos Angliæ* apud *Merrer. Pinac. p. 222. 223.*

CAPUT IV. GEOCOSMI DIVISIO.

I. Ultrum <i>Terræ</i> an <i>Aquæ</i> major sit?	VI. <i>Asia</i> fines &c.
II. Quatuor partes <i>Terræ</i> .	VII. <i>Africa</i> fines &c.
III. Orbis, <i>Veteris</i> Conditio.	VIII. <i>Americæ</i> Longitudo ac Latitudo.
IV. Ejusdem Partes & Partium im-
agines.	IX. <i>Terræ</i> Polares: <i>Terræ</i> <i>Antarcti-</i>
<i>ca</i> sola hætenus circumnavigata
fuit: <i>Vortices</i> <i>Subpolares</i> : <i>Cogi-</i>
<i>tata de Fluxu & Refluxu Maris.</i>
V. <i>Europæ</i> nomina, fines longitudo ac
latitudo.	

I.

JAmque litoribus efferimus pedem & Terram ingredimur, tertiam Globi nostri partem, Geocosmi nomine in conspectu capitis indigita- tam: Quæ utrum major sit Aquæ, nec ne, operæ nostræ pretium erit, si initio consideremus. R. Quæsitum accipi posse vel de super- ficie, vel de toto Elemento. Prius si sit, Terram mari majorem esse Globi & Tabulæ Geographicæ facile docebunt. Neque Fluviorum aut Lacuum aliquam rationem haberi opus erit, quia quod Terræ hic ad- dimunt, id Montium Excessus facile compensat. ■ Ricciolus Proportio- nem

nem Terræ ad Aquam eam esse dicit, quæ sit 400. ad 250. vel 40 ad 25. Sed præsupponit Terras Polares Arctîcam & Antarctîcam esse continentes; Quod cur in dubium vocemus, edisseremus seq. § IIX. Itaque major pro Aqua assumendus erit numerus. De Elemento seu toto corpore si quæritur, Aquæ accidunt quidem Canales subterranei & Hydrophylacia; Sed Terræ etiam suæ ossaturæ & ligamenta: Neque enim totam cavam esse facile aliquis asseret, vel plus aquæ continere quam in superficiem emectare potest, probabile est.

II.

Partes Geocosmi nostri prodimus quatuor. *I. Veterem Orbem*, *II. Orbem Novum*. *III. Terram Polarem Arctîcam*, sive Orbem Arctîcum *IV. Terram Australem*, sive Antarctîcam: Totidem enim partibus Oceanus Terram interluit, si verum est Terram Polarem Arctîcam nec Americæ nec Orbi Veteri adherere, quod hætenus tamen nondum constitit. Qui compendiosius hæc efferunt, faciunt aliam portionem Terræ antiquitus *Cognitam*, aliam *Novam Cognitam*, & denique *Novam Incognitam*, quo nomine utramque Terram Polarem comprehendunt. Sed poterit & tunc ternarius numerus sufficere, si Terra Polaris Arctîca comperiatur aliquando vel Orbi Novo vel Veteri annexa esse, atque sic ad alterum reducat.

III.

Vetus Orbis, qui solus Antiquis cognitus fuit, cingitur à Septentrione, prout Tabulæ hætenus pinxerunt, Oceano Glaciali, Mari Albo, & Oceano Tatarico, ab Oriente Mari Chinenfi & Pacifico, ab Austro Oceano Indico & ab Occidente Oceano Æthiopico & Atlantico. Ejus Longitudo à Ptololomæo statuitur CLXXX. graduum, Latitudo LXXIX. vel LXXX. admodum, quæ ipsa tamen nostro tempore etiam crevit, cum navigationibus Belgicis ad LXXXI. gr. solius Latit. Borealis itum fuit, & ad Latitudinem Australem ultra gradus LX.

IV.

Partes ejus, *Europa*, *Asia*, *Africa*, omnibus notissimæ, singularibus quoque imaginibus, tanquam Symbolis mnemonicis, jam à veteribus conceptæ & expressæ, ut Europa imagine *Virginiæ*, Asia *Ephippii vel Pergæsi*, Africa *Cassidis*, *Tulipanti vel Trianguli* in quorum imitationem & America instar *Clepsammidii*, Hispania jam à Strabone imagine expansæ *Pellis Taurinæ*, Italia *Ocreæ*, Peloponesus *Folii*, *Tilia*, Mare Mediterraneum *Calcei*, Belgium *Leonis*, Sicilia *Trianguli* Characteribus concepta.

V. Euro-

V.

Europæ fines sunt, ab Austro Mare Mediterraneum, ab Occidente Oceanus Atlanticus, à Borea Mare Septentrionale. Ab Oriente eoqve ab Asia Hellepontus, Propontis, Bosphorus Thracicus, Pontus Euxinus: Reliquum discrimē minus certum est, & ipsæ Tabulæ quid pingant heic, vix sciunt, cum tractus illi necdum satis frequentati fuerint. Ptolomæus Tanai Fluvio, ductaque à Fonte ejus versus Boream ad Mare usq; Lineam rem' expedivit; Alii Lineam à Fontibus Tanais usq; ad Ostia Dvinae Fl. projiciunt. Nobis Ortelii positio arrisit, qui Fines statuit: Primo Fluvium Tanaim, hinc isthmum inter Tanaim & Volgam, mox Volgæ versus Orientem divertigium, postremo Obium Fluvium. De Etymo & Cognominibus Europæ V. P. Merulam P. II. L. I. c. II. III. IV. Asiaticos hodie Europæos Francos appellare notum est; Et Turcæ veluti Ecclesiæ Orientali addictos Romeos vocant, sic *Francos*, qui in Ecclesia Occidentali agunt; Abyssini præterea nos etiam *Alphrangues* & Christianorum Regna Franciam appellant. Longitudinem maximam obtinet inter Promontorium S. Vincentii & Tanaim: Latitudinem inter promontorium Rutubas s. *Nortcaep* in Finmarchia & Promontor. Tanarum s. *C. Metapan*. ad Moream. Hæc XXXVI. graduum est, illa LXXIV.

VI.

Asia ab Europa & Occidente Terminos jam tradidimus; A Borea erunt Mare Glaciale & Tataricum, ab Ortu Oceanus Chinenfis, Austro Mare Indicum. Longitudinem Ricciolus æstimat CLIV. graduum à Flexu Tanais usque ad Promontorium Regni Tenduc ad Fretum Anian; Latitudinem graduuin LXXI. à Capite Syncapuræ, *Punta di Malacca* usque ad Scythicum Promontorium. Sed quia Relationes de Tractibus istis Tataricis adhuc in incerto sunt, nos rem hanc in medio relinquimus.

VII.

Africam ad Septentrionem alluit Mare Mediterraneum, ad Occidentem & Austrum ex parte Oceanus Atlanticus & Æthiopicus; ab altera parte ad Austrum est Oceanus Indicus, ab Oriente Mare Rubrum; *Asia* adhæret per Isthmum Mari Rubro & Meditertaneo interjectum, Longitudo inter *Promontorium Viride*, quod maxime Occidentale est, & *Cap. Guardafuy*, quod Orientalissimum, est LXXX. circiter graduum, Latitudo inter Promontorium Hermeticum s. *Cap. Buono* & *Caput Bona Spei* est fere graduum LXX.

IIX. Ame-

America in Latitudinem à Terra del Fuego & Freto Magellanico usque ad Polum Arcticum extenditur, sed incerto hæc tenus termino: Nondum enim constat, qualiter Partes Borealissimæ ejus se habeant. Ab Oriene habet *Mare del Nort*, ab Occidente *Mare del Zur*. Media q. secatur Isthmo inter Panamam & Nombre de Dios, & Meridionalis Longitudo maxima est inter *Capo Blanco* & *Caput S. Augustini*, dubium tamen & hic, qvo numero Milliarium aut graduum, de qvo dictum c. l. §. XIII. Septentrionalis Longitudinem produnt à *Capite Fortune* ad *Caput Frigidum*. Estotilandæ. V. Ricciol. L. I. c. XI.

IX.

Terra Polaris Arctica comprehenditur Nova Zembla, Groenlandia, Spitsberga & f. Minimum intervallum à veteri orbe habet ad Fretum Waygats, ab America ad Fretum Davis. *Terra Australis*, s. prout à Ferdinando Mendez de Qviro vocatur, *Australia incognita*, maxime vicina est veteri orbi ad procurentem Tractum N. Guineæ, America vero ad Fr. Magellanicum. Solaque hæc constat Mari undique cincta esse, & circumnavigari posse cum in Veteri Orbe pariter ac America partes Septentrionales nondum satis exploratæ sint. De semestri die ac nocte Regionum harum egimus c. l. §. XVII. darique sub ipsis Polis perpetuam & saltim creperam lucem ratiocinati fuimus. Cui aliud adjicimus à Tabulis Antiquioribus quidem proditum, non tamen sine dubii animi nota, V. Tab. *Atlantis Latini Mercatoris*; A Kircherò autem de novo animadversum & rationibus roboratum: Esse nim. in Regionibus hisce Subpolaribus ingentes voragines, quibus Mare sub Polo Arctico absorbeatur, sub Australi Polo autem iterum emergat: Isque hoc ex eo potissimum colligit, quia Maria Subpolaria ob rapiditatem superari non possint. Ita Angelos in oris Gronlandicis jam dudum ab incolis monitos fuisse, ne ulterius progredierentur, si se navesque suas salvas velint, esse enim aræ versus Polum adeo æstuosum, ut naves illud ingressæ nulla humana industria retro agi possint; Et Nautas ad Spitsbergam tendere solitos narrare, nullam navim quæ ultra 82. gr. progressa sit rediisse, linterisque suorum incautius ibi divagatos nunquam amplius comparuisse. Contra ex Relationibus de Invento Freto Le Maire constare, Nautas ultra 60. gr. Lat. Australis ob contrarietatem fluctuum progredi non potuisse. Et Herrenum in Historia America Australis docere Classem Regiam Hispanorum ad detegendas novas Terras emissam non potuisse supera-

superare gradum 70, ob Aquarum etiam aëre tranquillo & sine ventis
obviam ruentium rapiditatem. V. *ipsum Itinere Ecstatico II. Dial. I. & M.*
S. L. III. c. 2. Equa quidem Hypothefi non tantum veteri illi traditioni
de Monte quodam Magnetico in extremo Septentrione naves omnes in
viciniam ejus imprudenter delatas validissime attrahente, ac sine ulla, li-
berationis spe detinente, aliquid præsidii nasci putamus. Nim. ut
verum quidem sit sine spe reditus in extremum Septentrionem deferri,
causam tamen in vorticibus istis, non in Monte Magnetico quæri oporteat.
Quæstio aliquam lucem sibi fœnerari posse videtur. Si enim datur per-
petua ejusmodi Marinæ Aquæ Circulario, & Oceanus sub Polo Boreali
absorbetur, idemque sub Polo Australi rursus evomitur, ejectæ aquæ
forsan id accidet, quod omnibus vorticibus, & aquæ intumescenti uni-
versæ, quæ ebullit in circulum, quia succedens nova Aqua priorem at-
tollit, eamque, quia ob fluxilitatem suam quaquaversus diffunditur,
ad latera æqualiter projicit, eoque Circulum format: Neque enim Cir-
culi, quotquot in Aqua formari videmus, aliud sunt, quam Aquæ
propter accedens novum corpus intumescens ad latera tendentia.
Vortex Australis e. quia aquas ejicit. Circulos quoque formabit eosque
tanto majores, quo impetuosius Aqua ab eo ejicitur; Et si Circuli illi in
Aqua communi sunt Aquæ intumescens ad latera excursus, Circulos
Maris quoque oportebit in tali Maris ad latera tendentia, adeoque in
Æstu Marino quæri, quippe qui itidem nihil aliud est, quam intumescen-
tis Maris ad litora excursus. Id ipsum vero in compluribus Phænome-
nis Æstus Marini maxime elucet: Ideo enim Æstus Maris in aperto Mari
magno se exerit, in Sinubus vero vel parvissime, vel plane non accidit:
Veluti *Mare Balticum* Æstu plane caret, *Mare Mediterraneum* autem in
illis fere partibus tantum habet, quæ recta linea Fretum Gibraltar obja-
cent. De utroque V. *præc. c. III. Sect. I. §. VII.* Nimirum Aqua in Circu-
lum se attollens ad ripas & litora se effundit, ubi si quem alveum adhuc
invenit, eum ingreditur quidem, non tamen toto circulo, sed secundum
partes spacio alvei istius proportionatas, eoque & copia & tumore mino-
ri, unde fit, ut si alveus longius procedat vel spaciosior iterum fiat, tumor
iste vel parum vel plane non sentiat. Et in *Mari Rubro* quidem, licet
itidem Sinus sit, fluxus iste evidentius se prodat; sed Fretum ejus ver-
sus Austrum liberius patet, unde facilius adventanti ab Austro Aquæ
sui copiam facit. Quemadmodum alias etiam multæ Geocosmi par-
tes

tes sunt, in quibus motus Maris ab Austro in Septentrionem manifestoprehenditur, ut in Mari Pacifico ad litora Peruviae ac reliquae Americae, & ab altero latere à Promontorio S. Augustini in Brasilia ad Insulas Antillas & in Mexicano Sinu versus Floridam: Iterum à Sumatra in Sinum Bengalem, & à Terra Australi Incognita ad Javam majorem etc. Rursum Circulus Aquae, quo longius propellitur, eo debilior fit, ac tandem prorsus evanescit: Sicque se res etiam cum Aestu Maris habet. Totus enim Oceanus Septentrionalis quo longius ab Austro remotus est, eo Parciorem & plane nullum Aestum habet, quia Circulus seu tumor ejus ob nimiam ab Austro distantiam deficit, ex parte etiam Syrtis Polaris Septentrionalis impetu attrahitur adeoque impeditur, quo minus Aestus fieri possit. Denique Mare Caspium aliique Lacus, quanti quanti sint, Aestu carent, quia enim Terra circumdantur, circulorum istorum, adeoque tumoris Oceani communione excluduntur. Ausi proinde fuimus hypothese hanc comminisci, non quidem tanquam numeris omnibus perfectam; (Nam dubia de intervallis horarum accedentis & recedentis fluxus hic etiam remanere negandum non est:) certior tamen fortassis aliis vulgo receptis sententiis, quas aeterna circa omnia ista à nobis allegata Phenomena premunt dubia. Veluti si Luna ad aliud quidpiam causa Aestus Marini sit, semper dubium insolubile manet, cur non Fluvii majores? Cur Lacus magnitudine notabiles, ut Mare Caspium, Lacus Parimæ in America, Mare mortuum & Tiberiadis in Palaestina non itidem aestum experiantur? Cur non Mare Balthicum? Cur Mare Mediterraneum ex parte tantum? Cur Oceanus Borealis plane non aestuet? Luna omnes aequae collucente, Mari etiam ubivis aequae salso, immo Mari mortuo existente falsissimo. Sed cuncta haec salvo meliori Eruditi orbis iudicio, cui universa ac singula nostra merito subijcimus.

CAPUT V. HISTORIA INSULARUM.

I. *Quid Continens & Insula?*

II. *Insularum origo; Aliquas subinde nasci & alias interire: Quid*

de Atlantide Platonis?

III. *Islandiae Descriptio: An Veterum Thule sit?*

IV. *Insu-*

VI. Insulae Feroenses ; Fabula de Insulis Fortunatis veterum.

Magna Britannia : Jacobi Regis Angliae conamina circa unionem Regnorum Angliae & Scotiae. Angliae Generalis Divisio ; Ejus Shires , Divisio secundum Matriculas Parliamentarias ; Series Civitatum ac Burgorum jure suffragii in Comitibus Anglicis gaudentium , variisque ad singulas partes Angliae annotata : Dona naturalia Angliae : Usus Siceræ , Curvina non colant ? Crocus , Britannicus , Tobacci cultum cur prohibita ? Ar ores Subterranea : Gregum luxuries , Piscatio : Cur Ciconiis & Lupis careat ? Cogitatio De Ciconiarum sede hiberna.

VI. Scotiae divisio , partes , Dona naturalia , Anseres Scotici.

VII. Hibernia partes : Cur Animalibus venenatis careat : Cur advena communiter Dysenteria corripian- tur ? Memorabilia de Herba Mackinboy : Series aliorum locorum itidem Venenatis carentium : De Purgatorio S. Patricii.

IX. Insulae Sæthlandica , Orcades , Hebrides , Cassiterides s. Sorlingæ , Mona , Anglesey , Jersey , Væstis , Scheppey.

IX. Insulae Maris Balbici majores ac minores : Jus Wisbyense in Gotlandia , Jurium Nauticorum Syllabus : Insulae Vandalicae.

X. Insulae Oceani Germanici Danica , Germanica , Hollandica , Seelandica.

XI. Insulae Gallicae : Insulae Fasi-
 O 2

rum ; Pacificatio Fasiatica , Excursus de Duello Francisci I. & Caroli V. in hac Insula destinato : Insula Hispania.

XII. Insulae Maris Mediterranei ceteriores , Ophiusa , Baleares , Gallica La Maguelone , Porquerelles , &c. Sardinia , Corsica , Sicilia , Quid Sicilia cis Pharus & Sicilia trans Pharus ? Insula Liparitana , Malta , Elba , Ischia , Corfu , Cefalonia , Zante.

XIII. Insulae Maris Mediterranei ultiores : Candia sitius , commoda , Bellum ultimum ejus causa cum Turcis gestum , Pacificatio : Insulae Archipelagi , Cyclades , Sporades , Dodecanisus Imperii Constantino- politani : Commune infortunium , quod Insulas hasce involvit . Insula Cyprus , Catalogus Insularum omnium Maris Mediterranei.

XIV. Azorum Historia.

XV. Insulae Canariae , Promontorii Viridis , Guineae vicinisque Regionibus adjacentes , Insulae S. Helenae & Ascensionis , Ins. Madagascariæ , de Cumoro , Zocotora.

XVI. Insulae Asiae : Ins. Ormuz ejusque Fata , Ins. Maldiva , Ins. Ceylon , I. de Andemaon.

XVII. Insulae Archipelagi S. Lazari , Moluccae , Banda , Philippinae.

XIX. Insula Formosa ejusque Fata.

XIX. Japonia descriptio.

XX. Insulae Salomonis , reliquae Maris Pacifici.

XXI. In-

XXI. *Insula terra Australis Incognita*,
Inf. Pines.

XXII. *Insula America, Hispaniola, Cu-*
ba, Jamaica, S. Johannis, Caribana,
Prima omnium a Columbo detecta,
Inf. Barbados : Insula Demonio-
rum Historia & examen.

XXIII. *Insula Fluviorum ; Insula Poro-*
bi in Borysthene , origoqve nomi-

nis Cosacorum Zaporobianorum.

XXIV. *Insula Fluitantes à veteribus in-*
dicata & demonstrata, à recentibus
observata, in Italia, Gallia, Scotia,
Borussia.

XXV. *Insula Ficticia S. Brandani Se-*
ptem Civitatum, Frislandia.

XXVI. *Peninsularum potiorum series.*

XXVII. *Pulvini, Albrolbos, Scopuli &c.*

I.

Tales fuerunt amplissimæ, atqve adeo quasi primæ partes Geo-
 cosmi nostri. Easdem vero novo quodam discrimine Natura
 divisit ut aliæ continuæ essent, aliæ Aqua interfluente sejunctæ;
 Continuæ *Continents* Nomen ferunt, cætera *Insula* dicuntur :
 Utrisque nunc immorabimur, primum Insulas, deinde Continentem
 perlustraturi.

II.

Origo Insularum rebus coræva videtur colligi posse ex *Gen. X. V.*
Ab his divisa sunt Insula Gentium in regionibus suis, collata cum Sirac.
XLIII. XXV. Verbo suo pacavit Mare, & Insulas in eo plantavit. V. Gry-
phiandr. De Insulis c. VI. Neque probabile est Magnas Insulas, Islandi-
 am, S. Laurentii, aut alias à Continenti remotiores Oceani violentia
 demum emergere, aut à Continenti separari potuisse, maxime si im-
 mensas rupes earum cogitemus, in quas Oceano vix aliquæ vires sunt:
 Sed nihil hic certum. *V. Volt. T. I. Disp. de Creat. f. 661* De Minoribus
 dubium non est, quin cum progressu temporis enatæ fuerint, ex parte
 etiam interierint. Ita Plinius jam tum *L. II. cap. LXXXVI. LXXXVII* Na-
 scuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt; veluti paria se-
 cum faciente natura, quæque hausit hiatus, alio loco recedente. Clara jam
 pridem Insula Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ, postea minores, ultra
 Melon, Anaphe; Inter Lemnum & Hellespontum, Nea: Inter Lebedum &
 Teon Alone: Inter Cyclades Olympiadis *CXXXV. Anno quarto Thera & The-*
rasia. Inter easdem post Annos CXXX. Hiera, eademque Automate: Et
ab ea duobus Stadis post A. CX. in nostro ævo M. Junio Syllano, L. Balbo
Coss. ad IIX. Idus Julias, Thia. Sic narrat Silvester Giraldus ad Hiber-
 niam Insulam enatam, quam tanquam rem novam aliquamdiu Phan-
 tasti-

tafticam crediderint, tandem verò stabilem & habitabilem deprehendiffe. *Topogr. Hibern. p. II. cap. XII.* Et noftro tempore An MDCXXXII. juxta Azores emerfit Infula longitudine V. Milliarium, cujus Nativitatem, quia varios nafcentium & intereuntium Infularum cafus complectitur, hic pluribus enarrandam duximus, recensente Kirchero *M. S. L. II. c. XII. XXVI.* Die Junii Anno M DC XXXII. coperunt fpatio 8. dierum adeò formidabiles terræ motus univerfam conquaffere Infulam, ut homines civitatibus, oppidis, caftellis derelictis campos apertos fuerint coacti inhabitare, maxime Incolæ terræ, dictæ Vargen, ubi terræ motus sæviebant, quam aliis in locis, multò efficacius. Hofce terræ motus excipiebat id, quod fequitur, prodigium: A Pico (vulgò Pico delle Camerine) fex milliaribus diffitus locus dictus la ferre ira, quo Cymbis pifcatores cujus Infule fe ad pifcandum conferre solebant, præfertim tempore æftivo; ibi enim fpatio diei naturalis tantam concludebant pifcium omnis generis multitudinem, ut nulla cymba effet, quæ non 10000. pifcibus onufta reverteretur. In hoc itaque Oceani diftrictu, die Sabbathi, menfis Julii anni 1638. ignis cum tam inexplicabili violentia, non obftante difti loci Oceani 120. pedum Geometricorum, à pifcatoribus antehac fapius explorata profunditate, erupit, ut ad tantum reffingvendum incendium ne Oceanus quidem fufficeret: Spatium, quod ignis ebulliens occupabat, tantum erat, quantum duobus modis frumenti profeminandis fufficiebat, cum tanta violentia erampens, ut non obftante dicta Oceani profunditate, nubibus fe fe agvaret, in fupremam aeris regionem elatus, eveclâ fecum ipsâ aquâ, arenâ, Terrâ, Saxi, aliisque ingentibus molibus, quæ eminus trifte intuentibus fpectaculum comparebant floccorum, ad inftar goffipinorum; In Mare vero reverfa materia liquefacta pulvis præ fe ferebat fpeciem; Porro Divina Providentiæ, benignitati quæ afcribendum eft, ventum tunc temporis fuiſſe Terreſtrem ex partibus Infule proruentem, contra fævientis ignis rabiem, quod niſi factum eſſet, tota haud dubie Infula hoc formidabili incendio exuſta periſſet. Subinde adeò immenſa magnitudinis ſaxa in tritium lancearum altitudinem projiciebat fævientis naturæ vis, ut non ſaxa, ſed montes integros ejeſtos diceres. Accedebat ad horrorem id, quod recedentes in altum projeſti ſaxeï montes, in alios è viſceribus Maris in altum evibratos illiſi, cum terribili fragore in mille partes diſſilirent, quæ poſtea manibus acceptæ in arenam nigram conterebantur. Porro ex varia immenſæque rejeſtamentorum multitudine ſaxorumque innume-
rorum coacervatione Infula nova in medio, eoque profundifſimo Oceano exorta, in principio quidem parva quinque Jugerum, ac indies augmentata
in tan-

in tantum excrevit, ut ab hinc 14. diebus spacium longitudinis quingve milliari-
um occupavit. Tanta autem hoc incendio multitudo piscium periit, quantum
vix octo naves oneraria Indica capere possent, qui longe lateque per Insulam di-
spersi, ne putrefactione contagionem aliquam causarent, ab indigenis in profun-
dis sinibus foveis ad 18. millia circumcirca collecti, sepulti sunt; Odor autem sul-
phuris spacio 24. milliarii sentiebatur.

Quæ dum tradit Auctor noster, eo ipso verisimile facit, quod priscus
Plato de Atlantide, Insula maxima Oceani Occidentalis, prodidit, quam
extitisse inter Azores & Canarias, hasque e reliquiis ejus, quippe impetu
aquarum majores remansisse autumat & prolixè demonstrat c. l.

INSULÆ EUROPÆ.

III.

Insularum, quas Europæ accensent, Borealissima est *Islandia* in O-
ceano Septentrionali sita ad 65 gradus & amplius Latitudinis Borealis:
Cui non ignobilem famam peperit Ignivomus Mons Hecla; Cæter-
um piscationibus Danorum, Norvvegorum & Belgarum nunc fre-
quentatur. Incolæ ejus Coloniam Norvvegorum esse Scriptores ple-
rique asserunt, unde & illa Linguae Islandicæ cum Norvvegica affini-
tas. *Utrum Thule veterum sit*, necne, ambigunt Historici. Camdenus
Shetlandiam pro Thule accipit, Ortelius, Norvvegiæ partem, Telle-
marck, Nominum affinitate inductus. Negat & Arngrimus Jonas, ip-
se Islandus, Islandiam esse Thulen, quia Thule jam veteribus cognita
fuerit, Islandia vero circa A. DCCCLXXIV. demum habitari cepta fit.
Pro agenti parte est Adamus Bremensis, Pontanus &c. Quorum hic Is-
landiam jam A. DCCCXXIV. ab Ausgario Christo adductam eoque
probe cognitam fuisse contra Arngrium probat. Terra ipsa ob frigo-
ris gravitatem frumenti ferax non est, graminis tamen fecunda unde rei
pecuariæ Incolæ mediterranei, maritimi autem piscationi student. Nec
silvas habet nisi betulaceas, cætera Ligna ipsis suppetunt ad Litus Ma-
ris undarum alluvione ejecta, mirando Procurationis Divinæ testimo-
nio, V. *Arngrimi Jona Crymogæa seu Rev. Islandicarum Libri III. Ejusdem
Specimen Historicum Islandiæ*, quo superiorem Pontani de Thule sententi-
am examinat; Item *Anatome Blefkeniana* contra Ditmari Blefkeni Li-
brum de Islandia.

IV, Islan-

IV.

Islandiæ propter Jurisdictionis commune vinculum adjungimus Insulas *Feroenses*, quippe Daniæ Regum Imperium æque ac Islandia agnoscences, alias vero rariorum Avium proventu non ignobiles, de quibus V. Wormium in Museo passim. Easdemque putamus à Veteribus illas creditas fuisse, quas Insularum Fortunatarum & Camporum Elysiorum nomine prædicarunt, quippe quas ultra Orcades & Britanniam sitas autumarunt. V. plur. Camden. Descr. Insul. Britann. p. 744. 745.

V.

In eodem Oceano Occidentali sita *Magna Britannia*, quod generale nomen vetribus duobus nobilissimis Regnis Angliæ & Scotiæ tributum, sed interveniente distincto utriusque regimine sensim elangvuit, donec ab hodiernis Regibus, quippe Dominis utriusque Regni, in privatis Inscriptionibus & salutationibus revocaretur, Actis Publicis interim eo plerumque abstinentibus. Et Jacobus Rex quidem in unito hoc nomine ipsorum Regnorum unionem animo destinaverat, cussis eum in finem jam tum Numis cum Elogio: *Que Deus conjunxit, nemo separet*. Et: *Tueatur unita Deus*. Et: *Faciam eos in gentem unam*. Item: *Henricus Rosas, Regna Jacobus*. V. Inprimis quæ singulari oratione hanc in rem habita in Comitibus A. MDCVII. Pr. Cal. April. proposuit *Opp. Regiis. fol. 307. & seqq.* Sed reclamarunt huic conamini utriusque Regni Status, causati, mutationes fieri non debere, nisi aut urgente necessitate, aut manifesta utilitate suadente, nihil vero hic esse quod urgeat, vel etiam emolumentum ostendat: Uniones Regnorum aut matrimoniis, aut per victorias, aut Saugvinis confusione fieri: Novi Regni institutione alterius antiquioris memoriam dissolvi & extingui; Ea re magnas incommoditates & confusiones in negociis, in Comitibus convocandis, in Sigillis, Munerum publicorum distinctione, Legibus ac Constitutionibus sancientiis, Actis Publicis & consecuturas, & siquidem contingat, ut Rex sine Liberis decedat, aut Liberi ejus sine prole deficiant, illa unione & Regnorum confusione futurum, ut paterni nominis heredes in Anglia sibi Jus arrogaturi sint, exclusis legitimis Anglici Nominis heredibus, quod esset iniquissimum; Idem Populis summe displiciturum, qui antiquo nomine gaudeant, & ominosum ducturi essent, abolita prisce temporis memoria per nova agnomina præpostera ambitione Majorum gloriam obscurari. *Tbuan. ad A. MDCIV. L. CXXXI.*

II. Angliæ recepta Instrumentis Publicis divisio tribus hisce membris

bris constat: *Anglia* in specie sic dicta, *Wallia*, & *Bernwicko* ad *Twedam*. Sic: *The Several Counties, Cities, Burroughs, Towns, and Places within England and Wales, and The Town of Berwick upon Tyved*. Item: *Within his Majesties Kingdom of England, Principality of Wales, or of the Town of Berwick upon Tyved* etc. in Actis Parliamentariis passim. *Berwicum* Civitas est, ejusque peculiaris mentio fit, quia proprie ad Scotiam olim pertinuit, sed postmodo Conquestus jure Anglorum reddita; ea tamen Lege, ne ulli Angliæ districtui includeretur: Unde immediate à Rege dependet, possetque hoc nomine æquiparari Civitatibus Imperialibus in Germania nostra; In Distributione Collectarum tamen annumerari solet Comitatus Northumbriæ. *Wallia* est illa Terræ portio, quam olim Cambriam dixere in Occidentaliore parte Angliæ sitam. Reliquum Angliæ deinde in specie vocatur *Anglia*.

III. Minores Partes sunt *Shire*, seu Camdenus & alii communiter vocant, *Comitatus* LII. XXXIX. Angliæ, & XIII. Walliæ, quas ex eodem Camdeno hoc ordine proponimus.

IN ANGLIA.

Cornubia,	<i>Cornwall.</i>	Middellsexia,	<i>Middlesex.</i>
Devonia,	<i>Denshire.</i>	Essexia,	<i>Essex.</i>
Dorsetia,	<i>Dorsetshire.</i>	Suffolcia,	<i>Suffolk.</i>
Somersetensis	<i>C. Somersetshire.</i>	Norfolcia,	<i>Northfolk.</i>
Wiltonia,	<i>Wilshire.</i>	Cantabrigia,	<i>Cambridgeshire.</i>
Hantonia,	<i>Hantsshire.</i>	Huntingdonia,	<i>Huntingdonsire.</i>
Berceria,	<i>Berckshire.</i>	Northamptonia,	<i>Northamptonshire.</i>
Surria,	<i>Sutbry.</i>	Lecestria,	<i>Leicestershire.</i>
Suffexia,	<i>Suffex.</i>	Rutlandia,	<i>Rutlandshire.</i>
Cantium,	<i>Kent.</i>	Lincolnia,	<i>Lincolnshire.</i>
Glocestria,	<i>Glocestershire.</i>	Nottinghamia,	<i>Nottinghamshire.</i>
Oxonia,	<i>Oxfordshire.</i>	Darbia,	<i>Derbysire.</i>
Buckinghamia,	<i>Buckinghamshire.</i>	Warvicum,	<i>Warwickshire.</i>
Bedfordia,	<i>Bedfordshire.</i>	Wilgornia,	<i>Wocestershire.</i>
Herfordia,	<i>Herfordshire.</i>	Staffordia,	<i>Staffordshire.</i>
Salopia,	<i>Shropshire.</i>	Lancastria,	<i>Lancashire.</i>
Cestria,	<i>Chefshire.</i>	Westmorlandia,	<i>Westmorland.</i>
Eboracum,	<i>Yorckshire.</i>	Cumbria,	<i>Cumberland.</i>
Richmondia,	<i>Richmondsire.</i>	Northumbria,	<i>Northumberland.</i>
Dunelmensis Ep.	<i>Bishoprick of Durham.</i>		

IN WALLIA.

Herefordia,	<i>Herefordshire.</i>	Ceretica,	<i>Cardiganshire.</i>
Radnorla,	<i>Hadnorshire.</i>	Mongomeria.	<i>Moutgomersysshire.</i>
Brechinia,	<i>Brecknockshire.</i>	Mervinia,	<i>Merionetsshire.</i>
Monumethia,	<i>Monmouthshire.</i>	Arvonla,	<i>Caernavanshire.</i>
Glamorgania,	<i>Glamorganshire.</i>	Denbighia,	<i>Denbingshire.</i>
Maridunum.	<i>Caermardenshire.</i>	Flintia,	<i>Flintshire.</i>
Pembrochia	<i>Pembrockshire,</i>		

Sed Comitatus nomen hic Provinciam significat; Alias vero Comitatus ad plura & ipsis Provinciis minora Territoria extenditur, quo sensu præter Civitatem Londinensem, Insulas Eli & Anglesey & Civ. Heverdorvvest LXV. Comitatus, *Counties*, matriculis Parlamentariis designari solent, quarum seriem prout in Distributione collectarum posteriorum penultimi Belli Anglo Belgici An. MDCLXV. observata fuit, hic ipso Idiomate Anglico adjectum volumus, addita simul proportione, qua in summa 1250000. Librarum Anglicarum, h. 5400000. Imperialium circiter, bienni Spacio colligenda singulis mensibus sibi invicem tunc responderunt: Interspersimus quoque mentionem rei unius alteriusve in locis hisce memorabilis, tum etiam seriem Civitatum ac Burgorum jure suffragii in Comitibus Regni gaudentium, rati ita uno intuitu jura, copiam & inopiam singularum partium proponi & æstimari posse.

Libra, Shillings, Penies, Farthings.

The County of <i>Bedford</i> , Bedfordia: Suffragii jure gaudet oppidum <i>Bedfordia</i> .	678.	14.	9.	1.
The County of <i>Berks</i> Bercia: Burgi suffragantes sunt <i>New Windsor, Reading, Wallingford, Abington.</i>	856.	18.	2.	3.
The County of <i>Bucks</i> , Buckinghamia. Loca suffragantia, Oppidum <i>Bucke</i> , & Burgi, <i>Chippingwiccomb, Aylesbury, Agmondesham, Wendesver, Great Marlow.</i>	995.	7.	10.	
The County of <i>Cambridge</i> , Cantabrigia. Suffragantur <i>Universitas Cantabrigiensis</i> & oppidum <i>Canrabrigia</i> .	771.	18.	1.	1.
The Isle of <i>Ely</i> ,	264.	15.	10.	

The County of *Chester*, Cestria, With the City and County of the City of *Chester*, Comitatus singularis est, quod Titulum *Palatinatus* gerat, soli Germaniæ alias notum : Civitas Cestriæ v. jure suffragii gaudet.

606. 7. 7.

The County of *Cornwall*, Cornubia. Gerit etiam Ducatus Titulum, amboque Ducatus hic & Palatinatus Cestriæ ad Primogenitum Regis pertinent: Cujus quoque singularis iste Character est, ut sit *Natus Dux Cornubia*, id quod nulli alias Principi in Europa accidit, qui licet simul ac nascuntur, Principes, Duces & si vocantur, Ditiones tamen, à quibus nomen habent, jure successionis vel alio hujusmodi titulo accipiunt, quemadmodum ipse Princeps Regius Characterem Principis Walliæ post unum alterumve pueritiæ annum à Parente Regio demum accipit. At Ducatum Cornubiæ eo ipso quo nascitur, suo jure habet, unde & peculiare minister Cancellarius, Consiliarii alii statim ejus nomine negotia publica expediunt. Burgi suffragantes sunt : *Dunbivid*, alias *Lanceston*, *Leskeard*, *Lestwithiel*, *Truroe*, *Bodmin*, *Hepton*, *Saltrashe*, *Camelford*, *Port-Pigham*, alias *Wesflow*, *Grampound*, *Esflov*, *Penryn*, *Tregony*, *Bosfimy*, *S. Jves*, *Fowey*, *S. Germans*, *S. Michael*, *Newport*, *S. Maves*, *Kellington*.

1166. 2. 4. 1.

The County of *Cumberland*, Cumbria: Denominat in præsens Principem Palatinum Germaniæ nostræ ac Fratrem Ser. Electoris Palatini Dn. Rupertum titulo *Ducis Cumbria*. Loca suffragantia: *Civitas Carlile*, & *Burgus Cocker-mouth*.

127. 7. 3. 1.

The County of *Derby*, Darbia. Suffragatur *Opidum Derby*. Ibidem est *Buxtona* Thermis celebris.

652. 12. 11. 3.

The County of *Devon*, Dovonia. Suffragantur

2444. 6 9. 1.
Civi-

Civitas Exoniensis, & Burgi, Totnes, Plymouth, Okehamton (cui tamen & oppidi Titulum attribuitur) *Barnstable, Plympton, Honiton, Tavistock, Ashburton, Clifton-Dartmouth-Hardenes, Beemaston. Tiverton.*

The City and County of the City of *Exon.*

88. 1. 2. 1.

The County of *Dorset*, Dorsetia. Suffragantur oppidum *Poole & Burgi Dorchester, Kings Lime, Weymouth, Kingsmellcombe, Bridport, Shafton seu Shaftsbury, Wareham, Corfe Castle.*

1017. 9. 9. 2.

The Town and County of *Pool.*

8. 6. 3. 1.

The County of *Durham*, Dunelmia, cujus Episcopus Titulo Principis simul Episcopatus suo præ est, isque proinde unicus est, qui Germaniæ nostræ Episcopis æquiparari possit.

245. 1. 5. 1.

The County of *York*, Eboracum, With the City and County of the City of *York*, and Town and County of *Kingston upon Hull* Nomen dat *Ducis Eboracensis* Secundo genito Regis Angliæ, *Archiepiscopi Eboracensis*, secundo in Angliæ Archiepiscopo. Consulis seu Majoris Urbis *Eboracensis* hæc prærogativa est, ut perinde ac *Londonensis* Lord Major salutetur. Loca suffragantia sunt: *Civitas Eboracensis*, oppidum *Kingston upon Hull*, Burgi, *Knaersborough, Scarborough, Rippon, Richmond, Heydon, Burrowbridge, Malton, Thirske, Aldborough, Beverley, North-Allerton, Ponsraff.*

2625. 8. 7. 3.

The Counix of *Essex*, *Essexia*: Quasi *Ost. Sachs* seu *Saxonia Orientalis* quemadmodum *Midlesex* est *Mittel-Sachsen* *Saxonia Media*, & *Suffex* *Sud-Sachsen* *Saxonia Australis*, Suffragantur Burgi *Colchester, Malden, Harwich.*

2344. 16. 1. 3.

The County of *Gloucester*, *Glocestria.*

1368. 12. 6. 1.

The City and County of the City of *Glocester*, Urbis progressus Bellicos *Caroli I.* Regis morata fuit, unde infelicitas ejus secuta, de quo V.

29. 16. 3. 1.

<i>Part. II. c. IV. §. XI.</i> Suffragantur Civitas <i>Glocevia</i> , Burgi <i>Cirencester</i> , & <i>Tewksbury</i> .			
The County of <i>Hereford</i> , <i>Herefordia</i> . Suffragantur Civitas <i>Herefordia</i> , Burgi <i>Leompster</i> , <i>Wobly</i> .	856.	7.	1. 3.
The County of <i>Hertford</i> , <i>Hertfordia</i> . Burgi suffragantes: <i>S. Albans Hertford</i> .	1018.	9.	5.
The County of <i>Huntington</i> , <i>Huntingtonia</i> : Burgus suffragans <i>Huntington</i> .	479.	11.	4.
The County of <i>Kent</i> , <i>Cantium</i> , With the City and County of the City of <i>Canterbury</i> . Suffragantur Civitates <i>Cantuaria</i> & <i>Rossa seu Rocestria</i> , Burgi <i>Maidstone</i> , <i>Queenborough</i> .	2517.	14.	6.
The County of <i>Lancaster</i> , <i>Lancastria</i> . Nomen olim dedit Familiae <i>Lancastrensi</i> , in contentionibus de Successione Regia, <i>Rosa Rubra</i> nomine alias notæ, quemadmodum Familia <i>Eboracensi</i> nomen <i>Rosa Alba</i> gerebat V. <i>P. II. IV. §. XV.</i> Suffragantur Burgi, <i>Lancaster</i> , <i>Preston in Amounderness</i> , <i>Newtown</i> , <i>Wigan</i> , <i>Clitheroe</i> , <i>Liverporte</i> .	761.	16.	4. 1.
The County of <i>Leicester</i> , <i>Leicestria</i> : Burgus suffragans <i>Leicestria</i> .	820	17.	6. 3.
The County of <i>Lincoln</i> , <i>Lincolnia</i> . With the City and County of the City of <i>Lincoln</i> . Suffragantur Civitas <i>Lincolniensis</i> , Oppidum, <i>Stamford</i> , Burgi, <i>Boston</i> , <i>Great Grimby</i> , <i>Grantam</i> .	1948.	15.	2. 1.
The City of <i>London</i> , <i>Londinum</i> , With the Liberties of <i>St. Martins Le Grand</i> .	3853.	2.	10. 3.
The County of <i>Middlesex</i> With the City and liberty of <i>Westminster</i> .	1695.	10.	10.
The County of <i>Monmouth</i> , <i>Monmuthia</i> , Titulum Ducis <i>Monmuthensis</i> dat Filio Naturali hodierni Regis Angliæ Jacobo. Suffragatur Burgus <i>Monmouth</i> .	295.	2.	9. 3.
The County of <i>Northampton</i> , <i>Northamptonia</i> . Suffragatur Civitas <i>Peterborough</i> , Oppida <i>Northampton</i> .	1070.	1.	1.

<i>hampton & Brackley & Burgus Higham Ferrers.</i>	660.	19.	2.	1.
The County of <i>Nottingham</i> , <i>Nottinghamia</i> With the Tovvn and County of the Tovvn of <i>Nottingham</i> . Suffragatur <i>Oppidum Nottingham</i> <i>ham & Burgus Eastretford.</i>	2550.	15.	4.	1.
The County of <i>Norfolk</i> , <i>Norfolcia</i> , quasi Popu- lorum Septentrionalium <i>Nord Bolck</i> , veluti <i>Suffolk</i> & Populorum <i>Australium</i> , <i>Sud</i> <i>Bolck</i> . Suffragantur <i>Civitas Norwich</i> , <i>Oppi-</i> <i>da Lynn Regis & Great Yarmouth</i> , <i>Burgi Thet-</i> <i>ford & Castlerising.</i>	136.	4.	4.	2.
The City and County of the City of <i>Norwich</i> .	282.	2.	3.	1.
The County of <i>Northumberland</i> , <i>Northumbria</i> , With the Tovvn of <i>Newcastle</i> , and <i>Berwick</i> upon <i>Tweed</i> . Suffragantur <i>Oppida Barwicum</i> & <i>Newcastle upon Tyne</i> , ac <i>Burgus Morpeth.</i>	859.	6.	8.	1.
The County of <i>Oxford</i> , <i>Oxonia</i> : <i>Loca</i> Suffragan- tia; <i>Universitas Oxoniensis</i> , <i>Civitas Oxoniensis</i> , & <i>Burgi Newwoodstock</i> , <i>Banbury</i> . <i>Comites Oxo-</i> <i>nienfes</i> non tantum inter antiquissimos toti- us <i>Angliæ</i> memorantur, sed hoc præcipuè en- comium auferunt, quod nemo eorum in vi- gesimam secundam generationem usq; no- tabilis alicujus criminis adversus <i>Regem</i> aut <i>Regnum</i> reus peractus fuerit.	181.	19.	2.	1.
The County of <i>Rudland</i> , <i>Rudlandia</i> .	910.	18.	6.	1.
The County of <i>Salop</i> , <i>Salopia</i> . Suffragantur, op- pida <i>Salop & Bishops-Castle</i> , <i>Burgi</i> , <i>Bruges seu</i> <i>Bridgenoch</i> , <i>Ludlow</i> , <i>Greatwenlock.</i>	645.	4.	3.	2.
The County of <i>Stafford</i> , <i>Staffordia</i> , Suffragan- tur <i>Litchfield</i> , <i>Stafford</i> , <i>Newcastle under Line</i> , <i>Tamworth.</i>	9.	16.	9.	1.
The City and County of the City <i>Litchfield</i> .	2097.	8.	2.	3.
The County of <i>Somerset</i> , <i>Somersetia</i> . Suffragan- tur <i>Civitates Bristol</i> , <i>Bathonia</i> , <i>locus Thermis</i> <i>celebris</i> . <i>Welles</i> , <i>Burgi Taunton</i> , <i>Bridgewater</i> , <i>Minehead</i> , <i>Ilcester</i> , <i>Milborneport</i> . In eadem				

est *Glasfonia*, locus memoria S. Josephi Arimathienfis & Spina acuta Biflora celebris, de qua in seqq.

The City and County of the City of <i>Bristol</i> .	150.	18.	2.	I.
The County of <i>Southampton</i> , <i>Southamptonia</i> , With the Town and County of <i>Southampton</i> and Isle of <i>Wight</i> . Loca suffragantia: Civitas <i>Wintonienfis</i> , <i>Wincheſter</i> , Episcopatu tota Anglia ditissimo celebris, Oppida <i>Southampton</i> <i>Portsmouth</i> , Burgi, <i>Yarmouth</i> , <i>Peterfield</i> , <i>Newport</i> , <i>Stockbridge</i> , <i>Newtown</i> , <i>Christchurch</i> , <i>Whiteburg</i> , <i>Limmington</i> , <i>Andover</i> .	1656.	17.	11.	
The County of <i>Suffolck</i> , <i>Suffolcia</i> . Suffragia, ferunt Burgi, <i>Ipswich</i> , <i>Dunwich</i> , <i>Orford</i> , <i>Aldborough</i> , <i>Sudbury</i> , <i>Eyes</i> , <i>S. Edmonsbury</i> .	2496.	4.	7.	I.
The County of <i>Surrey</i> , <i>Surreia</i> , With the Burrough of <i>Southwarck</i> : Suffragantur Burgi: <i>Southwarck</i> , <i>Bleckingley</i> , <i>Rygate</i> , <i>Guiford</i> , <i>Gatton</i> , <i>Haslemere</i> .	1208.	11.	4.	I.
The County of <i>Suffex</i> , <i>Suffexia</i> , seu <i>Saxonia Meridionalis</i> : Suffragia ferunt Civitas <i>Chicheſter</i> , & Burgi <i>Norſham</i> , <i>Midburſt</i> , <i>Lewis</i> , <i>New Shoreham</i> , <i>Bramber</i> , <i>Steyning</i> , <i>East-Grimſhead</i> , <i>Arundel</i> .	1378.	7.	4.	I.
The County of <i>Warwick</i> , With the City and Counti of the City of <i>Cowentry</i> , Quæ suffragatur simul Burgo <i>Warwick</i> .	902.	7.	2.	
The County of <i>Worceſter</i> , <i>Wigornia</i> .	797.	11.	10.	
The City and County of the City of <i>Worceſter</i> . Quæ itidem suffragatur simul Burgo <i>Droitwich</i> , <i>Evesham</i> , <i>Beawdly</i> . Civitas <i>Wigornia</i> alias famosa clade hodierni Regis Angliæ Caroli II. Ipſi A. MDCLI. à Cromvello inſiſta, de qua P. II. c. IV.	41.	19.	6.	3.
The County <i>Wilia</i> , <i>Wiltonia</i> . Suffragantur Civitas <i>Salisburia</i> , seu <i>Salisburgum Anglicum</i> , cui prope adjacet celeberrimum iſtud profunda	1488.	9.	6.	3.

an tiqvitat's monumentum, *Choraa Gigantium*,
de qua *C. IIX. Sect. I.* Burgi ibidem vota ferunt
Wilton, Downton, Hindon, Westbury, Helsbury,
Calne, The Devifes, Chippenham, Malmesbury,
unde celebris Historicus Anglorum Wilhel-
mus Malmesburiensis; *Cricklad*, q. Græca
Schola; ubi olim Gymnasium pro discenda L.
Græca extitit. *Gread Bedwin: Lugder sal, Old*
Sarum, Woten-Basset, Marleborough.

The County of <i>Wesmorland</i> , ubi suffragatur Burgus <i>Apurby</i> .	87.	15.	8.	2.
The Isle of <i>Anglesea</i> , cum suffragante Burgo <i>Bewmorris</i> sen Beau-marish.	95.	2.	2.	
The County of <i>Brecknock</i> , cū suffrag. opp. <i>Brecon</i> .	213.	16.		2.
The County of <i>Cardigan</i> : Suffragatur opp. <i>Car-</i> <i>digan</i> .	80.	1.	2.	1.
The County of <i>Carmarthen</i> , suffragatur oppi- dum <i>Caermarten</i> .	206.	3.	5.	2.
The County of <i>Carnarvon</i> , & opp. <i>Carnarvon</i> .	110.	18.	10.	3.
The County of <i>Denbigh</i> , & opp. <i>Denbigh</i> .	169.	3.	3.	2.
The County of <i>Flinth</i> , & opp. <i>Flint</i> .	89.	18.	11.	3.
The County of <i>Glamorgan</i> , ubi suffragatur opp. <i>Cardiffe</i> .	286.	16.	3.	1.
The County of <i>Merioneth</i> ,	76.	5.	8.	3.
The County of <i>Mountgomery</i> , ubi votum fert. opp. <i>Montgomery</i> .	209.	6.	6.	
The County of <i>Pembroke</i> : Votum fert oppidum <i>Pembroke</i> .	247.	1.	7.	3.
The County of <i>Radnor</i> : Suffragatur opp. <i>Radnor</i> .	131.	18.	6.	
The Town off. <i>Haverford-West</i> .	11.	9.	7.	

Cæterum de Portubus Angliæ supra actum *c. III. S. II. §. IV.* Et
in specie quinque Portuum mentio facta, *Hastings, Winchelsey, Rye,*
Rummey, Hyth, Dover, Sandwich, Seaford: Qui hic repetendi veniunt;
Singuli enim itidem Comit'is Regni jure suffragandi gaudent. De
Fluviis Anglorum *eod. cap. S. III. §. IIX.* De Eluviis Subterraneis *ib. §.*
XXIV. De Thermis *ib. §. XXV.* Regia Londinum exhibita *c. IIX. S. II. Pa-*
latia

latia Regia, Emporia, Universitates, Sedes Episcopales, & curumiversæ Urbes Anglorum Muris careant ibidem. Antiquitates *eod. c. s. I §. ult.* De Lingva Anglorum *c. IX. s. III. §. IV.* De Lingva Cambrica *ib. s. VI. & XII.*

IV. Qua Dona Naturalia Angliæ, illa veluti proventu rerum necessitati & commodis hominum inservientium abundat, ita frumenta, sæpe exportat. Vini Usus supplet, hinc Nobilissima toto Orbe cerevisia & Ala Britannica, cui more veterum Germanorum student. *Potui humor ex hordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. Tac. de Mor. Germ. L. I. c. XXIII.* Isthinc Sicera, Cider, Potus ex pomis expressus, in quo excolendo Herefordia, Glocestria, Devoniam, Wigorniam & Insulæ Gernsey ac Jersey potissimum excellunt, docuitque accurate, ejus conficiendi modum *Job. Evelyn, Socius Virtuosorum Angliæ in Tr. de Arboribus Silvaticis, Foforest-tees.* Vineas, cum maxime possint, non colunt quippe pervasi, Nativum Vinum nunquam ad Bonitatem Sicera suæ surrecturum, Vinum Gallicum insuper eodem precio a se emi posse, quo vinearum cultura ipsis constituta esset. Instituerunt quoque Culturam Croci felicissime, adeo ut ingentia arva tempore autumnali eo repleta videas, & commendatur inter meliora Croci genera *Crocus Britannicus*, cujus ratio in natura Plantæ hujus sita videtur, quæ, quo propius Septentrionalibus Regionibus adducta fuit, eo majora virium incrementa sumsit. Tobacci culturam in Agris Glocestriensibus non minori cum successu tentarunt, sed edictis Regiis, quanquam ægre, retracti sunt, quod metueretur, ne Colonia Americanæ inde detrimenta caperent. Silva rariores sunt, unde parcior Lignorum usus, quem suppleant tum Lithanthraces, tum, quod singulare prorsus est, ingens Arborum Subterranearum copia in partibus maritimis nonnullis inventa, ut in *Cornubia, Agris Elintia, Comitatu Pembrochiensi*, ubi ad litus Maris tam confertæ cernuntur, ut totum litus tanquam silva cædua appareat, præterea in *Comitatu Cestriensi, Cumbria, Insula Anglesey, & plerisque locis Zephyro-Borealibus.* Quas quidem Diluvio cuidam, seu Veteri isti universali, seu particulari alii transcribunt, opinamur tamen, nec absònum fore, si sub terra crescere, adeoque vera Ligna Subterranea, esse credantur; Nam ejusmodi *Lignum Fossile* etiam ab Italis, licet paulum alio sensu, animadversum, de quo *V. cap. VI. §. IV.* Quibus omnibus è Regno vegetabili & memorabilem illam à paucis tamen notatam, *Spinam Acutam Bifloram Britanicam* adjicimus. *Spina acuta*
Bota-

Botanicorum apud nos *Hagedorn* vocatur, apud Anglos *Hawthorne*; Hujus vero, quam diximus, natura talis, ut non tantum simul aliis Spinis Acutis vulgaribus mense Majo, sed etiam media hieme circa Festum Nativitatis Christi floreat & post florem svertas huic generi baccas ferat. Viruit talis olim *Glastonia*, at *Glastenbury*, cui & primam originem ejus transcribunt, plantatamque à Josepho Arimathienfi (quem hic loci quoque mortuum ac sepultum ferunt) & in memoriam Nativitatis Domini tam admirabili vigore donatam perhibent. Sed hæc Cromvelli tempore excisa fuit, aliis interim in *Cestria* prope *Nantwvich*, loco *Whitegreene*, h. albo viridi; in *Rumneymarsch*, in *Wheystreet*, ad S. Jacobum, at S. *James*, succrescentibus. V. Pluribus Botanicum Anglorum *Parkinsonum Herbar. Tit. IX. c. XXIX. f. 1025*. Meminit ejusdem *Camdenus* simul Juglande quadam æque mirabili, at magis dubia, in *Somerset Shire p. 265*. Ex illis qui vana mirantur hoc ævo videar, si meminere de Juglande, quæ hic nunquam folia ante Festum S. Barnabæ proferat, & ipso die festo foliis luxuriat, & de Corno (si *Havvthorne* sic vocamus) quæ ipso Christi Natali perinde ac M. Majo progerminet. Hæc tamen verissima, si quæ fides, plurimi fide digni produnt. Sed de Juglande omnia in incerto, si non vana sunt; At de altera, Spina Acuta (Cornus enim male dicitur) res certissima: Causa vero adhuc latet, nisi spes sit illam ex insitione aliquando erutum iri, adeo ut ramuli tales Agrifolio, Hederæ Corymbiferæ, aut simili alii media hieme florenti frutici insiti fuerint, sicque à Trunco ad hibernos flores stimulari cœperint. Greges copiosos alunt, & illos quidem nostris pingviores ac majores, lana etiam meliori donatos, cujus una causa, quia lac Agnis non subducunt, uti in nostrâ Oeconomia sit, sed ejus usum continuum ipsis concedunt. Piscaturam, quæ maxime omnium Gentium frui possent, segnius curare videntur, quod in neglectu utilissimæ Capturæ Harengarum, elucescit; Crediturque hæc ratio Politica retenti apud ipsos jejunii Diei Veneris & Saturni, more Catholicorum, fuisse, ne piscium usus plane negligetur. Hoc etiam Angliæ peculiare est, quod Ciconias nullas & Ranas plerumque mutas habeat: Quorum ratio itidem ignota est. De Ciconiis tamen fuere, qui commentis, eas in Imperiis Monarchicis non morari; Sed cur non transvolarent, cum Ochlocratia, Tyrannis, aliquando etiam Anarchia Angliam haberent? Certiorem itaque rationem forte in situ Regionis inveniemus, ut ideo absint, quia Insula est, in quam transvolare ipsis perquam difficile accidit.

cidit: Quemadmodum & universa illa, quæ de migratione & sede hibernarum Avium in Transmarinis Regionibus vulgo creduntur, nobis suspecta esse non ægre fatemur. 1. Ob transvolandi difficultatem. 2. Quia ex ipsis calidioribus Regionibus statim tempore recedunt; *Turtur*, *Hirundo*, *Ciconia* norunt tempora sua &c. Inquit S. Propheta, & sine dubio non de remota aliqua Regione, sed de Palæstina loquitur, in qua aer media hieme calidior est, quam apud nos initio Veris, quo Ciconiæ redeunt: Nullam e. in Palæstina migrandi causam haberent. 5. Ciconiæ pro Veris citiori vel tardiori initio, citius vel serius ad nos veniunt, quem statum aeris nostri in terris longe abhinc remotis scire non possent. Unde autumamus, ipsas in silvas densiores uniuscujusque Regionis se recipere, ex illis mutationem sentire, ibidemque pastui suo, ranarum & s. animantium venatione prospicere, quas partes uliginosæ talium locorum indefinenter suppeditare possunt, quippe extra violentiam frigoris & æstus gravioris posita, cum aliis locis & ob siccitatem æstivam & asperitatem hiemis facile deficient. Tetigit hanc ipsam rem *Dollis Schooki*, & rationibus pluribus firmavit *Tr. de Cicon. c. II.* Anglia denique & Lupis, caret, idque. I. Quia olim tributum loco ab inferioribus pendendi fuerunt, quod de Edgardo West-Saxonum Rege *Camdenus* commemorat in *Merionet Shire*: Illum Ludovallo Walliæ Principi XXX. Lupos in singulos annos vectigalis loco imperasse. Idemque posthac singulari Lege ad alios extensum, & cujusvis criminis reis impositum, ut vitam statim Lupinorum caput numero redimerent, unde factum est, ut brevi penitus occiderentur. Confer. *Merret. Ep. ap. Leff. in Pinac.* II. Pleraque Angliæ partes passim habitantur, nec silvas adeo magnas habent, quo fit, ut lupi locum non reperiant, quo tuto se recipere possint, quæ causa etiam est, cur ne in Hollandia reperiantur, quia nulla ibi receptacula inveniunt. Allusum fuit ad hanc materiam à Catholicis, cum sub pientissima Regina Elizabetha Maria Scotiæ Regina capite plexa fuisset, hoc Epigrammate:

*Anglois, vous dites, qu'entre vous
Un seul Loup vivant on ne trouve:
Non, mais vous avez une Louve.
Pire, qu'un million des Loups.*

Sed non sine injuria optimæ Principis, de quo V. P. II. c. IV. §. IX. Plurimorum talium legenda ap. *Edv. Merret. Pinace Rerum Naturalium Britannicæ & J. Childæum in Britannia Baconia.*

VI. Scoti-

VI.

Scotiam ab Anglia dividit *Fl. Tvedæ*, *Mons Cheviotæ & Solvæum Æstrærum*. Hujus Divisio iterum seu *Tao Fluvio*, seu *Monte Grampio*, *Grafsebiæ*, facta aliam partem ejus Meridionalem, aliam Borealem facit. In Meridionali Provinciæ extantiores sunt: Proxima Angliæ Provincia *Marcia*, s. *Marchia*, quam differentia ergo in præsens vocabimus *Marchiam*, *Scoticam*, ambiguitatem hujus nominis in posterum pluribus visuri. Hujus pars olim fuit *Berwicum* ad *Tvvedam*, de quo paulum ante dictum. In eadem Castellum *Hume*, cujus expugnationem & tantum non ridiculam deditionem *Cromvvello* factam *V. ap. Autorem Vitæ Cromwelli p. 130, 131. 132.* Tum *Laudonia*, Regio humanitatis cultu in Scotia præcipue celebris, in qua *Edenburgum*, Urbs Regia, eademque Comitatus Regni adeoque Parliamentis habendis destinata, ac situ editiori inter montes Pragæ Bohemorum assimilanda, Castello insuper in præcipiti rupe sito celebris, cui quod inexpugnabile creditum sit, nomen *Maiden Castle*, *Castelli Virginei* dederunt. Ipsi *ἑδωβουον* est *Edenburgum Hungariae*, unicum Religionis Evangelicæ exercitio in Hungaria relictum oppidum; In eadem Provincia est *Dunbaria*, locus prima *Cromvelli* contra Scotos victoria famosus. In *Clidesdalia* est *Glascovia*. Urbs Academia nota, præcipue autem nitore ædium ac platearum superba, eoque ipso *Edinburgo* superior. In *Srivilinga & Sterling*, Castrum munitissimum, ipsorumque Regum tempore bellico aut rebellionis sæpe refugium, in quo & *Jacobus VI.* primos annos vitæ suæ fere transmisit. Inscriptio Sacelli Regii: *J. R. Nobis hac invicta miserunt centum s. Proavi. 1617.* docet, durante *CVI.* Regem Imperio inexpugnabilem mansisse; A *Monckio* tamen tempore Belli Parlamentarii adversus Scotos expugnata fuit. De *Ædificio* ex lapidibus sine calce junctis extructo in eadem Provinciâ extante *V. infr. c. IIX. S. I. S. VII.* Succedunt *Lenoxia*, *Gallowidia*, *Galloway*, *Coyle*, *Fifa*, ubi *P. S. Andrea & c.* Fanum Reguli à priscis Scottis dictus, locus primo Archiepiscopatu Scottiæ, atque itidem Academia celebris: *Pertbia*, in qua Villa *S. Johannis*, *S. Johns-town*, & corrupte *S. Johnstons*, unicum in Scotia muris cinctum oppidum. In Septentrionali est *Angusia*, in qua Castellum *Dundee*, Locus itidem inter validissimos Scottiæ numeratus, de cujus casibus actum *c. III. S. III. §. IV.* Beliquæ sunt *Mernia*, *Abrenethia* s. *Strathdee*, *Moravia*, *Sutherlandia*, cujus Montes raro in Regionibus frigidis miraculo Marmoris Albi feraces sunt, nulli tamen usui fere destinati, cum Incolæ luxus adhuc ignari

ignari sint, inquirunt de suis temporibus *Ortelius & Mercator in Tabb. Scotiae*. Tum Cathanesia: Stranavera, Rossa, *Lou quabaria*, *Argathelia &c.* De Portubus Scotiae V. c. III, S. III, §. IV. De Fluviis id. c. III S. IV, §. IIX. Lacus Lomundi singularia ib. §. XXII Ipsam muribus majoribus. carere notat *Ortelius ad Tab. Scotiae*. Inter Dona Naturalia ejusdem est ingens Piscium copia, maxime Harengarum, quibus Belgæ in Scotiis litoribus initio piscationis suæ, potissimum insidiantur. Salmonum, capturâ celebris est Aberdona, eorumque MCC Cados circiter in solam Galliam quotannis emittit, numero minimū LXM. quorum aliqui & XL. Libras æquant. Non minor est Avium silvestrum, & Aquatiliū Copia, celebraturque cum primis Æstuarium Boderiæ abundantia Anserum marinorum. Singulare hic quoque Anatum s. Anserum istud genus, *Bernacles* & Belgis *Notganssen* alias dictum, quod ex conchis, arboribus, & ff. nasci communiter perhibetur, Historia satis nota, sed in qua notandum est: I Extra dubium esse, Conchas ejusmodi reperiri, quibus contentum animalculum figuram Anatis non obscure referrat, danturque Animalia hujus generis, seu Conchæ tales non tantum in Scotiis, sed Angliæ etiam litoribus ad Mare Hibernicum, in Portu Milfordshaven & alibi, tantaque sæpe copia deprehenduntur navibus adharere, ut cursum earum non parum impendant. II. Non minus hodie extra dubium poni, Aves hæc in Insulis Borealisimis ova parere & excludere, quod primi observarunt Argonautæ Belgici, cum initio hujus seculi Navigationes Boreales pro nova via in Indiam Orientalem deragenda susciperent. V. *Cluv. de Rep. Exot. App. p. 368. Kirch. M. S. L. XII. Sect. I.* & Itinerarium ipsius Gerhardi de Veer in *t beginnende Voortgang van de O. C. T. I. N. 1. p. 13.* III An vero propter univocam hanc, Philosophorum phrasi, generationem altera ista excludi debeat, seu annon æque ex Conchis, ac ex ovis Anseres hi generentur in quaestione venit. Clusius & Itinerarii Autor ita volunt: Kircherus negat, causatus, ova quæ in glacie passim reperiantur, eâ ruptâ simul frangi & fluctibus Maris involuta ad obvias Insulas, quæ impetus Maris patet, appellere, sicque ubicunque ovorum spermaticus humor convenientem matricem invenit in rimosis corticibus, camporum foliorumque cavitatibus, conchis aut ff. ex dispositione aeris interni externique fieri, & ex perfectæ volucris semine perfectam volucrem sensim formari. Sed an semen perfecti animalis extra arum genitale suum tamdiu, quam quidem hic requireretur, integrum & vivificum conservari possit, merito ambi-

ambigitur, nec experientia hactenus constitit. Ac licet insecta præter ordinarium generandi modum exputri materia etiam fiant, id nunquam tamen sine latenti aliquo sui generis semine fit, & imperfectiorem horum conditionem esse, quam reliquorum animalium nemo ignorat. Neque etiam similitudo animalculi argumentum præbet, sed ludenti Naturæ transcribenda est; Sic enim & Satyriorum aliqua perfectas imaginunculas apium, murium, homunculorum referunt, nemine, interea similitudinem naturæ inter hæc res & vera animalia agnoscen- te; Nec Boramez, Tartarorum planta, ideo agnus fit, licet aliqua inter eam & agnos intercedat convenientia.

VII.

Magnæ Britannia ad Occasum objacet *Hibernia, Ireland*, quam ex Incolarum moribus partiuntur in *Silvestrem*, cujus Incolæ incultius vi- vunt & LL. teneri recusant, & *Politam*, seu Anglo-Hibernicam, *the Eng- lis Phale*, in qua LL. Anglicarum potestatem sanctam habent & iudiciis sese sistunt. Ex situ & veterum Rectorum numero in quinque partes dividitur: *Momoniam*, *Mounster*, ad Austrum, *Lageniam*, *Lcynster*, ad Or- tum, *Connachiam*, *Connagh*, ad Occasum, *Ultoniam*, *Ulster*, ad Septen- trionem, *Mediam Meth*, in Meditullio Insulæ. *Camden. in Descr. Hibern.* De Regia *Dublino* & Sede Archiepiscopali *Armagh*. V. cap. IIX. S. II. De *Portubus* c. III. S. III. §. IV. Singularia Lacuum *Erno* & *Dere* cod. cap. III. S. III. §. XXII. Ipsam Picis, Philomelit Perdicibus carere notat *Mercator ad Tab. Hibernia*. At hoc præterea Naturæ privilegio eminet, quod et- iam animalibus venenatis careat; Quod ipsum tamen quoque de Orca- dibus; *Garnsea*, Insula *Maltha*, Agro *Toletano* in Hispania, Agro *Ligni- censi* in Silesia & aliis referunt. Et de Fluvio *Narva* *Cromerus* de Sit. Pol. L. I. Est autem peculiaris *Narvæ* Natura, sicut & *Dlugossus* annotavit, quod non fert *Venerosa Animalia*, usque adeo ut *Serpentes*, qui navibus *Bugo* delatis adhaerant, edito sibilo refugiant, cum primum Aquam ejus Fluminis attinge- rint: Prorsus eo modo, quo de Hibernia narrat *Silvester Giraldus*, *Merca- tores* cum naves in Portu Hibernico aliquoties exonerassent, *Bufones* caui illatos in fundo navium invenisse, hosque dum vivos in terram pro- jecissent statim verso ventre interiisse. *Topogr. Hibern. L. c. XXII.* ubi plura hujusmodi exempla allegat. Idem ab aliis ad *Araneas* extensum, quarum telas *Ligna* Hibernica nec in exteris Regionibus admittere scribuntur: *Exportata arbores* nullo situ concipiunt vermes, aut incuria *araneas* admit- tunt, quanquam & suas Hibernia *Araneas* sed illas innoxias habeat. *Westmona-*

sterii ampla sedes, ubi ius ligitantibus dicitur, ex illis silvis trabes accepit & effectum multa arte tabulata mirum dictu, araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordide textura filamenta adhaerescunt. Barclay. l. c. An. L. IV. Id tamen alibi in Anglia secus se habere jam à plurimis notatum. Veluti autem causa huius rei apud Hispanos Sancto cuidam Ildesonso, apud Melitenses naufragio B. Pauli, Actor XXIIIX. V. VI. ita in Hibernia S. Patricio transcribitur, qui olim Hibernorum Apostolus fuit, & uunc Divum Tutelarem ibi agit: Cujus etiam Purgatorium in Insula quadam Occidentalis partis Hiberniae ostendunt, variisque extollunt visionibus, quod inter Catholicos peculiari scripto illustravit Lucas Walsingham Hibernus; Figuram & situm in Tabula exhibuit R. Carve, ipse etiam Catholicus. sed qui nihil singulari in eo se agnoscere posse modestefatur. V. ipsius Annales Hibern. Habet & hoc Hibernia, quod advenae istuc venientes plerumque Dysenteria corripiantur, quod in natura Soli qualitate ejusmodi solutivam spirantis collocatum esse putamus; Hinc enim & herbas eadem qualitate instructas producit, qualis est *Tithymallus Tuberosus Hibernicus*, Lingva incolarum Mackinboy dictus, quem si quis in Hibernia secum gestat, vim solutivam non levem experitur Confer. infr. c. IX. S. II. §. IV.

IIX.

Insulae Minores Hiberniae & Magnae Britanniae adjacentes sunt: *Shetlandica* seu *Hitlandica* & *Orcades*, Scotiae ad Septentrionem appositae, communi nomine Orcadum tamen saepe comprehensae, commune etiam Regis M. Britanniae Imperium agnoscences, quanquam Reges Daniae adhuc praetensiones suas eas allegent, de quibus V. P. II. c. IV. §. II. De Statione Navium Belgicarum in Hitlandia V. c. III. S. III. §. IV. *Orcades*, *Orkney*, Insulae numero sunt XXX. admodum, silvis vacuae, sed pecorum feraces; Maxima est Pomona, incolis *Mainland*, fodinis Plumbi & sede Episcopali donata.

Ad Occidentem Scotiae jacent *Hebrides*, seu *Hebuda*, Scotiae *Western Isles*; Equibus *Sodor*, Insula Primaria, *Skie*, alias *Hebuda Orientalis*, *Lewes* seu *Hebuda Occidentalis*, *Eust*, *Hirib* seu *Hyrta*, *Mula*, *Jona*, *ila* &c. Sodorae etiam Episcopatus nomen fert, cujus insuper hoc singulare, quod Episcopus ejus Titulo *Episcopi Insularum* gaudeat, aequae ac Reges harum Insularum olim in specie *Reges Insularum* dicti fuerunt.

Mona, *the Ile of Man*, Ptolemaeo *Moneda*, q. *Monetha* i. *Mona altera* ad *Mona*, de qua mox dicemus, differentiam. Caesaris haec *Mona* est, quam

quam dicit in medio inter Britanniam & Hiberniam cursu sitam, seu uti loquitur Silv. Giraldus, medio libramine inter Boreales Hibernia & Britannia partes porrecta, & de qua utri Terrarum applicari de jure debuerat, ab antiquis non mediocriter ambigebatur, demum in hunc modum lis ista quievit: Quoniam ad vestros periculi causa hac terra vermes admisit, eam Britannia applicandam censura communis distulit. Incolæ tamen & Lingva & moribus ad Hibernicos proxime accedunt. Long. est XXX. milliar. Ital. Latitudine maxima mill. XV. minima lxx. Seorsim de ea scripsit Daniel King, a Discourse, of the Island of Man, Ed. cum Descriptione Cestriæ Lond. 1656. fol. min. Chronicon Regum Manniæ (hos enim seorsim Insula hæc habuit) V. in Camden. App. ad Descr. Britann. de Insulis Britannicis.

Mona Taciti (prior enim fuit Mona Cæsaris) Anglorum Anglesey, q. Anglorum Insula, Walliæ Septentrionali Parti adjacet & frumenti proventu adeo dives est, ut Mater Walliæ vulgo vocetur. Urbs ejus primaria Bellus Mariscus, Beaumarish. Incolæ Britannice loquuntur, Lingvæ Anglicæ ignari. Peculiariter descripta est ab Humfredo Lhuyd Append. ad Descriptionem Britannia. Lond. 173. Et Epistola ad Ortelium in fin. Parerg. ad Theatr. Orb. Terr.

Sullingæ, the Sorlinges, Castiterides veterum, sitæ sunt è regione Cornubiæ Promontorii Lissæ, numero plus minus CXLV. habentur, gramine amenæ, & avibus aquaticis abundantes, stanni quoque feraces. Decem inter eas extantiores numerantur, & omnium maxima est S. Maria, castro & præsidio militari instructa.

Garnsey & Gernsey Galliæ propiores, quam Angliæ, Jurisdictioni Anglicæ tamen subiectæ, ambæ etiam pomariis abundantes. Jarssey est Antonini Cæsareæ, eo nomine Garnsea inferior, quod venenata animalia admittat, quibus illa caret. Garnsey est Antonini Sarnia, naturæ munimenris alias tuta & Smiris Lapidis ferax: Veteri Regum Angliæ privilegio gaudet, quod in oppido ejus S. Petri perpetuæ sint induciæ, & Gallis aliisque, quamvis Bellum exardescat, ultro citroque huc sine periculo venire & commercia secure exercere liceat. Camden. de Ins. Britann. p. 756.

Insula Vectis, the Isle of Wight, Angliæ in Canali adjacet Southamptoniæ & Wiltoniæ proxima, & incolis oppidisque instructissima. Nomen habet à Guith & With, quod Britannice divortium significat, quasi separatam diceret, quemadmodum & Siciliam à secundo dictam credunt. Nota est detentione Caroli I. Regis. Neoportus, Newport, est pri-
marium ejus Emporium.

Insula

Insula *Sheppey* in Offio Tamisis sita ex eo tempore orbi clarius innotuit, quo An. MDC LXVII. cum Fortalitio suo *Shirenaſſe* Belgarum impetus ſuſtinuit, qva de re videndum *Diar. Eur. Contin XVII. pag. 164. & ſeqq.* Aliæ Inſulæ ſunt *Canvaj*, *The Holy Iland*, *Usbey*, *Beardſey*, & in Fretto Sabriniano *Flatbolme* & *Stepholme*, item in flexu agri Pembrochienſis, *Gesholm*, *Stockholm*. *Scalmey*, &c. quas, qvia minores ſunt, nominari ſatis duximus. Vid. *Camden.* initio Deſcriptionis Inſularum Britannicarum.

IX.

Inſulas Maris Baltici numeramus : I. *Selandiam*, ad Orefundam, Regni Daniæ opulentiffimam Inſulam, ipſaqve Regia donatam, præter quam XII. Civitates totidemqve arces & parochias 347. habet. Ad varium uſum nominis pertinet, eſſe: 1. Hanc, *Selandiam Danicam*. 2. *Selandiam Belgicam*, de qva paulo poſt. 3. *Selandiam Novam* in Terra Auſtrali Incognita: *Saxo Grammaticus Sialandiam*, & ſeipſum *Sialandum* non Selandum ſcribit, originem vocis ita expreſſurus. quam non à *See* Oceano, ſed à *Seen* & *ſæet* / ſegete, pendere putant. De Regia, *Hafnia* dictum c. III. S. III. S. II. De *Helſingora* & arce *Croneburgo* eod. c. S. II. S. ult. Medium inter utramqve eſt *Friderichsburgum* Arx itidem Regia à Friderico II. cæpta & Chriſtiano IV. perfectæ, cui ab hodierno Sereniſſ. Rege nova celebritas acceſſit, dum hic coronari voluit, cum alias Reges Daniæ Londini Scanorum coronarentur. *Roschildia* à *Roe* Rege & *Kille* fonte, denominata Episcopatu & monumentis Regum celebris eſt, inter quæ & potentiffimæ trium Regnorum Septentrionalium Regina Margaritæ Mauſoleum eſt, ſimul Cote. quam ei Albertus Svedorum Rex in ludibrium ſexus fœminæ miſerat, Templi columnæ in rei ſempiternam memoriam haut procul Mauſoleo affixa. In Arce *Anterſchow*, Fridericus II. Librum Concordiæ comburicuravit, in eaqve poſtea etiam obiit. *Sora* non tam Arx, quam Cœnobium Regium Academia Equæſtri inclaruit.

II. Juxta Selandiam jacet I. Inſula *Amack*, ſeu *Amagria*, Hafniæ ab Oriente adſita eidemqve Ponte Ligneo à Chriſtiano IV. juncta ac ſimul nova urbe Regioqve Armamentario donata. Elogium Penuarii Hafniæ, quo paſſim celebratur, induſtitiæ Hollandorum debet, qui à Chriſtiano II. in gratiam Iſabellæ Reginae ſuæ & Caroli V. Sororiſe patria evocati hic ſedem acceperunt. 2. Huic iterum ad ortum oppoſita *Salholm* ſ. *Southolm*, Inſula minima & inſtar nævuli Maris apparens ſœno gramineqve lata, ſed incolis fere carens. 3. Inde ſuperato Promon-

Promontorio Falsterboensi *Bornholmia* se offert, quinque miliaribus ab Australi litore Selandiæ, à Scania circiter quatuor remota. Cujus arces sunt *Sancvicum* & *Hamersbusum*, oppida *Nexoa*, *Rundea*, & quam Olorum paludem vocant *Svanckera*. De Naufragio, quod Reliquiæ Germanici Svedorum Exercitus A. MDC LXXIIX. ad eam passæ sunt casibusq; insecutis agetur *Part. II. c. VI. 4.* ad occasum sita *Insula Mona* s. *Mone*, quam *Monam Danicam* dicimus in discrimen à *Mona Taciti* & *Mona Casaris*, Insulis Maris Britannici, de quibus paulo ante actum. In Oceano candidis Cretæ montibus conspicua est, & urbem *Sregam* Regiamque *Elmelundam* ostendat. 5. Denique & *Huena* commemoranda, non tamen Danicæ, uti priores, verum Svedicæ Jurisdictionis Insula, in quam transit Pacificatione Roschildensi A. MDCLIX. V. P. II. c. VI. §. VII. Distat ab arce Croneburgo & Helsingoræ oppido duob; circiter miliaribus, eoq; Scaniam Selandiamq; pari propemodū spacio à se utrinq; remotam habet. Et cum admodum edita è mari extet, Hafniam versus Libonotum, Helsingburgum & Landscronam versus Septentrionem, Lundam deniq; & Malmogiam versus ortum hibernum prospicit. Fridericus II. Daniæ Rex eam *Tychoni Brabe* concessit, factò ea de re Decreto ut ibi Philosophiæ studiis & inprimis Astrorum contemplationi invigilaret: Unde idem nobilissimus Tycho extructa ibi sub Anno MDLXXVI. insigni arce Urani-burgo ea opera perfecit, quæ maximum ei nomen, & Astronomiæ non exigua incrementa addidere. *Pontan. Chorogr. Dan. f. 729.* Prædicant & dona naturalia ejus, Coryletum feracissimum, sed cujus nulla nunquam nux cariòsa fuit inventa, Fontem Aquæ Dulcis, qui frigore non constringitur, ac denique quod glires nullos habeat.

III. Sequitur *Fionia*, quam vehementior Maris Balthici incurfus à Jutia, à Selandia Fretum Balthicum separat. Ab Amœnitate nomen trahit, quod vernacule pulchrum sonat, æque ac Finlandiæ nomen quod; à pulchritudine derivant, q. d. *Fin Land* seu *Fein Land*. Cerealibus donis, nec non armentis boum, eqvorum & cervorum opulenta & in præfeturis XXIV. discreta est. Sunt ea rusticana templa CCLXIV. Civitates IIX. arces variz, amnes XXXIX. Promontoria duo nautis cavenda, Urbis *Ottensea* seu *Ottonia*, primaria & sede Episcopali celebris est. *Neoburgum*, *Nyburg*, custodiæ Freti Balthici appositum, habetq; hic ut plurimum Regis Prætoris Navis stationem, cujus est inter cætera operam dare, ut navigia minora per *Oresundæ* Fretum non commeantia ac mino periculi, sibi ab Insulis & locis vadosis metuentia, quæ ex *Holsatia*,
R Lube-

Lubeca aliisque vicinis Regionibus solvunt , vectigal Regi debitum ,
pendant.

IV. Ad eandem referuntur Insulæ minores plurimæ , quarum illustriores & contra Civitates Vandalicas projectæ sunt *Langelandia* , *Lalandia* , *Falstria* , *Alsa* , *Arrea* , *Tasfinga* , *Sbina* , *Turoa* , *Egholmia* , *Uresenia* , *Orrea* , *Begoa* , *Bastholmia* . *Langelandia* à longitudine sic dicta , cum VII. Milliaribus Germanica longa , duo tantum lata sit , Arcem Regiam Tranckerram habet . *Lalandia* frumenti feracissima , ita dicta ab humili depressoque situ . *Falstria* Oppida duo , regiasque arces Nicopiam & Stubbecopiam complectitur , ex eaque frequens & brevis in Germaniam trajectus est . Insula *Alsen* Ducum Holstatiæ est .

V. Insulæ Svedici Juris sunt *Olandia* & *Gotlandia* , in citerioribus Maris Balthici partibus , tum *Oslia* *Osel* , ad sinum Livonicum , *Ins. Dago* , prope Sinum Finnicum , *Alandia* in Sinu Botnico . *Olandia* redditibus Regiæ Christiæ præbendis destinata . V. P. II. c. VI. §. II. In *Gotlandia* *Visbya* , *Wibby* , celeberrimum olim totius Septentrionis Emporium fuit ; Vineta enim & Julino funditus everfis , atque inde Slesviga incendiis & rapinis vastata , translatus est universus rerum exoticarum mercatus Ripas , indeque haut multo post negotiantium exterorum colonia in hanc Insulam atque urbem transiit : Cujus antiqua dignitate & amplitudine quoque factum , ut Jus Nauticum Marium Septentrionalium hic primo conditum fuerit , nomenque ab ea *Juris Wisbyensis* das *Wysbische Recht* / acceperit , perinde ac pro Nautica Marium Meridionalium est *Jus Oleronense* & apud veteres fuerunt *Leges Rhodias* , de quibus confer. Autor *Notic. Angl. P. II. p. 312. & seqq.* Ibidem primum *Tabula Hydrographica* diligenti Nautarum observatione adnotata , quæ postea ab aliis aucte emendataque , singularem usum præstiterunt navigationibus , utpote quarum beneficio caligantia Maris vada evitare Nautæ ferriq; in portum optatum non longis anfractibus legendo litus , sed recta cursum tenendo potest . Pontan. *Chorogr. Dan. f. 734.* Casus Bellici , qui nostro tempore hanc Insulam exercuere videndi P. II. c. V. & VI. *Oslia* XIV. milliaribus in longitudinem , septem circiter in latitudinem patet . Castrum habet *Arnsburgum* præsidio munitum . Paruit olim Equitibus Teutonicis , salvo tamen supremo Regis Danorum jure : Postea Danicæ Coronæ in solidum innexa , tandemque Pacificatione Bremsbroensi Svedis cessa fuit . V. P. II. c. VI. §. VII.

VI. Insulæ Vandalicæ Pomeraniæ adjacentes sunt *Rugia* , *Ushedomia*

mia & Wollinia, tribus Emportiis olim celebres, *Arcona* in Rugia, *Vineta*, in Usedomia & *Julino* in Wollinia, de quarum destructione V. inter alios *Ortbel*, *Theatr. n. XCIX.* Rugia apud Autores gemina, *Rugia Cusmarina*, Pars Pomeraniae, unde *Rugii* Veterum, & hodiernum nomen *Rugenwaldia*; Et *Transmarina*, Insula. Ipsi adlita *Inf. Ruda*, in quam primo trajecit *Gustavus Adolphus* Rex Svediae, cum in Germaniam bellatum iret. *Inf. Danholm* inter Rugiam & *Stralsundam* sita casibus aliquot nupero Bello Svedico innotuit, de quibus aliisque ipsius Rugiae & reliquarum Insularum Vandalicarum nuperis satis itidem agitur *saepe cit. p. II. c. V. & VI.*

X.

Insulae Oceani Germ. sunt I. *Danica*, *Terra Sancta*, *T. Heilige Land*/ à Regione fere egredientis Albis, Cui nomine æquiparaveris *Insulam Sanctam*, *ut be Holy Jland*, ex Insulis minoribus Britanniae. V. *prac. §. II. X. in fin.* Eam sequitur versus Chersonesum Cimbricam *Busseua*, prope ipsam Continentis oram ad Albis in Oceanum se evolventis dextram sita. Tum *Strand*, *Amerea*, *Fur* & hisce vicina minusculae aliae paulo interiores. Quibus & annumeramus *Anholtam*, *Lessonam* & *Nidingam*, Insulas inter Chersonesi Cimbricae Promontorium *Schagam* & Norvegiam *Hallandiam*que sitas, sed ob caeca & sub undis latentia vada Nautis aditu periculosas. Unde Rhythmus Nauticus: *Cassoe, Niding und Anholt/maeckendat menck Stuerman niet werd ostdt. Lessøa, Niding atq; Anholtium Insulae, sunt causa multus ne senescat Navita.*

II. *Germanica*: De *Hontsbach*, *Wangeroghe*, inter quas *Visurgis* se in Oceanum exonerat: Tum *Spyckerooghe*, *Langerooghe*, *Baltroona*, *Nienorderooghe*, & versus Ostium Amnis Fluvii *Juyft*, *Borckum*, *Rotumrooghe*.

III. *Belgica*, inter quas praecipue *Texelia & Vlia*, *Tesselen Vlieland*, statione Navium majorum celebres sunt, eoq; animam veluti Rei Nauticae plurimorum opulentissimorum locorum Belgii, ipsiusq; Salutis Reipub. Belgicae alunt: Quo respectu & *Tesselia* A. MD CLXXII. ab Anglis hostiliter petita fuit, irritum tamen ac modo prorsus insolito interrupto consilio: Nam i. Refluxus Maris praeter morem solitum duodecim horis tunc duravit, cum alias VII. tantum horis dureret, ac totidem etiam in vicinis tractibus *Selandiae*, alibiq; Illo tempore duraverit: Unde Angli cum maxime vellent, non potuerunt Portum ingredi. Secutus fuit Ventorum impetus ex Zephyro - Borea cum redeunte fluxu Maris, quo factum ut cum ab eo modis omnibus ad Insulam propellerentur, nihilominus ea absti-

abstinere cogerentur, ob metum in arenas & loca vadosa impingendi, quibus si affixi fuissent, manus Belgarum effugere non potuissent. Tam admirandus est Deus in consiliis suis, absq; cujus singulari Providentia si fuisset, salus universæ rei Nauticæ in Belgio immane quantum periclitatura fuisset. V. *Valckenier Derrirr. Europ. T. I. P. III. p. 428.* Similem quoque casum experta *Insula Vlia*, tempore penultimi Belli Anglo Belgici, A. MDCLXVI. in cujus portu Classis Anglica Naves non tantum, Belgicas, sed quarum maxima pars erat, exterarum nationum incendio aut certe neutris hæc clades illata esset, tunc temporis varie disputatum fuit. V. *P. II. c. IV. §. XIX.* Duabus hisce aliæ minoris momenti accedunt *Schellinga*, & ad latus Ostii Amasani positæ *Amelandia Schermonickooghe &c.*

IV. Ad Hollandiam Meridionalem spectant *Oostvorn*, in qua Briacolim Helium Castellum, ubi jacta fundamenta confederatorum Statuum: *Westvorn*, ubi Goerea, Locus stationi Navium commodus, deinde *Overflacke, Gervliet, Beyerlant &c.*

V. Ab Hollandiæ Insulis modico Freto separantur Insulæ septem, quæ Provinciam Zeelandiæ nunc constituunt, quas multa effusione à Continenti Flandriæ Imp. Ottonem A. DCCCCLXXX. dissecuisse & Insulas fecisse, ne à Francis facile occuparentur, docent *Annales Hollandiæ*. Orientales ab Occidentalibus Insulis discriminat Scaldis Amnis. Orientales sunt præcipue tres, *Tolla, Ter, Tollen*, à vestigalibus nomen sortita, Brabantiae contermina; *Douwelandia*, cui nomen à Columbarum frequentia, in qua urbes multæ, quæ perierunt A. MDXXX. *Scaldia, Sconwen*, quæ Maris sævitia indies atteritur. Occidentalium potentissima est *Walchria*, in qua *Vlissinga, Middelburgum, Veera*. Posthanc *Snyd. Beverlandia*, ad quam Urbs *Romerfwal*, quæ Salis negotiatione subsistit, *Tum, Norr. Beverlandia*, & dn. inter utramque *Wolfersdyck*.

XI.

Reliquæ Insulæ Oceani Occidentalis, licet omnes minores sunt: Ad Galliam in litore Britannico *Les Sept Isles*, Insula *Heyssant*, *Ins Scyn*: Insulæ *Belle Isle & Narmonstier* Ostio Ligeris appositæ Anno MDCLXXIV. invasione Classis Belgicæ innotuerunt. E Regione *Ruppellæ* sunt *L' Isle de Re, Oleron*, unde *Jus Oleronense*, de quo præc. §. IX. n. V. & S. *Martini Insulam Favianorum* Fluminis Bidassonis celebrem fecerunt Articuli Pyrenæi, inter Gallos & Hispanos A. MDCLIX. initi,

qvi-

quibus inde etiam nomen *Pacificacionis Fasanica* datum: Quam cur seligerent, causa fuit, quod dimidia leuca Andajaburgo in Provincia Aquitania parique intervallo Iruno in Provincia Guipuscoa distaret, eoq; veluti media inter Hispaniam & Galliam esset. Eadem praterito seculo designata fuit Duello inter Franciscum I. Regem Galliarum & Carolum V. Imperatorem agitato. Zu förderlichen Vollziehung meines Erbietens / er-
 lenne Ich Euch den Orht zu vorgemeldten Kampff / nehmlich den Fluß /
 zwischen Fonderabia und Andaya, oder da die Gelegenheit unser beyder
 Berwilligung nach / zu mehrer Sicherheit könne angestellet werden. Und mei-
 nes Erachtens könnet Ihr mit Billigkeit diesen Orth also vor unsicher nicht
 verschlagen / weil Ihr anda selbst entlediget / Euere Söhne zu Geisseln gege-
 ben / auch die Zusageung Euch / inmassen zuvor erwehnet / wider zustellen ge-
 than / und Ihr eben diesem Fluß Euer und Euer Söhne Person vertrauet /
 jekund Euch wohl alleine vertrauen könnet / und Ich auch meines dagegen
 wegen thue: So wird man auch Mittel finden allen Vortheil desselben
 Orhts / daß keiner von dem andern einen Vorzug habe / zu benehmen. V. *Re-
 sponsorias Caroli V. ad Franciscum Regem, Kayser Carls. Kampff-Schrifft an
 den König in Frankreich Datas Monsona in Aragonia d. XXV. II. Jun. A. MD
 XXIX. ap. Goldast. Reichs-Sag. P. II. num. 226. Juxta Gallicam Hispaniarum
 partem, videre est Insulas Deorum Ptolemæo dictas, Islas de Bajona; &
 prope Fretum Gibraltar Insulam Cadiz, s. Caliz Urbe ac Portu similis no-
 minis instructam quam Carolus V. unam è tribus clavibus Imperii sui di-
 cere solitus fuit.*

XII.

Insula Maris Mediterranei potiores sunt:

I. Ophiuræ duæ, *Tyrica ac Formentera*, & *Baleares* duæ, *Majorica*: & *Minorica*. Majorica etiam *Mallorca* dici solet, eodemque nomine Urbis primaria Insula participat.

II. Galliarum adjacent Insularum minores, *Magelone*, *Porquerelles*. L' *Isle de Port cros*, L' *Isle de Levant*. In Magelona est arx ejusdem nominis Mageloune, cui nomen datum à famosa viragine Magelona, Cujus cada-
 ver in loculo saxeo monstrant.

III. *Sardinia*, una est è maximis Insulis Maris Mediterranei, pro-
 ventu rerum haut mediocriter ditata, sed aëre insalubri, maxime cir-
 ca Oristanum, infamis, cujus causa, quia solum ibi uliginosum est: Pa-
 rallelisimum *Insula S. Thome* eadem fama laborantis V. seq. §. XV. *Calat-
 ri* urbe Principali, residet Vicerex ab Hispaniarum Rege isthuc missus.

Descriptionem ejus elegantem à *Sigism. Arquero* Calaritano factam V. in *Münster. Cosmograph.* Corsica ad Septentrionem adjacet Sardinia; fretum non magno ab ea distans, Imperium etiam aliud agnoscens, non Hispania, sed Reip. Cenuensium, quæ inde & Serenissima Titulum ambit Urbem primariam habet *Bastejam*.

IV. Sicilia nomen ambiguum est, & Insulae pariter ac Regno Neapolitano tribuitur, unde & Monarchæ Hispanici *Utriusque Siciliae Reges* scribuntur. Siciliam Insulam discriminis ergo vocant *Siciliam trans Pharium*; Regnum Neapolitanum *Siciliam cis Pharium*; Pharium, el Faro di Messina, Fretum Mamertinum inter utramque positum. Insulam commendant rara fertilitas, & incolarum multitudo, cujus specimen, quod duodecim Episcopatus numeret, & Plinii tempore jam LXXII. urbes habuerit. Infestam reddunt montis Aetnae incendia, de quibus in Historia Montium. Regitur peculiari Vice Rege Hispanico, qui *Palermi* Urbe principali residet, à qua proxima *Messina* motibus A. MDCLXIV. contra regimen Hispanicum excitatis indeque attracto Siciliae Bello Hispano Gallico famosa: Incolæ etiam *Mamertini*, à Romanis dicti fuerunt, unde & Fretum Siculo nomen *Freti Mamertini* de quo c. III. P. II. Plenior ejus Descriptionem Vid. *Bervier. Europ. p. VI. f. 468. & seqq.* Cæteræ Urbes sunt *Cataneæ*, *Melazzo*, *Augusta*, *Racusa*, s. *Siracusa*, *Reggio*, s. *Rhegium*, *Lentini*, *Termini* &c. omnes ex injuriis modo dicti Belli famam natae. Universa Insula etiam à primis usque temporibus à Græcis ac Latinis Scriptoribus ob varias revolutiones & rerum gestarum occasiones, describi meruit, quemadmodum & mediis Christianismi seculis variarum Gentium Regimen admittit: De quibus omnibus videndi *Rerum Sicularum Scriptores antiqui*, uno volumine comprehensi *Franc. 1579.* Pro Historia antiqua, *Hubertus Goltzius* Tomo IV. *Antiq. de Sicilia & Magna Græcia Historia* ex Antiquis Numismatibus, *Cluverius* in *Sicilia Antiqua & Georg. Gualterus* Antiquis Siciliae objacentiumque Insularum & Bruttiorum Tabulis cum animadversionibus &c. Pro Historia Geographica *Thomas Fazellus*, Decade priori in *Sicil. p. 1. Cl. Marius Aretius* de situ Ins. Siciliae ib. p. 572. *Dominicus Magrius* ib. p. 601. De Rebus Gestis in Sicilia *Thom. Fazellus*, Decade posteriori, *Mich. Rivinus* De Regibus Siciliae, *Hugo Falcandus* de iisdem, *Ibom. Turpinus* en l' *Histoire de Naples & Sicilie* usque ad Ann. 1559.

V. Siciliae ad Boream adjacent Insula olim *Aeolides* dicta, quarum maxima *Lipara*: Cæteræ sunt *Vulcania* s. *Hiera*, *Pare Rotto*, *Stromboli* s. *Strongyle*, *Panaria*, *Salina*, *Palmeria*, *Ericusa*, *Vissica*. Ad Austrum sita *Meli-*

Melitenſis Inſula, *Malta*, olim D. Pauli naufragio, hodie Sede Equitum S. Johannis, Turcarumqve in eam moliminibus celebris. Deſcripſit eam *Qvintinus Hedius*. De Obſidione qvam præcedenti ſeculo ſuſtinuit videndi *Ubertus Folietæ*, *Cælius Curius*.

VI. Ad Litus Italicum è regione Plombini ſita *Elba* ſ. Ilva Di-
odori Siculi *Æthalia*, Inſula Ferriſodinis celebris, & Magno Hetruriæ
Duci ſubjecta propugnaculoqve adverſus Turcam munita. E Regio-
ne Neapolis eſt Inſ. *Iſchia*, Antiquorum *Ænaria* &c. fecunditate terræ,
mineris & vino nobilis, cui *Iſchia* nomen datum ab oppido coxendicis i-
maginem referente.

VII. Inter Inſulas Maris Adriatici nominanda Corcyra, *Corfu*, Cla-
vis Maris Adriatici eoqve Venetorum præſidio adverſus Turcas validiſ-
ſimemunita: Poſt hanc verſus Peloponeſum ſunt, *Cephalonia* & *Zante*,
Cephalonia Fontibus ac Fluviis deſtituitur: *Zante* ſeu *Zacynthus*, u-
varum paſſarum proventu celebris eſt. Singulæ Urbes ac Caſtella ejus-
dem nominis habent, & Venetorum una cum minoribus aliis Imperium
ſuſcipiunt, ac Religionem profitentur Græcam: Deſcribuntur à *Pr. Rad-
zivilio* Ep. IV. fol. 253. & ſeqq. *Neiſchütz* P. III. L. II. c. VII. & ſeqq. *Joh. Jac.
Breuning*. *lin. Or. P. I. c. V. & ſeqq.*

XIII.

Succedit *Candia* ſeu *Candida*, olim *Creta*, quæ ab antiquiſſimis tem-
poribus multitudine urbium ipſaqve geneſi Deaſtrorum Gentilium cla-
ruit: *Plinius* ideo *Hecatompolin* vocatam ſcribit, à centum urbibus. *Et
ex frequentibus ruinis apparet, eam plurimas Urbes habuiſſe, ut valde ve-
riſimile videatur, quod Plinius ſcripto tradidit*, inquit *Pr. Radzivil. Ep. IV.
f. 242.* *Prisci Jovis* quoqve memoria *Mons* quidem altiffimus ad Ur-
bem *Candiam*, *Monte de Geove* dictus ſervat, quem & in eo ſepultum
putant. Ibidem *Labyrinthus* à *Dædalo* fabricatus extitit, cujus adhuc
extare veſtigia *Georg. Alexander* ejus Inſulæ Præful ap. *Volaterranum*
autor eſt: *Montem* eſſe effoſſum ac undiqve concavum una tantum &
angusta via adiri aptum: *Spectatoribus* advenis præire Ducem loci pe-
ritum cum ardente funali, qui monſtret errores inextricabiles; Sed *Bel-
lonius*, qui Inſulam hanc curioſe luſtravit, ſcribit *Lapidicinam* hic olim
 fuiſſe, non *Labyrinthum*, vulgo *Cretenſi* tamen ſic vocari. *Petrus
Martyr* ita de eodem loquitur: *De Minoio vero Labyrintho, de quo Poeta
tam multa fabulantur, examuſſim percontatus extare illum reperi, eſſeq;
ſubterraneam ſpecum cavatam intra Montem, quinq; & viginti paſſuum
milli-*

millibus in internis Insule ab urbe Candida distantem. Sed majori ex parte vestustate, collapsam pluribusq; in locis dirutam asserunt, ex industria etiam plures aditus clausos; Et Lege cautum ajunt, ne quis introeat, nisi illum senex aliquis indigena, qui moatus illos bene cognitos habeat, accensafacie introduxerit. Attamen quid aliud sit præter speluncam, quis illam struxerit, quod ibi ex Pasiphae natus Minotaurus fuerit & manu Thesei interierit, minime sciunt. Natos autem apud ipsos Saturnum, Jovem, reliquosve simplicis ac fabulose Antiquitatis Tyrannos ignorant. Haëtenus Martyr. Leg. Babyl. L. II. p. 317. Nostro tempore hæc Insula novam famam adepta est, ex quo horrendum Bellum Turcicum XXIV, Annis & durissimam obsidionem Urbis Candiaë biennio & amplius sustinuit, ac tandem jugum Turcicum ex parte suscipere coacta fuit: Quod vitio incolarum ita futurum dudum ante prædixit vir non magni quidem nominis, at hac in re verissimus vates Daniel Ecklin Argovienfis Itiner. in Terram Sanctam ed. Basil. A. MDCXI. ubi de moribus Candiotarum disserit: Eines aber/ait, das trefflich zu schelten ist an diesem Volck/kan ich nicht übergehen/das sie einen so teuflischen Brauch haben / wider menschliche Art und Natur so Sodomitisch zu leben/welches dann ein Greuel vor Christlichen züchtigen Ohren zu melden / wil geschweigen/vor Gott solche Blutschanden zu treiben / jedoch ist es es unter ihnen gänß gemein. Ist nicht ein Wunder/ daß Gott das herrliche Griechenland dem Türcken unterworfen / wird gewißlich dieser Insel Candia auch also ergehen / wo sie Gott nicht herbrennet / wie Sodom und Gomorra / so wird doch der Türck ihre Ruthe werden. Sic hodiernum certum est vetus illud: Sape etiam est olitor verba opportuna locutus. Sed Cretenses aliis quoque de causis jam in Sacris male audire ceperunt. Vid. Tit. I. 12. Quo & illud de Sexu Fæmineo referendum, quod iratarum morsus venenati & prope insanabiles sint. Wenn die Weiber im Zorn einen beißen / so sey solch blutrünstig Verlegen so vergift und schädlich / als der von einem wütenden Hund verlegt / oder von einem Scorpion gestochen. Job. Jac. Breuning / Itin. P. V. c. IV. Confer. Neuschütz P. III. L. II. c. XI. Eam magna Portuum commoditate instructam, & ea propter à Turcis hætenus petitam esse traditum c. III. s. III. §. VI. Ratione Imperii bipertita est, pars una Turcica, in qua Retimo, Canea, Candia; Altera pars Venetorum, in qua Spina Longa, Carabusa & Suda. In Naturalibus ejus Res Herbaria Plantas Creticas passim celebrat. Nobilem vero imprimis facit copiosus proventus Vini Malvatici, à Malvasia Moreæ Castello, vel unde unde ita dicti. Volaterranę censet pro Arvisia dici Malvisia, additq;

ditq; id genus vitium ex Arvisio Chiūs Insulæ Promontorio (unde Arvisia vina olim) huc delatum esse, veluti & hodiernum in dicta Chio feliciter colitur. Descriptiones totius Insulæ variis Lingvis jam passim prostant.

II. In Insulis Archipelagi considerandæ I. *Cyclades*, Insulæ minores ita dictæ, quod veluti in circulum dispositæ sint, quarum potiores Melos nunc *Milo*, *Cimolis*, Therasia, nunc *Santarino*, *Tenoa* seu *Tino*, una ex Insulis quas Veneti adhuc tenent; Ultima fere est *Delos* s. *Sdillo*. II. *Sporades*, nomen habentes, quod extra ordinem dispersæ jaceant, quales *Astyphalæa*, nunc *Stampalia*, *Nixia* s. *Naxos* descripta à *Tavernier* cit. P. I. L. III. c. IIX. *Eubœa*, nunc *Negroponte*, *Anticyra* in Sinu *Maliaco*, *Scyros* seu *Sciro*, *Lemnos* s. *Stalimene*, *Imbrus* s. *Lembro*. III. Insulæ Asiæ propiores, *Tenedos* seu *Tenedo*, Venetorum obsidionem & expugnationem A. M. DCLVI. post nobilem de Classe Turcica ad *Dardanellos* victoriam passa. *Lesbus*, *Chius* s. *Scio*, quam itidem peculiariter descriptam V. ap. *Tavernier* l.c. *Icaria* s. *Nicaria*, *Samus* seu *Samo*, *Pathmus* s. *Palmoſſa*, *Cous* seu *Coa*, *Carpathos* s. *Scarpanto*, & denique *Rhodus*. Quæ quidem Insulæ omnes præter *Cyprum* & *Candiam* antehac sub præfectura *Callipolitana* fuerunt, frequentissimo apud Græcos XII. Insularum aut *Dodecanisi* nomine celebres, veluti & Præfectus *Callipolitanus* Titulo præfecti *Dodecanisi* in cujus imitationem & Turcæ hodiernum *Sanzacko* *Callipolitano* inspectionem harum Insularum commendant. Status earum hodiernus in quietem est variisque tum Turcarum, tum Venetorum invasionibus turbantur, quo fit, ut utrisque pareant, & Veneti quotannis Tributum CLM. Imperialium circiter ab iis exigant, *Cerigo* tamen quæ veterum *Cytheræa*, & *Tino* solis Venetorum Fortalitiis adhuc gaudent, ut in eventum alicubi securum Portum invenire possint; Turcæ è contrario firmatas habet *Tenedum*, *Lemnum*, *Mitylenam*, *Negroponte*, *Lango*, *Rhodum*. Videatur de hisce talibus Descriptio *Candiæ Castlemanii* Angli ad Regem M. Britanniz in *Append. ad Diar. Eur. Contin. XVI. p. 21. 22.*

III. *Cyprus* Asiæ Minori & Syriæ obtenditur; Veteres partes ejus fuerunt *Amathusia*, *Saliminea*, *Paphia*, *Lapithia*; Urbes nobiliores adhuc habet *Nicosiam* & *Famagustiam*. Cæterum variis mutationibus Europæorum vexata fuit, donec in Turcarum potestatem venit Anno MDLXXII. de quibus videndus *Andr. Maurocenus Histor. Venet. L. IX. p. 348. & seqq.* Chorographiam & Annales Cypri edidit *Stephanus Lusignæus Bolon. 1573. 410.*

IV. Reliquas Minores ne præteriisse videamur, attexendum duximus Indicem generalem Insularum Maris Mediterranei secundum nomina ipsarum hodierna Alphabetico Ordine dispositum, qualem è primis Latinis adornavit Ricciolus, cuius ductum nos etiam hic sequimur ex *Geogr. Reform. L. III. c. XV.* Series prima Nomen hodiernum, secunda vetus, tertia ambitum juxta milliaria Italica Continent.

	Achillea.	10.	<i>Lesbo,</i>	Lesbur.	160
<i>Andria,</i>	Andros	93.	<i>Lefina,</i>	Lexina.	150
<i>S. Antiocho.</i>		30.	<i>Lime,</i>	Peparethos.	40
<i>Afinara,</i>	Afinaria.	30.	<i>Lipara,</i>		30
<i>Besbico,</i>	Besbycus.	18.	<i>Mallorca,</i>		
<i>Calamo,</i>	Claros.	40.	<i>Malta,</i>	Melite.	60
<i>Capri,</i>	Caprea.	40.	<i>Maretano,</i>	Maritima.	20
<i>Candia,</i>	Creta.	520.	<i>Meleda,</i>	Meleta.	30
<i>Casfia,</i>	Casus.	10.	<i>Minorca,</i>	Minorica	100
<i>Cefalonia,</i>	Cephalonia.	160.	<i>Metelin,</i>	Mitylene.	66
<i>Cerigo,</i>	Cytheræa.	60.	<i>Milo,</i>	Melos.	80
<i>Cherso,</i>	Abfortus	140.	<i>Negroponte,</i>	Eubæa.	365
<i>Corfu,</i>	Corcyra.	120.	<i>Nixia,</i>	Naxos.	80
<i>Corfica,</i>		350.		Nysitos.	10
<i>Conf. Lango,</i>	Cous.	70.	<i>Ofero,</i>		140
<i>Curzola.</i>		90.	<i>Palmaria,</i>	Photnicodes.	10
<i>Cipro,</i>	Cyprus.	550.	<i>Palmossa,</i>	Pathmus.	30
<i>Dromi,</i>	Dromos.	30.	<i>Pario,</i>	Parus.	50
<i>Elba,</i>	Ilva.	60.	<i>Pianosa,</i>	Planasia.	20
<i>Engia,</i>	Ægina.	20.	<i>Rodi,</i>	Rhodus.	140
<i>Eviza,</i>	Ebusus.	60.	<i>Saline,</i>	Didyme.	12
<i>Formentera,</i>		70.	<i>Samo,</i>	Samus.	80
<i>Gemellara,</i>	Cercina.	60.	<i>Sandarache,</i>	Samothrace	10
<i>Gozo,</i>	Gaulos.	30.	<i>Sardinia,</i>		550
	Icaria.	37.	<i>Scarpanto,</i>	Carpathy. 60. vel 70	
<i>Iffa,</i>	Jos.	25.	<i>Sciro,</i>	Scyrus.	63
<i>Ischia,</i>	Ænaria.	18.	<i>Sdillo,</i>	Delus.	5
<i>Lampedosa,</i>	Lampadusa.	12.	<i>Sicilia,</i>		600
<i>Lembro,</i>	Imbros.	72.	<i>Stalimene,</i>	Lemnus.	100
<i>Lore,</i>	Ileron.	18.	<i>Stampalia,</i>	Astypalæa:	88
				<i>Stromboli,</i>	

<i>Sromboli,</i>	Srongyle.	15.	<i>Tiro,</i>	Tyrus.	19.
<i>Tasso,</i>	Thassus.	40.	<i>Veggia,</i>	Vecia.	100.
<i>Teachi,</i>	Ithaca.	25.	<i>Yvica,</i>		100.
<i>Tenedo,</i>	Tenedus.	10.	<i>Zante,</i>	Zacynthus.	60.

XIV.

Insulæ *Azores* medio fere loco inter Europam & Americam in Oceano Atlantico sitæ sunt, è Regione Portugalliæ, cujus etiam jurisdictionem agnoscunt. Alias *Flandrica* dicuntur, *die Vlaemsche Eylanden* / quod à Brugenfibus Mercatoribus primo detectæ credantur. Numero IX. sunt & his nominibus veniunt: *Tercera, S. Michaelis, S. Georgii, Pico, Fayal, Graciosa, Flores, Cuervo, & S. Maria.* Tercera extantior reliquis, in qua *Angra* urbs principalis à bicorni Luna sic appellata: In eandem, Alphonsus Rex Portugalliæ A. MDC LXIX. ablegatus. *Cuervo & Flores* à Geographis aliquibus dignæ habitæ sunt, quæ primum Meridianum sustinerent. Universarum singularem hanc Qualitatem notat *Ortelius, Tab. XIV.* quod qui ex hemisphario nostro versus Americam solvunt, cum primum Azores à tergo reliquerint, continuo à cimicibus aliisve homines infestantibus Insectis liberentur, neque illa praternavigatis hisce Insulis amplius vivere possint. Peculiariter descriptæ sunt à *Ludov. Texera*, cui adde *Linfcot. c. XCVII.*

INSULÆ AFRICÆ.

XV.

Insulæ AFRICÆ in Oceano Atlantico sunt. I. Fortunatæ seu Canariæ numero VII. *Lanzarota, Forteventura, Canaria Magna, Teneriffa, Gomera, Fierro, Palma.* Canaria maxima omnium sedem præbet Magistratui Regio & Episcopo; *Teneriffa* Monte, *el Pico de Terraira* celebris est, uno è maximis totius Orbis, & è quo omnes simul Canarias videre licet, unde & Geographorum aliquam multorum calculum meruit, qui primum ab eo Meridianum duxerunt. *Insula Ferri seu Fierro* nota, est admiranda arbore perpetuo viridi ac foliis tenuibus & oblongis, quæ nubecula quadam perpetuo tecta, aquam dulcem, qua Insula alias caret, continuo tali copia demittit, ut Incolis & pecori eorum sufficiat, quam ideo & suppositis vasis sedulo excipiunt. Ante Canarias sunt Insulæ *Madera & Porto Santo*, quarum illa olim Columbo, antequam N. Orbi detegendo incumberet, domicilium præbuit;

de quo c. VI. S. III. hujus Partis. De Canariis seorsim scripsere Hieron. Benzon, Brevi Insularum Fortunatarum descriptione in T. V. Script. Amer. Theod. de Bry p. 35. & Thomas Nicols Description of the Fortunate Islands in Hackluyts Voyages T. II. p. II. p. 3.

II. Insula Promontorii Viridis, seu Ilbas Verdes, à viridi Mari di Sargasso dicta, Belgis Zout Eylanden, è Regione Promontorii Viridis sita sunt, numero X, Sant Jago, S. Antonio, Santa Lucia, S. Vincente, S. Nicolas, Ilba Blanca, Ilba de Sal, Ilba de Mayo, Ilba de Boavista.

III. Juxta Guineam jacent Insulae de Ferdinando Poo, del Principe, S. Thome, de Annobon. Insula S. Thomae insalubritate aeris famosa est, nec ullos grandævos homines patitur. In eadem est Castellum Pavosa, Belgarum praefidio munitum: De quibus pluribus Vid. Barlaeus in Actis Mauritii.

IV. Insula S. Helena, & Ins. Ascensionis, in medio Oceano posita sunt, ad quarum alterutram divertere solent Naves ex India reduces. Eadem sufficienti rerum copia instructa sunt, sed ab hominibus non habitantur, quod ne fieret in specie in Insula S. Helena, Decreto Regum Portugalliae primo vetitum, ac deinde reliquarum nationum tacito consensu approbatum fuit. Idque ideo, ne homines lapsu temporis Insulam in privatos agros redigerent, ac communioni ineptam redderent. V. Linschot. c. XCIV. & ex eo Corn. Houtman. p. 103. 104. A. MDC LXXII. tamen primo ab Anglis, mox à Belgis, & A. MDCLXXII. M. Major iterum ab Anglis occupata, adeoque veteri isti Consuetudini detractum fuit. V. Bern. Eur. p. V. f. 287. 288. Extat etiam de S. Helena seorsim Libellus Belgicus Klare Beschryvinghant Eyland. S. Helena 1652. Ad nominum rationem semel monendum haec pariter ac innumera alia à Diebus Sacris desumpta esse, quibus loca quae designant olim inventa fuere. Ut solennes dies cadebant, qui erant Divorum memoria consecrati, ita nostri nomina terris & Insulis & Fluminibus incognitis, quae diebus illis primum viderant imponebant, inquit Hier. Ofor. de Reb. gest. Emanuel. L. I. p. 24.

V. Insula Madagascari, seu S. Laurentii, item Delphinia, L' Isle Dauphine à Gallis dicta, una è maximis Orbis Insulis longitudine CL. latitudine LXXX. milliarium circiter, abundat pecoribus, Sangvine, Draconis, Aloë, etc. Gallorum Colonis nunc frequentari coepit, & describitur post alios in Itinerario Cornelii Houtman. p. 9. & seqq. & à Mandelslo L. II. c. XIX. Ex Insulis minoribus, quae praeter hanc passim sparsae videntur, sunt Insulae de Cumeo Madagascari ad Boream ad sita nume-

ro quinque & his nominibus ferè appellatæ, *S. Johann de Castro*, *Spirito Sancto*, *Sancto Christophoro*, *Anguzeria* & *Mayotto*, *Vid. Herber. Itiner. p. 13.* Ad litus Melindæ Regionis sita Insula Zanzibar, quam *Vossius* probabiliter autumat esse *Menuthiam* Veterum *Nott. in Pomp. Mel. p. 303.* Insula *Mauritii*, ab aliis Cerne dicta, Orientem versus post Inf. Madagascar jacet & *Ligni Ebeni* ferax est: Quam & Belgæ ideo fortalitis custodire Ligna quæ per mancipia sua colligere soliti sunt; Nunc tamen postquam Lignum hoc evuluit, curam ejus ferme abjecere. *V. Tavernier P. III. L. II. c. V.* Ultima est Inf. *Zocotora*, seu veterum *Dioscorilla*, ad Promontorium *Guardafuy* & initium Maris Rubri posita, & proventu Aloës celebritatem merita: Unde & Aloë Socotorina optimæ notæ firma & crassa in omnes partes transfertur. *Linschot Itin. c. IV.*

INSULÆ ASIÆ.

XVI.

Sequuntur Insulæ ASIÆ, I. *Ormuz* in Sinu Persico, Insula parva & sex milliarium ambitu ferè comprehensa, totaq; Sale tantum non operata, quo rupes ubivis albet, ipsiq; muri ædium urbis constant, quippe ex falsis lapidibus constructi. *Linschot. c. V.* Unde & summa ejus sterilitas, adeo ut nec Aquam potabilem habeat, nec Plantam viridem ferat, unica Arbore excepta ex earum genere, quas Arbores Regias aut Benjanicas in Oriente vocant. Ob Situs commoditatem vero commerciis effloruit, postquam præterito sæculo à Portugallis occupari & condito Castello firmari cœpit, qui & Urbem hic positam & sub adventu suo male ædificatam in tantum splendorem evexerunt, ut hodiernum in Oriente Proverbium sit, Portugалlos, si hic mansuri fuissent, loco ferri in foribus & fenestris Aurum & Argentum nunc habituros. Sed A. MDC XXII. Rex Persiæ opera Anglorum adjutus ipsos hinc pepulit, Urbeque diruta commercia in Urbem Gamron ad Continentem sitam transrulit Confer. *supr. c. III. s. III. s. VII.* Solum Castellum remansit, quod hodiernum præsidio militari Persicò custoditur. *V. Herber. Itin. p. 39. & seqq. Mandelslo L. I. c. IIX. Tavernier P. I. L. V. c. XXIII.*

II. *Maldivæ*, seu *Archipelagus Maldivarum*, longitudine à 100. ad 110. gr. Latitud. ab 8. Gr. Lat. Boreal. ad 2. Gr. Lat. Australis exportuntur. Feruntur numero 11000. fere esse, sed parvulæ & exiguo spacio inter se divisæ; Aliquæ earum quoque tantum habitantur, cæteræ inculatæ jacent; Nec quicquam hic singulare præter Indorum Nuces, seu *Cocos*. *V. Linschot. c. XIII.*

III. *Ceylon* ad *Capo Comory* jacet & CCLX. milliaria in circuitu completitur. Spirat è longinquo odorem suavissimum, quemque advenæ ad tertium & amplius milliare in Mari sentiunt, ob Cinnamomi abundantiam; Hoc enim & Elephantibus, quos totius Asiæ generosissimos alit, Insula hæc præcipue excelsit, ferunturque Elephantes aliorum locorum, ut Siameses, Peguani, Cochineses &c. ut primum in conspectum Ceylonensium veniunt, demissa proboscide hos venerari, re prope incredibili, sed quam Itineraria confidenter asseverant. V. *Tavernier* P. II. L. III. c. XX. & ante eum *Saar*. c. IV. p. 90. & *Linschot*. c. XIV. Montem habet omnium Indiæ altissimum, quem *Pico de Adam* vocant, quod Adamum putent ibi conditum ac sepultum esse, cujus & vestigia rupi impressa & Sacello quodam tecta adhuc ostendi solent. Est in media Insula Mons præcelsus, multis paludibus cinctus: Ex illius summo fastigio collis assurgit, è cuius medio, è Lacu quodam aquæ dulces atque perennes emanant. Prope lacum est silex, in quo cernitur vestigium hominis impressum. Est autem insitum Incolis, vestigium illud esse primi Parentis generis humani, qui inde in cælum sublati ab illis esse dicitur. Mon procul autem inde Sacellum visitur, in quo duo sepulchra mira superstitione coluntur. Existimant enim intus condita fuisse corpora primi hominis & uxoris illius, è quorum semine universum genus humanum propagatum. Ea vero opinio animis penitus infixæ fuit, ut eo multi Saraceni & alii longe diversis superstitionibus impliciti, religionis gratia confluant. Locus adeo acclivis est, ut neque manibus nisi ad summum possunt, sed scalis & catenis adjuti eo perveniant. Osor. de Reb. Gest. *Eman. Reg.* L. IV. f. 144. Incolæ plurimi ad extremam Senectutem perveniunt, cujus causam Saarius in masticatione certæ alicujus radices, nos in aromatico odore, quo Insula donata est, sitam putamus. Meditullium ejus *Rex Candi* regit, ab Urbe Regia *Candi* ita dictus. At Partes Litorales antehac Portugalli, nunc Belgæ tenent, inter quos quid eo nomine gestum sit, exponendum P. II. in Historia Belgii lateque id prosequitur *Joh. Jac. Saar* in Itinerario suo: Ost-Indianische Sunffzehen Jährige Krieger-Dienste: Portugalli cum primum eo appulissent, perhibentur veteri Carthaginensium astu usi fuisse, & tantum terræ ab Incolis petiisse, quantū Corio Bubulo comprehendendi posset, eoq; obtento, Corium minutissime dissectum tanto terræ spacio circumduxisse, ut Fortalitium. quod Nigrum dixere, in eo excitare potuerint, indeque mox ad alias Urbes & Fortalitia tum condenda, tum occupanda pedes promoverint, cujusmodi *S. Galle*, *Columbo*, *Jaffanapatan*,

patan, Manara, Negumbo. Plenior Descriptionem V. ap. *Saarium* c. I. Adde Itinerarium *Georgii Spillenbergen* p. 35. & seqq. Ab aliquibus creditur veterum Taprobana fuisse, idque multis argumentis probat *Bochart. Geogr. Sacr. p. II. c. XLVI.* Item *Ophira* Salomonis. V. eundem *P. I. L. II. c. XXVII. & P. II. L. I. c. XXVI.*

IV. Archipelagum de *Andemaon* appellant istam Insularum congeriem, quæ in Sinu Bengalensi Regno Pegu, Siam & Chersoneso Aureæ obtenditur usque ad Insulas Nicobar. Incolæ Carne Hostium vescuntur & describuntur à *Le Blanc* P. I. p. 75.

XII.

Archipelagi S. Lazari nomine veniunt Insulæ intra Sinum Bengalensem usque ad Philippinas sitæ, omnes uberrimo proventu aromatum eoque commerciis Europæorum celeberrimæ. Potiores sunt:

Sumatra sub Æquatore sita & Chersoneso Aureæ proxima; Quæ tribus Regnis dividitur, Regno *Jamba, Palimbam & Achin*, subinde pluribus, more Orientalium apud quos nihil incertius, quam Regnorum numerus ob crebras inter Principes contentiones. *Rex Achin* antehac Potentissimus, idemque Portugallis molestissimus extitit, sæpe etiam Malaccam ipsumque Fretum inter Malaccam & Sumatram obsedit cum summo Commerciorum incommodo. Urbs ipsa *Achin*, Emporium insignis est, è cuius regione sita *Amakau*, Insula perexigua Ambræ Griseæ ferax: Aliis in locis ut *Kamper, Pedir*, imprimis *Jambi* ingens copia Piperis est. Ad Occidentalem Insulæ partem jacet *Manancabo*, locus fabricæ famosorum Pugionum, quos *Cryses* vocant, celebris V. *Linschot. c. XIX.*

Java Major celebri Emporio *Batavia* nota ad septimam & amplius gradum trans Æquatorem sita est. Scaliger Exerc. CLXVII. eam *Compendium orbis* vocat, ob omnium rerum facilem uberemque proventum. Incolæ communiter perfidiæ accusantur; Regna itidem complura habuit, ac nunc duo extantiora tantum supersunt, *Bantam*, & *Japare* seu *Mataran* aut *Matram*, à Sede Regia *Mataran* dictum, quodq; Itineraria Belgica Imperii *Mataran* & Principem ejus Imperatoris & Magni *Mataran*, nomine efferunt. Nomen *Java* majoris habet in discrimen à minori Insula, quæ huic versus orientem adjacet, *Java minor* dicta. *Batavia* nobilissimum Emporium Belgarum, eademque Stapula ac Sedes Præfidis universæ negotiationis Belgicæ in Oriente ulteriori, in locum *Jacatra* Javanorum successit, & A. MDC XXIX. gravis-

gravissimam obsidionem Regis Mataran sustinuit, cujus Acta aliaq; ad originem Urbis pertinentia breviter exhibuit *Nenhof. Sin. Reise. Besch.* p. 31. & seqq. *Arn. Montan. Gesandtsch. nach Japan* f. 25. & seqq. *Editor Itiner. Mandelsl.* L. III. f. 197. Ex quo tempore secure quidem effloruit, non tamen sine Matarani prætensionib9, in territorio suo sitam esse caufantis: Unde & annuam Legationem ad se mitti aliquoties urfit. *V. Relat. Joh. Thyssen ad Stat. Belg. A. MDCLXIX.* factam in *Append. ad Diar. Eur. Contin. XXII.* p. 15. & seqq. Nec leve odii signum est, quod Belgas abs se captos nullo argento nullave, commutatione captivorum etiam Nobilissimorum, sibi que Charissimorum dimittere velit, cujus specimen *V. a. apud Tavernier* P. II. L. III. c. XXV. Eadem obsidionem Bantami Regis A. MDCLII. perpeffa fuit, iterumque præterito A. MDC LXXXIX. ab eo tentatam fuisse in Europa percubuit, quam serio, quoque eventu in posterum constabit. Confer. *P. II. in Histor. Civil. Belgii.*

Borneo Java ad Septentrionem obversa est & ambitu CCL. milliarium concludi dicitur; Principalis ac Regia urbs ejus est *Borneo* ad litus Maris posita: Præter quam à Commæciis innotuere Urbes *Banjarmasin, Lavé, Suckedam.* Partes Mediterraneæ, ut aliarum hujus tractus Insularum, magnam partem adhuc incognitæ sunt. Excellit Adamantibus & optima totius Indiæ Camphora. Quid inter Belgas & Regem Insulæ hujus gestum sit exponit *Itinerarium Mandelslo* L. III. f. 203. Insulæ *Java minor, Madura*, ei ad Austrum objacent.

Celebes Insulam *Borneo* ab ortu respicit: Incolas colore minus nigro, quam reliquorum Insulanorum est, habet. Iidem carnis humanæ esu olim delectati fuere; Legunturq; Moluccani quos capitis damnaverant ad hos transmisisse, ut devorarentur. Sed post communionem cum Europæis à feritate hac remifere. Pars ejus maxima est *Regnum Macasser* ab Urbe *Macasser* ita dictum, cujus Rex A. MDCLXVII. LXIX. LXIX. Bello cum Belgis, sed minus fausto fine se implicuit, de quo itidem *P. II.* pluribus.

Moluccæ quinq; numerantur, *Ternate, Tidor, Motir seu Timor, Machian & Bachian*, omnes quidem parvulæ, sed Caryophyllorum proveniunt ditissimæ. In iisdem & Manucodiatas seu *Mamuco diatas* b. *Aves Dei* (hanc enim Etymologiam *Maximil. Transilvanus* reddit,) videre est. *Aves* quas falso pro Apodibus habent, cum ab Insulanis ideò pedes & viscera refecentur, ne pennis, quibus maxime superbiunt, fetor adhæreat. Quid inter Castellanos & Portugallios eorum causa actum sit, traditum c. i. §. XIII. Cætera in Historia Commerciorum & Reip. Belgicæ

pluribus exponuntur. *Tornata* A. MDCLXXIII. M. Augusto horrendo Terræ motu concussa fuit, postquam M. Majo præcedente Mons *Gammacurra* maxima sui parte conciderat. V. *Berry. Eur. p. V. f. 292. Extat de iis Epistola Maximiliani Transilvani in Scr. N. Orbis Ed. Basil. 1555. p. 524. Et relatione di Ivan Gaetano del discoprimiento dell' Isole Molucche la via de le Indie Occidentali. T. I. Navig. Ramu. p. 375.*

Amboina ab Austro Moluc cis objacet, non minus quam illa Caryophyllorum ferax. Solis Belgæ jurisdictionem & commercia in eâ exercent, eamque ideo etiam tribus castellis firmarunt, *Victoriâ, Hiten & Lusen.*

Banda quo nomine parvæ sex Insulæ comprehenduntur, ab *Amboina* versus Euronotum sita est. Insularum seu Partium ab interlabente Oceano distinctarum nomina sunt *Lontor*, quæ reliquarum maxima, eoq; fortalitus munita est, *Nera, Pooleway, Pooleroon, Rosgain, Coonongapy.* Omnes imperium Belgarum excipiunt, cujus causa tamen inter ipsos & Anglos diutissime controversatum, tandemque *Pooleroon*, quæ ultimo in hac controversia restitit, Pacificatione Bredana A. MDCLXVII. Belgis cessa fuit. De initiis hujus controversiæ V. *Germanicam Editionem Itinerariorum de An. 1628. P. II. pag. 31. & seqq.* Prærogativa, quæ Loca hæc eminent, est maximus proventus Nucum Moscatorum.

Philippina à Philippo Hispaniæ Rege nuncupata extremum in Archipelago locum tenent: Auri feraces sunt & Hispanis parent; Maxima earum *Luconia*, in qua *Manilla* nobilis urbs ab Hispanis extructa, ubi & Episcopus & præfectus Regis Hispaniæ resident. Incolæ nativi avidius Religionem Christianam amplexi sunt, quam alii Insulani in Archipelago, & plerique jam eam profitentur. De controversia, utrum ad Indiam Orientalem an Occidentalem pertineant V. c. I. §. XIII. De differentia dierum, & cur in Philippinis dies Solis, apud Macanenses v. Dies Lunæ sit, cum tamen Sol ambobus simul fere oriatur & occidat V. eod. c. §. X. Aliæ minores in litore Chinenfi & proximarum Regionum, quarum fama ad nos percrebuit sunt: Insula *Tachan* è regione *Cochinchina*, in quam singulari exemplo Aves è *Cochinchina* æstus vitandi causa migrant, ut alias apud nos propter hiemem faciunt. Tum *Tachanæ* proximæ quatuor Insulæ, è quibus afferuntur edules isti Nidi Avium, sapore compositionem ex universis aromatibus Indiæ referentes. In Insula *Chanchon* seu Sam-ceu in Confinio Tanqvini & Chinæ sita obiit Franciscus Xaverius celebris Japanensium Apostolus A. MDLII. Portugalli *Sanci-2*

am & Sancianum vocant. Et Chinenſes qui illo tempore adhuc antiqua ſervitutis aut capitis Lege à contactu ſuorum finium externos nullo diſcrimine arcebant, hanc illis permiferant, ut dum quæſtum ex eorum mercibus faciebant, ab eorum tamen conſuetudine abeſſent; Nec fas erat illic, manſurum quicquam extruere Portugallos, ac tuguriolis duntaxat è Ligno & carectis licebat ſe tegere, quæ in appulſu contexerent, in reditu diſſiparent. *Barthol. in Vita Xaver. L. IV. cap. XXIII.* Sed iidem poſtea Inſulam *Macao*, è Regione Cantoni acceperunt, quam & hodiernum tenent commerciis Chinenſibus tractandis egregie apparatus, ac præſidio munimentoque valido firmarunt. V. plur. *Neuhof. Sin. Reiſebeſchr. fol. 39. Arn. Mont. Geſ. nach Japan. f. 31.*

XXIX.

Inſula *Formoſa* in Tabulis & Itinerariis Chinenſium lingua *Packan & Packande* dicta XXX. gr. lat. Bor. rectè verſus Boream exporrigitur. A Chinæ Regno haut procul diſtat, interjectis tantum minoribus Inſulis Piſcadores dictis: Populoſa alias & certis dominiis ac Pagis diſtincta, quorum nomina redduntur ab Itinerariis, *Sickan, Mandan, Sucang, Baſke-loang, Taſſakan, Teopan, & Teſurang.* De quibus veluti & de moribus Incolarum videndus *Georg. Candidius* qui ſacro inter Belgas Miniſterio in ea functus fuit, & Chriſtianam Religionem plantavit in *T. II. Nav. Belg. n. XX. p. 55. & ſeq.* Belgæ Dominium ejus uſque ad An. MDCLXI. habuerunt, idque fortaliciis Seelandiæ & Provinciæ firmarunt, & Hiſpanos è Caſtello Kelangi, quod illi commerciorum ſuorum gratia extruxerant, pepulerunt; Sed ipſi dicto An. MDCLXI. à Koxenga Latrone Chinenſi tota Inſula ejeſti ſunt, de quo actu V. *La priſe de Formoſe in T. I. Itinerariorum Gallicorum*, & die Geſandſchafften an die Kåyſer von Japan / pag. 40. 41. 410. 411. &c. Quantopere Belgarum interſit hanc Inſulam teneri ex eo æſtimare eſt, quod I. Commercia hic cum Chinenſium mercatoribus Aimogenſibus, & qui à Fluvio Cincheu veniunt commodiſſime exerceant. II. Quod ex Inſula hac alias nationes à Chinenſium & Japanenſium commerciis arcere poſſint; Quod ſenſerunt Hiſpani, ideo in Boreali parte Inſulæ A. MDCXXIV. Fortalitorium Kelang excitarunt, claſſe etiam paulo poſt ſubmiſſa, ſi Belgæ hac ratione ab Inſula abſterrerent poſſent; Sed claſſis illa tempeſtatibus à propoſito ſuo dimota fuit. Mox etiam Portugalli Belgas hinc avertere conati fuerunt, ſed non diſſimili ab Hiſpanicæ claſſis exitu. Denique & Japanenſes, ſed itidem fruſtra, quos Belgæ non quidem manifeſto averterunt, ſed

sed tamen post extractam Seelandiam commerciorum usu sensim pri-
varunt. Vid. iterum die Gesandtsch. an die Kays. von Jap p. 37. 38.

XIX.

Japania tum nativa nobilitate sua, tum rerum ab Europæis ibi ge-
starum occasione multorum calamis jam tractari meruit, qvales, *Maffei*
in Historiis Indicis, Idem in *Selectis Epistolis* variorum, *Xaverius* Epistolis
à Turfellino editis, *Franc. Caron*, Descriptione Belgica Regni Japoniæ,
Henr. Hagenerus notis in Caronium, *Bernb. Varenius* Descriptione Regni
Japoniæ; Et inter recentiores sæpe citatus *Arnold. Montanus* Gesandtsch.
schaffien an die Kays. von Japan *Amstelod. 1669. fol.* Ultima est Insula-
rum à nobis versus ortum remotarum, & Elevationem Poli habet XXXV.
graduum. Dubium tamen adhuc, utrum Insula sit an Continenti ad-
hareat? Magna enim ejus Pars ipsius Japonensibus est incognita, & *Ca-*
ronius, qui sæpenumero id inquisivit, hoc tantum didicit, esse ultra Pro-
vinciam dictam Quanto iter viginti septem dierum versus ortum æsti-
vum, anteqvam perveniatur ad extremum angulum regionis T^o Tsunga,
Mari conterminum. Hinc trajecta aqua latitudinis XI. circiter millia-
rium exponi in terram Jedso, Jesso vel Sesso, regionem qvæ preciosas
pelles suppeditat, sed tantæ amplitudinis, ut Japonenses etsi sapius e-
am perlustraverint, & ad interiora penetraverint, nunqvam tamen ejus
finem attingere, vel de ea certi quid resciscere potuerint. Idem tan-
to magis confirmari, quia aqua illa, qvæ à regione Tsungaar tam versus
Japaniam, quam terram Jedso labitur, sistatur ad altissimos montes &
inhabitatam regionem, qvæ Provinciæ Ochiam adjacet, usurpeturque,
trajectus ille à Tsungaar ad Jedso, ne nimis longinquum iter per vias
insolitas suscipi opus esset. Inter arbores Cedris abundat, inter fru-
ctus oryza, inter animalia non tam cicuribus, quam feris. Provin-
cias ejus LXVI. Itineraria numerant: Urbes muris carent, cujus ra-
tionem putamus eandem posse, quam de Angla reddidimus *supra §. V.*
At plateas singulas nocturno tempore peculiaribus portis clausas te-
nent. Domos mere ligneas habent, unde crebra in Urbibus incendia.
Iedo Sedes Regia est, qvæ AM DCLVII. horribili incendio simul ipsa,
Arce Regia devastata fuit *V. Arn. Mont. fol. 368. 369. Meaco* Sedes
Dairi est, supremi Sacrorum Japoniæ arbitri. *Nangesaqve* eiqve adfita,
Insula Disma statione Navium Belgicarum famosa est *V. supr. c. III*
S. III. §. VII. De Aquis Singacensibus Japoniæ cruciatibusque Christi-
anis hinc illatis *V. eod. c. III. S. IV. §. XXV.* De Moribus Japaniorum *V.*

l. IX. S. IV. §. VII. De Lingva eorundem *ib. S. III.* De communi scriptura seu universali Charactere Japoniorum, Chinenfium, Coreanorum *ib. §. XII.* XX.

Insula Salomonis in Mari Pacifico sita sunt; Et post has *Insula Latro-*
num, seu *de las Velas*. In quarum una Magellanus cecidit *V. c. III. S. II. §. II.*
Eodem referimus *Californiam* *Insulam America* ad XXIII. gr. lat. Bor. ad-
itam, quam antiquiora Itineraria quidem pro Peninsula habuerunt, sed
recentium observationibus *Insula* esse comperta fuit. Aliæ in eodem ob-
servatae sunt in Navigatione Australi Jacobi le Maire, quibus nomina da-
ta t' *Honden Eyland*, *Het Eyland sonder grond*, *de Cocos Eyland*, *de Verraders Ey-*
land &c. V. T. II. Navig. Belg. n. XII. X. Sed harum & si quæ aliæ sunt, minor ob-
situm adeo remotum noticia & usus est;

XXI.

Similis Sors est *Insularum Terræ Australis*, è quibus non ita pridem
detecta *Ins. Pines* novam Anglorum Coloniam exhibuit, Belgis An.
MDC LXVII. forte fortuna eo delatis, cujus descriptionem simul origi-
ne Incolarum Autor *Diar. Eur. Contin. XVI. Appendici* inseruit. *Terra del*
Fogo, cum primum Continentis Pars crederetur, post detectum Fretum
Le Maire *Insula* esse deprehensa fuit.

XXII.

Insula America Majores sunt, *Hispaniola*, *Cuba*, *Jamaica*, *S. Johan-*
nis seu *Burichena*: E quibus *Jamaica* Anglorum est, *Hispaniola* & *Cuba* è
primis fuere, quas Columbus primà suà ad Novum Orbem Navigatione
detexit, & *Cuba* tunc temporis *Johanna* & *Ferdinanda* nomina accepit.
Vid. *Petr. Marr. Ocean. Dec. I. & II. passim.* *Insula Camerana*, alias
Antilla & *Caribes*, hominibus Anthropophagis famosæ fuerunt; Extatque
peculiaris earum descriptio: *Historie des Iles Antilles de l' Amerique Avec*
un Vocabulaire Caraibe. Roterd. 1658. Celebrior earum est *Martenico*,
Gallorum Imperio subiecta, eorundemque præsidio firmata, à Classe,
Belgica etiam An. MDCLXXIV. tentata, infelici tamen successu. V.
Berry. Eur. p. VI. p. 438. 439. Nec felicior, clade tamen minor fuit
expeditio Gallorum in Belgarum *Insulam Curassou* seu *Curassow*, quam
illi An. MDCLXXII. tentarunt, sed re infecta relinquere coacti fuere.
At *Insula Tabago* illo tempore deterior sors extitit, quæ An. MDCLXXII.
Belgis ab Anglis erepta fuit, persecutam pacem tamen An. MDCLXXIV.
restituta. *Insula Barbados* Anglorum est, quam descripsit *Richardus*
Ligon: True and Exact. History of the Island of Barbados, Lond. 1657. *Insula*
Lucaya

Lucaya versus Boream Majoribus istis objacent, quarum una *Guanaliani*, omnium prima fuit, ad quam Columbus appulit. V. *Histor. I. Navig. Columbi* & ex ea *Varen. Lib. I. c. II. Prop. II. Insula Summeri* Anglorum Coloniis frequentatur, postquam *G. Summerus* ibi Ao. MDCX. naufragium passus fuit, eamque habitationi ac cultura commodam deprehendit. Sed una non est, verum plures & propè quinquaginta exiguis spatiis abinvicem disjunctæ. In Tabulis *Bermuda* nomine designatur, quanquam ab aliquibus etiam in Oceano Indico talis *Bermuda* pingatur. V. T. xiii. *Americ. Meriani Sect. III. De Bermudi seu Summeri Insula*, Terra Nova Insula è regione Canadæ sita, itidem ab Anglis per *Humfr. Gilbertum* An. MDLXXXIII. occupata eorundemque cultui adhuc subdita est, ac plurimorum Europæorum commerciis celebratur: Describitur *cii. T. Fin. Meriani S. I.* In eodem tractu Tabulæ *Insulam* quendam *Dæmoniorum* dictam, de *los Demonios*, designant, quam à Dæmonibus teneri, ac propterea inaccessam esse scribunt. V. *Megiser. Neue Nordwelt cap. XLIX. p. 356. & seqq.* Qui & Historiam Nobilis Puellæ Gallicæ hic expositæ, ac biennio & ultra à totis agminibus Spectrorum vexatæ prolixè narrat. Sed loca spectris infesta si concedamus, non opinamur tamen Deum Diabolo permittere, ut certam sedem sibi attribuat, eademque homines arceat. Terra non spirituum, sed hominum propria est: Diabolus igitur nihil juris sibi in eam vindicare potest, Conf. *seq. cap. VII. Excursu de Monte Giganteo & decantato ejus Spectro Rubenzalio.* Opinamur proinde ex vana persuasione denominationem talem natam, nec aliâ Insulæ Dæmoniorum nomine intelligi, quam *Bermudam*, quam Nautæ ob Tempestatum frequentiam & gravitatem olim ita dixere. Wyl von den Schiffleuten die Teuffels Insel genannt / wegen der grossen und schweren Gewitter / so es alda giebet / und umb welcher Willen man gar schwerlich kan hinein kommen: Denn man hat dasir gehalten / sie sey ganz unbewohnt von Menschen / und eine Wohnung der bösen Geister. V. *Descript. Bermudæ. T. Meriani c. I.*

XXIII.

Habent etiam Fluvii suas Insulas, quales in Danubio Insulæ juxta Ratisbonam, der grosse und kleine Werth / aliæque minores Inter Urbes Korneuburg & Kloster Neuburg, imprimis vero in Hungaria *Insula Scuta Schutt*, celebri Comaræ Fortalitio instructa: Tum *Insula S. Andrea* inter Vicegradum & Budam sita, & post Budam *Ins. S. Margaritæ* feu

seu Capelia, die Hasen Insul. In effluxu Muræ in Dravum Insula Seriniorum sita ibidemq; Serinsvvaria A. MDC LX. condita, sed A. MDC LXIV. à Turcis diruta. In Viadro talis est, quæ Fortalitium Oderberg sustinet. Clavis Itineris è Warta aliisque citerioribus Fluviis in Pomeraniam: In *Havela*, Insulam in specie den Werder / vocant, q. dicas locum aquis circumfluum, & alias vini bonitate in tractibus nostris non ignotam. Insulas Volchdæ Olearius recenset Tlerinscii, Subzinski, Dioploi, Turich, Maslof, Kosin, Scarizo, Kostowala, Sagerinsk, Sosnow, Schismamago, Sorok, Ostrowe, h. XL. Insulæ, Kriusna, Sapenoska, Achmatzsko, Solotoi, Serpinski, Nassonofsko, Wesowoi, Osfino, Kislar, Copona Katarinski, Piruski, Itzibuuski, Dolgoi, in qua Astracan Urbs sita. Itiner. L. IV. c. IX. Borysthenes quoq; postquam flexu scopuloso Porobi dicto se expedit, in plana diffusus in plures alveos dividitur, & septuaginta Insulas alluit, quæ à dictis gradibus decurrentium fluctuum Zaporobi, q. ultra gradus, quod sint ultra illos scopulorum gradus nomen habent, & Colaci inde, quod in illis Insulis militiæ vacant, Zaporobiani denominantur. *Praefec. Chron. f. 45.* Similis in Nilo est Insula Meroë, aliæque in aliis majoribus Fluviis; Item in Lacubus, ut in Zembre lacu Africa, & in America Australi, ubi Insula Plumbi in lacu sita. *Varen. l. II, IX.*

XXIV.

Porro commemorandæ quoque Insulæ, quas à speciali Characterè Natantes vocant, quarumve proprietas est, ut fluitent in Aquis, nec loco aliquo firmæ persistent, sed à ventis hinc inde agitentur. Tales simul causis earum inter veteres exhibet *Seneca Nat. Q. L. III. c. XXV.* Sunt multi Lapides pumicosi & leves, ex quibus quæ constant Insulæ, in Lydia natant: Theophrastus est auctor. Ipse ad Cutilias natantem Insulam vidi: Alia in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Stationensi. Cutiliarum Insula & arbores habet, & herbas nutrit, tamen aqua sustinetur, & in hanc atque illam partem non tantum vento impellitur, sed & aura. Nec unquam illi per diem & noctem in uno loco statio est, adeo movetur levi flatu. Huic duplex causa est. Aqua gravitas medicata & ob hoc ponderosa, & ipsius Insula materia vettabilis, quæ non est corporis solidi, quamvis arbores alat. Fortasse enim leves truncos frondesque in lacu spersas pinguis humor apprehendit ac vinxit. Itaque etiam si quæ in illa saxa sunt, inveniuntur exesa & fistulosa, qualia sunt quæ duratus humor efficit, utique circa medicamentorum fontium rivos: Quæ ubi purgamenta aquarum coaluerunt ex

Puma

spuma solidantur. Necessario leve est, quod ex ventoso inanique concretum est. Talem *Camdenus* commemorat in Lacu Scotiæ Loumond agitari, similesque in Germania inter Vilsecam & Weidam à ventis circumagi tradit *Britann. p. 666.* *Kircherus* in Lacu Alberico haut procul Roma sedecim ejusmodi Insulas Fluctuantes, quas *Barchettas* vocent, conspici tradit. *Mund. Subt. L. V. S. IV. p. 239.* Est & in Gallo-Belgica Provincia juxta Audomatum Lacus ingens, Insulam arboribus consitam & pascuis uberem portans, in qua oves & boves pascuis intenti una cum Insula, quocunque eos ventorum impetus impulerit, agitantur. Item ad Pagum *Uindres*, quæ prima eorum statio, qui celeribus eqvis Bajona Burdigalam proficiscuntur, Lacus est *Ors*, in quo Insula pascuis apta vento sæpius ab uno latere in oppositum fertur. *Furner. L. VI. c. XXXIIX.* Alia iterum in lacu Borusis ad oppidum *Gerdawen*, quam congruo naturæ suæ nomine *das Schwimmbruch* & *das Schwimmbröck* vocant, ac Longitudinem CCCL. & Latitud. CCL. passuum habet. Incolæ, sicubi appellit, armenta sua in eam abigunt, quæ si contigerit eam à vento rursus alio propelli, tam diu hic morari oportet, donec alio iterum appulerit. Habentur & in Ponto Euxino, quas *Cyaneas* olim dixere; *Busbequius* tamen sibi non visas contestatur. *Voles fortasse hoc loco, ut Tibi aliquid de Natantibus Insulis, Cyaneis sive Symplegadibus referam: Ingenue fateor, me paucis iis horis, quibus sum ibi versatus, nullas Insulas Cyaneas (nescio an alio quopiam tum defluerint) cognoscere potuisse.* Ep. Turc. I. p. 52. Plures magno numero recensentur à *Gryphandro de Ins. c. VI. n. 42. & seqq.* Add. è veteribus *Senec. cit. Nat. Q. L. III. c. XXV.* Casus de Dominio earum V. ap. *Grot. J. B. L. II. c. IIX. §. IX.* De causa dubium non est, eam in viscositate Aquæ, tum in conglomeratione, sarmentorum foliorumque arundinis & s. accedente arenæ, luti &c. mixtura quærendam esse, à qua nec *Kirchæus c. I.* abludit, nec *Seneca* ante citatis verbis: Ac si quæ interierunt, id frequenti earum cum litoribus vel inter se factæ collisioni, vel incremento gravitatis ipsarum transcribendum erit. De *Civitatibus ac Pagis Natantibus V. c. IX. S. IV. §. V.*

XXV.

Dn. & Ficticias, aut mollius, dubias Insulas recenseri operæ precium fuerit. Talis est *Insula S. Brandani*, alias *Brondonis*, *Borodonis* &c. vocata, Hispanis *la Incantada* & *la Non-trovada*. Portugallici Nautæ, ut *Linschotanus* refert, opinantur eam jacere centum milliaribus à Canariis Insulis versus Occidentem, & illam aliquando conspicuam, plerumq;

plerumque tamen inconspicuam esse: Campos ejus virides, fertiles, incolas esse Christianos, sed ignorari, cujus nationis vel originis sint, & quo sermone utantur. Hispani aliquoties à Canariis ad illam visendam instituerunt navigationes, sed nunquam reperire potuerunt. Ideo quidam arbitrati sunt spectrorum illusiones esse, alii existimarunt certis tantum anni diebus videri posse, plerumque autem nubibus vel nebula tectam esse. V. *Linschot, c. XLVI.* & ex eo *Varen. l. IIX. VII.* Brandanum quod attinet, is Sanctus Scotorum fuit, occurritque in vita ipsius proluxa Historia, de Insula quadam alias inaccessible, quam ille solus adierit. Insulam talem vero excogitandi causam extitisse Insulam veterum ἀπρόσιτον s. Inaccessam aut Nivariam, quæ hodierna *Teneriffa* est, cum Vossio suspicamur. Sola enim *Teneriffa* è Canariis nive abundat, quippe in summam supra Mare altitudinem elevata, ut nivium natalibus locis se inferat; Atque hinc ducentis & sexaginta millibus Passuum conspicua sit navigantibus, sed auroræ tantum tempore & post Solis Occasum. Species enim rerum remotarum per condensatos matutinos ac vespertinos vapores tunc altius efferuntur, quam interdiu, dum sol vapores dissipat. Verisimile igitur hoc illis contigisse, qui primi ad hanc Insulam tendere conati fuerunt; Vidisseque eam à tam vasto intervallo tanquam propinquam, sed quæ orto Sole evanuerit; Et ipsum hoc secunda ac tertia die evenisse: Nautas vero & vectores intervalli immensitate deceptos, oculorumque judicio se nihil aut parum admodum proficere arbitratos, tis licet secundis, aut cursum suum teneri aut Insulam perpetuo fugere vel etiam evanescere existimasse.

Simili modo se habet Insula *Friulandia*, quam Tabulæ juxta Islandiam collocant, sed in recentibus Wittenii aliorumque omissa fuit, quod nullis navigationibus inveniri potuerit, suspicanturque unam ex Insulis mediocribus Americæ Septentrionalis esse. *Ortelius* de ea ita scribit: Ipsam Veteribus prorsus ignotam, neque apud Neotericos Geographos aut Hydrographos ejus ullam fieri mentionem, præter unum *Nicolaum Zenum* Venetum, qui A. MCCCCLXXX. variis in Oceanojectatus procellis, tandem naufragus ad hanc Insulam appulerit; Huncque tradere, Insulam hanc Regi Norvegiæ obedire, & majorem esse Hibernia, ejusque primum oppidum ejusdem esse cum Insula nominis, incolasque ut plurimum piscationibus studere. Addit deinde eam suo tempore denuo innotuisse, & ab Anglis Angliam Occidentalem appellatam fuisse: Quod ipsum indico est, non aliam, quam partem

partem Americæ intelligi posse, cum nulla Insularum, sed Americæ Tractus Septentrionalis ab Anglis nomen acceperit. V. *Theatr. Ortel ad Tab. 130.* Literas Zemi Latine exhibet *Pontân. Chorogr. Dan. f. 753. & seqq.* Germanice *Mesigerus* vsu der neuen Nord-Weit/c. *XIIX. XIX. & seq.*

Ejusdem notæ sunt Insulæ Elysiæ seu Beatorum, quas veteres ultra Britanniam & Orcades collocarunt & pro receptaculis Beatorum coluerunt, de quibus V. Camden. *Descr. Ins. Britann. p. 744. & supra §. V.*

XXVI.

Affines Insulis sunt *Peninsule*, partes Terræ maxima sui parte mari circumflua, angusto autem tractu Continenti adhærentes. Græci *Chersonesos* vocant, & *Isthmum* Tractum angustum, quo Continenti adhærent, seu generalius portionem Terræ augustam, per quam ex lata terræ parte in aliam venit. Potiores earum quinque sunt ipso nomine Chersonesi quoque passim notæ: Chersonesus *Cimbrica*, Chersonesus *Thracica*, Chersonesus *Taurica*, Chersonesus *Aurea*, & *Peloponesus* seu *Morea*: Quibus *Yucatana* Americæ & *Corea* ad Chinam adiungii possunt; *Isthmi celebriores* sunt I. Inter Ægyptum & Asiam, quo Africa adhæret Asiæ II. *Isthmus Corinthiacus*, inter Peloponesum & Græciam III. *Isthmus Chersonesi Tauricæ*. IV. *Isthmus Pananensis* inter Americam Septentrionalem & Meridionalem.

XXVII.

Easdem externa specie imitantur *Pulvini* & *Scopuli Pulvini*, Latine dicti quos Hispani *Baixos* dicunt, & *Abrolhos*, quasi *Aperi Oculos*, Belgæ *Droogten* / *Sanbancsen*: Sunt illi in Tabulis spacia ista punctata, Mari passim inscripta: In ipso Oceano, arenosa spacia vel extra superficiem, eminula, vel in Aqua latentia, ita tamen ut transitum navium impediunt. Tales Pulvini Brasiliæ, *Abrollos de Brasilia*, septuaginta milliaribus à litore Brasiliæ in Mari jacentes, *Pulvini S. Annæ* dicti: Quos ut vitent Nautæ Guineæ propius accedunt; Si enim in hæc brevia inciderent, haut sine magno Naufragii periculo Patriam cogerentur repetere, *Linschor. cap. III.* Quamquam & illa ex parte non desint. *Baixos de Judea*, Syrtis Judaicæ, sitæ inter Insulam Madagascar & Continentem, prorsus horrendæ sunt ac periculosa multisque navibus exitiales, *Linschor. eod. c. III.* In Oceano Indico extant. *Baixos de Patram*, *B. de Po. das Banhos*, *B. S. Miguel* &c. Naufragia ad eos sæpe facta breviter recenset *Ricciol. L. X. c. XII.* Inter Scopulos indicamus illum, qui à parte meridionali Insulæ Sanctæ, & *Heilige Land* / apparet & *Monachus* vulgo dicitur: Quo tractu & alius infra

undas latet, qui vadum ibi navigiis infestum reddit: Hicque classem Germanici Caesaris naufragium passam suspicatur *Pontan. Chor. Dan. f. 737.* *Nidingum* quoque, cuius §. X. mentio facta, non tam Insula, quam Obex seu Scopulus, idemque naufragiis infamis est *ap. eund. f. 719.* In Mari Balthico inter Oelandiam & Smalandiam apparet Scopulus, virgo *Svedica*, die *Schwedische Jungfer* vocatus, de quo *Olear. L. II. cap. II.* Alii sunt, qui aditum ad Sinum Meller & sitam in eo Stockholmiam obfident, Scopuli undique è Mari extantes & vulgo die *Scheren* dicti *V. Braun. Th. Urb. p. V. f. 38.* Talesque etiam *Echinades* in Mari Mediterraneo perhibentur, Insulæ obscuri antehac nominis, sed ob victoriam à Christianis partam postea nobilitatæ; Quas ex arena & limo Acheloi amnis aggeritis & ab Echino, cuius speciem asperitate & sterilitate referunt enatas veteres scripsere. *Thuan. Histor. Libr. L.* ubi pluribus de victoria Christianorum A. MDLXXI. à classe Turcica isthic asportata. Ab Itinerariis *Corfolari* vocantur & Scopuli esse scribuntur *V. Itiner. Jac. Breunings L. I. c. VII.* Alius inter Insulas Cerigo & Cerigotto meminit *Neitschuz*, & Ovo duro vocari scribit *p. III. L. II. cap. X.* Alius iterum ad Insulam *Tino*, *Manler* dicti, *Pr. Radziwil. Ep. III. f. 258.*

CAPUT VII. HISTORIA PARTIUM CONTINENTIS.

SECTIO I.

De

REGIONIBUS EUROPÆ.

I. Hispania.	IX. Russia.
II. Gallia.	X. Polonia & Lithuania.
III. Italia.	XI. Borussia.
IV. Helvetia.	XII. Hungaria.
V. Germania.	XIII. Transsylvania.
VI. Belgiam.	XIV. Dalmatia, Croatia, Slavonia.
VII. Dania & Norvegia,	XV. Partes Europa Imperio Turcico,
VIII. Suedia.	subiecta.

§. I.

HISPANIA.

- I. Partes Terræ Hispania nomine comprehensa; Figura Hispania; Ejusdem limites: Quibus partibus Pyraei Montes Hispaniam à Gallia dividunt.
- II. Soli Hispanici laudes apud veteres: Causa hodierna sterilitatis ejus. Gravior astus ipsi incumbens: Aeris Acrimonia: Cur Hispani nodos vestium inferius primo astringant?
- III. Portugallienomen ac discrimen à veteri Lusitania; Ejusdem Provincia ac Urbes.
- IV. Castilia Provincia ac Urbes.
- V. Aragonia Provincia ac Urbes.
- VI. Navarra nomen, divisio, Urbes.

V 2

l. Sequi-

Sequitur ut Continentis Partes accedamus, & illas quidem non Politice & quatenus Imperium aliquod accipiunt, hoc enim Historiæ Civilis peculiare munus est, sed in naturali suo situ perlustrandas. Initium sumendum erit ab HISPANIA, tanquam Capite Europæ & extrema ejus versus Occidentem parte; Venitque hoc nomine tota Regio, quam Veteres Hispaniæ Tarraconensis, Bæticæ ac Lusitanæ nomine complexi sunt *V. Plin. IV. XXI. Pomp. Mel. L. II. Strab. L. III. Justin. L. XLIV.* h. non tantum hodierna Hispania sed comprehensis etiam Portugallia & Algarbia. A Strabone, Pomp. Mela, & Ptolemæo referre dicitur figuram corii bubuli humi protensi, cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem Galliam porrigantur. Limites sunt à Septentrione *Oceanus Cantabricus*, ab Occidente *Atlanticus*; A Meridie extra Fretum Gibraltar *Mare Gaditanum*, post Fretum *Mare Ibericum & Balearicum*; Ab Oriente *Montes Pirenei*, quibus à Gallia separatur, sed dubium, quæ eorum parte: Unde A. MDCLX. inter Gallos Hispanosque convenit, ut in Gallia atque Hispaniæ Terminis rite distinguendis Commissarii utrinque deputarentur, qui bona fide declararent, quæ essent illæ Pyrenæorum Montium partes, quæ Limitum loco signari possent. *V. Artic. Pyren. n. XLIV.* Cujus rei exitus fuit, ut *Confluentum, Promontorium Quiersum, Comitatus Karolorensis* cum triginta quinque vicis in Cerdania Regi Galliæ, *Rosa, Belvera, Urgella* cum aliis non nullis Hispaniæ Regi adjudicaretur. *Thulden. ad A. MDCLX p. 435.*

II. Solum Hispanicum veteres non una laude extulerunt. *V. Justin. L. XLIV. c. 3. Pomp. Mel. L. II. c. VI. Solinum & alios.* Quibus & fidem facit hodiernus generosi vini, Salis, olei, metallorum proventus. In Lusitania veteri Equas vento concipere è multis autoribus prodit Justinus sed addit ex equarum fecunditate & gregum multitudine id natum Equosque in Gallicia & Lusitania tantos ac tam pernices videri, ut non immerito ipso vento concepti videantur. Sed frumenti non æque ferax est, ob soli siccitatem, quem defectum variis casibus expertus fuit Fridericus II. Elector Palatinus, quando Carolum V. Cæsarem in Hispania visitatum ivit, quæ de re videndus *Hub. Tom. Leod. L. VI. de Vita Frider.* & ex eo *Lans. Orat. contr. Hispan.* Unde sterilitatis nunc passim accusatur: Quæ tanen I. Mediterranearum Provinciarum, non universæ Hispaniæ est, nam Andalusia adhuc Granatii Hispaniæ nomine celebratur. II. Nec omni compensatione caret, quam *Mela l. ante cit.* jam agno-

agnovit & sicubi ob penuriam aquarum effeta & sui dissimilis sit, linum tamē aut spartum alere scripsit. III. Neque etiam causa sterilitatis hujus in natura soli adeo, quam negligentia Incolarum videtur sita esse. Wann sie ein wenig mehr Geschicklichkeit hätten / und an statt / sich von dem Rauch bey ihren Heerden zu weyden / die Erde ein wenig besser baue ten / und sich nicht schämten Hammercke zu lernen und zu treiben / würde es ihnen eine freygebigē Mutter seyn alles dessen / so zu des Lebens Un terhalt / so wol in Kleidern / als in der Nahrung / nöthig ist : Wie sie dann daheim Korns / Weins / Oels und allerley Früchte gnung ha ben / und die Früchte ihrer Nachbarn nicht bedürffen / wann die Jah re gut fallen : Und wann sie den Ackerbau verstünden / oder sich drauff le gen wolten / könnten sie in einer so grossen Überflüßigkeit leben / daß nicht al lein die allerfruchtbarste Landschaften / einiger andern Unfruchtbarkeit / die es weniger hat / ersehen / sondern von ihren Gütern in die Frembde / ohne Entblößung und Mangel zu Haus / schicken würden. Die allerbor trefflichste Materien von allen Zeugen / die Wollen von Segobia / die Seiden von Granada / der Corduan von der Stadt Rodrigo / der Flachs und der Hanff von Andalusia / Kupffer und Eisen aus Biscaya / und viel andere Ab- und Aufwürffe von ihrem Viehe / von seinen Bos den und seinen Bergwercken / solten billich die Städte mit Handwercks Leuten und den allerbesten Arbeitern von ganz Europa erfüllen. Ac cedit Incolarum paucitas, qva oportet soli sterilitatem procurari, cum nemo sit, qvi vires ejus excitet. Conf. P. II. c. 1. §. IV. Naturalem certe non esse sterilitatem non tantum Scriptores Romani, sed ipsa Romanorū per tot annos in Hispania gesta Bella testatum faciunt: Qvia enim prima fuit, quam Romani aggressi sunt, & ultima fere, quam occupaverunt, & numerosos incolas, & magnam soli fertilitatem fuisse oportuit, unde tam diuturna vis resistendi manavit. Natus interim ex hac voluntaria steri litate ille Hospitalitatis per totam Hispaniam neglectus, ut nec Hospiti vicius copiam in promptu habere, nec Madriti vel alibi consalinos ale re facile liceat, ne quid ciborum Indigenis per peregrinos præripiatur. Dum in hospitium divertis, quod unum qualibet Civitas saltem habere cogi tur, in venis arietia cornu parieti annexum, ad quod jumentum tuum religas, Deinde tibi dicitur, si quidquam aliud petas, vade ad forum. Quod si roges, ut vel famula vel famulus Tibi commodetur, ut pro te eat, te remunera turum, mox audies, vade tuipse, opus habeo famulatio meo. Neque est,

quod avenam paleas aut fenum petas : His caret Hispania, hordeum emere poteris & equo tuo dare, terram prostrato boni consule : Tibi vero pro lecto vel culcitra mattam à vicino precio impetrabis : Tibi coquus, tibi Famulus esto, in hospitio vix acetum vel oleum impetrabis. Leod. cit. Vit. Frider. L. VI. Conf. Aut. des Voy. d'Esp. c. III. & XIX. Regionem æstu gravari notissimum, indeque æstivo tempore ibi passim receptum, ut more Orientalium de nocte magis quam interdiu negocientur, & ex adverso à nona matutina ad tertiā vespertinam quieti indulgeant, silentiumq; tunc non minus in urbibus Hispanicis, quam apud nos media nocte observetur. Eodem respexit Italus ille, qui cum Doctores suos de loco Purgatorii disceptare audiret, id ignorantia Geographiæ fieri dixit, ipsosque ex Tabulis facile perspecturos, locum hunc in Europa Hispaniam, in Africa Lybiam fore jocatus fuit. Inest & Aeri præcipue nocturno ac matutino penetrans quædam & stomacho adversa acrimonia ; Unde fieri putant, quod Hispani vestium nodos non superius primo, ut aliæ Gentes solent, sed inferius astringant, quo stomacho consulatur. V. Voy. d'Esp. c. XII. Eandem ob causam & periculosum perhibent ibi apertis fenestris noctu somnum capere ; Nam quia Sol ardens magnam ex Terræ visceribus vaporum malignis qualitatibus imbutorum copiam extrahit, hi nocturno tempore frigidiusculo condensati & ad naturalem statum in umbroso aëre reducti, dum poros dormientium intrant, propria substantiæ contagione sanguinem corrumpunt. V. Kircher. Art. M. Luc. L. I. P. II. c. V. Reg. V. Qui hanc ipsam rationem reddit, cur nocturnus aër etiam in campis Romanis dormientibus periculosus sit.

III. HISPANIÆ divisio in *Tarraconensem, Hispaniam Beticam, & Lusitaniam* supra indicata. Alias tales ex antiquitate eruit P. Merula, Cosmogr. P. II. L. II. c. XI. Hodiernam divisionem tria Regna efficiunt, *Portugallia, Castilia & Aragonia*, quam & Philippus II. subiecta jam Portugallia tribus Galeis scuto suo impositis exprimere amavit, utpote veterum Portugallia, Castilia, & Aragonia Regum proprias, cum antea duabus tantum usus fuisset. Chiflet. de Eq. Aur. Vell. c. II. pag. 23. Portugalliam quod attinet illa nomen fert à *Portu*, celebri Urbe ad Ostium Durii Fluminis sito, quæ *Portugallo q. Portus Cale*, h. Portus Pulcher seu Portus Galiciæ dicta, nunc *Port à Port*, V. c. III. S. III. §. III. in fin. Cui nominis ratione æquiparaveris Urbem & Portum Americæ ad Mare Pacificum, *Aquapulco* dictum, & è Sacris Boni. Portum Añ. XXVII. 8.

Veni-

Venimus in locum quendam, qui vocatur Boni-Portus. *εις πικρον ποτα
καλουμενον καλως Αμινας.* Et ut Germanus Interpres habet: Eine
Stätte die heist Gutfurt. Confundi solet cum veteri Lusitania, sed illa,
ad ortum latior fuit, Portugallia vero ad Septentrionem magis patet. Lu-
sitania enim terminabatur ad Boream Fl. Durio, & alio minori, qui ho-
die Thormis, in ripa dextra gestans Salamanticam, ductaque ad facien-
dum Limitem Orientalem ab hujus fonte per Solerium montem Sal-
tumque Manlianum ad Anam, ubi Castra quondam Vitelliana, lineâ, A-
nazque porro progressu per Emeritam Augustam ad Mare. Portuga-
lia vero versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque,
ad oppidum usque Ribadaniam, in Aviaz ripa positam, qua parte Galli-
ciam spectat, ductaque, hinc in ortum Linea ad Mirandum usque ad
Durium collatam, inde vero Meridiem versus recto fere progressu facto
ad ostia Anæ Fluvii, quo latere Castiliæ, Extremaduræ & Andaluziæ est
confinis. *Osor. Pref. de Reb. Gest. R. Eman. Confer. Merul. c. l. cap. XXVI.* provin-
cias Portugalliæ Antonius de Sousa & alii enumerant: Trans-Taganam,
Cis-Taganam, Beiram, Incomranensem & Transmontanam. Sexta, sed non
tam Provincia, quam Regnum est Algarbia. Urbes habet XII. Op-
pida DCCC. pagos XVM. Primaria Urbs est Olyssipo s. Lisbona, Sede
Regia & commercii celebris. Oppida Cascalis & Bethlehem ejus velut
Antemuralia sunt; Et Cascali Naves adventantes vel discedentes
stationem habent, Bethlehem v. earundem aditum ad Urbem tuta-
tur, aut si pacifica non sint, prohibet. Castellum S. Johannis Urbi
præsidium; & adversus motus frenum præstat: Unde inter errores
Comitis de Olivarez numeratum fuit, quod imminentibus A. MDCXL.
motibus Portugallicis locum hunc milite Castellano nudasset. V. *Ferd.
Pallavicin. in Casu hujus Comitis Historia.* In Monasterio S. Claræ extra
Urbem sito, cum Regina se huc recepisset, Regis Alphonfi exautoratio
cepta. V. *Diar. Europ. Contin. XVII. ad An. MDCLXII.* In Inter-
amni Provincia sita Bracara, primaria Urbs Archiepiscopalis, quæque
decimo statim post Ascensionem Domini Anno à D. Petro S. Jacobi
Majoris Discipulo fidem Christianam suscepisse dicitur, unde & totius
Hispaniæ primatum sibi olim vendicavit, eaque dere cum Urbe To-
letana veterem litem aluit, cujus meminit Honorius III. in cap. co-
ram, De in integrum restituit. Quæ tamen lis ab ejusdem Pontif. M.
tempore ad nostram usque ætatem siluit. *Cass. Alvarus in Descrip. Bracar.
op. G. Braun. Th. Urb. T. V. fol. 13.* In Trans-Tagana est Ebora, & in Beira

Coim-

Coimbra seu *Conimbra*, Urbes itidem Arch - Episcopatibus & Academiis celebres. In *Transmontana* sita *Bragança*, unde familia *Ducum Pragan- tinorum*, quæ hodie Regia est. *Algarbia* inter Titulos Regum Portugal- liæ est, eademque Thermarum multitudine celebratur: In Oppido *Sagres* Henricus Rex Portugalliæ confidere gavissus fuit, ut inde classes mitteret, quæ viam in oras ad Solem Orientem sitas aperirent. Osor. de R.G. Eman. R.L.I. Cætera de Portibus Portugalliæ V.c.III. § III. De Fluviiis eod.c.III. § IV. §. X. De Promontoriis C.VII §. IIX. De Locis Jurisdictionem Portugallicam agnoscentibus P.II.c.II. §. I.

IV. Regni *Castilia* sequentes sunt Provinciæ.

I. *Estremadura*, ab Oriente Portugalliæ sita, in qua Urbes extan- tiores *Badajos* & *Merida*.

II. *Andalucia* juxta Fretum *Gibraltar* & Mare Ibericum, à Vanda- lis nomen adepta est, q.d. *Vandalusia*: Secatur Fluvio *Bæti* f. *Guadalqui- vir*, & oblargum Frumenti proventum Granarium Hispaniæ vocari a- mat. Urbes ejus nobiliores sunt *Hispalis*, seu *Sevilla*, Provinciæ Metropo- lis omniumque Hispaniæ Urbium nitidissima, & mercium utriusque In- diæ stapula. De Portu ejus *S. Lucar*, item *Cadix* & *Gibraltar* dictum c. III. §. III. §. III. *Corduba* Dignitate ab hac proxima est, *Algezira* haut procul *Gibraltar* sita partem Titulorum Regionum constituit: De aliis Urbibus & Castellis hujus Provinciæ V.G. *Braun*, Th. Urb. T.I. & V.

III. *Granada* proxima ab *Andalucia* ad Mare Ibericum: In qua Homonyma ipsi metropolis, una è maximis Hispaniæ Civitatibus, quæ- que ultimo omnium Maurorum regimen sustinuit subjugata demum An. MCCCCXCII. à Ferdinando Catholico, postquam VII. Annorum obsidionem sustinuerat: In cujus rei memoriam hodie- num Festum S. Johannis Baptistæ sollemnissime celebrant, solent- que Cives Granatenses Maurorum more armati scuto & lancea, summo mane concurrentes inter se pugnx speciem præbere. Urbs Serici mercatura excellit, quam in singulari eaque maxima & par- væ civitati æmula domo *Alcaceria* dicta exercent; Nec aliqua hic facile domus est, quin fontem salientem & citrum minimum unam habeat. *Alhambra* pars ejus una; Regiam Arcem & vetus Mauro- rum Palatium complexa, cujus porta cum captus Maurorum Rex *El re Schico* exiret, expugnati Regni Granatensis hanc sempiter- nam memoriam remanere postulavit, ut nemini post se hæc Porta unquam

unquam pateret : Quod à Ferdinando Rege facile impetravit : Eoque hæc Porta ab illo tempore semper clausa mansit, & ne unquam aperiretur, firmum propugnaculum oppositum fuit. V. *Leod. de V. Frid. L. VII. init.* Philippus II. ibidem Arcem Novam excitavit forma quadrata ex cœruleo lapide singulari Architecturæ artificio ad normam secto. *Merul. cap. XXIII. De Albama, Antequera, Loxa V. Braun. T. II. Theatr. De Archidona eund. T. V. Malaga, portu, propugnaculo & Armamentario Africano, & Velis Malaga prope hinc distans Commercio Uvarum passarum celebris est.*

IV. *Murcia* juxta Sinum Virgitanum sita, Urbes habet *Murciam* & *Carthagenam*. *Murcia* Sedes fuit meritisimi de Re Astronomica *Alphonfi* Regis, cujus Tabulæ *Alphonfi* ab eo dictæ adhuc extant. *Carthagera*, *Novâ Caribago*, est ab *Asdrubale* Pœnorum Duce, quo tempore contra Romanos Bellum gessit condita. Novam tamen dictam scribit *Johannes Gerundensis Paralip. Hisp. L. I. in fin.* non ob Africanam illam, sed veterem aliam in ipsa Hispania, quæ hodierna Cantavilla esse creditur. V. *Merul. P. II. c. XXII.*

V. *Castilia nova* Regia Hispanorum Sede, *Mantua Carpetanorum*, seu *Madrito* notabilis est, item *Compluto*, quæ nunc *Alcala de Henares*, *Tolito* & *Jaene*. *Madritum* Urbs totius Hispaniæ populosissima, dignissimaque Regum Sedes, ob aëris puritatem, quæ tanta est, ut cum alias Flumine aliisve sordium avehendarum adminiculis careat, nullas ille, sordes patiatur, sed oblatas è vestigio exedat & calcis instar absumat : Æquiparando eo nomine *Isaphanæ*, Persarum Regiæ, quam aëris beneficium salvam præstat, cum ob sordium copiam alias continua infectione laboratura esset. Regiæ partui vicinæ ideo olim huc concesserunt, ut Principes recens nati statim purum haurirent aërem ; *Carolus V. Imp.* quoque paucos dies hic commoratus morbo *Quartanæ*, quo diu laboraverat, est liberatus. Domi civium plerumque humiles sunt : Primam enim earum contignationem Rex sibi vindicat, quam proinde, si redimere nequeunt, non exædificant. At à Palatiis Procerum majorem splendorem accipit, quæ postquam vicariatu in Belgio ; Italia aut India functi sunt excitare amant. Arx Regiæ in editorio quadam ejus parte jacet ; Et alio loco Domus Regia, *Buen Retiro*, ipsi ad sita, ad quam per ambulacrum *Prado* dictum itur. Plateas amplas habet, sed male stratas cum non exiguo ambulantium incommodo. Muris caret, at silicium copiam in, depressioribus aliquot locis circumjacentibus, cernere est, unde

Cinctum igne cecinit Hispanus Poëta Johannes Mena. V. Mornl c. XX. Voy. d'Esp. c. V. & XX.

Complutum Academia commendat, quæ sic efflorescit omni genere studiorum, ut jure optimo Πανεπιστήμιον appelletur, scripsit de suo tempore *Erasmus* Epist. ad Franc. Vergaram Grac. Liter. ibi Profess. Ibidem prima Biblia Polyglotta A. MDXV. excusa, a loco *Complutensis* dicta, & auspiciis sumptibusque Card. ac Archiepiscopi Toletani *Franc. Ximenii* emissæ, quos sumptus non minus ac impensas Bellicas alias ad immensarum opum invidiam levandam fecisse videtur. V. *Tbuan. L. I.* Inclaruit etiam Cursus Philosophicus ejusdem Academiae nomine Collegii *Complutensis* passim appellatus, quæ & è *Pertugallia* est Collegium *Coimbricense*, & ambobus subtilitate par, at perspicuitate & antiquitate majus Colleg. *Francofurtanum* à majoribus nostris scriptum & An. MDVII. jam editum, sed iisdem infelicius, quippe per injurias temporum ab hominum memoria remotum, cui tamen propediem redditum iri speramus.

Toletum centrum est & quasi Umbilicus Hispaniæ: Gothorum tempore cognomen Urbis Regiæ adeptum fuit, quemadmodum & hodiernum simul Jaene inter Titulos Regum Hispaniæ collocatur; At nunc primam Sedem Archiepiscopalem Hispaniæ sustinet, de quo V. P. II. c. I. §. XVI. In Schola ibi Magiam olim docere solitos notat *Leod. Vit. Frid. L. VII.* Cum Urbe *Burgos* de Prærogativa contendit, quam *litem Alphonsus XI.* subtiliter declinavit, qui cum *Compluti* indictum Concilium haberet, in omnium conventu, antequam litis ulla mentio fieret, inquit; *Toletanos* scio imperata libentissime fecituros, loquantur *Burgenses.* Hac Regis Oratione, conquivere, cum utrique se prælatos existimarent, *Toletani* quidem, quod Rex ante omnes eorum nomine locutus esset; *Burgenses* vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent: Hanc deinde consuetudinem Reges omnes *Castellæ* secuti sunt, quovis Concilium est ab illis indictum. Olor. de R. G. *Eman. Reg. L. I.*

VI. *Castilia* Vetus Urbes habet, *Burgos*, *Vallisoletum* s. *Valladolid*, *Salamanca.* *Burgos* prima Urbium Castiliæ veteris, eademque frigidissima Hispaniæ est: Nuperrime novum nomen meruit, ab hodierni Regis conjugio hic consummato. Incolæ elegantissime *L. Hispanicam* loquuntur; Rex singulari reservato *Canonicus Burgensis* audit. Emortualis fuit *Philippi Austriaci Caroli V. Parentis. Valdoledum*, Veterum *Pincia*, itidem Sedes Regia olim fuit; Præterito seculo nativitate *Philippi II.* inclaruit. *Salmanica* universitate celebris

briseft, in qua Didacus & Antonius Covarruviz & Dominicus Soto vixere.

VII. *Legio*, Provincia mediis feculis celebritatem meruit, quia sola fragmenta difiecta à Mauris Hispanorum potentia in Pelagio Rege fuo fervavit.

II. X. In *Gallicia* ad Oceanum Atlanticum *Compostella* eft, Peregrinationibus religiofis ad S. Jacobum celebris, de quo V. cap. II. X. S. II. & P. II. C. I. §. II. X.

IX. *Aftura* ad Oceanum Cantabricum Primogenito Hispaniarum Regis nomen dare folet, *Principia Aufuriarum* feu *de las Afturias*: Gemina enim eft, à civitatibus Oviedo & Santillana denominata, una d' *Oviedo*, altera *de Santillana*.

X. *Bifcaya* & *Guipufcoa* itidem ad Oceanum Cantabricum fita ob tenacem veteris Cantabrorum Lingvæ confervationem memoratu digna funt. Ad easdem pertinet *Molina*: Unde Dominus *Molina* in Titulo Regis Hispaniæ. De Urbibus S. *Sebastiani* & Belli Vadi feu *Bilbao* V. *Supr. c. III. S. III. §. III.*

V. *Aragonia* veterem *Tarraconenfem* Hispaniam nomine fuo confervare videtur. Partes ejus. I. *Aragonia* in specie fic dicta, cujus Metropolis *Saragoſa* *Cæſar auguſta*, Urbs à Juba Rege, ut creditur, condita, & Inaugurationibus Regum *Aragoniæ* olim deftinata, nunc Sedes Vice Regis Hispanici, & Tribunalis Regni *el Juſtitia* dicti, in quo *Aragoniæ* veterum libertatem fuam adhuc ſervant. Exemplum recens Judicum invito Rege Philippo IV. hic deſcriptorum V. *ap. Vay. d' Eſp. d. XXXIII.* Vetus eft ſed æque clarum, cum *Cæſar-auguſtani Emanueli* Regi *Portugalliæ* & *Iſabellæ* conjugi ejus, Regum Catholicorum filia, urgente licet *Ferdinando* Rege, fidem dare recuſarent, negantes id ſibi licere, antequam *Cives Valentini* & *Barcinonenſes*, qui ſuarum Civitatum jura tuerentur, eo convenirent. Inſiſtit nihilofecius *Ferdinandus*, non eſſe, cur illos exſpectarent, quos ſciebant idem officium ſuo tempore atque loco preſtituros, neque eſſe illis in re minime dubia cunctandum. Reſponderunt, non eſſe rem adeo facilem, ut non magnam conſultationem requireret: Se de fide danda minime dubitare, ſed de modo & conditione, quæ erant fidem daturi; Ad eam autem deliberationem commodius habendam opus eſſe Sociorum adventu, ut communis cauſa communi etiam conſilio ſuſtineri poſſet. Quod ſi veller, ut ipſi ſtatim fidem fuam aſtringerent, ſe id libenter facituros, ea tamen conditione, ut prius *Emanuel* & *Iſabella* jurarent, fore

cum primum venirent in Regni possessionem, ut jura & immunitates, quæ Ferdinandus ipse Aragonia populis abstulerat, sine ulla cunctatione restituerent. Respondet Ferdinandus, se nulla conditione passurum, ut ea, quæ propter summam iniquitatem sublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles injurias, redderentur. In his altercationibus fuisse tres menses cum non mediocri Regum offensione consumpti. Interim vero Caesar-Augustani de libertate solliciti clanculum arma in certas domos comportare, undique præsidia comparare, colloquia inter se de communibus rebus habere, nihilque omnino pratermittere, quo jus suum modis omnibus retinerent. Ofor. de R. G. Eman. L. I. Plura de Cæsar-Augustanorum privilegiis V. ap. Leod. L. X.

II. Catalonia q. Gothalaniam à veteribus Gothis, Pyrenæis montibus, Mari Mediterraneo, Fluminibusque Ibero & Cinga, qui inter hanc est & Aragoniam, cingitur. A. MDCXL. opposuit se Regi Hispaniæ, & Ducem Andegavensem tunc trimestrem Infantulum sibi Principem constituit, quo factum, ut partes ejus aliquæ in manu Regis Galliæ remanserint. Urbs primaria Barcelona s. Barcino, Autor modo dictorum, motuum, sed A. MDCLII. ad obsequium Regis Hispaniæ reducta. In eadem Tortosa; Item Comitatus Ruscinonensis, de Roissillon, in Pyrenæis montibus cum Fortalitio Perpiniaco, Perpignan, Clave Regis Galliæ ad Hispaniam, penes quem etiam simul toto Comitatu per Articulos Pyrenæos mansit.

III. Valentia ab ortu habet Mare Balearicum, à Borea Aragoniam, ab occasu utramque Castiliam, ab Austro Murciam. Metropolis ejus Valentia, nobile & à pulchritudine præcipue commendatum emporium, juxta Hispanorum Proverbium quo Barcino fertur dives, Caesar-Augusta futura, Valentia formosa. Mercur. c. XXI.

VI. Regnum Navarra novo nomine ita dictum à Navas, quomodo Hispani Areas Camporum planas arboribusque purgatas, quibus tamen in circuitu silvæ ac dumeta sunt, vocitant: Unde Navarra Regio, quæ complures habet Navas. Regionis caput est Pampelona s. Pompeopolis, Gubernatore Regio, munimentis item & præsidio adversus Gallicas invasiones instructa. Tafalla Sedes Regia olim fuit, V. Leod. L. VI. Cerveram cum Fridericus II. ingressus esset, incolæ famem publicam metuerunt, ideo Magistratus accessit ipsum & rogavit ut discederet, ne cariorem panis, vini & reliquarum rerum annonam redderet. Leod. ibid. Distinguitur alias in Navarram Superiorem & Inferiorem; Superior

perior Hispanica est, Inferior Gallica: Quam Distinctionem inter alia cognoscere est ex Mornæi *Memoires f. Lettres d'Etat*, p. 135. ubi dum Henrici IV. tunc temporis Navarra Regis ditiones recenset, nomine Navarra inferioris, *de la Navarre Basse*, complectitur *le pais des Basques*, *de Donnezan*, & *Beavniam*, in quibus reliquias erepti ab Hispanis Regni & Regium Navarra Titulum Henricum tunc conservare oportuit. Historiam Navarra Gallice scripserunt *Andr. Favyn. Paris. MDCXII.* & *Petr. Olbageray Paris. MD. CIX. 4to.* Subditi creduntur adhuc reliquum habere amoris aliquid erga priscos Dominos suos, hodiernos Reges Gallia, unde ab Hispanis liberius habentur. V. *Voy. d'Esp. c. XXXVI.* Plura de *Portibus Hispania* V. c. III. S. III. §. III. De *Fluviis* c. III. S. IV. §. X. De *Montibus* c. VII. §. IV. De *Lingua Hispanica* c. IX. S. III. §. II. De *Moribus Hispanorum* c. IX. S. IV. §. III. De *Ar- cibus Regiis* c. II. S. II.

§. II.

I. Gallia Limites : Limitum Natu-
ralium consideratio.	III. Provinciarum & Urbium Gallie
recensio.
II. In Gallia, quicquid acquiritur,
non Regis sed Corona acquiri: In-
comparabilitas Regnorum Hispania
& Gallia.	IV. De Burgundia, Lotharingia, Al-
satia.
V. Provinciarum Gallia in Parla-
menta distributio.

I.

GALLIAM ab Hispania separant Montes Pyrenæi; Quæ ipsorum parte dictum §. I. Ab Italia distinguunt Alpes, Ab Anglia Mare Britannicum. A Germania olim Rheno fecernebatur: Nostro tempore Linea Argentorato Caletum usque ducta, quod faciunt *Ortelius*, *Merula*, & alii, sed ultra quam nunc Limites ejus prolati sunt, ex quo Alsatia, Lotharingia & tot partes Belgii Hispanici acceperunt, quas *Vid. P. II. c. III. §. II.* *Ammianus Marcellinus* istos limites munimenta à naturâ facta vocat *Rer. Gestarum L. XV.* Hanc Galliarum plagam ob suggestus Montium arduos & horrore nivali semper obductos, Orbis residui incolis antehac pene ignotam, nisi quæ litoribus est vicina, munimina claudunt undique natura velut arte circumdata. Et à latere quidem Australi Thuryeno alluitur & Gallico Mari: Quæ cæleste suscipit plaustum à feris gentibus Fluentis distinguitur Rheno: Ubi Occidentali subiecta est sideri Oceano & altitudine Pyrenæi: Unde ad Solis Ortus attollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum. Quod ab aliis quoque factum, inprimis

Scriptoribus nostri ac præteriti seculi, qui & Gallis id eo nec ultra Alpes in Italia, nec ultra Pyrenæos Hispania bene fuisse observant, quia limites à natura positos transierint. Sed ista *Limitum Naturalium* suspecta in Vita Humana assertio est. Distinctio Dominiorum, adeoque Limitum positio, non naturæ, sed juris Gentium ac Vitæ Socialis opus est, quæ si abfuisset, nec Limites extituri fuissent: Natura velut æqua Libertate nos omnes producit, ita limitum ignara omnibus in universa eadem jura aperit: Limites ut intercederent ex institutione hominum provenit, quorum inter est, ne promiscuus ille rerum omnium usus genus suum in bellum universale omnium in omnes animet. Possent quidem *Limites Naturales* dici evidentia quædam partis Terræ unius ab altera discrimina; At nullus eorum in Vita Sociali usus est, neque possunt sine magna confusione Rerum publicarum admitti, sed soli Civiles locum inveniunt, h. extrema illa, quæ Jurisdictionem uniuscujusque Reipubl. terminant. Breviter: Limites Naturales Regionum Limites esse possunt; At Civiles Rerum publicarum sunt, & à solis hisce usus in vitam humanam redundat: Naturalium nullus vel minor usus est, sed major noxa, talibusque Respublicæ suinde minores, sæpe majores sunt.

II. Namque & hoc circa Limites Galliæ prætereundum non est, illos cum incrementis Jurisdictionis atque proferri, cum in Hispania aliisque Regnis, etiamsi Jurisdictioni Regis novi tractus accedant, priores Termini tamen iidem maneant, & tractus illi peculiaries Status efforment prout in utraque Sicilia Ducato Mediolanensi, Belgio &c. elucet, quæ Regis Hispaniæ Imperium quidem suscipiunt, sed non tamen Hispaniæ Regis, verum peculiaris Status sui Principis. Sed à Gallis quicquid acquiritur, id ipsi Coronæ Gallicæ accedit, & quantumcunque sit, Jurisdictionem Regis tamen Regis Galliæ agnoscere cogitur: Quod ipsum in causa esse observant Politici, cur Regnum Galliæ & Hispaniæ veluti incompatibilia sint, quia Hispania alii Coronæ inferi nequeat, Gallia v. quod acquirit, sibi annectat: Unde & Reginam Galliæ hodiernam solenni Renunciatione omni jure suo in Regnum Hispaniæ cedere oportuit, cum Regi Ludovico XIV. ex Hispania adduceretur. *L' une des plus anciennes Constitutions de la Monarchie d' Espagne, sur laquelle ils mettent tout le fondement de leur domination, est, que de Royaume soit inalienable, qu'ils vivent toujours sous leurs propres Roys, & que leur Couronne ne puisse estre annexee ny incorporée à aucune autre.*

Celle de France au contraire se veut arroger ce Droit (comme il conste par

par leurs Ecrivains & leurs Jurisconsultes) que tout ce qui est posse de & acquis par les Roys de France par quelque titre que ce soit, est escheu à la Couronne, bu'il est son propre Domaine, & n'en peut jamais estre demembre: & doit estre assujetty aux mesmes Loix & forme de Gouvernement que leur propre Royaume, tant pour la succession souveraine, que pour tout ce qui concerne l'Estat public. Do sorte que si la Monarchie d'Espagne tomboit par Mariage ou autrement sous le pouvoir d'un Roy de France, elle deviendroît un membre & un accessoire inseparable de la France, elle seroit reduite au mesme estat que la Bretagne, & autres Provinces; & à deffaut de legitimes successeurs de sa ligne, elle passeroit aux Collaterales, & à tous ceux, qui parviendroient au Trosne des Fleurs de Lis.

Tous les Francois sont tellement d'accord de cette pretention, qu'il seroit superflus de la leur prouver, quoy qu'il ne seroit pas difficile de la combattre: mais c'est une maxime receüe parmyeux, dont ils se sont mis en possession par un long abus, & qu'ils sont resolus de maintenir opiniastrement en toute sorte de rencontres.

Cette incompatibilité tient quelque temps le Conseil d'Espagne en suspens, il souhaittoit la Paix, mais il ne la vouloit pas acheter, au prix d'une si dure servitude, & les Directeurs de tant des Royaumes n'auroient jamais peu se résoudre à devenir sujets d'un autre, ne voir leur Couronne dominante erigee en Province.

La Reyne Mere de France, qui par les tendres sentimens de Mere, & de Tante, souhaittoit avec ardeur une si belle, & si sortable union de deux Persones, qui luy estoient si cheres, appliqua tous ses soins pour esloigner ces empeschemens, & l'on trouva ce temperament, pour esleuer les justes doutes du Conseil d'Espagne, que par le Contrat de Mariage l'Infante renonceroit absolument à toute sorte des droits, qu'elle pourroit jamis pretendre sur le tout, ou sur les parties de cette grande succession, sous quelque titre ou pretexte qu'elle pust jamais avoir, afin qu'en aucun cas la Monarchie ne pût estre ny sujette, ny demembrée.

Et l'on se porta d'autant plus facilement de part & d'autre à cet expedient, que le chemin en estoit tout frayé par l'exemple de la Reyne Mere, & qu'en effet la renonciation qu'elle fit estoit de mesme nature, que la presente dans la forme & dans la substance, & estoit fondee sur la mesme cause de l'incompatibilité de ces deux Successions. V. Bouclier d'Estat & de Justice.

III. Provincia GALLIÆ sunt, 1. Picardia, La Picardie, extrema versus

versus Belgium Hispanicum, Partes ejus: Vêra, *La Vraye Picardie*, quæ comprehendit Vicedamias *Ambianam*, *Corbientem* & *Pequignyam*, Comitatus, *Veromanduorum*, *Retelorum*, ac Ducatum *Tirascensem*. *Ambiana* est *Amiens*, *Samerobriua* veterum, præcipua *Picardiæ* Civitas, quæque nostro seculo sedes Doctiss. Virorum *Sammathanorum* Fratrum, fuit. *Corbia* Oppidum ad *Somonam*, quo loco fluvius, cui adjacet, *Somonem* ingreditur, Clavis itidem, qua parte jacet *Galliæ*. *Pequignya* nomine suo veterum *Israelitarum* casum pronunciandi *Schiboleth* & *Schiboleth* præteritis seculis renovavit. *Memoriæ* enim produnt *Franciarum* *Rerum* *Scriptores*, *Anglos*, postquam prælio jam essent victi, superstitēs omnes ibidem fuisse occisos, qui nomen *Pequigny* literis omnibus pronunciare nequibant, *Pequeny* loco *Pequigny* proferentes. *Perul. P. II. Lib. III. c. XX.* In Comitatu *Veromanduorum* est *Augusta Sveffonum*, *Soissons*, *Laudunum*, *Leon*, *Noviomagus*. *Noion*: Equibus Episcopus *Laudunensis* se Ducem ac Patrem *Franciæ*, Episcopus *Noviomagensis* Comitē ac Patrem *Franciæ* scribit. Fanum *S. Quintini*, *S. Quintin*, Prælio inter *Philippum II.* & *Henricum II.* præterito seculo innotuit. *Perrona* inter *Claves Galliæ* est, *Bellicis* cladibus sæpe fatigata: *Heribertus Veromanduorum Comes* ibidem *Carolū* *Simplicem Gallorum Regem* captivum detinuit. In Comitatu *Retelorum* est oppidum *Retelum*: In Ducatu *Tirascensi* prima urbs *Guisa*, vetus patrimonium *Fratrum Primogeniti Ducis Lotharingiæ*. Altera Pars est inferior *Picardia*, *la Basse Picardie*, in qua partes, *Santerre*, *Ponthieu*, seu *Pontia*, *Boulonnois*, seu *Bolonia Comitatus*, *Guisnes cum Caletō*, & terra de *Oye*. In *Ponthieu* seu *Pontio* est *Cresfiacum*, *Cressy*, *Gallorum* clade *An. MCCCXLVII.* ab *Anglis* accepta memorabile. *Bolonia Comitatum* *Reges Galliæ* tanquam *Feudum à D. Virgine* accipere & *Laudemii loco* *Cor aureum 2000. Ducatos* pendens solvere solent. *Petr. Matth. Histor. Ludov. XI. L. IIX. & ex eo Limn. Not. Franc. L. VI. c. X.* *Ludovicus XI. transiegit cum Bertrando Turriano*, qui erat *Dominus Bolonia*, & tanquam novus acquirens *Virgini Mariæ* homagium præstitit, discinctus, sine calcaribus, capite nudus & procumbens in genua, offerens, tanquam debitum ejus imagini, *Cor ex felido auro pondere æquans duo millia Scutorum*, hac addita *Lege*, ut in posterum ipse & ejus successores *Reges Francia* tenerent *Comitatum Bolonia à B. Virgine* in feudum, ei jurarent *fidelitatem*, & *mutatione Vasalli* contingente, offerrent *Cor ex Auro puro fabrefactum prædicti Ponderis*. Et Comitibus ejus *Se-culi* fuit *Godofredus Eustathii Bolonienfis Comitis Filius*, *Lotharingiæ Dux*,

Dux expeditione in Palæstinam & suscepto Regio Hierosolymæ Titulo celebris. De *Caleta* Portu Galliarum V. c. III. S. III. §. III.

IV. *Normannia, La Normandie*, Metropoli habet Rotomagum, *Rouen*, Sedem simul Archiepiscopalem & Parliamenti, quod per Normanniam jus dicit. Angli hic Johannem d' Arc. Puellam Aurelianensem, combusserunt, de qua V. P. II. S. III. §. VII. At XII. Augusti hic etiam Festum Anniversarium celebratur in memoriam eorundem cum Urbe tum tota Francia exactorum, Primarium Templum quod D. Virgini Sacrum tres habet Turres, quarum quarum media, S. Romani, vocatur, quæ Rotomagensium Archiepiscopi fuit; Secundæ nomen inditum *Butyracæ*, ædificatam enim ferunt è stipibus à populo corrogatis ad obtinendum quadragenarii Jejunii tempore Butyri usum. Ejus Canonici egregiis à Francorum Regibus donati sunt Privilegiis, inter quæ est, quod singulis Annis Ascensionis Christi die vinculis eximere possint Hominem aliquem facinorosum proximum Damnationi, certoque supplicio jamjam destinandum. Peragitur negotium illud variis ceremoniis, capsulamque magni precii, quæ D. Romani ossa cineresque contineri dicunt, Reus humanis portat: Ritusque causam narrant, libertatem aliquando abs serpentis cujusdam incursum Urbem D. Romani precibus, Latronis autem ope. *Merul. c. XXX.* Idem prolixius *Andr. Du Chesne* narat *Limæus L. VI. c. XXXI.* Cæteræ urbes sunt *Aumale, Alençon, Longueville, Vernueil*, quæ totidem Ducatibus nomen dedere: veluti *Evreux*, f. Ebroicum & aliæ Comitibus. De *Diepe & Havre de Grace*. V. *supr. c. III. S. III. §. III.* In eadem est ab exiguitate sua decantatum, si verum, Regnum *Tvetoti, Royaume d' Yvetot*, XVII. Parochiis admodum constans, eaque parte, quæ Constantia, vernacule Constantin dicitur, comprehensum. Regni Titulus natus fertur sub Lothario I. Francorum Rege, qui Vici Dominum obtruncavit ipso Paralceves die. Damnatus enim Rex scribitur Romani Pontificis sententia, ut cæsi heredibus tantum in suam Dynastiam juris simul Regio Titulo, concederet, quantum Regibus deinceps in totum Regnum Franciæ competat. *Merul. cit. c. XXX.* Adde *Lanf. Or. Contr. Gall.* Sed à recentioribus Rerum Gallicarum Scriptoribus res hæc figmenti accusatur: Gaguinum & Nicol. Gillium, qui vixerunt sub Carolo IX. & Ludovico XII. primum hanc Historiam nongentis annis postquam contigisse dicitur, annotasse, reliquis Historicis omnibus, qui ante eos vitas Regum & Pontificum scripserunt, ne verbo quidem hujus rei mentionem facientibus. Præterea

siquid à Dominis Yvetoti hac de re proferatur, id eò tendere, ut exemptionem tantum agri sui & Dominium absolutum probent; Nec in Gallia iuauditum esse, terras in eodem Regno reperiri, quæ Regi non subiectæ sint. Ipsos Yvetotanos quoque maluisse uti titulo Principis, quam Regis, qui certe sit ejus eminentiæ, ut haut conveniat Dynastiæ, quæ septendecim tantum Parochiis circumscripta est. V. *Scipion. Du Pleix T. I. Hist. Gen. de France & ex eo Limn. L. I. c. IV.* Descriptionem Normanniæ peculiari Libro dedit *Job. Nagerel du Pays & Duché de Normandie & c. Rouan 1610. 8vo.* De Veteribus Normannis eorumque rebus gestis prostant singulari volumine ita dicti *Scriptores Rerum Normannicarum.*

V. *Britannia, Bretagne*, olim *Armorica*, quasi ad Mare sita, *Ar Mor* enim veteri Britannorum Lingva, ad vel supra Mare significat, *Mor* Mare, *Morganus*, (nomen Familiæ in Cambria) *Maritimus*, seu quod perinde est *Pelagius*, unde & veteris Pelagii originem petunt. *Britannia Cismarina* vocatur in *Annal. Fuldd. ad A. 769, & 818.* Estque Superior & Inferior. Superioris Metropolis est *Nantes*, Sedes Veterum Ducum, *Britanniæ*: ubi & *Edictum Nanneticum*, Instrumentum Pacis & Securitatis Reformatorum in Gallia conditum. V. *P. II. c. III. §. IIX. Rennes Redon*, est Urbs Parlamentaria *Britanniæ*. De Fano *Briocensi & S. Maclovii, S. Brioux. & S. Malo* V. sup. *Historiar. Portuum.* In Inferiori est *Vannes*, quæ Venetia Cæsaris *L. III. De Bell. Gall.* Et *Brest*, De quo V. itidem *Hist. Port.* Singulariter jam præterito Seculo descripta est à *Bertrando d' Argentré.*

VI. *Pictavia, Poitou*, cujus Urbs Principalis itidem *Pictavia* dicta, *Poitiers*, Urbs post Lutetiam Parisiorum maxima, sed male strata & Hortis ac Areis oppleta. Inter veteres Episcopos habuit *S. Hilarium* qui nunc Patronus Urbis est, in cujus honorem & Statua in media fere urbe erecta cum inscriptione: *Divo Hilario, Urbis Propugnatori fidelissimo, assiduisimo, certissimo, Pictavorum Episcopo.* Ab eodem denominata *Abbatia*, nunc Collegium Canonicorum, cujus Abbas & Protector ipse Rex est: Unde jocus apud *Pictavienses*, Abbatem *S. Hilarii* cum Regina concumbere. Videntur hic etiam *Palatium Galieni*, & vasta *Amphitheatrirudera*, vulgo *les Arenes.* De *Amphitheatro Doveao*, & Saxo ingenti, *La Pierre Levée* V. c. *IIX. S. I. §. ultimis.* Provincia hac Peculiari Libro descripta est à *Job. de la Haye.*

VII. *Santoniam, Santoigne* f. *Xantoigne*; *La Perle de France* nonnulli

nullibi dicta: Urbes ejus *Saintes, Angoulême, Rochelle*: De cujus tristi ob-
sidione & horrenda fame V. *præc. c. III, S. III, §. III, & P. II. c. III*
§. IX.

IIX. *Guenna, Guienne*, in qua putant veteris *Aquitania* nomen,
conservari. Urbs principalis est *Burdigala*, q. *Burgus Gallorum*, Sedes
Archiepiscopalis & Parlamentaria *Guiennæ*, sed motibus adversus Re-
ges famosa. In nostra usque tempora sepe Gallicum jugum excutere con-
ta fuit, in potestatem Hispanorum transire cupiit, semper tamen intempestive
detecta pœnas consiliorum horum Regibus Gallia luit, inquit de motibus A.
MDC LII. ibi excitatis Priolus. De Antiquioribus A. MDXLIX. exci-
tatis V. *Thuan. ad h. A. Libro V.* Recentissimi fuere, qui A. M DC
LXXV. extraordinariorum tributorum causa extiterunt, plebe in Con-
ductores aliosve Ministros Regios variis injuriis ipsaque nece sæviente,
& publicas voces, *Vive le Roy sans Gabelle*, passim usurpante: Quo fa-
ctum, ut imposito valido præsidio militari, instauratoque præter Castel-
lum *Buccinæ, La Trompette, Castello du Ha* & erecta Nova Citadella coer-
ceri, Portas & Mœnia in suburbio S. Severini dejici, Cives armis veteri-
busque privilegiis exui, & Parlamentum denique hinc *Condomum* trans-
ferri oportuerit: De quo pluribus *Berw. Europ. p. VII. fol. 774. & seqq.*
Alia ad Urbem hanc pertinentia V. in *Gabr. Lurbei Chronico Rer. Burdi-
galensium*. Oppida *Blavia, Burgus, Liburnia, Fanum S. Æmiliani & S.*
Macarii. Castellum, Cadillacum Superiori tempore *Filiola Civitatis Bur-
digalensis* dictæ fuerunt, quod urgente Bello Præfectos è *Burdigalensi*-
bus acciperent. *Blavia*, *Blaye*, antiquum & munitissimum est oppi-
dum, quo Incolæ volunt *Rolandum Palatinum* natum & tumulatum
fuisse, cujus monumentum & hodiernum ostendunt, sed iusta hominum
statuta hautquaquam majus, nec grandia, sed minora quædam ossa tan-
tum continens, quod præterito seculo jam à *Francisco I.* Rege Galliæ
ac post eum à Ministris *Friderici II.* Palatini observatum. *Franciscus*
I. cum ex Hispanica captivitate reversus huc venisset, jusserat de *Rolan-
di* tumulo frustum marmoris abrumpi & illico postquam inspexisset, calce
seu cemento reliniri, de communi fama nihil detrahens, ne videretur frustra
id tentasse. Eodem vero post paucos dies & *Fridericus* venit & monumen-
tum videre voluit. Aderamus ego & *Doctor Joannes Langius Principis in-
signis Medicus*, qui de singulis diligentius scire volentes, perscrutati sumus à

Monacho, qui Principi omnia indicabat, de ossibus Rulandi, an adhuc integra, & ea, quæ fama diceret, longitudine in marmore concluderentur? Respondit illam famam nihil esse mentitam, neque nos movere debere marmoris brevitatem. Fuisse enim post multos annos à stragè Roncivalle translata, putrefactis jam juncturis non coherentia, sed simul veluti in fascem colligata, ibi esse reposita, & marmor pro longitudine tibiæ, quæ adhuc integre forent, excavatum fuisse. Admirati sumus vehementer si Monachus verum diceret, Rolandi magnitudinem, cujus pro marmoris dimensione tribus pedes ad minus longitudinis habuisset. Dum hæc nobiscum ratiocinamur, abiit Princeps cum Monacho, nos duo remansimus soli, inter nos dicentes: Quid si fragmentum marmoris revelleremus, cum nondum coaluisse cæmentum videamus? Placuit consilium & admovimus manus, quibus libenter cessit lapis, totumque se pulchrum intus inspeximus. Ubi prorsus nihil erat, nisi ossiculorum cumulus vix duorum pugnorum crassitudine, quo disperso, os vix ullum digiti longitudine invenimus. Quare reposito ut ante fuerat fragmento, risimus inter nos Monachi vel inscitiam vel imprudentem, mentiendi audaciam. Ita perhibet Leodius, de Vir. Frider. Lib. I. *Bajona, Bajonne*, Urbs antiqua & egregie munita in radice Montium Pyrenæorum sedet: Ubi singulare, quod Urbem nemo ingrediatur armatus, nisi Rex ipse, quique Regii Sangvinis sunt. Reliqui cujuscunque Dignitatis & loci, ad inferiorem urbis partem arma coguntur relinquere. Oppidum Aqvarum, *Aqs*, ibidem ad Pyrenæos Montes situm olim Thermarum usu inclaruit, tempore Anglorum *Urbs Nobilium* dicta, quod à XII. Nobilibus regeretur, quorum unusquisque in ea Turrim habebat suæ Gentis cognominem *Merul. c. XXXIV.*

IX. *Vasconia, Guascogne*, à Cæsare *Aquitania*, post Novempopulania, denique à Vasconibus devictis & huc è Pyrenæis saltibus abductis *Vasconia* dicta. Vascones enim pars Cantabrorum fuere, quos hodieque Hispani *Vascuena* vocant. Unde & duplex *Vasconia, Iberica & Aquitanica*. Hujus, de qua agimus, partes sunt Ager Armaniacensis, *Armaigna*, Bigerronum, *Bigorre*, Seneschallia *Agimnensis*, quarum plerasque expulsi Reges Navarræ usque ad Henricum IV. à Regibus Galliarum in feudis habuerunt. Bigorræ primaria Urbs *Tarba, Tarbe de Bigorre*, de qua & *Terouenna, Terwaen*, in Artesia Franciscus I. inter familiaria colloquia dicere solitus fuit, *duobus pulvinis se nixum velut in utramvis aurem*

Vem ociaſe dormire : Quo dicto Tarbellorum illam ad Pyrenæos montes in Aquitania & Terrovennam Morinorum Arcem innuebat , quibus extremitatibus uniuerſi Regni incolumitatem metiebatur. Henric-Petr. in Vita Henr. II. R. G. Contin. Ferron. f. 257. Ibidem Ducatus Allebreti , è cujus Ducibus prognata Johanna Albretana, Navarra Regina, Mater Henrici IV. Regis Galliæ, hodierni Regis Proavia. Urbs principalis Provinciæ eſt Auguſta Aufcorum , Auch. In eadem Condomium , Condom, Nomen 1. Tractus, quem La Senefchaufſee de Condomois & in ſpecie Vaſconium vocant. 2. Oppidi haut procul Baiſa Fluvio ſitu , quo A. M DCLXXV. Parlamentum Burdigalenſe tranſlatum. De Capotis apud Bigerrones & Benearnenſes. V. c. IX. S. II. §. V. Extat de hac Provincia Arnoldi Oihenarii Noticia utriusque Vaſconia tam Iberica, quam Aquitanica. Par. 1638. 410.

X. Langvedocia, q. Langothia, Gothis, quorum Sedes olim fuit ; Aliis probabiliter à, *Langue d' Oc*, quod incolæ, reliquis Gallis pro ita Latinorum *Oui* proferentibus, *Oc* dicant: Unde & Francis Tractus hoſce *Lingua Torta* Gubernamentum dici annotat *Merulac. XXXVII.* Urbesejus *Toloſa*, *Narbona*, *Mompelièr*, *Nemaufus* ſ. *Nimes*. *Toloſa* Urbs Archiepiſcopalis & Sedes Parliamentaria, olim Regia veterum Regum Gothicorum, ac poſthac Chriſtianorum Albigenſium receptaculum, unde *Doloſam* dixere, qui his male cupierunt. V. *Petr. Cifterc. Deſcr. Albig. Narbona* etiam Urbs Archiepiſcopalis ad Oſtium Atacis Fluvii ſita, de cujus conjunctione cum Garumna dictum c. III. S. IV. §. IX. Cui hic addendum tranſitum primum publico nomine A. M DC LXXII. d. XXI. Febr. tentatum fuiſſe, Domino de *Riquet*, Directore hujus operis quinque naves minores, quas Barqvas vocant, primo *Naurouſſen*, tum *Montiſcarum*, indeque in Garumnam educente. V. *Schöndorf. Itin. Gall. p. 193.* *Mompelièr*, Mons *Peffulanus*, item Mons *Puellarum* dicta, ſita eſt colliculo decem leucis à Mari Mediterraneo, cujus Territorium ſimplicium feraciſſimum Medicos præcipue invitavit, ut ſedem ibi figerent ac medicinam cum laude docerent. *Nemaufus*, *Nimes*, antiquiſſima urbium Gallicarum perhibetur, quæque ſupra omnes, quæ toto Orbe Romano fuerant, ſi Romam unam excipias, antiquitatis venerande monumentis ſpectanda, amphitheatro, palatio, delubro *Veſta* extra Urbem, & admiranda paſſim pulchritudinis rudeſibus & fragmentis, quæ cum recentibus Regum noſtrarum adificiis integris etiam hodie certant: Inquit de ſuo tempore

Thuanus L. XLVI. Antiquitates hæcæ singulari Sylloge edidit *Joh. Jac. Grasserus* & recentissime *Schöndorf. p. 201. & seqq.*

XI. Provincia, *Provençe*, una è melioribus partibus Galliarum, ac *Rosmarini*, *Myrtorum*, ficuum, vinorum etiam feracissima: Urbs principalis *Aquæ Sextia* olim, nunc *Aix* dicitur, & *Aix le Baing*, in discrimen ab *Aquis* grano, quod *Aix le Chapelle*. Celebratur à platearum nitore, ac amplitudine, præcipue vero Sede Archiepiscopali & Parlamento Regio, cujus membrum fuit insignis ille & tota Europa celeberrimus *Nicol. Periescius*, cujus Vitam singulariter descripsit *Gassendus*, Musæum ex parte *Schöndorf. p. 11. & seqq.* Arelatum, *Arles*, itidem Sedes Archiepiscopalis, Olim Regia Regum Burgundicorum, unde *Regnum Arelatense*. *Massilia*, *Marseille*, Claustrum Maritimum & Emporium Regni Gallici, Italiam, Siciliam, Mauritaniam respiciens: Servat memoriam S. Lazari à Servatore excitati, quem primum Episcopum suum fuisse prædicat. Libertate maxima gavisa, sed eadem A. MDC LX. ab hodierno Rege exuta fuit, Porta Regiæ simul parte Muri diruta, & lapide juxta eam, cui aureis literis inscriptum erat: *Sub Regis Imperio Summa Libertas*: disjecto. *Citadella* dn. erecta, ne spes *Massiliensibus* esset Libertatem suam in posterum resumendi: Senatores quoque amoti & loco CCC. tantum LX. relictæ, Nobilesq; Senatu exclusi fuerunt. Historia antiqua ejus singulari Libro exhibita à *Cl. V. Petro Hendreich.* De Portu *Massiliensi* & *Tolonensi*, *V. c. III. S. III. §. V.* Inter *Massiliam* & *Arelatam* siti famosi illi & à veteribus decantati *Campi Lapidii*, *Les Craux* nunc dicti longitudine ac latitudine III. milliarium *Germanicorum*, quos memoriam prælorum *Herculis* servare dicunt.

XII. *Avenionensis* seu *Venissæ* Comitatus, *La Comté de Venissy*, ad Meridiem & Orientem Provinciæ adjacet, ad Septentrionem *Delphinatui*, ad Occidentem interjecto *Rhodano* *Langvedociæ*, olim pars habitus *Narbonensis* Galliarum: Urbes ejus: *Avenio*, *Avignon*, de qua inter alia memorabile, quod potiora ejus omnia numero septenario consistit, qualia VII. *Templa Parochialia*, VII. *Canonicorum Collegia*, VII. *Xenodochia*, VII. *Virginum Monasteria*, VII. *Patrum Conventus*, VII. *Porta*, VII. *Palatia*, unde species septena exeunt. Tum *Carpentoracte*, *Cabalio*, *Cavaillon*, & *Vasio*, *Vaison*. Jurisdictionem agnoscit Pontificis M. non Regis Galliarum, in quem tamen Incolæ non obscure propendunt. *V. P. II. c. III. §. XIX.* Peculiaris quoque Cæli in hoc Comitatu proprie-

prietas, quod sit plerumque impluvium, aqve ac in Ægypto: Quod fide Kircheri recensemus *Oedip. Æg. Synt. I. c. VII.* Petitque ille rationem huius rei à montium situ, qui terræ proprietatibus adjuti, pro plaga Cæli, quam aspiciunt, attractos vi Solis è terra vapores in alia atq; alia plaga modo in pluvias, modo in ventos resolvere soleant.

XIII. Principatus Arausionensis, *La Principauté d' Orange*, innox undique jacet Avenionensi Comitatu, fluente illic ad Occidentalia Rhodano, forma fere semilunari, exurgentibus utrinque versus Septentrionem Cornibus. Urbs ejusdem cum Principatu nominis, Arausio', *Orange*, cujus fata A. MDCLX. & A. MDCLXXIII. V. P. II, c. III. §. XIX. In læto fructuum hujus tractus proventu sola poma Auriaca desiderari tradit *Jod. Sincerus*, ferriqve proverbium, ait: *En Orange il n'y a point d' Orenge*, sed an veritas ei respondeat, ipse dubitat. *Itinerar. p. 105.*

XIV. *Delphinatus* nomen est à Castello Delphini, *Chasse au Dauphin*, seu potius, quod multi Principes, qui Delphini dicti fuerunt, hanc ditionem tenuerint. primaria Urbs ejus Gratianopolis, *Grenoble*, Sede Parlamenti Delphinensis & elegantia Turrium conspicua. Ludovicus XI. in tractu ejus notavit, Turrim sine veneno, *La Tour sans venin*, ad Pagum Pariset, quam nullum animal venenatum accedit, quin statim moriatur, & Fontem ardentem, *La Fontaine qui brule*, prope vicum Vif. cælo nubibus obducto vel radiis Solis abactis. V. *Geogr. Hispano-Gall. p. 341.* Tum est *Vienna*, Archiepiscopatus & Ducatus Titulo honorata, cujus Archiepiscopus & Titulum Primatis Primatum sibi vendicat. Ibi dem memoriam exactæ à Pilato vitæ servant in Spelunca, quæ Nebulis perpetuo obumbratur, & Pyramidibus, quas Incolæ in vineis ad Urbem, monstrant, exulantisque ibi domum fuisse perhibent. Ebrodunum s. *Ambrun*, Montibus cingitur, qui Vini, Fructuum, simpliciumque innumerorum Mannæ præterea in Arboribus feraces sunt. *Valentia*, Urbs inter elegantiores & munitiores Delphinatus, quam discriminis ergo *Galliam* vocabimus ab altera, *Valentia Hispanica*, de qua supra, & *Valentia Italica*, ad Padum sita, cujus mentio fit *Articul. Pyren. XLVI.* Gratianopoli haut longe distat *maius Cerrofa Monasterium*, *la Chartreuse*, quæ Sedes Generalissimi Carthusianorum & C. Patrum hic locatorum. Cuilibet adventanti datur in eo hospitium triduanum sine omni recompensatione & cuique nationi destinatum est suum conclave: Fueruntq; Priores hujus Cænobii *Franciscus de Puteo* & *Petrus Surdus* Jcti: Situm

Situm est II. ab urbe milliariibus non procul via Regia, quam Hannibal sibi versus Italiam interruppes aperuit.

XV. *Territorium Lugdunense* Urbem fert sui nominis Lugdunum. Emporium opulentissimum nundinisque per totam Europam celebre. Præterea Sede Archiepiscopali inclauit, Præsidentemque olim habuit S. Hilarium; Primarium Templum ejus S. Johannis, cujus Decanus Dux, Canonici Comites appellantur, præter quos Regem ipsum aliosque Principes Dynastasque *Canonicos Honoris* habet, de quibus interrogatus la Faye ab Henrico IV. R. G. respondit: *Que les grandes & celebres Eglises de l'Europe avoient des Chanoines d'honneur, qui estoient Princes Souverains aux terres, des quels elles estoient fondées, ou Princes étrangers, qui par leur piété ont obligé l'Eglise à ceste reconnoissance d'honneur, que la place de Chanoins d'honneur n'est pour l'office, ny la Charge, ains seulement par reverence & privilege: Car comme le Prince, qui est Chanoine d'honneur n'oblige à autre chose, qu'à jurer la Protection & Conservation des prières qui y sont.* P. Matth. T. I. L. II. Narrat. III.

XVI. *Avernia, Le pais & Duché d'Auvergne*, est superior, le haut pais d'Auvergne, in qua primaria urbs S. Flour, Fanum S. Flori in edita rupe situm; Vel Inferior, Alimania, l'Alimaigne, alias dicta, in qua Claromontium, Clermont, Urbs olim propugnaculis celebris & terror Gothorum, à quibus sæpe obsessa, tandemque post calamitates multas ad deditionem coacta fuit: C. Solius Sidonius Apollinaris hic Præsulem egit; Et ex Fluvii Tiretaine aquis hic natus cernitur mirabilis pons Lapidus longus XXX. Latus VII. crassus VI. ulnas. V. Schönendorf. p. 395.

XVII. Cadurcium, *Quercy*, habet Dioceses Doveonam Cadurcorum, Cabors & Montalbanum, Montauban, locum, quem Reformati frustra obsidente milite Regio A. M. DLXII. MDLXIII. MDC XXI. fortiter defenderunt; At tandem post *Pacem Nemausensem* A. MDC XXIX. in persona Richelii Cardinalis Regi dederunt. Vid. Gramond. *Hist. L. X. init. & L. XIIX. fin.* Dan. Chamierus, celebris Reformatorum Doctor hic docuit, eaque die, quam fatalem sibi prædixerat, obiit stratus globetormentario Obsidentium litera C. signato.

XVIII. Rutenium, *Rovargois, La Seneschauſſee de Rovargne*, item duas complectitur Dioceses *Vabrais* & Segodunum hodie *Rhodaïs*.

XIX. Petrocorii, *Le Pais de Perigord*, prima urbs *Periguenx*, olim *Vinduna*.

XX. Lemovicium, *Limosin*, duplex, Superius, *Limosin* in specie sic dictum, ubi urbs *Limoges*: Et Inferius, *La Marche de Limosin*, ubi Tutela, *Tulles*, *Ufarcha*, *Uferche*, & *Briva*, *Brive*.

XXI. Bituricum, *La Duché de Berry*, Lemovices à meridie habet; In ea Avaricum, *Bourges*, Urbs primaria & studiis Juris celeberrima, ubi *Andreas Alciatus*, *Eghinardus Baro*, *Petr. Rebuffus*, *Franc. Duarenus*, *Franc. Balduinus*, *Anton Contius*, *Hugo Donellus*, *Franc. Hottomannus*, *Jac. Cujacius*, *Job. Mercierius*, &c. vixerunt. Carolo VII. R. G. receptaculum præbuit, presso ab Anglis quem ideo quod sola fere hæc urbis ipsi superesset. *Biturigum Regem* dixere. Turris ibidem, Palladium urbis, Antiquitate veneranda, in qua Aurelianus Dux, postea Ludovicus XII. fuerat inclusus, ab hodierno Rege tempore motuum Civilium Galliarum solo ævari iussa. Inter Privilegia Incolarum est, quod uti possint Titulo Baronum, *Ily a quelques villes Privilegiées, comme Bourges entre autres, dont les Bourgeois se qualifient Barons, ainsi que Camdenus à remarqué, qu'en Angleterre ceux de Londres, Warwic & autres villes avoient ce droits, de se qualifier Barons. L'Oyseau des Seigneur. c. VII. n. 44.* Iisdem v. & joculari nomen attributum *des Moutons de Berry*, quo Animalis Urbs in insignibus utitur, eodemque Provincia abundat. Ejus Jurisdictioni quoque annumerantur Comitatus *Sancerre & S Aignan*, & Baronia *Mont faulcon* cum Castellaniis compluribus. *Sancerra* Gravi obsidione Reformatorum & horrenda fame A. M DLXXIII. in Historiis præteriti sæculi innotuit: Cujus specimen fuit cadaver Puellæ triennis fame mortuæ de consilio vetulæ refossam & ab ipsis parentibus in cibum versum, qui tamen recepta Magistratus Sententia ad ignem damnati sunt. V. pluribus *Thuan. L. LV* Post eam est *Ysouldon*, cui itidem annumerantur Baronia & Castellania aliquam multam.

XXII. Borbonii Tractus, *Le Pais de Bourbonnois*, unde *Borbonii*, nomen hodiernæ Familiæ Regiæ, & Urbs nominis consimilis, *Bourbon*, *Borbonium*: Urbs principalis est *Molinum*, *Moulins*, locus cultorum & forficum fabrica notus.

XXIII. Belsia, *La Beausse*: Cujus tres partes, *La Haute Beausse*, in qua Carnutum Regio, *Le Pais de Chartrain*, cum oppido Carnuto, *Chartres*, Unde *Ivo Carnutensis*: Quam refertur & Comitatus *Druidensis*, *La*

Comté de Dreux, cum oppido ejusdem nominis, quod veterum Druidum Sedem fuisse opinantur; Et Monfortius *La Comté de Montfort* : Ducatus Andegavenfis, *La Duché d'Anjou*, cum Urbe *Angiers*, Andegavo, tractus Vini generosi proventu nobilis, quod inde *Vin d'Anjou* vocari solet; Idem Tertiogenitum Regis Galliarum, aut si Regius Frater superfit, Secundo genitum denominat Ducem Andium, quemadmodum proximus à Rege est Dux Aurelianensis. Eodem pertinet *Salmuria*, *Saumur*, urbs Reformatis ab Henrico III. concessa, & Academia ab iisdem ornata, in qua Moses Amiraldu excelluit, Contiguus præterea est Comitatus Cenomanensis, *La Comté de Maine* : Denique Perchensis, *La Comté de Perche*. Media Belsia, *Moyenne Beausse*, comprehendit Comitatus Blesensem, *Dunensem* & *Tonnoriensem*, *La Comté de Blois*, de *Dunois* & de *Tonnoire*; In Comitatu Blesensi urbs similis nominis *Blesa*, *Blois*, civium humanitate & singulari Lingvæ Gratia laudata : *Regalis Civitas* vulgò vocari solita, quod & amœnissimus sæpe Regum secessus, & educandis Ipsorum Principumque liberis consecrata. Sed Principibus fatalis creditur; Ideo Arcem Principum tumultum vocare solent. V. *Gramond*. L. XVI. Hic enim Guisii interfecti, Vindocinenses capti, Catharina de Medicis XII. diebus post interfectos Guisios obiit; Eodem secessit Maria de Medicis A. MDCLXVII. & iterum Gasto Aurelianensis A. MDCLX. mortuus. Porro continet Ducatus Vindocinensem & Turonensem, *La Duché de Vendosme* & *Touraine*, in qua Turonum, *Tours*, S. Martini Sedes, qui inde Turonensis dictus, in cujus memoriam & Oleum custodiunt vulgo Turonense dictum quo Henricus IV. ungi voluit, cum Rhenenses Ampullam suam ipsi invidissent, de quo actum *Notic. Dign. Diff. IV. c. I.* Situm hic etiam Monasterium *Marmontier*, quod ditissimum, totius Galliarum esse perhibent. Inferior Belsia, *La Basse Beausse*, complectitur Ducatum Aurelianensem, *La Duché d'Orleans* Ditionesque *Lorriacam* & *Soloniam*, *Le Pais de Lorris* & *Sologne*. *Aurelia* Urbs prima initia, respirandi ab Anglorum impetu Gallis dedit, præbita à Johanne d'Arc, quam *Puellam Aurelianensem* posthac dixere, cujusve memoriam Aurelianenses hodiernum solenni festo D. IIX. Maji celebrant, de qua P. II. c. III. Franciscus I. Rex Galliarum hanc per eminentiam urbem dicendam censuit, Lutetiam verò non urbem, sed orbem. Ideo Carolus V. in Germaniam reversus, se quicunque in Gallia vidisse dixit, *Domum*, *Pagum*, *Hortum*, *Urbem* & *Orbem*, intellectis Arce *Rupifucaldia*, *Roche foucault* in *Santoniam*, *Pictavia*, *Turono*, *Aurelia* & *Lutetia*. Non potuit magni caput

caput esse Aurelia Regni: Ergo quod reliquum est, cor animusq; fuit: Legitur inscriptum in Curia Aurelianensi.

XXIV. Francia in specie sic dicta, *La France*, comprehendit Præfecturam & Comitatum Parisiensem, Ducatum Valefium, Ditionesqve Hurepensium, *Heurepois*, & Gastinensium, *de Gastinois*. Præfectura Parisiensis. *La Prevosté & Comté de Paris* in quatuor ditiones dividitur: Parisium, Gouellam, Insulam, *l' Isle de France*. Vexinum Francium. De *Lutetia Parisiorum*, Urbe Regia Galliarum V. c. IIX. S. II.

XXV. Campania, *La Comté de Champagne*, duplex est, Inferior & Superior. Inferiori accensentur Tricassium, *Trois, Ivigny, Basigny, Vallage*; Superioris, *Le Pais de Periois*, Metropolis Vitriacum, *Vitry*. Eidem adjacent, Ducatus Rhemensis, *la Duché, Pairie, & Archevesché de Reims*, in qua Metropolis *Reims*, olim Durocortorum: Urbs Inaugurationibus Regum Galliarum celebris, ubi & Ampullam ita dictam *Rhemensis* in Abbatia S. Remigii custodiunt, de qua V. *Notic. Dign. Disf. IV. c. I. §. IV.* Lingonensis Ducatus, *La Duché, Pairie & Evesché de Langres*, ab urbe, *Langres*, quæ olim Andomandunum Lingonum, loco ab humanitate & Ingenuitate Incolarum commendato. *Schondorf. Itin. p. 89.* Comitatus Catalaunensis, *L' Evesché, Comté & Pairie de Chalons*, ubi *Chalons*, cujus Campi Catalaunici alias etiam Mauricii & Mauriaci conflictu Aëtii cum Atila Hunnorum Rege celebres sunt, quancquam alii in Campis Catalanis juxta Tolosam, alii in planitie Catalacensi in Montanis Arvernæ id factum velint contra quos disputat *Merula ad h. l. c. XXIII.* Comitatus Lignienensis, *La Comté de Ligny*, Comitatus Mottensis, *de la Motte*, Brienensis Ditio, *Le Pais de la Brye*, dn. Archiepiscopatus Senonensis, *L' Archevesché de Sens*.

XXVI. Burgundia, *Bourgogne*, duplex est, Superior, quæ Comitatus, & Inferior, quæ Ducatus. Ducatus Metropolis est Divio, *Dijon*, Tunc sunt Augustodunum *Austun* & Cabellinum, *Challonsus Saone*. Comitatus alias *la Franche Comté*, 1. Liber Comitatus dicitur, de cujus causis V. *Chisler. in Alsat. Vind. c. XI. f. 71.* Crantzius *Saxon. L. VI.* & Æn. Sylvius *Comm. L. IV.* Burgundiam Imperialem vocant. Ac dividitur in tres Dioceses Dolanam, Superiorem & Inferiorem. Primæ sedes est *Dola*, secundæ *Vesulium*, Tertiæ *Polichnium*. *Dola* totius Comitatus est Metropolis. In Inferiori diocesi est amplissima *Salinarum* Civitas, à falsis denominata fontibus, à quâ & *Domini Salinarum* Titulus aliquando inter Titulos Regis Hispaniæ fuit. In Umbilico sita Vesontio, hodie

hodie *Besancon*, urbs olim Libera & Imperialis, sed per pacem Monasteriensem municipalis reddita, & Regi Hispaniæ loco Franckenthalii concessa, eoq; Matricula Imperii Comitibus Ratisponensibus A. MDC LIV. exempta, Ideo etiam, cum Galliæ Rex A. MDC LXIX. eam obsideret, ac Bisontini se Urbem Imperialem esse causarentur, respondit: Daß sie vermittelst des Münsterischen Frieden: Schlusses keine Reichs: Stadt mehr wäre / sondern gegen Franckenthal verwechselt worden / und also dem Spanier zugehörete / und daher der König in Frankreich / der jetzt mit Spanien Krieg führete / berechtigt wäre / sie mit anzugreifen. V. *Diar. Europ. ad MDC LXIX. f. 145.* Vid. de hoc Comitatu peculiarem Librum *Ludovici Gollusii Gallice.*

XXVII. Burgundiæ Ducatui ad Austrum adjacet Comitatus Karolesii inter Ararim ac Ligerim situs & ab Oppido *Charoles* dictus, qui olim Primogenito Burgundiæ Ducis Parente adhuc superstiti nomen dedit: Quod observatum videmus in Carolo Audace, qui quamdiu in vivis erat Pater Philippus Bonus, tali nomine in Belgicis Francisq; Historiis nusquam non occurrit, *Comte de Charolois.* Idem factum in Carolo, qui postea Romanorum fuit Imperator, vivo Patre Philippo. *Merula c. XLVIII.*

XXVIII. Lotharingia, *La Loraine*, dicta q. *Lothar-reich*, Regnum Lotharii, olim Regni Titulo insignita, nunc v. in Ducatum reducta. Ad Nominis ambiguitatem pertinet usitata mediis seculis distinctio *Lotharingia Mosana*, quæ Ducatum Brabantia vicinæque ei loca complexa fuit, & *Lotharingia Mosellana*, quæ hodierna Lotharingia. Metropolis est Nancy, Nancejum, Urbs non magna sed pulchra, Templisque & monumentis Ducum celebris, inter quæ & Caroli Audacis superioribus temporibus hic cæsi; Sedes item Ducum est, ex quo Metis ad Gallos transit; Sed Munimenta ejus dejecta vi *Artic. Pyreu. LXII. Pont à Mousson*, Universitatem Lotharingicam habet, ubi *Petr. Gregor. Tholosanus & Wilh. Barclajus* vixere; Et nostro tempore natam Lithopædion *Fætus Muscipontani* nomine innotuit, Ingeniaque Naturæ Curiosorum exercuit. *Vaudemontium* V. milliaribus Nancejo distitum primogenito aut proximo heredi Ducis Lotharingia Titulum *Principis Vaudemontis* tribuit. Ratione *Nomeny*, quæ Baronatus olim, nunc Principatus Duci Lotharingia in Imperio Germanico votum fert. Eadem olim comprehensa fuere tres urbes cum Diocesibus eo pertinentibus, *Mediomatricum. Mets*, Tullum, *Tull*, & *Virdunum, Verdun*, quæ sub Henrico II. Impe-

Imperio ademptæ & Jurisdictioni Regis Galliarum transcriptæ fuerat, Jurisdictione Ecclesiastica tamen Electori Trevirensi relicta, quam & in *Moyenvicum* retinuit, quod per Articulos Pyrenæos Regi Galliarum traditum fuit. Vid. *Instrum. Pac. German. Gall. & Artic. Pyren. LXII. Metis* vetus Sedes Regum Austrasiæ cum A. MDLII. ab Anna Momorantio occupata esset à Carolo V. mox iterum obsessa fuit, conatu tamen irritum; Unde in Gallorum potestate mansit, Carolo autem opprobrium fortunæ retrogradæ vulgo reliquit: Quod expressum à nonneminè addita Columnis Herculis cum Elogio *Plus ultra*, solito Caroli Symbolo, Cancrini imagine cum verbis: *Plus Citra*. Alius hoc Disticho in eandem rem luit: *Herculis optasti longas transire Columnas, Siste gradum, Metis hæc Tibi mæra datur*, Attamen cur Carolum ideo fortunæ suæ pœniteret, causa non erat, expugnatis quippe paulo post factam *Metensem obsidionem Tervana*, munitissimo Belgici limitis propugnaculo, (de quo præc. n. IX.) atque *Hedino*, veteri Artesiorum Principum arce, captis utrobique, aut interemptis è Gallica Nobilitate permultis, etiam post in Italia contra hostium vires *Genuensibus* asserta magnam partem *Corfica Insula*, & quod pluris habitum est, *capta Senarum Urbe*, pulsisque inde ac fere omni *Hetruria* Gallicis armis. *Strad. Dec. I. L. I.* Interim Henricus IV. R. G. hic Parlamentum instituit, quod post Ludovicus XIII. A. MDCXXXIII. Tullum transtulit. In Basilica S. Arnoldi monumentum Ludovici Pii ostenditur. *Tullum*, urbs itidem Imperialis olim, Parlamentum Metense, ut modo diximus, exceptum, ac nupera Pacificatione Neomagenfi Lotharingæ Duci loco occupati à Gallis Nanceji oblatum fuit. *Verdunum* itidem A. MDLII. occupatum, sed suis juribus relictum: Ideo A. MDCI. adhuc leguntur Regi Galliarum quidem fidei sacramentum dedisse sed non nisi promissa pensione annua CCXXXIII. Numorum. At A. MDCXXVII. extracta à Gallis *Citadella* plenius subjici cœpit, cui quidem Episcopus tq. supremus Urbis Dominus eoq; nomine Princeps Imperii se opposuit, ac affixo in triviis scripto jus suum manifestavit, idemque, cum Magistratus id avelli curasset, jacto in Urbem anathematis fulmine roboravit. At prævaluit nihilominus Præses Regius, arx perficitur, ac Verdunensibus omni cum Imperio commercio interdicitur. *V. Gramond. L. XVI.* Territorium *Barrense*, *Le Barrois*, eodem pertinuit, sed totum Regi Galliarum relictum per *Art. Pyren. LXIII.* Ejus Metropolis est *Barrodocum*, seu *Barleduc*, ita dictum in discrimen à *Bar sur Seine* & *Bar sur Aube* oppidis Campaniæ.

XXIX. Denique Aſſatia accedit, & illa quidem Superior vel Inferior, olim Germanici noſtri Imperii pars, ſed Gallia nunc una cum Suntgovia annexa, ſervata tamen Libertate Civitatum Imperialium, item Abbatiarum Murbacenſis, Luderenſis & Andlavienſis. Confer, *P. II. c. III. §. II.*

XXX. Qui alio ordine Provincias GALLIÆ enumerant, à numero Parlamentorum & facta ratione Jurisdictionis ipſorum diſtributione illas proponunt. quos inter *Merula Cosmogr. P. II. L. III.* quem & hæcenus ſecuti fuimus, licet ab ordine ejus digreſſi, qui breviffime talis eſt: *Parlamentum Pariſienſe*, quod ſub ſe habet *Piccardiam, Franciam, Belſiam, Campaniam, Tractum Lugdunenſem, Bituricum, Borbonium, Pictaviam, Arverniam.* II. *Rotomagenſe*, ſub quo *Normannia.* III. *Redonenſe*, cui ſub eſt *Britannia.* IV. *Burdigalenſe*, ſub quo *Lemovicium, Petrocorium, Guenna*, & in *Vaſconia Ducatus Albretanus.* V. *Toloſanum*, quod habet *Languedociam, Cadurcium, Rutenium*; Et in *Vaſconia Armaniaceſes, Bigerrones, & Comingenſes.* VI. *Aqueneſe*, ſub quo *Provincia.* VII. *Gratianopolitanum*, ſub quo *Delphinatus.* IIX. *Divionenſe*, ſub quo *Burgundia.* IX. *Benearnenſe*, quod habet *Benearniam.* X. *Metenſe, Mediomatricum, Tullum & Viridunum.* Quorum numero A. MDC. LVII. undecimum acceſſit *Enſibemenſe*, *Enſiſhemii* pro Landgraviatu utriusque Aſſatiæ erectum, V. *Thulden. ad h. p. 119.* Dona naturalia Gallia agnovere, qui olim *Divitem* vocarunt, Dion Caſſius, Joſephus, Manilius Druidesque ideo fortasſis ſe Gallosque omnes Dite oriundos dixere, qui Divitiarum Deus habitus eſt & πλάτων cognominatus. Fertiliffimam frugum omnium genitricem ſui non immerito Caſar appellavit. Alii alia encomia congeſſerunt quæ V. ap. *Limn. Not. Franc. T. I. L. I. c. VI.* *Merul. P. II. L. III.* Auri Argentique proventu fere caret ſed non eo minorem ejus copiam habet ex mercibus, quas in totum orbem dividit, paratam. Cuncta brevi ſumma complexus fuit Autor *Geogr. Hiſp. Gall. p. 142.* his fere verbis: *Felix præpingvibus glebis, commoda proventibus fruſtuariis, vitibus conſita, nec non Oleis in optima ſui parte, qua Mediterraneis fluſtibus alluitur: Omni ad uſum animantium ſetu beatiffima, rigua mirum in modum & fluminum navigabilium & fontium Aquis: rerum denique omnium copia adeo ferax, ut & ipſa ſibi facile ſine aliarum ope & cetera Europa regiones vix ſine ejus beneficio ſibi ſufficere queant: Inde vina, inde annonæ, inde ſatietas, inde facilis rerum quarumcunque com meatus: Nulla ejus pars quam late*

late porrigitur, inculta est : Quamquam longe magis frequentia hominum quam cura diligentiaque incolatur, quippe viri bellorum magis quam agri colendi Studiosi sunt : Et quod omnium pulcherrimum est & maximum, media utrinque clarissimas gentes, Italiam, Hispaniam contingens, aut Regina imperitat aut alumna enutrit, ac utriusque Maris commodis dives portubus, in omnes orbis terrarum partes vela dimittit. De Fluvii Gallia V. c. III. S. IV. §. IX. De Portubus eod. c. S. III. §. III. De Insulis ipsis adfitis c. V. §. XI. & XII. De Regia & arcibus Regiis c. IX. S. II. De Lingva Gallica culturaque ejus c. IX. S. III. §. XIII. De Ingenio Gallorum & contrariis ab Hispanis moribus eod. c. S. IV. §. III. & P. II. c. I. §. XIII.

S. III.

I. Italia Situs ac Imago.

II. Ejusdem Dona naturalia.

III. Partium generalis dispositio.

IV. Pedimontii Descriptio : Christianorum Waldensium Sedes.

V. Partes ad Genuenses, Venetos ac Lucenses pertinentes.

VI. Ducatus Mantuanus, Mutinensis ac Parmensis.

VII. Magnus Ducatus Toscana.

VIII. Status Ecclesiasticus.

IX. Regnum Neapolitanum, Status Mediolanensis, aliæ ad Regem Hispania pertinentia.

I.

ITALIAM recentiores humano cruri comparant, cujus Tibia Mari objacet Infero, Sura supero, Pes universus Jonio abluitur Pelago, Calcanus Epirum spectat, Vola vel Concavitas Sinum facit Tarentinum Carnosiores partes Promontoria statuunt Zephyrium, *Capo di Bursano*, Carcynum, *Capo di Stillo*, & Bruttium, *Capo di Sparrovento*; Digni in Siciliam sunt conversi, Genu in Promontorio est Populonio, nunc *Porto Baratto*, Coxendix & femoris superiora late contingunt Alpes. *Merula*. Limes ejus clari sunt, à Borea & parte Occidentis Alpes, à reliquo Occidente, Austro, & Ortu, Mare.

II. Inter Dona Naturalia Italiae est Triticum copia, quam vetus Sophocles jam agnovit, & *laus peculiaris hodieque Italiae est*, addit Plinius. Reipetuarum bonitatem loquuntur Casei Parmenses : Vallis Oneliae ager in Liguria maxime gaudet olei proventu. Ora Neapolitana & M. Vesuvius Vini Graeci ferax est, nec minori laude pollet Vinum Falernum &c. In Calabria nonnullis locis etiam Manna legitur : De quo Vid. *Don. ab Alto Mari & Magnenum peculiaribus scriptis de Marina*. Itali-

Italiam totam scātere Ignibus subterraneis prolixè demonstrat Kircher. *M. S. L. IV. §. I. c. III.* quo brevitatìs causā remittimus Lectorem. Inter singularia Naturæ miracula ibidem est, quod de Agro Aqvafpartano commemorant recentiores Physici, reperiri in eo Minerarum Xyloticarum & Lignum quoddam *Fossile*, nigri coloris, ac non secus ac aliud quoddam lignum scindi, dolari, poliri ~~solitum~~, striarum quoque licet confusiorum & q. contularum varietate nucis aut pyri ligno æmulum. *Franc. Stellutus* de eo singularem Librum emisit, quo cum confer. *Kircher. M. S. L. IX. S. II. C. VI. Aldobrand. Mus. Metall. L. I. c. I. p. 29. Wormius* In Islandia quoque reperiri scribit & *Ebenum fossile* appellat *Mus. L. II. c. XVI.* Autumamus tamen non nisi Carbonis Fossilis genus esse, qvale & in Angliæ aliquibus Provinciis reperitur, sed solo Lithanthracis, seu Carbonis Fossilis nomine notum, æque verò dolari ac poliri aptum, varietateque suppellectilis materiam præbens, ac Lignum istud Italicum, in eo etiam ipsi simile, quod licet ad tactum leve videatur, more fossilium tamen, non natet, sed mergatur. Eodem verò excellentius, quod & parando foco inferviat, & tādæ instar luceat, quo usu Italicum caret. Solis Striis ipsi cedit, sed quid mirum naturam alicubi Lithanthracem striis donare, si Cornua Monocerotis, juncturas Ossium & infinita alia in Lapidibus, producere potest? *Tarantula*, Phalangii genus in Apulia occurrens atque à Taranto oppido nomen ducens non minorem sui admirationem excitat, quod venenum ejus non ordinariis sed proportionato sono Musico propelli possit, de qua re V. prolixè agentem *Kircher. L. de Art. Magnet. Leu-* mellina regio crucis infamis est. Oritur in *Alagnia* finibus, ineunte æstate, à tellure dæxeruca, politansque vires invadit, depascitque folia, quibus ablati arescunt jam exiles, & immaturi racemi sine umbra relictæ. Desinente postea æstate eruca rursus tellurem ingressa fetus edit & recondit; dein de vertitur in vermiculum annulari digito minorem, quem aratrum agentes bubulci sepe detegunt ac perimunt; minimè tamen fetus disquirere ac perimere possunt. Nam æstate novâ adveniente renascuntur iterum eruca, alarumque inturmas edito stridore prodeunt, infestantque *Alagnia* fines, & in Valligii etiam ditionem ruunt, coguntque incolas sine vinearum ornatu ac commodo vitam ducere. Atque misero experimento comprobatum est. omiſſâ telluris culturâ erucam simul perire, sed unâ cum terra cultura hanc vinearum pestem statim à natura soli resurgere: ut ita fere non nisi publica communiqve indicta egestate copia hostiles arceri queant: quibus tamen præſens interitus imminet à sturnis, qui uvarum cupidi gulosique coacti agmine

in uvarum vastatrices erucas convolant, rostrisque exenterant, sibi que & dominis ita vites ab illarum injuria non raro vindicant. Quæ ex Bern. Sacc. Ticin. Hist. L. IV. c. III. refert Lans: Orat. contr. Ital. p. 533. De Alpibus V. c. VII. §. IV. De Monte Paufilypo ibidem. De Vesuvio eod. c. §. VI. De Spelunca Canum & Serpentum eod. c. §. X. De Averno aliisque Lacubus Italia: c. III. §. IV. §. XXII. De Fluviis ibid. §. XI. De Catharactis Velini Fluvii ibid. §. XX. De Portibus eod. c. III. §. III. §. V. Oram maritimam à Portu Herculis Terracinam usque gravi ac insalubri aëre laborare communis observatio est, unde & loco Archæopolis, Civitas Vechia, aliam stationem Classi Pontificiæ seligendam suserunt Medicinæ periti. V. Prac. III. Sect. III. §. V. Idem de aere nocturno in Territorio Romano alibi annotatum, de quo V. §. I. hujus c. ubi de qualitate Aeris Hispanici.

III. Partes præeunte iterum Merula ita disponimus, ut aliæ sint Italiae præcæ ac propriæ, aliæ Italiae Novæ & Accessoriæ: Termini inter utramque Fluvii *Arnus & Rubicon*, Rubicon versus Mare Adriaticum, Arnus versus Ligusticum Mare. Italiae Novæ Provinciæ sunt: I. Pedimontium, *Piamonte*, proxima ab Alpibus Italiae Regio, Jurisdictionem Sabaudia Ducis agnoscens II. Liguria *Riviera de Genua*, cujus Ora duplex Occidentalis & Orientalis: In Occidentali est *Nizza*, olim *Nicæa*, *Finalium & Savona*: Medio inter utramque situ est ipsa *Genua* III. *Lombardia* Trans-Padana, quæ complectitur Urbes & Ditiones; Mantuam, *Mantova*, Episcopatum Brixensem, Agrum Cremonensem, Statum Mediolanensem, *Stato di Milano*, &c. IV. In Lombardia Cis-Padana est Ducatus Mutinensis, Parmensis, Marchionatus Montisferrati. V. *Romania*, quæ ea fere, quæ olim Flaminia, habet *Ariminum*, *Casenam*, *Ravennam*, *Forum Livii*, *Bononiam*, *Ferrariam*. VI. *Marca Tarvisina*, sive Venetia, in qua Ager *Veronensis*, *Patavinus*, *Venetia*. VII. *Forum Julii*, *Friaul*, habet *Utrum Aquilegiæ*. VIII. *Istria*, in qua est *Justinopolis*, nunc *Capo d' Istria*. Veteris ac Propriæ Italiae Partes sunt Septentrionales ac Meridionales: Septentrionalis cis Apenninum ad dextram ripam Tiberis est *Ættruria*, nunc *Toscana*; Ad Sinistram Latium, hodie *Campagna di Roma*; Trans Apenninum est Picenum, nunc *Marca Anconitana*. Montibus immerfa jacet Umbria, nunc *Ducato di Spoleto*. Meridionalis tota occupatur à Regno Neapolitano; Cujus partes ad Mare Tyrrhenum *Terra di Lavoro*, antehac Campania Felix, *Basilicata* seu *Lucania*, *Calabria Inferior*, & *Calabria Superior*, quæ

olim Magna Græcia. Ad Mare Adriaticum sunt Samnites, seu *Abruzzo*, & *Apulia*, h. *Daunia*, s. *Puglia Piana*, & *Peucetia* s. *Terra di Barri*, dn. *Salentinorum* Regio s. *Terra d' Otranto*. At si hodierna Italiæ Dominia spectemus, talis fere eademque temporis nostro commodior erit ejus distributio. Esse videlicet in Italia I. *Pedimontium*, Duci Sabaudia subiectum. II. *Resp. Genuensem, Venetam & Lucensem*. III. Ducatus *Mantuanum, Mutinensem & Parmensem*. IV. Magnum Ducatum *Toscana*. V. Statum *Ecclesiasticum*. VI. Regnum *Neapolitanum*, simul *Statu Mediolanensi* aliisque ad Regem Hispaniæ pertinentibus.

IV. *Pedimontium*, Provincia populosissima, quamque non concinne dixit, quisquis fuit, Urbem esse in CCC. milliarum extensionem, ob insignem numerum Pagorum & Urbium: Nomen habet, quod fit ad pedem Montium, seu ad Radices Alpium. Ejus fortalitem præcipuum *Pinarolum*, Clavis Italiæ, simul meliori parte Vallis Perosæ Regi Galliæ traditum *Trætatu Cherascensi* A. MDCXXXI. V. *Part. II. cap. III. §. II.* Cui addenda *Susa* itidem Clavis Gallorum ad Bella Transalpina, quam ideo & in expeditione Mantuana Gallis tradi oportuit An. MDCXXXIX. *Gramond. L. XII. X.* Urbs primaria est *Turinum, Augusta Taurinorum*, Sedes Ducum Sabaudia, & Pado, Duria item ac Stura, quos Padus hic recipit, adfluit. Prima hæc Italiæ Urbium Officinam Librariam habuit: In Academia Ejus Erasmus Roterodamus Theologiæ Doctor renunciatus. Inter Præfules habuit *Maximum*, cujus Libri Sermonum & Homiliarum extant *Bibl. Patr. T. V. P. I. & Claudium*, veterem illum *Waldensis Doctrinæ Assertorem*, qui è Consiliariis Caroli M. fuit, & in Concilio Francofurtano Adriano P. M. graviter se opposuit, Archiepiscopatu Turinensi postea à Ludovico Pio admotus; Extatque Commentarius ejus in Ep. ad Galatas editus primo à *Petro Pesseliaro*, Altissiodorensi Cœnobita *Paris. 1542.* & inde in B. P. translatus *T. IX. fol. 64. & seqq.* Scripsit contra eum in causa Imaginum *Jonas Aurelianensis* Episcopus, cujus Liber itidem extat *cit. T. IX. B. P. fol. 90. & seqq.* quam nec hunc recte de Imaginibus sensisse ipsi Doctores Catholici, Bellarminus & alii autumant. V. *Præf. in cap. I. B. P.* Eundem *Claudium* adversus reliquias Sanctorum non contemnendas &c. quedam nefanda dogmatizasse & usque nunc dogmatizare, queritur idem *Jonas* Libro dicto; Mox comparat eum *Vigilantio & Eustatio*, qui in contemnendis SS. Martyrum reliquiis eorumque sepulchris debonorandis &

non-

nonnullis Ecclesiasticis traditionibus reprehendendis perversissimè senserint. Et: Quia non simpliciter graditur, sed à recto tramite aberrans SS. Patrum terminos jactanter transgreditur, non frustra de quodam ut creditur patricinio Claudii sortitus est nomen: Quoniam &c. in eo quod Ecclesiastica auctoritati claudicando contraire nititur non immerito nomen Claudii sortitur. Ipsi Waldenses quoque hic sedem suam ab antiquissimis temporibus habuere testibus utriusque Religionis Scriptt. quos magno numero V. ap. *Usser de Success. Doct. in Eccles. c. IIX.* Quibus è recentioribus accedunt *Theodor. Belvedere L. de propaganda fide ed. Turin. 1638. La valle di Angrogna Sempere ò in un tempo ò in un altro ha havuto heretici. Et Marc. Aurel. Roreno Prior Lucernensis in Narratione del Indroductine de gl' Heretici nelle Valle di Piemonte; Turin. 1652. p. 26. Nel nono & decimo secolo continuano l'herese antecedenti; Et p. 60. Non si puo haver notizia del principio de suo ingresso. Qui & de Claudio id ipsum perhibet, quod supra de eo diximus, nempe ipsum Waldensium Doctrinam defendisse. *Observ. Histor. Ed. Tur. 1649.* Et in MSo quodam Waldensium de An. 1587. quæritur Articolo I. Quando tempo è ch' è stata predicata la pura dottrina nelle Valli? Resp. Circa cinque cento anni. come si puo raccogliet per alcune Historie, ma secondo l'opinione de gl. habitatori delle Valli il tempo è immemorabile di Padre à figliuoli. Habitantque hodiernum in Vallibus Lucerne, Perosa & S. Martini, minori quidem amplitudine, quam ante persecutionem An. MDCLV. at nihilominus XIV. Ecclesiis duabus Classibus comprehensis adhuc distincti, quæ sunt 1. Communitas seu potius Ecclesia S. Johannis, S. Johannis, la Communauté de S. Jean. 2. Ecclesia Angrogna. d' Angrogne. 3. de la Tour. 4. du Villar. sive Villaro. 5. de Bobbi, sive Bobbio. 6. de Roras, s. Rorata. 7. de Roche platte complexa Communitates S. Bartholomæi & Prarustinam, les Communautés de S. Barthelemi & Prarustin. Quæ unam constituunt Classem Vallis Lucerne, le Colloque de la Vallée de Lucerne. Porro in Valle Perosæ sunt 1. Ecclesiæ Villarana & S. Germani, de Villar & de S. Germain, quæ in unam junctæ sunt. 2. De Pramcl. 3. de Pinasche, Pinascha. 4. de la Chapelle. La Chapella, additis Communitatibus du Pomaret & du Mean. Et in Valle S. Martini 1. Ecclesia de Ville Seiche, Villa Secca, ad quam referuntur Communitates du Faet, Faetto, Rioclaret, Rioclareto, S. Martin, Bouil & Traverse. 2. De la Maneille, Maneglia, ad quam relatæ Communitates de Maced, Salsè & Chabran s. Chiabrans. 3. Ecclesia de Prali, di Prali, ad*

quam pertinent Communitas de Roderet. Quæ itidem singularem Classẽ efficiunt Vallis Perofa & S. Martini, le Colloque du Val Peyrouse & S. Martin. Habitant præterea in Valle Clusonia & Pragel, La Valle di Clusone & Prageilato, ubi sex Ecclesias habent sine ulla intermixtione Catholicorum, uno Sacerdote excepto, qui Mantulæ, à Mantoules, degit, nec cuiquam rem sacram facit, nisi ædituo suo aut transeuntibus subinde viatoribus; In Transalpina item Valle de Queyras: Sed hæc jurisdictione Ducum Subaudiæ non comprehenduntur, unde fugientibus Persecutiones Vallium Pedimontii Asyli loco fuere receptumque præbuere, V. plur. Job. Legeri *Histoire Generale des Eglises Evangeliques des Vallées de Piemont ou Vaudoises* L.I. c.I. Tabulam Geographicam trium Vallium Pedimontii, *Carta delle tre Valli di Piemonte*, autore Valerio Crasso ibidem. De Ponte de la Tour & Specu Rupis Wendelini aliisve naturæ operibus in hisce locis V. seq. c. VII.

V. Genua Urbs principalis Reipublicæ ejusdem nominis, magnificis superba, palatiis, sed adversus vim bellicam minus valida, quippe cui infra positæ circumjecti montes dominantur. Januam Italiæ tamen dici moris est, quam proinde obnoxiam servare Hispaniæ Reges, Galli contra & Sabaudi sibi addicere à multis retro annis studuerunt, hi æmulatione ex vicinia nata, illi ut Hispani capta Genua Provinciis Italiæ prohiberentur, quas secure tenent, quoad Genuam fidam habent. Neque Genuenses alieno ab Hispanis sunt animo, ob causam tamen plane singularem: præter naturam est & contra communem usum, ut Debitori in Creditorem dominatio sit; Hispanici Regis in Genuenses dominium manet ex debito, quo ipsi obaratus pro malo nomine audiet, quandocunque ab ipsis discesserit. Quæ enim actio Genuensibus contra inficiantem Regem? Hinc fit ut emanente sorte, quæ ipsi cautio est fidei Genuensis, usura quotannis præsentur incuriose & segnius, quam par sit. Sic dominatur Hispania Genuæ. Gramond. L. XIV. Quid eo nomine inter Gallos, Sabaudos & Genuenses An. MDCXXV. MDCLXXIII. LXXIV. LXXIX. ipsoque quo hæc scribimus tempore actum sit, suo loco in Historia civili commemorabitur. De Claustris, quibus aditum ex Sabaudia & Gallia custodiunt V. c. IIX. S. II. §. de Clavibus Rerum publicarum. Inter Urbes potiores Territorio Genuensi comprehensas sunt Genua, Novi, Gavia, Rossiglione, Campia, Musonia, Spinea, Sacellia, Ostagia. In tractu maritimo eminet Savona, juxta quam & Finalium indicandum, sed Regi Hispaniæ subditum, & Nizza urbs maritima Ducis Sabaudiæ. V. c. III. §. III. §. V.

Venetia nomine gaudent, 1. *Venetia Gallica*, quæ Vannes. 2. *Marca Tarvisina*, cui vetus *Venetia* nomen. 3. Plurali numero *Venetia*, *Vinegia*, Urbs modicas complexa Insulas circiter LX. Jacent in intimo Maris Adriatici recessu, mediis in Stagnis affuso, qua Oriens est, Pelago, quod tamen ne sua violentia sit noxium præjectis aliis quibusdam Insulis, tanquam aggeribus cohibetur. Numero plurali nominantur, quod conditores vel non unius Urbis fuerint Cives; vel quod varii Venetiæ Regionis populi, relicta ob summam Atilæ omnia vastantia sævitiam continente in modicas has Stagnorum Insulas, tanquam in Arces quasdam migrarint, Patavinis quidem in Rivo Alto fundamenta circa An. CCCC LVI. orsis, aliis autem vicinis gentibus opus cæptum paulatim in summum splendorem emolientibus. De nomine *Frischlinus* ita lussit. *Aut Venus à Venetis sibi fecit amabile nomen; Aut Veneti Veneris nomen & omen habent. Orta Maris Spuma fertur Venus: Et Venetorum si videas Urbem, cernitur orta Maris. Jupiter est illi genitor: Sed Mars pater huius est, Mulciberi conjux illa, sed ista Maris: - Complet amore sui Venus omnia, qui Venetam Urbem non amat, hunc nunquam debet amare Venus.* Jafon ad l. 45. ff. de Verbor. Obligat. *Paradisum deliciarum* vocat, eodemque spectat Dialogus iste inter Advenam & Senem qui ad D. Marci legitur.

A. Dic antique Senex, Venetæ quis conditor Urbis?

S. Jupiter: A. Unde Arces? S. Attica: A. Scorta? S. Venus.

A. Mania? S. Neptunus: A. Nimi? R. Dido: A. Bellica? S. Mavori:

A. Artes? S. Mercurius: A. Jura? S. Minerva dedit.

Non mirum est, si alias inter caput exhibet Urbes;

Quam tot caelestes composuere Deæ.

Sannazarii carmen sensu plane simili constans exhibitum in *Historia Civil.* Primarium Templum est *S. Marci* Marmore ipsoque auro splendidissimum: Supra Portas Statuæ æneæ Equorum quatuor, Constanti-nopoli, cum Veneti eam occupassent, advectæ. Thesaurus D. Marci ibidem conditus, in quo Mitra Ducalis geminis intertexta, & in apicem Carbunculo ornata inæstimabilis precii custoditur: Coronæ item Regiæ aureæ XII. Thoraces aurei totidem, Gemmæ deinde vasaque ex lapidibus preciosis innumera. Regimen Civile Dux ac Senatus, Ecclesiasticum Patriarcha gerit, quæ rara in Ecclesia Occi-dentali

dentali est Dignitas, conf. infr. de Aquilegia. De fato ejus praterito seculo Lucas Gauricus hæc scripsit.

*Virginei partus seclis bis octo peractis
E pelago emergens tellus fecunda colonia
Præbebit miseris alimenta è frugibus altis,
Nec Nauta pisces capient in litore sicco,
Sed varios pueri flores & gramina pingves
Lata Boves, hasta non remis pulchra Juventus
Certatim ludent, mæsto spectante Senatu.*

Quibus versibus Venetis Dominium Poëta pollicetur usque ad A. MDC CCLXXX. Urbem prædicens ex *Insula* in continentem mutatum iri. Ex Insulis quæ ipsam cingunt, præcipuæ sunt *Judaica & Muranum*, officinis vitrariis celebres.

Juxta Venetias explicandum *Patavium*, urbs antiquissima & Venetiarum Mater, quibus tamen ab A. MCCCCIV. paruit, tanquam pia Mater præ senio virium non satis compos piæ Filiæ non tam imperio, quam ministerio regenda, ut loquitur *Merala l. ante cit.* Eadem Doctissimorum omnium facultatum Virorum ferax fuit, inter quos è veteribus T. Livius C. Valerius Flaccus, L. Arantius Stella, Volusius C. Ascanius Padianus, Julius Paulus, è recentioribus *Marsilius Meinardinus*, *Patavinus* vulgo dictus Minorita Theologus, qui Ludovici Bavari partes contra Johannem XXII. P. M. tutatus est, edito libro de potestate Papæ & Imperatoris sub titulo *Defensor Pacis*, quem Albertus Pighius in Hierarchia Ecclesiastica oppugnavit. Tum Jcti *Jac. Alvarottus*, *Franc. Zarabella*, *Ludovicus Carbasius*, *Antonius de Rosellis*; *Albertinus* denique *Mussatus* Historicus & Poeta doctissimus, tantique apud Patavinos æstimatus, ut decreto Academia Patavinæ statutum sit, ut utriusque Collegii Doctores ac Scholastici, quotannis Natali Dominico ad ædes ejus solenni pompa procederent, eumque cæreis ac corona triplici jhonoris ergo salutarent; Quod studiorum merito, mortalium contigit nemini. *Voss. de Hist. Lat. L. III. c. IX.*

Eodem pertinet *Verona*, Urbs ædificiorum pulchritudine nobilis, vetusque Scaligerorum Sedes, qui Magistratum titulo Principum ac Vicariorum hic olim gesserunt; Item *Vicentia*, *Tarvisum*, s. Trevisò, omnes uno imperio Venetorum, communique Provincia Marca Tarvisina, *Marca Trevigiana*, comprehensa, cui nomen datum à modo dicto Tarvisio, Sede olim & domicilio Marchionum Longobardici nominis, qui huic

Tractui cum Imperio præfuerunt. His jungendæ ex Lombardia Trans-Padana Crema, Urbs rerum hominumqve copia insignis & inter nobilissima Italia Castellæ recensita: Unde Proverbium *Barletta in Puglia, Prato in Toscona, Crema in Lombardia*: Apud Merulam c. XXXV. Et Bergomum, Bergamo, unde Ambrosius Calepinus, primus Dictionarii autor, qui eam suo cæpto consecutus est felicitatem, ut opus quod rude & impositum edidit, licet ab Viris doctissimis sæpe supra modum sit auctum & illustratum, variis etiam apposis Lingvis, semper tamen ipsius nomine fulgens prodeat. Ibidem recentior quædam Lucretia singulari pudicitia exemplo inclaruit: *Antonia, Virgo non minus animi, quam corporis pulchritudine pollens: Quæ cum à Friderico Imperatore violentum in se stuprum parari videret, mortem pro conservanda pudicitia vilipendens, gladioque violatori erepto intrepidum sibi pectus transfodiens, singulari castitatis exemplo Urbem hanc perpetuo illustravit* Cl. CLXIX. Quæ verba sunt monumenti, quod à Civibus in Palatio ipsi positum, exhibitumqve à Merula l. c. Cujusmodi casus tamen an tanti sint, tantaqve laude digni apud Moraliū Scriptores revirendum.

Forum Julii Friuli, Friaul / Patria etiam aliquando dicta, iidem Venetorum Jurisdictionem sequitur, habetqve Utinum, Udene, Germanis *Widen / & Aquilegiam*, Urbem fide olim in Imperium, post Sede Patriarcharum celebrem, sed incolis nunc infrequentem. *Ecclesia Aquilegensis*, cujus Patriarcha secundum à Pontifice locum obtinet &c. Urbs ipsa cum olim opibus & gratia populi Romani ac Principum, præterea nobilitate ædificiorum ac Civium Magnificencia floruisset, nihil tamen ex antiqua fortuna nisi nomen atqve ipsum Patriarchale decus retinuit. Neqve enim ab Attila Hunnorum Rege eversa, licet Narsetis opera restituta, vetere Incolarum celebritate frequentata deinceps fuit. Sigon. de Regn. Ital. L. I. Prope hinc abest Insula atqve Urbs *Gradus*, unde nomen Aquilegensi Patriarcha de Grado: Quia Aquilegensis Ecclesia ibi autoritatem prius & Jus Primatus habuit, Testibus Volaterr. L. II. Comm. Urb. & Candido L. III. & IV. Comm. Aquil. Ibidem Palma Nova sita, Foro Julii, Italia & Christiana Fidei Propugnaculum (ut verba Nummorum sub fundamento ejus positorum habent) idemqve fere unicum totius Europæ Regulare Fortalitium A. MDCXIV. à Venetis excitatum, pro defendendo Maris Adriatici ostio, quod præteritis seculis Italia calamitatibus fatale fuerat, quippe quo omnes Barbaricæ Nationes ipsiqve Turcæ ad Provinci-

am hanc subigendam sibi aditum fecere. Describitur singulariter *T. P. Theatr. Urb. n. 68.*

In Istria est *Justinopolis*, *Capo d' Istria*, unde *Petr. Paul. Vergerius* Episcopus Justinopolitanus, Vir præterito seculo magni apud Evangelicos nominis: Urbs parvam occupat Insulam trino teli jactu divisam à continentì, cui Pontibus jungitur. *Merul. l. c.*

Luca, quæ idem libera Respublica, magni Ducis Hetruriæ Territorio inclusa est, unde contentior ejus custodia, munimentorumque cura.

VI. Ducatus Mantuanus iterum in Lombardia Trans-Padana situs, Feudumque Imperii Germanici est, quemadmodum & Ducis titulum gerunt Principum ac Vicariorum perpetuorum S. R. I. Sedes Ducalis est *Mantua*, Urbs structura ac præcipue arce Principis, insignibus conclavibus variisque naturæ & artis raris operibus ornatâ celebris. Ei ob commune Jurisdictionis vinculum ex Lombardia Cis-Padana subjungendus *Marchionatus Montisferrati*, seu, quæ Etymologia nominis esse creditur, *Montis Etracis*, à Sabaudis sæpe petitus, sed Niverno Duci A. MDC XXIX. à Rege Galliæ assertus: Partibus aliquot tamen Sabaudia Ducì relictis, vi Tractatus Cherascentis, de quo *Instr. Pac. Germano-Gall. §.* Item ne controversiæ: *Cæsarea Majestas* decenter requisita concedat Domino Duci Sabaudia, una cum investitura aliquorum Feudorum & Statuum, qualem inchoat memoria *Ferdinandus II.* Duci Sabaudia *Victori Amadeo* concesserat. Investituram quoque locorum, ditiorum, statuum, omniumque jurium *Montisferrati*, cum appertinentiis, quæ illi vigori prædicti Tractatus Cherascentis, nec non executionis inde subsequuta decreta & remissa fuerunt, sicuti quoque Feudorum *Novelli Monfortis*, *Sinii*, *Moncherii* & *Castelletti* cum appertinentiis juxta tenorem Instrumenti acquisitionis ab eodem Duce *Victore Amadeo* facta sub XIII. Octobr. A. 1634. & c. *Casalis* Provinciæ caput est, Arciumque Europæarum Princeps, aut inter Principes, ac Porta Gallorum & Hispanorum ad occupandum Italiæ Imperium, unde cum *Marchionatus dicto A. MDC XXIX.* à Sabaudis Hispanisque occupatus esset, solaque *Casalis* restaret jam gravi obsidione pressa, ventilatâ in Senatu Augusto Regis Galliæ hæc causâ, plurimisque eam abdicandam censentibus, solius Cardinalis *Richelii* consilium pervicit: In hoc bello magis versari Christianissimi Regis causâ, quam Ducis Mantuani: Si *Casalim* Hispanus expugnaverit, statim dominaturam Italia pleno jure & post *Montisferrati* & Man-

Mantue usurpationem institutum Gallia usurpanda. Gramond. *Hist. L. XIII.* missoque proinde exercitu effectum, ut obsidio solveretur, ipsaque paulo post connivente Novo Duce Mantuano in manus Gallorum veniret. V. *Minister. Card. Mazar. Disc. XIII. & XIV.* E quibus ad Ducem reversa nunc iterum consiliis Regis Gallia petitur, inter causas imminetium motuum Europæorum locum fortè acceptura.

Ducatus *Mutinenfis & Parmensis* itidem è Lombardia Cis-Padana sunt, ille Feudum Imperii, hic Pontificis M. Illius Urbs præcipua est *Mutina*, seu *Modena*, Sedes olim *Azonis 7^{ci}*, qui se Juris arcana in hac Urbe referasse scribit; ad *l. Un. C. de Stud. liberal. art. Rom. & Const.* Patria item *Jac. Sadoleti & Caroli Sigonii.* Eodem spectant Rhegium & Carporum Principatus; *Vallis Comacini*, haut procul Ferrara inter Ducum prætensionem est, sed à Sede Romana possessa. *Parmensis Ducatus Parmam* Urbem principalem habet, Urbem salubri aere structuraque eleganti commendatam. Nexus feudalibus verò Ducibus annuam præstationem XM. Aureorum obligat vigilia D. Petri in Camera Pontificia solventium: Qua die & Reges Hispania Regni Neapolitani causa VIIM. Aureorumolvere oportet, V. *Notic. Dign. Diss. I. cap. I. §. XI.* Ad eundem pertinet Ducatus *Placentia & Castri*, quos Paulus III. Farnesius Nepotibus suis contulit. Sed castrum quia non Urbe procul est Agnatis & Nepotibus Pontificum maligne & oculis limis semper aspectum: Unde circa An. MDC XLIII. Parmensi Bellum indictum, ob Castrum creditoribus, quos Barberini sustentabant, oppignoratam, & in prædam illis iudice cessum: Quod quidem paulo post compositum, sub Innocentio X. tamen recruduit, castrumque tandem occupatum & à Camera Pontificia detentum fuit, donec glisciente An. MDC LXIII. Bello inter Regem Gallia & P. M. Rex Gallia inter alias offensarum causas hanc Castri occupationem quoque numeraret, eoque Pontificem Alexandrum VII. adigeret, ut primo statim articulo pacificationis Pisanæ Dis-incamerationem Castri, qui receptus in hoc negotio terminus est, promittere oporteret: Quo promisso tamen nec Alexander, nec successores Clemens IX. ac X. steterunt, utut sæpius à Gallis moniti, legiturque Cardinalis Alterius diserte, enixis tamen precibus, Regem Gallia orasse, ne odiosum hoc negotium in posterum suum faceret, causatus, quæ vetus Aula Romanæ exceptio est, Pontificem M. factis Antecessorum suorum præstandis non obligari.

VII. *Magnus Ducatus Toscana* seu *Hetruriæ* trës *Respublicas* olim liberâs completitur *Florentiam*, *Senam* & *Pisam*. *Florentiæ* ob elegantiam agnomen *Belle* ab *Italis* inditum: Nunc *Sedës Magnorum Ducum* est, quorum duo hic *Palatia*, nitore maximoque *Thesaurorum* apparatu summe conspicua: Quos ex parte recenset *Eslinger. Ital. Wegw. p. 53. & seq.* In iisque indicamus *Unionem* & *Adamantem* insigni magnitudine commendatissimos, è *Bibliotheca* insuper celebratissimum exemplar *Pandectarum* in membrana scriptum, quod mille circiter annorum esse & seculum septimum attingere creditur. De quo *V. Lambec. Comm. de Bibl. Cæs. L. I. n. 19.* & ante eum *Alb. Gentil. Diss. de Libr. Juris Civi. c. III. & IV.* Item *Merul. L. IV. c. XXI.* *Senæ* civitas frequens est agroque admodum fertili, quæ etiam primum opibus & potentia post *Florentiam* locum in *Hetruria* diu quondam tenuit. *Guicciard. Histor. Ital. L. I.* At *A. MDLV.* à *Carolo V. Cæsare* in fidem recepta, & sublata *Libertatis* specie *Philippo* filio concessa, ab hoc v. iterum, licet invito, simul universa ditione *A. MDLVII.* *Cosmo Florentiæ Duci* tradita fuit, exceptis *Portu Herculis*, *Telamone*, *Monte Argentario*, *Orbitello* & *Plombini Arce*, quam sibi *Philippus* servavit. *V. Thuan. L. XLIX.* Cæterum à puritate *Lingvæ Italicæ*, & venustate ac doctrina sexus feminei non exiguam laudem habet. *Pisa* post varia de libertate certamina *An MDIX.* in *Florentinorum* potestatem venit. Singulare ipsi ornamentum à *Turrium* copia etiam privatis ædificiis impositarum; Unde *Franc. Petrarcha*: *Pisarum Urbs pervetusta, sed decenti & decora specie & licet inter plana sita, non tamen ut magna pars Urbium, paucis turribus, sed tota eminentissimis ædificiis apparens. Inter eas in primis spectatu digna Turris, quæ Dominicæ adjacet, pendula & quasi jam casura, inclinata foris minitansque ruinam pendula, recta intus si videris ut describitur à Nath. Chytraeo. Quam structuram singulari artificio deberi aliqui censent, alii tamen nihil tale in ea occurrere autumant. V. Esling. p. 139.* *Cerevisiam* prætermorem *Italicum* à *Belga* hic coqui ceptam, nec infelici successu idem annotat ib. Cæteræ Urbes sunt *Pistoria*, vulgo *Pistoia*, *Volterra*, *Arethium*, *Burgum S. Sepulchri*, *Cortona*, *Mons Politianus*, *Mons Alcinói*, s. *Mont. Alcin*, *Pienza*, *Massa*, &c. De *Portu Liburno*, nunc *Livorno* *V. c. III. P. III. §. IV.*

IIIX. Status Ecclesiasticus completitur *Ducatum Ferrariensem*, acceptum mortuo *A. MDXCIX.* *Alphonso II. ultimo Ferrariæ Duce* à *Clemente*

mente IIX, cujus iter eo tunc susceptum; singulariter descriptum est ab Angelo Roche: Tum Agrum Bononiensem, aliosque Romaniae tractus; Umbriam item eoque Marcam Anconitanam, Ducatum Spoletanum, & Urbinensem, qui sub Urbano IIX. mortuo Francisco Maria, ultimo Duce A. M DC XXIV. accessit: Denique Romanam Ditionem, cujus quicquid est terrarum inter Romam & Regnum Neapolitanum in specie dicitur Ager Romanus, Campagna di Roma; Altera parte Florentiam versus Patrimonium S. Petri. Accedit & Ducatus Beneventanus, quem Pontifices Maximi è Regno Neapolitano sibi reservarunt. Roma primaria Urbs hujus Status, tot descriptiones meruit, ut ipsi Indices Scriptorum ejus justum prope volumen conficiant. Situ minus salubri est, de cujus causa dictum *prec. §. 1. hujus c. n. 2.* De Remediis singulari scripto egit Alexander Petronius, Medicus Romanus; de tuenda Romae valetudine, eademque causa fieri opinantur, ut vix pagum aliquem intra milliaria aliquot circa Romam conspiciere liceat. Nec eundem situm hodierna retinuit, quam vetus habuit, cumque olim in montibus ageret, sedes hanc tanquam infeliciores averfata planiora petiit, unde illud Poeta: *Qui miseranda videt Veteris Vestigia Romae, ille potest merito dicere, Roma fuit.* At qui celsa Novae spectat Pallatia Romae, Hic merito poterit dicere, Roma viget. Fuit Vetus In VII. praecipue Montibus; Viaget, quo loco quondam erat Campus Martius. Castellum S. Angeli ab Alexandro IV, ex mole Adriani formatum Frenum Civitatis, idemque refugium Pontificum M. est, in quo & Clemens. VII. M. praeterito saeculo obfessus fuit, docuitque exemplo suo, ut non nemo tunc jocatus fuit, Pontificem M. non posse errare. Urbis ipsius splendorem aedificando auxerunt in primis Paulus II. Julius II. Pius IV. Sixtus V. & Paulus V. qui ex Roma confusa ordinatam, & ex Lapidea Marmoream fecere. At Muri ejus adhuc ex parte antiquitatem ruinosam ostendunt, ex alia quidem integri, nullo tamen vallo muniti, quippe satis vallati potentia vicinorum Principum & autoritate Pontificis M. Sprenger. *Nov. Rom. L. VI. c. I.* Caeterae ad Statum Ecclesiasticum pertinentes Urbes fere trecentae numerantur, inter quas exantiores sunt: Bononia, Ferrara, Perugia, Asculo; Ancona, Forolivio, Ravenna, Fermo, Viterbo, Benevento, Spoleto, Rimini, Cesena, Faenza, Imola, Macerata, Camerino, Rieti, Terianno, Novesa, Narvi, Asisi, Orvieto, Folino, Tuderno &c. Ferraram in specie tanquam Clavem Status Ecclesiastici celebrant, unde nec peregrino sine singulari indultu ultra tres dies hic commorari licet.

IX. Ex Statu Ecclesiastico in Regnum Neapolitanum itur, cujus ingressum Philippus II. Rex Hispaniæ hac inscriptione munivit: *Hospes, hic sunt Fines Regni Neapolitani: Si amicus advenis, Pacata omnia invenies; Et malis Moribus pulsas Bonas Leges.* Anno M D LXIIX. Nomen Siciliae cis Pharus habere, sed absurde, notat Guicciardinus. In Privilegiis & Rom. Pontificum Diplomatis, in quorum clientela vetustissimo est jure, Sicilia eis Fretum Regnum absurde nominatur. Histor. Ital. L. I. Neapolis primaria ejus Urbs est, copia Personarum Illustrium Nobiliumque splendens, variisque Castellis custodita, quorum præcipuum est Castellum S. Elmi, à Carolo V. Imp. conditum, quod ideo *Briglia di Napoli*, Frenum Neapolitanum vocant. Motus à Massaniello A. MDC XLV. hic excitati passim noti sunt. V. Brachel. adh. A. & Sigism. Freiberger. P. IV. Contin. Disc. X. Reliquæ Urbes sunt *Capua, Puteoli, Anversa, Surrentum, Cajeta, Amalfia; Brundisium* item, *Otranto, Tarentum, Gallipolis, &c.* Atque ut *περίεργον ὄψεσθαι* faciamus Ducatus, seu Status Mediolanensis, hic quoque commemorandus venit, quippe eandem cum R. Neapolitano Jurisdictionem Regis Hispaniæ sequens. Nomen ipsis dedit *Mediolanum* Urbs Primaria, dicta q. *Mayland* / aut *Midland* / quod medium esset & velut Umbilicus Infubriæ, aut *Melbeland* / Virginis Regio vel Terra. Inter cæteras Urbes est *Pavia*, olim *Ticinum* vocata, juxta quam memorabilis illa Clades A. M DXXV. Gallis illata, Galliæque Rex Franciscus captus fuit de quo P. II. c. III. §. IV. Hic tantum adducendum, quod Thuanus à Seniore celebris per omnem Europam Carthusianorum Monasterii Papiæ adjacentis, ex quo cum Sodalitio suo multa percontatus fuerat, se accepisse, & tanquam rem, quam nesciret an ab aliis prodita esset, in adversaria sua conjecisse scribit: *Franciscum nempe juxta septi muros tunc apertos per medium septum ad Templum adductum fuisse, & cum ante majus altare sisteretur, tunc ex Psalmo CXIIX. à Sacris Sodalibus ad Preces in choro congregatis recitatum fuisse versum 70. post quem, ut sit, pausa facta Regem captivum antevertisse & memoriter sequentem versum, quasi ad consolationem suam sorte ductum, alta voce recitasse: Bonum mihi Domine, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.* V. Thuan. vit. L. I. Comum. quoque, nunc *Como*, commemorandum, sedes Nobilis *Odescalcorum* familiæ, adeoque hodierni Pontificis M. patria.

IV.

HELVETIÆ. Geographica notitia hæc est : Jacet inter Montem Juram, Lacum Genevensem, Italiam & Rhenum : Habens à Septentrione Rhenum ab egressu Lacus Cellensis ad Rauracos usque, si pauca excipiantur ; Ab oriente Sveviæ partem, Comitatum Tirolis & partem aliquam ditionis Venetorum ; A meridie Bergomates, Mediolanenses, Pedimontanos ; Ab Occidente Sabaudiam. II. Distinguitur in XIII. Populos, quos Galli & Itali *Canones*, alii Pagos vocant, horumque numerus ac ordo, prout in Comitibus Badenfibis sedent, talis est : *Tigurum*, *Berna*, *Lucerna*, *Uria*, *Svitia*, *Underwaldia*, *Tugium*, *Glarona*, *Basilea*, *Friburgum*, *Solodurum*, *Scaphusia*, *Albaticella*. His accedunt Præfecturæ Helvetiorum Imperio subiectæ, quæ. I. Tres Comitatus, *Aquensis* seu *Badensis* IIX. Veteribus pagis parens ; *Turgoviensis*, septem veteribus pagis additis *Bernenfibis* *Friburgensibus* & *Solodurensibus*, & *Sarunegâunensis*, *Sarganis*. VII. Veteribus pagis subditus, II. Liberæ Provinciæ, *die freyen Xempter* / quæ itidem à septem Veteribus Pagis reguntur. III. *Rhegusta*, seu *Vallis Rheni*, *Obelintal* / ab iisdem, additis *Abbatibus Cellanis*. IV. Extrâ Helvetiam in Italia quatuor Præfecturæ omnibus præter *Abbatis-Cellanos* subditæ, *Luganensis*, *Bocarnensis*, *Mendrisiana*, *Vallis Madie*, quas dono Maximiliani Sfortiæ Mediolanensium Ducis acceperunt, quod opera ipsorum Ducatum Mediolanensem recuperasset. V. *Uzenacum* & *Castro Rhetica*, *Casteln* / *Svitiurum* & *Glaronensium* Imperium agnoscencia. VI. *Bellinzona*, *Vallis Brunia*, *Riviera* ab *Uraniis*, *Suitiis* & *Underwaldensibus* gubernatæ. VII. *Muracum*, *Grandisonum*, *Eschalenium* & *Urba*, à *Bernenfibis* & *Friburgensibus*. IIX. *Schwartzenburgum*, à *Bernenfibis* solis. Eodem referimus *Socios* & *Confederatos Helvetiorum*. I. *Abbatem Sangellensem*, qui *Tigurinos*, *Lucernates*, *Suitios* & *Glaronenses* perpetuo jure *Liberatis Defensores* & *Monasterii sui Advocatos* instituit. A. MCCCCLI. II. *Sangallum* *opidum*, quod *Tigurinis*, *Bernenfibis*, *Lucernatibus* *Svitiis*, *Tugenis* & *Gloronensibus* se junxit A. MCCCCLIV. III. *Rhetos* *federatos* VII. veterum *Pagorum* per *fædus Superius* s. *Canum* A. M. CCCXCXVII. & *fædus Domus Dei* A. M. CCCXCXIIIX. IV. *Vallisfanos* cum *Episcopo suo*, qui æterno *fædere juncti* fuerunt VII. *Catholicis Pagis* & *Bernenfibis*. V. *Mulhusum*, quod quatuor *Cantonum Reformatorum fædere* potissimum gaudet. VI. *Biennenses*, qui cum *Bernenfi-*

nenfibus primum federe, tandem ipfo Civitatis jure mutuo coaluerunt. VII. *Neocomenſes*, qui Bernenſibus peculiariter obſtringuntur. IIX. *Genevam*, cujus mentio fiet in Hiſtoria Urbium. V. *Plantin. Helvet. c. III.* Natura Soli Helvetici talis fere ut montana armentis, feris ac volucribus abundent, plana frugibus: Unde & à re frumentaria potiffimum v. pecuaria, maximum quaſtum capiunt, ipſis ſterilibus locis Incolarum induſtria ad fertilitatem perductis. Venrorum violentiæ ſubjacet, cujus cauſa in Montium anfractibus ſita. Peculiare eſt, quod de Auſtrali Vento ex aliis Scrip- toribus narrat modo laudatus Plantinus: Eum præſertim apud Urienſes omnia ficcare & ſerenare, unaque nocte arboribus viriditatem aut uvis maturitatem afferre; Aliquando ſummos tantum montium apices perfla- re, ut omnia in iis vernalibus interea nive oppletis manentibus; Alia vice tanto furore ſpirare, ut ipſa tecta, ædibus auferat. In eadem Dra- cones frequentius quam alibi naſci narrat ex Joh. Cyſato L. de quatuor Hel- vetiorum Sylvarum Civitatum Deſcriptione *Kircher. M. S. L. IIX. S. IV. c. II.* Cujus cauſa forſan in congeſtorum ab Aquilis, ingentibusque vulturi- bus, qui in Alpium rupibus inaccessis nidulantur, cadaverum varii gene- ris putredine, indeque facta diverſorum ſeminum confuſione ac fermenta- tione ſita,

V.

I. GERMANIAM Ortellius appellat univerſum tractum, qui lin- gua Germanica utitur: Sicque maximam Longitudinem ejus definit à Portu Calerenſi uſque ad Viſtulam Fluvium, Latitudinem maximam à Mari Balthico ad Alpes. Confer. *Thuan. Hiſtor. L. II. init.* ubi & de Locis Jurisdictionem Germanicam agnoſcentibus agit, de quibus loquendum erit *parte II.* Præſenti Germaniæ Statui ſequentes quam proxime acce- dere videntur: Ab occidente Rhenus, tum pars Moſellæ Rheno propior, inde iterum Rhenus uſque ad Lippæ influxum, denique hinc ad medium Amiſis ducta Linea; A Septentrione eſt Oceanus Germanicus Fl. Eidora & Mare Balthicum, Orientales vix Linea aut naturali aliquo ſigno diſtin- gui poſſunt, niſi Limitaneas Provincias designari ſatis ſit, quæ Pomerania Marchia, Sileſia, Moravia, Auſtria; Ab Auſtro partem Alpes faciunt, reliquum Rhenus ab egreſſu Lacus Cellenſis uſque ad Rauracos de quo in- titio *prac. S.*

II. Partium Germaniæ recenſionem à diſtributione ejus in X. Cir- culos Grotius X. *Pagos* vocat, *Hiſtor. L. VII. p. 344.* petimus, eo modo, quo

quo Helvetiam in Cantonibus suis vidimus, & alii Poloniam in Waivvodis considerant: Circulos hosce enim proprie Germaniam concernere, nec adeo Imperium, inde colligimus, quia nulla Feuda Italiae us comprehenduntur. Circulorum Nomina sunt: *Austriacus*, *Bavaricus*, *Suevicus*, *Rhenanus Superior*, *Franconicus*, *Rhenanus Inferior*, *Saxonius Superior*, *Saxonius Inferior*, *Westphalicus*, *Burgundicus*. In Burgundico speciale est, quod non jurisdictionem, sed Protectionem tantam Imperii hactenus agnovērit, imo ne hanc quidem nunc amplius agnoscat. Ad omnes simul notandum esse Germaniae loca, quae nullo Circulo comprehenduntur: Qualis Comitatus sive Principatus Mompelgardensis, qui nullo continetur Circulo, licet & votum & sessionem in Comitibus habeat: Idem Sprengerus de Borussia & R. Bohemiae, ipsique Unitis Provinciis notat *Luc. Imp. c. 1. p. 68*. Sed illa scrupulis suis non carent.

III. *Austriacus* Circulus locupletissimum Archiducatum *Austria*, complectitur, cui adharet *Comitatus Tirolensis*, in quo *Oesipius*, *Innsbruck*, *Tridentum*; Et Ducatus *Stiria*, in qua *Gratum*, *Carinthia*, seu *Kärnten* ubi Fanum S. Viti, & *Carnia*, in qua *Laubach*: Quibus adduntur *Goritia* & *Venedorum Marchia*, *Wendisch Mark*. *Austria* duplex est, *Superior*, in qua *Ungl* & *Inferior*, ubi *Vienna*, *Krems*, *Neustadt*. Legendi de hisce *Matth. Merianus* *Topographia Provinciarum Austriacarum*, *Austriæ*, *Stiria*, &c. *Franc. 1649. fol.* *Gerhardus de Roo* *Historia Austriacæ Annalibus*, *Wolfgang. Lazius* *Descr. Austriae*; *Job. Cuspinianus* *Austria cum omnibus ejusdem Marchionibus &c.* *De Carinthia* extant *Hieronym. Megiseri Annales Carinthiae*.

IV. *Circulus Bavaricus* habet I. *Electoratun* atque *Ducatum Bavariae* trans *Danubium*, quæ duplex, *Superior*, in qua *Monachium* & *Ingolstadtum*; Et *Inferior*, ubi *Straubing*, *Landshut* &c. Ejusdem alia pars *Septentrionalis* & *cis Danubium*, quæ *Nortgovia* vocatur, in qua *Palatinatus Superior*, ubi *Amberga*, & *Landgraviatus Leuchtenbergicus*, in quo prima Urbs *Pfreimb*; *Comitatus Chamensis* &c. II. *Archiepiscopatum Salisburgensem*, cujus *Metropolis Salzburg*. III. *Episcopatus Ratisbonensem*, *Passaviensem*, *Frisingensem*. V. de *Bavaria* *M. Velferus* *Rerum Boicarum Libris V.* *Matth. Merian.* *Topographia Bavariae*, *Job. Aventinus* *Annalium Bojorum* *L. VII. Ed. Nic. Cifnero.* *Aldreiterus* *Annal. Boicæ Gentis*, *Job. Trithemius* *Chronico Successionis Ducum Bavariae & Comitum Palatinorum* *T. 1. Opp. ejus Ed. M. Frebero.* De *Salisburgensi Archiepiscopato*.

scopatus extat *Christophori Semoldi* Metropolis Salisburgensis, *Monach.* 1620.

VI. *Circulus Svecicus* habet Ducatum Wirtembergensem, in quo Sturgardia; Marchionatum Badensem, in quo Baden, Durlach, Hoebberg; Episcopatus Augustanum, Constanziensem & Curiensem, Prælaturas deinde, Comitatu; Baronias, Civitates Imperiales magno numero, V. *Suevicarum Rerum Scriptores* ed. Melch. Goldast. *Frank.* 1605. 4. *Matth. Merian. Topographiam Sveciæ*, *Martini Crusii Annales Svevicos. Felic. Fabri Historiam Svevorum* &c. In T. II. *Script. Germ. Schærdii* habetur *Johan. Pedii Commentarius de Rebus gest. Wirtemberg.*

VI. *Circulus Rhenanus Superior* continet Palatinatum *Sponhemensem, Bipontinum & Veldentz*, Landgraviatum *Hassie, Darnstadinum & Cassellanium*; Episcopatus *Wormatiensem, Spirensen, Argentinensem, Basileensem*; Abbatiam *Fuldensem*; Comitatus *Wetteraviæ, Nassaviensem, Salmensem, Rheni, &c.* Eodem referuntur, aut relati fuerunt Ducatus *Sabaudie, & Lotharingie*, Landgraviatus utriusque *Alsatiæ, Santeviciæ, &c.* De *Hassia* extat *Meriani Topographia Hassiæ & vicinarum Regionum, Dillschæ Chronicon Hassiæ. Fuldenses Antiquitates* scriptit *Christoph. Browerus Genealogia Comitum Nassoviæ cum Tab. Geographica Comitatus Nassovici-Dillenburgici* à J. O. extat *Lugdun.* edita 1616. fol. De Tractibus exemptis hujus Circuli V. *Merian. Append. ad Topograph. Palat. Rheni.*

VII. *Circulus Franconicus* Orientalem Franciam, quæ *Franconia* nuncupatur, universam continet. Sunt ibi tres Catholici Episcopatus, *Bambergensis, Herbipolitanus, Eichstetensis.* Est & Teutonicus Ordinis Magistri Sedes cum Territoriis *Mergentheimii, Neobausi, Dallavii.* Eodem referuntur Marchionum *Culmbacensium & Anspacensium* Ditiones, & Comitatus *Hennebergicus. Franconia Topographiam* itidem dedit *Merianus A. 1640.*

IX. *Circulus Rhenanus Inferior*, s. Electoralis, der *Nieder-Rheinische oder Chur-Rheinische Kreis* quatuor Imperii Electoratus completitur, tres Ecclesiasticos, & Electoratum Palatinatus Inferioris. V. iterum *Matth. Meriani Topographia Archiepiscopatum Moguntinensis, Trevirensis & Colonienfis: Nicol. Serarii Rerum Moguntiacarum Libri V. Conr. Episcopi Chronicon Rerum Moguntiacarum Basil. 1532. Petr. Cratopoli omnium Archiepiscoporum Colonienfium & Trevirensium*

sum Catalogus. 1560. *Matth. Meriani Topographia Palatinatus Rheni* cum Appendice ecclesiarum des Heil. Römischen Reichs zu Ober-Rheinischen Kreiß gezogenen Ständen / als Bisant / Metz / Tull / Verdun / Lothringen / Sa- royen / 1645.

IX. *Circulus Saxonicus Superior* continet Electoratum Saxonia & Branden- burgicum, Ducatum Altenburgicum, Vinarientem, & Gothanum, Principatum Caminensem, Pomeraniam utramque, Anhaltinum Principatum, Comitatum Mansfeldicum, &c. Ad Saxoniam refertur Misnia; Marchia partes sunt Vetus, Media, Nova, Ukerana, Prignicensis. Legenda de his *Dav. Chytrai* Saxonia, item *Alb. Krantzii* Saxonia, *Reineri Reineccii* Historia Misnica, *Georg. Fabricii* Rerum Misnicarum Libri VII. *Meriani* Topographia Electoratus Brandenburgici & Ducatus Pomeraniae A. 1652. Sed in qua non unum παρρησια fidelis aliquis Patriota notaverit; *Andr. Angeli* Historia Marchionatus Brandenb. *Iusti* Chronicon Marchia, *Christoph. Einzelt* Chronicon Marchia Veteris, *Leutingerus* variis Libris de rebus gestis Marchicis, *Ernesti Brotuffi* Annales Anhaltini, *Cyriaci Span- genbergii* Chronicon Mansfeldicum.

X. *Circulus Saxonicus Inferior* habet Archiepiscopatus, sed nunc in Ducatus mutatos Magdeburgensem & Bremensem, Ducatus deinde Brunsvicensis, Guelferbitanum, Luneburgicum, Cellensem, Hanoveranum. Mechlenburgicos Gustinoviensem, & Sverinensem, Lauenburgicum, Holstia, Principatum Halberstadiensem, Episcopatus, Hildesbemensis, Lube- censem, Sverinensem, Ratzeburgicum. De quibus nunc ad manus est *Caesp. Danckwerths* neue Landes-Beschreibung der zwey Herzogthümer Schleswig und Holstein &c. *Wernerii* Chronicon Magdeburg. &c.

XI. *Circulus Westphalicus* à Regione nomen habet, quæ Saxonibus occidentalis est, & eapropter Westphalia dicitur; Equus enim quem Phalen, Falen antiqui Saxones dicebant, Saxonum insigne erat. Con- tinet Ducatus Julia, Clivia, Montium; Episcopatus Monasteriensem, Pader- bornensem, Osnaburgensem, Leodiensem; Item Verdensis, & Mindensem, nunc Principatus: Comitatus Bentheimensem, Teckleburgicum, Lippanum, Ridbergensem, Oldenburgicum, &c. Frisiam Orientalem, &c. Westpha- liam peculiari Topographia exhibuit *Merianus*: *Wernerus Rolfinck* scripsit de Westphalorum s. Antiquorum Saxonum situ, moribus &c. *Adelarius Erichius Gültische Chronick* L. VII. ad An. 1610. *Teschenmacherus* Anna-
C c
les Cli-

les Clivæ, Hamelmanus Chronicon Oldenburgense. De *Circulo Burgundico* s. Comitatu Burgundico V. §. *hujus* n. 2. & præc. §. III. n. 26.

Atque hæc jam qualemunque notitiam Provinciarum Germaniæ nostræ præbuerint. Specialiorem singulorum locorum recensitionem videre est apud Juris & Status Publici Scriptores Goldastum, Linnæum, Sprengerum. Adde *Autorem Appendicis ad Contin. V. Diar. Europ. p. 3. & seq.* Verzeichnüß des Heil. Römischen Reichs / Teurscher Nation Hochlöblichster / hoch- und wohl- löblicher Stände / nach den zehen Reichs-Kranzen / &c.

XII. Germaniam nostram commendat frumenti copia, qua vicinis Regionibus prospicit; Estque memorabile, quod narrat *Lansius*, cum A. MDXCI. Italiam & in ea Romam gravissima fames premeret, & ex Holsatia, Civitatibus Vandalicis atque Belgio Mercatores eò multis navibus ivissent, Pontificem M. cursorem, qui nuncium adventantium Germanorum primus attulerat, mille Ducatorum honorario donasse. *Or. pro Germ. p. 45. ex Janson. in Merc. Gallo. B. T. 1. L. IV.* Vini bonitatem ostendunt vinum Rhenanum, Neccarium, Mosellense, Franconicum, Austriacum: Bavaria tamen & Boreales Tractus anteriora ferunt, in quæ eapropter non nemo jocus fuit, esse genus aceti naturalis; Sed defectum hunc melioris notæ cerevisia supplet, qualis Servesana, Brunsvicensis, Rostochiensis, Torgaviensis, &c. Non minor proventus est animalium, notique sunt equi Oldenburgici Comitatus, sive Westphalicæ ac Bavaricæ &c. Marchiam natura copioso pisce donavit; Salis copiam fundunt Luneburgum, Hala Saxonum, Hala Svevorum, &c. Qua proventus Metallorum, & Mineralium sola fere Germania in Europa Argentifodinis gaudet, certe abundat: Quam in rem pluribus videndi *G. Agricola*, Libris de Natura Fossilium, & de Re Metallica, *Lazarus Ercker* Beschreibung aller fürnehmsten Mineralischen Erge und Bergwerke.

XIII. BOHEMIAM Germaniæ adjungimus, licet re ipsa ad Germaniam nunc non pertinentem; Id enim arguit I. Quod Rex Bohemiæ extra negotium Electionis Casareæ ad Comitata nulla vocetur, nec ut membrum aliquod Imperii de negociis publicis Fœderum Pacis, Belli, Legum &c. consultandi aut concludendi facultatem habet, & ne particularibus quidem Electorum conventibus se immisceat. II. Quod Regni Bohemiæ Subditi non possint in Imperio conveniri, sed tantum in Foro Bohemico. Sic cum An. MDXLV. Ordines Imperii Comitibus Wormationibus

tibus deliberassent, an Bohemi in partem ferundorum Onerum publicorum pertrahendi essent, Carolus V. rem indignissime tulit, & post captum accurate cum suis Consilium proximis, quæ post confectum Bellum Smalcaldicum A. M. DXLIIX. habebantur Imperii Comitibus publice ac solenniter isti Consilio intercessit asserens, Bohemiam non solum esse Regnum ab oneribus id genus liberum, sed & ab Imperio Germanico prorsus cum gente tum institutis segregatum; Ob nun gleichwohl die Königl. Majestät / als ein König zu Böhmen / etliche Land- und Herrschaften der deutschen Sprachen und Zungen vom H. Reiche zu Böhmen erkennen; So haben diese Lande und Herrschaften vom Röm. Reiche weder Schutz und Schirm / Friede noch Recht / sondern seynd von dem Reiche deutscher Nation in ein ander sonderes Reich und Nation von Alters her abgesondert / und denselben nicht incorporiret / und also des Reichs deutscher Nation Bürden / Anschlägen und Contributionibus nicht unterworfen.

Eadem est Figura Ovali, Montibus ac Silvis undique cincta, eoque amphitheatri cujusdam formam repræsentans. Limites sunt ab ortu Silesia & Moravia, ab occasu Bavaria, à Meridie Austria, à Borea Misnia & Lusatia. Districtus habet quindecim secundum partitionem Caroli nam Caroli IV. quæ hodiernum obtinet: *Pragensem, Kaurzimensensem, Hradecensem, Chrudimensensem, Czeslaviensem, Bechyensem, Vultaviensem, Podbradscensem, Prachensem, Pilzensem, Racovnicensem, Slanensem, Zatecensem, Litomierizensem, & Boleslaviensem.* Quibus additi, qui peculiaribus institutis vivunt *Comitatus Gladscensis, seu Glacensis*, qui à Borea & Oriente Silesiæ terminis, ab Austro Angulo cuidam Moraviæ adhæret: *Hebane seu Oegrana Provincia*, quæ Baviaræ & Voithlandiæ adjacet; *Dn. Lothenfis seu Cubitanus Terræ tractus*, Germ. *Elbogen* / ad Hebanum districtum & Voithlandiam situs. De quibus omnibus V. prolixè agentem *P. Stransky Descriptio-ne Bohemie c. II.*

Praga notissima Regum Sedes, adeoque Regni Urbs primaria est: In Partibus ejus præcipuæ *Vetus, die Altstadt* / & Minor *die kleine Seite* / illa Curia & Universitate, hæc Arce Regia conspicua: Utramq; Moldava Fluvius interluit. Arcem vetustas & amplitudo commendat, at minori, quam tempora nostra exigunt, magnificentia est. Haut procul hinc vero sita *Domus Zierotinia*, novum ac superbum Palatium, cuive exornando ipsa natura accessisse videtur, addita Echus septies, novies, & alicubi

quindicies& amplius ex circumfritis monitus distinctim resonantis gratiâ.
 Bis Urbs maximis Europæ motibus autor extitit, Hussiticis ante tria pro-
 pe secula, & funestis illis nostri Seculi Anno XLIX. cæptis; Uno quoque
 & eodem fere modo, dejectis è fenestris dissidentibus, quos Actus *Defen-*
strationes vocari nunc moris est. Prior ex Curia Novæ Urbis Pragensis
 facta, cujus Consules una cum Urbis Judice à Plebe tumultu ante dejecti,
 Zisca ut creditur consilio d. XXX. Julii A. M. CCCCXIX. Posterior ex
 Arce Partis minoris Baronibus Martinizio & Slabatæ illata, gravis quidem
 Bohemiæque ac toti Germaniæ fere exitialis, ac vitæ cadentium non tam
 periculosa, quam ab aliquibus proditum est, quod situs subiecti soli exfor-
 dibus eo defluentibus mollescentis curioso spectatori facile aperiet, ne in
 alias circumstantias excurramus. Interim rei memoriæ erectis duabus
 Pyramidibus servari placuit, elegantiam non exiguâ conspicuis, at, incer-
 tum quo fato, cum sambucis, spinis, ipsis tricubitalibus urticis aliisque ne-
 glectorum locorum sociis misere colluctantibus. Priori Trilateræ in ipso
 loco, in quem deciderunt, erectæ, hæc verba inscripta leguntur:

Anno Domini 1618. 23. Maj.

Jaroslaus Borzita Baro à Martinitz

*Quod erga Deum & Casarem,
 Regemque suum fide esset majore,
 Quam perfidia ferre posset,
 Ab Hæretica Nobilitate e Regia
 Cancellaria primus in hunc
 Fossæ locum, velut in mortem
 Certissimam deturbatus,
 Et tribus plumbeis globis esset ictus:
 Verum quos inclamaverat*

*JESUS & Maria
 Vere pro Vehiculo illi
 Et pro scuto fuerunt.*

*Ita neque noxam sensit,
 Et major à ruina surrexit.*

Altera quadrilatera in imo fossæ hæc habet:

Anno Dom. 1618. 23. Maj.

Gvilielmum Slabatam Baronem de Chlum
 & Kofchenberg.

Nobi.

*Nobiles Hæretici,
 Quod eos quantum potuerat tenuisset,
 Ne in DELLUM, Cæsarem ac Regem suum furerent,
 Neve Patriam & seipsos perditum irent,
 Tanquam Phrenetici medicum aggressi
 Earabie de Cancellaria huc egere præcipitem,
 Ut proxime abfuisset a Morte:
 Et sane ab ea se tunc abfuisse
 In causa tam gloriosa hodieque doleret;
 Nisi illum sustentarent spectacula Triumphorum,
 Quos quotidie de perfidia reportat
 Augusta Pietas Cæsaris Ferdinandi.*

Sed eadem Praga, veluti primos, ita ultimos quoque motus Belli Bohemico-Germanici sustinuit, occupatâ à Comite Königsmarckio Parte Minoris, Veterique Urbe ex ea multoties licet frustra petitâ; cum medio tempore Pax conclusa ulterius perferendum sisteret: Quam in rem verba Turri in medio Moldavæ instructo ponte positæ aureis literis inscripta leguntur talia:

*Siste hic paulisper Viator,
 Sed lubens ac volens.
 Ubi multa populatus tandem vel invitatus
 Sistere debuit
 Gothorum & Vandalorum furor;
 Et lege sculptum in marmore
 Quod in perpetuam Boemorum omnium,
 Sed imprimis Vetero Pragensium
 Memoriam
 Anno Domini M DC XLVIII.
 Mars Svecius Ferro ac igne in hac
 Turri delineavit.
 Hæc Turris Gothici fuit ultima
 meta furoris
 Sed fidei non est hæc ultima
 meta Boemæ.
 Potuissent id ipsum Cives Vetero-Pragenses
 Tristi Sanguine inscribere,*

Niss.

Pax aurea

Ferdinandi III. Pietate & Justicia

*In orbem Germanicum reducta**Pro Sangvine Aurum suppeditasset.*

Solum Bohemiæ gleba pingvi constat, eoque frugibus non leviter instructa est; Vinum quoque profert, sed mediocris conditionis; Lupuletis v. excellit; Fodinis Metallicis abundat, de quibus iterum consulendus sine præc. §. citatus *Lazarus Ercker*. Lapidis preciosos Adamantes, Amethystum, Sapphirum, Smaragdum, Jaspidem profert in Montibus Cerconossis inter ipsam & Silesiam intermediis, sed minoris, ut omnes Europæi sunt precii; At Granatos optimos dignitateque ipsis Orientalibus superiores, quæ iusta utriusque nobilissimæ Regionis Bohemiæ ac Silesiæ laus est: A venenatis aliisque noxiis animalibus liberior esse creditur. Salis usum ex Bavaria & Saxonia petit; Quamvis enim eo non prorsus careat, quia tamen vel fontes juges non fuere, vel impensæ reditibus majores inventæ, cessarunt colligendi ejus operæ. *Stransky Libr. cit. c. 1.* Plura de Rebus Bohemicis legi possunt in *Scriptoribus Antiquis Rerum Bohemicarum Ed. Marqu. Frehero Hanov. 1602.* Quales, *Cosmas Pragensis, Aeneas Sylvius, &c. Joh. Dubravii Historia Bohemica, Zachar. Theobaldi Topographia & de Montibus Bohemiæ, Wenceslai Hagecii Böhmische Chronick, Melch. Goldasti de Bohemiæ Regno incorporatarumq; Provinciarum Juribus Franc. 1627. &c. Conf. P. II. c. IV.*

Provincia Regno Bohemiæ unitæ sunt *Moravia, Silesia & Lusatia.* *Moravia* fines nunc longe contractiores, quam mediis seculis cum Regni Titulo-excelleret. Primaria Urbs ejus Olmutia. *Silesia* partes seu Principatus sunt *Vratislaviensis, Sweidnizensis, Jaurensis*, qui duo Primogenitum Regis Bohemiæ manent, *Glogoviensis, Saganus, Troppaviensis, Oppeln, Rattibor, Teschen, Neissa, Lignitz, Brieg, Münsterberg, Olsfen, Cressen, Jagerndorff*: Quibus accedunt 4. Dominia *Pleß, Warthenberg, Militz & Trautenberg.* Primaria Urbs est *Vratislavia*, Legendi pluribus *Joh. Curai Silesia Gentis Annales, Nicol. Henelii Silesiographia*, ejusdemque *Breslographia*. De Rebus Naturalibus Silesiæ extat *Caspari Schwenckfeld Catalogus Stirpium, Fossilium, &c.* *Silesiæ*, cui brevis ac docta Delineatio Geographica Silesiæ præfixa est. *Lusatia* nomen à *Luzy*, quod Slavorum Lingua Saltus seu virgulta significat; Partes sunt Superior & Inferior. Superiorem *Hexapolin, die Sechs-Städte* vocat, & caput habet *Budissinum*; In Inferiori

feriori Sedem Principi præbet, inde primatuum merita *Lubena*; Ejus partes olim fuerunt *Corbusia*, *Peucenum Fortalicium*, *Bescovia*, *Storcovia*, sed illæ jam Marchiæ Brandenburgicæ Jurisdictionem agnoscunt.

VI.

BELGIUM alias Germaniam Inferiorem vocant, *das Niederlands*; Circumjacent Frisia Orientalis, Westphalia, Clivia, Colonienfis & Tre-virensis Archiepiscopatus & Regnum Galliæ. Provincias numerat XVII. quarum decem, quantum quidem è singulis reliquum est, *Belgium Hispanicum* seu potius Regium & Hispano Gallicum vocantur, reliquæ septem *Belgium Fœderatum*. Decem Belgii Regii Provinciæ sunt *Brabantia*, *Limburgum & Luceburgum Ducatus*, *Flandria*, *Artesia*, *Hannonia*, *Namurcum Zutphania*, Comitatus, *Antverpia Marchionatus*, *Mechlinia Dominium*. Belgium Fœderatum reliquas VII. Provincias comprehendit, Ducatum unum, *Geldriam*; Comitatus duos, *Hollandiam & Zeelandiam*; Dominia quatuor: *Ultrajectum*, *Frisiam*, *Transsilvaniam*, *Groningam*. Regio tota humilis & plana est, nec montes alit, nisi in Ducatu Lucemburgico, Namurco deinde & Hannonia. Communiter fere spirat aërem humidiorē, quem v. incolis non adeo gravem esse, homines longævi istorum tractuum docere poterunt: Ipsum Terræ genus pingve, tenax & bituminosum, unde plerisque in locis, quia debita lignorum copia deest, focis parandis materiam præbet, quam speciali nomine *Turfas Torfen* / *b. Cespites bituminosos* si unctuosos vocant, & loca unde extrahuntur, *Veenen*, *Brock*, *Moer*, *Marfch*, *Goor*, *Waase*, *Donck*, quæ & variis pagis ac vicis nomina pepererunt, ut *Amstelveen*, *Marfveen*, *Oldenbrak*, *Ostbrock*, *s. Graven Moer*, *Maerssen*, *t. Lant van Waes*, Flandriæ pars &c. De quibus omnibus V. Cl. Mart. Schoock. peculiari Scripto *de Turfis & Ludov. Guicciardinum* in Diatribe, quam subjunxit Hollandiæ descriptioni Geographicæ. Eruuntur in Brabantia, Zutphania, Frisia, Ultrajectina Diœcesi, Hollandia, Groninga &c. Quanquam & extra Belgium in Angliæ Agro Lancastrensi, de quo vid. *Camden. Britann. in Lancas-shire p. 61.* De Picardia Galliæ & Confiniis Ambiani *Guicciardinus*: Pro Germaniæ partibus Septentrionalibus idem loquitur quosfidianus usus eorum, & Agrum Francofurtanum nostrum in remotioribus pratis Trans-Viadrinis aliisque humillioribus locis pagorū circumjacentium iisdem instructum non uno experimento nos edoctos meminimus.

Brabantia Urbem Principalem Belgii Regii, *Bruxellas*, habet, deinde *Lovanium*, Trajectum ad Mosam, Sylvam Ducis, Bergam ad Somam &c.

In

In eadem Marchionatus, sed sub Carolo V. redditus Ducatus *Arsebotanus*. Ortelius Provinciam hanc commendat ab æris salubritate, testatus eam à peste intactam mansisse, utut maxime grassaretur in vicinis Regionibus. Cæterum fructuum & pecorum feracissima est: Eo tamen tractu versus Septentrionem, quam Incolæ Campaniam vocant, arenosior & sticulosa; Sed ubi nihiloscius per Incolarum industriam aliquando triticum colitur. Inter Autores, qui huc pertinent, sunt *Job. Bapt. Gramaye* de Antiquitatibus Ducatus Brabantiae, *Hadrianus Barlandus* Chronico Brabantiae Ducum &c.

In *Ducatu Limburgico* Urbs *Limburgum*, unde prope absunt *Aqua Spadanæ*.

Lucenburgenfis Ducatus in circuitu LXX. milliaria habet, numerante *Ludov. Guicciardino*. Nomen habet à principali Urbe *Lucemburgo* præter quam videre est & *Iovisium*, *Marvillam*, *Malmediam*, *Theonis villam* &c.

Namurci Comitatum ab iisdem Naturæ Donis commendat Ortelius, quibus Leodientem Provinciam. De origine nominis scribit *Meurerus*, olim *Neumur* dictum, quod Latinis novum murum sonaret. Urbes ejus habentur *Namurcum*, *Bovinum*, *Carplomontium*, *Valencuria*.

Hannonia, *Hennegow* / *Hainault*, marmore, ferro & plumbo dives est. Urbes ejus primariæ sunt *Mons* seu *Bergen* & *Valenciennes*, quæ in medio Provinciæ fere sita; Urbem *Bavacum*, *Bavais*, quæ antiquis Cæsarum temporibus maxime floruit, notabilis Viarum egressus, quem præbet, memoratu dignam efficit: Columna lapidea enim in foro est, sub qua ab incolis omnia viarum capita referuntur, quæ ab eo loco in omnes Galliarum partes sublimi atque recto tramite exporriguntur. Has *Bruneildi* opera stratas fama loquitur, ejus quoque nomenclaturam in hunc usque diem servant, *Chemins de Brunehaut*, Gallice dictæ. Et durant hodiernum harum viarum plurimis in locis vestigia, sed interrupta; Habentque id præsertim miraculi, quod sublimiores sint vicinis utrinque agris, inter insignia Galliarum oppida rectissimum iter conficiant, & silicinis lapillis qui etiam in vicinis agris defunt, sternant, adeo ut vel ab humo ebullivisse filices vel æthere pluuisse quis judicet, vel alia quam humana manu & opera undecunque toto orbe lectos in ejusmodi viarum ruinationem quis demiretur. *Ortel. Th. O. ad Tab. XL.*

Artesia Chronicon peculiare scripsit *Franc. Balduinus Jctus*, itemque notas

notas ad consuetudines Artesienfes. Atrebatum, *Arras*, primaria ejus Civitas est: *Audomaropolis* feu S. Omer, *Aria*, *Ayre*, & *Rentium*, *Renty*, Jurisdictioni Hispaniæ per Articulos Pyrenæos reservatæ; Sed nunc, veluti antehac aliæ Artesiæ partes, ad Galliam transferunt.

Flandria Brabantiâ, Hannoniâ, Artesiâ & Oceano finitur; Pascuis eoque re pecuariâ excellit, nobileque est Butyrum Tractus Dixmuydenfis. Urbes habet Brugas, Gandavum, Ypram, Insulas feu Ryffel, Winnoxbergam, Dixmuydam, Duacum, Slusam &c. Sed ratione jurisdictionis nunc inter Gallos, Hispanos & Belgas divisa est. Extant de ea *Jacob Marchantius* de Rebus Flandriæ memorabilibus in *Script. Belg. Feyerabend. p. II. p. II. Jac. Meyerus* Flandricorum Annalium Libris XVII. *ibid. p. I. p. I. Antonii Sanderi Canonici Yprens* Flandria Illustrata, Tomis III. fol.

Zutphania Comitatus Urbs Zutphen nomen dedit; Sicuti *Marchionatus* S. R. I. Antwerpia, *Mechliniensis* Dominio Urbs Mecheln.

De *Zeelandia* actum in Historia Insularum, *Hollandia* s. Batavia duplex est Meridionalis & Septentrionalis: Meridionalis, *Zuyd Holland*, habet Comitatum *Egmontanum*, Baronatum *Vianensem*: Civitates priores sunt *Dordracum*, *Harlemum*, *Delfhi*, *Lugdunum*, *Amstelodamum*, *Gouda*: Posteriores *Roterodamum*, *Gorcum*, *Schiedam*, *Schoonhoven* &c. Septentrionalis *Nort-Holland*, alias *West-Friesland* dicta, veluti *Hollandia Meridionalis* in specie *Holland* vocatur, ferente ita communi Titulo Statuum *Hollandiæ*, die *Herren Staten von Holland und West-Friesland* / h. *Hollandiæ*, Meridionalis & Septentrionalis. Dominia habet *Bewerwyck* & *Schagen*, Urbes *Enckhuysen*, *Hoorn*, *Alkmaer*, *Edam*, *Munkedam*, *Purmerent*, *Medenblyk*, &c. Solo angusto comprehenditur, eoque impari alendo stupendam istam hominum multitudinem, quam habet; Sed cujus defectum commercia suppleant, mari importante, quod terra negavit, & copiosissimam omnium totius Orbis rerum suppellectilem suppeditante: In quam *Hollandiæ* conditionem lufit *Jos. Scaliger*. sequenti ad *J. Doufam* svavi Poemate:

Ignorata tue referam miracula Terra,

Donsa, peregrinis non habitura fidem.

Omnia lanicio lassat textrina Minerva;

Lanigeros tamen hinc scimus abesse greges.

Non capiunt operas fabriles oppida vestra,

Nulla fabris tamen hic ligna ministrat humus.

D d

Horrea

*Horrea triticea rumpunt hic frugis acervi;
 Pascuus hic tamen est, non Cerealis ager.
 Hic numerosa meri stipantur dolia cellis;
 Quæ vineta colat, nulla putator habet.
 Hic nulla aut certe seges est rarissima lini;
 Linifisci tamen est copia major ubi?
 Hic mediis habitamus aquis, quis credere possit?
 Et tamen hic nulla, Dousa, cibentur aquæ.*

De Hollandia extat Hadriani Junii Batavia, M. Z. Boxhornii Theatrum, Scriverius de Antiquitatibus Batavicis &c.

Geldria partes, Velavia, in qua Arnheim, Wageningen, Harderwyck &c. & Betavia, in qua Comitatus Buren & Culemburg, & Civitates Noviomagum, Bommel, Lovenstein, &c. Eidem annumeratur quicquid in Comitatu Zutphanienfi extra Hispanicam Jurisdictionem est. V. Joh. Isaac Pontani Historiæ Geldricæ L. XIV. quos Belgio transcripsit Arendt van Schlichtenhoff.

Frisiam pascua nobilitant, in quæ ex ipsa Dania armenta magno numero quotannis mittuntur. Urbes habet Leervarden, Docum, Worcum, Franckeram, Staeveram, Bolswaert, Harlingen. Vox alias latiori significatu venire solet, eove tres Frisiorum regiones referunt, Occidentalem, hanc, de qua agimus, Orientalem, Germaniæ partem, & Intermediam, quæ Tractus Groningensis, de quibus & similibus vid. Ortel. ad Tab. XLV. Seorsim extat Ubbo Emmius Rerum Frisicarum Historiâ Martini Hamconii Frisia seu de Viris rebusque Frisicæ Illustribus.

In Transfulania Civitates sunt Daventria, Campen, Zwolla, Gröningense Territorium habet Gröningam, Delfzuyt &c.

Ultrajectino Episcopatu seu Dominio comprehenditur Ultrajectum, Amersfort, Batavedorum, Rhenen &c.

VII.

I. DANIE nomine veniunt Cherfonefi Cimbricæ pars maxima & Insulæ ad ingressum Maris Balthici sitæ: Unde nec de Limitibus ejusaliqua difficultas, quos maximam partem Mare efficit, solo latere versus Germaniam excepto, quod Fl. Eidora terminat, vetus inter Daniam & Saxoniam limes: Quemadmodum Adamus Bremenfis de Caroli M. temporibus c. XI. Hemmingus Rex Pacem cum Imperatore faciens Egdoram El Regni terminum accepit. Et Alb. Stadenfis ad A. DCCCX. Extincto cali-

rus Godefrido, Hemmingus Patruelis ejus successit, qui mox Pacem cum Imperatore faciens Egdoram Fl. Regni sui terminum accepit. Conf. Pontan. Hist. Dan. L. IV. f. 95. & imprimis Doctis. Conring. de Fin. Imp. Germ. c. IV. Ad nominis equivocationem pertinet Parva Dania, Dausbholm (Insula in concursu limitum Provinciæ Hallandiæ, Norvegiæ ac Svedię sita & pro diversis partibus sui ad singulas istarum Regionum relata: Unde & in ea feruntur olim Reges Daniæ, Svedię, ac Norvegiæ uni simul Mensæ accubuisse, singulis tamen in dirione Regni sui manentibus. T. Job. Lyscandro Serm. 3. Antiq. Danic. & ex eo Zeiler. Besch. des Kön. Dänem. f. 22. 23. De Insulis actum præc. c. V. Chersonesus Cimbrica in hosce Tractus distinguitur: I. Jutiam Septentrionalem, cujus IV. Diœceses, Albugensis, Viburgensis, Ardufiensis, Ripensis. Ad hunc pertinet Fridrichsonda, Koldinga &c. II. Jutiam Meridionalem, Sud-Jutland, haut procul Koldinga incipientem & Isthmo prope Slesvvyckum terminatam: Quo pertinet Ducatus Sleswicensis, in quo Slesvvyck, Flensburg, Tonningen, Frederickstadt &c. III. Ditmarsia partem IV. Partem Stormariæ, in qua Tychopolis sive Glückstad, Crempe, ad ipsum Hamburgum usque, cui adsitum oppidum Alrena Regis Daniæ jurisdictionem adhuc agnoscit.

II. Sequitur NORWEGIA ob jurisdictionis communionem subjienda. Adamus Bremensis Nordmanniam vocat, quanquam non ille modo, sed & alii ante ipsum & præsertim Eginhartus eadem etiam voce Daniam Danosque affecerit. Plinius Nerigon videtur nominasse: Sunt & qui alias prodant, Scandiam, Dumniam, Bergos; maximamque omnium Nerigon, ex qua in Thulen navigetur. Hist. Nat. L. IV. c. 16. Ethodie hæc appellatio proximè accedit ad Norige, quemadmodum ipsi in hunc usque diem Norvegiam suam adpellant indigenæ. Pontan. Chorogr. Dan. f. 690. Habet ab Oriente Svediam, ab Austro Daniam, ab Occidente & Septentrione Oceanum. Loca illustriora ejus sunt. I. Præfectura Babusiensis, quæ tamen ultima Transactione ad Svedos transiit. Comprehenditque Urbem Marstrand / seu Masterlandiam, in scopulo Peninsulæ collocatam cuique & alia bina adjacent oppida Congelia & Uddewallia arcem communem habentia Babusia nomine. II. Aggershusensis ab Aggershusiæ arce Atloe oppido, quod exteris Anslø, adjacenti, ad cujus curiam ex universa Norvegia causæ litesque graviore devolvuntur, ibique jus dicitur præsentē arcis præfecto, qui veluti Regni Norvegici totius Gubernator habetur, Pontan. Chorogr. Dan. fol. 698. III. Bergensis, in qua Berga, vel ut

vel ut Plinius appellat, *Bergi*, nobile Emporium & veluti penu totius Norrvægiæ celeberrimum, de qua præc. cap. III. S. III. §. III. IV. *Nidrosiensis* seu *Tronthemensis*, in qua *Tronthem* seu *Nidrosia*, à Nidero Fl. dicta, Metropolis olim totius Norrvægiæ, in qua & Arca Regionum monumentorum Norrvægicorum. *Pontan. Hist. L. V. fol. 177.* quem locum *Zeilerus* perversiuscule citat *Beschr. des Kön. Dännem. f. 256.* Eadem sedes quoque Archiepiscopi, ad quem non modo Norrvægiæ, sed & Islandiæ, & ut erant tempora, Grönlandiæ quoque & Orcadum pertinuerunt Ecclesiæ. Nunc Regium Præfectum & Episcopum solum habet, mercimoniis alias ac negotiatione tam indigenarum, quam exterorum perquam celebris. Extat hodieque Templum Cathedrale argumentum pristinæ felicitatis, cui magnitudine & casorum lapidum artificio vix aliud in Orbe Christiano simile fuit, nisi illud superioribus annis incendio sædatum veteris suæ magnificentiæ nunc rudera tantummodo ostendet. *Pontan. fol. 699. V. Wardhusiensis* in extremo Borea post Svediam & Lappiam ad LXXIII. gr. Elev. Pol. sita, à qua haut procul abest *C. Noortkyn*, olim Promont. Rutubas, unus maximæ Europæ Latitudinis Terminus. Arx *Wardhusia* in Insula exigua, cui nomen *Wardæ*, collocata, estque versus aquilonem Norrvægiæ & Orbis propemodum Christiani arx extrema & ultima. Ei subest cum Lappis vicinis *Finmarchia* tractusque ille universus maritimus Trunsolem dictus, Piscatura præcipue insignis.

III. *Finmarchia*, quam diximus, quæque *Takenmarchia* etiam dicitur, hoc seorsim & suum habet, quod regio ejus in propria dominia ac possessiones, ut alibi sit, distincta non sit, sed omnibus obvia, primique occupantibus. Qui autem primus Terræ Tractum occupat, ejus non quidem proprietatem dominiumque, sed usumfructum solummodo habet. Finni, qui ad mare piscatum abeunt, facile, quas semel elegerunt, sedes permutant; Nam consumptis in quotidianos ignes circumcirca vicinis lignis arboribusque aliò concedunt, ut plerique eorum, qui æstivo tempore in litora maris piscatum abeunt, Brumali tempore mediterranea loca repetunt. Verum qui in Insulis habitant & locis litoralibus, in *Henmeland* / aliisque, eadem loca æstate hyemeque inhabitant, suasque habent Ecclesias & Pastores. *Pontan. iterum f. 700.*

Norrvægiæ Lignorum commercium commendat, quæ ex Provinciæ Aggershusensi pro fabricandis navibus ingenti copia quotannis in Hollandiam, Hispaniam & alias oras evehuntur. Ad Schiam ejusdem Provinciæ etiam Fodinæ Argenti Æris & Ferri sunt. Utramque, Daniam & Nor-

& Norvegiam, celebris variorum generum piscatura nobilitat, in qua & superiorum seculorum Reges sibi maxime applauserunt. Ideo Christianus I. cum Anno MCCCCLXXIV. Romam proficisceretur, Pontificem M. & Proceres Ecclesiæ Harengis, Afellis & Hermelinis pellibus, tq. Donis Regno suo propriis, donasse legitur: Es hatte auch der König mit ihm gen Rom gebracht seiner dreyer reiche Gaben / als Hering / Bergerfisch / und Hermelinfutter / davon er dem Pabst und Cardinålen seine Ehren-Gabe / einem jeden nach Gebühr gegeben hat. *Hamelman. Chron. Oldenb. p. III. p. 208.* Nec illepidum est, quod ex Jona Koldingensi idem mox subjiçit: Daß einiger Könige in Europa Gesandten / jeder seines Königes Hoheit / Macht / Reichthum und Herrlichkeit für alle andere erheben und hoch machen wollen. Der eine lobte seines Königs Gold, Silber, und Erz-Gruben. Der ander den fruchtbaren Korti-Boden. Der dritte den Ueberfluß herrlicher und köstlicher Weinberge / und dergleichen. We es nun an den Dånischen Gesandten auch gekommen / hat er also angefangen und gesagt: Lieben Herren / wann gleich des allergrößten Königs in ganz Europa Gut auffß allertheureste verkaufft / und zu Gelde gemacht / und für solches Geld alles mit einander wiederumb auff das allerwohlfeilste / nur hölzerne Schüsseln gekaufft würden / so ist doch mein König in Dånemarc so reich / daß er alle solche Schüsseln (deren doch eine unzählige Anzahl seyn würde) mit dreyerley Art von frischen Fischen auff einmal füllen und zehren könnte. Wie die andern das gehört / haben sie dem Dånischen Abgesandten gewonnen geben müssen / und konten wol gedencen / daß er über den Fischfang noch viel ein Größers haben müßte.

IIX.

I. *Sveonum*, *Svecia* & SVEDIÆ nomen antiquos boni ominis causa à juvenili vigore & mascula virtute sumfisse censet *Loccenius*, quod *Sven* juvenem vel masculum denotet; *Svedos* v. ab exteris vocatos, quia Terra *Sveonum* *Sveaod*, & *Sveaod* & *Svenod* dicta fuerit, indeque commodioris soni causa *Sved* formatum. *Antiq. SveoGoth. L. I. cap. i.* Regiones *Svedix* conterminæ sunt ab Austro Dania, ab Occidente Norvegia, à Borea Oceanus Septentrionalis; ab Ortù Russia. Partes sunt 1. *Gothia*, quo pertinent *Scania*, *Halandia*, *Blekingia*, *Smelingia*; Item Ostro-Gothia & Westro-Gothia: Quarum priores ante hac Dantiæ annumeratæ, nunc v. ultima transactione *Svedo*, Danica *Svedico* Imperio adjectæ sunt. *Scania* nomine suo veteris Scandinaviæ memoriam ser-

vat : Urbes ejus potiores *Helsingburgum* , Urbs ad *Oresundam* sita , ubi trajectus è *Scania* in *Selandiam* est brevissimus , cui ad sita *Arx Regia* ejusdem nominis excelsa in colle posita. *Cronia* , *lands . Cron* / *Arx & Urbs* eidem *Mari* ad sita , ac nuperrimo A MDCLXXIX singularibus Privilegiis à Rege *Svediar* donata. *Malmogia* , *Malmoe* / quam exteri *Ellebogen* / vocant , quod cubiti formam referat , *Ancona* *Italorum* ita assimilanda , insigne emporium est & præcipua totius *Scania* Civitas , propter nundinas & frequentes negociationes ; Arce item munitissima excellit , quæ robur suum assultibus *Danicis* ultimo Bello *Dano - Svedico* fatis superque probavit. *Lunda* , seu *Londinum Scanorum* ; tempore nati *Servatoris* jam creditur floruisse ; Eadem Inaugurationibus Regis *Danicorum* Regum præteritis seculis inclaruit. *Falsterboa* , vicus ob *Harengarum* capturam olim celeberrimus fuit. In *Hallandia* est *Halmstadum* prope veterem *Svediar* limitem , constitutum olim à Regina *Margarita* , ut deinceps trium *Boreali*um Regnorum Proceres , mortuo Rege , illuc ad constituendum Successorem convenirent , *Meurs. Hist. Dan. L. II. De quo P. II. c. VI.* In *Blekingia* *Christianus IV. Rex Daniæ* condidit Oppida *Christianopolin* & *Christianstadiam*.

II. *Sveonia* , quo pertinent *Sudermannia* , quæ proavo præsentis Regis *Carolo* singulare nomen Ducis *Sudermanniæ* olim contulit. In ea Regia *Holmia* , seu *Stockholmia* ; *Holmæ* vox Gentis vernacula est , præsertim cum aliquid circumscriptum & veluti septrum indicandum sit , ut ita non tantum *Insula* , sed subinde etiam *Clivus & Colliculus* eadem significetur. *Pontan. f. 733.* De Scopulis , den *Scheren* / sinum , cui adjacet , obfidentibus dictum c. V. §. XXVII. *Uplandia* , in qua *Upsalia* Verus Sedes Regum *Svediar* , cui inde & ipsum nomen *Upsal* inditum ; *Sala* *Aula* est , unde *Utsal* / ad *Aulam* ; Sic antiqui *Hymni Ecclesiastici* tmema , *Pudoris Aula Regia* , *Interpres Germanicus* reddidit , den *Königlichen Saal* so sein ; Et autor cantionis *Natalitiæ* , Er macht uns Erben in seinem Saal / in *Aula sua* . Servantque ipsi adhuc Reges *Svediar* præcæ *Dignitatis* hujus reliquias , dum inaugurationem ibi subeunt. Et singularia sunt , quæ de *Lapide Morasteen* hanc in rem habentur ap. *Pontan. Hist. Dan. L. IX. f. 188.* *Moris* fuit antiquitus ut peracta Regum *Sveciæ* designatione & annos & dies Inaugurationis nomenque Regis *Lapidi* , qui *Morasteen* vulgo dictus , extra Civitatem *Upsaliensem* , ad unum milliare in plano campo sito incidere ad perennem rei memoriam. In quo & super quem Reges *Sveciæ* de novo electi statim

statim post eorum electionem etiam consueverunt ab antiquissimis temporibus sublimari & intronizari &c. Eadem antiquitate maxima celebris, quam alii tamen Bircke oppido bidui itinere Upsalia disito tribuunt. Tunc sunt Nericia, Westmannia, Dalecarlia; Deinde Boream versus Gestrícia, Helsingia, Medelpadia, Botnia, Jempría, quæ olim Danorum fuerunt. V. Artic. Bremsbroenses. De Silberberga loco Fodinis Argenti nunc celebri V. VII. §. ult. Pagus Morea horrendis magiæ diabolicæ exemplis innouit An. MDCLXX. De quo V. Diar. Ear. Cont. XIII.

III. Laponia, h. Terra Exulum; Lap / enim Exulem significat. Russi tamen & Dani etiam aliquibus ejus locis participant: Qui ad Svedos pertinent Trennes vocatur.

IV. Finlandia, à Boreali latere Sinus Finnici, h. Sein Land / seu Schudes Land; Finni enim Hostes Svedorum perpetui fuere, donec subjugarentur circa A. MCL. Abo inter primarias ejus Urbes est, minimentis quoque ac Academia ornata. De Spelunca Viburgensi V. c. VII. §. X. Eodem spectant Cajania, Thavaastia, Savolaxia, Nylandia, Carellia, Europa.

V. E regione Finlandiæ atque ab altero latere Sinus Finnici sunt Ingria & VI. Esthonia.

II. Inter Bona Naturalia Svedix numeramus metalli maximè cupri fodinas, quibus illa ditata est, quarum intuitu & Subterraneum Regni Ærarium has vocat Loccen. A. Sveogoth. L. II. c. XVII. Nec obscurum copix ipsorum Testimonium elucet in Collegio Montanorum Holmiæ à Serenisf. Christina ante hac instituto, in quo res Metallicæ promouerentur & Controversiæ de iis deciderentur. Id. c. l. Terra hujus Regni est apta cultui, & vento salubri exposita, quæ, ne hyeme, cum intensior est, frugibus officiat, nive, quæ loco tunicæ sata fovet ac defendit frigus, prohibetur. Per æstatem Solis calore & radiorum ad circumjacentes passim rupes ac colles reflexionè maturitas segetis properatur. Ager autem bene habitus & alternis requiescens, gratiam quietis uberitate pensat, & pro natura ac benignitate soli communiter octuplum, decuplum, duodecuplum, aliquando plus eo reddit. Quam ut divinitus affluentem benedictionem agnoscunt agricolæ, ita Dei donum vulgari sermone prædicant, & terram Dei Cellam penariam vocant. Unde vetus adagium: J Gud; Wisthuns är myckin maat. In Dei cella penaria multum est cibi. Id. c. XIX. addit, Terram exustis saltibus segeti ferendæ non raro præparatam: Quin ex ipsis virgultorum flammis dato-

datorum cineribus segetem injecto semine resuscitare norunt agricolæ: dum sata in favillæ complexu benigna mater natura molliter fovet, & ubertim producit. Sed ubi hoc nimis frequentari captum, edictis publicis cautum est, ne promiscuè & sine modo hoc fieret, ut sylvæ fodinis metallorum vicinæ hujusmodi exustioni essent exemptæ, & ut quercus malis navium aptæ vulgo sint inciduæ.

III. Finnorum & Lapponum q. peculiaris est *Rangifer*, Animal Septentrioni proprium, quodque locis delectatur perpetua nive & glacie horridis, & peculiari musci in petris nascentis gaudet alimento; Alio autem à natalibus istis suis translatus diu non vivere animadversum est. Ad figuram cervi quam proxime accedit, sed tenerius aliquantum est & membris gracilioribus, pilis curtis, colore griseo, duobus præditum cornibus. Horumque jam multa & numerosa armenta Finni possident, ex quibus ad ipsos multum redundat utilitatis. Lac ex iis multum suave est, ex eo caseos quoque conficiunt non ingrato sapore, sed butyrum non preparant, carnibus eorum vescuntur, quas sale quandoque condiant, & vento siccant, pellibus vestiuntur, pilis sellas suffulciunt, nervis vestes consuunt, atque ex iis habenas & vincula conficiunt, quibus naviculas suas quandoque colligant, absque ullo ferramento, quo destituuntur. Ex cornibus manubria cultrorum, & alia utensilia conficiunt, sed præcipuè trahendis vehiculis suos aptant Rangiferos, atque celerrimè maximum itineris conficiunt spatium. Unus eorum vehiculum trahens præcedit, habenis ad cornua alligatis, rectore baculo totum negotium dirigente, alter vehiculo alligatus subsequitur, & cum prior trahendo defatigatus fuerit, in ejus locum substituitur posterior, subsequente illo, atque ita operas partiuntur, donec pensum absolverint. Lassitudinis dant signum, gradum sistendo, & linguam cum anbelitu exserendo. Duodecim horarum spacio, ultra centum millia passuum conficiunt. V. plur. *Museum Wormianum* L. III. cap. XXVI. Veteres Gothos ex hoc animali Rhenones suos, qui vestium genus erant, confecisse probat *Loccen. c. XX.* Iisquæ Sidonii locum L. IV. Epist. XX. prolixè illustrat.

IV. Denique de Tractibus Svedicis pariter ac reliquis Septentrionalibus Regionibus addendum, eas communi nomine *Scandia* & *Scandinavia* antiquitus appellatos, quanquam Limitibus non plane iisdem positos. Sic enim *Scandia* ista vel *Scandinavia* continet *Grönländiam*, *Islandiam*, *Orcades*, *Lapponiam*, *Norwegiam*, *Svediam*, *Bothniam*, *Gothiam*,
Finn-

*Finlandiam, ut existimat Jacobus Zieglerus in sua Schondia. Vel, ut arbitrat-
tur Cluverius lib. III. Germ. Antiq. cap. 38. Biarmiam, Lappiam, Finmarchi-
am; Bothniam, Svediam & Norwegiam: Ut A. Bureus Svediam & Norwe-
giam: Ut vult Pontanus in descriptione Scania Scaniam, Svetiam & Nor-
vegiam, ut Stiernhelmus in Dissertat. de Gothis, Svediam, Gothiam & Nor-
vegiam complexa est. Quæ omnia tamen isthuc tendunt, complures
Arctoas regiones Scandiam continere oportuisse. Eadem Scandia præ-
dicatum Officinæ & Vaginæ Gentium inter veteres tulit, ob numerosas
inde emissas Colonias: Quæ res, quia hodie expirasse videtur (neque
enim tam populosa sunt regiones istæ, ut Colonias educere possint) ra-
tionem suam forte in recepta priscis temporibus Polygamia habuit, quæ
dum per LL. Christianismi sublata fuit, eo ipso & numerosæ isti multi-
tudini finem attulit.*

V. Svedix denique adjungimus LIVONIAM, non tantum com-
munis, qua maximam partem Jurisdictionis, sed etiam propinqui situs
respectu. Regio est filiginis & frumenti perdives, quod deinde fluviis
Dvinâ & Nervâ ad Portus Maris indeque ad exterâs Regiones emittit.
In silvis habet ursos, alces, vulpes, lynces, marturos, castores & omnis
generis animalia; quæ ex Moscovia veniunt, quam ab Oriente conti-
guam sibi habet, & Nerva tantum Fluvio ab illa separatur: A Borea cum
Svedix Regno & Finlandiæ Ducatu per Maris Balthici Sinum viciniam
gerit; Ab Occidente non nihil Prussiæ adhæret; A meridie Samogitiæ &
Lithuanix jungitur, Dividitur in octo Territoria *Leitlandiam, Vickeclan-
diam, Curlandiam, Semigalliam, Estlandiam, Virlandiam, Hariam, Ger-
vandiam*. Principales Urbes sunt *Riga* & post eam *Revalia*, ambæ cum
maxima parte reliqua Svedicæ Jurisdictioni subditæ; *Curlandiam* & *Se-
migalliam* Serenissimus Dux ab utraque nomen ferens tenet; *Narvam*
cum Portu Maris & duabus arcibus Moscus habuit. sed Svedix Rex jam
fine precedentis seculi sibi vindicavit: Quæ ut structura ædium com-
merciisque efflorescat traditum ab *Olear. Irin. L. II. c. X.* Quod deinde
Lithuanix conterminum est, Poloniæ adhuc accensetur. V. *Starovolsk.*
Descr. Polon. p. 208. & seqq. Conf. P. II. c. VI. §. V.

X.

RUSSIÆ nomen à veteribus Roxolanis cum levi inflexione du-
ctum, à quibus & gentis origo forsitan petenda. In voce est ambiguitas,
E e datur-

daturque *Russia* trium generum, *Alba*, *Rubra* & *Nigra*, quæ nomen videntur à Colore, quo olim coloni usi sunt, accepisse, nisi etiam priores discriminis causa ita appellatas dixeris, ut à *Russia Nigra*, quæ Moscovia est, distinguerentur: Cujus sensu quantopere ambæ Nationes afficiantur, eluxit, in Articulis Pacis Polono - Russicæ An. MDCXXXIV. Quorum pars erat: *Ne Dux Moscoviæ Titulum, quo nuncupatur Dux Russiarum, extenderet ad Russos subjectos Regno Poloniae, uti neque Rex Poloniae ad illas, quæ Moscovia sunt propriæ. Piasc. ad A. MDCXXXIV. Russia Alba* ad Magnum Ducatum Lithuaniam pertinet; *Rubra* alias Roxolania & quoad extimiores potissimum oras Ukraina dicta, ab Austro Hungariam, Moldaviam & Bessarabiam habet, ab Oriente Tataria & Russiæ Tractus, à Borea Albam Russiam Stiro & Pripecio Fluminibus disjunctam, ab Occasu minorem Poloniam; Fietque utriusque iterata mentio in seq. §. de Polonia. *Russia Nigra* v. est, de qua hic loquimur, alias Moscovia dicta, à principali Urbe Moscovia. A Borea habet Mare Glaciale, ab Ortu Fl. Boream & extremum Volchdam, ab Austro sunt Tataři Crimenses & Lithuania, ab occasu Livonia aliæve Svedicæ Provinciæ. Quæ ipsæ etiam ut certis discriminis Terminis designarentur, peculiari Articulo Pacificationis Carthusiensis A. MDCLXI. à Svedis & Russis decretum fuit: *Gesl eine Gränz. Gesandtschaft gegen den 2 April des 1662sten Jahres angestellt werden / umb allen Zwiespalt wegen der Gränz in Richtigkeit zu setzen. Art. VI. dictæ Pacific. in Diar. Eur. Contin. VI. p. 197.*

II. Partes Moscoviæ *Ducatus* nunc fere appellantur, eorumve ingentem numerum in Titulis Magni Ducis videre est; Equibus sunt Ducatus *Smolecensis*, *Bielkiensis*, *Plocensis*, *Reschoviensis*, *Plescoviensis*, *Novogardiensis* ad Occidentem Sedi Ducis Moscoviæ adjacentes, qui tamen ex parte à Polonis etiam habentur. Ad Austrum adjecti sunt Ducatus *Resinensis*, *Worotinensis*, *Severiensis*; Ad Orientem *Vlodimiriensis* & *Nevogradensis* Inferior. Partes Boreales sunt *Condora*, *Pizzora*, *Obdora*, *Jugoria*. Nec prætereundæ *Siberia* Regio ad Obium Fluvium, *Samojedia* deinde & *Tingoesa* s. *Tingusa* prope Fl. Jeniseam, quæ initio hujus seculi demum planius detectæ Magnoque Duci submissæ fuerunt, alias copiosa pelliū supellectile divites. *Jugoria* vetus Hunnorum ac Hungarorum sedes fuit. V. c. IX. Sect. I. §. XI. *Siberia* exilio delinquentium in Russia destinata Provincia est. *Olear* L. III. c. X. De *Lucomoriis* genere hominum in hoc tractu habitante V. c. IX. S. II. §. II. De *Samo-*

jeda-

jedarum Characterē ib. §. XIV. De *Tingoesis* ib. §. III. Extat earum descriptio, *Korte Beschryvinge van de Landen Siberia, Samojeda, ende Tingoesia*, in Append. ad *Itinerar. Gerh. de Veer. T. I. Navig. Belgic. n. I. p. 60. & seqq.* Urbes potiores recensente *Oleario* sunt: *Moscovia*, sedes Magni Ducis, *Magna Novagardia, Plescovia, Smolensco, Archangel, Tivera, Toesock, Resan, Tula, Cologa, Rostow, Peresla, Javesla, Uglitx, Wolehda, Vladimeria, Stara Russa, Astracan, &c.* Crebris incendiis deformantur, quia structuram tantum habent ligneam.

III. Regionis situs fere planus est, nec Montibus aut Vallibus flexuosus. Unde & Fluvii Russici non ex usitatis Hydrophylaciis editioribus, sed lacubus descendunt. Frumenti tam ferax est, ut ad exterius etiam exportetur; Quod tamen immensis spaciis extendatur, silvis quoque & desertis non caret. Agricultura autem aliud genus admittit, quam nostris in locis habetur; Sementem enim initio Junii demum faciunt, quem v. continuata Solis præsentia tam cito maturat, ut cum adulto Julio & labente IIX. hebdomade jam metere incipiant; Neque juvat Agricolas, si citius in eo laborent, quia intemperies Terræ ex residuo frigore, & ventorum impetu impedimento est, ne citius sperato fructu potiantur. Inter Terræ munera commemorat *Olearius* melones dulcore & magnitudine XL. & L. Librarum nobiles. *Rhabarbari* ad *Volchdæ* ripas largissimus proventus est. Post *Samaram* inter *Volckdam* & *Tanaim* est Planta *Boramerz*, ex semine simili *Melonum* semini, *Melonis* etiam magnitudine crescens, cæterum agno similis, & *Lanâ*, succo sanguineo, pulpa carnea animali proxima, eoque Naturæ in Vegetabilibus ludentis non ignobile specimen, qualia in *Satyriis* etiam creberrime ponit: Veluti & lanuginem tenuiorem quidem, cum *Malis Cydoniis*, *Persicis*, *Pilosella*, promissam vero cum *Gramine Tomentoso* & si ipsi communem fecit; Succum Sanguineum cum *Malis Punicis*, Sanguine *Draconis*; Pulpam Cancrorum carni similem cum *Uva nigra*: Nec mirum est herbas circumspitas depasci, quia radice sua earum nutrimenta subtrahit; Vel quia repens planta est & foliis suis latis ac fructu vicinas ac subjacentes suffocat. V. pluribus *Wormium Musci* L. II. cap. XXIII. *Vitis* Russia caret æque ac aliæ Septentrionales Regiones; quarum defectum *Vinis Archangelo* allatis facile supplet. Feris silvæ abundant, *Cervis* exceptis, quos non habent, veluti nec in re piscaria *Carpiones*: Ex vulpinis v. *Hermelinis* & *Zibellinis* pellibus commercia

ejus non leve augmentum capiunt; Frigore uruntur maximo, quodque media hieme vix sine periculo læsionis sentitur, sed quam peregrinantes pellibus & opertis trahis declinare solent: Narratque *Olearius* ipsam terram in medio Moscoviæ foro intensissimo frigore ingentem in hiatum distractam, qui & de aliis huc facientibus consulendus in *Itinerario Persico*.

X.

I. POLONIÆ, *Pohlen* / Etymologiam geminam reddit *Cromer. de Orig. & Reb. Gest. Polon. L. I. c. XIII*. Unam à *Pole*, quod planitiem notat; In Polonia enim Montes rarius videre est: Alterum q. *Po Leck*, tanquam posteros *Lechi* diceret: Sic n. *Polackos* dici Hungaris *Lengel*, q. *Lechel* à *Lecho*. Qua situm extenditur cum adjacentibus sibi provinciis in longum à XXXIIIX. gradu ad LIV. ab Occasu æstivo versus ortum hibernum amplius quam per CCXL. milliaria Germanica; In latum v. à Montibus Carpathiis usque ad Mare Balthicum CC. Milliaribus admodum. Limites sunt, à Septentrione *Curlandia*, *Samogitia*, *Livonia*, ab Ortu *Borysthenes*, quâ *Lithuania* à *Russia* distinguitur: Ab Austro *Tyrasamnis*, quo à *Moldavia*, & *Carpathii* Montes, quibus ab *Hungaria* scernitur; ab Occidente sunt *Moravia*, *Silesia*, *Marchia*, *Pomerania*.

II. Polonia generalissimè dividitur in *Poloniam* & *Magnum Ducatum Lithuania*. Paulo specialius in *Minorem Poloniam*, *Majorem Poloniam* & *Lithuaniam*: Cujus Divisionis usus est in Comitibus eligendoque *Marschallo Nunciorum* seu *Delegatorum Provincialium* Directore; In Commissionibus item, & Tribunalibus supremis. Denique Geographice divisa habet I. *Poloniam Majorem*, octo Satrapiis comprehensam, *Posnaniensem*, *Calisientem*, *Lenicicensem*, *Brestensem*, *Inopladislavientem*, quæ duæ Satrapiæ vulgo *Cujavia* dicuntur, *Siradiensem*, *Ravensem* & *Terrâ Vielunensem*. II. *Poloniam Minorem* in tres communissime Satrapias divisam, *Cracoviensem*, *Sandomiriensem* & *Lublinensem*. Quo etiam referunt Ducatum *Oswiecimensem*, *Zaboriensem* & *Severientem*, Item Comitatum *Scepusiensem*. III. *Lithuaniam*, cujus *Palatinatus Vilnensis*. *Trocensis* & *Brzescianensis*. IV. *Russiam Rubram*, in qua septem Satrapiæ, *Palatinatus Russia*, *Podolia*, *Volhinia*, *Belza*, *Braclavia*, *Kiovia*, & *Terrâ Chelmenfis* ac *Halicienfis*. E quibus *Braclavientem*, *Kiovientem* & *Czernichovientem* *Palatinatus* vocant *Ukrainam*, V. *Russiam Albam*, in qua sex Satrapiæ vel

vel Palatinus: *Novogrodenfis*: qui populosior reliquis & districtus habet specialem *Novogrodensem* & *Slonimensem*, *Mcislavienfis*, *Vitepcensfis*, *Mindenfis*, *Polocensfis*, *Czernichovienfis*. VI. *Borussiam*, de qua §. seqq. VII. *Pomeraniam* ulteriorem sive *Pomerelliam*, quæ dividitur in septem Territoria, *Scluchovienfis*, *Tucholiensfis*, *Svecensfis*, *Dersavienfis*, *Zucoviensfis*, *Puszensfis* & *Mirachovienfis*, quibus etiam *Craine* & *Cassubia* tractus Terræ non contemnendi adjunguntur. IIX. *Masoviam*, quatuor Satrapiis distinctam; *Plocensf* Palatinatu, *Podlachico*, eo, qui peculiariter *Masovia* nomen retinet, atque *Terra Dobrinensf*: Petuntque Specialem nominis rationem à *Maslao* seu *Maso* *Mieczislai* Regis olim *Pincerna*. V. *Thuan. L. LVI. IX. Samogitiam* & denique partes quasdam *Livonia*. Auctores Divisionis hujus sunt *Starovolscius* de Rep. Polonica, & recentissimè *Cl. Hartknoch. de Rep. Pol. L. I. c. XI*. Suntque potiores harum Provinciarum Urbes: In Majori Polonia: *Posnania*, Urbs præcipua Majoris Poloniæ emporiumque insigne, sed Wartæ inundationibus sæpe incommodata: In Templo Cathedrali S. Mariæ Magdalena servat monumentum *Mieczislai* Principis Autoris receptæ in Polonia Religionis Christianæ. *Gnesna* Urbs antiquissima Polonia, à *Lecho*, ut creditur, condita, qui hic domicilium fixit, eique oppidi formam addidit, quò esset aliqua hominum circa Principem frequentia; Et *Gesno* seu *Gnösna* nomen ipsi imposuit, à *Nido*, quem *Gnasdo* vocamus, paulum deslexo vocabulo: Sive quod eo sibi loco arx illa futura esset; quo nidus avibus per apertum aërem vagantibus; sive quòd Aquilarum nidum ibi reperisset, indeque insigne boni auspicii acceptum mansisse & manere Successoribus ejus Principibus Polonorum existimatur, Alba Aquila erecta, expansis alis. *Crómer. De Reb. Gest. Pol. L. II. init.* Eandem in Metropoli n exivit *Mieczislais* paulum ante dictus. *T. Matth. à Michov Chron. L. II. c. 1.* Quam dignitatem hodieque retinet. A. MDCVIII. tota fere igni absumpta fuit. V. *Piassec. adb. A. Levicium*, Sedes Archiepiscopi *Gnesnensis*, à *Jarosla* Archiepiscopo extractum & egregie munitum. *Crusovicia* ad Lacum *Goplo* sita, *Popielorum* amborum Sedes Regia, eademque *Piasfi* horum Successoris patria. V. *Crómer. L. II. in Vit. eorum* *Petricovia* Urbs *Tribunali* Regio celebris; *Czestochova*, locus Peregrinationibus religiosis, nuptiis item *Michaëlis* Regis celebris. In *Minori Polonia* est *Cracovia* Sedes Regia, Supremo item *Tribunali* Regio ac Academia nota: Urbem Tripartitam prædicant, indeque *Tripolis* *Sarmaticæ* nomen mereri existimant, unde illud enatum ap. *Braun. T. V. Theatr. Urb.*

*Africa quid Tripolin iactas? Quid Syria? Nidos
Prædonum, terras, qui Mare diripiunt.*

*Sarmaticam Tripolin positam melioribus Orbis
Vistula, quæ Vævelum præterit, auspiciis.*

*Cur Tripolis? Triplex quid vult distinctio? Nempe
Hic Homines, hic Rex, hic habitantque Dea.*

Sed alii plures ejus partes enumerant: Ex iis est *Casimiria*, Urbs ad Austrum Cracoviæ obfita, S. Stanislai monumento, solennique Novorum Regum ad illud profectioe celebris, de cujus ritibus causisve V. *Notic. Dign. Diff. V. cap. I.* Vicina item Cracoviæ *Bochna* & *Velicia* s. *Velizki*, ob *Salinas celebra oppida*, quorum fundamenta instar *Cuniculorum sunt perfossa*, ideo habitationi minus tata *Frölich*. Viator. *Lublinum*, Urbs ridem *Tribunali* Regio celebris. *Racovia*, Urbs obscura, sed *Arianorum* receptaculo famosa evasit, quæ & ideo circa An. MDCXXXIX. diruta. In *Lithuania* Metropolis est *Vilna*, Urbs ampla sed minus ornata: A. MDCLV. à Magno Duce *Russiæ* occupata & A. MDCLXI. à *Polonis* recepta fuit: Item *Grodna*, Sede Regia *Stephani* Regis nota & Comitibus celebrandis destinata: De quibus An. MDCLXXIII. sub *Michaële* Rege constitutum est, ut tertia quæque Comitibus hic celebrarentur, exceptis tantum Convocatione Generali sub tempus Interregni, ut & Comitibus Electionis, & Coronationis, quæ solitis in locis celebrari deberent. V. *Hartknoch. L. II. c. VI. §. 2.* In *Russia* Rubra est *Leopolis*, Urbs *Archi Episcopatu Græcæ Religionis* donata; *Jaroslavia*, Urbs *Nundinis* clara: Ad Diem B. *Virginis Assumptæ* frequentari ibi solent *Nundina* post *Francofurtenses* ad *Mœnum* in tota *Europa* celebratissime, comportanturque eo ex *Italia*, *Germania*, *Dantisco*, *Thorunia*, *Regiomonto*, *Vilna*, omnibusque Regni *Polonia* Civitatibus & Provinciis, ac vicina *Turcia*, *Hungaria*, *Moldavia* utraque ingenti copia variæ merces. *Piasec. f. 381.* *Sprengerus* refert tantum *Judæorum* hic confluere, ut in allia solum & cepas illi absumant 20000. *Florenorum. V. Kurze Wechselpract.* Sed An. MDCXXV. in medio *Nundinarum* fortuitum exortum incendium (ut ibi sunt *ades Lignæ*) intra unius horæ spacium universum illud oppidum ita pervasit, ut omnes divitias ibi tanto studio lucri ac plusquam precio decies mille millium, seu decem millionum conservatas in cinerem redegerit. *Piasec. ib.* *Kiovia*, una ex iis quas dubio jure modo *Poloni*, modo *Russi* tenent, quæ & in præsens eam possident, occupatam ultimo *Bello Polono-Russico*; Ac promi-

promiserunt quidem pactis An. MDCLXVII. tredecenalibus induciis, se eam elapsis duobus Annis Polonis reddituros, sed promissa, licet postea hac de resolicitarentur, nondum apparuerunt. Et licet An. MDCLXXII. d. IX. April. Pacta illa confirmata sint, tractatio tamen de Kiovia reddenda rejecta est usque ad A. MDCLXXIV. sed Poloni neque tum quicquam hac in re obtinuerunt. Cl. Hartknoch. L. I. cap. IX. §. XX. De *Cryptis, Kioviensibus* singularia V. seq. e. II. Sect. I. §. IIX. Caminecia *Kaminiec*, Clavis Regni Polonici & fortissimum propugnaculum, sed à Turcis occupata A. MDCLXXII. Osmanes Imperator Turcicus tempore Belli Chocimenfis eam à monte vicino prospectans, cum munitiorem, quam sperarat, vidisset, & unus ex astantibus interroganti, à quo fuisset munita; A Deo munitam, ob loci naturam mirabilem, dixisset: Respondisse fertur: *Itaque Deus campis expugnet*: Et ad alia minus valida loca se convertit. Chocimum Bello ad ipsum A. MDCXXI. inter Turcas & Polonos gesto inclaruit. In *Russia Alba* est *Smolensko* itidem ambigua inter Polonos & Russos: A. MDCXXXII. Russi, sub ductu Hermannii Schein Germanii, ingenti clade à Polonis hic affecti fuere. *Masovia* Metropolis Warfovia, Comitibus Regni celebrandis destinata. A. MDCLVI. ad eam praelium commissum victoriaque Suedo-Brandenburgica à Polonis ablata fuit, unde hodiernum nomen *Pugne Warsaviensis*.

III. Naturalem constitutionem Poloniae quod attinet, *Regio tota fere plana & aprica est, nisi qua ad fines Hungariae accedit, montana & sylvestris: Quo longius autem inde recedit, eo lenius declivis est, magisque culta, & meliore gleba. Nisi quod in medietate Minoris Poloniae Calvus mons supereminet, in quo manasterium est S. Crucis nomine, lignoque, in quo Salvator noster pendit, celebre: reliqui colles fere in toto Regno sunt potius quam montes. Sylvestris sanè fuit superioribus temporibus pleraque omnis Polonia, non modo Lituania: sed nunc ubique diligenter excolitur, frugum leguminumque ferax, & pratis abundans. Et quamvis caeli intemperie nimiam laborat, pomaria nihilominus non infrequentia & fructuosa passim habet, in quibus pirorum, malorum, prunorum, persicorum, cerasorum, & nucum bonitas & varietas certat cum Hungaricis & Italicis. Sunt & vites pluribus in locis, quarum uva esui quidem non insuaves sunt, praesertim si aestas & autumnus temperiem suam servant, sed vinum inde expressum acerbius, ubi desecatum est. Neque negat solum Polonicum castaneas, mora, cotonia, ficus, amygdalas, crocum, anisum, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias*

alias hortenses Italia delicias, palatinumque lenocinia. Nec metalla fossilia que desunt, plumbi, ferri, æris, cupri, argenti & auri. Avium quoque & altitium magnam habet copiam: itemque jumentorum omnis generis, & ferarum; Cervorum videlicet, aprorum, urforum, luporum, sciurorum, dorcadum, leporum, onagrorum, bisontium, caprarum, urorum, pantherarum, mardurum, vulpium, rosomacorum, lutrium & castorum: Similiter piscium diversorum, quotquot nominari possunt, nam fluviis, lacubus, piscinis atque stagnis supra modum abundat. Starovoli. Descr. Polon. p. 9. & seqq.

Russiam in specie commendat uber proventus mellis, præsertim in Podolia, ubi ex Dictamno & aliis benè olentibus herbis ac floribus ab apibus colligitur. Cracoviensi Satrapæ soli (una Sandomiriensi excepta) contigit omnia metalla fossiliaque possidere: Plumbi & Argenti, apud Ilcussiam, Sclavcoviam, Severiam & Novagoram: Æris atque auri, ad Novotargum & in Montanis circa Sandeciam: Salis metallici instar ingentium saxorum, apud Bochnam & Veliscam: Marmoris omnis coloris apud Seleciam, Carmelitarum Discalceatorum Eremitarum: Nitri apud Visliciam, Vitrioli apud Beciam, Cupri & carbonum ad ignem fovendum apud Tencinum, Chalybis apud Podoleneciam: Ferri vero simplicis, & vasorum vitreorum officinas, apud Olstiniam, tum & aliis compluribus in locis. Idem Starovolsk. p. 57. 58. De Salinis Cracoviensibus aliisque Vid. seq. c. VII. & Lanf. Or. pro Polonia.

XI.

BORUSSIA, seu Prussia, in latitudinem L. in longitudinem verò circiter LX. miliaribus extenditur; Ab Occasu Pomeraniam, ab Austro Masoviam, Lithuaniam cum Samogitia ab Ortu, à Septentrione Mare Balthicum habet; Atque Urbium Illustrium, oppidorum, arciumque frequentia opimis incolarum divitiis opibusque & Terræ ipsius ubertate supra modum claret. Metallorum quidem ferax non est, sed pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusque & silvis fructuosissimis prædita est. Merces, quas è Polonia, Russia & Lithuania accipit, maximo suo commodo trans mare mittit, & vicissim in Poloniam importat, quicquid Europa universa & India gignit, omnia fere à transmarinis mercatoribus accipiens. Succini, specialis doni ejus, jam mentio facta in Historia Maris Baltici. A Regiminis diversitate duplex est, Regia & Ducalis; Hæc Serenissimi Electoris Brandenburgici, illa Regis Poloniæ Imperium agnoscit. Regia tribus Satrapiis distincta est, Culmensi, Marienburgensi & Varmensi; Prima ad meridiem spectat, tertia ad septen-

Septentrionem, Media est Mariæburgensis, quæ sola ferè plana & declivis est. *Culmenfis* caput est Culma, & in eadem *Thorunium*; *Mariæburgensis* Urbs ejusdem nominis, & *Elbinga*; *Varmiensis Heilsberga* & *Brunsb erga*. Ducalis primaria Urbs est *Regiomontum*.

XI.

HUNGARIÆ Regnum amplitudine olim à Ponto Euxino ad Austriam, & à Polonia ad Mare Adriaticum se extendit. Quod autem proprie Hungariæ nomine nunc venire possit, concluditur ab Austro Dravo & Slavonia, ab Ortu Transilvania; à Septentrione Montibus Carpathiis ab Occidente Austria & Stiria. Longitudinem Frölichius Mathematicus Hungaricus LX. Miliaribus, & totidem fere etiam Latitudinem designat. Danubius duplicem facit, *Hungariam Superiorem* & *Hungariam Inferiorem*; Hæc ad Meridiem, illa ad Septentrionem sita est. Superioris metropolis est *Posonium*, Locus Inaugurationi Regum Hungariæ destinatus, qui in templo S. Martini hic coronantur. Deinde sunt *Tokay*, *Temeswar*, *Varadinum*, item *Cassovia*, *Eperies*, *Newsol*, *Altfol*, *Edenbargum*, *Odenburgum* etiam & *Oedenburgum* dictum, unicum est exercitio Evangelicæ Religionis relictum oppidum. Inferioris Urbes sunt: Buda sede Regiæ olim clara, *Pesthum*, *Strigonium*, quasi Istri Granium à Confluxu Istri seu Danubii & Grani, *Zigetum*, *Belgradum*; &c. Alias ratione Judiciorum in LXXIV. Comitatus h. Præfecturas distribuitur, quique juri dicendo in singulis præsidet *Comes* dicitur, Hungarice *Ispan*. Germanis, *Epan* / unde nomen der *Hungarischen Gesspanschaften* q. d. Comitatum, quorum nomina hæc assumimus: 1. *Posoniensis*. 2. *Mosoniensis*. 3. *Jaurinensis*. 4. *Soproniensis*. 5. *Castri ferrei*. 6. *Varasdiensis*. 7. *Krisniensis*. 8. *Zagrabiensis*. 9. *Szaladiensis*. 10. *Posgainus*. 11. *Verociensis*. 12. *Valkoviensis*. 13. *Sirmienfis*. 14. *Simegiensis*. 15. *Boroviensis*. 16. *Komaromienfis*. 17. *Strigonienfis*. 18. *Nitrenfis*. 19. *Barsienfis*. 20. *Trinziensis*. 21. *Turortzienfis*. 22. *Liptoviensis*. 23. *Scepusienfis*. 24. *Sarofienfis*. 25. *Comorienfis*. 26. *Aubayvariensis*. 27. *Tornensis*. 28. *Novigradenfis*. 29. *Pilisienfis*. 30. *Pestienfis*. 31. *Albaregalis*. 32. *Bacienfis*. 33. *Bodrogiensis*. 34. *Tolnensis*. 35. *Beregiensis*. 36. *Ugocienfis*. 37. *Vesprinienfis*. 38. *Zolnensis*. 39. *Arvensis*. 40. *Ungenfis*. 41. *Zemliensis*. 42. *KisHevesienfis*. 43. *NagyHevesienfis*. 44. *Hontensis*. 45. *Zatmariensis*. (*Szakmar*) 46. *Szabolciensis*. 47. *Kulso Szolnokienfis*. 48. *Torontalensis*. 49. *Czanadiensis*. 50. *Temesienfis*. 51. *Bereniensis*. 52. *Bekefienfis*. 53. *Zereniensis*. 54. *Solthienfis*. 55. *Czongraviensis*. 56. *Haronenfis*. 57. *Maczoviensis*. 58. *Orbaciensis*. 59. *Krassoviensis*. 60. *Koviniensis*. 61. *Zebernekienfis*.

kienfis. 64. Baborienfis (Bihar) 65. Kozep Szolnoffenfis. 66. Karasnenfis. 67. Maromoroffenfis. 68. Kolos. 69. Dobocenfis. 70. Belfofzlnok. 71. Albenfis. 72. Tordenfis. 73. Kikellenfis. 74. Huniadienfis. Ex Zeileri Defcr. Hungar. p. 8.9. Sed Comitatus Scepuſienfis maxima ſui parte ad Polonos tranſiit, poſtquam A. MCCCCXXII. Regi Poloniae XIII. oppida ejus oppignorata fuere. Rex Poloniae tunc fuit Vladislaus Jagello, Rex Hungariae idemque Imperator Sigismundus. Summa pro pignore accepta fuit 88000. Aureorum: Reſtant tamen Hungaris Arx Zipſerhaus dicta, & primaria urbs hujus Comitatus Leitchbovia, & urbs Keſſemarcſt ſ. Keſmarcſt. Tenuerunt titulum hujus Comitatus Job. de Zapolia & filius ejus Job. Sigismundus, quo cum extincta hac familia Arx Zipſerhaus ad Comites Turzones relata fuit, quibus iidem extinctis Coronae Hungariae annexa fuit. Zeiler. Defcr. Hung. p. 23. 24. 25. In rebus naturalibus Hungariae eſt generoſi Vini proventus, maxime Tokajenſis & Sermienſis; Auri deinde non contemnenda praestantia: Apud Neſoleneſes eſt famoſa illa Ferri in Aes tranſmutatio, de cujus natura & cauſis dicendum c. VII. In re pecuaria annotant Autores ſolam Vieniſiam octoginta millia boum quotannis inde accipere: De Tibiſco accolae ſermocinari ſolent, duas ejus partes eſſe aquas, tertiam vero piſces. Galeoc. Mart de Dictis & fact. Matth. c. VI. Et Wernerus de admir. Hung. Aq. ſcribit mille carpiſones unico aureo veniſſe. In Carpathiis montibus ſunt Equi ſilveſtres, qui a tempore Bela IV. Regis, cum Tataſi toto triennio Hungariam deſolati eſſent, ibi viſi ſunt, cicuribus equis tunc ſine Dominis oberrantibus & tandem efferatis. Bonſin. Dec. II. L. IIX. Aer aut ob extremam craſſitiem aut ſubtilitatem nimiam peregrinis inſalubris ac noxius accidit, unde & caſtra ultra menſem non poſſunt ſine periculo in eodem loco retineri, ſed qui crebra eorum mutatione non nihil corrigitur: Cober. in Obſerv. Caſtrenſ. ap. Lauſ. Or. p. 423.

XVI.

TRANSSILVANIA ante hac Hungariae adjecta fuit, ſed a tempore affectata a Johanne Scepuſienſi Regni Hungarici ſingularem Principatum conſtituit, Turcae tamen tributarium. Antiquitus pars Daciae habita fuit. Ratione Incolarum diſtinguitur in Saxones, Ciculos & Hungaros, quibus & Wallachi licet in ſece plebis tantum & Locis magis deſertis ſe intermiſcent. Urbes ejus celebriores ſunt ſeptem Cibinium, Hermanſtadt / Biſtricia, Neſenſtatt / Megies, Nyemiſch / Colosvvaria, Clauſenburg / Baſſovia ſeu Corona, Cronſtatt / Segeſvvaria, Cheſeburg / Zabelius ſeu Zaarſebes,

Millene

Millenbach. Ex his Cibinium à Pagis Regiis decem & octo tributariis describitur. Eodem pertinent ab incolis ita dictæ septem Sedes Saxonicæ, quibus tamen Hungaricorum Nobilium pagi passim interjacent. Sunt que illæ: Zawariensis Sedes; Zabefiensis, quæ Zabesum Civitatem habet cum pagis Regiis quinque; Reusmark sedes cum pagis X. Segesburgensis sedes, quæ Civitas ipsa cum pagis XVI. Olezna cum pagis XII. Schenkenstul cum pagis XXII. Rupensis cum pagis XV. Suntque præter has septem Sedes & aliæ duæ separatæ, quarum Caput est Civitas Megiensis. Sedes Principis est *Alba Julia*; *Altenburgum* olim sedes Salomonis Hungariæ Regis & famosi istius seu morionis, seu morosophi Marculphi fuit. Culi in Angulo Daciæ Moldaviæ contiguo habitant, atque itidem in septem Sedes distinguuntur: Septi, Orbai, Kysdi, Cryck, Gyrgio, Marcus Zeek, Arwias Zeek. Vid. plur. *Georg. Reichersdorf. Imp. Ferdin. I. Secretarius in Chorograph. Transilvania.*

XVII.

De Regnis DALMATIÆ, CROATIÆ & SLAVONIÆ pauca hæc addimus: *Dalmatiam* partem illyrici esse ab occidentelstria, ab Austro Mari Adriatico: ab Oriente Bosnia à Borea Croatia terminari. Urbes ejus maritimæ Venetorum sunt, inter quas potissimæ *Jadra seu Jadero*, alias *Zara*, è cuius regione *Morlachi* agunt, *Zeбенico*, *Spalato*: *Urbs S. Viti & Zeug* Austriacæ sunt *Clissa* Urbs mediterranea est, Pace Veneto-Turcica An. MDCLXIX. Venetis cum Territorio L. milliarium concessa Conf. P. II. c. X. §. XI. In eadem *Ragusa* sita, libera Civitas, sed sub protectione Imp. Turcici. Cujus accuratam Descriptionem Geographico-Politicam vid. ap. *Aut. St. Turc. L. I. c. XIV. A. MDCLXVII. d. VI. April. maximo Terræ motu gravissimè concussa ac tota diruta fuit*, de quo vid. Literas Secretarii Belgici *Diar. Eur. Contin. XVI. f. 285. & seqq. Croatia* Urbs primaria *Bigibon*, quæ forte *Fumium* Antiquorum. *Slavonia* à Borea Dravum, ab Austro Savum, ab Occidente Urbem Garignizam s. Gabronizam, ab ortu Hungariæ partem habet.

XIIII.

Restant Orientaliores Europæ partes, quæ Imperium Turcicum nunc suscipiunt, suntque illæ:

I. *Romania*, olim Thracia, ipsa Sede Imperiali, Constantinopoli, celebris, quæ uti nova Roma vocari solita fuit, ita hunc etiam tractum *Romaniam* vocari oportuit; Quanquam non Thraciam modo, sed & Graciam eo nomine appellari videas, & in Asia magnam partem Asia
Ff 2 mino-

minoris seu Anatoliæ : Græcis sibi hoc nomen ambitiosissimè vindicantibus, quibus ea propter & à Turcis *Rumilorum* & Romanicæ *Rumilie* appellatio tribuitur. Reliquæ urbes extantiores sunt *Callipolis* seu Gallipoli & *Cordia*, nunc Caridia, in Chersoneso Thracica sita, quomodo appellant istam Romanicæ partem, quæ ad Helespontum exporrigitur. Ibi dem & *Sessus* sita, una ex Dardanellis; *Adrianopolis*, hodie Andrinopoli, Urbs mediterranea, ante occupatam Constantinopolim Sedes fuit Imperatorum Turcicorum, eandemque hodie fere præbet præfenti Imperatori Turcico.

II. *Macedonia* celebrem urbem habet *Theffalonicam*, hodiè Salonichi, unde Sinus Theffalonicensis, *Golfo de Soloniehi*, tum *Larissam*, *Pellam*, *Philippos*, *Berrhoen*, Eodemque referimus *Theffaliam*, cum partibus ejus *Theffalia*, *Pelasgia*, *Magnesia* & *Phthiotide*.

III. *Græcia*, in quâ *Attica*, & in ea Athenæ, urbs hodiè omnium Græcarum maxime barbara, habitata tamen à XXII. M. fere hominibus XVM. Græcis VIM. Latinis & M. Turcis. V. plura de hujus vicinarumque Urbium Statu ap. *Tavern. P. I. L. III. c. IIX.* Tum *Bootia*, *Megaris*, *Phocis*, in quâ Delphis, *Ætolia*, *Locris*, *Ozolæa*, *Naupactus*, hodie Lepanto, quam Veneti A. 1571. Turcis eripuerunt.

IV. *Albania*, quæ Epirus pars Macedoniæ comprehenditur, habet *Albanopolin*, *Crojam* patriam Scanderbegi, unde nomen adhuc superstitum Ducum de Croy inde oriundorum. *Leuncl. Pand. n. CXXVI.* *Durazzo* olim Dyrrachium, *Scodra* Gr. Scutarium prope Crojam sita, & *Lodrin*.

V. *Bosena* seu *Bosnia* à Bafinakis gente Slavica appellata, Urbes habet *Lapuz* & *Dubiz* ad Fl. Wanam *Gradisciam* ad Savum, Metropolin *Wartofaine*. In Veterum Regum Hungariæ Titulis vocari solet *Rama* & *Ramia*. *Leuncl. Pand. n. CLXXIV.* Incolas Slavos esse usitata inter ipsos Lingva Slavonica testatur. Nomen Pafinakorum pro Bosinis à Græcis ipsis datum, eadem forte originatione, quâ Polonos die *Polacten* appellamus. *Leunclav. Pand. XLIX.* Duplicem Bosenam Scriptores medii ævi commemorare solent, Superiorem à Duce possessam, cujus Sedem Ducalem ideo corrupta ex Germanico Idiomate voce *Sherkog/ Orzegam* & *Herzegovinam* vocant, & inferiorem, cujus Regem *Laonicus Chalcocondylas*, Regem Illyrii appellat. V. *Leuncl. Pand. XCV.* De interitu R. hujus A. MCCCCLXIII. vid. *Eundem ib. n. CXXI.* De Ducatus interitu *ib. CLXII.*

VI. *Servia*, olim *Mæſia Superior*, pars Veterum Triballorum Ditionis à Serviis celebri Slavorum gente ac veteribus Paludis Mœotis Accolis nomen ferens: Alibi *Sirbii*, *Serbi*, *Zirſi* vocantur; Et Plinius jam tum *Serborum* meminit. Sunt qui *Sorabos* appellent, unde in *Laon. Chalco. Sorabri*. Olim per Germaniam longè lateque diffuſi erant, ab iisque *Serveſta* Urbs nomen accepit: Poſtea limitibus Mœſiæ Superioris ſe concludi paſſi ſunt. Urbs Principalis hujus Provinciæ eſt *Zenderin* ſeu *Zendrew*, reliquæ ſunt *Bodon*, *Ibar*, *Novibayar*, *Camitza*, *Leunc. Pand. c. XXXVII*. Fuit olim Feudum Imperatoris Bulgariæ, qui eam Lazaro ſeu Eleazaro Bulco conceſſit, unde Principibus Serviæ Lazari nomen loco Tituli perpetuò adhæſit, etiam à Turcis iſſis tributum. *Leunclav. Pand. c. LXVI*. Qui & *Deſpota* Titulo gaviſi ſunt, quem alioquin in Imp. Conſtantinopolitano non niſi proximo ab Imperatore tribuerunt. *Id. c. LIV*. Et Uxores *Deſpine*, iſſa Dignitas *Deſpotatus*.

VII. *Rascia*, à Raſcis appellata fuit, quæ ſine dubio à Roſſis, Roxolanis, eoque Ruſſis prodierunt: Nam Lingva Slavonica pariter ac Ruſſi utuntur. Communiter Serviæ accenſeri ſolet, in tabulis tamen ſeorſim pingitur.

VIII. *Bulgaria* ſeu *Mæſia inferior* olim etiam peculiare Regnum fuit, ac tanti à Græcis Imperatoribus habitum, ut ſolos Bulgariæ Reges in Europa Nomine *Baſilei*, quo nomine tum temporis Imperatorem indigitabant, dignarentur, cum reliquos tantum Reges dicerent. Vid. *Georg Logotheten* paſſim. Urbs principalis eſt *Sophia*, à Sophiæ templo nunc in Meſkitam converſo appellata, magna quidem & populosa, ſed muris haut circumdata; Hinc à Turcis tantum pro vico, Bazar habetur. Ab aliis depravate vocatur *Scopia*, cum tamen *Scopia* fit Macedoniæ Urbs *Leunclav. Pand. CIV*. Hodie Sedes eſt Rumili Beglerbegi h. Præſecti Græciæ.

IX. *Wallachia* pars Daciæ, (quo nomine olim Wallachia in ſpecie ſic dicta, Moldavia, Tranſilvania & partes Hungariæ in quibus Warodinum, comprehendebantur, *Wollachia* & *Moldavia*, nomine Daciæ Alpeſtris. Tranſilvaniâ nomine Daciæ Mediterraneæ, & partibus Hungariæ nomine Daciæ Ripenſis venientibus) duplex hodie habetur, Major & Minor: Major eſt illa, quam Moldaviam dicimus, Græcis *Mauroulachia*, Turcis *Carabogdania* vocatur; Minor Danubio adjacet, aliter Wallachia Tranſalpina & Montana, Græcis *Ungruolachia* dicta. Olim Wlachiam & Blachiam appellabant, & nomen iſſi à Germanis im-

positum fert *Leuncl. Pand. n. LXXI.* qui veteres Dacos, *Walos*, & mollius *Wallachos* appellaverint eo modo, quo & Italos *Walos* & *Wälſche* vocent. Majoris Wallachiæ s. Moldaviæ Urbs principalis est *Nas* seu *Taché* Sedes *Waivoda*, Minoris *Targovisco* seu *Tervis*.

Tataria Precopenſis, quæ aliàs Chersonesus Taurica, Urbs præcipua *Cassa*, antehac à Genuenſibus, nunc ab Imperatore Turcico occupata præſidioque munita: Chamus Tataria, tamen ad Portas ejus usque jurisdi-
ctionem suam proſert. Tum *Aſſaca*, *Aſſaque*, extrema Urbium Europæa-
rum, quam itidem Imp. Turcicus tenet. Urbs *Akerman* nomine suo speci-
men reliquiarum Lingvæ Germanicæ in Chersoneso Taurica exhibet, de
quo pluribus ſeq. c. IX. S. III. §. IV.

SECTIO II. DE REGIONIBUS ASIÆ.

I. **A**ſia Minor, Levante, de ſeptem
Eccleſiis Aſie, Imperio Trape-
zuntino, Syria, Phœnicia.

II. Excursus de veteri Paſtina.

III. De Paſtina hodierna.

IV. De Meſopotamia, Babyloniam,
Aſſyria, earumque Urbibus.

V. Arabie Triplidis deſcriptio; Ex-
cursus de Roſa Hierichitina.

VI. Regnum Perſicum ejuſq. Partes.

VII. Regnum India, ejuſque Provin-
cia;

IX. Specialia Regna India Ulteria-
ris; Litus Malabaricum & Coro-
mandelicum.

IX. China deſcriptio, Provincia, Ur-
bes, ſingularia.

X. Tataria multiplex, Regna Laſſe &
Barantola, Magnus Lamma, Re-
gnum Cathaja, Urbs Cambalu.

I

ASIÆ anteriores partes juxta ſeriem & ordinem trium ampliſſimo-
rum Imperiorum, Turcici, Perſici & Indici, quibus ſubjacent,
conſiderandas ſumemus; Suntque illæ in Imperio Turcico: I. *Nato-
lia* ſeu *Anatolia*, ab *ἀνατολή*, h. ortus, quod Mari Mediterraneo
ejuſque accolis Europæis ab Ortū objaceat, plane ac hodiernum Italo-
rum Levante, h. Oriens, ſe habet, cujus nomine partes Aſia Mari Mediter-
raneo vicinas ipſasque remotiores ab Occidente Inſulas Maris iſtius
intelligunt. Terminatur ab Ortū Armenia & parte Syria, cætera Pon-
tus Euxinus, Propontis, Archipelagus & Mare Mediterraneum circum-
dant. Provincia ejus olim numeratæ. I. Pontus & Bithynia. II. Aſia Minor,
in ſpecie ſic dicta, (alicubi enim & totam Natoliam ita vocatam videre
eſt.)

est,) eaque comprehensæ *Phrygia, Mysia, Lydia, Caria, item Æolis, Doris & Ionia* à Græcis olim habitatæ. III. *Lycia*. IV. *Pamphilia*, V. *Cilicia*, quam Belsiæ aut Lugunenti Territorio in Gallia assimilat *Bellon. Observ. L. II. cap. 100. VI. Capadotia*. VII. *Galatia & Paphlagonia*. Quibus fere respondent Provinciæ à Tabulis Geogr. ita dictæ. I. *Chiutale*. II. *Betsangil, Sarcum & Gremian*. III. *Alidinelle*. IV. *Menteseli*. V. *Carmania*. VI. *Anasia, Anadole, Survas & Genech*. VII. *Roni, Bolli*. Mediis seculis Impp. Græcorum aliis divisionibus distracta fuit, tulitque Imperium *Trapezuntinum*, à Trapezunto ita dictum, quæ Sedes Regia fuit, hodie *Trebisonde*, Urbs Ponto Euxino adfita, & Portu non ignobili instructa. In Chiutale aut Ponto Urbes sunt *Scutari*, quæ olim *Chalcedon*, Calchedo etiam & *Carchedon* dicta, & Concilio IV. Univcrsali in ea habito celebris: Tum *Nicomedia & Prusia, Bursa*, prima Sedes Imperatorum Turcicorum, expugnata olim ab Urchane Secundo Monarcha Turcico, cujus etiam monumentum hodiernum in Moscheâ, olim Templo Christianorum, hic supereft. In Asia Minori in specie sic dicta sitæ urbes, quas ipse Spiritus S. Sacro alloquio in Apocalypsi dignatus fuit, septemque Ecclesiarum nomine notæ sunt, de quarum hodierno statu singulariter actum à Doctis. Viro *Thoma Smith* Noticiâ septem Ecclesiarum Asiæ, quas ipse A. MDCLXXI. obiit & iustravit. Suntque *Pergamus, Bergamo*, ruinis quidem in Orientali Regione, more Turcicarum urbium laborans, ac alibi ædificiis pulchris è quadrato lapide extructis adhuc ornata. Pene crediderim *Turcas non illic habitare, Pergamumque ipsis non cessisse, adeo omnia nitebant*, *Smith. p. 114.* Interim à Turcis fere tota habitatur, paucissimis Christianorum familiis relictis, qui in una Ecclesia S. Theodori sacris operantur, vitam vero Hortorum cultura exhibent, aliaque vilia obeunt munera, quibus si pauculos numos Turcis pro capite pendendos corradant, de cæteris vix sunt solliciti, utpote servituti tam deploratæ addicti, ut ad eam longo usu & patientia pene occalluerint. *Thyatira*, à Turcis *Akhisar* h. Alburn Castrum dicta, Urbs tota fordens, nitidissima tamen futura, nisi à Turcis incoleretur, ob Aquæ per singulas plateas fluentis beneficium. Celebris est ob Gossipii mercaturam, Ecclesiis Christianis vero prorsus caret. *Sardes* in latere Montis Tmoli sitæ sunt, Viculus hodie ignobilis, ædibus angustis & humilibus constans sine splendore & ornatu, nec alios fere incolas habet præter pastores & bubulcos, qui gregum & armentorum in planitie pascantium curam agunt. Turcæ unicam Moscheam habent, Christianorum pauci hic reperi-

periuntur, ingenti patientia vel potius stupide ac sine sensu miseram Servitutem sustinentes, sed quod longe miserius est absque Ecclesia & Sacerdote. *Philadelphia* quatuor Ecclesias adhuc habet, adeoque numerum Christianorum non exiguum: Ultima ex Asia minoris Urbibus fuit, quæ Turcarum desideriis obstitit elusitque confidentissime *Urchanis* & *Amurathis* I. impetus; At *Bajazethi* I. demum cessit extrema ab efferro Victoris animo passa, cujus indicium adhuc videre est in crasso quodam muro MD. passibus ab Urbe distante, & ex ossibus humanis cum lapidibus gypso permixtis confusum constante, quem Bajazethem tanquam iræ suæ in Cives monumentum erexisse verosimile est. Constat enim facinus adeo horrendum & ab omni humanitate prorsus alienum non nisi à Turcis perpetrari potuisse. *Smith. p. 141. Laodicea*, Turcis *Erki Hisar*, Vetus Castrum tota desolata jacet, *Ephesus*, *Asafetik* itidem plane sordet casulis & gurgustis deformata, non civitas amplius, sed vicus reddita. *Smyrna*, Turcis *Esmir*, adhuc eminet & celebris est, non ob splendorem & pompam ædium, (diu enim est ex quo hæc igni, ferro & terræ motibus conciderunt,) sed ob copiam Civium, opes & commercia: Memoranturque fere 60000. Turcæ, 15000. Græci, 8000 Armeni, 7000. Judæi: Ex Nationibus Europæis unaquæque proprium hic Consulem habet. Ecclesias Græci duas, Latini tres, Armeni unam habent, retinetque Urbs adhuc Dignitatem Metropoleos. V. plur. *Thom. Smith. c. I. & Tavernier. p. I. L. I. c. VII. De Abydo Dardanellorum una, & Sexto altera V. præc. c. III. S. III. §. V.*

II. *Syria*, nunc *Soria*, divisa fuit in *Antiochenam*, *Comagenam* & *Cælesyriam* seu Syriam Cavam. *Antiochenæ* nomen à principali Urbe *Antiochia*; *Comagenes* Metropolis *Samosata*; In *Cælesyria* sunt *Damascus*, *Basæ* Sedes, *Aleppo* Urbs mediterranea, sed commerciiis florentissima; Provinciæ ejusdem minores olim *Decapolis*, *Palmyrene*, quibus & *Tetrarchi* accedebant, quales *Trachonitis*, *Ituræa* &c.

III. *Phœnicia*, sed quæ seorsim nunc designari fere desiit, & communiter *Syriæ* nomine comprehenditur, Urbes habuit celeberrimas, *Ptolemaidem* s. *Acco*, *Tyrum*, *Sidonem*, *Barytum*, nunc *Baruto*, *Tripolin*, quæ in differentiam à *Tripoli* Africana, *Tripoli di Soria* dicitur.

De *Palæstina*, veteri pariter ac hodierna, utpote Regione ab antiquissimis temporibus usque decantatissima, complurium Scripta Historico-Geographica extant quorum vestigiis laborique insistere dum partem olim juveniliū curarum nostrarum fecimus, hæc breviter de *Palæstina Veteri* collegimus.

SCHEMATISMUS

HISTORICO-PHILOLOGICUS

GEOGRAPHIÆ SACRÆ,

DE VETERIS PALÆSTINÆ SITU, TERMINIS,
LOCIS QUE PRÆCIPUIS.

I. *Terra Sancta* ratione Limitum dupliciter considerari potest, uno modo, prout ab iis possessa fuit, qui Ægypto exierunt, altero, qua Reducum fuit è Captivitate Babylonica. Priori respectu Mare Magnum seu Mediterraneum ab occidente habet, quod palam est *Num. XXXIV. VI.*

In Australibus primus est Fluvijs Ægypti, i. Sihor. *Jos. XIII. III.* non Nilus, licet & ille hoc nomine venire videatur, *Jerem. II. XLIX.* Quæ ab illo Ægyptum versus ad Pelusium videre est, hoc ordine disponimus, I. Pelusium. II. Chabriz castra. III. Montem Casium. IV. Delubrum Jovis Casii V. Pompeji tumulum. VI. Sirbonis Lacum. Ita n. Pli-nius: *A Pelusio Chabria Castra, Casius Mons, Delubrum Jovis Casii, Tumulus Pompeji, Ostracine.* Arabia finitur à Pelusio *LXVM.* Passuum, Mox incipit Idumæa & Palestina ab emerfu Sirbonis Lacus. *H. N. L. V. c. XII.* Adde *Strabon. Geogr. L. XVI.*

Rhinocoruram cis Sihorem ponimus; Inter ipsam n. & Pelusium torrentem istum intercedere Hieronymus autor est ad *Amos VI.*

Vallem Salinarum in Idumæam conjicimus ex *II. Reg. I/X. v. 13. 14.* collat. cum *IV. Reg. XIX. 7.* Nam David, quod Syros ibi prostrigasset, Idumæam sibi Tributariam reddidit; Et Amazjah XM. Idumæorum ibidem prostravit.

Engedi Limitaneam urbem facimus, quia in limitibus Australibus ponitur *Ezech. XLVII. 19.* ubi prorsus iidem, qui *Num. XXXIV. & Jos. XV.* habentur: *Ora Australis versus Austrum à Tamar ad aquas Meriba in Can-desch &c.* Tamar n. & Engadi idem sunt *II. Paral. XX. 2.*

Zegor, quæ communiter *Zohar*, fuit aliqua è Pentapoli. In Limite atque extremo Asphaltitis Australi sitam fuisse prob. ex *Joseph. de Bell. L. V. cap. V.* Qua Longitudinem Asphaltitis DLXXX. Stadiorum esse, & *Zoaram* Arabia usque extendi dicit; Ad Austrum igitur vel saltem Euronorum illa sita fuit. Similiter Hieronymus in locis Hebraicis: *Zochora in Hieremia Civitas Moabitarum: Hac est, quæ nunc vocatur Zoara seu Segor, una de quinque civitatibus Sodomorum.* Confirm. quia in Vaticiniis adversum urbes Moabiticæ *Jes. XV. v. 5. Jer. XLVIII.*

v. 39. commemoratur. Moabitidis vero medius inter Orientem & Austrum erat positus.

Porrò inter Ammonitas & Moabitas quod incederent Israelitæ, cum Amorraeos invaderent, indubie sequitur Ammonitidem Moabitis à Boreâ, Terræ Sanctæ ab Oriente collocandam.

Sequuntur *Montes Galaad*, in quibus tamen nullam *Idumæam Orientalem* vel *Montes Seir Orientales* agnoscimus. In *Historiâ Jacobi* enim *Gen. XXXII.* quæ ansam dedit, ut *Tabulæ* aliam *Idumæam Australem* & aliam *Orientelem* facerent, cum *Jacobus Machanaim* transiisse & *Jacobum Fl.* transfretasse legitur, qui poterat ille metuere *Esavum*, à quo jam longius abfuisset, quam cum circa *Machanaim* versaretur, siquidem *Esavus* in montibus istis hæssisset. Aut qui poterat obviam mittere munia & ipsum denique fratrem obvium habere, quem à tergo sequi oportuisset, si aliqua ejus regia *Idumæa Orientalis* fuisset. Non quidem de nihilo est ablegatos dici ad *Esavum* in terrâ *Seir Jacobi* nuncios; Sed *Phrasis* ista non de re præsentis, verum ea, quæ olim futura esset, accipienda videtur, ut ad fratrem misisset, non qui in terra *Seir* tunc habitaret, sed qui aliquando habitaturus esset: Ejusmodi loquendi genus enim in *Chorographia Sacra* non infrequens est. Prob. quia *Esavus* in *Idumæam* demum concessit post adventum fratris, quocum habitarat aliquandiu, habitare autem diutius propter innumeram utriusque pecudem non poterat, quæ res dilucidè claret, *Gen. XXVI. v. 6. & seq.*

Qua desinunt *Montes Galaad*, *Ituræam* & *Trachonitidem* ponimus, & utramque quidem extra *Israelitarum* fines collocatam: *Trachonitidem* ex *Joseph. Ant. I. VII.* qua *Trachonitidem* inter *Palæstinam* & *Cœle-Syriam* ponit, habitatoremque ejus *Usen* facit & *XV. Ant. c. XIII.* Gentem latrociniis assuetam esse, nec oppida nec agros habere dicit, quod de *Israelitis* asseri nequit. *Ituræam*, quia *I. Paral. V. 19.* *Iturzi* *Agaræos* adversus *Israelitas Perææ* incolas juvisse dicuntur; Et *Aristobulus Judæorum* Rex *Ituræos* bello illato *Judaicos ritus assumere* coegit. *Joseph. XIII. Ant. c. XIV.* *Distinctæ* quoque sunt à se invicem, nam *Luc. III. 1.* *Philippus distinctim* commemoratur *Tetrarcha Iturææ & Trachonitidis*; Et accesserunt quidem aliquando *Palæstinæ*, sed serius & adulto tempore secundo, nec ut partium instar haberentur, verum ut essent *Provinciæ Subditæ*, quemadmodum & *Idumæa* aliquando accessit apud *Jos. Ant. XII. XVII.* nec unquam tamen pro parte *Palæstinæ* habitata fuit. De *Ituræa*

raa consulatur iterum Joseph. Ant. XIII. XIX. *De Trachonitide Idem Bell.*
III. II.

In Extremo Septentrione *Gessuri* regio fuit *Deut. III. 14. Jos. XII. 4. 5. XIII. 11.* Eadem pars Syriae *II. Reg. XV. 8.* Atque eodem Auranitis & Damascus Regio referenda. Damascus enim in extremo limite Boreali erat. *Ezech. XLVII. 17.* Et Auranitis, quae Auran c. l. *Ezech.* Damasco propelaberat *ib.* Post *Machati* (vel si nominis affinitate nitendum, Maacha seu Syria *Maacha*, *II. Reg. X. 6. 8. I. Paral. XIX. 6.*) cit. *Deut. III. 14. Jos. XII. 5. & XIII. 11.*

Syria Soba videtur ea pars Syriae fuisse, quae Manassitas trans Jordanem contiguos habuit ad Austrum, ad Septentrionem vero Damascus: Quia Rege David proficiscente, ut dilaret Imperium suum usque ad Euphratem, primus qui ab eo percutitur, est Rex Soba *I. Reg. IX. 3. & 1. Par. xix. 3.* Erat igitur in primo Syriae ex Judaea aditu. Eadem Soba extendi videtur ad Radices Antilibani cis Jordanem in Emath usque, quandoquidem Emath Sobae annumeratur *II. Par. IX. 3. & Soba Regioni Emath. I. Paral. XIX. 3.*

Succedit Mons *Amanah*, qui Hermon est & Sanir. Vid. *Cant. IV. 8.* collat. cum *Deut. III. 9.* Item Mons Nivis: Interpres Samar. in *Deuter. IV. 48.* Situs rationem damus: Quia *Targum Hierosol. in Num. XXXV.* eum vocat Montem Nivis Caesareae (Philippi;) Et rursum: Limes duarum Tribuum & dimidia est à Valle Maris Salfi ad Cinneroth & Montem Nivis.

A Mari Mediterraneo versus Ortum producimus gemina Montium Jura; Ac Australia quidem *Antilibani*, Borealia *Libani* nomine. Prob. I. quia quotiescunque de Terminis Borealibus Terrae Promissae sermo est, LXX. constanter Antilibanum ponunt. II. *Ptolemaeus* diserte ponit Libanum Borealiorem, Antilibanum Australiorem tum in Tabulis tum *Geogr. c. 15.* ubi Libanum in extremis magis Orientalibus asserit esse 33. gr. $\frac{1}{4}$. Antilibanum vero in extremo Limite magis Orientali 32. gr. & $\frac{1}{2}$. III. Idipsum *Strabo* indicat *L. XVI.* Duo sunt, inquit, Montes, qui eum faciunt, qui concavus Angulus dicitur, quasi inter se pares Libanus & Antilibanus paulo ultra mare incipientes: Libanus ultra Tripolitanum Mare circa Dei faciem, Antilibanus ultra mare Sidonium: Desinunt vero ad Arabiae Montes, qui sunt ultra Damascus & eos, qui ibi Trachonitae dicuntur. Et paulo post: *Mediterranea ultra hanc* (Phoeniciam) usque in Arabes inter Gazam & Antilibanum Judaea nomina-

minatur. Interim in Sacris nomine Libani utraqve juga promiscue vocantur.

Eleutherum Fl. ex Antilibano versus Boream derivamus, quia Ptolemæus ejus Ostia supra Tripolim ad Aquilonem statuit. Atqve extra Terram Sanctam fuisse Liber Macc. XII. 30. etiam haut obscure innuit collat. cum v. 25.

II. Post solutam captivitatem Babylonicam sub Templo secundo partibus aliquot imminuta fuit; Samaria enim & Asseritarum non parva portio execta, & præterea Limites Australes positi Cadesh Barnea & Ascalon. *Schebibt Hieros. fol. 36. 3.* atqve adeo exclusum, quod extra eas in Parallelo quasi litas erat.

III. Limitum noticiam sequitur consideratio eorum, quæ Natura in Palæstina formavit, Maria, Fluvii, Montes, Valles. Maria, sed comprehensis lacubus, Thalmudici numerant VII. *Mare Magnum, M. Tiberiadis, M. Sodomiticum, Lacus Samochonitis*, de quibus res clara est; Cæteris quid velint, haut perinde notum, suntqve *Mare decholta, M. de Apamia & M. de Schablijth*; Primum tamen reddi possit Mare Arenosum, quod Lacui Sirbonis quadrat, quia Locis arenosis cinctus dicitur à Diod. Siculo; Secundum, ab Apamia dictum, parte Syriæ propinqua, Phialam, Jordanis primam originem, aliquis exposuerit, hanc enim Josephus æque *Ἀσυνν* vocat, ac Mare Tiberiadis & Lacum Asphaltiten. Tertius forte lacus erit, quem Jeremias *Mare Jazer* nuncupat c. *XLIX. 32.* Fluvii sunt *Jordanes*, de quo prolixè actum c. *III. p. IV. §. XIV.* Deinde Cifon, Nehel Efcot, Jaboc seu Jaboch, A: non.

IV. Montes: I. *Carmelus* & ille geminus, alter ad mare. *Plin. Hist. Nat. L. V. c. XIX. Promontorium Carmelum* & in monte oppidum, quondam dictum *Ecbatana*. Hieros. Berach. fol. 2. 1. Dixit R. Samuel Bar Chajah, *si quis insideat monti Carmelo, cum jam orbis Solis Occidentis demergi incipit, si descendat & lavet se in mari magno ascendatqve & comedat Trumam suam, præsumendum est, quod interdiu laverit.* Alter in Judæa, in quo olim Nabulus habitavit I. Reg. *XXV. 2.* & seqq. Hieron. in Loc. Hebr. *Carmelus*, ubi quondam Nabal Carmelius fuit, & nunc villa est *Carmelia* nomine decimo lapide oppidi Chebron vergens ad Orientalem Plagam, ubi & Romanum præsidium est. II. *Thabor*, quem LXX. sæpenumero Itabyrium, Josephus τὸ Ἰταβύριον ὄρεα vocat. Medius est inter Campum Magnum & Scythopolin. *Jos. Bell. II. 11. III. Hermon*, alius ab eo, de quo supe-

superius dictum, quique non procul Thabore ortus ad egressum Jordanis è Mari Galilææ definit, describente *Hieron. in Epit. Paula.* In Scriptura ejus mentio forsitan *Pf. LXXXIX. 13. Thabor & Hermon in nomine tuo exultant.* Quidni n. montes vicini jungantur? IV. *Hermonium*, jugum humile Montis Hermon versus montem Thabor procurrens, quod vulgata intelligit *Pf. XLII. 7. Hermonium mons modicus*: Versio Germanica tamen, Belgica, Anglica, Gallica, Lutheri etiam *Ἡρμόνιον* *Hermonium & mons Mitzar seu Misar*: Montem modicum a. præter vulgatam Paraphrasis Chaldaica, Syriaca, Æthiopica, LXX. Græca, Arabica reddunt; Sed litem hanc in præsens non facimus nostram. Meminit Hermonis cis Jordanem & Hermonii *Hieron. Epitaph, Paula*, ubi satis indicat haut procul monte Thabor extare: *Scandebat M. Thabor, in quo transfiguratus est Dominus. Aspiciebat procul montes Hermon & Hermonium & Campos Galilææ latissimos, quibus videl. adjacebant hi montes.* V. Montes Gilboa è regione ejus collocati: Quia in re sola fide referentium Itinerariorum nitimur Brocardi, Breidenbachii, Vitriaci: Nam Naturæ opus cum sint, immutati esse haut facile dicentur. VI. *Abarim*, Mons seu potius Montium pluriûm continuatio in confinibus Amorrhæorum & Moabitarum. Plures Montes vel ejusdem Montis plura juga significat etiam ipsa vox Abarim & confirmat *Deut. XXXII. 4.* Parse ejus Mons *Nebo* cit. *Deut. XXXII. 41.* Et hujus vertex *Pisga* seu *Phasga. Deut. XXXIV. 1.* De Montibus *Ebal & Garizim* agetur infra in Ephraimitide. Plerique, si non omnes, videntur comprehendi à *Josepho B. IV. 27. seu Paraphrasi Rusini V. 4.* Hierichunti in planitie sita nudus mons ac sterilis imminet, idemque longissimus, à septentrionali enim Regione usque ad Scythopolitanos agros à meridiana vero usque ad Terram Sodomiticam & Asphaltitis Lacus Terminos extenditur. Totus autem asper est, & quod nihil gignat, non habitatur. Huic objacet circa Jordanem mons alius incipiens à Juliade ac Septentrionali Regione, prolixus autem in meridiem usque ad Bacra, quæ Petram determinat, Arabia Civitatem. In hoc est etiam Ferreus Mons appellatus ad Moabidem usque longus. Inter duos autem Montes Regio, quæ Magnus Campus vocatur, à Gennabaravico ad lacum Asphaltitem usque patens habet ducentorum & triginta stadiorum longitudinem, Latitudinem vero centum & viginti, mediusque ab Jordane dividitur.

V. Ipso nomine illustris est ita dicta *Vallis Illustris*, seu *Aulon*, Montibus, quos modo ex *Josepho* descripsimus inclusa, & à Patriarcha *Abrahamo*

hamo olim habitata. Sic enim Sedem ipsius, *Elon Moreb*, Gen. XII. 6. & Deut. XI. 30. vulgata nuncupat, *Vallem Illustrem*, & *Vallem longe lateque tendentem*. Interpres Samarit. *Vallem Visionis*. Describitur ab Euseb. L. de Loc. Hebr. Αὐλὼν, πεδιάς μεγάλη ἐπίμηκος, ὁ Αὐλὼν εἰς ἑξήκοντα καλεῖται. Αὕτη δὲ περιέχεται ἑρεσι εκατέρωθεν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς Διδακτικῆς ἐπ' ἐνωθην ὅτι ἐρῆμος Φαργάν. εἰσι δὲ ὅτι Αὐλὼν πόλεως ὀπίσθι καὶ ἡ πρὸς αὐτῇ λίμνη Σλυθόπολις, ἱερὴ χώρῃ καὶ ἡ νεκρὰ θάλασσα. αἱ περὶ αὐτὴς χώραι, ὧν μίση Ιωρδάνης φέρεται. Quæ ita citari oportuit, dum Interpres Hieronymus ad manus non fuit. Vallem Jephthael, Arundineti, Iesreel in seqq. attingemus.

VI. Ea, quæ non natura, sed συνθήκη & Hominum impositio contulit, sunt Distributio in partes, Urbium Structura, & Loca alias illustres facinoris nomine famosa. Quod ad distributionem, ea duplex est, Antiquissima & Recentior. Antiquissima in tribus est, sed res ejusmodi, quæ in hoc negotio nulla indagatu est difficilior.

Tribui *Simcon* extremum Austrum assignamus, sed minus determinatum; Ipse Sacer Codex n. hanc Tribum obscurius determinat. V. Jos. XLIX. i. & seqq. *Iosephus* dicit sortitam esse *Idumæa* partem *Ægypto* & *Arabia* conterminam. A. V. I.

Tribum *Judah* inter Tribum *Simeon* & *Dan* ad Mare producimus *Gazam* quoque & *Ascalonem* complexam. Diserte enim *Iosephus*: In hac sorte Urbes erant *Ascalon* & *Gaza*. Ant. V. I. Debuti igitur aditum habere, quo Satrapias hæc accederet. Et Jos. XV. XLVII. legimus *Gaza* Tribui *Judah* data; Hæc verò ad Mare sita erat & extrema *Philisthæorum* Satrapia versus Austrum. E. Tribus *Judah* ad Mare excurrit. Eandem Tribui *Ephraim* parte inter Tribus *Dan* & *Benjamin* intercepta conjungimus, cum è *Socho* quasi digito ostenderetur *Ramatha* i. Reg. XIX. 22.

*Benjamin*æ deinde regionem sortiti sunt, quæ à *Jordane* amne usque ad Mare protenditur; Latitudo vero ejus patet *Hierosolyma* inter & *Bethela*; Augustissima a. hac sors fuit propter agri bonitatem; *Hierosolyma* n. & *Hierichuntem* acceperunt; Jos. ibid. Ambigimus tamen, an ad mare usque *Benjamin*is excurrerit? Quia Scriptura cum sedulo Limites ejus designet Jos. XIX. 2. & seqq. hic tacet. II. Quia Tribus *Ephraim* Tribum *Judah* ab Occidente attigit. E. *Benjamin*itidē ad Mare extendi impossibile erat.

De Tribu *Dan* *Iosephus*: *Dan*itæ adepti sunt, quicquid convallis ad Occi-

Occidentem Solem vergit, Azoto & Doris terminati. Horum est Jarmia, Gitta & totus ager, qui ab Acarone pertingit usque Montem, à quo Judæa tribus initium fecit.

Quod de Tribu Ephraim in Tabulis animadverti possit, haurire est ex Textu Sacro *Jos. XVI. 6, 7.* Et circuit Terminos contra Orientem in Thanat-Selo & pertransit ab Oriente Janoem; Descenditque de Janoe in Atharoth & Naaratha, & pervenit in Jericho, egrediturque ad Jordanem. Unde hæc colligimus, Funiculum, cum ad Bethoron superiorem pervenit, inflecti, & q. circuire, seu angulum obtusum faciendo, seu absque angulo circumflectendo & oblique Terminos Orientales describere versus Jerichuntem procedendo. Id autem se ita habere plane exigit ea, quæ hic habetur descriptio: Nam hinc deinceps usque ad v. lxx. describit Terminos Orientales; Satis v. liquet non claudi hos Orientales Terminos utrinque Jordane, id n. indicasset Scriptura, uti & indicavit Aquilonares Terminos Jordane finiri; Neque v. in Orientalibus Terminis describendis necesse fuisset tot loca & urbes recenseri, per quas hi Termini transeant, si unus Jordanes eos designare potuisset. *Bonfr. in Jos. c. XVI.*

Inde verò jam simul sequitur, *Tribus Manasse* tractum superiorem ampliorem esse, quam vulgo ponitur, quia Ephraimitidi adjacebat. Eandem ad Jordanem pertigisse Urbs Bethlân s. Scythopolis videtur inferre; Hæc n. ejus erat *Jos. XVII. 11.* nec procul Mari Tiberiadis sita. E. Manassen inter Issacharem & Jordanem insinuari oportuit. Ejusdem Terminus Borealis Fl. Cison diserte ponitur *XVII. 9.* Et dn. Tribum Aser alicubi attingere oportuit, Textu clare dicente: *Possessio Ephraim sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, concludatur Mari, & Aser attingat à Septentrione, Issachar ab Oriente* *Jos. XVII. 10.* Quod & mnemate sequenti non obscure innuitur, qua Manassensium hereditas dicitur fuisse in Issachar & Aser. Locum a quo convenerint, non alium suspicabimur esse, quam M. Carmelum, alibi enim Tr. Zabulon & Issachar intercesserunt.

De Issacharide Josephus l. c. *Post hos Issacharis Carmelum montem & Fluvium Longitudinis habet Terminum, Latitudinis v. Mons Itabyrius fuit Terminus.* Issacharis igitur Carmelum ab Occidente habuit, non Mare; Nam Scriptura hoc tacet & Aser Tribum Manasse attingere non potuisset. Fluvium deinde pro Terminio Longitudinis habet, quem Tabulæ Cishonem faciunt: *Nam cum depingunt quedam,*

non

non longe à Carmelo se ipsum in Mare effundentem, idque non sine ratione petita à I. Reg. XVIII. 40. At necesse est, ut Kishonem supponas ab Austro Carmelum praterlabi, non ut quidam, ab Aquilone. Lightfoot. Cent. Chor. c. LXIII. Nos Jordanem putamus esse, quia Josephus describit Terminos Longitudinis, Cishon a. non est Terminus Longitudinis, sed totam Longitudinem fluxu suo emetitur. Jordanes v. in Terminis ejus recensetur. Jos. XIX. 22.

Zabulonita à Genesaritide usque Terram circa Carmelum & Mare descendentem acceperunt. Joseph. l. c. Gennesaritis nobis Regio est, *χώρα*, non *λίμνη*, Lacus s. Mare Tiberiadis: Regio, inquam, Gennesareth ab Occidente Mari Tiberiadis adjacens, Et Josephus *περὶ ἡψους* haut inusitata rem priscam recentiori illustrat, ubi paulo post Naphthalitas Galilæam superiorem nactus dicit. Nacti deinde sunt Terram circa Carmelum & Mare descendentem, *καθ' ἡμῶν* non contiguam, ut Ruffinus vertit; Obstat n. asseris & Manassitarum conjunctio.

Naphthali extremum Boream obtinuit. *Que v. ad Orientem spectant usque Damascus Urbem, & Superior Galilæa, Nephthalitis obtigit usque Libani Montem & Jordanis fontes.* Iterum Josephus. Addimus & Mare Tiberiadis habuisse. Babyl. Baba Kama fol. 81. 2. Tradunt Rabbinini Mare Tiberiadis spectare ad Tribum Naphthali; Immo plenum funiculum ea recipit pro retibus à parte ejus Australi: Sicut dicitur: Posside Mare & Austrum. Ubi glossa: Plenum funiculum habuit ab ora ejus Australi in arida, ut extrahere posset retia. Et Hieros. Bab. Bathra fol. 15. 1. Dederunt Naphthali plenum funiculum ab ora maris Australi, sicut dicitur: Posside Mare & Austrum. Verba sunt R. Jose Galilæi. R. Hakibab dixit: Mare esse Mare Samochonæum; Austrum Mare Tiberiadis. Et fidem tanto majorem hæc facient, quia Talmud istud Tiberiade conscriptum, ac R. Jose, qui allegatur, Galilæus fuit. V plur. Cl. Lightfoot. Cent. c. LXXI.

In Trans Jordanina Rubenitarum Funiculum ducimus ab Aroer &c. ex Jos. XIII. 16. & seqq. Gad extendimus ad Mare Tiberiadis ex Jos. XIII. 27. Manassi reliqua cesserunt: Dimidia Gilead Jos. XIII. 31. Nam alteram Gaditæ habebant, ib. 25. Regnum Basan ib. 31. Hoc est maxima pars ejus. Gaditis n. & hujus aliquid fuit 1 Paral. V. 11. & 6. Et Terminum Basanis fuisse Jabocum non obscure indigitat Josephus Ant. IV. V. Moses v. Fl. Jabocum transiens regnum ogi ingressus fuit.

VII. Recentius, aut si mavis, usitatus tempore secundi Templi erat, Terram Sanctam distribui in *Judeam, Samariam, Galileam, Peraam*. Samariam nobis curatio non erit, quippe exectam Terræ Sanctæ, ac deteriori non Israhelico sanguine cretis possessam. *JUDÆÆ* nomine veniunt Tribuum Judæ, Benjamin, Dan tota, & Ephraimitidos ac Manassitarum Occidentalis portio. Sic *Josephus Bell. III. 11. Harum Samaria Provinciarum confinium est Anauth vicus, qui etiam Borecos appellatur, Judæa limes à Septentrione, Meridiana vero pars ejus, si in longitudinem metiare, adjacenti vico Arabum finibus terminatur, cui nomen est Jordan. Latitudo à Jordane Flumine usque ad Joppen explicatur. Media v. ejus est Hierosolyma, unde quidam non sine ratione umbilicum ejus Terræ eam urbem vocaverunt. Sed nec marinis quidam Judæa deliciis caret, ad Ptolemaidem usque locis extenta maritimis*. Namque Tribus Simeon ab Idumæis rapta erat, prout diximus. De Juda & Dan nihil controversum. Benjamitidem totam complexam esse prob. 1. Quia Hierichuntem habuit ap. *Jos. loc. proxime cit. Bethelam deinde Jos. B. V. S. de Vespasiano: In montana Regione Toparchias duas subegit &c. deinde post has Bethel & Ephraim municipia. Tum Bethoronem inferiorem: Quoniam eò Azazelem ablegabant, quem Samaritæ finibus suis intrudi sine dubio non permisissent: Quæ civitates omnes in Limitaneis Benjamitidis fuerunt. Partem Occidentalem Ephraimitidis & Manassitarum tenuisse prob. 1. Verbis Josephi ante citatis: Sed nec marinis quidem Judæa deliciis caret, ad Ptolemaidem usque locis extenta maritimis. 2. Seorsim, qua Cæsaream, quia Josephus eam Judææ maximam civitatem vocat. Bell. III. 14. 3. Quia Galilæa dependit à Judæis, oportuit igitur aditum habere, qui ipsorum fuerit. In Toparchiis Judææ etiam Acrabatena fuit ap. *Jos. B. III. 2. & V. 8. A Tabulis igitur male in Extremis Borealibus Samariæ constituitur.**

De *GALILÆA* iterum *Josephus sæpius cit. L. de Bell. Jud. III. 2. Duæ sunt autem Galilææ, quæ superior & inferior appellantur, easque Phœnice & Syria cingunt. Discernit verò ab occidente Ptolemæis territorii sui finibus, & quondam Galilæorum, nunc autem Tyriorum Mons Carmelus: Cui conjuncta est Gabaa Civitas Equitum, quæ sic appellatur, eo quod equites ab Herode Rege dimissi, coloni eò deducebantur. A meridie autem Samaritis & Scythopolis, usque ad flumen Iordanem; Ab Oriente verò Hippene & Gadaris, sed & Gaulanitis desinit, qui etiam Regni Agrippæ fines sunt. Septentrionales autem ejus tractus Tyro, itemque Tyriorum finibus*

terminantur. Inferioris quidem Galilæe longitudo à Tiberiade Zabulon, cui vicina est in locis maritimis Ptolemais, protenditur. Latitudo autem patet à vico Chaloth, qui in magno Campo situs est, usque ad Baca vicum, qui terram dirimit Tyriorum. Longitudo verò ejus à Thella vico Jordani proximo usque ad Meroth extenditur. Sed mera in his obscuritas: Quæ enim illæ Chalo, Baca, Thella est? Et dictu quidem facile eas post Samariam sitas; Sed qui sint fines Samariæ perinde obscurum. Nec certiora sunt, quæ Eusebius & Hieronymus hac de re scribunt. De Limitibus Meridionalibus solum dici potest, eos à Scythopoli incipere, & Isacharitidem complecti; Latitudinem ejus enim Mons Thabor exæquabat, qui Galilææ accensetur: Dn. juxta Ptolemaidem & Carmelum desinere. *Sebe-
bith* f. 35. 3. R. Jose amplexatus est fornicem Acco, ac dixit, huc usque est Ter-
ra Jisrael.

Peræa restat, i. tota Trans Jordanina Regio, si vim vocis sequamur; Strictior, si vocis usum. Et longitudo quidem ejus est à Macherunte in Pel-
lam, latitudo verò à Philadelphia usque ad Jordanem. Et Pella quidem
quam supra diximus, septentrionalis ejus est tractus; Occiduius verò Jorda-
nis: Meridianum autem Moabitis regio terminat, ab Oriente autem Arabia
& Silbonitide, nec non & Philadelphia, itemque Geratis clauditur. *Jos. c. l.*
Reliquas Perææ partes simul accessoria Trachonitide habes ibi. Et præ-
ter hæc Gamalitica, & Batanea, & Trachonitis, quæ etiam regni Agrippæ par-
tes sunt. Eadem verò terra incipiens à monte Libano & fontibus Jordanis
usque ad Tiberiadi proximum lacum latitudine panditur, à vico autem, qui
appellatur Arphas, ad Juliada oppidum longitudine tendit: Hasque Josè-
phus videtur Judææ accensere, cum n. *ἡς ἐνδεκα κληρονομίας* ejus enar-
rasset, καὶ τὰ αὐτῆς, ait, ἡ περὶ Γαμμαλιτικὴ &c. Præter has & Gama-
litica Regio &c. Malimus tamen non κληρονομίας s. Toparchias, sed
χωράς, integras Provincias intelligi, i. Galilæam, Samariam, Peræam,
Judæam, præter quas etiam hæc sint, Agrippæ nempe Regnum. Gama-
litica Regio sine dubio Gaulanitis Inferior, *Jos. B. IV. l. Gamala civitas,*
contra Taricheas posita supra lacum, quæ ad fines pertinebat Agrippæ, item-
que Sogana & Seleucia; Et hæc quidem Gaulanitis regionis erant ambæ: So-
gana superioris partis, cui nomen est Gaulana, & inferioris Gamala.

II. Venimus ad Urbes & loca illustriora: Desertum Engaddi ad Li-
mites Australes Tribus Judah collocamus, quia ipsi Engaddi Urbs Limi-
tanea. Desertum non infra istud, quia David, cum in deserto Parani
exularet, curam habuit gregis Nabali, qui in Maon & Carmelo rem-
fami-

familiarē suā gerebat. *I. Reg. XXV. 2. & seqq.* Paran autē extra Līmites Terræ Sanctæ in Austro erat. *Desertum Ziph* interius juxta Maon, quia ex eo in Maonem David profugit. *I. Reg. XXIII. 19. 24. 25.* Quam ut remōtiora ita exteriora Regni petere status ipsius urgebat.

Jerusalem à Tribu Judah & Benjamin participata, *Babyl. Joma fol. 12. 1.* *E Tanaim* nonnullus autumavit, *Jerusalem* non esse divisam in tribus, *R. Juda v.* divisam esse ratus fuit; Et penes hunc stetit *Traditio.* Quidnam fuit in Portione Judæ? Mons Templi, *Conclavia, Atria.* At quidnam in Portione Benjamin? *Pronaon, Templum, Sanctissimum.* Prodiitque Linea à Portione Judah & ingressa est portionem Benjamin atque in ea conditum Altare. *V. Lightfoot. Cent. Chor. C. XXI.* Josephus mediam statuit in Judæa. Num rectè, alius viderit: Nobis quomocūque aspiciatur, media dici posse non videtur.

Juxta eam Occidentem versus sita *Vallis Raphaim.* Eusebio *Κολὰς Τίτανων* & Cœlas Titanorum Hieronymo. *Id n. Jos. XV. 8. & XIII. 6.* non obscure innuitur. Inde versus Austrum extensa *Bethlehemum* usque pertigit. *Jos. Ant. VII. 10.* in illa valle castrametatus est, quæ *XX. stadiorum* spacio usque *Bethlehemam* pertingit. Et post hanc *Clauthmoni.* Locus sientium, *Clauthmon* Adrichomio. *Clauthmon* est silva illa è qua David Hierosolymis egressus Palæstinos in valle Rephaim castrametantes à tergo invasit. *V. Jos. Ant. VII. 4.* Confer *Paraphrasin LXX. II. Reg. V. 23.* *Bethlehem* in extremo *Vallis Rephaim* sita, & stadiis quidem *XX.* à *Jerusalem* *Jos. ante cit. Ant. VII. 10.* Ad Austrum; Occidentem enim *Vallis Clauthmon* habet, Orientem *Hierosolyma* Boream Benjaminis.

Bethsura gemina est: Altera cujus toties in Libris Machabæorum mentio, *Hierosolymis V.* tantum stadiis distans. *II. Maccab. XI. 5.* Et versus Austrum. *I. Maccab. IV. 61.* Adde *I. Macc. VI. 31.* Contra *Idumæam* enim munita fuerat, quæ Judææ Australis erat. Altera est prope *Chebronem.* *Hieron. in Locc. Hebr.* Est hodie *Bethsura* vicus euntibus nobis ab *Elia Chebron* in vigesimo Lapide, juxta quem fons ad mœces Montis *ebulliens* ab eadem, in qua gignitur, sorbetur humo. Et Apostolorum *Acta* referunt *Eunuchum Candacis Regina* in hoc fuisse baptizatum à *Philippo.* In Sacris, quæcūque harum sit, transcribitur Tribui Judah *Jos. XV. 58. II. Chron. XI. 7.*

Chebronem in Plaga Australi, sed ad Orientem inclinantem, ponimus *Jom. C. III. hal. 1.* Dixit ipsis præfectus *Liturgia* in Templo: *Ite*

ac videte num tempus inisset mactandi? sinistaret, dicebat ille, qui spectatum mittebatur, Lucescit. *Matthia Ben Samuel* dixit: Lucida est tota facies Chebronem usque. Ad quæ Maimonides: Locus sublimis erat in Sanctuario, quem conscebat ille, qui visum mittebatur: Cumque videret faciem Orientis splendore imbui dicebat; Lux incipit fulgere. Respondebant, an Chebronem usque, i. Pervenitne Lux eo usque, ut oculi Chebronem videre queant: Et ille, ita.

Eleutheropolis est in Tribu Judah. Hieronymus enim Urbes, quarum situm ex Eleutheropoli describit, omnes fere petit è Tribu Judah. Sic Urbes Chasbi, Lebnam, Maspham, Zanoam, Ziph ponit in regione vel finibus Eleutheropolitanis, easque in Tribu Judah. Item Bethlur in tribu Judæ ponit mille tantum passibus distantem Eleutheropoli. Eadem Australior Hierosolyma, atque adeo etiam Tribui Judah interior; Hieronymus enim extremas aliquot urbes Palæstinæ describit comparatas cum Eleutheropoli, quales Thalca in tribu Simeon, quam in extremo Palæstinæ ad Austrum sortem suam habuisse jam supra traditum: Item Gerara juxta Desertum adhuc Australior. Nec tamen Chebron est, sed Chebron occidentalis. Hieron. *Ceila in Tribu Judah, ubi quondam sedis David; Et nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eleutheropoleos pergentibus Chebron.*

Masphaf. Mizpa in Tribu Judah erat; Summum in utriusque Benjamitidos ac Tribus Judah confinio. Utrique enim in Sacris annumeratur. *V. Jos. XV. 38. & XII. 26.* Sed à Judæis habitata colligimus ex *Judic. XX.* quoniam convenerunt ibi Israelitæ, quando Bellum in Benjamitas decrevit; Probabile autem non est Benjamitas ipsis suo sibi malo propriam Urbem concessuros fuisse.

In Tribu DAN *Modin*, in monte collocata *I. Macc. II. 1.* Nec procul Mari, quia monumentum Maccabæorum è Mari videri poterat, *I. Macc. XIII. 29.* Eidem Tribui transcribimus tres Satrapias Philistæorum *Accaron, Geth, Asdod*, seu *Azotum*. Quia Gaza & Ascalon penes Tribum Judah erant, eademque istis Australiores. Situs rationem reddimus ex *I. Reg. V.* ubi Arca Fœderis Azotho Getham, Getha Accaronem translata legitur. Accaron v. extrema Borealis erat. *Jos. XIII. 3.* Restat adhuc Terrarum dividenda, ait Deus &c. à Fluvio turbido, qui irrigat Egyptum usque ad Terminos Accaron contra Aquilonem Terræ Canaan, que in quinque Regulos Philistæorum dividitur, Gazeos, Azotios, Ascalonitas, Gethæos & Accaronitas. Confer. Strabon. XVI. Geogr. Eadem

Eadem Accaron à Mari paulum remotior *Jos. XV. ii. Jamnia* sine dubio eadem cum Jebneel *Jos. XV. ii.* Nam Portum habuisse patet ex II. *Macc. XII. 9.* Quà situm, Hieronymus eam inter Diospolim & Azotum ponit, & Strabo vicinam Joppæ facit *Geogr. L. XVI.* dum litora Phœnicia tractat.

Gador juxta *Tribum Simeon* collocamus; Simeonitæ enim eam occupasse leguntur *I. Chron. XV. 39.* Nec procul Jamnia & Philistæorum Satripiis aberat *I. Macc. XV. 38. 39. 40.* Confer *Strabon. c. l. & Joseph. I. Bell. i.* Simon a. *Gadaram, Joppen & Jamniam cepit*: Quæ viciniam horum oppidorum clare indignant. Etiam Fluvium f. *Nebel Escol* in exteriora hæc transferimus. Nam Chebronem, juxta quam communiter collocatur, quis credat venisse Exploratores cum Botro è victi pendulo, ac potuisse Cananæos latere. Scriptura autem *Num. XIII. 23. 24.* ubi de Exploratoribus à Borea in Austrum profectis: *Ascenderunt ad Meridiem ac venerunt Chebronem, pergentes ad torrentem Botri, i. Nehol. Escol.* Probabile ergo occurrisse circumventibus paulum ante Desertum Australe.

In *Benjaminide* est *Hiericho* Hierosolyma CL. & à Jordane LX. Stadiis distans. De quibus aliisque Dona naturalia ejus concernentibus *Jos. B. V. 10.* In veteri divisione ad *Tribum Ephraim* sita erat. *Jos. XVI. 7. A Justino L. XXXVI. 3.* corrupte *Arcus* vocatur ad eum modum, quo Patriarchas *Salam Azelum*, Tharam *Adorem* vocat *ibidem.* *Gargara* ante Hierichuntem est *Joseph. A. V. I.* Exercitus autem quinquaginta Stadia progressus ad decimum ab Hierichunte Stadium castra metatus est. Orientem versus *Jos. IV. 19. Vallem Achor* juxta *Galgalam* locatus: Neque enim probabile est, Achorem aliquot milliaribus abductum pœnas dedisse, nam ambages tales temporis ratio Israelitis non permittebat. *Desertum Hiericho* inter Hierichuntem & Hierosolymam. *Joseph. B. V. 4.* Et ad Desertum Hiericho *Vallis Zeboim* *I. Reg. XIII. 18.*

In *Ephraimide* *Sichem* collocata, juxta *Vallem Illustrem*. Abraham enim *Gen. XII. 5. 6.* cum in Terra Canaan peregrinaretur juxta *Sichemam* ad *Vallem Illustrem* substitit. Prope fines *Manassen* versus fuisse colligitur ex *Jos. XVII. 7.* Quà *Machmetha Limitanea* *Manassitarum* è regione *Sichemæ* sita esse dicitur. Montes *Garizim* & *Hebal*, non longe à se invicem distiti; Quia Tenor *Benedictionis* & *Maledictionis* inde audiendus erat. *Deut. XI. 30.* audiebatur. *Jos. IIX. 33. & seqq.* Prope *Sichemam*: Quia *Jotham* ex Monte *Garizim* ad *Sichemitas*

mitas verba fecit *Jud. IX. 7.* Ad latus ejus Orientale: Quia juxta Vallem Illustram. *Deut. XI. 30.* *Sunt trans Jordanem, via ad Occasum in Chananeorum Regione planitiem juxta Galgalam habitantium ad Vallem Illustram. Hebal forte Australior, ut Galgalæ propior esset eoque cultui Sacro peragendo commodior ex Deut. X & II. 5. collat. cum Jos. II. 30.*

Schilo in Tribu Ephraim est. *Pf. I. XXIX. 60.* Rejecit Tabernaculum Schilo collat. cum ej. 67. 68. Rejecit Tabernaculum Joseph & Tribum Joseph non elegit; Elegit autem Tribum Judah. *Jud. XX. 19.* statim allegando. Nam si Bethelæ ad Septentrionem erat, in Ephraimitide fuisse oportet. Sita inter Bethelam & Sichemam. *Jud. XXI. 19.* *Ecce Sollemnitatis Domini est in Silo anniverſaria, quæ sita est ad Septentrionem Urbis Bethel & ad Orientalem Plagam via, quæ de Bethel tendit Sichemam.*

Bethaven juxta Hai *Jos. VII. 2.* Orientem versus: Inde enim Bethelam ducebatur funiculus Limitaneus Borealis Benjamitidos *Jos. XIX. 12.* Hai ab Oriente Bethelæ *Jos. VII. 2.* Et Abraham cum Sichema migraret, tentoria sua fixit ad Montem, quo Bethelam ab Occidente, Hai ab Oriente habebat. *Gen. XII. 8.* Urbs Limitanea ex eod. quod Bethel Limitanea esset. *Bethelam* modo dicta illustrant. Limitanea Urbs fuit. *Jos. XIX. 13.* *Jos. A. V. I.* τὸ δὲ πλάτος (Benjamitidos) ἱεροσολύταις ἐκζημεῖται καὶ Βηθὰλοις. Quod ipsam Linea recta Hierosolymæ fuisse oppositam arguit.

Bethoronem utramque ad Ephraimitidem spectasse patet ex *I. Paral. VII. 24.* Cum enim Ephraimitis Sara, Neptis Ephraim eas condiderit, dubium non est, quin in Tribus suæ fundo ac proprio solo eas condiderit. Sed de Bethorone Inferiori potissimum ambigitur. *Jos. XIX. 13.* Funiculus Borealis Benjamitidos ad montem ducitur, qui ad meridiem Bethoroni inferiori. Ipsa ergo Borealis ratione montis hujus: Atque adeo etiam in Ephraimitide, quæ ad Boream Benjamitidos; Alioqui funiculus in Australi ejus Latere duci non potuisset. Confer. *Jos. XVI. 3.* Situs Ratio: Inferioris ex *Jos. XIX. 14.* Quia prope Limites Occidentales constituitur, Superioris *Jos. XVI. 5. 6.*

Bethoronem Inferiorem Judææ transcribimus, quia Hazazelem eo abduxerunt & præcipitem dedere. Neque aliena ab hoc Josephi Historia *B. II. 57.*

Roma, qua Ephraimitis Tribui Judah alligata: Quia Socco prope aberat. *I. Reg. XIX. 22.* *Najorib* Locus ipsi proximus, ac si mavis Suburbium

urbium ejus; David enim cum Romam veniret in Najoth egisse legitur *I. Reg. XIX. 18.* Et toties audit Najoth in Rama *c. l. v. 19. 22. 23. 24. & XX. 1.* Quæ sane locum Ramæ proximum liquido demonstrant. Josephus quidem aliter habet A. VI. XIV. Sed eum Sacro Codici merito postponimus.

Joppæ extra Limites Dan *Jos. XIX. 47.* Litoralis, Vid. passim Auctores Situs. Ratio est apud Strabonem *ante cit. XVI. Caphar Tebi* ab Oriente Lyddæ *Babyl. Rosch. Haschan. fol. 12. 2.* Ab Oriente Lyddæ juxta Caphar Tebi. Lydda vicina Joppæ *Alt. IX. 38.* Lyddâ in vicinia Joppæ constitutâ. Vallis Arundineti, Nahal Kana in Paraphrasi Lutheri, situs ad Mare *Jos. XVI. 8.* De Taphua pertransit contra Mare in Vallem Arundineti, suntque egressus ejus ad Mare Salsissimum. Ubi Maris Salsi significatu Mare, non mortuum, sed Mediterraneum intelligi inde certum est, quia de Manassensium & Ephraimitidis communibus Terminis agitur; Hæ tribus enim ad Mare Mortuum non pertigerunt.

Cæsarea Palestina Litoralis, V. Joseph. passim. Alias dicta Turris, Stratonis *Jos. A. XX. VII. & XV. XI.* Distantia Hierosolymis DC. Stadiorum *Jos. A. XIII. XI.* Distantia Joppa unius cum dimidia diei itinere. V. Historiam Cornelii in *Actis Apostolorum c. X. 7. 8.* Mageddo ad fluv. Cifonem *Jud. V. 21. collat. cum 19.* Qua Cifon vocatur Aqua Mageddo. Ad Orientalem ejus Alveum: Quod Naphthali in partem belli veniret. *Jud. V. 18.* Afer autem se domi contineret *ib. V. 17.* Et v. ejus plus interfuisset, quam Naphthalitidi in partes venire, siquidem in Occidentalibus hostes castrametati fuissent: Haut procul Monte Thabor *Jud. IV. 14.* statim enim ac Barak è Thabore descenderet pugna inita fuit. Ex ipsis hæc de Thanuah judicandum. Pugnatum est Thanuæ ad Aquas Mageddo *cit. Jud. V. 19.* Endor prope Mageddo. *Psal. XXXIII. 10. 11.* Fac illis, quod Sissera, quod Jabin, qui juxta Endoram excidebantur. In Manassitide *Jos. XVII. 11.* Ab aliquibus quarto Milliaro ab Itabyrio versus Austrum ponitur; Vicina Endora Nain Teste Euseb. Loc. Hebr.

Bethsan, quæ postea Scythopolis, Manassitidos *Jos. XVII. 11.* Terminus Galilææ, Vid. Galilæam. Ad Jordanem, quia cum Ptolemaide Longitudinem Galilææ terminabat.

Tiberias est Rakkath Thalmudicorum, *Megill. Babyl. fol. 5. 2. Constat*

stat nobis Rakkath esse Tiberiadem. Ad Jordanis è Mari Genesareth effluxum collocata. Quia Gadaræ & Hippos vicina. *Ios. Vit. Tuav. Iusse, Patria sita ad Lacum Genesareticum, & distans ab Hippo XXX. stadiis, sexaginta à Gadaris, à Scythopoli CXX.* Non potuit igitur ad influxum Maris poni, cum ipsum mare sit CXL. stadiorum longitud.

Capernaum, Josepho in Vit. Cepharnoma, in Genesaritime Regione *Matth. XIV. 34. & Marc. VI. 53.* collat. cum *Iob. VI. 22. 24.* Matthæus enim & Marcus ubi dicunt Christum Bethsaida euntem in Regionem Genesareth venisse, Johannes Capernaum venisse autor est. Confirm. *Ios. B. III. XIX.* Genesaritimem dicit fonte Capernaum irrigari: Namque vel fontem Urbi, vel Urbem fonti nomen dedisse verosimile est. *Tarichæe* distantia Tiberiade xxx. Stadiis *Ioseph. de vita sua: Me Tiberiade digresso Tarichæas triginta stadiis inde distitas.* In Galilæa sita: *Ios. ib. Munidi enim & Galilæa Civitates Tarichæas &c.* Ad lacum *Ios. B. III. XIX. Cane* distantiam Tiberiade Josephus spacio nocturni itineris emensus fuit. *L. de Vita sua.* Azon Madon, Simron conterminæ Urbes ad Lacum Samochonitidem *V. Ios. XI. & Jud. IV. item Ioseph. A. V. 6.* Simronem ad lacum sitam arguit, quia, qui Rex Simron vocatur *Ios. XI. 1.* Rex Simron Meron audit *Ios. XII. 20.* Lacus Samochonitis autem est Aqua Meron.

Restat Peræa perlustranda, in qua *Cæsarea Philippi*, quæ Paneas, & Dan, & Lésa, de qua in Historia Jordanis. *Julias, s. Betharamphtha*, ad influxum Jordanis in Mare Genesareth. *Ios. B. III. XIX. Jordanes &c.* Post oppidum *Juliadem* Genesar lacum medium transit. Et trans eum quidem. *V. iterum Ios. B. III. II.* in descriptione Limitum Regni Agrippæ *Gamala* in Gaulanitide Inferiori è regione Tarichææ. *Ios. B. IV. 1. Gamala Civitas contra Tarichæas posita supra lacum &c.* Pella Limes Borealis Perææ, mediaque inter Juliadem & Philadelphiam. *V. Ios. B. III. II.* Alia ab ea, cujus mentio *Apoc. I. & II.* Quæ in Lydia fuisse videtur. Reliquæ Urbes enim ad quarum Episcopos Johannes scribit in eodem tractu ad Mare Ægæum erant. Aroer ad torrentem Arnon *Ios. XIII. 16.* Limitanea Gaditarum *ib. & II. Reg. XXIV. 5. & Num. XXXII. 34.* Et Moabitarum, quia trans Arnonem ab Austro Moabitis, ab Oriente Ammonitis erat, *V. Deut. II. 24.*

Manachaim cis Jabocum; Hac n. ivit Jacob. cum à montibus Gallaad ad Parentem pergeret, cujus domicilium juxta Sichemam erat. Et

Sed satis hac de re: Legenda pluribus, *Christiani Adrichomii* Theatrum Terræ Sanctæ, *Henr. Buntingi* Itinerarium Terræ Sanctæ, *Christian Heidemanni* Palæstina, *Jac. Ziegleri* Palæstina, *Mich. Aitsingeri* Terra Promissionis, *Thom. Fulleri* the Pisga sight of the Land of Promise, *Aria Montani Chaleb*. Quos omnes tamen non unius *παραπαιδείας* accusarunt, qui recentior curam suam huic negotio impenderunt, *Jac. Bonfrerius Gallus* & *Joh. Lightfoot Anglus*, Vir in rebus Hebraicis, si quisquam alius versatissimus: Quorum scripta hac de re sunt: *Jac. Bonfrerii Nota ad Tabulas Adrichomii* in Prolegomenis ad Biblia Polyglotta Anglicana: *Ejusdem Onomasticon*, s. Hieronymus de Locis Hebraicis Notis illustratus, editus cum Commentar. in Josuam, Libros Judicum & Ruthæ; Item *ceteri Commentarii* in Libros Biblicos, quibus hujusmodi observationes passim inserit. *Johannis Lightfoot Animadversiones in Chorographiam Sacram*, item in Prolegomenis Bibliorum Polyglottorum; *Ejusdem Centuria Chorographica præfixa Horis Hebraicis ipsius in Matthæum Cantabrig.* 1658. Item *Decas Chorographica præfixa Horis Hebraicis in Marcum Cambr.* 1663.

III.

Venimus ad hodiernam Palæstinam non minori numero Scriptorum delineatam licet, qui mores Scribentium sunt, non eadem accurate. Tales sunt *Rupertus Abbas Bergensis* de Expeditione Godofridi Bulio nei in Terram Sanctam, Itinerarium *Alexandri Comitis Palatini ad Rhenum* A. 1495. & 1496. *Bogislai X. Pomeraniæ Ducis* Itinerarium Terræ Sanctæ, A. 1496. *Bernhardus Breitenbach* de Itinere Johannis Comitis Solmenfis in Terram Sanctam A. 1483. *Felix Faber Ulmenfis* de Itinere Johannis Werli von Zimbern/Henrici von Stössel &c. An. 1484. *Alberti Comitis de LoWenstein* Peregrinatio ad S. Sepulchrum 1561. & 1562. *Jacobi Wormseri* Itinerarium Terræ Sanctæ & Ægypti 1561. & 1562. *Stephani von Grumpenberg* Itinerarium Terræ Sanctæ 1449. *Melchioris von Seydlitz* Peregrinatio ab An. 1556. ad An. 1559. *Johannis von Ehrenberg* Peregrinatio ad S. Sepulchrum. *Leonhard RauchWolfii* Itinerarium Terræ S. aliarumve Regionum Orientalium 1573. *Johan. Tucherii Noribergensis* Peregrinatio ad S. Sepulchrum, *Johan. Helfrici Lipsiensis* Itinerarium Terræ Sanctæ, *Danielis Ecklin Aroviensis* Peregrinatio ad Sanct. Sepulchrum 1552. *Johan. de Monte villa* Itinerarium T. S. aliarumque Regionum Orientalium, *Rudolphi Pistoris Suchensis* in Westphalia Itinerarium T. S. ab An. 1336. ad

A. 1350. *Fr. Burchardi Itinerarium Terræ S. Qui omnes uno volumine Germanice prostant editi à Sigism. Feierabend. Franc. ad M. 1584. fol. cum Titulo: Reise. Buch des H. Landes &c. Plerique etiam seorsim, alis item voluminibus inserti extant, quemadmodum Fratr. Burchardum etiam videre est T. VI. *Antiq. Canis. fol. 295.* Seorsim item Magdeburgi, Wittebergæ & alibi editum. Extant insuper, qui nobis innotuere *Rudolphus Miles de Frameryns perg. cit. VI. Antiqu. Canis. fol. 324. Bellonius Observationum Libro II. c. LXXIX. & seqq. Jac. de Vitriaco, Job. Jac. Breunings Orientalische Reise / Johan. Wilden Reise. Beschreibung in Türckeyen und das gelobte Land / Hieronymi Scheid Reise von Erfurt nach dem gelobten Lande.* Nobis verò imprimis arriserunt *Illustr. Princ. Christophori Radzivillii Hierosolymitana Peregrinatio Latine edita Antw. An. 1614. fol. & Germanice int. Laur. à Borckau Mog. 1603. 40. Johan. Jac. Ammanni Reise ins gelobte Land / Christophori Fureri ab Haimendorff Itinerarium Ægypti, Arabiæ, Syriæ &c.* Et qui recentissime inter Germanos se huic labori impenderunt, Nobilissimorum Virorum *Neitschützii & Troilovii* Itineraria: *Neitschützii* tamen minori rerum usu ad hunc laborem videtur accessisse. Extat etiam *Zwinneri Blumen. Buch des gelobten Landes* / qui circa Annum MDCLIX. in Palæstina fuit. Alii, si non omnes eandem scribendi accuratationem tenuerunt, scribendo tamen insigne laborum suorum monumentum posteris reliquisse existimandum est: Et nos etiam prolixiuscule hucusque in hac materia versati fuimus, lineisque aliquot adhuc versabimur; Sed quid veruerit, Hominem Christianum ita modestæ & procul superstitione testari amorem erga Terram, quam ipsi Sanctissimi primi Patriarchæ, cum vivi non possent, mortui contingere toties totiesque gestierunt.*

Ad Situm Palæstinæ repetimus quæ supra de Situ Hierosolymæ in media Judæa monuimus; At vel Hierosolymam vel ipsam Palæstinam in medio orbis sitam dici, non plane de nihilo esse videtur: Si 1. ἐν πλάτει loquamur. 2. De Orbe Veteri; Deusque ideo præcipue videtur hanc Regionem Ecclesiæ suæ selegisse, ut verbum ejus inde quaqua versus æque diffunderetur. Interim alias quoque Urbes hujusmodi characterem auferre ex Historicis notum est: Chineses patriam suam & in ea Pekinum in medio Orbis situm esse prædicant, ideo Chinam *Chungoa & Chunque* vocant, h. medium Hortum, & medium Regnum, quia in medio mundi se esse dicunt. Vid. *seq. 5. penult. hujus Sect.* Toletum centrum & quasi umbi-

umbilicum Hispaniæ celebrat *Merula P. II. Lib. II. c. XX.* Isphahanam Centrum Persiæ *Tavern. P. I. Lib. III. cap. V.* Neque aliena hinc forte erunt, quæ de Belgio & Antwerpia non-nemo posuit: *Belgium* orbis Annulum, Anulique hujus gemmam esse *Antverpiam*: *Belgium* orbis oculum, oculique hujus pupillam *Antverpiam*: *Belgium* Orbis Nemus, Nemorisque hujus Laurum *Antverpiam*: *Belgium* Orbis Paradisum, Paradisique hujus delicias *Antverpiam*: *Belgium* Orbis cælum, cælique hujus Solem *Antverpiam. V. Goluit. I. tin. f. 88.* Quæ tamen medium quoddam non loci, sed virtutis innuere dixerit aliquis Philosophiæ Rationalis peritus. Itineraria porro & fertilitatem hodiernæ Palæstinæ prædicant: Veluti *Pr. Radzivilius Ep. II. f. 46.* *Est in omnibus Divinis Promissionibus firma & stabilis certitudo, cui nulla dubitatio subesse potest, manifestè appareat; id tamen evidentius in hac terrâ videre licuit, quam omni fertilitate & bonorum copia abundantem, populo Israelitico se daturum DEUS promiserat. Galilæa frumentorum & omnium fructuum ferax est, & elegantem planiciem habet, quam tamen montes interfecant. Samaria rupes, quamvis non adeò altas, habet; Hortis tamen confitis abundat & convalles valde frugiferas continet: Vincis præterea frequentioribus, quæ à bonitate commendantur. humum letificat: Cumque tria hæc simul juncta possideat, ideò majorem incolarum frequentiam habet, qui pagos propter fructuum copiam inhabitant, quibus tantum laboris, quantum in arando & serendo infumi consuevit, impendere necesse non est. Caterum Judæa non adeò quidem frumentis abundat, cum sit petrosa, & rupibus immensa magnitudinis scateat; sed olei, fructuum, vini præsertim ingentem copiam præbet. Nam à primis Judæa confiniis inchoando, usque dum Ierosolymam veniatur, quo spatium septem miliaribus comprehenditur, ab ipsis radicibus usque ad summam montium muri, quibus vineæ cingebantur, ita substructi conspiciuntur, ut graduum theatri speciem quandam representent, unde facile apparet, incredibilem illic vinearum multitudinem, & vini copiam fuisse. Circa Jerichuntem itidem omnis ærona, fructuum (dactylorum præsertim & similibus; Medicinalium quoque rerum, quibus calida cæli temperies amica est) & vini maxima ubertas provenit. Non immerito itaque Deus ipse terram hanc, lacte & melle manantem, appellare consuevit. Fururus deinde: Sive collum fertilissimorum multitudinem spectes, sive fructuum præstantissimorum abundantiam, vix aliam illi præferes, Segetes*

tunc temporis (d. XXX. Januar.) tanta altitudinis agri ferebant, quanta Terra nostra vix mensibus Majo Junioque. Negari tamen non potest, addit, anti-
qua fecunditatis hodie vix decimam partem superesse. Imo nec negabitur, sterilitatem multis locis nimis manifesto se prodere; Sed illam non vitio soli, verum vitio aut defectu incolarum natam, nec magis culpandam, quam omnium Regionum, quæ jugum Turcicum ferunt: Quas incultas teneri Ratio Status Turcici exigit, ne quo loco hostis pedem ponere Imperioque incommodo esse possit.

Hierosolyma hodierna longe minor est veteri, quam ingentis fuisse magnitudinis ex ruderibus adhuc superstitibus collectu facile est. At viginti quatuor fora habuisse, & in singula viginti quatuor plateas exivisse, quamlibet insuper plateam viginti quatuor angiportus interfecuisse, Synagogas insuper quadringentas octoginta habuisse jactantiæ Rabbini, quando de suis loquuntur, solitæ adscribimus, nec magis vera esse autumamus, quam ea quæ alii de magnitudine Urbis *Quinsai*, *Cambalu* & ff. prodiderunt, *De S. Sepulchro & Monumentis veterum Regum Judaicorum*, quæ duo memorabilia hodierna Hierosolymitana sunt dicendum, c. II. Sect. I. *Bethlehemum* deinde Itineraria commemorant, sed præter memoriam quandam gestorū ibi Sacrorum nulla re, quam Templo elegantiori quod *Basilica S. Præsepis* vocant conspicuum. Vid. *Neischutz. p. 320. Pr. Radzivil. f. 83. & seqq.* Hiericho vix exiguius pagus amplius est sex milliaribus Hierosolyma dissitus, sed maxima cœli diversitate: Suntque hic adeo immensi calores, ut hinc petentibus Hierosolymam cœlum longe frigidius videatur, fructus quoque & segetes hic duabus ante hebdomadis, quam Hierosolymis maturescunt. *Pr. Radzivil fol. 98.* De *Rosâ Hierichuntina* seq. §. V. dicetur. *Hebron* itidem adhuc superest, sed à Judæis habitata. *Samarie* reliquias suas adhuc in exiguo pago servat. At *Sichem*, seu *Sichar*, nunc *Neapols*, & *Napoloſſa* adhuc superest, & primaria Samaritanæ provinciæ Urbs est: Cujus singulare, quod nullis Judæorum istic habitat, nec subsistere in transitu possit; Non tamen ex Lege aut interdicto aliquo: Sed ob gravissimum disfidium, quod Judæi hodie Religionis causâ cum Samaritanis exercent. *Nazareth* quoque non nisi pagus est, ac Templum desolatum in memoriam Salutationis Angelicæ olim erectum adhuc ostendit. Similiter *Cana* & *Capernaum* pagi sunt; *Tiberias* urbis nomen retinct, sed vix in duodecim ædificiis.

IV.

Sed pergimus & *Mesopotamiam* commemoramus. Diceret Latine *Interamnem*, quia Euphrati ac Tigri Fluvii includitur: Quomodo & partem Portugalliae Fluvii Minio & Durio interceptam *Interamnem* vocant, & *Furnerius* ipsam Portugalliam *Europaam Mesopotamiam Lib. VII. Geogr. c. X.* In tabulis nunc vocatur Diarbeck, & urbem principalem habet *Edeßam* nunc *Oufsam* dictam, veterem Abgari Regis sedem, cuiusve Aream non plane dirutam, sed integro atrio nonnullisque non inelegantibus conclavibus constantem adhuc ostendunt. Ibidem Abrahamum Patriarcham sedem fixisse putant, in cuius honorem & Mosqvea à Turcis erecta, & vivarium é fontibus sub Mosqvea natis collectum, quo pisces copiosi aluntur, sancti à Turcis habiti, & *Pisces Abrahæ* dici soliti. In præsens una é tribus urbibus Imperii Turcici est, quibus ita dicta Coria Turcica melioris notæ, *les Maroquins*, præparantur; Cærulea *Tocati*, Rubra *Diarbequiræ*, & Lutea hic *Ourfa*; Nec usquam extra has Urbes simili bonitate confecta inveniuntur: Cujus causam beneficio Aquarum transcribunt, quarum singularis vis in mixtis hujusmodi partim naturæ, partim artis operibus passim nota est. Conf. quæ seq. §. VI. de confectiōe Porcellanarum allegabuntur. Cæteræ sunt *Merdin*, *Carasera*, *Nesbin*, quæ veterum Nisibis, sed non Urbis amplius, verum pagi nomine digna. Vid. *Tavern. P. I. Lib. II. c. IV.* De situ Veteris Paradisi in hoc tractu quærendo. Vid. *præc. c. III. S. III. §. XVI.*

Babyloniam nunc *Caldar* vocant, cuius partes *Chaldea*, *Mardocæ*, & *Audanitis* seu *Auranitis*. Ad nomen pertinet, *Babylonem* dici 1. Provinciam, de qua hic agimus. 2. Urbem *Babylonem veterem*, de cuius rudibus V. seq. c. IIX. Sect. I. 3. *Babylonem Novam*, quæ hodierna *Bagaded*. 4. *Babylonem Egyptiam*, quæ *Cairo*. Urbs *Bagaded* seu *Bagdat* ad ripam Tigris versus Persiam sita, variasque mutationes Regiminis passa ac ultimo Anno M. DC. XXXIIX. ab Amurathe IV. Imperio Turcico vindicata est. V. P. II. c. X. §. XIII. Condita dicitur à Calipha quodam *Almansour* circa Annum C. DCCLXII. ac sedem commorandi olim Heremita cuidam præbuisse, indeque vocem Bagdat abstulisse, quæ Persice significat *Hortum Donatum*. *Tavern. Lib. II. c. VII.* De Rudibus *veteris Babylonis*, Turris item *Babylonica*. V. seq. c. IIX. Sect. I. §. III.

Affyria nomine *Curdistan* nunc notæ Urbs primaria olim *Ninive* ad Tigrim, sed in rudibus suis nunc jacens; Dimidio milliari abhinc mo-

numentum Prophetæ Jonæ ostendunt, in maxima adhuc veneratione apud Turcas habitum, insignique Moschea rectum, sed Christianis haut facile adiri permissum. Vid. *Tavern. L. II. cap. IV.* Tale tamen etiam in pago prope Nazaretham indicari solet. V. *Neitschütz. p. III. L. VII. c. X. Mossul.* hodierna, quæ in locum veteris Ninives successisse dicitur, & à Scriptoribus *Nova Ninive* appellari solet, mœnibus quidem adhuc superbit, sed intus itidem tota fere desolata est, nec nisi adiculas quasdam & exiguum castellum, cui Bassa cum præsidio Turcico præest. Commerciis tamen Arabum & Assyriorum assidue frequentatur, inter quæ commercium Gallorum præcipuum est, *Tavern. cit. c. IV.*

Arabia triplex est *Deserta, Petraa, Felix. Deserta*, hodie *Arden*, Babylonæ ad occasum adjacet, in qua Desertum *Benabali* s. *Benascali*, Mare Arenosum communiter dictum V. c. II. §. XIII. Eodem Itineraria referunt *Medinam & Meccam*, loca Peregrinationibus religiosis Turcarum celebria, de quibus V. c. IIX. §. II. De pensili Muhammedis Sepulchro. *ib.* Inter naturalia ipsius est *Rosa* vulgo dicta *Hierichuntina*, quæ hic ad littora maris crescit, non autem *Hierichunte*, licet nomen inde ferat. Quanquam & *Hierichuntem* translatam provenire potuisse verosimile sit: Non quidem argumento *Sirac. XXIV. v. 15. Sicut plantatio Rose in Jericho*, qui locus de rosis rubris aut puniceis capiendus. Sed quia planta nec patrii soli sui imo ne calidarum Regionum quidem adeo tenax est: Nam ante quadriennium etiam in Silesia seminata late viruit, cujus exemplar III. Dn. de Röteln. Consiliarius Cæsareus gravissimus adhuc servat, nobisque ante triennium inter alia Naturæ & artis insignia opera è musæo suo benigne communicare non dedignatus fuit. Neque rosæ nomen meretur, sed *Thlaspius* genus est: V. Dn. Ammann. *Manud. ad Mater. Medic. in Append. ad Catalog. Plantar. Lipsiens. cap. V. §. II.* Neque vires ejus singulare quid habent, vel verum est, ipsam in vigilia Nativitatis Dominicæ, vel cum mulieres partus difficultate laborant, tantum aperiri; Aperitur enim in aquam demersa non tantum modo dicta vigilia, sed etiam extraeam, etiam extra tempus partus; Imo interdum se aperuit, factu nihilominus in utero extincto. V. iterum Dn. Amman. Conf. *Bellon. Obs. L. II. cap. LXXXVI.* Et ex eo *Worm. Mus. Lib. II. c. IIX. Petraa* ab urbe Petra nomen tulit, Veterumque Nabathæa fuit, nunc *Herac & Arach* appellata, In hac sunt Montes Sinai & Horeb, item *Deserta Sin*,

Sin, Zur, Kedar, Cadex, de quibus c. VII. In eadem fuerunt Nationes Amalekitarum, Edomitaram & Midianitarum. De peregrinationibus Israelitarum hic institutis c. IIX. s. 1. Arabia felix proventu thuris & Aromaticum aliorum gaudet, ejusque portus *Ziden*, *Sibit*, *Aden* non incelebres sunt: Ex Urbibus mediterraneis insignis est *Almacarama* sive *Samara-ca*, de qua vide *Le Blanc* p. 1. c. II. III. IV. Portugalli hic tenuere *Mascatam*. sed quam Princeps *Norenue*, Provincia exigua, sed anius è melioribus in Arabia *Felici*, ipsis nostro tempore *ademit*.

V.

PERSIÆ Regnum fide recentium Itinerariorum tale est: Longitudinem habet à *Derbent*, loco Mari Caspio adjacente, usque ad *Ardavat* ad *Fl. Indum*, Latitudinem à *Freto Ormuz* usque ad influxum *Oxi* in Mare Caspium. Circumscribitur Mari Caspio, Oceano Persico, Provinciis Magni Mogolis, & Imperio Turcico, à quo *Euphrate* & *Tigri* discernitur. Provincias celebriores continet *Caramaniam*, nunc *Ghirman* ad Sinum Persicum & *Fretum Basora*: Quo & Provincia *Ormuz*, simul Insula hujus nominis referetur, de qua cap. V. §. VI. n. 1. Persiam in specie sic dictam, nunc *Farsistan*, cui juncta Provincia *Laristan* cum Urbe *Lar* usque ad Portum *Gamron*; *Parthiam* s. *Arac*, seu *Hierack-Agemi*, *Hircaniam* s. *Corcam* ad Mare Caspium Regionem fertilissimam, *Median* seu *Schirvan* itidem Mari Caspio aditam. A Fluviiis minus instructam esse dictum c. III. §. VI. Sylvarum etiam eoque lignorum apparatus in ea nullus est. At solum sale abundat, licet minus acri. In Montanis *Ærifodinæ* ante paucos Annos detecta fuerunt; Auri quoque & Argenti nonnihil inventum, sed precio labori non respondente. Unde laborem sine fructu *Argentum ex Fodinis Kervensibus* solent appellare. Vinorum tria genera celebrant, *S. Eirassense*, *Resdense* & *Ispahanense*. Originem nominis Persici se explicari non potuisse *Texeira* queritur, sed illa deprehensu facilis est in *Eqvratu* seu *Eqvis*, quod Persæ semper fuerint Boni *Eqvites*, & rei equestris præ aliis nationibus peritissimi; Nam *Peres* & Hebraice & Arabice *Eqvum* significat. Discrimen *Persia* & *Parthie* seu Incolarum potius Persarum & Parthorum non nisi nominis agnoscimus, Tenim S sunt elementa *ἰνὸς ἑβληται*, quod ipsum inter veteres confirmant *Plinius*, qui L. VI. cap. XIII. Persarum Regno *Parthicum* intelligi scribit, inter duo maria situm Persicum sc. & *Hir-*

& Hircanum ; Et *Solinus c. LXIIX.* ait Persidis nomen in Parthiam translatum : *Quia v. locorum intervalla distant notabiliter , ideo à Strabone sub fin. L. XV. & Ptolemaeo VI. IV. non immerito fuerunt distincta , perinde ut & alias Geographi unam Germaniam in duas , nempe superiorem & Inferiorem , vel unam Galliam in Cis-Alpinam & Trans-Alpinam , aut unam Hispaniam in citeriorem & ulteriorem dissecunt.* Schick. Tarich. p. 102. De Linguae Persicae cum Germanica affinitate V. *seq. c. IX. S. II. §. IIX.* Ad defectus naturales referetur morbus ex vermibus , qui Ormusii vicinorumque tractum incolas habet Nascuntur illi in cruribus , forma Chordarum testudinis , duarum aut trium Ulnarum longitudine , paulatim vero educuntur rotali pennula sive stramine , dum sponte sequuntur : Verum ubi resistunt , non est allaborandum , sed religatur educta portio , ungiturque tumor sub foramine recenti & nondum salito Butyro , ita intra duodecim aut decem dies absque majori offensa crus liberatur ; Quod è contrario turget , magnisque doloribus uritur , si imperitià eductis vermiculus abrumpatur *Linschot. c. VI. fol. II.* Urbium Persiae generalem Characterem Vid. *seq. c. IX. S. IV. §. V.* In iisque prima eademque Regia est *Ispahan, Spahan, f. Sphaon* ut Persae pronunciant , Urbs in medio Regni fere sita & aëre saluberrimo donata , iisque de causis à Schach Aba Magno relictis Casbino & Sultania , selecta , cum antea duobus pagis constaret , quorum nomina & partes Urbis adhuc servant. Magnitudine maximis Europae urbibus Londino , Parisiis &c. non cedit , sed minus populosa est ; Et sordibus pessime defœdatur , sine infectione tamen , ob aëris puritatem ; Plateis stratis quoque caret , cum maximo euntium incommodo hieme ob lutum , æstate ob pulverem ; Sed hoc ipsis cum plerisque Turcicis & Persicis Urbibus commune est. Muros habet terreos , & portas quidem aliquas , sed interdum notæque apertas. De arce Regia *Meidan V. c. IIX. S. II.* Ipsi adjacet *Zulfa* Colonia Armenorum à Schach Aba ex Zulfa Armeniæ urbe huc ducta , & diligentia Incolarum in egregiæ urbis statum erecta , connectiturque Ispahanæ per amœnum quoddam ambulacrum arboribus confitum. V. plur. *Tavern. P. I. L. IV. c. V. & VI.* Veterum Regum Persiæ sedes fuit *Persepolis* , nunc *Chilminar* in Persia in specie sic dicta , seu *Farsistan* sita , de qua *c. IIX. S. I. §. II.* Et *Susa* nunc *Susfer* in Susiana , nunc Cusistan , vetus sedes Ahasveri aliorumque antiquorum Regum , proximam à Regia Dignitatem nunc obtinet *Schiras* veterum Cyropolis itidem in *Farsistan* sita. Urbs

Caswin seu *Arsanica* & *Rages* veterum in Media jacet : Ibidem est *Tauris* seu *Ecbatana* & *Derbent*, ubi portæ *Caucasæ* veterum.

Referendæ huc etiam *Armenia Major*, *Georgia* item & *Mengrelia* ; Regionibus inter Mare Caspium & Portum Euxinum fere sitæ. *Armenia* inter *Turcas* & *Perfas* divisâ est. Inter *Turcica* loca eminet *Tocatum*, *Tocat*, Urbs XII. Ecclesiis Christianis & sede Archiepiscopali ornata, proventu item generosi Vini celebris, & Dotalitium Matrum Sultanarum seu Valediarum : *Erzerom*, Urbs limitanea est & Clavis Imperii *Turcici*. Inter *Perficas* sunt *Erivan*, seu *Irvan* crebra materies Bellorum *Turcico-Perficorum*, quamque *Perfæ* Rex *Schach-Sefi* *Turcis* circa An. MDC XXXVII. eripuit, interfectis XXIIIM. *Turcis* deditionem respuentibus. *Nackssian* Urbs antiquissima totius Orbis juxta communem Orientalium opinionem. *Zulfa* mater novæ *Zulfæ* *Isphahanæ* adjacentis.

Georgia, aliis *Gurgia* & *Gurgistan* dicta ab oriente Mare Caspium ab occidente *Mengreliam* habet ; Sed regio non sui juris, verum *Perfici* Regni provincia est, ita tamen ut Gubernatores perpetuos hæreditarios habeat, qui ideo etiam nomen Principum ac Regum assument. *Primaria* Urbs adeoque sedes Principum *Teflis* est. Tota antehac Christiana fuit, nunc Muhammedanis mixta, ipsæque hodiernus Princeps Muhammedisnum suscepit, cujus causâ procul dubio, quod plerique Christiani *Georgiani* summe ignari *Sacræ Religionis* suæ sint, & in meris externis iisque paucissimis acquiescant. V. *Tavern. P. I. L. III. c. IX.*

Mengrelia à Montanis inter ipsam & *Georgiam* ad Pontum Euxinum extenditur in tres minores Provincias dividitur, *Imerète* s. *Bassachionc*, *Mengreliam* in specie sic dictam seu *Dadian* & *Guriel*, totidem Principibus seu Regulis gubernatur iisque Christianis ; Sed incolæ rerum fere ignari sunt, ac simplicitate ab Americanis proximi : Exemplum Legati ex his locis ad Portam Ottomannicam V. ap. *Tavern. P. I. L. III. c. X.* Vicinum ipsi Imperium *Turcicum*, quocum & *Mengreliz* Princeps divisam habet Urbem *Guni*, *Turcæ*que ideo Regulos hosce colunt, quod ex Regione hac ipsis ferro & chalybe prospiciatur. Vid. iterum *Tavern. P. I. Lib. III. c. VI.* VII.

Imperium INDICUM continet amplissimas Ditiones *Indiæ* seu *Indostan*, veluti à *Perfis* & *Arabibus* appellatur. Nomen accepit ab *Indo Fluvio* : Limites ejus haut facile assignare est, cum quæ omnium in extremo Oriente Principum conditio est, pro vicini potentia modo angustius

coerceantur, modo longius extendantur. Recentia Itineraria tamen assignant ipsi ab Occidente Persiam, à Borea Tartariam, ab ortu Regnum quoddam Many, ab Austro R. Decan. Veteribus vero amplior erat India, claudebaturque intra Indum ab Occasû, à Septentrione Tauri jugis, ab Ortu Eoo pelago, ab Austro suo, h. Indico. A Gange Fluvio in duas Regiones dirimitur, quarum altera quæ Occidentalis est, intra *Gangem* dicitur, altera ad Orientem *India extra Gangem*. Provincias Principales numeramus: *Candahor* quæ dubia belli fortuna, modo à Persâ, modo à Mogore tenetur, quippe in limitibus utriusque ad Mare Arabicum jacens: *Guzarata*, quæ itidem Mari Persico adjacet, quamque Portugalli Regnum *Cambaja* vocare solent, ipsorumque pariter ac reliquorum Europæorum navigationibus frequentatur; *Delli*, ubi origo Fluvii Jemini. Urbs regia *Agra* sita est in Provincia *Agrâ*; Sed à plerisque Itinerariis antiquioribus ignoratur. In Boreali India Prov. *Pangab.* est Urbs *Lahor*, in quam Rex æstu *Agræ* durante divertere solet, vel in *Kisimer* itidem Urbem Borealis India. Prov. *Guzarata* Urbes extantiores sunt *Amadabad*, celebre istorum locorum Emporium ad Indum jacens, *Surata*, Urbs litoralis, *Cambaja*, de quibus omnibus Vid. *Mandelslo Itiner.* Prov. *Guzarata* peculiarem descriptionem edidit *Job. Twiss. P. III. Navig. Belgic. num. XVII.*

VIII.

Ceteri tractus India seu accensiti, seu propinqui saltem, hi sunt: I. Regnum *Golconde*, cujus primaria Urbs *Bagnagar*, eique adsitum Castellum *Golconda* Sedes Regis: Est Tributarium magni Mogoris præstatque annuam pensionem 200000. Pagodarum. Describitur à *Tavern. part. II. L. I. c. X.*

II. Regnum *Decan* seu *Cuncam* *Guzarata* ad Austrum radjacens, cujus Regia est *Vissapour*. Nostro tempore itidem tributarium Magno Mogorificatum est, pensio 300000. Pagodarum Annuo tributo. Describitur à *Job. Twiss. simul R. Guzarata. L. c. p. 69. & seqq.*

III. *Litus Malabaricum* seu *Malabar*, ab aliis R. Calicut vocatum, extentum à XIV. circiter gradû Lat. Bor. & Baticare usque ad C. Comery, quemodo extremum Promontorium istorum tractuum appellant à *Ptolemaeo Cory*; *Strabone Conomancina*, *Plinio Calasca* vocatum. Urbes sunt: *Galleas*, *Ptolemaeo Canthapis*, *Cragnanor*, *Cimanor*, *Cochin*, *Coulam*; Quarum pluresque Portugalli, partem Belgæ sibi submiserunt: *Gda* in eodem sita, Sedes Vice Regis Portugallici & Archi-Episcopi seu Patriarchæ Indici, Stapu-

Stapula item Commerciorum Portugallicorum per Indiam. V. *Herbert. p. 148. & seqq. Le Blanc. p. I. c. VII. & seqq. De Ocomegalis*, Incolis horum Tra-
ctuum, Vid. *cap. IX. S. II. §. IIX.*

IV. Litus *Coromandelicum* seu *Cormandel*, à C. Comery usque ad in-
fluxum Gangis in Sinum de Bengala se extendit & Litori Malabarico ad
ortum objacet, Ptolomæo *Catigardamma* vocatur. Celebris est hic tractus
Braminum, seu, uti veteres vocabant, *Brachmanum* frequentia: Item
Christianorum S. Thomæ, cujus Sepulchrum in Vico Meliapour ostendi-
tur. Aliæ Urbes sunt *Negapatan*, *Armagun* &c. Vid. *Herbert. pag. 153. &*
seqq. Fortalicia Europæorum in his partibus sunt, *Palicatta*, quæ Belga-
rum est, ubi & Præfès Commerciorum Belgic. per Regnum Golcondæ
habitat: *Madrespatan*, s. *Fortalitium S. Georgii*, quod Anglorum est: *Tran-*
quebare Castellum Danorum est: Urbs S. *Thomæ* Sedes Portugallicorum
fuit, qui hodieque in ea habitant, sed sub Rege Golcondæ. A. MDC LXXIII. à
Gallis sub ductu *Jacobi de la Haye* occupata fuit, sed rursus à Rege Gol-
condæ Terrâ, & à Belgis Mari obsessa, A. MDC LXXIV. d. VI. Sept. in manus
Regis rediit, Galli quæ qui Classe XIII. Navium instructi in tractus hosce
venerant, disjectis amissisque Navibus his omnibus, cum superstiti exi-
gua manu militari An. MDC LXXV. in Patriam reversi fuere. V. *Bertv. r.*
Cur. Part. V. f. 284. & seqq. Eodem pertinet *R. Narfinga* cum Urbibus suis
nobilioribus *Narfinga* & *Bisnagar*, cujus Rex olim totius litoris Coroman-
delici Dominus fuit, nunc ad XII. circiter gradum El. Bor. extenditur; Vid.
pluribus Itin. *Paul. van Caerden p. II. Nav. Belg. n. XIV. p. 34. & seqq. Ib. num.*
XVI. p. 77. & seqq. De *Sciapodibus* Hominibus harum partium uno crasso
crure laborantibus. V. c. IX. Sect. II. §. VII.

V. *Bengala* Regnum modo sui juris, modo Mogoris Tributarium,
versatur circa Gangem Fl. & immensis spaciis in Continentem versus
Ortum ac Boream porrigitur. Vid. *Le Blanc. Part. I. c. XIII. & seqq.* Urbs ejus
Ongli Europæ innotuit, utpote Sedes commerciorum Anglicorum & Bel-
gicorum in hoc Regno. Vid. *Gesandtschafft nach Japan f. 440.*

VI. *Pegu* Regnum potentissimum, nunc à vicinis Regibus Ava & Si-
am ferè oppressum. Ejus Regia est *Siren. Tavern. P. II. Lib. II. c. XIX.* So-
lum in Oriente præter Zeilanam Gemmarum Coloratarum ferax esse indi-
catum *cap. X. §. XIII.* Describitur à *C. Balby P. II. Nav. Belg. n. XII. p. II. & seqq.*
Le Blanc. P. I. c. XIII. & seqq.

VII. *Siam* R. veterum Sinam putat *Voss. Comm. in P. Mel.* Ejus Regia *India*. Peculiari descriptione illustratum est à *Jacobo Schouben* annexa descriptioni *Japaniæ Varenii*. Item *Part II. Nav. Belg. n. XXI. pag. 203. & seqq.* Adde *Le Blanc. c. XVII.* Huic adjacent amplissimi Tractus *Cauchin-China, Cambodia, Ava* nondum satis explorati. Regnum *Tonchini, Tunquin* hic itidem, cujus Regia *Checho*. Describitur singulariter à *Tavernier Part. III.*

VIII. *Chersonesus Aurea*, nunc *Malacca*, ab Emporio celeberrimo *Malacca* nomen fert, unde & Lingva *Malaica* ortum ducit. Urbem describit *Itinerarium Cornelii Matelief P. II. Navig. Belg. n. XIII. pag. 41.* Belgæque eam Portugallis ademerunt. Tractus *Qveda* haut procul hinc situs, sed ad Regnum *Achin* in *Sumatra* relatus, cui tamen & *Qveda* nomen aliquando prævalet. Ejus Regina ante paucos annos *Juveni Belgico* nubere instituit, sed Senatus *IndoBelgicus* id haut consultum judicavit. Vid. *Gesandtsch Japan. f. 443.* Videantur pro pleniori horum Tractuum & Insularum circumjacentium cognitione *T. V. Indiæ Orientalis Theodori de Bry Tom. II. Navig. Belg. seu t' beginnen Voortgang van de Ostindische Compagnie, L' Asie del S. Giovanni di Barros, Joh. Petr. Maffel. Histor. Indicarum Libri XVI. Ferdinandi Lopez de Castanella Historia Indiæ Orientalis investigatæ & acquisitæ à Lusitanis. Joh. Hug. Linschotani descriptio varii generis fructuum, animalium, aromatum &c. in India Orientali nascentium in Tom. IV. Ind. Or. de Bry &c.*

IX.

CHINA multorum descriptiones meruit, sed Fabulis involutas & tantum non obrutas. Nos fide *P. M. Martini* qui totis XXX. annis ibi vixit, pauca hæc de ea annotamus. Nomen ipsi datum à *Cin* Imperiali familia; Alii *Sinam, Sericam, Tatari Mangin*, appellant, quo nomine Barbarum significant, ipsi *Chinenses Chunghoa & Chungpe*, vocant, quorum hoc Medium Regnum (nam in medio mundi se esse dicunt) illud Medium horum notat. *Hippophagorum* Regio esse inde colligi potest, quia *Chinenses* æquina perinde ac bubula vescuntur, quanquam *Tataris* illud frequentius sit. Limites sunt: Ab oriente Oceanus ita dictus *Chinensis*; A Borea Murus ille famosus, quo separatur à *Tataria*, Regnisque *Niuche, Niluhan*, & parte *Tanyu*, quatuorque Provincias cingit. Initia ejus in ipso mari jacta, exurgitque ultimis provinciæ *Leaotung* finibus, qua in Septen-

Septentrionem vergit Corea, inde longissimo tractu continuata fere lapidum serie per CCC milliaria Germanica inter montium Crepidines excurrit occasum versus, ubi ad ripas crocei seu lutei fluminis terminatur. Quodque tanta longitudine sit, facile comprobabitur, spacium illud, quod inter Gedanum Borussiae & Caletum Galliae est, vel si juxta Meridiani gradus negotium ordiamur, spacium inter Gedanum & Messinam Siciliae murus ille comprehensurus esse: Quae res prorsus paradoxa & omnium opinione incredibilis videtur; Unde mirum non est, quod de ejus structura Sinæ memorant, integros lapideos montes in fabricam excisos consumptosq;, in Cementum desertum arenosum evacuatum fuisse. *Kircher. Chin. Illustr. p. V. c. 1. f. 371.* Nusquam interrupta ejus continua series, præterquam ad Boreales partes urbis Simen Provinciae Peaking, ubi exiguum spacium tenent horridi & inaccessi Montès, qui firmissimum murum nectunt, & ubi croceus Fluvius admittit reliqua flumina minora, ab exteris subingredientia Regionibus, arcibus hinc inde fornicibusq; superextructis ad instar Pontis admittit, cætera totus sibi constans ac fere uniformis, non per planitiem modo, quæ in hisce partibus rarior est, nec per montium crepidines tantum, sed & qua ipsos montes transcendit: *Martin. in Atl. Sin.* Altitudine est XXX. Cubitorum Chinesium, Latitudine XII. vel XV. Constat ex mero silice, tantæque soliditatis est, ut ne clavus quidem inter commissuras infigi possit. Certis intervallis altiores habet Turres, Portas etiam quasdam ad exeundum, ubi necessitas postulat, & illis Castella vicina munitissima tum ad muri custodiam; tum ad militum habitationem apte disposita. Conditor ejus Xius Imperator, qui Annis CCXV. admodum ante Christum vixit & ipsum quinquennio absolvit. Fuitque non dissimilis, quem Romani olim loco Prætenturæ adversus ultiores Britannos excitarunt, quamvis non murus adeo, quam Vallum esset. Et Hexamirus, murus V. milliarium in isthmo Corinthiaco excitatus, debuit Moream ab invasione securam præstare, quem & Amurathes Turca destruxit, sed Veneti spacio XV. dierum & opera XXXM. hominum A. MCCCCLIII. instaurarunt, sequenti tempore tamen à Turcis denuo occupatus & dejectus fuit China vero deinde magis ad Boream descedens Regno Tanyu & arenoso Deserto s. Solitudine clauditur, per quam & à Regno Samahan & Cascar separatur; Reliqua quæ ad Austrum vergunt, ambiunt Regna Preste Joan, Geo seu Cangingu, Tiber, Laos, Mieu, Pegu, Tunking demum & Cochinchina. Triginta cir-

per gradibus in Longitudinem porrigitur à Capite seu Promontorio Ning-po seu Liampo Urbis ad Araxos seu Damasios usque Montes. Latitudo est à XII X. gr. usque ad gr. XLII. Provinciis constat XV. quarum Nomina: *Peking, Xansi, Xantung, Homan, Sucbuen, Huqvang, Kiangsi, Kiangnan seu Nanking, Chekiang, Fokien, Quangtung, Quangsi, Queicheu, Junnan.* His accedit *Leaotung* Regio Tatarorum Regnis Niuche & Niulhan vicina, atque Sinu maris Cang dicto & magno muro intercepta; Deinde *Corea* seu Chaosien, ambæ quidem Sinenesium Imperio, sed non Provinciis accensitæ. Provinciarum sex priores Boreales sunt, novum posteriores Australes, quas Fluvius *Kiang* separat. Regia Borealium est *Peking*, Australium *Nanking*. Hæc enim Veneti temporibus Regia Chinenesium fuit, quam decimus Imperator Familiæ Sunga Kaocungus Kin Tataros fugiens hic statuit; Atque idcirco Veneti tempore *King fu*, corrupte *Qvinlai* vocata fuit. Nec abscedit Pontium numerus, quorum duodecim milia refert Venetus in Urbe *Qvinlai* reperiri; Hæc vero itidem innumeros pontes intra & extra mœniâ habet, nec numerus Veneti à vero multum aberit, si Pontibus Arcus Triumphales annumerentur, quos ob formicis similitudinem Venetus in Pontium loco habere potuit, ad eum modum, quo Tigrides Leones dixit, cum tamen Leones in Tractibus istis haut reperiantur; Potuit etiam numero suo non tantum eos qui in & juxta Urbem sunt, sed Pontes totius Territorii comprehendisse, quæ ratione numerus facile etiam augeri potuisset. Vid. plur. *Martin. p. 110. III.* Cæterum Urbes extantiores fere sunt CL. & inferioris ordinis MCCXXII. Regio abundat carnis & piscium copia, fluviorum commodis fodinis, populo. Provinciæ *Kiangsi* Urbem Inocheu commendat elaboratio ac copia *Scutellarum Chinenesium*, quas *Porcellanas*, incertum unde petito nomine, vulgo vocant: Quæ nullibi in toto Regno sunt præstantiores, quam in Pago *Feuleang* Civitatis, licet enim alibi Terram, ex qua forte consicipossint, habeant, nullo modo tamen ad eas accedunt, quæ in hoc pago sunt, imo quod admiratione dignum, Terram ex qua eas efformant, non ex hujus Provinciæ solo hauriunt, sed ex *Kiagnan* Provinciæ Urbe *Hogicheu* advectam accipiunt, neque ibi, licet tanta illis adsit Terræ copia, nullo modo effingere illas queunt, ut proinde sint, qui Aquarum temperaturæ id adscribant. Coloris varii sunt, licet omnes ex subtilissima illa argilla ac aliquantulum Diaphana constent. Quæ colore illinuntur Croceo, variisq; Draconum figuris insignita sunt, Regia destinantur Pa-

latio;

latis; Pro vulgo sunt rubra, lutea ac caruleo colore, ad quem effingendum gladium à Sinis adhiberi solet, quod ibi magna reperitur copia, præcipuo in Australibus Provinciis, quo etiam ad tingendas vestes utuntur. Mox pergit Martinus: Miror unde hic increbuerit rumor ex ovorum testis aut contusis Conchylis marinis præparari hanc materiam, & ex relatione quorundam centum annorum spacio repositam ab avis pro successuris nepotibus. Planerum gnaris ridicula sunt hæc & mere commenticia, namque omnia ex terra, quæ ad hunc pagum ex urbe vicina Hoëicheu advehitur, figlina arte fiunt; Terra autem illa non pinguis ut creta est, sed, veluti arenula pellucida, quam macerant & aspersa aqua in Massam cogunt, quin & ex fractis vâculis denuo frustra committunt, atque iterum nova vasa efformant, sed hæc ad priorem vix accedunt nitorem aut pulchritudinem: Quod præterea hæc vâcula commendat, est, quod eduliorum etiam ferventium vim innoxia patiantur, immo quod magis mirandum, frustra inter se Claviculis aeneis filoque confuta liquorem continent, nec transmittunt: Hujus Sutoriarum artis periti totam passim Chinam obambulant & ad foraminula efformanda subtilissimum adhibent terebellum, cujus cuspis ex adamante est, &c. In Provincia Peking hoc compendium Aurigationis habent, ut plaustrum una rota instructum, unoque illius medium occupante, atque eidem aliis duobus ab utroque latere assidentibus, vir medioeris roboris ligneis vectibus non minus secure, quam velociter promovere possit: Unde Fabulas curruum in China à ventis agitatorum, Chinesesque illos velis per terram dirigere, ortas suspicatur idem Martinus: Qui pluribus consulendus in *Arlande Sinico*, in T. VI. *Atlantis Blæu I.* idemque juxta Librum suum commendat *Sacram Expeditionem Nicolai Triganltii & P. Alvares Semedo Relationem de Monarchia Chinesis.* Aliorum de his scripta, addit, non ita probò, quod plurimi audita tantum & ex aliorum sepe Relatione referunt, quæ & mendis & sabinde mendaciis haut carent. *Præf. in Arl. Sin. p. 12.* Post eum conscripti extant, *Kircheri China & Johann Neuhoffs Gesandtschaft des Ostindischen Gesellschafts an den Tartarischen Cham.*

X.

De TATARIA vix aliquid præter mera nomina commemorare licet, cum Tractus ejus propter Barbariem gentis, nimiam distantiam, eoque gravissima incommoda exercendorum commerciorum, necdum explora-

tos habeamus. Nomen *Tatarorum* malumus, quam *Tartarorum*, seu à Flavio *Tataro*, quem accollere feruntur, cum *Leuclavio*, seu à Provincia *Tatar* cum *Haithono*, seu à Syrorum *Tataroje*, redundantes, quod populosissima sit natio, cum Fullero derives. Vid. *Hotting. H. Eccl. S. XIII. p. 482.* Chinenfibus etiam *Tata* vocari monet *Martinus de Bell. Tatar. p. 1.* sed id fieri scribit ob defectum Literæ R. Omnes Boreales Asiæ tractus ea nunc communiter indigitantur; Mediosque hosce secare fertur Mons *Imaus*, unde & *Scytharum* olim cis & ultra *Imaum* montem distinctio, in quorum locum appellatio *Tatarorum* fere successit: Proprio tamen τῶ *Tatar* nomine venit potior *Mogolorum* pars, *Scythæ* nempe extra *Imaum* montem degentes. *Tataros* *Præcopenfes* littora *Paludis Mæotis* & *Chersonesus Taurica* in Europa habent, qui Tractus ideo nomen *Minoris Tataria* acceperunt; *Nagayni Tatar* ab Orientali parte *Volchedæ* collocati dubium, utrum Asiæ an Europæ accensendi sint. Longius versus Orientem siti *Tatar*, qui Regna *Samahaniam*, *Tanyu*, *Niuche*, *Niulhan*, &c. à minori *Tataria* & Regno *Cascar* ad Mare Orientale supra *Japaniam* obtinent, de quibus itidem *Martin. cit. loc. p. 1.* Regnum *Tanguth*, Magni *Mogolis* Provincias propius tangit, in quo nostro seculo minus aliud innotuit Regnum *Lassæ* seu *Barantola* non tantum seculari Rege, sed alio quodam Sacro instructum prorsus familia cum Pontifice M. Christianorum faciente. Vocant *Magnum Lammam*, & *Lammam Lammorum*, h. Sacerdotem Sacerdotum, Patrem item æternum, quod nunquam mori credant coliturque *Numinis* instar non solum ab indigenis, sed etiam omnibus *Tataria* Regibus, suscepta ad eum voluntaria peregrinatione. V. plur. *Kircher. Chin. P. II. cap. IV.* Regnum *Catayum* harum Regionum pars aliqua habita fuit; Sed quod apud *Martinium* non aliud est, quam *Chinæ* pars Borealis, seu sex provinciarum ab Australibus novem Fluvio *Kiang* separata, quas veluti Venetus *Mangin* vocavit. ita istas *Catayum*: Etasque hodiernum *Tataris* atque *Turcis* ita vocari idem perhibet: Quam ejus sententiam *Golius* confirmat scripto *Nosirodini Persæ*. qui dum recenset *Cathæorum* duodecim horas & XXIV. partes in quas annum Tropicum à *Cathæis* dividi prodit, omnino cum *Chinenfium* partitione congruere animadvertus est. *Additam ad Atl. Sin.* Cæterum nomen *Cathæorū* ab antiquissimo tempore notū fuit, ipsis etiam qui de rebus *Alexandri* scripserunt; hunc n. perhibent in *Cathæorū* ditiones protulisse arma: Quos quidem

quidem Q Curtius non ita appellat L. X. sed Sophitis Regnum, quod prorsus cum illis idem esse ex L. XV. Strab haut dubie apparet, ita dictum à nomine Regis, ut idem inquit, qui tum temporis *Καθαία*, Cathayo, imperabat. Optimis Legibus fuisse adornatum *Q. Curt. c. loc. & Diod. Sicul. L. XVII.* tradunt. Quod verò ad situm spectat, eum Autores omnes referunt ad Indiæ fines, atque extrema cogniti eo tempore Orientis. *Ptolem. Geogr. L. VI. c. XV. Χαϊρας*, Chæras, Seris proximos Scythas esse scribit, prout hoc Scytharum nomen ad illas usque ultimas mundi plagas protendi solet. Si v. non ita exactè rem definiverint, longinquitati id tribui debere censendum est. *Idem ibidem.* De *Cambalu* quæ Regia Cathayi sit, Martinius sentit esse *Peking* Regiam Chinæ Borealis; Animadvertit namque ipsum Venetum tradere eam à Tataris & Mauris tantum intuitu Regiæ præsentis ita dici, *Urbem Domini. Atl. Sin. p. 29. 30.* Golius vocem corruptam esse scribit en *Cân Baleck*, quia enim urbem Domini s. *Κυρὸπάλιν* significet, *Cambalu* dici non posse, sed *C' ân Baleck*, quod item sonet. Quorum omnium sententias collegit peculiarique Scripto de *Chataja* edidit Doctissimus Müllerus noster, Præpositus Berolinensis, ipse tamen paulum aliter de hisce talibus sentiens: Gentem quandam Tataricam fuisse *Chata* vocatam, veluti *Mogul, Tebet &c.* Hincque *Chataja* nomen, Regionis ad Orientem Veterum Mogolum sitæ, Partisque Tataricæ Rubræ hodie *Niuche & Niulhan* dictæ: Chineses Tatariam istam *Kin* vocasse, h. *auream*, hincque *Altunchanorum* nomen: Quibus devictis Gingischanidas Cathajæ titulum usurpasse, magnosque Cathajæ Chanos dictos esse, cumque hi Chinam quoque occupassent, hanc quoque Cathajam dici cæptam, demumque Cathajæ nomen adeò latè sumptum fuisse, ut immensas terras comprehenderit supra infraque murum Chinesem & ad latus illius: *Cambalu* vero Cathajæ novæ dictæ Metropolin esse aut fuisse, atamen extra desertum Xamo & Pequino aliquot gradibus Borealiorem; Ad Obium verò nullam Combalich esse vel *Karakitay*, errorisque occasionem Lacum *Kitaisko* extitisse.

Cit. Disq. de Chataja fol. 98.

S E C T I O III.

DE

REGIONIBUS AFRICÆ
ET AMERICÆ.

- I. **Æ**gypti nomen ac divisio: Mare Igneum Ægypti; Soli in Tractibus Nilo vicinis pinguedo; Defectus pluvie in Ægypto: Clibanorum pullos Gallinaceos producentium descriptio: Cairi & Mataree descriptio: Spectaculi Resurrectionis juxta Cairum fabula.
- II. Barbaria Tractus, Marmarica, Regnum Tripolitanum, Tunitanum, Algeriense, Tremisenum, Marocci: Oran, Ceuta, Tanger loca ad Europeos pertinentia in his tractibus.
- III. Regiones maritime Africae ad utrumque Oceanum: Guinea, Castellum Mina, Regnum Monomotapa, Caffaria, Mozambiqua, Melinda, &c.
- IV. Mediterranea Regiones Africae, Regnum Æthiopia, Tafiletta Regum; Fertilitas horum locorum, hominumque frequentia.
- V. Americanarum Rerum Scriptores: An America primum à Columbo detecta sit? An expediat Europe America Inventio?
- VI. America Meridionalis Provincia: Panama descriptio.
- VII. Partes Americae Septentrionalis: Lusus Diaboli in ducendis Mexicanis, ad modum migrationis Israelitarum in Deserto.
- VIII. Terra Polaris Arctica, item Nova Zembla, Grönlandia, Spitsberga descriptio; Cur animalia hic abestant? De Orbe Antarctico & Australi Incognita.

DE AFRICA in genere extant 7. Bapt. Gramaye Africae illustratae Libri X. M. Livii Sanuti Africae Geographia distincta in XII. Libros Italicè edita. Joh. Leonis Africani Descriptio Africae Int. Joh. Floriano &c. Prima Regionum ejus est ÆGYPTUS, ita dicta à Rege hujus nominis, sive à Nilo, quod *ἡ ἀρχὴ τοῦ ποταμοῦ*, quod sub Capri signo supinus jaceat, uti Gorop. Becano placet. Eam à Septentrione distendunt Mediterraneum pelagus atque Nili ostia, ab Oriente Erythraei Maris cingulū concatenatis veluti montibus in Æthiopiam usque extensum, à Meridie horrida Cataractarum præcipitia, ab occasu deinde cum

cum fabulosus Lybiæ Oceanus, tum continuata montium series, Erythraeis montibus fere parallela, inexplicata fasciæ formam juxta Strabonem, aut melius in extensib. brachii figuram, cujus manum seu palmam Delta Niloticum refert, & varia fluminis divaricatione veluti manum in digitos dispescit. Antiqua Ægypti divisio fuit in XXX. Nomos s. Præfecturas; Nomus enim est locus juri dicendo, causisque tractandis opportunus: Quorum loco tripartita alia successit, *Ægypti inferioris*, quam Geographi *Delta* appellant, à figura literæ, quam exprimit, *Mediterranea* deinde & *Superioris*. In Mediterraneis ejus Solum totum arenosum est, cujusmodi & Arbores Dactylifera plurimum amant, idemque quod maximum calorem concipiat, *Mari Igneo* comminiscendo occasionem præbuit; De quo præc. c. III. Sect. I. §. II. At in vicinis Nilo partibus Terra fecundissima est, de cujus pingvedine narrat *de la Chambre in Diss. de Caus. Inund. Nili*, eam plantas nutrire tanta copia, ut Incolæ luxuriam arena solo mixta temperare cogantur, atque adeò Ægyptiis non minorem operam ponendam in imminuenda agrorum suorum pingvedine, quam aliis nationibus in impinguando solo suo. Confer. *Pr. Radziwil. Itin. f. 159. & 169.* ubi in specie de *Terra Gosen*; Et in argumentum fertilitatis allegat, quod *Incolæ Tributo persoluto & annona pro victu reposita magnam insuper partem extra Ægyptum divendant, Tritici, Oryza, Sachari, Dactylorum, Cassia & reliquarum frugum, quarum precium duobus millionibus aestimatur.* Ea nobis ipsimet Christiani Negociatores Europæi retulerunt, qui certam rei notitiam habent, quandoquidem non solum merces diversas, sed res etiam ad victum pertinentes assidue tractant. Inter singularia Ægypti quoque est, quod nullæ hic sint pluviae, nisi mense Decembri, quo tempore ter quaterve una vel altera hora modice pluit, nullo tamen terræ beneficio. Iterum *Pr. Radziwil. fol. 158.* De famosis Ægypti Clibanis Pullos Gallinaceos producentibus idem ita differit: *Sunt ex stramine forma rotunda contexti, & argilla undique oblitæ, in superiore parte fenestram parvam rotundam habentes, ne Solis radii per directum, ova intus posita offendere possint, quæ faciliè cōcta redderentur: Quandoquidem à Sole tantum caloris terra concipit, ut in meridie vix aliquis, unius Orationis Dominicæ recitate intervallo, calceis licet indutus, terræ ardorem sustinere, illi insisteret, valcat. Incolæ tamen nudis pedibus incedunt, & à teneris afferti, ita plantas callo obductas habent, ut quod experti sumus,*

ictum mallei non magis sentiant, quam equi, cum illis soleæ applicantur: Adeo, ut Solis plantam habent indurata. Fornaces istæ ostium habent à Meridie, de Septemtrione foramen, per quod fimo bouum vel bubalorum, fornax pro nocte calefit, ne ova ledantur à frigore. Interdiu Sol per limum temperatum calorem Clibano suppeditat, in cuius pavimento ova distinctè collocantur, ne unum aliud attingat: atque ita facili negotio, absque gallinarum incubatione, pulli celerius excluduntur. In omnibus oppidis & pagis ejusmodi fornaces colonorum adibus sunt adjunctæ, quarum nonnullæ ea sunt magnitudine, ut tria millia ovorum commodè capere possint. De Nilo Celeberrimo non Ægypti modo, sed totius Africæ Fluvio Vid. præc. cap. III. Sect. III. §. XII. De Pyramidibus & Mumis Ægyptiacis seq. cap. IIX. S. I. Primaria Urbs Ægypti, ac inter primas totius Orbis Cairus est, Nova Memphis, & Babylon Ægyptia nonnullibi vocata: Quam ampla sit, ille tantum poterit judicare, qui suis eam oculis inspexerit. Meo sane judicio, triplo magnitudinem Lutetie Parisiorum in Gallia excedit, non eam tamen elegantiam in ordine adificiis habet: Nam nova tantum Cairus muro præcingitur, Urbs autem verus & Bulach ambitu murorum caret. Nova civitas habet multa & magnis sumptibus erecta antiqua Palatia, recentiora vero moderni quoque Mercatores Æthiopes non minore sumptu & elegantia adificant. Multi Europæi Negotiatores Itali & Galli, qui à viginti & amplius annis hanc urbem incolunt, pro certo affirmant, quod nos numerare non potuimus, novæ Civitatis ambitu triginta privatarum adium millia contineri. Adjunctis vero suburbii, veteri Civitate & Bullach, minoribus etiam adiculis, quarum magnus est numerus, ad summam ducentorum millium ascendere. Platearum sunt millia sedecim. Fana, seu elegantiores Moscheæ, quæ turres habent adjunctas (absque iis quæ turribus & testis carent, quarum non parvus etiam est numerus) sunt sex millia octingentæ. In uno Suburbio, quod sub Arce ad Orientem positum est, sunt Moscheæ mille & ducentæ. In alio Meridiem versus, septingentæ. Inter eas major earum numerus recensetur, quas in usum sepulture Principes ejus Regionis viri fabricaverant: Quarum tamen præcipuæ à Christianis constructæ memorantur, antequam Regnum hoc in impiis Saracenorum manus devenisset. Pr. Radz. f. 150. Regitur à Bassa, qui Imperatoris Turcici nomine in edita Arce ibi residet: Primumque occupata fuit A. MDXVII. à Selimo I. Imper. Turcico, in cuius memoriam hodiernum præaltum quoddam scæmnum haut procul ingressu Arcis ostendunt, in quo sub pœna capitis nemini sedere licitum, eo quod Selimus occupata urbe Arcem cum tri-

um-

timpho ingressus, equo defiliens in hoc ipso scamno primum federit. E Regione Arcis putant adhuc Palatium prisca Patriarchæ Josephi extare, quod columnis magnis ex uno lapide integro formatis sustentatur, stru-cturamque habet mirabilem varia sculptura exornatam, atque omni ex parte adhuc integram. Vid. *Princ. Radzivil. c. l. f. 183.* De Puteo Josephi V. eundem ibidem. Homines vitio oculorum hic laborare, Peste insuper quo-
vis septennio affligi expositum c. IX. S. II. §. IV. *Materca* Civitas parvo mil-
liari Cairo distat, ubi B. Virginem cum Jesulo suo commoratam tradunt,
ostenduntque adhuc in antiquissima domo receptaculum quoddam in
muro, in quo filiolum recondiderit.

In eodem tractu Spectaculum Resurrectionis homines superstitiosi
ad nostra usque tempora videre voluerunt, de qua *Camerarius Hor. Suc-
ciso. Lib. I. cap. 73.* scribit: Virum fide dignum, qui diu in Ægypto fue-
rit, dicere solitum fuisse: Vidisse videlicet non semel haut procul Pyra-
midibus Ægypti in quodam loco, (ubi mense Martio certo die conve-
nire solet magna multitudo hominum ad videndam Resurrectionem
carnis, ut ipsi vocant,) ex sepulchris apparentia & velut paulatim emer-
gentia cadavera defunctorum; non quidem integra, sed interdum ma-
nus, interdum pedes, nonnunquam majorem partem corporis conspi-
cuam & rursus sub terram abscondere. Idem ait, se id sciscitatum fuisse
ab igni viro, qui cum *Alexandro Schulenburgio* isthic peregrinatus fue-
rit, (is est Christophorus Furerus, cujus Itinerarium adhuc prostat) &
relatum accepisse, se quidem ea non vidisse, sed à multis audivisse, ita
se se rem habere, adeo ut in Urbe Cairo & aliis Ægypti locis neutiquam
pro vanis, sed pro tritis & solennibus haberent; Monstrasse etiam volu-
men Itinerariorum Italicum, eoque comprehensum aliquod, in cujus
fine id haberetur: D. XXV. Martij A. MDXL. Christianos Cairo pro-
fectos fuisse ad montem quendam duobus milliariis inde distantem,
ibique numerosam hominum multitudinem convenire spectatum cada-
vera velut emergentia de sepulchris: Id incipere vesperi die Jovis & dura-
re usque ad diem Sabbathi &c. Refert deinde, idem narrari à Felice Ul-
menfi s. Felice Fabro: Qui etiam in Itinerario A. MCCCCLXXXIII. ad-
ornato id commemorat, sed paulo aliis cum circumstantiis. Vid. pag.
178. in collecto volumine, *Reisebuch des H. Landes, editio Francof. ad Mæn.*

A. 1584 Sed ut fabulam hic subesse libere suspicemur, faciunt contradictiones Itinerariorum (1) respectu temporis. Camerarius enim & quos ille citat d. XXV. Mart. allegant, alii v. Itinerariorum Scriptores d. 4. Aug. Vid. *Itinerarium Jac. Wormseri in cit. coll. Volum. pag. 228. & Itiner. Alberti Comitis de Lowenstein ibid. pag. 198.* Alii indefinitum tempus allegant, illudque Encaniis templi vicini tantum alligatum. Vid. *Itiner. Bernhadi von Breitenbach ibid. pag. 108.* (2) respectu personarum. Christianos enim fuisse indicat Camerarius cum suis; Reliqui quos allegavimus, Ethnicos vel Muhammedanos, veluti & actum hunc fieri juxta Moscheam s. templum Muhammedicum perhibent. Plenissimam Rerum Ægyptiacarum veterum Descriptionem dedit Kircherus in *Prodromo Lingvæ Copticæ*, Oedipo item Ægyptiaco ac Obelisco Pamphilio, stupendis operibus, sed ut Anglorum nonnemo judicat, doctarum ineptiarum.

II.

Sequitur BARBARIA, quo nomine pleræque litorales ad Mare Mediterraneum partes post Ægyptum veniunt, hisce nominibus distinctæ:

I. *Marmarica* seu *Barcha* pars Africæ usque ad Syrtim Majorem.

II. Regnum *Tripolitanum* à Syrti Majori ad Syrtim Minorem, in quo *Tripolis* celebre emporium. III. Regnum *Tunitanum*, ubi Tunis & celebris ipsi adjacens Portus *Goletta*, Expeditione Caroli V. superiori seculo celebre. IV. Tractus *Algeriensis* nomen habens à nobili Urbe *Algiers*, item Caroli V. Expeditione, sed infeliciori, notus. Ibidem *Gigery*, locus notus expeditione hodierni Regis Galliæ An. MDCLXIV, sed itidem infelicitate finita. V. Regnum *Tremesenum*, sed quod olim ipsos Algerienses & Tunitanos complexum fuit, ac Mauritaniam Cæsariensis nomine venit. VI. Regnum *Fez*, pars olim Mauritaniam Tingitanam, in qua *Tanger*, olim *Tingis*, Castellum Anglicæ Jurisdictionis, & Fez Urbs Regia. VII. *Marocco* pars altera Mauritaniam Tingitanam, in qua Urbs ejusdem nominis *Marocco*, sedes olim Regis Bocchi putata. Addenda his loca Europæorum Imperium adhuc accipientia, cujusmodi *Oranum* Regis Hispaniæ, à Mauris A. MDCLXXIX. oppugnatum, nullo tamen cum successu. Ferdinandus Catholicus id olim expugnavit *Franc. Ximenii Archi-Episc. Toletani sumptibus*, qui ad immensarum opum levandam invidiam exercitum jussu Ferdinandi conduxerat. Thuan. Lib. I. Centa seu Septa, ad Fretum Gibraltar Hispanis cessâ Pacificatione Hispano Portugallica A. MDCLXIX. *Tingis* seu *Tanger* Anglis

Angliæ à Portugallis tradita pactis Dotalibus hodierni Regis Angliæ cum Infanta Portugalliæ.

III.

Porro Oceano Atlantico adjacent Regiones *Zambaga*, *Gualata*, *Arguyn*, *Geneboa*, quo referendum Promontorium Viride & spacia ista, quæ maximus Fluvius Niger mare petiturus interluit. Deinde *Melli*, qui Tractus à Belgis vocatur de *GraenzKuste* / quos excipit *Litus Aureum*, Belgis de *GoutKuste* / complexum Regna Guineæ, Benin, Loango, Congo, Angolæ: Quanquam alii hoc nomine solum Guineam, isto Regionem *Melli* & loca Guineæ proxima complectantur. *Castellum S. Georgii* seu *Mina* fortissimum totius Guineæ propugnaculum Belgæ An. MDCXXXVII. sub ductu *Job. Maurittii* Principis Nassovii Portugallis ademerunt. V. *Diar. Eur. Cont. VII. fol. 302. 303.* Cætera usque ad Promont. Bonæ Spei Æthiopix Inferiori & Regno Monomatapæ annumerantur à Portugallis *Cassaria* & *Costa de Cassres* appellatione insignita. Post Prom. B.S. & alias Cassariæ aut Monomotapæ partes (Regio *Monomatapa* enim amplissima est, & utroque Oceano Æthiopico ac Indico non solum alluitur, sed etiam in Africæ Meditullio à Prom. B. S. usque ad Montes Lunæ exporrigitur) succedit Regio *Zanguebar*, qua continentur Regna seu Provinciæ *Zefala*, *Mozambique*, *Zibit*, *Quiloa*: Tum *R. Melinde* itidem Portum ac urbem ejusdem nominis habens, denique *Magadoxo* & prope Mare Rubrum Regio *Adel. Mozambique* Portugallorum nomine Gubernator peculiaris residet, cui alii duo *Zefala* & *Chepon Goura* subsunt.

IV.

In *Arica* Mediterranea apud veteres audiebantur nomina Numidiæ, Libyæ, Æthiopix, Garamantum, ac hodiernum describuntur Biledulgerid, Nigritarum Regio, Regio Abyssinorum & siquem specialiora nomina capiunt *Borno*, *Barnagasso*, *Medra*, *Ambiancantiva*, *Tigrimahom Vangue*, *Beleguanze*, *Agag*, *Xoa*, *Goyam*. Sed mera in hisce adhuc obscuritas; Neque plenius instructus erit, qui Abyssinorum Regis inscriptionem inspexerit: *Dilectus à Deo &c. Imperator Magnæ Æthiopix*, magnorum Regnorum & Ditionum, Dominus Rex de *Xoa*, de *Cassate*, de *Fatigar*, de *Angote*, de *Baru*, de *Baaliganze*, de *Adea*, de *Vangne*, de *Gojame*, de *Damaraa*, de *Vaguemedri*, de *Ambedaa*, de *Vagne*, de *Tigri Mabom*, de *Sabaym*, de *Bernagaes* & Dominus usque ad Nobiam finem Egypti; Quæ legitur in Epistola Regis Æthiopum ad Regem Portugalliæ ap. *Damian. a Goez. f. 46.*

Neque

Neque enim Tabulæ hos tractus vel designant, vel interstingunt omnes: Cujus causâ, quia plerique à mari, eoque commerciorum usu remotiores sunt, ac proinde à nostris minus frequentati fuerunt. Accedunt incommoda peregrinantibus isthic objecta, desertorum maximorum, præcipitum jugorum, Solis fervidissimi, dn. animalium noxiorum, gravissimæ copiar, quæ omnia sedulum etiam exploratorem facile fatigare possunt: Ne dicamus ipsos Incolas aliquot Africæ partium impedimento esse, quo minus peregrinantes iter faciant; Sie verstaten auch keinem Ausländer / daß er in ihr Land reise / in dem sie sich schâmen / daß ihre elende Condition offenbahr werden möchte bey den Leuten / die in Wollust und Ueberfluß aufgezogen / oder auch weil sie sich besorgen und jalous seyn / daß die Stârcke ihrer Lande / so meist in der Situation beruhet / den Frembdlingen offenbahr werden / und sich mit der Zeit bedi nen möchten der Landschaft / die sie allda erlanget zum Schaden der Einwohner. Quæ Anglici Ministri de Africanis sententia est in wahrhafftiger Relation vom Tasiletta. Ut proinde satius duxerimus solorum nominum conspectu Lectorem dimittere. Ipsum *Tasiletta Regnum* ante paucos annos demum innotuit, occasione felicium expeditionum Principis ejusdem nominis; Atque fertur pars Veters Numidiæ seu hodiernæ Biledulgerid existere, Urbique Fez versus Austrum objacere. Vid. cit. wahrhafftige Relation &c. in *Append. ad Continuat. XIX. Diar. Europ. p. 317.* E rebus naturalibus observatum producimus huc pertinens, quod Sole Septentrionalia signa transeunte Æthiopix, quanquam non huic solum, sed aliis etiam Zonæ Torridæ partibus, quotidiana totorum fere quinque mensium pluvia incumbat. *Causa in Montibus Æthiopis sita videtur, quos & maxime eos, qui inter Æquatorem & Tropicum hibernum collocati Australem Æthiopiam triplici veluti catenâ in Orientem, Meridiem, & Occidentem diductâ distendunt, sagax natura in circuitum connexos eâ ratione disposuit & coordinavit, ut veluti cava specula Soli Borealia signa subeunti objecta radios aptè exceperent. Quibus receptis, cum horum radiorum mione vis Solis vaporum ac nubium vis, illa quidem ex subjectis partibus elevata; hæc verò Septentrionalibus Ventis Etesisque aspirantibus, in vastissima illa montium amphitheatra impulsâ congregetur, sit ut simul ac Sol Meridiano vicinus Circulo cava montium radiis suis dicto modo percusserit, nubes jam aquis saturæ calore, reflexo eleventur, ac quaqua-*
versum

versum dissipata, tandem frigore altissimorum montium jugis insidente, ex pugna illa caloris inferius, frigoris superius urgentis, in imbres copiosissimos, vel potius ob nubium gravidarum ad terram vicinitatem, in nimborum quasi rivos ad præfixum naturæ finem consequendum resolvantur. Kirch. Oed. Æg. Synt. 1. Cap. VII. De fertilitate hujus aliarumque Africæ Regionum addendum, eam tantum abesse, ut nulla sit, ut frugum pariter ac hominum numero abundant, maximè quæ Solem Verticalem habent: Cui argumento est, quod vel unum Angolæ Regnum quotannis ultra quindecim millia Nigritarum in pistrina Hispanorum emittat: Cujus causam credunt in Fluviorum late vagantium nitrosis eoque frigidis & fecundis auris recumbere; Vid. plur. *Doctis. Pechlin. de Color. Æth. cap. X. De Æthiopum Colore ex eodem differemus cap. IX. S. II. §. XVII.*

V.

AMERICA restat, de qua Autores indicamus: *Indiæ Occidentalis* Tomos IX. Ed. Theodor. de Bry Francof. Alios deinde adjungente Meriano. Speciales sunt: Descriptio Novi Orbis per Anton. de Herrera, Metaphraste C. Barleo cum aliis ad Americam pertinentibus Amstel. 1622. fol. Josephus Acoſta seu rectius à Costa de Natura Novi Orbis. Hieron. Benzonii Historia Novi Orbis Libri III. Petri Martyris De Novo Orbe Decades III. Indiæ Occidentalis, Historia collecta à Casp. Ens, Francisc. Lopez de Gomara Historia Generalis Indiæ Occidentalis, Consalvi Ferdinandi Oviedo Historia Naturalis & Generalis Indiæ Occidentalis in T. III. Navigat. Ramusii p. 74. & seqq. Job. de Laet Novus Orbis seu Descriptiones Indiæ Occidentalis Libris XIIX. Indiæ Occidentalis nomen à Columbo accepit, qui in veram Indiam, h. Orientalem, se delatum, cum primum hic appelleret, suspicatus fuit. Utrum Veteres cognitam habuerint, necne variè disputatur. Pro agenti parte communiter allegatur Insula Atlantis à Platone descripta; Sed hujus reliquias nos in Canariis Insulis quæſivimus præc. cap. V. §. 2. Anglorum nonnulli Madoccum Filium Guyneth Fratrem Principis Walliæ laudant, qui circa An. MCLXX. colonias in Floridam & Canadam eduxerit. Vid. Append. ad Itinerar. Herberti p. 188. Alii qui Columbo aliquid detractum eunt, referunt ipsum à Navarcho, quem Alphonsus Sanchez de Huelva, item Aldretem Hispanum & Garcilam Vegam nuncupant, primam hujus rei cognitionem hausisse, qui

M m

cum

cum in tractandis commerciis Africa occupatus esset, tempestate ad incognitas hanc Terras abactus fuerit, notisque deinde Europæ ac Africæ tractibus redditus apud Columbum in Inf. Madera degentem diverterit, ac paulo post morte abreptus ipsi, quos confecerat, navigationis suæ Commentarios reliquerit; Sicque Columbum, utpote Geographiæ & Astronomiæ peritum in cogitationes de quarendâ America incidisse. Historiam hujus rei habes ap. *Acosiam*. Nomina allegata apud *Grotium* & *Comteum* *Diff. de Orig. Gent. American.* Alii tamen relationem hanc suspectam habent, & ex æmulatione Hispanorum gloriam tantæ Inventionis Extraneo (Columbus enim Genuensis fuit) invidentium ortam putant. Et si etiam vera esset, Columbum tamen non eò minus Inventionis gloria maneret. Inventores enim non illi proprie sunt, qui primi rem vident, sed qui primi eandem in publicum usum transferunt: Columbus igitur, etiam si alii ante eum Americam adierunt, nihilo secius primus fuit, qui viam eò aperuit, eandemque alios docuit. Confirm. Nam extra dubium est Franciscum & Nicolaum, fratres Zenos ante Columbum in America fuisse; Et tamen nulla ejus Inventio his tribuitur; Nesciunt enim Americam esse, nec iter ad eam aliis monstrarunt. Exempla similia V. *Pol. Par. Diff. III. §. II.* An expediat Europæis ista Inventio, à Politicis aliquibus disputari ceptum. Negat *Boccalinus*, eoque sine Marium Molzam introducit, Poetam turpi lue totum corruptum, ex vivoque cadavere suo contra Columbum differentem *Centur. II. Relat. XC.* Begehre nichts unehrsliches vorzubringen / sondern eitel Elend und Herkenteney / so diese Leute aus ihrer neuen Welt mit sich gebracht / davon die vorigen Medici und Chirurgi ganz nichts gewußt haben? Und wundert mich / wie ihr doch sagen möcht / es habe GOTT der Allmächtige euren Königen zur Belohnung ihrer treuen Dienste / diese neue Welt verehret? Da doch viel vermuthlicher ist / es habe die Göttliche Majestät / vermittelst eurer Vermessenheit / endlich die abscheuliche Schwachheit der Franzosen in Europam kommen lassen wollen / die unzuchtige geile Menschen durch solche Nothe zu züchtigen; Mit was Vermessenheit könnt ihr doch vorgeben / daß ihr die Welt mit allerhand Gewürz bereichert habt / da doch der Pfeffer / Zimmet / Nägelein / dreymal theurer sind als sie vorhin gewesen / ehe ihr das Epithelas / und andere Arzneyen vor das Haarauffallen in Europam herüber gebracht habt; Könnt ihr euch auch wol einbilden / daß wir glücklich

glückseliger zu schätzen sind / demnach ihr eine solche Menge Silber und Gold aus der neuen Welt zu uns geführet habt / da wir im Gegentheil viel bessere Sach hätten / wann wir von diesen schädlichen Metallen / welche eine rechte Ursach alles unsers Jammers und Elends sind / gar und ganz nichts wüßten ? Aber ihr seyd mit allen euern Gefährten duppelter Ehren werth / dieweil ihr durch die grosse Menge Silbers und Golds die alte Welt in eine schreckliche Confusion , die Neue aber durch Einführung des Eisens in äusserstes Verderben gestürzet habt : Und worzu nuzet dem ganzen Europæ alles Gold und Silber / wann nichts desto weniger alle zu der menschlichen Nothdurfft gehörige Sachen von Tag zu Tag theurer / und die Menschen immer ärmer werden ? Summa est : Fædos morbos per Americæ inventionem Europæ invec̃tos, & precia rerum auet̃a esse; Adeoque satius futurum fuisse Americam ignorari. Sed morborum vis hominum libidini imputanda; Precium rerum verò crevisse falsum est; Res eadem æstimatione, qua olim manserunt, nec illæ precio, sed Metalla numero crevere, majorique proinde copia rebus æquiparari oportuit. Conf. Georg. Agricolam qui themati huic pro defendenda Re Metallica itidem insissit *L. I. de Re Metall. c. I. De Origine Gentium Americanarum* Vid. c. IX. S. I. §. III.

VI.

Loca specialia Americæ quod attinet, ejus duæ partes communiter recensentur, *Meridionalis & Septentrionalis*, Isthmo *Panama* connexæ. In Meridionali numerant I. *Castiliam del Oro*, quæ comprehendit Provincias *Popayan*, *N. Granadam*, *Carthagenam*, *Venezuelam*, *N. Andalu- ziam*, *Pariam*. II. *Gvianam*, Regionem Belgicæ Jurisdictionis, cujus partem etiam inter Fluvium de Paria s. Orinoque & Rio de las Amazonas Comiti Hanovix A. MDCLXIX. in Feudum concesserunt. Ejus Descriptio Autore *Waltero Raleigh* extat in *T. IIX. Scr. Amer. de Bry*. III. *Bra- siliam*, Regionem Portugallis subjectam, de cujus causâ Vid. c. I. §. XIII. Suntque in ea magni nominis Urbes *S. Salvator* & *Olinda*, seu *Phernam- buco*. Ejus descriptio extat *T. XIII. Rer. Americ. Meriani*. IV. Regionem Patagonum seu *Chicam*. V. *Cbili*. VI. *Peruviam*, *Peru*, ditissimam omnium Americanarum Provinciarum, in qua & Vice Rex Hispanicus per Americam Meridional. residet. Linæ Urbe principali ejus. De Audibus Peruvix ad-

fitis Vid. c. VII. §. VII. De maximo Auri proventu iisdem in Tractibus
ibidem §. ult. De Deserto *Pampas*. ib. §. XII.

Panama est Isthmus, quo America Septentrionalis ac Meridionalis
 coherent, adjacentibus ab Austro Terra Firma, à Borea Veragua Pro-
 vinciiis; Viamque præbet deferendis Americæ Meridionalis in Hispani-
 am opibus, supellectile Argentea Limâ primum in Portum Isthmi hujus
 itidem Panama dictum abducta, indeque terrestri itinere in Portum M.
 Atlantici transmissa, & sic demum in Hispaniam tendente.

VII.

In America Septentrionali sunt I. Regiones *Nicaragua*; *Guatemala*;
Honduras, Chersonesus in Sinum Mexicanum procurrens dicta *Yucatan*,
Mexico, nunc N. Hispania. De lusu Diaboli, quo migrationem Israelita-
 rum in Deserto totis LXXX. Annis cum Mexicanis imitatus fuit, institu-
 tis Sacerdotibus, Arca Fœderis, punitis sæpe etiam, edita strage aliquot
 millium, immorigeris Vid. *Horn. Diss. Historico Pol. XXXII.* II. Florida.
 III. Virginia, quam Angli habent. IV. Novum Belgium *Nieu Neder-*
land quod accurata descriptione *Adriani van Donck*, illustratum est, ac
 structurâ *Novi Amstelodami*, T. *Fort Orangie* & s. inclaruit. V. *Nova An-*
glia, Provincia Anglorum Coloniis frequentata: Quibus eam curâ esse
 indicio est quod Novam Cantabrigiam, Urbem istius Tractus Typogra-
 pheo instruxerint, quo præter Scripta Eristica Schismaticorum, quæ ali-
 quando liberius ibi divulgant, ipsa Biblia Lingua Barbarorum conscri-
 pta ante paucos annos prodierunt. VI. *Canada*, *Nova Francia*, *Terra*
Cortereal, *Terra de Labrador*, *Nova Britannia*, Borealiores sunt & ad
 Fretum *Hudsoni* usque excurrunt: In quarum aliquibus *Franciscum* &
Nicol. Zenum ante Columbi navigationes fuisse ex Tabulis ab ipsis reli-
 ctis patet.

IIX.

TERRÆ POLARIS ARCTICÆ descriptionem initio hujus Seculi
 tentavit *Megiserus L. de Septentrione Nov. antiquo* s. Beschreibung der
 neuen Nord=Welt, sed multis nominibus suspectam. Ea comprehen-
 di *Novam Zemblam*, *Spitsbergam* & *Grönlandiam*, supra indicatam cap.
 IV. §. ult. *Novæ Zembla* Noticiam haurire est ex Itinerariis trium Navi-
 gationum Belgicarum sine præcedentis sæculi eò susceptarum, quæ pas-
 sim

sim prostant. *Spitsbergam* recentissimè descripsit *Fridericus Martens* Historia Itineris A. MDCLXXI. eo suscepti, *Spitsbergische Reise = Beschreibung* / ed. A. MDCLXXV. Grönlandiæ Descriptio præter alios exhibita ab *Olear*. *Persian. Reisebesch.* Lib. II. cap. IV. Omnium communis character est, quod continuis rupibus & jugis montanis horreant, ipsa glacie sæpe æmulam in molem se erigente, Herbarum nullus proventus notabilis; Arbores plane desunt, ob continuam frigoris inclementiam: Qua de causa & incolis destituuntur; Vid. Historia commorationis hibernæ Belgarum quorundam in *N. Zembla circa A. MDXCIV.* quæ prope intolerabilis fuit. Alii ex eadem Natione in *Spitsberga* idem tentarunt, sed frigore enecati perierunt: Cujus rei memoriam adhuc servant relictæ in loco *Schmerenburg* ædiculæ nonnullæ mansionis ipsorum testes: *Stehen noch Häuser von den Holländern erbauet / wo sie vor diesem Thran gebrennet / und hier haben etliche Holländer versucht einen Winter über zu bleiben / ist aber keiner lebendig geblieben.* *Martens part. II. c. I. pag. 22.* In Gronlandia aliquos videre est, sed citerioribus ejus partibus America contiguus, talesque morum omnium ignari Hafniam adducti, instituta isthuc An. MDCLIV. è Dania profectio Vid. *Olear. loc. cit.* At quæ *Megiserus* & ante ipsum alii de Monasterio S. Thomæ in Gronlandia Thermisque ei adjacentibus perhibuere, nimis fabulosa videntur esse: Nec tamen in tanta frigoris sævitie Dona Naturalia his locis desunt, estq; Captura Balænarum eorum veluti propria. De causa V. c. X. §. VII. num. 1. Dani olim eam soli exercuere. Vid. *Pontan. Histor. Dan. Lib. IX.* ubi docet, privatos quosdam Mercatores accusatos fuisse, susceptæ in Gronlandiam Navigationis, quam Solis Navibus Regiis peragi moris fuisset; Sed hos ostendisse se nullo studio, sed sola necessitate compulsos id fecisse, eoque indemnes pronunciatos fuisse. Idem postea ab Anglis prætensum, quorum Disceptationes cum Belgis & Biscayensibus eo nomine Vid. T. XII. Ind. Merian. f. 402. Singulare præterea, Animalia quædam hic albere, quæ nigro, fusco aliisve alibi coloribus sunt. qualia Corvi, Ursi & fs. Aliâ colorem solitum cum albo per hiemem commutare, ut vulpes, lepores: Quod tamen in Svedia, Norvvegia, Russia etiam usu venit. Causa adhuc in abdito est, inprimis cur his locis id accadat, aliis vicinis verò neutiquam. Sic in Scania canescunt lepores, at in Selandia & Cherfoneso Cimbrica nil ejusmodi patiuntur; Rursus in Livonia, at neutiquam in Curlandia, solo Divina virtutem hanc velut sequestrante,

T. Oleario. Non carent tamen & nigris Animalibus, quemadmodum Cetos videre est nigerrimos, Aves item nigras plurimas. Vid. plur. *Pechlin. de Color. Æthiop. cap. XIII. Conf. Martens P. IV. tota.*

De Terra *Australi Incognita*, seu *Austrialia Incognita*, nihil aliud ferre dicendum restat, quam quod supra *cap. IV. §. IX.* traditum. *Ferdinandus Mendez de Quiro* circa *An. MDCXV.* eam adiit ac postea Aulae Hispanicae commendavit; Sed Aula nullam ejus rationem habuit, sine dubio quod crederet, Sibi Bello Belgico adhuc implicitae Regiones utriusque Indiae satis negotii facessere, Novisque proinde ac simul, us novis molestiis non egere.

CAPUT VII.

HISTORIA NATURALIUM PARTIUM MINORUM CONTINENTIS.

- R** *Atia Ordinis.*
- II. Montium existentia ante Diluvium, & usus.
- III. Eorundem per universum Orbem concatenatio.
- IV. Montium Pyreneorum & in iis. Roncevallis descriptio.
- V. Alpium descriptio & singularia.
- VI. Sudetorum Silesia vicinorumque Descriptio. Excursus de Monte Giganteo Silesia; memorandisque ejus.
- VII. De Jugo Hercinio, Monte Bruitero; Montibus item Carpathiis.
- IX. De Monte Grampio Scotiae & Rhiphaeis Montibus.
- IX. Jugarum Asiaticorum series: Taurus; Imaus, Caucasus, Mons Ararat: Juga Arabica, Montes Sinai, Horeb, S. Catharina, de Libano, item Anti-Libano & Cedris Libani.
- X. Juga Africa: Atlas & Montes Luna: Item de Andibus America.
- XI. Montes in specie sic dicti, Pico de Teide, Pico de Adam, Apeninus, Pausilybus &c.
- XII. Montium ignivomorum series: Ubi de Aetna, Vesuvio, Strongylo, Hecla &c.
- XIII. Apertura Montium: Thermopylae, Porta Cassia, Porta Ferrea &c.
- XIV. Promontoriorum series.
- XV. Resensio Vallium.
- XVI. Planitierum & Desertorum Index, Desertum Pampas &c.
- XVII. Speluncae notabiliores: Specus Baumannii, Ukiensis, Antrum Sibyllae, Canini, Serpentum, Spelunca mirabilis Waldensium.
- XIX. Fodinarum Index.
- XIX. Prata, Silvae aliaeque Submarinae Terrestrium annula.

I.

Rerum ordo jam porrò exigit, ut duùm generum partes alias in Continente nostra lustremus, visisque Provinciis, utpote Majoribus, Minores, & illas quas ipsa Natura formavit, & istas, quas hominum industria addidit, contemplemur. Prioris generis sunt *Montes, Promontoria, Valles, Planities, Deserta, Specus, Fodinae*, harumque cognata, Posterioris *Antiquitates, Urbes, Arces & s.*

II.

MONTES ante Diluvium extitisse argumento est, quod Aquæ ejus omnes montes sub universo cælo operuisse legantur *Gen. VII. 19.* Accedit rebus cœva ipsorum necessitas, quæ in eo sita, 1. Ut aquam intra sinus & alveos suos veluti comprehendant. *Circumdedit mare Terminis meis, & posui vectem & Ostia, & dixi, usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluxus tuos. Job. XXXIX. 10. 11.* II. Ut Mammarum instar irrigando Geocosmo interserviant; Et dum superius terra eminent, inferius atque interius spaciosissima aquarum penuaria contineant, quem Naturæ conatum Kircherus convenientissimè *Hydrophylacia* nuncupat: Nequid de penuariis Metallorum, quæ gerunt, loquamur.

III. Denique ut Ossium loco Geocosmum sustineant.

III.

Etenim memorabilis est, quam in structura eorum animadvertit sagacisf. *Kircherus*, ista Ossatura Geocosmi, qua dum ossium loco illum quasi stringunt ac continent, Annularem Catenam à Polo ad Polum ducere, nodisque veluti secari ac stringi observantur. Ducitque hanc in Circulum ordinatam Ossaturam Montium primum à Polo Arctico per Islandiam, Scotiam, Angliam, Germaniam continuata Montium serie, rectoque tramite usque ad Alpes, quæ veluti nodum quendam Catenæ Magnæ referunt, quo discontinuo ordine extensi montes sicubi nonnullam connexionis labem incurrerint, vincirentur, & ad firmiorem consistentiam constringerentur; Ab Alpibus autem novo velut annulari ordine implexi montes Apennino junguntur, quo totius Italiæ mediterraneum haut secus ac spina quædam dorsum continuata serie per Siciliam Montibus Africæ, quosque Lunæ vocant, connectitur. *Alter Catenæ magnæ nodus, usque ad ultimum Austri promontorium, Bonæ spei nuncupatum, extenditur, quem ordinem haud dubiè usque ad oppositum Mundi Polum continuari, ipsa ratio dicat. Ex hoc vero Austriano*

Polo

Polo per incognitos Australis Terræ tractus, usque ad Fretum Magellanicum distenditur, & hinc per Andium America Australis Boreæque immensos tractus, Polo Boreo jungitur ei, à quo dimanarunt. Altera catena ad Angulos rectos primam interfecans, abiensque ex Polo & distensionis suæ propaginem per Tartariam derivans Jmaum sibi conjungit, qui per mediam Scythiam, Magni Majoris Imperium, & tandem per medium India dorsum in Promontorium Comorinorum excurrit, ubi mediante Maris fundo montibus Zeilanti Insule, & hinc subter Oceanum in Polum Austrinum distenditur; Atque hinc tandem per incognitos terrarum Oceanique tractus principio, à quo discessit, connectitur. Quoniam vero perpetuus Oceani aestus, fluxusque ex Oriente in Occidentem, continua suæ allisione non nullum detrimentum afferre poterat, hinc provida Natura transversus Montium catenas disposuit, quibus totius Terrenæ molis Machina firmiorem consistentiam adipisceretur. Unde videre est ex Oriente in Occidentem ab ultima Sinarum Regione Montes Montibus ita annexos, ut quos China per transversum propagat, Imus extra Chinam continuet in Occidentem Scythiæ, India, Caspij Maris, Armenia, Asia Minoris, Macedonia, usque ad Alpes Cottias & Rhetias continuatis Montibus conjungat, quas Alpes per Delphinatam totamque Narbonensem Galliam continuo committit Alpibus Pyrenæis, quæ hinc tandem in ultimum Occidentis terminum, usquedum suo restituantur principio, ordine mirifico propagantur. Münd. Subterr. p. I. L. II. cap. IIX.

IV.

Montes ab intervallo, quod occupant, vel Juga vocantur, si longo tractu progrediantur, vel Montes in specie, si intervallo circumscribantur minori. Juga celebriora Europæ sunt: I. Montes Pyrenæi, Los Pyrenæos, qui Hispaniam à Gallia dividunt. Pyrenem Græci vocant, nomenque ab igne creditur derivatum fuisse. Nostro tempore Pax inter Hispanos & Gallos A. MDCLIX. Titulum Pacis Pyrenææ, Articuli nomen, Articulorum Pyrenæorum abstulerunt, quippe ad Radices horum Montium conditi. Partes eorum pro locorum ratione varia sortiuntur nomina. Ad Navarræ Regnum est Mons S. Adriani, adeo excelsus, ut necesse fuerit præcis Hispaniæ habitatoribus summitem perforare, nisi natura factum credere malis, quo in Verticem pervenire possint: In quo ubi constitue-

ris, sepe infra Te Nubes admirari licebit. Leod. *de Vit. Trider. II. L. II.* Editissimus omnium est *Roncivallia*, à nive tamen liberior, quam vicini montes, ob maris viciniam: Man sagte uns/er wäre der allerhöchste von den Pyrenäischen Bergen: Gleichwohl hatte er keinen Schnee auff seinem Gipfel/ ob schon die andern schier alle/so wir auff der rechten Hand hießen/ den Kopf davon weiß hatten. Aber man versicherte uns daß dieses ihn nicht hindere näher an den Himmel zu reichen/dann welche die Hoff-Farbe davon tragen: Und daß dieser gar bald und in dem Anfange des Sommers seinen Schnee verliere / wegen der Nachbarschaft des Meers / welches durch die Schärffe seiner Dünste ihn viel eher zu verschmelzen und zu zergehen befördert/denn andere die davon abgelegen sind. *Autor Span. Reisebesch. c. XXXVII. li-* dem ab Ortu in occasum producti *Idubedam*, nunc *Monte d' Occa Oros-* *pedam*, *Idubedæ prolem*, *Montes Larianos* &c. efficiunt: De quibus *V. pluribus Merul. Part. II. Lib. II. cap. IV. & ante eum Hieron. Paul. Barci-* *nonensem de Montibus Fluminibusque Hispaniarum. T. II. Scr. Hispan. fol.* 334. & seqq.

V.

Alpes vero in primis commemorandæ, quippe quibus pleraque Jugu Europæ originem debent, quarumque veluti brachia sunt, non tantum Montes Pyrenæi, sed etiam Bohemæ, Silesiæ, Germaniæ Juga, de quibus *in seqq.* Cæterum Italiam à Gallia, Germaniæque separant. *Maritimæ Alpes* à Ligustico litore prope Varum incipiunt, ac desinunt in monte Vesulo, seu uti nunc vocatur *Monte Viso*, unde oritur Padus: Hinc incipiunt *Alpes Cottæ* desinuntque in *Monte Cenis*: Inde *Graje* sequuntur, quarum pars *Monte Giove* seu *Montemaggiore di S. Bernhard* & Hæ excurrunt usque ad Montem Adulam s. *Monte di S. Gottardo*, ubi fontes Rhodani ac Rheni: Tum Rhæticiæ seu Tridentinæ Alpes sequuntur usque ad fontes Dravi: Denique Noricæ, Carniæ ac postremum Juliæ seu Pannonicæ Alpes succedunt. Hannibal olim pervias creditur fecisse, de quo Vid. disputantem *Polybium L. III. In Tirolensibus* adhuc superest memoria rarissimi casus Maximiliani I quo desiderio venandi Rupicapras in præruptissimam rupem evasit, sed pedem referre non potuit, beneficio agricolæ v. demum reductus: Locum *Ant. un. Maximiliani* vocare solent, isque in eodem imaginem Crucifixi conspicuam è via poni

poni curavit, ut peregrinantes Divini auxilii gratiam ubique p̄is esse paratam in periculis inde cognoscerent. Imago altitudinis XL. pedum est, quæ ab imo cernentibus vix bipedalis apparet. Describitur singulari Icone à *Georg. Braun. Th. Urb. T.V. f. 59.*

VI.

Montes *Sadeti* seu *Sudetes*, Alpina Brachia sunt inter Bohemiam & Silesiam extensa. Apud Strabonem & Ptolemæum vocantur *Cerconosii*, hodiernum à Bohemis non dissimili appellatione *Krkonoské Hory*. Balbin. *Histor. Bohem. Lib. III. cap. XXI. not.* Editissimus eorum *Mons Giganteus*, idemque per Silesiam, Germaniam, aliasque Terræ partes famosissimus, de quo cum singulari apud Nos Oratione non ita pridem actum sit, eandem loco Descriptionis in præfens nobis incumbentis producere Benignoque Lectori commendare volumus:

ORATIO DE MONTE GIGANTEO,

Habita

FRIDERICO BECMANNO,

Francof. Marchico, Medic. Stud.

FRANCOFURTI AD ODERAM

In Collegio Philos. Majori

A. D. X. FEBRUAR. ANNO MDCLXXIX.

Nn 2

Magni

MAGNIFICE DOMINE RECTOR,

Per-illustres atque Generosissimi Domini,

DN. COMITES ET DN. BARONES,

*Viri admodum Reverendi, Amplissimi, Consultissimi, Excellentissimi, Clarissimi: Præceptores, Patroni ac Promotores æternum venerandi: Nobilissimi ac Doctissimi**Domini Studiosi,*

IN prima Rerum creatione DEUS Creator omnium rerum Sapientissimus, veluti Microcosmū ossibus concatenavit, ita Globum Terræ Montibus tanquā Catenis quibusdā circumdedit: Non alio fine, quam ad Consistentiam firmiorem, & ne ab externis Injuriis, aut interna Humiditate flaccesceret vel dissolveretur; Opereque eo magis stupendo, quo propius non partem Orbis, sed ipsam ejus substantiam tangit: Quodque proinde *Geocosmi Ossaturam* recentiores Rerum Naturalium amantes non incongrue vocare amarunt.

Equidem partem Ossaturæ hujus meam facere, eandemq; in SUDETIS Silesiæ, & quidem eorum editissimo MONTE GIGANTEO conspiciendam exhibere constitui; Tum quod nondum immemor sim laboriosæ voluptatis, qua simul sva-visimo Sodalitio ex Alma Universitate hac, ductu Patruī nunc præsentis MAGNIFICI RECTORIS ante biennium jugum hoc conscendi, & ita veterem illum Silesiæ Doctorum Morem, licet è loco longius diffitor reduci vidi, quibus solenne erat

ne erat cum studiosis, aut discantibus suis quotannis locum-
 istum ascendere, atque ita ex editissimis Patriæ partibus, Sum-
 mi Rerum Patris Sapientissimam Providentiam in tot subje-
 ctis Creaturarum generibus spectare; Tum vero etiam, quod
 Laudatissimæ Silesiæ Gentis Hospitalitati me pignus adhuc
 debere autumem, quæ benignissime illo tempore venientes
 passim excepit, blandissime fovit, amicissime dimisit: Maxi-
 me autem, quod incomparabili Viro è Nobilissima Silesiorū
 Gente, Beato THOMÆ WERLIENO, Evergete Universi-
 tatis hujus Maximo optimam fortunæ accessionem debeam
 per Stipendium ex dispositione ejus, manu GRATIOSISSI-
 MÆ FACULTATIS MEDICÆ mihi collatum; Cui veluti
 æternas eō nomine grates ago, ita indignissimus forē, cui tan-
 tum beneficium obligiflet, nisi præconio hoc qualicumque
 publicē id declararem, ac simul non profus inutiliter in me
 collatum esse testatum facerem. Interim quia Materia de qua
 dicere institui amplissima, & Ingenium meum idoneum
 non est ad talem MONTIS hujus Descriptionem, qua Con-
 fessui tanto satisfacere possim, Montem Salutis nostræ summis
 precibus adoro, ut lumine suo obscuritatem ingenii mei illu-
 minet & quæ dicenda mihi erunt in sanctissimi Sui Nominis
 gloriam dirigat: Vos autem, *Auditores omnium Ordinum*
Honoratissimi, ut differentem me benevole audiat, nec hu-
 mile sermonis mei Genus de re tam sublimi aspēnemini, re-
 verenter & obnixē, quāque possum animi submissione rogo.

De Nomine initio paucissimis: Vocatur à sublimitate sua
 MONS GIGANTEUS; Omnes enim Montes Silesiæ altitu-

dine superat, idemque accolarum Germanicum nomen est, *der Riesenberg*; Subinde etiam nominatur *Calendarium Silesiacum*, *der Schlesier Wetter-Zeiger*: sed ab effectu; Ex eo enim si serenus appareat, prælagiunt gratam, si nubilus sit, tempel tatem pluvialem.

Situs est in Ducatu Jaurenfi sub ditione ILLUSTRISSIMI DOMINI, DN. COMITIS de SCHAFGOTSCH, aliisque cum Montibus Sudetis Silesiam à Bohemia, tanquam muro nativo dividit, à Septentrione Silesiam à Meridie vero Bohemiam spectans; Ab Oriente & Occidente cum iisdem Montibus Sudetis tanquam Os aliquod principale cum aliis Offibus connectitur; minimumque triginta stadia in altum assurgit, caput inter nubila condens atq; inferiorem aëris Regionem longe excedens. In summa Cacumine ejus planicies est, antehac Spectrorum sedes credita, nunc vero Sacello conspicua, cura ILLUSTRISSIMI COMITIS de SCHAFGOTSCH excitato: Quod quidem nondum ad justam perfectionem perducere potuit, sed non ob Spectrorum impediendum rabiem, ut vulgo creditur, sed ob creberrimas tempestates ipsi tantum non continuò incumbentes. Ego vero interim non sine voluptate recordor, me isthac altitudini Montis convenientissima Disticha in eo annotasse:

*Qui propria putas superato culmine Montis
Numina terricolis terricolasque DEO,
Et precibus Jovæ gaudes servire sacellis
Hic ut idem faciat, linguaque Corque lices.
Ut liceat, fecit Pietas veneranda Dynasta,
Jura loci Dominus cui dedit ipse Poli.*

Sub radicibus MONTIS nostri versus Silesiam, Urbes, Pagi, Villæ multæ sitæ, quarum prima est *Hirschberga*, à Cervis olim ita vocata: A qua prope absunt *Thermæ Hirschbergenses* dictæ, ac sine dubio ex concursu Spirituum Metallicorum, Ferri imprimis & nitroforum vel potius vitriolatorum natæ: *Thermarum* naturam enim hinc pendere non ignobili experimento constat: Nam si fumatur Aqua Fortis, aut si fieri potest, & ad maturandum institutum, Aqua Regia, ejusque pauxillum affundatur Limaturæ Chalybis, è vestigio se prodet non tantum effervescentia quædam violenta, & cum strepitu coijuncta, sed etiam fumi prodibunt ipsumque vas notabili calore instructum deprehenderetur; Idem calor longe vehementior erit & vasculum vix manu teneri poterit, si loco Limaturæ Chalybis particulæ Jovis seu Stanni adhibeantur: Adjecerimq; plenioris confirmationis causa Aquam Regiam, si etiam sine mixtura cochleari ferreo indatur, nihilominus fervidissimam evadere; Unde & colligere licet, internis aquis ne opus quidem esse, ut misceantur Spiritibus Metallicis, sed satis esse, si corpora Metallica alluant: Sic Aqua Regia etiam in Cochleari ferreo mundior manet ad eundem modum, quo & aquæ *Thermarum* aquam suam sine notabili immundicie ostendunt; *Thermæ* igitur eoque *Hirschbergenses* etiam ex concursu Spirituum talium nascuntur; Vitriolatorum verò in specie; Nam Spiritus vitrioli affusus Limaturæ Chalybis odorem spargit proximum ab ipsissimo illo quem *Thermæ* istæ habent. Altera est *Schmiedeberga* ob ferramentorum, quæ ibi cuduntur, copiam nomen & laudem habens; Sed in-

com-

commodis strumoforum gutturum æque ac vicinus ipsi pagus *Stein-Seiffen* aliive antehac laboravit, vitio non minus hic ac in Alpium Accolis dominante: Cui tamen prudenter nostro tempore obviatum est, postquam certos fontes mali hujus caulam deprehenderunt, aquave eorum abstinerunt.

Sed ad Montem ipsum propius accedendum est, & sicut ossa hominis, cute, pingvedine, venis, nervis aliisque ob venustatem & usum circumcincta sunt: Ita Os hoc Geocosmi in media sui parte cinctum dicemus loco Cutis aere saluberrimo, loco Pingvedinis & Carnis amœnissimis pratis & sylvis, Venarum ac Nervorum loco ditissimis Metallis, quæ Nervos ideo confidentius appellabimus, quod pecunia non ignotus sit Nervus rerum gerendarum.

Aeris Salubritatem tot incolæ Montis ad provectissimam ætatem perducti testantur, meminique Senes fere nonagenarios nos vidisse, radicibus & lacticiiniis tantum viventes, & valetudine satis integra usos, sed id unice querentes, se Jugal Montis ob debilitatos Musculos in ascensu & descensu non amplius uti antea ascendere posse.

Prata deinde & Sylvæ loco pingvedinis & carnis sunt. Prata selectissimis Herbis non tantum superbiunt, sed iisdem incolas istos Montanos ditant, quippe quarum Radices, Folia, Flores, Semina per totam Silesiam, Bohemiam, Poloniam, & Germaniam, distribuunt: Doctissimus Vir *Casparus Schvvenckfeldius*, (non ille qui ante sesquiseculum Theologiam puriorem tunc repalcentem fanaticis opinionibus asper-

asperfit, sed Medicus per Silesiam Celeberrimus) integram
 seriem earum singulari Libro Rerum Naturalium amantibus
 communicavit, quas omnes recensere velle, quid aliud erit,
 quam rem actam agere? Aliquas earum tamen à nobis ibi
 collectas & ejus loci veluti proprias indicari vobis haud gra-
 ve futurum arbitror. Sunt illa, *Adiantum* Furcatum, *Angeli-
 ca* Alpina Maxima, *Angelica* Alpina tertia, *Aconitum* Race-
 mosum, *Anemone* Alpina nivea, *Acetosa* Alpina, *Bellis* Mon-
 tana maxima, *Biflora* Alpina major, *Caryophyllata* Alpina,
Cirsium Montanum, *Chamedrys*, *Gentiana* major, *Helleborus*
 albus, *Hieracium* Draconites seu *Polycephalum*, *Muscus* Alpi-
 nus, ab incolis *die Winternau* dictus, & à singulari vi purgan-
 di commendatus, *Napellus* major, *Petasites* flore albo, *Polygo-
 natum* (*Sigillum Salomonis* Racemosum, item *Tenuifolium* seu
Polygonatum foemina, *Ranunculus* Alpinus candidus, *Sanicu-
 la* Alpina minima flore albo, item flore purpureo, *Tusfilago* Al-
 pina minor flore purpureo, item flore albo, eademque sæpe *Ra-
 mosa*, quæ plane singularis esse videtur: *Trachelium* Alpinum
 maximum, *Tormentilla* Alpina maxima, *Victoralis* Mas &
 & *Fœmina*, *Viola Martia* fl. Luteo. Plures si indicavero, ve-
 reor ne patientia vestra abutar.

Sed & Sylvas dixi velut instar carnis Ossaturam hanc cir-
 cumdare; Arboresq; in his sylvis etsi varii sint generis, Abieti-
 bus tamen in media Regione plurimum gaudet. Superius au-
 tem ubi planicies quædam est, vestitur *Pino Humili Alpina*, ab
 Accolis *das Knichols* vocata, quod quasi in genua humi
 procumbat, quippe cum rami virgæque adhuc recentes sunt,

tum ventorum flatu & vi tempestatum, tum etiam nivium copia, cui tribus partibus anni subjacent, deprimuntur, ne altius magnitudine viri fere surgere queant. Hoc fruticetum (revera enim nihil aliud est) labyrinthum quasi natura constituit, ambulantiq; facile à recta via deducit.

De *Graminibus Cerealibus* adeoque frumenti proventu verbo tantum: Illa ultra Radicem Montis raro provenire: Tū ob petrosū solum; Terra enim in superficie tantum hærens arari non esse apta; Tum etiam propter exiguum calorem, summum ad tres menses tantum duranti, unde segetes ad perfectionem suam non perveniunt; Et Radicibus ac Lactiniis ideo plerosque superiorum Montis partis partium incolas vivere paulum ante innui.

Venas Nervosq; quod attinet, illi in insignibus Metallorum & Mineralium Fodinis relucet, quib; MONS GIGANTEUS noster refertissimus est: Auri venæ in valle Gigantea; Auri puri ramenta tenuiora ibidem, etiam in Fonte Albo (de quo postea) & in aliis locis reperiuntur. Argentum in Monte hinc inde præsertim autem in Iseræ prato & Valle Gigantea inveniunt: Ferro, Ære, Stanno, Vitriolo, aliisq; variis in locis ibidem scater. Neque minor Gemmarum & Lapidum preciosorum hic proventus est; Granados certe meliores ipse Oriens non habet: Adamantes, Rubinos, Amethystos, inferiores quidem Orientalibus, at nihilominus singulari gratia nitentes: Topasii ipsa magnitudine se commendant, quibus & sagaciores sæpe maximum precium addunt, quippe immemores illos prodire ex vicinia sua: Cristallum, Achatem, simi-

similesve utpote visu frequentissimos non opus erit allegari. Unius Iolithi tamen, seu Lapidis Violacei licet alias Lapidibus vulgaribus annumerandi, mentio prætereunda non est; Legitur ille copiosissime in Vertice Montis nostri & odore Violas Martias s'vavisime imitatur: Quanquam non ille adeo, quam Rubellus Muscus ipsi adhærens Violaceum hunc odorem spargere videatur, quod pluribus in præsens non examinabo.

Sed injurius ego in naturam naturæq; Sacerdotes fuero, si solum Ossaturam in Monte nostro spectavero. Natura alium insuper finem editissimis hisce Jugis addidit, ut Hydrophylaciorum vices expleant: Differuit de hujusmodi Hydrophylaciis aliorum Montium, uti solet, elegantissime, diligentissimus *Kircherus in Mundo Subterraneo* suo. Nostri Sudeti & in iis Mons GIGANTEUS eodem modo *Boberrum, Uvaram, Nissum, Iseram, Zachum, Cattum*, & cujus primo meminisse debebam *Albim* fundunt; Hujus fontem unum in specie Fontis Albi nomen habentem, *der weisse Brunn*en/ juxta verticem Montis Gigantei videre est, aqua limpidissima, quæq; post aliquot menses incorrupta mansit, constantem, arena item auri ramentis prægnanti gaudentem, quam proinde inter cimelia sua studiose asservasse, Summum Theologum Palatinum *Davidem Pareum* legimus in vita ejus, Operibus ab ipso conscriptis præmissa. Quis crederet tam exiguum rivulum, qualem Fons ille Albus fundit, tantum flumen editurum, qui non saltu, non divaricatis cruribus, sed ordinario pedum progressu transiri potest: Diceres non Flumen maximum hic oriri, sed rivulum exiguum ad finem suum decurrere. Sed tantus, tamq; Mirabilis DEUS est in operibus suis, ut ex minimis etiam naturæ conaminibus opera efformet maxima.

Sed novum adhuc naturæ miraculum in hac Hydrophylaciorum materia nobis spectandum venit. Non ignota est *Oculorum s. Phialarum Jordanis* Historia in Palæstinæ Scriptoribus, quamq; suo tempore jam attigit accuratissimus Rerum Judaicarum Scriptor *Flavius Josephus; Phiala hæsen Oculi* lacus sunt, ipsi Jordanis Fonti aquam ad-

eoq; originem subministrantes. Sic *Nili* quoque *Oculos* s. *Phialas* tanquam Hydrophylacia Fontium *Nili* describunt, qui post annum millesimum sexcentesium decimum octavum, Fontes *Nili* detectos describere; Nam & hoc nomine Seculum nostrum felix est, quod Fontes hosce detectos acceperit, qui nullis retro Seculis, ne Alexandro Magno quidem & Julio Cæsari constare potuerunt. Ego itaq; si simili ratione *Phialas* s. *Oculos* Fluviorum & in specie *Albis Lacus* istos duos in editiori MONTI GIGANTEI parte conspicuos, dixerō, nihil absurdi me prolaturum confido: Inprimis dum *Lacus Major* aque ac *Phiala Jordanis* & *Phiala Nili* fundo caret, in signum Hydrophylacii ex intimis terræ visceribus ibi ebullientis, unde nec pisces in eo videre est, nec cymba tentari potest, & Perillustis Dominus horum tractuum, cum cymba aliquando eum transire tentaret à submersio- nis periculo prope abfuit.

Dixi aliqua de celeberrimo Monte, sed paucissima illa; & sine dubio justo parcius, quam dignitas ejus requirit. At quis dignissimam istam materiem justo ambitu emetiretur, cujus thesauros detectis indies novis augmentis natura inexhaustos docet. Unum adjiciendum habeo de famoso MONTIS GIGANTEI Spectro, dem *Rieben Zuhl* vulgo dicto, sed prope invitus, nulla enim indignior materia mihi videtur, quam Historiæ Spectrorum tractatio; Larvæ enim Diabolicæ sunt, & quid indignius, quam in tanta rerum necessariorum & Christiano dignarum copia illusionibus Diabolicis ejusmodi animum fatigari, quarum nullus finis, nullave connexio, quippe ab autore omnis turbatæ connexionis natarum: Nullus metus quoq; Quid enim Christianus metueret Larvam Diabolicam, cui constat, se sine Voluntate Divina, ne capillo quidem minui posse: Et *Beati Lutheri* in hisce talibus consilium sane prudentissimum est, quod passim in scriptis suis prodit: Diaboli tales Larvas non melius quam contemptu pelli posse: De nomine *RIEBENZALI* breviter moneo, id non ex *Roncevalle* Hispanorum, nec ex Gallico *Roy du Val*, quasi Rex vallis dicere-
tur;

tur; sed ex corrupto nomine *Roberti von der Sahne* derivari, unde à Doctis aliquibus Silesiæ simpliciter *Robertus* dici solet, de quo pluribus videndus *Rev. Autor Chronici Suidnicensis*, non ita pridem editi. Quæ rem ipsam, pleraque ejus figmenta sunt; Testati nobis fuerunt superiorum Montis partium Incolæ, qui ultra quadraginta annos isthic commorati fuerunt; imò illi ipsi qui prope verticem Montis habitant, se crebro quidem tempestates, at nunquam singularem Spectri talis operationem sensisse. Sic Fabulæ è longinquo fides fit, æque ac rebus mediocribus alias è longinquo accedit reverentia; Si etiam Spectra ibi nonnunquam apparuerunt, solitudini id transcribendum erit, in qua volupe est Damoni se hominibus terribilem exhibere, quippe à Solamine sociali destitutus; Sed ideo peculiarem unius Damonis Sedem esse non sequitur. Non opinor Deum tantum Satanæ permittere, ut certam in terris possessionem sibi vendicare audeat. Una Insula Dæmoniorum est, in America Septentrionali, sed ne illa quidem à figmenti suspitione vacua: Deus Opt. Max. hominibus non Diabolo Terram possidendam tradidit; illeque Princeps hujus Mundi quidem audit, sed 1. in aëre vagans & in tenebris dominans: 2. Nec pulcherrimum hoc Systema Corporum Mundi nomine intelligitur, sed animi hominum externis & sensualibus allegati.

Dixi quæ pro tenuitate mea de maximo isto Naturæ opere potui. Vobis autem, *MAGNIFICE DOMINE RECTOR*, Perillustres Domini, Domini Comites & Domini Barones; Professores Excellentissimi, Nobilissimi Domini Studiosi, qui benevolas aures mihi dare voluistis, gratias ago maximas, firmâ spe nifus, Vos ea, quæ minus accurate tractavi, bonam in partem interpretaturos, & ex voluntate mea facultatem æstimaturos esse.

Hæc de Monte *GIGANTEO*. Eum Scriptores Rerum Silesiacarum quoque attigerunt, *Honelius & Schoenckfeldius*, sed parcius. Paulo pluribus de eodem actum ab Autore Vitæ *Dav. Parei* Theologi Palatini, cujus cum in Oratione mentio facta sit, verba adhuc facientia adhuc

adjicimus: Extant cit. *Deser. Vit. Parei* præmissa Operibus *Ejusdem* fol. 3. Non procul absunt montes Sudetes, à Silesia Bohemiam dividentes: quorum unus ab excelsitate Giganteus dictus, Germanis *Der Riesenberg* ex quo cumprimis caelo sereno longe lateque patet in Silesiam & Bohemiam amantissimus prospectus. Minimum XXX. stadia assurgit in altum, caput inter nubila condens, atque inferiorem aeris regionem longe excedens, ut quidem Mathematico Instrumento observatum fuerat à Præceptore Schillingo, quo cum discipuli complures circa solstitium astrum bis conscendere infuerant, quando primum quidem, Sole satis propitio & amano, in cacumine discumbentes cibo cantuque sese recreabant, & foco excitato ibidem pernoctare animus erat; Sed non multo post serenitate pulsa, Euronicus rapidissimus ita cacumen perflabat, ut alii post moles pyramidales, lapidum congestione isthic crebro erectas, receptum querere, alii in cavernas exinde factas sese abdere, alii humi procumbere cogerentur, ob nimiam Æoli intemperiem. Vix impetu ventorum sedato, tanta eos, siue nubia, siue nebula frigidissima caligo circumsepserat, ut omnes ad fugam conclamantes manibus concatenatis descensum precipitare cogerentur. Juga autem inferiora serenissima cum deprehenderunt, Caput Montis crassissima obvolutum nube cerneretur. Tot ac tantis tempestatum turbinibus vicibusque mons ille obnoxius esse solet. Vulgus Cacodemoni adscribit, in valle subjecta vaganti, atque viatores non raro vexanti. Accole vocant Riebenzal, quem cum quidam ex comitibus tunc curiose & voce alta inclamarent, mugitus quasi bovis ex valle audiebatur: tanquam si responsum Dæmonis fores.

Cacumen, quod minimum sex stadia montes alios excedit, in planitie diametrum semistadii habet: non terra, vel sabulo, sed meris saxis majoribus, quasi humano opere totum congestum, quorum quæ foris solaribus radiis sunt exposita, muscoso cortice ita apparent variegata & picturata coloribus eleganter, ut naturam an artem mireris, incertum sit. Hac Juga, qua Silesiam & Septentriones spectant, arboribus sunt confita frequentibus, etiam cubitalibus, sed humi tantum *Walden* repentibus: quippe cum recentes essent, ventorum flatu, & vi tempestatum depressis: quarum rami virgæque non unum supra genua humana assurgunt, ut non sylvam, sed frutetum videas: unde vulgo *das Kniees holz* vocatur. Meridiem atque Occidentem versus, qua Bohemiam & Misniam spectant, gramine muscoso calva sunt, & media æstate nivibus desuper pulverulentis adeo, ut nihil minus putes, quam nives, passim rigentia. Vix mille passibus à Cacuminis radice *Ullave* fluminis origo conspicitur: totidemque fere passibus Occasum versus, *Albis*, qui unus est ex nobilissimis Germaniæ fluviiis, fontes, quasi lacunas

cunas undecim (unde *Albis*, *Elb*, quasi *El*, undecim, dictus putatur) quæ paulatim confluentes alveolum conficiunt mire limpidum, ex cuius prima, quæ remotissima est, scaturigine, arenas quasi aureolas vi venarum dodrantotenus enatantes manu sua extraxit *PAREUS*, diuque pro reuoluto asseruavit: quem rivum etiam, iussu præceptorum, omnes pariter discipuli pedibus suis transilierunt, scilicet, memoria ergo, ut *Witteberge* affirmare possent, se *Albim* pedibus transilisse. Uterque rivus in subiectam *Upava* vallem (quam vocant den *Slupengrund*) parallelo descensu per diversas montium oppositorum angustias *Bohemiæ* ingressi, & paulatim aucti ad *Jaromirum* oppidum in *Albim*, ponte ligneo ibi jam stratum, coalescunt.

Zabothus seu *Zoten* mons, der *Zotenberg*, nodi instar, quemadmodum *Kircherus* præc. § III. locurum vidimus, *Sudetis* objacet. Situs est duobus à *Svidnicio* milliaribus, vertice altissimo & in summo nonnihil lato, Castellumque olim habuit impositum, cujus quod latronibus receptaculum præberet *A. MCCCCXXIIX*. difuti soloque æquati vestigia, quædam etiamnum supersunt. *Henel, Silestogr. C. I.*

VII.

In medio Germaniæ nostræ est *Jugum Hercinium*, quod flexuosis ambagibus varias ejus Provinciâs permeat, communem tamen cum *Sudetis* originem ab *Alpibus* accipiens. Hoc scire refert, *Germaniæ Montes ac Silvæ*, licet diversis appellentur nominibus, ab *Alpibus* tamen omnes incipere, ac postea semper continuo quasi tractu hinc inde discurrere, rursusque in seipsos reflecti ac magna ex parte ad *Montana Bohemiæ* & *Sylvam* illam concurrere. *Bilib. Pirckheimer. Explic. Germ. in Opp. f. 108.* Pars ejus Principatui *Anhaltino* ac *Halberstadiensi* & Ducatui *Brunsvicensi* adscita tenax præsci nominis der *Hartz* salutatur, cujus iterum pars eminentior *Mons Bruçterus*, der *Bloçters* & *Broçtersberg*, à *Bruçteris* ita dictus & conventus *Sagarum* famosus: Quam rem tamen, si quid veri habet, nec semper veram, sed imaginationi dormientium transcribendam, nec soli huic loco propriam esse in *Actis Sagarum* passim claret: Exemplum conventus *Africani V.* apud *Boissard. de Divin. cap. IX.* Conventus in *Svedia* in *Relatione de Maleficiis in Pago Morea Append. ad Diar. Europ. Contin. XX.* Et *Ejusd. Contin. XXI. ad An. MDCLXX. fol. 299.* *Mons Pinifer*, der *Sichtelberg*, iidem *Jugi Hercinii* pars est, cujus *Hydrophylacia Carmine* congruo exhibita

exhibita *prac. c. III. S. III. §. II.* Eademque jam olim Conrad. Celtes non minus tepido Carmine plane similis inventionis illustravit:

*Herciniumque Jugum medio Germania tractu
Erigit & multis dispergit cornua terris:
Ex quibus ingenti dorso stans Pinnifer, atrum
Tollit in astra caput, liquidoque à vertice stillans
Quatuor ad Mundi fundit vaga flumina partes:
Mœnos in occiduum festinat currere Rhenum,
Et Sala, qui Drusi gestat præclara Trophæa,
Argentes petit Albis aquas, et Nabus in Austrum:
Egra sed Eos flectit sua cornua in ortus,
Et secum Herciniam trahit alto vertice sylvam.*

Extat L. de Sir. & Mor. Germ. §. de Tribus Jugis & Montibus Germaniæ.

Montes Carpathii vocantur universa Jura Sarmaticorum Montium, Eos itidem Alpibus annecti Geographiarum gnaris non ignotum est: Dividere Hungariam & Poloniam, dictum c. VI. S. I. §. IX. lisdem deberi & testas Græcorum c. II. §. V. Partes sunt: *Carpathus* in specie vocatus, Hungaris *Tarxal*, quod nomen Lingva eorum à nudo seu Raso vertice dictum esse videtur, ac propagatur per Comitatus Turocensem, Supusiensem, Sarosiensem, Liptoviensem, cujus nomina Germanorum locorum incolæ aliis atque aliis nominibus indigitant, *der Vater / der Münch / der Würggarten / der Schneeberg*. Secundus est *Matran*, vinetis prope Agriam confitus. Tertius omnium augustissimus Mons Transilvaniæ, qui silvis undique & Montium jugis clauditur, unde nomen Germanicum *Siebenbürgen*. Plura vid. ap. *Bernegger. de Stat. Hungar. §. CCXXXIX.* & Scriptores Rerum Hungaricarum.

IIX.

In Scotia Montanum ejusmodi Jugum est *Mons Grampius*, Incolis Gransbain, qui suo ab ortu in occasum progressu Scotiam in duas partes dividit. Montes *Riphei* Veterum à *Pirrhæmero* in dubium vocati, nec forsan, si Regionem spectemus, de quibus loquitur, abs ratione: *Riphei & Hyperborei Montes*, de quibus præter tam multa scripsere, nusquam hodie comparent, licet tota Europæa & Asiatica Sarmatia undique à Germanis, Polonia

tonis & Moscovitis si peragrata ac cognita; Sed omnia sunt plana, nisi juxta Mare Glaciale, ubi Colles quidam eminent admodum mediocres: Amnes vero maxime veluti Rba, qui & Volga, Tanais & Duna, qui & Daina, ex Sylvis, Terræ plana ac palustri & nequaquam ex Montibus aliquibus oriuntur. Germ. Explic. in Opp. f. 108. Kircherus tamen eosdem de novo producit, sed loco magis congruo, dicitque à Russis vocari *Weliki*, *Kamenypoyas*, *Ma-gaum* Lapidum Cingulum, quod totum orbem ipsis cingi autument. Aliud hic jugum est, quod Russi vocant *Joegoria*. Incipit à termino Australi Tartaria & usque ad Oceanum Septentrionalem se extendit; atque ex hoc plurimi Fluvii oriuntur, nempe *Witlagda*, *Neem*, *Wissera*, & maximus *Petfiora*. Mappe hæc omnia male exprimunt vel potius omittunt. Præterea triplex Jugum decurrit inter Siberiam & Rusiam à Septentrione versus Austrum. Unum ex iis Russi appellant *Cosvinscoy Camen*, cujus latitudo vel transitus est duorum dierum iter. Huic intercedentibus quibusdam vallibus, proximum est secundum dictum *Cirginscoy Camen*, itidem duorum dierum itinere; tertium *Podvinscoy Camen* altissimum ex tribus hinc Jugis, quod in plurimis partibus per totum annum tegitur nivibus & nubibus, ideoque molestum præbet transitum, qui est quatuor dierum. Urbs *Vergateria* Siberiæ ei vicina est.

IX.

Juga Asiatica sunt: I. *Tauri* Montis Jugum, cujus ortus in Asia Minori à Pamphylia Mari, progrediturque ab occasu in ortum usque ad Indiam, ac dividit Asiam universam in duas partes, Septentrionalem, quæ Asia intra Taurum, & Meridionalem, Asiam extra Taurum. Stipatur à latere Antitauro majore ac minori, qui Armeniam majorem ac minorem intersecant. De periculosissimo ejus transitu V. *Herbert. Itin. p. 94. 95.* II. *Imaus Mons*, qui crucis forma progreditur tam versus Orientem & Occidentem, quam versus Austrum & Boream. Septentrionalis pars nunc *Alkai* dicitur: Dividit Scythiam Asiaticam in duas partes, quarum illa, quæ Occasum spectat, dicitur Scythia intra *Imaum* Montem, quæ Orientem, Scythia extra *Imaum* Montem. III. *Caucasus*, qui à Ponto Euxino ad Mare Caspium extenditur, intermedio Colchidos, Albanæ & Iberiæ districtu, cujusve hodiernum nomen *Caxer* à prisco *Caucas* haut procul abludit. Quamquam alias veteris Geographiæ commentatores controversentur, quid *Caucasi* nomine proprie veniat? De stupenda ejus altitudine veterum Commentum extitit,

eum summa sui parte ipsa nocte radiis Solis illustrari: Quod fieri non posse prolixè demonstrarunt jam sæpe citati *Kircher. M. S. L. II. c. XIV. & Varen. L. II. c. XXX. Prop. XIII.* Contiguus ei Armeniæ Mons *Ararat*, qui *Perfis Agri*, Arabibus, *Subalahn*, Armenis *Mesefousar*, h. Mons Arcæ vocatur: In quo Arcam Noë olim confedissee Scriptura, ejusque reliquias ibi etiamnum videri lapideam fere duritiem indutas Armeni communiter testantur, & Scammachiæ in Templo Armenico Crucem spadicæam ex hisce reliquiis confectam ostendunt; Sed hodie Terræ motibus fere inaccessus redditus fuit. *V. Olear. Part. I. p. 90.* Eminent Montibus cæteris quam maxime, tertiæque sui parte nive tectus, sæpe quoque nubibus circumdatus aspicientium visui se subducit; At sereno cælo in quinque dierum iter se conspiciendum præbet: Eoque viso Armeni proni terram osculantur sublatisque in cælum oculis, lignum Crucis formant, ac preces aliquas recitant. *Tavern. P. I. L. I. c. IV.* Confer. quæ de Urbe *Nackfi- van* traduntur *seq. c. IIX. S. II. §. penult.*

IV. Juga Arabica Montibus *Sinai*, *Horeb* & *Santæ Catharina* celebrantur. Mons *Sinai* depressior reliquis; Editior Mons *Horeb*: Altissimus Mons *Catharina*, ita ut illi hujus respectu non Montes, sed Colles esse appareant. Icones V. apud *Furer. Itiner. f. 37.* Habitantur adhuc à Calogeris seu Monachis Græciæ Religionis, qui Viatoribus ad videnda vestigia rerum hic olim gestarum se Duces præbent. Omnium communis character est, quod rupibus atrorubentibus constant: Præterea singulari Marmoris genere donati sunt, quod ideo *Marmor de Monte Sinai*, & *Pietra Emboscata* h. lapidem silvis pictum vocare solent: Pasim enim in Marmore hoc accuratissimæ Arborum imagines colore nigricante subtiliter à Natura depictæ apparent: *V. Worm. Mus. L. I. S. II. cap. IV.* Majus est quod *Neufchutzius* refert. In ascensu Montis *Sinai* ingentem Rupem occurrere, quæ integram Arborem ramis, foliis & radicibus exhibeat, quasi tota esset petrefacta. Als wir aus dem Kloster der 40. Märtyrer gegangen / und schon ziemlich hoch auff den Berg hinauff gewesen / haben wir zur rechten Hand im Gehen einen sehr hohen sich weit ausbreitenden Felsen gesehen / der hatte über und über rechte natürliche Äste / Zweige und Blätter / einen langen Stamm und viel Wurzeln / und konte man alles so vollkommen sehen / als wanns ein wahrhaftiger Baum gewesen / und zum Stein verwandelt worden wäre. War ein rechtes Wunder / daß man sich nicht satt sehen konte / daher ich auch bewogen worden / daß ich etliche

liche Zweige davon mit heraus gebracht. *Itiner. L.V. c.III. p.217.* In *podem* Monte figuram hominis devote veluti sursum spectantis ostendunt, traduntque Mosen hoc in loco orare solitum.

V. His *Libani Montis* Jugu subjienda, quæ nemo præter Christianos Maronitas habitat, qui Imperatori Turcico Tributum pendunt, ab aliis periculis & oneribus tuti & immunes, peculiari etiam jure Campanas sonandi in Monasterio quodam suo gaudent, quo alias Christiani in Imperio Turcico fere carent. Cacumen Montis totum nivibus coopertum est, inferius vero calore ardet. Tacitus eum præcipuum Montium Judææ vocat, miraturque id ipsum, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus esse. In eodem Cedri adhuc supersunt numero circiter XXV. *Quarum truncis quia plures interdum furculi insiti sunt, ex quo numerantibus arbores ipsæ nunc plures nunc pauciores videntur, vulgo obtinuit, Cedros Libani numerari non posse.* Furer. f. 102. Conf. *Job. Jac. Breuning p. IV. c. VII.* qui pluribus circumstantiis hanc ipsam rem exponit: Ob nun wol von diesen Ederbäumen ausgegeben und gesagt wird / daß sie nicht mögen gezelet werden / oder so oft sie gezelet werden / iedemahl entweder mehr oder minder erfunden: So haben wir doch deren / nicht ein / sondern offtermahls sechs und zwanzig befunden / seyn den Dannenbäumen / belangend die Blätlein und Zapffen / nicht ungleich / allein / daß die Blätlein und Zapffen über sich gegen den Himmel wachsen. Es ist auch an ihrer Dicke zu sehen / daß sie sehr alt seyn müssen / seyn doch respective, wann man die grosse Dicke betrachtet / demselben nach / nicht sonders hoch / noch den Dannenbäumen in der Höhe gemäß. Von diesen sechs und zwanzigen seyn noch drey und zwanzig frisch und grün / der vier und zwanzigste hatte nur noch einen grünen Ast / die übrigen zween waren ganz und gar verdorben. Nicht weit von hinnen / seyn noch viel andere Schößling / oder junge Ederbäumlein. Und ob wol vor Jahren diß ganze Gebürge deren voll gestanden / ist es doch so weit davon kommen / daß über die speci- ficirte geringe Anzahl / zu unserer Zeit nicht mehr gefunden.

X.

Juga Africae sunt I. *Atlas*, qui oritur à litore *Africae Occidentalis* Oceani & per totam *Africam* se extendit versus orientem usque ad *Confinia Aegypti* loca. II. *Montes Luna*, seu *Casates* qui totam *Monomotapæ* Regionem fere cingunt. Ab his inundationem *Nili* pendere traditum *C. III. S. III. §. XIX.* Pluviam item quatuor Mensium in *Aethiopia* *c. VI. S. III. §. IV.* *Andes*, quo & *juga Cordillerae* referimus, altitudine & longitudine omnes

in toto Terrarum Orbe Montium Catenas longe superant, totamve Americam Australem usque ad Fretum Magellanicum pervadunt. Eorum pars nobilissima Montana *Potosi* Provincia in Regno Peru, qua nulla in toto Orbe Auri Argentique feracior est. V. *Kircher. M.S.L.X.S.IV. c. IIX.* Nonnullos ipsorum concidisse compertum est post maximum illum Terræ motum, A.MDCXLVI. quo totum fere Regnum Chiles in vastitatem abiit V. *Kircher. M.S.L.II. c. XII. §. I.*

XI.

Montes in specie sic dictos nominamus *M. Picum* Teneriffæ Insulæ, alias *Pico de Terraira* & *Pico de Theide* dictum, cujus insignem altitudinem arguit, quod totorum LX. milliarium intervallo in Mari videatur, quodque ex eo circumjacentes Canarias omnes videveliceat. De usu ejus Geographicus V. *prac. c. l. §. XIII.* In Asoribus est *Pico de S. Georgio*. In Insula Ceylan est *Pico de Adam*, de quo V. *c. V. §. XVI.* Japoniæ Mons, *Figenojamma* nubes excedere dicitur; Sed an omnes, aut aliter quam nostri, qui aliquibus quidem superiores sunt, at alias se superiores ferunt, in medio relinquitur; Similes fuerint Olympus & Athos M. Asiæ Minoris. *Parnassus* M. Græciæ &c. Ex Italia ad hanc classem referendus *Mons Apenninus*, & post eum *Mons Pausilypus*, *Bosilipo*, medius inter Neapolin & Puteolos, celebrisque viâ per imas radices sumptu artificioque mirabili excisa, quam *Strabo* *Speluncam*, *Seneca* *Cryptam Neapolitanam* vocat, totumque Athletarum fatum sibi transeunti perpetiendum fuisse queritur. *Ep. ad Lucil. LVII.* Alta est XII. pedes, lata totidem, adeo ut duo contraria plaustra simul commeare ac transire possint; Tota v. tenebricosa & in ostiis tantum lumen ingressu refulgens, tanquam Stella procul apparet. Iconem simul descriptione V. ap. *Braun. Theatr. Urb. T. V. n. 65.* In Gallia haut procul Aquis Sextiis celebris est præalta Rupes, S. Mariæ Magdalensæ dicta, quia Sanctam hanc vitam hic exegisse tradunt: *Assurgit media planitie Alpium amula, patentibus qua Boream spectat in latum agris: Ea parte Provincia, & quicquid est Gallici ad Alpes Soli porrigitur, ab Oriente in Italiam prospectus est, ab Austro & Meridie in Africam, in Gaditanos, in Hispaniam, & Narbonensem Galliam. Abrupta est via, per quam in mediam Rupem ascenditur, quod supereminet, avium est. In eo Montis meditullio Speluncam natura fortuitam posuit, quam aquæ guttatim decidua lente irrigant, unde Magdalene potus & omne in vitam solutium &c. Summo apici barbarum est nomen Pilo, &c. Gramond. L. XIII. In Polonia motus idemq; unus totius Regionis est Mons S. Crucis, de quo *prac. c. VI.**

c. VI. S. I. S. X. Ex Orientalioribus Rusſiæ Provinciis Olearius prædicat Volga adjacentem Montem Virgineum, Diwiza Gora, M. Smiowa ſeu *Serpentarium*, M. *Columnarem* &c. V. L. IV. c. IIX. Inter Chinæ admiranda eſt Mons in Provincia *Kiamſi*, in duos vertices divaricatus, quorum ſuperior *Dracorem* exprimens, in Inferiorem, quem *Tigridem* dicunt, veluti impetu quodam ſe præcipitare videtur, unde à *Dracone* & *Tigride* nomen habet. Kircher. *Chin.* III. p. IV. c. IV. Alius ſeptem apicibus ſuis Urſæ Majoris figuram exprimit; Alius Idolum Fœ Chinenſium decuſſatum ſedens pedibus, manusque ſibi invicem ſuper impoſitas in Sinu complicans. Kircher. *ib.* Plures hujus Regionis recenſet Neuhoſſ Beſchr. von *Chin.* c. XIII.

XII.

Montes Ignivomos, ſeu *Vulcanos*, prout alias dici ſolent, Natura videtur conſtituiſſe, ut eſſent veluti ſpiracula Pyrophylaciorum Subterraneorum, per quos aër attractus Ignem Subterraneum foveret, & Ignis ſuperflua ſumi feciumque mole exoneraretur. In Europa ſunt I. *Etna* in Sicilia, *Monte Gibello* communiter appellatus. Interiora ejus Caminum quendam profundisſimum ſiſtunt: In aſcenſu adhuc locum oſtendunt, ex quo priſcus Empedocles ſe in cortinam ejus projecit; quem locum hodiernum *Saturn Philoſophi*, *Salto di Filoſofo*, dicunt. Horrendum ejus incendium An. MDCLXIX. M. Martio & Aprili ſimul Geographica locorum circumjacentium deſcriptione exhibet *Diar. Europ. Contin.* XIX. f. 398. & 450. Ignis Cataneam uſque, utut XIX. milliaribus Italicis inde diſtantiem, graſſatus fuit, adeo ut pleroſque inde migrare oportuerit. Iſt an ſieben Orten aufgeborſten / welche Aufſbrüche gleichſam ſieben Rachen von der Höllen bezeichnethen / und ganze Ströme von Feuer-Wellen von ſich gaben: Am 2/12. diß / gegen der Nacht / hat die Erde erſchröcklich zu beben angefangen / und aus einem gleichſam auffgeſperretem Rachen längſt den Berg herab / groſſe erſchreckende Klumpen Feuers mit Aſchen ausgeſpeet / von welchen auch alſoſort ein nahe gelegenes Althaus iſt verzehret worden. Dieſe Flammen haben ſich darauff gleichſam in zwey Feuer-Seen getheilet / derer jeder ſich auff 2. Italiäniſche Meilen erſtrecket / und das mit dem Lande den euſerſten Untergang gedrohet hat. Einer ergriff das Caſtell St. Petri, nach dem die Einwohner ſich zuvor daraus begeben hatten / und ſtürmete es gleichſam mit Feuer / legte es auch alſoſort zu Grunde / welcher Ruin auch das ganze Momplénariſche Land vernichtete. Es gieng auch dieſer Feuer-See durch einen ſtarcken Wind angeſtrengt in viel andere / als

Moscalutianische und St. Gio Gafermi Plätze/und verbrennete alles was er belangte / wodurch an Dörffern / Weinbergen und Gütern ungläublicher Schade geschehen ist / wie dann unter andern 400. Dörffer / in welchen jährlich 300. Ballen Seide gemacht / ruiniret worden / daß also daselbst in vielen Jahren / sonderlich weisn auch die Bäume grossen Schaden gelitten / wennia Seide wieder gezeuget werden können. Der ander Feuer-See ergoß sich gerade nach der Stadt Catanea / daß auch die Einwohner nichts als ihren Untergang vor Augen sahen / daher sie sich alle auff die Flucht begaben. Endlich trieb ein unvermutheter Wind solches ungeheure um sich freßende Feuer von der Stadt wieder ab / und wendete selbes nach den Longuinanischen Feldern / woselbst es bey Mangel seines Futters / oder anzünden der Materie / sich allgemach verminderte. *Diar. Eur. l.c. II. Vesuvius in Campania, Monte di Somma nunc dictus, cujus Leonem & incendium A. MDCXXXIX. vid. apud Kircher. M.S.T.I. praef. Extra incendium tamen optimi Vini Falerni ferax est. III. Strongylus aliique in Liparitanis Insulis, quorum unus in specie Vulcani nomen gerit. Vid. iterum Kircher. l. modo cit. IV. Hecla in Islandia, in quo infernum esse mediis ac rudioribus seculis suspicati fuerunt, quod ignium libero exitu destitutorum sonus lamentis similes boatus cruciatorum hominum esse putarent. Vulcani Asiae sunt: Chimera mons Lyciae in Asia minori; M. Balaluanus in J. Sumatra; Mons Javae non procul urbe Panacura; M. Gounapi sive Gourapi in una Bandanarum insularum; Vulcanus Ternatensis, Gammacorura dictus, An. MDCLXXIII. d. XX. Maj. totus prope disiectus tantas ex discussis cineribus Insulae tenebras offudit, ut alter vix alterum dignoscendo fuerit. Ist des folgenden Tages am Pfingsttage so tunkel worden / daß man fast keinen Menschen erkennen kunte / auch spürete man eine kleine Erdbebung: Ja das Erdreich / so wohl an hiesigem Orte / als auch auff Monado, Chiau, Sausy und Mindanauw, fast 100. Meil. Weges von hier / und wer weiß / wie viel noch tieffer / ist mit einem Fuß hoch Asche bedecket. In die See ist ungläublich viel geflogen / so das auch ein kleines Fluß-Schiff / der Sandläuffer geheissen / in dem hin-und wiederkehren von Monado / verschiedene mahlen durch die Asche zurück gehalten / und nicht hat fortkommen können. *Literæ Cornel. Tranx, Directoris rerum Ternatensium in Berw. Europ. p. V. f. 293. Similis est Mons Tola in Mauricis insulis, quæ LX. mill. à Moluccis distant; In Japana lxx. milliaribus ab Urbe Meaco celebris Vulcanus est Sineparama, aliusque in Regno Jetchu,**

ebu, in cujus flamma horribilem speciem daemonis comparere solitam tatur *Petrus Davidii Histor. Asia*, alique supersunt in Japania, & iterum alii in Tandaja una ex Philippinis Insulis juxta Promontorium S. Spiritus. Nulla tamen Mundi pars celebriores Vulcani Officinas exhibet, quam America; In solo quippe Chilensi Regno ordine quatuordecim, numerantur: In Peruano non pauciores, quos omnes Andium continuati Jugorum vertices exhibent; In N. Hispania tres numerantur ignium eructatione formidabiles: Equibus indicamus M. *Arequipam* & in Mexicano Regno Montem ad Pagum *de los Anglos*, hincque duobus milliaribus distitum jugum *Tlaxkala*, item M. Guatimala, qui ceteros omnes antecellit. V. *Jos. à Costa Histor. Nat. Amer.* Neque ultimus Septentrionis tractus suis ignium penuariis destituitur, quorum quatuor Autores in Tingoesorum regione numerant, ut interim taceamus Grœnlandiæ Vulcanos aliosque in vicinis sive Insulis, sive Continenti Polo circumsitâ, qui & in Terra Ignea, vulgo *del Fuego*, incognitos sinus continuant, ita ut multi Antarcticæ Plagæ Polam ob ignivomorum, montium multitudinem inaccessum putent. *Kircher. M.S.II. c.XI. Varen. c.I. Prop.V.* De Montibus in Congo & Angola, aliisque qui jam ardere desierint V. *eund. Varen. ibidem.*

XIII.

Aperturæ vel transitus Montium vocantur *Porta*. Quales sunt I. *Thermopyla*, celebres olim Leonidæ Spartanorum Regis Morte, cum Xerxis exercitum transitu prohibere conaretur; Ac prolixè describuntur ab Herodoto L.VII. inter Tarchinem & Alpenos duci, Montium altissimorum præcipiti tractu interea usque ad Oetam Montem porrecto. II. *Porta Caspia*, quarum unam juxta Derbent ad Mare Caspium inter nobilissimas toto Oriente Antiquitates numerat *Mandelslo Itiner. L.I. c.IV.* III. *Porta Ferrea*, das *Eisenthor*, angustissimus in Transilvaniam ex Europa Orientali additus est, de qua factaque peream An. MDCLXI. Turcarum in Transilvaniam impressione Vid. *Zeiler. Deser. Hungar. p. 99. & 417.* Item *Diar. Europ. Cont.VI. p.370.* IV. *Portam Cordilleræ* transitum per Juga Montium Americanorum nuncupat *Varenius*, eumque totorum horum Jugorum, qui exploratus sit, unicum esse docet *Isap. c. Prop.I.* De vario Alpium transitu vide *Ricciolum. Geogr. L. III. c.I.* Portam Waldensium ad Vallem S. Martini, *Le Pont de la Tour*, ejusque difficillimum aditum per Pontem, editissimum describit *Leger. Hist. des Vand. L. I. c. I.* On n'y peut entrer, que

que par un trou couppé dans le Rocher, qu'on appelle le *Pont de la Tour*, où il n'y a point du tout de largeur, que celle qu' occupe la Riviere, ou plutôt le rude torrent de *Germanasque*, sur lequel est un Pont extrêmement haut, qui aboutit de tous costés à des Rochers effroyables, sur lesquels s' appuyent les Montagnes, qui ferment la Vallée, & dans lequel on a couppé avec beaucoup de peine, seulement autant de chemin, qu'il en faut pour y pouvoir passer un mulet, ou un cheval par l' attache; de sorte que le Pont osté (qui s' oste aussi facilement, quand on veut) il est impossible d'y avoir accès, & l' on n' a qu' à tâcher d' empêcher, qu' on ne remette le Pont, ce que les Femmes peuvent tres bien faire seulement en roulant des cailloux du haut de ces Rochers, qui fondent sur tous ceux, qui s' en voudroient approcher. *Ad Remp. Genuensem aditus è Gallia est per Claustra Apennini Montis* (Alpes Penninæ intelligendæ) *è Sabaudia angusta Rossiglioni fauces.* Gramond. L. XIV. ubi de Bello Genuensi.

XIV.

Promontoria, Exteris *Capo & Cabo*, in Orbe extantiora sunt: I. In Africa celeberrima ista tria: *Capo Guardafuy*, ad ingressum Maris Rubri; *Capo de Buena Esperanza*, Caput Bonæ Spei, extrema pars Africæ inter Oceanum, Æthiopicum & Indicum: In quo flectendo cum Portugalli variis tempestatibus jacerentur, ut sæpe numero omnem spem salutis abjicerent, factum est, ut *Tormentosum* illud appellarint; Tormenta enim apud eos idem est, quod Tempestas adversa. Cum autem Johanni Regi ejus situm & longitudinem demonstrarent, tanta læticia affectus est, ut existimaret, esse sibi jam aditum in Indiam patefactum, & quasi felicitis eventus augurio commotus *Promontorium* illud *Bonæ Spei* nominare jussit. *Hier. Osor. de R. G. Eman. R. L. l. f. 16.* Deniq; *Capo Verde* s. *Promontorium Viride* è regione *Insularum* ab eo dictarum, de *Capo Verde* seu *Promontorii Viridis*, quaque litus Africanum ab Occidente in Orientem flectitur. Præter quæ minora sunt, cis C. Verde, *Capo de Canti*, C. de *Guer*, Promont. Atlantis, seu communiter dictum, C. de *Non*, quod superioribus seculis crederetur superari non posse, eoq; pro termino navigationum Africanarum haberetur. *Capo Bajador*, C. de *Olaredo*, C. de *Blanco*; Et trans C. Verde. *Capo de S. Anna*, C. de *las Palmas*, C. de *tres Puntas*, C. de *Lopo Gonzalves*, C. *Negro*. II. In Asia duo notissima sunt, *Promontorium Coridanum* s. C. *Ras Algate* ad ingressum Sinus Persici, & *Capo Comori* in concursu Litorum Malabarici & Coromandelici. III. Ex America indicamus C. de *la Vittoria* ad egressum Freti

Magel-

Magellanici in Mare Pacificū; Capo de S. Augustino ad mare del Nort, & C. de Passano & C. de S. Francisco ad M. Pacificum, quippe haut procul Puerto Veyo sita, latitudinem Americæ Australis fere designant. IV. In Europa in extremo Septentrione est Promontorium Rutubas seu *Norta caepex* quo & Promontorio Peloponesi-Tanaro seu C. *Metapan*. maxima laticudo Europæ æstimatur. Cætera singularum Regionum indicari possent: Hispaniæ in Oceano Atlantico, *Capo de las Penas de Guzan*, olim Promont. Scythicum. *Capo d' Ortegal*, *Capo de Finis*. Terra, olim Artabrum, Celticum, Nerium: Cujus nominis sui originem à Veterum opinione accepit, qui in litoribus hisce Terræ extrema esse crediderunt, quam ob causam quoque in Canariis primum Meridianum collocavere, quia ultra eas nihil terrarum esse autumarunt. Idem ultima Pacificatione Anglo-Belgicâ A. MDCLXXIV. termini loco positum est, intra quod & Terram von Staten in Norvegia Belgæ coram Navibus Regiis Anglicanis in posterum vela demissuri essent. In Mari Mediterraneo *Cabo de Gades* in R. Granadæ, olim Charidemum Promont. *Cabo de Palos* olim Scombraria in R. Muriæ, *Ferraria*, f. C. *Martin* in Valentia, *C. de Palafuel* in Catalonia, olim Pr. Lunarium, *C. de Creuz* I. Aphrodisium ad Mare Gallicum. In Portugallia sunt *C. de Cascais* olim Promont. Magnum ad dextram Tagi Fl. situm, *C. de Spichel*, olim Prom. Barbarum ad Sinistram Tagi, *C. de S. Vincent*. f. Promontorium Sacrum in R. Algarbiæ, Terminus summæ Longitudinis Europæ. V. *prac. c. IV. §. V.* Cætera simili Ordine ex Tabulis hauriri possunt.

XV.

Montibus subjicienda Noticia *Vallium*, Partium Terræ Montibus inclusarum, è quibus præcipue indicandæ, quæ integris populis nomina dederunt. Tales Christianorum *Waldensium* Sedes in Pedimontio, non à Waldo, sed à *Vallibus* appellatorum, de quibus V. *prac. c. VI. S. I. §. III. n. 4.* II. *Vallis*ia, *Walliser Land* / Lucernensi & Bernensi Cantonibus, Alpibus item & Lacu Lemano circumscripta Regio, latitudine valde angusta, at longitudine V. Dierum itineris: Primariam Urbem habet Sedunum, *Sitten*. III. *Vallis Telina*, seu *Valtelina*, Clavis Italiæ in Germaniam, quippe utrique interposita. Nostro Seculo Bello Incolarum adversus Rhætos moto innotuit, in cujus partes & Hispani Gallicque venerunt, illi pro Valtelinis, hi pro Rhætis, re ipsa autem, quod *Valle Teli-*

na aperta & Rheticius jugis in plano positis, Italiam, Germaniam accessuram, eaque via utriusque Dominam fore Austriacam Gentem metuerent, dum Gallici auctoritas nominis vane sceret, apud Grammond, ad An. MDCXXIII. *Hist. L. XIII.* Conf. Brachel, ad An. MDCXXVI. *Hist. L. III.* Et de ceteri ejus Statu Sprecher. *Chron. Rhet. L. X.* Aliarum Inalpinarum Vallium nomina & situm V. ap. eund. *ib.* De Vallibus Sudetorum, Valle Gigantea, Diabolica, Aurea, Foveis item Nivalibus V. Schouvenckfeldi *Geogr. Siles.* Vallis Josaphat in Sacris celebrata Torrente Cidron interluitur, variarumque rerum sacrarum reliquias adhuc servare creditur. V. *Lin. Pr. Radzivilii Ep. II. f. 62. & seqq.*

XVII.

Sequitur ut de Orbis planitiebus agamus, quæ varie dividi possunt: Sunt enim complures cultura aptæ, & Sylvarum saluumque varietate referta; Sunt arenosæ, sunt petrosæ & ericosæ; quæ & Deserta vocantur; quorum nonnulla ad ingentem sese amplitudinem extendunt; Planities feraces, incolarum tamen inertia, vel defectu agricolarum destitutas nobis cum primis exhibent Polonia, Moscovia, Russia, ingentibus sylvarum recessibus vestitas. Arenosæ & sabulæ congerie operis, pro omnibus Mundi regionibus Africa squattet: Petrosæ Arabia; Ericosæ tum Germania, tum reliquæ Orbis partes. Planities frugifera in agros, hortos, sylvas dividuntur. Sylvarum varietas magna est, tum ratione loci tum ratione climatis. Sunt in Germania Sylva Hercinia, Nigra Sylva, Spessartus quercetis, fagetis, pinetis, juniperetis, Abietum quoque, Laricum, Esculorum similiumque fœturæ spectabiles. In Gallia & Italia castanearum dominantur Sylvæ. Africa Palmetis abundat, & ad Promontorium Viride integræ Pomorum Citriorum Sylvæ; Ceilanum Cinnamomi Sylvas alit; Bandanas Moluccasque Insulas Nuces muscate, Cedri Libanum exarant.

Sunt & immensi terrarum tractus, omni hominum cultu & habitatione destituti: Cujusmodi sunt Deserta Tartariæ, quæ Mongul & Lop dicuntur, quorum hoc putatur esse Desertum illud arenosum, quod non procul à Muris Sinensibus, in formam fasciæ inexplorata adhuc longitudinis ex Austro in Boream extenditur, quodque ex Tartaria in Chinam ultro citroque commeantibus Mercatoribus transeundum est, locus ad terrorem omnem spualidus. Sunt & in America tum Septentrionali, tum Australi vastissima deserta, quorum quod inter Regnum Paraguvie & Chili interjacet, potiorem locum obtinet, à viatoribus Pampas vocitatum. Et quicumque ex Regno Chilenfi in Paraguviam com-

commeant, illis primò incredibilis altitudinè Montes, Andes sive Cordilleira superandi sunt 40. leucarum itinere. Descendentibus deinde ex Monte triduo itinere, occurrit urbs Mendoza dicta, & deinde immensum hoc desertum, quod Pampas vocant, Oceani instar, longè lateque expositum, minimè tamen infrugiferum; siquidem sine ulla arena vestigiis totum herbia à natura constitutum est, & ab animalibus omnis generis incolitur, nec fluminibus & lacubus destituitur; Hoc ingrediuntur baud secus ac in Oceanum nautica pyxide instructi, quam in terminum Deserti, qui dicitur los Buenos Ayeres, cumque primam Paraquavi urbem, ad flumen Januarium sitam, constanti lege dirigunt. Esseda habent lignea, multorum hominum capacia; quæ dum à bobus trahuntur, simul barbarum graminumque conculcatione semitam deplanant, iterque aperiunt, in quo conficiendo rarò trimesstre, ut plurimum quadrimesstre temporis spatium impenditur; Quantum hoc desertum in austrum porrigatur, inexploratum est; nonnulli putant usque ad Fretum Magellanicum id extendi. Kircker. M.S.L.II. c. XII. Huic simile est desertum Benafcali in Arabia Deserta, cujus aliquam descriptionem jam dedimus præc. c. II. §. X. In Africa famosum est Desertum Biledulgerid.

XVII.

Pergimus ac Barathra, Specus & Abyssos, tq. res Montibus oppositas ingrediemur. Talis est in Gallia prope Viennam *Spelunca perpetuo fumans*, seu perpetuis nebulis obducta, in quam Pilatum olim se præcipitasse tradunt, cujus & alias reliquias, domum, prætorium, turrim in qua captivus detentus fuit, ibi ostendunt Vid. *Job. Sincer. Itiner. Gall. pag. 160.* Cui similis est, quam describit prope Oppidum Miramont sitam: Cryptam esse, vulgo *le Cuseau*, ad V. aut VI. leucas sub Terra protensam: Esse ibi atria & cubicula pavimento Musæici Operis strata & picturas, fontes & fluvios, ac in primis unū alvei ad 100. & 120. pedes lati rapide procurrere. Ultra conspici longe lateque adhuc patentem planitiem, sed neminem eo progredi ausum: Non nisi magno numero Cryptam intrari plurimis assumptis facibus lumen præbentibus obscuritati cavernæ, cui alias nullum nisi ab introitu lumen. In Germania nostra talis est memorabilis illa *Spelunca Baumannii*, & in Anglia *Spelunca Ukiensis*, ab Uki oppidulo prope Welles ita dicta: Quarum utramque commendat Lapis Stalactites variis Naturæ ludentis figuris ac spectaculis nobilis. *Spelunca Baumanniana* meminit Zeilerus in Ep. 551. pag. 873. Plenius Henr. Eck-

Stormius Ep. ad Zach. Brendelium Med. Jenensem jam A. MDXCI. scripta, cujus excerpta, utpote Naturæ amantibus dignissima hic nostra facere non dubitavimus: Fuit hic Specus, inquit, ab Avorum nostrorum memoria in Hercynia nostra semper celebris, adeo ut fama de eo etiam ad vicinas regiones promanarit, & inde vel visendi specus, vel osculorum colligendorum causâ multi eum semper petierint. Atque inde factum est, ut ad eruditos etiam viros de eo non ita dudum sit relatum, qui de eo cum admiratione audientes facile judicarunt, rem esse ejusmodi, quæ in humanis rebus divina potentia ludat, quâque summus rerum opifex & arbiter omnipotentiam & sapientiam suam nobis conspectiorem esse velit; & proinde dignam, de qua apud plures aliquid constaret. Et hinc nuper admodum, qui remotiores sunt, plura cæperunt cogitare de ratione & natura Antri, quam illi, qui proxime habitant. Aditus ad Specum est in ditone illustrium Reinsteiniensium Comitum, non procul à limitibus, quibus Reinsteiniensis & Stolbergensis ditio determinatur. Versus occasum ab eo distat dimidio milliari Germanico Eiligeroda, Comitatus Stolbergensis oppidum. Os specus rotundum est, & per durum & continuum saxum natura potius quàm arte factum, adeoque angustum, ut plures uno in specum simul descendere vel potius irrepere non possint. Extendunt autem sese hi specus subterranei inter vastas rupes quam longissimè, ut nullus sit, qui ad finem eorum pervenisse se dicat, tametsi aliqui multos dies in illis commorati affirmant, se ultra quatuor milliaria Germanica perreptando cuniculos istos prosequisse, nec procul abfuisse ab istis oris, in quibus Goslaria Imperialis civitas sita est. Abest autem Goslaria ab Eiligeroda quatuor circiter milliaribus nostratibus. Non tamen silentio prætereundum est, quòd multi hodiè affirmant, cuniculos complures ad interiores specus ducentes, vel ab iis, qui osculorum causa terram effodiunt, intempestivè obstrui; Quo sit ut ad remotiores specus paulatim intercludatur aditus. Cum autem tanta vastitas sit antrum hoc, non tamen nisi per os illud, de quo dixi, angustum ad id janua patet. Non longè à primo ingressu, ubi dixi specum latissimè & longissimè mox diduci, ex saxo featurit fons aquæ limpidissime, quæ à multis petitur, & calculum solvere creditur. De hac aqua dignum est memoratu, quòd vitro excepta & reposita vel integrum annum non corrumpatur, & sine feculenta materia vel sedimentis semper maneat eadem. Deinde in eodem hoc antro saxa stillant guttas, quæ decidendo lapidescunt, seu in lapidem album & subaurum concresecunt, non secus ac videmus hyeme fluvias seu deciduas ex rectis aquæ guttas vi frigoris congelescere. Lapidem hunc no-

pro idiomate vocamus *Tropstein* / ac sic *αζαβόλι* Sic diceret. Hujus lapidis frustra pendula cum admiratione decutiunt & efferunt ii, qui antrum invadunt. Rusticola eum, quod vim exsiccandi habeat, in pulvisculum redactum sauciorum iumentorum vulneribus vel ulceribus inspergunt. Reperiuntur praterea passim per omnes antri cuniculos & cavernas omnis generis animalium ossicula, carie & putredine squalentia & propemodum consumpta, quae ligonibus inquiruntur & ex terra eruuntur à quibusdam, qui non parum lucri in iis sibi repositum esse existimant: Illa enim cujuscunque sint animalis, vel quascunque skeleti partes referant, indiscretim pro unicornis cornu imperitiis hominibus, non ita magnae tamen precio obrudunt, affingentes ipsis, nescio quas vires. Inter ossicula, seu potius ossa inveniuntur dentes, quorum crassities arguit stupendam magnitudinem animalium, quae dentibus istis fuerunt instructa. Vidi ego dentem tribus equinis dentibus crassiores. Inventa est etiam in hoc specu olim integra compages ossium humani corporis, ea magnitudine, quae longe superet, qualia nunc hominum producit corpora tellus, quaeque non dubie evincat fuisse olim homines Giganteae magnitudine praeter reliqua praedictor. Inventa etiam sunt skeleta seu cadavera solite magnitudinis, eorum forte hominum, qui specum ingressi, ob cuniculorum varietatem ex hoc Labyrintho sese expedire rursus non potuerunt. Hucusque *Eckstormii* Epistola ed. cum *Ex Historia Terramotuum*. Speluncam nebulosam, das *Nebel-Löcher* in Svevia, perpetuis fumis spectabilem describit *Zeikr. Ep. 599*. In Marca Anconitana Italiae haut procul Castello D. Mariae Gallicanae ita dictum *Sibylla Antrum* est, immane alias & horribile, de quo vulgus fabulatur, hac ad Sibyllam patere aditum, quae spaciosum Regnum intus possideat, in quo innumerae gentes versari & lascivis oblectationibus disfluere deprehendantur &c. V. plur. *Merul. Cosmogr. II. IV. c. XIII*. Juxta Lacum Anianum Scrobs quaedam mortifera est, quam qui ingrediuntur exanimati repente concidunt: Vernacule *Bucco Velenoso* dicitur, q. d. Antrum Venenosum, & *Grotta delli Cani*, quod Antri Naturam hoc animali sapius experiantur Peregrini. Idem *Merula l. c. Conf. Itiner. March. Christ. Ern. p. 366. & seqq.* Alia est, sed effectus dispar, parva tamen & duorum hominum tantum capax, quam in monte ad Villam Sasso in Territorio Romano videre est, Italis *La Grotta delli Serpi*. In hac Elephantiacos, Leprosos, Paralyticos, Arthriticos, Podagricos, similibusque desperatis membrorum affectionibus laborantes nudos exponere solent, qui mox halituum subterraneorum calore in sudorem resoluti serpentes

tum prorepentium & totum Corpus infirmi implicantium suctu linctu-
que ita omni vitioso virulentoque humore privantur, ut repetito per-
tempus aliquod hoc medicamento tandem perfectæ sanitati restituan-
tur. Quam rem variis circumstantiis & observationibus prolixè illustrat
Kircher. de A. Magnet. L. III. P. VII. Cap. IV. Quibus unicam adhuc ad-
dimus *Speluncam Valdensium in Rupe Wendelini, La Merveilleuse Caver-
ne des Vaudou, à natura & arte aptatam capiendis 300. vel 400. homini-
bus, omnibusque Castello necessariis instructam, fissuris aliquibus ru-
pis pro recipienda luce, conclavibus distinctis, fonte, furno aliisque. In-
serviit hæc aliquoties fugientibus persecutiones duriorum Principum,
suorum Valdensibus, adituque tam difficilis est, ut nulla ratione plures
uno simul se desuper immittere possint, eoque una persona apta sit a-
verruncando integro exercitui. Describitur à *Job. Leger. Hist. des Egl.
Vandoises L. I. c. I. p. 9.**

XII.

De Fodinis quod adjiciendum est à *Varenio* desumimus, qui talem
earum Indicem nectit *L. I. c. XI. Prop. XI.*

*Auri fodina & argenti celebriores sunt. I. Peruviana, & Castella au-
ree omnium totius Telluris ditissima. Etenim per omnes Peruvia Provincias
reperiuntur Fodine auri atque argenti feraces (non exclusis tamen aliis metal-
lis) ita ut ipsi Peruviani atque Hispani olim gloriati sint, fundum hujus regni au-
reum esse atque argenteum. Girava scriptor Hispanus testatur, circa urbem Quito
Fodinas fuisse, quæ plus auri, quam terre largirentur. Ideo cum Hispani pri-
mum in Aureum hoc Regnum (quod ideo firmissimis muniunt castellis & presidis)
venissent, in multis urbibus, in primis Regiâ, Cusco dictâ plurimas edes conspex-
erunt intus & extus obductas laminis aureis. Militum etiam Peruvianorum
primarii non tantum loricas argenteas, sed etiam omnia armorum genera ex au-
ro parata gestabant. Argentifodina felicissima est in monte Potosi, in quo vigin-
ti millia hominum effodienda terra operam dant descendentes per quadringentos
gradus & plures. Inde ingens illa auri argenti que vis, quam singulis annis Rex
Hispaniæ ex America accipit.*

*II. Argentifodina præstantissima in Japania Insulis, unde Hispani di-
ctæ Argentaria Insula. Auri quoque fodina reperiuntur, sed hodie minoribus
divitiis, ac olim.*

III. Arabia olim Aurifodinas uberiore habuit, quam hodie.

IV In Montanis Persiæ, item in China quadam Argentifodina sunt.

V. In-

V. In Guinea multi Montes Auriferi, sed à littore remoti, quod Nauta Belgici vocant de Goudkuste: non tamen omne Aurum effoditur, quod inde petitur, sed & aliis modis colligitur. Reges vero singuli singulas fodinas possidere dicuntur & effossum aurum Mercatoribus vendere, hi aliis, donec ad littora peruenitur, ubi Europae commutant.

VI. In Monomotapa divites Auri atque Argenti fodina reperiuntur, ut etiam in Angola, quarum regionum fodina unius partes esse censentur, & continuæ.

VII. Ex Europa provinciis Germania superat reliquas copia Fodinarum, quarum quadam auri aliquantum largiuntur, multa argentum egregia natura liberalitate, plurima cuprum, ferrum, plumbum, vitriolum, antimonium, &c. De hisce consulamur Germania Descriptiones.

VIII. Cupri fodinam omnium hæcenus cognitarum feracissimam habet Suecia in vasto Monte aurius circiter milliaris, quem vocat den Kopperberg. Tanta Cupri inde copia effoditur, ut tertiam redituum regionum partem largiatur. Sunt quoque Ferrifodina in Suecia, & Argentifodina, sed hæc vix tantum præbent, ut opere pretium refundant.

IX. Gemmeæ fodina reperiuntur in Ceilano Insula, in Regno Congi (ubi etiam Argentifodina & ingens marmorea fodina, imo tota terra marmorea subitus esse creditur.) in Peruvia, (Smaragdina circa Portovejo,) in Guinea. Huic adjacens parva insula nomine S. Mariæ magnam auri copiam præbet, nempe ad centum libras (si Belgis credendum) singulis fere annis. In Regno Golconda Gemmifera fodina (plurimos adamantes largiebatur) jam desit fodi.

X. In Chili regione Auri, Argenti, atque Gemmarum feraces Fodina sunt, sed incolæ bellicosi fugatis partim, partim trucidatis Hispanis inceptas fodinas demoliti sunt, pluris facientes ferrea arma, quam Aurum atque Argentum.

XI. In Insula Madagascar Ferrum & Stannum abundat, Argenti mediocris copia, Auri parum, Plumbi nihil. Unde fit, ut incolæ plumbea Chocblearia pluris æstiment, quam argentea.

XII. In insula Sumatra largas fodinas Auri, Argenti, aris ferrique esse scribitur, ita ut Regem anno 1620. regnantem ferant in terra defossas habuisse mille libras auri.

XIII. In Insulis Philippinis, Java, Hispaniola, Cuba aliisque reperiri Auri, Argentique, ut etiam Cupri & Ferri fodinas testantur historiae. In Siamensibus etiam Montibus perhibent inveniri Aurum, Argentum atq. Stannum.

XIV. Sa-

XIV. *Salis fodinae reperiuntur in Polonia, ad Bochniam quatuor miliaribus à Cracovia, ubi pellucidi & candidi Salis ingentia frustra exscinduntur è terra, in Transilvania, Tirolensi Comitatu, in Hispania, in Asia minori, in Persia Monte Kilissim, in locis prope Mare Caspium, non procul à Wolga Fluvio, ubi Insula Kostovata; Hinc effodiunt Sal Russi & ad puriorem substantiam coquunt, atque per totam Russiam debebunt. In Cuba Mons Salinus est. Insula Ormus in Sinus Persici initio Montes omnes Sale crystallino constant, imo tota Insula nil fere nisi Sale est, ex quo etiam parietes adsum fiunt. In Africa non aliud Sal, nisi quod ex specuum salinis velut marmor, candidi, rubei, & cinericii coloris effoditur. In Peru octodecim miliaribus à Lima versus Septentrionem in valle quadam magna copia Salis reperitur, unde cuivis licet petere, quantum placuerit, quoniam continue accrescit, neque unquam exhaurienda videtur Fodina hac. In regno Muslipatan India Coromandelica ad Urbem Baganaga maxima Salis copia effoditur, quam omnes Incole inde petunt.*

In quibus quidem plurima sunt, quæ pleniori luce egent; Sed quoniam ea iustius volumen requirunt, quam præsens labor noster est, in verbis Autoris acquiescendum duximus.

XIX.

Denique & *Submarina* hujus generis Prata, Silvas, Fontes tanquam cognata Capitis nostri hic recenseri operæ precium erit. Talia sunt *Prata Submarina* ad litus *Novi Regni* seu *Peruvia* s'vavisimis Floribus luxuriantia, qui in fundo Maris decerpti mox atque aëri exponuntur, veluti Crystallini Lapidis naturam induunt, forma Floris perfectissime manente, quibus etiam in adornandis Altaribus suis Patres Soc. JESU ibidem uti solent. Similiter haut procul Malta est tractus Maris, quem *Praterias* vocant, ubi amplum satis Pratum virore & amœnitate se commendat, sed infra aquam 20. fere palmis abditum, in quo & innumeri Pisces deliciantur non sine ingenti Piscatorum lucro. In Mari Rubro totas *Silvas Corallinas* videre est, de quibus *præc. cap. III. s. I. §. IX. n. 3. Kircherus cuncta pluribus exposuit M. Subt. L. II.*

c. XIV. f. 97.

CAPUT IIX. DE PARTIBUS ORBIS HUMANA

Industria formatis.

SECTIO I. HISTORIA ANTIQUITATUM.

I. <i>Turcarum sinistrum iudicium de Antiquitatis apud Europæos studio.</i> II. <i>Chitminar seu Prisca Persæpolis.</i> III. <i>Rudera Turris Babylonica: An vere sint? Rudera veteris Babylonis.</i> IV. <i>Rudera Trojana.</i> V. <i>Antiquitates Terra Sancta: S. Sepulcri hodierni descriptio? An vere illud sit, in quo Servator decubuit? Monumenta veterum Regum Judæicorum.</i> VI. <i>Memoria Peregrinationis Israelitarum in Deserto.</i>	VII. <i>Pyramides Egyptiaca.</i> IIIX. <i>Cryptæ Mumiarum Egyptiacarum: Item Kiovienses.</i> IX. <i>Rudera Memphis, Carthaginiæ.</i> X. <i>Series Antiquitatum Italiæ & Galliæ, Domus Britannica in Belgio.</i> XI. <i>Monumenta Lapidea veterum Septentrionalium Heroum per Daniæ, Germaniam, Angliam; Danorum Monumenta Runica; Monumenta Mœrbica; Anglorum Stonehengs & Roelrichstones; Dunæ Pacis in Scotia: De Urnis Majorum nostrorum additamenta.</i>

I.

Vidimus Naturales partes Continentis nostræ; Has, quas Conspectui ex parte proposuimus, humana industria adjecit, easque duum generum reddimus: Unum earum, quæ olim fuerunt atque in reliquiis suis tantum conservatæ restant; Alterum, quæ integro adhuc vigore sunt, Illas Antiquitatum, has Urbium, Arcium & si. Titulo tracta-

Rr

tractabimus. Utrumque humano Ingenio dignum, præsentem Orbis Politici faciem nosse, & priorem ejusque memoranda non ignorare. Quamquam Turcæ Europæos nostros eo nomine ridere soleant. Ideo cum *Thomas Smithus* cum Sociis A. MDCLXXI Antiquitates septem Ecclesiarum Asiæ indagatum iret, ipsos vix sani capitis esse censebant, qui iter susceperint, Saxum vetus, ut irrisorie dixere, intuendi causa v. *Smith. Not. Sept. Eccl. As. p. 126.*

II.

Inter Antiquitates selectiores Asiæ primo numeramus reliquias veteris Persæpolis, hodie nomine *Cibminar* notas, quas plenissime descripsit Herbert. *Itiner. p. 61. & seqq.* & ex eo Commendator Mandelsloï, quorum summa est: Fundamentum totum marmoreum esse ac XXII. circiter pedes Geometricos surgere: Cætera Jaspide ac Marmore nitere quam splendidissime. Columnas plures XL. videri, unde & nomen *Cibminar*, seu *Cib-manor* seu *Cebel Manor* q. d. XL. Turres: Mandelslo tamen XIX. major & XL. minores tantum numerare potuit. Ingressum Palatii, parietesque inferius variis & artificiosissimis Regum, Triumphorum, Præliorum, Animalium imaginibus refertos, videri etiam incognitos figurarum Triangularium ac Pyramidalium & s. Characteres; Nec defuturum Pictori quantumvis industrio laborem, etiam si toto trimestri designandis rebus omnibus se impenderet. Ipsius Germaniæ Herberti Paraphrasis tenor hic est: Er berichtet / daß die Höhe des Fundaments 22. Geometrische Fuß sey / die 67. Stufen zu denselben wären so breit / daß 12. Pferde neben einander darauff gehen könnten. Es wären auch zu seiner Zeit eben am Eintritt des Pallastes / gegen der Stiegen / auff der einen Seiten ein Elephant / und auff der andern gestanden ein Rhinocer, von hell-glänzendem Marmel / deren ieglich 10. Ellen hoch: durch das gesügelte Pferd aber wäre der Pegasus angedeutet. Die Höhe der Säulen wäre zwischen 17. und 20. Ellen / und steige auff in 40. quadraturen / oder concavis parallelis, auff jede quadratur hat drey Daumen oder Zoll breit. Wäre also die circumferentz oder Umfang der Säulen 10. Fuß oder 7. Ellen. Von der frembden unbekannten Schrift an der Säulen spricht er; daß es 12. Zeilen gewesen von Obeliscischen / Tirangularischen und Pyramidalischen Figuren / welche weder der Griechischen / Hebräischen / Arabischen / noch andern Orientalischen Characteren ähnlich / aber in solcher Ordnung und Zierde / daß es nicht könnte Barbarisch genannt

nant werden. Vermeinet/das wol grosse Geheimniß darinnen verborgen seyn. Er schreibet ferner von diesem Plage also: Es ist noch ein ander viereckter Raum an dem Fundament/der hat von Winkel zu Winkel 90. und im Umkreis 360. Schritt/ist gezieret mit 8. Pforten /vier von denselben 9. Schritte/ die andern nur drey weit; Alle 8. seynd gebauet von sieben grossen polirten Marmelsteinen/die immer einer an den andern befestiget/ein ieder von diesen Steinen ist vier Ellen lang/ und fünf Quartier hoch/ sehr köstlich gegraben/ mit Löwen/ Greiffen/ Tiger/ und Ochsen. In einem andern Plage seynd Schlachtungen/ Triumpfen/ Olympische Spiele und dergleichen in sehr rarer Sculptur und guter proportion, über jede Pforte ein Bild eines Majestätischen Mannes/hält in der einen Hand einen Globum, und in der andern Hand einen Scepter. Diese Manier und Session ist niemahlen gebräuchlich gewesen bey den Persischen Prinzen. Die Einwohner nennen ihn Jamschet, auch Alaron/ Samson und Salomon. Etliche Riesen Bilder seynd mit Gold gezieret/ welches noch diesen Tag also zu sehen. Wir gingen etwas weiter über ein Hauffen mit Bilder gezierten Steinen / und stiegen zu den höchsten Theil dieses Pallastes / da sahen wir ein Bild eines devoten Königes/ anbetend die Sonne / das Feuer und eine Schlange / welche gehauen sind auff einem perpendicularen Berge. Die ander Seite von diesem hohen Berge ist ein præcipitium, da man nicht kan hinunter steigen. Ob die Architectur sey Ionica, Dorica, oder Corinthica gewesen/ kan ich nicht determiniren/ die Ruinen verbiethen davon zu urtheilen. Es ist noch diesen Tag so viel alda zu sehen/ daß ein fertiger Mahler alle Bilder und Herrlichkeiten dieses gewesenen Gebäues kaum in drey Monat solte abzeichnen können. Es ist zu beklagen/ daß es nicht albereit geschehen/ dann das barbarische Völk ruiniret es täglich mehr/ reisset es von einander und führen Steine hinweg zu ihren Gebäuden.

III.

Chilminaræ jungimus, licet nitore longe dispares, reliquias *Turris Babylonica*, in ruderibus, quæ collem veluti referunt, tantum conspicuas. Perhibent viatores eas in planitie quadam sitas & duobus milliaribus Bagadedo seu Nova Babylone distare; Circumferentiam habere 3000 passuum & ex terra cementiq; aliquo genere pice admista in tantam duritiem conflatas esse, ut vix frustum aliquod inde auferre liceat. Vid. *Le Blanc. Itiner. L.L.c.V.* At Arabes *Agarcouf* vocant, autumantq; ab Arabico Principe ædificatam in Phari cujusdam aut Indicis loco, e quo tempore Belli subditos congregaverit. Ejusdem meminit *Tavernier*, atque itidem, in vulgi pervasione tantum hanc de Turri Babylonica opinionem recumbere existimat, nec mereri videri scribit *P.L.L.II.c.VII.* *IV. Ru-*

IV.

Rudera Trojana Bellonius observavit ita comparata: Navigantibus è mari jam esse conspicua; distare Abydo dimidiâ tantum diei itinere, atque in acclivi collis parte sita esse, Incolas regionem adhuc Troada nuncupare, admiranda ædificiorum rudera testari veterem Urbis magnificentiâ, amplitudinem murorum, ambitum, quem dicit quatuor horis se emensum fuisse, constareque muros ex saxis nigris ac duris, spongiosis tamen, forma autem quadrangulâ excisis; Ipsarum etiam quæ in muris fuerint turrium rudera videri. Extra murorum ambitum juxta vias regias videri magna marmorea sepulcra antiqui operis, ex unico lapide instar cistæ excavata, quorum Opercula adhuc integra sint; Apparere & arcium duarum rudera ex marmoreis lapidibus constantia; Interiora Urbis nil nisi rudera confusam molem exhibere, inter quæ sit turris quædam quadrilatera basi. Solum primo in circuitu milliari sterile & arenosum esse, rarasque alere arbores fructiferas &c. *Observ. L. II. c. VI.* Sed an autoribus Græcis hæc clades extiterit, jam dudum dubitari cœptum. *Dion Chrysostomus* utique testatur, se audivisse quendam ex Sacerdotibus Ægyptiis in Præfectura Onuphili Græcorum multa deridentem, quasi nihil scientium veri de plurimis, idque hoc maxime argumento collegisse, quod pervasi essent, Trojam esse captam ab Agamemnone decepti ab uno Homero. Idemque postea singulari Oratione, quam *de Trojanis* inscribit pluribus prosequitur.

V.

Et vero ipsa *Terra Sancta* quas antiquitates adhuc numerare non creditur, S. Sepulcri, loco Crucifixionis Christi, vestigiorum Christi in cælum ascendentis lapidi impressorum, Præsepis Christi, Turris Edere seu Templi *Angelus ad Pastores* nunc dicti, quod Angelus ibidem Pastoribus nativitatem Christi annuntiaverit, aliarumq; rerum immenso numero. Sed quas omnes grave hoc dubium manet: An loca & monumenta talia eo in statu adhuc superesse possint, quo tempore Christi & Apostolorum fuerunt post tot, tantasque mutationes Judææ à Romanis, Persis, Saracenis, Turcis illatas: Quotusquisque enim nescit ferro & flamma militari supera inferis misceri? *V. Voet. Disp. Sel. p. III. p. 999. de Peregrin. Hierosolymitanis.* Ne dicamus Deum nec tempori nec locis Religionem veram alligari unquam passum fuisse. De quo in *Poët. Parall. Diss. XXII.* Una est Excusatio, quam Ill. Princeps Radzivilius prodit Ep. II. *Multa alia,* inquit, *pie creduntur ex antiqua traditione vera & genuina permanere;* qua

que nihil impediunt, quo minus Christi Salvatoris predictio locum habeat, qui dixit, Lapidem supra Lapidem hic non remansurum: Neque tamen omnipotentia sua modum prescripsit, ea integra aliqua ex parte relinquendo, qua pii homines ex remotissimis Orbis Regionibus venientes, nulla Sumptuum & valetudinis habitatione singulari cultu & observatione venerentur. De S. Sepulcro tamen licebit paulo plura verba facere, quippe loco in quem maxima pars orbis defixos tenet oculos: Peregrini in illud introeunt per humile & depressum ostium, ad cuius partem dextram intrinsecus altitudine unius cubiti cum dimidio est locus in planum extensus ad instar Scamni, in quo Sanctissimum Christi corpus positum fuit. III. Princ. Radziwil. Ep. II. f. 53. Et Joh. Jac. Breuning / L. III c. X. Aus der Capellen del Angelo, kamen wir ebnes Fußes in das Heil. Grab / durch ein viereckig Loch / ungefehr eines halben Mannes hoch / also daß wir uns tieff bücken / und fast zwysch hinein kommen müssen. Inwendig ist es hoch in Felsen ausgehauen / vergleichet sich einem Gewelb / so nicht in ganzen Bogen geschlossen. Auf der rechten Hand ist das Heil. Grab hoch erhaben / wie ein Altar / darauff ein grosser Marmelstein / da Meß gelesen wird.

Es ist auch hierauff an der Wand eine gemahlte Altar-Tafel / welche doch mit der Zeit / vom Rauch der Ampeln / also schwarz worden / daß man davon nicht urtheilen kan / was es für ein Gemäld oder Historie gewesen / das Heil. Grab ist lang neun Spannen und vier Spannen breit. Hierinnen brennen drey und vierzig Ampeln / die dann im Mangel des einfallenden Lichts / eine grosse Helle geben. Solche Ampeln aber / sollen von unterschiedlichen Christlichen Potentaten und grossen Herren unterhalten werden: Also daß die Mönche davon nicht ein gering Einkommen / wiewohl es damit / an vielen Orten (wie wir vernommen) auch hincken und fehlen will. Man hat neben dem Grab oder Altarstein / eben so viel Plaz / daß vier Personen zumahl / neben einander geräumlich darinnen stehen können. Iconem simul Templo S. Sepulcricodem habet *ibid.* Ingredients Sacro quodam horrore perfundi docent, passim Itineraria. Veluti Neidschütz p. 333. Wann man hinein kommt / und weiß man drinnen ist / ist einem angst und bange / und hat nichts als Grauen und Schrecken / wie ich nicht allein an mir selbst erfahren / sondern auch von allen gehört / die drinnen gewesen / daß ihnen dergleichen bezeugnet / und weiß niemand / wo es herkommt. Et Joh. Jac. Breuning. c. L. Wissen alle die jenigen / so persönlich allhier gewesen / frey bekennen daß einem

jeden so das H. Grab besucht/wol eine sonderliche innerliche Freude und Begierde/den Ort zu sehen/auch eine grosse Furcht und Entsetzen ankömmt/anders nicht/als wann einem alle Haar zu Berge stünden: Welches so viel die Furcht anlanget / auch die Türcken und Ungläubigen wider ihren Willen nicht können verneinen/etc. Inmassen ich dann an mir selbst erfahren / und daß ihm also sey / ohne Aberglauben und einiger Superstition die rechte gründliche Wahrheit anzeigen thue: An verè illud sit, in quo Servator decubuit, Ammannus suppeditabit, simul pleniori descriptione ejus. Dixerat primo de Templo S.Sepulcri,& fenestra desuper immissa, pergitq; tunc: Unter dem weiten und grossen runden Loch des gedachten Gewelbs/in mitten des Gebäudes / stehet eine gewelbte und bedeckte Capelle/umher gang ledig und nicht anders/ als wenn sie unter dem freyen Himmel stünde/ sintemal es durch das gemeldte Loch (durch welches allein auch das Gebäude das Tagelicht bekommt) darauff schneyen und regnen kan / welches auch gerade zu der Zeit / da wir zugegen waren/unter andern geschehen ist.

Es hat aber diese einige Capell inwendig drey unterschiedliche Theil nach einander. Nach Niedergang gehöret der eine Theil (welcher an die andern zween geflickt ist) den Nestorianern / die ihren Gottesdienst abgesonderlich darinn verrichten. Nach Aufgang ist der ander Theil/ durch den man kömmt zu dem dritten und mittelsten Theil / welcher Tagelichtes halben gang finster / und oben auf für die zween anderen in die Höhe auff Säulen mit einem runden Gewelb bedeckt ist. Und eben in diesem Theil oder Gemächlein / hat es eine gevierte Thüre (sonst allenthalben gang beschlossen) nicht gar eines halben Mannes hoch / und so man hinein kömmt / ist gerad darinnen zur rechten Hand das istgezeigte Heil. Grab wie ein Kasten / oder vielmehr wie ein Altar geformt / eines halben Manns hoch / fast also breit / und eines Mannes lang / stößt oben und unten / wie auch an der einen Seiten an die Mauren des Gemächleins oder Gewelbs / vorthalb und darauff ist das Heil. Grab mit zween Marmelsteinernen Taffeln überzogen oder bedeckt. Und hat das Heil. Grab des Gemächleins (welches schier geviert mit einem Gewelb sich in die Höhe bey anderthalb Manns hoch gar enge zusammen zeucht) Weite halb innen/ daran hangen etliche gläserne brennende Ampeln / von welchem Dunst das Gemächlein sehr schwarz wird. Gerad oberhalb dem H. Grab/ist zwischen zwey anderen Bildern die Auferstehung Christi abgemahlet. Auff ist beschriebne Weis wird das Heil. Grab gezeigt / und sieht / der dahin reiset / von dem Ort des Felses / da Christus begraben / eben so viel als
der

ber / so gar nicht dahin kommt. Ob gleich viel Christen von allen Orten grosse Kosten/ Gefahr/ Müß und Arbeit/ das H. Grab zu sehen/ anwenden/ ist doch solches umbsonst / weil das rechte in Felsen gehauene Heil. Grab/ durch vielfältige Zerstörungen der Stadt Jerusalem/ von den ungläubigen Heyden auch offtermalen aus Neid und Haß/ den Christen zu Leid / zerbrochen/ in Grund zerfchleift und verwüßt worden / wie es die Historien bezeugen. Es haben aber folgender Zeit die Christen an statt des rechten Heil. Grabes/ das igtige Heil. Grab wiederumb erbauen lassen / wie das noch heutiges Tages zu sehen / geformiert wie ein Kasten oder Altar: Dessen gleichen auch die Capellen oder Gemächlein / alles gemauert / und mit marmelsteinernen Tafeln überzogen/ wie oben gemeldet worden/ und derhalben alda gar kein Felsen zu sehen/ da Christus gelegen/ wie aber in Heil. Schrift dessen weiter gedacht wird: Ob man schon die Leut also bereden wil / sey das rechte in Felsen gehauene Grab: So habe ich doch das Widerspiel augenscheinlich befunden: Dann ich mit einem Messer den Kalk zwischen den Fugen / da die Marmelsteinerne Tafel zusammen gestossen / heraus gestochen und keinen Felsen / sondern nur Mauren gefunden habe. Negat itaque Ammanus præsens S. Sepulcrum vere tale esse, quia Commissuras habeat, cum verum illud rupi incisum dicatur *Matth. XXVII. 60. Marc. XV. 46.* At Nobiliss. Neitschutz. videtur conciliationem aliquam suppeditare, agnoscitque Marmoris commissuras, sed Marmor rupi adeoque S. Sepulcro obductum esse dicit. Der Fels ist inwendig mit Steinen gewelbet und ausgemauert / ohne den Ort zur rechten Hand im hinein gehen in den Felsen / wo das Grab ist / ist der Fels gelassen worden/ wie er von Natur ist / allwo man dann auch sehen kan/ daß es ein natürlicher Fels ist. f. 332.

Sed mittimus hæc talia, & ex antiquitatibus Hierosolymitanis adhuc indicamus Monumenta veterum Regum Judaicorum, iterum, verbis Principis Radzivilii sequentibus: *Mirum est quanto sumptu & artificio monumenta hæc fuere constructa. Sunt enim in ipso saxo vivo, quasi quadam camera arcuata, in quadrangulum excisa: quarum pars qualibet duas habet portas: porta verò singula aditum præbent ad unicum Sacellum, in quo duo corpora reponerantur. Ad Sacella sive Capellas prædictas, valvæ sunt ex eadem petra excisæ: quæ in angulis prominentes rotundas extremitates atque positi ita insertas habent, ut quasi cardinibus suspensæ, commodè claudæ & referari valeant. Mirum profecto, quomodo ex uno eodem-*

eodemque saxo id exsculpi potuerit. In Cathedrali Torcellensi Ecclesia, non procul à Venetiis, sunt etiam magna lapideæ tabule, quibus fenestrae clauduntur, sed in postes alterius lapidis inferuntur. Hic autem ex uno eodemque vivo saxo parata sunt omnia, & postes qui valvas excipiunt, & valvæ quæ postibus insertæ, facili ductu circumferuntur. Illud etiam cum primis est admirandum, quod in ejusmodi Capellis sunt tumbe lapideæ multo majores, quàm ut per portas introduci potuerint. Apparet omnino, non eas arte humana aliqua importatas; sed intus ex eadem rupe excisas, & sculptorum opera ibidem formatas esse. Operis quoque elegantia, tam in portis quàm in sarcophagis prædictis, mira florum & foliorum varietate distincta & elaborata admiratione non caret. Poterant iis in locis quadraginta & aliquot persone recondi. Nam qualibet concameratio Sacella octo, Sacellum verè quodlibet duo corporum repositoria continebat: in quorum nonnullis ossa etiam visuntur; sed ad quos pertinent, nescitur. Loca hæc, ut in specubus, sunt obscura, quæ non nisi luminibus allatis visitari possunt. Hæc Princeps de Monumentis istis: Quibus æquiparaveris è Gallia, Amphitheatrum Doraum, manu quidem & arte humana factum, Sed ita ut videri possit, à natura: Totum enim excisum & cavatum est in Monte, sine ulla externa materiatura Calcis, Lapidis, Ligni. Merul. Cosmog. P. II. L. III. cap. XXVII. Et è Germania veterem Arcem Anhalt in Bructeri jugo, cuius conclavia, stabula aliaque talibus locis necessaria itidem ex vivo saxo excisa; Denique & in Armenia inter Tocaram & Erzerom conclave cum mensa & lecto Rupi incisum cernitur, quod S. Hieronymi fuisse opinantur V. Tavern. P. I. L. I. c. II.

IV.

In Arabia Petrà memoria antiquissimæ peregrinationis Israelitarum in Deserto hodiernum conservatur, variis inscriptionibus rupibus Deserti Sin incisis, quas ante annos aliquot collegit Thom. Novariensis Ord. S. Francisci, Kircherus deinde publicavit Oed. Æg. T. II. Cl. II. c. II. §. V. Censenturque Characterè Assyrio antiquissimo constare eoque ab ipsis Israelitis in memoriam beneficiorum divinitus ibi acceptorum positæ fuisse. Potissimam earum atque interpretatu difficillimam, quæ ad radices montis Horeb reperitur, Kircherus eruit hoc sensu constare: Adonai Halmatha Jebten: Deus Virginem concipere faciet; Aliarum interpretamentum est: Locus in quo LXX. Palma: Locus Doctrinæ, incisionis arcanorum: Novem Tituli: Nonaginta nomina (eorum) quos excidit Moyses: Locus ubi orabat. De quibus V. plenius eundem Kircherum l.c.

VII.

Ad Obeliscos & Pyramides ferimur, quibus Ægyptus olim claruit, tanquam monumentis & Tabulis priscæ suorum Sapientia. Hos enim & priscos Cæsares maximi fecisse, testimonio sunt immensi sumptus, quos impenderunt, ut Romam suam iis ornarent; Vosque obliquis oculis ipsos perlustrabimus ductore eodem Kircherō, cujus stupenda opera Oedipi Ægyptiaci & Obelisci Pamphili passim nota sunt; Hucque potissimum pertinebit Theatrum Hieroglyphicum, quod *Tomo III.* dicti Oedipi adornavit. Nobilissimum ipse Kircherus judicat *Obeliscum Rameſſeum s. Lateranensem*, Thebis olim à Rameſſe Sothis Ægypti Regis filio MCCXCVII. annis ante natum Christum excitatum, à Constantino M. postea Alexandriam, & à Constantino Romam translatum, tandem superiori seculo à Sixto V. è Circo maximo erutum & in Campo Lateranensi erectum: Post hunc est *Obeliscus Flaminius s. olim Senneſertaus*, à Pſammirtao circa Olympiadum initium erectus, ab Augusto Romam translatus & ab eod. Sixto V. itidem terra erutus & in Campo Flaminio erectus. Cæteri sunt *Obeliscus Salustius s. Kircherō dictus Ludovicius*, *Obeliscus Veranus seu Barberinus*, *Obeliscus Constantinopolitanus*; Et minores *Monticelius*, *Mediceus*, *Mabutaus*; quique hodiernum in Ægypto conspicitur *Obeliscus Heliopolitanus*, *Obeliscus Alexandrinus*, *Florentinus* & rasi duo, quos vocat, *Exquilinum* & *Vaticanum s. Moncorium*. Itineraria testantur septendecim eorum adhuc eo loco, quo Memphis antiqua stetit, superesse, miranturque tum altitudinem, tum structuram ipsorum unanimiter. Præbit hac in re iterum sæpius à nobis laudatus *Jll. Princeps Radziwilius Ep. III. fol. 161. & seqq.* *Pyramides septendecim adhuc integra conspiciuntur: quarum duæ sunt majores, & tertia à Rhodope meretrice constructa. Plinius lib. 36. cap. 12. formam & architecturam ejus describit. Est in primis elegans, vix tamen sexaginta vel septuaginta cubitorum habet altitudinem. Hæ tres Pyramides sunt planè integra, & inter miracula mundi connumerantur. Duæ majores stupenda & incredibili sunt magnitudine; Altera tamen excellit, quæ tam in altitudine quàm in latitudine & longitudine, trecentos habere cubitos dicitur. Intrinsecus habet artificiosos & per amplos gradus; quibus aque ut extrinsecus, ad ipsam usque summitatem ascenditur. Habet & concamerationes, quarum duæ majores, una super alteram erecta, quæ sepulchra Regum Ægypti continebant. In inferiore extat etiam hodie sepulchrum satis magnam, in quo corpus aliquod*

fuit repositum. Porro à quibus Regibus, quanto sumptus, quove modo vel artificio, & num à Judæis in Ægyptiaca servitute constitutis, (quod omnibus ferè auctoribus placet) Pyramidum hæc moles fuerint excitatæ; vel num iidem Hebræi aggeres & fossas, quibus Nilus deducitur (apparet enim non natura, sed arte facta esse omnia) perfecerint, Historicis, qui plenius hæc pertractant, judicandum relinquo. Illud mirari magnopere convenit, cum dicte Pyramides, in sublimi monte, qui totus è vivo saxo constat, sint erectæ, quantum tamen è lapidum genere colligitur, apparet eas non ex ejusdem rupis lapidibus esse concinnatas: nec facile vestigari potest, unde aut qua ratione tanta lapidum congeries eò comportari potuerit; quandoquidem etiam Nilus exundans tribus miliaris partibus, à fabrica remotus procurrit. Sed nec illud penetrari potest, cum quilibet lapidum tres cubitos longus & latus, altus verò plusquam uno sit & semisse, quo labore & artificio, in tam altum montem pertrahi, & in summitate collocari potuerit. Maxima omnium Pyramis ex lapidibus, ejusmodi sectis & quadratis, in formam montis cujusdam naturalis, singulari quodam artificio est fabricata: & licet quadrangulæ figura ab ima parte sensim in cacumen confurgat, tamen lapides isti quadrati, ita inequali ordine compositi arte mirabilè videntur, ut moles tota montis à natura formati speciem representantes. Ascensus propter lapidum crassitiem gravis & laboriosus, securus talis est: & licet passu convenienti usus fuerim, vix tamen intra unam & dimidiam horam, Pyramidis summitatem ascendi, ubi planities est quadrata, spatium decem cubitorum in qualibet parte completens. Ab hac maxima Pyramide ad sequentem procedendo, in dextra parte sunt habitationes in saxo vivo eleganter excise, quarum superior pars transversim apposis sustentatur, est formata; nisi quod trabes prædictæ non quadratæ, sed semicirculari forma effinguntur. Parietes eadem quoque similitudine exsculpti. Volunt nonnulli, Regum hæc conclavia fuisse, aut Sacerdotum Ægyptiorum: quandoquidem, ut dicitur inferius, Pyramides istæ vel familiarum vel Parochiarum receptacula fuisse existimantur.

Secunda Pyramis paulò priore minor, ad geminum sagittæ iactum, ab illa distat. Ingressus interior in illam non patet, quem tamen occultum esse volunt. Exterius ad medium usque potest ad illam conscendi, cum ad eundem modum, ut prior illa, lapides habeat compositos; nisi quod paulò planiores & minores sunt. A medio verò lapides ita complanati sursum ascendunt, ut ultra progredi sit impossibile: quod eo consilio maximè factum apparet.

Inde verò tertia ejusdem Pyramidis pars, usque ad summitatem lapides habet, quasi neglectim & inordinatè collocatos, ut in parte inferiori; ita ut nisi series illa saxorum plana, quæ ad aliquot denos cubitos elevatur, impediret, conscendi ejus summitas, quemadmodum prioris, facile posset.

Tertia Pyramis, ad latus secunde versus civitatem, est Rhodopes illius, cujus jam meminimus, tota ex lapide dolato, ut conscendi non possit, fabricata: à qua ad ternum arcus jactum magis etiam versus civitatem, est caput collo & brachiis prominens, ejusdem metricis, septem cubitorum altitudine, habitu mirabili ex uno viroque saxo exsculptum. Volunt nonnulli, quòd ex illa majore Pyramide, quam introgressi sumus, per cavernam subterraneam in rupe excisam, quam lapidibus obrutam vidimus, angustus & occultus in caput hoc pateat aditus: atque ita inde oracula edita, vulgo gentilium existimante, per ipsum capitis os illa proferri. Circa caput lapides aliquot sunt erecti, in quibus sacrificia quadam apponebantur. Nunc quid fuerit, discerni non potest.

Palatii Josephi Patriarchæ Cairi adhuc superstitis jam mentio facta, C. VI. S. III. §. I.

IIX.

Aliud profundæ antiquitatis apud Ægyptios monumentum est in Cryptis locisque subterraneis, quibus prisca Mumia seu medicata corpora condi solebant. Suntque Cryptæ hæ subterraneæ è vivo Alabastro excisæ ac variis concamerationibus, veluti ingentibus aulis distinctæ, ut Labyrinthus videri possent. Inveniuntur juxta Pyramides, tantaque in iis Cadaverum est multitudo, ut qui ea perlustrare vult, primum perrepere necesse habeat, quæ de causa pauci sunt, qui fastidium hoc perferre valeant. *Pr. Radzivil. c. 4. f. 180.* Earum nobilissimam unam juxta Memphis hodiernam seu Cairo describit Petr. à Valle in Itinerario suo p. 372. & ex eo Kircher. c. T. III. *Synt. XIII. cap. IV.* Aliam ejusmodi Ignographiam delineavit, qui coram Cryptas tales lustravit, *Tir. Livius Burratinus*, Regis Poloniæ Architectus apud eund. *Kircher. cit. Synt. XIII. de Mumia*: Possentque aliquam lucem huic Themati addere non minus æstimanda monumenta Urbis Romæ, *Roma Subterraneæ* Titulo non incognita, quæ Antiqua Christianorum & præcipue Martyrum Cæmeteria continentur. V. recentem Editionem *Roma* hujus

Subterranea Tōmis I. I. à Paulo Aringbo comprehensam An. 1651. In primis vero Cryptæ Kiovienses in ulteriori Polonia non tantum ductibus Subterraneis, sed itidem emortuis à sexcentis annis nec dum corruptis corporibus conspicuæ. Meatum in iis magna varietas, nec exitus facilis, nisi Dux viæ adhibeatur, unde & Labyrinthum dici moris est: Quousque se extendat incertum, cum ante sexaginta circiter annos propter tremorem terræ in aliquibus locis collapsæ sint; Ad LXXX. millia tamen extendi & metallo vario subductas esse falsum est. Corpora non omnia quidem, multa tamen incorrupta in iis persistant, quod Græci Sanctitati Defunctorum, alii Condituræ cadaverum transcribunt; Aliorum corruptorum Crania aliave Ossa supersunt, in quibus iterum, singulare, esse quædam Crania suis quæque cellulis disposita, quæ Oleum sanandis ægrotantium morbis conveniens perpetuo stillare feruntur. FERIA prima Pasche Presbyter Kyvonienfis Sicris antelucanis peractis, cum aliquot fratribus in Cryptam descendere, defunctorum Patrum corpora invenire, eaque sacro thure suffumigando preculas abquot ex more recitare: Quo factò mortuos alloquitur exultabundus hisce verbis: Sancti Patres & Fratres, hodie CHRISTUS fracto Mortis jaculo à Mortuis resurrexit! Cui comites fratres respondent: Verè surrexit CHRISTUS DOMINUS. Quibus dictis, corpora denuò insumantes abeunt. V. Pluribus Joh. Herbinium de Religiosis Kyoviensium Cryptis, Jen. M D C L X X V.

IX.

Rudera prisæ Memphis inter dictas hæcenus Pyramides adhuc conservari præc. S. VII. traditum est. Hic de Carthagine veteri addendum, ejus itidem tenua quædam vestigia superesse, aliquas nempe muri reliquias & Partem Aquæductus. Visuntur in hunc diem aliquot tantum muri reliquie, idque usque ad quandam Cisternam latissimam atque altissimam: Remansit quoque quidam Aquæductus, qui Aquam è monte quodam triginta inde distante miliaribus in Urbem ducebat. Joh. Leo African. L. V. cap. L V I I. addit civitatem nunc ad extremum miseriarum & calamitatum redactam esse. Viginti tantum aut viginti quinque in ea reperiuntur Mercatorum officinæ, domus autem vilissimæ numerum vix attingunt quingentesimum, Ibid.

X.

Inter innumeras Antiquitates Italiae magnam partem prodiit Directorium Jan. Jac. Boissardi, de *Antiqua Urbis Romana Statu præcipulisque ejus Ruinis & Reliquiis, quæ in hodiernam usque diem supersunt* in T. III. *Antiq. ipsius pag. 1. & seqq.* lisdemque cognoscendis passim inserviet Andr. Schotti *Itinerarium*. Gallia palmarias Antiquitates ducit Jod. Sincerus, Amphitheatrum Nemausense, Pontem Gardium, Arcum Marii Arausionensem, Templum Dianæ Nemausi, Basilicam Plotinæ, vulgò *la Maison carrée* ibidem Statuas & Lapidem Vivisum in Basilica Burdigalensi, Palatium Tutelæ ibidem, Turrim in ponte Carantoni &c. *Pres. in Itiner. Gall. De Amphitheatro Dowæ V. præc. §. III. fin.* Apud Batavos haut procul Leida in Litore Oceani Germanici occurrunt rudera, Armamentarii Romani, quod *Arcem Britannicam* vocant, seu *Britteburgum*, 2° *huys van Britten* / à vicina oppositaque Britannia, tunc Pop. Rom. vestigale, unde frumentum Classibus ad præsidaria Romanorum horrea Rheni supercillis imposita importatum subvehebatur. Latent tamen sepulta, marique adobruta, nisi Cauro constantius flante; Tunc namq; nudatum arenis litus relictas à fundamentis reliquias recedente Maris æstu spectandas præbet, quamvis ex tenues ac perexiguæ reliquæ sunt, quando studium & improbitas hominum ad inusitatum spectaculum affluentium quicquid residui fuerat toties repetitis vulneribus omne exhaustit. *Hadr. Jun. Batav. Illustr. c. X. Conf. Ortel. Theatr. ad Tab. Holland.*

XI.

E Borealis Europæ Antiquitatibus indicamus Monumenta Lapidea veterum Heroum nostrorum, quæ passim per Germaniam, Angliam, Daniæ conspicua sunt, non pomposo quidem luxuriantis artis conatu, sed nuda simplicitate veteri constantia, ab interitu tamen securissima. Intelligimus Lapides majores ordinata serie in circulum dispositos, quos ut non fortuito confluisse unusquisq; facile agnoscit. Ita antiquissimarum rerum argumentum continere ipse simplex ordo indigitat. Cum namq; splendido literarum indicio antiqui carerent, rudem hanc formam in facinorum, rerum à se editarum, ipsius mortis memoriam perennem amplexi fuerunt. Sic Jacob Patriarcha in memoriam divinæ visionis erexit *Lapidem in Titulum. Gen. XXII. 18.* Idem quando cum Labano paciscetur

batur in montibus Galaad, ambo *Tumulum Testem*, seu *Aceruum Testi-*
monti ex Lapidibus struxerunt. *Gen. XXXI, 47.* Josua in memoriam
 transiit Israelitarum per Jordanem duodecim lapides ex alveo Jordanis
 posuit Galgalis. *Jos. VI, 20.* Similis jam priscorum Heroum nostrorum
 intentio, recensetque ingentem monumentorum ejusmodi numerum
 doctissimus Danicarum Antiquitatum vindex *Wormius in Monum. Da-*
nic. In Germania nostra Saxonia, Marchia vicinæque Provinciæ eadem
 non uno in loco habent, nec ignobilem eorum varietatem in Agro no-
 stro Francofurtano, ac præprimis secundo abhinc milliari ad Pagum
 Matschdorff videre est, quæ nobis simillima monumento Hiarni Regis
 Daniæ in Insula Hiarnæ semper visa fuit, de quo vid. cit. *Worm. Addi-*
ram. ad Monum. Dan. p. 4. In Anglia hujus notæ aliquod est ad vicum
 Long. Compton in Comitatu Oxoniensi *Rollrichstones* dictum, de
 quibus *Camdenus Brit. ann. p. 265.* *Vasta Saxa in orbem disposita Rollerich-*
stones vulgus appellat, hominesque olim fuisse, qui in saxa stupenda meta-
 morphosi riguerunt, somniat. Informia sunt, inæqualia, longique temporis ve-
 tustate multum immutata & exesa &c. Tunc: Hæc victoriæ alicujus monu-
 mentum ego crediderim & forte à Rollone Dano, qui postea rerum in Norman-
 nia potitus est. Omnium dn. nobilissimum est, quod prope Salisburiam
 nomine *Chorea Gigantum* & *The Stonehenges* proflat, à Camdeno ob va-
 stissimam amplitudinem *insane substructionis* nomen meritum, quod et-
 iam non unum è Scriptoribus Anglicanis in admirationem rapuit, qui
 tantæ molis lapides in loco aliàs minus petroso ibi congesti, vel in altum
 elevati fuerint, aliis insuper adjicientibus, certum horum lapidum nu-
 merum iniri non posse: Quam in rem & ingeniosissimus *Sydneyus* ita ce-
 cinxit in *Mirac. Angliæ*:

*Near Wilton fiveet hug heaps of Stone are found,
 But so confus'd that neither any eye
 Can count them just, nor reason reason try,
 What force brought them to sounlikely ground.*

Extant de opere hoc peculiaria Scripta *Jnici Jones of the Stonehenges an Sa-*
lisbury plain, & *Johannis Webb à vindication of Stonehenges, &c.* Eodem
 referenda singularia Saxa in Europa Septentrionali obvia & Monumen-
 torum vices explentia: *Wormius* apud Danos suos *Saxa Runica* vocat,
 & *Runarum*, veterum Sapientum istorum locorum Doctrinam ex iis e-
 ruit, quibus è nostris forsan assimilare licebit *Saxa* duo insolitæ magnitu-
 dinis

dinis in editioni parte Collium Furstenvvaldiæ adfitorum posita, nomine certe convenientissima: Nam universi tractus istius Incolæ Saxa, Runica, die Naunische Steine/ quemadmodum ipsos Colles die Naunische Berge vocant. Alia hujus generis Agris Francofurtanis nostris indicata in Nott. ad *Justi Chronicon Francofurti*. E rebus Gallicis huc pertinebit Saxum medio ab Urbe Pictavia milliari in via Regia, quæ Avaricum Biturigum ducit, occurrens, *La Pierre Levée* vulgo dictum, quod quinque lapidibus, quos circumire licet, fulciatur, ceterum amplitudine maxima, non plane quadratum, sed pene ovali figura, longitudine pedum XXV. latitudine XVII. unde hoc de eo Distichon formatum:

Hic lapis ingentem superat gravitate Colossum

Ponderis & grandi Sidera mole petit.

Viatores plerumque insculpunt nomina, & *Giphanii, Mercatoris, Ortelii, Georg. Braun.* in eo nomina jam præterito seculo legit *Merul. Cosm. P. II. L. III. c. X XVII.* Quomodo huc deportatum sit ignoratur: Fabula est, D. Rhadegundam quandam id capiti impositum huc deportasse. V. plur. *Merul.* loco modo citato, & *Gölatz, Itin. Gallic. p. 293. 294.* In Scoticis Antiquitatibus duos Terrenos tumulos numerant ad levam Carrontis Fl. sitos & hominum opera, ut res indicat, excitatos, qui vulgo *Duni Pacis* appellantur. Inferius ad eundem Amnem ad duos fere millia passuum est ædificium rotundum sine calce, sed saxis ita formatis, ut superioris Lapidis pars in inferiorem se inferat, ita ut totum opus mutuo complexu & saxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arctum se colligens; *Buchananus* opinatur Templum Terminis fuisse. V. *Atl. Mercat. ad Tab. II. Scotie.* Denique & de Ossuariis adeoque Umis nostris aliquid adjici non ab re fuerit: sed in transcurso, nam egerunt jam de iis doctissime eximii Viri *Thomas Browne Anglus,* & è Germanis *Cl. Baldunus & Mellensis:* Non in terra crescere, quod *Cromerus* & ex eo alii crediderunt, sed Cinerum & Ossium receptacula esse nemo amplius ignorat: Nostræ omnes fictiles sunt, eoque antiquissimæ Germanicæ simplicitati, non Romanorum fastui, respondent: At figuris non minus variant quam Romanæ, alio tamen ut opinamur, sine: Quas Nimschæ, pago milliari Gubena distante, eruimus, universum apparatus, Culinarium, cacabos, ollas, catinos, phialas, patinas, urceolos, lagenulas nobis præbuerunt, sola sartagine excepta, quæ tamen itidem in manu Rev. V. Dn. *Gotb. Treueri* Ecclesiæ hujus loci est: Semper quoque vacuas invenimus & ordinarias Urnas circumjacentes, quæ solæ

sola curatius tecta & ossibus ac cineribus repleta occurrerunt, una, duae, tres, sine dubio prout Funerum Curatoribus olim placuit, pro quarum numero & circumjacentes majori minorive multitudine constiterunt, decem, viginti & amplius, raro pauciores. Commentum itaque sumus, solas Urnas medias reliquarum Conditoria fuisse, ceteras tot figuris dispares adjectas, quod ex veteri Theologia plerorumque Septentrionalium & Orientalium Populorum Europa crediderint, Animas post obitum hominis cibo adhuc egere, eoque esculenta & potulenta nonnulla hisce tanquam congruis vasculis indiderint, in qualemcunque Animarum refecionem.

S E C T I O II

CATALOGUS URBIUM.

- D**Irectorium Autorum.
- I**I. Urbium Regiarum series.
- III.** Arcium Regiarum series earundemque singularia: Escuriale Hispanorum, Lupara, Fonsbellaqueus, &c. Gallorum, Alba Aula Anglorum, &c. Seraglio Turcarum, Meidan Persarum, &c.
- IV.** Sedes Principum.
- V.** Urbes primariae in Provinciis abunde dependentibus.
- VI.** Rerum publicarum & Civitatum Liberarum series.
- VII.** Loca Electionibus & Inaugurationibus Regiis, Custodia item Chindiorum Regiorum celebra.
- IX.** Loca Sepulchris Regum ac Principum celebra.
- IX.** Loca Characteres Sacro Regum, Peregrinationibus item Religiosis eorumdem celebra.
- X.** Urbes Peregrinationibus Religiosis celebres apud Christianos, Turcas, Gentiles: Aedes Lauretana: De monumento Muhammedis ejusdemque Tumba Pensili: De Peregrinatione Gentilium ad Monumenta primorum hominum, Dentem Simiae, Gangem etc.
- XI.** Metropoles Regnorum ac Rerum publ.
- XII.** Urbes commercii florentes: Civitates Hanseaticae.
- XIII.** Clavium Rerum pp. series.
- XIV.** Urbes Antiquitate Celebres.
- XV.** Pagi Urbibus aequales, Liberi, immediati Imperii.

I.

Historiam & Icones Urbium extantiorum praecedenti saeculo ediderunt Georg. Braun & Franc. Hockberg, quas denuo recudit, A. MDCLIX. Job. Jansonius, qui & aliud Theatrum Urbium IV. Voluminibus emisit, eorumque primo praecipuas urbes ad Septentrionalem Europae plagam: Illo celebriores Galliae & Helvetiae Urbes, III. Italicae & Maris Mediterranei, IV. Hispanicae aliasve ad Austrum & Orientem sitas comprehendit. Prodiit etiam Abr. Saurii Städtebuch / vermehret durch Herm. Adolph. Anthes. Francof. 1658. Pro Italia seorsim extat Theatrum Civitatum & admirandorum Italiae ad aevi veteris & praesentis temporis faciem à Job. Blacu 1663. Pro Belgio Regio

Tt

Novum

Norum ac magnum Theatrum Urbium Belgica Regia ad præsentem temporis faciem expressum ab eod. Job. Blaeu. Pro Belgio Fœderato Ep. Norum ac magnum Theatrum Urbium Belgica Fœderata. Theatrum Urbium Hollandiæ edidit Boxhornius. Germanicas Zeilerus & Merianus illustrarunt.

II.

In selectu Urbium primo commemoramus sedes Regum ac Principum: Quales in Portugallia *Lubona*; In Hispania *Madritum*; In Gallia *Lutetia Parisiorum*; In Imperio Germanico *Vienna Austriorum*; In Anglia *Londonum*; In Scotia olim *Edenburgum*; In Dania *Hafnia*; In Suedia *Stockholmia*; In Russia *Moscovia*; In Polonia *Cracovia*; In Bohemia *Praga*; In Hungaria olim *Buda*; nunc *Posonium*, *Pressburg*; Sedes Imperatorum Constantinopolitanorum olim, atque nunc Imp. Turcicorum est *Constantinopolis*, quam hi antehac *Adrianopoli*, & *Brusia* s. *Bursa* in Asia Minori habuerunt. Persarum Regis sedes est *Isphah* s. *Spahm*; Magni Mogoris seu Indiarum Regis *Agra*, sed quam, dum æstu graviori premittur, cum *Labor* & *Kisemira* urbibus Borealioribus Indiæ commutare solet. Siamensium Regis Sedes est *Judia*, Peguanorum *Siren*, Tonchinesis *Chebo*, Chinesis ac Tataricorum *PeKing*, Japoniorum *Jedo*. In Africa Abyssinorum Rex in castris agere illaque pro lubitu transferre dicitur, solis Liberis in monte Amara sub Equatore sito educationi relictis. Magni Tabacqui seu Regis Monomotapæ Sedem *Le Blanc* vocat *Zangebar* aut *Monomotapam* Itin. P. II. c. IV. Descriptiones Speciales è citatis ante Scriptoribus, Itinerariis, aliisque Libris petendæ; Nec defuerunt, qui aliquas earum foris descripserunt: Ut *Madritum Quinzana*, *Lutetiam Parisiorum Corrozelius & Belleforestus*, *Londonum Edwardus Storr &c.*

III.

Sedibus Regiis jungimus qualemcunque Arcium Regiarum Indicem: Quales in Hispania I. Famosissimum *Escuriale*, quo Reges ter quotannis secedere amant ab adjacenti pago *Escorial* ita dictum, alias Religiosis S. Hieronymi destinatum. Philippus II. id Impensis VI. Millionibus aut intra XXI. annos extrui curavit vi voti, quod post Prælium ad Fanum S. Quintini conceperat: Se r. Nunquam in prælium amplius itarum. 2. Monasterium hoc in locum combusti ante ibidem Monasterium S. Hieronymi iusto ornatu excitaturum, Scriptores priorum tempo-

temporum id summopere extollunt, & certare posse cum Ægyptiorum Pyramidibus, Veterumque Græcorum ac Romanorum Templis, Theatris, Amphitheatris &c. contendit *Merula P. II. L. II. c. XX.* At qui nuperius id spectarunt, *Bibliothecam, Altare Magnum & Pantheon* h. locum Sepulcrorum Regiorum admirantur quidem, cætera vero infra famam, quam posita esse autumant, inter quos Autor *des Voyages à l'Espagne c. XVI* quod descriptioni ejus impendit. Man kan nicht läugnen/daß es ein überaus schönes Kloster vor die Mönche sey / aber man kan auch nicht bejahen/ daß es ein gnug herrlicher Pallast vor einen Monarchen sey / wie Philippus der Zweyte einer gewesen; Welcher nach dem er es in ein und zwanzig Jahren auffrichten lassen und es zwölf oder dreyzehn Jahr genossen/sich verüßmete / daß von dem Fuß eines Berges und von seiner Kammer / er in einer und der andern Welt/ mit einem Stücklein Pappier/ 2. oder 3. Finger breit/ einen unterthänigen Gehorsam habe. Des Königes und der Königin Zimmer hat nichts Königliches. Man siehet da kein Geräthe/ und sagt man/ es wäre hier die Gewohnheit/daß/wann der König in eines von seinen Lusthäusern gehet/man alles dahin trage/biß auff die Betladen. Die Kammern sind da klein und niedrig / und das Geräfel darinnen ist nicht von einer solchen wunder Schöheit/daß man solte die Augen auffheben/umb es anzuschauen. Man machet ein groß Geschrey von der Menge der Schildereyen/von denen besten Meistern / und besonders von Titian, welcher da der vortrefflichste war in seiner Kunst. Man findet da viel von seinen Stücken / doch nicht so viel/ wie man es ausgeruffen: Die Spanier verstehen sich so wol auff die Gemähde / daß die geringsten ihnen wie Meisterstück scheinen. Und der Marggraff Serra von Genua / welcher da bey uns war / konte eines Castilianers Narrheit nicht gnugsam lachen; daß indem er wolte machen/daß wir uns über alles verwundern sollten/ja auch über die kleinste und geringste Ländereyen auf dem Gang da wir waren/sagte er uns/daß dergleiche keine in der Welt wäre/weil sie an einem Ort wären/allwo der König spazirete. II. *Aranjuez* itidem ejusdem cum vicino pago nominis à singulari gratia commendatur & ab eodem Autore describitur c. XIV. Sita ea in amœnissimo loco eoque veno tempore commorandi Sedem Regi præbet. Ist sonder Zweifel ein lustiger Ort / und die Spanier / welche keinen solchen gesehen/vergleichen ihn den Elisischen Feldern. Die Dichter ziehen in ihren Schauspielen davon ein / die Gärten und die Blumen / wie von einer Gegend / da die Flora selbst registret / in Begleitung aller ihrer Schätze.

III. *Aragonici Molendini*, tanquam unius è jucundioribus secesibus Philippi IV. sæpe meminit *Ferdin. Pallavicino* in Descriptione Casus Comitiss de Olivarez. V. *Buen-Retiro* Madrito adjacet, Arx itidem Regia, ampla quidem, sed humilis, & opus Comitiss de Olivarez, qui aliquot millionum impensis id excitavit. Iterum *Voy d'Esp.c.V.*

In Gallia Lupara in ipsa urbe Parisienti primaria Arx est, incendio ex parte tacta A. MDCLXI. at splendori suo sequenti tempore mox redita. Ingeniosi in eam scripti Lusus Poëtici passim noti sunt:

Non Orbis gentem, non Urbem Gens habet ullam,

Urbsve Domum, Dominum nec Domus ulla parem.

Quod alius invertit præmiumque CM. Florenorum abstulisse dicitur:

Par Urbi Domus hæc, Urbs Orbi, neutra Triumphis,

Et Belli & Pacis par, Ludovice, Tuus.

Cui iterum alii oppositi, sed lusus nimis serii, si non deterioris notæ, quosque proinde apponere religioni ducimus, quibus nihil antiquius priusve, quam Sanctum Axioma de non abutendo Nomine Principum. Arx Fontibellaquei, Fontainebleau, à limpida Fontium ibi manantium aqua, appellata à Francisco I. ad instantiam conjugis Claudie extructa fuit. Idem locus famosus est Spectri in vicinis silvis discursu, quod Magnum Venatorem vocant, *le grand Veneur*, crebroque exclamare auditur: *M'attendez vous; vel, m'entendez vous; vel, Amandez vous.* V. *Perefixe Histor. de Henry IV. ad An. M. DXCIX. pag. 293. 294.* Conf. *Petr. Matth. ad eund. A.* Deinde sunt, *Versailles*, *S. Germain en Laye*, item *Bois de Vincennes*, hodierni Regis frequentatione claræ. Arcem *Madritum* Franciscus in memoriam captivitatis suæ Hispanicæ condidisse fertur.

Arces Angliæ celebriores sunt *Aula Alba*, Arx *Windsorensis*, *Hamptoncourt*, *Greenwich*, *Nonesuch*. Aula Albæ, *Whitehall*, perfectionem deberi Cardinali Wolfæo vulgo ferunt. In *Windsorienfis* Castellii Ecclesia Henricus IIX. cum Coniuge Jana Seimora, Henricus item VI. & ab altero latere Edvardus IV. cum Coniuge & liberis sepultus est, sed tam profunde, ut Parliamentarii superiorum Annorum, cum hisce decollatum Regem Carolum I. jungere decrevissent, nec Cineres invenire potuerint: Unde cum intentione hac exciderent, eum Henrico IIX. addidit. Arx *Hampton Court* ab adjacenti pago nomen habet, sicut *Escaria-*

le & *Aranjuez* Hispanorum. In Arce *Greenwich* Regina Elisabetha nata, eoque hac præcipue delectata fuit.

In Dania sunt *Croneburg* & *Friederichsburg*. Arx Czarii Russici *Kremelini* nomine innotuit, magnificam variis in partibus structuram, Turresque omnes inauratas ostentans. Ist so groß und weit als eine ziemliche Stadt umfassen / mit dreyfachen dicken steinern Mauern und einem tiefen Graben umgeben / und mit statlichem Geschütze und Soldaten wohl versehen. Es seynd viel köstliche von Steinen aufgeführte Gebäude / Palatien und Kirchen darinnen zu finden / welche vom Großfürsten / Patriarchen / sirennehmsten Reichs-Nächten und Herren bewohnet und besucht werden. Es hatte zwar der vorige Großfürst Michael Fedorowis / so zu unser Zeit lebete / gute steinerne Gemächer / und ließ für seinen Herrn Sohn dem isigen Großfürsten ein sehr prächtig Gebäu und Pallast auff Italiänische Art auffbauen / er aber hielt sich Gesundheit halber / wie sie sagten / in einem hölzern Gemäch auff. Der isige Patriarch solt isund auch ein sehr prächtig Gebäu / welches nicht viel schlechter als des Großfürsten / ihm zu seiner Wohnung haben auffbauen lassen etc. Die Thürne seynd mit starck vergüldeten Bleche überzogen / welche bey hellem Sonnenschein einen schönen Glanz und daher der ganzen Stadt von aussen ein trefflich Ansehen giebt / daß etliche der Unsern / als sie in die Stadt kamen / sageten: Von aussen scheint die Stadt wie Jerusalem / innen aber ist sie Bethlehem. *Olear. Itin L. III. c. I.*

Arx Turcici Imperatoris vocatur *Seraglio*, Turca enim quamlibet ædem amplam *Serai* vocant, nomine hoc Persico ad vulgarem usum tracto, unde ab occidentalibus id ad Imperatoris Palatium, terminatione addita *Seraglio*, restrictum fuit, Turcæ vero cum de eo verba faciunt, distincte efferunt *Paldishab Serai*, h. Imperatoris Palatium. Viginti stadia ambitu suo completi videtur, quod spacium non continuis ædibus, sed Hortis Areisque amplissimis occupatur. Porta ordinaria, qua tur ad Palatium, cum cæteræ non nisi rarissime aperiantur, à Janitoribus in ingentem altitudinem effertur. Ad secundam Portam, quæ ad atrium ducit, ab Equis descenditur; Nec quisquam, nisi pedester, præter Imperatorem illud ingredi potest: In ejusque extremitate Divanum est; Nec defectus hic aliquis ordinis aut magnificentia. Quicquid ultra Portam Tertiam continetur, Christianis minus cognitum: Quod extra apparet, licet id non sit Architectonicis Regulis prorsus congruum, magnificum

ficum videtur, pinnaculis deauratis, turribusque fastigiatis illustre. *Tb. Smith. Constantinop. Not. f. 88. & seqq.* Specialiora ejus tamen exhibita apud *Tavern. P. III. singulari Sectione De P. interieur du Serrail du Grand Seigneur.* Græcorum Imperatorum Palatium noluerunt habitare, vel quod in Urbis strage nihil illæsum permanserit, vel mali nominis vitandi causâ. Idem *Smith. f. 90.* Persarum Regia *Meidan* vocatur, à Schach Abba Magno condita, sed minori, quam Regiam decet, magnificentia. Descriptionem Vid. apud *Tavernier. P. I. L. IV. c. V.*

IV.

Sedes, seu uti nunc dici solent, Residentiæ Serenissimorum Principum Germaniæ nostræ sunt: Electoris Moguntini ipsa *Moguntia*, Trevirensis *Augusta Trevirorum*, quam Jacobus III. Archiepiscopus & Elector circa A. MDLXIX. obtinuit, Colonienfis *Bonna*. Serenissimorum Electorum Secularium Sedes sunt, Bavarici *Monachium*, Saxonis *Dresda*, Brandenburgici, *Colonia ad Spream*, Palatini *Heidelbergæ*. Austriacorum Regentium Sedes est *Vienna*, Secundogenitorum *Oenipons Inspruck* vel *Linzium*, Linz. Duces Saxonie Vinariensis Lineæ cum in tres ramos abirent, *Vinaria, Gotba & Altenburgi*: Cumque Ramus Vinariensis iterum quadrifariam divideretur, Johannes Ernestus *Vinaria*, Adolphus Wilhelmus *Isenaci*, Joh. Georgius *Marsute*, Bernhardus *Jena* resederunt: Quæ sedes iterum numero minutæ, postquam *Isenacensis* sine Prole macula fato cessit. Marchiones Brandenburgenses in *Culmbach Bareutum* aliquamdiu pro sede habuerunt, Anspacenses *Onolsbacum*. Serenissimorum Ducum Brunsvicensium, Georgii Wilhelmi Sedes est *Cella*, Joh. Friderici *Hanovera*, Rudolphi Augusti *Guelpherbyrum*. Holsatiæ Duces agunt *Gottorpiæ*. E. Wirtembergicis Ducibus Dn. Eberhardus *Stutgardie* agit, Dn. Georgius *Mompelgardis*; Neoburgici Aula est *Düsseldorfii*, Urbe, raro exemplo à Pago denominata, cujusmodi quid tamen etiam *Pfullendorffium*, Urbs Imperialis, & *Jägerndorffium*, Ducatus ante Brandenburgici juris in Silesia, ferunt. Serenissimorum Anhaltinatus Principum hodiernorum sedes sunt, Johan. Georgii *Dessavia*, Victoris Amedei *Bernburgum*, Wilhelmi *Herzkeroda*, Caroli Wilhelmi *Servefta*, Emanuelis Lebr. *Cotberæ*. Cæterorum Sedes nominibus discretivis ipsorum ferè involvuntur. Borussia Ducalis sedes est *Regius Mons*; Curlandiæ *Mitavia*. Lotharingiæ Ducum Sedes *Nancy s. Nancejum*. Sabaudus *Turin* in Pedimontio agit. In Italia Magnus Dux

Dux Hetruriz sedem habet Florentiam; *Mantua, Parma, Modena* Duces in ipsis locis habitant, unde nomen gerunt. Sedes Principum Wallachiz est *Targovisco*, Moldaviz *Ras*, Transilvanorum *Alba Julia*.

V.

Urbes primaria Regionum & Provinciaarum aliunde jus accipientium sunt; In Sardinia *Cagliari*, in Sicilia *Palermo*, in R. Neapolitano ipsa *Neapolis*, Sedes Vice Regum Hispanicorum; Montisferratensis Marchionatus primaria urbs *Casal*; Ducatus Mediolanensis, *Mediolanum*; Comitatus Burgundici *Dola*; Belgii Regii *Bruxella*; In Hibernia Metropolis est *Dublinum*. *Goa* in India Orientali residet Vice-Rex Portugalliz, *Mannilla*, Philippinarum, *Lima* Peruvianus, *Mexici* Mexicanus; Aragoniz Regni primaria urbs est *Saragossa*; Belgarum supremus in India Or. Praefectus residet Bataviz, urbe Javæ Majoris. In Lithuania talis est *Vilna*, in Russia Rubra *Leopold*; In Silesia *Vratislavia*, in Moravia *Olmuz*. Huc reducimur Urbes Parlamentarias Gailiz, *Lutetiam Parisorum*, *Rotomagus*, *Roan*, *Redon*, *Burdigalam*, *Tolosam*, *Aquas*, *Gratianopolin*, *Divionem*, *Castrum Palam* seu *Pan*, *Metim*, *Enfishemium*, de quibus jam alibi dictum.

VI.

Inter Respublicas Liberas Venetorum Resp. ipsas *Venerias* habet, tanquam primam ac præcipuam Urbium suarum. Genuensium est *Genua*; Similisq; Resp. *Lucensis* est; Et dn. Italiz *Republicetta*, ob tenuem Conditionem suam dicta Resp. *S. Martini*, Ducatus Urbinensi inclusa, quæ tamen libertatem suam magni æstimat, ipsamque Venetorum Remp. carissimam Sororem appellare gaudet. Helvetii præter XIII. Urbes, quæ Cantones denominant, *Aquas*, *Baden* habent, ubi Comititia sua celebrant. Belgii Fœderati conventus excipit notissima *Haga Comitum*.

Geneva urbs Libera est sui que juris ad Lacum Lemanium sita, *Ragusa*, Civitas Turcæ Tributaria jure suo utitur in Dalmatia. Et si liberas Civitates Imperii nostri, tanquæ similes fere totidem Rebus publicis, huc agere licet, earum Catalogus à Juris Publici Scriptoribus hic exhiberi solet: *Aquigranam*, *Argentoratam*, *Augusta Vindelicorum*, *Asen*, *Bifontium*, *Brema*, *Biberacum*, *Bucbevia*, *Bucbornia*, *Colonia Agrippina*, *Campidunum*, *Colmaria*, *Domavorda*, *Dunkelspöla*, *Dortmund*, *Estinga*, *Francofurtum ad Moenum*, *Friedberga*, *Geninda*, *Goslavia*, *Gelnbusa*, *Gengenbachium*, *Giengen*, *Hagenau*, *Hamburgum*, *Halla Suevorum*, *Haidbrunna*, *Herfordia*, *Isena*, *Rauffbairni*

Rati

Kaiserberg / Landavium, Lindavia, Lubeca, Leutkirchen / Memminga, Müll-
busum, Münster in S. Gregorienthal, Noriberga, Nordlinga, Northusia, Offen-
burgum, Oberebenheim, Poppingen / Psullendorff / Ratisbona, Rotvila, Ra-
vensburgum, Reutlinga, Rotenburgum, Rosheim / Selestadium, Spira, Spinsur-
tum, Türckheim, Ueberlinga, Ulma, Wangena, Weissenburgum Weissenburg in
Nordgau / Weslar / Wila, Wimpina, Winsheimium, Wormatia, Zell am Ha-
mersbach. De singulis V. prolixius Scriptores J. P. & in iis Autorem Li-
mnas Enucleati L. IV.

VII

Veniendum porro est ad Urbes locaque speciali Charactere in re-
bus Hominum donatas: Taliaque primo loca Electioni atque inau-
gurationi Regum destinata. De Imperio Germanico sancit A. B. cap.
XXIIX. §. V. Invenimus ex Clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum,
illud à tempore, cujus contrarii non habetur memoria, per eos qui nos praces-
serunt feliciter esse jugiter observatum, ut Regis Romanorum futuri Imperatoris
in Civitate Franckford. celebraretur Electio, & prima Coronatio Aquisgra-
ni, & in oppido Nurenbergenfi prima sua Regalis Curia haberetur. Ante
illa tempora locus indifferens fuit. Vid. Comment. in A. B. passim.
Neque nunc etiam immutabilis creditur ejus necessitas esse: Quamquam
enim Carolus IV. Imperator Bulla Aurea statuerit Regum Romanorum designa-
tionem Francofordiae ad Moganum celebrari debere, idem tamen Carolus A. B.
Conditor ea quae de Electionis loco statuta contraria sanctione ad praetextum,
quod tantam Electionem loco restringi per absurdum foret, Anno à Nativitate
Domini MCCCLXIII. palam rescidit, summa ratione. Non enim è Majesta-
te tanti Imperii est, ut Princeps semper circum Rheni margines bereant immo-
biles, fierique potest, ut Imperator cum Electoribus procul in Hostili Solo degat
adeo diffito, ut intra praefinita Bulla tempora nullo pacto Francofordiam attingere
possint ad eligendum, si Imperator forte occumbat, aut in fata concedat.
Hec non scribo, quod putem temere majorum morem mutandum. Magni enim
Provinciales faciunt, T. J. Cto. servari ipsis antiquas consuetudines; Sed quod
non sit Principibus necessitas imposita, solum Franckfordiae Electionem ce-
lebrare. Non me tam latet, diu extra Romanum Agrum, qui Italia terminaba-
tur, non potuisse dici Dictatorem. Ita doctissime Hartm. Maurus de Coron. Ca-
roli V. in T. II. Scr. Germ. Schard. f. 853. 854.

In Polonia locus Electionis olim fuit Petricovia, Matth. à Michov. Chron.
L. IV. c. LXXX. Postea vero Unione Regni Poloniae cum Magno Ducatu Li-
thua-

thuaniz facta, Rex eligitur prope *Varfaviam* & Pagum *Wola*, in patente Campo, cum ipsa Urbs *Varfavia* tantam Electorum multitudinem non capiat. Vid. *Cl. Hartkn. Diff. de Pol. I. §. IX.* At Coronatio olim *Gnesæ* peracta, ubi etiam insignia Regni antehac asservari solita, quæ demum in Coronatione *Vladislai Loctici* An. M ccc xx. *Cracoviam* translata sunt. Neugebaur. *L. III. Hist. P. I.* Incidit postea Controversia tempore *Ludovici* Regis, utrum Coronatio more majorum deberet *Gnesæ* fieri; Sed *Ludovicus* proximorum Regum *Vladislai* *Avi* & *Casimiri* Avunculi secutus exemplum, *Cracovia* Coronam accepit *Cromer. L. XIII. Rer. Pol. & ex eo Cl. Hartkn. c. l. §. XV.* In *Dania* cum Regnum adhuc electivum esset; ritus eligendi & coronandi *Londini* *Scanorum* peracti, cujus loco ab hodierno Rege assumptum *Fridrichsburgum* in *Selandia*. At cum *Margarita* tria Regna Septentrionalia conjunxisset, sanxit, ut *Halmstadium* locus esset, quo Ordines convenirent pro Novo Rege eligendo. Verba *Pontani* hanc in rem supra citata *c. VI. §. IIX.* Apud *Svedos* Regem *Upsalia* coronari moris est, tanquam veteri sede Regia *Svedicorum* Regum. Ibidem Electio etiam peracta ad Lapidem hodiernum superstitem *Morasteen*, Saxum majus, aliis minoribus circumdatum, in quibus Regis & Procerum confessus erat, situm in Prato *Moraeng* dicto, quod speciosa porrectum planitie capax erat multitudinis. Conf. *C. VI. §. IIX.* Sed hujus hic pariter ac in *Dania* non amplius habetur ratio, postquam Regna hæc ex Electivis in Hereditaria transferunt. In *Gallia Remis* seu *Durocortori Remorum* Solennia Coronationis Reges suscipiunt: Ubi inaugurari Reges invaluit: *Gramond. L. I.* Non tamen lege aliqua, sed unice ex Consuetudine. Ideo cum *Guifiani* Comitibus *Blesensibus* A. MDLxxxix. Legem veluti Publicam potuissent: Ut nemo Rex legitimus in posterum haberetur, priusquam *Durocortori Remorum* Sacro Oleo, quod in *B. Remigii* canobio religiose asservatur, more solenni inunctus esset; *Henricus* IV. vero interea *Remis* arceretur, Prudentiores Decretum illud ut insolens & actu *Guifianorum*, qui urbem & Insignia Regia in potestate, habebant, ab *Emissariis* suis propositum arguerunt & iniquum esse dixerunt, Legitimam Regni successionem, quæ proximo agnato Lege Regni deferatur loco certo includi. *Thuan. L. clix. ad A. M dxciv.* Itaque, pergit, tum magno consensu decretum fuit, nihil causæ esse, cur minus solennis Inauguratio dici deberet, etsi minime *Durocortori* facta esset; Nam exemplis constare in Imperatorum & Regum consecrationibus secundum

tempora semper variasse; Pipinum & ejus filios Carolum & Carolomanum minime Remis inunctos; dein Ludovicum Ludovici Senioris F. apud Ferrarias in Senonensi pago. & uxorem ejus nullo presente Metropolitano à quibusdam Episcopis ab Hugone Abbate, & cæteris primatibus missis consecratos & coronatos: cum denique duo filii Roberti Andium Comitis è Saxonia oriundi superessent Odo videlicet & Robertus, Burgundiones Aquitanosque procures in unum congregatos, Odonem grandiozem natu licet reluctantem Caroli tutorem constituisse, à Valtero Archiepiscopo Senonensi inunctum: Rodulfum postea Burgundionem à Carolo Simplicie tunc captivo Regno prepositum, & III. Eid. Vul. 10 ccccxxv. Augustæ Successionum consecratum fuisse; eo autem mortuo Ludovicum Caroli Simplicis F. à Wilhelmo Archiepiscopo ex Anglia reductum, & IV. Kal. Vint. quarto post anno apud Laodunum inunctum: Regno demum in familiam Hugonis Magni Ducis translatò Robertum ejus nepotem Aureliani in Regem consecratum ac coronatum: Hujus rursus filium Hugonem juvenem Compendii insignia Regni cœpisse: His exemplis manifestum fieri, Francorum Reges non omnes in Remensi Ecclesia vel à Remensi Archiepiscopo Regno inauguratos; Atque adeo constare, Remensem Presulem extra Belgicam nunquam Regem Francorum consecrassè: quippe eandem cujusque Metropolitani potestatem in Metropoli sua esse, nec esse, cur unus tanquam proprium jus ambiat vindicare, quod multorum esse commune constat, alioqui ex eo quosdam inferre ausuros, majorem vim Sacramentorum esse apud illos, quam apud alios; quod Ecclesiæ unionem divideret, neque vero in eo contra legem peccatum; nam nullam de ea re legem conditam, quæ præcipiat Regem præcipue Remis, aut alibi prohibeat consecrari: nec privilegiis Remensem Ecclesiam nisi posse; nam si quæ sunt, nulla illa esse, utpote nec in Conciliis Generalibus coram aliis Episcopis recitata, nec ad alias Ecclesias transmissa; ac denique nulla illis familiari vel publica relatione propalata. Quem locum integrum utut prolixiusculum allegandum duximus, quod non tantum Remensem istam controversiam plene exhibeat, sed superius citato Textui A. B. non exiguam lucem addat. In Anglia *West-Monasterii* in Templo Cathedrali eundem actum peragi moris est; In Bohemia *Praga*, in Hungaria *Posoni*: Ubi & Clinodia Regia custodiuntur, curam eorum gerentibus duabus personis illustribus, quas *Conservatores Coronæ* appellant: Sicque *Coronam Regni Poloniæ* moris est asservari *Cracovia* in Thesaurò Regni per Thesaurarium Regni Supremum; Claves servantibus Castellano Cracoviensi, & Cracoviensi, Polniamensi, Vilnensi, Sendomiriensi, Calisienti & Trocenti Palatinis, qui tamen Thesaurum recludere non

non possunt, nisi cum Consensu omnium Ordinum *Cl. Hartknoch, c. l. §. XV.* Clinodia Anglia in *Turri Londinensi, The Tower of London* tanquam loco, in quo & ex quo Principalis Jurisdictio auspicia legitima accipit & incipit: Imperii Germanici *Noriberge*, unde & instante Coronatione Imperatoriæ sollemniter peti solent. Vid. præter alios *Matenes de Coron. Ferdin. III. f. 88.*

IIX.

Sequitur, ut Loca nonnulla Sepulcris Regum ac Principum celebria commemoremus. Qvalia: *Escorialis* illa pars *Pantheon* dicta, de qua præc. §. III. *Fatum S. Dionysii, S. Denis*, pro Regibus Galliarum: *West-Monasterii* Templum Cathedralæ pro Regibus Angliarum: *Roschildia* pro Regibus Daniarum. V. præc. c. V. §. IX. *Nidrosia* pro priscis Regibus Norrvegiarum V. c. VI. §. VII. In Regno Svediarum *Upsalia* tres editiores colles aut tumulos ostendunt, in quibus Regum Svediarum cineres & ossa servantur. *Loccen. Antiq. Sueo-Goth. L. II. c. II.* Apud Russos conduntur in templo *S. Michaelis* in Arce *Moscovitica* sicut. V. *Olear. L. III. c. I.* Apud Persas *Ardebila* condimoris est T. eod. *Olear. L. IV. c. XXII.*

IX.

Addendum porrò de Locis Characterè Sacro Regum notis: Quemadmodum Imperatores Germanici sunt *Canonici Aquisgranenses & Roma S. Petri*, Reges Hispaniarum *Canonici Burgenfes*, Reges Galliarum *Abbatres S. Hilarii Pictaviensis*. Iidem postmodum Coronationis proficiscuntur, ad *S. Marculphum*; Reges Poloniarum ad locum Martyrii *S. Stanislai* in adfita Cracoviarum Urbe seu parte *Casimiria*; Imperatores Turcici ad *S. Hiobum*. De quibus plur. *Not. Dign. Diff. V. c. I. §. V.*

X.

Aliarum deinde Urbes locave communiorem quendam Characterem à Peregrinationibus Religionis ergo habent, quo advenis omnibus se æque impertiunt. Talis apud Judæos olim erat *Hierosolyma*; Quarum & Christianos mediis seculis magno numero excepit, quod Sanctitati Oeconomicae V. T. novam ex conversatione Christi & Apostolorum successisse putarent: Quarum res quam debili fundamento nitatur V. ap. *Voet. T. III. Diss. de Peregr. Hierosol. p. 1002.* Interim inter quatuor primarias Peregrinationes Religiosas Christianorum Catholicorum hæc *Hierosolymitana* locum acceperit, præterquam deinde sunt II. *Romana* ad Limina Apostolorum Petri & Pauli. III. *Compostellana*, ad S. Jacobum: Quam tamen

è Catholicis ipse *Baronius* in dubium vocat *Martyrelog. ad D. XXV. Jul. IV.* Denique *Lauretana*, ad eadem B. Virginis Loreti quam Divitias Thefauris Regiis majores possidere dicunt. *Turcarum Peregrinationibus* notissimæ sunt *Medina & Mecca*; Hæc ob Tumbam Muhammedis, illa ob ejusdem nativitatem, initiaq; Religionis hic liberius facta, postquam Mecca excesserat. Sed I. Corpus Muhammedis nusquam videtur, quod ipsum Muhammedanorum Antistitem jam ante duo secula fassum legimus apud *Ludov. de Barthema*, seu uti alias vocant, *Vartomannum*, & *Romanum Patricium*. Rogaverat Dux Caravanæ Antistitem Medinensem, permetteret sibi videre Corpus Muhammedis, precium fore i. V. M. Seriphorum; At ille quasi lymphatus: *Audesne his lun inibus, quibus tot patraſti scelera eum velle conspicari, cujus intuitu Deus Maximus Cælum ac Terram creavit? Cui iterum Dux: Domine verum dicis, sed abs Te unum liceat impetrasse, ut videam Prophetam, quo viso in ejus gratiam effodiam tibi mox lumina.* Antistes vero respondit: *Cuncta Tibi aperiam, Princeps: Nemo it inficias, quin hic Prophetæ noster vitam exuerit, qui si voluisset, potuisset quidem apud Meccam decedere: Verum ut ineptia speciem præ se ferret, eoq; nos instrueret exemplo, hic quam alibi maluit rebus humanis exui, illicoq; in Deorum sedes relatus est ab Angelis, adeoque in cælum veluti compar receptus est.* Tum delubro egressus Dux ad Ludovicum ceterosq;: *Respicite, pro quare quaternæ millia Seriphorum prodigere volebam.* Itin. L. I. c. XIII.

II. Nec Tumba ejus pensilis usquam est: Quod passim ex Itinerariis constat. Id etiam exploratum vobis sit, adjuratissimæq; vobis astruimus, inibi ferrum, chalybemve hauri esse, minusve Magnetem. It. *Ludov. de Barthema* ib. III. Occasio vero, cur pensilis esse credi cœperit, ex eo nata, quod Mausoleum altius elevatum, columnis non adeo crassis sustentetur: Cumq; conclave illud angustum & obscurum sit, nec aliud lumen, quam lampadum admittat, iis qui è longinquo prospectant, Pensilis Tumba videtur: Sed qui propius acceſſerit, facile animadvertet, illam columnis impositam. Princ. Radizivil. Ep. II. f. 40. De Peregrinationibus Saracenorum & Gentilium ad Monumenta primorum hominum in Insula Zeilan aliqua tetigimus c. V. §. XXI. Ad Dentem Simiæ in eadem Insula sumptuosissimis itineribus itum fuisse ex Itinerariis prolixè tradit *Carolus. Hedendægſch Heyden-dom* L. I. c. VI. P. II. Quas nugas pluribus hic exponere non vacat. Fluvium Gangem singularis Sanctimonie causa à Gentibus Asiaticis visitari dictum C. III. s. III. §. XVII.

XI.

Primæ Sedes Archiepiscopales sunt, Toletum in Hispania, de cujus Archiepiscopi Dignitate V. P. II. c. I. §. XVI. Bracara in Portugallia, V. prac. C. IV. S. I. §. I. n. 3. Durocortorum Remorum in Gallia: Salisburgum nunc in Germania, olim Magdeburgum: In Anglia Cantuaria: In Scotia S. Andrea: In Hibernia Armacum, Armagh: In Dania antehac Londinum Scanorum: In Suediâ Upsalia: In Polonia Gnesna: In Bohemia Praga: In Hungaria Strigonium. Patriarchæ Indici Sedes Goa est: Patriarchæ Venetorum Gradus: Patriarcharum Orientalium Ecclesiarum Sedes Græca voce KAPAI, Capita, comprehenduntur. K. est Constantinopolis, A. Alexandria, R. Roma, nunc Russiæ, A. Antiochia, I. Jerusalem.

XII.

De Emporiis, adeoque Urbibus commerciis claris eodem ordine agendum esset, sed harum plenior notitia in aliam occasionem rejicienda est. Hic satis ducimus *Civitates Hanseaticas* allegari, quas in Borelioribus Europæ partibus, inprimis Germania communis causa servandorum commerciorum libertatisque eorum olim junxit, non quidem Fœdere aliquo, id n. condere solum est Summum Imperium habentium, sed liberiori consociatione Mercatoria; Habenturque hoc fere numero: *Lubeca, Brema, Rostochium, Wisnaria, Thorunium, Elbinga, Dantiscum, Regiamons, Brunsberga, Riga, Dorpatum, Revelia, Stetinum, Stada, Ulzenia, Buxtehuda, Stargardia, Anclamum, Gotnovia, Hamburgum, Lundenburgum, Gryphisvaldia, Colberga, Colonia, Osnabruga, Susatum, Minda, Hervordia, Paderborna, Lemgovia, Tremonia, Monasterium, Neomagum, Daventria, Zutphania, Svvolla, Hardervicam, Gröninga, Wesalia, Duisburgum, Elburga, Sauria, Ruremunda, Arnheimium, Campa, Bolsverda, Lippia, Unna, Hamma, Emerica, Bilefelda, Venloa, Brunsuiga, Magdeburgum, Hildesia, Goslaria, Göttinga, Hannovera, Eimbeca, Hamelia, Cosfeld, Stolpa, Rugenvalda, Berga in Norrvegia. Alias, quas autem dubii juris esse putant, referunt, Halam, Stendaliam, Soltquellam, Berlinum, Brandenburgum, Francofurtum, Halberstadium, Quedlinburgum, Ascherlembiam, Northeimium, Helmstadium, Vratislaviam, Cracoviam. Sed fieri potuit, ut jure hoc sponte sua hæ Civitates cesserint, vel saltem id amplius curare neglexerint. Ita n. Marchicæ Civitates nostræ à tempore Joachimi I. Electoris Hansâ abstinerunt, nequam sinistre suspicandi Occasionem moverent Principi suo, cum alias non infimo loco in Fœ-*

dere Hanſeatico eſſent; Geritque hodiernum Francofurtum noſtrum ſignum Hanſæ, ferrum, quod in modum anchoræ ductum eſt, ſupra ingreſſum Auſtralem Curia videndum. Ac veluti in quatuor Claſſes diſtinctæ fuerunt, ita totidem Metropoles, die Vier Quartierſtate poſuerunt: I. *Lubecam* pro Civitatibus Pomeranicis & ſex Vandalicis. II. *Danſiſcum* pro Civitatibus Boruſſiæ & Livoniæ. III. *Coloniæ*. IV. *Brunſweigam*. Habuerunt & totidem Emporia ac Stapulas mercium I. *Brugis*, quod poſtmodo Antwerpiam tranſlatum fuit. II. *Londini*. III. *Novogardiæ* in Ruſſia. IV. *Bergæ* in Norwegia. *Lubeca* Conventus ſuos inſtituere ſolent, qui tamen, quod rariores ſint, factum fuit, ut communes cauſæ pleræque *Lubecæ*, *Bremæ* & *Hamburgo* nunc committantur. Ibidem Archivum ſuum habent, ipſiusque Civitatis Sigillo in cauſis Fœderis ſui utuntur. Peculiare nomen *Civitatum Vandalicarum* inter eas gerunt, *Lubeca*, *Hamburgum*, *Roſtochium*, *Straleſunda*, *Wiſmaria*, *Luneburgum*. Quarum & Conventus præliminares, quos inſtituere ſolent, antequam Comitia univerſæ Hanſæ celebrentur, à ſuo nomine Conventus Vandalici dici ſolent. V. plurib. de Civit. hiſce *Job. Angel. Werdenbagen* & poſt eum *Joach. Hagemeier de Fœdere Hanſeatico*.

XIII.

Sequitur ut *Claves Rerumpublicarum* attingamus, h. Urbes locave, per quas ad Regna & Regiones ampliores liberior patet aditus. Tales ſunt *Claves Gallia*, quas Regi ſuo ſe procuraviſſe Cardinalis Richelius gloriatus fuit, *Perpinianum* ad Hiſpaniam, *Briſacum* ad Germaniam, *Pinarolum* ad Italiam V. P. II. c. III. §. II. Eodemque in loco & *C. ſalim* in Montisferrato habuit, cum adverſus Hiſpanum defendendam A. MDC. XXIX. conſuleret. V. præc. c. VI. S. I. §. III. n. 6. Tres *Claves Imperii Hiſpanici* Carolus V. olim commendavit Philippo II. Filio, *Vliſſingam* in Seelandia pro Dominio Oceani Germanici, *Gades ſ. Cadix* pro Oceano Atlantico & aditu Maris Mediterranei, & *Golettam* in Africa pro ipſo Mari Mediterraneo. *Oreſunda* Clavis Maris Balthici ſupr. c. III. P. II. §. X. In eodem *Memelia*, Clavis ad Sinum Curonenſem, & *Pillavia* Clavis ad Sinum Dulcem, das friſche Haf. *Barvicum* ad *Tyredam*, vetus Clavis Anglorum ad Scotiam. *Galeum* Clavis eorundem ad Galliam ſupr. cap. III. P. III. §. V. *Rocroium*, Clavis Hiſpano-Belgica ad eandem, *Tanti momenti locus*, ut incubanti illic præſidio Luteriam uſque pateat aditus, & *Campania* in immenſum patentis *fuſa planities excuſſionibus Rocroacis obnoxia*

noxia fit. V. Priol. C. II. c. II. Corcyra seu *Corfu*, Clavis Maris Adriatici, *Supr. c. V. §. XII. n. 7.* Dardanelli, *Sesius & Abydus*, Claves ad ipsam Regiam Turcarum Constantinopolin, *Supr. c. III. P. III. §. V.* Insula *Formosa* Clavis est commerciorum in China & Japania exercendorum, *Supr. c. V. §. XIII.* Insula *Ormus* Clavis Sinus Persici. *Cit. c. V. §. XVI.* *Noteburgum* Clavis Svedorum ad Russiam Moscoviticam: *Caminecia Podolica* nunc Clavis Turcarum ad totam Russiam Rubram, aliosve *Tractus* Poloniz. *Erzerom* Clavis eorundem ad Regnum Persiz. *Tavern.* L. I. c. II. *Varodinum* Clavis inter Hungariam & Transilvaniam: *Ferrara* Clavis Status Ecclesiastici, *Supr. c. VI. S. I. §. III. n.* *Vallis Telina* Clavis Italarum ad Germaniam V. c. VII. §. XV.

XIV.

Denique & Urbium antiquitate celebrium mentio injicienda: Urbs *Nackswan*, in Armenia creditur omnium antiquissima & à Noacho Arca egresso condita esse; *Nack* apud Armenos Navim, *Sivan* mansionem significat. *Upsalia* Svedorum non tantum Svediz, sed plerarumque Europæ Urbium antiquissima & Abrahæ coeva esse perhibetur: Cui tamen aliam in ipsa Svedia æquiparant, *Birkam* bidui itinere Upsaliâ distantem. In Germania antiquissima dicitur *Treviris*; In Helvetia *Solodorum*, Urbs *Treviri* coeva, quam ideo & *Treviris* Sororem vocant. In Gallia est *Nemansius*, *Nismes*, V. c. VI. S. I. §. II. n. 10. In Polonia *Gnesna*, à *Lecho* Reip. Polonicæ conditore extructa. De *Seburgi* & *Londini* Scannorum profunda antiquitate, quamque tempore Nativitatis Christi flourerint V. *Pontan. Chorogr. Dan. fol. 723.*

XV.

De Pagis tanquam Cognatis Urbium tria verba adjicimus: Esse nimirum, qui æque Libertatis Titulo gaudeant ac Civitates, *Pagos Liberos*, Talemque in Helvetia prope *Lachon* esse, nomine *Gerissavv*, qui nulli Cantoni subjectus sit & Liberam faciat Remp. scribit *Sprenger. J. P. L. L. c. II.* In Svedia jus vota ferendi etiam Pagis competere notum est, licet votum tantum modo Consultivum habeant, vocanturque Delegati eorum *Heretagsbauren*. *Immediatorum* in Imperio nostro *Pagorum* meminit Instr. Pac. Art. V. §. II. & Goldast. *Epist. Dedic. der Reichshändel.* Es seynd freye Reichsdörffer / Schuffelheim / Godarmstein / Gamb und andere so mit Hoch- und Niedergerichten begabet / und allein Kayserslicher Majestät ohne Mittel unterworffen ap. *Briegold. P. I. Diss.*

Dise. XXIII. Specialia de Pagis adduci possent: Ut in Lotharingia prope Nancejum ad Montium Radices esse pagum *Marche-Ville*, cujus Incolas perfidia aliquando in suum Ducem (quem Historiæ *Fridericum II.* appellant) notatos ferunt, atque ea de causa, quotiescunque cum reliquis Principibus domesticis epulari contingit, Panem eis inversum, apponi consuevisse. *Merul. Cosmog. P. II. L. III. pag. 487.* Et infinita alia. In Hollandia *Haga Comitum* pro Pago haberi solet, sed tali, de quo pauca tantum & infra dignitatem ejus ferè adhuc sunt, quæ *Ortelius* dicit *Theatr. ad Tab. XLIV.* *Guicciardinus* agnoscit hunc Pagum amplitudine, opulentia, venustate, & amœnitate cæteros Europæ pagos antecellere. Habet enim duo millia domorum, inter cæteras Regiam ædem, in qua Principis summum tribunal. Prope est nemus opacum, avium cantu, & ferarum aspectu & oculis & auribus jucundum. *Comopolim* potius appellaverim, & cum *Ctesiphone* Pago in Assyria ad Tigrim fluvium ab omnibus Scriptoribus celebrato comparare ausim: De quo *Strabo* scribit, eum pagum urbis potentia & magnitudine esse, ibique Parthorum Reges hiemare solere, Seleuciæ urbi parcentes. Videntur & in Imperio nostro Pagorum nomen olim habuisse *Bamberga*, *Schlestadtum*, *Hagenoa*, *Ulma*, sed in nota ista in Quaterniones Imperii divisione, quam examinari hujus loci non est. Pagi certe si sunt *Societates Rurales*, hæc loca Pagos non esse nemo facile diffitebitur.

CAPUT IX.

DE

INCOLIS ORBIS.

SECTIO I.

DE

ORIGINE ET MIGRATIONI-
BUS GENTIUM.

I. Q'lo sensu verum sit omnia propter hominem esse?	le, invasiones in Provincias Romanas.
II. Noachica Orbis Divisio.	VI. Quadorum nomen ac gesta.
III. De Origine Gentium Americanarum.	VII. Vandalorum nomen, Sedes, Tituli Principum à Vandalis sumpti.
IV. Cur Bellicosarum Gentium origines obscura sint? Cur Septentrionales tractus hodie tam populosi non sint, quam olim fuere?	VIII. Venedorum ac Slavorum origo & res gesta.
V. Gotthorum nomina, solum nata-	IX. Franci.
	X. Longobardi.
	XI. Hunni, Siculi, Ugri, Hungari.
	XII. Turca, Tatari.

I.

JAmque homines qui colant Geocosmum, introducendi veniunt, quippe quos Divina Majestas constituit super opera Manuum suarū, quorumque pedibus omnia subjecit Ps.IIX. Quapropter & vulgo in ore est: *Omnia propter hominem, hominem propter Deum esse.* Quod tamen dubiis non caret, si extra Geocosmum nostrum evagemus, aut oculos intendamus in immensam illam corporum celestium vastitatem, ac latentem in nostra usque tempora cognitionē Viæ Lactææ, Plejadum, Stellarum Nebulosarum, Planetarum Circum-Jovialium, & in universum in maximam disproportionem inter Terram nostram & celos iisq; inserta Corpora. Hominem enim eorum finem esse, quorum pleraque vix nostro seculo animadvertere cœpit, maximā parte forte nunquam

Xx

animad-

animadvertet, & cujus ipsum amplissimum habitaculum vix punctum, dici meretur, si cum iis in comparationem veniat, res extra dubium posita non est, aut certe ab intellectu nostro satis concipi non potest. Sed hæc alius loci sunt. Homines, tanquam Incolas Orbis in origine sua, externis Characteribus, Lingvis, Moribus & s. in præsens nobis curatio erit.

II.

Originem indigitamus eam, qua in amplissimas Societates Gentisque & quibus conditoribus abierunt: Ita enim occasionem præbuerunt Geocosmo in Regiones & Provincias dividendo. Quorum quidem fontes Interpretes Sacri jamdudum ex *Gen. X. 11. & seqq.* petivere, doctis conjecturis tamen potius, quam solida veritate nisi. *V. Jos. Ant. L. 1. c. XVII. Jun. not. in cit. Cap. Gen. Cluver. Germ. Ant. L. 1. c. IV. V. & c. Voss. de Idolol. Gent. Bochart. Geog. Sacr. & alios passim.* Ad generalem noticiam facit vetus traditio de tripartita Orbis divisione *κατὰ γενεάν*, uti ferunt, à Noacho filiis suis facta, quam & testamento firmasse ac Semo tradidisse apud Eusebium & Cedrenum legitur: Sed hæc nimis incerta sunt. Tripartita interim Orbis divisio non improbabilis est, sub aliis tamen quam Europæ, Asiæ, Africæ nominibus, quæ Homeri ævo adhuc ignorata, ut Strabo docet L. XI. Centrumque videtur Euphratem habuisse, atque ad hunc ejus partes coisse, quod ex *Gen. X. 20.* liquet jam subjiciendo. Semo Oriens cesit; Est enim Pater omnium *Bene Heber*, h. Trans-Euphratensium *Gen. X. 20.* Quod eodem sensu reddimus, quo Abraham ab Heber vocatur Hibri, h. non Hebræus, sed ut LXX. interpretati fuerunt, *περίτης*, Trans-Euphratensis, quia ex Trans-Euphratensibus venerat: Et *Bene Kedem* alibi sunt non filii alicujus Kedem, sed Orientales: Semum quoque Patrem filiorum Heber Patriarchæ, ut vulgo id reddere solent, solum dici connexio Textus non patitur. Accedit *Josephus Ant. 1. VII.* Semo tertio Noe filio filii fuerunt quinque qui Asiam usque ad Indicum Oceanum incoluerunt, ab Euphrate propagande ditionis initio facto. Japetum deinde, & prolem ejus Occidens & Septentrio mansit: A Tauro & Amano montibus incipientes pertingebant in Asia ad annum usque Tanaïm, in Europa usque Gades. *Jos. c. 1.* Chami vero filii Syriam & regionem Amano Libanoque montibus inberentem obtinuerunt, quicquid ejus ad mare vergit occupando & Oceanum usque ditionis terminos proferebda. Idib. Unde Ægyptus Terra Cham vocatur *Psal. LXXII. 10. LXXXI.*

4. & adhuc Hieron. ævo ita dicebatur, in Tradit. ad Genes. *xxvii* Plur. de Isid. & Osr. Chemnis urbs Thebaidis atque Insula apud Herod. in Euterpe, hodieque Chemi à Coptis appellatur; Et ipso Africanorum communi Numine, Jove Ammone, haut dubie non alius quam Chamus tanquam communis omnium conditor intellectus: *Lucan. IX.*

*Quamvis Æthiopum populis Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus sit Juppiter Ammon.*

Confer. Comment. in Genes. c. I. *Sulp. Sev. L. I. c. VI. Eutych. Annal. Alexand. p. 52. & seq.*

III.

Ab his itaque divisæ sunt Gentes in Terra post diluvium. *Gen. X. 31.* Et quo quemque fors & Deus tulit, eam Terram cum suis occupavit, ut tam maritima, quam mediterranea cultoribus replerentur. *Jos. Ant. I. VI.* Fecit ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem Terræ, definiens statuta tempora & terminos habitationis eorum. *Act. XVIII. 26.* Specialia de unius atque alterius gentis hinc ducta origine dabunt, quos jam citavimus. Nobis vero hoc præcipue hic agendum venit, ut de celebrioribus istis Gentibus agamus, quarum origo & Patria in nonnulla est incertitudine. Ac primo quidem celebris de Origine Gentium *Americanarum* Quæstio est, quæ nobilissima seculi nostri Ingenia exercuit, *Grotium, de Laet, Comteum, Hornium*, qui peculiaribus scriptis eam persecuti fuerunt. Nam quoniam Americam vastus Oceanus à Veteri orbe divisit, justa disquirendi causa est, unde tandem homines suos illa acceperit? Denique & quando eos acceperit, primane populorum dispersione, an institutis gentium quarundam migrationibus aut alia ratione? Autor Præadamitarum Homines ibi conditos asserit, non minus ac Adamum in Syria; Sed ille hunc febricitantis Ingenii sui Paroxysmum jam pridem ipse depulit. Neque alio in loco habendum *Marc. Lescarboti* commentum *Hist. Nov. Franc. L. I. c. III.* Noachum post arcam fabricato navigio à Freto Graditano in Novam Franciam, vel à Prom. Viridi in Brasiliam navigasse & ad veterem in America Patriam. *Job. Lervius Hist. Nav. in Brasl. c. XVI. & Gomara Hist. Ind. L. V.* autumant Americanos esse, Chananæorum reliquias, ac Josuæ metu eo usque concessisse. *Ménasseh Ben Israel* statuit decem Israelitarum tribubus prognatos, quam sententiam peculiari Libro, *Spes Israël*, tractavit, sed notis & castigationibus

Theod. Spizelli excipi meruit. *Reb. Comte* à Carthaginensibus eos derivat. *Groisus* dn. qui primus hanc Quaestionem circa A. MDCXLI. movit, arbitratur Americanos Borealiores ex Norwegia ortos ac per Grönlandiam in Americam venisse; Jucatanenses & vicinos ex Æthiopia; Peruanos ex China, cæteros usque ad Fretum Magellanicum ex reliquo Oriente per Terram Australem hæc loca petiisse: Quod vero quidem proprius, suis tamen non caret scrupulis, qui vel Æthiopes vel Chineses eo delati fuerint, cum id sine insigni Rei Nauticæ notitia haut fieri poterit, quæ tamen posterioribus hisce sæculis demum in eam, qua nunc est, sublimitatem evecta fuit. Neque argumentum firmum est pro Æthiopiis à colore ductum: Nam ne in veteri quidem Orbe nostro sine dubio est, quo tandem primo parente aut genitore nigræ hæ Nationes in lucem venerint: Nisi albos aut fuscios parentes ejusmodi prolem aliquando generasse dicamus. Americanorum igitur similis ratio. Cætera de Terra Australi & Grönlandia solidiora videntur, quia accessus utrinque facilis est; Et à Terra Australi in Americam facili ac brevi trajectu res geri, per Grönlandiam autem ipsum terrestre iter sufficere potuit: Idem & de extrema Asia dicendum, quæ vel Americæ adhæret, vel saltem ipsi propior est. Addimus fieri etiam potuisse, ut homines navigioli in altum abrepti in America appulerint, sed casu illo plusquam magno. Quo tempore vero aut à quibus nationibus id factum sit, in incerto manet, prout originis rerum omnium circumstantiæ ferè in occulto sunt. V. plur. hanc in rem *Horn. cit. L. de Orig. Gent. Americ. & Hornbeck. de Convers. Ind. & Gentil. Diff. II. & IX.*

IV.

Gentium plerarumque quæ motibus suis illustrem aliquam mutationem orbi attulerunt, origines æque involvunt tenebræ. Causa, quia non artibus adeo, quam rebus intentæ erant, iisque gerendis potius, quam scribendis studebant. Ideo *Cæsar. Rhod. L. II. c. I. refert: Gotthorum instituta fuisse, ne literis imbuerentur Reges, quod illæ longo à fortitudine intervalla abessent ac magnanimitate, quin ita effeminari potius animos, emollirosque ad timiditatem delabi.* Id certum, totius Septentrionis communem hanc felicitatem fuisse, ut Gentes & numerosius quam Auster educaverit, & cum progressu temporis in alias regiones eduxerit: Causis id efficientibus, hinc numerosa ex Polygamia suscepta prole, quam omnem asperi tractus istius alendo non erant; isthinc famam melioris culturæ in Terris Australibus.

V.

In serie singularum primo *Gothi* occurrunt. Quorum nomen origine Germanicum est, q. d. die Gotten/oder Goden/ h. gute Leute/ de quo §. seq. pluribus. Idem ut ambiguitates plurimas passum sit, prolixè declaratum ab *Ol. Worm. Lit. Run. c. IV.* Getarum nomen ipsis fere Synonymum, quod probat *Loccenius* & ex nominis utriusque Linguae inde, ac morum convenientiâ non inconcinnam similitudinem erudite format *Antiqv. Sueo. Gotb. L. I. c. I.* Ac *Pontanus* quidem *Descr. Dan. pag. 607. & seqq.* *Cluv. Germ. Ant. L. III. c. XXXIV.* id negant, sed refutat *Loccen.* eod. loco. Arbitramurque porro non tantum *Gothos* hosce, *Gotos*, *Gottos*, & *Getas* eosdem esse, sed *Gutos* & molliori pronuntiatione *G.* quæ hodiernum in Provinciis aliquibus Germaniæ viget, *Jutas* & *Jutones*, *Vitas* apud *Bedam* & alios Scriptores Anglo-Saxonicos, *Dacos* item & *Danos* Romanorum, ac *Cimmerios* Græcorum, pro iisdem haberi posse. Ne dicamus vetus istud *Gothicum* nomen sæpe in asyllum ignorantie transisse, omnibusque Gentibus Septentrionalibus fere attributum, æque ac *Scytharum* olim, & nostro tempore nomen *Tartaricum*. De egressu ipsorum non minora dubia, *Scythiæ*ne campis, ac *Scandinavia* exierint? Sed si *Gothorum* nomen Germanicum fuit, Genti quoque talè esse licuit, ac proinde è Germania inprimis Septentrionali egressos dicemus, unde hodiernum *Jutia*; Numerum deinde complevit *Scandinavia*, & in partes suas posthac ipsum Gentis nomen transtulit, ut sint *Westgothia*, *Gothlandia* &c. Ita enim cum veteribus istis migrationibus Gentium comparatum fuit, ut ex multis Nationibus re ipsa conflata fuerint, nomen tamen ab una tulerint vel armis vel consiliis potiori. *Gothica* e. Germanorum natio nomen ac Titulum, *Scandinavia*, utpote vagina Gentium, numerum dedit, tandemque ipsum Gentis nomen sibi attribuit. Interea ex Historiis factarum à Gothis in Romanas Provincias impressionum hoc liquet, ipsos in *Taurica Chersonesoad Tanaim* & *Paludem Mæotim* conlatisse & pro situ locorum in *Visi Gothos* s. *West-Gothos* & *Ostro Gothos* h. Orientales divisos fuisse. Inde cum Hunnorum impressionem ferundo non essent, ipsi Romanas Provincias invaserunt *Ducibus Alarico* & *Rhadagiso*, sed quem cum ducentis, vel ut alii volūt, quadringentis millibus in *Fessulanis Apennini angustis* *Stilico* circumseptum cepit, tanta captivorum vilitate, ut passim greges hominum singulis

gulis aureis venderentur. Mox autem idem Stilico Vandalos, Alanos, Svevos, Gothos, Hunnos Imperium invadere iussit; Atq; ab his Gallia & Hispania direpta, Alaricus vero ipsam Romam cepit, cujus successor Athaulphus ab uxore Placidia Honorii sorore persuasus in Galliam Narbonensem & triennio exacto in Hispaniam West-Gothos duxit posita Barcinone sede Regia. Postea Honorius pace cum Wallia inita ipsi sedes in Aquitania secunda à Tolosa usque ad Oceanum assignavit, ut scribit Idacius: Unde Gothici Regni caput aliquandiu Tolosa fuit, eaq; Regio Gallia Gothica dicta, sicut à Gothis & Alanis Hispania pars Gotalania, unde Catalonia nomen hodiernum fluxit, & in Gallia Langvegota, quam recentiores Langvedociam dixerunt. Ex Gallia vero in Hispaniam transgressi West-Gothi, Alanos & Svevos ex Lusitania, Vandalos ex Batica pepulerunt ac universa Hispania potiti fuerunt, Regia Toleti posita; Neque ea contenti, inde Mauritaniam Tingitanam subegerunt, quæ Gothia Transmarina. Vid. *Horn. Introd. in Geogr. Ant.*

V I.

Gothis, *Boni*, subjungemus oppositos, nomine tamen tantum, *Quados*, h. malos viros. Horum mentio in Historiis Romanis passim, maxime autem circa tempora Antonini Philosophi, fueruntque veteres Silesii, qui quoniam Romanorum jugum ferre recusabant, ab iis *Quadi* dicebantur, h. böse und zornig / als ehrlichen Soldaten gebühret / æque ac alias etiam Barbaros dicere solebant, qui Imperio ipsorum se submittere detrectabant. Seyn die jenige gewesen / welche als Soldaten neben den Marckmännern in der Gränze wohnende / sich immer mit dem Feinde schlagen und jagen müssen / massen sie bald diß- bald jenseit der Donau sich mit den Römern rumb gekrahet / und dannhero generali nomine *Quaad* das ist böse Kerls (nicht so wohl wegen einiger bösen Laster / sondern daß sie sich / wenn sie zu Zorn / und *Quaad* und böse zu seyn verurſachet worden / das ist / wenn man ihnen ihre Marck und Gränze antastten wollen / wacker wehreten und rumb schlugen) genennet worden / da hergegen die andere gute Deutschen / welche damahls mitten in *Germania Magna* stille und ruhig gesessen / zumahl aber wegen der Justiz einen guten Nahmen hatten / die Goten oder Goden / das ist / gode Leute / gute fromme Leute tituliret worden. Vid. pluribus Generosiss. Dn. *Dav. de Schweinitz* in egregio *Disc.* von dem Alten und Schlesiſchen Adel *Genealogia Schweinitziorum* pramissa, p. 5. 6. 7. 8. 199.

VII.

Vandali, die *Wanderer* antiqua Germanorum gens, ad Litora Maris Balthici positi, jam M. Antonini tempore Romanis nosci cœperunt, inclinante autem sub Arcadio, Honorio, Theodosio Juniori Imperio, Galliam atque Hispaniam, mox Africam ingressi fuerunt, Româ quoque à Genêricho occupata, quam ille everfam cupiebat fundaturus novum in Africa Imperium. Sed subacti sunt, destructumque sub Gelimere ipsorum & nomen & Regnum in Africa ductu Belisarii. Priscatamen eorum sedes ad Mare Balthicum nomen retinuit, licet in locum primo Venedi, & post eos Saxones succederent: Unde & in Titulis Regum Daniæ ac Svedię, Ducum Pomeraniæ item & Mechlenburgicorum, Regum, Ducum, Principum *Vandalorum* inscriptio hodiernum servatur; Et in Fœdere Hanseatico Civitates eminentiores istius tractus itidem Nomen *Civitatum Vandalicarum* retinere gestiunt. De quibus plura diximus in *Notic. Dign. Illust. Diss. III. c. II.*

VIII.

Vandalis nomine vicini *Venedi* s. *Vinidi*, quomodo purioribus seculis appellati, quos a V. Seculo *Slavos* ac *Slavinos* dixerunt, putatque *Cromerus* primum eorum meminisse *Procopium Cesar. de B. Vandalico Sc. L. de Orig. & Reb. Gest. Polon. I. c. I.* Nomini origo à *Slova*, quod famam seu Gloriam significat, inde enim sibi nomen quævisse propabile est, quoniam res magnas & præclaras contra Romanos & finitimos quosque gerebant. *Crom. c. IIX.* Origo obscura, cum more bellicosarum gentium, literas diu contemserint. Quanta terrarum spacia occupaverint, indicio est, quod à Tanai & Volchda ad mare Adriaticum omnia multitudine sua impleverint. Slavoniæ in Illyrico Regnum constituere pulsiss Hunnis. Aliam ipsorum manum Venedos seu Wendos speciatim ita dictos in Regionibus Vandalorum inter Albim & Mare Balthicum migrasse modo dictum fuit, unde ista Vandalorum ac Venedorum non rara confusio. *V. cit. l. Cromer. c. V. & VI.* Condideruntq; geminam Slaviam Orientalem & Occidentalem, quas observat *Cl. Schurtz fleisch* in *Sorbonæ* *quætionis* suis Wittenbergensibus *de Rebus Slavicis.* Serviorum, generis ipsorum, vestigia in condita Anhaltinatus urbe Servesta videre est, quæ non minus testantur circumjacentes pagi Roslovv, Brambog, Rietzmug, Dobriz &c. Confer. *Leuncl. Pand. Turc. n. XX XV II.* Similia nomina ostendunt potiores Misniæ urbes *Dresda, Lipsia, Torga*, quæ utpote
mera

mera Slavonica memoriam gentis adhuc servant. V. *Scriptores Saxonicos* pasim. In Illyrico Ostrivoy Regnum Slavoniæ condidit & urbem de suo nomine Ostrivoy ad Danubium, deinde aliam in Carniola Slovograd, quæ Germanis Windischen Gräß/struxit. Ejus nepos Selimir expugnata Scodra se Regem Dalmatiæ appellavit. Hujus fratres referunt fuisse Lech, Czech & Russum, qui colonias Slavorum circa A.M.L. in Bohemiam, Moraviam, Poloniam & Russiam duxerint. Fuerunt etiam, Croatæ, unde Croatia, & Rascii, unde Rascia, qui tamen priscorum Thracum reliquiæ censentur: Pasinacæ s. Pizingi, à quibus Bosni, ad Istrum habitabant, quos Olga Russorum Regina magnam partem delet, reliquis in eam regionem, quæ hodie Bosnia delatis. *Horn, Introd. ad Geog. Ant.*

IX.

Francorum prima mentio in Probi ætatem incidit. Nam apud Ciceronem *Lib. XIV. ad Attic.* legendum non Francones, sed Frangones. Ipsos à feritate morum Græco vocabulo Francos dictos, quod jussu primi Valentiniani Imper. Alanos in Mæotidas paludes refugientes ejece- rint, vult *Wilhelmus Malmerbur. Lib. I. de G. Angl. f. 24.* Sed sine Doctorum calculo. Probabilius, populos Germaniæ à Romanis pressos conspiratione facta in libertatem se vindicasse, & ab eo conatu, cui successus non defuit, Francorum, i. liberorum hominum nomen sibi imposuisse, ac proinde nec unius populi, sed plurium hoc nomen fuit, quos volunt, fuisse Bructeros, Chanavos, Ansibarios, Cattos, Usipios, Tencteros, Frisios, Dulgabinos, Chassuarios, Angrivarios. *Id. Horn. Libr. cit.* Idem postea Galliæ incolis adhæsit; Et in Germania iis, qui superiorem Germaniam habitantibus, quemadmodum Borealis & ex parte Inferioris Germaniæ habitatoribus nomen Saxonum, der Sassen/ Geseffen/ quasi Aborigines dices, tributum: Unde illa Dialectorum Lingvæ Germaniæ distinctio in Franconicam & Saxonicam, de qua *seq. Sect. III. §. IV.* Et ex eadem differentia factum, ut Francofurti ad Mænum Electionem Imperatoriam peragi voluerint, tanquam loco in confinio utriusque Nationis sito, quam etiam ipso nomine pro Francis exprimit, quemadmodum urbs ad sita Sachsenhausen pro Saxonibus. De quibus omnibus accuratius *Part. II. in Historia Imperii Germanici.* Europæos Christianos omnes in Oriente *Francos* dici indicatum *c. IV. §. V.*

X.

Longobardorum migrationes in Valentiniani tempora inciderunt, quos nomen vel à promissis barbis, vel à telo, quod Alabardam vocant, sumfisse volunt Diaconus, Prosper, Sigebertus & alii. Hi itidem Germania Septentrionali egressi patentes ad Danubium campos, qui Germanis *Seiber* ad ulteriorem Dambii ripam multis annis incoluere: Deinde Kunimundo Gepidarum Rege, qui Dalmatiam & Sirmium tenebat, victo, cum Hunni denuo graves essent, relicta ipsis Pannonia, à Narsete, quem Sophia Augusta muliebribus probris irritaverat, evocati Italiam. Ost-Gothis deletis vacuum occuparunt, ejusque partem, Cisalpinam, Galliam, *Longobardiam* vocarunt, quod nomen hodieque retinet. V. iterum *Horn. l. c.*

XI.

Sub Valentiniano etiam *Hunnorum*, der Heunen / h. Hominum vastorum, terribilium, nomen primū in Europa innotuit: Quæ Gens Scythica multas alias nationes inprimis Turcas, Tataros, Avars, Alanos complexa fuit. Horum una expeditio Duce Atila in Europam suscepta fuit, qua Pannoniam occuparunt, toti insuper Occidenti exitium minati, nisi vim eorum Aëtius in Campis Catalaunicis ac postea Aquilegiæ obsidio fregisset: Passim tamen hujus suæ expeditionis vestigia reliquerunt; Veluti in Germania nostra sunt, *Castelbun*, *Hunelsstein*, *Huntheim*, *Hunenborn*, *Hundsrode*, & ad Vogesum & Mosellam est tractus *Hundsruck*, qui Aufonio Arva Sauromatum, omnia non à Canibus, sed ab Hunnis, qui ibi consederunt, nomen ferentia. Eorundem reliquiæ feruntur *Szekelyi* seu *Siculi* in Hungaria, quod nomen reliquias significare communiter putant, ab ipsis in dissimulandam originem assumptum, ne invito Hunnorum nomine premerentur: *Nadanyi* tamen notat, vocabulum istud non reliquias, sed fixum locum significare. *Flor. Hungar. c. XII.* Alia migratio Avarum seu nomine seu admixtâ virtute suscepta fuit à Chagano Duce ac temporibus Justiniani, Justinii, Tiberii, Mauricii: Quos vero ex parte cum Bajoariis coaluisse, indeque nomen Bavarorum emisisse volunt, cæteris etiam partim deletis, partim in aliud nomen transfusis. Iterum v. nova migratio instituta tempore Arnulphi Imperatoris circa A. 888. erumpentibus in Pannoniam ex ultimo septentrione *Juhuris*, seu *Juguris*, seu *Ugris*, qui soli sui sterilitate pressi novas sedes toto orbe quærebant. Atq; hi in Pannoniam delati hodiernis Hungaris originem

nem præbuerunt, non quod alia natio fuerit à præscis istis Hunnis & Av-
 varibus: Idem evidenter redarguit Linguae Scilicet cum Hungarica
 affinitas; Sed quia in feliciora tempora inciderunt, firmius quam an-
 tecessores ipsorum radicari potuerunt. Cæterum Hungarorum nomen
 à prima usque expeditione notum fuit: Sic *Ann. Marcellinus* recenset
Ungorios, Agathias Onogoros, & Eginhardus in V. Caroli M. Ungros, Ugroë &c.
 commemorat. De Juhria & Jughoria & Juguris in Borealisimis Sar-
 matia Europæ & Russia partibus sitis, quam plane iidem sint cum
 Hungaris, agunt Sigism. Baro ab Herberstein, Al. Guagninus, Guilh.
 de Rubruquis & Planocarpus in Itin. Tartar. V. cit. *Nadayni Fl. Hung. cap.*
XIV.

XIII.

Turcarum, qui etiam *Jyrca* & *Jurchi* olim dicebantur, mentio anti-
 quissima; Herodotus enim jam tum in recensione Scythicarum natio-
 num Jyrca Thyssagetis contiguam gentem esse scribit *Libr. IV. p. 262.* In
 quem sensum & *P. Mela L. I. c. ult. juxta Thyssageta Turcaque vastas sibi oc-*
cupant, alunturque venando. Adde *Plin. VI. VII.* Platina in Steph. II.
 tradit esse, qui scribant eos fuisse Scythas ex his præsertim, quos Alex-
 ander M. intra Hyperboreos ferreis repagulis clausit, hoc nim. sensu,
 quod gentem idomitam in angulum illum, tanquam in ergastulum in-
 clusisset: Quam originem mutatis tamen nonnihil circumstantiis Ori-
 entales Scriptores non probare tantum, sed & hinc *Turcas q. derehstos*
dici existimare observat Hottinger. H. E. Lib. I. c. VIII. pag. 513. Plura de
 Origine Turcarum V. in *Script. Rer. Turc. à Comr. Claufe-o editis.* Pro-
 gressus eorum V. *seq. Part. I. cap. X. Tatarorum* similis origo, è Septen-
 trionali nempe Asia. Proprio tamen *τῶ* Tatar nomine veniunt, qui Mo-
 golorum partem constituunt, Scythæ extra Imaum montem. In uni-
 versum autem omnes Septentrionales Asiæ incolæ ad extremum Orien-
 tem usque ita nunc appellari solent, æque ac Scythas olim dixere, quot-
 quot in Europa & Asia Septentrionali certis nominibus exprimere aut
 locis distingvere non potuerunt, generali nomine ita Asylum Igno-
 rantia Scriptoris præbente. Plura de ejusmodi migrationibus

Gentium vid. apud *Lazium L. de Migrat. Gentium.*

Hornium Introd. ad Geog. Ant.

&c.

SECTIO II. CHARACTERES EXTERNI GENTIUM.

<p><i>I. De Characteribus hisce notat ag-
neralia.</i></p> <p><i>II. Lucomiorum Character.</i></p> <p><i>III. Tingoefi, aliive strumoso Gutturē
laborantes.</i></p> <p><i>IV. Morbis certarum Regionum ac
Gentium.</i></p> <p><i>V. Capoti in Gallia.</i></p> <p><i>VI. Homines Caudati in Insula For-
mosa.</i></p> <p><i>VII. Sciapodum expositio: Cedes SS.
Thoma, Matthai & Bartholomæi in
autorum posteris adhuc vindicari
credita. Turcarum vetus de Chri-
stianorum stata insania persuasio:
Execrabiles apud veteres Scythas:
Judicium de maledictionibus ejus-
modi.</i></p> | <p><i>IIIX. Otomegali in Litore Malabari-
co: Pulchritudinis imaginaria ex-
empla.</i></p> <p><i>IX. Himantopodes.</i></p> <p><i>X. Arimaspi.</i></p> <p><i>XI. Astomi.</i></p> <p><i>XII. Blemmyi.</i></p> <p><i>XIII. Gigantes, quo sensu dentur?
Terminus magnitudinis Humanae;
An homines olim prociores fue-
runt, quam hodie sunt?</i></p> <p><i>XIV. Pygmai: Illusiones Sarranicæ
Pygmaeorum specie factæ: Conju-
gia pumilionum sterilia.</i></p> <p><i>XV. Sirenes, Nereides, Fauni &c.</i></p> <p><i>XVI. De Colore Æthiopum.</i></p> <p><i>XVII. De Hominibus Subterraneis
collectanea.</i></p> |
|---|--|

I.

Initio de characteribus hisce in genere notandum est, discrimen po-
ni oportere inter ea, quæ singulari personæ uni alterive adhærent, &
Characterem totius Gentis aut familiæ. Priora parum dubii habent;
Neque enim facile dabitur thema hujus Capitis, quin ab individuis
nonnullis robur accipiat: Sed illa considerari non magis merentur,
quam universi Naturæ lusus aut vitia, quæ tenere velle laboris & infini-
ti est, ob numerum quotidie crescentem, & minus utilis, cur enim tot
Naturæ errorum satagimus, cujus ordinarium cursum necdum satis
apprehendimus? Adeo ut locum hic accipiat, quod Philosophi alias scri-
bunt: *Scientia non datur Singularium.* Quæstio igitur potissimum est:
An dentur integræ Nationes, aut Familiæ huiusmodi Characteribus instructæ?

Seu quod perinde est: *An persona tales, ut Tingassi, Sciapodes, Characteres suos propagent in posterum?* Quod si ita se habet, Quaestioni satisfactum est; Si minus, non dari proprie, sed esse tantum lusum Naturæ in individuis, dicendum est. Sic in Quaestione de Gigantibus frustra ferre magnorum hominum recensenda fatigamur; Tales enim existeret quidem etiam nostro seculo, sed non nisi per vitium & excessum Naturæ. Rursus dum de Pygmæis quaritur, Pumiliones hinc inde natos enumeramus; Atqui enumeramus ita Naturæ in individuis aliquibus deficientis vitium, non integræ Nationis Characterem, qui tamen præcipue in Quaestionem venit.

II.

Gentes igitur speciali Characterem notas quod attinet, tales perhibentur *Lucomorii*, genus hominum in montibus ac silvis Siberiæ dissipatum, de quibus *Baro ab Heberstein* refert de *Reb. Moscov. p. 82.* Eos circa finem Novembris quasi mori, seu potius obrigescere more ranarum vel hirundinum, circa finem Aprilis autem denuo solutis veluti membris, reviviscere: Quod & Henrico III. Galliæ Regi, quo tempore in Polonia regnavit à Viris Principibus, fideque dignissimis confirmatum narrat *Sennertus T. I. Pract. Medic. Lib. III.* apud *Fournier. Geogr. Lib. II. c. III.* Sed id non eo magis verum erit, licet à Personis Illustribus credatur. Vices tales vitæ ac mortis ferro ac frigore obrigescere teneritudini humani Corporis adversatur. Credimus itaque Gentes hæc ob longas noctes & intensa frigora speluncis suis se abdere, ac ultra quam in vita humana alias fieri solet, torpere quidem, sed non mori aut obrigescere.

III.

Tingassi ultimi fere, qui in Euro Boreali Europæ plaga noti sunt, frumoso gutture laborant. Unde & sensa animi non tam lingua, quam gutture exprimunt. *Vid. Append. ad Belgarum Navigationem Borealem III. p. 64. in T. I. Nav. Belg.* Dese Lieden hadden groote Croppen onder de Rins ne kloefende met Haer Spraecke als de Kalcetten. Quod ipsum & Montium Pyrenæorum Alpiumque accolis non uno in loco accidit. Unde *Juvenalis: Quis tumidum guttur miretur in Alpibus?* Et *Sciriæ Incolis teste Ortelio ad Tab. XCII.* Item Sudetum accolis in Silesia in tractu Schmi-debergenfi, pago *Steinseiffen/alibive.* Apud quos tamen malum hoc ferre deit, dum Fontib9 quibusdam, quos causam ejus esse senserunt, nunc

abstinent. Nec dissimilem effectum, licet dispari causa, vitio naturali tamen ortum in Anglia observant in Comitatus Leiceſtriae pago *Carlton*, cujus incolæ nullos concinnos, sed mere inconditos sonos formare, eoque ab aliis vix intelligi posse notantur, *T. Fuller. Hist. Eccl. Angl. Lib. II. p. 125.* Cujusmodi quid etiam de Feminis in vico *Munia Thorand* testatur *Aug. Hauptman von den Wolckensteinischen Bädern pag. 51.*

IV.

Sed nec soli Strumosi gutturis labores vitio loci debentur, verum alii quoque Morbi regionibus locisque certis tanquam arvo genitili suo proveniunt, ibidemque rem humanam affligunt. Sic in *Hibernia* advenas plerumque Dysenteria laborare supra dictum, *C.V.S.I. §. VII. Advenarum una fere passio & unica vexatio: Ob humida namque nutrimenta immoderatum ventris fluxum vix imprimis ullus evadit: Inquit Sib. Giraldus Topogr. Hibern. L. I. c. XXV. In Armenia* circa urbem *Erzerom* laborari oculis notat *Tavernier. P. I. Lib. I. c. III. Quod vitium tamen plurimis locis Orientis ulterio-* ris familiare est ob Oryzæ esum, annotante *Bontio de Medic. Indor. Idem, Babylonis Ægyptiæ seu Cairi incolis accidit, qui cum numerosissimi sint, vix tamen tertia pars est, quæ visum integrum habeat. Omnes ex oculis passim laborant propter esum fructuum, quibus vulgus promiscue vivit, aquæ potus super addito. Adhæc cum Regio sit calidissima, cidarim nihilominus in capite deferant, quod integumentum grave satis est, unde è sudore oculorum inflammatio provenit, quam platearum pulvis, quia lapidibus strata non sunt, debementer adauget. Princ. Radzivil, Ep. III. f. 113. In Anglia Phthisis crebrior est ob Lithanthracum usum, cui etiam impingit non nemo Medicorum Anglorum, quod scabies aliæque exulcerationes Londini ali-* bive in Anglia molestiores sint, quam in aliis Regionibus: Quanquam & apud has non desinit alium malorum causæ, quemadmodum Halæ Saxonum quoque Scabies apud advenas non rara hospes est, causa in subacribus ob Salis copiam aquis recumbente. In Apulia extrema Italia provinciæ *Tarantismus* est, à *Tarantula* Araneæ genere nomen habens ac morbus fere insanabilis, nisi cantu Musico curetur. V. *Kircher. A.M. L. III. p. IIX. c. IIX. Americæ* Lnem Veneresam impingunt, è qua etiam in Europam perductam fuisse scribunt, & quia in Bello Gallorum Neapolitano primo deprehensa fuit, Morbum Gallicum dicere cœperunt, atque Febris Malignæ ista species, quam *Morbum Hungaricum* vocant, non

ideo talis dicitur, quasi Hungariæ soli & primum natales suos debeat, sed quia in Hungarica Maximiliani II. Imp. expeditione contra Turcam vis ejus maxima visa fuit. Apud Turcas Pestis creberima est, singulari Dei benignitate, qui longe minoribus flagellis Christianos quam paganos castigare solet, ut inquit *Pr. Radzivilius l. ante cit.* ibidemque narrat eandem fere septenis quibusque annis in Ægypto nasci natamque in tertium plerumque annum durare. Primo anno leviter inchoatur, cum Sol Libram ingreditur, maxime autem sævit Mense Decembri, Januario, Febuario, & Martio, quo tempore colores sunt remissiores: Ubi vero invaluerint, cum Sol anno insequenti in Leonem ingreditur, statim cessat Pests, & quidem ita, ut si quis apostema pestiferum intus habuerit, & ad horam prædictam ingressus præfati Signi celestis supervixerit, omne periculum evadat, quæ res magnam sanè habet admirationem. Quamobrem sub illud ipsum tempus Mercatores nostræ secessu redeunt, & ades apertas habent. Quemadmodum enim apud nos frigora, ita hic calores pestem prostigant: duobusque mensibus securè vivitur. Posteaquam verò Sol Libram fuerit ingressus, rursus sensim pestis inchoatur, & durat, prout superius dictum est, ad Solis in Leonem ingressum; non tamen adeo violenter sævit. Tercio eandem rationem servat; nisi quod de acerbitate magis etiam ac magis remittit. Postea si contagio non fuerit alicunde illata, quatuor anni subsequentes à peste sunt immunes: quandoque tamen longiores sunt inducia: sed plerumque septennio malum recurrit. Sed magna pars hujus mali etiam in perversa Turcarum opinione de Prædestinatione sita est, de qua *P. II. c. X. §. ult.*

V.

Verum in viam revertimur; Et in plerisque *Vasconia* locis præcipue apud Bigerrones & Benearnenses est hominum genus, qui nunc *Capoti*, nunc variante Dialecto *Gahets* vocantur. Detestandi sunt suis, eorumque commercia fugiuntur, & habentur pro lepra infectis. Quasi essent, vel quod sint interdictæ iis civitates & oppida, incolere coguntur suburbia, locaque semotiora, suntque & in Templis suæ stationes iis assignatæ, quod alios inficere putentur. Plerique sunt Fabri lignarii & Viatores, aliisque artibus mechanicis dediti, laboris alias patientissimi. In facie & actionibus illorum quiddam paret, quod eos contemptui detestationique reddit obnoxios; Fœmineus sexus tamen liberali fati forma est: Omnium halitus & os grave olet, unde ingrati quid odoris manat in colloquentes. Quic-

Quicquid sit, maledictionis perhibetur genus, quod à majoribus in posteris manifestissimis indicis derivatur. Pauperiores semper in diem vivunt diurno labore; Servorum censentur loco ne ausi quidem mutire, si quid injuriæ inferatur vel à vilissimo. Si quis eorum forte ditior, liberi tamen non sunt heredes, nisi mobilitum, quæ omnes tanquam certam luem averfantur. Ita scribit de iis *Merula Cosm. P.II. L.III. c.XXXIX. pag. 446.*

VI.

Homines Caudatos alicubi extare è Veteribus prodiderunt *Plinius, Pausanias*, & recentius de Indiarum incolis aliquibus *M. P. Venetus & P. Martyr*, quos citat *Schot. Phys. Cur. lib. III. c. XI.* Cui è recentissimis Itinerariis addimus Albertum *Herport*, qui in Montanis Inf. Formosæ Incolis simile quid observavit. In den unbekannten Gebürgen dieses Landes giebt es eine Gattung gleichsam ganz wilder Menschen / welche sich über ihren Hinderen einen Stiel haben / gleich einem unvernünftigen Thiere die gemeintlich einer Spannen lang seyn. Diese Leute seyn ganz einsam unter ihnen selbst / wann sie andere Einwohner / denen sie heftig feind sind / bekommen können / bringen sie dieselben stündlich umbs Leben. Ost-Inds-Reisebesch. pag. 44. *Nierembergius lib. VIII. cap. IV.* confidentius videtur rem asserere: *Certius est in Regno Lambri Caudatos esse homines. Scribit M. P. Venetus caudam aninus palmi esse. Addit vero: Eadem infamia alii homines Europa laborant.* Sed hæc puraputa affectuum intemperie nata fabula est, & miraculosa Augustini crediti nobilissimæ Nationis Europææ Apostoli maledictio, quam ille tacite indigitat, à cordatis jam dudum exptosa fuit. Ideo *Schottus l. c.* cum nihil aliud pro Sodali suo afferre posset, scribit pœnam illam jam cessasse. Sed res quæ nunquã extitit, nec cessasse dici potest: Vitium personæ si quando fuit, id Nationi ideo obijci fas non erat.

VII.

Coromandelici litoris accolæ circa vicum *Meliapour Monopodum* seu *Sciapodum* fabulæ occasionem præbuerunt Sunt enim in iis familia uno crure crassiori (altero tamen etiam, sed æque gracili ac nostra sunt) instructæ: Quod maledictionis genus esse putant inde profectum, quia è posteris eorum sint, qui S. Thomam Apostolum interfecerint: *Commentator Mandelslo* ita ex *Linschotano* de iis loquitur: *Linschot* schreibt, daß in dieser Gegend viel Leute gefunden werden, welche ein dicke Bein haben auch

auch also auff die Welt gebohren werden / und zwar mit gesunden Fleische / daß es ihnen nicht beschwerlich. Man hat berichtet / daß solche die Nachkommen derer wären / welche den Apostel Thomam getödtet. Man solle von solchen dickbeinichten Leuten ganze Geschlechter finden an Mannes- und Weibspersonen / auch etliche unter denen die Christlichen Glaubens seyn. Einsicht saget dabey: Ob umb erzehlter Ursachen halber diese Leute also müssen gebohren werden / oder nicht / das stelle ich GOTT heim. Ich habe von ihrer vielen die Ursache hiervon erfragen wollen / aber Sie haben gesagt / daß sie es nicht wüsten / haben nur dabey erwehnte Tradition erzehlet. *Similis maledictionis pœna est, quam in Incolas pagi Chambe in Armenia à persecutione SS. Apostolorum Matthæi & Bartholomæi derivatam credi scribit Tavernier. P. I. Lib. I. cap. IV. Universos, mares & fœminas, circa Annum ætatis XLIX. corripit insania, non tamen molesta sed svavi. Quæ etiam Turcarum de Christianis vetus fuit persvassio: Christianos certis diebus bacchari & furere, donec genere quodam cineris in Templo respersi redirent ad se & convalescerent: Cujus autor fuit Legatus Turcicus, qui die cineralium & ejus profesto perversos merces nostros viderat, esseque operæ precium dixerat, spectare, quantum ejus remedii beneficio mutarentur, prorsusque non videri eosdem. Vid. Busbeq. Ep. Turc. III. Sed hæc nugæ sunt, nugisque deterior earundem occasio. Herodotus vero etiam de priscis Scythis Fani Veneris Urania Prædonibus scribit, Deam ipsis eorumque posteris morbum immisisse fœmineum, nec ipsos Scythas diffiteri, talesque ab iis qui in Scythiam veniunt passim conspici, ac reliquos Scythas eos propterea Enareas h. Execrabiles, seu Execrationi obnoxios appellare. Vid. Herod. Lib. I. Idem de Capotia Gallia ex Merula paulum ante allegatum. Quæ pluribz examinare nunc nō vacat. Putamus tamen, maledictiones Gentibus aut Familiis impositas non naturam aut corpora, sed statum earum concernere, qualia exilium, servitus, & s. Maledictiones corporibus inflictæ, post primam generi humano per lapsum impositam maledictionem, sicubi visæ sunt, nusquam tamen familias, sed personas tetigisse autumamus, decernente ita clarissime Divina Sententia: Persona, quæ peccavit, morietur.*

HIX.

Otomagorum, hominum promissas aures habentium, historia quoque non sine fundamento est, nō tamē ut auribus tam patulis esse credantur,
ut

ut interdiu vestium, noctu stragula, & ætus tempore umbraculi loco
 ipsis inserviant, quæ Veterum fuit opinio; Sed Incolæ Litoris Malabarici
 more plurimarum Gentium imaginationem suam in pulchritudinis ar-
 gumentum vertentes eas in maximam, quæ possunt, amplitudinem arte
 diducunt, & ornari aliquid deesse existimant, nisi utrinque humeros
 non contingant modo, sed etiam late flagellent. Confer. *Is. Voss. in Pomp.
 Mel. L. III. c. IV.* Sic *Tingass*, quos supra diximus, & *Alpium Incole* ex tumo-
 ris sui incremento pulchritudinem æstimant: *Chinenses* subtilitati pe-
 dum student longe infra proportionem harum partium cum corpore: *Brasili-
 ani* venustatem in similitudine quærunt, & nares infantum, ut primum
 lucem aspiciunt, retundunt, & ad placitam formam suam violenter dis-
 ponunt: *Itali* irresectos ungues in venustatis argumentum rapiunt: Et
Macrocephali apud Hippocratem leguntur caput in longum & acutum
 fastigiare conati fuisse, illum pulcherrimum esse rati, qui caput haberet
 longissimum. Usque adeo proprium plerisque est nihil rectum puta-
 re, nisi quod Natura sibi indulsit etiam mancum & inutile, quasi alterius
 minus studiosa; Aliis contra grave & molestum, quam acceperunt satis
 justam aptamque membrorum seriem intemeratam servare, inquit *Pech-
 linus* in doctissimo Scripto de *Hab. & Colore Æthiopum c. II.* quo materiam
 hanc pluribus prosequitur.

IX.

Himantopodes itidem dari credimus, sed ad eum modum, quo rem-
 cum populis hætenus enumeratis se habere diximus: Diceret, *Sord. & Æ-
 thiopt.* à loro, Loripedes, quod q. loro eorum pedes sint impliciti. Ho-
 mines hi flexis nris crurum repunt potius, quam incedunt, & pergendi usum
 lapsu magis destinant, quam gressu, inquit Solin. c. XLIII. Cui alii veteres
 astipulantur, quos citat *Schottus l. ante cit. c. IX. §. I.* Atqui inter Genti-
 les Indos sunt, qui pœnitentiæ quodam genere se affligunt, ut erecto cor-
 pore & elatis super caput brachiis indefinenter consistant, sæpe etiam
 humi procumbant: Unde juncturæ articulorum in brachiis & cruribus
 ipsorum tandem adeo solidantur, ut facultate flectendi aut movendi
 tandem exuantur. Descriptionem & Icones eorum Vid. ap. *Tavernier
 Part. II. L. III. c. VI.* Hos e. cum alii caufarum ignari sæpe viderent, inte-
 gram gentem esse rati sunt, & Himantopodes finxere.

X.

De *Arimaspiis seu Unoculis* Plinius Lib. VII. Hist. Nat. c. II. Sed &
 Zz juxta

juxta eos, qui sunt ad Septentrionem versi, haut procul ab ipso Aquilonis exortu, specuque ejus dicto, quem locum Gesclitron appellant, produntur Arimaspi, quos diximus, uno oculo in fronte media insignes. Adde alios ap. Schott. l. ante cit. Pigmentum ex eo originem traxit, quod Scythæ optimi fuerint, sagittarii, unde & Scytharum appellatio: Nam Septentrionalibus, uti & Germanis Schieten est sagittam arcu emittere. Hi e. in collimando uno utebantur oculo, clauso altero, quales cum in prælio pugnantes apparerent, præbita est occasio commento, eos unum duntaxat oculum habere. Gerb. Job. Voss. de Idol. Gent. L. III. c. XLIX.

IX.

Astomos, gentem sine ore, quique solo odore nutriantur in Africa, mediterranea veteres describunt. Occasio fabulæ ab Africanis gentibus cis Senegam sumpta, quæ pudori sibi ducunt os suum ab aliis videri, T. le Blanc. part. II. p. 2. Van de Senega naer de Noortzyde vind men Scombaya, Musmunda, Zeneta of Haora, Gumea, Guzula, Hea, Sus en anderen, die men de witten van Africa noemt, en niet d' Arabische taale sprecken, maar de Spraacke van Songay gebruicken &c. Dese Wolcken hebben een schvarte of grauwe Doeck, die van de Tulbant over hun aangezichte hangt, als zy willen eten: want zy vresen dat men als zy eten, hun mond zou zien, & welck een groote Wanschickelyckheit onder hen zou zijn. Confer. Voss. in Pomp. Mel. L. III. c. IX.

XII.

Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis. Plin. H. N. L. V. c. V. Adde Augustinum Serm. XX XVII. ad Fratres in Eremito. Quibuscum res ita se habet: Esse nimirum, qui capita intra humeros quos attollunt recondere soleant, eoque cum magnum alant capillitium, caput cum pectore quasi confundant, tanquam collo destituti, quod ex peregrinationibus cognati sui tradit Borell. Observ. Medico-Phys. Gent. III. Obj. III. Adde Aldrovandum apud Schottum c. l.

XIII.

De Gigantibus breviter: Patagones gentem Americæ Meridionalis sua proceritate communiter supra ordinariam aliorum hominum staturam positi esse leguntur: Unde commento de Gigantum, hominum stupendæ proceritatis, natione aliqua species obtendi possit. Alibi hominum ejusmodi inusitatam molem naturam aliquando moltam fuisse Sa-

se Sacer Codex nos docet in Ogo, filiis Enak & Goliatho, quem in sex cubitos cum palmo surrexisse tradit. 1. Sam. XVII. Nequid profana exempla allegemus, quæ magno numero apud Autores occurrunt. V. Tr. Hier. Magi de Gigantibus, quem inseruit Miscellaneis suis seorsim & cum The-
sauro Critico Gruteri editis, Item Ghasagnonus de iisdem. An vero unquam natura vastissimam molem carneam talem produxerit, quæ prædita scribuntur inventa cadavera XXX. XL. LX. C. CC. cubitorum merito dubitat Kircherus, cum natura certum omnibus animalibus magnitudinis terminum posuerit, quem dum actiones suas rite obire debent, egredi nequeunt. Jamque si homo ejusmodi mole constitueretur, membra non possent coherere, sed gravitate partium & nativa tenacitate dissoluta solo pondere divellerentur. Neque enim pedes isti tantam molem sustinere vel brachia ullam violentam actionem exercere, possent sine convulsione totius. *Discimus hoc*, inquit porro, *ex marmoreis Colossis Roma, quorum exiticia membra sine fulcro addito consistere non possunt, quin pondere tandem divellantur. Quod si verum est in marmoreis statuis, quanto magis in humana statura prodigiosa magnitudinis verificabitur.* Vid. pluribus quem ille citat Anton. Terillum de termino magnitudinis & virium in animalibus, & ipsum Kirch. M. S. L. IIX. S. II. c. IV. Itaque si moderatus humanæ staturæ excessus facile concedatur, immodicæ tamen hæc moles merito in dubium vocantur. An metaphoricè accipi possint, quæ veteres de Gigantibus scripserunt, prolixè disputat Voet. Vol. 1. Disp. de Creat. parte IIX. p. 704. Majores nostros communiter statura nostra hodierna majores fuisse, vulgò creditur, unde Juvenalis: *Terra malos homines nunc educat atque pufillos*: Et in Apocrypho Esdræ IV. c. V. 25. Angelus inducitur. Interroga, inquit, eam, quæ parit, ut dicat Tibi, & dicito, quare quos nunc paris, non sunt pares prioribus, sed minores statura? Illa enim dictura est Tibi, alii sunt, qui in Juventutis robore, & alii, qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati. Considera tu ipse quoque, minore statura vos esse, quam ii, qui antecesserunt vos: Et qui post venturi sunt, minores fore vobis jam senescentibus creaturis & robur Juventutis prætereuntibus. Sed si olim à statura sua recesserunt homines, cur decrementa hæc tandem suspensa fuerunt, cum tot seculorum experimentis eadem semper statura servata sit, atque jam Davidis tempore Goliathi Staturæ VI. cubitorum pro Gigantea habita fuerit, quæ tamen ne hodie quidem

statura nostræ adeo magnus excessus est. Mensuræ quippe eadem, manent ac olim fuere, quas cum decrefcentibus hominibus decrevisse putare, ἀγχιμέτερον foret.

XIV.

Pygmæorum, h. homunculorum cubitalium, natio non minus explosa nunc est, ac reliquæ istæ, quarum mentio hætenus facta. Scripserunt eam in extremo Septentrione reperiri, *Geographia Arabica* in Regno Gog & Magog, *Paulus Jovius* ultra Lappones in regione inter Corum & Aquilonem perpetua opprimi caligine L. de Legat. Moscovit. *Olaus M. Srelingeros* h. Cubitales appellat; Adde è veteribus *Plutarchum, Ctesiam, Plinium*. Mela tamen in Africæ parte in Confinio Troglodyticæ & Æthiopiciæ sitos dicit & *Aristot. Lib. IIX. Hist. Anim. c. XV.* in locis unde Nilus fluit, non tamen sine modestiæ nota, ἀπὸς λέγεται, ita dici. Prior opinio à Samojedis cæterisq; populis intra Circulum polarem Arcticum viventibus tracta; His inconcinnum sæpe & tanquam in nodum contortum corpus est, quod legitima statura sua tres cubitos vix excedat: Unde more vulgò solito in cubitalem brevitatem homines hosce contrahi creditum fuit, Pygmæiq; tandem exierunt. Troglodytas Pygmæos *Vossius* hac ratione putat credi cæptos, quod Troglodytarum & Æthiopum multi essent κολοβῆ; h. recutiti. Pygmæos vero & κολοβῆ; *Aristoteli* & aliis sæpe eosdem esse. κολοβῆ; enim *Lib. II. de Gener. Animal.* & alibi vocat non illos tantum, qui uno aliquo membro essent mutilati, sed eos etiam, quorum universæ corporis partes in utero matris oblæxæ & justo breviores. Jam vero tales sunt nani ac pumiliones, quorum corpuscula, quamvis partium ad se invicem proportio constet, non tamen videntur integra, quia ad debitam non surgunt mensuram. *Not. in Pomp. Mel. Lib. III. cap. IIX.* Pars exemplorum etiam illusionibus spectrorum parvula hac specie hominibus sæviter imponentium transcribenda, qualis illa est, quam de Helidoro Presbytero narrat *Silv. Giraldus Itiner. Camb. Lib. I. c. VIII.* Helidorum literis addictum, ut disciplinam subterfugeret, in concava Fluvii cujusdam ripa se fugitivum occultasse: Cumque ibidem bis solè revolutio jejuniis continue jam latitasset, apparuerunt ei homunculi duo stature quasi pygmææ dicentes: Si nobiscum venire volueris, in terram ludis & deliciis plenam te ducemus: Annuens ille surgensque secutus est prævios per viam

viam primo subterraneam & tenebrosam usque in terram pulcherrimam, fluvius & pratis, silvis & planis distinctissimam, obscuram tamen, nec aperto solari lumine illustratam. Erant ibi dies omnes quasi nebulosi, & noctes luna stellarumque absentia tetricae. Adductus est puer ad Regem, eique coram

Regni curia presentatus, quem cum diu cum admiratione cunctorum Rex in-
quisisset, tandem eum filio suo, quem puerum habebat, iradens assignavit.
Erant autem statura minima, sed pro quantitatis capiti valde composita: flavi
omnes, & luxuriante capillo, muliebriter per humeros coma demissa. Equos
habebant suae competentes modicitatis, leporarius in quantitate conformes. Nec
carne vescabantur, nec pisce, lacteis plerumque cibariis uentes, & in pulis
modum quasi croco confectis. Furamenta eis nulla; Nihil enim adeo ut
mendacia detestabantur.

Quoties de superiori hemisphærio revertebantur,
ambitiones nostras, infidelitates & inconstantias expuebant. Cuius eis reli-
gionis palam nullus: veritatis solum, ut videbatur, amatores precipui & cul-
tores. Solebat autem puer illè ad nostrum hemisphærium pluries ascendere
interdum per viam qua venerat, interdum per aliam, primo cum aliis, &
postea per se. Solumque matri suae se committebat, patriae modum, gentis-
que naturam & statum ei declarans.

Monitus igitur à matre, ut auri,
quo abundabat regio, munus ei quandoque referret, pilam auream, qua Regis
filius ludere consueverat, ab ipso rapiens ludo, per viam solitam ad matrem
deproperans, cursim asportavit: & cum ad ostium domus paternae, populi ta-
men illius non absque sequela, jam pervenisset, & intrare festinaret, pes hesit
in limine, & sic intra tectum cadenti, matre ibidem sedente, pilam è manu e-
lapsam duo pygmaei è vestigio sequentes arripuerunt, exeundo in puerum sputa,
contemptus & derisiones emittentes. Ipse verò resurgens ad seque reversus,
mira facti confunditur erubescens, & matris plurimum consilia devovens ac
detestans, cum via redire pararet, quam assueverat, ad aquae descensum hy-
pogaeumque meatum cum pervenisset, aditus ei jam nullus apparuit, cum tamen
per anni fere spatium inter aquae praedictae ripas viam inutilis explorator inqui-
reret.

Sed quoniam ea, quae ratio non mitigat, temporis interdum mora
mitescunt: & diuturnitas sola laxatos hebetat plerumque dolores: siquidem
malis multis finis de tempore venit: demum tamen ab amicis & matre præci-
pue vix revocatus, sibi quoque restitutus, & literis denno datus, tandem processu
dierum in sacerdotii gradum est promotus. At circumstantiae hic illu-
sionem Diabolicam nimis evidenter indicant; Et tamen Helidorus
etiam senio confectus nunquam negotii huius seriem sine lacrimis
expli-

explicare potuisse dicitur, indigno sacra persona opere, quo non mundum tantum, sed ipsa Satanæ opera respexit. Similem narrat *Hamelmannus Chron. Oldenburg. P. I. c. X. p. 21.* ubi Historiam famosi in Germania nostra *Corum Oldenburgici* prosequitur: Sey einem Graffen von Hoya ein kleines Männlein in der Nacht erschienen/ und wie sich der Graff entsetzet/ hat es zu ihm gesagt/ er solte sich nicht entsetzen/ dann er hätte ein Wort an ihm zu werben/ und zu bitten/ er wolte ihm das nicht abschlagen. Darauff der Graff geantwortet/ wann es zu thun möglich wäre/ und ihme und den Seinen unbeschwerlich/ so wolte ers gerne thun. Da hat das Männlein gesagt: Es wollen die folgende Nacht etliche zu dir auff dein Haus kommen/ und Abläger halten/ denen wollest du deine Küchen und Saal so lange leihen/ und deinen Dienern gebieten/ daß sie sich schlaffen legen/ und keiner nach ihrem Thun sehe/ auch keiner darumb wisse/ ohn du allein/ man wird sich dafür danckbarlich erzeigen/ und du und dein Geschlecht sollens haben zu genießen/ es soll aber in dem allergeringsten weder Dir oder den Deinen Leid geschehen. Solches hat der Graff eingewilliget: Also seynd die folgende Nacht/ gleich als mit einem Reißigen Zeug/ die Brücken hinan auffs Schloß gezogen/ und seynd allesamt kleine Leute gewesen/ wie man die kleinen Bergmännlein zu beschreiben pfleget/ haben in der Küchen gekocht/ zugehauen/ und aufgeben/ und hat sich nicht anders/ als wann eine groffe Mahlzeit angerichtet würde/ ansehen lassen. Darnach fast gegen den Morgen/ wie sie wiederum scheiden wollen/ ist das kleine Männlein abermahl zum Graffen kommen/ und neben Dancksagung ihm offerirt ein Schwert/ ein Salamander Lacken/ und einen güldenen Ring/ in welchem ein rother Löwe oben eingemacht/ mit Anzeigung/ diese drey Stücke solte er und seine Nachkömmlinge wohl verwahren/ und so lange sie dieselben beyeinander hätten/ würde es einig und wohl in der Graffschafft zu stehen/ so bald sie aber von einander kommen würden/ solte es ein Zeichen seyn/ daß der Graffschafft nichts guts verhanden wäre/ und ist der rothe Löwe auch allzeit darnach/ wann einer vom Stamme sterben sollen/ erblichen. Sed ad propositum revertimur, & *Albertus M. L. de Animal. VII. Tr. I. c. VI.* arbitrat, Pygmæos etiam genus simiarum esse figura statura erecta, actionibusque, maxime pugna adversus grues, quod ex deliberato consilio proficiscerentur, hominibus similia; Pro hominibus vero non habendos. I. Quod usurationis destituantur. II. Nec verecundiam

diam teneant. III. Vi loqvendi absoluta careant. IV. Nulla sint, religione. Cui non adversamur : Eodemqve pertinere autumamus quæ de Hominibus, *Hirsutis*, *Cynocephalis* &c. traduntur. Ut vel monstrosi homines quidem fuerint, sed individua, non Gentes; Vel Simii pro hominibus habiti. Singularium personarum aut, homunculorum exempla quod attiner, agnoscendum quidem ea à natura ludente statui, sed in Individuis speciem non facere. Ideo Domina Catharina, Sereniss. Elect. Brandenburg. Joachimi Friderici prima Conjux cum pumilionibus ejusmodi delectaretur, & integrum pene contubernium eorum soleret alere, Nuptias quidem inter illos conciliavit, spe prolis inde suscipiendæ, sed eventus voto non respondit, & steriles manserunt. Idem fecit Catharina de Medicis, quæ ut scribit *P. Messias Var. Lect. Lib. V. T. III. c. VI.* sua memoria tria paria homunculorum talium studiose fovit conjugisqve legitimis copulavit, sed eodem eventu: Nihil enim ex iis fuit generatum, Deo procul dubio operis sui arbitrium hominum curiositati haut concedente. Veluti è contrario iidem pumiliones si cum aliis hominibus consvescant, generare quidem deprehenduntur, sed ordinariæ staturæ prolem, non sui similem: Vasti etiam homines si copulentur cum aliis, vel plane non, vel ordinariæ staturæ hominem generant. Naturam enim vitii sui veluti pudet, ideo in prolem id propagare non vult, sed per instaurationem cursus sui ordinarii emendat, vel generationem, prorsus cohibet. Plura de Pygmaïs Vid. ap. *Voet. ante cit. Vol. I. Disp. de Creat. part. II.*

XV.

De hominibus subterraneis vèro (nam hos occasione eorum, quæ de Pygmaïs istis Phantasticis dicta sunt, hic exhibemus, alias ad seq. Sect. IV. eo translaturi) addendum est, tales negari non posse, si Subterranei dicantur, ab habitaculis suis, non autem à peculiari quodam & à cæteris hominibus diverso caractere. *Pygmaeos Subterraneos* modo dictos non homines, sed Spectra innocua hac specie hominibus impo-
nentia esse statuimus. De veris Hominibus Subterraneis differit toties citatus Kircherus *M. & L. IX. cap. III.* ferè hunc in modum: *Croitates Subterraneas Gassarellus in suo de Cryptis toto orbe Celebribus libro fuisse descri-*

describit: Cujus rei veritatem non credidissem, nisi ego hujusmodi habitationes
 tribus in locis propriis oculis lustrassem: Cum enim anno 1637. Melita com-
 morarer, contigit, ut quodam die cum Ordinis Hierosolymitani Magistro Jo-
 anne Lascari, in villam quandam amenitate & deliciis refertam, quam Bu-
 schettam, vocant, concederem: Ubi cum de natura & proprietate Insu-
 le variis ratiociniis ultra citroque actum fuisset, addit dictus Magnus Ma-
 gister, esse in vicino colle habitationem subterraneam hominum sibi Subditorum,
 seque desiderare, ut eam adirem lustraremque miram hominum in adornandis
 subterraneis istiusmodi specubus, disponendisque habitaculis industriam; &
 cum nil mihi gratius posse contingere, dicerem, adjuncto mihi duce via crypta-
 rumque perito, habitationem accessi, quam Arabica Lingua indigenis Insule
 domestica & familiari Ghaar Kebir, id est, speluncam magnam vocant. In-
 gressus itaque portam principalem longe lateque patentem plenam hominibus ut-
 riusque sexus pueris puellisque rusticorum more vestitis, reperi, & tamen si con-
 fusè inter se habitare viderentur, singula tamen familia propria sibi receptacula,
 seu recessus sive arte, sive natura factos, possidebant; intra quæ per alias a-
 liisquæ cellulas pulchra distributione facta, alimentorum differentes species con-
 dere solebant; hic lectus intra rupem incisus, illic panibus caseisque collocandis
 apti loculi, alibi vaccarum, pecorum asinorumque stabula, quin & gallina-
 rum nidi comparebant, non deerant vasa fictilia ad aquam cisternarum loco
 continendam satis capacia: ceparum alliorumque pralonge catena, veluti
 corymphi parietes exornabant, aderant & fornaces coquendis panibus opportu-
 ne, quibus subterraneis cryptarum habitaculis lumen per rimas scopulorum, ac
 foramina in hunc usum ea industria facta, ut, nec pluvia nec ventus facile eis
 nocere posset, allabebatur; fornaces quoque suos habebant caminos, ne accen-
 so igne, sine camino, fumo per cryptas diffuso suffocarentur; Interdum rum-
 rustici extra cryptam laboribus exercebantur, tum necessaria ad vitam susten-
 tandam in vicinis locis procurabant, mulieres colo, caseis faciendis, similibus-
 que fœminis propriis laboribus destinabantur: & quoniam lignis carebant, eo-
 rum loco excrementis jumentorum ad solem exsiccatis ignem fovebant: homi-
 nes utriusque sexus prægrandi statura, robusti & Macrobiæ ad usque decrepi-
 tam ætatem vivere dicebantur, & quod mirum est, fœmina non invenisse
 formæ. Adeo autem cryptarum suarum desiderio tenentur, ut, si quando
 eos vel vendendi res suas, vel comparandi alia necessaria Melitam adeundi ne-
 cessitas urgeret, ibidem tanquam exilio quodam damnati, vix teneri posse vide-
 rentur,

rentur, quin statim expeditis negotiis cryptas suas repeterent, dumne quidem unica nocte ab iis sese removeri paterentur. Carnibus vaccarum, pecorum, gallinarum prorsus abstinebant, utpote quas in lucrum tantum venditione factum reservabant, pane, caseo, lacte, capis, allio, herbisque contenti. Magnus Magister, ut veritatem experimento mihi demonstraret, mensam sterni iussit, in qua ex una parte, omnis generis carnes, & quicquid tandem ex opiparo & magnifico sane prandio superfluum fuit cupeatarum; ex altera caseum, cepas, allia, caules & pulmenta, quos Maccarones vocant, poni præcepit, vocatosque Trogloditas suos, quos ad culina serviendum ex cryptis accersiri curarat, mensa assidere iussit: qui mox relictis carniū delicia, iisque ne tactis quidem, ad cibos illos, quibus assecerant, quibusque libenter vescerantur, conversi, plenis pugnā & canina quadam aviditate devorabant. Atque hac paulo fusius describenda auxi, ut ex iis reliquorum subterraneorum hominum indolem Lector cognosceret; & proinde non falsa videantur, quæ de Troglodytis ad mare Erythraum infra terram habitantibus, sanè admiratione dignissima scribit Solinus, Plinius & Elianus. Est Melita Insula vicina, Gaulos, vulgò GOZO nuncupata, in qua similem prorsus cryptam hominibus refertam reperi, eodem, quo supra memorati, ritu viventes; In utraque Insula, lingua Arabica purā sine ulla Italica lingvæ alteriusve mixtura, utuntur; Unde Maronita in montem Libanum reduces, dum Melite opportunitatem temporis expectant, sepe eos adire solent, ut iis Misam in Arabica lingua legant, & doctrinam Christianam exponant, non enim barbari sunt, neque privati fide Catholica, sed summa devotione suas quotidie orationes peragunt, precatorios globulos continuò volvant, Missam in viciniore pago singulis festis audiunt, habent & in cryptis suis Crucifixi & Beatæ Virginis imagines decenti loco expositas. Dum anno 1659. Hetruriam lustrarem, contigit, ut quodam tempore Agrum Viterbiensem examinaturus pratum quoddam transirem, in quo tunc perpetui fumi exhalabant; Ego veluti ad tale spectaculum attonitus, sulphureas fossas ibidem esse rebar: Comitē itaq; interrogavi, ut quid istiusmodi fumi portenderent significaret; hic subridens dixit: hi, quos vides fumos non sunt terrenarum evaporationum, sed sunt fumi, qui per subterranearum habitationum caminos in hisce pratis exitum suum sortiuntur & statim mihi post non nullum spatium ostendit osium, per quod in dictas cryptas aditus patebat. Intravimus itaq; & non secus ac in Melitensem Troglodytarum cryptis omnia

disposita reperimus: Cuniculis, sedilibus, loculis in vivo saxo exsist, multo Melitenſi amplioribus: Pagus namq, subterraneus erat, quem Meoniarum vocant, sub jurisdictione Excellentissimi Principis Camilli Pamphili: Ecclesia extra conspiciebatur; Indigenae omnes Agricultura operam dabant. Sed haec fusius in Itinerario nostro Hetrusco prosecuti sumus, quo Lectorem curiosum remitto. Atque haec uti oculis meis lustravi, ita quoque paulo fusius deducenda duxi; ut si alibi locorum, de quo non dubito, similes habitationes ferantur existere, eas non alio, quam diximus modo, constitutas esse Lector cognoscat: Nam ubiq, ferè locorum similes reperiri Geographicarum historiaram Autores sat superqve testantur. In Idalcanis Regno India plebrosq, tum Brachmanes in monte Pagodum, tum plebejos in subterraneis meatibus habitare Annue Societatis nostrae docent. In Africa ad montes Lune in intimis montium recessibus homines contra Solaris aestus vim vitam degere, P. Petrus Pais narrat. Quod idem asserit de maris Caspii montibus, quorum concava hominum habitationibus, teste Marco P. Veneto, referta sunt. Non dicam hic de subterraneis Romanae urbis cryptis, ubi tot Sancti Martyres una cum Pontificibus sanctis persecutionis tempore delituerunt, de quibus Lector Romam Subterraneam consulat. Quibus omnibus ex Itinerariis Hungariae Pagum haut procul Alba Graeca situm in cumulum adjicimus. Meminit ejus Georg. Christoph. Nitschitz Itin. P. II. Lib. I. cap. IV. & Tobrinzi vocat: Sein Mittags auff Tobrinzi kommen: Ist ein Dorff unter der Erden: Oben über der Erden siehe man nicht mehr davon / als etwas die Dächer von den Häusern / die Wohnungen aber sind alle unter der Erden eingeschnitten und etagebauet / welches gar seltsam und wunderbarlich anzusehen. Sed magis mira est Historia, quam Kircherus de hominibus ejusmodi mox subjicit ex Gvil. Neubruff. in rerum Anglic. revolutionibus Lib. I. c. XXVI. pag. 91. Pagus est, inquit, in Occidentali Anglia, quatuor aut quinque miliaribus à nobili monasterio. Edmundi Regis & Martyris disitus, juxta quem nonnullae antiquissimae speluncae spectantur, quas vulgari lingua Wulfpates, id est, luporum latibula vocitant, à quibus & pagus supra memoratus nomen suum obtinuit; Ex quarum specuum una, tempore aestivo, quo rustici segetibus mectendis operam dant, duo pueri toto corpore viridi tincti colore, incognitis adhuc vestium materia tecti eruperunt. Cum itaque hinc inde ex novi caeli intuitu veluti caecutientes, per campos oberrant, tandem à messoribus capti in pagum, magno

magno hominum ad tam inusitata rei spectaculum attonitorum consfluxu adducti sunt, ubi ad nonnullos dies sine omni cibo vixerunt, neque ut ex iis cibis, quibus pagus vesci solebat, quicquam sumerent, induci potuerunt, adeoque paulatim deficientes de vita, congrui nutrimenti defectu, periclitarentur. Contigit autem, ut eodem tempore quidam curru fabis onusto pertransiret, quas simul ac viderunt, statim pleno impetu currum involantes, cum apertis scaphis nil reperirent, suam miserabilem sortem copiosa lacrimarum effusione una ejulatui juncta contestati sunt; postquam verò indigenae fabas illos appetere cognoverunt, statim recentes fabas illis apposuerunt, quas magno gaudio & veluti proprium ipsorum nutrimentum summâ aviditate commederunt; atque exinde nonnullis mensibus nullo alio præterquam dicto nutrimento usi sunt, usque dum paulatim panis esu asperserent: postquam verò nostris cibis paulatim assueti essent, ecce viridis, quo imbuebantur, color sensim in cæterorum hominum colorem abire visus est; deinde sacro baptismato initiati, idioma Anglicum didicerunt; Masculus, qui femina junior credebatur, statim sacro suscepto lavacro extremum diem obiit; Soror verò ejus, quæ in nullo quoad corporis proportionem à cæteris feminis differebat, diu supervixit, & uti fertur, juxta Lennam matrimonio copulata, non ita pridem adhuc vixisse dicitur. Cum verò jam Linguam Anglicam didicisset, & interrogata, quænam & undenam esset, respondit, homines sese esse ex regione S. Martini, ubi maximus ejus cultus vigeret, & cum ultra interrogaretur, ubinam terrarum illa regio existeret, & quomodo in hanc nostram regionem emersissent; Respondit, nescire se, hæc tantum recenti se memoria tenere, cum quodam tempore patris eorum pecoribus pascendis invigilarent, percepisse sese sonitum quendam similem illi, qui in S. Albani templo hujus loci campanarum complosione datur, & cum in solito hoc sono attoniti ulterius progredirentur, tandem sese in eo, quo capti fuerant, campo reperisse. Et cum rursus interrogaretur: An in memorata regione in Christum crederent, & an Sol illis unquam alluceret; Respondit ad primum: Regionem esse Christianam & templis instructam; Ad secundum dixit: Solem nunquam nec Orientem neque Occidentem ab iis videri; neque ullis radiis solaribus illuminari: sed luce quadam dubia se frui, eo fere modo, quo ante Solis ortum, aut post ejusdem occasum, crepusculorum tempore, nobis modo hic apparet; Distare vero non procul inde regionem multo clariorem, à sua regione hanc exigui fluminis latitudine discernitam. Hæc & similia de præfata subterranea regione mulier, prout

recordabatur, retulit. Unicuique suum de hac historia iudicium relinquo; Contigit autem hic mirabilis eventus sub Stephano anno 1140. Fateor diu multumq; me de simili casu suspensum habuisse, donec tot tamq; conspicuis hominum fide dignis morum testimoniis convictus ita rem sese habere credidi, miratus illud, quod ratio minimè capere videbatur. Hucusque Neubrisensis. Hanc rem tamen nos suo loco relinquimus. Quomodo homines in Subterraneas tales regiones delati fuerint, Kircherus ita enarrat: Potuisse id contingere primo pestis bellorumq; sævientium tempore, quo plerique homines fuga vitæ suæ consulturi, in abdita quævis altissimorum montium antra, veluti in tutum asylum contra hostium insidias, se recipere, & ne ibidem necessariorum defectu pereant, pecora, vaccas, panem, semina, legumina, & quicquid tandem ad vitam trahendam necessaria rerum est, una secum abducere solent; quod experientia frequens in superiorum temporum tumultibus, quævis Germania subdita fuit, ita manifestum fecit, ut de eo amplius dubitare nemo possit. Simili itaque casu, inquit, persecutorum sævitiam fugientes primi illi homines, in eo se cryptarum labyrintho abscondiderunt, à quo expedire sese non potuerunt, & quanto deinde exitum sollicitius quærivere, tanto magis magisque sese intricasse verisimile est, donec in hanc longe lateque patentem subterraneam regionem ingressi, non sine divina dispositione, dura necessitatis lege remanere coacti fuerunt. Idem sanè Judæis in inaccessis montium Caspiorum recessibus conclusis accidisse apud Geographos legimus: Annon in montibus Hispaniæ tempore *Philippi III.* Regis, novam hominum coloniam detectam legimus, qui, quo casu nescitur, simili haud dubiè occasione, eo se contulerant, & multorum annorum centuriis sine alio cæterorum hominum commercio, lingua ab Hispanica multum differenti, in eum usque diem ignoti omnibus manserunt, donec regione à Venatoribus detecta incolæ omni vitæ morumque cultu destituti à Societatis nostræ patribus ad meliorem frugem conversi, jam à cæteris nihil differant. *Cranzius* quoque narrat, in Transylvania anno 900. simile genus hominum è montium meandris erupisse, qui totam regionem nec dum ex omni parte cultam deinde incoluerint. Innumera hæcè similia *Lector* curiosus reperiet, si varias orbis revolutiones consuluerit; Dum enim homines turbinibus malorum pressi sunt, abditas montium latebras contra hostium violentiam immunes quærere coacti, ibique multum-

to tempore commorantes, tandem locis cum tempore assefacti ibidem restiterunt.

XVI.

Ad reliquam *Sirenium, Nereidum, Tritonum, Centaurorum, Silvanorum, Satyrorum, Faunorum, Serigum, Harpyjarum, Cobalorum* farraginem paucis respondemus: Aut fuisse monstrosa humana individua, eaque vel ex nefario concubitu hominum cum bestiis, si ille aptus est effectus talibus producendis, vel ex alio quovis naturæ *discrepanti* genita; Aut fuisse Spectra diabolica, quæ hominibus subinde ea forma apparuerint; Aut species brutorum, simias, similesve bestias, quæ aliqua ex parte ad figuram corporis humani accedunt; Aut ad fabulas & ociosorum hominum figmenta referenda, quæ de iis scribuntur. Quæ determinatione cum Doctiss. Voetio *l. ante cit.* putamus exhauriri posse, quicquid dubii aut ab autoribus antiquis, aut testibus autoptis hodiernis petitum moveri potest. Paracelsus tamen in hisce talibus peculiaria quatuor hominum genera quærit *Epist. ad Athenienses s. de Occult. Philosophia*, eaque Deum præter homines Adami posteros carne, ossibus & ratione instruxisse, ac in singulis elementis collocasse putat, in Terræ visceribus Pygmæos & Gnomes, in Aquis Nymphas & Undenos, in Aëre Silvanos & Melusinas in igne Vulcanos & Salamandras; Et incertum esse, cui horum generi vera fides in Deum sit data & via ad salutem patefacta. Refer. *Godelm. de Lamiis & Del Rio Disq. Mag. L. II. Q. XXVII.* Sed hæc luxuriantis ingenii periculosa somnia sunt.

XVII.

Deniq; & *Æthiopum* inter Characteres hosce ratio habenda: Quos à colore *Nigritas*, *Negros*, vulgo vocant, & lingua nostra eodem sensu, licet peregrina voce, *Woor*; *More* enim apud Arabes niger est, unde *Mauri* in Africa, & *Mare moref. Marmoræ*, Mare nigrum in Asia; Nec tamen solo colore à reliquis Gentibus differunt, sed præterea naribus simis, tumentibus ipsiusq; nigroris splendor argenteus, procul tristitia, coloris hujus alias comite. At causæ quibus hæc consent in abdito sunt? Et Nigroris quidè proximam *Formalè* debemus inventioni Doctiss. Viri *Pechlini*, quæ in

corpore quodam mucoso & reticulari, tenuioris Muci seu Tunicae reiformis in oculis amulo, inter cutim & cuticulam collocato, & per cuticulam translucente sita deprehendit, *Tr. de Hab. & Col. Ethiop. cap. VII.* At quæ prima ejus causa fuerit, adhuc in incerto manet, quanquam vix alibi, quam in primorum Genitorum naturali dispositione quæri potest, modo tamen explicatu difficillimo: Nam si nigris Parentibus *Æthiopes* semper nati sunt, de albis & fuscis quærendum veniet, unde suum isti colorem nacti sint? Si Albis, qui nigror tantus eos cepit? Aut si materna Imaginatio prolem ejusmodi produxit, unde conjugem accepit? Si etiam conjugem eadem Imaginatione natam, unde propagatio in speciem, cum nigror non superficialis sit, in quam Imaginatio delinit, sed organicus & non levi naturæ studio procreatus. Soli certe attribui nequit, ob causam eandem, quia nim. nigror non superficialis est, sed sub pellicula latet, nec scaber aut strigosus est, sed in nido habitu pingvi, & levis, cum qui à Sole infuscantur, præter æruginosam obscuritatem etiam siccum & rugosorem habitum contrahant. Accedit, quod idem *Æthiopum* habitus in nepotibus & Pronepotibus in nostris quoque tractibus permaneat; Populi Septentrionales insuper non minus quam Populi Meridionales & Soli viciniore fusi sunt, ut *Lappones, Samojede, & Russi* qui in specie *Nigri* dicuntur, h. fusci, in discrimen à Russis Rubris & Albis, fuscitate tamen non subrubenti, sed livida: Quo se usu & apud Hippocratem legimus *L. de Aer. Loc. & Aquis: Scytharum Gens fulvi valde coloris existit propter frigus ingens, non enim vehemens ad illos accedit Sol, à frigore vero exuritur albedo & fit fulva.* Et videmus quidem Solem in æstate nobis aliquid fusci addere, sed temporarium illud est, & cum hieme interit, neque causam aliam habet, quam pulverem minutissimum sudori in poris cutis hærenti intermixtum. Minime omnium verò Maledictioni Noachicæ causam transcribi fas est, Chami posterius enim Babylonem usque habitasse leguntur, ubi nullus talis nigror, imo nec in multis partibus Africa; Nec hodierna *Æthiopum* servitus ei argumentum præbere potest, cum non verus illa sit, sed ultimis hæc sæculis demum ab Europæis illis impacta, Vid. plur. cit. *Dottis. Pechlini Tr. de Hab. & Col. Ethiop. c. IX, X, & seqq.*

SECTIO III.

DE LINGVIS.

- I. *Lingvarum Europa numerus; Lingvæ Matrices majores.*
 II. *Lingva Latine Dialecti; Dialecti Castellana cum L. Latina convenientia: Cur Hispani minus bene Latine loquantur?*
 III. *Lingvæ Græcæ vetus amplitudo, ac hodiernus Status.*
 V. *Dialecti Lingvæ Teutonice: Ejus usus in Tataria Precopensi.*
 V. *Lingvæ Slavonicæ amplitudo.*
 VI. *Lingvæ Matrices minores Europa.*
 VII. *Lingva Hebraica & ejus propaggines.*
 VIII. *Lingva Arabica, Turcica, Malaica, Chinenfis in Asia: Lingvæ Persicæ cum Germanicæ cognatio.*
 IX. *Lingva Coptica, Æthiopica, Songaica in Africa.*
 X. *Lingva Caribana, & Mexicana in America.*
 XI. *An initio LXX. Lingvæ extiterint In quo Confusio Babylonica constitit? Causa confusionis hujus.*
 XII. *Lingva Fœlicia, Rotwelsch dicta.*
 XIII. *Singularia variarum Lingvarum. Quid de multijuga flexionum in veteribus Lingvis varietate sentiendum?*
 XIV. *Modorum scribendi varietas.*
 XV. *Varietas Characterum: De Characterere Compendioso, Universalis, Noetico, Occulto miscellanea.*
 XVI. *Instrumenta Scriptoria, Calamorum, & Atramenti Scriptorii varietas; De Artis Typographicæ inventionem variorum, usu & abusu.*

I.

Externis istis ab origine & habitu corporis sumptis differentiis jungimus, quæ hominem propius afficit & animum ejus tangit, varietatem in Lingvis & Moribus: Lingvæ animi sensa proferunt, Mores indicant. Lingvas in Europa enumerant quatuordecim & tales quidem, quæ per omnia inter se discrepant, seu quarum nulla inter se cognatio est, neque in verbis, neque in analogia. Scaliger in Epistola de Lingvis Europæis passim nota has *Matrices* vocat; Reliquas tanquæ propaggines ex istis deductas, *Dialectos*, quæ uniûs Matricis Lingvæ commercio aliquo inter se junctæ sunt. Matricem istarum quatuor amplissimæ sunt, reliquæ angustiori ambitu comprehenduntur. Illas idem Scaliger

ger Majores, istas Minores vocat. Quatuor Majores sunt *Latina, Græca, Teutonica, Slavonica*: Latina Occidentales & Australes aliquas Europæ partes, Teutonica Boreales, Slavonica Orientales, Græca Australes nonnullas occupat.

II.

Latina tres habet propagines seu Dialectos, *Italicam, Gallicam & Hispanicam*, à Francis, Longobardis, Gothis &c. in eam varietatem diffusas, sed iterum Sub-dialectis variantes. Sic puriores Itali dicunt *Patre nostro*, Foro Julienfis *P. tri nostri*, Rheti *Babe nos*. V. Merul. Cosinogr. p. 619. Gallica habet *Walonismum, Pictonismum* &c. In Hispanica differunt *Castellana, Andalusica, Portugallica, Granatensis*. Omnium harum purissimam, quæquæ etiam ad Matricem suam Latinam proximè accedere possit, Castellanam putant: Unde Merula literas producit, quæ ut monstraretur, quam prope abesset à Matrice sua hæc propago qualisque ante sædiorem fuerit depravationem, eadem sensa animi Latine pariter ac Hispanice exprimunt, & servata utriusque lingvæ natura Latinis Latinæ, Hispanis Hispanæ sunt, ac hoc tenore constant: *Scribo & supplico rogando te Francia, des & respondeas tales probationes tractando de tua eloquentia, loquela & excellentia, quales scribo de Hispania, comparando gentes, nationes & provincias, quales manifesto dictando Epistolas puras Latinas & Hispanicas. Hispania (antiquissima Corona) persevero (cessante memoria de contrario) duro & regno Provincia Christiana: Tu Francia Principas à Merovio & regnas continuando quasi mille annos Christiana, predicante Sancta Remigio & Regnante Clodoveo. Responde Francia da & propone contra nos tam grandes nationes, tam fertiles, tam fructuosas. Provincias; Tales gentes, tam ingeniosas, tam scientificas, tam virtuosas, prudentes, justas, modestas, liberales, gratificas & magnificas: Non monstras tu Francia tam grandes resistentias & tantas victorias contra Romanos &c. Presenta te Francia & da tales Campos, Montes, Valles, tales Bestias feras & domesticas, tantos & tam excellentes Cavallos, tales Vacca, aves, carnes suavissimas, Lanas preciosas &c. Non cognosces tu Francia Plantas, arbores, Bestias & perfectiones, quales de Hispania majores Nos demonstramus, & cognosco de Hispania infinitas, quales in Francia non cognosces. Si extas & celebras Principes & Imperatores Romanos, demanda & inquire de Bruto,*
de

de Hadriano, de Honorio, de Theodosio, de Trajano inclito & glorioso Hispano. Vid. Merul. Cosmog. P. II. L. II. c. IIX. Quam quidem affinitatem etiam partem causarum faciunt, cur Hispani communiter minus bene Latine loquantur: Quamquam alias insuper accedat, quia Ingenia speculativa habent; unde verbis minus intenti sunt. Vid. Huartes Exam. Ingen.

III.

Lingvam Græcam olim industria gentis suæ in maximam amplitudinem exivit, atq; jam usq; ab Aboriginibus suis, veluti seipsa angustior esset, in finitima regna Epiri & Macedonia diffusa fuit, mox in universas Insulas propinqui Maris Mediterranei Siciliam usque: Inde in continentem egressa litora maris Jonici ac Tyrrheni in Italia occupavit, Novum, at Magnam Græciam molita, in Gallia celeberrimam Massiliam condere ausa, additis etiam Orientem versus Thracia & Asia Minori, ab Austro Egypto & Cyrenæica usq; ad Syrtim majorem. Nec terris tantum, sed ipsis Terrarum Lingvis illata fuit, pauperiem earum copia sua sublevatura: Ideo de Latio jam Varro prodidit, ipsum Græca fingere, cui & literas à Græcis allatas esse Plinius auctor est. Et veteres Galli omnia negotia sua Characterè Græco consignasse creduntur, ὡς τὰ συμβόλαια ἑλληνιστὶ γράφειν, ait Strabo: Ne dicamus ipsos Græca locutos, quod operose probant Joach. Perionius & Job. Picardus Lingvæ Cambricæ & Græcæ affinitatem prodidit Silv. Giraldus, ipse Camber & Rerum Britannicarum Scriptor. Ipsa dn. Hebraica Lingva à Græcis quoque aliqua commodato accepit, quod non tantum in Thalmude similibusque Scriptis, sed quod magis mirum, in ipso Sacro V. Test. Codice claret, assumptis Daniel. III. Psalterii, Psalterin & Symphoniz, Symphonja, nominibus, quam rem non sine admiratione prosequitur Casaubonus in Athen. IV. XXV. Quorum omnium causæ; Una, Græcorum in commerciis dexteritas, quæ ut nemini post Phœnices cessere, ita in amplissima spatia ipsos diffundi oportuit; Altera in primorum temporum Colonia sita, quarum propagatione Græcia semper felicissima extitit & fines suos protulit securis si me. Neque enim de nihilo est, unicam Siciliam triginta pene Colonias Græcorum admisisse, aut solam Militum ultra sexaginta emisisse, vel aliud loquuntur Locrensiū, Tarentinorum, Sibaritarū & mille aliorum notissimæ origines: Sed quas postera ætas facile delevisset, nisi novis suorum

rum studiis exceptæ fuissent, Alexandri, non Græci quidem, at Græciæ Ducis, hujusq; Successorum & immensarum ditionum ejus hereditum: Quorum intererat non minus jura, quam Lingvam suam, h. Græcam, dare subjectis gentibus. Unde illa Alexandria, Antiochia, Ptolemaidis decantatissima nomina; Et solum Seleucum in Diocesi sua sexaginta admodum urbes Græcas condidisse Appianus testatur. Accessit non minor causa, quam recentior ætas suppeditavit, cum Romanum Imperium sui quasi pertasum Constantinopolim migraret & collapsæ suæ potentie Græcos redderet, Orienti & Illyrico, h. Syriæ, Palæstinae, Ægypto, Asia, Ponto, Macedonia, Daciæ Mandata ex Græcia daturum. Tandem vero una cum Imperio Gentis suæ sensim defecit ac in eas angustias reducta fuit, ut hodie vix in quatuordecim Moreæ Locis inter Naupliæ & Epidaurum (Napoli & Monembasia) superfit, quarum incolæ Zaconum (loco Laconum) nomine noti Græce adhuc loquuntur, licet haut juxta regulas Grammaticæ: Idemque de alio loco prope Heracleam in Anatolia testatur *Bellonius*. Loco autem cessit alii ex se natæ quidem, sed degeneri propagini hodiernæ Græcæ Lingvæ, quæ ipsa tamen in varios ramos abiit, *Vulgarem* Græcam, τῆς κοινῆς, vulgo dictam, *Dialectum Asbemensium*, quæ hodie omnium maxime barbara est, *Peloponnesiorum*, quam purissimam judicant, *Tzopelismum* &c. De quibus omnibus Vid. *Crusium in Turco-Græc.* passim; De prisca ista amplitudine Lingvæ Græcæ & ss. fufius scripsit. *Edo. Breerewod. in Scrutinio Lingvarum* haut procul initio.

VI.

Matricis Teutonice propagines seu Idiomatica præcipua pontunt *Dialectum Francicam, Saxonicam, Danicam.* *Dialecti Francici* idioma in superiori Germania quærendum, cujus prisca conditionem multis modis exposuit *Goldastus* in egregio Volumine *Scriptorum Alamannicorum Saxonicæ* Subdialecti sunt in Germania Inferiori, Belgio, Anglia, quæ postrema iterum *Anglicismum* & *Scotismum* genuit. *Danicum* seu *Dialecti Danicæ* tria discrimina sunt, Danorum Limitaneorum, quos *Danemarkos* vocant, *Svedorum*, & *Norvegorum*; Ab horum idiomatica propagata est hodierna Lingva *Islandica*, quæ ita intelligitur à Norvegis, ut Lingva Belgica à Germanis. Alterutrius partem etiam in, *Chersonesum Tauricum* usq; delatam & à se observatam allegat *Budequius Ep. Turc. IV.* cuius

jus exempla affert: Articulum *Tho* vel *The* Nominibus ut plurimum præmitti; Item vocum singularum: *Broe*, *Brodt*, *Plut*, *Bluh*, *Salt*, *Sals*, *Tag*, *Ea*, *Wingart*, *Wctn*, *arten*, &c. Indeque colligit, Gentem vel Origine Gothicam, vel Coloniam Caroli M. esse, idque ideo verisimile haberi posse, quia similes in Transilvaniam emisent; Sed Acta Caroli M. id non facile docebunt: Pro priori plures deponunt, & inter eos præcipue *Bilib. Pirckheimerus*, qui & usum Lingvæ & originem ejus Gothicam fidenter asserit, atque in insigni suo tempore adhuc superflite Familia *Nobilium de Mankup* conservatam fuisse asseverat. Sciendum est, quod *Ostro Gothi* illam post primam occupationem usque ad hodiernum diem inhabitant, nam licet Imperatores Græci Peninsulam illam aliquando possederint, *Januensesque*, *Cassam*, quæ est *Theodosia*, occuparint, *Tamerlanusque*, decantatus *Tartarus* illam, ceperit, à quo tempore eam *Tartari Ullani*, qui & *Præcopenfes* seu *Grimuenses* ex oppidi nomine ita vocati possederunt ac inhabitarunt, qui & ipsi postea à *Turcis* fuerunt subacti & ad Tributum solvendum coacti: *Ostro Gothi* tamen semper *Montana*, licet sub tributo possederunt. Loquuntur autem Germanice, quæ Lingvæ omnes *Gothi*, utpote *Germani* sunt usi. Superfuere ad atatem usque nostram *Duces Gothorum nobilissimi de Mankup dicti*, qui castrum *Mankup* semper à *Tartarorum* vi defenderunt, donec *Machumet Turcarum Imperator* *Cassam* expugnavit, *Tartarosque*, ac Peninsulam suo subjecit Imperio, tum & *Castrum Mankup* cepit, ac duos *Duces Fratres de Mankup* gladio percussit, in quibus & tota *Gothorum* illorum Nobilitas cessavit. *Gothi* vero, qui adhuc in montibus supersunt, ut plurimum vineas colunt & inde vitam sustentant. Ita *Pirckheimerus* Explic. *Locor. Germ. in Tom. I. Histor. Op. Schar. fol. 213.*

V.

Lingvæ Slavonicæ Europa tertiâ fere sui parte totoque orientali tractu suo præter Hungariam & Wallachiam loquitur, recepta quippe à *Dalmatis*, *Libornis*, *Macedonibus*, *Epirotis*, *Bosniatibus*, *Serviis*, *Rasscis*, *Bulgariis*, *Moldavis*, *Russis*, *Polonis*, *Bohemis*; In ipsa Asia à *Circassis*, *Mengrellis* & *Gazaritis*. *Gesnerus* & *Rocha* totas sexaginta nationes enumerant, quæ Lingvâ hac utuntur. In Imperio Turcico plerique; *Janiziorum* eam loquuntur, & ipsa Aula Turcia eam recipere dignata fuit, ob finitimas, uti videtur, regiones, quibus Lingvæ hæc familiaris existit.

VI.

Lingvæ Matrices Minores Europa nostra sunt I. *Hibernica*, quam in Hibernia & parte Scotiæ loquuntur. II. *Cambrica* s. Vetus Britannica, quam in Cambria, parte occidentali Angliæ, & Britannia Galliæ habent; III. *Cantabrica* juxta montes Pyrenæos, quæ hodie utuntur Cantabri & Vascones, à quibus *Vasquenze* vulgo dicitur. IV. *Finnica*, in Finnia, & Lapponia. V. *Chaucica Vetus* in Frisia orientali (ubi Veteres Chauci habitant) quæ incolæ aliqui inter se invicem utuntur, licet alias erga peregrinos Germanicam adhibeant. VI. *Illyrica* vetus in Insula Veggia ad orientale latus Istriæ. VII. *Epirotica* in montibus Epiri. IIX. *Hungarica* ab Hunnis & Avaribus in Europam translata. IX. *Jazygica* ad Borealem partem Hungariæ inter Danubium & Tibiscum, quæ prorsus differt ab Hungarica. X. *Tatarica* Cosakorum & Precopensium inter Tanaim & Borysthenem. Est & lingvæ Arabicæ aliquis usus in asperis Granatæ montibus, quos Alpuxarras dicunt, ac multis in super Anadaluziæ, Valentia, Aragoniæque locis, quæ & incolis *Araviga* ab Arabibus dicitur.

VII.

Inter Asiæ Lingvas primum adducenda est *Hebraica*, Lingva antiquissima, quamque primo Deus hominibus infudit: Licet extant, qui Lingvam primam, quæ homines ante diluvium usi fuerunt, nullibi proprie extare, sed ejus reliquias in omnibus lingvis reperiri velint: Vid *Grot. in Genes. XI. Horn. in Sulp. Sev. L. I. c. VI.* Quos Nomina Propria Patriarchis Antediluvianis data facile refutant; Moïsen enim vera nomina non tam expressisse, quam Hebraico sermone imitatum fuisse dicere, erit gravissimum Scriptorem infra communem sortem Historicorum abjicere, quippe qui communiter hoc curant, ut vera nomina, si ad naturam Lingvæ suæ inflectant, quoad substantiam tamē retineant. Ipsam Elegantia sua Lingvam Græcam & Latinam antecellere prolixè ostendit *Erpenius Orat. III. de Lingv. Hebr. p. 106. 107.* Babylonem bina vice fatalem experta fuit: Unâ, cum universalis omnium gentiū esse desineret, ob extructam Turrim Babylonicam, & alterâ, cum etiam à Judæorum vulgari usu removeretur, Judæis tempore captivitatis suæ Lingvam ex Hebraicâ, Chaldaicâ & Syriacâ mixtam assumentibz. Dialecti Hebraicæ Lingvæ sunt *Samaritana, Chaldaica, Syriaca*, Lingva à Chaldaica haut multū abiens, Servatoris autem ac Discipulorum ejus vernacula. Hujus sub-Dialectos recenset

Wal-

Walonus I. *Babylonicam*, omnium purissimam, in qua scripta sunt capitula quædam Danielis & Esdræ; Talmud *Babylonicum* &c. 2. *Hierosolymitanam*, qua scripta sunt Thalmud & Targum Hierosolymitanum &c. 3. *Antiochenam seu Syriacam* in specie sic dictam, quam Christiani per Orientem sibi propriam fecerunt, dum utriusque Testamenti versiones in hac Dialecto habuerunt, & eadem Sacra sua celebrarunt, cujus & distinctas literas Christiani Antiocheni nascente Ecclesiâ introduxerunt, nequid eum Nazaræis & Ebionitis Judæis commune haberent. Sed omnes hæc una cum matre jam vulgo adhiberi ferme desierunt.

IX.

Potiores hodiernæ Lingvæ in Asia sunt præter *Armenicam*, quæ solis Nationis suæ finibus continetur: I. *Arabica*, una ex amplissimis totius orbis Lingvis, quæ in Asia usque à Cilicia per totam *Syriam*, *Mesopotamiam*, *Palestinam*, *Arabiam*, & in Africa ad litora Maris Rubri pariter per *Aegyptum* totumque; litus Maris Mediterranei usque; ad Fretum Gibraltar vernacula est, licet Dialectis variata: Nec minor extra hos tractus ejus utilitas, quacunque; Lex Muhammedana patet; Quia enim Alcoranus non alia, quam Lingva Arabicâ legi permittitur, factum est, ut ubicunque valet Muhammedismus, hæc Lingva in scholis ut Latina & Græca apud nos pro eruditorum Lingva à pueris addiscatur, ipsisque; Christiani, qui per Imperium Turcicum, Persicum, aliorumque; Muhammedanorum terras dispersi vivunt per magnam Asiæ & Africæ partem, ut & Judæi, Samaritani & pagani vicini hac Lingva utantur, *Walton. de Lingv. Or. n. XLII.* II. Lingva *Turcica*, cujus magna cum Persica & Tatarica cognatio, cum Arabica fere nulla, nisi in comuni literatura, h. iisdem literarum characteribus notisque vocalium. De Lingva Persica memorabile, eam varia Vocabula Germanica admisisse, quælibet *Father, Mother, Brother*, & complura alia, inter quæ ipsum Persæ nomen à *Peres*, seu *Pert*. Eqvo apud Germanos, ductum: Unde fuerunt, qui totam Lingvam origine Germanicam esse suspicati sunt, quod tamen suo loco relinquimus. III. *Malaica*, purissima omnium in Indiæ Orientalis regionibus, quamque communiter Mercatores istorum locorum callent, & prostat *Dictionary Malaico-Latin*, *Davidis Haex Romæ* editum An. M.DC.XXXI. & parvulum aliud Vocum Malaicarum & Javanensium in *Tom. I. Navig. Belg. Nav. II. f. 45.*

& seqq. IV. *Chinensis*, cui addimus *Coreensem* & *Japanitam*, de quibus paulo post plura dicendi dabitur occasio.

IX.

Ex Africa Lingvis à Literatis commendantur I. *Lingua Coptica*, ex antiqua Ægyptiaca & Græcâ conflata & à Copto, celebri olim Ægypti urbe & Thebaidos metropoli sic dicta, de qua videantur *Kircheri Prodromus Lingvæ Copticæ*, *Lexicon Copticum*, *Lingua Ægyptiaca restituta* &c. II. *Æthiopica*, Abysfinis in mediterraneo Africa usitata; Sed quæ duplex est, una vulgaris, altera Chaldaicæ affinis, quæ in Sacris utuntur & historias scribunt, cuius & varia specimina à *Scaligero*, *Petreo*, *Nisefio*, *Ludolpho* &c. edita prostant. III. *Lingua Songaica* mentionem faciunt *Itineraria*, quam loquuntur Africani, quos Astomorum fabulæ occasionem præbuisse paulum ante notavimus, Incolæ nempe regionum *Scombayæ*, *Musmundæ*, *Zenætæ*, *Gumæ*, *Guzulæ*, *Heæ*, *Sus*.

X.

Americæ Lingvarum eruditi non adeo rationem hætenus habuerunt. *Caribanam* tamen peculiari Dictionario dignatus fuit, quisquis Historiam Antillarum A. MDC LVIII. Roterodami edidit. *Lingua Mexicana* inter præcipuas Americæ Septentrionalis est; Cui addimus *Lingvam Novæ Angliæ* & vicinorum Tractuum, in quam Angli eorundem locorum Sacra Biblia transtulerunt, & circa A. M DC LXV, excudi curarunt,

XI.

Atque istæ ferme extantiores Orbis Lingvæ: Qui ad septuagenarium numerum usq; cum Thalmudicis & veterum Patrum aliquibus eas extendere volunt, viderint ut sagacioribus Ingeniis satisfacturi sint. Nihil certe est, ex septuagenario numero hominum, quorum genealogia circa Historiam confusionis Babylonicæ textitur, totidem Lingvas colligi, cum capita ibi, non familiæ, nedum gentes recenscantur, pluresque eorum una familia comprehensi fuerint, qui eandem Lingvam retinuerunt, quod in Canaanis, Canaanis in Textu ibi recensitis filiis liquido claret. Vid. *Rivet. in Genes. Exerc. LXIIX*. Addimus falsum vulgo præsupponi principium, quasi homines eo ipso novis Lingvis inbuti fuerint, quo Lingvâ Hebraicâ per confusionem Babyloniam exciderunt. Quæ enim illa amittendæ rei pœna fuisset, quam com-

compensatio novæ alterius statim secuta esset? Aut quis crediderit, largissimam istam Figurarum, mensurarum, Relationum & sc. copiam uno momento, succrevisse? Unde rati sumus Confusionem Babyloniam constituisse tantum in prioris Lingvæ generali oblivione, cui novæ deinde gradatim successerint, prout necessitas in dispersis hominibus flagitavit. Quod quidem *Hobbes* etiam ad primitivam Adami Lingvæ transfert, autumatq; ipsum creaturas quidem à DEO in conspectum suum productas nominasse, at modorum expressiones & si non tunc statim scivisse, sed cum progressu temporis addidicisse. Nam eodem modo rebus aliis alia nomina imponere, prout experientia & creaturarum usus postularet, potuit, eaq; paulatim ita connectere, ut intelligeretur; Atque hoc modo succedente tempore tanta sermonis copia acquiri potuit, quanta indigerent, quamquam non tanta, quanta Oratori vel Philosopho opus esset. Non enim inventio in Scripturis Sacris, ex quo directe vel per consequentiam colligi potest, imposuisse Adamum varietati omni Figurarum, Numerorum, Mensurarum, colorum, sonorum, cogitationum, Relationum Nomina, multo minus imposuisse illum nomina Nominibus & Orationibus, qualia sunt Generale, Speciale, Affirmativum, Negativum, Interrogativum, Optativum, Infinitivum &c. *Leviath. c. IV.* Adde ejusdē *Elem. Philos. Sect. II. c. X.* Sed illa nimis abjecta est de Statu Innocentis Adami sententia: Adamus si exquisitissimam cognitionem rerum vi Imaginis Divinæ sibi conceditæ in Statu isto habuit, modos rerum quoq; exquisite cognitos habuit, quippe qui res individue sequuntur, & sine quorum cognitione nec res perfecte cognitæ esse dici possunt. Ac proinde etiam non res tantum, sed rerum modos nominare, h. conceptus suos de iis exprimere eosq; aliis communicare potuit; Si id non potuisset, nimis jejuna ejus futura fuisset scientia, nec Imaginem Divinam, sed Tabulam rasam possedisset.

XII.

Alia Lingvisq; designatis non comprehendenda est, quam Hispani *Jerigone*, Galli *Jargon* appellant, & nos Lingvâ nostrâ *Korwelsch* dicimq; à *Welsch* quomodo vulgus plerasq; exoticas Lingvas vocat & *Kotte* Turma, quod Turmarum, Erronum vagabundorum & sc. sequioris notæ hominum sit: Hujus Dictionarium quoddam habent *Gesner fin. Mitbridatis sui*, & ex eo *Alstedius Encycl. T. I. Lib. X. fin. Philander von Sittwald* Satyrici sui *L. VII.* Simili nomine appellant ingeniosâ Lingvarum involu-

involucra, quibus appositione, vel interiectione vocum aliarum ipsæ Vernaculæ ita disponuntur, ut non nisi hujus rei gnarus eas intelligendo sit: quæ est si in singulis syllabis eadem vocalis cum certa consona repetatur, vel singulis vocibus certa syllaba addatur, &c. Cujusmodi varietas infinitum potest extendi.

XIII.

Inter singularia Lingvarum reponimus: *Lingvam Mexicanam* totam fere impulsu Lingvæ ad dentes & extremum palatum constare, eoque Literis T. L. creberrime uti: Ut *Yecotl, Mecaxuchitl, Tlilxochitl, &c.* *Lingva Chinenfis* Litera R. caret, nec alias voces, quam Monosyllabas agnoscit, licet Diphthongis & Triphthongis maximopere varitas; Et si Poly syllabæ aliquando in Itinerariis occurrant, illæ pro totidem vocibus distinctas res significantibus habendæ sunt. *Neuhoff. Algem. Beschreib. des R. Sinæ. II.* Quod majus est Scriptura Chinenfis non voces prolatas, sed res immediate denotat: Unde Chinenfes, Coreani, Japanenses, Tonchinenfes & Cochinchinenfes, quorum communis Character est, Scripta invicem intelligunt, sermonis mutui tamen intellectum nullum habent: Cujus ipsa hæc causa est, quia Scriptura ipsorum non sermonis, sed rerum immediata nota est. In Hebraica simplicitatem eoque perfectionem commendant, composita enim pauca habet, quorum loco variis circumscriptionibus utitur. Videtur tamen ambigi posse, utrum simplicitati propius sit, unâ syllaba auctiori voce rem describere, an proluxa variarum vocum coëxione eandem exprimere? Quod agnoverunt posteriores Hebræi, qui eapropter aliarum Lingvarum vocabula in subsidium Lingvæ suæ vocarunt. Lingva Cambrica aspirationum plenissima est & sæpe sine vocali vocabula admittit, voce tunc ex imo gutture trahenda: Qvalia in Or. Dom. *Ein tād yr hwn ydwyf yn y nefedd*, Pater noster qui es in celis. *Eithr gwaret ni rhag drwg.* Sed libera nos à malo. Similiter Lingvas, quæ ex Gothis fluxerunt, Aspiratis gaudere notat *Verulam. de A. S. Lib. VI. c. I.* In *Slavonicis Lingvis* maximus Dentalium usus S, R, Sch, Z, unde non exigua ipsarum asperitas. *Græca* Diphthongis & compositi onibus scaturit: *Lingva Hispanica* Literas Tenues odit easque statim vertit in Medias. In *Germanica* nostra duriusculos sonos adnotant exteri, & notorium est, quod de eju9 cum aliis Europæ Lingvis comparatione circūferunt: Cum Deo ob Majest. *Hispanice*, cum Principibus ob gravitatem *Italice*, cum feminis

minis ob teneritudinem *Gallice*, cum hostibus v. ob terrorem *Germanice* loquendum esse; Sed virilis est nostra & Lingva & facundia, quæ nemini nisi qui virilem animum non gerit, ingrata esse potest. Nec illepidum fuit dictionum, quod Joh. Langus Ferdin. I. ad Polonos Legatus in Consiliarium Regium Petrum Royzium Mauræum Hispanum jecit: Qui cum Lango familiariter objiceret: *Germanos non loqui; sed fulminare*, seqve credere, Deum ex indignatione hoc sermonis fulmine usum cum primos Parentes Paradiso extrussisset: Ego vero, respondit Langus, censeo Serpentem svari & blando vocis Hispanicæ fūco usum, cum Evæ imposuit. *Lanf. Or. contr. Gall. p. 233.* Similem virilitatem sonare scribunt Lingvam Japanensium, *Sey nicht weniger Erzig als Manhafft, und druck: die angebohene Hochmüthigkeit derselben / die sie reden / gnugsam aus / weil sie einen harten und hohen Thon hat: Als Mos rasouk gusar, gebt ein lichter Kuri gusarvi mas, kom her / das massio Ich bringe es euch. Arn. Montan. in Denckw. Gesandtschafften an die Keyser von Japan. p. 325.* Sed alia ejusmodi & infinita afferri possent, ponitq; hoc ingeniosissimus *Vesulemius* inter desiderata in Philologicis, ut de variis Lingvarum proprietatibus tractetur, & ostendatur, quibus unaquæque excellat aut deficiat. Ita enim, inquit, Lingvæ mutuo commercio locupletari possint, & fiet ex his, quæ in singulis Lingvis pulchra sunt, tanquam Venus Apellis, Orationis ipsius quædam formosissima imago, & exemplar quoddam insinge ad sensus animi rite exprimendos. Atq; una etiam hoc pacto capientur signa haut levia, sed observatu digna de Ingeniis & moribus populorum & nationum ex Lingvis ipsorum. Equidem libenter audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos desit verbum, quod Latinum illud, (Ineptum) reddat. *Propterea*, inquit, quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, ut illud in se ne agnoscerent quidem. Digna certe gravitate Romanæ Censura. Quid illud, quod Græci in compositionibus verborum tanta licentiâ usi sint, Romani contra magnam hac in re severitatem adhibuerunt? Plane colligat quis, Græcos fuisse artibus, Romanos rebus gerendis magis idoneos. Artium enim distinctiones verborum compositionem ferre exigunt; At res & negotia simpliciora verba postulant. Quin Hebræi tantum compositiones illas refugiant, ut malint metaphorâ uti, quam compositionem introducere; Quin etiam verbis tam paucis & minime comixtis utantur, & plane ex Lingva ipsa quis perspiciat Gentem illam fuisse Nazaræam & à reliquis gentibus separatam. Annon

& illud observatione dignum, Antiquas Lingvas plenas Declinationum, Casuum, Conjugationum, Temporum & similibus fuisse; Modernas his fere destitutas plurima per præpositiones & Verba auxiliaria segnitè expedire. Sane facile quis conjiciat, utcumque nobis ipsi placeamus, Ingenia priorum seculorum nostris fuisse multo acutiora & subtiliora. Hactenus *Verulamius de A. S. L. VI. c. 1.* Sed ultima verba æquus rerum censor fortean ita mutata vellet: Ingenia priorum seculorum nostris fuisse multo laboriosiora. Hoc enim multijuga flexionum in priscis istis Lingvis varietas infert, non subtilitatem aliquam: Lingvas nunc compendiosius efferri DEI donum est. Naturæ quoque congenitum per plura non expedire, quod per pauca potest; Entia non multiplicantur præter necessitatem. Nec minus desideratæ ab Illustri Verulamio culturæ Lingvarum nostro sæculo satisfieri cœpit, dum non modo Urbes extitere, in quibus singularis aliquis nitor Lingvæ patriæ auditur, qualis est *Burgos* in Hispania, *Siena* in Italia, *Blesa* aliæque urbes ad *Ligerim* in Gallia, *Hala Saxo-*
num & Lipsia in Germania, sed integra quoque Virorum Insignium Collegia enata, communi Opera in hunc finem tendentia, ut Lingvæ Patriæ nitorem atque cultum majorem adjicerent. Tale est Illustre Collegium, quod nomine *Societatis Fructiferae, der Fruchtbringenden Gesellschaft* in Germania inclaruit, cœptum A. MDCXVII. in conventu Serenissimorum Principum Dn. Joh. Ernesti, Dn. Friderici ac Dn. Wilhelmi Ducum Saxo-Vinariensium, Dn. Ludovici & Dn. Joh. Casimiri Principum Anhaltinorum, & Generosissimorum Virorum Dieterici à Werder, Friderici à Kospoth, Caspari à Teutleben, Christophori à Krofig, quibus plurimæ personæ Illustræ ac Nobiles, aliiq; viri honorati posthac accesserunt, unanimi intentione Lingvam Germanicam perficiendi, & ab extero squalore liberandi idq; vi fundamentalis Legis Collegii: Soll den Gesellschaftern vor allen Dingen obliegen, unsere hochgeehrte Mutter-Sprache in ihrem gründlichen Wesen und rechten Verstande/ ohne Gemischung frembder Außländischer Gliedwörter/ so wol im Reden/ Schreiben/ Gedichten/ auff's allerzier- und deutlichste zu erhalten und anzuküßen &c. Floruit hactenus sub directione Serenissimorum Principum, Dn. Ludovici Principis Anhaltini, quo autore potissimum constitit, Dn. Wilhelmi Ducis Saxo-Vinariensis, & Dn. Augusti Ducis Saxoniz, Socii enim ita sine suo se commodissime potituros censuerunt,

suerunt, si semper Principem Imperii loco Capitis haberent. Numerus Membrorum An. LXVIII. ultra DCCC. surrexit. Describitur à Georg. Neumard cum Tit. der Neusprossende Teutsche Palmbaum / oder Ausfuhr. Bericht von der hochlöblichen Fruchtbringenden Gesellschaft Anfang / Abschen / Wohnungen / Eigenschaft und derselben Fortpflanzung. Simili instituto in Gallia coepit *Academia Gallica*, *L'Academie Francoise*, inchoata primo à Viris insignibus aliquot Parisiis circa A. MDCXXIX. postea A. MDCXXXV. autoritate Regia publice stabilita autore Cardinali Richelio, quem & Protectorem ejus constitui placuit; Neq; alio fine, quam ut Lingva Gallica cultura & usu ampliori donaretur: *Pour rendre le langage François non seulement elegant, mais capable de traiter tous les Arts & toutes les Sciences*, ut habetur in Diplomate Regio Menſe Januar. A. MDCXXXV. Vid. pluribus Autorem Historiæ Academiæ hujus, *Relation contenant l'Histoire de l'Academie Francoise*. Apud Italos eodem modo nata Romæ Societas de *Belli Humori*, seu *Humoristarum*, Florentiæ *Della Crusca*, Sienæ *Intronatorum* seu *de gl' Intronati*, alibi aliorum quæ recenset laudatus Autor de *l'Acad. Franc.* & quem ille citat, *Calr. Naudé* in ſon *Dialogue de Mascarat*.

XIV.

Sermo Scripturæ exprimitur, non tamen omnis; Chinenſium Character enim, nec literas, nec verba, ſed res & notiones exprimit, de quo antea dictum. Extra hunc Scriptio commune Sermonis ſignum eſt, licet & ductibus & ducendi modo magnopere variata. Ducendi modus Europæis communiter à ſiniſtra verſus dextram eſt: Nec ſine cauſa, nam motus manus noſtræ naturalis extrorſum eſt; Quare pugna quoq; ſic cietur, & cætera opera extento brachio, non retracto peraguntur. Præterea nobis relinquitur ſub oculis ad contemplandum, quid quantumq; deſcriptum ſit, quod iſtis calamo ac manu tegitur: Quod eſt ratiocinium B. Parentis noſtri *Manud. ad L.L. c. XLIX.* Idem in Africa faciunt Æthiopes licet Lingvam alias Chaldaicæ affinem habeant. E contrario Hebræi, Arabes & pleriq; Indi, exceptis Malabaribus Siamenſibus, à dextera ad ſiniſtram introrſum terdunt. Antiquiſſimis Græcorum media inter hæc ratio erat, ut Lineæ primam quidem à ſiniſtra ad Dextram ducerent, ſecundam vero inde inciperent, ubi primam terminaverant, h. retrorſum à ſiniſtra ad dextram, illudq; in ſequentibus totius Scripturæ Lineis omnibus in continuabant: Quem morem in Conſtit. Solonis videre eſt, & *Βεσπερηδον* vocarunt,

carunt. Chinenſes, Tatari, Coreani, Japanenſes ſcribunt à ſupriori parte Recta Linea deſcendendo ad inferiorem Tangutani, populi ad Septentrionem à Chinenſibus ſiti feruntur à dextra ad ſiniſtram tendere, ſed lineis ab inferiori parte ſuperiorem verſus multiplicatis. De veteribus Gothiſ teſtatur *Olaus Magn. L. I. c. XXIX. Scripturas eorum à dextro latere in pede Saxorum inchoatas uſq; in verticem & tandem reſſectendo in ſiniſtro pede finitas vel iterum eodem ordine inferius elevatas depreſſasque terminari.* Mexicanos dn. tradunt in formam Circuli ſcribere ſolitos, lectione à centro ad Circumferentiam ſuperiùs inſtituenda, apud diligentiff. *Purſhus, Pelgrim. Lib. I. c. XVII. Plura Vid. ap. Herm. Hugon. de Origine ſcribendi, & Worm. Liter. Run. cap. XXV.*

XV.

Ipſi ductus Scriptionis ſ. Characteres varii; In Europa quintuplices agnoſcuntur, *Latini, Greci, Hieronymiani, Ruthenici, Gothici ap. Scalig. Epiſt. ante cit.* Gothici cum literis Runicis iſdem, de quibus Vid. prolixè agentem *Worm. Liter. Run. cap. IV.* Qui inter alia etiam Ulphilam eos non inveniſſe ſed ad exteros tantum proſuliſſe fuiſe demonſtrat. De aliis familia dici poſſent, ſi paginarum anguſtia ea caperet; Et Romæ A. MDC XVI. à Philippo Thomatio Tabula LXXII. diſtinctorum Alphabetorum in ære ſculpta & excuſa eſt cum Titulo: *Virga Aurea ſeptuaginta duobus encomiſ B. V. Mariæ celata, autore F. Jacobo Bonaventura Hepburno Scoto: In qua ſeptuaginta duo diverſiſſimorum Characterum continentur Alphabetra, totidem emblematis decorata.* E quo facile colligitur, quanta quamve laborioſa hac in materia ſit varietas: Quæ infinities major foret, ſi Alphabetis iſtis vulgaribus addantur Scripturæ, quas humana curioſitas pro compendiis ſcriptionis & memoriæ aut occultandis ſenſis animi adjecit. Apud Romanos certe jam tum in peculiari compendioſo Characterè à Notariis deſudatum fuit, ut verba non perſcriberent, ſed ſignarent, pro ut Lipſius loquitur *Cent. I. a Belg. Epiſt. XXVII.* Et apud Græcos Famofa tria Triangula in ſe invicem ducta non obſcurum huius rei ſpecimen præbent, quæ Antiochus Soter omnib; Nummiſ ſuis inſcribi paſſus fuit & vocem Y T I E A denotare creduntur. Nunquam autem melius ſe habuit, quam inter Anglos noſtro tempore, qui prolixos ſacros ſermones ea celeritate conſignare viſi ſunt, ut vere Martialis iſtud, quod de Romanis ſuis olim cecinit, elogium auferant:

Curat Lingua licet, manus est velocior illis

Nondum Lingua suum, Dextra peregit opus.

Vocant *Stenographiam*, *Tachygraphiam*, & similiter, ac describi meruit à Joh. Willis, *The Schoolmaster to the Art of Stenography Londin.* 1647. Thomas Schelton, *Tachygraphy or Shortwriting Lond.* 1647. Joh. Wilkins c. XII. Libri quem vocat *Mercury, or the Swift Messenger*, Jeremia Rich. Tabula majori manu ductionis loco emissâ, qui & integrum Psalterium in minutissimam formam hac via contraxit & edidit: Siqve de principiis ejus loquendum est, ea breviter sunt. I. Ut normam unicè habeat pronunciationem vocum, non autem Scriptionem ordinariam. II. Literarum loco ductus simplicissimos rectos, circulares, semicirculares aut seorsim aut junctos usurpet. III. Vocales nullas ponat, sed omnes ex positu literarum judicet. IV. Articulos plane omittat. V. Verba Auxiliaria, Præpositiones, Conjunctiones, Terminationes frequentiores non scribat, sed signo dignoscat. VI. Deniq; & communioribus vocabulis, Phrasibus & sententiis absteineat, signis tantum earum vice positis. An *Universalis* ejusmodi *Character* sperandus sit, quem unaquæq; gens patria lingua legere & reddere possit, non minus solícite quæsierunt hæcenus Anglorum curiosissimi; Sed successum aliquem huic desiderio respondisse necdum compertum fuit. Et prostat quidem *Ars Signorum seu Character Universalis & Lexicon Grammatico-Philosophicum Georgii Dalgarno Lond.* 1661. Sed scriptum est, quod eruditionem affectatam & Pædagogeum nimis olet. Simile quid tentatum à *Francisco Lodwick*, Cive Londinensi, sed virum scopo excidisse testatur communis neglectus operæ ejus. In eodem opere Reverendiss. *Johan. Wilkins* summi ingenii sui vires periclitatus fuit, quem vero itidem omnium applausus haut æque exceperit. Interea possibilem esse liquet: I. Ex Characteribus Chymicis, Astronomicis, Musicis, Arithmeticis &c. Qvi ab omnibus Europæis æque intelliguntur, licet diversis pro Lingvarum varietate verbis expressi. II. Ex Chinesium Characteribus, quem Chineses, Coreanos, Japanios, Tonchineses & Cochinchineses æque intelligunt, licet communi sermone non participant. III. Quia gentes licet verbis discrepent, conceptu rerum tamen consentiunt, si igitur & characteribus consenserint, qui res & Conceptus non autem verba designet, non dubium est, quin, quod scribitur eo, omnes æque intellectuæ sint. V. ante cit. *Johan. Wilkins Swift Messenger c. XIII. pag. 105. & seqq. Voss. de A. Gr. Lib. I. c. XLL*
 Ccc ; Wab

Walton. App. ad Bibl. Polygl. Proleg. p. u. Quantavero Ciphra rum, h. Characterum Occultorum frequentia? Ciphrae simplices, Ciphrae non significantibus Characteribus intermixtus, Ciphrae duplices Literas uno Characterem complexas, Ciphrae rota, Ciphrae Clavis, Ciphrae verborum enumerat deligentiss. Verulamius, sed quarum longe plura genera indicari possent. Et quam non operam in deciphrandis, h. detegendis iis infumfit humanum Ingenium? Nequid dicamus de Characterem Noctico, seu Semiologia, h. ratione per gestus loquendi, quomodo Nationes Lingvis discrepantes commercia exercere, & eos qui surdi ac muti nati sunt, discursus cum amicis, qui gestus eorum perdidicerunt, instituere videmus? Quamquam huius ex parte levamen sit, si muti tales ad loquelam perducantur, quod non adeo difficile arbitramur; Sermonem enim carent, non quod loqui non possint, sed quod loquentes non audiant. Nosque huius pariter ac Characteres Occulti claves, h. modos formandi, solvendi, discendi, si hinc in forma soni, isthinc in numero & mensura literarum sitas dixerimus, totum nobilissimam huius & ingeniosissimam scientiam latifundium aperuisse putamus, sed a iudicio Lectore exhauriendum. Inventi istius circa Characterem Noeticum lineas duxit F. M. R. ab H. Inom in Alphabeti vere Naturalis Hebraici brevissima delineatione Ed. Latine Sultzbacl 1657. & Germanice ididem An. 1667. Jam pridem vero innotuisse vel hoc Stephan. Roderic. Castrensis Comm. in Libr. Hippocr. de Alim. Sect. II. p. 247. docuerit: Mihi relatum est ab Illustriss. Equite Putignano redeunte ex Hispania, illic nuperrime artem inventam esse, qua istiusmodi muti docentur loqui, imo experimento fuisse comprobatam, ipse vero Librum de hac arte afferebat, quem ostendere non potuit, quoniam eum cum reliquis suppellectile in navigio Romam transierat. Characterem occultum tractarunt Trithemius in Steganographia, Polygraphia &c. & qui eum Commentario dignatus fuit, Gustavus Selenus, h. Augustus Dux Luneburgensis in Cryptographia Ed. MDCXXIV. Abr. Colonus, in Scotographia Italica, Schwenterus in Steganographia aucta, Schottus in Steganographia, & qui reliquis antecellere videtur, J. B. Porta de Furtivis literarum Notis. Nobis haecenus maxime arrisit Scriptum Gallicum: L' Interpretation des Chiffres tirée d' Italien du S. Ant. Maria Cospi Secrétaire du grand Duc de Toscane, augmentée & accomodée particulièrement à l'usage des Langues Francoise & Espagnolle par F. J. F. N. P. M. Paris. 1641. 80. De Literatura Symbolica Aegyptiorum scilicet aliis dictis Literis Hieroglyphicis & quomodo a Characteribus Chinesum, Brachmanum & Mexicanorum differant, pro-

prolixè agit *Kircherus Oed. Æg. T. III. Diatr. I.* Cujus summa est: *Litteras Hieroglyphicas* non simplices voces aut nomina, sed integros conceptus Ideales involvere; Deinde nec mysteriorum tantum esse indices, sed & ipsas in mystica sua structura earum, quas indicant, rerum proprietates continere. Veluti *Scarabarum* intuentes non animal, aut Solem tantum, sed occultas operationes, quas non tantum Sol materialis in hoc sensibili mundo, sed etiam Archetypus in mundo Intelligibili efficit, intelligere. *Chinenses* contra ad solarum vocum nominumq; simplices conceptus indicandos, nullo alio mysterio, institutos esse, quanquam aliquibus ingeniosa allusionis significatio non desit, ut quando figuram ex Sole & Luna compositam claritatem vocant &c. *Brachmanum* Characteres vero tametsi res arcanas indicent, iidem tamen nudas & simplices rerum notas esse arbitria sapientum istorum institutione rebus impositas: *Mexicanis* ne arcanum quidem involvi, sed positis figuris ipsas actiones seu rerum gestarum seriem tanquam in pictura exhiberi.

XVI.

Instrumenta Scribendi quoque non ubivis eadem; Et cum Calami Scriptorii apud nos in usu sint, Orientales Arundinibus utuntur, de quarum proventu juxta confluxum Euphratis & Tigridis. V. *supr. c. III. S. IV. §. XVI.* Nec Atramentum nostras illis congruit, sed spissius quoddam Vernici Typographici nostræ simile, quo litteras suas ducunt, fluido nostro autem vix ducere possent, cum variam illam & crassiusculam earum configurationem facile turbaturum esset. V. *Tavern. P. I. Lib. III. c. XIII.* Unde & lenta admodum apud eos scribendi ratio, & antequam unum Characterem effingant, sæpius chartam hinc inde vertunt & elevant, ut dispiciant, rectene an secus collocaverint, legunturq; sæpe, ubi viderunt verba sua nostris literis expressa celeriter & exacte à nostris pronunciari, laudasse nostram scribendi rationem, quod & celerior & lectu facillior esset. Exemplum V. apud *Pr. Radziwil. Ep. III. f. no.* Sed idem lentior etiam Europæos nostros olim manfit, cum majusculis duntaxat uterentur Characteribus, ut videre est in marmoribus & Numis, in quibus minusculæ literæ reperiuntur nunquam, quæ postea celerius scribendi gratia fuerunt adinventæ. V. *Panciroll. Memor. Lib. I. c. 269.* Longe exactior verò cunctis istis Ars Typographica, à Divina Providentia parturienti novam polituram Ingeniorum

rum Europæ donata, ut quod Scriptura paucis potuerat, eadem plurimis proderet, quippe omnibus calamis scripturave celerior ac nitidior. Quam certissimam prærogativam ejus quoque primi Inventores in Libris abs se impressis attigere: Quemadmodum in Officiis Ciceronis aliisque Libris Johan. Fausti Moguntini videre est: *Præfens Marci Tullii Clarissimum opus Johannes Faust Moguntinus Civis non Atramento, plumali Canna, neque area, sed arte quadam perpulchra Petri manu pueri mei effeci.* Fatendum tamen est, optimam Artem per tot inutiles libros, quibus lucem ministrare cogitur, abusus suos maximos passam: Nec sine causa Pius Senex Comenius ante aliquot annos ominatus fuit: *Nisi vagum istud semper, adhuc incrementa capiens Librorum Diluvium aliquando sistatur, futurum brevi, ut homines aut nihil legant, aut nihil credant.* Tr. Un. Necess. cap. VI. §. II. Cur in Imperio Turcico non feratur notum est, id fieri, ne quid Statui Publico decedat, qui veluti cæca Subditorum obedientia nititur, ita periclitaturus esset, si homines lectione Librorum se ab Ignorantia liberarent. Et Hebraicum quidem Typographeum præterito sæculo Constantinopoli permixtum fuit, sed ob minus periculum ab istiusmodi Libris imminens: E contrario cum A. MDC XXXIIX. Typi à Belgio eodem missi essent, hos simul Typographo in Pontum Euxinum projici oportuit. De papyro, Pergamenis, foliis Arborum, Tabulis Cereis omnia perspicue ab aliis perscripta. V. *Pancirall. cit. memorab. Lib. II. c. XIII.* Gviliandin. *de Papyro &c.* Quibus unicum hoc addimus, Tabulas Cereas adhuc in Marchia nostra ante duo sæcula & citra in usu fuisse, talesque hodiernum in Bibliotheca Electorali Berolinensi ostenduntur, loco Palimpsestorum tamen, ut videtur, non ob defectum Papyri usurpatæ.

SECTIO IV.

DE VARIIS MORIBUS
GENTIUM

I. Generalia de Genio singularum Regionum.	les non intelligunt regimen Rerumpp. Liberarum.
II. De Moribus Europæorum, Africanorum, & Asiaticorum: Orientalium.	III. Singularia in moribus Europæorum nationum.

IV. Gen-

IV. *Contrarietas Nationum; Alias aliis contemptiores videri; Diversa inter eas virtutum studia.*

V. *Gentium in habitando Varietas; Incommoda Urbium Orientalium; Pagi & Urbes Natatiles; Zigeunorum Origo, conditio, expulsio è melioribus Rebuapp.*

VI. *Varietas Gentium in habitu, An improbanda Varietas Alamodica? in Statu Innocentiae etiam vestibus opus fuisse futurum; Pilei, Tulipantia.*

VII. *Alia Diversitatis externorum morum in Oriente à nostris specimina: Japonensium à moribus nostris diversitas.*

VIII. *De Barbaris & Anthropophagis; Anthropophagia fuit in causis occupata ab Hispanis America; An sit contra Jus Natura? An, etiam si esset contra Jus Natura, Princeps ideo Nationem ejusmodi subjugare posset? De Hominibus inter Bestias repertis Appendix.*

I.

Non tantum terrarum spaciis, aut corporis habitu & Lingvis, sed Ingeniis etiam ac Moribus Homines magnopere differunt; Estque singulis Regionibus proprius suus veluti spiritus, qui nascentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates statim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium arte Saporem quidem mutant, ceterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur: Ita in omni gente per æstus succedentium seculorum mores animosque mutantium, hæret quædam vis inconcussa, quam hominibus pro conditione terrarum, in quibus nasci contigerit, sua fata diviserunt. Hinc illa ab antiquo vitia & patriæ sorte durantiæ, quas totæ in Historiis gentes aut commendant, aut notant: Ut istic naturalis levitas populos agat, turbidisque incerta Consiliis: Illic pingues gravesque animi tristi superbia, tanquam specie arcana sapientiæ ferociant; Illi sitim non tolerant; Alii in mutationem nec provisa Consilia, temporariis ingeniis incumbant; Apud ceteros placari non possit ultionis Ingenium; Rursum virtutum eternitas, velut hereditatis jure sancita; In quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo, Barcl. Icon. Anim. c. II.

II.

In communi Ingenio pravo & subdolo notantur Africani; Asiatici molles, & animo omnium artium capaci; Europæi aperti, ac feroces. Iterum Ingenium Africanorum servilius reliquis; Unde nunquã amplia imperia

peria vel condidisse vel conservasse deprehensi sunt: Cujus causam colligunt ex maledictione, quam Noachus Chami posteris imprecatus fuit: *ut essent Servi Servorum. Gen. IX.* Sed de eo actum *pr. Sect. II. §. ult.* Orientales non plane serviles quidem, Regibus tamen asservi: Unde *scietus Regibus Oriens ap. Tacit. Hist. IV. 17.* Cappadoces apud Justinum negabant vivere sine Rege gentem suam posse. *Persa asserviti sub Rege vivere Curt. X. 5.* Et Judæi, cum deo *parias* sua ipsos traderet, ideo Regem sibi constitui poscebant, ut essent sicut universæ nationes. *Et erimus nos quodq; sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos & pugnabit bella nostra pro nobis I. Sam. IIX. 20.* Unde & rarissime in Asia & Africa, si Carthaginem excipias, Respublicas liberas videre licuit: Cum è contrario Europæi, quippe confidentiores, semper liberius haberi voluerint, eoq; tot Respublicas Liberas formaverint, ut Græci antiquissimis temporibus, mox Romani, & nunc Veneti, Helvetii, Belgæ, Genueses, Lucenses, &c. Peperitque hoc ipsum Belgis in Oriente peregrinantibus non levia sæpe incommoda, quod populi Orientales Respublicæ Liberae Imperium assequi plane non potuerint, oportuitq; subinde Nomen Principum Arausionensium substitui, ut in illo tanquam supremo Capite Belgarum acquiescerent; Veluti & in Legatione ad Tataria & China Regem An. MDCLV. id consiliarios Regni Chinesis diu ambiguos habuit. Weil die Herrn Abgeordneten diese Art der Regierung nicht wohl fassen und begreifen konten/ angesehen in den Tattern und Sinesern keine andere Regierung/ als welche ein einziger Oberherr hat / bekant ist/ auch nicht wußten / was durch den Nahmen Prinz eigentlich verstanden würde/ so kostete es den Gesandten fast grosse Mühe/ ihnen die Beschaffenheit unsers Regiments oder Staatsrechts einzubilden: Und that noch zu letzt die Jugend des Prinzen von Uranien das beste bey der Sache/ inmassen dieselbe also aufgenommen ward/ als ob die jetzige Gesandtschaft an den Sinesischen Kaysen im Nahmen des Prinzen vom Staat von Holland gückte; Aber in dem Verstande / daß wegen der Jugend oder unmündigen Jahre des Prinzen/ alle seine Güter/ wie auch das ganze Land durch den Reichs Rath und des Prinzen Mutter regieret würden &c. Neuhof. Sin. Reisebeschr. p. 161.

III.

Circa Specialia singularum Nationum quod prolixè observavit possunt.

tiff. *Barclajus*, id in hanc summam contrahimus: In *Gallis* notari amorem & patientiam Dominantis, aptitudinem corporis, eloquentiam summo ore natam, comitatem; Et inter juniores sæpe incautos impetus, vanam libertatem, vim etiam intra se irrequietam. Idq; etiamnum hodiernus Rex in suis agnovit, ideo cum Exercitus auxiliaris Gallicus in Candia cadi Turcicæ se incaute objecisset, Gallos ob præcipitantiam suam nunquam rei magnæ sustinenda aptos fore dixit. Et pleraq; *Scripta Gallica non passura longam Diem* sine dubio eandem ob causam dicit *Priol. Hist. Gall. Lib. II. c. XLII. Anglis* ut plurimum gravis animus & in se velut ad consilium seductus; Discrimina omnia ipsamq; mortem impetu plus quam judicio spernunt: In rei literariæ cultura nullus modus curiosæ subtilitati; Animos religionis sensus agit acerrime. In vulgo ob spontaneam regionis felicitatem & opulentiam aliquis tumor & ferocia, flexilis tamen placida facilitate ac lenitate. In *Germanis* aperti mores & summa laborum patientia, unde ista gentis nostræ in re militari durities, varia in artibus mechanicis inventa, & in re literaria, si non aliud, certe scribendi cacoethes, dum sciendi minus avidi, quam docendi, plura quam novimus scribimus, & famam ex voluminum numero ac magnitudine aestimamus. Cupiditas potus, vetus & à *Tacito* jam mitius tamen notatum opprobrium est: *Adversus sitim non eadem temperantia*, inquit *de Mor. German. c. XXIII. Et Diem noctemq; continuare potando*, nulli probrum dixerat *c. præc. XXII.* Sed non major nunc quam apud Britannos, aut alias Gentes Septentrionales nobis Lingva affines; Apud Slavonicas gentes deterior, & tantum non immensa, de quo videantur, quæ Scriptores de Rerum Russicarum & Turcicarum statu Oeconomico adnotant: Speramusq; vitium hoc, veluti jam multis in locis exaruit, ita in tota Germania nostra fatalem periodum suam tandem experturum, non minus ac morbi, qui certis annorum periodis inclusi tandem minuntur ac desinunt, quod à Medicis jam in veterum Lepra, ac recentius in decrescente Lue Venerea notatum. *Belgæ* à tenebris industrii, in rem intenti, frugales, plus antiqua bonitate, quam vana subtilitatis cultura, libertatis avidi, sed cujus speciei & vana paritatis indicia plus ipsa libertate vulgus aestimat: *Itali* animo capaci, neq; pingvi impetu & tantum ad naturæ Imperium, sed erudite & cum artificio virtutes aut vitia sequuntur: Prolixè benevolentia indulgent & ubi vere amant omnia discrimina habent infra fœderis sanctit. sed ad offen-

sam faciles ejusdemq; justo tenaciores sunt. In *Hispanis* gravitas, lentor consiliorum, profundæ speculationes, Punctualitas, parsimonia in victu, sed in amictu profusio. De quibus plura *P. II. c. I. §. XII. Hungaria* animus ac gestus ad venustam gravitatem compositus; In vulgo nonnulla sævitia, quod assiduo bello factum putant: In vindicta sumenda Italiam accedunt; Libertatis amantissimi sunt, unde illa armorum contra Turcam pertinacia, qui in unam servitutem omnes æque familias premit. *Polonis* ut plurimum dura vita, ingens animi confidentia & deneger in licentiam libertas. *Russi* ad omne libertatis vestigium feroces, si premuntur placidi, literarum rudes, Bello quam ocio aptiores. *Suedi* in omnem politarum propensi, consilia sua provide celant, merita ex virtute æstimant, bellorum cupidi, laborum deniq; amantes & in perferendis molestiis infracti, quo collimavit Oxenstiernius Regni Svedicæ Cancellarius, dum *Virgilianum* istud *Lib. IX. Æneid.* ipsis applicare solitus fuit:

*Durum à stirpe genus: Gnatos ad flumina primum
Deferimus, sævoq; gelu duramus & undis
Venatu invigilant pueri, silvasq; fatigant
Flectere ludus equos & spicula tendere Cornu.
At patiens operum, parvoq; assveta juventus
Austrastis terram domat, aut quatit oppida bello,
Omne avum ferro teritur, versâq; juvencum
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus
Debilisat vires animi, mutatq; vigorem.
Canitiem galea premimus, semperq; recentes
Convecrare juvat pradas & vivere rapto.*

Turcarum ferum genus & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum nostris vitis, quam sua virtute feliciter fuit. Ipse dimissa indoles, unde tanto promptius erga Principes suos obsequium, politioris vitæ minor cura, forte quod Scythicæ originis adhuc memores sint; Corpus tamen curare amant, & in egenorum ac hospitum curam effusos gerunt animos, sed non tam natura quam legis Muhammedicæ autoritate.

IV.

Hinc itaq; fluxerunt diversa illa Gentium studia, summaq; internorū pariter ac externorum inter eas varietas, sæpe etiam odii perpetui & con-

contemptus ferax contrarietas. Sic Galli & Hispani, Angli & Scoti, Dani & Suedi, Poloni & Russi, Turcæ & Persæ mutuis flagrant odiis, causa non tantum in Bellorum continuitate, sed Ingeniorum morumque diversitate, latenteque quadam disjunctione sita, seu ut *Comineus* loquitur, quod DEO placuerit, *Dissensiones ejusmodi veluti stimulum quendam in rebus humanis collocari*: Cujus verbis jam alibi nos usos meminimus, eadem tamen si hic quoque subjunxerimus, non abs re fore rati sumus. *In rebus humanis ita comparatum est*, inquit de suo tempore *Comment. Lib. X. ut nullus ferè sit populus, cui non emulum aliquem & adversarium DEus excitavit.* Gallis opposuit Anglos, & Anglis Scotos. Hispanis perpetua quadam similitas intercedit cum Lusitanis. Italia Principes magna ex parte retinent possessiones, nullo ferè titulo, & acerbè suis imperant. Iis adversantur reliquæ potentiores civitates, Vinetia, Florentia, Genua, nonnunquam etiam Bononia, Sena, Luca. Aragonie reges oppugnantur ab Andegavorum Ducum familia, Mediolani & Insubria Vicecomites ab Aureliana domo. Venetis sunt infesti Principes Itali & Florentini. Senenses autem & Genuates oderunt Florentinos. Genuates laborant & sunt divisi civilibus factionibus, Fregosorum, Adornorum, & Auriorum. In Germania magna sunt inter Austriacam & Bavaricam domum emulationes, & quæ sunt ex Bavaria Ducum stirpe nata familia, inter se ipse dissident. Austriacis Principibus magnum est & grave odium cum Helvetiis. Impugnantur à Clivensibus Geldri, & valde sunt iniqui Juliacensibus. Quæ sunt ad Oceanum Germanicum & Balticum mare Civitates, bella sæpe gerunt cum Danie Regibus. In Germania plurima sunt arces atque castella munita, quæ res licentius agendi multis occasionem præbet. Nam unus aliquis, famulo tantum comitatus Civitati cuiuspiam denunciare audet inimicitiam, confisus aliquo Castello, in quod receptum habet, & sociis aliquot equitibus. In hoc genus hominum Germanie Principes non admodum animadvertunt, quoniam ipsorum opera nonnunquam utuntur: Civitates autem, ubi facultas eis datur severissimè puniunt, & facta conjuratione circumvallant aliquando receptacula illorum, & demoliantur, simul in eos usus aliquot equitum cohortes alunt. Utque is est per Europam rerum status. Quid per Asiam & Africam fiat, non habeo compertum: sed dicuntur inter se non minus quàm vos, imò turpius aliquanto dissidere. Nam in servitutem se pertrahunt

bunt ipsi, seg. invicem nostris hominibus veniunt, & videmus, quam multi quotidie ad Lusitanos deportentur. Apparet igitur, has dissensiones veluti stimulum quendam in rebus humanis esse necessarias. Sed odia hæc ex parte deferbuerunt, novis interim veteribus succedentibus, nec stimulo veterum sublato, sed ob causas graviores retracto & veluti sub cineribus latente. Et Cardinalis Mazarinus quidem tempore Pacificationis Pyrenæ demonstrare conatus fuit, nulla ratione nisi odii inter Hispanos & Gallos necessitatem, contrariumq; post Pacem firmatam Orbi persuasum iri; Sed secuta tempora nihil aliud docuere, quam potuisse dissidia illa suspendi quidem, verum non tolli. *Conf. Part. II. c. I. §. XVI.* Rursum alii aliis contemptiores videntur & Angli Cambros, Galli Vascos, Hispani Biscayenses contemptim habent, licet uno secum Imperio comprehensos, quoniam hi morum suorum tenaces, adeoque istis simpliciores videntur. Virtutum quoq; non idem ubivis splendor, & apud Americanos major Innocentia, apud Asiaticos *Συριοφιλία*, apud Europæos major Hospitalitas & studium peregrinis benefaciendi est, quod Orientales prope ignorant, & *Caravanensis* suis seu Diversoriis publicis, imitantur quidem, sed sola statione, non autem victu aliisve quæ peregrinanti necessaria sunt, commodis. Majus quoq; decori & munditiæ apud Europæos studium, neque Legibus hac in parte, ut Asiatici, coerceri opus habent, sine quibus si Asiatici essent, vix quicquam ejus observaturi essent, quod in neglectu urbium, platearum & adium suarum liquido claret, de quo §. seq. *plurimus.*

V. *de rebus humanis*

In externis vero etiam vix quicquam est, quin varietatem apud diversos populos admittat. Habitandi causa Politiores urbes amant, sed illas iidem pro Ingeniorum discrimine politas, sive validas, multas, raras, firmas, debiles. Britanni in Europa & Japanenses in Asia moribus destitutas inhabitant: Causam V. *præc. c. V. §. V. & XIX.* Quod & apud veteres Germanos in usu fuit, unde Ubiis à Tenetis exprobratum, ipsos murostancquam munimenta servitii condidisse. Atque iterum Japanenses aliæve gentes in Oriente ulteriori Urbes ac domos mere ligneas habitant, unde crebra illa inprimis in Japania urbium incendia. Persæ ex adverso, quia Lignorum ac Lapidum vivorum copia carent, è terra & argilla muros & ades suas formant. Nec alia

alia Palatiorum materia, quæ tota lateritia sunt, nec edita, verum humilia & raro in tertiam contignationem surgentia. In Ispahana in Regiâ Persiarum ideo facilis passim ingressus, quia muri terrei adeoque ob tempestatum vim semirutii sunt. Nulla quoque platearum in Urbibus apud Persas & Turcas commoditas, cum lapidibus strata non sint, cum ingenti euntium hieme à cæno, ætate à pulvere incommodo. Vid. de Ispahana *Tavernier. Part. I. Lib. IV. c. V.* De Cairo Ægypti *Pr. Radzivil. Ep. III. fol. 153.* Nec ordo vel mundities aliqua earum est. Nihil non illustre & tanta, quæ spargebatur fama dignum in hac urbe extare oculis quoque spondentibus fissis credebam, quam tamen ingressus, me misere delusum esse præsens sensi: Mihi primum displicuere salebroso viarum flexus & inæqualitates non sine labore superande; Unde quoque enim vel ascendendo, vel descendendo iter, se unicam, quæ urbem transversim dividens ab Imperatoris palatio ad Portam Adrianopolitanam aequali superficie, ac sine aliqua curvatura ducit, plateam excipias: Dein earundem angustia, quæ nitore & amenitati detrahunt, ut edes alicubi utrinque se fere contingere videantur. Verum hæc nihili plane erant, præ spurcitie, cæno & sordibus, quibus platea scatent, præsterquiliniis, præ solitudinibus, quas incendia passim fecerant, præ denique tabernis & ædibus humilibus inornatisque non è Saxo, affabre dedolato, sed è tenuioribus asseribus, vel luto sole cocto coagmentatis. Ita testatur de Constantinopoli *Thom. Smith. Notic. Constant. p. 80.* Et de Ispahana, *Tavernier. c. I. Plateas Inæquales, angustas, magnam partem obscuras esse, & mille sordium generibus ipsiq; cadaveribus animalium sæpe impleri: Qui mundius vivere cupiant, eo tantum à reliquis differre, quod sordes certo loco ante ædes suas colligant statis diebus posthac à rusticis exportandas. Nec ædium apud Gentes hæc externus aliquis nitor est, quanquam intrus subinde non male exornatas habeant.* De Persicis Testis iterum *Tavernier. c. I. c. IV.* Et de Constantinopolitanis *Th. Smith.* qui postquam humiles & male coagmentatas dixerat, Nullibi his exurgunt, ait porcius columnis suffulta, non postes deaurati, non arborum seriatim depactarum ordines ambulacra ornant terminantq; frustra imagines pictas, sculptas aut opere coronario elaboratas hic quæras. Arce, siquæ sint, penitus deformes nec juxta canonem dispositæ. Alii iterum populi sub terra sibi sedes elegerunt, de quibus dictum *sect. II.* Alii in aquis, veluti in China toros pagos ac Civitates Natatiles videre est, de quibus iterum *M. uhoff Sin. Reisebesch. p. 127.* Es kam daher getrieben ein ganzes Dorf, flein / dergleichen die Sineser treibende oder schwimmende Dörffer

nennen / und warlich ein niegesehenes / recht wundersekhames und kurz-
 weiliges Spectackel. Solche schwimmende Dörffer wissen die Sineser
 so reich und künstlich zu bauen / daß auch der aller Einreichste Europæer
 es Ihnen kaum nachthun würde. Die Materie daraus ihr Fundament
 bestehet / ist eine besondere Art Schilff oder Rietz überaus dicke und
 stark / das mit Gewalt auff dem Wasser schwimmer / und von den Portu-
 giesen dazu Lande Bambu oder Bambus genennet wird. Solche Bambus
 Rietze werden mit dicken Hölzern aneinander gefüget / und mit Stri-
 cken / von den Sinischen Gewächse Rotang, feste gemacht; Auff der-
 massen dicke zusammen geschünderten Rietzen / bauet man Hütten und
 kleine Hünflein / von Brettern und anderer leichten Materie / und decket
 sie oben mit einem Mattendach. Darinn können die Sineser mit Weib
 und Kindern sich auffhalten und ernehren / nicht anders / als ob sie auf
 dem festen Lande wohnten: Und sind etliche dieser in Wasser treibenden
 Dörffer so groß / das sie sich bißweilen ganzer 200. Familien oder Haus-
 gefinde darauff behelffen können. Diese Leute treiben führnehmlich
 Kauffhandel mit allerhand Sinischen Waren / und fahren demnach
 mit ihrem Dorffe oder Haus-Flotte die Flüsse und Ströme hinlanges
 von einem Orte zum andern. Selbige aber fort zubringen / gebrauchet
 man kein Seegel von Matten / dergleichen sonst mehrentheils auff allen
 Sinischen Schiffen seyn; Sondern läffet sich entweder mit den Stro-
 me hinab treiben / oder scheubet sie mit Bäumen / und ziehet sie mit den
 Stricken gegen den Strohm hinauf. Wann sie an einen Ort kommen /
 da sie was zu verkauffen gedencken / stecken sie Bäume in den Grund /
 und machen ihre Dorff daran feste. Nicht allein aber findet man in Si-
 na Dörffer auff den Wasser treiben / sondern auch ganze Stäte / welche
 nicht aus Häusern / sondern aus gemeinen Schiffen bestehen und daher
 Schiff-Stäte mögen genennet werden. Denn da giebes Flotten von
 400 oder 500 Schiffen / alda Jucken genant / welche sich für und für als
 ganze Stäte zusammen halten / und darauff die Sineser ihr zebelang
 mit Weibern und Kindern wohnen. Mit einer solchen Flotte fahren
 sie durchs ganze Land die Flüsse und Ströme hinlanges von einem Ort
 zum andern / ihren Kauffhandel zu treiben: Und wann sie damit auff-
 brechen / und weiter gehen / scheint es als ob eine ganze Schiff-Stadt /
 so zu reden / aufgebrochen. Sie halten auch auf diesen Schiffen
 nicht anders / wie auff dem Lande / allerhand Vieh / sonderlich aber
 Schwele

Schweine. An was Ort sie kommen / da bleiben Sie *gemeiniglich* *erliche* Wonden / alsdann regen sie alleamt einerley Sprache / wiewol sie sonsten Völkern von mancher ley Sprachen seyn. Conf. *Ferdin. Pinton. Itin. c. XXVIII.* Idem de Tunqvinensibus & Cochinchinensibus sibi à Bonziis Tunqvinensium narratum refert *Tavernier. part. III. Histor. Regni Tunquin. c. II.* Terram ipsorum populosiorē fore, nisi incolæ in aqua mallent, quam terra vivere. *Us ajouteroient, qu' ilen auroit bien d' avantage, nil' estoit, que de mesme, que les Cochinchinois leurs voisins, ils aiment fort l' an, ou ils demeurent plus volontiers, que sur terre, & l' on void en effet la plus part de leur Rivières convertes de bateaux; qui leur servent de maisons, & qui sont fort propres bien qu' ils y tiennent aussi leur bestail.* Fuitq; cum Chineses ac Tataři id etiam de Belgis persuasum haberent, ipsos in aquis hærere, non in terra vivere: Vid. eundem *Neuhoff Lib. cit. pag. 160.* Porro Arabum familiæ per solitudines vagantur, unde ista *Nomadum, Scenitarum, Saracenorum*, prisca nomina. Et *Scythis* veteribus nulli inter se fines, nec domus ulla, aut tectum, aut sedes, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis, ut loquitur *Justinus Lib. II. Histor.* Quibus non dissimiles sunt, qui *Cingarorum* seu *Zigeunorum* nomine per Europam vagantur, apud Gallos & Anglos Ægyptii, Belgis *Heydens* / Ethnici, Hispanis Gittani dicti, reipsa autem Colluvies variarum gentium nusquam habitans & Ægyptiorum aut Nubianorum nomen mentita; Profitentur enim se ex Inferiori Ægypto aut Nubia ortos, atque ad erraticum hoc vitæ genus divinitus damnatos esse quod majores sui olim B. Virginem cum Infante Jesu hospitio excipere recusaverint, referente *Aventino Lib. VII. Annal.* Cum in Galliam primo venirent pratexuerunt vagationem suam esse septem annorum pœnitentiam à Pontifice M. ipsis impositam ob apostasiam à fide Christiana ad Muhammedismum, nec septennium istud finitum, verum perpetuo succedere ad. *Paschal. Lib. IV. des Recherches de la Fr.* Quorum quicquid sit, potuit fieri, ut erronee ejusmodi calamitatibus bellicis primum ex Nubia & conterminis regionibus expulsi, & jam ante erroneo vitæ generi assveti post longas ambages in Circum-Danubianas regiones se effuderint, ibiq; ad tempus erraverint, atq; inde per Hungariam in Bohemiam, Germaniam, Galliam descenderint, sed quibus succedenti tempore varii erronee ex Gentibus illis, quarum regiones pervagati & quibus cum

aliquandiu morati fuerint, manipulis ipsorum se immiscuerint. Plura huc pertinentia V. in *Pb. Honor Thef. Polit. Part. II. Disc. de Cingarorum seu Stellionum, qui sub Aegyptiorum nomine per totam Europam vagantur, origine.* De tempore, quo primum nostris & aliis Occidentalibus Europæ tractibus innotuerunt, plerorumq; opinio est id factum circa A. M. CCCCXVII. Vid. inter alios *Spondanum in Auclario Chronolog. ad Epitomen Annal. Baronii ad A. MCCCCXVIII.* Ubi refert, quod mentiantur se descendisse ex Urbis Singaræ in Mesopotamia Incolis, quos à Juliano Apostata inde pulsos postmodum vagabunda ejusmodi vita distrahi oportuerit. Cæterum non tolerandos esse in bene constitutis Rebus publicis res extra dubium posita est. Unde jam Edicto Ordinum Galliarum A. M D L X I. Regno Galliarum exclusi fuerunt: In Hispania cum longe lateqve grassarentur, Edicto Ferdinandi A. M CCCCXCII. coerceri coeperunt, *T. Bodino L. V. de Rep. & ex eo Camerar. Cent. II. c. LXXV.* Idemqve ibi exhibet ex P. Danaïso in Jure Camerali tale comitiorum Decretum: *Zigeuner* quos compertum est proditores esse & exploratores hominum, nusquam in Imperio locum inveniunt: In deprehensos vis & injuria sine fraude esto: Fides publica nec dator, nec data servator. E Brabantia exclusi Edicto Caroli V. sub pœna capitis & Bonorum. *Let. Introit. Brabant. Addit. II. Art. VI.* Ex Hollandia Decreto Curiarum d. XXI. Jul. A. M. DLXXXII. Ubi vocantur *Seydens* cnde Egyptenæren. In Imperio Turcico *Torlaqui* erronei & impostores Cingarum non absimiles A. M. CCCCXCIV. à Bajazere proscripti sunt. De quibus V. *Leuncl. Pand. Turc. n. CLXXI. & Camer. Cent. II. c. LXXV.* Alia de ipsis quaerita, quæ religione sint, an Infantes ipsorum baptizandi, quæ Lingua utantur &c. Vid. ap. *Voet. T. II. Disp. de Gentilismo*, quem & in his quæ diximus fere secuti fuimus. Recentius ipsos peculiari scripto prosequi non dedignatus fuit Nobil. Vir *Abasverus Fritschius de Zigeunis.*

VI.

Similis in habitu externo hominum varietas; Et Asiaticis, Africanis & Europæis Orientalibus fluxæ vestes placuerunt; Europæi reliqui autem strictiorem & singulos artus exprimentem habitum maluerunt, quanquā ne illum quidē constantem aut perpetuo eundem: Unde *Alamodica* vestium apud Gallos, Italos, Germanos, Danos, Svedos varietas: Quæ licet in se non adeo improbari possit videatur; Cur enim id homini non licere putemus, quod videmus naturam quotidie in plan-

tarum

tarum foliis, floribus, fructibus, Animalium pilis, plumis, cristis, infinitis moliri? Et *Tertullianus* cum togam suam cum Pallio commutasset, non obscure eam defendit, emisso *Tractatu de Pallio*. Omnibus tamen eundem decorem non æque adjicit: Unde Gallis, quod habili motu ac gestibus sint, qualiscunq; vestium mutatio æque convenire videtur, quæ in aliis gentibus prope ridicula sit, ignaris *leporis & gratia virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere, in aliis autem in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, ejusdem venustationis imitationem & curam ingratam ac ludicram esse. Barcl. Jc. Anim. c. III. Quibus utinam Davidis istud de recens induto habitu aulico in corde esset: Non possum sic incedere, quia non usum habeo I. Sam. XVII. 34.* Hispani tamen, Helvetii, Hungarii habitus sui tenaciores sunt. Africani, Americani & Insulanorum plurimi, quos gravior Solis æstus premit, eum prorsus contemnunt, nisi quod partes naturales nonnihil obtegant. Et primi parentes nostri in Statu Innocentiæ ambo nudi erant, & non erubescabant. *Gen. II. 25.* Quod tamen an eorum posterii imitaturi fuissent, qui in Zonas frigidas, aut Temperatarum remotiores partes habitatum ivissent, merito dubitamus: Certum enim non minus ac nunc hiemem, frigus, pluvias tunc futuras fuisse: Quas proinde tunc etiam æque declinari oportuisset, vel corpus nostrum nullum talium sensum habiturum fuisse dicendum erit. Est & in tegumentis capitum differentia, & cum Pilei Hispanis, Italis, Gallis, Germanis &c, placeant, Europæis Orientalibus mitræ Turcis, Persis, Mauris Tulipanta arrisunt, sed cum discrimine, & Turcæ laneum simplex, Persæ lineum cum plicis, Mauri cum parte fasciæ ejus à capite pendula elegerunt. Vid. de hisce *Gabr. Sionita de Mor. Oriental. c. XI. De Tulipantis Persarum Herbert. Itinerar. pag. 122.* Romani veteres caput peculiari tegumento plane non tegebant, sed vel aperto capite, vel veste tecto incedebant: Unde antiquæ statuæ & numi ænei nudis capitibus videntur; Nec apud Homerum ulla vel Pilei vel Causiæ mentio. Facitq; huc & Calvium Cæsaris apud Sveton. qui eo nomine Jus laureæ perpetuo gestandæ oblatum libens accepit. *Bonif. Hist. Ludicr. Lib. IV. c. XX.* Africanis Senegam ipsum os tegunt, unde Astomorum fabula. Vid. *prac. Sect. II. n. VII.* Placuit & coloribus variari, unde Purpura, Color croceus, albor, rubor, nigror pro conditione ac Dignitate utentium modo selecti, modo rejecti, de quibus egimus *Notic. Dign. illust. Diss. VI. c. I.*

Non minor aliis quoque vite actionibus intercedit varietas. Ita dum nos sedilibus inclinamus corporis molem, Orientales humi sedent, genibus in crucis formam dispositis. Neque usum Lectorum editorum sciunt, sed subtracto Tapete humi procumbunt. Dextrum latus nobis honoratius est, at in Asia sinistrum, quoniam à sinistro latere enssem gerimus. *Herbert, p. 39.* Gallis, Anglis euntibus istud quod parietis propius, quia major in eundo ibi commoditas. In Cibo sumendo rarus apud Orientales cultorum usus, sed manuum ministerium sufficere putant; At inter bibendum labra vasi admovere dedecus interpretantur ipsi alias abjectissimi harum Gentium. *Leiden es nicht! wenn man von ihnen einen Trunk Wassers begehret/ daß man den Krug oder das Geschir an den Mund setzt/ sondern man muß es hoch heben/ daß es von der Höhe unberührt in den Mund lauffen muß/ dergleichen Manier auch Mohren/ Persianer und Javanen haben/ Saar. Itin. c. IV.* De Vini Ufu apud Muhammedanos & Peruanos in America vetito Vid. *seq. c. X. §. II.* Defunctos Christiani pedibus, Turcæ capite obverfos ex ædibus efferunt. *Pr. Radzivil. Ep. III. f. 155.* Campanæ publicorum Signorum loco per maximam partem Christianismi, in Persia etiam, & apud Chineses usurpantur, at apud Turcas prorsus prohibita sunt, nec nisi speciali privilegio indulgentur, quale est quod Maronitæ habent in Monte Libano. Vid. *J. Jac. Breuning Part. III. cap. XI. fol. 237.* Et in *Japan* pago Servia Horologium auditur. Vid. *Neuschütz Itin. Part. II. cap. VI.* Ac rursus aliud Philippopoli Macedoniar. Vid. *Eund. Part. II. cap. XIII.* Sed quis omnia recensendo esset? Prætermittendum tamen non est, *Japanios* in extremo Oriente à plerisque nostris moribus prorsus divertere & in contrarium niti: Quam in rem fidem suam præstabit *Arn. Montan. Denkw. Gesandtsch. an die K. von Japan. p. 44-45.* Schwarze und Scharlacken Farbe ist bey Ihnen ein Zeichen der Fröhligkeit/ aber weisse der Trauer: Und ist kaum zu glauben/ wie sie in ihren Gebräuchen von den Europeern so sehr unterschieden seyn. Was den Geruch belanget/ so können Sie unser Räuchwerk ganz nicht vertragen. Was den Geschmack betrifft/ so eckelt Sie vor unsern Leckerbissen/ und uns wieder vor ihren besten Speisen. Wir trinken kaltes Geträncke; Sie hergegen Winters und Sommers warm. Unsere Ohren schöpfen die wenigste Lust aus ihren Kunstgesängen. Die Schönheit der Zähne bestehet bey uns in weisser

weisser Farbe/ bey ihnen in Schwarzer; Deßhalben sie auch dieselben mit einem Pechschwarzen Saffte stets bestreichen. Die Freunde und Männer gehen vor den Frauen/ die Dienstbothen folgen. Wir steigen auff der linken Seite zu Pferde/ Sie zur Rechten. Wir entblößen im Grüssen unser Haupt/ sie hergegen die Hüfte/ in dem sie ihre Schuheschlurffen ein wenig forschleppen. Wir stehen auff vor einem ankommenden Freunde/ sie aber setzen sich nieder. Wir schätzen die Edlen Steine sehr hoch/ sie hergegen ihre Eiserne und Leimerne Gefässe. In Kranckheiten gebrauchen wir süsse/ angenehme und wohlgefochte Speisen; Sie aber salzige/ saure/ herbe und rohe; Wir Hühner und gemästete Vögel: Sie Fische und Seemuscheln; Wir lassen uns offt das Blut abzapfen/ Sie niemahls.

VIII.

Homines Politura morum destitutos vocamus *Barbaros*, eosdemque si Jurium Humanitatis prorsus ignari videantur *Feros*, *Silvestres*. Ad æquivocationem nominis pertinet *Barbaros* vocatos, I. Qui difficili & aspera pronuntiatione usi sunt. Hos initio vocarunt *Barbaros*, tanquam deductionem aut asperitatem oris exprobrantes. Strab. Geogr. L. XIV. II. Qui Græci non erant: Deinde tanquam communi quodam gentili nomine abusi sumus in nationum divisione, *Barbaros* Græcis opposcentes. Idem Strab. l. c. III. Etiam *Barbarus* est τῖς ἄλλος &c., quos non intelligimus, nec nos illi. Ovid de Ponto: *Barbarus hic ego sum*, quia non intelligor ulli. Quomodo etiam Paulus explicat I. Cor. XIV. 2. Nisi scierim vocis, ero ei qui loquitur *Barbarus*, & qui loquitur, apud me *Barbarus* fuerit. B. Parens meus Orig. L. L. V. *Barbarus*. Sic testatur Herodotus in Euterpe antiquos Ægyptios omnes, qui Lingva sua non essent, vocasse *Barbaros*. IV. Romanis in more erat omnes extra Jurisdictionem suam positas gentes *Barbaros* vocare. Sane ut fatum Orbis eo tempore erat, nulli Genti liberæ esse licuit, quæ non *Barbara* Romanis haberetur. Vltia quia ad servitutem veniebat, Ingenium videbatur ad humanitatis cultum traducere. Soli ferre Germani *Barbari* esse maluerunt, quam liberi non esse, digni quoque ut ad se Imperium tandem cum Bonis omnibus Artibus Literisq; traherent suumque nomen cum Romano exæparent. Postquam desierunt *Barbari* appellari, quam non fuerint olim *Barbari*, sero apparuit. Putean. Patroc. Barb. Sicque & Consilium Chalcedonense Can. XXIII. Εἰσὶν ἄλλοι τῆς ὁμοιοῦς βαρβαρίσας

*Saxo*s appellat omnes extra terras Imperii Romani degentes. Et *Canones Ecclesie Africane Can. LII.* Mauritaniam, quæ Imperii pars erat tunc Barbarico itidem in Africa opponit. Unde haut dubia ista Barbariæ appellatio in parte Africæ Litorali ad Mare Mediterraneum hodiernum servata fluxit. Voci origo à *Bar* & *Bara*, quod apud Chaldæos & Rabbinos foris, agrum, locum incultum aut silvestrem denotat, Et *Barriat* Arabibus est campus, desertum, *Barri* agrestis, silvaticus, Exterus. Vid. *B. Parent. meum l.c. Voc. T. III. Dissut. de ignor. pag. 634* Conf. *Lael. Bisciola Hor. Subsec. L. l.c. XVII* Putean. in *Patrocinio Barbarorum* ad Card. Barberinum præmisso *Historia Insulrica*. Sed proprie *Barbari* sunt, quorum actionibus nulla est cum natura Rationali connexio. Et Europæi nostri Turcas aliosq; Asiaticos non immerito pro Barbaris habent, quia Actiones ipsorum non rei humanæ, sed bono privato suo tantum inserviunt, quod veluti cum Brutis nobis commune est, ita connexione cum statu Humano h. vita Rationali & Sociali, caret. Summe Barbari sunt, qui iura Humanitatis plane nesciunt, adeoq; omni morum politura carent, *Feri Sylvestres* alias dicti, quales in desertis Asiæ, Africæ & Americæ passim occurrunt. Sic partem Incolarum Regni *Tomburi* in Africa adeo non barbaram, sed plane brutam, & vix vocem humanam loquentem deprehendere est: *Men vindt daer Volsken/ die so wilt syn / dat sy nauwelijcks konnen spreken / so vult en sinoddig / dat sy ' ingewant der Besten vol onuytghheit / en zonder het te wischen/ efen/ en so beestelijck/ dat sy eer verhoernde honden schynen/ den Menschen/ die r' gebrünc van reden hebben.* *Le Blanc. Itin. P. II. c. I.* Idem de Incolis *Prom. Fonzæ* Spei perhibent, quos *Soltthaniman* vocari scribit *Mandelslo Itin. p. II. c. XVI.* Ab aliis *Hottentots* dicuntur à sordido Intestinatorum mactatarum Bestiarum esu. A Portugallis *Casri* & *Cafres*; Et totus tractus à Mozambica ad Caput B. S. *Casaria, Coste des Cafres*. Plane Barbari sunt, Bestiis, quam hominibus propiores nulla Legum aut Dei Scientia. *Linchot. cap. IV.* & præsertim *cap. XLI.* De Sylvestribus Regni Chinæ in montanis ad Urbem *Queichen*, & in monte *Changno* ad *Suming*. Vid. *Neuhof. Allgemeine Beschreib. des Reichs China cap. XIII.* De Americanis passim agunt *Itineraria*. In Europa tales fere sunt Tartari Ceremissi, de quibus *Olear. Pers. Itiner.* & qui in Hibernia adhuc Sylvestres vocantur, de quibus *Camden. Descrip. Hibern.* Eodemque sensu forte Latini Germanique Scriptores *Sla- vos Wilizos* dixere à ferocia, quasi *die Wilden* / Vid. *Pontan. Chron. Dan.*

Danf. 714. Eodem referendi ab inhumanitate sua famosi *Anthropophagi*: Quales Incolæ *Insularum de Andemæon* in Oceano Indico & *Cari-bani* aliqve in America, quibus volupe cum vicinis bella gerere, & illorum tanquam hostium carnes in cibum suum vetere: De illis Vid. *Le Blanc. L. XIV.* De his *Job. Mocquet Itin. L. II.* Quamquam Hispanorum cadaveribus in America aliquando parcirum fuerit, Americanis caufantibus, se vereri ne qui vivi adeo noxii fuerint, etiam carne sua fumentibus adhuc nocituri essent. *Benzon. Hist. N. O. L. I. c. XXIII.* Caterum fors hæc alios quoque advenas manet, tempestate aut simili casu eò abreptos: Unde & justiciam armorum Indis illatorum aliqui deduxerunt & se arbitrari scribit *III. Verulamius*, Consuetudinem apud Gentes ejus, modi, homines sacrificandi & multo magis carnes humanas manducandi tantam abominationem fuisse, ut erubescere cogatur, quicumq; certe negaverit, morem hunc execrabilem cum aliis improbisimis conjunctum Hispanis justam causam tribuisse, Territoria eorum invadendi, ut per Legem Naturæ proscripta, & Populum vel reducendi vel expellendi. *De Bell. Sacr. p. 1310.* Quæ tamen dubiis non carent. *Anthropophagia* enim, licet *Barbara* & maxime inhumana consuetudo sit, Juri Naturæ tamen ideo adversa dici nequit, cum & Mumiam & sanguinem humanum in Medicinam vertamus & in casu extremæ necessitatis Caro mortua in cibum verti posse compluribus *Dd. Moralium* videatur. Vid. *Cajetan. Testat. Sanchez, Busenbaum, Laymannus*, ap. *Wulfer. Discurs. præliminari in Itinerar. Joh. Saarii*; Et *Toletus Inst. Sacerdot. ac. Pæn. L. IIX. c. LX. p. 796.* Quædam, inquit, absolute spectata esse quidem à natura hominis aliena, quæ tamen in extrema necessitate permissa sunt, v. gr. se inebriare, sibi ipsi brachium abscindere, si ita necesse sit ad propriam vitam conservandam. Quæ admodum enim in his Casibus non in honeratur natura humana, quando levius nocumentum postponitur majori nocumento: Ita etiam in priori Casu non in honeratur natura humana, sed potius videtur honorari, quando assumitur emortua, ut altera à morte liberetur. Jam vero quod juris Naturæ est veluti cum Natura rationali congruit, ita quicquid contra jus Naturæ est, tam malum est, ut nec fieri bonum, nec per ullam dispensationem excusari possit. Deinde si etiam *Anthropophagia* esset contra Jus Naturæ, non tamen ideo extero Principi licebit hanc in alia Gente punire, quia cum neuter altero superior sit, in se invicem Imperium

rium exercere nequeunt. Unde *Jos. A Costa L. II. de Procur. Indor. Sa'ute C.V.* Qvod si Magistratus aut Respublica Barbarorum suo muneri non facit satis, habet Judicem Deum, non Remp. aut Principem aliquem externum. Alioquin cum gravissime peccent interdum Principes aut Magistratus nostri, licebit vel Gallo, vel Italo, vel Anglo Hispaniensis Reip. peccata castigare & jus dicere, ut vicissim inter se Principes hac auctoritate fungantur: Quo neq; ineptius, neque rebus humanis exitius dicitur quicquam potest. Et *Franciscus à Viñor. Relect. IX. de Temper.* Constituto quod nec sit licitum vesci carnibus humanis, sequitur Quæstio moralis: An si qui habeant hanc sacrilegam Consuetudinem, ut vescantur tali carne &c. possint Principes Christiani sua auctoritate ista ratione bellum illis inferre, & quatenus liceat: Et si hoc non possunt sua Auctoritate, an saltem ex Auctoritate, mandato vel Commissionem Summi Pontificis hoc possint? Et quidem Augustinus Anchor. Archidiac. & Silvester dicunt, quod si quæ nationes sint quæ contra Jus Divinum supernaturale & revelatum faciunt, coerceri non debent, nec possunt, ut desistant ab illa violatione, ut si qui peccant peculiariter contra Legem Mosaicam. Et ratio est, quia non possunt convinci manifeste, quod male faciant, & per consequens damnari Juridice possunt, & quia nemo indemnatus potest puniri, ideo non possunt illa causa aut bello aut alia persecutione coerceri à talibus peccatis. Vid. pluribus hæc de re doctissime differentem *Dan. Wulferum ante cit. Diss. Prelim. in Itinerar. Saaril.* De more senio aut morbo confectos, aut defunctos parentes, consanguineos & comedendi apud Ethnicos Vid. *Carolus Hebedendag. Schæ Hendendom P. I. c. XXIV. §. II.* Ipsis Europæis nostris hanc Anthropophagiam ab Æthiopibus Africa ad Oceanum Æthiopicum objectam legimus in Navigatione *Aloyssi da Ca da Musto L. I. c. XXXIX.* Scire, quæ gens sit Christiana natio & unde veniat, scireq; quid egerint jam pridem cum Rege Senegæ & aliis Nigritis suæ ditionis, qui boni esse non possunt, quippe qui non ignorent Christianos vesci humana carne, nec alia de causa emergere Nigritarum mancipia, nisi ut mandant & lancinent ut ferinus carnes. Quibus in cumulum adjicimus, quos inter Bruta educatos subinde videamus; Hi summe feri sunt, & vix exigua Rationis vestigia servant, quæ licet eos non destituat, sub feritate tamen velut obruta jacet, cujus vincula, etiam licet tardiuscule rumpit, si hominum consortio reddantur.

Talis-

Talisque, forsan ille Danorum Princeps *Biarno* h. *Bähr* / Ursus dictus, non quod ex consuetudine mulieris cum urso natus fuerit, sed quod fato inter Urso conservatus horum indolis aliquid assumerit. *Conf. P. II. c. V. §. IV.* Et ante paucos annos simile exemplum in Lithuania visum Hominiis inter Urso educati, urfinamque feritatem induti, ac tandem capti & ad rationem reducti: Quod ob rei novitatem, singularesque ejus circumstantias ea ratione, quia in manus nostras venit, hic subjiciemus ac desinemus:

DE HOMINE INTER URSOS

Anno M DC LXI. in Lithuanio-Grodenensibus Sylvis reperto &c. Ad Dn. Petrum Adamum Opalinsky, Succamerarium Posnaniensem, Gubernatorem Sremsensem &c.

Sacrae Reg. Maj. Colonellum &c.

CARMEN ALCAICUM,

AUCTORE

JOANNE REDWIZ, Lesnæ

ANNO M DC LXXIV.

<p>STupefcererū perpetuans parens Natura, nobis atque stupentibus Rerum creatarum recessus Ingeniosa tuos revela. Humanitas, ediffere, qualiter Immanitati quadrupedem vel & Immanitas humanitati, Se bene confociare possit: Ut inter urso indomitos homo, Ursusque vitæ stamina ducere; Infantis obstetrix & Urfa Esse ferox valeat, recense. Revolve præci tempora sæculi Facunda Clio, progenitos Rheâ Quondam Gemellos, ac Qvirinos Romuli dumque repande cunas;</p>	<p>Dicasque si non Romulus & Remus Clementiores matris sinus Lupæ Sensere; nutritique si non Uteribus fuerant lupinis. Nec fabulosas credite posteri Has esse cunas, ex quibus omnium Immensa rerum gentiumque; Ista Monarchia crevit olim, Cujus sequaces nunc Aquilæ sua Germanicorum sceptrâ gerunt ad- Pomæriorum, finiumque; (huc Regna potentia jam gubernât Augusta Divum Numina Cæsarū. Miramur hanc non inmerito Lupæ Benignitatem, mater atrox Sylvia quam soboli negavit.</p>
---	--

F ff

Ofa va

O sava Mater, savior hac Lupa!
 Hac matre dura mitior ó Lupa!
 Antiqva nec miretur atas
 Ista cubilia mira Romæ.

En sisto vobis Municipem novum
 Hic inter Urſos consociabilem.

Hujus parentes qui fuere;

Qualiter hic fuerit creatus,
 Scit nemo solus quam Deus, omnia
 Cui nota sunt, & quæ nihil hic latet.

Vel sciverint fortassis Urſi,

Quem patrio puerum fovebant
 Amore, victu quem recreaverant,
 Et protegebant; ceu Mareotica

Hunc Urſa Mater, trux vel Urſus

Ipse pater genuisset illum.

Hos inter Urſos ille repertus est
 Non Urſus, Urſis (quæ Metamor-
 phosis)

Natus puer, nescitur, isto

Tempore quo *Casimirus* ille

Poloniarum Rex *Jageloni*

Supremus *Her*es, atque *Niverniæ*

Ex *Lilieto* Galliarum

Quum *Ludovica Maria* Princeps

Regina, Regni jura *Lechis* dabant;

Hæc Martiali cumq; fatisceret

Vastata conto Gens *Polona*

Urſaque Manalis æstualet,

Ac sava nostros *Moscua* limites

Vexaret armis, & *Gediminæ*

Telluris *Her*os ille summus

Militiæ moderator esset

Sapieha, cuius jussa prior citis

Præfectus *Euris* expedire statim.

Oskierka, bisenas equorum

Libuanici populi phalanges

Ducens, ruebat deproperantibus,
 Non segnis *Her*os, hostibus obvi-
 am:

Grodneſium venisset hic cum
 Adjuga, quæ *Nemus* horret in-
 gens.

Cursu ferarum; saltibus altius
 Ex circulis quadrupedantibus

Longe caballis, grandis, ecce

Horridus atq; juba cruentus
 Urſus minaci fronte, bipes, quasi
 Stans excubasset pro reliquo
 grege,

Nidosq; tum custodisset,

Eminus adpicipitur *Gradivis*.

Circumrotantes en variis equi
 Miscentur omnes flexibus huius,

Sese supinant, frena mordent,

Pulveream quatiuntq; terram;

Horrent & istam cernere belluam,
 Quæ tum retorto membra leva-
 verat

Surrecta trunco, rancidoq;.

Ore sonos, fremitusq; prom-
 pſit.

Oskierka Martis Clarus Adoreis

Nil tale quicquæ pectore suspicans

Commitiones illusq;

Hac celeri novitate, moti,

Pars hæsitabant, pars properave-
 rant

In castra densis quadrupedum
 globis;

Urſos videbant utriusq;

Sex geminos, hominūq; sexus

Binos

Binos, quietè stertere per sinus,
 Qui fluxerant ceu Matris ab ubere
 Vitale mel lactis cibumq;,
 Propria quem genitrix negabat
 Quæ sanctioris provida Numinis
 Nutrivit istos gratia? Nutibus,
 O magna *Majestas*, feroces
 Rite tuis famulantur Ursi:
 Quæis fævius nil, Marmoricos nisi
 Totus leones orbis habet, truces
 Vel tigrides. Quos inter Urso
 Accelerant volitante cuncti.
 Ut vindicarent hos ad imaginem
 Dei creatos, agmine milites:
Oskierka primus tela librat,
 Mox reliqui catapulta vibrant,
 Plumboq; fufis glandibus hos pe-
 tunt
 Tanguntq; plures, de stabulis suis
 Pelluntur omnes murmurando,
 Atq; fugam dubii capeffunt.
 Hinc unus altâ scandit in arborem
 Alter paludes, in via pars petit
 Uliginososq; cæno,
 Et loca pars lutulenta quærit.
 Tantum relictus tum fuit unicuſ
 Currens ad infra quadrupedum
 puer,
 Vultus & obliqvans ubiq;
 Callibus inſtitit, & cucurrit,
 Ejus subibant quam focii viam,
 Et chara Nutrix & Pater iſerant:
 Hunc inſecuti milites: quos
 Ille fugit, ſociosq; quærit,
 Humanitatis neſcius hic homo,
 Oblitus imo quæis homo vultibus

Incedat; omnes efferatis
 Aſpicit hos oculis feroxq;
 Totus reſultat ſe capientibus,
 Clamore ſtridet, dentibus, ungi-
 bus,
 Et viribus pugnat, repugnat,
 Urſus ut indomitus reſiſtit.
 Dilapſus alter, cum reliquis, homo
 Urſis, abivit quandoq; videntem cito,
 Qui ſeſſus urſæ Brachiorum
 Flexibus incubuit benignis:
 Hunc ſed ligarunt (nō potuit quia
 Sufferre vultu ac hominum manu)
 Secumq; deduxere captum.
 Albus homo cute, quæ caputq;
 Certantibus vel cum nive crinibz,
 Quæ membra pulcher viribus inte-
 ger,
 Forma decentes æquat omnes
 Cæruleis homines ocellis:
 Senſus ſed omnes, mens ratioq; ſic
 Obbrutuerunt, ut penitus nihil,
 Comune quæ quod Bruta, quod ve
 Urſus habent, teneat ſciatq;
 Sylveſtris omnis, moribus eſt nihil
 Quam totus urſus. Ceſſerat Agmini
 Huic præda, Quos mars deſti-
 nabat,
 Ut patrios agerent in hoſtes,
 Invitat iſtos Parrhaſis ad ſua
 Diana grato caſtra levamine
 Ut recrearet Martiales
 Atq; ſuos celebres Alumnos,
 Dextrè peractis rebus, & hoſtibus
 Hinc inde fuſis, laurigerum ſuo
 Dant Imperatori trophæum,
 Fffz Quod

Qvod Patriæ meruere prompti.
 Urfinus hic post devehitur Puer
 Ad Regis altas Warsaviam *Domos*
 Hunc Rex *Serenus* cum *Serena*
 Attonito revident, stupore.
 Bipes creatus, sed quadrupes stetit
 Hunc belluinum cernere quilibet
 Mortalium præceps anhelat:
 Conveniunt Puerum videre
 Cives, Senatus, Nobilitas, Genus
 Et omne, quoquo nomine, gestiunt
 Tandem sacrato magnus illum
 Gurgite *Wirzbovius* Senator
 Posnaniensis tinxit *Episcopus*.
 Hujus supremi muneris Arbitri
 Regina, Galliaque Missus
 Regis Episcopus, has ad oras,
 Biscononensis pervenerabilis
 Testes fuerunt. Vixerat hæcenus
 Innominatus, circiterq;
 Iste puer fuerat novennis,
 Ut magnitudo corporis illius
 Promiserat tunc hosce tenerrimos
 Ætatis annos, qui prius quam
 Infans hæc sacra *Christiani*
 Ingressus esset fœdera *Nominis*,
 Sancti *Josephi* nomine dicitur,
 Urfinus olim dictus. O Te
 Terq; quaterq; beatior
 Qui jam beato redditus es gregi
 Exemtus Urfis, moribus & feris!
 Ad educar dum tradit aula
 Nobilioribus hunc *Serena*:
 Ubi peracto pene triennio
 Urfinus exul, ne quadrupes magis
 Incedat, est exercitatus,

Disceret atq; bipes *meare*,
 Negotioso discit homo novus
 Labore. Sunnum difficilis fuit
 Heic pondus artis: atq;
 Qualis in arbore difficultas,
 Gibbosa quæ cum nascitur, & suo
 Semper recurrit culmine pertinax,
 In pristinos consveta nodos,
 Sapius hanc licet alligabis
 Ad fortiores vimine stipites,
 En ad priores illa tamen redit
 Gibbos: recurvo talis, illum
 Mille modis licet erigebant,
 Tergo, resultans hic nihilominus
 Suum reflexit cum facie caput,
 Exasciatis donec ejus
 Asseribus fuerat revinctum
 Persæpe dorsum, quo melius bipes
 Est ille factus. Non modicum fuit
 Hujus rudimentum laboris;
 Promptior ingenio fuisset
 Lysippus olim lignea Palladis
 Vel mille docto Numina sculpere
 Cultro, relicto more quam cum
 Disceret hic puer ire rectos
 Bipes levato corpore tramites,
 Venter crepabat quædo famelicus,
 Natura sedabatur ejus
 Non aliter nisi carne cruda;
 Diuque coctos respuerat cibos.
 Humana nullis verba modis ho-
 Formare scivit, nec volebat, (mo
 Nec potuit, repetita quamvis
 Indefinenter, dictaq; millies
 Audiverit, qui præditus auribus,
 Linguaq; tantum mente, voce

Ac ratione carebat omni;
 Sed sibilabat mente fonos sine,
 Vel instar Urſi murmura protulit,
 Movensq; corpus, succit ungves,
 Sparſerat ac oculos ſiniſtram
 Dextramq; verſus, nonq; quie-
 rat,
 Ex parte quamvis corporis Hercu-
 lis
 Heic penè curam ſuſtinebant.
 Maximus hic Labyrinthus iſtis
 Erat laborum, qui rationibus
 Mutare cunctis hoc animal ferum
 In mitius tandem ſtudebant:
 Nec tamen hic labor eſt repertus
 Fruſtraneus, Nam cum quoties
 ſuam
 Proferre frontem juſſu ad æthera,
 Rerum creatoremq; tacto
 Pectore menteq; confiteri,
 Gnarus ſupinos tum toties ſuos
 Ad alta vultus ſidera ſuſtulit,
 Adhucq; tollit; confitetur
 Nutibus atq; ſuum *Jehovam*
 Elingve monſtrum, nonq; tamen
 carens
 Lingvâ: carens & nec ſine mente,
 mens,
 In qua ſupremi tota nondum
 Numinis obrutabelluina
 Eſt carne pars, aut igniculus *Dei*
 Extinctus eſt, quæ ſcit nihil omni-
 Autore quonam ſit creata.
 Novit & eſſe ſuum *Jehovam*.
 Donatus hic en Magnifico Viro
 Poſnanienſi Succamerario

Joſephus. Hunc illuſtris iſte
 Vir habet, & Laſocovicenſi
 In æde ſervat magnificâ ſuos
 Inter Miniſtros. Nec melior tamen
 Evaſit heic Urſinus ille,
 Moribus ingenioq; ſemper
 Idem, parum vel nil quoq; diſcre-
 pans
 A primitivâ namq; ferociâ,
 Quam quod tamè currat, bipesq;
 Ambulet, ac ratione quadam
 Circa culinam ſerviat, adſerens
 Quicquid jubetur, mox famulis,
 coqvis,
 Portando præſtat ligna caſa,
 Fert & aquam, famulatur aulæ.
 Ubique quoquo ducitur, it, neq;
 Fugit labores, quum ſtomachus
 ſolet
 Deſiderans latrare, victum
 Nutibus & manibus requirit.
 Eſſagitata forte pecuniâ
 Emit recentes pro pretio ſibi
 Panes, edit tot, quot quot ejus
 Fert ſtomachus, reliquū reponit
 Indifferenter cruda caro illius,
 Ut cocta, guttur perficiunt ſatur:
 Fontes ei præbent eundem,
 Ac cereviſia cocta guſtum.
 Indutus omnes mox lacerat ſuis
 Veſtes acutis ungvis: & pedes
 Ejus recuſant calceari:
 Nec tegit ille caput libenter.
 Currit propinquū ſæpius in nemus,
 Brutus reviſens beſtia ceu ſeras
 Sylvæ paludes, atq; pinus
 Fff 3 Denti.

Dentibus excoriat supremas,
 Uncis remorsâ cortice dentibus
 Sugitque succum: Nectareos petit
 Favos, apes, cum melle ceram
 Devorat, ac nec acuta tela
 Apum moratur. Deditus integer
 Ferocitati; quod patet optime
 Id esse verum, quando nuper
 Par hominum laceravit ursus,
 Iraque plenus fecerat impetum
 Hunc in Iosephum, fecit ei nihil,
 Sed vix odorabatur illum,
 Municipique suo pepercit.
 Et blandientis se socians ei
 Instar catelli luserat, ejus &
 Lambebat artus, atque vultum.
 Filius hic velut esset hujus
 Ursi Iosephus: Non aliter quasi
 Androchus olim senserat horridum
 Romæ leonem, quando rictu
 Jam lacerandus erat leonis
 Spectantibus cum Cæsare civibus,
 Quum se benignam bellua sisteret
 In publico, cognationem
 Hanc recolens, sociamque
 quondam
 Vitam theatro, quam coluit simul
 Uterque sic par hoc quoque fece-
 rat,
 Cognevit Ursus mox odore
 Excitatus sociam sagaci,
 Non quod Iosephum nutrierint,
 nisi

Et ursa mater, tum Lycæonius
 Ursus pater: Ductas & ejus
 Viderat ille notas per ora,
 Rebatur, ursa progenitum truci,
 Ut Africanus Scipio (credere
 Si Livio fas est, ut ejus
 Hancce fidem monumenta
 præbent)
 Exangvis ut sit concubitu satus
 Nidorque lactis non alius, nisi
 Ursinus ex illo fluebat,
 Ergo sui similem putabat
 Ursus Iosephum, tumque parem sibi
 Existimabat, rite pepercerat
 Atrox ut urso sic putato,
 Ast alios homines vorabat.
 Crudele dictu, quoque silentio
 Duco tegendum, terribilem quia
 Immanitatem mens abhorret
 Hancce modo calamo referre.
Iosephe de te, deque cubilibus
 Tuisque eunis, atque parentibus:
 Successibus, gestisque primæ
 Sufficiat cecinisse vitæ.
 Illustre nec non Magnificum Deco,
 Posnaniensis *Succederarius*
 Summusque Mæcenæ, Supremus
 Atque meus benefactor ille
 Efflagitavit, quod popularibus
 Nunc his Iosephum, te pedibus
 meis
 Thalia, binis *Christianum*
 Concelebraverit, ambulantiem.
 CAP.

CAPUT X.

DE

COMMERCIIIS.

I. Conspicius Capitis.

II. Frumentum Europæorum, Asiaticorum, Americanorum: Arbor Farinifera & Aquifera. Radices Maniocæ loco Panis usurpate: Usus exicatorum piscium loco panis apud Lappones & Islandos.

III. Vina generosiora apud Europæos & Asiaticos: Cur Turcæ usu ejus prohibeantur? Cur in America interdicitum sit? Analogia Vini.

IV. Salsosile, Marinum, Fontanum.

V. Lactiniiorum usus in Lapponia, Islandia & montanis Walliæ: Butyrum, Raritas ejus in Hispania: Cæsei meliores.

VI. Greges Anglorum; Boves Polonia & Hungaria.

VII. Cur Maria Septentrionalia Piscosora sint Australibus? Piscatura usum nervum opum Accolarum Maris Baltici & Germaniæ fuisse. Ritum initiandi novitios Mercatores horum locorum molestia: Cur Mare Balticum minorem Piscatura usum nunc

præstet, quam olim? Haringarum, Asellorum, Lingarum, Sardellorum, Thynnorum, Ostrearum, Balenarum captura.

IIIX. Mala Aurea, Citrea, Uvæ passæ.

IX. Tobaccicultura & usus, Folium Bottele, Herba Theæ.

X. Balsamum, Aloe, Saccharum, Manna, Oleum & ss.

XI. Aromata: Caryophyllorum, Cinnamonum, Nucis Moschata &c. proventus.

XII. Myrrha, Thus, Camphora, Muscus.

XIII. Succinum, Corallia, Ambra &c.

XIV. Malorum Nauticorum collectio, Lignum Ebenum, Brasiliannum &c.

XV. Panni, Gossypium, Sericum.

XVI. De Ebore, Unicornu, Bezoar.

XVII. Metalla.

XIIIX. Perla, Gemma, Adamantes celebriores Orbis.

XIX. Porcellana, Lacca & ss. Artificialia.

XX. De Re Monetaria variarum Gentium.

I.

Vidimus hætenus Geocosmum in se ac partibus, tum etiam Incolis suis: Qvas res ferat & quomodo homines iis utantur, adhuc videndum; Nam intra tria hæc humana omnia versantur, Personas, Res & Actiones. Res tamen non nisi per transennam hic exlibere

hibere licebit; Accurata earum descriptio n. prolixum & longi usus opus est, quod manum solis literis tractandis assuetam præstando non esse ultro agnoscimus: Rerum nomine autem intelligimus quicquid ex Orbe in usum humanum converti potest, unde tota *Mercium & Commerciorum* materies producenda est, ut sciamus quid singulis in Regionibus proveniat, quidque ex iis nostris commodis inserviat, quæ valia Frumentum, Vinea, Lana, Panni, Animalia, Butyrum, Casei, Sal & Sale condita, Sericum, Gossypium, Margaritæ, Gemmæ, Aromata, Metalla &c. Quæ omnia quidem cap. V. & VI. jam delibata, sed ordini & pleniori cognitioni magis satisfactum iri rati fuimus, si distinctim ea hoc Capite prosequeremur; Eritque nobis Indicis loco, quicquid Doct. *Sprengerus* hunc in finem congescit in der kurzen *Wechselpractick* p. 12. & seqq.

II.

I. *Frumenti* h. granorum in quotidiani victus usum necessariorum proventus fere ubique terrarum est: Non tamen ubivis idem, nec eadem copia. Americani in suo Maiz acquiescunt. Asia maxima parte receptum est Oryzam loco Panis adhiberi, & illam quidem non nisi coctam, cum molendina ibi fere ignorentur. Frumentum nostris in calidioribus istis aliisque Orbis partibus hætenus non provenisse animadvertum est; Et fata quidem late succrevisse, ad spicas quoque se composuisse, sed grana non protulisse visa sunt: Forte quod tempestatem istarum Regionum patiens non sit, æque ac nec Oryzæ Asiaticorum cultura tempestates nostras ferre potest. Nec proventus ejus in Europa nostra ubivis idem. Alicubi soli Provinciarum alendarum sufficit, non autem exportari potest, quemadmodum in Anglia & Scotia; Alibi Frumentum provenit quidem, sed minori, quam quæ Regionum alendarum sufficere possit, copia: Ut in Hollandia & Seelandia, item in Territorio Senensi, ubi Frumentum late provenit, sed toti Toscanæ prospiciendæ non sufficit. Et in Hispaniæ Provincia Andalusia largas messes videre est, unde & Provinciarum Granarii Hispanici datum; Sed vix sextæ Hispaniæ parti alendarum par esse potest. Aliæ Regiones sunt, quæ frumentum exportare possunt, ut *Aegyptus* pro Imperio Turcico, Russia pro Belgis & Anglis, qui frumentum in Emporio Archangelico emunt: Poloni quod habent Dantiscum avehant, unde Belgæ accipiunt non tantum in propriis ipsorum Provinciis sed etiam in Hispania & Italia distrahendum, quamquam huic etiam à Sicilia aliquid suppeditetur. Germania per albam Hamburgum, & per Oderam Stetinum trans-

transfert frumentum Genuenses Bonâ & Veneti Tuni ex Barbaria sibi prospiciunt. Ad analogia Frumenti pertinent, quæ Nationes eo destitutæ in ipsius, præcipue Panis, loco assumere; Qvalis *Arbor Farinifera* in Insulis Banda & Amboina, quæ Clusius describit *Exotic. L.I. c.III.* Plantæ Truncum femoris humani crassitudinem ac decempedum altitudinem æquare, summo autem fastigio in orbiculatum caput Brassicæ capitatæ instar extuberare, atque in ejus medio naturam candidam farinam producere: Hanc homines tenuioris fortunæ affusâ aquâ fermentare, pinsere, & in formulas quasdam coctili latere constantes immittere, prunis ardentibus circumquaq; positis: Panes palmari interdum magnitudine, unciali crassitudine inde formatos, quæ diu recentes sint & adhuc caleant, ita nude ab Insulanis comedi, induratos in pultem verti. Sibi, inquit Clusius, degustatum hunc panem insipidum plane visum esse, injecto autem nonnullo pipere, Cinnamomo & Saccharo in deliciis esse posse. Eundem describit *Saarius* & Arborem pariter ac panem Saeghem vocari tradit. Einen Baum wissen sie uns/den Sie Saegbaum hießen/welchen man auch häufig in Banda findet/ von stachlichten Blättern/ dessen Kern wie ein Mehl in sich hat/ das mit Wasser gemengeet einer Spanlang und eine halbe Spanne breit formiret und gebacken/ wieder in der Sonnen getrocknet/ anstatt des Brodtes gebrauchet/ und gleich wie der Baum Saeghem genennet wird/ weil kein Reiß dafelbst zu finden/ als den die Compagnie von Batavien hinbringt: Solcher Saeghem/ so er noch nie gebacken/ ist eine Speise zwar elend genug/wie Holz: Aber umb der Noth willen noch besser zu aentessen/ als wenn er älter wird/ da er nicht wol anders/ als in Wasser oder einer Suppen geweicht/ da es Mächtig quillet/ genossen werden kan. Wenn mans auff der Gassen liegen siehet/ solte es der Hunderte für einen Spahn-Holz ansehen/ doch ist das von weissen Saeghem gebacken/ das sonderlich aus Ceram kommt/ noch erträglicher als welches vom Rohten kommt/ und Cassabares heißet/ derer Vögel Speiser die daher auch also genennet werden. *Irin. c.II. p.29.30.* Assimilari posset *Arbori Aquifere* in Insula Ferro, quæ attigimus *cap. V. §. XV.* & describitur prolixè ab *Eduardo Lopez. Tom. XII. Ind. Orient. Germanice edito fol. 2.3.* In America *Radices Yucca* Panis vices explent, qui Biscocto Similagineo similis, nec sapore ingrato est: De conficiendi modo differit *Wormius*: Radicem crudam cultro ab exteriori cortice liberari, totam deinde in particulas tenuiores

Ggg

scis-

scissam bidui spacio soli ad exiccandum exponi. Siccata esse albissimam, ut cretæ loco ad scribendum inservire posset, tundi deinde in polinam sicque panem coqui albissimum & cum optimo pane simillagineo certantem. *Mus. Lib. II. c. XII.* Apud Lappones quia Terra ob frigoris gravitatem Frumenti ferax non est, exiccati Pisces in Panis & Serum Lactis in Zythi locum succedunt. *Schæfer. Lapp. c. XIII.* Idem de Islandis suis testatur *Arngrim. Jonas Rer. Island. L. I. c. VI.* Et de Tataris Ceremissis *Olear. Itin. Lib. IV. c. X.*

III.

Inter Vina excellunt, ad Rhenum *Hochheimensia*, & *Rinchgauensia*, & *Bacharacensia*; Sunt deinde *Vina Franconica*, *Austriaca*, in Rhetis *Veltlinensia*: In Hispania generosæ naturæ est *Vinum Alicantinum* à loco portu celebri, illic, quæ hodie Alicante, ita dictum; Et *Vinum Petri Simonis* ab Autore, qui Vites Rhenanas in Hispaniam transtulit, vocatum. A colore limpidio *Secco* nomen, in quo eminet Canariense, ab Insulis Canariis appellatum. *Vinum Hungaricum Tokayense* & *Sermiense* in Polognam, Wallachiam &c. transfertur. Et Tokayensi nominetenus affine est *Tocatense*, Vinum magni nominis in Armenia. *Tav. P. I. L. I. c. II.* *Candia Vitis Malvatica* superbit, cui nomen tamen à *Malvasia* Moreæ castello. *V. C. V. §. XIII.* In Italia melioris notæ sunt *Vinum de Trebiano* in Territorio Florentino, *Vinum de Tabiano* in Territorio Genuensi: *Vini Græci* proventus est juxta Neapolin: *Lacrima Christi* ad Vesuvium crescunt; Nec sequioris notæ sunt *Vinum de S. Severino*, & *Vinum de Stracusa* in Sicilia. In Territorio Romano ad Faliscum seu Monte Fiascone colitur *Vinum Muscatellinum*, cuius gratiam Sacerdotem sibi in majori quodam diversorio sectatum fuisse, eoque occasionem præbuisse isti vulgo noto, licet male sonanti dictorio: Propter est, Dominus meus mortuus est: Itinerum scriptores tradunt. *Vid. Ullyss. German. March. Chr. Ern. pag. 275.* Nec in Tractu Lombardico ignobilia vina proveniunt, quanquam dulciora pro insalubribus habeantur ac austeriori generi, quod Garbo dicunt postponantur. In Gallia fere tota Vini copia est, Britannia, Normannia & Picardia exceptis, quibus Vini loco non ingrata est Sicera. Deterioris notæ habetur *V. Aurelianense*; Melioris sunt *V. Anxitanum* in Provincia, *Beaunense* in Burgundia, *Frontinacum* ad Mompeliam, & pleraque ad externos efferuntur *Rotomago* ac *Burdigala*. In Persia cultura vini celebris est Provincia *Schiras*, unde commune Proverbium inter Persas;

fas: Eum qui commodè vivere velit, debere habere Uxorem ex urbe *Yezd*, quæ urbs pulchritudine Fœminarum claret, panem ex *Yezdecas*, & Vinum ex *Schiras*. Tavern. *P. I. Lib. L. c. IX.* Apud Muhammedanos Legge publica ejus usus prohibitus est, quod factum à Muhammede opinamur, ut hac specie affectas suos eo longius communione cum Christianismo arceret, cujus Sacra Vinum requirere sciebat; Hanc enim ob causam & Judæi plurimi vino inter nos abstinent, quia nos eo ad Idolatriam abuti columniantur. *V. Avod. Sar. c. II.* Accessit altera, ne plebs amœnitate potus obruta officia militaria segnius curaret; Sed ejus minorem rationem haberi argumento est, quod Tobacci usu aliisve Turcæ non minus se inebrient, quam aliæ nationes poculis: Nequid de clandestino ipsius Vini usu apud eos dicamus. Uvarum præterea esum pro illicito non habent. Ideo cum Solimannus Preciosus edicto publico sanxisset, ne Vinum deinceps Constantinopolin importaretur, & Græci eradicatis viribus illis in locis, per quæ iter facturum sciebant, se animum ejus emolliturum sperarent, ille subtili distinctione inter Vini & Uvarum usum commentum eorum elusit. Evulserant jam vites suas earumque acervis congestis alii viam compleverant, alii currus onerabant; Et venienti ad eum locum, quarentique quid molirentur, Principi respondebant: *Quando sibi ejus edicto vini potu interdictum sit, se vites, quarum deinceps nullâ futura sit utilitas, extirpare, ut lignis ad focum utantur. At Solimannus: Non recte facitis, neque mentem meam, ut debuistis, assecuti estis. Ego si vini abstinentiam indixi, non propterea vesi una quenquam prohibeo. Inter præstantissimos fructus; quibus genus hominum donavit Deus, annumerari debent Uvæ: Harum recentium succo nihil vetat, quo minus fruamini, dum ne in doliis conditum pernicioso invento depraveris, atque in alium vertatis usum. An vos Pomiferas Arbores, quod vinum non ferant, eradicandas censebitis? Quiescite, fatui, & vitibus vobis fructus laturis parcite.* ap. Busbeq. *Ep. Turc. IV. p. 237.* At in Americanis Hispanorum Regionibus universa cultura vitium prohibita est, cujus causam esse putant, nequid commercio Vini ex Hispania eo delati decedat; Accedit, quod magna pars Americanorum ex usu Vini intereat, quippe in ebrietatem per se propendentium, sed immodicum haustum ejus non perinde ac *Chicham* suam ferre aptorum Vid. *Voy. d'Esp. c. XI. & XIX.* Angli è contrario eandem negligunt, de quo dictum *c. V. §. V.* Inter analoga Vini sunt: In Asia Vinum *Palmarum*, cujus præparandi modum docet *Baabinus L. III. f. 380.* & viribus Aquæ arden-

tiper omnia simile esse prædicat. In Europa apud Anglos & Normanos est *Sicera*, potus ex Pomis expressus, de quo itidem *supra* c. V. §. V. Et cerevisiam nostram potum ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem Vini corruptum vocat *Tacitus de Mor. Germ. c. XXIII.* Apud Americanos est *Chicha*, potus ex Maiz confectus; Et Lappones cum frumento & Vini cultura careant, Lacte & fero potus loco utuntur.

IV.

Sal usuale triplex est Fossile, Marinum & quod ex saluginosis aquis per Coctionem extrahitur. Fossile in Calabria, Hungaria, & maxima copia juxta Cracoviam in Polonia eruitur, cujus fodinæ admirandis suis substructionibus subterraneis integram Civitatem referunt, ex quibus Sal duritie Lapidis solidum instar ingentium Saxorum in subterraneis Cuniculis longe lateque plateatim excavatis ferro excindunt. Sunt & alibi passim ejusmodi Montes, ut in Hispaniæ Alpibus circa Iberum, in Langvedocia Galliæ, Salinis urbe à Sale dicta in Burgundia, in Germania Halæ ad Oenum, ubi tamen ex montibus non eruitur Sal forma. Saxorū, sed intra saluginosa montium receptacula areas elaborant intra quas aqua dulcis derivata paulatim salugine terrestrium glebarum imbuta, deinde in prægrandes sartagine cacabosque per rivos deducta in sal excoquitur. Certe si Roma Subterranea & Baumannicum Antrum excipiantur, nullum unquam Subterraneum locum Salis fodinis Hallensibus spectatu digniorem reperi. Inquit Celeberr. Lambec. Comm. in Bibl. Cas. L. I. In Asia maxime celebrantur Montes Caspii Sale onusti. Ormuzia quoque tota sale concreta videtur adeo vehementis acredinis, ut omnia consumat corrodatque, ut proinde nec planta aut arbor nec animal ibi vivere possit, nec etiam aqua potui apta reperiatur. V. c. V. §. XVI. In America circa litora S. Michaelis Saxa ex Sale scopulorum instar spectari testantur Itineraria.

Sal Marinum ex salâ Maris aqua extrahitur, & quidem vel naturæ vel artis ope: Illud fit, quando Maris ferventis æstu aqua in spumas acta ad litora scopulosque appulsa calore Solis in Sal convertitur. Artificiale fit aqua Maris in fossas litori proximas arte factas vel vi tempestatum depulsa, vel arte etiam derivata, ibique calore Solis exsiccata, qui præparandi mos Melitenis, Siculis totique fere Italiæ communissimus est, excepta Calabria, in qua præter Marinum nobilissimi Salis Fossilis quoque ingens copia; Et

Drepani

Drepani in Sicilia maxima inter cæteras Italiæ & Siciliæ Regiones abundantia Sal provenit & arte & natura factum. Quod in Germaniam, Belgiam, Daniam, Svediam transportatur è Gallia haut procul Rupellis petitur.

Salis, quod ex Salfuliginosis aquis per coctionem extrahitur, Fontes in Germania nostra passim reperiuntur, ut Halæ Saxonum, cui veluti & aliis oppidis hujus nominis ab *αλς*, h. Sale, ipsum nomen est, ut Halæ ad Oenum, Halstadio in Austria, Saltzæ in Magdeburgensi Ducatu; Hauritur etiam Staffordiæ, Luneburgi &c. Quorum causa procul dubio, quod Rivi subterranei montes Salinos aut glebas salfuligine refertas pormeent, sicque salfuligine imbuti fontem, quo erumpunt, similiter salinum efficiant. Singulare est in Deserto Astracanensi versus Pontum Euxinum Lacus complures Sal tanta copia effundere, ut toti Russiæ inde prospiciatur: Idemq; Sal ab aëre in superficie Aquæ indurari & glaciæ instar ipsi incumbere, odoremq; violaceum spirare. *Vid. Olear. Trin. L. IV. c. X.* Sola Svedia & Anglia sale carent, quarum illa è Gallia, ista ex Portugallia ut plurimum quo opus habent, petunt. Bohemiæ ac Silesiæ è Polonia prospicitur. Plura de hisce talibus *Vid. ap. Kirch. M. S. L. VI. S. I. c. III. & Lib. X. S. IV. c. IX.*

V.

Lacticiuius plerumq; vitam exhibent Populi, quos vel Tempestates duriores, vel Soli sterilitas, vel propria sæpe negligentia non alii, quam curæ Rei pecuariæ alligat: Qvales Lappones, *T. Schafer. Lapp. c. XII.* Islandi *T. Angr. Jona. Rer. Island. L. I. c. VI.* Tatari *ap. Olear. L. IV. c. X.* Hiberni *ap. Camden. Deser. Hibern.* Walli, *T. eodem in Deser. Angliæ*, & in universum montium asperiorum Incolæ, quos Soli iniquitas cultu Frumenti prohibet. Cæterum inter ea, quæ in Commertium veniunt, Butyrum melioris notæ suppeditant Provinciæ Fœderati Belgii; Et à peculiari gratia commendari solet Butyrum *Delphense* in Hollandia, ac *Dixmuydense* in Flandria; In Gallia item Butyrum *Vanvrense*, cujus Libra Parisiis. Quadragesimali tempore sæpe XXX. & pluribus Solidis venire solet. In Castilia Butyrum adeo rarum est, ut in Pharmacopoliis fere tantum vendi soleat, non in familiarem aliquem cibum, sed usum Medicum pro Emplastris conficiendis aservatum, quod in peregrinatione sua expertus fuit Fridericus II. EI. Palatinus, de quo *Vid. Leod. Lib. VI. Vit. Frider. Casi* meliores sunt *Hollandici*, & in his *Tessellenses*, deinde *Helvetici*, *Parmenses*, ex Svedia *Scanici*, ex Anglia *Castrenses*.

Ggg 3

VI. In

In Re Pecuaria Anglia excellit Gregum Bonitate: Causa reddita c.V. §.V, *Bobus* Hungariae Italiae & parti Germaniae Superioris prospicit; Marchiae, Silesiae, Saxoniae, Polonia, Dani macilentos Boves suos in Belgium transmittunt impingandos. Estque celebre in Germania Forum boarium Butstadiæ in Thuringia.

In Re Piscaria notamus I. Orbem Terrarum nusquam Aquatilia majori numero aut mole producere, quam in Septentrione: Cujus ratio videtur esse, quia natura ibi vim suam per vices exerit, ac dum per æstatem eam exerere cogitur, hieme vires suas instaurandi copiam habet: Quod in locis, qui calore Solis continuo afficiuntur, secus est; His enim naturam quia indefinenter ad generandum invitat, vires minores relinquit eoq; efficit, ut minori copia factus producat.

II. Piscaturam istam Septentrionalem ab Accolis Maris Balthici, & Oceani Germanici superioribus seculis maxime exercitam fuisse, eorumque opes hoc potissimum nervo constitisse: Quinimo ipsos Reges Daniae hinc divitias suas aestimasse. Vid. præc. c. VI. §. IX. Quodq; non quovis promiscuè opimis hisce commodis frui vellent, placuit Bergæ Norvvegorum, qui locus commoda ipsis Statio seu Stapula villa, eademque à Regibus Daniae ac Norvvegiae in hunc usum impetrata fuit, Societatem erigi ac singulari Lege sanciri, ne quis mercaturam faceret, nisi hic ante in conventu sociorum durioribus ritibus, quos *das Garben Spiel*/ *das Rauchspiel*/ *das Stampen Spiel* dixere, per aliquot annos initiaretur: Qui cum molestissimi essent, & noviti læpe flagris ad necem usq; caderentur, factum fuit, ut numerus & commoda inter paucos manerent. Veluti inter Viros Doctos præteriti Seculi in Germania Hufanus post primum actum, quo miserrime flagris caeso & aqua maritima aspersus fuerat, nuncium huic mercaturæ misit & libris animum applicuit. Ritus ipsos refert *Coler. Calend. Perpet. ad M. Maj.*

III. Seculo a. ac nostro præsertim tempore istam Piscationis fortunam in Mare Balthico immane quantum decrevisse. Cujus causam esse suspicamur, quod creberrimæ in Oceano Deucaliedonio exercitæ Piscationes ipsi Pilces præripiant; Qui, cum omni tempore in Oceano Septentrionali natalem sedem suam habuere, olim in Mare Balthicum se contulerunt, dum per Præta locum magis tranquillum quassivere, æque

æque ac Pisces in Fluviis quoque talia loca maxime amare videmus, quos turbis minus subijci sentiunt. Piscatores e. in medio itinere correptos intercipiunt, eiqve rei argumento est, quod Harengæ quidem adhuc in Mari Balthico capiantur, sed graciliores, & illo tempore, quando Belgæ jam meliorem earum partem abstulerunt.

IV. Piscaturam in specie quod attinet, *Harengarum* Piscationem & usum soli Hollandi fere habent, neque dubitant, qui Res Belgicas penitus inspiciunt, hanc Piscaturam tanquam unam e principalibus fundamentis Mercaturæ Belgicæ substernere. Quoq; istud negotiorum genus circa Britanniam imprimis tractetur, sæpenumero in Anglorum de enervando Belgio consiliis fuit, ut Rex Angliæ non armis vel aliis laboriosis molestiis Belgas affigeret, sed unice subditos suos juberet Rem Piscariam eadem qua Belgæ soleant sedulitate exercere: Sic Belgis magnam partem opum præreptum, Regnum Angliæ vero commodis immensis actum iri. Vid. *Job. Keymon. Observ. de Piscatura Belgarum App. ad Contin. XVI. Diar. Eur.* & Anonymi Consilium de eadem re *Diar. Eur. Contin. VI. pag. 304. & seqq.* Vorschlag welchen Sr. Kön. Mayr. in England ein Staatsmann daselbst fürgetragen/ welcher gestalt England vermittelst des Heringsfangs zum mächtigsten und reichsten Königreiche in der ganzen Christenheit könne gemacht werden. Ipsa Piscatio autem ita fere se habet: Quod initio Junii mille & amplius naves majores emittant, quas *Buyss* & *Bus-sas* vocant quarumve plurimæ centum & viginti, aliæ centum sexaginta, quinquaginta Tonnarum seu dimidio tanti Lastarum sunt, impositis singulis XXIV, XLIX, XVI. hominibus, quibus olim XXX. vel XL. Naves Bellicas adjungebant in defensionem ab Ostendanis & Duynckerkanis; Sed sumptibus hæc nunc parcitur, nec nisi V. vel VI. ejusmodi naves in securitatem & defensionem à piratis adjiciuntur. Naves hæc deinde Hitlandiam versus pergunt, & usque ad XIV. Junii ibi subsistunt: Statuti enim loco inter Piscatores est, ne ante diem istam retia projiciantur, quod Harengas ad saliendum, citius haut aptas esse autument. Hinc porro piscationem incipiunt, ac e regione Scotiæ & Angliæ Yarmoutham usque, h. totis CC. milliaribus progrediuntur, quo circa Festum San. Bartholomæanum perpeniunt, & interjecto tempore bis vel ter Harengis replentur, quas aliæ Naves ipsis obviam venientes excipiunt, acceptasque Harengas in alias Regiones statim exportant. Quas vero post Festum Bartho-

S. Bartholomæi in Regione Yarmouthensi capiunt, non amplius ad salientum idoneas judicant, sed vel domum avehunt, vel Anglis Yarmoutham adventantibus libere vendunt, unde & Harengæ infumatae fiunt. Lucrum quod inde trahunt est maximum, & singulae harum navium una vice repletae MMD. Imperiales putantur lucrari, quod bis vel ter repetitum, non potest non summam maximam efficere; Unde & tutores orphanis non melius prospectum autumant, quam si pecuniam eorum in Bussas ejusmodi impendant. De aliorum generum navibus minoribus, ut Pinkis, Galiottis similibus, quarum tria millia, & amplius eodem fine emitti solent, dicere prolixius foret & poterit pluribus de hisce talibus videri ante citatum Consilium Anonymi ad Ser. Regem Angliæ de incrementis Regni Angliæ per capturam Harengarum, in *Diar. Eur. Cont.* VI. p. 388. ac *Job. Keymon* itidem *Libr. cit.* Anglos vero quod attinet, illi etiam naves suas quidem emittunt, sed vix ultra quadringentas, quæ non nisi VII. hebdomadibus piscaturam hanc exercent, & Mense quidem Octobri ac Novembri, meliori piscaturæ parte à Belgis jam finita; Neq; alto se committunt, sed prope litora morantur, & ingruente tempestate in portus se recipiunt: Cum è contrario Belgæ totis XXVI. hebdomadibus & usq; in finem Novembris fere in mari subsistant, nec adversa tempestate aut alius periculi metu dimoveantur. Quam negligentiam prudentioribus Anglorum cordi esse scripta superius laudata docent, ipsiq; Regi visum fuit singularia Privilegia promovendæ piscationis gratia publicare d. XXII. Aug. A. MDC LXI. Nec obscuro eidem indicio est, quod jam tum Cromvelli tempore Belgis interdictum fuerit, ne intra decimum milliare ab Anglia piscarentur, Rationem *salienti Harengas* primus invenit *Bockelius* quidam, Enckhuyse sepultus, ferturq; Carolus V. Imp. in gratam rei memoriam super sepulchrum ejus Harengam talem salitam comedisse.

V. Porro & *Asellorum Lingarumq;* capturâ Piscatio Belgica occupatur: Asellis piscandis quotannis D. vel DC. Naves minores, *Pinke* dictæ, destinantur, quarum singulae XL. vel XXX. Tonnas capiunt. Naves hæc Vlissinga, Zyricksea, Veera aliisve locis solvunt, totoque anno huic Piscationi se impendunt, ac Pisces Sale conditos in alias Regiones avehunt, per hiemem vero recentes eosdem in Gallia, Anglia, ipsoq; Belgio copiose distrahunt. Juxta Hitlandiam *Lingæ* capiuntur, Lingarum Hollandicarum nomine postea venditæ.

VI. Mare Adriaticum *Sardellorum* usum præbet: Circa Fretum Gibraltar ad Insulam *Cadix* est *Thynnorum* piscatio, qui cum alias in Oceano Germanico degant, dum generare intendunt, angustum locum requirunt, adeoque ad Fretum hoc magno numero commeant. Vid. *G. Braun. Th. Urb. Tom. I. Tab. VI. Ostrea* in Oceano Germanico & Deucalædonio capiuntur. *Britannica* omnibus anteferri solent, quamvis Norvegicæ eas magnitudine superent. V. *Worm. Lib. III. c. VI.*

VII. Balænarum captura in extremo Septentrione instituitur juxta *Gronlandiam*, *Spitsbergam*, Americam Septentrionalem &c. à Japoniis juxta *Coream*, à Chinenfibus ad Insulam *Hainan*; Et Nautæ *S. Job. de Luz* ejus scientia præcipue excellere dicuntur. Vid. *Voy. d'Esp. c. i.* Capiuntur harpagonibus recurvis, nomenque singulare Harponerii ei qui capturæ huic destinatur, inde datum: Extat Descriptio Belgica hujus actus Descr. Region. Septentrionalium p. 36. & seq. Germanice ap. *Megiferum Neue Nord. Welt* p. 391. & seq. ac recentissime ap. *Frider. Martens Epitb. Neseb. c. IIX.* Usus pingvedinis & ossium animalium horum per universam Europam invaluit. In Islandia Pontem ex ossibus Balænarum extructum commemorat *Megiferus l. c. p. 65.* Instrumenta domestica quoque apud Islandos magno numero inde formantur. Neque ossa ista Gigantea per Civitates Germaniæ, Belgii & alibi ostendi solita, quæque modo costas, modo scapulas Gigantum esse credimus, alia sunt, quam ossa Balænarum,

IIX.

Malis Aureis, Citreia, Punici Hollandi in Hispania Naves suas onerant, deficientibus aliis mercibus. Circa Genuam Mala *Citrea* melioris notæ proveniunt; Mala Aurea quæ *Mirangole* vocant juxta *Cajetan* in Regno Neapolitano; In Sicilia Mala *Punica* excellunt. *Uvas passas Minores* ex *Zacyntho*, *Candia*, *Majores* nobiliores *Malaga* afferunt.

IX.

Tobacci solum Natale est America, & in ea præcipue *Virginia*; Nec minus læte nunc in Europæ variis partibus germinat, ac nusquam lætius quam in Agris *Glocestriensibus Angliæ*, adeo ut cum *Tobacco Virginiano* in Prærogativæ contentionem venerit: Cujus cultura tamen Edicto Regio cohibita fuit, de quo *V. c. V. §. V. n. IV.* *Jacobus Angliæ Rex* in *Miscapno* scribit, hanc unice & Luem Veneream cæteras Orbis partes ante detestam Americam non habuisse; Et usum ejus nec victorē victis injunxisse, nec Regem sanxisse, nec Medicum consuluisse; Sed ignoti or-

Hhh

bis ne-

bis negotium cum tribus Barbaris & Barbaræ hujus mercis disciplina huc appulisse: Barbaros brevi mortem oppressisse, morem Barbarum etiamnum vivere. Seqve maxime mirari tam gratum hæcenus mansisse, cujus autor parum gratus & causa tam pudenda extiterit. Constare enim Americanos & torrente cæli positi & adusta corporis constitutione facile venerea lue tentari, & Tobacci accensi nidore uti ut familiari antidoto; Atque hinc eos qui ab illis in Europam hæc lue infecti redierint, ne non satis esset diræ ægritudinis contagio Christianum orbem polluere, tetrum quoque suffumigium hoc communicasse, ut utriusque veneni autores unum scilicet altero expellerent. *Op. Reg. f. 200.* Ad Analoga ejus referendum *Folium Petele* Orientalium, cujus masticatione illi non minus ac Europæi & Americani fumo Tobacci, capiuntur, patetque usus ejus per universam Persiam, Indiam, & quicquid est ulterioris Asiæ; Præparatur cum Aracca, quod Nucum genuse est, & calce via, sicque cum amarorem præ se ferat, non ingratum saporem accipit. Allegant Orientales se eo uti, ut anhelitum oris suavem reddant, cujus graveolentiam maxime abominantur: Unde opulentiores nunquam prodeunt, nisi manducato folio *Betele*; Tenuissimæ autem sortis homines eo abstinere coguntur, ne fastus accusentur: Qui in luctu sunt, eo itidem abstinere, velut gratiam nullam aucupantes. Unum ejus incommodum est, quod Calx viva, quæ cum præparata est, Dentibus arrodere soleat, unde raros apud Javanos, ceterosve Indos videre est Dentium ordines, nec semel conspiciuntur nondum juventutis terminos egressi Dentibus omnibus carere, ob crebrum *Betele* hujus usum. *V. Bont. de Medic. Ind. p. 24.* Eodem loco venit *Herba Thee*, seu *Cha*, materia potus consuetudinarii olim Persiarum, Indorum, Chinesium & Japanensium, nunc vero ad Europæos quoque translata, & in Belgio, Anglia, Gallia non ignota. Natale solum ejus est Regnum Chinæ, crediturque calore suo interiores partes corporis blande afficere. Vid. Pluribus *Neuhoff. Chin. Reisebesch. fol. 324. 325.*

X.

Inter Succos in commercium veniunt *Balsamum*, *Aloe*, *Saccharum*, *Manna*, *Oleum* &c. Balsami seu Opobalsami nativum solum est Arabia: De quo Vid. *Prosp. Alpin. singulari Tr. simul Libro ejus de Plantis Egypti edito.* *Balsamum Anima* ex arbore districtus Paraibe colligitur. *Balsamum Indicum* ex Hispania Nova & Peruvia affertur. *Aloe* melioris notæ ex Insula Socotorina petitur, unde *Aloe Socotorina*, Vid. *præc. c. 1. §. XV.* *Saccharum* itidem debetur America & præcipue Insulis ejus ac Brasiliæ:

lia: Quamquam *Canaria* & *Madera* etiam eo nomine commendari mereantur, quarum Saccharum suavitate & candore reliquum omne excellit. De confectioe ejus *V. Worm. Mus. Lib. II. c. IV.* Et inprimis *Anonymi Descriptione Americæ* Aglicè edità A. MDCLV. *Lib. I. c. X.* Idem *Neuhof. Deschr. Chin. L. XV.* In Septentrionalibus Europæ & Asiæ partibus in Russia, Lithuania &c. ejus vices à *Melle* explentur, quo Australes Orbis partes fere carent, seu ob naturalem constitutionem Terræ, seu quod continuo Solis calore nimum diffuat, nec condensari possit. *Manna* iterum Mellis genus est, & *Mel Roscidū* vocari solet, de qua videndi *Donatus ab Altonavi* & *Job. Chrysof. Magnenus* singularibus Libris. *Manna nostra Germanica* v. non *Mel*, nec *Succus* est, sed Semen Graminis, quod vocant *Gramen Fluviale Pannicula Oblonga*. *Oleum* proferunt Hispania, Gallia, Italia & in ea cumprimis Apulia in Regno Neapolitano, ubi Veneti id coemunt, Belgæ v. in Hispania; Nobilissimum habetur in Provincia, *La Provence*, parte Gallie.

XI.

Aromata præbet India Orientalis, eorumque commercio Belgæ potissimum & Portugalli hætenus gavisi sunt. Portugalli quæ accipiunt in Hispania & Italia distrahunt; Belgæ autem in Gallia, Germania, reliquisque Regionibus Borealibus Europæ. *Piperis* melioris proventus est in Litore Malabarico, deinde in *Bantamensi* Insulæ Javæ Regno, maxime vero in Sumatræ Regno *Jambiensi*. *Bont. de Med. Ind. L. I. p. 27.* *Cinnamomum* seu Canellam profert Insula Zeilon ejusque monopolio, cum ante Portugallos esset, nunc Belgæ gaudent, quod exiguo ipsis precio, at multo sanguine conficit, testaturque *Saarius* se durante Bello Portugallos ac Belgarum in hac Insula VIM. Belgas & XXM. Portugallos ipacio octennii interfectos annotasse. *Itin. p. 72.* Habetur quidem etiam in Insula Java & Litore Malabarico; Item in Peruvix Provincia *Qvito*, sed minus nobile, *Nucum Moscatarum* ac proinde & *Macis* proventus maximus est in *Insulis Bandanis*, veniuntque iidem in solum Belgarum commercium, quippe Dominorum omnium Insularum. *Caryophylla* in *Moluccis* & *Amboina* nascuntur. *Gingiber* provenit in omnibus Indiæ provinciis; Optimum est Malabaricum, deinde Bengalense. Provenit & in vicinis Africæ Insulis *Madagascar* &c. *Crocum* profert *Barbaria*, Italia, Hispania, Gallia, Britannia, Hungaria, de cujus indole Vid. *c. V. §. V.* Habent & *Crocum Indicum*, sed ille Radix est *Curcuma* nomine alias nota. Plura de Aromatibus Vid. in *Historia Aromatum Garcie ab Horro*
10 Pro-Regis Indiæ Medici, quem edidit & notis illustravit *Car. Clusius*

*ſui Exoticorum L.VII. & Chriſtoph. à Coſta L.IX. Exod. Cluſii. Adde Job. Bon-
tium de Medicina Indorum, qvo itidem notæ in Garciam ab Horto habentur, & Wormium in Muſeo Lib. II. paſſim.*

XII.

Ex Odoratis *Arabia Felix, Myrrba, Thure*, aliisque abundat: *Camphora* melioris notæ in Infula *Borneo* provenit. Vid. c. V. §. XVII. *Camphora* *Sinenſis* & *Japanica* longe hac eſt deterior. *Ann. Mont. Geſ. nach Jap. f. 377. Muſcus* maxima copia in Regno *Boutan* habetur, unde *Patnam* primariam urbem in Regno *Bengala* deſertnr.

XIII.

Succinum, *Ambra Citrina* aliquibus, l' *Ambre Jaune* Gallis dictum, *Boruſia Electoralis* veluti propria eſt, in cujus litoribus copioſiſſime colligitur. Aliis in locis quidem etiam invenitur, ſed parcius. Ipſumque *Succinum Foſſile* nonnullibi deprehenſum. V. *Worm. Muſ. Lib. I. c. XIII.* Generatio ejus adhuc in obſcuro eſt: Et Animalcula intermixta non ingrato ſpectaculo ſæpe oſtentat, dubium utrū Naturæ Piſtrici opere, an quod, dum liquidum adhuc eſſet, inciderint? *Corallia* in Europa minoris; At in *Asia* maximi fiunt, præcipuè apud *Japanios*, qui nec *Perlas* nec *Gemmas*, ſed *Corallium elegans* ſummopere æſtimant. Exempla Vid. apud *Tavern. Part. II. L. II. c. XXVIII.* Colliguntur in Mari *Mediterraneo* juxta *Sardiniam*, *Corſicam* & *Majoricam*, item juxta *Siciliam* è regione *Drepani*, & ad *Cataloniam* circa *Capo de Gvierr.* Eorundem Mare *Rubrum* eſt feraciſſimum, ex cujus fundo ſubinde ingens à Piſcatoribus *Corallinarum Arborum* copia ceraſo noſtrati vix cedentium eruitur, inſmo in tantam ſubinde altitudinem creſcunt, ut extra ipſam pelagi ſuperficiæ cornua, non ſine navium impedimento & periculo extollere videantur, nec in uno aliquo loco, aut in exiguo aliquo tractu, ſed in pluribus hujus Maris locis & in tractibus ad aliquot millaria exporrectis hujusmodi *Submarinæ Silvæ* comperiuntur. *Kircher. M.S. Lib. II. c. XIV. Conf. Neiſchutz. P. III. Lib. VI. c. IV. Ambra Grifea* è Regione *Melindæ*, *Africa* Regionis, imprimis circa *Oſtia Fluviorum* & in ſpecie *Fluvii ſeu Rio di Sena* copioſius ſe offert. V. *Tavern. P. II. L. II. c. XXIII.* Invenitur etiam ad Infula *Amakau* juxta *Sumatram*, Vid. c. V. §. XVII. & aliis locis *Archipelagi S. Lazari.* Nuſquam acceptior eſt, quam apud *Chinenſes*, qui in incenſu ipſius ſingulare magnificentiæ argumentum quæunt, unde & inter Reſervata commercia Societatis *Indicæ Belgarum* eſt, à qua *Chinenſes* eam *Bataviæ* emunt. Vid. *Tavern. l.c.*

XIV.

Malis Nauticis aliisque ad Fabricam Nauticam pertinentibus inserviunt Silvæ Norvegicæ, Germaniæ citerioris, Borussiae &c. *Ebenum* optimæ notæ in Insula Mauritiæ extat, ex qua Fabri Lignarii varia splendore & pulchritudine eximia opera fabricare solent. Vid. *Clus. Exor. cap. IV.* Sed precium ejus nunc evuluit, postquam nobilius aliud Lignum in tales usus adhiberi cœpit. De ratione præparandi Ebenum Vid. *Tavern. P. III. L. II. c. V.* Brasiliæ ipso nomine patriam ostendit. *Guajacum* item ex America est: *Lignum Nephriticum* ex N. Hispania & Mexico, *Santalum Rubrum* ex Litore Malabarico, *Album & Citrinum* ex Insula Timor & Malacca.

XV.

Pannos meliores Carthageria ex Hispania Genuam & Florentiam, ex Anglia & Belgio, in quo Lugdunum præprimis pannificio eminet, in Germaniam, Daniam, Svediam, Russiam & alios Septentrionales tractus transferunt. In Hispania Lanæ Mercatura excellit *Oppidum S. Sebastiani*, in Hibernia *Galbasia*; *Gossypium* in Sicilia & Cyprio colitur: Optimum in Malta colligitur, sed minus copiose. Idem in Regno Chinæ nunc provenit ac in usum commerciorum cœssit. V. *Neuhof. Deschr. Chin. cap. XV.* Sericum magno numero in Murcia & Sicilia colitur, unde Genuam, Venetias, Florentiam, aliaque in loca exportatur; Siculum tamen decremenda ingentia cepit per incendium Montis Ætnæ An. MDC LXIX. Vid. *c. VI. §. VI.* Nobilissimum Sericum Album in Regno Chinæ provenit. Armeniè Regno Persiæ ingentem Sericarum & auro intertextarum rerum copiam adducunt. Neapoli ac Londini melioris notæ Tibialia Serica conficiunt. Genuæ *Sericum villosum* optimæ notæ elaboratur, ac præterea Neapoli, Perugia, Venetiis.

XVI.

Asia & Africa *Ebur* porrigunt; America quia Elephantis non habet, eodem caret: Quam proinde nec Ophirâ Salomonis esse posse supra inuimus, quia Classis Ophirica Ebur attulit. De Unicornu dubiū an aliud detur, quâ *Dens Piscis Narohal* in Oceano Septentrionali; Quicquid enim vel ad descriptionem, vel usum veri Unicornu requiri potest, id omne in Dente hoc deprehenditur: Quod nim. totum sit solidum, anfractuositū & spiris quasi lineamentis decenter involutum, colore non dissimili Ebori vetusto, hita pallidum, ut subflavi quid habeat; Usus etiam prorsus respondet, quod sit efficax quoddam antidotum adversus venena, quæ V. ap. *Worm. L. III. c. XIV.* Qui etiam ne Dentem esse dubitemus, Radices

ejus, & ut Cranio inferatur, ut alveo suo infixus sit, ibi singulariter describit. *Lapis Bezoar* in Provincia Regni *Golconda* ex Capris quibusdam Silvestribus colligitur: Melioris notæ est, quem ex *Insula Macassar* afferunt atque in Simiis generari credunt. Vid. *Tavern. P. III. L. II. c. XXIV.*

XVII.

Inter Metalla *Aurum* in *Africa Litore Aureo* divite copia colligitur, in *Asia* aliquid habetur in *Japania*, Regno *China*, *Insula Macassar*, *Sumatra*: In *Europa* sunt *Aurifodina* *Hungarica*, & in *Silesia* *Zugmantelana*, quibus olim accessere, *Reichensteinenses* & *Aurimontana*: Idem in *Rheni* *Ripis* quæritur. At nusquam major *Auri* *Argentique* copia hactenus deprehensa, quam in Regni *Peru* celeberrima *Potosi* *Montana* Provincia sub *XXI* gr. latit. Austr. De qua Vid. plur. *Kircher. M. S. L. X. S. IV. c. IIX.* Quamquam alias omnis ille Tractus *Americæ* à *Tropico Cancr* usque ad *Tropicum Capricorni* *Auri* cæterorumque Metallorum feracissimus sit, *Argento* universa *Asia* prope caret, sola *Japania* excepta, in cujus montanis invenitur. At in *Germania* largius provenit, in Tractu *Harcinio* & *Misnia*, unde nomen *Metallifodinarum* *Fribergensium*, *Annebergensium*, *Snebergensium*, in *Bohemia* *Cuttebergensium* &c. In *Svedia* itidem aliquid detectum, indeque nomen datum adjacenti oppido *Silberberg* Vid. *Chapuzeau Europ. Viv. Cuprum* & *Plumbum* magno numero è *Svedia* affertur; In *Hungariæ* *Fodinis*, quas *Herrengrund* dicunt, magno *Cæsaris* annuo proventu *Cuprum* optimæ notæ ex *Ferro* conficitur. De modo & causa Vid. *Kircher. M. S. L. X. S. IV. c. X.* *Stannum* ex *Angliæ* Provincia *Cornwallia* insigni copia educitur. At detectæ in *Asia* *Stannifodina* *Delegore*, *Sangore*, *Bordelon*, *Bata*, effecerunt ut minori ibi nunc precio valeat. *Ferrum* ubique fere locorum provenit, quod divinitus haud dubio ideo factum, quia nihil in humana *Oeconomia* sine ferro confici potest. De *Insula Ilva seu Elba* in *Mari Tusco* singulariter memorandum, in ea tantum esse *Ferri* minerarum copiam, ut tota *Insula* non nisi *Ferrum* dici possit, quod etiam non infimæ notæ est, sed nobilissimum & præstantissimum omnium. *Argenti* vivi *fodina* in *Hispania*, & *Hydria* in *Carniola* habentur.

XVIII.

Perlæ meliores in *Asia* inveniuntur in *Mari Persico* circa *Insulam Bahren*, quæ Regis *Persarum* est & *Præsidio* CCC. militum custoditur; Tum ad Urbem *Catifam* in *litore Arabiæ Felicis* *Pulcherrimæ* licet mole minori

minori prodeunt ad *Manaram* Insulæ Ceylon. Habentur etiam *juxta Japaniam*, sed minus sollicitè quærentur, quia Japanii eas non æstimant. In America inveniuntur in Sinu Mexicano è regione N. Hispaniæ *juxta Ins. Cubaguam, Insulam Margaritam, seu Perlarum, Comogotam, Fluvium seu Rio de la Hacha, & S. Martham*, quæ mole majori, sed gratia minori quam Orientales sunt. Vid. *Tavern. P. II. Lib. II. c. XX.* Quanta copia Columbo primum oblata fuerint, Vid. *Hist. Navig. tertio ejusdem.* Seriem ac Descriptionem meliorum totius Orbis V. ap. *Tavern. P. XXII.* Maxima omnium est in Gazophylacio Regis Persiæ ex Piscatura Catifensi accepta & precio 32000. Tomanorum Perficorum seu 1400000. Librarum Gallicarum æstimata. Inter Gemmas *Adamantes* è Provinciis Indiæ Orientalis Bisnagar & Decan eruantur, Icones preciosissimorum Vid. ap. *Tavern. tit. cap. XII.* Adamantem Florentinum in specie etiam exhibet *Eslinger Ital. Begn. Gemma colorata* in Asia duobus locis copiose inveniuntur, in Regno Pegu, monte *Capelan* duodecim circiter dierum itinere Regia Siren disito, & in fluvio è Montanis in medio Insulæ Zeilan defluente. Easdem in Montanis Bohemiæ, Silesiæ ac Hungariæ invenire est, solentque Granadi Silesio-Bohemici ipsis Orientalibus anteferrari. Icones preciosissimorum Rubinorum V. *ante cit. l. Tavern. Smaragdi* videntur Americæ Originem debere. *Turcoides* in Regno Persiæ nascuntur. *Achates* in Europa & Asia passim: Ubi præcipue commemoranda Patera ex Orientali Achate Diametro Ulmæ Viennensis minus duobus digitis in Gazophylacio Cæsareo custodita, eo autem nomine maxime admiranda, quod in concava ejus parte cernatur nativo macularum concursu figurata Inscripto B. X R I S T O R. S. XXX. veluti ipsa rerum natura inæstimabilè illam stupendæ magnitudinis Gemmam Christo, tanquam Deo ac Conditori suo dedicasset. V. Nobiliss. *Lambec. Bibl. Cæs. L. I. fol. 25.* Fertur è reliquis Thesaurorum Ducum Burgundiæ esse, atque Icon ejus simul aliis Vasis majusculis Smaragdinis Amethystinis æri incisa publice prostat, de qua tamen non dubitamus asserere Literas Inscriptionis longe clarius in ipso Prototypo, quam in Ectypo hoc videri.

XIX.

Inter innumera Artificialia celebris est *Porcellana* Chinenfium, de qua dictum c. *VII. S. II. §. penult.* Japanenses operibus Lacca inductis eminent. Vid. *Ges. nach Jap. fol. 377. & Kircher. Chin. III. P. V. p. 221.*

XX. In-

Instrumentum permutandarum mercium Moneta est, de cuius valore naturali, Liga, Pondere, valvatione, Valore Legali, Jure cuedendi, consulenda Scripta Politica. Hic tantum ad variam apud Gentes Germanicas seriem & usum ejus aliqua breviter annotabimus & desinemus. In Belgio hoc ordine & nomenclatura venit: Deut / quorum octo Stufferum explent, Dracken / h. 2. Deut; Halve Stüfer / 4. Deut; Blant / 6. Deut; Stüfer / 8. Deut / qui proxime ad 2. Dreieros nostros accedit; Brasspenning / 1. Stüfer und 2. Deut / Dubbelchen / 2. Stüfer; Stoter $2\frac{1}{2}$ Stüfer; halve Schilling 3. Stüfer; Schilling 6. Stüfer; Halve Gilden 10. Stüfer; Gilden 20. Stüfer; Ducaton 63. Stüfer; Pund Groot / 6. Gilden / quod & Pund Blamisch vocant. In Anglia talis est: Farthing, Moneta cuprea vel orichalcea, quam in certam summam cudere unicuique licet, constituitque partem Denarii seu Penny; Penny nostros 2. Dreieros fere exæquat; Groate, 4. pence; Schilling, 12. Pence; Crownes 5. Schillings; Noble, 6. Schillings & 8. Pence; Marcke 13. Schilling & 4. pence; Peund, & Pound Sterling 20. Schillings. Sed communis computandi ratio est per Libras, h. Pound, Schilling, Penies, & Farthings: Ut apud Belgas per Florenos, Gilden / Stüfers / Deuts. In nostris Germaniæ tractibus numeramus per Heller / Pfennige / Dreyer / Groschen / Thaler; Antiquior numerandi modus fuit per Marcas, quem & Hamburgenses hodiernum in Argento retinent, in Auro Imperium: Marchici & Saxones eodem usu Sexagenas, Schock / substituerunt, precio utriusque ad IIX, nonnunquam tamen ad XXXII. Grossos nostros surgente. Alibi Schillingi utuntur; In superiori Germania per Florenos summas majores ducunt. Ad Ambiguum usum Nominum facit quod Schillingi apud Hamburgenses sint VI. Obulorum, apud Pomeranos & vicinos eorum, octo Ob. In Dania trium, apud Belgas trium nostrorum Grossorum, in Aglia fere sex Grossorum. Grossi nostri quatuor Dreieros nostros æquant; In Austriacis ditionibus & maxima parte superioris Germaniæ itidem quidem quatuor Dreieros æquant, sed valore tribus nostris tantum pares. Floreni, die Gilden / in superiori Germania & Pomerania sunt XVI. Grossorum nostrorum; In Marchia nostra XVII. In Saxonia XXI. in Belgio fere X. De origine Nominum horum actum c. VI. S. I. S. V. n. 2. Vid. pluribus Marq. Freher. L. II. de Re Monet. Germ. Imp.

HISTORIÆ
ORBIS TERRARUM

PARS II.
HISTORIA CIVILIS.

HISTORIA
ORBIS TERRARUM
Pars II.
HISTORIA CIVILIS

HISTORIÆ CIVILIS

CAPUT I.

De REGNO HISPANIÆ.

- I.** *Criptores de Rebus Hispanicis.*
- II.** *Loca jurisdictioni Hispaniarum Regis subiecta: Lites inter Gallum & Hispanum de Navarra Regno; Inter Pontificem M. & Hispanum de Regno Sicilia: Cur Hispanorum omniumque Europæorum interfit à vicinis Freto Gibraltar partibus Africa Mauros arceri? De Jure Regis Hispania in Americam: Bulla Donationis Alexandri VI. P.M.*
- III.** *Magnitudo Potentie Hispanice, Consilia de Nova Monarchia erigenda.*
- IV.** *Hispaniam in ipso flore potentie sua domi imbecilem fuisse: Defectus Hominum & opum in Hispania causa.*
- V.** *Cur Hispania non potuerit in eadem potentia sagisio persistere?*
- VI.** *Periodi Regum Hispania.*
- VII.** *Series recentiorum Regum Hispanie, eorumque characteres.*
- VIII.** *Integer titulus hodierni Regis Hispanie: De Catholici Titulo Monitum.*
- IX.** *Prærogative contentio inter Hispania & Gallie Reges.*
- X.** *Prætextus Sacrorum in Consiliis Hispanicis.*
- XI.** *Negocia inter Pontif. Maximum & Hispania Reges.*
- XII.** *Inquisitio Hispanica.*
- XIII.** *Hispanorum Gravitas & Pun-tualitas.*
- XIV.** *Odii inter Hispanos & Gallos consideratio: Emulatio inter Reges Gallia & Hispania.*
- XV.** *Primarii Ministri Hispanie, Granvellani ambo, Gonzaga, Mendoza, Dux de Lerma, Camer de Olivarez, Ludovicus de Haro.*
- XVI.** *Prima Dignitas in Regno Hispanie, Procerum ibidem jura.*
- XVII.** *Singularia Aule Hispanica.*
- XVIII.** *Singul. in Sacris in Hispania.*

IN Historia Civili initium ducimus à Regno Hispaniæ tanquam capite Corporis istius, quo coherentes Regiones Europæ. Autores, qui commemorari merentur, sunt, *Tomi IV. Hispania illustrata* edentibus *Johanne Pistorio & Andrea Schotto*, *Marinæus Siculus, de Rebus Hispania memorabilibus* L. XXII. *Johannes Vascus Chronico Hispania*, *Johannes de Læet Commentario de Hispania Lugdun. A. MDCXXIX.* qui omnes de Rebus Hispanicis collectim egerunt. Inter Chronographos eminent *Rodericus Ximenius de Rebus Hispania* L. IX. *Ludovici de Mayerne Historia Generalis Hispanie*, *Michael Ritijs de Regibus Hispania* L. III. *Stephanus de Garibay in Compendio Historie Hispanice*; Et qui reliquos omnes antecellit *Johannes Mariana Historia de Rebus Hispaniæ*; Cujus editio Toletana A. MDXCII. & in T. II. Script. Hisp. constat Libris XX. Moguntina a. A. MDCV. correctior & Libris X. ætior est. Scripsit in eum *Petrus Mantuanus Secretarius Conestabilis Castiliæ Acertencias a la Historia de Joan de Mariana, en que se emienda gran parte de la Historia de España.* Ad Historiam Antiquam facit *Johannes Margarinus Episcopus Gerundensis Paralipomenon Hispanie Libris X. in T. I. Scr. Hisp. p. 9.* Ad Geographiam, *Ludovici Nonii Hispania in T. IV. Scr. Hisp. p. 474.* Ad eandem simul Historia Civili Hispaniæ pertinebit *Hub. Thom. Leodius in Vita Friderici Palatini*, & recens auctor *des Voyages d'Espagne*, qui etiam Germanice prodit, A. MDCLXX. De Claris Hispaniæ Viris prostat Tractatus *Alphonfi Garfia Matamori*, & *Valerii Andrea Taxandri Catalogus Clarorum Hispan. Scriptorum Mogunt. MDCVII.* De Dignitate Regni Rerumque Hispaniæ scripsit *Jacobus Valdesius*: Nobiliarium Genealogicum adornavit *Alphonfius Lopez de Haro*, & *Gregorius Lopez Excellencias del Reyno de España.* De Antipathia Gallorum & Hispanorum Vide *Carolus Garfiam Venet. MDCVII. in 12.* De Sanctis Hispaniæ *Laurentium à Padilla*, De Conciliis Hispaniæ *Garfiam Loaysam*, qui Præceptor fuit *Philippi III. Hispaniæ Regis*, post Archiepiscopus Toletanus factus. De Inquisitione Hispanica egit *Ludovicus à Paramo*, de origine & progressu officii Sanctæ Inquisitionis ejusque dignitate & utilitate Libr. III. Madrit. MDXCIX. fol. *Cesar. Carena* Tractatu de officio Sanctissimæ Inquisitionis & modo procedendi in causis fidei, Cremon. MDCXLI. fol. Et è nostris *Reginaldus Consalvus Montanus* in artibus aliquot sanctæ Inquisitionis Hispaniæ detectis, qui & Germanice prodit *Ambergæ MDCXI.* Interprete *Jochimo Beringero.*

II.

I. Geographicam Hispaniæ Noticiam exhibuimus præc. P.I. c. VI. Hic quæ loca Jurisdictionem Hispaniæ Regis excipiant, exponendū erit: Suntque illa præter Castiliam & Aragoniam i. *Navarra Regnum*, quod Ferdinandus Catholicus An. MDXII. Johanni Labretano ultimo totius Navarræ Regi eripuit i. prætextu negati innoxii transitus, quem petierat, cum Ludovicum XII. bello aggredi constituisset. ii. quod amicitiam coleret cum Ludovico, utpote Ecclesiæ hoste & eapropter à Pontifice M. excommunicato. Sed puduisse Hispanos hujus facinoris patuit ex consiliis Caroli V. ad Philippum II. filium, quibus inter alia monuit Philippum, ut Johannam Labretanæ Familiæ heredem in uxorem duceret, sed, si posset, ea Lege, ut jus suum in Navarram Philippo conferret. Id unum n. cogitabat Carolus, ut de Navarræ occupatione Labretanis satisfaceret, & eam Hispaniæ portionem cæteris Regnis indissolubili conjunctione adjungeret, itaque Johannam in potestate habere cum bona Patris Henrici gratia cupiebat. V. *Thuan. L. 1. p. 5. c. L. XXI. ad A. MDLIX.* Eademque, mollius tamen, repetiit Philippus II. in monitis ad filium Philippum II. Navarreni Regni Questionem suæ fidei a Patre secreto codicillo commendatam testatus, sed variis occupationibus distractum non potuisse illam diligenter discutere, proinde filio mandare, ut momenta Causæ a peritis & probis hominibus examinanda curet, nam non nisi justas Regni occupandi causas Ferdinandum habuisse patrem & se semper existimasse, & ea tempora postea incidisse, quæ Providentia Divina factum id arguerint, ne nimirum Regnum propter viciniam Aragoniæ & Castellæ ad omnes casus opportunum & alioqui Franciæ sectario veneno ab illa parte contaminatæ contiguum in eorum potestate esset, qui eo malo infecti totam Galliam eodem inficere non desinant: Tamen velle & jubere, ut de jure quod majores sui habuerint, amplius consultetur, & si quid in ea in vassone præter jus & æquum factum comperiatur, damnum & jactura possessoribus antiquis modo ac ratione, qui videri possit æqvior, sarciantur, ita ut ante omnia Religionis & Regnorum suorum tranquillitatis ratio habeatur. *Thuan. L. CXX.* Sed mansit interea Navarra penes Hispanos, & Labretanum oportuit ipsas Regni sui reliquias incolere, nempe Provincias de Basques, de Donnezan & Bearniam, quibus accessere Comitatus de Foix, Bigorensis & Armacanus, quos à Rege Gallicæ accepit.

II. In Italia primo Hispanici juris est *Regnum Neapolitanum* seu Sicilia cis Pharus. Sed quod Feudi loco a Pontifice M. accipitur, cui Rex ea-

pter quovannis equam albam ephippio & ornamentis ex holoserico rubro ornata simul VIII aureorum pendit, ferturq; Pontifex M. accepta pecunia dicere; *Sufficiant pro hac vice.* Cætera loca sunt *Ducatus Mediolanensis, Pavia, Tortona, Cremona, In Toscana ad mare Pombino, Porto Hercule, Orbitello & ad mare Ligusticum Finalia.*

III. Juxta Galliam habuit partem Occidentalem Burgundiæ, quæ alio nomine Comitatus Burgundiæ & *la Franche Comté* dicitur, & in Orientali. s. Ducali Burgundia Carolesium, de *Comté de Charollois*, de cujus restitutione etiam agitur *Articulo Pyrenæo XLIV.* Sed tractus hi nuperâ Pacificatione Neomagenfi in potestatem Regis Galliarum transiere, de quo *V. seq. c. III. §. II.*

IV. In Belgio Hispanorum est *Belgium Regium*, de cujus Limitibus itidem videnda Historia Galliarum & Belgii.

V. Insulas Maris Mediterranei habet *Majoricam*, seu Hispanorum Lingvâ Mallorcam & *Minoricam*, quæ Minorca, quas & in Titulis suis Rex Hispaniarum uno & noto alias nomine *Bolearum* complectitur; Item Ophiulas duas *Ivicam & Formenteram*, præterea *Sardiniam & Eolides. Malin* etiam Regem Hispaniarum Protectoris loco colit & annua falconis missione agnoscit. *Siciliam* dn. habet, sed ejus nomine inter Regem Hispaniarum & Pontificem M. controvertitur, utrum absoluto jure, an à Pontifice eam possideat? Reges Hispaniarum affirmant se in Temporalibus & Spiritualibus adeo Dominos esse in Sicilia, ut jure Regio in multis Summi Pontificis officio defungantur, quælibet Beneficiorum collationes, dispensationes reddituum Ecclesiæ &c. quæ a Sede Apostolica decessoribus suis permixta asserunt in remunerationem redacti ad Obedientiam Romanæ Ecclesiæ Regni, quod Sarraceni invaserant; Sicque beneficio ipsius Apostolicæ Sedis Ecclesiæ jura translata in Reges. Contra pro Pontifice assertur, à tempore Nicolai II. & A. MLX. Comites & Duces Siciliæ Robertum, Guiscardum, Constantium, Fridericum, deinde e Familia Gallorum Regia Duces Andegavenses, postmodum Arragoniæ Reges professos debere se Apostolicæ Sedi Homagium ligium pro Siciliæ Regno sub hac clausula: *Quod in Ecclesiis vacantibus Nos & nostri in Regno heredes nulla habebimus Regalia, nullosque eo nomine fructus, redditus, proventus & obventiones percipiemus.* Quæ ita singulari opere pro causa Pontificis edisseruit Baronius de *Monarchia Siciliæ*, sed quod ea propter edicto Hispaniarum Regis proscriptum est, ipse quæ Autor non multo post a factione Hispana exclusus Pontificia Dignitate. Adeo lubricum est scribere de Regum potestate & ditione

ditione ipsorum, ut regnant, ut jure vel injuria possident. *Gramond. Histor. L. 1. p. 10. Confer. Notic. Dign. Illustr. L. 1. Diff. 1. c. 1.*

VI. In Oceano Atlantico habet *Insulas Fortunatas & Promontoria Viridis*. In Africa *Oranum* vicinaque loca: Quibus & *Ceuta* accessit vi Articuli II. Pacificationis Hispano-Portugallicæ A. MDCLXIX. Et sane Hispanorum totiusque Europæ interest a partibus istis Mauros arceri: Qui si eas tenerent, non tantum communē cum Hispanis clavem Maris mediterranei ob aditum Fretum Gibraltar haberent, sed ipsa Hispania ab invasionibus eorum haut tuta foret: Quemadmodum cum antiquis temporibus eam occuparent, ratio in eo unice recubuit, quod per *Ceutam* apertum aditum invenissent. Fertur etiam Imperator Turcicus singulari Legatione circa A. MDCL. Regi Hispaniæ S. Sepulchrum sine aliqua compensatione obtulisse, ac præterea Regnum aliquod Africanum simul conjugio Fœminæ istius illustris cum Johanne Austriaco, quam Equites Melitenſes A. MDCXLV. ceperant; Sed abnuī Generosus Hispanus potiorem rem Christianam quavis Amicitia cum infideli ducens V. *Freiberger. Germ. Perturb. ac Restaur. p. IV. Contin. p. 175.*

VII. In America Septentrionali tenet *Novam Hispaniam, Mexicum, Tucatanam*: Meridionalem v. præter *Brasiliam* & tractus quosdam cis eam totam; Ex *Insulis Hispaniolam, Cubam* & minores aliquas: Quæ loca omnia duplici titulo Sibi vendicat, Inventionis ac Donationis: Cum n. *Johannes Portugallicæ Rex* in detegenda India Orientali versaretur, *Christophorus Columbus* s. *Colonus* (ita enim Hispani ipsum vocant & *Bulla Alexandri VI.*) navibus à *Ferdinando Catholico* acceptis An. mccccxii. *Cubam, Hispaniolam* aliaque loca accessit & novum Orbem Regi suo aperuit. Inde vero quod simultas inter *Ferdinandum* & *Johannem* nasceretur, res ad Pontificem *Alexandrum VI.* delata est, qui Anno Pontificatus sui i. Christi mccccxiii. rem ita decidit, ut ducta quasi a Septentrione in Austrum linea, quæ totum Terrarum Orbem ex æquo secaret partem quæ versus Orientalem erat *Johanni*, Occiduum *Ferdinando* concederet, idque Stilo Sedi Romanæ solito: *De mera Liberalitate & ex terra scientia, ac de Apostolica Sedis plenitudine. Tenor integræ Bullæ hic est:*

IN NOMINE DOMINI Amen. Noverint universi hoc præfens publicum transumptum inspecturi quod, nos *Jacobus Conchillos DEI & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Cathaniensis* habuimus, vidimus, & diligenter inspectum infra scriptas litteras felicis recordationis *Alexandri Papæ sexti* ejus

ejus vera bulla plumbea cum cordulis sericeis, croceique coloris more Romane curie impendentis bullatas sanas siquidem & integras ac omnimoda suspitione carentes hujusmodi sub tenore.

ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Ferdinando Regi & carissime in Christo filie Elisabeth Regine Castella Legionis, Aragonum, Sicilia & Granate illustribus, salutem & apostolicam benedictionem. Inter cetera divine majestatis beneplacita opera & cordis nostri desiderabilia, illud profecto potissimum existit, ut fides Catholica & Christiana religio nostris præsertim temporibus exaltetur ac ubilibet amplietur & dilatetur, animarumque salus procuretur, ac barbare nationes deprimantur & ad fidem ipsam reducantur. Unde cum ad hanc sacram Petri sedem divina favente clementia (meritis licet imparibus) evocati fuerimus, cognoscentes vos tanquam veros catholicos Reges & Principes, quales semper fuisse novimus & a vobis præclare gesta toti pene jam orbis notissima demonstrant: Ne dum id exoptare sed omni conatu, studio & diligentia, nullis laboribus, nullis impensis, nullisque parcendo periculis etiam proprium sanguinem effundendo efficere, ac omnem animum vestrum omnesque conatus ad hoc jamdudum dedicasse, quemadmodum recuperatio regni Granata à tyrannide Saracenorum hodiernis temporibus per vos cum tanta divini nominis gloria facta testatur. Digne ducimur non immerito, & debemus illa vobis etiam sponte & favorabiliter concedere, per quæ hujusmodi sanctum & laudabile ac immortalis Deo acceptum propositum in dies ferventiori animo ad ipsius Dei honorem & imperii Christiani propagationem prosequi valeatis. Sanè accepimus, quod vos qui dudum animum proposueratis aliquas insulas & terras firmas remotas & incognitas ac per alios hætenus non repertas quærere & invenire, ut illarum incolas & habitatores ad colendum redemptorem nostrum, & fidem catholicam profitendum reduceretis, hætenus in expugnatione & recuperatione ipsius regni Granata plurimum occupati, hujusmodi sanctum & laudabile propositum vestrum ad optatum finem perducere nequivistis, sed tandem sicut domino placuit regno prædicto recuperato, potentes desiderium adimplere vestrum dilectum filium Christophorum Colom virum utique dignum & plurimum commendandum, ac tanto negotio aptum cum navigiis & hominibus ad similia instructis non sine maximis laboribus & periculis ac expensis destinastis, ut terras firmas & insulas remotas & incognitas hujusmodi, per mare ubi hætenus

navi-

navigatum non fuerat diligenter inquireret. Qui tandem (divino auxilio facta extrema diligentia in mari Oceano navigantes certas insulas remotissimas & etiam terras firmas, quæ per alios hætenus reperta non fuerant) invenerunt, in quibus quam plurimæ gentes pacifice viventes, & ut asseritur, nudi incedentes, nec carnibus vescentes inhabitant, & ut præfati Nuncii vestri possunt opinari, gentes ipsæ in Insulis & terris prædictis habitantes, credunt unum Deum creatorem in celis esse, ac ad fidem catholicam amplexandum & bonis moribus inbuendum satis apti videntur, spesque habetur quod si erudirentur, nomen salvatoris domini nostri Jesu Christi in terris & insulis prædictis facile induceretur. Ac præfatus Christophorus in una ex principalibus Insulis prædictis jam unam turrim satis munitam, in qua certos Christianos qui secum tulerant in custodiam, & ut alias Insulas ac terras firmas remotas & incognitas inquirerent, posuit, construi & edificari fecit. In quibus quidem Insulis & terris jam repertis aurum, aromata, & alia quam plurimæ res pretiosæ diversi generis & diversæ qualitatis reperiuntur. Unde omnibus diligenter, & præsertim fidei catholica exaltatione & dilatione (prout decet Catholicos Reges & principes) consideratis: Mæne progenitorum vestrorum, clara memoria Regum, terras firmas & Insulas prædictas illarumque incolæ & habitatores vobis, divina favente clementia, subicere & ad fidem catholicam reducere proposuistis. Nos igitur huiusmodi vestrum sanctum & laudabile propositum plurimum in domino commendantes, ac cupientes, ut illud ad debitum finem perducatur, & ipsum nomen salvatoris nostri in partibus illis inducatur: Hortamur vos quam plurimum in domino, & per sacri lavacri susceptionem, quæ mandatis apostolicis obligati estis, & viscera misericordie domini nostri Jesu Christi attente requirimus, ut cum expeditionem huiusmodi omnino prosequi & assumere prout mente orthodoxæ Fidei zelo intendatis, populos in eiusmodi insulis & terris degentes ad Christianam religionem suscipiendam inducere velitis & debeatis, nec pericula, nec labores ullo unquam tempore vos deterreant, firma spe fiduciaque conceptis, quod Deus omnipotens conatus vestros feliciter prosequetur. Et ut tanti negotii provinciam Apostolicæ gratiæ largitate donati liberius & audacius assumatis: Motu proprio, non ad vestram vel alterius pro vobis super hoc nobis oblata petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate & ex certa scientia, ac de Apostolica potestatis plenitudine, omnes insulas & terras firmas inventas & inveniendas, detectas & detegendas versus occidentem & meridiem, fabricando & construendo unam lineam à polo arctico scilicet septentrione,

arione, ad Polum antarcticum scilicet meridiem, sive terra firma & insula inventa & inveniende sint: Versus Indiam aut versus aliam quamcunque partem, quæ linea distet à qualibet Insularum, quæ vulgariter nuncupantur de Ios Azores & Cabo verde centum leucis versus occidentem & meridiem. Itaque omnes Insule & terra firma reperta & reperienda, detecta & detegenda à prefata linea versus occidentem & meridiem, si per alium regem aut principem Christianum non fuerint actualiter possessa, usque ad diem natiuitatis domini nostri Jesu Christi proximè præteritum, à quo incipit Annus præsentis millesimus quadingentesimus nonagesimus tertius, quando fuerunt per Nuncios & Capitaneos vestros inventæ atque prædictarum insularum: Auctoritate omnipotentis Dei nobis in beato Petro concessa, ac vicariatus JESU CHRISTI, quæ fungimur in terris, cum omnibus illarum dominis, civitatibus, castris, locis & villis, juribusque & jurisdictionibus ac pertinentiis universis, vobis hæredibusque & successoribus vestris, Castellæ & Legionis Regibus, in perpetuum, tenore præsentium donamus, concedimus & assignamus, vosque & hæredes ac successores præfatos illarum dominos cum plena libera & omnimoda potestate auctoritate & jurisdictione facimus, constituimus & deputamus. Decernentes nihilominus per hujusmodi donationem, concessionem & assignationem nostram nulli Christiano principum, qui actualiter præfatas insulas & terras firmas possederit, usque ad prædictum diem Natiuitatis domini nostri Jesu Christi, jus quæsitum sublatum intelligi posse aut auferri debere. Et insuper mandamus vobis in virtute sanctæ obedientiæ (ut sicut etiam pollicemini & non dubitamus pro vestra maxima devotione & regia magnanimitate vos esse facturos) id terras firmas & insulas prædictas viros probos & Deum timentes, doctos, peritos & expertos ad instruendum incolas & habitatores perfectos in fide catholica & bonis moribus imbuendum destinare debeatis, omnem debitam diligentiam in præmissis adhibentes. Ac quibuscunque personis cujuscunque dignitatis etiam imperialis & regalis status, gradus, ordinis vel conditionis sub excommunicationis lætæ sententiæ pena, quam eo ipso si contrafecerint incurrant, districtius inhibemus, ne ad insulas & terras firmas inventas & inveniendas, detectas & detegendas versus occidentem & meridiem, fabricando & construendo lineam à polo arctico ad polum antarcticum sive & terra firma & insula inventa & inveniende sint: Versus Indiam aut aliam quamcunque partem: Quæ linea distet à qualibet insularum quæ vulgariter nuncupantur de los Azores & Cabo verde: Centum leucis versus occidentem & meridiem.

vidlem; Ut præfertur, pro mercibus habendis vel quavis alia de causa accedere præsumant, absque vestra ac heredum & successorum vestrorum prædictorum licentia speciali. Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque: In illo à quo imperia & dominationes ac bona cuncta procedunt confidentes: Quod dirigente domino actus vestros si hujusmodi sanctum & laudabile propositum prosequamini brevi tempore cum felicitate & gloria totius populi Christiani vestri labores & conatus exitum felicissimum consequentur. Verum quia difficile foret præsentibus litteras ad singula quaque loca in quibus expediens fuerit deferri: Volumus ac motu & scientia similibus decernimus: Quod illarum transumptis manu publici Notarii inde rogati subscriptis & sigillo alicujus persone in ecclesiastica dignitate constitutæ seu Curie ecclesiasticæ munitis ea prorsus fides in judicio & extra ac alias ubilibet adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si essent exhibita vel ostensa. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ commendationis, hortationis, requisitionis, donationis, concessionis, assignationis, constitutionis, deputationis, decreti, mandati, inhibitionis, & voluntatis, infringere vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datis Romæ apud sanctum Petrum, Annæ incarnationis dominicæ, millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio, quarto nonis Maji, Pontificatus nostri anno primo. Quæ Bulla extat in Anal. Ecclæs. Bzovii additum A. XCIII. & in Bullario Laertii Cherubini Tom. 1. Opp. Sepulveda. fol. 442. & seqq. Sed res hæc secuto tempore quærendi materiem præbuit scriptoribus: An Jus Donandi exterarum Regionem Pontifici M. competit? Quod qui affirmant, ex Pontificis M. autoritate argumentum sumunt: Posse summum Pontificem non modo civitates, Provincias & Regna, quæ antea Christianam Religionem professæ & deinde ab Infidelibus usurpata fuerint, cui libuerit indubitanter concedere, ut recuperet suæque faciat; Sed ea etiam addicere posse, quæ Christianorum nunquam fuerunt, ad Christianæ fidei & Evangelii propagationem & Idololatriæ extirpationem. V. Dian. Resol. Mor. Tom. VII. Tr. VII. Resol. XVII. Qui in eandem sententiam citat Mandellum Conf. 769. Vol. 4. Camill. Borell. de Præst. Regul. Cathol. c. 46. n. 224. Martam de Jurisd. Centur. 1. c. 24. n. 31. Paramum de orig. Inquis. L. 3. Q. 1. n. 45. Solorzanum de Indiar. Jur. L. 2. c. 23. n. 68. & seqq. Add. Joh. Genes. Sepulveda L. de Ju-

ffis Belli caufis c. Indos. *opp. fol. 423. & feqq.* Sed qui publico Edicto Caroli V. Imp. & tunc Regis Hispaniæ proſcriptus fuit. Sed opponunt alii, I. Donationē hanc ut rei alienæ nullam fuiſſe. II. Etſi voluiſſet & potuiſſet P.M. non tamen continuo ſeqveretur Dominum eorum locorum, cum Donatio Dominum non faciat, ſed ſecuta traditio. III. Potuiſſe quidem Pontificem contentiones Purtugallorum & Hispanorum ita dirimere, tanquam lectum inter illos arbitrum, ſicut & ipſi Reges jam ante inter ſe ea de re fœdera quædam pepigerunt; Sed etiam hanc rem utpote inter alias actam ad cæteras gentes non pertinere V. *Grot. Mar. Lib. c. III. Conf. Gryphiandr. de Inſul. c. XXIV. n. 59. & ſqq.* quem Diana male Gryphanium vocat I. ante cit. Ex Hiſpanicis Dd. huc propendent *Victoria, Cajetanus, Barthol. de las Caſas*, quo cum Sepulvæ præcipue negotium fuit. V. *Appel. ad Libr. Ej. de Cruditare Hiſpanorum in Americæ annos.* Similis Quæſtio eſt: *Antititulo Inventionis Jus Domini in Indos ſtabiliri potuerit?* Quam negat Grotius: Quia inventio nihil Juris tribuit, niſi in ea, quæ ante Inventionem nullius fuerant *Mar. Lib. c. II.* Rurſus, an jure Belli potuerit adverſus Indos agi? Quam iterum affirmant Diana cæterique ab eo laudati; Negant Grotius & reliqui; Suntque ante omnia memorabilia *Cajetani* verba apud *Grot. Mar. Lib. c. IV.* *Quidam, aut, infideles nec de jure nec de facto ſubſunt ſecundum temporalem jurisdiſtinctionem Principibus Chriſtianiſ, ut inveniuntur pagani, qui nunquam Imperio Romano ſubditi fuerunt, terras habitantes, in quibus Chriſtianum nunquam fuit nomen. Horum namque domini, quamvis infideles, legitimi domini ſunt, ſive regali ſive politico regimine gubernantur: Nec ſunt propter infidelitatem à dominio ſuorum privati, quum dominium ſit ex jure poſitivo, & infidelitas ex divino jure, quod non tollit jus poſitivum, ut ſuperius in quæſtione habitum eſt. Et de his nulla in ſcio legem quoad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Eccleſia Romana poteſt movere bellum ad occupandas terras eorum, aut ſubjiciendos illos temporaliter: Quia nulla ſubeſt cauſa juſta belli, cum Jeſus Chriſtus Rex Regum, cui data eſt poteſtas in cælo & in terra, miſerit ad capiendam poſſeſſionem mundi non milites armata militia, ſed ſanctos predicatores, ſicut oves inter lupos. Unde nec in teſtamento veteri, ubi armata manu poſſeſſio erat capienda terre infidelium inductum lego bellum alicui propter hoc, quod non erant fideles: Sed quia volebant dare tranſitum, vel quia eos offenderant, ut Madianita, vel ut recuperarent ſua, divina largitate ſibi conceſſa. Unde* gravis-

gravissime peccaremus, si fidem Christi Jesu per hanc viam ampliare contemneremus. Nec essemus legitimi Domini illorum: Sed magna latrocinia committeremus, & teneremur ad restitutionem, utpote injusti debellatores aut occupatores. Mittendi essent ad hos predicatorum boni viri, qui verbo & exemplo converterent eos ad Deum: Et non qui eos oppriment, spoliarent, & andalitent, subjiciant, & duplo gehenne filios faciant, more Phariseorum. Et in hanc formam audimus sæpe à Senatu in Hispania, & Theologis præcipue Dominicanis decretum fuisse, sola verbi prædicatione, non bello Americanos ad fidem traducendos; Libertatem etiam, quæ illis eo nomine erepta esset, restitui debere, quod à Paulo tertio Pontifice, & Carolo V. Imperatore, Hispaniarum Regem comprobaturum dicitur. Sed lubricum esse de Regum ditionibus scribere, utque jure vel injuria possideant paulum ante monuimus. Si de fontibus juris talium dicendum esset, Romanis redeundum fore ad casus suas jam olim annotavit Carneades. Privato satis est in controversiis hujusmodi non iudicium sibi sumere, sed possessionem sequi.

IX. In India Orientali partem Moluccarum possidet, & præterea insulas Philippinas & Salomonis: Quarum nomine vero etiam gravissime & diutissime inter Hispanos & Portugallos superiori sæculo controversatum fuit, cum utrique juxta mandatum Pontificium, hi versus Orientem, & illi versus Occidentem proficiscendo eas attigissent: Quam Historiam tetigimus Part. I. c. I. §. XIII.

III.

Talis est potentia Regni Hispanici, cujus fundamenta jecit Ferdinandus Catholicus, perfectionem Carolus V. armis, Philippus I. consiliis addiderunt. Et quod magis obstupescat posteritas, spacio centum annorum patratum opus, quod olim victrix Gentium Roma vix post mille Annos perfecit. Major adhuc erat, cum sub Philippo II. III. & IV. Portugallia & simul ea totius Africa & Asia litorales tractus accederent, adeo ut non sine causa tum dixerit, quisquis fuit. Solem in Hispanico Regno nunquam occidere, h. semper Telluris parti alicui lucere, quæ Hispanicæ jurisdictionis sit, exemplo, quod geminum inter præscos aut præsentem Reges aut Cæsares nullum tulit. Hinc & Hispani novam Monarchiarum progressum, qui hæcenus ab Oriente in Occidentem fuisset, in

Hispaniam, quæ extrema versus Occidentem esset, nunc demum promotum iri. Hac de causa Philippus II. Regnum Galliarum post obitum Henrici III. ambiit, Angliæ vero cum primis se inferre studuit, ut si Angliam Belgio junctam haberet, per Mare etiam Dominium suum liberrime exerceret: Quem in finem & conjugium cum Maria Angliæ Regina co-luit, quodque successus æqui consiliis hinc nec dum satis responderent, eadem in mortem Mariæ distulit, speravitque per futurum cum Elisabetha Conjugium se liberiores in Angliâ potestatem habiturum; At præter opinionem Conjugii hujus repulsam tulit, eoque omni spe sua prorsus excidit: Unde & prima favilla exardescens adversus Anglos Regis iræ concepta fuisse creditur; De quo V. Cap. IV. §. XVI. Gravissimam querelam de hujusmodi consiliis Philippi Vid. in Orat. Gvilielmi Ancelli Henrici IV. ad Fridericum Palatinum Legati apud Thuan. L. CXXIII. ab initio. Adde *Speculum Consiliorum Hispanicorum*, in quo Regis Hispaniæ machinationes variz pro nova Monarchia fundanda representantur, Lugd. A. MDCXVII Et durante nupero Bello Europæo adhuc Scriptum emissum fuit Gallice primo deinde Germanice Tit. Niederl. *Etarnsche cher* / s. die aus alten und neuen Geschichten wieder hervor gesucht unstreitbare Wahrheit; daß Spanien mehr nach der so genannten Universal Monarchie sol gestrebet haben als Frankreich: Quod serione an dicis causa scriptum sit in medio relinqvimus. *Nut at certe in præsens fortuna Hispanica, concussaq; velut tellure minatur ruinam colossus ingens Hispania Rex Gentis caput.* Ita jam ante triginta & amplius annos Galliæ scriptor *Gramond* scribere ausus fuit; Et quid non auderet, si adhuc superesset? Est illa maximorum Imperatorum fatalitas, ut non possint eodem loco consistere: Principes grande Regiminis onus diu recta cervice sustinere vix possunt. Lassantur & se inflectunt, nec decurrunt ad metam æqvabiliter.

IV.

Hispaniam v. etiam in ipso flore potentiz suæ domi imbecilem fuisse duobus in primis argumentis constitit. I. Defectu incolarum in Hispania: Cujus rationes præter naturales causas; quæ ex minori fecunditate feminarum in Plagis meridionalibus, quam in Septentrionalibus erant, pendent, creduntur fuisse. I. *Judearum Maurorumque proscriptio*: Illa tempore Ferdinandi & Isabellæ in Castellæ Regno facta An. MCCCXCII, quæ CLXXM. circiter è Regno ejecti fuerunt. V. *Marian. L. XXVI. c. 1.* Hac Edicto Philippi III. procurata A. MDCIX. quo nongenta milia hominum

minum solum migrare oportuit. Nec leve detrimentum inde tulerunt Hispani, vicina Regna a. incrementa luculentissima: Ita enim Judæi, qui sub Ferdinando ad Turcas migrabant, una usum tormentorum & similia ad eos perduxerunt. Et Mauri in Regno Galliæ benigne excepti permissique, ut quotquot Religionem Catholicam in posterum profiteri vellent tuto isthic habitare possent: Cæteris à Turca in Africa Domicilia & nova sedes assignata. *Contin. Thuan. I. III.* Et allegatur quidem ab Hispanis Zelus Religionis, Maurosque Religionem Christianam tantum obtentum summis ad perficiendas animo conceptas fraudes suas, veluti & iustitiam expulsionis Maurorum peculiari Scripto persecutus fuit *Joh. Bleda Valent. Ed. Valent. MDCX. 40.* Non defuerunt tamen, qui ingentes Judæorum & Maurorum opes similiave ita quæsitâ fuisse suspicarentur. II. *Tot terra marique susceptæ Expeditiones:* Quia enim tantâ provinciarum apud externos multitudinem & æmulationem & metu vicinorum indubie comitari oportuit, præsidii pariter ac Bellis variis opus fuit: Unde non potuit non ingens indigenarum numerus absumi III. *Coloniarum in utramvis Indiameductio* IV. *Inquisitionis Hispanica rigor.* V. *Religiosorum frequentia.* VI. *Tributorum gravitas.* De quibus omnibus prostat peculiaris Liber Petri Ferdinandi Navarrete Secretarii Regii cum Titulo, *Conservatio Monarchiæ Hispanica*, cujus Excerpta habes in *Joh. Laët Descr. Hispan. p. 483.* Agnovitque hanc imperfectionem Regni sui Philippus IV. ideo peculiari Edicto de A. MDCXXIII. M. Febr. malo isti medelam afferri voluit, cujus summa erat: I. Ut omnes qui Uxorem ducturi essent quatuor Annis post nuptias celebratas immunes essent ab omnibus tributis & oneribus publicis: Quique ante Annum ætatis xix. uxorem ducturi essent, ab ipso matrimonio die rerum suarum & uxoris liberam administrationem haberent, quæ carituri essent, qui post XXV. A. demum conjugium inirent. II. Qui tæx Mares, qui simul in vivis essent, à conjuge suscepturi essent, toto vitæ suæ tempore immunitatibus istis gauderent, etiam si postea è liberis aliqui morerentur. III. Pauperes certam quandam pecuniæ summam in dotem accepturas. IV. Ne quisquam cum familia & Bonis è Regno migraret. V. Omnes alienigenas, modo Catholici essent, nec in solo hostili nati, si artem Mechanicam, aut pecoris vel agrorum culturam XX. Leucis à mari exercere vellent, perpetuo libros fore, VI. Lupanaria publica prohiberi.

II. Defectum opum, cujus causæ: Impensæ in externa Regna faciendæ, quæque majores sæpe sunt, quam redditus eorum, id quod singillatim

tim de Regno Neapolitano observat P. Honorius, de Belgio alii. Inprimis v. Bella cum Exteris gesta; veluti à *Thuano* L. CV. narratur Legatus Hispaniæ in Comitibus Parisiensibus conquestus fuisse, Dominum suum minimum sexagies centena milla Aureorum Bello Gallico impendisse citra ullum aliquem fructum ejus. Et notorium est, Philippum II. morti vicinum fassum fuisse, se 5564. Milliones Auri inutiliter prodigisse nec aliud tantæ operæ precium tulisse, quam Regnum Portugalliæ, *Thuano* L. CXX. Et Philippum III. insuper nova LIV. Millionum debita contraxisse monet *Navaretæ Scripto* autē cit. Addit Campanella pecuniam præpostere usurpatam fuisse quæ cum rerum gerendarum nervus esse soleat earundem tamen continuandarum instrumentum esse renuit. Fides enim quam pecunia emimus pecunia quoque vendi potest; Neque diffitendum est, regionem facile superari posse quam Asinus auro onustus intrare queat, sed si Asinum equi ferro onusti sequantur,

V.

De specialibus rationibus, cur Hispania non potuerit in eodem potentia fastigio persistere, siquid dicendum est, initio repeti oportebit, eam à Ferdinando Catholico primo conspicuam redditam, à Carolo V. autem in florem evectam fuisse, adeo ut ipse Imperator Turcicus Solimannus sibi ab eo metuendum judicaverit, quam obrem & nunquam prælio cum ipso decertare ausus fuit. Idem Carolus tamen in causa extitit, cur flos ille altius non surrexerit: Campanella id factum dicit, quia non tam tuti, quam acquirere potuerit Regna & Provincias: ita occupato Regno Tunitano, Regem Ariodemum expulisse, sed Muleassem mox instituisse sine alia regiminis mutatione: Franciscum Regem Galliæ captivum quidem egisse, sed iterum dimisisse, ut Bellum tanto certius ab eo expectaret: Senas quoque & Florentiam occupasse, sed Medicis eas donasse, sicque certam sibi inimicitiam procurasse. V. de *Mon. Hisp. c. XVI.* Et c. XXIV. idem docet, cur Consilium Caroli potentiam suam per matrimonia firmandi succedere non potuerit; Frustra enim esse hoc medium conciliandis vicinis hostibus, nec conducere nisi pro hostibus longius remotis. Quod ipsum & Philippo II. evenit, qui Angliam quidem per conjugium cum Regina Maria veluti in manibus habebat, & nomen Philippi ac Mariæ jam omnibus signata in Anglia moneta ostentabat; Sed capiendæ toti Regni potestati adhuc immaturus erat, quæ cum progressu temporis & pro re nata expectan-

pectanda fuisset, vel certe cum prole ex hoc conjugio, aut denique familia ejus coalescere debuisset. Ideo & desinente per mortem Mariæ hoc Conjugio & aspernante nuptias ejus Elizabetha impossibile erat Angliam iterum Imperio Hispanico adjungi, non tantum quia Angli vim Hispanicam præliis maritimis facile amoliendo erant, quod in expugnata Classe Invincibili A. MDLXXXIX. liquido claruit, sed præcipue, quia Belgium medio tempore ab Hispanis defecerat, à quo alias maximum Angliæ periculum imminuisset. Cur Sacrorum cura nihil vel Carolus vel Philippus profecerint, ratio sine dubio in ipso Pontifice M. sita fuit, qui toties metuit, ne Sacellanus Hispanorum fieret quoties novum augmentum potentiae Hispanicæ vidit, eoque semper parti debiliori adhæsit, ne præponderaret Hispania. Inq; hodiernum Aula Romana observat, quæ victorias Gallicas non adeo, quam debilitatem causæ Hispanorum prosequitur, haut dubie ob causam eandem. Cur Americanos sibi haut perinde addictos experti fuerint Monarchæ Hispanici, ratio fuit, quia milites primi in Americā missi homines rudes erant, ignari, quanti referret cælestibus æquiparari, (tales enim ab Americanis primo crediti fuerunt.) Ideo provincias quas ingrediebantur rapinis statim infestabant, eoq; testabantur salutem istorum populorum sibi parū curæ esse. Cur Belgium non potuerit retineri in Rebus Belgicis, infra attingendum veniet.

VI.

In Hispaniæ Regum Historiā tres periodos notamus, *Gothicam, Mauricam & Castellanam*. *Gothica* à Gothis cœpit circa Ann. CCCXVIII. Quo tempore Hispaniam Duce Wallia Vandalis eripuerunt; Vandali viantea Imperio Romano extorserant. Hispaniam enim commune Imperii Romani infortunium, Invasio Gentium Septentrionalium, eo tempore involvit, cum Constantinus M. seu imprudentia seu pertinitia Novam Romam suam & Imperium Orientis muniendi Legiones Præfidiarias in Orientem transtulisset, atque interea Imperium Occidentis præfidiis suis nudatum hostium prædæ exposuisset.

Desit A. DCCXIII. quo Mauri Regnum Hispaniæ occuparunt, prodeunte Juliano Septæ Comite, ob vim filiae suæ à Roderico Rege illatā. Cujus mutationis præsagia in famosa illa apud Hispanos *Fatali Arca* extitisse passim docent Hispanici Scriptores: Palatium Toleti fuisse occlusum, & validis vectibus ac ferro munitum, famamq; tenuisse, reſeratum Hispaniæ exitio futurum: Rodericum vero id rississe, & Theſauros occultati

ratum, seras perfringi curasse, tum thesauros nullos sed arcam fuisse re-
peram, in arca linteum, & in eo insolentes hominum facies vestesq;
depictas atq; ipsos militari habitu grassantes, verbaq; latina inscripta:
A tali Gente exitium Hispaniæ imminere. *Lips. Mon. Pol. C. V. Monit. V.
n. 6.* Ipsiq; Juliani Nomini inde labes aspersa, ut Hispaniæ hodiernum
fatale & infaustum judicent: Unde & Comes de Olivarez, cum Ann.
MDCXLII. Filiū suū Naturalē legitimaret, abrogato ei Juliani Nomine
Henricum Philippum in posterum vocari voluit. *Victor. Sivi Merc. L. I. f. 173.*

Mauri vero Periodum suam qvalitercunqve produxerunt usqve
ad tempora Ferdinandi Catholici, dispari tamen eorū à priori pariter
ac hodierno Regimine gubernandi ratio erat. Tot enim Hispaniæ
Regna fere numerabantur, quot Provinciæ & urbes extantiores erant,
quæ Christiani, cum Maurorum jugum sensim excuterent, in suos Ti-
tulos assumere, unde causa Luxurie in Titulis Regis Hispaniæ adhuc
usitata. Qvodqve Principes domitores Maurorum plures essent, nec in
commune conferrent, qvod occupaverant, sed jure Belli pro suo repu-
tarent, re ipsa etiam complura Regna formata fuerunt, Legionensē,
Castellanum, Navarræ, Aragoniæ, Portugalliæ, quæ tamen præter Por-
tugalicum, sensim ita coaluere, ut circa Annum MCCCCLXX. in u-
nius Ferdinandi Chatholici Aragoniæ Regis ac Isabellæ Ferdinandi
conjugis Castellæqve Reginæ potestatem venirent & Periodo novæ,
quam Castellanam diximus, initium præberent.

VII.

Ferdinandus hic duxit Isabellam Regnorum Castellæ & Legionis
heredem, unde prima Magnitudinis Hispaniæ initia, Regnorumq; isto-
rum unio facta, solvo tamen jure Isabellæ, cujus nomen eapropter æq;
ac Ferdinandi in omnibus Instrumentis publicis scribi oportuit, quo-
modo & superiori Seculo, cum Philippus II. Hispaniæ Rex Mariam Re-
ginam Angliæ duxisset, in Angliā idem observatum fuit, ut nomina u-
triusq; Philippi & Mariæ Edictis præfigerentur. A Castella vero postmo-
do Regnis istis unitis appellatio data, licet Ferdinandus Aragoniæ esset,
quia Castella potior erat, veluti cum Jacobus Scotiæ Rex initio hujus Se-
culi Angliā potiretur, ab Angliā tanquam potiori denominationem tu-
lit. Idem residuum Maurorum Regnum expugnavit, qvod in Granata
erat. Regnavit ab MCCCCLXX. usq; ad A. MDXVI. *Atque ab eo tempore
eque aditu, nomen Hispanorum eatenus ignobile & angustis Hispaniæ sinibus in-
clusum brevissimo deinceps tempore, non modo Italiam, Galliam, Africamq;
cursu*

cursu victoriarum maximo pervasit, sed ad extremos orbis Terrarum terminos pervenit, ultra Solis vias & ipsius Oceani limites. Marian. de Reb. Hist. L. XXVI. c. 1. In Charactere ejus Thuanus notat summam prudentiam & felicitatem, sed fidem desiderari potuisse, quæ sub Colore religionis, quam omnibus Actionibus suis semper prærebat, ad ambitionem & in explebilem propagandi Imperii cupiditatem mira calliditate abusus est. Hist. L. 1. Neque videtur id diffiteri posse Mariana L. XXX. c. XXVII. Ubi cum à Justitiæ cultu, prudentiæ laude, animique præstantia commendasset; Vitia, inquit, deesse nunquam possunt, ea est vitæ Humanæ Conditio; Ex invidia quoque & malitia magis viris imputari peccata proclive est. Ita excusare videtur Ferdinandum, moxque tanquam speculum in quod omnes Hispaniæ Principes intueantur, ac Auræ Pacis in Hispania & publicæ securitatis atque elegantię & amplitudinis conditorem deprædicat. Verulamius cum Henrico VII. Anglorum Salomone Sympathiam quandam Naturæ & morum habuisse docet Hist. Henr. VII. p. 1027.

Proles Ferdinandi Faminea tantum fuit, Johanna & Catharina: Hanc à Rege Angliæ repudiatam docebit Historia Angliæ; Illa nupsit Philippo Austriaco, & ad extremam senectutem pervenit, sed ex Zelotypia contracto animi morbo post Philippi mariti mortem, (quæ ante Ferdinandi excessum contigit) in apertam & solennem insaniam præcipitata, unde ab eo tempore turri inclusa cumque felibus colluctans, successionem Filio Carolo V. Imperatori nostro, ac primo ejus nominis Hispaniæ Regi reliquit, servatis interea Regnorum Hispaniæ Titulis, quos conjunctim cum Filio, sive id ipsius voluntate, sive ex ordinum decreto fieret, quam diu vixit, in omnibus actibus publicis semper usurpavit. Ita legitur in Diplomate Caroli, quo recipit se in Hispania nihil decreturum, quia Imperator, sed tantum quia Rex Hispaniæ: *Don. Carlos por la gracia de Dios &c. Et uno con la muy alta, y muy alta, y muy Poderosa Reyna Donna Juana, mi Sennora Madre.* Obiit A. MDLVI. quo & Carolus Regnorum curæ valedixit.

Carolus a. Prototypum Principum Hispaniæ non immerito salutat Gramondus l. ante cit. De nativitate & in primis Pueritiæ ejus Annis vid. eundem. Regna accepit antequam adolevisset, sed Procerum Hispaniæ studiis haut æquis primo exceptus, quibus Ferdinandus Frater, etsi minor natu, potior habeatur, quia indigena & alumnus erat Hispanicus, Carolo è contrario in Belgio nato, ibidemque pueritiam exigente, unde vitæ quoque ratio & Mores

Belgici erant, quæ tristitia Hispanis de ipso videbantur præfagia sua tantum mirantibus. Sed Cardinalis Ximenius Carolo intacta Regni jura servavit, donec in possessionem mitteretur. Inter res gestas ejus aliqua jam perius delibata. *Gramondus* sæpe laudatus Franciscum Regem suum ab eo captum non alio solamine accipit, quam quod eo prælio à Carolo Borbonio Galliarum Principe victa fuerit alias invicta Gallorum ratio. *Thuanus* nullum perfecti magis & ad omnes virtutes expressi Principis exemplar nostra & retro seculorum memoria reperiri posse quod iis, qui ad Imperium virtutis via grassentur ad imitandum proponi queat, extra Carolum agnoscit *L. XXI. ad A. MDLIX.* Id unice annotat, cautionem interdum & supra quam in illa fortuna decuerit, versutiorum plerisque visum, ob idque lectione Historiarum Ludovici XI. à Cominæ scriptarum delectatum fuisse. Id apparuisse in vulpino ejus per Gallias transitu, in captivitate item Philippi Hassorum Landgravii, quæ obtentu cavillatoriarum Scripturarum Principem hunc toto quinquennio detinuit, & scilicet, *Verum hi veluti mortalitatis infirma navi, in pulchra & immortalis laude digna fortuna hauri adeo de formes sunt,* postremum *Thuanus* subjicit. Tandem primo Provincia Belgii, mox Regnis Hispaniarum, demum imperio nostro cessit *A. MDLVI.* summamque gestorum suorum singulari Oratione è scripto Codice, tanquam è Rationario Imperii, cum Belgio se abdicaret, ipse recitavit: Se à XVII. Ætatis Anno ad eam usque diem expeditiones profectioesque novem in Germaniam, septem in Italiam, quatuor in Galliam, sex in Hispaniam, decem in Belgium, duas in Angliam totidem in Africam, Mari undecies remenso suscepisse, idque à se præstitum ut Carolum hactenus vixisse & imperasse nullos nisi hostes poenitere potuerit. Imperii resignationem simul corona sceptroque in manus Ferdinandi Fratris transmissit per Wilhelmum Principem Orangium, quem ferunt initio detrectasse hoc officium, dixisseque Cæsari audiente Philippo Rege: Meliora sibi à superis optanda, quam ut Imperii insignibus è Domini sui capite deponendis atque ad alium deportandis ministerium suum exhiberet. *Strad. Dec. I. L. I. ad A. MDCLVI.* Ubi etiam causas Abdicationis hujus & an Carolum ejus poenituerit prosequitur. *Conf. Notie. Dign. Diss. V. c. IV. §. II.* Abdicatione facta in Hispaniam abiit, selegitque S. Justii Hieronymianum Cœnobium, quo loco olim Quintus Sertorius periisse dicitur, residuum vitæ ibi execturus: Vix pedem vero navi extulerat, cum navis tempestate ingenti oborta disjiceretur, quasi non amplius Cæsarem vectura, fortunamque ejus. Privatim deinde Horticulturnæ & Arborum insitionibus se applicuit,

cuit, fabricandis etiam Horologiis & machinamentis ad moliendos in sublime fluvios delectatus fuit, dirigente ea insigni Mathematico *Janelo Turriano*. Funiculos deinde colligari iussit, iisdemq; corpus suum penitentia loco crebro afflixit, quas Philippus II. postea reverenter habuit & morti proximus afferri iussit, & ut erant cruore Caroli patris aspersi filio Philippo III. tradidit. Tandem exequias sibi vivo celebrari voluit, apparatusq; funus & mortuale Sacrum mœsto Monachorum cantu peractum placidam Carolo requiem implorantium, eandemqve canentibus immixtus in se expectabat, donec Sacerdoti Missifico propior factus facem accensam quam gestabat ei traderet: Postea ut erat bella fluxaq; opertus veste humi procubuit renovatisqve omnium qui aderant lacrimis quasi depositas suprema lamentatione deploratus fuit. *Strada. l. 1.* Sed prolusit ita vicina morti & altera ab exequiis die febris correptus eaque paulatim excedente consumptus fuit d. XXI. Sept. A. MDLIX.

Carolo successit Philippus II. qui Regnum Portugallia eoqve totam Africam & Asiam Litoralem fere Imperio suo adjecit, extinctus A. MDXCVIII. ætatis LXXII. Pthiriasi tristissimo mortis genere, & exemplum præbens, luendum esse subinde pro populo Regibus, & iterum pro Regibus populo, quod Gramondus est de morte ejus iudicium. Plenariam hujus rei descriptionem habes in *Thuan. L. CXX. ad A. MDXCVIII.* In ortu ejus vetita omnis publica lætitia, & ipse Carolus V. mutata veste justitiam atratus indixit ob Romæ depopulationem & captivitatem Pontificis. Idem A. MDLXVIII. Carolum unicum filium & heredem suum e medio tolli curasse arguitur, pervincente Martini ab Azpilcueta, Navarri Doctoris, sententia, non posse à Rege absque gravi animæ noxâ negligi salutem & sui & Regni. Credebatur enim Carolus de Patris nece cogitasse qui rumor adeo percrebuerat, ut in Belgio Ovidianum illud ad hanc rem usurparent:
FILIVS ante Diem patris InqVIRIt In annos.

Qvo & Caroli facinus & mortis ejus annus literis numerorū loco positus exprimitur. *Vid. Strada de Bell. Belg. Dec. I. Lib. VII. p. 432.* Sed certiore causam reddit Thuanus suspiciones de Religionis cum Belgii Proceribus & Colinio Gallorum consiliis conceptas L. cxx. Quam Strada diluit quidē, sed frigide. Mitum v. non est Doctores Ecclesiasticos necem Caroli quæsisisse, quod Religionem & Statum suum in eo aliquando periclitaturū metuerent. De Characterē Philippi *Thuanus eodem Libro:* Fuisse Ingenio elato ac sagaci, in otiis negotiū appetentem, in rebus ge-

rendis accuratum, ex calamitatibus alienis emolumenta captasse, in eo Patre minorem, quod Patet, quæ successio & fortuna detulerant, si non habuisset, virtute quæsiturus visus fuisset; Hunc v. quæ successione relicta habuit, si non habuisset, neque quæsiturum fuisse. Rursus Carolus aditu facilis, alloquioque privati in modum demittebat se securus ubique; Majestatis suæ, atque ut erat versatili ad omnia pariter Ingenio mores externos ita induebat, ut non minus cum Germanis Germanum ageret, Italumque cum Italis, aut cum Hispanis Hispanum, quam Belgis se Belgam præstaret. Philippus contra & esse & videri omnibus Hispanus, parce loqui, nec nisi Hispanice, Publico libenter abstinere, & quasi ex abdito venerationem intendere: De vestitu deque cætero cultu, quem attulerat ab Hispania, cum ad Belgas venisset, nihil immutabat, id quod commotis semel Belgarum animos superbia & contemptus habebatur, perinde quasi ea morum diversitate ipsi fastidirentur: Ferebaturque ea dere admonuisse Filium Cæsar, offensusque nonnullis Hispanorum sermonibus adversus Belgas denunciaffe ipsi, se prævidere Consilii aliorum affectuum rem Belgicam aliquando periclituram. Consilia occultandi simulandique artificem fuisse observare licuit in curiosa A. MDLXVII. in Belgium proficiscendi sollicitudine, in qua tamen profectio nihil fuit præter speciem. Quod prolixè describitur à Strada Dec. I. L. VI. Memorabile summæ animi tranquillitatis & constantiæ exemplum posuit, quando cladem Classi Invincibili suæ illatam patientissime tulit: Ego verò, respondit Nuncio cladem prolixè exponenti stante vultu, ego ex animo gratias Divinæ Majestati, cuius à Liberali manu tantum potentia virtutis, circumdatum mihi video, ut etiam rursus in mare Classem educere non dubie possim. Neque, multum referre arbitror, quod aqua decurrens aliquando intercipiatur, dummodo fons ex quo fluxerit, salvus sit. His dictis calamum refumit (litteras n. scripserat, dum nuncius inducebatur) & eadem quæ coeperat tranquillitate vultus ad scribendum redit. Strada Dec. II. L. IX. Et scio, addit, responsum hoc Regis visum fuisse nonnullis Stoicis cujusdam indolentia imitamentum, cuiusmodi speciem Philippus ad mare solitus videbatur, veluti rebus humanis alius impositus, ab iis quæ mortales vexant infortunis inaccessus. Tamen hanc ipsam firmitudinem mentis vel in speciem ut libet inconcussa tam facile præ se ferre, tantumque imperare animo suo potuisse, ut in maxima Clade, in tanto opum impendio, in summa suorum consternatione, emulorum laticia, hostiumque triumpho, nihil inde in se motum turbatumque; nihil, seu verbis seu fronte pro-

protulerit, profecto aut solide armatum fuisse oportuit animum illum, ex quo tela tam valide coniecta, nullo vulnere inflicto, resiliunt: Aut nimis quam potentem arbitrumq; sui, qui quos vellet affectus, aque vultu promeret, ac sub precordis premeret &c.

Philippus III. extinctus An. MDCXXI. Regni XXIII. ætatis XLIII. Induciis Belgicis partem famæ obtinuit, sed eo ipso gradum deciduæ Hispanicæ potentæ promovit. Apudicitia inter privatas virtutes commendari solet, neq; nisi unicum filium Philippum IV. vidit. Alieno ipsum steterisse arbitrio satyrica inscriptione testatus fuit, qui complicatam Papyrum cubiculo Regio iniecit cum inscriptione: *Philippo III. nunc in servitio Ducis de Lerma V. infr. §. XV. Encomia ejus Em. Thesaurus diversis Inscriptionibus ingeniosissime persecutus fuit, quas V. in Insc. Ej. init.*

Philippus IV. Parenti successit anno MDCXXI. Obiit Sangvinis profluvio An. MDCLXV. Ejus Testamentum & mortem habes in Diario Europæo ad d. An. MDCLXV. Reliquit Filiū Carolum II. minorem illo tempore; Filias præterea Mariam Theresiam Reginā Galliarum & Margaritam primam invictissimi Imperatoris nostri Augustam fato functam An. MDCLXX. Item Naturalem Johannem de Austria è fœmina Scenica Calderona natum, quem etiam Anno MDCXLII. publica Proclamatione pro filio agnovit. *Victor. Siri Tom. II. Mercur. L.I.* Ejus regimen nihil aliud fuit, quam concatenata calamitatum jacturarumque series; Neque evitare potuit Gallorum opprobrium: Regem suum Castella, Philippum sinus fœminarum captare. Ogerius tamen ingeniosa Oratione in Philippū composita diversum docuit, sed de qua ipse fassus fuit, se impendisse in eam omne quicquid aut exercitatio aut plurium annorum studia sibi acquirere potuerint in arte bene dicendi. *V. Ephem. Erud. Gall. T. II. Eph.*

Carolus II. natus A. MDCLXI. d. VI. Novembr. St. N. quinq; diebus post obitum *Philippi Prosperi* unici tunc temporis heredis Hispaniarum, & Matris *Marie Anne* Austriacæ Tutelæ commissus, quæ & Reginæ Regentis munus ac dignitatē gessit, ipsiq; Testamento Philippi I. adjuncti Præfes Castiliæ, Vicecancellarius Arragoniæ inquisitor Generalis, Comes de Penderanda, Archiepiscopus Toletanus, & Marchio de Aytona quos v. interjecto tempore non una mutatio habuit. Pueritiæ ipsiq; admota fuit Marchionissa de los Velos, in cujus gremio & Procures primo post mortē Glor. Parentis ipsum salutantes excepit. Studiorū curā gessit *Don Francisco*

cisco de Rmos. Primum publico se exhibuit Mantuæ Carpetanorum A. MDCLXIX. d. XV. Jul. secunda vice M. Ang. ejusdem Anni, cum summa Hispanorum lætitia, in cujus testimonium Mortis reos magno numero Carceribus tunc emiserunt ac liberos pronunciarunt. Historiam fuissepti ab eo, quantum per infantiam poruit, Honoris Regii post obitum Parentis V. in cit. *Contin. XII. Diar. Eur. p. 198. & seqq.* Regimen ipse adiit A. MDCLXXV. Ætatis XIV. finito, qui designatus Regum Galliæ ac Hispaniæ Majorennitatis terminus est. *Principes magnates sunt recens nati rationis capaces, ubi Infantiam exuunt, senes h. plene sapientes, ubi primum adoleverint.*

VIII.

Circa declarandum CATHOLICI Titulum, quem Hispaniæ Reges gerunt, prolixus est *Valdesius de Excell. Regni Hispanici C. XIII.* qui originem ejus a Flavio Recaredo, Rege Gothico petit, occasione ejectorum ab ipso circa Annum DXC. Arianorum, atque aliis postmodo eundem tributum esse, asserit. In quibus & similibus Casibus duo distingvenda ducimus. I. Titulos, qui primo Regibus tributis fuerunt. II. Eosdem, dum Coronæ annexi cæperunt; Priori modo antiquissimum Catholici tituli usum esse uti non dubitamus, ita posteriori respectu, non nisi à Ferdinando Catholico duci poterit, quo sensu etiam accipiendus *Mariana Lib. VII. C. IV.* Catholici cognomen, ait, quod Recaredo olim Regi, quo tempore universam Gothorum gentem repudiatæ Arii opinionibus, in Catholica Ecclesia castrare vocavit, in Toletano Episcoporum conventu acclamatum, intermissis multis atatibus Alexandreo nomine FI. P. M. in Ferdinando Aragonæ Hispaniæ Rege in sauravit, effecitque ut consequentibus Regibus proprium hereditariumque esset. Ac similis ratio est Regum Galliæ & Angliæ, qui etiam Christianissimi & Defensores Fidei appellati fuerunt, antequam iidem tituli Coronæ implecterentur, quod verò tandem in hoc factum circa tempora Henrici VIII. in illo sub Ludovico XI. Plura hac de re V. in *Notic. Dignit. Regis. LL. Diff. II. c. II.* Integer Titulus, quo hodiernus Rex Hispaniæ utitur, est: *Coralus Dei gratia Rex Castiliæ, Leonis, Aragoniæ, Utinque Siciliæ, Hierosolymorum, Lusitanie, Navarra, Granate, Toleti, Valentie, Gallicæ, Majoricæ, Seville, Sardinie, Cordubæ, Corcege, Murciæ, S. Johannis, Algarbiæ, Algezine, Gibraltariis, Insularum Canariæ, Indiarum Orientalis & Occidentalis, Insularum & Terre Firmæ Oceani, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantie, Mediolani, Comes Habsburgi, Flandriæ, Tirolis, Barcelona, Dominus Biscagiæ &*

je & Molina. Cujus explicationem & differentias simul Titulo Parentis, Avi & Abavi ipsius tradidimus *ead. Notic. Diff. iii. c. 1. §. 1.* Primogenitos vocari *Principes Austriarum* ibidem *Diff. iii. c. ult.* Universam Ptolem Regiam v. *Infantes* & loca secundogenitis olim Apanagii vice concessa *Infantis* ib. *Diff. IIX. C. IV. §. IV.* Quem quidem *Infantum* Titulum tam sancte custodiunt Principes Regii Hispanorum sanguinis, ut etiam Agnati Austriaci in maximis Dignitatibus constituti eum sibi adhuc attribuere gavisi fuerint. Sic Ferdinandus, cum Hungariæ ac Bohemiæ Regna jam haberet, nihilominus se *Infantem Hispanorum* scripsit. Et Rudolphus II. cum itidem Rex Hungariæ ac Bohemiæ jam esset, *Infantis Hispanorum* nomen retinuit, usque dum Imperator crearetur. Eoque & Gallorum mos referetur, quo sæpe factum, ut proximi Regum agnati se *Filios Franciæ* appellarint, quod loquendi genus nostro tempore revocavit Gastonus Ludovici XIII. Frater, qui scribi amavit, *Fils de France, Oncle du Roy*. Et Ducum Holstatiæ Tituli pars est, *Heres Norwegiæ*, in signum Agnationis cum familia Regum Daniæ.

VIII.

Prærogativæ contentionem inter Hispaniæ & Galiciæ Reges quod attinet, Galiciæ Reges Prærogativam ab antiquissimis temporibus usque habuerunt, sed tempore Caroli V. eam cesserunt, quia ille Rex Hispaniæ & Imperator simul erat. Post mortem Caroli tamen eam resumere omnibus modis conati sunt, sed Philippus II. Jure in Parente semel fundato se abdicare noluit, unde gravissimæ lites inter Regna hæc enatæ, Gallis Antiquitatem, præcellentiam ex unitione & similia causantibus, Hispanis contra elegantibus Fatum & circumstantias Hispaniæ mutatas, & antiquos mores tantum concernere Castiliæ Regem, eoque jus istud Gallo nihil prodesse: Respicienda esse in ejusmodi casibus tempora præsentia. Præterea Hispanum Gallo hæcenus majorem fuisse; Denique in Hispaniarum Rege omnium Regum & Principum Christianorum, qui unquam fuerunt, sanguinem coaluisse, quod probat Scioppius in Concilio Regio ad Philippum III. & ex Imperatoribus XXXII. & Regibus CXLIII. descendisse demonstrat V. *Vasquium in pres. Quæst. Illustr. pro Hispaniæ Regis prærogativa*, qui & in concilio Tridentino causam hanc egregie defendit. Adde *Valdesium de dignitate Regni Hispaniæ, Resoludum l. II. Oper. Polit. Dissert. De Præcedentia & Sessionis prærogativa*. Et in Aula Cæsarea quidem pro Rege Hispaniæ sæpius pronunciatum fuit:

M m m

Veluti

Veluti Maximilian. I. Imperator Episcopo Rhedonenti Legato Caroli IX. prærogativam denegavit, causatus, penes se non esse ordinem à genitore suo traditum mutare. V. Liter. Imper. ad Carol. IX. datas A. MDLXIV. in *Chiffletii Disquisit. de Ampulla Rhemenſi C. XVII. p. 92.* Ejusdemq; literas ad Catharinam Mediceam Reginam Gallia *ib. p. 96.* Ferdinandi III. Imperatoris Decretum pro Legatis Catholici Regis datum An. MDCLIV. d. 23. Sept. exhibet idem *Chiffletius p. 97.* Eodemq; fere inclinavit. Sedes Romana tempore Concilii Tridentini quæ ob causam gravissime in Pium IV. Pontif. Max. invehebantur Oratores Gallia, Ferrerius & Faber, quod tanquam Pater impius, Filium Primogenitum, h. Regem Christianissimum inauditum perverso omni Judiciario ordine condemnasset, ablata Sessionis, quæ secundum Imperatorem cæteros Orbis Principes præcedere sit solitus, prærogativa. Addebant, Pium dum falso unitatem & Ecclesiæ concordiam prætexeret, hoc agere, ut maximorum Regum bene compositam pacem perturbet & concordēs fratres inter se committat, mutato per vim & scelus ordine, quo semper & novissime in Concilio Constantiensi & Lateranensi sedissent Christianissimi Regis Oratores V. *Thuan. L. XXXV. ad A. MDLXIII. Petr. Svar. Hist. Concil. Tridentin. L. IIX.* Interim Pius IV. palam declarabat in Consistorio de A. MDLXIV. d. 18. Aug. Se in causa præcedentiæ inter Reges nullam sententiam tulisse, paratumq; si partes peterent justitiam ministrare & causam committere vel Collegio Cardinalium vel Auditorio Rotæ, quod & pius V. confirmavit diplomate dato Romæ A. MDLXVI. Vid. *Chiffletium loc. ant. cit.* Ultima quæ hac in re acta fuere, Londini contigerunt A. MDCLX. cum utriusq; Regis Legati Batavilleus & d' Estrades Legato Danico obviam irent: Hispanusq; tunc violenter prærogativam præ Gallo quæſivit, interfecto etiam uno alterove à Comitatu Legati Gallici: Quod indignissime tulit Rex Gallia & pacem se rupturum minitatus fuit, nisi injuria hujus causa sibi satisfaceret. Sed Hispania Rex solennem Legationem ad Regem Gallia misit eaq; declarari curavit, se Batavilleum insignum pœnæ domum revocasse, cæteris a Ministris suis apud externos Principes agentibus injunxisse, ut sicubi occasio contentions de prærogativa inter utriusq; Legatos nasci videretur, omni congressu publico cum Legatis Gallicis abſtinerent. Sic *Philippus, Regia Dignitatis immemor, induit genitorem, non inglorium putans illi cedere, cui viscera cessisset, & juvenili ambitioni non invidit Senex & Sacer Priol de Rob. Gall. L. XII. c. III.* Movent & Anglia Reges Hispano prærogativa controversiam, quia anti-

CAP. I. DE REGNO HISPANIÆ.

antiquissimi Christiani sint, Antiquissimi Reges, nullius Vassalli & denique Ecclesiasticis absolute imperent, quas & similes rationes V. ap. *Meteran. LXIII* Sed hæc necdum usus aliquis suffragari deprehensus fuit.

IX.

In Hispania speciem Sacrorum consilii prætexi tanquam inter primas regulas status Hispanici collocatum passim obvium est V. *Trutina Sent. Eur. Ducis de Roban Disc. I.* Numini suas cupiditates imputant, veluti pro illo depugnantes solertissime sibi vincunt: Illa velut præfatione in omnium rerum captæ tanquam in Scenam & tragediam intrant. *Ferdinandus & Isabella hunc jam patrium morem Nepotibus tradiderunt*, ait *Euphormio Icon. Anim. C.VII.* Et in Ferdinando Thuanum id desiderasse jam ante vidimus, quod sub colore Religionis, quam omnibus actionibus suis semper prætexerit, ad propagandi Imperii cupiditatem abusus sit, eumque hoc prætextu in Navarræ Regem usum fuisse dicit *L. I. ad An. MDXVI.* & in monitis Philippi II. alterutrum ad Civilem administrationem filio necessarium fore traditur, nempe ut vel Sacrum Ordinem Sibi conciliet, vel Nobilitatem, svadereturque ut cum Pontificibus arctam amicitiam colat, munificum se erga eos exhibeat, & ad omnes occasiones se illis subvenire paratum offendat. V. *Thuan. Lib. CXII. ad MDXCVIII.*

X.

Hinc Hispani Religionis Romano Catholicæ tenacissimi & pontificis M. observantissimi habentur. Ideo Pontifex M. Paulus IV. moriturus Cardinali Cueva dolenti Casum Reip. Christianæ, si tali Pastore isto tempore orbaretur, respondit, se hac fiducia erigi, quod eum Catholica fidei defensorem à Deo datum relinqueret, cuius consilia in religionis negotio ante cognovisset, & quo vindice Remp. Christianam quantumvis afflictam recreari & in pristinum statum restitui posse minime dubitaret. *Thuan. Lib. XXIII.* quo Philippum II. Hispaniæ Regem innuit. Nectamen desistere Reges Hispaniæ rebus Pontificiis subinde molestias facessere. Sic antiquissimis temporibus Witiza Rex Hispaniarum sub mortis interminatione prohibuit, ne quis obediret Pontifici M. V. T. *II. X. Annal. Baron. ad Ann. DCC.* Carolus V. cum Papa pro autoritate in ipsum acturus esset, armis in eum motis Romam occupavit, Pontificem obfedit & mox simul Cardinalibus captivum egit, imo Nominis Pontificii autoritatem per universam Hispaniam abrogavit exemplo, ut ait *Thuan. L. I. p. 17.* ab Hispanis posteritati relicto posse Ecclesiasticam disciplinam citra nominis Pontificii autoritatem ad tempus conservari, Philipp. II.

Mmm 2

in

in causa Portugalliæ Gregorii XIII. P. M. iudicium repudiavit dicens: Se nullum in terra habere iudicem, quam Deum. V. *Tubam Pacis p. 50. Suntque* memorabilia verba Barclaji de eo *pres. In Tract. De Potentia Papa.* Philippus ille Catholicus hæresis in suo populo, in sua prole, ultor Sixti V. animosa consilia vix evasit. Res certa, sed quia incunabulis extincta obscurior: Sixtum concepta jam in Hispanum sæva illa excommunicationis formula subita febre esse sublatum, quod nisi intervenisset illa mors, quæ fax, quæ tempestas Ecclesiæ imminerebat. Etiam Cardin. Granvellanus quando Proregem Neapolis egit, impotentius aliquando adversus Ecclesiæ jura se ferri passus est, contra quam de Purpurato Ecclesiæ Antistite Romæ sperabatur, quo nomine & Gregorii XIII. grave odium incurrit. *Strad. Dec. I. L. IV.* Philippi III. animum ex controversia de Sicilia & confiscato eo nomine Tom. XI. Annalium Baronii est discere. Philippus IV. obedientiam amplius præstandam detrectabat, si deficienti Portugalliæ favorem aliquem exhibitur deprehenderetur Pontifex; Ac licet desideriis suis haut integere potiretur, id tamen effecit, ut Johanes Bragantinus nunquam Apostolicam, uti vocant, Benedictionem consecutus fuerit. V. *Thulden. ad A. MDCLVI.* Huc pertinet, quod Hispani Ordinem sive Rituale Romanum diu rejecerint, retento officio Gothico s. Mozarabico quod miraculo confirmatum fuisse plures rerum Hispanicarum Scriptores affirmant. *Baron. A. MLXXX.* Et officium illud Mozarabicum hodiernum nonnulli ac in specie Toleti certis in locis permitti fertur. V. *Vöet. P. III. Disp. de Peregrinationibus Compositellanis.*

XI.

Ex affectu Hispanorum in Religionem Inquisitio Hispanica nata est, Ecclesiæ Lex in Regno Hispaniæ stabilita, quæ severissime in capita & fortunas hominum prave de religione ritibusque Ecclesiæ Romanæ sentientium inquirat, Hæc primum circa A. MCC. contra Albigeneses & Waldenses institui cœpit, inde per Constitutiones Friderici II. Imperat. succrevit, cujusmodi tres contra Hæreticos & singillatim Patarenos editæ sunt A. MCCXXI. V. *Goldast. Const. Imp. Tom. I. p. 293. & seq.* In plenum vigorem denique erupit auspiciis Ferdinandi & Isabellæ circa A. MCCCCLXXX. quo exactius & accuratius tribunal fuit erectum, eiq; etiam Reges subiecti. V. *Hist. Inquisit. Pauli Servite & ex eo Boxhorn. Hist. Univers. p. 289. & seqq.* Rigorem hujus Inquisitionis compluribus exemplis manifestavit *Tractatus Reginaldi Consalvi Montani §. I. citatus & Thuan. L. XXIII. ad A. MDLIX.*

A.MDLIX. ubi inter alia adducit exemplum Constantini Pontii qui Carolo V. à Sacris Confessionibus fuerat ei; post Regni & Imperii abdicationem semper adhæserat, cui vi Inquisitionis in iqualido carcere expirandum fuit. Motus Neapolitanos gravissimos hanc ob causam excitatos, Petro Toletano Vice-Rege de more Hispaniæ in cuiusque fidem ac Religionem Inquirente, describit *Petrus Svaris Hist. Concil. Trident. L. III. & Thuan. L. III. ad A.MDXLVII. eandemq;* unam è causis esse, cur Hispania inopia hominum tantopere laboret, communis Politicorum opinio est, quia nempe abesse coguntur, quotquot etiam in rebus leviculis à Religione Pontificia dissentiunt. Confer præc. §. IV.

XII.

Naturæ Hispanorum quam veluti congenita sit Gravitas & morum quædam severitas, monitu nullo eget. Ea quidem ipsi Aulæ adeo familiaris est, ut cum hodierni Regis Mater juvencula adhuc & Philippo IV. recens adducta, effusius aliquando ad gestus præsentis morionis rideret, moneretur, id indignum esse Regina Hisp. quam mores magis serii decerent. Hinc comparant sibi singularem tacendi, simulandi dissimulandi dexteritatem, cuius specimen in Philipp. II. proposuim⁹ præc. §. VI. Ex eadem manat Consiliorum ille lentor, ut subito impetu in diversa non effundantur; Quo etiam Gallis, qui festini ac acres sunt, in Tractibus Pacis ante hac ut plurimum superiores fuerunt, cum bello ipsis plerumq; succumbant. *Ego & tempus contra duos:* Fuit notorium Philippi II. dictum. Et annotavit adhuc aliquid ejus in Pacificatione Pyrenæa Autor Historiæ Pacis *Galeat. Gualdus:* Ludovicum de Haro id operam dedisse ut temp⁹ quam longissime duceret, & negotiationem Pacis protelaret. *Hispanis,* subjicit, *in universum recondita sunt mentes & ad lenta cautag, consilia in majoris momenti negociis idonea. Ast ille, ingenio quidem & natura cunctator dedita insuper opera fallaces moras necebat, ut acres Gallorum animos cunctationibus languidos redderet, sæpius se ex Flandria, nunquam non ex Hispania responsorias literas expectare distitans.* Eodem fonte subtiles eorum speculationes nasci dixeris, quibus potissimum in re Theologica ac Philosophia Scholastica excellunt, quales *Mendoza, Svaris, Ariaga, Murcia, Contrabrigenses, Complutenses &c.* Sed nimiam in minimis quoque curam agunt, Sollicitudinis genere, quod Italis *Puntualita* dicitur, unde rerum gerendarum occasionem sæpe amittunt, quod in expeditionibus Africanis & Anglicanis præcedenti seculo cum primis sensere, cum tubili cuidam

& nimis anxio horarum ac momentorum discrimini eas alligassent. Idque in expeditione Anglicana prævidit Legatus Classis Recaldus, ideo Sidonium Ducem movit : *Videret, ne importuno in verba Regis obsequio Regis causa proderetur : Regis administratos subinde impemta interpretari par esse : Mandatis satis obtemperari, si vincatur.* Sed immotus respondit Sidonius : Impositum sibi à Rege munus mandatis regis obsequendi, non relictam super in arbitrium consultandi &c. Vid. *Orationes de pugna Navalli ineunda consultantium Ducum Hispanicorum ap. Stradam Dec. II. L. IX. p. 548.* Nequid exemplum Ferdinandi de Avila allegemus qui Ultrajectinam arcem in manus Maximiliani Bossuui Comitis, à quo obsidebatur, consignare, non dedere voluit, & de verbis istis diu controversatus fuit, quippe vitam potius cum suis omnibus se amissurum, quam deditionem facturum constanter affirmans. *Lans. Orat. contra Hispan. ex Thuan. L. XLVI. Euphorm. Jc. Anim. C. VII.*

XIII.

Odium inter Hispanos & Gallos nititur I. Naturali quadam dissensione ac morum diversitate. Ita enim natura Hispani patientes Galli impatientes, illi lenti, hi præcipientes sunt; Illi consilio, hi impetu; Illi cunctando, hi pugnando valent. *Horn. in Orb. Imp. de Reg. Hisp. period. 3. n. 12.* Et similem seu naturalem quendam, seu aliunde ortum nationalem dissensum inter Danos & Svedos, Anglos & Scotos, Anglos item & Cambros &c. observare licet; Vid. §. I. citatum Scriptum *Caroli Garcia de Antipathia inter Gallos & Hispanos.* II. Idem lites & emulationes Regum tanto magis inflammaverunt. Regula enim & praxis universalis Gallorum fuit, Hispaniæ è diametro adversari; Nec ullum Regnum progressibus Hispaniæ tanta impetimenta posuit, quam Regnum Galliæ; Et Henricus IV. hoc unum censuit : *Universalis Monarchia causam Hispaniæ controversam facere.* vid. *Thuan. L. CXVIII. ad A. MDXCVII. Trutin. Stat. Europæ Disc. II.* Quæ quidem lites ceperunt sub Carolo IX. Rege Gall. & Ferdinando Catholico occasione expeditionis Caroli IX. in Italiam pro Regno Neapolit. susceptæ. Incrementum sumfere, cum per Conjugium Johanniæ Ferdinandi Filiæ cum Philippo Austriaco Burgundia, totumq; Belgium ad Hispanos perveniret. v. *Burgold. Part. I. Disc. 6. n. 7.* Maximè vero conspiciæ fuerunt regnantibus in Hispania Carolo V. & in Gallia Francisco I. adeo ut etiam Monomachiæ res suas commissuri viderentur, quam tamen Carolus tunc declinavit, & Franciscus è contrario ut tanto ægrius faceret Carolo, ipsam Coronam mutavit, ac loco

apertæ Coronæ supernè clausam confici curavit, passus simul se Imperatorem Orientis proclamari, quod à Leone X. Bononiæ factum, ut prærogativam aliquam præ Carolo haberet, quippe cujus Imperium Orientali Imperio recentius esset. Uude origo continuatæ in Regno Galliæ ad nostra usq; tempora Coronæ clausæ, quam quidem Carolus IX. etiam ante Franciscum, & primo quidem omnium gestavit, quia itidem ab Alexandro VI. Imperio Constantinopolitano donatus fuerat; Sed quæ Ludov. XII. Successor ejus iterum abstinuit, quippe ratus donationem istam mere Titularem esse, Franciscus vero ob dictam rationem revocavit. V. *Chifflet. Vind. Hispan. C. XIII. & de Ampulla Remensi C. XV. Aubery de Prærogativa Regis Gallia C. I. & in excerptis Lit. C. cap. I. Axiom. 6. 7. 8. 9.* Cardin. Mazarinus interea tempore Pacificationis Pyrenææ plurimum studii consumebat in eo, ut demonstraret vanam esse inter Hispanos Gallosq; odiorum necessitatem: *Inveteratam illam opinionem niti potius Bellorum ad internecionem jamdudum ætatem gestorum diuturnitate, quam solida aliqua ratione: Firmata jam inter utramq; gentem concordia & pace in perpetuam duratura contrarium orbi esse persuadendum, non solum, ambos Reges pacem & amicitiam colere, sed ipsa natura invitante in æternum Consensum coalescere posse, cum sanguinis ejusdem sint, Hispani Gallia fines contingant, & commercia inter utrumq; populum intercedant: Hispaniam ex crebris navigationibus ad Novi Orbis incolas & Indiam occasum solem spectantem aureas messes metere, Galliam v. eximia soli libertate & subsectorum industria. Galeat. Guald. Hist. Pac. Pyren. p. 90.* Ejusq; specimen paulo ante in Comitatu utriusq; ministri Pacis visum fuerat, & quidem præter ipsius fere Cardinalis opinionem. Metuerat ille initio congressuum in Insula Fasianorum, ne Galli, qui gentili more, uti Gualdus iterum loquitur, extraneos viles & despiciatos habere, ac amicus oculis suis insolitos ridere solent, rixis committerentur cum Hispanis gravibus natura ac Ingenio placidis, ideo planissime suis interdixerat invisere Hispanos. Sed postquam Hispani primi venerunt visendorum Gallorum ergò mirâ excepti comitate vicissim ad hospitia sua verbosius eos invitavere. Illic Galli adfectui testando nullo humanitatis ac honoris genere defuerunt, adeo ut utrinq; pugna esset, utra pars alteram civilitate dictisq; urbanis ac officiosis quibus utebantur in vicem, vinceret Ipsorum etiam pedisse quorum puerorum. quod genus effrenatæ ap. Gallos malitiæ nulla disciplina potest aut solet coerceri, modestia tum eluxit; Et in sumâ ap. suos

I aude

laude erat, quisquis alios civitate & effabilitate anteibat. Quæ res digna videbitur admiratione noscentibus ingenia & mores utriusque gentis : Quas viginti quinque congressibus nulla inter se causa collisit Hactenus *Gualdus*. De variis Compositionis modis pariter ac Bellis utrinque gestis agetur in Historia Galliæ.

XV.

Viri præcipuo Ministerio Dominationis Hispanicæ clari fuerunt sub Carolo V. *Nicol. Perenotus Granvella Dominus*, & inde Granvellani nomine communiter scriptus, plebeji quidem generis & (ut aliqui affirmant) Fabri Ferrarii Filius, primariæ tamen ac raræ prudentiæ vir, qui *M. recurino Arboreo Gattinara Cardinali & Cancellario Casario*; cujus adeo honorifica apud Fr. Guicciardinum mentio, successit, arcanorum omnium conscius & transactor. Nam conventui Legatorum totius Germaniæ in Vangionibus præfuit ipse Cæsaris nomine: Ipse ab Hispania Tridentum missus est, ut augeret Synodi famam promisso adventu Cæsaris ab Hispania; Delectus postea, qui Cæsaris decreta per Germaniam deferret, pacificaret inter se Principes ac Cæsari adjungeret, cohortaretur liberas Civitates ad auxilia Ferdinando Regi ferenda &c. Per quæ illa munia, per quæ lubrica aulæ negocia firmo semper vestigio stetit, constantemque Cæsaris gratiam totos XX. annos ad extremum usque diem raro exitu potentiæ diuturnioris obtinuit. *Strada Dec. I. L. II. Thuan. L. VI. ad A. MDL. Secuti, Filius Nicolai Antonius, Atrebatensis Episcopus*, muneris apud Cæsarem, quod raro accidit, arcanorumque omnium atque adeo gratiæ heres, à quo etiam cum cederet Imperio, ad Philippum transiit cum per honorifica testificatione meritorum auditaque sunt hæc abeuntis Caroli verba: Unum esse Antonium Gravellanium, cujus opera filium uti in summis quibusque rebus exoptaret: Tum *Ferdinandus Gonzaga & Didacus Hurtadus Mendoza*; & penes eos tres animus Cæsaris & Consilia erant, mutuique operis & officiis inter se colligati non sine manifestamulorum offensione Remp. administrabant. *Thuan. L. IIX. AMDLI.*

Sub Philippo II. *Antonius Granvellanus* continuavit Ministerium suum usque ad A. MDLXXXVI. quo Madriti obiit ipso die, quo ante Annos XXIIIX. Carolus V. Imperator obierat. Vir eo maxime nomine, inquit Strada, familiaribus & continuis Principum observandus, quod absque adulationis tormento quadraginta circiter Annos incorrupta fide Arcem obtinuerit Principalis Aulæ, ex eoque semel ejectus ab eo casu,

casu, tanquam à quiete repetito ad favorem cursu longius quam ante processerit, quippe nactus Principem, apud quem libertatem & gratiam rara felicitate ad extremum usque tenere licebat. Erat inter hujus argumenta, quod proficiscens ad capeffendum Portugalliæ Regnum Philippus moderandæ curam Hispaniæ Gravellano commiserit; Rediensque è Portugallia dum Madritum ingenti omnium ordinum frequentia plausuque intravit, in eo tanquam triumpho unum hunc Purpuratum Senem sinistro lateri adeqvitantem habuerit. Aliquibus Regni Primoribus haut perinde gratus fuit, quorum in rebus agendis judicia plerumque inania & minora ipse vetere solidaque multorum annorum experientia prægravabat, atque indignabundus etiam perstringebat. Quin etiam Regem ipsum offendisse compertus fuit, dum apud eum Caroli Imp. facinora, quidque ille in re consimili egerat identidem admonendo exigere præsentia credebatur ad superiorum normam. Sed hominem non latebat agere se apud Principem meritis pridem captum, cujus gratiam expertus erat adversum se cessare verius, quam deesse.

Sub Philippo III. summam rerum tenuit *Don Franciscus Sandoval*, Marchio de Denia, ac postea *Dux & Cardinalis de Lerma*, sed à Philippo IV. An. MDCXXI. loco motus, una cum filiis, Duce Ussedano, qui Secretarius Regius fuerat, & Comite de Saldauna supremo in Regia Hipparcho: Quam fortunam etiam una cum supplicio Capitis paulum ante An. MDCXIX. expertus fuit proximus à Lermio *Comes de Olinda*, & *Sep-tem Ecclesiarum Marchio Rodericus Calderon*. qui ex humillima conditione ad summos honores Lermi auspiciis emerferat: De quo videnda *Histoire des Favoris* p. 261. & *Brachel*. L. 1. p. 54.

Philippi IV. gratiam occupavit *Don Caspar de Guzman*, Comes de Olivarez, Rerum Hispanicarum per XXII. Annos arbiter, sed quæ excidit Ann. MDCXLV. supplantatus consiliis Innici de Guevara Comitissæ de Ognata & Cardinalis Borgiæ, cui in Archiepiscopatu Toletano Archiducem Leopoldum præferri voluerat, maxime, v. in Partes accedente ipsa Regina, à quibus concitatorum Portugalorum & Catalanorum, amissi Perpiniani, aliorumque infeliciū eventuum accusabatur. A Rege tamen missionis ejus honorifica in Senatu Augusto mentio facta: Habe den Grafen seines Diensts erlassen; nicht wegen einiger seiner Schulden; sondern sich selbst in der Gnugthuung seiner Vasallen zubegnügen; daß sein Wille wäre; daß des Grafen Gedächte-

Gedächtniß wegen derguten Dienste / die Er der Krone in so vielen Jahren mit aufrichtiger Treu geleistet hatte / allen angenehm sey / und bezeugte ins künftige keinen Diener unter dem Titel eines Geheimen bezeugen lassen. Historiam Vid. pluribus in Ferd. Pallavicini operibus selectis N. VI.

Eandem gratiam posthac meruit Ludovicus de Haro, Comitis de Olivarez ex Sororenepos, adeoque jurium ac Titulorum ejus haeres. Ludovicus Mendezus de Haro & Gusman, Marchio de Carpio, Comes Dux d' Olivarez, Regiorum Palatiorum & Armamentarii Civitatis Hispanensis perpetuus Praefectus, Indiarum magnus Cancellarius perpetuus, à Consiliis Catholice Majestatis &c. Sed Comiti haud perinde gratus, cujus signum edidit, dum ne matris ejus quidem, sororis suæ causa, cum vita functa esset, ipsi condoluit. Vir placidi minimeque elatissimi, quique procul ambitione satis duxit se gratia Regis florere, ejusdem interea ac commodorum Regni amantissimus, cum antecessor ejus cupiditatibus Regiis potius intersuisse crederetur. Jener habe den Willen und Affection des Herzens gehabt / welche nicht anders ist / als eine Blüthe des Baums / welche von den geringsten Lüffeln weggehuet werden kan. Dieser aber habe sich in seinem Verstande gezeigt / und sich in sein Gemüthe durch Erkenntniß eingedrungen / welches die rechte Wurzel ist einer Gnade auff die Probe der Zeit und Veränderung des Gemüths. Vid. Autor des Voy. d' Esp. c. IXX. & XXVI. Fructus Consiliorum ejus numerant Pacem Hispano-Belgicam, Hispano-Gallicam, Conjugium Gallicum, argumenta alioqui difficillima; Hæc enim Statui Belgico tunc è diametro adversa erat, ac proinde nunquam coalitura esse videbatur. Obiit A. MDCLXII. non sine Aulæ ipsiusque Regis dolore. S. Majest. der König besuchte Ihn gar off / und als Er Ihn etwanhls fragte / ob Er noch etwas begehren wolte / bath Er nebst unterthänigster Danksagung / daß S. Maj. seinen Sohn und Tochter auffs beste v. r. sorgen möchte / dessen Er auch versichert worden. Diar. Eur. Contin. VI. f. 535-536.

XVI.

Prima Dignitas in R. Hispaniæ est *Archi-Episcopi Toletani*, qui more omnibus Regnis recepto est Primus Regni, & simul Cancellarius Natus Castiliæ, cujus ratio ex medijs seculis fluxit, quibus veluti nulla Eru-

Eruditio extra Sacrum Ordinem quæri poterat, ita nec officia, quæ Eruditum requirerant, aliis quam qui è Sacro Ordine essent committi poterant: Unde & in Imperio tres Archicancellariatus non Seculari cui-dam, sed tribus Archi-Episcopis Superioris Germaniæ collati, *Grandes Hispaniæ* jus habent coram Rege caput tegendi & in Sacello Regio in peculiari Scamno, quod *Grandium* vocant, pulvino insidendi: In abstracto *Sennorie* titulo appellantur, veniuntque hoc nomine è Superiori Nobilitate omnes Duces, Marchiones item & Comites nonnulli. Fæminæ Grandibus natae jus hoc in maritos, si *Grandes* non sint, transfundunt, universas autem à Regina stando excipi & in editiori loco ad osculum manuum admitti oportet. Commune ipsorum cum reliqua Nobilitate privilegium est, quod à Tributis aliisque hujusmodi oneribus immunes sint, ac præterea debitorum causa attineri aut bonis exui non possint, quoniam illa Fidei commissi Titulo habere dicuntur. Unde quantumcunq; jus creditores adversum eos obtineant, tantum tamen ipsis relinqvendum est, quantum Dignitati suæ sustinendæ quotannis opus habent. Sed Philippus II. hæc jura ipsorum multis modis accidit, ideo non tantum numerum *Grandium* auxit, ut horum autoritas quippe inter plures divisa evilesceret, sed etiam cum mutua magnificentiæ æmulatione flagrarent, Bona sua oppignorare eaq; posthac à creditoribus capi passus fuit. Accessit interdictum ab eodem profectum, neque Procerum aut Nobilium arces & castella sua reparare, specie quidem eos onere expensarum, at revera seipsum metu potestatis, quam sæpius minitari visi fuerant, sublevandi: Unde nunc mera cadavera talium locorum in Hispania passim conspiciuntur; Vid. *Voy. d. Esp. c. X. & XI. in vestis Dignitatis* quatuor genera habent, tria Cruciatorum Equitum de *Alcantara*, de *Calatrava* & *S. Jago*, E quibus ordo de *Alcantara* dignissimus est. Quartum ac nobilissimum est *Equitum Aurei Velleris*, de quibus Vid. Not. Dignit. *Diff. XVI. §. III. & seqq.*

XVII.

In reliqua farragine rerum memorabilium Hispaniæ notamus: Nomen *Ferdinandi* ab Hispanis pro auspicato & felici haberi, & è sexu Fæmineo Nomen *Isabelle*: Prius prolixè ostendit *Horn. in Diss. Histor. XXX.* Posterius *Ferd. Pallavicino cit. N. VI.* *Philippi* nomen ipsis inauspicatum esse idem *Hornius* autumat, sed qui Regni Portugalliæ sub Philippo II. accessum aliaq; hujus consilia ac gesta rite expendet, haut facile ipsi si-

dem habebit Regibus Hispaniæ genibus flexis inserviri expositum *Not. Dign. Illustr. Diff. VI. c. II. §. VI.* Quod & ab extantioribus Procerum imitationem tractum. Exemplum Ludovici de Haro *V. Voy. d'Esp. c. XX. V. it. Not. Dign. c. I.* Nigris vestibus quoque indutum esse oportere, qui cum iis loqui velit *ib. §. X.* De Insignibus Regis *ib. c. III. §. IX.* Nec Legatos perinde, ac in Aulis fieri solet, solenni aliqua exceptione introduci monet *Diarium Europ. Contin. V. pag. 108.* Equum cui Rex semel insedit nunquam posthac alii equitandum permitti, observat Autor *des Voy. d'Esp. c. XX.* Ideo Philippus IV. cum Dux de Medina de las Torres ipsi solenniter ad Atocham ituro elegantissimum & illo tempore toto Madrito decantatum Equum offerret, eum accipere recusavit, causatus animali injuriam fieri, quippe quod toti mundi posthac inutile futurum esset. Liberos Regios Infantes dici Vid. iterum *Not. Dign. Diff. III. c. IV. §. II.* At naturalibus non permitti ut Madritum ingrediantur singulare est, quod fieri putant declinandæ prærogativæ contentionis cum proceribus causa.

XVIII.

In Re Sacra memorabile est, quod Reges Hispaniæ morituri Pœnitentiam accipiant, quod est genus Consecrationis inter Principes Magnates Hispaniæ jam olim usurpari solitæ, cujus B. Isidorus in Chronico Visigothorum Legibus præfixo, cum de Bamba Rege loquitur, mentionem facit; Aliud ab extrema Unctione, quæ passim Pontificii utuntur. *Thuan. Histor. Obitus Philippi II. Lib. CXX.*

Tutelaris Hispaniæ est S. Jacobus Major, Hispaniæ, ut creditur, Apostolus, cujus & sepulchrum Compostellæ ostendunt, unde Peregrinationes Compostellanæ; Sed quas una cum Historia Jacobi inter ipsos Catholicos in dubium vocant *Baronius*, obscurius quidem in *Martyrolog. ad XXV. Julii*, apertius vero in *Annal. Eccl. ad A. DCCCXVI.* præterea *Simon Bofchus* ex antiquissima Historia quædam Anonymi in Monasterio Floriacensi inventa, *Erasmus* in Colloquio *Peregrinatio Religionis* ergo, quo Divum istum Compostellanum cum conchis imbricatis seu imbricato putamine satis scoptice exagitat. Confer. *Voet. T. III. Diss. select. de Peregrinationibus Compostellanis.*

Attingenda etiam illa per totam Hispaniam recepta Taurinorum certaminum spectacula Madriti aliquoties per annum, aliis vero in locis Festo S. Johannis solenniter edita, quibusvæ vulgus pariter ac emi-

eminentiores quique & ipse Rex intercedit. Creduntur reliquæ consuetudinum Maurotum esse, à quibus hodiernum & longe solennius, quam in Hispania celebrantur, veluti & Londini Anglorum quædam eorundem imitamina extant. Et Ratio ex studio placendi popula forte sumenda erit, cujus pars est spectaculis & ludorum celebritatibus ac armis tractandis anniversarios dies instituere, eoque & concordiam inter cives fovere & commendationis ac præconii occasionem captare. *V. Jac. R. Angl. Don. Reg. L. II.* Sed levem crudelitatis maculam ferre videntur; In ruentes Tauros enim vilissimus quisque ense ac pugione sævit; Præterea pugnantibus periculosa sunt, quibus Tauri, dum resistunt, sæpe exitium inferunt. *Vid. Leod. Vit. Frid. L. VII, & Voy. d'Esp. cap. XVII.* Solennis quoque est Gigantum, quos *Hyos de los Vezinos* vocant, & simulacra chartacea in vastissimam humanam effigiem formata sunt, serpentis item maximi, Tarasca vocati circumductio, quæ Festo Corporis Christi peragitur, & plurimis in locis ipsisque vicis ignobilioribus ostentatur. *V. Voy d'Esp. c. XIII.*

Æra Hispanica, cujus apud Historicos crebra mentio fit, nihil aliud est, quam Computus Annorum Æram Christianam Annis XXXIIX. anticipans. Usus fuit in Cippis, Inscriptionibus & Conciliis Hispaniæ. Desiit in Aragonia Ann. MCCCLII. In Castilia Ann. MCCCCLXXXIII. In Portugallia Ann. MCCCCV.

Vid. Scaliger, de Emend. Temp. Lib. 5.

pag. 454.

CAPUT II. HISTORIA REGNI PORTUGALLIÆ.

<i>I. Regni Portugalliæ amplitudo.</i> <i>II. Idem quo autore quare ratione caperit?</i> <i>III. Incrementa ejusdem : Insignium Portugalliarum origo.</i> <i>IV. Series & Characteres Regum Portugalliæ : Hodiernus Regni Status.</i> <i>V. Pseudo-Sebastianorum Catalogus.</i> <i>VI. De Jure Regis Hispaniæ in Portu-</i>	<i>galliam: Quo tempore & qua occasione Johannes IV. Regnum Portugalliæ suscepit?</i> <i>VII. Bellum inter Hispanos & Portugallios; Articuli Pacis inter eos inita.</i> <i>IX. Insignia Regni Algarbiæ: Prærogativa Regum Portugalliæ. De Alph. Albuquerque & Vasco di Gama memorabilia: Directorium Autorum de Rebus Portugallicis.</i>

I.

Regnum Portugalliæ duobus Regnis comprehenditur, Portugallia in specie ita dicta, & Algarbia. Ditiones Exteræ sunt in Oceano Atlantico Insulæ Madera, Porto Sancto & Afores. In America Meridionali Brasilia, item Maranhonium & Status Para sub peculiari Gubernatore. In India Orientali Litus Malabaricum, & quædam versus Persiam, ubi & Pro-Regem habent Goz degentem & Archi-Episcopum unum, cui peculiaris Titulus Patriarchæ Indici, & Episcopos de Cochim, Meliapor & Macao. Macao è regione Chinæ

na sita, de qua V. P. L. c. V. §. XVII. Habuerunt etiam *Insulam Ormuz* in Sinu Persico, sed hanc Persæ ab Anglis aduti ipsis eripuerunt An. MDCXXXI. V. P. L. c. V. §. XVI. Et in Arabia *Mascatam*, *Mascaté*, qua ab Arabia Principe non ita pridem exuti sunt. V. P. L. c. VI. S. II. §. IV. Item litorales partes *Insule Ceylon*, Litus *Coromandelicum* & alia *Malaccam* usq; , quæ Belgæ sua fecerunt, qui & Litori *Malabarico* jam vim illaturi erant, occupato A. MDCLXXII. *Cochino*: Sed pace inter ipsos & Portugалlos facta ab ulteriori progressu abstinerunt. In Africa citeriori habuere *Tingin*, s. *Tanger*, qui locus An. MDCLXII. cum Catharina Infanta Portugallica in Angliæ Regis Potestatem concessit; In ulteriori adhuc habent *Insulas Ferdinandi de Poo*, *Annobon* &c. In continenti aliqua Regni Congo, Guineæ, & in litore *Casaria*, *Mozambiquam*, quam singulari Gubernatore regunt, qui à Vice-Rege Goano dependet aliosve duos de *Zofala* & *Chepon Goura* sub se habet. V. *Tavern. P. II. L. II. cap. XXV.* Unde Titulus Regum Portugalliæ surrexit: *Rex Portugalliæ, Algarbiæ & citerioris atq; ulterioris lateris Oceani Africani, Dominus Guineæ & conquestrarum navigationum & commerciorum in Ethiopia, Arabia, Persia & Indiis &c.* qui citatur *Part. V. Diar. Eur. ad Ann. MDCLX. Mens. Decembr. p. 246.* In quo in specie hoc tanquam peculiare notamus, quod tituli partem ab actionibus, utpote commercii ferat, quod in nullo alio Regno usu venit. De Locis, qui initio hujus sæculi Regno Portugalliæ subiacuere Vid. *Nicol. de Olivera Deser. Purtugall. & ex eo Johan. Laet. Diser. Hispan. p. 159.*

II.

Initia Regni Purtugallici ab Henrico Lotharingiæ Comiti communiter peti solent, qui dum Theresiam Alphonfi VI. Castiliæ Regis filiam duxit, mortuo sine prole mascula Alphonso, Jure Uxoris magnam partem Portugalliæ accepit, & in posteros propagavit: Quæ simplicissima facti narratio, sed cujus circumstantias non leves manent scrupuli inter Hispanicos potissimum & Portugallicos Scriptores agitati. Hispanorum aliqui Henricum Constantinopolitanum fuisse ajunt, sed Erroris rationem in eo sitam deprehenderunt *Meyerus* Rerum Flandricarum Scriptor & *Vasæus* in *Chronico cap. XVII.* quod cum Bisuntinus fuerit, quæ civitas Burgundica est, olim Lotharingiæ attributa, Byzantium intellexerint, sicq; Constantinopolitanum fecerint. Theresiam deinde Naturalem Alphonfi filiam ex Ximena Concubina susceptam

ptam scribunt; Sed Ximenam legitimam Uxorem fuisse diserteq; Regi-
nam vocatam demonstrat *Resendius Antiq. Port. Lib. IV. de Orichienfi Agro.*
Concubinam vero inde forsan dictam putant, quia Consanguinea pri-
mæ Uxoris Regiæ, eamq; ob causam ab Alphonso etiam separata fuerit;
Filiam vero ideo non posse dici illegitimam, quia matrimonium bona
fide contractum fuerit, & Coniuges Regii nullum impedimentum sci-
verint; Affinitatem istam enim facile nesciri potuisse, quippe exten-
sam ad septimum gradum. V. *Ant. de Sousa Lusitan Lib. Proem. II. §. I. ex*
Brandæon. Lib. VIII. c. XII. Nec donatione Portugalli volunt Henricum
accepisse Portugalliam, sed Testamento, quod idem *de Sousa* tradit ex
Luc. Tudenf. Brandæon. L. II. c. IX. Faria p. III. c. I. n. IX. Denique & Co-
mitatus Titulo Henrico collatam esse negant; Et Henricum vocatum
quidem Comitem, sed nunquam Comitem Portugalliæ, Comitem v.
fuisse, antequam Portugalliam adipisceretur.

III.

Incrementa Regno dedit Filius Henrici *Alphonsus*, qui & primus
Titulum Regium usurpasse creditur. A. MCXXXIX. enim fudit quinque
Reges Saracenorum, una cum exercitu quadraginta-millium. Indeque
nata Insignia Regni Portugalliæ quinque Scutis constantia crucis for-
ma dispositis, quorumve singula quinque punctulis distinctim insigni-
ta sunt, denotandis quinque ab eo devictis Regibus & triginta Denariis,
quibus Servator olim à Juda venditus fuit. Persuaserat enim mi-
lilibus suis se nocte prælium antegressa imaginem Christi crucifixi in
nubibus vidisse & confirmatum in obtinenda Victoria in mandatis ac-
cepisse Denarios istos Insignibus suis inferendi. Hinc & singulis Scu-
tis tunc XXX. Denarii inscripti, sed à tempore Johannis II. constitutum,
ut quia singula integros XXX. commodè haut ferre possent, unicuique
quinque inscriberentur, pro explendo numero tricenario autem vel
medii bis numerarentur, vel ipsa quinque Scuta accenserentur. *Sous.*
Proem. II. §. II. & Append. c. III. Quæ tamen *Hier. Osorius* paulum aliter
narrat & quinque scutis quinque Servatoris vulnera denotari iisdem-
que hunc ab Alphonso vilius scribit, Cum *Alphonsus* cum quinque Regi-
bus Saracenis cum maximo exercitu consipatis consigere in Lusitania
voluisset, in cælo unde auxilium precibus efflagitabat Christi speciem eis-
dem quinque vulneribus illustratam oculis atq; mente conspexit, innumera-
bilemq; hostium multitudinem Christi nomine confirmatus occidit, & ea
de

de Causa illa insignia ad memoriam posteritatis assumpsit. Itaque modis omnibus Rex singulari pietate præditus cum hac ad nos tam præclara Regia stirpis insignia misit, nostram posteritatem admonere voluit, ut in Bellis non humanis opibus, sed Divino Christi præsidio niveretur. De Reb. Gest. Eman. L. IIX.

IV.

Reges temporis nostro propiores fuerunt Johannes I. Henricus, Johannes II. Emanuel, sub quibus veluti Regnum Portugalliæ maxime effloruit, ita iisdem debetur quicquid potentia Portugalli ex illo tempore per Africam & Asiam obtinuerit. Johannes I. namque cum Regnum hostium incursione liberasset, primum instructa classe Septem urbem in Africano litore Freti Gaditani sitam expugnavit, eoque Portugalli occasionem armis latius evagandi aperuit.

Henricus filius Johannis deinde hoc institutum persecutus fuit: Quare Classes ædificavit, quibus Africæ litora & eas Mauritaniam Regiones, quæ extra Fretum ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde cupiditate incensus terras ignotas explorandi dedit operam, ut ii, quos classibus præficebat, multo longius progredierentur: Quo studio factum est, ut partim hominum fortium industria, partim variaz tempestatis eventu, non solum bona pars Africæ, quæ ad Æthiopiam pertinebat, verum & Insulæ permultæ in Oceano sub Imperium Portugalliæ subjugarentur. Obiit Ann. MCCCCLX. & successorem reliquit Alphonsum ex Fratre nepotem, qui quoniam aliis Bellis exercebatur, nihil potuit ultra id, quod Henrici opera lustratum fuerat, explorare.

At Johannes II. Alphonso Filius iterum summo studio huic negotio institit, detectoque Capite Bonæ Spei viam in Indiam aperuit: Præterea Homines partim Hebræos, partim Christianos, quos industrios & sagaces esse cognoverat. Alexandriam misit, qui inde in Æthiopiam se conferrent, & qua ratione post illum Promontorii flexum iter in Indiam confici possit, ab hominibus peritis intelligerent. Sed hujus conatus ultiores mors oppressit.

Tandem Emanuel quod residuum erat tantis consiliis perfecit & superato Promontorio Bonæ Spei, litora Africæ & Indiæ, quæ mercaturæ faciendæ commoda videbantur, Imperio adjecit. Unde illi Portugalli Regni amplitudo in hanc usque diem persistens, licet variis casibus post-

hac exercita, partibus quoque nonnullis nunc imminuta, de quibus passim hoc libro actum V. plur. *Hier. Ofor. de Reb. Gest. Emanuel. L.I. & X.*

Emanueli successit *Johannes III.* & huic *Sebastianus*, qui An. MDLXXVIII. in Bello Africano contra Melicum Fessæ & Marochi Regem imprudenter excitato occisus fuit. Cujus rei gesta Historiam V. in *Thuan. L. XV.* Deniq; *Henricus Emanuelis Filius* & *Joh. III. frater*, qui cum Eboræ Archiepiscopus & Cardinalis dudum fuisset, effecta jam ætate, quod heres alius superstes non esset, Regnum capeffivit, sed anni spacio tantum administravit: Cui ex Hispaniæ Regib9 succedere *Philippus II. III.* IV. sub quorum Imperio Portugallia Hispaniæ accensita fuit. Qui quales & quor competitores habuerint, quibusve fundamentis nissos, Autores istorum temporum docebunt *Thuanus*, *Conestabilis*, *de Sousa* & alii, quorum in fine hujus Capituli fiet mentio, Surrexit tandem *Johannes Dux Braganzæ*, & A. MDCL. d. I. Dec. Rex renunciatus, ejectione Hispanico Imperio, Portugalliam ad Veterem Regni Statum reduxit: Princeps alioqui hebetioris animi, sed Procerum Portugalliæ, ac præcipue Conjugis Sidoniæ Medinæ Ducis sororis, Fœminæ prudentissimæ consiliis sublevatus. Obiit A. MDCLVI. & reliquit filium Successorem *Johannem Alphonsum* qui *Alphonso VI.* nomine d. xxx. Nov. ejusdem anni coronatus fuit, & A. MDCLXVI. *Mariam Franciscam Isabellam de Sabaudia* Ducissam d. Aumale è Gallia duxit: Sed qua simul Regno sequenti A. MDCLXXIX. iterum excidit submotus consiliis Fratris Petri, nec invitata Regina, quæ impotentiam mariti, Frater v. imbecillitatem animi ipsius accusavit: itaq; in Azores abduci oportuit, Fratre interea & Regno. Principis tamen titulo & Reginam sibi vendicante, cujus rationes reddiderunt. 1. Ne Regina dotem dccc. Aureorum repetendi causam haberet 2. Ut prolem Regni heredem maturarent, quam ita citius exituram dicebant, quam si Principi alibi de conjugē adhuc prospiceretur. Secuta quoq; brevi proles, sed non nisi unica & fœminea, quæ proinde & A. MDCLXXIV. d. xiv. Febr. Heres Regni Portugallici publice proclamata, & A. MDCLXXIX. Duci Sabaudia desponsata fuit, abrogata simul antiquissima Regni Lege, nequis peregrinus ei admoveretur. Sic ludit Dei Providentia in humanis negociis. Polonis per tot secula fterit immota Lex: *Nequis Piasus*, h. indigena, *Rex esset*; At nostro tempore Indigenas exteris prætulerunt; E contrario Portugalli non minori seculorum numero Peregrinos Reges averfati sunt, at nunc talem impone fufci-

piunt.

piunt. Annus LXXIX. quoq; hoc nomine jam secunda vice Portugallis fatalis extitit nam A. MDLXXIX. Philipp. II. Hispaniæ Rex, eoq; itidem peregrinus, jura matris suæ prosequi & pedem Regno Portugalliæ inferre cæpit.

V.

Qui medio tempore Philipporum Secundi & Tertii Impositores aliqui assumpto Sebastiani Regis nomine tentaverint, non abs re fuerit ea quæ poterimus brevitate indicare: Cum enim magna portugallorum pars desiderio pristinæ Regum suorum familiæ quemvis fingere mallet, quam perpetuo Regum Hispaniæ detineri Imperio, non defuerunt, qui commodorum spe illecti, huic Scenæ inservire cupierunt; Prudentioribus interea de morte Sebastiani non dubitantibus, nec causa suspitionis de superstitie adhuc Sebastiano alia existente, quam quia Alphonsus Peresius Tavora captus, ut hostilem furorem declinaret se Regem finxerat, eoq; ad Melici lecticam ductus servatus fuerat: *Quod fortasse Sebastiani in ea capti neq; occisi fama diu postea sparsa, neq; dum, cum hæc scribo, omnino extincta occasionem præbuit*, inquit graviss. *Thuanus cit. L. LXV.* Talis Pseudo-Sebastianus primo surrexit A. MDLXXXV. regularii filius Alcazonæ natus & Lisbonæ educatus posteaq; vitam Eremiticam amplexus, sed quem Albertus Prorex Philippi, quia fronte & habitu Corporis Sebastiano dissimillimus erat, ex Judicum sententia remis admovit. Secundus fuit *Gonsalvus Alvarez*, Tercera Insula oriundus, atque itidem Eremiticam vitam professus Hicera ad litus maris, quo uno fundamento etiam Portugallicum vulgus illum alterum fecit Regem Sebastianum, quod opinaretur, eum amissi prælii pœnitentia ductum in ejusmodi locum secessisse: Unde & ille pensitiscens talia & in commoda sua transferre cupiens sapius in tuguriolo exclamasse auditus fuit: Miserum Te, Sebastianiane, cujus causâ mortem oppetere tot fortissimi milites, quæ poteris pœnitentia culpam eluere; Sed captus & ille nomen partium ac vitæ institutum sponte professus fuit, eoq; tanquam læsæ Majestatis reus suspendium pertulit. Tertius fuit *Gabriel de Espinosa*, Madrigalæ pistor Dulciarius instinctu Fr. Michaelis à Sanctis, qui olim Sebastiano à Concionibus fuerat, seductus, sed ambo sententiam mortis perferre coacti sunt A. MDXCV. Quartus *Calaber* A. MDXVIII. demum in notuit, fidemq; omni exceptione majorem mereri visus fuit; Maxime quod in Colloquio cum Duce de Medina ensẽ inter varios qui proferri jubebantur agnosceret, quem Sebastianus olim Duci ad se ablegato

dono dederat, & Uxorem Ducis monilis admoneret ipsi tunc etiam dono dati, esseque in monili quiddam, quod haecenus ille nesciverit, si-
biqve constitutum esse, ut Sebastianum se esse audacter crederent, id illi
monstrare: Prolato iussit gemmam eximi & posteriori, quæ auro ante te-
sta fuerat parti, nomen suum insculptum ostendit: unde nec Portuga-
liæ tumultibus vacui manserunt, sed quibus ille in arcem conclusus
morte sua sive accelerata sive naturali A. MDCI. finem imposuit. Quas
Historias & Judicia variorum insignium Historicorum de Pseudo-Seba-
stianis hisce V. apud *Chiffletium in Tenneur. Expensio c. VII. & IIX.* Paral-
lelismi Pseudo-Demetriorum Russiæ, aliorumq; variorum Principum
personas indutorum infra in Historia Russiæ videndi.

VI.

Controversia, quæ nomine Successionis intercessit Regibus Hispaniæ
& Portugalliæ s. tunc temporis Ducibus Bragantinis, cœpit A. MDLXXXIX.
& coram superstitē adhuc Henrico jam agitata fuit, maxime vero conti-
nuata, cum Henricus obiisset. Philippus jus suum inde petebat, quia na-
tus esset ex Isabella Filia Emanuelis ultimi Portugalliæ Regis, à quo su-
perstitēs fuerint Linæ, Johannes Dux Braganzæ vero ex eo causam
suam defendebat, quod Catharina Uxor sua Philippo propior esset; Et si
enim esset fœmina, filiam tamen esse Eduardi fratris Isbellæ: Cui adde-
batur I. Comitibus Lamecensibus A. MCXLI. Ionanium Ordinum consen-
su decretum esse, ut licet deficiente masculo fœminæ Sceptum deferri
deberet, hæc tamen si extra fines Regni nuptum abiret, jure Coronæ Pa-
triæ excideret, ne unquam Regnum teneret; qui Portugallus non esset;
Atq; adeo Isbellam Carolo V. elocatam nullum jus ad coronam Pa-
triæ secum detulisse, vel in filium derivare potuisse; Cathariæ vero
Regnum jam deberi, quia illa maritum haberet è Principibus Portuga-
liæ. II. Legib; ac consuetudine Portugallorum cautum esse, ut si ultimus
possessor absq; Prole decederet, Corona ad transversalem in potiori Li-
nea constitutum, deferretur: Quia itaq; ex Emanuele per Edwardum &
Isbellam geminæ linæ ductæ fuerint, Edwardi merito rationem potio-
rem esse habendam, cum sexus masculinus fœminis præferatur. III. Ca-
tharinam niti beneficio representationis fratrum liberis à jure concessio,
idq; jam tum sanctum fuisse in ipsa Regni fundatione A. MCXLI. deinde
Comitiis Lisbonens. A. MCCCCLXXVI. sub Alphonsō V. habitis, & so-
lenni Testamento Johannis I. Mens. August. A. MCCCCLXXVI. condito.
Philip.

Philippus tamen prævaluit, Duce Braganzæ partim minis absterito, partim promissis ingentibus inescato: Quamquam interea Catharina Bragantini uxor manifeste dissentiret, idemq; posthac Theodosii filii testatum in scriptis reliquerit: Sibi nunquam in mentem venisse, ut cederet jure Regni, & si quid secus a se dictum factumve esset, id ipsum pro non dicto & infecto habendum esse. Philippo quoque aliunde negotia fa- cessita: Nam Populus Antonium Priorem de Crato & tunc temporis Ma- gistrum Equitum Rhodensium, & Ludovici, Eduardi fratris, naturalem filium Regem creaverat; Hunc tamen facile erat opprimi, & Philippus Regnum ad successores Philippum III. & IV. tuto transmisit. Sub hoc autem denuo recrudere præcæ lites & Joh. Bragantinus Catharinæ Ne- pos adjutus Viris Principalibus è Nobilitate Portugallica, *Michael de Almeyda*, *Antonio Dalmada*, *Petr de Mendosa*, *Francisco de Mello*, Regnum Majoribus suis debitum occupavit, oppressis præfidiis Castellanis, ca- sosq; Secretario Vasconcello, Hispaniæ Regis præcipuo Ministro & Mar- garita Portugalliæ Gubernatrice simul omnibus Hispanicis Ministris in- tra octiduum Regno exclusa: Cujus occasio captata ex Rebellionem Ca- talonorum in quos auxilium petenti Philippo repulsam dedere, quippe in gentem sibi longo tempore amicam ferendum. Factumq; initium d. i. Decembr. inquam tunc, quod tanquam memorabile Portugalli alle- gant, ex officio Ecclesiastico illud Pauli ad Rom. legendum incidebat. *Fratres, hora est surgendi de somno; nunc enim propius salus nostra est, quam cum crederemus. Lusitan. Liberat. p. 121.* Qua die & Johannes, cum antea Villaviciosa, Urbe ditionis suæ degisset, Lisbonam ingressus fuit, solen- niter postmodo coronatus d. XV. ejusd. mens. Nec ulla urbs vel propu- gnaculum fuit, quin Hispani eo statim cederent, solo *Castello S. Gionis* excepto, quod in XV. Diem restitit. Exteris v. non ingratum fuisse hunc motum, docuit Exemplum Regis Galliæ, qui statim milites & Duces Belli expertos novo Regi subministravit, Belgii item Ordines federe Offensivo & Defensivo se statim cum eo implicuerunt; In Anglia quoque Legatus Johannis tanquam à Rege missus exceptus fuit. Quin & Pontifex M. Urbanus VIII. post habitam cum Collegio Cardina- lium deliberationem Legatum Regis Michaellem de Porto-Gallo, E- piscopum Lamecensem Romam venire & negotia illius Regni cura- re permisit, ex veteri more apud Romanam Curiam in similibus casibus observato, quo dissidentibus de Regno Principibus ejus qui

Regnum possidet, Legatus admittitur, ne interim res Sacrae in illo Regno detrimenta capiant: Vel generalius, quia in casibus hujusmodi controversis Principibus moris est possessionem sequi. Hujusque exemplum jam praecesserat sub Gregorio XIII. qui Regis Poloniae Stephani Batorai Legatum itidem admisit, licet contradicentibus Henrico Valesio Rege Galliae & Maximiliano II. Imperatore. Vid. *Piassec. in Chron. p. 517. & s. 8.* Sed tamen Apostolicam Benedictionem licet saepius petitam, Johannes nunquam impetrare potuit, Hispano ingentibus minisid prohibente. Vid. *Thulien. ad A. MDCLVI. p. 301.*

VII.

Interim Bello inter utrumque Regem res commissa fuit, cujus primum praelium An. MDCLIV. Prope Montejum initum, Duce Portugallorum Matthaeo de Albuquerque exercitu VIM. peditum & MC. Equitum instructo, ex Hispanis autem Barone de Molineu VIII. pedites & MMDC. Equites opponente, quo victoria penes Portugallios stetit; Ultimum An. MDCLXV. ad *William Vicosam* Archistrategis Portugallorum Schombergio & Hispanorum Marchione de Caracena commissum, quo Portugalli itidem superiores exstiterunt, ac Hispanis gravissimam cladem intulere. Quae cum res Hispanicae valde accisae essent ac novus insuper hostis Galliae Rex Belgio Hispanico immineret, factum fuit, ut tandem A. MDCLXIX. adeoque post lapsum XXIX. annorum, interveniente mediatione Regis Angliae finitum, & Pacis articuli fere tales sanciti fuerint. I. Ut Regi Portugalliae a Rege Hispaniae titulus Regis tribueretur & promitteretur, suo interventu se effecturum, ut Portugalliae Rex benedictionem Pontificis M. impetraret. II. Ut loca, utrinque occupata restituerentur, sola Ceuta in Africa excepta, quae Regi Hispaniae retinqueretur. III. Ut in Commercio Portugalli iisdem in Hispania privilegiis gauderent, quae Anglorum natio haberet, vel quae ipsi tempore Sebastiani Regis habuerant. IV. Paci in ditionibus Regis utriusque publicande XV. dies, in India VI. Menses darentur, & ab eo tempore omnis hostilitas aboleretur.

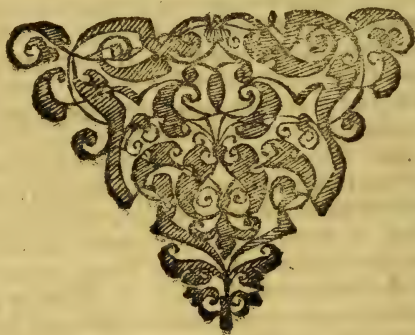
VIII.

Quid inter Portugallios & Belgas actum sit, tradendum in Historia Belgii. Cur Soli ultimis Europaeis motibus se non implicuerint, utut alias foedere arctiori cum Gallis astricti, rationes videntur fuisse. I. Pax recentissime cum Hispanis inita, eoque horror armorum tam cito resu-

men-

mendorum. II. Juris defectus, quia enim Portugalliam totam ab Hispanis impetraverant, causa non erat, cur Pacem rumperent, vel spem aliquid acqvirendi alerent. III. Potissima erat, quod hoc modo soli præter Anglos, quibus demum post An. LXXIV. eadem fortuna obtigit, commercia per totam Europam libere tractaverint, cæteris omnibus inter plurima pericula cum rebus suis versantibus lisdem deberi maximam partem detectorum Africæ & Asiæ tractuum expositum ex parte præc. §. III. De Insignibus actum eadem §. III. & Not. Dign. III. Diff. VI. c. III. Cui hic addimus, Regni Algarbiæ insigne esse Castellum Aureum in Campo Rubro. Prærogativam Regis Portugalliæ præ aliis Regibus deberi ratiocinatur de Sousa, quia quasi Caput Europæ sit, latissime dominetur &c. Lusit. Liber. Append. c. VI. Qvem suo patimur abundare sensu. Inter viros illustres Portugalliæ commemorandos ducimus fortissimos viros Alph. Albuquerqueum & Vascum di Gama, tempore quidem à nobis remotiores, at rebus gestis, quarum passim hoc Libro mentio fit, clarissimos. Vascus di Gama primus Caput Bonæ Spei superavit, & litora Africæ ulterioris ac Indiæ Portugalorum Imperio aperuit: Ideo homines admiratione quadam defixi redusem cum suis quasi ab inferis excitatum intuebantur. Osor. de Reb. Gest. Eman. L. II. Albuquerqueii autem industria debuerunt Portugalli conquestum Insulæ Ormuz ac litoris Arabici, ipsa quoque Goæ, hodiernæ sedis Vice Regis sui in India initia, eoq; stabilimentum negotiorum Indicorum omnium. Inter varia imperterriti animi ejus indicia insigne istud fuit, quo Legatos Ismaelis Sophi Regis Persiæ cum Tributi à Rege Ormuzii petendi causa advenissent, dimisit: Ferulum namque, uti vocabat, Globis ferreis, sagittis, hastarum cuspidibus & ferreis fistulis ipsis apponi, iisque explicatis addi curavit: Hoc esse ferulum, quod Rex Portugalliæ iis pendere soleat, qui à Regibus suis subditis tributum exigant. Obiit in litore Malabrico e Regione Goæ, ejusque morte nuntiata luctus per oram Indicam pervasit, multos Reges & Principes mærore afflixit: Inprimis Xuranda Ormuzii Rex animi dolorem multis lacrimis & veste lugubri demonstravit. Rex Emanuel quoque illius mortem acerbe tulit filiumque illius ad se continuo venire iussit, & ne tanti viri nomen ex animis elaboretur, ei patris nomen indidit & pro Blasio Alphonsum vocari præcepit. Eum vero urpæventis merita postulabant, multis muneribus affecit & splendidis etiam nuptiis ornavit. Osor. de Reb. Gest. Eman. Lib. X. Plura de negociis Portugalli-

gallicis docebunt Hieronymus Conestabilis de Unione Regni Portugallie ad Coronam Castellanam Tom. II. Script. Hispan. Pag. 1058. Salgado de Arayo Mars Lusitanicus, Joh. Caramuelis Lobkowitz Philippus Prudens, Lusitania, Algarbia India, Brasilia Legitimus Rex demonstratus Antwerp. Ann. MDCXXXIX. fol. Antonii ne Sousa Lusitania Liberata. Lond. Ann. MDCXLVI. fol. min. Lucii Andreae Resendii Antiqv. Lusitanica Lib. V. Tom. II. Script. Hispan. pag. 892. Nicolai de Olivera Descriptio Regni Portugallie, Antonii Vasconcellii Descriptio Regni Lusitanie & Anacephalæosis Regum Lusitaniz, Emanuelis Faria Epitome Regum Lusitanicarum, Theodorus Godefreyus de Origine Lusitaniz Regum Antonii Brandaon Monarchia Lusitanica, Hieron. Osorius Episcopus Sylvensis de Rebus gestis Emanuelis Regis &c.

CAPUT III

De

REGNO GALLIÆ.

I. Directorium Autorum de Rebus Gallicis. II. Loca Jurisdictioni Gallicæ subiecta. III. Familia ac Series Regum Gallie, & Lemmata bis apposta. IV. Series recentiorum Regum Gallie, eorumq; Characteres. V. Generalia ad Characteres Regum Gallie pertinentia. VI. Titulus Christianissimi, Delphini, &c. Cur Reges solo titulo Gallie contenti sint? Memorabilia de Ampulla Remensi, Aurisflamma, scuto Liliato. VII. Debilitas vetus Regni Gallie, primæ per Puellam Aurelianensem emergendi initia. IX. De Progressu & incrementis potentie Gallicæ. IX. Bella Gallorum intestina, Ligæ Sacra, Hugonota, Politici, Zelota: Obsidio & fames Rupellana. X. Bella Gallorum cum Hispaniis: Ar-	ticuli Pacis Atrebatenses, Medritenses, Cameracenses, Crispianenses, Cambresenses, Veruenses, Pyrenæi, Aquenses, Neomagenenses. XI. Bella Italica Gallorum. XII. Contentiones cum Pontificibus Maximis. XIII. Negotia cum Imperio. XIV. Negotia cum Federato Belgio. XV. De Parliamentis Gallie eorumque Autoritate. XVI. De Paribus Franciæ, Ordinibus item Regni. XVII. Jus Gallicum, Codex Ludovicinus. XVIII. Ministri status prisici; Majores Domus, Henricum IV. caruisse Ministris talibus: De Ancreo, Luy-nao, Richelio, Mazarino, hodiernis Ministris. XIX. Singularia Gallie & Gallorum. XX. De Comitatu Avinionensi. XXI. De Principatu Arausionensi. XXII. De Ducatu Lotharingiæ.

PPP

I. In

IN Directorio Autorum de Rebus Gallicis primum commemoranda *Bibliothèque des Auteurs, qui ont écrit l'Histoire & Topographie de France par André du Chesne à Paris 1627. 80. Collecta Volumina Scriptorum Gallicorum sunt: Historia Francorum Scriptores Coatanei XII. ab A. DCCIIIX. ad A. DCCCCXC. Ed. Petr. Pithæo A. MDLXXXIIX. Scriptores XI. ab A. DCCC. ad MCCLXXXV. eod. Autore An. MDXCI. Scriptores Francici Ed. Marq. Frehero A. MDCXIII. Historia Francica Scriptores co- atanei à prima gentis Origine ad nostra usq. tempora Ed. Andr. Du Chesne Geogr. Regio, quod molimen prout ex præfatione Tomi I. patet, XXIV. Tomorum fuit, sed quia mors ejus id intervertit, non nisi duo Tomi proditi fuere. I. A prima gentis origine ad Pipinum. II. A Pipino ad Hugonem Capetum. Quibus tres alios usque ad Philippum Pulchrum adjecit *Franciscus du Chesne* filius *Andrez*, ejusque in munere Geographicò Successor.*

Histor. Antiquam illustrant *Jul. Caesaris Commentarii de Bello Gallico: De quibus* judicium *Ludovici XII, V. f. q. S. IV. Cl. Fauchet Antiq. & Hist. Gaulois & François, Steph. Pasquier Libris VI. des Recherches de la France. Gv. de Bellay de l'Antiquité des Gaules, Job. Maacius Pontanus Libris VI. Originum Francicarum, Andreas du Chesne aux Antiquitez & Recherches des villes, Chasteaux &c. de toute la France, Joh. Picardus de Prisca Celtopædia &c. Franc. Hotomanni Franco Gallia, f. juxta editionem Gallicam, La Gaule Françoisse cum Apologia Victoris Thuartii.*

Historiam Geographicam Gallia compluribus variorum descriptionibus exhibuit *Du Chesne T. I. Script. Gall. p. 4. 6. &c. E quibus* *Papirii Massoni Notitia Episcopatum Gallie* huc maxime pertinebit, quæ extat p. 45. & seqq. Adde *Joh. Blaeu Atlantis P. II. Tom. VI. A. MDCL. E notis* Topographiam Gallia emisit *Martin. Zeilerus Franc. 1655.*

Annalium Universalium Conditores sunt *P. Emilius* Libris X. de Rebus Gestis Francorum à Pharamundo I. Rege usque ad Corolum IX. quos continuavit *Arnoldus Ferronus* Consiliarius Regius Libris IX. de rebus gestis Gallorum a Carolo II. ad Henricum II. & hos iterum *Jac. Henrici-Petri* usque ad A. MDCI. *Joh. Titius*, Chronico de Regibus Francorum usque ad Henr. II. quod ab eod. Henric-Petro auctum fuit usque ad Henr. IV. additumque Annalibus *Emili. Robertus Gaguinus* Annalibus

bus Rerum Gallicarum à prima Origine usq; ad Ludovic. XII. cum Appendice *Huberti Velleii* usq; ad Franciscum I. *Jobannes Seranus* Inventario Historiæ Francicæ à Pharamundo usq; ad Ludovic. XIII. ab Ann. CCCXX. ad A. MDCXXIV. *Joseph. Texera*, Stemmatibus Franciæ & Navarræ Regum à prima utriusq; gentis origine usq; ad Henricum Magnum, *Papirius Massonus* Annalium Libris IV. quibus res gestæ Francorum explicantur usq; ad Franciscum I. qui unus instar omnium fuerit. Histoire generale de France avec l'Estat de l'Eglise & de l'Empire par *Scipion Du Pleix* Conseiller & Historiographe du Roy T. I. à Pharamundo usque ad Hugonem Capetum, T. II. ab Hugone Capeto usq; ad Ludov. XII. *Sommaire de l'Histoire de France*, Extraict de la Bibliotheq; Historiale de *Nicol. Vignier*. Les Chroniques & Annales de France, de l'Origine des François faites iadis brièvement, par *Nicole Gilles* Secrétaire du Roy, jusq' au Roy Charles huitiesme, & depuis additionées par *Denis Sauvage* jusq' au Roy François II. &c. Augmentées jusq' au Charles IX. par *F. de Belleforest* avec la suite & Continuation d'icelles jusques au Roy Henry IV. & l'an 1600. par *C. Chappuy* Secrétaire & Interprete de sa Majesté. Histoire Univelle des Gaulois ou François par *Jacques de Charon* jusqu'à l'an. 1621. *Phil. Bossieres* Historia Regem Galliæ. Omnes in compendium utilissimum contraxit *Brianvallius*, *Abbrege Methodique de l'Histoire de France*, quod in gratiam Delphini hodierni conscriptum est, eoq; agitur de initio & fine uniuscujusque Regiminis, Genealogiâ Regum, Rebus maxime memorabilibus eorum, aliorumque Virorum illustrium, Moribus dn. virtutibus ac vitiis Regum. Chronographos particulares allegabimus in Historia Regum.

De Origine progressu & præstantia Monarchiæ Regisq; Francorum scripsit *Carolus Molinæus* *Crus in Gold Monarch. Rom. Imp. T. III. p. 54.* De l'excellence des Roys & du Royaume de France *H. B. h. Henry Bignon* A. MDCX. Et recentius *Auberius des Prærogatives du Roy de France*: Quod scriptum & Germano-Gallice extat *Append. ad Contin. XV. Diar. Europ.* De Statu Regio & Regni recenti *Libri de l'Estat de la France* passim notum sunt; Et è superiori seculo talis erat *Le Cabinet du Roy* ad Henric. III. A. MDLXXXI. E nostris ad hunc classẽ referendus *Job. Limneus* *Noticia Regni Galliæ*. De variis Ritibus Aulicis, *Le Ceremonial de France* par *Theodore Godofroy* *Advocat au Parlement de Paris, An. MDCXIX.* De

Officiis Regni Gallia Jul. Cesar Bulengerus ed. primæ Appendicis loco cum Scripto ejus de Imperio Romano.

Pro Rebus Ecclesiasticis faciunt *Gregorius Turonensis* L. X. de *Ge-
fis Francorum*, *Claudii Roberti* Gallia Christiana Paris. A. MDCXXVI.
fol. *Concilia antiqua Gallia ex editione Jacobi Sirmonds: Papii Massoni* No-
titia Episcopatum Gallia, *Ludovici Servini* Vindicia secundum Liber-
tatem Ecclesiæ Gallicanæ, *Petri Puteani* Tractatus de Damnatione
Templariorum in Gallia & similibus Gallicæ Paris. A. MDCXLIV. in 4to In-
ter Biographos est *Scavola Sammarthani* de Gallis Illustribus, qui nostra
Patrumq; memoria floruerunt, in opp. ejus Par. MDCXXX. 40. Memora-
bilia rei Numariæ habent *Figures des Monnoyes de France*, Par. MDCXIX.

II.

Loca Gallicam Jurisdic. agnoscentia sunt: I. Ex Hispania *Comita-
tus Ruscinonensis*, de Rousillon: Qui jam in manu Lodovici XI. ex parte
fuit. V. *Comin. L. X. inf. §. IV. citatum*. Tum *Præfectum* s. Vicecomitatus *Con-
fluentis*, & pars Comitatus *Cerdaniæ* in Pyrenæis montibus ad lites Gallia
fita; Altera enim intra Montes Pyrenæos & versus Hispaniam sita
penes Hispaniam mansit. *Art. Pyren. 42. & 43.* II. Ex Belgio 1. *Comitatus
Artesia* fere totus: Excipiebantur quidem Articulis Pyrenæis territoria
Aria, *Audomaropolis* & *Rentii b. Ayre, S. Omer, Renty*. Sed & priora duo
ultimo Bello Hispano-Gallico Imperium Gallicum suscepere. 2. In Pro-
vincia & Comitatu *Flandria*, *Urbs Gravelinga*, *Fortalicium Philippi, Slusa,
Halovina, Borburgum, Fanum S. Venantii*, quibus adjecta A. MDCXLII.
Dünkerka, à Rege Angliæ emptæ, 3. In Provincia *Hannoniæ Lin-
drecejum, Quercerum, Avenna, Marieburgum & Philippi Villa*. 4. In Du-
catu *Luzenburgico* *Theonis villa, Mommedium, Damvillerium, Ivofium
Chavantium, Marvilla*, cum omnibus earum Prætoriiis, Toparchiis, Re-
galibus, appertinentiis & dependentiis, prout verba sonant in *Art. Py-
renæis xxxv. xxxvi. & seq.* Quibus per Articulos *Aquenses* accesserunt *Urbes
& Fortalitia Charle-Ray, Binch, Arhe, Duacum seu Douay, Tornacum seu Tour-
nay, Audenarde, L'Isle seu Rissel, Armentiers, Cortricum seu Cortray, Ber-
ga & Furne*, Omnes fere ad *Flandriam* pertinentes. V. *Art. III. seq.
§. XI.* Sed ex his iterum *Charleroy, Binch, Arhe, Audenarde & Cortracum
A. MDCXXXIX.* Pace Neomagenfi, redditæ fuerunt, loco earum ve-
ro Regi Gallia relictæ *Urbes & Fortalitia Valenciennes, Boncham,
Conat, Cambray seu Cameracum, Ypra, Warwik, Warneton, Bailleul,*

Bailleul, Cassel, Bauvay, Maubeuge. V. Art. Neomag. V. & XI. III. Comitatus Burgundie à Rege Hispaniæ cessus eadem Pacificatione Neomagensi Art. XI. & XII. Quo quidem impletum fuit, quod Ludovicus XII. ante duo Secula prædixit: Qui cum Renatus Carnutensium Episcopus dixisset, Burgundis omnibus innatum esse odium Gallorum, id quidem verum haut inficiatus fuit, sed ad futurum tempus, cum deposito odio ulro Gallicum Imperium exposcituri sint: Neq. sibi tamen, neq. suis esse sperandum, ut ea videant tempora. V. Ferron. Hist. Ludov. XII. L. III. fin. IV. In Pedimontio parte Regionum Italiæ habet Pinarolum Tractatu Cherascensi A. MDCXXXI. à Duce Sabaudia sibi concessum & articulis Pacis Germano-Gallicæ An. MDCXLIX. confirmatum. V. Art. Pacis Germano-Gall. p. 127. 134. Fuitque memorabilis sententia Cardinalis Richelli de loco hoc: Regem Galliaë trius Clavis indigere: Perpiniano ad Hispaniam, Brisacò ad Germaniam & ad Italicam hoc, Pinarolo V. In Germania est Oppidum Brisacum cum villis Hochstadt / Diebrimsing / Harten / & Acharren ad communitatem Civitatis Brisacensis pertinentibus, item Landgraviatus utriusq. Alsatiæ & Suntgovie tenore citatorum Art. Pac. Germano Gallicæ, p. 127. & 128. Habuerunt & in Castro Philipsburg jus tenendi præsidium ad convenientem numerum restrictum, & ita ut cætera jurisdictio, emolumenta ac Reditus penes Episcopum & Capitulum Spirense manerent: Quam possessionem & novo munimento singularique hac Inscriptione roborarunt: Tuensis Rheni finibus LUDOVICUS XIV. Francorum & Navarra Rex Christianissimus confecto in utraque Germania Bello, restaurata utroq. Pace, Munimentum hoc sue virtutis assertaq. Libertatis Germaniæ monumentum firmioris isthoc Aggere muroq. Regis sumptibus extrui fecit Annoq. MDCLXVII. Perfecit in terrorem hostium, Federatorum subsidium, Ligiorum præsidium, alterum Gallia Cis-Rhenanum Propugnaculum ac Germaniam versus ostium, Brisacò inferius situ, non robore, quod ille claudit utrumq. & nemo aperit, idem aperit & nemo claudit. Sed A. MDCLXXVI. idem in Germanorum potestatem rediit, ejusq. loco Friburgum, quod Galli Ann. MDCLXXIX. expugnarunt, simul pagis Leben, Metzhausen & Kirchhausen ipsis relictum. Vid. Art. V. Neomag. Similis Jurisdictio in Civitates fœderatas, ac in specie Colnariam, Monasterium, Deringhaim affectata, quarum querelæ jam dudum præsentibus Comitibus inter deliberanda assumptæ sunt; Nunc v. eadem in universam Alsatiam quæritur. Cui etiam firmiori reddendæ, præter X.

Parliamenta in Provinciis Gallicis constituta, novum atque undecimam *Engishemii* institutum fuit pro Landgraviatu utriusque Alfatæ, quod contingit A. MDCLVII. Vid. *Thulden, ad hunc Annum, p. 190.* In America *Nova Francia* agnoscit Gallicum Imperium & ex Insulis, Insula S. Christophori, Martinico aliæque minores. Dæperunt & in *Insulam S. Laurentij* juxta Africam ante annos aliquot Coloniz educi,

III.

Familia Regum Galliz hætenus tres fuere: Prima *Merovinorum*, quorum primus commemoratur Pharmundus fuisse, cui Clodion An. ccccxiv. v. admodum successit, Clodioni Merovæus, unde nomen Merovinorum, inde Clodoveus s. Ludov. I. à quo Auriflammæ, Scuti Liliati & Ampullæ Remensis trium superioribus sæculis in Gallia magni æstimatorum Clinodiorum mentio fieri cæpit Vid. *Chiffet de Ampulla Remens. C.I. Sirmondum Notis ad Tom. I. Concil. Galliz. A. CCCCXLVI.* Ultimus fuit Childericus III. cui loco motu Pipinus successit, qui sub illo & duobus antecessoribus ejus Majoratu Domus functus curarum Regni molem solus sustinuerat: Unde Studia Principum & Populi acquirere eoq; aditum sibi ad Imperium patefacere haut difficulter potuit, quippe in tanto fastigio & proximo ad Summum Imperium gradu constitutus. Cujusmodi quid & præterito Sæculo, nec dissimili felicitate tentavit Borislavus Gudenovv Mareschallus Russiz, qui mortuo Theodoro Duce, dum primas partes in administratione Imperii obtinuerat, & animum Populi sibi devinxerat, ad Principatum fuit erectus, præterito propiori Agnato Mikita Romanovvitz. De quo in *Histor. Russiz.* Creditur Pipinus id auspicijs Zachariæ P.M. fecisse, nisi ille consilia potius fugessit, quam auctoritate sua rem perfici voluit, qua de re vid. pluribus *Wilb. Barclay. Tr. de Potest. Papæ c. XLI. in Tom. III. de Mon. S.R.I. Goldesi p. 686.* Historiz Franco-Merovingicæ Synopsin edidit *Raphael de Beauchamps Duac. An. MDCXXIII. 4.* Adde *Roriconem Monachum, Gregorium Turonensem &c. in T. I. Script. Gall. du Chefne.*

Ilda Familia *Carolinorum* fuit, quæ à Carolo Magno nomen, à Pipino Caroli parentem originem duxit. Duravit ab A. dcc., admodum usq; ad A. dccclxxxvii. ultimo ejus herede Ludovico V. sine prole mortuo. De quibus videndi *Annales Francici ab A. DCCVII. ad DCCXC. Annales Francorum Bertiniani à tempore Caroli Martelli usque ad Ann.*
DCCC.

DCCCLXXXII. *Annales Rerum Francicarum ab A. DCLXVII. usq; ad An. DCCCCIV. &c. in Tom. II. & III. Ser. Gall. du Chesne.*

Illia *Capetinorum* Nomen & initia sumsit ab Hugone Capeto, Filio Hugonis Magni, Comite Parisiensi, qui à Populo electus IX. Annis Regno præfuit & obiit A. DCCCCXVI. Eaque ad hodiernum Regum usque conservata fuit in geminâ Lineâ I. *Valesorum*, quorum ultimus fuit Henricus III. mortuus A. MDLXXXIX. II. *Berboniorum*, quam excitavit Henricus IV. seu Magnus recta descendens à Ludovico Comite de Clermont & Beauvois, Filio Lodovici IX. seu Sancti, qui regnavit ab A. MCCCXVI. ad A. MCLXX. Videndi de antiquioribus Regibus hujus Familiae varii *Scriptores T. IV. & V. Ser. Gall. du Chesne.* A Philippo IV. autem f. Valesio & ab A. MCCCXXVII. cum Balla inter Anglos & Gallos primum nascerentur, cepit ordinatissima Historiarum Galliarum series in hunc usque diem durans, cujus initium duxit *Joh. Froissartus f. Froissardus* Historia de Bellis Francorum & Anglorum ab A. MCCCXXXV. ad A. MCCCC. quam in Epitomen redactam & à Sleidano Latine redditam inter alias Editiones videre est in *Script. Britann. Heideb. A. MDLXXXVII.* Hunc excipit *Inghirramus*, seu Engverran, *Monstreletus* ab A. MCCCC. ad A. MCCCCXLVII. prosecutus Historiam Caroli VI. & Caroli VII. deinde secuti sunt *Comineus, Belcarius, Bellajus, Thuanus, Gramondus, Priolus*, omnes in sequentibus seorsim commemorandi. Singulos Reges v. suis nominibus, Annis Regni, certisq; eorum Characterem experimentibus, Elogiis exhibuit, quisquis fuit Autor Imaginum Regiarum Lutetiæ Parisiorum in Ponte S. Mariæ extantium, quos inde translatos cum notatu non indigni nobis visi fuerint, hic subjiendos duximus.

Pharamundus	A	420.	<i>Imperium sine fine dedi.</i>
Clodio		430.	<i>Roma vix cessimus uni.</i>
Merovæus		449.	<i>Nobis ferus Attila cessit.</i>
Childericus.		458.	<i>Rediit virtute Decorus.</i>
Clodoveus I.		484.	<i>Salus mihi conjuge parva est.</i>
Childebertus I.		514.	<i>Armatus terror Iberi.</i>
Clotarius I.		562.	<i>Vicit Amor patria.</i>
Cherebertus.		564.	<i>Themidi Musarum nomina junxit.</i>
Chilpericus I.		573.	<i>Insansis avilus rexi.</i>
Clotarius II.		628.	<i>De Spinis rosa nata fui.</i>

Dago-

Dagobertus
 Clodoveus II.
 Clotarius III.
 Childericus II.
 Theodoricus
 Clodoveus III.
 Childebertus II.
 Dagobertus II.
 Chilpericus II.
 Theodoricus II.
 Childericus III.
 Pipinus
 Carolus M.
 Ludovicus Pius
 Carolus II.
 Ludovicus II.
 Ludov. & Carolomannus
 Carolus III.
 Odo.
 Carolus IV.
 Rudolphus
 Ludovicus IV.
 Lotharius
 Ludovicus V.
 Hugo Capetus.
 Robertus.
 Henricus.
 Philippus I.
 Lodovicus VI.
 Ludovicus VII.
 Philippus II.
 Ludovicus VIII.
 Ludovicus Sanctus,
 Philippus II.
 Philippus IV.

A.

632. Multi post bella triumph.
 647. Vigili stant regna ministro.
 664. Dulcem mihi malo quietem.
 668. Claustro discussumus hostes.
 680. Donis auximus aras.
 684. Socio confidimus uni.
 694. Plus idem ac omnibus agrus.
 716. Brevis mihi gloria regni.
 722. Claustris fero sceptris relictis.
 727. Nos aliquod nomenq; decusq; gessimus.
 742. Regnum mutabile sensu.
 751. Meruit regnare vocatus.
 768. Consilio major, qui magnus in armis.
 814. Bis cado, bisq; resurgo.
 840. Pugnare & vincere doctus.
 878. Tot per discrimina regno.
 880. Rara hæc Concordia fratrum.
 885. Summa petit livor.
 888. Imperio Regnoq; potens.
 900. Quo nec sincerior alter.
 926. Summo dulcius unum stare loco.
 935. Terris me reddidit æquor.
 955. Regnum extendimus armis.
 986. Terris huic tantum ostenderunt famæ.
 988. In melius novus innovo regnum.
 998. Omnigenæ virtutis alumnus.
 1032. Belli paci q; peritus.
 1060. Lata dedi primordia Regni.
 1108. Par unicuique periclo.
 1138. Solymas assertor classe petivi.
 1180. Augusti refero cognomine dotes.
 1223. Metuendus in hæresin ultor.
 1226. Decus addite cælo.
 1270. Quam forti pectore & armis.
 1285. Forti enim conjugesorti.

Ludovicus X.
 Philippus V.
 Carolus IV.
 Philippus VI.
 Johannes I.
 Carolus V.
 Carolus VI.
 Carolus VII.
 Ludovicus XI.
 Carolus IX.
 Ludovicus XII.
 Franciscus I.
 Henricus II.
 Franciscus II.
 Carolus IX.
 Henricus III.
 Henricus IV.
 Ludovicus XIII.
 Ludovicus XIV.

1314. *Apera semper amans.*
 1316. *Imperio pollens tractare Sereno.*
 1321. *Extra formosus & intra.*
 1328. *Ramo avulso non deficit alter.*
 1350. *Vici quancquam victus.*
 1364. *Immanes potui superare procellas.*
 1380. *Bonus omnibus, optimus urbi.*
 1423. *Cælum sub virgine faustum.*
 1461. *Prudenti callidus arte.*
 1483. *Viam gaudens fecisse ruina.*
 1498. *Viditque parentem Gallia.*
 1515. *In Hectore solus Achilles.*
 1547. *Ora impia lege repressit.*
 1559. *Ætas brevis aptaque regno.*
 1560. *Iustitiæ pietas auxit.*
 1577. *Æternum patriæ præpono Corona.*
 1589. *Ferro mea regna redemi.*
 1610. *Fidei & Regni expulit hostes.*
 1643. *Consiliis armisque potens.*

Residua sunt duo spacia, quorum alterum coronatum Delphinum Aureum in Campo cæruleo exhibet, cum Inscriptione: *Spes altera Regni.*

IV.

Reges temporis nostro propiores fuere: LUDOVICUS XI. instaurator post Carolum VII. collapsæ Galliæ, cujus Historia à Phil. Cominæo descripta, eademque Carolus V. maximopere delectatus fuisse plurimaque ejus in usum suum vertisse dicitur: qualia transitus per Galliam, Captivitas Philippi Landgravii Hassiæ obtentu Scripturæ &c. De quibus Vid. *Thuan. Lib. XXI. ad An. MDLVII.* Ejusdem Historiam prodidit *Franc. Belcarius* Commentariis Rerum Gallicarum ab An. MCCCLXI. ad An. MDLXXX. Prostat etiam de eo Scriptum Politicum cum Titulo Gallico, *La Chronique Scandaleuse*, seu qui integer Titulus est: *Histoire de Louys XI. autrement dicté la Chronique Scandaleuse écrite par un Gressier d'Hostel de ville de Paris. A. MDCXX.* Ad singularia ejus pertinent I. *Negociosissimum* eius & in ipso otio laboriosum Ingenium. *Varis occupationibus distinebatur, nec sua tantum curabat, verum etiam alienis sese immiscebat.* Exorto Bello cupiebat

bat Pacem aut inducias, facta vero pace vix continere se poterat, quin aliquid denovo moliretur. De minutissimis etiam rebus & quæ facile aliqui poterant negligi prorsus voluit cognoscere & sic erat ejus natura, ut ista curiositate quodammodo aleretur, tenebaturque optime, quid per omnes Europæ provincias gereretur, maxime autem in finitimis regionibus. Comin. Lib. X. Hinc factum II. Ut maxima ipsius per universam Europam esset autoritas. Britanni, quia copias Equestres propius ad ipsorum fines continebat, in magno erant metu. Pacem quoque colabat Hispania cum eo: Ditionem Ruscinonensem, quæ pertinet ad Mare Mediterraneum acceperat à Johanne Aragonia Rege, Patre Regis Castil'æ: Hispanus igitur ob eam propinquitatem cogebatur & metueret & sumptus faceret. Italia procures ac civitates erant ab amicitia ejus non alieni. De Helvetiis pro suo fere judicio statuebat. Scotus & Lusitanus ab eo toti pendebant. Gallia omnis ad nutum & voluntatem ejus omnia faciebat. Quæ quid jussisset è vestigio conscientium erat, nulla vel mora vel excusatione interposita. Quæ putabantur ad ipsius valetudinem aliquo modo pertinere, mittebantur ad eum ex omnibus mundi plagis. Pontifex Romanus Sixtus, ubi cognovit eum religiosa quadam propensione desiderare hinc eum illud, cui panem azymum Sacrifici super imponunt, quo Dominus Petrus, dum sacrum faceret utebatur, misit ei cum aliis multis Divorum reliquiis. Illa quæ in Rhemorum urbe servatur pyxis cum Oleo sacro, cum antè id tempus non fuisset è loco submota, in ipsius tunc cubiculum delata fuit; Constituerat enim velle inungi ad eum modum, quo fuit unctus, cum inauguraretur Regno. Turcarum Caesar per Legatum mittebat ei descriptas reliquias, quæ adhuc supersessent Constantinopoli: Easque omnes ac ingentem præterea vim auri pollicebatur ei, quo fratrem suum, qui tum per Gallos erat in potestate Rhodiensium Equitum & post à Romano Pontifice captivus detentus fuit, diligenter servaret: Cui Ligato tamen, cum in Provinciâ Massiliensem venisset, Rex illico mandabat, ne longius progrediretur, neque, voluit audire. Comin. Comment L. IX. III. At in uno Medico ea defecit, cui vitæ cupiditate maxime adulatus fuit. Dabat ei Athenis stipendium decies mille Aureorum, nec id modo, verum etiam Episcopatum Ambianensem ejus nepoti & munera publica multa largiebatur ejus propinquis & amicis. Et tamen Medicus tam erat verbis in eum asper & durus, ut nihil supra; Valde igitur eum Rex metuebat, & ad suos familiares de illius asperitate nimia sepe querebatur, neque tamen audebat

eum à se dimittere. Nam ille pro consuetudine sua severius aliquando interpellans : Non dubito, quin me quoque sis eiekturus, ait, sicuti reliquos omnes : verum sanctissimo jurejurando tibi confirmo, post meum abs Te discessum non Te vikturum esse supra octavum diem. Ea voce magnopere perterritus adlabatur illi modis omnibus & amplissima donabat munera. Quæ Servitus ei, qui tantam plurimis annis apud omnes Principes atque populos habuerat auctoritatem, non potuit non esse longe acerbissima, inquit iterum *Comineus Lib. X. IV.* In pœnis fumen- dis eandem in asperitatem vertit, quippe quas constituit durissimas; Ideoque carceres paravit horrendos & valde tetros, nempe caveas ali- quot partim ferreas, partim ligneas ferreis laminis coopertas latitudine octo pedum & altitudine paulo majori, quam est statura hominis. Ex- cogitaverat hanc rationem Cardinalis Baluensis, & in eam quæ primum perfecta fuit inclusus est ipse, perque totos quatuordecim annos detentus: Post hunc alii multi sunt eas execrati, & ego quoque captivus in iis per menses octo fui; Compedes etiam ferreos longe gravissimos à Germanis fieri curavit, quibus illigarentur crura: Pedes vincebantur annulo ferreo, ab eo pendebat immanis quadam catena, & ad ejus exitum maximi ponderis globus. Vidi non paucos magna virtute Viros iis vinculis constrictos, qui postea liberati summos ab eo consecuti sunt honores ac fortunas ampli-ssimas. Comin. c. l. x. Denique V. & non necessariis suspicionibus eam deformavit. Equidem puto nostris quidem temporibus neminem suspicio- nibus indulsisse magis, quam illum, & vix est, ut aliquis tam prudens, & qui populum habeat tam obsequentem, quam ipse habuit, in eam partem sic incurrat. Et ut aliqui sint hodie tales, aut extiterint aliquan- do, ii fortasse male sibi conscii propter antea actam crudelitatem magnas habuerunt metuendi causas. Ipse vero neminem nisi à quo primum esset laesus offendit. Et sicut per ipsius imperium carceres illi funesti fuerunt in- venti: Ad eundem plane modum ipse quoque, ante mortem, consimilibus om- nino vinculis sese induit, inque majori versabatur metu, quam illi, quos aliquando captivos detinuerat. Quod eo pertinet, ut ostendam neminem esse omnium hominum, qui non aliquo dolore & incommodo afficiatur. Postremo, densis ac ferreis cancellis totum castellum cinxit. Hic cum essent proxime murum, ad vestibulum pertinebant, ut supra quoque diximus. In fossa perpetuo excu- babant deni sagittarii, quibus mandaverat, ut in omnes, qui alieno dici-
tem.

tempore appropinquasset tela conjicerent. Sciebat quidem, hanc munitionem non posse majori alicui vi resistere: verum eo spectabat potius, & omni ratione providebat, ne Principes, conjuratione facta, partim vi & imperio, partim gratia castellum occuparent, & sumpta auctoritate, in ordinem ipsum cogerent, ut hominem parum sana mentis, & administratione indignum. Ante octavam horam non aperiabatur porta castelli, & tunc solum admittebantur ejus domestici famuli, & prefecti, ac centuriones: qui ad vestibulum & portam disponebant custodias, quemadmodum in locis, quæ sunt ad hostium fines, fieri consuevit. Ingressiendum autem erat omnibus, non quidem per patentem portam, sed per parvulum ostium, & præter paucos aliquot familiares, quorum erat opera necessaria, nemo quisquam, nisi voluntate ipsius introibat. Quid? an aliquis arctiori custodia ceteri possit, quam ille seipsum cohibuit? Ea, quibus alios complures aliquando constrinxerat, cavea, erant alta pedes octo: & ipse tantus Princeps habebat perexiguum, in quo deambulare, vestibulum. An non maximas credibile est ejus fuisse acerbitates, qui se ad eum modum incluserat ipse? qui propinquos & necessarios omnes ita metuebat, ut suam salutem non auderet eorum fidei permittere?

Carolus IX. expers literarum fuit, parente Ludovico XI. ita jubente ne esset, ut agebat, in consiliis capiendis refractor & tenacior sui sensus: Quod quidem assecutus fuit, sed nullo Regni commodum. Nam illum jam Regem duo tresve homines huc illuc pro arbitrio circumegerunt cum magna sæpe Subditorum indignatione. Unicam tamē sententiam Latinam ut sciret parens voluit: *Qui nescit simulare, nescit imperare* Paul. Æmilii de Rebus Franc. in Carol. VIII. Ipse etiam post obitum parentis animum studiis & inter ea Lingvæ Latinæ applicuit, testanturque animum ejus in literas propensum optimi autores complures, quos in lingvæ patriam versos didicit Magistratus etiam non nisi eruditissimis viris dedit. Feron. de Reb. Gestis Gall. L. I. f. 31. Parisiensibus iniquus fuit, qui missis Legatis conati fuerant ipsum ab expeditione Neapolitana deterre, quos ille inauditos dimisit, dicentis nequaquam sibi opus esse tot consultoribus. Causa potior indignationis v. fuit, quod pecuniam ad id Bellum à Rege petitam libere negassent. Bellum Neapolitanum celeriter aggressus ipsamque Neapolim ingressus fuit, sed & Bellum & Regnum non minori celeritate deseruit, fœdere vicinorum Principum omnium perterritus. Singularis circumstantia mortis ejus hæc fuit, quod cum ex cubiculo uxoris prodire simul ea in Ambulacro apud

apud Ambasium subsisteret, ut eos qui in castris pila ludebant, spectaret, ibique orto sermone cum Johanne Episcopo Andegavenfi de prioris vitæ erratis, *ita futurum sibi propitium Deum obtestaretur, si non speraret posthac futurum, ut Deum neq; culpa ulla piabili neq; expiabili, quoad ejus fieri posset, offenderet*: Hæc dicens mox aversus corruit, ac hora nonæ undecima expiravit. Præterea ubi primum corruit, in vicinum ambulacro cubiculum, quo nullum sordidius toto castro erat perductus fuit, ubi casu non culcitra, non torus linteis ornatus, palearium tantum aderat linteis sordidis substratum, atque ibi is cui tot castra ornatissima, tot urbes florentissimæ parebant, animam egit, magno sui desiderio relicto, annum agens XXVII. *Ferron. l. ante cit.* Vita & res gestæ ejus describuntur à *Cominæo, Belcario, item Joh. Molinetto*, cujus Historia incipit ab An. MCCCCLXXIII. & definit ad A. MDV.

LUDOVICUS XII. æque ac antecessor CAROLUS IX. expeditionibus Italicis celebris, sed infelix fuit, cujus causam *Thuanus* reddit, quod tam arctam cum Alexandro VI. P. M. affinitatem contraxisset & impuri patris omnique scelerum genere cooperti filii crudelitatem, libidinem, perfidiam, fortunas deinde fovisset & amplificasset. *Quid enim, ait porro, Italia, quid orbi Christiano non metuendum fuit, si res prospere in Italia Gallis evenissent, & cum felicitate nostræ Borgiarum fortuna adolevisset.* *Hist. Lib. I. p. 3.* Idem *Justi* nomen à Fr. Guicciardino meruit, ac populo suo carissimus extitit. *cujus adeo sancta & venerabilis, inquit iterum Thuanus de suo tempore, inter Gallos memoria viget, ut quoties in consorcio Principis, in Regni curiis & Comitibus de optimo regimine & rebus in meliorem statum reducendis agitur, toties Ludovici temporum & ordinis, qui tunc sub eo in publica Regni administratione servabatur, honorifica mentio habeatur.* Adolescens plane incognita pro cognitis habuit, hisque temere assensus fuit, nec ad considerandos rerum exitus aut tempus aut diligentiam adhibuit: unde in varias angustias præcipitatus est; At Regnum adeptus raro lapsus fuit, eaque vitia adolescentiæ facile declinavit, cum multam operam in investigandis aliorum consiliis conferret. Pecuniæ quoque tam tenax extitit, ut Neapolim & Mediolanum, dum jacturam pecuniæ timuit, perdidisse credatur: Ideo & Duces Præfectosque à Bello Mediolanensi reversos, cum munera à Rege expectarent, oppido si ustraturus fuisset, nisi extantiores eorum Anna Regina muneribus affecisset: Quæ prudentia virili si qua parte erraret Ludovi-

Ludovicus corripbat. Quod tantum abest ut inique tulerit, ut Populi quoque Libertatem hac in parte benigne susceperit; Quæ sub eo tanta erat, ut Mimos aliquando non puduerit ludis publicis Lutetia editis personatum Regem agrum, pallidum, capite obvoluto, soleatum & aurum potui aptum sitientem in Scenam trahere; Neque Rex iis commotior redditus, sed risit & libertatem populi collaudavit. Ejusdem Conjugis instinctu quoque in Virorum Doctorum amorem primo perductus fuit, quos posthac in Virorum Doctorem coluit, Propendit etiam in veterum Scriptorum lectionem, eosdemque sicubi videbantur modum non servasse, libere perstrinxit: Ideo cum Commentariis Julii Cæsaris delectaretur, ac Hieron. Alexander clementiam Cæsaris laudaret, ipse quidem laude non indignam, temporariam tamen & alliciendis Romanis ostentam agebat, exemplum afferens ex Uxcladuni deditione, cum deditis Cæsar omnibus, qui arma tulissent, manus præcidisset, vitamque concessisset & Galliam ipsam paratam per se, specie Belli undique conquesta vexasset & spoliasset. Fidelitatem quoque Cæsaris se desiderare agebat his in Commentariis, in numero aut caesarum aut eorum, qui ex urbibus ad Bellum prodissent, referendo: Alexandroque Xerxis numerum terrestrium copiarum referente, quos fuisse CLXX. myriades, & Semiramidis Assyriorum Regina, cui fuerat peditatus centum millia, equitatus centum myriades, fulciferorum & plausivorum decies decem millia, virorum in Camelis pugnantium item numerus, aliorum Camelorum, ubi opus erat, vicies dena millia, naves in Bactria sex mille: Elegantiæ venustateque verborum abundantes externos historie veritatem agebat transgressos, tantumque abesse, ut aut quæ de Xerxe aut Semiramide scripsissent, vera sibi esse persuaderet, ut in probatissimis Historiis corruptos interdum numeros Bellatorum vereretur. Ferron. L.III. Obiit. d. 1. Januarius. An. MDXIV.

FRANCISCUS I. Lege Regni proximus Ludovici agnatus, quoque Claudiam Ludovici filiam natu majorem uxorem habuit, emortuali Ludovici mense adhuc coronatus fuit, plebe fausta omnia eo Rege sibi, onfente qui & ætate & insigni corporis magnitudine pollieret Ferron. Lib. V. ipse. Sed vitio vocis obuyulam morbo amissam laboravit, ut non facile nisi ab iis, qui assveverant eum audire, intelligeretur. Leod. Vit. Frid. L.X. Ereditiois maximus Patronus exstitit, adeo ut ipsi mortuo cognomen PATRIS LITERARUM delatum fuerit. Ferron. L.IX. Et sancte jurat. eum, & alii plebe Regibus prarudentibus atque ipsi Romano Pontifici,

ifici, Cardinalibus, & Episcopis, doctiori tamen mensæ, quam hæc Regis Galliæ fuerit, se adfuisse non recordari, *ubi à Lectione, disputatione & collocaione nemo tam doctus, qui non doctior, tam eruditus, qui non eruditior, nemo tam egregius Dux vel miles, qui non præstantior. Et si adeo descendere licet, nemo faber, nullus hortulanus, nullus agricola, qui non melior inde discederet, ipso Rege disceptante. cit. Vit. Frid. Lib. X. Rhythmos Gallicos quoque ea concinnitate edidit, ut nec fluere rotundius, nec cadere numerosius, nec coherere aptius ullo pacto possent, dubitarentq; qui eo in genere versati sunt, an res verbis, an verba sententiis magis illustrarentur. Ferron. L. VII. Antequam Regnum adipisceretur justo liberalior viuis fuit, quam in rem cum Regiam pecuniam aliquando à Quæstoribus mutuo sumisset, & anxius esset, quomodo rationes hæc inficium referentur, Ludovicus XII. ipsum bono animo esse iustum, hoc Apologo admonuit: *Equitabam, dixit, cum Patre: Proximus mihi videbar oppido, in quod nobis perveniendum erat: itaq; visis Templi pinnis altiusculis cum è via languerem, ad patrem conversus: En jam, ajo, consecuta via, pervenimus in oppidum. Alberamus vero adhuc multis stadiis, ideo ille ad me conversus: Adolescens, inquit, ne posthac visis pinnis Templorum iter Te executum dixeris: Tacite innuens indignum esse, ut spe & specie largitionis nondum adepti Principatus commoda se percepturum existimaret. Ferron. Lib. III. Neque tamen ingenium mutavit Regno potius, sed splendore & magnificentia superiores Reges omnes longe superavit, arcibus Regiis, quæ passim per Galliam viuntur aut à fundamentis excitatis, aut instauratis; Adhæc quicquid Signorum, Tabularum, auleorum ab excellentissimis artificibus depictorum, tapetum, stragulorum, & Regiæ suppellectilis, atque adeo immodice æstimationis Gemmarum hodie in Regum nostrorum palatiis & scriniis extat, hujus cura studio & liberalitati debetur: Ut mirandum sit, cum semper splendidissime vixerit, magnis ac damnosis continuo bellis tota vita implicatus, tot illum tamen palatia extruere, tot res ingentis præcii comparare potuisse, & post omnia ære alieno omni ex soluto CCCC. Aureoram millia & quartam Regni vestigialium partem nondum coactam in morte reliquisse, inquit Thuanus Lib. III. & fidei Ministrorum illius temporis causam transcribit. Cum Carolo V. Imper. ipsi haut bene convenit, quæ res, passim in Historiis prostat, accusantque imprimis Adrianum P. M. qui similitates illas foverit, cum facile componere potuisset: Succubuit tamen Franciscus Carolo, victus captusque in prælio ad Papiam, eoq; factum**

ut Galli tandem Cæsaris vires adeo saepe contemptas vereri cœperint, quod *Ferroni* iudicium est *Lib. IIX. in Hist. Captiv. Francisc.* At Carolus audita tanta victoria supplicationibus passim decretis vetuit ignes accendi cæteraque; victoriæ encomia & triumphi prænuncia adhiberi. Palamq; populo ad Sacram Concionem vocato edici iussit, victoriam uni Deo O. M. referendam, nihil nec sibi nec suis eo nomine blandiendum, Teste *eod. Ferrono.* Dimissus, sed pactorum immemor, cum à Carolo asperius admoneretur, insolito Regibus exemplo singularem dimicationem ipsi per Fecialem indixit: Et Cæsar ad Regem & ipse Fecialem misit, sed rogatus à Rege, afferretne locum Duelli, isq; Rege orato ut audiretur, cum iterum atq; iterum ferocissime à Rege rogaretur, ecquid afferret locum Duelli? Diceretq; se id afferre, quod Regi satis esse deberet, sibi vero diserte imperatum à Cæsare esse, uti prius quædam Regi referret, quæ paratus esset referre, non est exauditus. Iterum *Ferron. L. IIX.* Literas Caroli hoc nomine missas *V. Part. I. c. V. §. XI* Sed minor illa servandorum promissorum tenacitas etiam aliis animadversa, & Henricus IIX Rex Angliæ quoq; altum suspirare & multum de Gallorum inconstantia queri aliquando auditus fuit. *V. Leod. Vit. Frid. L. IX. fin.* Cum hoc tamen alias summam morum & naturæ similitudinem aluit, ut nulla inter duos Principes vel temporum quovis intervallo separatos major usquam commemorari possit: Quod inter eos, nisi quando aut emulatione aut Regnorum commodo & utilitate in contrarium representur, secretam benevolentiam alebat, Thuan. *Lib. II.* Ideo & mortem Henrici acerbe tulit, animadversumq; ab eo tempore à familiaribus, ipsum abjecta pristina hilaritate semper subtristi vultu & mente ad mortem usq; perseverasse. Thuan. *ib.* Obiit. A. MDXLVI. d. XXXI, Martii.

HENRICUS II. Princeps Bellicosus, ac idcirco pacis consiliis repudiatis Belli occasiones, quamdiu per fortunam licuit, semper amplexus, quibus & Carolum V. fortunæ senescens tadio ad vitam privatam adegisse creditur; Cæterum facilis & alieno potius, quam suo vivens ingenio, quod in Diana Pictaviensi, femina superbi & impotentis animi, elusit, quæ cum animum Henrici sibi ita devinxisset, ut nunquam alienatâ voluntate ad vitæ exitum usque in amore ejus constanter perseveraverit, arbitrio suo omnia rexit, ut ipse præcipuus tum c. Minister Memorantius, ut autoritatem & potentiam, quam apud Regem obtinebat, incolumem tueretur,

tur, morem gerere & prudentiam ad turpe obsequium flectere satageret pessimo exemplo summi Imperii adimpotentis femina libidinem prostituti, inquit Thuan. L. III. ad A. MDXLVII. Confer eundem LXXI. ad A. MDLIX. qui emortalis Henrici fuit, extincti inter Nuptialia Filix haustiludia, cum Comite Montgomerio haustiludio concurrisset & festuca fractæ hastæ vulnus in oculo accepisset. Quod mortis genus ac tempus à Luca Gaurico Mathematico Pauli III. perfamiliari prædictum constat cum Catharina uxor futuri anxia femina eum super viri ac filiorum fato consuluisset: Fore nimirum, ut in Duello caderetur, vulnere in oculo accepto. Quod irrisum à multis ac pro tempore neglectum fuit, quasi Regis conditio supra Duelli aleam posita esset, annotatumque postea à curiosis, Regem qui serium Duellum, rem Christiana Religione vetitam, infaustis regni auspiciis approbasset, in ludicro Duello vitam amisisse. Thuan, cit. L. XXII. fin. Vitam ejus seorsim descripsit Thomas Cormerius de R. G. Henrici II. Paris. 1584. Cum aliis Thuanus à L. III. ad A. XXIII. Et L' Histoire de France enrichée depuis l' an 1550. jusques à l' an 1581. par Jean S. de Popellinere.

FRANCISCUS II, primus Henrici filius, Regnum Anno uno & decem mensibus post Patrem tenuit mortuus A. MDLX, cum XVII. Annos & X. menses vixisset; Inter bonosne an malos Principes numerari deberet ob Imperii brevitatem & ætatis infirmitatem in incerto relinquens. Thuan. L. XXVI. Uxorem habuit Mariam, Jacobi Regis Matrem Scotiæ Reginam, quæ ideo & Francia Dotaria salutari solita fuit.

CAROLUS IX. Secundus Henrici Filius idemq; notissimus Lanienâ Parisiensi in extirpandos Protestantes instituta, invitatoq; nuptiarum inter Sororem Margaritam & Henricum tunc Navarra post Gallix Regem prætextu ad urbem Colinio, supremo ipforum moderatore, atque hac amicitix specie obruncato: Quemadmodum & Commodus olim Julianum, quem ut patrem coluerat, è medio sustulit, & Antonius Caracalla primariam urbis juventutem per speciem habendi delectus interfici jussit. V. Thuan. init. L. LV. quo totus & parte sequentis de Lanienæ hujus negotio agit. Carolum ex eo tempore nocturnis horribus sæpe infestatum fuisse, adeo ut Symphonicos pueros adhiberi oportuerit, qui expergefacto somnum conciliarent, indeque partem morbi contraxisse idem docet L. LVII. ad A. MDLXXIV. Et Gviffius, cujus auspiciis tanta cædes facta fuit, quique in occisi Colini caput pedibus

dibus sciverat idem fatum expertus fuit, ut jussu Henrici III. Regis occideretur & occisus ipsius Regis pedibus calceretur. In excusationem Caroli tamen assertit *Thuanus*, eadem istam potius alienâ quam propria ipsius culpa accidisse, necessitate homini feroci ad iram præcipiti rei exequendæ artificiose injecta, nec spacio ad deliberandum concessio: Ipsum quoque, licet ferus, animadvertisse iniquitatem rei & consultores potius privata odia & propriam ambitionem spectasse, quam fidem & quietem publicam, ideo & à consistorio eos removisse, matremque ipsam honesto Regis Poloniae in Regno novo invivendi colore à se ad tempus ablegare constituisse. Obiit Pentecostes die A. MDLXXIV. post graves & longos dolores, ita ut se mori diu ante mortem senserit Annos natus XXIV. Singularia in Characteribus ejus fuerunt: Ingenium Sagax, sed in vafriem degenerans, morositas in penitendis cujusque meritis, proclivitas ad iram & crudelitatem, quam aluit venandi aliorumque violentorum exercitiorum studio, adeo ut fabricandis etiam armis & ferro, malleo ac forcipe versando deluderet; Nec leve crudelitatis signum fuit, quod ferarum cruore manus imbuiere gauderet. Musica tamen & Poetica inter eas ab humanitate abhorrentes excitationes summo opere delectatus fuit, Orlando Lasso è Norico, ubi Alberto Bavariae Duci operam navabat, paulo ante mortem evocato: Versus quoque ipse scito pepigit, Poetasque summo in honore habuit, *Sed instar Equorum generosorum alendos, non saginandos dixit.* In his Petrum Ronfardum Virum natalibus, sed ingenio longe nobilissimum atque adeo cui vis ex antiquitate comparandum, crebris sed modicis Beneficiis cohonestavit, ad quem & versus aliquoties, qui etiam editi sunt, scripsit Regia maiestate non indignos. Supremam vocem & Principe digna, summaque erga suos charitatis testis fuit, gaudere se, quod in ea ætate moriturus nullos liberos Regni heredes relinqueret, quippe qui proprio exemplo abunde expertus esset, quam misera Regum Puerorum conditio existeret, quamque deplorandus Regni status foret, cui pueri turbata Republica præessent, sic autem res esse, ut Regno Galliarum viro opus esset. *Thuan. cit. L. LVII. fin.*

HENRICUS III. Tertius Henrici II. filius, *Eduardus Alexander* ante dictus, primum Poloniae, deinde cum post Fratris mortem è Polonia se subduxisset Galliarum Rex factus. A Jacobo Clemente Ordinis S. Augustini interfectus A. MDLXXXIX. obiit. Turbis civilibus implicatum Regnum tenuit, petitus Guisianorum hisque adherentium factionibus,

nibus, atque ipsi Pontifici Maximo exosus, quod crederetur partes Pro-
testantium clam fovisse, qui & percepto de morte Regis nuncio præ-
meditatam in Consistorio orationem habuit, quæ factum Clementis o-
peri assumptæ à Domino Carnis & Resurrectionis ejusdem mysterio ab
Habacuco vate prædicato propter magnitudinem & admirationem rei
comparavit, ipsumque supra Eleazarum & Juditham extulit. E Ple-
be etiam fuere, qui discerpto primum, post combusto Clementis cada-
vere (Parricida ipse enim statim ante oculos Regis confossus obiit) ci-
neres per flumen dispersos conscensa cymba collectum irent; Sed illa
simul omnibus istis curiosis collectoribus in medio flumini interiit, in-
signi Justitiæ Divinæ argumento, quæ non passa fuit tantam in Princi-
pem vicarium suum, injuriam redundare, sed ferenda esse Regum Inge-
nia, etiam qualiumcunque, ita comprobavit. Henricus interea ipso
exitu suo iniquitatem fati, quam sæpe senserat, expertus fuit, ut quæ
cariora habebat, illi semper fere in perniciem verterent; Et veluti ab
iis, quos opibus & honoribus invidiosè amplificaverat, gravia damna
accepit, Beneficentiam naturæ potius sponte currenti, quam judicio
tribuentibus; Ita cum Monachorum ordines præcipua veneratione
semper coluisset, postremum à Monachò interfectus fuit. In Plebis
odium quoque incurrit, quam immensis Tributis & vetigalibus præ-
sit, ut immodicam liberalitatem suam exercendi materiem haberet.
Nunquā tam receptam de Principe ullo omnium opinionem adeo dis-
par eventus secutus fuit: Nam Ephebis egressus statim exercituum
Dux creatus est, partis quæ anni fere curriculo ingentibus victoriis Bas-
facensi & Moncanturiana felicissimi Imperatoris laudem meruit. De-
inde fama crescente, de Matrimonio ejus cum Angliæ Regina actum, &
res parum ab exitu abfuit; Postea cum Regina Parens prædicta sibi sua
filiorumve facta ex animi sententia fingeret, neve filiorum alterum al-
teri in idem Regnum succedentem turbato naturæ ordine adspicere co-
geretur, per Legatum ad portam Ottomannicam de Algeriæ Regno in
Africa ei Imperatoris Turcici gratificatione concedendo actum fuit,
ad quod Regina & Sardiniam proximam se addituram sperabat, quam
Philippus II. pro Regni Navarræ compensatione traditurus, & à Na-
varro aliis ipsi ditionibus in Regno concessis permutationis titulo
comparatura esset: Sed inter hæc electo illo in Regem Poloniæ
negotium inchoatum omissum est; Ac postremo qui ad tot Re-
gna vocatus seu destinatus fuerat vix avitum retinere potuit, ejusque
possef.

possessione fere tota à suis dejectus, antequam in illud restitueretur, ipsa quoque vita ab eisdem spoliatus est. Sub hiemem Melancholico Morbo vexari solitus fuit, Domesticis tantum noto, qui tractabile ejus reliquo anno Ingenium intensis frigoribus morosum & difficile experiri fuere, tunc enim omissis voluptatibus parci somni fuit, ac totam noctem vigilans, & temporarius surgens, quatuor Viros à secretis Epistolis & Cancellarium tractandis attentius negotiis fatigavit, res ad disciplinam revocavit & edicta severa condidit. Narrat *Thuanus*, Cancellarium ipsum sibi id paulo ante Guisii mortem narrasse, & prædixisse fore. ut Rex, si Guisius ulterius eum laceßere pergeret, illum sine strepitu quadam die in cubiculo interfectorius esset, nam ejus ingenium hoc anni tempore facile irritari & paulum à furore abesse. Res magnas, utpote otii amans, non facile aggressus est, in capiendis consiliis lentus, fatali tarditate potius quam metu, futuri non improvidus, sed presentibus intentus futurorum negligens ac præclaras rerum agendarum, occasiones plerumque omittens, in periculis subeundis segnis, in mediis intrepidus, præteritis securus. Vulneratus doloit, quod Sacrum ordinem atque adeo Francicum nomen pietate erga Reges suos patriamque semper olim præcipuum morte sua sceleratum facturus esset. *Thuanus L. XCVI. ad MDLXXXIX.*

Henricus IV. Autor Borboniæ Familiæ & primo Rex Navarra quod Regnum jure matris Johanne Labretanæ obtinuit, *Magni* nomen meruit post tot casus, per quos fortuna, more magnis ingeniis non in solito, ipsum continuo ducere visa fuit, unde & summam prudentiam raroque dispares ab intentione sua eventus in primis ultimis vitæ suæ annis obtinuit. Novem Principes existerant, quibus moriendum ante fuit, quam corona potiri posset. *Henricus II.* quinque Filii ejus Antonius Navarrus Parens ipsius Fratresque duo, Filii Antonii natu majores; Quod ipsum inter causas allegant, cur prudenti ac felici antecessoribus suis regnaverit; Principes enim à spe Coronæ capiendæ longius remotis majoribus curis exerceri, penitusque in causas subditorum inspicere solent, quam Filii Regii, Nativitatis jure statim successioni destinati Vid. *H. Perfixe L. IV. p. 460.* Matri debuit Religionem Reformatam, quam initio professus fuit, sed A. M. DXCIII. cum Catholica mutavit. I. Ut dissidii internis ea propter excitatis finis tandem imponeretur. II. Ut Hispanorum, quorum intererat turbulentum Galliæ statum foveri, obex poneretur. Brevis ut Regno Galliæ pacatus potiretur; Accessit III. Quod putaret se

se majora beneficia hac ratione in Reformatos conferre posse, quod etiam revera præstitit, quoad in vivis fuit. Hinc *Gramendus*, cum summam libertatem ipsi tunc datam ex propenso Regis in Religionem Reformatam animo fluxisse probe perspiceret, rem non aliter excusare potuit, quam id factum esse aut ex metu, posito supra vires negotio, aut ex charitate erga suos, prævalente in tranquillitatem Bono Publico. *Histor. Gall. L. 1. Prefixus* antea quoque animum in Religionem Catholicam propensum gessisse dicit, sed nihil aliud allegat, quam toties protestatum fuisse se velle meliora doceri, viamque meliorem si quæ ostendi posset, eligere, interea se tolerandum, non persequendum esse. Ritus transitus ejus inter alios prolixè descripsit *Piaset. Chron. ad A.M.D.XCIII.* Primæ nuptiæ ejus prorsus funestæ extiterunt: Jam jam instantibus enim Mater obiit; Durantibus Laniena Parisiensis intervenit, finitis captivitatem quatuor annorum subire coactus est: Cui captivitati etiam inclinationes ejus in Venerem transcribunt, cujus duriem crebra cum Gynecæo Aulico conversatione emollire conatus fuit. Sed eo ipso & primum istud & alterum cum Maria Medicæ conjugium minus sive sibi reddidit, ambabus uxoribus ipsi externos amores continuo exprobantibus. Ad primæ vitæ ipsius initia singulare est, natum fuisse præter morem infantum aliorum, sine ullo fletu aut ejulatus indicio. Mater quoque cantando ipsum enixa est, quod Parenti suo Henrico Labretano se facturam receperat, qui Testamentum abs se conditum filiæ, licet enixe id requirenti, non ante se traditurum dixerat, quam illa sibi prolem & quidem cantando reddidisset, causatus se nepotem in ejulatus proclivem non cupere. Illa igitur cum pariendi tempus instaret, atque Parentem conclave suum ingredi animadverteret, spretis doloribus partus, adventantem Cantuuncula Benearnica excepit. Ab eodem postea educatus fuit, sed sine ullis deliciis & splendore, nec Regio habitui aut alio ditiori apparatu indui, nec quicquam ei exhiberi voluit, „quo illustrioris natiuitatis personæ affici solent: Quæ omnia vana esse, neque generosos adeo quam pertinaces reddere infantes, non male asserbat; Sed communi habitu infantum inferioris conditionis indui, nudis pedibus & capite sæpe incedere, pane secalino & carne bubula & caseo vesci, currendo scandendoque fatigari permisit. Cito quoque canis adpersus fuit, Anno nempe XXXV. de quo dicere solitus fuit, ventum adversitatum hos sibi afflasse. Conspirationes contra ipsum ferme L. numerantur. Inter gesta nobiliora sunt, Victoria Cortrasiensis,

Arguens, Quærens, Fontanensis, deinde negocium pacis Ver-
viniensis, Conciliatio Venetorum cum Papa, Inducia inter Hispanos
& Hollandos, & denique notabile fœdus, quo Christiani Orbis Princi-
pes fere omnes implicuit ad depressionem potentia Hispanica compa-
ctum, sed ad finem non deductum. Obiit interfectus à Francisco Ra-
vaillaco A. MDCX. Melancholica hominis rabie, ut loquitur *Gramon-*
dus, & superstitione qua Reformatis Regem favere crediderat. Sta-
tim à funere *Magni* nomen ipsi delatum fuit, & si casum Religionis se-
pares, unum à Venere nævum habuit, Sed noxa ideo Regibus leviori;
quia populus raro opprimitur ea labe; Vix enim scire potest, qui a-
mat: Quod iterum est *Gramondi* iudicium l. ante cit. Videndi de eo
Petr. Matthæus de Vit. Henrici IV. Wilhelm. Sossus, Thuanus Libris ul-
timis Hist. suæ *Hieronimi de Benevento discours des faits du Roy Henry*
le Grand. Hardouini de Peresfixe Histoire du Royle Grand. Apopthegma-
ta ejus singulariter scripserunt Zinckgræfius, item Peresfixius in fine Hi-
storiae. De morte ejus V. inter alios l' Abbe du Boys discours sur l' Assasi-
nat de Henry le Grand.

LUDOVICUS XIII. natus fuit A. MDCI. quinque diebus à na-
tivitate Annæ Hispanicæ, conjugis ejus posthac reddita: Nativitatem
anteceffit ingens terræ motus: Partus fuit difficillimus, indeque sana
constitutio corporis ejus noxam accepisse creditur. Vid. *Peresfixe de*
Henr. IV. ad A. MDCI. Puer novem annorum, Rex renunciatus fuit,
statim ab obitu Parentis: Sed mox dissidiis suorum varie exercitus. Ab
excessu Henrici IV. annis sex continuus patuit per *Bella Civilia*, ut inter-
dum Reges infra subditos sunt, aut ponuntur. Quid repetam dissidia in-
testina per ea tempora toties mota, quoties à primorum refuit? Quid ex-
pletas & auctas inimmensum hirudines populi sanguine? Quia desola-
tas ferro flammaque provincias per duellum facta? Quid dictas *Roi Le-*
ges impuberi Principes exoranti, ut pacem ferre vellent. *Gramond. L. II.*
Postea Mater & Frater Gastonus quoque bellis lacefferunt, cum ferre
non posset muliebri Matris fastigium citra sui diminutionem, nec tamē
perinde ac fratrem, licet toties perduellem & in pace ulcus familiæ, ul-
la molestia affecit, de illa, esse Matrem, de hoc esse fratrem suum crebro
dictitans, idem Rupella A. MDCXXIX. occupata Protestantes subegit,
quod nemo antecessorum suorum effectum dare poterat. Titulum
post mortem adeptus fuit, quem ipse vivus quoque ambiit: Ut
in edicto de l' *Etablissement des Grands Jours à Poitiers de Anno*
MDCXXXIV.

MDCXXXIV. *Nous n'avons point eu de plus ardent desir du commencement de nostre Regne , que de meriter le Titre de Juste , en faisant regner la Justice dans toutes les parties de nostre Royaume.* Mercur. Franc. Tom. XX. fol. 83. Et eundem à Francisco Guicciardino abstulit Ludovicus XII. Obitus ejus Anno MDCXLIII. gemino casu memorabilis fuit. I. Qvod eodem tempore contigerit , quo ante Annos XXXIII. Parens ejus interfectus fuerat. *Brachet. Histor. Lib. VI. pag. 76. Pleriq; vana mirati sunt , inquit Priolus , sed solito sibi de iis , quæ supra nos posita sunt , loquendi more , quod idem dies accepti Imperii & vite supremus : Pater enim Henricus eodem aie M. ji. trucidatus est.* II. Qvod nondum vertente anno Matrem & Cardinalem Richelium amittisset ; Cujusmodi fatorum propinquitas antehac etiam in Anglia visa fuit , Mariâ Reginâ & primario Ministro ejus Cardinali Polo eodem tempore fato functis. Ministris obnoxium fuisse exemplo Luynæ & Richelii constitit : Ideo queritur *Priolus* , largiori omnium Gallorum fletu componendum fuisse , si quæ per se potuit , non egisset per Collegas iniquo suo & Galliæ voto. *L. I. c. XIV.* Summa illi comitas in suos : Cum arrogantiam effugerat , retinuit majestatem & magnitudinem modicus voluptatum , Regni sui supra modum amans , & si longiores moras in luce fata concessissent , optimus Regum evasurus. *Idibid.* Impotentia Dominandi sub eo aliquid datum fuisse in tot exulibus & carcere detentis eluxit : Sed Rex supremis diebus sibi conscientia dictante , seu derivandæ in Richelium culpæ & ut sævitiam ei totam imputaret , revocaverat extorres & longopedore obitos liberaverat. Paulo ante mortem Condæum intuitus , Filius tuus , inquit , insignem victoriam reportabit ; quod in mentis alienatæ signo tunc habuere ; Sed verum præsagium fuisse eventus docuit : Angvianus enim Condæi filius Hispanos Rocroyum intempestiva obsidione aggressos ingenti prælio fudit , solutaque obsidione insecutus terga dantes & late populatus eorum fines. Iterum *Priolus L. I. c. XIII. & XV.* Videndi de eo *Gabriel. Bartholom. Gramond. Histor. Gall. L. XVIII. ab A. MDCX. ad A. MDCXXIX.* *Scipionis du Pleix Historia Ludovici XIII. Baronis de Chabans Belli Hugonottarum sub Ludovico XIII. Historia , Histoire du Roy Louys XIII. Composée par Messire Charles Bernard , Conseiller & Historiographe du Roy Paris 1642.* De initio Regiminis ejus eoqve tempore administrationis Reginæ Matris emissæ prostant *Les Memoires de la Re-*
gence

gence de la Reine Marie de Medicis An. MDCLXVI. quæ creduntur con-
scriptæ à Cardin. Richelio, & continent Fortunam Mareſchalli Ancræi,
initia Fortunæ Luynæi & Card. Richelii, contentiones Principum cum
Ministris istius temporis &c.

Ludovicus XIV. hodiernus Galliæ Rex cum admiratione totius
orbis natus An. MDCXXXIX. d. V. Septembr. ex Anna Maria Hispani-
æ Regis sorore post XXII. Annos sterilitatis: Creditur enim Cathar-
us parentem Regium male habuisse & à capite ad vitalia membra
defluxisse, huicque demum a sagaci Medico Medicinam allatam
Regem bonæ corporis habitudini & fecunditati restituisse, adeo ut
An. MDCXL. alterum etiam filium ex eadem Uxore susceperet, cui
nomen Philippi datum *Piasec. p. 580.* Pueritia ejus præceptis & monitis
Mazarini adolevit, cui & admotus tenens secundas Villaregius. A.
MDXLIX. civilibus montibus petitus fuit finitis An. MDCLIII. Coro-
natus An. MDCLIV. Conjugium quod cum Margarita Sabauda primo
agitatum, sed salutis publicæ causâ neglectum fuerat, iniit cum Maria
Theresia Hispana A. MDCLX. ex eaque non nisi unam prolem masculam
superstitem habet Delphinum hodiernum Ludovicum XV. Conju-
gio Mariæ Annæ Victoriæ Bavaræ nunc implicandum. Successus
consiliorum ejus Suis impotentiorum laudum materiem præbuere:
Ipsam delevisse vel deleturum adhuc gloriam Caroli Magni, Impe-
rium ejus non nisi Cælo & Oceano terminandum esse, eidem deberi
Titulum Maximi, & Delphino heredi ejus, quintam Monarchiam.
Vid. Specimina horum talium in Excerptis *Auberii de Prærogativa
Regis Galliæ Lib. I. cap. 1. & Lib. III. cap. ult.* Quæ discussit Marti-
nius peculiari Tractat. *Libertas Aquile Triumphantis.* Sed de hisce
passim in sequentibus agetur; Nec insolita sunt talia Galliæ Regum
Galliorumque molimina, *Decumani fluctus & repentina malacia: Ab
origine Gentis hæc fuere & erunt; Non mutantur elementa & per hæc
regnatur apud nos, regnabitur sine fine.* Dixit de rebus sui temporis,
quæquam alia in causâ *Priolus Lib. VI. c. X.* Quæ Deus hodieque
rata esse jubeat! Quæ de eo consignata sunt, habentur potissimum in
Thuldeni Libris ultimis, item *Theatro, & Diario Europæo; Benjamin Priolus*
quem sæpius jam citavimus scripsit de Rebus Gallicis ab excessu Ludo-
vici XIII. Historiarum Libros XIV. usque ad An. MDCLX.

V.

Hæc ad singularia Monarcharum Gallicorum: Præter quæ Scripto-
res

res vitæ eorum alia quædam ipsisque veluti communia & in universis aut plerisque saltim observata annotant, quæ itidem attingere volumus, non aliis tamen quam ipsorummet Autorum verbis exhibenda. Tales I. Amores Regum Galliæ: Ut Ludovici XI. *Bien estoit il chaste assez, quoy que de Lyon il fit venir deux belles femmes, qui de puis il maria richement à Paris.* Nic. Gilles f. 503. Quibus tamen post mortem filii abstinuit. *Dum vixi cum eo non sectabatur alienos amores: Nam quo primum tempore ad ipsum accessi, mortuus est ei Filius, gravissimo ipsius cum dolore, atque tum me presente votum Deo faciebat, nullius famina notitiam se habiturum esse præterquam uxoris. Et quanquam hoc ad ejus officium aliquo pertinebat, tamen ea virtus & constantia multum in ipso laudanda fuit, præsertim cum & obsequentes haberet plerasque omnes & ipsius uxor non esset ea forma, quæ magnopere aliquem afficeret, tametsi alioquin egregia & honesta femina.* Comin. L. X. Caroli IX. *Annus agebatur MCCCCXIV. cum Rex nunc Moliniam, nunc Lugdunum adiens pulcherri- marum mulierum amore tenebatur, convivis etiam eas adhibens, certa loca designans, quibus hæ mulieres, quibus ipse consueverat, convenirent, nactus etiam homines non ignobiles emissarios, architectosque Libidinum.* Ita diei brevitate carivivis, noctis longitudinem voluptatibus conterebat. Sed & hic resipuit ab Anna sorore admonitus, voluptatumque occasiones bellicis cogitationibus occupationibusque fallere conatus fuit: Unde *non sine venustissimarum mulierum lacrymis, quæ agre ab eo divellebantur, accinxit se ad Neapolitanam profectionem.* Ferron. L. I. f. 4. Et singulare continentię specimen fuit, quod posthac ab ipso editum Scriptores istorum temporum perhibent: Virginem, in qua erat forma & species liberalis, direpta urbe vim militum fugientem ad pedes ipsius se prostravisse, Regem vero exarsisse in eam, seductamque lectulo mox collocatam: In eam cum insiliret, aspecta Tabula, ubi Diva Virga puellum gestabat, oratum à Virgine per intactam illibatamque Divinam matrem, integra sponso redderetur, Regem vim lachrymarum profudisse, compressisse & constrinxisse voluptatem, quæ se jam profundebat & elicebat, intactam virginem quoque sponso capti vo liberato reddidisse, dote constituta de suo quingentorum nummum aureorum liberatis. una sponsæ omnibus proximis & affinibus. Ferron. L. II. fin. De Ludovico XIII. idem L. III. fin. *Adolescens plane animi fuit fluxioris remissiorisque vitæ, ut in aulicam, quæ purgandis linteis vacabat, forma non inelaganti, oculos admoveus mox seductam amplexus sit: Asper quoque*

in Hospite filiam, etsi forma mediocri, scitam tamen & dulces modos cythara edoctam, mox exarserit pudicitiaq; ejus, etsi pedibus ager illuserit. Post nuptias tamen Anna maxime contraherebat & cohibebat eas voluptates. Atque iterum de Francisco I. L. IIX. 163. *Burdigale magnifice exceptus ibi dies aliquot consumpsit nactusq; cum Ludovica Matre Annam Pisselevam, quæ postea Pontieuria à mariti nomine vocitata est, ut vidit libentil facie puellam, delectatus est ejus comitate & suavitate.* De Diana, seu ut alias scribi solet, *Valentina Piétavia dictum in charactere Henrici II. Hic addendum, mortuo Henrico statim ignominosè Aula exactam, Regia gaza ac gemmis ingentis precii, quas illa penes se habebat, non sine exprobatione repetitis: Quod insigne fluxa Auditorum fidei testimonium fuit, inquit Thuanus: Nam ex iis omnibus, quos, dum rerum potiretur, multos sed fere indignos ad honores evece-
rat, nemo unus repertus, qui jacentis & à suis relicta fortunam sublevaret, prevalente adversus beneficia privata odio publico.* L. XXIII. ad A. MDLIX. Carolus IX. quia violenta exercitia amavit, eo minus quidem in Venerem mollis fuit, at nihilominus Puellam Aurelianensem, Mariam Touchet, adamasse compertus fuit, ex qua Carolum Avernorum Comitem suscepit. V. *Thuan. L. LVII. fin.* Henrici IV. Amores erga *Gabrielidem d' Estrees, Jacobam de Bueil, Carolam des Essars, Henricam de Balsac* passim noti sunt: lisdem in Mommorantiam Condai Principis conjugem ut exarserit, ut Mommorancia restiterit, tandemque se fuga in Belgium subduxerit V. *ap. Gram. L. II. Et sans mentir il avoit l' ame trop tendre du costé des Dames; Il estoit maitre de toutes ses autres passions, mais il estoit esclave de celle là. On ne scauroit justifier sa memoire de ce reproche, & s' il est admirable quasi en toutes les autres parties de sa vie, il ne doit pas estre imité en ce point là.* Perfixe ad A. MDXCIX. Unus illi à venere nævus, sed noxa Regibus ideo leviori, quia raro sævit, qui amat, dixit supra *Gramondus.* Quod tamen & veterum Gallorum solamen fuit, cum sublato Ægidio Romano Childericum Regem, quem amorum causa ejecerant, revocarent: *Tolerabilius fore eum pari Regno præsidere, qui natis uxoribusq; abuteretur subsidiorum, quam illum sustinere diutius, qui nihil sitiret amplius, quam sanguinem Principum ap. Tritben. L. I. Annal. Vit. Childerici. II. Alterum est ad sexum fœmineum æque pertinens dispari tamen ex causa: In Gallia moris est, ut auctoribus mulieribus res magna gerantur. Ita loquitur de consiliis Burgudiæ Ducis Aurelianensem ab Anglis detentum sibi conciliandi* *Emilius Vit.*

Car. VII. f. 333. *Negotium injungitur Ducis uxori, fœmina Regia majestatem, erat enim filia Regis Lusitani: Ei maritus attribuit prudentissimos viros, quorum consilio uteretur, & qui fieri placeat, ostendit more præcipue in Gallia recepto, ut autoribus mulieribus res magne gerantur. Ea agendo molliendog; pervicit, ut Oratores ab Anglo Rege Calitium ac deinde in finitima oppida convenirent, quo & ipsa ex Flandria se contulit, ibi primum de communi pace agi cœptum, re ingentis molis ac lentioris spei: Deinde copia loquendi Aurelianensi facta, quem ad id Calitium Angli ea rogante transvexerant, cum eo convenit, ut oblivio injuriarum sanciretur & cœlibe toro duceret Margaritam filiam Clivenfis Ducis ex sorore Burgundionis procreatam: Proinde XLM. Scutatorum redemptus opera Burgundionis post annos XXV. in patriam restitutus persancte Affinitatem amicitiamq; coluit. Similiter Articuli Cameracenses A. MDXXXIX. conditi inter Cæsarem & Regem Galliæ, autoribus Ludovica Regis & Margarita Cæsaris amita, quos ideo Pacificationem Fœmineam, *Traité des Dames* dixerunt. V. seq. §. X. Iterum pacis Cameracensis Ann. MDLIX. inter Philippum II. & Henricum II. conciliata laus penes Christiannam Lotharingiæ Ducem fuit, mediam inter utrumq; Regem, quippe Philippi consobrinam & recenti affinitate Henrico gratam. Strad. Dec. I. Lib. I. Rursus tempore ultimorum civilium motuum Galliæ quatuor fœmina omnem Galliam commiserunt, ipsæ postea improperis, ut fit, rebus se prædamnantes Numini fidem obligarunt per Religionis mendacem simulationem. Priolus L. II. XLIII. & IIX. 10. III. Insuspiciones propendere. Equidem puto nostris temporibus neminem suspicionibus indulgisse magis, dixit supra de Ludovico XI. Cominæus. Et de Ludovico XII. Ferronus Lib. III. fin. Idem propensissimus levibus ex causis ad varias suspiciones fuit. Et generalis iterum Cominæus de B. Neap. L. V. Hic est morbus occultus, qui in familiis Principum regnat & plurimis incommodis materiam subministrat, in Gallia quidem adeo frequens, ut à Carolo M. vix pauci Galliæ Reges annum ætatis sexagesimum exceßerint, collecta sæpe agritudine ex suspicionibus & iis quæ clanculum ac falso essent delata. Atq; adeo IV. nec ultra LX. Annos vivunt, quod à temporibus Ludovici XI. in Annales relatum. Sexagesimum ætatis annum, ut fœmalem sibi, semper horruerat, quem Francorum Regum vivendo jam inde ab Hugone Capeto generis sui autore nemo transcendemat. Ipse id spaciū quindecim diebus excessit. Inquit Æmil. de R. G. Ludov. XI. f. 357. Et Cominæus Comm. Lib. X. de eodem: *Attingit Annum sexagesimum primum, & judicabat ipse,**

non se victurum esse supra sexagesimum, ac dicebat Gallia Reges à multis temporibus cum terminum non excessisse. Quæ tamen in Gallicis paulum aliter sonant: Il vesprit environ soixante & un an, toutes fois il avoit tousiours imagination de ne passer point soixante ans, & disoit, que puis long temps Roy de France ne les passa, Aucuns veulent dire, que depuis Charles le Grand: Toutes fois le Roy nostre maistre fut bien avant au soixante & uni. smc. Quibus & Barthii versio optime respondet. Causam idem Cominæus supra reddit, eademque V. subinde factum porro scribit, ut mente parum moti fuerint: Ludovicus XI. paulo ante quam decederet, cum suspicionibus nimium indulgeret, nulli profus homini fidebat & omnes insidiari sibi putabat. Ejus Pater cum decumber et agrotus persuasum habebat, paratum sibi esse venenum, ideoque ab omni cibo abstinuit. Caroli VI. eo fuit deterior conditio, quod deliraret ac mente captus esset. De Carolo VII. confer. Æmil. fol. 339 De Henrico III. supra Characteres ejus. VI. Nec cum Delphinis ipsis bene convenit: Vide Exempla Ludovici XI. cum Carolo VII. Caroli VI. cum Carolo VII. Carolo IX. quoque Delphini ferocia exorsa. Ex quo omnibus sortem magnatum intuentibus videri necesse est miserrimam: Sic distrahuntur in contrarias voluntates eorum cupiditates, ut à liberis eisque infantibus sibi metuant: Inquit Ferron. L. I. Alienarum rerum arbitrium quoque non nunc demum ad se traxerunt. V. exemplum Ludovici XI. apud Comin. sæpe cit. Comm. L. X. Repentinos motus, & celeres victorias, sed subitam jacturam videre fuit in Bellis Caroli IX. & Ludovici XII. Henricorum nomen fatale extitisse dicitur infra §. XII. X.

VI.

De Titulo Christianissimi, quem Sereniss. Gallia Reges gerunt prolixè egimus Notic. Dign. Illust. Diff. II. c. II. §. III. IV. Denomine Primogeniti Ecclesie ibid. §. V. Et generaliter de usu Titulorum talium præc. c. I. §. VII. A Porta Ottomannica Titulum Fodeshair accipiunt, quem illa alias nulli Principi, quam Imperatori suo convenire autumat. Vid. pluribus Aut Stat. Turc. I. L' b. I. c. XXI. De Delphini nomine itidem dictum Not. Dign. Illust. Diff. III. c. ult. Cur solo Titulo Francia Rex contentus sit, ratio est, quia inter Leges Regni est, ut quicquid Rex acquirit, id omne Gallia accedat, Coronaque Gallia innectatur, unde nihil seorsim commemorari potest, quin Gallia nomi-

nomine jam comprehendatur, de quo pluribus dictum P.I. hujus Scripti cap. VI. §. III. Galli hanc addunt, quod id fiat ad imitationem antiqui Romani Imperii, quod unico tantum & simplici Titulo usum fuit; Et magis affectari fruitionem divitis prædæ rerum acquisitarum, quam ornatum ex subjugarum nationum inscriptionibus. Vid. Excerpta Aubery ante cit. Interim posse ajunt, si velit, uti Titulo acquisitarum Regionum, veluti Henricus III. semper usus fuit Titulo Regis Poloniæ, & Henricus IV. uti cœpit Titulo Regis Navarræ. Insignium loco habent tria Lilia ad exprimendam perpetuam exclusionem fœminarum à successione in Regno, autoribus forte Monachis è mediis seculis, qui quoniam legerant in Evangelio, *Lilia non nere*, nere autem vel Lanam ducere, fœminarum proprium sit. Lanam ducentes, h. Fœminas arceri à Sceptro Francorum, Liliis indicare voluerūt: Nam ex ejusmodi fontibus imagines tales olim peti fuerunt solitæ. *Boxhorn. Hist. Un. p. 343.* Alii tradunt Veteres Francos Bufones in insignibus habuisse, qui succedenti tempore in Liliorum figuram quantitate non disparem abierint. Vero similis Apes fuisse, quæ volatu suo itidem analogum quid Liliis Gallicis exprimunt: Talesque præscum Clodovæum in insignibus habuisse reliquiæ Clinodiorum ejus ostendunt, quæ hodiernum Viennæ in Gazophylacio Leopoldino videntur. Poterit tamen & Scuto Liliato, quod ferunt Clodovæo I. cœlitus missum esse, origo transcribi, quemadmodum Portugallicorum Insignium origo quoque à cœlestibus pendet, de quo supra. Jactantur enim vulgo Tria Francorum Cimelia: *Ampulla Rhemensis, Scutum Liliatum, & Aurissamma*, quæ cœlitus delata putantur: Unde *Stephan. Forcatulus Lib. VI. de Gall. Imper. Tria pignora de cœlo missa Imperii Gallici sempiterna, Scutum Liliatum, Phiala Odorata & Vixillum splendidum, purpuram atbeream conficiens præ Certo.* Sed illa jam sensim ab ipsis Gallis in dubium vocari cœperunt. De Ampulla Vid. *Not. Dign. Ill. Diff. IV. c. II. §. IV.* De Scuto Liliato itidem recentiores Scriptores Gallici candide: Fides illa Francorum de Liliis nulla probati Scriptoris auctoritate confirmatur. *Bern. Girard. du Haillan. Lib. I. Rer. Franc. Et Joh. Tillet. de Dign. Franc.* Fabula de Scuto Francio, quod Clodovæo Regi è Cœlo missum fuerit in cœnobio Gaudii Vallis, ubi Scutum cum tribus Liliis ostenditur, adinventum fuit post Carolum VI. Regem. *Claud. Fauchet Senatus Monetæ Præfex L. de Insign.* De Scuto Regio

per Angelum ad Clodoveum Regem delato nihil invenitur in Historia Gregorii Turonensis. *Alibi*: Apud nullum bonæ notæ Scriptorem legi illam Scuti Francici Divino nuncio significationem, creduntque viri docti Insignia familiarum recentiora esse: *Scipio du Pleix* Historicus Regius in *Clodov. I. Quod attinet ad Scutum cornueum Liliis pictum, neque historia, neque traditio ullam fidem facit, quod è caelo transmissam fuerit.* Et Scutum Regium quidem Atlantum loco binos Angelos habet, sed illi demum introducti sunt, postquam Ludovicus XI. Angelicam S. Michaelis militiam instituit: De quo Vid. *Chifflet. de Ampull. Rhem. c. I.* *Auristemma* deinde fuit Vexillum Ecclesiæ S. Dionysii, quo utebantur Monachi ad statas & solennes pro Regis ac Regni felicitate supplicationes: De qua iterum *Scipio du Pleix*, postquam de Liliis se explicuit: *Fabulosum est similiter, Auristemma Clodoveo Regi è caelo missam fuisse. Erat enim Vexillum Ecclesiæ S. Dionysii, quod olim Reges nostri ad bellicos magni momenti expeditiones deferri jubeant.* Marlotus item Lib. II. c. V. *Chronica antiqua silent videturque antiquitas cui veneratio, quæ olim vexillo illi exhibebatur, hujus miraculi fidem simplicibus impressisse, quæ in literatorum animos se tandem insinuavit.* Vid. iterum *Chifflet. l. c.* De Dono Strumas sanandi prolixè actum *Not. Dign. Illust. Diss. V. c. II. §. IV. & seqq.*

VII.

Gallia ab Anglis debilitata fuit regnantibus Philippo Valesio, Johanne, Carolo V. & Carolo VI. de quo in negociis Anglicis dicendum erit; Sed eluctari cæpit sub Carolo VII. Anglorum segnescente industria, ipsiq; in intestinas Lancastrensium & Eboracensium factiones divertentibus, quo latissimus Carolo jus suum vindicandi campus apertus; Accedebant incitamenta *Johanna d' Arc*, Puellæ Rusticæ è Lotharingia, & ab initio rerum gestarum suarū Puellæ Aurelianensis nomen merita: Quæ tempore oblidionis Aurelianensis circa A. MCCCCXV. ac desperatis rebus omnibus se Carolo Regi divinitus in auxilium missam palam prodebat, ac pulsus Anglis ac obsidione Aureliæ victricia arma longe lateque circumferebat, disparem tamen à virtutibus suis exitum sortita; Ab Anglis enim capta & publice in foro Rotomagensi combusta fuit, odio magis iraque, quod ab ignobili Puella Viri Bello illustres tot clades accepissent, quam quod aliquid tam sævo supplicio dignum

dignum commississet. *V. Job. Is. Pontan. L. IX. Rer. Geldr. Boxhorn. Hist. Un. p. 945.* Quam Historiam diligenter pariter ac judiciosè examinavit Doctiss. Voëtius, ac peculiari Discursu Historico-Theologico complexus fuit *Volum. II. Diss. de Sign. & Mirac.* Quem, quoniam non adeo prolixus est, alijsq; in Historia Civili casibus lucem addere potest, hic inferere volumus.

DE PUELLE AURELIANENSI.

Problema est de Johanna d' Arc Lotharingicâ, dictâ Puellâ Aurelianensi, cujus facta miraculis & spiritui prophetico imputantur. Plurimi Scriptores tum coætanei, tum recentiores ejus meminerunt: Et ante paucos annos *A. MDCXII.* peculiari tractatu historiam ejusque Apologiam complexus est Joh. Hordali *Consiliar. Lotharing. & Juris in Acad. Mustipont.* Antecessor, qui genus suum refert ad fratrem bujus Johanne d' Arc Lotharingicâ, dictâ Puellâ Aurelianensî. Sed prætersum hoc miraculum investigaturis occurrunt tres quæstiones: 1. An quæ de ea feruntur, ita facta sint. 2. An si dentur facta esse aut omnia, aut pleraque, necessariò inde miraculum, spiritus propheticus, & immediata atq; extraordinaria ejus divina missio, ad liberationem Regni Gallici, exstruenda sit. 3. An Jure damnata & rogo adjudicata. Quod ad 1. Quæst. Facta referuntur duplicia: 1. Alia fortiter & consilio & manu in bello gesta, quæ illi cum militibus & heroicis animis etiam nonnullis faminis bellatricibus communia: Nec tam mirum, eum equitando, & jaculando à pueritia inter pastores se subinde exercuisset, dum patris oves pasceret, uti fatetur Hordalius ex autor. cit. Et hæc facta communiter ab omnibus Scriptoribus referuntur: Quæ tamen nullum faciunt miraculum: Quod ex comparatione singulorum cum similibus inter Gentiles, Mahumedistas, Christianos, hæc infrequenter patris optime constabit. 2. Alia, quæ prodigium aut miraculum aliquid videntur sapere, ut sunt absentium & futurorum cognitio ac revelatio, regis agnitio inter multos alios, quem ante nunquam viderat apparitio speciei humanæ angustioris (Angelum Michaellem quidam

quidam interpretantur) per quam aliquoties recurrentem ipsi Mandatum ut Carolum VII. adiret, Aureliam obsidione liberaret, Regnum Gallicum Regi assereret. Hac facta, si quis fides suspicari velit, utique non video eum tam paradoxum fore. Primo, quia apud Autores contemporaneos de apparitione illa (quæ maximè sauparatus esset) altum silentium. Hordalius qui omnia conquisivit ad causæ hujus vindicias, non citat nisi duos recentiores Gallos Paschasium scilicet lib. VI. Disp. Gallic. c. V. & Matthæum in Ludov. XI. Lib. V. Paschasius, qui militiam & res gestas ejus inter miracula & mysteria divina numerat, præcipuè nritur ipsius Johanne confessione coram judicibus, ex actis judicialibus descripta. Ubi de voce sapius ex celo auditâ & conspecta claritate, quam putabat (sic ipsa interrogata respondebat) fuisse angeli; Quæ voce monitam se dicebat, ut virilem habitum assumeret, & se conferret in Galliam &c. Secundo, quia ipsi Episcopi judices à Papa delegati ad processum revisionem tantum à criminibus Magia aliisq; eam absolvunt: Spiritus autem Prophetici & miraculorum, neq; apparitionis istius divina, ne semel quidem meminerunt: Quod tamen omnino faciendum fuisset. Tertio, quia ex Scriptoribus ætatis, & illi etati proximis (reliqui enim nullo numero hic habendi) copiosi facta illa historice affirmant; Sed alii dicunt, fama est, ut creditur, vulgus dicit. Sic Æneas Sylvius in descript. Europæ cap. 43, Antonius Archiep. Florentinus in Chronico, Naucierus generat, 48. aliisq; scriptores ab Autore Sibyllæ Franciæ & Hordalio adducti, alii in genere tantum ajunt, divinitus missam esse. Jam vero possunt Heroica & generosa pectora divinitus excitari, & tamen absq; miraculo, ad res præclare gerendas. Quarto, quia seculum istud erat plane sauparatus fabulis & fictionibus innumerus fectum, immo superfetatum: Adeo ut verissime dixerit Gerson (qui tamen pro causâ hujus citatur,) Mundum senescen-tem tunc miracula phantassasse. Quinto, quia valide sunt præsumptiones divina illa miraculosa aut à Johanna aut à Gallis, aut à superstiosis (ut tunc erant tempora) nimis facile credita & fides fuisse. A Johanna, ut militarem cupiditatem, impetum, & provinciam puellis non ita decoram hac ratione ab insolentia opprobrio vindicaret: aut ut famam sanctitatis sibi conciliaret; aut ut alius obscundaret. Cogitentur exempla virginis Cantie, Martine Brosierie, Magdalene de la Cruz, Eve Vliegen tot annis admiranda, abstinentis &c. aut amabili quadam infantia & delirio melancholico: forte & illusionem re phantasia per-

perturbationem à demone passa potuit sibi imaginari, facta esse, qua facta
 non erant; Ita ut volens sciensq; non fefellerit. A Gallis, aut ut honori
 gentis & prisca fortitudinis consulerant; Ne videretur rebus desperatis &
 Gallis languentibus auxilium immo & consilium ac ductus in illo bello à for-
 titudine puella 18. annorum debuisse præstari: Aut ut suos languentes &
 nutantes confirmarent, & hostes Anglos terrent. Non est insolens, di-
 vini aut miraculosi quid sepe ab hominibus politicis fuisse rebus suis praten-
 sum: Nota sunt exempla Numa, Lycurgi &c. Et huic strategemati to-
 rum hoc miraculose puella acroama adscribit Lipsius in notis ad Politic.
 lib. 1. cap. 3. Et faterur Paschasius lib. 6. cap. 5. aliquos scriptores
 Gallos sic sentire, inter eos Dominum de Langey lib. 3. de discipli-
 na militari cap. 3. Alios addere, proceres quasdam Galliæ subornasse hanc
 puellam, eiq; signum aliquod indicasse, ex quo regem nunquam sibi con-
 spectum inter complures alios purpuratos sedentem cognosceret. A Su-
 perstitiosis, ut populum tunc pro more recepto in superstitione confirma-
 rent, nominatim in merito superogatorio virginitatis. Vid. Hordal. pag.
 29. 100. 175. II. Qvæst. Cui adscribenda hæc facta? Resp. Tres sunt sen-
 tentiæ: quarum prima divino miraculo; Secunda partim Magia, partim
 fraudulenta fictioni; tertia meris fraudibus & fictioni totum hoc adscri-
 bit. 1. Pro divino miraculo ex recentioribus Paschasius lib. 6. des Recher-
 ches de la France c. 4. & 5. Matthæus supra cit. Tholosanus lib. 7.
 de Rep. cap. II. Belleforest. in Carol. VII. Thevetus de vitiis illustr.
 virorum lib. 4. 25. Barthol Fayus in energumenco pag. 25. Papy-
 rius Massonus, (quem indico fide Cornmanni, ipse librum & locum non
 inspexi.) Symphor. Champegius in parall. heroum Galliæ: Hubertus
 Morus Paris. Theologus & Rhemensis Ecclesiastes lib. 3. de sacris uncti-
 onibus, sub finem, & Hordalius: qui omnes Galli, aut necessarii. Ex
 extraneis Delrio Disquis. Magic. l. 4. c. 1. qvæst. 3. Henricus Korn-
 mannus in tract. de Virginitate, Virginum statu & jure cap. 41. Idem
 in Tract. de Miraculis mortuorum part. 3. cap. 30. Et ex antiquioribus
 Henricus de Gorichem Theologus, & Gerson tract. peculiar. Philippus
 Bergomas de præclaris mulieribus. Mayerus lib. 16. annal. Flandriæ:
 Rob. Gaguinus in Carolo VII. Sed nihil certi habet hæc sententia. Nam
 primo, possunt facta illa negari, propter quæ sola miraculum, prophetia, &
 misio immediate divina hic inveniri putantur: ut supra ostensum est.
 Secundo, possunt ea, siquidem ita in formâ aut saltem præter pro-
 pter

pter contigerint, aliis causis ascribi; non quidem Magia (à quo crimine post mortem absoluta est,) sed illis quas infra indicabimus. Tertio, si quidem miracula illa praestita tunc creditum fuisset, si non omnimoda fides, saltem Pontificia credulitate; cur numero Sanctorum non est adscripta? cur Gallia Canonizationem ejus non procuravit? praesertim cum Papa & Gallicane, & Johanna illius cause particulari faveret. Quae miracula post mortem ejus facta refert Hordalius pag. 185. ex Valerando Varanino, ea examen non solum. Quarto, de revelationibus & miraculis minime divinis perentoriè judicari potest, ex propria illius confessione apud Paschasium cap. 5. pag. 461. cum ad questionem, An unquam vidisset Feas (erant spectra forma & habitu foeminarum apparentia, dicta in Germania Albæ, Alvinnen, in Belgio Witte Vrouwen); & quanam aut quanam essent, qui cum ipsa loquerentur? Responderet: Ad prius, Neg. Ad posterius, esse sanctam Catharinam & Margaretam, quas saepe vidisset, & tetigisset, dum fuisset in carcere, & quod terram seu pavimentum deosculata fuisset, per quod ille transisset, & quod consilium ab illis acciperet super omnibus responsis suis pag. 462. Quod ad arborem Fearum, & apud prope vicum Dompere, locuta fuisset cum sancta Catharina & Margareta, & non cum Feis. Et quod nam ab anno ætatis 13. cum dictis duabus sanctis loqui cepisset. Addebat, sibi quidem saepe imputatum fuisse (in Lotharingia scilicet) quod loqueretur cum Feis; negabat tamen unquam factum, aut Feas unquam sibi visas, quod sciret. Interim fatebatur (pag. 261.) foemina quam quandam susceptricem suam jactare solitam, Feas à se visas ad arborem scilicet Fearum, ita dictam in vico paterno in Lotharingia. Sed unde misera stiebat ab aliis conspectas istic fuisse Feas, à se vero dictas Sanctas, cum Catharina & Margareta nunquam fuerint in rerum natura: uti probamus disputat. de Sanctis Chimericis. Vide jam specimen revelationis & apparitionis divina. 2. Pro Magia & fraudibus stant judices; Et Angli ad quorum postulatam Johanna igni adjudicata. 3. Pro meris fraudibus & fictionibus, Lipsius loc. cit. 4. Sunt alii qui in medio relinquant, & admirantes nihil determinant. Nos omnibus illis sententiis omissis, putamus adscribi posse: Primo aut delirio & enthusiasmo melancholico, fortig, imaginationi, sed confuse & corrupte; cum quâ conjuncta erat dementia superstitiosa: Utinam quanta vis sit, docet experientia, & autores alibi nobis cit. Sed ex-

cipis:

cipis: Si de visione ita se haberet, quo referres prædictionem futuri &c.
Resp. Si semel atq; iterum hoc accidit (quamvis putamus hic esse procli-
viorem additionem quam subtractionem, id per accidens est. Quæ multa
conferunt, non raro infelici in ipsam veritatem incidunt: Secundo, aut
energumati, seu magis illusioni diabolica tam interna per phantasia tur-
bationem, quam externa per visionem seu apparitionem: Tertio, aut
omnibus illis simul. Confer. Disp. de Energumenis. Unum illud de ap-
paritione Catharina & Margareta modo notatum, illusionem Phantasticam,
aut diabolicam, aut utramq; evidentissimè evincit. III. Qvæst. An jure fue-
rit vivicomburio adjudicata? Resp. Incl. in Neg. Neg. enim habitus vi-
rilis, quo utebatur in bello, nec vita militaris, (quæ utraq; Regis &
procerum publicæ auctoritatis illi concessa) nec res fortiter gesta, nec enthu-
siasmus & Melancholia (siquidem adfuerit; nec deniq; energema, aut ra-
ptus, aut externa illusio diabolica, tam acerbum supplicium merebantur.
Quot presunt Sancti & Sanctæ, quod monachi & moniales à Diabolo
in Papatu delusi sunt? Si hostes nolissent eam laudare, debuissent saltem
eius misereri. Et hætenus hanc causam ab Hordalio, Delrio, alijs, bene
agiputamus. Quibus præverunt Joh. Laziardus in c. 274. epitomarum
hist. Universalis; Genebrardus lib. 4. Chronographiæ; Mariana lib.
20. de rebus Hispanicis; aliique adducti Jurisconsulti Historici & Po-
litici ab Hordalio à pag. 69. usque 158. cit. & pag. 103. 192. 206. ubi
habet historiæ & instrumentum justificationis, Quæcumque censura in
vitam ipsius militarem ab adversariis stringatur, saltem ad crimina ab-
solutè referri nequit, nedum vivicomburio vindicanda. Exempla bel-
latrixum & fortiter demicantium fæminarum & olim & nuper suppe-
rant quam plurima. Aliqua vide relata ab Æneâ Sylvio 2. part. A-
fiæ cap. 20. Rhodigino lib. 13. antiqvar. lect. c. 33. Lipsio in
monitis & exemplis politicis lib. 2. c. 2. Et Marconville, Bevero-
vicius, aliique scriptores de Laudibus Fæminarum. Et defendit
Cornmannus loc. cit. adducto ab alijs non observato textu. L. 18. li-
bello amil. D. de excus. tutelæ Subjunctio hic, quæ invenio in libro
ante 150. annos præter propter Parisiis edito tit. Mirabilis liber, qui pro-
phetias, revelationesq; nec non res mirandas &c. apertè demonstrat. Sic
ergo autor seu major editor ille, quisquis est, in præfatione. Super omnes
reges & excellentia regna terrena habetur Gallorum Rex cum regno
omnium religiosissimus: ac beneficiis; non solum humanis; Sed &

divinis insignitus: Quod pluribus licet probare rationibus, Prima: Quoniam ab Angelo divinitus allata est phiala: Quam sanctam ampullam vocant: dataque beato Remigio divino unguento plena: Quæ præfatus Rex Gallicus liniri solet. Secunda: Quoniam per nuncium cælitus missum Olympi moderator Gallorum Regis insignia in longe præstantiora: Videlicet Lilii flores commutare dignatus est. Tertia: Quoniam illi ab optimo maximoque rege datum est miracula facere: Utpote in morbo illo guttura differenti: Quem scruellas Galli vocant: Curando. Quarta: Propter aureæ illius: Quam Aufislandum seu sanctum vexillum vocant, divinam receptionem. Quinta: Quoniam ex Francorum Regibus suæ beatitudinis testimonia relinquendis plures fuisse sanctos in confesso est. Sexta: Quoniam Francorum Reges summos Pontifices non sine fidei jactura pullos sæpe in suam sanctam sedem remiserunt. Septima: Hoc argumentum colligi potest, quoniam Rex ille Regum Francorum Regibus hostium injuriis oppressis, atque humano auxilio præne destitutis suppetias fere non dedignatus est, quod omnibus patuit Anno Domini MCCCCXXV: Quo puellâ viginti annos nata duce, Angli profigati fuere. Cæteras causas (quas etiam facile persequi non possem) brevitatis causâ omitto.

Problema. An rectè ab Aurelianensibus coli & statuâ honorari poterit?

Resp. De civili cultu & honore tantum ob res fortiter & feliciter gestas, non contendo: Si quis ulterius tendat (quod videtur fecerit Hordalius P.21.) nefas duco: Nullum enim cultum religiosum sanctis defunctis, nec ullam exemplarem sanctitatem cum miraculis & prophetiâ Johanne tribuendam censco. Hactenus Voetius: Plura quæ ad Historiam Virginis hujus pertinent petenda ex Hordalio à Voetio citato, tum ex Goldasti Libro de eadem materie, Sybille Francicæ nomine edito.

VII.

Secutis temporibus magis magisque; emerfit Gallia, & stabilita deum à Borboniis Henrico IV, Ludovico XIII. ac Ludovico XIV, ab internis dissidiis liberius agere, exteris autem formidabilis reddi cæpit; Neque dubium est potentiam Regum Galliæ nunc majorem esse, quam unquam proxime antecessis sæculis extitit: Cujus causa generalis in Providentia Divina indubie sita; Ut enim homines, ita Imperia nascuntur, crescunt, decrescunt, ac tandem moriuntur, certique tempo-

rum

rum limites divinitus præstituti sunt, qui nulla vi nostra transiri possunt. Speciales si quærendæ, fuerit I. Senescens Hispanorum fortuna, de qua non abs re dicitur, ibi rerum potiri Gallos cœpisse, ubi Hispani defierint, veluti de tempore Ferdinandi Aragonii & deterius se tunc habente Gallia in verso ordine à *Thuan* dictum: *Ubi Galli defecerunt, ibi rerum potiri Hispanos incepisse. Hist. Lib. I. II.* Oppressio dissidentium in Gallia & in iis Hugonotarum, qui consiliis exterorum, ac præcipue Hispanorum fulti CC. fere urbes tenebant, earumq; non paucas prædiis munitas, quæ ipsæ Rex ex parte sustentare cogabatur. De quo V. §. seq. His accesserunt occupatæ nobilissimæ urbes vicinorum Regnorum & quæsi Claves, in Germaniam Brisacum, in Italiam Pinarolum, in Hispaniam Perpinianum; Deinde accepta tot loca in Belgio; Item occupata Alsatia & Lotharingia, quæ alias inter Galliam & Germaniam media erat. Quæ omnia tamen non æque iustis consiliis gesta fuisse toties quæsti sunt, qui Res Gallicas accuratius spectavere. Hoc sine enim jam olim dissidentes in Germania Principes fotos fuisse; Imperium hostiliter impetum; Turcam fœderis obtentu in Italiam concitatum; Catalonos in rebellionem armatos, Neapolitanos, Siculos, Insuabres ad eandem sollicitatos & s. quæ jamdudum exposuit Anonymus Autor *Biblioth. Gallo-Svec. n. XII.* lisdemq; multo largior quærendi materies apud plurimos succrevit, ex quo nostro tempore nimis clare eluxit Regia ista Rerum Europæarum arbitrium in se transferendi, si non universalius quoddam Imperium condendi cupiditas: De quo passim in seqq.

IIX.

Dissidia intestina quæ Galliam superiori seculo exercuerunt maxima ex parte Religionis causa, aut certe obtentu cœperunt. Illuxerat etiam Gallia, cum maxima pars Europæ Reformationem Sacrorum meditaretur, instaurata Religio: In hancigitur extirpandam *Liga Sacra* à Catholicis condita, cujus initia sub Francisco I. & Henrico II. sumpta, complementum circa An. MDLXV. interveniente Philippo II. Hispaniæ Rege additum. Vid. *Thuan. L. XXXVII.* Inde factionum nomina audita, hinc *Catholicorum* & *Papistarum*, isthinc *Hugonotarum*, tanta acerbitate, ut Carolum IX. ea publico Edicto A. MDLXVII. inhibere, ac ne talia contumeliose amplius usurparentur mandare oportuerit. V. *Thuan. L. XXVIII.* Accesserunt cum progressu temporis *Politicorum*, & *Zelotarum* vocabula, Catholicis imprudentioris

Zeli factioni Guisianæ subscribentibus, quæ colore à Religione quæsi-
to celabat Regni ambitum, Politicis debitam Regi fidem & Pacis con-
silia amplexantibus: Quæ de re extant quærelæ *Tbuan. Lib. XL. in Per-*
niciofa federatorum, qui & Zelotæ dici gaudebant, factione alienatis ubiqve
plebis animis, Civitates toto Regno à Rege & Legitimo Magistratu defecerunt.
Et Lib. LII. Politici nomen factionis fuit & à seditiosis Regiarum partium
& pacis studiosis attributum. *Conf. Lib. XLV. ad Ann. MDLXVIII.*
Vis quoque subinde adhibita, cujus horrendum exemplum præbuit a-
trox illa Laniena San-Bartholomæana, quæ internecio Reformatis
universis decreta, cæsaque triginta ferme millia hominum noxiorum
juxta & innocentum pro libidine percussorum, ut quemque res priva-
tæ agebant aut odia. Sed crudelitatis hujus prudentiores Gallo o-
mnes in hanc usque diem pudit: Effectus quoque internecionem
prodidit inutilem; *Neg. enim ut spes erat, ex cæde concordia fuit inter indi-*
genas; aut veneratio & cultus erga Regem, quin potius armavit in illum
inermes, subditosq. promptinuper capaces obsequii in rebellionem induxit.
Gramond. *Lib. VI.* Ac Naudæus quidem inter paucissimos eadem
hanc defendit aux *Coups d'Etat.* Sed huic retundendo verba modo ci-
tata sufficient: Prolixius de eadem sententia non ita pridem egit *Job.*
Cyprianus de Statu & moribus Gallie in Lanienam Parisiensem desinentibus
contra Naudæum Lips. MDCLXXIV. His itaque principiis consistere
Protestantium Bella in Gallia, non alio fine ab ipsis suscepta, quam
ut in Regno Galliæ tuto confisterent, liberoque exercitio Religionis suæ
gauderent. Quibus & variis Pacificationibus illudum, donec sub Hen-
rico III. interposita veluti cautione ipsis Urbes concederentur, quas Fi-
dei obsides, *les Villes d' Ostage*, item de *Mariage, de Sécurité* dixere. Tan-
dem A. MDXCVIII. Edicto Nannetico ab Henrico IV. ipsis plenius
cautum: *Renovata illa in longos annos Urbium possessiones, pignus fidei data,*
Urbes item (quos matrimonii, fœderis, securitatis appellant) numere plu-
res locigenia & arte munitas ea illis religione conservavit, aut adiecit tanta
munificentia, ut potiore habuisse causam ipsorum pleriq. sit creditus, Gra-
mondus *Lib. VI.* Ac dubia nonnulla quidem in contrarium à Catho-
licis, Nuncio Apostolico, Rectore Sorbonæ ipsoque Parlamento Pa-
risiensi mota; Sed pervicit nihilominus Henrici autoritas, Edictum-
que in vigore suo perstitit postquam gravi hac Oratione Parlamenti
proceres aliquot ad se convocatos compellaverat. *Videris me stan-*
tem,

tem, dixit, in conclavi meo secretiori, ubi ad vos verba facio, non ornamentis Regis induius, nec gladio cinctus, ac sago militari testus, ut mos fuit meorum antecessorum, nec ut Principes solent, ubi legatos ad se admittunt; sed ut paterfamilias thoracatus, qui familiariter loquitur cum liberis suis. Quæso approbetis edictum, quod feci in gratiam Reformatæ Religioni addictorum; Quod feci, pro fine habet bonum pacis. Hanc, ut extra Regnum firmavi, sic & in Regno meo volo constitutam. Obedientiam mihi debetis, etiamsi solam qualitatem meam consideretis, ac subditorum munus, & specialiter vestrum, quod in Parlamento meo geritis. Nonnullis restitui penates, à quibus longe recedere fuerant coacti; aliis religionem; quam amiserant. Si predecessores mei debuerunt obedire, certe magis ad id mihi obligati sunt, qui statum restauravi. Deus me elegit, ut mihi conferret Regnum, quod meum est & successione & acquisitione. Senatores Parlamenti meo beneficio ibi suas occupant sedes. Nolo gloriari, dicam tamen me non habere alia exempla, ad quæ me componam, nisi mea propria. Novi machinationes in Parlamento institutas, ac excitatos fuisse concionatores seditiosos: sed securitati meæ ipse providebo contra eosdem, nec vestrum expectabo remedium. Severe aliquando in illis animadvertsum fuit, quando minori studio seditionum autores esse voluerunt, ac nunc esse laborant. His instrumentis doliarium septum Lutetia constructum fuit, ac gradatim perventum ad parricidium Regis. Radicibus evellam has factiones, & amputabo omnes, qui his vires suppeditant. Transcendi muros urbium, facili saltu superabo doliarium septa. Non opus est allegare religionem Catholicam, aut respectum sacra Sedis: Novi quid illis debeam, tanquam Rex Christianissimus, & propter honorem nominis, quo afficior, ac audio primogenitus Ecclesiæ filius. Falluntur qui putant se apud Pontificem in gratia esse; ego favore longe ante illos sum. Ubi voluero, omnes vos faciam declarari hæreticos, propter denegatam, quam mihi debetis, obedientiam. Semper laditur majestas Regum, quando constitutiones illorum contemnuntur; major tamen est laso, quando contemnuntur ab illis, qui debebant curare eas observari. Qui remoniam subiciunt edicto meo, amant bellum. Indicam illud crastino die Reformatæ Religionis cultoribus, sed non inferam ipse, mittam eo istos, quibus hoc bellum placet. Volo edictum, quod ipse feci, observari pro ratione sufficere deberet voluntas mea, illam nemo unquam à Principe requirit, in statu integræ obedientiæ, Voluntas Principis executionem paratam requirit,

quirit, non interpretationem; Autamen dico vobis, necessitatem & utilitatem me permovisse, ut hoc editum facerem. Feci illud ex sententia meorum consiliariorum, qui rebus, & statui meo, bonum ac necessarium esse iudicarunt, ad stabilientiam concordiam, & dissipandas nubes calamitatum, quas discordia conglomerat. Querele audita sunt, quod velim conscribere milites Helvetios, aut alios. Id si facerem, bene de facto sentiendum esset, & fieri optimum ob finem, propter actiones meas prateritas. Testimonii loco erit, quod feci pro recuperanda civitate Ambiana, pro cuius salute expendi omnem pecuniam, quam colligi vi Editorum, quæ nunquam vobis placuissent, nisi ipse presens fuisset in Parlamento. Necessitate ductus editum confeci, eadem ductus antea egi militem, varii de hoc sermones habiti, at ego illos surdis pratermisisti auribus: nunc Rex sum & loquor ut Rex, volo ut mihi præstetur obedientia. Nemo vestrum est, qui non sentiat bonitatem meam, quando ea opus habet & tamen erga me quia adeo bonus sum, vos estis tam maligni. Quod si alia Parlamenta, resistendo voluntati meæ, causam dederunt Reformata Religionis cultoribus ut nova peterent, nolo vos vestra repulsa causam dare novitaribus aliis. Anno MDXCIV. & MDXCV. quando vobis transmissi declarationem super Editto concernente promotionem ad officia, recepi me nulli ex Reformate Religionis cultoribus collaturum officium in Curia Parlamenti sed mutata postea fuerunt tempora, & cum illis rerum status; his servire oportet, ero tamen providus in electione, ut exploratum habeam, illos, quos istis officiis præficiam, satisfacturos esse expectationi nostræ. Nolite tam frequentem mentionem Catholica Religionis facere; Si uni ex magnis illis declamatoribus Catholicis & Ecclesiasticis, beneficium, ex cuius redditibus possit percipere duo millia Scutorum annua, alteri assignem quater mille libellas, pro redditu annuo certe omnis ille cessabit clamor. Idem fero iudicium de cæteris quoque, qui se Editto voluerunt opponere. Sunt qui oderunt peccatum formidine pænæ; Boni autem illud oderunt amore virtutis. Dei causa hoc agite, ut cognoscam illos inter vos, qui oderunt peccatum, illud prosequi odio amore virtutis; aut certe eos castigabo, qui illud oderunt formidine pænæ, & deinde mihi agent gratias, ut filius patri. Concionatores verbis potius instruunt populum in scitatione, quam ut eam destruant: Nemo illis obloquitur, silentio transmittuntur omnia, quæ mihi obijciuntur, nemo refellit. Impediam tamen ego, ne hæc

hæc tonitrua in tempestatem desinant, effectum dabo, ut prognostica in-
 fumum abeant. Nolo remediis, quæ illis placent, uti; sunt enim in-
 tempestiva & morbum exasperantia. Perpendite edictum, cujus causa
 ad vos verba facio, esse præmortui Regis, simulq; meum, quoniam hodie
 à me confirmatur. Mihi haut placet aliud sentire, aliud literis exprime-
 re; Quod si ab aliis factum, nolo me ad ipsorum exempla componere.
 Enas ubique odium meretur, at magis si Principes in eam incumbant,
 quorum verba debent esse immutabilia. Ultimo loco vos admonebo, ut
 exemplum obedientie à Duce Mayenio petatis: Cum incitaretur, ut vo-
 luntati meæ se opponeret, respondit, se nimis mihi obligatum, æque ut o-
 mnes subditos meos, inter quos se semper ex illorum numero futurum,
 qui parati vitam morti exponere in testimonium obsequii: me enim
 Franciam à ruina vindicasse, frustra frementibus illis, qui in eam con-
 juraverant. Si hæc fuit oratio ejus, qui caput & dux Lige fuit, quæso
 vestræ aliæ, quos restitui in pristinas sedes, unde Liga vos eiecerat?
 Concedite precibus meis, quod nolletis dare minis: nullas à me audietis;
 facite quod jubeo, aut potius, quod peto: non mihi tantum, sed etiam
 vobis, & paci communi id erit proficuum. Hactenus oratio Regis. Ex
 eoq; tempore tranquille vixerunt usque ad A. MDCXXI. Quo no-
 va veteribus flammis materies subministrata, resq; varie agitata, do-
 nec Rupella fortissimo Munimento suo eoq; spe ulteriorum progres-
 suum orbarentur; Qua in re quantum negotii situm fuerit, quanta-
 que cum Catholicorum læticia hæc expugnatio excepta sit, testatur in-
 scriptio, quæ cruci in urbe occupatâ affixa fuit, quem iterum ex Gra-
 mondo suppeditamus L. XVIII. pag. 779. Fusa terra marique Angliæ, fra-
 ctis Sæctariorum partibus, victa Subditorum Rebellantium pervicacia, ve-
 ro Dei Cultu restituto, Oceano compedibus victo, Rupella in deditionem
 accepta, dubium majoris Clementiæ an fortitudinis exemplo, Regibus &
 Principibus frustra conjurantibus Victor exercitus Deo Opt. Max. & Ludo-
 vico XIII. Galliarum Navarraq; Regi invictissimo, Pio, Justo, Triumphan-
 tori hoc munimentum sacravit, Principibus decus, terror hostibus, applau-
 sus Gallis, Exemplum posteris, Orbi universo portentum. Cardinali Richelio
 certe sapius tunc in ore fuit, obsidionem hanc à se susceptam, au despis
 des trois Rois, indignantibus tribus Regibus, primum suo, qui expugna-
 tionem Rupellæ impossibilē judicaverat, deinde Anglo, cujus auxiliares
 copię Rupellam missæ profligatæ fuerant, deniq; Hispano, qui ipse Ru-
 pellen-

pellensibus auxilia suppeditasset, nisi Anglum jam parem huic rei futurum censuisset. Pontifex M. quoque Urbanus IIX. summo opere eo nomine latatus fuit, ideo Cardinali Borgiæ quærenti, cur Bredæ expugnatio ipsum non æque affecisset? Respondit, Breda capta non nisi unam urbem lucrifactam, cujus vindictam Belgæ mox sumpturi essent; At Rupellæ expugnatione integrum corpus capite truncatum vastamque domum fundamento privatam esse. De tristissima fame Rupellenfi V. Gramond. p. 776. Cujus inter alia memoranda hæc verba sunt: *Jam mensisolvebatur ex quo defecerant panes vesci, nedum vulgus, sed & præcipui oppidanorum; canum & equorum carnes in hanc diem caræ venales defecerant vendi, quia plane defecerant: Romanæ mater & soror, omniq; ipsorum familia, quatuor equos, quorum erat ad rhedam usus, sale & pipere resperfos panes substituerant, toros, bimestri, equina carne expleta seminarum Principum fames. Defecerant oppidanis quicquid in urbe animalium, feles, mures, canes, & equi: fames ultima veteribus animantium coris explebatur, calcamenta, crepida, ocreæ, coria longo usu exsecata, ipsa solea, impuro pedum & luti contritu fatida, missa in lebetes, insusa largius aqua macerata, mollescebant; dein ubi igne submisso effervens liquor bovino sevo respergebantur, mollita duritie transibant escam. Ubi defecerat robustiorum pellium usus, fiebant edulia expellibus agriculorum aridis, & exhaustis, quæ pro scribarum usu transferant in pergamena: hic parandi edulii modus erat; gelida deterfa pelles in ollam mittebantur, ebulliente aqua calecebant, attrita calore pellis aquam condensabat, donec liquefacta materies in pulmentum transiret, quod rariore saccharo respersum in deliciis habebatur, donec Notariorum instrumenta deficerent. Hæc Rupella calamitas, hic toto trimestri cibus fuit. Interim & hic Politicum respectum latuisse idem Gramondus non diffiteretur, Ludovicum nempe specie Religionis & Reformatorum opprimendorum Monarchiam Gallicam stabilivisse, & capta Rupella libertatem Procerum depressisse. Tandem Pax Nemausensis condita A. MDCXXIX. ac de novo Edictum Nanneticum confirmatum libertasque conscientiarum, Usus Religionis, ac libera per totam Galliam mansio Reformatis concessa, exceptis Insulis Rea & Olerona, demptis item urbibus Rupella & Privatio Additum vero, ut munimenta urbium qualiacunque exceptis muris diruerentur, idque municipes procurarent sub auctoritate Magistratus in id muneris delegati. V. Gramond. L. XLIX. ad A. MDCXXIX.*

Ex eo autem tempore res Protestantium indies pejus habere cœperunt, & est quidem Edicto Nannetenſi ſua adhuc qualiscunqve firmitas, ſed ſenſim deſiciens, cujus rationes allegantur, qvia pacto perpetuo illud firmatum non ſit, neqve in Leges publicas Regni receptum, Henricum IV. qvoqve cauſas hujus pacis & Hugonotarum non in Parlamento, ſed in extraordinario & temporario tribunali, quod Cameram Edicti appellavit, voluiſſe tractari. V. *Irenæum Eubulum de Pace perpetua Proteſtantibus danda* p. 105.

Gallia vero non eo minus Motibus Civilibus poſthac patuit, iisdemqve An. MDCLXIX. de novo concuti cœpit: In partes venere Principes Aurelianus Regis Patruus, Condæus, Longavillæus, ipſæ ſæmînæ, Mompeneria Aureliani filia, Longavillæa, aliæqve, qvo & hinc conſtaret magna, in Gallia autoribus mulieribus geri: Acceſſere Parlamenta Pariſienſe, Rothomagenſe, Burdigalenſe ac Britannicum, ipſa qvoqve Regia Lutetia, quæ Regem tantum non excluſit; Ac nequid deeſſet rebellionî, Paleam inſigne partium in urbe eligi placuit, ab ipſis principibus geſtatam, eamqve non ſerentibus vis illata, Cauſæ obtendebantur gravamina populi immenſa, Provincias ab Exactoribus expilari, urbem ipſam ſub Tributorum pondere ingemere; Erarium exhaustum, Gazam Gallicam in Italiam transferri, Tandem fulmen in Card. Mazarinum detonuit reumqve læſæ majeſtatis & perturbatore publicæ quietis pronunciatum Regno excedere oportuit. Sed Lutetia cum abſente Rege ſe proventu rerum valde minui experta eſſet, paulo poſt ad fidem rediit: Idem à Parlamento factum, poſtquam Pontizarenſi, quod velut Anti-Pariſinum erat, ſe elangvere ſenſerat: Factio Paleata qvoqve deleta, cujus ſignum qui gererent, paſſim per plateas impetiti, & è contrario Chartacea ſegmenta in teſſeram fidei Regiæ aſſumpta: Mazarinus deniqve, contra quem tot infeſta Decreta edita fuerant, revocatus fuit, adveniëntiqve d. III. Febr. A. MDCLIII. Rex cum Fratre ac Aulæ primoribus ad ſecundum ab urbe Lapidem obviam proceſſit; Sicqve flamma iſta cohibita: Quæ quidem iterum A. MDCLXXIII. & LXXIV. Galliæ minitari viſa fuit, ſed invalidius & paucis tantum ſcintillis in Britannia, apud Nannetenſes, Rhedanenſes, Burdigalenſes ſparſis, unde componendæ minori labore opus fuit. Videndi de poſtremis hiſce motibus *Auteurs des Mémoires de l'Europe*, de iſtis *Priolus L. III. & ſeqq.*

Negotiorum Gallicorum cum Hispanis causæ impellentes haut dubie Odium Nationale & Regum ex vicinia orta æmulatio : Materiaz loco fuerunt reciproca prætensiones Regum in varias partes Hispaniæ, Comitatum Ruscinonensem, Sardiniam, Regnum Neapolitanum, Ducatum Mediolanensem, utramq; Burgundiam, Flandriam, Artesiam, Hannoniam &c. variis Bellis quæsitæ, mox ad tempus compositæ, tunc iterum resumptæ, maxime ex quo Caroli V. & Successorum ipsius potentia Europæ suspecta esse cœpit. V. *Les affaires de France & d'Autriche* Ed. Amstel. 1648. 120. & alibi jam commemoratum volumen *des divers traitez sur les Droits & les prerogatives des Roys de France* in *Append. Cont. XV. Diar. Eur.* E quibus pacta & transactiones extantiores hoc nomine initas numeramus seqq.

I. Articulos Attrebatenses, *Le traité d' Arras*, initos Anno MCCCCXXXV.

II. *Articulos Madritenses* compositos Madriti A. MDXXV. inter Carolum V. & Franciscum I. post Bellum IV. Annorum & A. MDXXI. excitatum, Francisco felicia Carolo incrementa invidente, eoq; ut causam Belli haberet, Navarram, Neapolim, Flandriam & Artesiam petente; Carolo contra Ducatus Burgundiæ & Mediolanensem à Francisco sibi præreptos querente. Cui finem dedit clades Francisci Anno MDXXIV. Festo S. Matthiæ accepta, quæ ipse etiam captus & paulo post Madritum in custodiam datus ita cum Carolo transiit: Ut Ducatum Burgundiæ ipsi resignaret, Dominio utriusq; Burgundiæ, Juri in Regnum Neapolitanum & Ducatum Mediolanensem cederet, procuraret denique, ne quid Henricus Labretanus in Regnum Navarræ amplius prætenderet; Et obsidum loco duos Filios Franciscum Delphinum, & Henricum Ducem Aurelianensem relinqueret. Quæ omnia quidem se facturum Franciscus recepit, sed quoniam è re Gallorum illa minime erant, paulo post à Parlamento irrita esse iusta sunt.

III. Igitur statim novam Belli materiem arripi oportuit, quod iterum quoadriennio duravit & tandem A. MDXXIX. *Articulus Cameracensis* (*Le Traité de Cambray*) finitum fuit, Louysà Regis & Margarita Imperatoris amicitia id negotii promoventibus, unde & Articulos istos Articulos Fœmineos, *Le Traité des Dames*, subinde dixerunt. His Franciscus

ciscus juri suo in universam Italiam & Comitatus Flandriæ & Artesiæ renunciavit, ac Filios duobus Auri millionibus redemit.

IV. *Articuli Crispiacenses* (*Le Traité de Crespy*) initi A. MDXLIV, Bello gravissimo quod denuo inter Carolum & Franciscum usque ad A. MDXXXVI. gestum fuerat, finem dedere. Eopræter alia Franciscus totam Sabaudiam & Pedimontium Duci Sabaudie eripuit & usque ad A. MDLIX. retinuit. Articulis istis vero sancitum fuit: Ut Carolus Dux Aurelianensis Filius Francisci intra proximos sex Annos duceret vel Imperatoris vel Ferdinandi Romanorum Regis Filiam, ipsumque Imperator vel Mediolanensi Ducatu, vel Comitatu Flandriæ vel Comitatu Burgundiæ, vel Carolesio investiret, interea vero donec filius extaret ex hoc conjugio Castella Mediolani & Cremonæ retineret; Franciscus a. ereptas Sabaudio ditiones redderet.

V. *Articuli Cambresenses*, (*Traité de Chateau en Cambresis*) initi A. MDLIX, cum toto novennio inter Henricum II. Francisci Filium & Carolum, ac post eum Philippum II. iterum belligeratum fuisset: Quibus juri suo in sapius commemorata loca Henricus de novo renunciavit, Sabaudio ditiones paternas restituit & ereptas Philippo Urbes è Ducatu Lucenburgico Theonvillam, Mariæburgum, Ivosium, Damvillam, Mommedium restituit. Integros Articulos videre est in *Natal. Com. Histor. Sui Temp. ad An. MDLIX.* & ex eo Articulis, Pyrenæis annexos inter Tractatus Historico-Polon. ad. P. IV. *Histor. Thulden. pag. 104.*

VI. *Articuli Vervinenses*, (*Le Traité de Vervins*) compositi Anno MDXCIX, inter Henricum IV. & Philippum II. post Bellum ab A. MDXCIV. inter ipsos gestum, quibus Articuli Cameracenses potissimum confirmati sunt. Ipsorum summa extat in *Thuan. Histor. L. CXX. ad Ann. MDXCIX.* & ex eo annexa *Art. Pyrenæis c. I. Thulden. p. 99.*

VII. *Articuli Pyrenæi*, seu ut alias vocatur, *Pacificatio Fasanica*, initi A. MDCLXIV. VII. Nov. in Fasanorum Insula, & matrimonio Infantæ Hispanicæ Mariæ Theresiæ cum Rege Galliarum confirmati: Qui finem dedere Bello ab A. MDCCXXV. eoq; totis XXIV. annis inter Gallos & Hispanos gesto, Rege Galliarum tunc temporis pro causâ Belli allegante, quod Hispanus Fœderatis suis, Regi Svedie ac Belgis bellum intulisset, Archiepiscopus Trevirensis, qui in protectionem suam concesserit, indigne haberet &c. Loca quæ Regi Galliarum Transactione hac accesserunt ex parte

23. & seqq.

IIIX. *Articulis Aquensibus* An. MDCLXIX. d. II. Maj. iterum rupta præcedenti A. LXVII. pax instaurata fuit, & præter confirmationem Articulorum Pyrenæorum Regi Galliarum loco quæ occupaverat relicta: *En contemplation de la Paix le Roy Tres Chrétien retiendra, demeurera saisi & jouira effectivement de toutes les Places, & Forts & Postes que ses armes ont occupées ou fortifiées pendant la Campagne de l'année passée, Assavoir de la Forteresse de Charle-Roy, de Villes de Binch & d'Athe, des places de Douvay, Fort de Scarpe, Tournay, Audenarde, L'Isle, Armentiers, Courtray, Bergh, & Furne, & toute l'estendue de leurs Bail-lages, Chastellenies, Territoires, Gouvernances, Prevotiez, appartenances, dependances & annexes de quel qu'enom qu'elles puissent estre appellées: In Betrachtung dieses Friedens / solle der Aller. Christlichste König alle Plätze / Bestungen und Posten / so er im verwichnem Jahre währenden Feldzugs mit den Waffen erobert oder fortificiret / behalten / inhaben / und derselben wirklich genießen. Nemlich die Bestung Charle-Roy die Städte Binch und Athe; Desgleichen Douvay Fort de Scarpe, Tournay, Audenarde, Rüssel / Armentiers, Courtray, Bergh und Furne, so weit sich deren Vogteyen / Chastellenzen / Gebiet / Herrschaften / Probitzen / Zugehörd / Dependenz / und was dem anhängig / wie es Diannen haben möchte erstrecken. Quæ verba sunt Artic. III. *Pacis. Aquensis in Append. ad Contin. XVI. Diar. Eur.* Causas vero suscepti tunc Belli Gallus prætendit: I. Ad Reginam suam pertinere Ducatum Brabantiarum cum pertinentiis, Dominia Mechliniarum & Antverpiarum, superiorem partem Geldria, Comitatum Namurcensem, Ducatum Limburgensem cum ditionibus Dathem, Falkenburg, Herzogenrade, Comitatum Hannoniarum & Artesiarum, Ducatum Cameracensem, Comitatum Burgundiarum & Ducatum Lutzenburgensem, idque Jure Devolutionis, quippe quo per dissolutionem matrimonii bonis immobilibus superstitis Conjugis vinculum injiciatur, ne ille ea ullo modo alienet, sed integra conservet ejusdem matrimonii Liberis, ut in ea succedere possint, si parenti suo superfuerint, vel ipsi, vel qui ab ipsis nati fuerint, exclusis liberis secundi vel ulterioris matrimonii: Jus hoc enim in antedictis Regionibus vigere, eoque Regem Carolum, utpote ex posteriore Philippici Conjugio natum excludi. II. Eidem deberi 300000. Coronatorum*

rum auri, quos Elisabetha mater ipsius dotis loco Regi Hispaniæ attulerit, ac totidem Coronatos, quos Philippus Rex ipsi in augmentum Dotis dederit, his accessisse pro usuris à tempore initi Conjugii Anno MDCLX. 100000. Coronatos & totidem quos Elisabetha in Cimeliis habuerit. Quibus responderunt Hispani I. Prætensum Jus Devolutionis adversari primæ investituræ Brabantix, cujus vi fœminæ à successione exclusæ fuerint. II. Constitutioni Philippi Regis Romanorum circa Ducatum Brabantix, qua successio fœminarum quidem ratihabita fuerit, sed in casu, si Dux masculinum heredem non haberet, III. Caroli V. Sanctione cautum & omnium Ordinum consensu confirmatum fuisse, ne Belgicæ Provinciæ ulla succedendi varietate unquam à se invicem separarentur, sed perpetua conjunctione ab uno semper Principe possiderentur, quæ conjunctio non potuisset firma esse, si juri Devolutionis in Ditionibus ante dictis locus necessario fuisset. IV. Ipsum Philippum IV. licet Viduum Devolutioni se non subjecisse, sed varia prædia & toparchias Brabantix distraxisse, nulla facta mentione aut oppositione in causa Devolutionis. V. Unicum exemplum proflare, quo Margarita Ducis Johannis I. filia sibi partem aliquam Brabantix cedi postulaverit, sed solennem repulsam passam fuisse VI. Non omnes partes Brabantix & cæterorum locorum Devolutionem agnoscere; Præter Antverpiam enim & Bruxellam urbes exemptas esse ab eo jure, urbem Bredam & circumjacentes Pagos qui Baronatum Bredanum constituunt, Bergam ad Somam, ejusque agrum qui Marchionatum Bergensem componit, Herenthalium insuper ac Lyranum Oppidum, Nivellam cum suo districtu, Turnhoutanam denique & Ryensem ditionem illud jus ignorare. VII. Infantam Hispanicam ipso statim initio Conjugii cum Rege Galliæ omni juri suo in Ditiones quasque Regis Hispaniæ renunciassæ, intuitu incompatibilitatis Constitutionum fundamentalium utriusque Regni: Indem die Satzungen der Cron Spanien an der einen Seite die Succession an der Cron den Töchtern wann keine Söhne vorhanden conferirten / worvon die Töchter in Frankreich ex Lege Salica ausgeschlossen waren / auf der andern Seite aber verbieten thäten die alienirung oder Vereusserung des Königreichs oder der Cron Spanien / als die da von ihren eigenen Königen muste regieret werden / ohne selbige Cron oder derselben Herrschaften weder ganz noch zum Theil einer andern Monarchie oder einem andern Monarchen zu annectiren oder einzu-

verbleiben/ da im gegenheil alles dasjenige/ was die Könige in Frankreich
 qvovis modo aut titulo nur hätten und bekommen theten/ an die Krone ver-
 fielen/ von welcher ein solch Stück/ weil es dadurch eine Herrschafft selbiger
 Cron worden/ nimmermehr künne wieder abgerissen werden/ und eine solche
 Beschaffenheit hätte es um dieselbe Satzungen und Form/ das Königreich
 zu regieren/ so wol was anlangt die Souveraine Succession, als was den
 gemeinen Stat und Regiment antrifft: V. Recueil oder Summarische De-
 duction der beyden Cronen Francr. und Spanten zu dieser Zeit abschwe-
 benden Streitigkeiten wegen des Devolutions-Rechts 2c. de hoc argu-
 ment: p. 7. Neque etiam aliter pacta Matrimonialia rata esse po-
 tuisse, adeo ut renunciatio illa quasi anima & inseparabilis conditio
 matrimonii fuerit. Ad secundum responderunt I. Patres in Hi-
 spania Liberis succedere exclusis Fratribus & Sororibus, itaque di-
 midiam partem ex summa ista ad Philippum rediisse per obitum
 Balthasaris Reginae Galliae fratris. II. Tenore Statutorum Hispaniae
 non posse augmentum dotis posci, nisi uxor post Maritum vixe-
 rit. III. Iisdem cessisse Regem Galliae *Art. V. Instr. Matrimon:* Daß
 die Infantin keinen recurs, action oder recht mehr haben soll zu begehren o-
 der zu prädentiren/ daß ihr andere Güter recht oder actiones (qvis ver-
 bis ex Hispanorum sententia omnia & singula comprehenduntur)
 competiren oder competiren könnten anß die Erbschafften ihrer Catholi-
 schen Majestäten als ihrer Eltern in Ansehung derselben ihrer Person o-
 der auff andere Art und Weise/ oder unter was Nahmen bewußten oder un-
 bewußten/ diweil sie von allen diesen Dingen von was Natur und Be-
 schaffenheit Sie auch seyn möchten/ müste secludiret und ausgeschlossen
 bleiben, Recueil. p. 10. Qvovis Vid. App. ad Contin. XV. D. E. parte II.
 Ipsa in utramque partem edita Scripta sunt, pro Gallis Tractatus
 de Juribus Reginae Christianissimae, Dialogus de Juribus Reginae,
 Notae in Scripta duo contra Reginae jura edita. Pro Hispanis Tra-
 ctatus Petri Stockmans de Jure Devolutionis, Clypeus Status & Ju-
 stitiae, seu Bouclier d' Estat & Justice, Deduction wodurch mit ausbin-
 digen rationibus bewiesen wird/ daß in dem Herzogthumb Brabant kein
 Devolutions-Recht gültig sey &c. Qva Vid. in Append. ad Continuat.
 XIV. XV. & XVI. Diar. Europ.

IX. Tandem Hispania & secuto Bello Gallo Belgico A. MDCLXXIII. im-
 plicata fuit, Fœdusq; in XX. Annos cum Belgis M. Augusto initum, inde
 Bellum

Bellum Gallis indictum in Belgio Regio M. Octobri, Madriti allisque Hispaniæ locis M. Decembri, sed iterum cum ingenti iactura Ditionum Hispanicarum Neomagi A. MDCLXXIX. M. Decembri compositum, relicta Gallis tota Burgundia, executisque de novo partibus Belgii, quarum series breviter exhibita *prec. §. III.* Verba Articulorum, prout nuuc in manibus nostris sunt, hoc tenore constant: Der König in Frankreich soll würrtlich behalten / inhaben und genießen / so wohl die ganze Graffschafft Burgund / sonst die freye Graffschafft genant / sambt denen dazu gehörigen Städten / Festungen und Länden / worunter auch die Stadt Wisang mit ihrem Bezirck begriffen seyn soll / wie ingleichen Valenciennes mit ihren Zugehörungen / Bouchain und ihre Zugehörungen / Condé und ihre Zugehörungen / wiewol diese Stadt für ein Glied der Landvogthei Aeth gerechnet worden / Cammerich und Cambresis Aeth / St. Omer und ihre Zugehörungen / Ypern sambt ihrer Landvogthei / Warwic / Warneton auff der Eys / Poperinge / Bailleul und Cassel mit ihren Zugehörungen / Bauvay und Maubeuge, mit ihren Zugehören. Gemeldte Graffschafft Burgund / sambt denen darzu gehörigen Städten / Festungen und Länden / worunter auch die Stadt Wisang mit dero Bezirck begriffen / wie ingleichen gedachte Städte und Festungen Valenciennes / Bouchain / Condé / Cammerich / St. Omer / Ypern / Warwic und Warneton / Poperinge / Bailleul / Cassel / Bauvay und Maubeuge / dero Aemtern / Vogtheien / Regierungen / Probesteyen / Sehten / Herrschafften / Herrlichkeiten / Anzund Zugehörungen / wie solche inmer Namen haben mögen / sambt allen Menschen / Lehnseuten / Unterthanen / Städten / Flecken / Dörffern / Weilern / Wäldern / Flüssen / Plattenländen / Salzgruben / und allen und jeden Sachen / so darzu gehören / sollen vermittelst gegenwärtiger Friedenshandlung der Aller-Christlichsten Majestät / dero Erben / Nachfolgern / und Erbnahmen unwiederrusslich und zu allen Zeiten / sambt allen Rechten des höchsten Gewalts / Eigenthums / Königlichem Pfarr- und Schus-Rechten / Gerichts-Zwang / Benennung / Prærogativen und Vorzügen auff die Bisthümer / Haupt-, oder Dom-Kirchen / Abtheyen / Klöster / Würden / Pfarren / und sonst allen andern Pfründen / welche in besagten abgetrennten Länden / Plätzen und Aemtern gelegen / nebst einigen Abtheyen / denen gemeldte Klöster unterworfen sind / auch allen andern Gerechtsamen / die hievor dem Catholischen Könige zu gehören haben / ob dieselbe schon

allhier nicht benahmet worden / verbleiben ohne daß die Aller-Christlich-
ste Majest. in das künfftige / auf einige Weise es sey mit Recht oder Thät-
lichkeit / von dem Catholischen Könige / dessen Nachfolger / oder andern
Fürsten seines Hauses / oder durch wen / und unter was Gebot und Ge-
legenheit es auch geschehen solte / in gemeldtem höchsten Gewalt / Eigen-
thum / Gerichts-Zwang / Gebiete / Besitz und Niesung aller gedachten
Länder / Städte / Plätze / Schlösser / Güter / und Herrlichkeiten / Prob-
steien / Herrschaften / Landvogtheien und Aemtern / wie ingleichen aller
andern Deter und Sachen / so darzu gehören / möge verhindert und be-
unruhiget werden.

IX

Negociorum Italicorum materies potissima fuerunt Regnum Neapo-
litanum & Ducatus Mediolanensis, quorum Dominum Reges Galliae
præteritis seculis sæpe quæsiuere, tandem vero Articulis Crispiciacensi-
bus & Cameracensibus abdicarunt. Controversia cum Sabaudia Ducibus
varia extiterunt. Francisc. I. cum Carolo Sabaudia Ducis Bellum inferret,
Sabaudiam jure matris sibi deberi, Nicram quoque Villam Francam, Tu-
rinum in fide Comitum Provincia fuisse ac injuste à Sabaudis detineri
similiave causatus fuit, cum vera interim causa odium Caesaris esset, in
cujus amicitiam Carolus se insinua verat, exultq; tunc Ducem omnibus
ditionibus suis, quibus ille demum dictis Articulis Crispiciacensibus
& Cameracensibus restitutus fuit. Belli sine præcedentis seculi suscepti
materies fuit Salassiorum seu Saluciarum Principatus, quo tandem
Henricus IV. An. MDC. cum antea Sabaudis iterum toto fere Ducatu
exutus fuisset, cessit, accepta loco ejus tot Bressia h. omni intra Rhodanum
à Geneva urbe tractu, ipsaq; fluvio comprehenso, Burgi arce, Seisselio,
Daira Chausio, Arlaponte, Chava, Castello: Quæ quidem commutatio
plurimis admirationem movit, cum Principatus Saluc. ipsi in Italiam
clavis loco & Hispania interriculamentum esset; Creditur tamen Hen-
ricus id ideo fecisse, quod Bressia Gallia proxima esset. V. Thuan. ad A.
MDC. L. CXXV. *Ynt. Stat. Eur. P. II. Disc. II.* Et memorabilis est Lema-
tum lusus, quo Sabaudus & Henricus se invicem tunc exagitarunt, Sa-
baudo cum Saluciarum Principatum invaderet, Numos emittente cum
Voce, *Opportune*; Henrico autem cum eundem recepisset, Sabaudumq;
propriis ditionibus fere ejecisset, aliis cum inscriptione non dissimili re-
spondente, *Opportunius*. Pacta hæc redintegrata sunt Articulis Chera-
pionensibus A. MDCXXXI. cum iterum controversiarum aliquid ob transi-
tum Exercitus Gallici in causa Mantuana motum fuisset, usq; Pinarolum
Regno

Regno Galliæ adjectum fuit, cujus tardendi consilia jam Articulis Camerascensibus agitata. Mantuæ causa A. MDCXXIX. bellatum fuit, Carolusq; Nivernus in protectionem receptus, Casalibus Hispanorum obfessioneliberata, ac Ducatus Mantuanus & Monferratensibus Carolo vindicatus: *Genuenses* itidem durantibus Bellis Mediolanensibus & Neapolitanis sæpe expetiti, à Ludov. XII. quoq; occupati, sed relictæ iterum in protectione Hispanorum mansere, quos teneri quantopere Gallia Regum interfit dictum P. I. c. VI. §. III. A. MDCXXVI. eis de novo à Ludovico XIII. & Emanuele Sabaudò conjunctim vis illata, cautumq; inter Principes ut Genua & Savona inclusis quicquid Galliæ & Pedimontio adjaceret Ludovico, reliqua Sabaudò cederet; Sed orta inter Duces Belli discordia expeditio irrita fuit. Interim observatum à Politicis superiorum temporum, Principibus Italiæ expedire amicitiam Regis Galliæ tres potissimum ob causas. I. Propter vicinam & terra mariq; ipsis subveniendi commoditatem. II. Ob summas vires, quas Gallia subito colligere Potest. III. Qvod Hispanus hac ratione coerceatur, ne pro libitu cum ipsis agat, V. Tr. Stat. Eur. Disc. II. Quæ quousq; temporis nostro congruant, ipse fluxus rerum hodiernarum palam facit, à quo propius forte abest Savedræ istud Symb. XCV. quo Italiam Isthmo inter duo Maria quiescenti comparat, eoq; Hispanorum pariter ac Gallorum amicitiam ipsi suadet.

XII.

Qvid Pontificibus Maximis & Regno Galliæ intercesserit ex parte dictum *Notic. Dign. III. Diff. XII. cap. I. §. VII.* Neque ignota hodiernum Ludovici XII. à Julio II. facta proscriptio, sed qui inanes istas diras contraria obnuntiatione generose revocavit, ciso etiam aureo Numo, qui Titulos Regis Francia Regniq; Neapolitani cum hoc Elogio: Perdam Babylonis Nomen. *Thuan. L. I.* Et nostro tempore Ludovicus XIV. non dissimilia Alexandro VII. minitari visus fuit, violato Romæ Anno LXII. à Consensibus Legato ipsius Duce de Crequy, causisque occupati à Sede Romana Castri & Commachi accedentibus. Sed Pisæ postea Ann. LXIV. res composita fuit, & restitutio Domini Castro Ronciglione Parmensi, Comachii v. Modenensi in certum tempus promissa, Nepotibus Pontificiis injunctum, ut Regi probarent innocentiam suam in commissæ à Consensibus

32
 facinoræ, Corsenses vero violatæ Gallicæ Legationis rei ex urbe pulsi
 & æterno exilio mulctati. V. Articulus Pacis in Diar. Europ. Continuat.
 X. pag. 68. & seqq. Impatientiam Regis in Pontificem M. testantur ver-
 ba Literarum, quas paulo post tumultum Corsensium ad Alexandrum
 VII. exaravit: Nous ne demandos rien à Vostre Sainteté en ce recontre,
 puisq^{u'} elle à fait une si longue habitude de nous refuser toutes choses & à
 tesmoigner jusques icy tant d' aversion, pour ce qui regarde nostre person-
 ne & nostre Couronne, q^{ue} nous croyons, qu' il faut mieux remettre à sa
 prudence propre ces Resolutions, sur les quels les nostres se regleront,
 Souhaitant seulement, q^{ue} celles de vostre Sainteté soient telles quel-
 les nous obligent à continuer de prier Dieu, qu' il conserve tres St. Pere
 vostre Sainteté au Regime de nostre Mere St. Eglise. *Concilia*, quæ Pontifex
 M. hoc in negotio Regi Hispaniæ proponi curavit, confiterunt ob-
 latione Tituli *Protektoris Ecclesiæ*, juxta *Ordinarium Titulum Catholi-*
ci, Prærogativæ deinde Decreto pro Corona Hispaniæ concessorum
 in Hispaniæ Regnum translatione. Sed Hispanus ea generose rejectit:
 Der Titel des Catholischen Königs / sey so herrlich und ansehnlich / daß
 der eines Protektoris wenig oder gar nichts könne hinzuthun / als welcher
 nichts anders sagen wil / als eben das / was der ganzen Welt allbereits
 bekannt ist / nemlich daß die Kron Spanien eine rechte wohlgegründte und
 Catholischen Religion sey / demnach nur keine wohlgegründte und
 rechtmäßige Ursache vorhanden / weßwegen man zu Beschützung des
 Heil. Stuhls sich also verbinden solte / so würde solcher Titel bey
 jederman das Ansehn haben / als wann er bloß erbettelt / oder heraus
 geschmeichelt und also ganz lächerlich auff Ihr. Majestät Haupt ge-
 setzt wäre / &c. Die præcedenz betreffend / so sey das eine præroga-
 tiv, derer sich die Frankosen so wenig gebrauchen / daß sie in gemei-
 niglich sich beyde Abgesandten mit einander vergleichen / daß sie in öffent-
 liche functiones sich nicht zugleich wollen einstellen / noch finden lassen /
 sohaner Accord die Sache gleich aufhebet / und unter den Princ palen
 eine Gleichheit machet &c. Was aber die Translation der Privilegien
 der Gallicanischen Kirchen anlangt / so komme Ihm solches für als eine
 Sache / darüber sich ein jeder / der davon höret billig zum höchsten ver-
 wundern solte / daß nemlich ein so kluger und verständiger Pabst / wie Jh. Heil.
 sind / habe glauben können / daß Frankreich solche Privilegien / die von so

vieleu Pöbsten ihnen rechtmäßiger weise ertheilet und confirmiret worden/ Sich solte wegnehmen lassen/ und daß Er nicht zuvor gesehen hat/ was für schädlichen Anfang das bloße Geschrey solcher Translation nach sich ziehen könnte vid. *Diar. Europ. App. ad Contin. XIX. Quod-que Turca eodem tempore in Europa tumultuaretur, non infulsum Phrenoschema concinnavit, quisquis fuit, Autor imaginis pugnantium Caponis & Galli, ac juxta istos Coqui Turcici cultrum rei culinariæ apparantis cum inscriptione: Jam mea res agitur: Cui seqq. Rythmi Gallici adjecti.*

I^r Auteur.

CHers spectateurs approchez
Et ce combat regardez :
Ou le cocq saute de furie
De quoi le chapon se rie,
C' est pourquoi il vaudra mieux,
De les accorder tous deux.

Le Chapon Romain.

Le chapon Romain voyant,
Le cocq ainsi s' eclatant
Au combat pour resister
Hardi se va preparer,
Et excite sa chaleur
Pour demanstrer sa valeur.
Mais je crains que son effort
Ne le gardera de mort :
Car le cocq de grand rudesse,
Le pourchassera sans cesse,
De ses ailles le frappant
Et de son bec tres picquant,

Le Cocq Francoys.

Le cocq fort anime d' ira,
Contre le chapon se vire,
Pour lui faire sentir a l' heur
Les effets de sa fureur :

Et ses ergots il aiguise
Pour finir son entreprise.
Car il fait tout son effort,
Pour bien tost le mettre à mort.
De ses ailles il debat ;
Pour s' eschauffer au combat,
Et levant sa creste il lance
Ses ergots dedans sa Panse.

Le Medeateur.

Messieurs qui de vous pourra
Dire ce qu' il en adviendra,
Veu qu' ils sont s'eschauffez,
Et tierement animez :
Ils se per droient bien tout deux,
Cest pourquoi il vaudra mieux,
Que tost y remédiant,
On aille les accordant.
Ce coup nous seroit fatal,
Et nous touche en general ;
Car leur perte accablera.
Tout, & à rien nous redra.

Le Cuisinier.

Mais voice le cuisinier,
Regardant ce combat fier,
Qui me la main aux couteaux,
Pour leur faire sentir des maux,

Xxx 3

ca

Car si le cœq vehément,
 Suit le chapon ardemment,
 Bien tost ill atterrera,
 Ou en suite le mettra,
 Puis ce cuisinier rusé,
 Le voyant si bien graisé
 De ses mains le ravira,
 Si le bon Dieu n'empeschera:
 Les Poets on beau de feindre
 Des trois Furies, & les depeindre
 Ayantes les cheveux de vipere,
 Et allumans le feu de guerre;

Voicy la Megere veritable,
 Un bout feu plus effroyable,
 Le Tyre cray Prince des Tenebres
 Jettant sur nous flammes funebres
 S'en va offrir a Mahomet,
 Son Dieu d'Enfer & faux Prophet,
 Un holocaust de Germanie.
 En puis de toute la Chrestienté,
 O la chose digne de pitié.
 Qu'il Perc d'Eglise & Fils aisé,
 En fin tous deux, le Papa & Roy,
 Al Infidel viendront enproyl

Ab alio in remistam hoc Disticho lusum fuit;

Agnoscit se Romaream, miremur Amici,
 Ad cantum Gallipœnituisse Petrum,

XIII.

Negocia Gallorum cum Imperio eodem, quod de rebus Hispanicis allegavimus; fundamento nituntur, Regibus Galliarum emulatione quadam ac studio impediendi progressus Austriacos, Imperii incrementis serio obstantibus. Hinc Franciscus I. Rex Galliarum per Pamam Leonem X. Imperator Orientis proclamari voluit, eo quod hi hoc modo, ut Imperatoribus Germaniarum anteponeretur, eo quod hi Imperatoribus Orientis recentiores essent. Idemque Carolus V. li-
 ter appellavit, quam Regem Castiliarum. Confer. præced. Cap. I. §. XIII. Ex eadem ratione fluxit istud dissidentes à Cæsare Principes fovendi studium, quod exemplis Francisci I. & Henrici II. imprimis constituit, quibus nihil antiquius fuit, quam Protestantes Germaniarum contra Cæsarem juvare, utut Protestantibus in proprio Regno suo maximopere adversarentur, eoque Henrici II. & Mauricii Electoris Saxoniarum fedus, quod appellabatur Chamborticum, tantopere commendat Ancellus Henrici IV. ad Principes Germaniarum Legatus ap. Thurn. Hist. L. CXVII. Idem deinde Ludovicus XIII. & Ludovicus XIV. inito cum Svedis federe confirmarunt; Henricum IV. etiam animum Imperio applicuisse Scriptores istorum temporum passim observant: Vid.

Forstn-

Forstn. in Lib. VI. Ann. Tac. p. 862. Indeque quod fœderatis in Germania contra Imperatorem in causa juliacensi & aliis opem laturus crederetur, interfectum fuisse aliqui, licet sine fundamento, suspicati sunt. Successit tandem transactio inter Imperatorem nostrum & Regem Gallia: inſtituta Anno MDCXLVIII. & Articulis Pacis Germano-Gallia: confirmata. De Locis quæ Gallo tunc cessa fuerunt §. II. actum; Ex adverso autem Rex Gallia: se recepit Archi-Duci Oenipontano Ferdinando Carolo pro compensatione partium cessarum III. Milliones librarū Turonensium triennii spacio soluturum, item duas Tercias debitorum Camera: Enfishemiana: suscepturum, item duas Tercias debitorum Camera: Enfishemiana: suscepturum &c. *Vid. Art. Pac. Germano-Gall. in Theatro Pacis A. LXXIII. edito, item in Append. ad Hist. Brachetij. p. 104. & seqv.* Sed nec pecuniæ iusta solutio secuta, nec finis impositus agitandis adversus Germaniam consiliis; ideo plurimæ prætensiones in Civitates Alsaticas posthac quæsitæ: Mox A. MDCXLVII. imminente Bello Hispano-Belgico Castellæ Hassiaca ad Rhenum petita, obtinenda quoque, nisi aliunde maturius occursum fuisset; Inde occasione Belli Belgici A. MDCXLXII. Germania: denuo aperta vis illata, tandemque factum, ut Pacificatione Neomagenſi A. MDCXLXIX. Menſe Februario Friburgum cum locis eo pertinentibus loco Philipsburgi Regi Gallia: cederetur: Quæ pluribus infra edisserenda in Historia Germania:.

XIV.

Parlamentorum in Gallia præſens uſus vix aliſus, quam ut privatas lites dirimant. Singulis ſui Præſides, Senatores, Procuratores Generales & Advocati Regii. Quæ originem creduntur *Missis* ſucceſſiſſe *Dominicis*, quorum naſcente Regno Gallia prima autoritas fuit, hinc dicto nomine, quod extra ordinem in Provincias mitterentur à Rege Domino dirimendis controverſiis, quam ipſi parlamentarii allegarunt in Comitibus Notabiliſſim A. MDCXVII. Rothomagi celebratis ap. *Gramond. LIII. p. 183.* Numerum & Ordinem docuimus *Pac. VI. §. II. ſin. Pariſienſe* Supremum eſt, à quo & Ediſta Regia confirmari, ſ. phraſi uſitata, verificari ſolent. Id v. utrum in ſpeciem fiat, an ut robur aliquod inde hauriatur, iſ facile æſtimabit, qui abſolutam hodiernoram Regum Gallia: Monarchiam conſideraverit. ideo cum An. MDCXX. procraftinaret Ediſta pecuniæ populo exitioſa Actis inſerere, Væraus Procancellarius Ludovici XIII. præſente Rege ipſi obijcere: *Præpoſtere juſſis obſtructum fuiſſe: Primam aut alteram ad ſummum ad-*

mani-

monitionem permissam esse, si perisset Rex propositi tenax, superesse cecam obedientiam. Instituta apud Gallos Parlamenta mollienda, non adimenda Regibus potestati, qui secus dixerit plane ignarum esse aut contumacem; Eo circulo circumscribi Parlamenti potentiam: Quod extra fiet conatus esse irritos, corporisq; in animam, (per quam stat & vivit) motus ferocitate truces, impotentia imbelles, quæ gratis à Regibus publica libertatis amantibus concessa Parlamenti: Ut de Edictis censeant, male ab ipsis in Officii necessitatem transmitti: Posse pro Regis arbitrio adimi, quæ precario possidentur: Edictorum & de Rep. cognitionem Parlamenti indubitam penitus, nisi quatenus Regi placuerit; Inhibente eo, ut sæpe inhibet, privatorum esse judicia, nulla autoritate fulcita: Privatus controversias in Parlamenti, causas publicas arctiore in Concilio transigi oportet, Rege coram. Pertinaci Edictorum refutatione instrui perniciose potest, Rege coram. Pertinaci Edictorum refutatione instrui perniciose potest, ut Regum jussis contradici possit, ut alieno arbitrio regnent, non aliter valiturus ipsorum Legibus, quam si Senatus Consulto firmentur. Exhiberent se posthac in officia quisq; sua, quod cæca obedientia fecerint, qui contra faxit, exciturum in se Regis iras, proximoque perduellioni crimine & daturum impotentia specimen & pænas luiturum &c. ap Gramond. L. V. p. 277. Cui responderunt quidem, & coarctam Parlamenti de Edictis cognitionem, usu deinde confirmatam ostenderunt: Ludovicum XI. Parlamenti membra, à quibus repulsam passus fuerat, postquam tempore ira defœvisset, Patres Patriæ appellasse, gratias ipsi egisse, rogasse enixius, ut perstarent posthac iisdem in Remp. fide & animo, malle se Regem esse tam strenue audentium, quam parasitorum, quorum adulatio exitiosa sit Regibus æque ac populo; Hunc tamen regnandi fuisse avidissimum, ac de eo circumferri, non ante pleno jure regnasse Reges & positam ab ipso auctoritatem Regum extra ephebos. Nec minus Parlamenta adhibita administrationi publicæ. Postcaptum ab Anglis Johannem Regem Proceres Regni una cum Parlamento prospexisse, nequid detrimenti Resp. caperet, restitutasque res Gallicas sapientibus Parlamenti consiliis: Carolum V. cognomine sapientem Bellum indixisse Anglorum Regi Edvardo III. Parlamenti consilio Aquitanix & Pictorum Provincias recepisse: Parlamenti debere reconciliationem familiarum Aurelianensis & Burgundæ. Oppressum à Julio II. P. M. Ludovicum XII. ex consilio Parlamenti sui prospexisse auctoritati Regiæ; Eundem Senatum huic Ludovico fu-

co fuisse autorem nuptiis filiarum cum Francisco I. ineundis, atque tunc ad Turones vocatos Parlamenti Proceres autorando facto: Franciscum I. Ludovici successorem praelio infelici in Italia victum & captum à matre Parlamenti opere regno restitutum. Adhuc Carolo IX. regnante latam Legem, quæ vocatis Principibus & Regni Gallici Primoribus in arctiore Regis Concilio cautum, si quæ ad fidem Catholicam aut rem Galliarum spectantia proponi opus, ut non alibi proponerentur, quam in Parlamento; Id actum magno omnium Ordinum applausu, provisumque dein in Parlamento per celebre Edictum, cui à mense Julio nomen, ne quid detrimenti Respublice caperet. Denique ipsam Regis Matrem Galliarum Regentem & Regem paulo post maiorem ætate solenni placito pronunciatum. Vid. cit. l. Gramond. pag. 280. 281. Sed prævaluit nihilominus Regis Autoritas: Similia exempla collegit Hippol. à Lap. de R. St. & Burgold. P. I. Diss. VI. n. 6. Nunquam vero durior sortem, quam nostro tempore Parlamentum subiit; Et parsejus Ann. MDCLXI. cum adhuc præfractæ inhæreret potestati suæ, à Rege in exilium ire iussa fuit, reliquis exemplo illorum sapientibus & Regis supremam potestatem adorantibus. Plura de Natura Parlamentorum, & reliquorum Ministrorum Justitiarum Vid. in Libris de Statu Regni Galliarum; Et An. MDCXXXIX. prodiit Girardi Advocati Curiarum Scriptum, à Jac. Jolly Parisiis editum: *Trois Livres des offices de France; Le Premier des Parlemens & officiers d'iceux: Le second des Chanceliers, Gardes des Sceaux &c. Le Troisième des Baillifs, Seneschaux, Prevots, Juges &c.*

XV.

De Paribus Franciarum actum Notic. Dignitat. Illustr. Dissertat. VII. cap. I §. V. De aliis Dignitatibus Galliarum ead. Dissert. & seqq. Ordines præterea Gallia tres habet, Clerum, Nobilitatem & Tertium ordinem, *Le Clergé, La Noblesse, Le Tiers Etat*: Tertius ordo Magistratibus, quos Subalternos vocant & minore populo constat; Nobilitas Nobilibus, qui arma profitentur. His Comitibus Galliarum Generalia constant, quæ haberi invaluit, ubi pravorum libidine aut desuetudine Legum vetera Regni jura, quæ fundamentalia vocant, aut convulsa penitus, aut ne convellantur, justus est timor. Nec valent Politicæ Leges, nisi in quas trium ordinum consensus est; Qui tamen non sufficit, confirmare enim Regium est munus pro arbitrio. Gramond. Lib. I. p. 58. Plura vid. in Scriptis de l'Etat de la France.

Jus Gallicum duūm generum hæcenus fuit, Scriptum & Consuetudinarium: Scriptum Romanum est, Consuetudinarium mores & consuetudines Gallorum propriæ. Quo quidem respectu & Jcti Gallici Galliam in duas partes dividunt, in Provincias Juris Scripti, quæ Jure Romano utuntur, & Provincias, Consuetudinarias, quæ Consuetudinibus propriis reguntur. Provinciæ Juris Scripti generaliter omnes sunt, quæ Territoriis Parliamentorum Tholosani, Burdegalenfis & Gratianopolitani comprehenduntur, in quibus omnes causæ secundum Jus Civile Romanorum exacte judicantur, tanto cum juris hujus amore, ut cum aliquæ earum ad coronam redirent, conditionem apposuerint, ne Legibus & Consuetudinibus Gallicis obnoxie essent, sed omnia judicia ex Jure Romano exercerentur. Quod etiam in ipsis appellationibus ad Senatum Parisiensem observatur, ut causæ earum ab his Provinciis profectæ ex Jure Romano decendantur. Juris Consuetudinarii prima origo à Francis, Vandalis, Burgundionibus, qui variis in partibus Galliæ egerunt. Quibus postmodo Reges Francici suas addiderunt Constitutiones pro regimine Gallorum, quæ omnes generali nomine *Legis Salicæ* appellatæ sunt, notusque est celebris Legis Salicæ hujus Articulus de Fœminarum successione in Terrâ Salicâ, de quo Angli Gallicique bello diuturno certarunt & Jcti Gallici adhuc contendunt, utrum de Terra Coronæ Regiæ sola, an etiam de privatorum hereditatibus intelligendus sit? Legem Salicâ deinde Carolus M. auxit suis Capitularibus, ipsique XXIII. Articulos addidit. Sed secuto Capetinorum Regimine in consuetudinem abiit, Regibus novas Constitutiones pro Majestate suâ facientibus, quarum quidem priores pleræque temporum injuria perditæ sunt, ex vero quæ post D. Ludovicum & ab A. MCCXXXIX. prodierunt conservatæ & editæ apud Gallos habentur, quæ in immensum numerum jam excreverunt: Quo factum etiam, ut posteri Reges de Jure Gallico inde formando sæpe cogitaverint, & Henricus III. in Conventu Ordinem Blesensi tale munus Juris Gallici ex Consuetudinibus Provinciarum & Regum Constitutionibus colligendi demandavit celeberrimo Jcto Barnabæ Brissonio, aliisque primariis Galliæ Jctis, qui illud perfecissent, nisi Regis & Brissonii mors propositum interrupisset. Vid. plura de hisce talibus ap. *Arth. Duke de l'usu & Aut. Jur. Civ. Rom. L. l. c. V.* Sed feliciter res hodierno Seren. Regi Ludovico XIV. successisse vide-

videtur, cuius autoritate ac jussu Codex ita dictus Ludovicianus MDCLXVII. in normam exercendorum judiciorum introductus fuit: De quo, cum alia ad manus non sint, ita Autor *Diar. Eur. Contin. XVII* p. 671. Mittwoch am 6. 16. saß der Ober-Präsident des Parlaments zu Paris in der grossen Kammer / und gab die Abschiede nach dem Codice Ludovici: Dieser befahl danehest den procuratoren des Parlaments an / daß sie den Codicem examiniren und ansehen solten / ob etwas darinnen enthalten seyn möchte / das nicht werckstellig könnte gemacht werden; Vorauf nachgehends die alten Procurotores dem General-Procuratorn, Harley/Bittweise vortrugens / warumb sie den Codicem Ludovici in etlichen Stücken zur Execution nicht bringen könten. Nichts destoweniger ward wöchentlich mehrmahls Versammlung gehalten beyhm Staats-Rathe / Hn. Puffion, umb auch den andern Theil des Codicis begreifend die Criminal-Sachen / vollends in Richtigkeit zu bringen. Nicht lange hernach stießen der Ober-Präsident und der General-Advocat / Herr Talon, ieder sich mit einer wolsprechenden Rede in Parlament hören / worinnen sie des Königs Victorien, und insonderheit dessen Sorge für die Ruhe der Gemeine / sehr umbständig mit anführen / und daß zu solchem Ende der Codex Ludovici mit in Execution müste gebracht werden / wobei der Herr Talon insonderheit den General-Procuratorn des halben rühmere. Nach diesem wurde beyhm Staats-Rathe eine Schrifft eingebracht / vermittelst welcher der König haben wolte / daß man in Sachen die Sr. Maj. betreffen / den Codicem Ludovici nicht gebrauchen solte / auch nicht bey den Electionen / und so oft sich deswegen Schwierigkeit hervor thäre / solte man es Sr. Majestät hinterbringen; Unter dessen ward in dem Parlamente allweil auff mehrgedachten Codicem gesprochen. Cæterum inter celebriores Consuetudinum Gallicarum Scriptores sunt: Le grand Coustumier general contenant toutes les coutumes generales & particulieres du Royaume de France & des Gaules par Charles du Moulin. Pandectes ou Digestes du Droit François par Louys Charondas le Caron JC. Paris. T. II. La Bibliothèque ou Tresor du Droit François, auquel sont traitées les matieres civiles, criminelles & Beneficiales tant réglées par les ordonances & Coustumes de France, que décidées par Arrests des Cours Souveraines par M. Laurens Bouchel Advocat en la Cour de Parlement, &c.

Regnum Galliz ut superioribus Annis per *Ministros Status* administratum fuerit, Orbi notissimum est, quemadmodum & olim sub prima Merovinorum familia tales admisit, licet alio & quidem *Majorum Domus* nomine. Sed horum potentia eo usque excrescebat, ut ipsi juberent, decernerent, sua autoritate rescripta conderent, solo Regio titulo relicto Regibus. Cujusmodi exemplum de Carolo Marcello occurrit in *Constitutionibus Imp. Goldasti T. I. p. 14.* unde factum tandem, ut ipsi loco Regum se throno intruderint, & Pipinus Major Domus ejecto Childerico Regnum occuparit. V. pluribus de Majoribus Domus Regia libellum *versuti* Scriptoris in Tom. II. Script. Gall. du Chesne p. 1. Conf. Boxhorn. in Hist. Univ. Henricum M. plurium consilio & autoritate res publicas concessisse, nec unquam in unum contulisse Imperii molem, Scriptores Vitæ ejus passim annotant: Ideo cum Rosnæus qui credebatur primas in Aula ejus tenere, aliquando instantius rogare, ut Henricus Petro Fenouilletto, Viro docto & Ecclesiæ insigni Episcopatu Pictaviensem conferret, Rex præter omnium opinionem Episcopatum hunc Abbati Rochepozzo contulit. Paulo post v. cum vacaret Episcopatus Mompe-liensis, proprio instinctu misit quæsitum Fenouilletum, venientique se conferre Episcopatum hunc dixit, sed ea lege, ne cui alii, quam sibi soli eum acceptum ferret. V. *Prefixè ad A. MDCII. Conf. Gramond. Lib. I. f. 9.* Sed statim post mortem ejus transmissa in Reginam, Ludovici XIII. matrem administratione, *Marchio Ancraus* nomine gentilitio Conchinus dictus emerfit, qui titulo Marefchalli Galliz primum ministerium capessivit, sed seu quod insolentius se gereret, seu quod invidiæ declinandæ impar esset, jussu Regis obtruncatus & mox frustillatim discerptus fuit A. MDCXVII. d. 24. April. in cujus Tragicum occasum à Maphzo Barbarino post P. M. Urbano VIII. hoc Epitaphio tunc lustum fuit:

Eheu rerum vices! Gallicum Sejanum, Regno propinquum, Regi proximum penitens aut fatigata fortuna destituit. Principum invidia victima mactatur, ut Sacer homo saginatus sanguine publico Galliam expiet: Ferrum expertus, male qui cupivit aurum. Regum qui vivus in partes secuit, mortuus secatur in frustra. Æquius an immanius; Divis, sibilu, inclamationibus, plebs furens justa fecit: Tracto, discerpto, nullibi aut ubique sepulto, Eheu quam dissimili exitu clauditur aulicorum fabula: O rerum vices! O fata! Vid.

Vid. pluribus *Gramond Lib. II. pag. 126.* Et Appendicem ad Autorem *des Histoires des plus Illustres Favoris*: Secutus *Luyneus*, qui Regi svafor cadis Ancræ fuisse creditus, unusque secuto tempore omnia possedit ac distribuit immensa auctoritate, sed brevi, quippe Epidemica lue mortuus An. MDCXXI. & minori cum Regis ac suorum, quam creditum, disiderio, nec sine tristi humanæ vitæ speculo, ut, dum nondum exhalaverat animam, deessent amici, familiares, Medici, & supellex omnis: De quo Vid. *sæpe cit. Gramond. Lib. XI. p. 520.* Hunc excepit *Cardinalis Richelius* & *Richelium Mazarinus*, uterque feliciori cum progressu & exitu, neuter tamen ab omni fortunæ sequioris impulsu immunis. Statim enim post eadem Ancræ, Richeliū tunc Episcopum Lucionensem. Avenionem in honestum aliquod exilium migrare oportuit, quo in secessu etiam libros contra Reformatos consignavit. Vid. *Gramond. loc. proximè cit.* Nec si in vivis mansisset diutius, summo loco staturus fuisse putatur, Rege prementis potentia pertæso, multaque de moribus ejus conquesto. V. *Priol. Lib. I. cap. III. IV.* Mazarinus autem aperto exilio Galliam relinquere coactus fuit. V. *præc. §. IX.* Interim fortuna utrique serviit, quod Principes Servatores & Vindices haberent. Richelius Regem ipsum adversus blanditias maternas obdurandum, quem etiam primum motā, mox planè exclusā Matre rexit; Mazarinus Reginam, quacum & communem invidiam sæpè sustinuit. Origo ipsorum dispar erat, Richelius in Gallia natus trito jam à Majoribus itinere supremam dignitatem adiit; Mazarinus in Sicilia progenitus nemine præeunte ad culmen istud evasit; Ingenium Richelii erat acre & vehemens, Mazarini subtile & morarum patiens. Richelius in Rempubl. omens curas consumebat. Mazarinus ita Reip. consulebat, ut sua etiam respiceret & communes cum privatis rationes conjungeret. Richelius severior erat, sed in superbiam inclinans; Mazarinus humanior, sed avarus. Tempora nacti sunt diversa, Richelius turbatam Rempubl. & tum Protestantium bellis tum discordia Principum accisam; Mazarinus magis pacatam, & in qua factiones pleræque sublatae erant, quæ & similia V. in *Keuchenii comparatione Cardinal. Mazarini & Richelii*, quam & hoc alloquio ad Galliam claudit:

Par impar, tamen ambo pares virtutibus, ambo

Ingenioque pares, Imperioque pares.

Yyy 3

Richel.

*Richelius Regni fautor sit Julius Auior,
Ambo decus sceptris constituere Tuis,
Disce quod advertas, pia Gallia, disce quod istis,
Rexerit Imperium dextra sinistra Tuum:
Nempe salus, Lex summa, Themis, Rex, omnia Regis
Omnia Cardinibus ritè steterè suis.*

Confer. Autor Vitæ & ministerii amborum Richelii & Mazarini. Obiit Cardin. Richelius M. Decembri A. MDCXLII. Mazarinus A. MDCXLI. d. XXVII. Februarii, cujus mortem quam ægre Rex rulerit, testantur literæ ejus ad Regem Hispaniæ datæ, quas V. in *Diar. Europ. Cont. V. p. 510.* Ejusdem Testamentum testem amplissimarum opum ipsius, habes *ib. p. 411. & seqq.* Richelii TESTAMENTUM POLITICUM hoc circumfertur;

AUTURUS è vita loquor vera, eo momento, quo nemo mentitur, audi posteritas verba extra vitam prolata & viva, lege testamentum ultra tempus scriptum ne fallat, intra æternitatem ne pereat.

Electus in primum Regis mei Ministerium, id primum intendi, ut Regem meum facerem Regum primum, volui Christianissimum esse & potentissimum, volui primogenitum esse Ecclesiæ & Europæ, volui esse Justum, ut sua Orbi restitueret, & Orbem sibi. Hac prima mea cogitatio, Majestas Regis, altera magnitudo Regni.

Inveni Galliam minorem seipsâ, decreverant omnia præter linguam, hæc quoque excedebat Galliam & erat Gallica, populi oîum subditi negabant se esse non-fros lingua nostra, Galli erant ut hostes Gallorum, armabatur Gallia in seipsam, utebatur hostis nobis in nos ipsos, & victus, & victor Gallus erat; idem fortis in gloriam alienam, & perniciem suam.

Hic igitur ministerii mei scopus, restituere Gallia limites, quos natura præfixit, reddere Galli Regem Gallum, confundere Galliam cum Francia, & ubique fuit antiqua Gallia, ibi est ædificare novam.

Tria opponere se votis meis, obstitabat Gallia ipsa sibi hostis sui, obstabat Hispania, quæ ex Orbe facere unam domum cogitabat, si Galliam efficere posset partem domus; Obstabant finitimi populi, idcirco amici Hispania, quia hostes esse non poterant.

Ut pererrumperem hos obices conciliaui Galliam sibi, ut extra se hostis esset; Occupavi Hispaniam domi, ne esset negotiosa foris, ostendi sociis libertatem, & regi aliquos etiam invitos liberos esse.

Duo malè habebant Galliam, hæresis & libertas, emendavit utrumque malum Ludovicus armis suis, & consiliis meis.

Primum malum adeò excreverat, ut intra unum regnum plura regna censerentur; Tolerata à Regibus Religio, legitimum Regem vix tolerabat, ex ducentis arcibus securitatis totidem effecerat propugnacula rebellionis. intra centum urbes centum constant Respublicas, intra Rupellam incluserat rebellionem & seipsam: Inde imperabat mari, necessebat fœdera cum hostibus Gallia, partiebatur auctoritatem Regiam, & ne uni Regi serviret, pluribus Regulis serviebat.

Aggressus sum hoc monstrum, quod alii ante me Ministri irritare metuebant, expugnavit Rupellam Ludovicus, & intra unam urbem omnia elementa vicit, recipit trecentas arces anno uno, & singulis ferè diebus triumphavit: Intra Galliam superavit alterum regnum, & bis Regem se fecit, & ne quis de pietate causa dubitaret, pugnavit armis Ludovicus & Deus miraculis.

Alterum Gallia malum erat libertas; Amabatur Regia dignitas non potestas, timebantur subditi, & peccabant ut timeri possent, emebantur obsequia quæ gratis debebantur, redimebantur auro offensiones suppliciis digna, attribuebantur pensiones, ne quis rebellis esset, libertas erat conscientiarum & necessitas criminum, leniebatur malum muneribus & crescebat lenitate.

Ut mederer huic malo, volui amari Ludovicum & timeri iustum; Volui Imperium esse penes unum & penes omnes obsequium, volui deberi amore Regi, non emi, volui aurum virtutis præmium esse non sceleris, volui fidelitatem necessariam esse non liberam, docui obedientiam cæcam, atque hac in parte penè Religiosos volui esse Francos.

Post erectam Galliam, Hispania deprimenda erat, quæ tot annis Galliam oppresserat: Dua res fundabant Hispania majestatem, consilii gravitas, & regni potestas.

Adeo sanctum erat Madritense consilium, ut componere illud omnes virtutes crederentur, præsidebat Religio, ut pietatem rebus præstenderet, aut colorem; Assisteat sapientia, ut res futuras exhiberet, antequam essent, comitabatur fidelitas, quæ tunc tantum revelabat facienda, cum erant facta.

Perturbavi Madritensem sapientiam, dum arcana detexi, occultavi

res futuras ne viderent, praecipui agenda ne inciperent, obiecti res factas ne faciendas decernerent, supplantavi consilia dum materiam subtraxi, impedivi agenda dum prior egi, decoloravi Madritensem sapientiam, dum fucum deteresi, mirata est Hispania revelari arcana quae nondum texerat, evulgari consilia, quae nondum ceperat, & fieri ab aliis quae meditabatur facienda, tunc primum doceri cepit artem sapiendi, quam ante docuerat, tunc imitari coacta est quod invenerat, tunc mirata est Madritum esse Parisiis, nec Parisios Madriti.

Alterum Hispanica fortuna fundamentum erat potentia: Una domus erat & multiplex, eadem & diversa, particula mundi, & mundus minor erat hac parte sua: hac intra se oriri videbat solem & occidere, hac eos mundos invenerat quos Alexander cogitabat, hac tritus Orbis partibus quartam adiecerat, hac cum implere patriam non posset, occupare Europam ambiebat.

Id ut perficeret, exhauriebat novum orbem, ut antiquum diceret: & jam tantum metallorum profuderat, ut rarius aurum esset ubi nascitur, quam ubi venditur: Eo auro emerat Europam fere totam, aut corruerat; Amabant populi hoc metallum, vel timebant, eo primum amicos, deinde socios, postremo servos mercabatur, nulla fere urbs erat, cui Hispania non commodaret, quod deinde repetere.

Nullibi tamen studiosius miscebat hoc venenum, quam intra Galliam, quia emptam putabat Europam, si emere posset Galliam, eo auro corrumpatur fides subditorum, tentabatur favor Nobilium, sollicitabatur amicitia haeticorum, & quorum displicebat fides, eorum emebatur fidelitas.

Ut mederer huic malo, divisi unam domum ne major esset, interrupti commercia ne orbem emeret, ingressus sum domum ipsam, & inveni vacuam, dum hospes occupat, alienam: Centum urbes, septem Provinciae addita tertia sui parte Gallia, imminuta meliore sui parte Hispania, docet quantum acquisierit Gallia, & quantum amiserit Hispania, utraq; tamen recepit antiquos terminos, sed altera amisit novos.

Nec tantum restituui Galliae fines suos, sed Affines (quod erat tertium malum) deferebant Galliam socii, quia eos Gallia deferebat, fiebant amici Hispania, ut servi essent, emebantur promissis, onerabantur titulis & omnis hac amicitia honesta servitus erat.

Osten-

Ostendi Europæ libertatem, dum ostendi Regem, ostendi Ludovicum fortem, ut alios defendere, iustum ne aliena retineret, amicum ut gratis beneficus esse vellet, ostendi Romæ asilum intra Galliam, quod debuit esse Orbi intra Romam, ostendi Italia, Galliam tueri velle quod dedit, non repetere, ostendi Germaniæ liberam esse posse, si neutra esse vellet, ostendi Electoribus quis eligi posse, & quis eligi nolle, ostendi Protestantibus placere eorum libertatem non fidem, ostendi Catalaunis quid sperare possint subditi, si tantum impetrarunt amici, ostendi Lusitanie portum intra Galliam, & Gallia portum intra Lusitaniam.

Sic correxi timorem Orbis, dum ostendi quid timeret, sic docui superari posse, quod victum est, sic ostendi Orbi, praterire atatem Hispania, & redire seculum Gallia.

Perge Ludovice, ut cepisti, absolute victorias, quas inchoasti, ostendi quæ progredi posses, & ubi desinere, ostendi aliena nunc regna, & quondam tua, ostendi quid debeas Orbi & quid tibi,

Accipe librum quem tu ipse distasti, habes in prima parte artem belli, quam ex Heroë desumpsi, habes in altera parte artem pacis, quam ex te pacifico didici, habes in tertia parte artem Regis, quam ex te Rege descripsi, habes ubique artem Ministri Politici, quem tu ipse formasti.

Autor ejus P. Labbé, produitque nuper de novo simul Testamento Eiusdem Christiano eum iudicio Forstneri de moderno Imperii Statu: Sed alius paulo sequius tale in eum protulit,

*Affia Viator, qui properas, quod usquam fuit,
Videbis & audies.*

Hic tegitur.

JOHANNES ARMANDUS DU PLESSIS
DE RICHELIEU.

Clarus Origine,

Magnus Ingenio

Fortuna Eminentissimus.

QUODQUE MIRERIS,

Sacerdos in Castris,

Theologus in Aula,

Episcopus sine plebe,

Cardinalis sine titulo,

CVP. III. DE REGNO

Rex sine nomine,

UNUS TAMEN OMNIA,

Naturam habuit in numero,

Felicitatem in Consilio,

Aerarium in peculio,

Securitatem in bello,

Victoriam sub signis,

Socios in procinctu,

Amicos in Obsequio,

Inimicos in carcere,

Cives in servitute:

Hoc uno miser, quod omnes fecit miseros.

TAM SEculi sui TORMENTUM,

QVAM ORNAMENTUM.

Galliam subegit,

Italiam terruit,

Germaniam quasavit,

Afflixit Hispaniam,

Caronavit Lusitaniam,

Cepit Lotharingiam,

Accepit Cataloniam,

Fovit Sueciam,

Truncavit Flandriam,

Turbavit Angliam,

LUSIT EUROPAM,

POETA PURPURATUS:

Cui scena Mundus,

Gloria Siparium,

Regia Gaza Choragium fuit.

TRAGICUS MAXIME QVI FABULAM

MALE SOLVIT.

Post Regnum suis distributum

Paupertatem populo imperatam,

Dissepato Principes,

Nobilitatem exiliis & suppliciis exhaustam,

*Senatum auctoritate spoliatum,
Exteras gentes, bellis & discordiis vastatas
Pacem terrâ mariq; prostrigatam.*

*Cum fatiscente corpore, animus agrè grandioribus consiliis vegetaret, & nullius
non interesset, aut vivere, aut ipsum mori, jamq; bona sui parte mortuus, ali-
orum tantum morte viveret, de repente spirare desit & timeri.*

**O FLUXA MORTALITAS, QUAM TENUE
MOMENTUM EST, INTER OMNIA, NIHIL!**

*Mortui corpus rheda extulit,
Sequuti pedites equitesque magno numero
Facem pratulerunt sphebi,*

Crucem nemo:

OVIA CURRUS VEHEBAT PUBLICAM.

*Deniq; hunc infulam implet non totum,
Quem Europa non implevit,
Inter Theologos situs magnum disputandi argumentum,
Eidem Regi servavit,
Spem Civibus reliquit,*

Charitatem ab heredibus abstulit,

Quo migravit, Sacramentum est.

HOC TE VOLUI VIATOR:

HIC TE METIRE ET ABI.

Ac ut Mazarinea quoque attingamus, allegamus ex iis, quod à
Dionys. Salvagnio Boessio Consiliario Regio & in suprema Rationum.
Filici in Delphinatu Præsidi in memoriam ejus conditum est, addi-
tum quoque Galeat, Gualdi Historiæ Pacis Pyrenææ à Petro Axenio e-
ditæ, hoc tenore,

*JULIUS hic jaceo, Latus natalibus, ortu
Sicanus, Summo Regni moderamine Gallus,
Alter ab Armando, sed enim quem nemo sequetur,*

MAZARIS, Europa tam notum nomen, iniqua

Ardus invidiæ domitor, qui sedere pacto

Francigenas inter, solerter inter Iberos

TERESIAM, quæ non angustior altera, junxi

Connubio LUDOVICE, Tibi propriamque dicavi

Ille ego Mazarides, qui nulla cade cruentus

Zzz z

Ima

CAF. III. DE REGNO

*Impavido vidit mortis confinia vultu,
Extinctum pullo quem Regia luxit amictu;
Nunc etiam è tumultu Francorum consulo rebus
Usq; adeo fides, quæ verba novissima dixi
Consiliis memori Ludovicus pectore servat.*

Prostant & alia in seqviorem partem de ambobus tradita; Sed quis sine vituperio fuit, cui in arduis versari contigit? In humanum certe publicare occulta clarorum virorum vitia, nec sine ratione Plutarchus in Vita Cimonis scripsit: *Arduum esse, vel potius fieri non posse, uti ullius hominis vita ostendatur, quæ omni vacet macula aut pura sit, ac proinde recitandis honestis veritati satisfieri debere; Offensas autem & vitia, quæ ex aliquo animi motu aut ex temporibus Reip. actionibus intercurrunt pro claudicationibus potius alicujus virtutis, quam pro improbitate habendas, neque in scribendo nimis diligenter & ad amissim explicari, sed veluti rubore fortis humane suffundi debere, quæ nihil boni sincerum, neq; morès ac virtutem edat omnis culpæ expertes: Quam sententiam quoq; suam facit & prolixè tractat iniquus alias Hominum censor Scioppius, L. de Scil. Histor. p. 250. & seqq.*

Hodiernus Status Galliarum quamvis Henrici temporibus accedat, nec unum ferat, penes quem summa rerum sit, selectos tamen arcanorum participes Ministros Rex admittit Dominos Telleriam, Lyonneum atq; Colbertum, nunc Marchionem de Croisfy: Quem ipse Mazarinus morti vicinus destinata mentione commendavit, in eoque plurima se a massæ professus est, præcipue fidem & curam, ac cum limatissimo judicio plerisque mortalium ignotam sinceritatem, quem nemo & qui neminem unquam falleret Priol. L. XI. c. XI.

XIIX.

Inter Singularia Galliarum reponendum vulgare istud: *Galliam Servos non pati: Servos peregrinosque quotquot Gallicos fines attingunt, eo ipso liberos fieri. Vid. Exempla hujus rei ap. Bodin. de Rep. Lib. I. c. V. p. 41. Lans. Orat. pro Galha pag. 116. 117. Sed quam verum sit, ipsi Galli ambigunt. Quam in rem Lansius citat verba Car. Moilin. Annot. ad Cons. Biturig. Tit. I. Art. I. Urbs Parisiorum non habet hoc privilegium: Car le Seigneur de Chaste auroux en Berry vendica son serf, qui s'estoit retiré, & fait Burgeois de Paris, & obtint la provision. Itaque Senatus judicio patroni causa obtinuit adversus Abbatem Divæ Genovesæ. Quidam dicunt, pour*

pour le regard des serfs des Seigneurs, qui sont hors de ce Royaume; Sed non est expeditum. Or. Contr. Gall. p. 252.

Colorem Alburnum pro Regio habent; Nec cuiquam antehac permis-
sum Albo Eqvo urbem ingredi, quod alborem Summæ in Regno pote-
statis indicem putent. Quamobrem cum Carolus V. Imper. Lutetiam
Parisiensium ingrederetur, & Franciscus alias ipsum va iis honorum ar-
gumentis prosecutus fuisset, atro tamen Eqvo ad ingressum donavit,
solum interim Francisco Eqvo Albo incedente. *Bellaj. Lib. XVI.*

Nomen *Ludovici* in bonum omen interpretati sunt, ex quo tot Lu-
dovicos res suas stabilivisse senserunt; *Henrici* pro infausto habent, ob
tragicos trium Henricorum exitus, cecinitque hanc rem in Henricos
pariter ac Jacobos Scotiæ non nemo è Poetis Gallicis ad. *Lansor. contr.*
Gall. p. 205.

Il ne faut plus nommer HENRYS les Roys de France:

La mort par deux cousseaux & un eselat de Lance,

Atué trois HENRYS: L' un joustant a Cheval,

L' autre en son Cabinet, le tiers en sa Carosse.

Cinq Roys du nom de JACQUES ont fait croire a l' Escosse,

Qu' il y a dans les noms quelque secret Fatal.

In Sacris Reges Galliæ tempore Inaugurationis suæ *Sacramentum sub*
utraqve percipere dictum *Notic. Dign. Ill. Diff. V. c. I. §. IV.* Idem Majo-
renses fiunt Anno ætatis XIV. quod & Portugalli imitantur. Vid.
Thuan. L. LXV. ad A. MDLXXIIX. & Hispani, V. *prec. c. I. §. VII. fin.* Pro
Tutelari antehac *S. Dionysium* habitum nunc v. *Divam Mariam* substitu-
tam traditum *cit. l. Diff. VI. c. III. §. X.*

XIX.

Comitatus Avenionensis s. Venissæ *La Comté de Venissy*, pars Galliæ
Narbonensis, olim Romanos habuit Dominos; His successerunt Gothi,
Burgundiones, Franci. A. Johanna Regina Neapolis & Siciliæ Clemen-
ti VI. traditus fuit circa A. MCCCXLIII. Qua ratione, docet inscriptio
in atrio quodam Palatii, quo imagines exhibentur Pontificum, qui Ave-
nionem sederunt, legenda: *Clemens VI. Avenionem Sanctæ Apostolicæ S. em-
ptionis Titulo acquisivit A. MCCCXLIII.* Franciscus de Clapperiis in Historia
de Comitibus Provinciæ, Johannam id ideo fecisse scribit, ut Ludovico
Tarentinorum Principi, cui post mortem primi mariti nupserat, Regis
nomen conciliaretur: *In eamq, causam Pontifici M. Clementi VI. & Roma-*

na Ecclesie Avenionem Civitatem cum Directorio omni & Jurisdictione octingenta millibus Florenorum Auri Florentia vendidit A. 1348. d. 9. Junij; Sed id non sine suspitione fiduciaria aut simulata venditionis, ut illa venditione pellectus Pontifex nomine Regio maritum Ludovicum cohonestaret: Nam sola pretii soluti confesso, nulla autem pecunia numeratio intervenit. ap. Jod. Sincer. Itin. Gall. p. 145. Sed ea hujus Johannæ infelicitas fuit, ut omnia ejus sinistre acciperentur; Injuriam tamen in plerisq; passam manifestat Meibom. Apol. pro Ottone IV, Imp. Secuto tempore ac durante Pontificum Schismate Avenio Antipapas aliquamdiu tenuit: Quo sublato, Romamqve reversis Pontificibus, sedem Legato Apostolico præbuit, sed triennio quovis mutando, Gallicam Jurisdictionem vero tam propinquam habet, ut ipsius Avenionis extra amnem suburbia nomine Villæ novæ, *Ville neuve*, nota partem Galliæ faciant. Nec à Gallis neglectum haberi jam docuit Ludovici XIII. in urbem ingressus, quo sese in omnibus pro Rege gerebat. Præbat primo in Urbem ingressus Conestabilis ense nudo, quod omnimodæ potestatis indicium est, circumstabant præsidarii vigiles Galli, Scoti & Helvetii; Stationes militum postmodum renovatæ, quales in Gallia statim horis, tympanis & more pulsatis & expansis per urbem signis; Tessera militaria, qua distingvi solent ex cubia, ab ipso Rege distributæ: Patuere nocte & interdiu sine custodia Urbis porte, qui mos in Gallicis urbibus, Rege intromisso; Nocti pœna, captivi exempti vinculis judicio Regis; Denique Christianissimus Rex, qualis in Gallia, talis Avenione fuit condigne honorante primogenitum suum parentis. Gramond. Lib. XIII. Id quod contigit A. MDCCXII. Idem gliscente inter Pontificem M. & hodiernum Regem Bello videre licuit, cum Dux Mercurius militem Regium Urbi induceret, ejecto præsidio Pontificio, ipsisque operam ei commodantibus Civibus, qui jam dudum animum à Regimine Ecclesiastico alienum gesserant. Reddita tamen fuit Sedi Romanæ tenore secutæ A. MDCLXIV. transactionis, de quo V. Artic. XIV. Transf. Pisana, Civibus interea in alieno suo à Pontifice M. animo persistentibus, quod A. MDCLXV. statim testati fuere, cum occupato Castello pulsisque urbe militibus præsidariis ac ipso Vice-Legato in palatio suo obfessa, Regis protectionem denuo imploraverunt; De quo V. Diar. Eur. Contin. XI. p. 206. & seqq.

XIV.

Aranfianensem Principatum superioribus Seculis Cabiloni fiduciario jure

jure à Gallis abuerunt; Ab his ad Nassovios translatus fuit, Philiberto ultimo Cabilonorum Renatum Nassovium Claudiæ Sororis F. heredem Principatus instituente, atqve in Cabiloni nomen adoptante. Primò supremum Jus tributum Johanni Cabilono à Ludovico XII. Quodqve Franciscus gratiam à decessore suo factam revocasset, Nassovius Jus illud Articulis, primo Madritensibus, ac postea Cameracensibus restitutum fuit, & Wilhelmus Nassovius præfectum Urbi imposuit ac magistratus denuo instituit, qvi citra provocationem (quam antea ad Parlamentum Gratianopolitanum facere licuerat) cum summa potestate jus dicerent. V. *Thuan. L. XXXI. ad A. MDLXII.* Quo in Statu Principatus permanfit usq; ad A. MDCLX. qvo Arausio à Rege Gallia prætextu Tutelæ Wilhelmi Henrici Principis occupata, sub fide data omnia Principi ad majorem ztatem venienti citra immutationem restituendi; Ar nihilominus propugnacula ejus diruta, sicqve Restitutio demum facta A. MDCLXV. M. Martio, de qva V. *Diær. Europ. Continuat. XI. p. 437.* Sed occasione Belli Belgici A. MDCLXXIII. M. Novembri iterum occupata & Comiti Arverniz loco adempti ipsi à Belgis Marchionatus Bergozomensis tradita, demum vero Pace Neomagenfi A. MDCLXXX. singulari Reccessu reddita fuit.

XV.

Res Lotharingicæ nostro seculo fere tales fuerunt: Carolus Lotharingæ Dux odium Ludovici XIII. multis modis incurrerat: Tradiderat enim invito Rege A. MDCXXXII. Ferdinando II. Imperatori exercitum XM. militum; Renueratq; A. MDCXXXIV. debitam nomine Ducatus Barrensis, tanquam Feudi Gallici, fidelitatem Regi præstare, cufis interea numis, non sine contemptus Regis indicio: *Carolus Rex Austrasie* (cujus metropolis olim Metis fuit) *Dux Wurtembergensis & Montisbeligardi, Landgravius Alsatia:* Et in Aversa: *Habeo & Habebo.* Accessit conjugium Gastonis Fratris Regii cum Ducis sorore, invito Rege initum: Quare Ducatu Barrensi Decreto Paris. Senatus excidisse judicatus fuit, ac mox ipsa Lotharingia vi & armis magnam partem occupata, capta eriam sedes Ducis Nancejum, Carolo interea in Bello Hispano-Gallico partes Hispanicas fuscipiente, in quibus pestitit usq; ad A. MDCLIV. Sed promissis ab Hispaniæ Rege Condzo factis offensus eoq; suspicionibus oneratus, Bruxellis captus in Castellum Antvverpiense ac post in Hispaniam Toletum abductus ibiq; ad Pacificationem Pyrenzam usq; detent-

tentus fuit, quæ liberatus Lotharingiam quidem simul Nanceio sede sua recepit, sed munimentis denudanda, aliarum præterea partium gravi iactura,

Ac primum quidem Mojenvico; quod licet undiq; terris Lotharingicis circumdatum ad imperium pertinuit, Majestatis, sue Christianissimæ per tractatum anno millesimo, sexcentesimo, quadragesimo octavo, mensis Octobris die vigesima quartâ, Monasterii conclusum, cessum est.

Secundo reservatis & exceptis, toto Ducatu Barrensi, regionibus, urbibus & locis tam partem illam, quæ à regno Franciæ movetur, quam eam, quæ præterens non ab eo movetur, componentibus.

*Tertio, reservantur & excipiuntur comitatibus Claromontanus, cum regalibus sive dominiis suis, locis, præfecturis, ac terris suis: Stenæ, Duni, Jamentii cum omnibus proventibus suis ac territorii inde dependentibus: Quod Mojenvicum, uti & ducatus Barrensis, oppidi & præfecturæ Marvillæ parte illâ, quæ, uti supra dictum est, ad Ducem Barrensem pertinuit, comprehendat simulq; loca, comitatus, præfecturæ, terra, dominiæque Claromonti, Stenæ, Duni & Jamentii cum appertinentiis, dependentiis, annexisq; suis ex hoc in perpetuum regno Franciæ, unitæ ac contributa manebunt. Quæ verba sunt Ariculorum Pyrenæorum LXII. LXIII. & LXIV. Quibus addendi sequentes Articuli usque ad LXXIX. Sed novam transactionis hujus rupturam A. LXX. tulit, Duce medio tempore Wildfangiatus controversiis in superiori Germania, mox exercitu Palatino detenta ab eo castella Landstul & Hohenegk vindicante fatigato; Occupavitq; denuo exercitus Gallicus Lotharingiam, ejecto in exilium jam fere septuagenario Duce Carolo: Cujus causæ allegatæ fuerunt: Ducem Subditos Regios novis oneribus obruisse: Lapidem dirimendam jurisdictioni Lotharingicæ ac Gallicæ positos loco movisse: Contra Pacta & commoda Regis militem aluisse & Fœderibus aliorum Principum se implicuisse. Atque ex eo tempore Ducatus in Galliæ Regis potestate mansit. Carolusq; A. MDCLXXIV. Francofurti mortuus jura sua Carolo ex Francisco Fratre Nepoti reliquit, in quæ etiam Pacificatione Cæsareo Gallica A. LXXIX. restituendus fuit. Nancejo & Longvico exceptis, quorum loco Rex Galliæ Civitatem Tullum aliamq; præfecturam è tribus Episcopatibus Longvico æquivalentem obtulit. *Art. XII. & seqq.* Sed princeps acceptare dubitavit, cujus rei successum futura tempora manifestabunt.*

CAPUT IV.

DE

REGNO ANGLIÆ.

- I. **S**criptores Rerum Anglicarum.
1. Collecta Volumina. 2. Scriptores Historia Antiquæ. 3. Scriptores Historia Geographica. 4. Chronographi universales: Plagia Lelando illata. 5. Scriptores Specialium Status Regni & Biographi. 6. Scriptores Sacri.
- II. Loca jurisdictione Anglica comprehensa: De Imperio Maris excursus.
- III. Scotia & Hibernia quomodo Anglia accesserint?
- IV. Periodi Regni Anglicani veteres ac recentiores.
- V. Henrici VII. Character, ac gesta.
- VI. Henrici IX. Vita; Ejus devotum fuisse causam secularum in Anglia mutationum; Anna Boloniae fata: Secularum Conjugum Henrici series: Status Religionis sub eo.
- VII. Edwardi VI. regimen.
- IX. Mariæ regimen, nuptia, mortis causa.
- IX. Elisabetha vita, virginitas.
- X. Jacobi Character, Summa Eruditio.
- XI. Caroli I. fata, Cause motuum in eum excitatorum, Martyrium.
- XII. Interregni Status: Cromwelli Character & res gesta.
- XIII. Caroli II. Nativitas, varia fata, restitutio: Res sub regimine ejus notabiles; Incendium Londinense: Catholicorum motus, Conspiratio Pulveris Tormentarii.
- XIV. Veteres Rosa Rubra & Rosa Alba in Anglia factiones: Similium factionum in aliis Europa partibus series.
- XV. Negocia Anglorum cum Hispaniis; Sub Henrico VII. IX. Maria, Elisabetha. Classis Invincibilis, Clades ejus, Catholicorum ante Victoriam triumphas; Negocia sub Jacobo, Carolo I. Cromwello, Carolo II.
- XVI. Negocia Anglorum cum Gallis: Anglorum in Regno Gallie progressus; decrementsa, secutaque ex toto Regno exclusio. Res sub Carolo I. Cromwello & Carolo II. gesta.
- XVII. Negocia Belgica, Trium Belorum causa, progressus, finis; Triplex Confederatio.

Aaaa

XIX. 29

XIIX. *Qui Anglorum Reges se Imperio Germanico quadantenus submiserint?*

XIX. *Tituli ac Potestas Regis Angliæ.*

XX. *Regum Angliæ in Ecclesiam supremæ autoritas; Antiquiorum conatus in stabilienda ea: Statutum de Mortmaine, Statutum Premunire, Causa Wiclefi, Henri-*

ci IIX. conatus.

XXI. *Parlamenta Angliæ.*

XXII. *Jus Anglorum: Cur Lingua Gallica adhuc in Formulis Parlamenti alibive in usu sit?*

XXIII. *Ministri Status Angliæ, eorumque Fata.*

XXIV. *Singularia Anglorum: De S. Georgio Tutelar! Angliæ.*

SEquitur Regnum ANGLIÆ: E cujus Autoribus prodigum I. Collecta volumina: *Rerum Anglicarum Scriptores post Bedam præcipui* Ed. Henr. Savilio Francof. 1601. *Anglica, Hibernica, Normannica, Cambrica à Veteribus scripta ex Bibl. Gvil. Camdeni* Franc. 1602. *Rerum Britannicarum Scriptores Vetusiores ac præcipui* Heidelberg. 1587. Ed. Hier. Commelino. *Historia Anglicana Scriptores quatuordecim* Lond. 1652. *Quibus in calce adjectum Guil. Sommersi Glossarium.*

II. *Historiæ Antiqva Scriptores; Richardus Verstegan Intelligence of decayed Antiquities, Rob. Sheringham De Anglorum Gentis Origine Cantabr. 1670. Quo etiam referimus ante cit. Glossarium Guil. Sommersi, & Doctis. Henrici Spelmani Glossarium, quod Archaeologi nomine indigitavit. De lingua Anglica Veteri s. Saxonica ejusque cum Græca cognitione scripsit Mericus Causabonus Lond. 1650.*

III. *Scriptores Historiæ Geographicæ: Guilhelmi Camdeni Britannia, quæ inter alias Editiones etiam Parte IV. Atlantis Blacul habetur. Theatrum Magnæ Britannia, Hibernia & Insularum circumjacentiû, Autore Job. Speedæo Anglice Ed. A. MDCXI. fol. maj. Latine redditum à Philemone Hollando & Ed. Amstelod. MDCXVI. E quo pariter ac Camdeno collectus Tomus IV. Atlantis Jansonii England described, or the several Counties and Shires thereof briefly handled by Eduard Leigh Lond. 1659. 8vo. Extant etiam Pauli Jovii Descriptiones Britannia, Scotia, Hibernia, Orcadum &c. Tomo II. operum ejus.*

IV. *Chronographi Universales: Historia Majoris Britannia tam Angliæ, quam Scotia per Johan. Majorem Ed. Paris. 1521. Desinit in Conjugio Henrici IIX. cum Catharina Hispanica. In rebus Scotticis tamen diffusior est, quemadmodum & Titulus paginarum de Gestis Sco-*

eorum inscribitur. Golydori Vergelii Anglica Historia Libri XXVII. Sed qui apud Anglos minori in precio est. Ita Savilius præf. Rex. Angl. Scr. ad Reg. Elizab. Homo fuit Italus, & in rebus nostris hospes, & quod caput est, neg. in Rep. versatus, nec magni aliqui vel iudicii vel ingenii. Adde Voss. de Hist. Lat. III. p. 678. Pejus est eum plagii accusari, scriptisq; Lelandi, Doctissimi inter Anglos Viri, magnopere adjutum dicunt, cujus nomen tamen reticuerit, quam ob rem & a Fullerō non illepidō carmine petitur, qvō illū aperte, & alium recentiore, qvem Lectoris conjecturæ se committere dicit, occultius illati Lelando plagii accusat, Church History of England Cent. XVI. L. V. S. III. S. 53.

Leylands; supposed Ghost:

Am I deceiv'd? Or doth not Leyland's Ghost.

Complain of wrong sustained after death,
As Virgil's Polidore accus'd his host
The Thracian King for cruell breach of faith,
Am Treasur's gain'd by stopping of his breath?
Ah greedy Gardian! I enjoy his goods
Didst plange his princely vword into the floods.

Am I deceiv'd; Or doth not Leyland's spirit
Complain With the Ghosts of English Notaries,
Whom Polidorus Virgil robb'd of merit
Bereft of name and sackt of Histories,
While (vvretch!) he mvish English Libraries.
Ah vvicked Booke-thief, vvho so ever dit it,
Should one turn al, to get one single credit?

Am I deceiv'd? Or doth not Leyland's Spirit
Make heu and cry for some Book-treasure stealth
R'fing his vvorks and raising name name and merit,
Whereby are smothered a Prince given vwealth
A Learned vvriters travel, vvits and health
All these he spent to doe his Countrey pleasure,
O save his name, the vvorld may knowv his treasure.

Jam deceiv'd, for Leyland's Ghost doth rest,
From plaints and cry's, with souls and blessed men:
But heaven and humaine Laws can not digest
That such rare fruits of a Laborious Pen
Came to be drown'd in such a thanklesse Den;

Aaaa 2

Thus

*Thus heaven and all humanity doth sue,
That Leyland de ad may have his Titles due.*

Georgii Lillii *Chronicon Regum Anglorum à Bruto ad Elizabetham An. 1559. The History of great Britaine under the Conquests of the Romans, Saxons, Danes, Normans, their original manners, wvarres, coines, seales &c. by Joh. Speed, quam perducit usque ad Regem Jacobum Choice observations of all the Kings of England by Edvard Leigh Lond. 1661. &c. Chronographi particulares recensentur ad §. IV. & seqq.*

V. De præstantia Regis Anglorum scripsit Jacobus I. James Howell. *Biographi extant, Joh. Lelandus, Johannes Bileus, de Scriptoribus Angliæ illustribus usque ad A. 1540. Joh. Pitsei Relationum Historicarum de Rebus Anglicis Parte II. & II. If Hollandi Heroologia Anglicana, i. Anglorum Illustrium ab A. MD. ad A. MDCXX.*

VI. In Rebus Sacris recentiores extant, *The Church History of Britain from the Birth of Jesus Christ untill the year 1648. endeavourd by Thomas Fuller Lond. 1655. fol. Jacobi Usserii de Antiquitate Ecclesiarum Britannicarum. Concilia in Re Ecclesiarum Orbis Britannici Tom. II. Ed. Henr. Spelmanno. Monasticum Anglicanum ibid. II. Tomis comprehensum à Rogerio Dodsworth & Wilb. Dugdale. Franciscus Goodvinus de Prasulibus Anglicanis: Quo pertinet etiam de Antiquitate Ecclesie Britannicæ & nominatim de Privilegiis Ecclesie Cantuariensis atque de Archiepiscopis ejus LXX. Historia, cujus Autor Parkerus Archiepiscopus. Ex Antiquis sunt Venerabilis Bedæ Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum Libri V. Et Wilhelmi Malmesburiensis de Gestis Pontificum Angliæ Libri IV. in Scr. Savilii p. 195. Noticia Episcopatum Antiquiorum M. Britannia extat in Geograph. Sacra Caroli à S. Paulo p. 157. E Catholicis hac in re aliquid conati fuerunt Nicol. Harpsfeldius, Richardus Smithæus & alii, qui ibidem in seqq. pluribus commemorandi venient.*

II.

Jurisdictione Regum Angliæ comprehenduntur Magna Britannia, Hibernia, iisque adjacentes Insulæ Orcades, Hebrides, Sullin-gæ &c. Etiam ad Galliam sitæ Garnsea & Jarsea; in America, N. Anglia, N. Belgium, Virginia, Jamaica &c. Quæsitum quoque ipsius Maris circa M. Britanniam Dominium: Quam in rem, ne vetera allegemus, non tantum A. MDCLXV. flagrante Bello Anglo-Belgico numi cusi fuerunt, quibus imago M. Britannia exhibitæ cum Elogio: QVA-
TUOR

TUOR MARIA VINDICO. Sed & Velorum demissio ab aliarum
 Rerump. Navibus exacta: Quemadmodum & inter causas Belli An-
 glo-Belgici A. MDCLXXII. allegatum, Belgas præstationem istam ab-
 nuisse: Das Recht der Flaggen ist so alt / daß es eine von den ersten Präro-
 gativen unserer Königl. Vorfassen ist / und deswegen auch die letzte seyn muß /
 davon dem Königreich nie abzusehen: Ist auch nie in Quæstion gezogen /
 und wird expresse im Vertrag zu Breda für bekant angenommen: Dennoch
 wurde es den letzten Sommer nicht allein von ihren See-Commandanten /
 und die Uebersetzung im Haag gerechtfertiget / sondern sie ließens auch noch
 in den ... müssen Höfen der Christenheit als belächertlich vorstellen / daß wir sol-
 ches enderten / und wäre eine unerhörte Ungerechtheit / daß sie mit uns we-
 gen der Herrschafft der See ... *Art. X. Manifest. Angl.* Hinc-
 que occasio præbita Doctissimis nostri seculi Scriptoribus quærendi: An
 Mare demum Imperii capax sit? Nec ignota sunt celebria Scripta, *Joh.*
Selaeni pro Imperio Maris cum Titulo *Mare Clausum*; Et *Grotii* pro Li-
 bertate ejus cum Inscriptione: *Mare Liberum*. Sed affirmativa nimis
 evidens est; Mare & integri & partium ratione commodis humanis in-
 servire aptum est: Proprium e. fieri potest adeoque Imperii capax est.
 Ac verum quidem tantam esse Maris magnitudinem, ut omnibus po-
 pulis sufficiat; Sed I. ad usum innoxium, qvalis transitus, aqvatio etis.
 II. Totum Mare toti generi humano sufficit, sed ideo totum singulis ho-
 minibus aut populis non subjacet. Terra quoque omnium usui suf-
 ficit, sed ratione distinctarum partium, non ut universa singulorum
 sit. Nec limites Mare abnu't, non quidem ad sensum, ad rationem
 tamen, qvalis fuit illa linea. Rescripto Pontificis à Polo Arctico ad
 Antarcticum ducta & C. Leucis ab Azoribus & Insulis Promonto-
 rii viridis distans, de qua *P. I. c. I. §. XII.* Grotius Libertatis Marinæ De-
 fenfor, frugi Civem egit, dum eam asseruit; Patriæ suæ enim tunc ma-
 xime intererat, interestque hodiernum Libertatem Maris fervari; Con-
 trarii interim non ignarus fuit, cujus vestigia *c. II. & III. Lib. II. de J. B.*
 non obscure elucet.

III.

E locis istis *Scotia* uno cum Angliæ Imperio comprehensa fuit, cum
 Jacobus VI. Rex Scotorum Imper. Angliæ susciperet, tq. proximus Eliza-
 bethæ heres; Sine unione tamen, de quo *V. Part. j. c. V. §. IV. Hiberniam*
 Henricus II. Angliæ adjecit: idque cum animo voveret, Legatos primo

ad Pontificem M. Adrianum misit, ut sibi liceret Hibernia Insulam *hostiliter* intrare & terram subjugare atque homines illos *Besiales* ad fidem & viam deducere veritatis, extirpatis ibi plantariis vitiorum. Matth. Paris. Quod magno Diplomate ipsi concessum fuit, quo præter alia hæc habebantur: Et illius terræ Populus Terrecipiat & sicut Dominium veneretur, jure Ecclesiarum illibato & integro permanente & salva B. Petro de singulis domibus annus unius denarii pensione; Et investitura Anulo facta, T. Joh. Salisberien- si, qui primarius Legatus fuerat, in *Metalogic. IV. c. XLII.* Ad preces me- as Illustri Regi Anglorum Henrico Secundo concessit (Pontifex M.) & dedit Hiberniam jure hereditario possidendam, sicut litera ipsius testantur in *hob- er-* num diem: Nam omnes Insula de jure antiquo ex Donatione Constantini, qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Ecclesiam pertinere. Quæ juris Pon- tifici ratio etiam ipsa Bulla allegatur; Ac pergit Salisber. Anulum quoque per me transmisit Aureum Smaragdo optimo decoratum, quo fieret Investitura Juris in gerenda Hibernie. Idemque adhuc Anulus in curiali Archivio publico custodiri iussus. Sed nihil horum effectum datum. Post Annos aliquot vero Dermotio Lageniæ in Hibernia Regulo, cui res erat cum vicinis Regulis, in auxilia itum, missusque primum, R. Strongborn, post verò Rex ipse secutus Reges Hiberniæ sibi subje- cit, quod factum XVII. impetrato Diplomate Pontificio Annis. Inde verba Diplomatis secutus Dominum Hiberniæ describi iussit, Titulo ante Ducis Guiennæ Inscriptionem, qua Angli tunc etiam gaudebant, posito; Additaque ab Urbano III. in Confirmationem Corona è Pavo- num pennis contexta *Synod. I. & II. Cassil. & Armach. ap. Camden. Do-* mini nomen tamen suprema ipsaque potestas Regia comitata fuit: Sic Richardus II. Robertum de Veer, Comitæ Oxoniensem in Marchio- nem Dubliniæ evehit, cujus Rei Diploma exhibet *Seldenus Titl. of Ho-* nor L. I. c. IV. p. 37. Id autem facere non potuisset, nisi ipse Majestatem habuisset. Tandem vero cum Anglia Potestatem Pontificiam abdi- casset, Henricus IX. Titulum Regium Statuto Parliamento suscepit, cæjus verba sunt; *That forasmuch as the King our most gracious dread sou-* veraine Lord &c. *That the kings highnesse, his heirs and successors have the na-* me, Title and honor of king of this land of Ireland. Stat. Hib. A. XXXIII. Henrici IX. cap. I. Quæ postea etiam Paulus IV. Pontifex M. Philippo & Mariæ concessit. De potestatis plenitudine, Apostolica Autoritate Regnum Hiberniæ perpetuo erigimus. Confer, Not. Dign. III. P. I. Diff. I. c. I. Selden. Titl. of Hon.

Hon. L. I. c. IV. De Manniæ f. Monæ accessu ad Angliam eund. L. I.
cap. 3. §. 1.

IV.

Periodos Regni Anglorum numeramus: I. *Britannicam* à Veteri Bruto usque ad Cæsarem, sed quæ procul dubio fabulis refertissima est. Legitamen potuerunt *Galfridus Monmouthensis de Origine & gestis Britannorum* in Scr. Britan. p. 1. & qui primos hujus VI. Libros in compendium redegit *Ponticus Virunnus*, Galfrido etiam correctior & fide dignior. *Joh. Prisci Defensio Historie Britannicæ*, *Richardus Vitus* (White) *Basinstochius Histor. Britannicæ* Libris IX. à prima origine usque ad Constantinum & Cadvaliadorem.

II. *Romanam*, autem Cæsare usque ad Constantinum M. quæ Britannia magnam partem (Cambria enim intacta mansit) in Romanorum potestate fuit, sed nudata primum sub Constantino M. milite, mox plane relicta cum Romani impares fierent, qui seipsum amplius defenderent. Videndi *Cæsaris Commentarii* L. IV. V. VI. *Tacitus* V. *Agricola*, *Scriptores Historie Augustæ*, *Basinstochius*, *Wich. Malmesbur.* l. 1. init. &c.

III. *Saxonicam*: Cum enim Romanis recedentibus Britanni à Pictis Scotisque summo perire divexarentur, illi Anglos & Saxones à Germania in auxilium evocarunt: Qui Ducibus Hengisto & Horfa fratribus ex antiqua Wodani Stirpe oriundis mox advenerunt A. CCCCXLIX. circiter, & rebus adversus Scotos præclare gestis ipsi sedem in Britannia fixerunt, evocatis iterum iterumque aliis à Germania, adeo ut immensa multitudo obruti Britanni tandem retrocedere & in montana Cambriæ se recipere cogerentur, quæ loca deinde usque ad Normannorum tempora tuto retinere, Veterum morum Britannicorum ac lingvæ in hunc usque diem tenacissimi. In Angliæ Regno autem inde orta celebris Heptarchia Regulorum Anglo Saxoniorum, quam usque ad Normannorum tempora qualiterque produxere, indeque & Affinitas Lingvæ Anglicæ cum Germanica nostra contracta fuit. *Vid. pluribus de hac Periodo Wilhelmus Malmesburiensis*, *Scriptor optimus & judiciosissimus hujus Periodi*, in *Scriptoribus Anglicis Savilii* pag. 1. *Joh. Seldenus in Analecto Anglo-Britannico Francof. An. MDCXV. Venerabilis Beda Historie Ecclesiasticæ Gentis Anglorum Libris V.* quippe Bedam continuavit *Rogerius Hoveden in Script. Angl. Savilii* p. 404. *Flores Historiarum*

*riarum ex Matthæo Westmonasteriensi ab A. CCCC XLIX. ad MLXVI. Si-
meon Dunelmensis de Regibus Danorum & Anglorum ab A. DCXVI.
ad A. MCXXIX.*

IV. *Danicam*, eam quidem non adeo diuturnam, sed tamen rebus gestis illustrem. Dani enim totis CCCXXX. Annis Angliam variis invasionibus turbaverant, adeo ut certum tributum ab Anglis tandem exigerent, primo XVI. mox C. & plurimum Librarum quotannis pendendum; Angli etiam è contrario ad reprimendos eos *Danegeldum* excogitarunt, h. pecuniam annuatim pendendam, pro alendis militibus contra Danos, quæ erat XII. Denariorum ex unaquaque decuria & aliquando una die maximam partem Danorum nationis trucidarunt tempore Ethelredi Regis. Interim plerumque non tam dominandi, quam prædandi animo expeditiones hæc suscipiebantur, donec tandem Sueno Danorum Rex Imperii in Anglia initium faceret, circa MIIIX. Annum eumque secutus Canutus filius initio dimidia Anglia ex pacto cum Edmundo Rege Anglo-Saxonum, paulo post autem integra, interfecto Edmundo potiretur: Sed in posteris ipsorum jacta hæc fundamenta Imperii continuari non potuerunt, Heraldo & Hardecnuto successoribus Canuti sensim enervatis & extinctis, Regnoque ad *Edvardum Confessorem* Ethelredi Regis è Saxonum Familia filium devoluto, ab eoque ad Normannos transmissio. V. *Wilhelmum Malmesburiensem L. II.* Quem Edvardum à singulari pietate *Sanctum & Confessorem* vocare solent, servantque hodiernum Vestes ejus & Sceptrum cum columba, denotandæ paci tempore ipsius, inter Regalia.

V. *Periodus Normannicæ, à Wilhelmo Conquestore cœpit*, quem Edvardus Confessor successorem suum constituerat; Is itaque Angliam ingressus cum aliter non posset, vi armatâ eam subjugavit, occiso qui interea Regnum usurpaverat, Haraldo Comite; Atque in ejus familia hæcenus conservatum fuit Regnum Anglicanum, de qua porro videndi *Matthæus Paris s. Parisius Hist. ab A. MLXVII. ad A. MCLIX. Matthæus Westmonasteriensis L. II. & seqq. Wilhelmus Gemiticensis de Ducibus Normannicis in Scriptor. Angl. Camdeni p. 648. Thomas Walsingham Historia ab Edvardo I. ad Henricum V. ibid. p. 32.*

Reges antiquiores Regnum hoc habuit.

Wilhelmum Conquestorem,
Wilhelmum Rufum,

Henricum I.
Stephanum.

Henri-

<i>Henricum</i>	II.	<i>Richardum</i>	II.
<i>Richardum</i>	I.	<i>Henricum</i>	IV.
<i>Johannem</i>		<i>Henricum</i>	V.
<i>Henricum</i>	III.	<i>Henricum</i>	VI.
<i>Edwardum</i>	I.	<i>Edwardum</i>	IV.
<i>Edwardum</i>	II.	<i>Edwardum</i>	V.
<i>Edwardum</i>	III.	<i>Richardum</i>	III.
		V.	

Propiores nostro tempore Reges fuere : *Henricus VII.* Princeps magni apud Anglos nominis, quique *Rose Rubra & Rose Alba* s. *Lancastrensiū & Eboracensiū* factiones sublata in unam familiam conjunxit, eoqve Regnum internis dissidiis per plurimos annos fatigatum pacavit. Singulari prudentia sua Elogium *Salomonis Anglorum* passim meruit, & contemporaneis Regibus Galliarum ac Hispaniarum, Ludovico XII. quidem prudentia Civili, Ferdinando Catholico vero candore & fide anteponendum censet *Verulamius*. Armorum inviolata felicitate fuit, cujus causam reddunt, quod semper aliquam Belli partem ipse attigerit, nihil quoque commotior, si quis barbarum in se concitatarum rumor ad ipsum perferretur : Ideo cum inter motus Pseudo-Plantagenetarum Consilarii aliquando vices ejus dolerent, indignarenturqve, Regi tam sapienti tot larvis illudi : Nihil hæc esse, respondit, *Divine Majestatis proprium esse idolis vexari*. Pacem interea amavit crebroqve in ore habuit, *Pacem cum Christus in Terram venisset, Angelos præcuisse, cum inde excessisset, ipsum Discipulis suis legasse*. Deliciarum & voluptatum ejus nulla prorsus est memoria, cum iisque sic egit, ut cum mensis Belliarum, quas paulatim inspicimus, mox v. terga vertimus : Ideo pugnarum simulacris & saltationibus vivis ac personatis non nisi cum Dignitate & Comitatu interesse voluit, ut spectatorem potius agere, quam iis magnopere delectari videretur. At plerumqve subtristis, serius & cogitabundus apparuisse dicitur, qui gestus naturam intellectualem maxime decent, quippe qui in animo rerum gerendarum avido observationes & curas fovent. Vid. pluribus *Verulamium in Historia Henrici VII.* Quam & notabili hoc de Characterē Henrici Epilogo finit : *Henricum, si quem rerum suarum defectum senserit, eum sibi imputare habuisse, non fortunæ ipsumqve in causa fuisse, sicubi res majores non gesserit; Quicquid enim susceperit, perfecisse.*

I. Henricus IIX. Princeps magnanimus, in cuius maximo ingenio inerant confuso quodam temperamento virtutes magnæ & vitia non minora, quod *Candeni* de eojudicium est *Appar. ad Ann. Eliz.* idemque motuum, & mutationum in Angliâ fecutarum autor: De quo consulendus *Herbertus in Hiflor. Henrici IIX. Angl. Lond. Ann. MDCLIX. fol. Adde Annal. Godwini Rerum Angl. de Rebus gestis sub Henrico VIII. Edwardo VI. & Maria.* Summa vitæ ipsius hæc fere: Fuit secundogenitus Henrici VII. & Archi-Episcopatui Cantuariensi destinatus, hinc Libris Sacris aliquando incubuit, cuius specimen positum, cum jam Rex Angliæ constitutus Librum adversus Lutherum *de VII. Sacramentis* scriberet, sed quem Lutherus acerrime refutavit, quod Scriptum extat *Tom. II. Jensonæ Edit. MDLXXII. fol. 130.* Postmodo cum Arthurus primogenitus Henrici VII. & Princeps Walliæ maturius decederet, Henricus Parenti in Regno successit, ducta simul Catharina Arthuri Vidua, quæ nuptiæ postea secreta Dei providentia ordinante omnium eventuum fecutorum causa extirpere. *Verul. Hifl. Henr. VII. p. 1609. & seqq.* Et Henricus quidem eas invitatus iniit, parenti tamen ita volenti morem gessit, qui (I.) tenax erat, nec libenter alii, quam Henricus forte ducturus fuisset, reditus novos assignaturus videbatur. (II.) Peculiari affectu, tum ex natura inclinatione, tum propter rationes politicas Ferdinandum Catholicum, cuius filia erat Catharina, prosequabatur.

II. Post XX. annos v. demum de divortio cogitari cæptum, cuius occasio sumpta ab ardore Henrici, qui novorum amorum appetens Catharinam fastidiebat, quippe fœminam austeris moribus & ab omni cultu & venustatis cura abhorrentem. Causa fuit Cardinalis Wolliæ-cultus, qui ut agre faceret Imperatori Carolo V. cuius matertera erat Catharina (Carolus enim Archi-Episcopatum Toletanum ipsi denegaverat, & aspiranti ad Pontificiam Dignitatem impedimento fuerat) primum Confessionario Regis Episcopo *Longlands*, mox ipsi Regi persuasit, Nuptias illas Lege divina prohibitas esse, nec Pontificem M. Julium II. in iis dispensare potuisse, tanto majus vero peccatum committi, quo diutius Catharina retineretur. Rex itaque ut hinc desiderii suis, isthinc conscientiæ satisfaceret, Pontifici M. Clementi VII. supplicat, irritas pronuntiaret has nuptias, nec Pontifex abnuere videbatur, autoritate hanc litem decidendi data Cardinali Campe-

gio & Wolsæo, ambobus Henrici Subditis, Wolsæo Naturali, Campegio assumpto, hunc enim Henricus creaverat Episcopum Salisburiensem. Addiderat quoque Pontifex Bullam in favorem Henrici scriptam, sed quam Campegius vel propalaret, vel celaret pro ratione successuum Caroli V. in Italia. Quodque hic prospera uteretur fortuna, Campegius post longas tergiversationes & procrastinationes ex Anglia re infecta, nec sine magna Regis offensione discessit; Wolsæum quoque qui Margaritâ Caroli Atonçonii Comitis viduam, Francisci I. Regis Galliarum Sororem, Regi in Uxorem destinaverat, cepti pœnituit, cum sentiret, eum ferri in Annam Boleniam, quæ erat in Comitatu Margaritæ: Quo suo tempore vero effecit, ut gratia Regis sensim excideret, ac paulo post Anno MDXXX. à Superiori Parlamento XLIV. delictorum accusatus bonis ac honoribus exueretur, & mox correpta ex angore animi dysenteria diem suum obiret.

III. Tradunt Anglici Scriptores, comparuisse publice in loco Judicii Regem ac Reginam coram Campegio & Wolsæo, illum Doctorebus stipatum, Richardo Samson, Johanne Bell, Petro & Joh. Tregonvvel; Hanc Episcopis; Nicol. West. Ep. Eliensi, Joh. Fisher, Ep. Rocestrensi, Henr. Standish, Ep. S. Asaphi; Ac Reginam pedes Regis adolutam erupisse; Nihil admissum esse, quod matrimonium ipsorum dissolveret; Neminem, ne ipsos quidem sapientissimos Regum Henricum VII. & Ferdinandum Catholicum utriusque parentes, ante hac illegitimi quidpiam in eo agnovisse; Regi se obedientem fuisse, sobolem peperisse, etiam virginem ad ipsum venisse, idque conscientiam ipsius testaturam, rogare, spaciū consilia à patria petendi concedat &c. Finito sermone abiisse ac nullatenus revocari potuisse: Quo factum, ut postea contumacem proclamaverint. Rationes deinde in utramque partem propositæ, quas etiam exteri pariter ac Angli publicis Scriptis varie agitarunt, improbantibus Conjugium, C. circiter Scriptoribus Protestantium, qui omnes secuto Parlamento Regi exhibiti; At defendentibus ex Anglis Joh. Fisher, Ep. Rocestrensi. Joh. Holiman. Ep. Bristol. Joh. Clerck, Ep. Bathon. & Well Cuthberto Dunstal. Ep. Londinensi. Nic. West. Ep. Eliensi, Thoma Abel, Edvardo Povvel, Rich. Featherstone Juris Canonici in Anglia Interpretibus; Ex Hispanis Franc. Royas, Alph. de Vernez, Alph. de Castro, J. G. Sepulveda; Ex Italis Card. Cajetano, Lud. Nugarola; E Portugallis Alvaro Gomezio; E Germanis

manis Joh. Cochlaro; E Gallis Egvinario Barone, Franc. Duareno; E Belgis Ludovico à Schora.

IV. Sed Pontifex M. causam Romæ agi volens data opera moras neſtebat, & in Collegio Cardinalium super unica hac quæſtione: Num Arthurus Catharinam carnaliter cognoviſſet? plus quam anni ſpaciū confici patiebatuſ: Quarum Quæſtionum quia XXIIL. erant & aliq̃æ earum iſta longe gravioreſ, Henricuſ patientiam in deſperationem vertens, occasione conſilii Danieliſ Crameri, qui Creſſari, ad quem Rex diverſerat, filiorum ſtudiis præpoſituſ erat, Academiã pleraſque per Europam conſuluit, quæ cum unanimiter ferè divortium approbarent, & Pontificem M. male cauſam hanc protrahere ſcriberent, Henricuſ ſua auctoritate divortium inſtituendum ratus, ſemetipſum eſſe Supremum Caput Eccleſiæ in Angliã edixit, Crameroque ad Archi-Epiſcopatū Cantuarienſem evecto, Divortium ab eodem publicari juſſit, moxque cum Anna Bolenia nuptiaſ celebravit.

V. Ex Bolenia hac Eliſabetham ſuſcepit, veluti Mariam Eliſabethæ ſororem ex Catharina antea habuerat. Fuitque Bolenia in cauſa, ut Religioni Reformatæ locuſ aliquiſ daretur in Angliã, quippe quam ipſa amplectebatur. Inde vero graviffima Catholicorum odia incurrit, quibuſ oppreſſa triſti fato interiit, ob ſuſpicionem violati tori capite plexa, pervincente ſola Regiſ pertinacia & in amoribuſ inconstantia, cum interea & Pareſ eam innocuam declaraffent, & ipſo Diplomate Domum Convocationiſ ac Parlamenti, quo divortium ejus à Rege ſanciebatur, honoratiſſima ejus fieret metio nomine *Præclara Domine, Sereniſſ. Regine* &c. Reperunt tamen hodienuſ hanc calumniã Catholicuſ, quib9 volupe cramben totieſ coſtam reſumere, cujuſ ſpecimen *V. in Dan. Bar-toli Europæ Hiſtor. Soc. Jeſup. I. L. I. c. I.* Cui ſimile eſt, quod in Vaticano peregriniſ ac ſeorſim Angliſ Literaſ Amatoriaſ Henrici manu ad Boleniam (*to hiſ dear Nan*; Sic enim ipſam appellare ſolebat) ſcriptaſ oſtentent. Quafi veroid Annaſ pudicitiaſ præjudicaſſet; Cum notum ſit, ideo Regem magiſ inflammatum fuiſſe, quia repulſam ab ea acceperat.

VI. Secuta *Jana Seimora*, quam Henricuſ ſibi junxit poſtridiè, cum Bolenia capite plexa eſſet, ſed quæ intra anni ſpaciū & poſt enixum Edvardum VI. ſtatim fato functa fuit. Quod tamen vulgo tradunt, Edvardum utero exciſum fuiſſe, aliter ſe habere adnotat *Fuller, Church.*

H. L. VII. p. 421. Extare enim ejus ad Parlamentum literas post editum Principem scriptas, præterea Literas Medicorum sequenti die, cum Regina valde langueret, ad Parlam. datas. Postea Henricus Annam Clivensem duxit, sed statim repudiavit, causatus eam forma Principe indigna præditam esse. Tunc Catharinam Howardam sibi junxit, & paulo post violatæ pudicitia ream obtruncari jussit. Denique Catharinam Parram allexit, quam etiam superstitem reliquit: Statu Religionis interea dubio manente, & Pontificiis æque ac Protestantibus ad supplicia tractis; His quia Missam, Confessionem auricularem & similia Pontificiorum placita respuebant; Illis quia recusabant Henricum pro Summo Capite Ecclesiæ Anglicanæ agnoscere: Quia in re etiam usque ad finem vitæ Henricus perstitit, sine ullo vel ad Protestantem transitu vel ad Pontificios plenario reditu, fato functus A. MDXLVII. Quod enim Foxius habet in Martyrologio, ipsum, nisi morte præreptus fuisset, totum Missæ negotium eversum fuisse, videtur refutari posse Testamenti ejus verbis: *And that there* (loquitur de Sepulcro suo Windeforix) *be provided, ordained and set at the costs and Charges of Our Executors, if it be not done in our life time, a convenient Altar honorably prepared and apparelled with all manner of things requisite and necessary for daily Masses, there to be said perpetually, while the World shall endure.* Quibus Missam ad Altare in memoriam sui erectum perpetuo celebrandam sanxit. Totum Testamentum extat in Fuller. Church Hist. L. V. p. 243. Vid. pluribus Camden. in Præf. super Annal. Elisabethæ. Herbert. loc. cit. Annales rerum Anglican.

VII.

Sub Edvardo, qui minorennis erat, & à Patruo Seimoro gubernabatur, Religio Reformata in plenum vigorem deducta fuit, Biblia translata, Psalmodiæ concinnatæ & XXXIX. Articuli, qui Anglis loco Confessionis sunt, primo conditi. Cæterum vero, addit Camdenus, *avaritia in res Ecclesiasticas. Collegia, Nosocomia q. superstitiosa involavit rapaciter, ambitio & emulatio inter procures, audacia & inobedientia inter plebejos adeo insolenter exultarunt, ut Anglia q. lymphatica intemperiiis agi sibi videretur, rebellionibus, tumultibus, partium studiis, pecunie depravatione & omnibus malis, quæ sub Rege pæro accidere solent intus misere intabescens; Accesserunt etiam damna foris accepta, propugnacula Anglorum in Scotia, nec non in Gallia amissa, Bononia quæ tanti con-*

sistit, & omnes arces in Agro Bononiensi ab Anglis extructæ cum tormentis & omni apparatu bellico pacta pecunia non sine insigni Anglici nominis probro Gallis tradita. Seimorum etiam capitis supplicium subire oportuit, fraude Dudlæi Northumbriæ Ducis subrutum; Et Edvardus Anno ætatis XVI. vitam finivit, relictis Successorum loco Sororibus Mariæ & Elisabethæ, quas & Henricus, si contingeret Edvardum temporius fato fungi, heredes instituerat.

IIX.

Has vero, antequam Testamento Henrici heredes Regi fierent, peculiariter legitimari oportuit; Natales earum enim incompatibiles erant: Mariæ, quia ex incestis nuptiis prognata; Elisabethæ, quia nata ex Boleニア, superstitæ adhuc Catharina Mariæ Matre. Successionem tamen vigore Statuti Parlamentarii stabilitam accipere, adeoque Mariæ, utpote ætate major, Edvardo successit, quæ Religionem Pontificiam à Matre acceptam reduxit, ac Protestantes ferro flammaque persecuta fuit: Uno tamen actu Pontifici adversata, quod Cardinalem Wilhelm. Peitum, quem Paulus IV. miserat, ut Cardinal. Poli loco, quem ille tantquam autorem Belli Gallici oderat, Legari vices sustineret, aditu in Angliam prohiberet, & Polum in munere suo confirmaret. Philippo II. Regi Hispaniæ deinde nupsit, sed conjugium improles coluit & Anno V. Regni obiit. Causæ putabantur I. Quia Philippus cum spe Angliæ capessendæ caderet, eam aspernatus fuerat, utpote forma minus grata præditam, ideo tamen ductam, ut Regno per eam potiretur. II. Propter amissum Caletum, unicum adhuc superstes Anglorum munimentum in Gallia, quoque amisso Anglos Clavem ad Galliam amisisse, proverbium vulgare erat.

IX.

Mariæ Elisabetha successit, Princeps Populo pariter ac Proceribus acceptissima, quorum etiam Edwardi tempore singulari gratia polluit, ipsique Regi Fratri charissima, quam non alio, quam Dulcis Sororis Temperantiæ nomine salutare solitus fuit: Longe majori deinde subditorum favore excepta, cum regimini admota esset, nec alteram unquam populus Principem proriore & constantiore mente & amore, maiore observantia, latiori applausu & votis repetitis, quoties in tuolicum prodiret, toto vitæ decursu unquam prosecutus est. Camden. Tempore Mariæ in carcerem conjecta fuit Okoniæ, ubi locum hodiernum ostendunt,

dunt, & ut spem vitæ retineret aliquam, Missam adiit, licet Religione Reformata esset. Statim v. postquam Regnum suscepit, persecutio Protestantium inhibita: Inde Lex fundamentalis condita, ne alia quam Reformata Religio in Anglia toleraretur, ac perpetuæ Regulæ loco ab ea observatum, ut Protestantes quoquo modo defenderet. Visâ initio fuerat Aulicis Reformationis negotium retardatura esse; Ideo Sacello aliquando egredientem, ac recepto novis Principibus more captivos dimitti jubentem non nemo monuit: Restare adhuc quinque captivos dimittendos; Et quærenti, quoniam essent, cum diceret esse *Matthæum, Marcum, Lucam, Johannem, quatuor Evangelistas, & Apostolum Paulum*: Illa nihil intempestive movendum rata, *Expectandum esse*, festive respondit, *quærendosve prius, num dimitti vellent.* Nuptias ejus ambiit Philippus II. sed repulsam tulit, licet universæ Anglorum Historiæ testentur, solum Philippum obstitisse, quo minus Maria è medio sublata fuerit; Sed quoniam id non amore Elizabethæ, sed ex mera Status Ratione profectum fuerat, ne videlicet Maria Scotica, tanquam indubia possit Elizabetham heres Regni, & per eam Scoti Gallivæ Regno Angliæ potirentur, impedire non potuit, quo minus inter Regulas Status sui illa reponeret, ut Hispanum quovis modo enervaret. Contigit eadem si non jubente, saltem non invita, at certe Procerum precibus obruta, cædes Mariæ Reginæ Scotiæ illata, ægre ferentibus Catholicis, unde dirum istud Carmen de Lupis in Anglia non extantibus, de quo *P. I. cap. V. §. V. n. 4.* Sed non sine ingenti applausu Subditorum, indignantium, tot insidias Elizabethæ structas, moliminaque adversus Regnum ac Religionem suscepta impune auferri. Eandem notavit Jacobus filius Mariæ ac Successor Elizabethæ erecto in Templo West-Monasteriensi hoc Epitaphio: *D. O. M. Bonæ Memoræ & Spei Æternæ MARIÆ STUARTÆ* Scotorum Regina, Franciæ Dotaria, Jacobi V. Scotorum Regis Filia & Hæredi unica, Henrici VII. Angl. Regis ex Margareta majori natu filia Jacobi IIII. Regi Scotorum matrimonio copulata Proncipis, Edwardi IIII. Angliæ Regis ex Elizabetha filiarum suarum natu maxima Abneptis, Francisci II. Gallorum R. Conjugis, Coronæ Angliæ dum vixit, certe & indubitate Hæredis & Jacobi Magnæ Britanniæ Monarchæ Potentissimi Matris. Stirpe vere Regia & antiquissima progenata erat, maximis totius Europæ Principibus agnatione & cognatione conjuncta & exquisitissimis omnium animi & corporis dotibus

& ornamentis cumulatiflima; Verum (ut sunt varie rerum humanarum
 vices) postquam annis plus minus viginti in custodia detenta fortiter & stren-
 nue, sed frustra, cum malevolorum obtreccationibus, tum invidorum suspi-
 cionibus & inimicorum capitalium insidiis confutata esset, tandem inaudito
 & infesto Regibus exemplo securi percutitur: Et contempto mundo, devi-
 cta morte, lassato Carnifice, Christo Servatori anima salutem, Jacobo filio
 suum Regni, ac posteritati & universis cadis inausa Spectatoribus exemplum
 patientie commendans pie, patienter, intrepide Cervicem Regiam securi
 maledictæ subjecit, & vitæ caduceæ sortem cum cælestis Regni perennitate
 commutavit VI. Idus Februarii Anno Christi M D LXXXVII. Etatis
 XXXVI. Sed filialem Jacobi Pietatem hinc potius, quam virtutes Ma-
 riæ æstimare licebit: Quod Doctiss. Thome Fulleri cum aliis judicium est;
 King James caused her corps to be solemnly removed from Peterborough to
 West - Minster, where &c. he erected a monument to her memory, and there-
 on this Epitaph, wherein such can not but commend the Piety of her Son,
 which will not believe all the praises of his mother. Church History of Great
 Britain L. IX. pag. 18. Inclaruit deinde Elizabetha maxima victoria, de
 Invincibili Classe Hispanica reportata, quæ Hispanica consilia de occu-
 pando Regno Angliæ disjecit: Quibus etiam factum est, ut post A. Regi-
 minis XXII. in Catholicos durius consuluisse visa fuerit, quia partes
 Hispanorum amplexuri esse deprehensi fuerant. Vid. plur. seq. §. XVI.
 De cælibatu ejus varia tunc temporis circumlata fuere & Alençonium
 aliquando non odisse, Historici istorum temporum testantur. Sed ita
 tulerunt mores ejus ut colli, ambiri & amatorio nomine se celebrari passa
 fuerit etiam ultra sortem ætatis, sed sine lascivia, eoque nullonævo Ma-
 jestatis: Ipsaque sæpe animum in cælibatum propensum testata fuit, &
 cum Parlamenti Inferioris Oratoream ad Conjugium hortatus esset,
 composita oratione respondit, sibi satis ad gloriam futurum, si monu-
 mento suo aliquando inscriptum esset: *Hic sita Elizabetha, quæ Virgo*
regnavit, Virgo obiit. Camden. ad Annum MDLIX. Obiit An. Æt. LXX.
 Christi MDCV. Princeps quæ si etiam in privata & meliori fortuna
 ætatem traduxisset, nihilominus non absque aliqua excellentiæ nota
 apud homines victura fuisset: quæ conclusio est *Memoria Elizabethæ ab*
III. Verulamio condita, Scripti brevis, sed ut omnia Verulamii, pruden-
tissimi. Summam Rerum gestarum ejus Jacobus Rex insigni hac In-
scriptione Monumento, ipsius in templo West - Monasterienfi addita
expressit.

MEMORIÆ SACRUM.

Religione ad Primævam Sinceritatem reducta ,
 Pace fundata , Moneta ad justum valorem
 reducta , Rebellionē Domesticā vindicata , Gallia
 malis intestinis liberata , Belgio sustentato , Hi-
 spanica Classē profligata , Hibernia , pulsīs Hispaniis
 & rebellibus ad deditionem coactis , pacata , rediti-
 bus utriusque Academia lege Annonaria plurimum
 adauctis , tota denique Anglia ditata , prudentia-
 sineque annos XLV. administrata , Elizabetha Re-
 gina Victrix , Triumphatrix , Pietatis studio sis-
 sima , felicissima , placida morte septuagenaria so-
 luta mortales reliquias , dum Christo iubente re-
 surgant immortales , in hac Ecclesia celeberrima
 ab ipsa conservata & denuo fundata deposuit.

MEMORIÆ

ÆTERNÆ.

ELIZABETHÆ Angliæ , Franciæ & Hiberniæ
 Regina , Henrici VIII. Filia , Henrici VII. ne-
 pti , Edwardi III. pronepti , patriæ parenti ,
 religionis & bonarum artium altricis , plurima-
 rum linguarum peritia præclaris tum animi tum
 corporis dotibus Regiisqve virtutibus supra sexum.

PRINCIPI INCOMPARABILI

Jacobus Magna Britannia Franciæ & Hiberniæ
 Rex virtutum & Regnorum hæres bene merenti
 pie posuit.

X.

Post Elisabetham rerum summa pervenit ad Jacobum Regem Sco-
 tiæ, Mariæ Scoticæ filium, quippe proximum Regni heredem, & ex Mar-
 garitæ filia Henrici VII. primogenitæ cum Jacobo IV. Rege Scotiæ con-
 jugio progenitum, ab ipsaqve Elisabetha designatum immediatum
 Successorem. In cuius Characterē annotant. I. Insignem eruditionem:
 Unde Regum Doctissimus salutari amavit, & Libris scribendis maximo-
 pere delectatus fuit, quales Paraphrasis Apocalypscos, Meditationes in

Cccc

c. XL.

c. XX. ejusdem, item in 1. Chron. XV. *Demonologia*, *Misocapnus seu de Abusu Tobacci*, *Jus Liberæ Monarchiæ*, *Conjuratio Sulphurea*, *Apologia pro Juramento Fidelitatis*, *Monitoria Prefatio ad eandem*, *Protestatio Antivorsia*, *Apol. pro Jure Regio adu. Card. Perronum*, *Mediatio in Or. Dominicam*; Inprimis vero Aureum istud & vere Regium Scriptum, *Donum Regium*, quod seorsim variis in locis editum, ac à nobis quoque nuperrime simul Jure Liberæ Monarchiæ rectum fuit: Omnesve uno Volumine comprehendit & titulo Operum Regionum edidit Jac. Monacus Wintoniensis Episcopus. Imitatusq; ita fuit plurimos majores suos, quos itidem hoc laboris genus cepit. Sic *Alfredus Rex* occidentum Saxonum in Lingvam Anglicam transtulit *P. Osorium* & *S. Gregorium de Cura Pastoralis*, ejusdemque autoris *Dialogos*, *Bedam de Artibus Anglorum*, *Boethium de Consolatione Philosophiæ*, *Davidis Psalmos*. Idem adversus improbos judices *Codicem Juris* scripsit & *Institutiones*, dicta etiam *sapientum*, de Regum fortuna *Librum singularem*, *Chronicorum Fasciculum* & *Medicationum Enchiridion*. *Atbelstanus Rex* *Librum de Astrologia* & *Constitutiones Cleri* scripsit, *Biblia* item curavit ex Hebraica in Saxoniam Lingvam transferri. *Henricus I.* *Wilhelmi Conquestoris filius* natu minimus in Cantabrigienſi Academiâ educatus ex artium scientiarumq; insigni noticia cognomentum *Beaueclerk*, Pulchri Clerici meruit: *Achajus Scotorum Rex* *majorum suorum historiam* contexuit. *Kennelmus Scotorum Justinianus*, omnes *Leges* in unum volumen redegit. *Jacobus I.* non pauca ligata *Oratione* reliquit *Anglica* & *Latina*; Et *Baleus* autor est eum de futura uxore tractatum exarasse. *Henricus II.* scripsit de *Homini Christiani* & de *Juventutis Institutione*, item de *septem Sacramentis contra Lutherum*, quem *Librum* ipsi *Defensoris Fidei* titulum peperisse supra indicatum. At postea cum duos alios publicaret nihilo priori deterioribus sive stili sive argumenti intuitu, de *Autoritate Regia contra Papam*, & de *Concilio Mantuano sententiam suam*, quia aliud quiddam spirare visus est, Pontificem non habuit famæ sitæ tubicinem. *Edwardus VI.* in tanta vitæ brevitate *historiam tamen sui temporis* scripsit & tractatus tres *Lingva Gallica de Fide*, de *Idololatria seu Imaginum cultu* & de *Papæ primatu*, quos *Duci Somersetenſi* avunculo suo inscripsit. *Regina Elizabetha preces Catharina Regina* transtulit in *Lingvam Latinam, Gallicam & Italianam*. *Centuriam sententiarum* à se collectarum & triplici similiter idiomate scriptarum *Patri Regio* inscripsit, *Salustium* quoq; transtulisse dicitur,

tur. Ipsaque Jacobi nostri mater, *Maria Regina, Institutionem Principis Gallicis* versibus persecuta est, cujus autographum involucro ac materno picto Jacobus sancte custodivit. Quæ familiæ pluribus exposuit ante laudatus *Jacobus Montacutus, Prefat. in Opera Regia*. Sed an Negotiis Regiis conveniat cum exquisito ejusmodi literarum cultu in ambiguo est. *Tu regere Imperio populos Romanæ memento, He Tibi erant ævis*, vetus idemque verissimum viri Docti, sed Doctrinam vere æstimantis dictum fuit. Libros promiscue scribere signum remotioris à publicis negotiis vitæ est: Quibus vacuos esse Principes, nec incumbentium ipsis curarum numerus, nec concessa vicaria Divina Potestas patitur, quippe quæ in universis Reipubl. singulorumque negotiis nunquam non actuosissimos exigit, æque ac Dei in inferiora hæc influxus non tantum efficacissimus, sed continuus est. Sed mores amoresve hominum ab ingenii eorum pendent, ac proinde quicquid hæc in parte laude culpaque dignum est, animo Jacobi transcribendum, quippe in quo II. singularem quandam lenitatem, seu quæ durior aliorum vox est, molliorem observarunt: Cujus non leve specimen fuit, quod non potuerit evaginatum gladium aspicere, meminitq; Digbæus in *Tr. de Pulvere Sympathet.* Sibi cum Eques crearetur, hinc ingens periculum impendisse, & Regem, qui more recepto dorsum ejus ferire debuisset, aversa facie gladium stringentem sibi propemodum oculum excussisse. Inde vero evenit, ut alii Principes eum non magni fecerint, Hispanusque ad lubitum suum per Comitem de Gundemar composuerit. Et Imp. Ferdinandus II. cum in causa Palatina deliberaretur, quid Angliæ Rex effecturus esset, jocosus respondisse dicitur: *Ipsum Legatos missurum*. Angli quoque non minus hac re affecti, inter quos, cum essetam, certe inclinatham sentirent felicitatem ab Elizabetha sibi relictam, dicterium tunc natum: *Rex erat Elizabeth, nunc est Regina Jacobus*. Adeoque reipsa comprobatum vetus illud: *Si Principi, qui excellenti animo & virtute fuit, alius succedat virtute inferior, posse eum Imperium quidem conservare, sed prædecessoris virtute; Ipse autem si vel diuturnioris vita fuerit, aut post illum alius succedat, qui ita non insistet vestigiis primi ejusque virtutem imitetur, necesse esse ut Imperium corruat*. Sed quod perinde est: *Posse post Principem bellicosum atque excellentem Imperium conservari etiam à Successore pusillanimo, sed sicundem pusillanimum atque infirmum, h. Belli artibus non exercitatum, sequatur alius similis, eum non posse Imperi-*

am conservare. Quod singulari discursu expositum à *Macbiavello Disc. in Liv. L.I. c. XIX.* Angliæ exemplo autem de novo confirmatum, Anglia sub Elizabetha feliciter ac tranquille egit, sub Jacobo in eadem tranquillitate perstitit, superiorum tamen, non istorum temporum virtute. Nam namque tunc concepit, quæ secutis annis universæ propemodum, conflagrandum fuit: Videnda inprimis Acta Historica Regiminis Elizabethæ & Jacobi Lond. A. MDCLVIII. in 12. seu prout Anglice sonat, *Historical memories on the Reignes of Queen Elizabeth and King James. Arthurus Wilson Vita Regis Jacobi, Anglice.* Wilhelmus Sanderfon, *Vita Maria Regine Scotia & Jacobi Regni Angliæ: Historie Rerum Britannicarum ab An. MDLXXII. & initio Rerum Jacobi VI. ad An. MDCXXIX. Libri XXII.* à Roberto Jonstono Scoto-Britanno.

XL.

Carolus I. Jacobo Parenti successit, quo adhuc superstitæ jam varie matrimonii causa agitatus fuerat, expetita initio Infanta Hispanica, post mutato proposito ad Henriettam Mariam Ludovici XIII. Regis Galliarum Sororem animo applicato. In Regno deinde gravissimis motibus implicitus fuit, & tandem horribili exemplo capitis supplicium à Subditis sibi intentatum subiit; Jacobus enim navis in Regno Anglicano tollendis parum operæ dederat, quibus tollendis hic postmodo impar fuit, & Anglia quæ sub Jacobo primum sumare cœpit, sub Carolo in apertum ignem erupit: Quæ de causa jam dictum. Occasio horum motuum v. extitit intempestivum studium novandi Religionem, natumque inde in dissidentes odium, secunda illa tragicorum Orbis casuum mater. Dissidia hæc Anglorum nationem jam à temporibus Elizabethæ habuerant, illaque præter Episcopales in Puritanos, Presbyterianos, Independentes Brovniistas passim scissa fuit. Et Elizabetha quidem hanc Ingenioluxuriem toleraverat, nunquam tamen permisit, ut aliquo usque emergerent Presbyteriani & cæteri Episcopaliū adversarii, aut Hierarchiæ Ecclesiasticæ Statutis Parlamentariis semel confirmatæ facefferent negocia: Notaque ejus in *Johannem Foxum celebrem Martyrologum* benignitas quem, licet pertinacior Puritanus esset, non minus atque alium suæ Religionis amore complexa fuit, Parentis titulo ipsum subinde honorans, *Father John Fox*, nec præbenda Ecclesiæ Saluburiensis exuit; Interim sedulo cavit, ne vel ille, vel quisquam è fociis ejus occasionem dissidii arriperet. Tempore Jacobi vero cum tristi pacis studio sopiretur Anglia,

Anglia, Presbyteriani & reliqua Non-Conformistarum farrago auden-
tiores facti, res suas magis magisque corroborarunt, quippe certi brevi-
eventuram illam tam diu speratam in Sacro Ordine æqualitatem s. po-
tius Anarchiam. Ac licet Jacobus ab Episcopalibus stare videretur,
idemque statim atque in Angliam evocatus fuit, promississet, Synodo
quoque, super hæc Controversias Anno MDCIII. habita, ipse Dispu-
tantis partes contra Presbyterianos summisset, eosque deinde damnasse;
Nihilominus Presbyterianis clanculum favere creditus fuit, utpote me-
mor adhuc Scotorum morum, hosque proinde & rebus sacris spe fu-
turæ ad placitum eorum emendationis non semel adu. ovit. Hi interim
& quoque Non-Conformistarum erant, jam dudum hac Regula usi
fuerant; Hierarchiam non leve fundamentum Religionis Pontificiæ
atque Anti-Christici Regiminis esse. Itaque cum Regi Carolo posthac ægre
facere constituisset, clam populi animis insusurrabant, Regem quia E-
piscopalibus faveret, pariter ac ministros ejus & extantiores Episcopos
Religioni Pontificiæ non obscuris indicibus addictum esse, ac fore tan-
dem, ut cum progressu temporis omnes Pontificios evadere oporteret.
Cui tanto plus fidei habebatur, quia coram videbant, Catholicos libe-
rius haberi & Henrietta Mariæ ductæ à Gallia Uxoris ministros licen-
tissime agere, ipsisque vi pactorum matrimonialium permitti Religionem
Pontificiam, quantum possent, propagandi licentiam. Nec ipsi Ponti-
ficii partibus suis deerant & Archiepiscopo Wilhelmo Laudo Cardina-
litia Dignitas à Pontifice M. oblata, quam tamen ille constanter respuit.
Accedebat pro alienando populi à Rege animo nimius favor, quo Rex
Ducem Buckinghamiæ prosequeretur, quem impense oderant, denique
& infelix successus auxiliorum Rupellanis missorum. Ex his igitur scin-
tillis prodire secuti casus tragici, quibus maxima incrementa addita à
motibus Scoticis An. MDCXXXVII. factis. Cum enim Scotis Liber
Liturgiarum s. Communium precum & Officiorum in Anglia accipi-
endus offerretur, idque studio tria regna tanto arctius uniendi, ut, sicuti
sub uno Rege erant, ita etiam una eademque Religione contineren-
tur, illi Librum primo damnare, mox armis rem continuare & Re-
gem, qui malevolis suorum animis jam obrutus erat, ad pacem qua-
lemcunque adigere. Secuta deinde Rebellio Catholicorum in Hiber-
nia, quæ ingenti Reformatorum multitudine trucidata, Anglos & Sco-
tos maxime exasperavit ratos, à Rege subornatos hanc cladem Sociis

Religionis suæ intulisse, videbanturque confirmari, quia in hos mitiori proscriptio, quam in Scotos antea actum fuerat. Tandem igitur ad apertam Rebellionem ventum, armaque nomine Parlamenti populi-que Anglicani contra Regem sumta, idem Castello Hullæ, quæ prima fuit Parlamenti adversus Regem hostilis actio, sub Præfecto Johanne Hothamo, inde aliis Urbibus exclusus, ac denique ipso Regno ac vita privatus, Scotis etiam novo fœdere cum Anglis contra Regem se implicantibus, condito singulari Instrumento; quod in specie *Covenant* dixere; Regii vero, quia constabat VI. Articulis, Parallelum habuere sex Articulis Sangvinariis ab Henrico IIX. olim sancitis; Alii Antichristianismi etiam postularunt, quod DCLXVI. literis constare curiosissima indagine observassent. Facta cædes Caroli A. MDCXLIX. d. XXX. Januar. Stylo nostro, MDCXLVIII. Stylo Anglicano, cuius memoria Anniversariam Angli eadem die hodiernum indicto jejunio allis-que sacris ritibus celebrant, cum titulo *Martyrii* Regis Caroli, *King, Charles Martyrdom*; Inscriptione item imagini ejus in Bursa Regia posite expresserunt: *Carolus primus, Monarcharum Mag. Britanniæ secundus, Franciæ & Hiberniæ Rex, Martyr, ad cælum missus penultimo Januarii 1648.* Cum Parlamentarii antehac loco imagine vacuo inscripserunt: *Exit Tyrannus, Regum ultimus, Anno Libert. Angliæ Reipubl. I. Domini 1648. 30. Jan. Vid. inter nostros Sesquiseculum Anglicanum; Inter Anglos Martyrologium Wilhelmi Wistanley edit. M DC LXV. Butei Elenchum Motuum nuperorum in Angliæ. Wilhelmi Sanderson Hist. Vita & Regni Caroli Londini M DC LVIII. in fol. Miltoni D. fensionem Populi Anglitani. Inter Belgas Salmasium contra Regicidas Anglicos Haga A. M. DC. LII. in clamorem ad cælum adversus Parricidas Anglicanos Haga A. M. DC. LII. in 4to. Metamorphosin Anglorum s. varias mutationes Regum, Regni Rerumq; Angliæ A. MDCLIII. Quibuscum & indicanda esset Historia Caroli Regis Angliæ A. MDCLVI. Londini edita, nisi affectibus nimis sca-teret, quos ipsi fronti præfixum Phrenoschema statim indicat, superius Ecclesiam Anglicanam ægotantem referens cum verbis, *περὶ τῆς ἐκείνης ἐκκλησίας*; Inferius Regem Carolum addito: *καλὸν ἐν τῷ φρονήματι*. De vita & interitu Laudi Archiepiscopi, quem motus huiusmodi ab- sorpserunt, singulariter actum tribus voluminibus à Wilh. Prymne: *A Brevitate of the Life of William Land Arch-Bishop of Canterbury extracted out of his owne Diary* ed. Lond. MDCXLIV. Et: *An Introduction to the History**

Story of the Arch-Bishops of Canterbury trial, discovering the the world the Several secret dangerous plots, practices, proceedings of the Pope and his Confederates against England &c. Lond. MDDLXV. fol. Ac deniq; A compleat History of the Tryal and condemnation of Will. Laud, &c. Lond. MDCXLVI. fol.

XII.

Secutum Inter-regnum exceperunt primum Parlamentarii, mox *Olivarius Cromwellus*, vir bellicosissimus pariter ac sagacissimus, verbo, *Politicus sine exemplo*, qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine *Protektoris* sub imperium accepit. Constituit tunc Anglorum exemplo, non posse Populum Regibus sicutum partam nuper libertatem conservare: Nam plebs habet simile quiddam cum fera, quæ etsi sua natura in silvis pastum querere & latebras suas habere soleat: Si quæ tamen captiva à teneris annis in carcere nutrita fuerit, eaque deinde in campos libera dimittatur, neque pastum querere, neque latebras, in quibus se occultare possit, novit: Itaque facile rursus incidit in casses cujusvis, qui illam deinceps venari conabitur. Idem accidit populo, qui consuevit sub aliorum Imperio vivere & ad nutum aliorum gubernari. Nam etsi casu quodam libertatem consequatur, tamen neque rationes novit, quibus se defendere, aut alios offendere possit, nec cum principibus vicinis aliquam noticiam habet, per quos auxilium aliquod sperare queat ad conservandam libertatem. Itaque sponte redit sub idem jugum, aut etiam deterius, quam id, quod modo excusserat. Ita *Michiavell. Disc. in Liv. L. I. c. XVI.* & exercitis quasi digitis toto seculo & amplius ante novam hanc Reipublicæ larvam commonstravit. Administraverat *Cromwellus* aliquam diu *Supremi Præfecti militum* munus, ab iisque primo nomen *Protektoris* eoque dominatus sui fundamenta accepit, mox Veteri Parlamento, cujus membra pleraque negligenter & avare res suas tractaverant, dissoluto, ut morientis Libertatis vestigia manerent, novum ex amicis obnoxiiisque sibi hominibus constituit, qui potestate omni in ipsum translata ejus Imperio se subjecerunt, ac tanquam trium Regnorum *Protektorem* venerati fuere. Conditum hunc in finem *Instrumentum Protektorium*, Londini A. MDCLIII. d. 16. Decemb. ac tandem Statuto Parlamentario Anno MDCLVII. conclusum, ut *Protektoris* titulus nomen Summi capitis in Angliæ esset & *Cromwellus* hoc nomine omnia plenissime dirigeret. Additi etiam Inaugurationis ritus eod. Anno d. 26. Junii; Numiq; posthac potestatis ejus indi-

indices publice emissi, quorum Limbo inscriptum, licet sensu ambiguo: *Hic nisi periturus mihi adimat nemo.* Solus titulus Regius potestati tantæ defuit, quem, quoniam sibi præjudicio futurus fuisset, constantissime recusavit. Nam I. Oportuisset eum restituere Domum Superiorem Parlamentariam, à qua utpote ex Proceribus Majoris Nobilitatis constante, eoque memori præcorum Regum suorum summo opere abhorrebat. II. Non potuisset tam liber ede exercitu disponere, sed placita Parlamenti respicienda fuisset, qui bus molestius exemptus erat, dum titulo isto carebat. Videatur pro ipso *Vita Cromwelli Germanice edita Norimberg. A. MDC LXXIII. in 12. Panegyricus Cromwelli Londini An. MDC LVI. in fol.* Contra eum, *Elenchus motuum nuperorum Batavi, Part. II. Notæ Politicæ in Vit. Cromwelli &c.* In Charactere ejus observant, ipsum per totam vitam suam nihil majori conatu egisse, quam ut alius videretur & alius esset, semper sui dissimillimum, & id unice curantem, ut libere dominaretur contraria ratione ad animum & symbolum Reginæ Elisabethæ, quod erat, ut esset *semper eadem.* Itaque, inquit Autor Notarum Politicarum modo indicatarum, Protector Libertatis audiit, cum revera supplantaret eam acerrime, quod patuit ex convocatione & dissolutione Parliamentorum, quæ jusserat quovis triennio institui & VI. Mensium spatio absolvi, medio tempore vero patiebatur ea minutiis sese atterere, ut tunc re infecta discederetur, & rerum arbitrium ipsi soli relinqueretur. Idem Religiosissimus videbatur, sed qui Religionem inter Dominatus Instrumenta numerabat, in commodave sua traherebat in primis, quando Parliamentum convocanda erant; Juebantur enim speciosissimo cum prætextu à rebus Sacris incipere, sed in quibus nullum consensum membrorum Parlamenti secuturum esse certo præsciebat: Itaque præfixum ipsis tempus ea re extrahebatur, quo finito solvi quodque parum rebus ad Statum publicum pertinentibus consultum fuisset, Imperium ei relinqui oportebat. Et Regii nominis contemtor erat, sed Protectoris nomine plenius, quam ullus antea Regum imperabat, ut merito huc tractum Taciti istud de Augusto: *Eum cuncta discordiis civilibus fessa nomine, non Principis, sed Prosectoris sub Imperium accepisse;* Res gestæ ejus extantiores fuere: I. Quod Hiberniam pro Rege adhuc stantem subjugaverit. II. Quod Scotiam, quæ nunquam antea armis Anglorum tota superari potuerat, vi in verba sua jurare coegerit, indeque Carolum II. qui post mortem Parentis à Scotis receptus fue-

fuera, ejecerit: Reipsa illud edens, quod Carolus tunc adversus Angliam arma movens in numis prodiderat: *Nemo me impune lacessat.* III. Bellum cum Belgis feliciter gestum, & gloriosa Pace finitum. IV. Fœdus Gallicum, cuius vi susceptum bellum cum Hispano, & Duynkerka Anglico Imperio adjecta, sine dubio ut pede in continenti posito vicini Belgæ ac Hispani ipsiqve Galli coerceri possent. Obiit Anno M DCLVIII. d. III. Septemb. Die Anglis fatali, quæqve Scotos bis profligaverat, semel prælio Dumbarenfi A. MDC L, deinde Wigornensi in Anglia A. MDCLI. quæ etiam Londinum A. MDCLXVI. flagravir; Reliquitqve Protectoratum *Richardo* filio, sed impari tanto oneri, eoqve proinde successu, quem prædixit autor sequentis *Ætatis* vitæ ejus, ipso adhuc vivo conditæ.

ORACULUM ANGLICANUM

de

Futuro *Angliæ* Statu.

Adeste Haruspices!

Stellas ex Politicorum cælo, Zelo disponamus,

Cui? Quæritur?

OLIVERIO CROMWELLO

*Anglo, non Angelo,*nisi forte ex superbientium Cætu
cælo delapsus *Luciferum* vocare velis,

Hic

Ex non humili Familia, *ultimo loco natus,*Ambitionis *Primogenitus* extitit,*Artis* pariter & *Neptuni filius,**Martis* Strenuus *Alumnus,*In *Ætna* Monte *ab Vulcano* edoctus,

Utriusq; gradivum honorem verè expertus est;

Rebus quippe turbatis insurgere paulatim cœpit,

Divina & humana jura, regnandi gratia, violanda,

D d d

Inde.

CAPUT IV. DE REGNO ANGLIÆ.

*Independentia æternarum Confusionum
nec irritò rerum Successu
temerè censuit.*

*Ecclesiæ bona à Majoribus DEO sacrata
Militum rapinis profanare
(Sed ad temporis injuriam referendum)
Parum est.*

*Eadem Menstruis Militum stipendiis,
ut solitudinem facerent, dividere.
Parum est.*

*In propria Regni viscera favere,
Malis artibus contra superiores grassari,
Populi favorem mendaciis ambire,
Parum est.*

At

*Regem suum, Unctum Domini
Conficti Criminis reum peragere,
Vinctum ad supplicium rapere
Imo*

*Sub schemate Justitiæ
Carnificis manu
Imple morti dare
post Homines natos
Res est inaudita, stupenda,
nefanda, horrenda.*

*Rex trium Regnorum ter infelix,
Securi, sed parum secure percussus,
quia*

*in hoc peccavit,
quod fasces, quos mortuus reliquit,
CROMWELLO*

*Vivus, sciens, volensque noluerat
Submittere, committere.*

*Enimvero Ille
Ferre non potuit, ut sese
Religionis & Regionis excidia*

Impe-

Imperatorem Magnæ Britanniz
in Throno Regali

Sic volo, sic jubeo, sic pro Arbitrio, Ratione, voluntas
(infolens & inaudita nomenclatura)
ad dies vitæ extolleret,
& sic

Nomen Regis abnuens, Potentiam
(Et quidem non Judicum, & circumcisam)
enixè in se traheret;

Rebus in deterius mutatis, etiam parum
Sincera Nomina obrepfisse:

Tyrannus, Libertatis publicæ Protector,
Regicida, Pater Patriæ,
Veterator, Justus, Pius, Felix, Augustus
consalutatur.

Quippe
Felicissimi nunquam deest, infelix adulatio:
Imo

nil veritus est, Formam Regiminis,
quantum unâ manu everti potest,
evertere.

Parlamenta, *Firmamenta* & *Fundamenta Status*
ut tutius regnaret,
efformare, reformare, infirmare.

Sartoribus & *Sutoribus*, non *Senatoribus* implere
nil pensi habuit:

De quo flagitio nemo priorum & piorum Regum
rite cogitare ausus est.

Porro

Nequid usquam honesti proborum oculis occurreret,
Judeos, hominum quisque villas, *Civitate dignatus est*,
Terram & in exhaustum Mare abunde rapinis explevit,
Inimicorum pariter & Amicorum optimis spoliis infolens,
indigna quæque digna habuit.

Sed quis Dominationis modus?

Blandientium & *Congrulantium Regum Legati*

CAPUT IV. DE REGNO ANGLIÆ

*Hispania & Gallia
despectui, habiti.*

Jus belli & pacis pro lubitu usurpatum;
Per Inquisitiones loquendi audiendique commercia interclusa
Stuardorum Domus ex generis humani memoria abolenda:
Ut omnia hæc, omnia somnia præfigurarunt!

Eheu!

Res gravis est, *excindere Regalem Stirpem.*
Sed quid denique?

Flagitium in Conscientiæ supplicium cessit,
Prout sub omni Crimine discrimen latitat.

CROMWELLI auribus perpetim obstrepit:
Nunquid Pax potest esse Zamri, qui interfecit Dominum suum?
Aut cuncta omnium politicorum scita falsa sunt,
Aut *Violentum Cromwelli Imperium diuturnum non erit.*
Justus est Dominus, & justum est Judicium Ejus!
Proripiet se ex turba Boni publici Zelotes,
Utricem patriæ dextram commodaturus:
Redibit legitimus Regni hæres

CAROLUS,

Usurpatoris sævitiam Clementia excutiet,
nec sine Triumpho:
Quia de civibus Victoria erit,
Cuncti bello fessi, Pacis studio ad debita concedent obsequia
deturbato Turbone:
Pristinisque legibus moribusque revocatis
Regnum
Feracissimum Religionum, Sterilissimum Pietatis
feliciter vindicabit.

Ita

Si DEUS favet,
vovet

J. M. M.

Post

Post mortem ejus & interjectas exiguas nomine Protectoratus controversias, admirabili Divinæ Providentiæ exemplo *Carolus II.* sine ulla vi aut impetu armorum in Regnum rediit A. MDCLX. consiliis Edvardi Montacuti, Comitis de Sandwich & præcipue Georgii Monkii, Ducis de Albemarle adjutus. Ipse cum in Pacificatione Pyrenæa negligenter habitus fuisset, Burdigalæ apud Præsidentem Olstenium non semel ingenti constantia asseverasse legitur, intra vertentem annum se paternis Regnis redditum iri : Quod occultum præsagium fidem ab eventu contra omnium opinionem habuit. In eo duntaxat opinione sua falsus fuit, quod diceret, non sine labore, cæde ac sanguine illam sui restitutionem futuram. *Galeat. Guald. Hist. Pac. Pyr. f. 65.* Natus est A. MDCXXX. d. XXIX. Mart. quo ipso tempore ingens Ecclipsis solis facta, stellaque ipso meridie in cælis visa fuit. A. MDCL. à Scotis in Regem susceptus, sed victus A. MDCLI ad Wigorniam exilium subiit, elusis Parlamentariorum capturæ ejus satagentium consiliis, servatusque primum in quercu, quam *Quercum Regiam, the Royal Ocke*, ex eo dixere, post inter amicos clam habitus, ad Maritima contendit servum Johannæ Nobilis Fœminæ se gerens, ac Diepæ pedem extulit, inde in Belgio, Germania, Gallia, ultimoque in Flandria substitit, postquam Cromwellus apud Galliæ Regem acrius institerat, obtinueratque ut Regno illo exigeretur. Revocatus Schevelinga loco prope Hagam Comitum Classen ex Anglia missam conscendit, ac Doveræ exscendens prono osculo solum Patrium salutavit, ipse innumera Procerum populique multitudine applausuque exceptus ac Londinum ductus, ubi primam orationem ad Parliamentum fecit Mense Junio dicti A. MDCLX. Ritus inaugurationis ipsius peracti sunt A. MDCLXI. XXIII. April. Quos iterum singulare in cælis Phenomenon, transitus Mercurii per Solem comitatus fuit; Ac describuntur in *Diar. Europ. ad hunc Annum* : Inde Catharinam Infantam Portugalliæ sibi matrimonio junxit, sed sterili, unde varii animorum de Successione futura motus. Rex, quæ Imperium ejus memorabile reddidere, sunt. I. Bellum cum Belgis ab Anno MDCLXIV. ad A. MDC LXVII. non magno cum successu Anglorum gestum, idemque A. MDC LXXII. & LXXIII. repetitum. II. Horribilis pestis, quæ Anno MDC LXV. sex mensium spacio in sola *Urbe* Londinensi 97000. Hominum absumpsit. III. Gravissimum incendium, quod Anno MDC LXVI. à II. ad VI. Sept. Londinum habuit & 13200. domos

mos absumsit: Cujus causa creduntur Pontificii fuisse, quorum & carmen mense Novembr. ejusdem anni in Aula Westmonasterienſi reperi-
tum fuit, hac ſumma: Babylonem Beſtiamque Apocalypſicam numero
666. designatam jam cecidiſſe, præſentemque annum proinde primum
inſtaurandæ Eccleſiæ Romanæ in Anglia exiſtere: Ipſe tenor ejus talis;

*Covere la feu yee Hugonots,
That have ſo branded us with plots,
And henceforth no more Bonfires make,
Till ye arrive the Stygian Lake;
Eer down ye muſt yee Hereticks
For all your hopes of Sixty Six.
The hand againſt you is ſo ſteady,
Yo ur Babylon is falln all ready;
And if you will avoyd that happ,
Return into your mothers Lapp;
The Devil a mercy is for thoſe,
That Holy mother Church oppoſe,
Lat not your Clergey you beery,
Great Eyes are op' e, and ſee the way
Return in time, if you will ſave,
Your ſouls, your lives, and ought you have,
And if yon live till ſixty ſeven,
Confeſſ you had fair warning given:
Then ſee in time, or e're be blind,
Short time will ſhew you what's behind.*

*Dated the fifth of November in the year 1666. and the firſt
Year of the Reſtoration of the Church of Rome in England.*

Reperta & Literæ ſine ſubſcripto nomine, quibus Autor teſtatus fuit, ſe
& Pontificiis illis fuiſſe, qui conſilium de incendenda Urbe inierint, hos
jam in eo eſſe, ut procurent à Gallis invaſionem Angliæ, Doveramque
ad primum impetum deſtinatam eſſe, quia milites Præſidiarii ibi ſint
Pontificii; Se rogare, nollent inquirere in nomen ſuum, ſe illo
ſtatu in quo adhuc eſſet, me ius Regno conſulturum, abhorre-
re a ſanguinolentis iſtis conſiliis, eoque ipſo adductum jam Religio-
nem Pontificiam cum Reſormata mutare. Proſtat de Rebus huc
pertin-

pertinentibus peculiare Scriptum auctoritate Parliamentaria Anno MDC LXVII. editum. *A true and faithfull Account of the severall Informations exhibited to the Honorable Committee appointed by the Parliament to inquire into the dreadfull Burning of the City of London together with other Informations touching the Insolency of Popish Priests and Jesuits.* Sed vetera illa sunt Catholicorum consilia Regem Regnumque subruendi ac Religionem suam reducendi, quæ etiam non tantum Elisabethæ, sed Jacobi imprimis tempore innotuerunt, cum A. MDCV. Domum Parliamentariam simul Proceribus, Rege ac Prole Regia subiecto Pulvere Pyrio incendere disjicereque molirentur. Quod facinus Angli *Conjuratiorem Sulphuream*, & Conspirationem Pulveris Tormentarii, *the Gun-powders Treason*, vocare solent, detectique memoriam hodiernum solenni Festo d. V. Novembris, indignantibus Catholicis, celebrant. Historia ejus singulariter descripta extat in *Opp. Regis Jacobi R.* variisve posthac locis linguisque prodit. Neque meliora istis tulerunt nostra tempora Anno præcipue MDC LXXVII. LXXIX. LXXIX. in Regis personam agitata detectaque molimina: Unde severius quidem in conscios aggreptum, dubitantibus interea prudentioribus, an paribus tanto malo consiliis, suspicantibusque, hic quoque locum inventurum, quod Tacitus alicubi de hominibus nonnullis sui temporis scripsit: *Esse genus hominum, quod in Civitate nostram & vetabitur semper & retinebitur.*

XV.

Interna Dissidia, quæ Angliam olim exercuere, fuerunt, *Rosa Alba* & *Rosa Rubra*, Familiis duabus *Eboracensi* & *Lancastrensi* de Regno contentendentibus, quarum hæc *Rosa Rubra*, illa *Rosa Alba* insignia gessit: Quæ tandem ab Henrico VII. tunc temporis Comite Richmondia, iocipita sunt, qui victo & interfecto Richardo III. Rege Elisabetham superstitem ex Eboracensi familia filiam, in uxorem duxit, & Fratrem ejus Edwardum Plantagenetum ultimum Eboracensem Londini captivum detinuit, post consiliis *Parkini* implicitum è medio tolli curavit. *V. Verulam. in Histor. Henrici VII.* Fuereque ejusmodi factionum nomina etiam circa ista tempora, *Morosi norum* & *Cilopri norum* in Rep. Veneta: In Frisia factiones *van de Schiringers* ende *Vet Kopers*: In Flandria *de Witte Munkskappen*. Totum Belgium fatigarunt *Cabeljavi* & *Hoschbo-si* seu *Hoeksi*, de *Kabeljauſchen* en *de Hoekſchen*, quorum hi Margaritæ Ludovici

clavici Bavari uxori, illi Wilhelmi Margaritæ filio addicti erant. *Qui de re V. Aventin. L. VII. Annal. Boicor. & ex eo Boxhorn. Hist. Univers. ad A. MCCCCIX. p. 237.* In Germania & Italia durantibus controversiis inter Pontifices M. & Imperatores fuere *Gibellini & Guelphi*, hi à Pontificiis partibus, isti ab Imperatoriis. *Vid. Boxhorn. Hist. Univers. ad A. MCXXV. p. 687. & 688.*

XVI.

In negotiis Anglorum cum exteris indicanda primo *Hispanicas* De quibus notamus. I. Bellum cum *Classe Invincibili* Hispanica gestum A. M. DLXXXVIII, in quod paribus animis tunc itum fuit; Causa apud Philippum II. Ne Galli ab Elisabetha in posterum auxilia acciperent, vel si Elisabetha moreretur, Scoti aliquando Angliam simul Scotia & Hibernia Galliarum adicerent. Accedebat studium juvandi Religionem Catholicam, quam Elisabetha Regnis suis ejecerat; Denique privatum in Elisabetham odium, à qua repulsam nuptiarum tulerat, atque alias minus gratam in se extitisse putabat, cum ille tamen complura favoris sui specimina erga eam edidisset. Elisabethæ contra commune cum aliis Principibus Europæ propositum erat summam Philippi potentiam in Indiis pariter ac Europa omnibus æque suspectam, coercere, quem in finem & Franciscum Drake, Thomam Candish, & alios emisit, qui multas in utraque India Philippo molestias creavere, Angliam a optimis prædis locupletarunt. Eandem ob causam Belgium Fœderatum maximopere adjuvit, & Galliarum secuto A. M. DXCVI. non levia auxilia tulit, ne ruina ejus Hispano incrementum præberet. Classis illa à Philippo adornata trium annorum spacio, & à summa rerum omnium copia *Invincibilis* nomen tulit. Militibus constitit fere 19000. Nautis vero 7049. Dynastis 220. ipsis Religiosis & Chirurgis 669. & toto numero, exacte computato hominibus 28239, navibus denique CXXXV. Sed unius Mensis spacio quantacunque erat disjecta fuit, præcipue quidem dirigente Divina Providentia, atque ne Regno Reginaque optimæ via inferretur, ventos, tempestates aliæque naturæ ministeria opponente. In causis humanis verò, primo incuria & tarditate Ducis Parmensis, qui cum XL. navibus minoribus à Belgio præsto esse iussus, ob causas intervenientes id effectum non dederat; Deinde punctuali observantia mandatorum Rectorum, quibus strictissime imperatum erat, ne quid tentarent, priusquam Parmensis copias suas adiceret, quod

quod si in mandatis non habuissent & occasione quidpiam relictum fuisset, Classẽ Anglicam facile in portu opprimere potuissent; Denique virtute Anglorum, quorum naves immanibus & tardissimis navibus Hispanorum minores & agiliiores maxima damna Hispanis inferebant: Quæ ratione & Romani olim Classẽ Carthaginensium ad Insulas Ægædes superarunt, quia illa commeatibus, exercitu, propugnaculis & armis nimium gravata fuerat; Romanorum Classis vero prompta, levis & ad similitudinem equestris pugnæ instituta, ut remis quasi habenis agi potuerit *V. Flor. L. II. De Bello Punico C. II.* Eodemque modo posthac Belgæ, quia minores naves habebant, quas Avila Hispanorum Dux Piscatorias appellare solebat, Anno MDCVII. Duce Hemskerkio numerosam atque à vicinis arcibus defensam Philippi III. classẽ in ipso sinu Gaditano superarunt. Ferunt Philippum II. hanc cladem placidissime tulisse & respondisse nuncio ejus: Se Deo gratias agere à cujus Liberali manu tantum potentia viriumque sibi datum fuerit, ut aliam rursus in Mare Classẽ educere non dubie posset. *V. præc. c. I. §. VII.* Quo nomine & Octaviano Cæsari Strada antefert, quippe ad nuncium Varianæ cladis mente tantum non motû, Et gloriosiore ab hac cõstantia fuisse, quam futurus fuisset ab Anglicana victoria, idem jactitat, cum illam ejus milites demum ipsi parere potuissent, hanc vero Lauseam ipse sibi Dux & miles imposuerit. De Triumpho Anglorum judicat, victoriam ipsis ab irato Deo concessam fuisse, qui permiserit abuti ipsos prospero illo successu ad hæresin stabiliendam, cujus jugo per ipsam cladem excuti potuissent, neque gloriandi materiam magnam ipsis ventos tẽpestatesque reliquisse, neque ex fortuna hac se magis pios venditare potuisse, nisi Saracenorum Turcarumque perfidiam Christianæ Religioni anteponendam aliquis velit, quod collectas multo Christianorum apparatu vires illi tam sæpe secundis præliis profligaverint. *Vid. Decad. II. in fin. L. IX.* Sed ratiocinia hæc è versatilis Topicæ, non prudentiæ fontibus petita sunt; Et si ita fuit, cur Catholici tam confidenter obtinendam Regi Hispaniæ victoriam polliciti fuerant, nihil veriti Anglos simililamine se confirmaturos; Aut quid erat, quod veniente Classe adeo minax scriptum Card. Alani nomine (cujus Autor tamen Personus, *V. Watsons Quodlibet. p. 240.*) ediderint: Jam pessum ituram cum Hæreticis suis Reginam; Imminere eadem omnium; Exponderent Angli gravitatem periculi, redirent ad pristinam fidem; Ita gratiam inde petu-

& Cardinalem eo sine affuturum, qui manibus hostiū penitentibus erēpturus sit. Quæ Libri exemplaria tamen, cum res sinistre successisset, Personus omnia, quæ nasci potuit, comburi curavit. Interim Elifabetha supplicationem & gratiarum actionem per omnes Angliæ Ecclesias decrevit, ipsaq; quasi triumphum agens cum spectatissimo Nobilium agmine per plateas Londini cæruleo panno vestita & Civium Societates cum suis Banneriis pulcherrimo spectaculo utrinq; astantes pileto bijugi Templum Paulinum adiit (ubi vexilla hosti rapta proposita) gratias Divino Numini demississime egit & Concioni, quæ Deo soli gloria relatā, interfuit: Admiratio quosdam reditū ob operam tam feliciter navatam assignavit; Eum & navium præfectos, ut Patriæ conservandæ natos subinde laudavit, ceteros nominatim, quoties vidit ut præclare meritos gratanter salutavit, quod instar præmii illi habuerunt, Saucios & egentiores pensionibus honestis remuneravit. Eruditi vero domi forisq; animis læticia præstentibus victoriæ congratulantes Triumphalia omnibus Lingvis cecinerunt. *Camden. Ann. Elizab. ab A. MDLXXXIX.* Numi præterea cussi in memoriam nobilissimæ victoriæ his fere Inscriptionibus: *Venit, Ivit, Fuit. Alius: Flavio & Dissipati sunt. Et: Allidor; non Ledor.*

II. Tempora Jacobi cum Hispano pacata fuere, quibus tamen Hispano Jacobi ingenio potius abusus fuit, quam ut fidam cum eo amicitiam coleret, adhibita hanc in rem opera Legati sui Comitis de Gundemar.

III. Nova amicitia inter duo Regna coalitura videbatur, cum Carolus I. adhuc Princeps Walliæ Infantam Hispanicam ambiret, quæ res tamen, quia restitutione Palatinatus niti debebat, successu caruit: Unde factum, ut cum Carolus in Angliam reversus esset, amicitia in Bellum mutaretur, nullo tamen cum notabili effectu, Jacobo quippe apparatu ejus immoriente.

IV. Tempore Interregni adversus Hispanum iterum bellatum fuit occasione fœderis à Cromwello cum Galliæ Rege initi, quo Bello durante Hispani passi fuere I. Cladem Duce Blackio in Canariis acceptam A. M DCLVII. d. XIII. April. Blackius enim resciverat, Classē ex India Orientali in Portum S. Crucis ad Insulam Teneriffam appulisse; Itaq; facto ab omni memoria digno, nihil moratus circumjacentia Castella, vel innumera tormenta inde in naves suas confertim jactata, portum ingressus est & totam Classē Hispanicam destruxit; Pro quo egregio facinore & anulum quinque millium Librarum à Parlamento meritis fuit. II. Jacturam

ram Duynkerckæ, quæ vi pacti inter Gallum & Cromwellum in Anglorum potestatem venit, nova Clavis Galliæ ac Belgii ipsi futura, sed paulo post restituto Carolo II. ærarioque nondum satis instructo accepto 500000. Librarum pretio Galliæ tradita. III. In America quoque Jamaica tunc Hispanis erepta, ex eoque Bello etiam cessante, crebrius inter utramque nationem ibi controversatum fuit, & imprimis A. MDC LXX prope abfuit, quin ad apertum Bellum iretur: Hispani n. dicto A. LXX partem Septentrionalem Jamaica invaserant, & loca nonnulla combusserant; Morganus itaque Gubernator Jamaica paria relaturus in continentem Americæ involavit & occupatis *Panama & Porto Vejo*, Clavibus Regni Peruviani & Mexicani, prædam insignem egit, pedem tamen mox referens audito Comitibus de Lemos Vice-Regis Peruviae adventu. Sed quia commune incendium Europæ illo tempore jam imminere credebatur, ultione ulteriori utrinque abstinuerunt.

XVII.

Negociorum Gallicorum præcipua materies prætensio Regis Angliæ in Regnum Galliæ, cujus etiam titulum & Insignia ille adhuc gerit. Initium prætensionis fuit sub Edvardo III. cujus parens Edvardus II. Isabellam Philippi Pulchri unicam filiam in uxorem duxerat, eoque Philippo moriente Successionis jure Regnum Galliæ sibi vindicabat. Et Galli quidem causabantur Legem Salicam ipsi obstare, ac Regnum Galliæ cui alligatum non esse, sed ille se gladio suo id alligaturum respondens, Gallos invasit, illisque aliquot præliis fuis magnam Regni partem ademit: Secutus deinde aliquanto tempore post Henricus V. Rex Angliæ, Carolus VI. Regem Galliæ in tantas angustias redegit, ut Carolus, quia nonnunquam mentis impos erat, licet dilucidis intervallis non destitutus, ipsi administrationem Regno Galliæ se adhuc superstiti concedere, & excluso Carolo VII. filio suo, Henrici filium Henricum Sextum, tunc temporis adhuc mironennem, heredem Galliæ scribere cogeretur, hac unica conditione posita, ut Isabellam filiam Caroli in Uxorem duceret. Interim decrecente Anglorum industria Galli sensim vires resumere & cum progressu temporis Anglos tota Gallia excluderunt. *V. præc. c. III. §.* Ultimum fuit Calerum tempore reginæ Mariæ Angliæ ereptum, quod licet plus impensarum, quam redituum quotannis numerarit, (qua excusatione Angli & jacturam istam & nostro tempore Duynkerckanam extenuarunt) nihilominus magni momenti erat, locum

ejusmodi amitti, qui incredibili sumptu & accurata diligentia, contra quoscunque hostium insultus ducentos & undecim annos conservatus fuerat, quique Regum Britannicorum Janua Clavisque tamdiu extiterat. Munimenta instar armorum sunt, quæ fructus per se sterilia sunt, at ne fundi fructusque nostri sterilecant prohibent. Conditum tunc in hanc expugnationem egregium carmen à Mich. Hospitalio Gallicæ Cancellario, quod tanquam Epiphonema expeditionum Anglicarum in Galliam, ac simul Parænesin ad Statum nostrorum temporum hic subjiciendum duximus;

*Sic mutat fortuna vices, & ludit atrocem
More suo ludum, nunc his nunc æquior illis.
Nos adeo fusi & magno certamine victi
Nuper ab Hispanis fortes modo vicimus Anglos,
Ereptas Patribus tandemque recepimus urbes,
Oceano in medio jussis regnare Britannis:
Illi cum lacrymis terræ cessere retenta,
Possessaque suis atavis jam tempore longo.
Namque erat in fatis rediturum haud ante Caletum
Ad veteres Dominos, quam se Regina marito
Traderet externo Veterumque propagine Regum
Posthabita, novus hic succederet advena Regnis.
Ipse Vale sine venturum è stirpe nepotem,
Merlinus vates multo prædixerat ante.
Sanguinis ultorem nostri cladisque futurum
Cresciacæ cecinit, quæ Francicæ pene juventus
Omnis & extinctæ sunt longa in tempora vires:
Non magis ille suis, (quamquam verissimus auctor)
Creditus est, Trojæ Priami quam filia Regis.
Quin etiam tantum his animi victoria duplex
Addiderat, tantus nostri contemptus, ut arcis
In foribus summis legeretur marmore duro
Incisum carmen (valet id sermone Latino)
TUM DEMUM FRANCUS PREMET OBSIDIONE CALETUM
CUM FERRUM PLUMBUMVE NATABIT SUBERIS INSTAR.
Barbara vox supraque hominum fiducia morem.
Sed neque tot circumductæ, fusæque paludes
Totque objectæ vias passim castella per omnia*

*Presidiis infessa virum, potuere morari
Nostrorum turmas equitum peditumque cohortes &c.*

Quas, ergo, tot opumque Deo tantaque datori

Letitia, nobis fas est persolvere grates?

An delecta bouum, pecudum vel corpora centum

Illius ante pias grati mactabimus aras?

An letum pœana canemus, Joque triumphæ,

Quodque solet dici victorum carmen honori?

Usurpata malis cultoribus ista Deorum:

Nos hanc gloriolam potius laudemque sinamus

Inviſto, fortiſque DEO: turgentia Regum

Colla superborum qui proterit, & pede calcet,

Subjectos, humilesque ipsique accepta ferentes

Omnia, collit humo supera ad convexa polorum.

Qui nos successu nimio, rebusque secundis

Inflatos, ideo castigat more paterno,

Casibus exercens variis, nec nostra putemus,

Quæ nos ille frui secunda mente sinebat:

Ut rerum & columnen nostrarum, spemque salutis,

Privati, Regesque DEO ponamus in uno:

Nec fracti nimium, dura cum sorte gravamur;

Nec rursum elati, veniunt cum prospera nobis.

XIIIX.

Anglorum & Belgarum dissidia videntur in primis orta ex commerciorum utriusque gentis magnitudine, hincque nato metu mutuo, ne altera pars alterius vel remoraretur, vel prorsus obruta cuperet commoda. Ac ne lites Bello proximas tangamus, quæ Insularum Bandanarum nomine ante LX. Annos & amplius inter eos interceſſerunt; Res primum aperto ac solenni Bello commissa fuit A. MDCLII. occasione sumpta à captura Harengarum & damnis in utraque India perceptis: Præliis tunc Belgæ in feliciores exitere, quorum ultimo ipse Archithalassius eorum Trompius occubuit; Sed non biennio diutius duravit hoc dissidium, cum Belgæ missis Legatis à Cromwello pacem impetrarent West-Monasterii initam d. V. April. A. MDCLIV. cujus summa fuit, ut liber inter ambas nationes in posterum esset commerciorum usus, de damnis usque ab A. MDCXI. utrinque acceptis per Commissarios cognosceretur,

Eccc 3

Belgæ

Belgæ cædis in Amboina Anglis illatæ reos punirent, ac deniqve in Maribus Britannicis coram Navibus Anglicis vela demitterent. Vid. *Articulos Pacis in Tractatibus. Hist. Polit. ad Brachel*. Restituto deinde Rege gliscienteq; iterum æmulatione utriusq; nationis res A. MDCLXV. Bello de novo commissâ fuit, Anglis causantibus: Belgas nihil dum satis fecisse nomine occupatæ Insulæ Poleroon, ibidëq; in incolas & ipsas arbores exercitæ crudelitatis: Societatem Indiæ Orientalis obstacula posuisse duabus navibus A. MDCLXII. juxta Cochinum, qvo minus mercaturam ibi exercerent, easqve re infecta reverti coactas fuisse: Societatem Indiæ Occidentalis insuper tres alias naves suas à Gvineæ litoribus repulisse. Deniq; nec plenè satisfactum esse ob naves duas Bonaventuram & Bonneesperanzam Ann. MDCXLVII. sibi ereptas. Descriptionem Belli hujus aliquam dedit *Wilhelmus Savinas* Tract. *Englische / Nederlandsche ende Wûnstersche Kraf. ten* Ann. MDC LXVI. Finemqve accepit A. MDC LXVII. qvo Bredæ mensè Julio his fere Articulis Pax conclusa fuit. Ut omnes Coloniar, regiones &c. quas alterutra pars d. XX. Mai istius Anni habuisset, ab eadem retinerentur: Qva ratione novum Belgium quidem ad Anglos, Insula Poleroon vero ad Belgas transit, & Guinea penes eosdem mansit. Deinde ut navium invasio & similes Hostiles actiones intra duodecimum diem in Oceano Germanico, der West- und Nord-See / cessarent; Intra VI. Hebdomades v. usque ad Caput S. Vincentii; Intra X. hebdomadas usque ad Æquatorem & post VIII. menses per totum Orbem: A Belgis præterea promissum fuit, se neminem rebellium Anglorum posthac recepturos vel defensuros. Vid. *Diar. Europ. Cont. XIV. Appendic. part. III.* Ex qvo tempore arctior inter utrosqve amicitia coalitura esse credita fuit, Fœdere, secuto An. MDC LXIX. condito, in cujus partes etiam Svediar Regnum assumptum, quodqve posthac Triplum Fœdus, seu Confœderationem Triplicem, die *Triple Alliance*, h. Fœdus Anglis, Svedis & Belgis commune dixere, Articuli ejus extant in. *Diar. Eur. Cont. XIII. p. 229.* Finisq; fuit ut æquilibrium rerum Europæarum servaretur, eoqve opera daretur, ne Belgium Hispanicum à Galliar Rege vel alio, quoqvam occuparetur: Cujus conservatio in eo Statu, qvo nunc gaudet, quantum momenti afferat isti æquilibrio dictum supra *P. Ec. VI. §. I. §. VI.* Cotten nicht allein verpflichtet seyn / allen Gleich und Emsigkeit anzuwenden / daß der Friede zwischen den benachbarten streitigen Kön. aufs schnelligste geschlossen / und darnach unver

unverhindert conserviret werde; Sondern auch ihre Pflicht so viel möglich dahin zu strecken / daß ganz Europa den Frieden / wornach so sehr verlangt wird / lange Zeit möge genießen und besitzen: Und so ferner dahin zu sehen / daß alles in dem ruhfsamen Stande möge bleiben / darein es durch dergleichen öffentlichen Friedens-Verbindnisse gebracht worden. *Art. IV.* Sed nondum finitum erat quadriennium, cum gravis illa procella è Gallia Belgas concussum iret, cui quoniam Rex Angliæ se quoque jungebat, Fœdus hoc ruptum Belgæque de novo petiti fuere, cujus causæ justitiæ redditæ 1. Turbata à Belgis commercia Anglica in India Orientali. 2. Injuriæ in Americæ Provinciis Anglis & in specie Coloniae Surinamæ illatæ. 3. Velorum Demissionem, antiquissimam Angliæ Regum prærogativam, eandemque à Belgis toties agnitam, toties promissam, negatam fuisse. Initium factum ab invasione Classis Smyrnenfis A. MDC LXXII. M. Marrio, quæ tamen infelicitè successit; Secuta deinde Belli indictio M. Aprili; Pax. v. iterum Londini condita M. Februario A. MDC LXXIV. quæ Pacificatio Bredana renovata & Velorum demissio Anglis promissa fuit, addita Summa octingenties mille Imperialium iisdem solvenda. Die General-Staaten der Vereinigten Niederlande auf ihrer Seite / und in Erkenntniß des gehörigen Rechtes des Durchleuchtigsten Königes von Groß-Britannien sollen erklären und zugesehen / gleich wie sie hiermit erklären und zugesichen / daß sie alle Schiffe oder Fahrzeuge den ermelbten Vereinigten Niederlanden zuständig / es seyn Krieges-Schiffe / oder andere / allein / oder in Esquadres zertheilt / in den Seen von Capo Finis Terræ biß an den Mittel-Punct des Staaten-Landes von Norwegen / so den Schiffen und Fahrzeugen des Durchleuchtigsten Königs von Groß-Britannien / welche höchstgedachte Se. Majestät Wimpel oder Segel J. A. C. bezeichnen / führen / sie seyn allein oder mehr an der Zahl begegnen / auf solchem Fall ihre Top-Wimpel von dem grossen Mast-Daum nehmen / und das Top-Segel sollen fallen lassen / also und mit dergleichen Ehren-Zeichen / als jemals zu einiger Zeit in einigen Plätzen zuvor den Schiffen Se. Majest. von Groß-Britannien oder Dero Vorfahren durch einige Schiffe der General-Staaten oder ihre Vorfahren ist bewiesen worden oder gebräuchlich gewesen. *Art. IV. Pacif. Lond.*

XIX.

Angliam Imperio Germanico se aliquando submisisse Scriptores J. Publici nostri docent *Limnæ L. 1. c. IX. n. 25. Reinking. L. L. G. II. c. IX.*

n. 40. Quam solide, non examinabimus. At liquidius id apparere videtur ex literis Henrici II. ad Frider. Barbarossam datis, ap. Raderic. de Gest. Frider. I. L. I. c. VII. quarum hic est tenor: *Præcordiali Amico suo Fridenrico, Deigratia Romanorum Imperatori Inuictissimo, Henricus Rex Angliæ, Dux Normanniæ & Aquitaniæ, Comes Andegavensis Salutem & vera Dilectionis Concordiam. Excellentia Vestra quantas possumus referimus grates, Dominantium optime, quod Nos Nunciis Vestris visitare, salutare literis, muneribus prævenire, & quod his charius amplectimur, Pacis & Amoris invicem dignati estis fœdera inchoare. Exultavimus & quomodo animum Nobis crescere, & in majus sensimus evehi, dum Vestra promissio, in qua Nobis spem dedistis in disponendis Regni nostri negotiis, alacriores Nos reddidit & promptiores. Exultavimus, inquam, & tota mente Magnificentiæ Vestræ assurreximus, id Vobis in sincero Cordis affectu respondentes, quod quicquid ad honorem Vestrum spectare noverimus pro posse nostro effectui mancipare parati sumus, Regnum Nostrum & quicquid ubique nostræ subijcitur ditioni Vobis exponimus & Vestræ committimus potestati, ut ad Vestrum numerum omnia disponantur, & in omnibus Vestri fiat Voluntas Imperii. Sic igitur inter Nos & Populos nostros Dilectionis & Pacis Unitas indivisa, commercia tuta: Ita tamen, ut Vobis qui Dignitate præminetis, imperando cedat autoritas, Nobis non deerit voluntas obsequendi. Et sicut Vestra Serenitatis memoriam Vestrorum excitat in Nobis munus largitio, sic Vos Nostri quoque reminisci præoptamus, mittentes quæ pulchriora penes Nos erant, & Vobis magis placitura. Attendite itaque dantis affectum, non data, & eo animo quo dantur, excipite &c. Adde Horn. au miroir des Justices cap. five Libr. IV. §. de Jurisdictione. Et tempore captivitatis suæ Richardus I. Consilio matris suæ deposuit se de Regno Angliæ & tradidit illud Imperatori (qui erat Henricus VI.) sicut universorum Domino, & investivit eum per pileum suum. Roger. Hoveden. Utrumque agnoscit Seldenus Titl. of Hon. L. I. c. II. §. V. At diu id haut observatum fuisse excipit, opponitque Autoritatem Notariis ab Imperatore creatis paulo post abrogatam legi, eo quod Regnum Angliæ ab omni subjectione Imperiali sit liberrimum: Addito, tempore Henrici V. Sigismundum Imperatorem cum in Angliam venisset faciendæ inter Henricum & Galliæ Regem pacis causâ, coram duce Glocestriæ solenniter protestatum fuisse: Nihil se in superioritatem Regis prætendere.*

XX.

Regem Angliæ vocari *Defensorem Fidei* dictum *Notic. Dign. Diff. II. c. II. §. VI.* Primogenitum ejus Principem Walliæ *ib. Diff. 3. c. 4. §. 4.* De Dono strumas sanandi *Diff. 5. c. 2. §. 4.* De Insignibus *Diff. 6. c. 3. §. 7.* Potestatem Regiam absolutam non esse nemo ignorat, Reservatis extantioribus tamen Reges gaudere negari nequit, veluti & splendidissima Majestatis Attributa inter elogia ipsorum passim apud Scriptores Anglicos inveniuntur, Talia: *Regem Angliæ nemini posse injuriam facere, Princeps n. semper præsumendus talis esse, qvalis esse debet. Eundem non posse errare, ex causa eadem; Nec de factis ejus disputari fas esse; Ob summam reverentiam ipsi debitam, & ne qva parte obsequium luxetur.* Omnium domos, inquit *Bracton*us JCrus Anglicanus, *Regis vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias ipsius industria, omnium vacationem illius occupatio.* Plura vid. ap. *Aut. Stat. Anglic. P. Ic. IV.* Singula Jura Majestatis quod attinet, *Jus Leges condendi* non solus, sed simul Parlamentis habet: Dantur tamen causæ, de quibus Parlamentis plane non licet decernere: Veluti de Rege Corona privando, nihil decernere possunt, etiamsi Rex ipse id peteret: Cui rei se obligasse dicuntur usque à temporibus Edvardi III. *Jus abrogandi LL.* itidem simul Parlamento exercet. *¶ seq. §. XXII.* *Jus judicia exercendi* inter privatos Regis solius est. At Pares Regni à Paribus suis coram Magno Conestabili Regni judicantur. *Jus agnatiandi* soli fere relinquitur. *Jus Dignitates conferendi* libere exercet: Quod quidem cum aliis Principibus, quorum potestas absoluta non est, commune habet, hac tamen prærogativa præ illis gaudet, quod Pares seu Status Regni solus creare possit, quod Imperatori in Imperio nunc non licet. *In Sacris* supremum caput Ecclesiæ est, sed cum Limitata Potestate LL. condendarum; Exempla Vid. *seq. §. XXII.* *Jus constituendi Episcopos* solus habet, licet in speciem à Capitulo eligantur. *Jure Annatarum* itidem solus gaudet: *Jus convocandi & prorogandi Parlamentum* habet, certo tamen tempori alligatum, abrogandi neutiquam. *Jus Civitatem dandi* seu Indigenatus conferendi cum Parlamento videtur habere; Collationes Indigenatus enim Actis Parlamentariis inseri solent. *Jus Tributa imponendi* non habet, quo ipso constat, quo robore sit *Jus Bella gerendi & Fœdera sancienti*, quæ solus habet, sed sine notabili effectu, qui Tributa imponere nequit. Denique & *Regalia minora* soli prope relictæ, Reipublicæ enim ab usu eorum nihil periculi imminet,

Ffff

cum

cum non ex natura Reip. sed ambiguitate Dominii fluant. *Germania populi, cum Principibus ac Regibus quædam essent assignanda, unde Dignitatem suam sustinerent, sapienter existimarunt ab illis esse incipiendum, quæ sine damno ejusquam tribui possint, inquit Grot. J. B. L. II. c. IIX. §. V.* Quo referenda quæ scribit *Bateus El. Mor. p. I.* Quod Patrimonia omnia ad Regem referantur, & quotiescunque deficiant heredes, aut possessores jure suo per commissum Capitale crimen exciderint, omnia ad Fiscum Regium tanquam ad Oceanum suum refluant. Penes eundem est, Pupillorum & Idiotarum (h. latinitate Anglicana, eorum, qui mentis perfecte compotes non sunt) cura omnis; Hinc peculia eorum una cum redditibus pro suis reputat, nec quicquam inconsulto ipso ab iis peragi potest: Quod *Jus Deportus* vocant, Rexq; ex eo occasionem sumit Aulicos suos & eos quibus favet, personarum ejusmodi matrimonio ditandi. Pro ejusdem arbitrio monetæ cudendæ materia, forma, modus, precium denique variatur; Eidem, licet nondum inauguratus sit, ex veteri instituto omnes Subditi duodecennes fide peculiari astricti sunt, juramento insuper addito, quod Stilo suo allegiantiam vocant &c.

XXI.

I. In Sacris receptum est Regem Supremum Caput & Governatorem Ecclesiæ inscribi: Quod Majestatis natura corroborat; Etenim Ecclesia est in Republica, non a. Resp. in Ecclesia; Et Jus Sacrorum privato non competit, ne ex promiscua sentiendi & dissentendi licentia humana Societas turbis & confusione affligatur: Vindicandum igitur Publico, eoq; Majestati, tanquam Publici arbitro. Quia tamen mediorum seculorum mores aliud tulere, nihil mirum est, si Anglorum Monarchia communi, quæ Europam tunc habuit, opinione implicita, aliud Caput Ecclesiæ aliquando supra se agnoverit. Augent quidem rem Catholici, & Angliam quoque Tributariam fuisse Romanæ Sedi prolixè afferunt, quam è singulis domibus collectum denarium Petri (*Romescor*) Romam quotannis mittere oportuerit. *V. Baron. ad A. DCCXL. Polyd. Virg. L. IV. Histor.* Sed negant Angli, & Denarium Petri solum elemosynam in sustentationem Scholæ Anglorum Romæ institutæ erogatum fuisse liquido demonstrant. *V. Spelman. Concil. Angl. T. I. pag. 230. & 31. Usser de Christi. Ecclesi. Success. & Stat. C. VII. §. IIX. ac seqq.*

II. Cæterum non ita se gesserunt Anglorum Monarchæ, quin radi-
os Sacræ Potestatis vix subinde emisissent, è quibus hodiernus iste ful-
gor tandem accensus fuit. Ideo ex exemplo Wilhelmi Conquestoris,
Wil-

Wilhelmi Rufi, Henrici I. Henrici II. &c. congeramus, quæ fufe diduxit. *Uffer, loc. ante cit.* tempore Edvardi I. A. MCCLXXIX. *Statutum de Mortmaine* conditum, ne quis Laicorum Donationes Monasteriis factas, quæ nomen præ se ferebant datæ esse à *Mortmaine*, Manui mortuæ, ac proinde exemptæ erant omnibus servitiis Regi ac Regno præstandis, in posterum Titulo Manus mortuæ emeret, aut alia quadam ratione in se transferret, quod antea frequentissime contigerat, ac Regni reditus non parum imminuerat: Quo tamen in Sacris nihil mutatum, sed Clerus tantum, qui Limites suos excefferat, in ordinem redactus.

III. Secutum deinde *Statutum Præmunire*, sancitum Anno Regis Richardi II. decimo sexto, Domini MCCCXXXIX. Pontifices enim infcis veleriam invitis Rege, & Proceribus Ministros, Abbates, Episcopos intrudere ac pro lubitu transferre soliti fuerant. Sanxerunt itaq;: Ne Episcopo Romano (sic enim Verba Anglica sonant, *that the Bishop of Rom*) in posterum liceret excommunicare Episcopos, transferre Clericos &c. Ac siquid ejusmodi ab uno vel altero subdito tentaretur, eum criminis læsæ Majestatis damnandū fore. *And that they be attached by their hodies, if they may be found and brought before the King and his Council, there to answer to the Cases aforesaid, or that processes be made against them by Præmunire facias, in manner as it is ordained in other statuts of Provisors, and other, which does lue in any other Court in derogation of the Regality of our Lord the King.* Quæ verba Statuti Lingva Anglica citanda fuerunt, quia diserta iis mentio fit *Præmunire facias*, unde ipsi Statuto posthac nomen datum, q. Regem præmuniat: Quamquam alii pronuntiatione ex *præmonere* corruptum putent, posito effectu pro causa, præmonitus enim est præmunitus. Sedem Romanam vero id male habuisse in literis Martini Papæ L. annis post ad Johannem Duce[m] Bedfordensem datis liquet, quarum verba: *Quamvis dudum in Regno Anglia Jurisdictio Romana Ecclesia & Libertas Ecclesiastica, fuerit oppressa vigore illius Execrabilis Statuti: Tamen adhuc non fuit ad tantam violentiam prolapsum, ut in Sedis Apostolica Nuncios & Legatos manus temere mitterentur, sicut novissime factum est &c. Item. Non videbatur eis satis offendissimum, Statuta condendo contravincarium ejus, contra Ecclesiam & Ecclesia caput, nisi pertinaciter perseverantes in malo proposito in Nuncium Apostolicum manus injicerent &c.*

IV. Non minus Wiclefsum, ut Sedi Romanæ Controversias move-

ret, Regis ac Procerum autoritas erexit; Unde tam libere in Dominatam pariter ac regimen Pontificum invehiri potuit, de quibus *V. Fuller. L. sup. cit.*

V. Henricus IIX. deniq; quod Sedes Romana petita à Catharina divortium ratihabere nollet, ejus Autoritatem plane abjecit, ac sese supremum Caput Ecclesiæ Anglicanæ statuit, salva interim manente quo ad cætera Religione Catholica. Quam in rem & Clerum Anglicanum pertraxit occasione accusationis ipsi intentatæ, quod contra Legem præmunire commoda Pontificia in detrimentum Reip. promovisset; Atque jam Cantuariensis Provincia ut culpam redimeret centum mille Libras Regi obtulerat; Sed Rex in eo acquiescere nolebat, nisi Supremum Caput Ecclesiæ agnosceretur: Quare convocata Synodo in Superiori pariter ac Inferiori Convocationis Domo consensere in hac Formulam: *Cujus (Ecclesiæ Anglicanæ) singularem Protectorem & quantum per Leges Christi licet Supremum Caput ipsius Majestatem cognoscimus. Quod actum A. MDXXXI. d. XXII. Aug. Ac licet Eboracensis Provincia in Superiori & Inferiori Convocatione unanimiter reclamaret, Henricus tamen literis suis eam facile compescuit, non quidem vim intendentibus, sed rationibus cum primis Praxin veteris Ecclesiæ, ejusq; Principum urgentibus. Atque ex eo tempore Potestas hæc penes Reges mansit, publicisq; Elogiis confirmata fuit, nisi quod Elizabethæ tempore Nomen Capitis Ecclesiæ, à quo Catholici tantopere abhorrebant, in Gubernatoris Ecclesiæ, the Governour of the Church mutatum sit: Quæ tamen secutis temporibus conjuncta fuerunt, ac hodiernum ita obtinent: In all causes and over all persons our suprem Head and Governour.*

VI. In Episcoporum & Archi-Episcoporum juriis, ne omnia attinamus, quæ ipsis cum aliarum Rerum publicarum Episcopis communia sunt, de quibus *V. Scriptores 7. Publici & Canonici*, indicamus 1. quod Episcopi in Curiis suis autoritate propria judicia exercent, quæ licet ab Autoritate Regia dependeant, virtute Magistratus sui tamen, non ut Curia Regi subordinata habentur. 2. Potestatem suam aliis committendi jus habent, quod nulli officario Angliæ alias licet. 3. Retinent qualitatem Dignitatis suæ in alienis territoriis, quibuscumq; etiam extra Regnum, cum cæteris ex ipsa Nobilitate Superiori alibi, non nisi honoris causa, non autem ex necessitate aliqua relinquatur. 4. Non possunt accusari nisi coram Membris parlamenti Superioris seu Paribus Regni, non

non judicari etiam nisi ab iisdem; Memorabile tamen est nullum hujus juris & Privilegii causa Statutum aut præjudicium justum extare, ex quo Angliæ Catholicam Religionem abjecit, Episcopis omnibus hæcenus à gravioribus criminibus immunibus habitis. 5. Deniq; ab oneribus immunes sunt; At Annatis solvendis obligantur, decimis item reddituum quotannis reddendis, quæ ratione redditus Regis non parum augmentur, accedente præsertim hoc arcano, quod sæpe ad majores & pingviores Episcopatus ii quorum redditus minores sunt, promoveantur, unde tanto crebrior fit Annatarum præbitio. Una *Dunelmensis*, qui maxima Autoritate & tantum non Principali Dignitate Episcopus est, durissima omnium conditio, dum DCCCLXXX. libras quotannis sub specie mutui porrigere cogitur, nulla tamen cum spe restitutionis, quod factum usq; à temporibus Elisabethæ Reginae. Specialia Episcoporum sunt, ipsos Baronibus quoad Autoritatem æquiparari, ideo & bona sua à Rege per modum Baroniarum habere dicuntur. Ordinis gratia tamen Baronibus Secularibus anteferuntur ob concurrentem Dignitatem Ecclesiasticam; Quæ *regia* tamen subinde ab his in dubium vocata, & ingruentibus motibus sub Carolo I. ipsis adempta fuit; Sed cum id fieret die solenni jejuniis sacra audita fuit sapiens *Junioris Baronis Spenceri* sententia: *Diet isti jejunia adeoq; humilitatem debitam, se autem eadem primo in superbiam uti.* Nec perduravit ista depressio, sed restituto Carolo II. veteribus juribus suis redditus fuere. Archi-Episcoporum specialia sunt i. quod ambo *Primates Regni* dicantur, cum hoc tamen discrimine, quod Cantuariensis *Primus totius Regni* scribatur, Eboracensis verò tantum *Primus Regni*. 2. Præcedentiam habent, ille ante omnes Duces & Principes Regni; exceptis Principibus Sangvinis, omnes item Ministros Regni; Eboracensis verò Cancellarium sequitur. 3. Jus coronandi habent, rursus tamen ita, ut Archi-Episcopus Cantuariensis *Jus* habeat coronandi Regem, sed Eboracensis *Jus* coronandi *Reginam*, cujus etiam *Sacellanus* natus est. Denique jurisdictione ipsorum comprehenduntur omnes Ecclesiæ Angliæ, solo Templo Turris Londinensis excepto, quod unice dependet à Rege, *without Institution or induction*, ut loquuntur, V. Autorem *Stat. Angl. F. II. f. 377.*

XXII.

Parlamenta Angliæ non Dicasteria significant, ut in Gallia, sed Ordines Regni, h. eos quibus facultas deliberandi & decidendi de publico datur.

ta. Duo sunt Superius & Inferius: Illud Proceres, hoc Nobiles ac Civici constituunt: Utriusq; consensu & autoritate, accedente jussu Regis, Leges Regni conduntur, ideo singulis hæc Formula præfigitur: *It is, seu Be it Enacted by the Kings most excellent Majesty, with the Advice and assent of the Lords Spiritual and Temporal and Commons in this present Parliament assembled, and by Authority of the same.* Accipiuntq; tunc nomen a Statut or Act of Parliament; Sed si pars dissenserit: An ordinance of Parliament vocatur, nec Legis Universalis Titulo potest donari. Cujusmodi exemplum *Comitus* habet p. 25. qvo Proceres Ecclesiastici, the Lords Spiritual, emittuntur: *Our Sovereigne Lord, hey the common consent of the Lords Temporal and the petition of the Commons.* Similiter Liber Canonum & Constitutionum Ecclesiasticarum consensu Cleri, & autoritate Jacobi Regis A. MDC III. stabilitus Legum loco quidem est in Foro Ecclesiastico, sed non in Politico, qvia Parlamenti confirmatio non accessit. Nec minor utriusq; Autoritas in abolendis Legibus, si ratio status Publica id exigat: Quæ Decreta *Acts of Repeale* vocari solent: Erantq; talia, quibus Sedis Romanæ Autoritas instaurabatur A. I. Philippi ac Mariz, *Acts of Repeale of all the Statutes against the See of Rome A. I. & II. Phil. & Mar. c. IIX. in Pulton. p. 955.* Et iterum, cum illa denuo abrogarentur A. I. Alizabethæ. *A Repeale of divers Statutes, and revivor of others and all Foraine power abolished, in Pulton. 999.* Proceres communi nomine *Lords* dicuntur, Scotice *Lairds* & compellendi formula, *My Lords*, q. d. Domini mei, in cuius explicatione & usu exterius communiter labuntur. Nomen tamen ad alios etiam tractum de quo vid. *Notic. Dign. III. Diss. VII. c. I.* Comprehenduntur his Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites & Barones. Sed Dignitas non dependet à persona, verum à territorio, prout in Imperio nostro etiam moris est, ut Jus standi in Comitibus territorio annexum sit, nihilq; notius, quæ suffragia territoriis, connumerari. *Burgold. ad Instr. Pac. P. I. Discurs. XIX. n. IV.* Quod tamen explicandum ducimus: Quod alligetur quidem nomini Territorii, non tamen ita, prout terræ aliqua portio est, sed quatenus Territorio censetur persona quædam moralis inesse, quam ille qui territorium habet representet: Unde etiam plures Principes aliquando uno tantum voto gaudent, & è contrario unus Princeps multa vota habet, qvia hic plures Personas ejusmodi, illi vero simul tantum unam gerunt. Atq; hinc fit in Anglia, ut Primogeniti Procerum, licet *Lords* vocentur, ac indubii heredes sint paternæ Dignitatis, votis tamen dum parentes in vivis sunt, excludantur, nisi ipsi Baroniam seorsim

sim possideant, aut speciali Rescripto Regio advocentur, licet interea ingressus in Comitia ipsis pateat. Et Episcopi ideo comprehenduntur nomine suffragantium Procerum, quia censentur Bona sua habere *per modum Baronie*, ut supra dictum. In Parlamento Inferiori membra sunt Equites ac Municipales, h. Nobilitatis Inferioris, Civitatum ac Burgorum s. Oppidorum quibus jus votum ferendi datum, deputati. *Knights, Citizens and Burghesses*, & uno nomine *the Commons*, quorum bini pro singulis Burgis, & Civitatibus, ac totidem pro Nobilitate singularum Shirarum comparent. Seriem suffragantium V. P. l. c. V. §. ii. Plura vid. ap. *Smith. de Rep. Angl. l. II. c. II.* Autorem *Status Anglici P. II. f. 143. & seq.* In primis autem *Coke Instit. of. Lawes P. IV. c. 1. of the High Court of Parliament.* Collectionem Statutorum Parlamentariorum edidit *Ferdinand Pulton. A. MDCXXXII.* ab A. IX. Henrici III. ad A. IV. Caroli I. *A Collection of Sundrie Statutes frequent in use &c. by Ferd. Pulton.* Similes edidit *Wilb. Reshallus*, & Leges Parlamentarias Interregni *Scobellus A. MDCCLIX. Collection of Acts and Ordinances donne in the Parliament begun A. 1640. unto the adjourment A. 1656. by Henry Scobell Esq.* Prima à plerisque recenseri solet ita dicta *Magna Charta*, quam *Duke Chartam Libertatum* vocat, à Johanne & Henrico III. Proceribus data in temperamentum asperitatis Legum Normannicarum à Wilhelmo Conq. & secutis Regibus latarum.

XXIII.

Jus Angliæ constat ex Consuetudinibus Angliæ & Statutis per Regem in Comitibus Parlamentariis cum consensu Ordinum Regni conditis. In quibus omnibus si qui casus omisi sint, vel si quid obscuri aut ambigui emergat, quod Interpretationem desideret, non recurrunt Judices ad jus Civile Romanorum, ut apud alias gentes Europæas, sed suo arbitrio & conscientia relinquuntur, nisi tanta sit Causæ difficultas, quam Judices non possint dirimere, tunc enim deferretur ad Curiam Parlamenti terminanda. Huic accesserunt scripta antiquorum aliquot Jctorum insignium *Glanville, Bractoni, Brittoni, Thorntoni & Fleta*, qui Consuetudines & Leges Anglicanas Tractatibus suis, ut Papinianus, Ulpianus, Paulus & reliqui Jcti Romani Edicta Prætorum & Constitutiones Principum suis Libris explicarunt. Et post hos accesserunt Relationes Annales rerum judicatarum in Curia Regis sub singulis Regibus ab Eduardi III. seculo, in quibus recitantur singulorum Judicum rationes, quas pro Tribunali protulerunt. Ad quas novissime rerum suis seculis judicatarum relationes addiderunt *Dyerus, Plovdenus, Cocus &c. Arib. Duke de Aut. Jur. Civil.*

L. II. c. IIX. parte III. §. VI. VII. &c. Institutiones Juris Anglicani sine auctoritate publica tamen, edidit *J. Covellus*. Quibus addendum, pleuraque antiquiora Juris Anglicani Idiomate Gallico scripta esse, quod & hodiernum in Judiciorum ac ipsorum Parliamentorum Formulæ quibusdam superstes mansit, fuitque introductum à Wilhelmo Conquestore, cui non satis erat victæ nationi jura dare, nisi eadem & Lingva sua proponeret; Prorsus ac Romani olim Gentibus à se devictis in Judiciis & omnibus Actis publicis Lingva Romana uti præceperunt: Quod mandatum *S. Augustinus* Imperiosum vocat *L. XIX. de Civ. D. c. XVII.* Duravitque hæc res usque ad A. XXXVI. Eduardi III. quo permitti cæpit, ut Actiones in Curii Regis sermone Anglico proponerentur. Vid. *Selden. Jan. Anglor. L. II. §. II. & seqq.*

XXIV.

In Viris ministerio ac gratia Regia præcipuis tempore Henrici VII. Verulamius numerat *Richardum Foxum & Reginaldum Brajum*, quibus tamen non aliter Rex usus fuit, quam sicut Instrumentum plerumque; secum habet Artifex. Sub Henrico IIX. eminuit *Wolfeus*, Lanii, ut fertur, filius, sed variis honorum gradibus ad supremam Cancellarii Regni, Archiepiscopi Eboracensis, Cardinalis dignitatem evehctus, adeo ut non dubitaret summum rerum arbitrium tanquam sibi ac Regi commune ostendebat; palam facere nota Anglis; hodiernum exosa Formula: *Ego & Rex meus*: Qua in Literis ad Pontificem M. & externos Principes uti solitus fuit, ab iisdem itidem non exiguis reverentiæ signis exceptus, & à Carolo V. sæpe subscriptione honoratus: *Filius & Cognatus Vester*. Carolus: *Vostre filis & Cousin Charles*. De fine ejus diximus, præc. §. VI. n. II. Secutus *Thomas Cromwellus*, Fabriferrarii filius, qui *Wolfei* causam in Parlamento strenue defenderat, unde & quod *Boleniæ* inprimis charus esset, aditus ad summos honores ipsi reclusus, abstulitque summam & Archi-Episcopali majorem auctoritatem Supremi Superattendentis in Sacris, quam loco Regis, qui jam Supremum Ecclesiæ caput dici cæperat, gerebat. Sed ob religionem Reformatam Catholicis exosus, instigante Episcopo Exoniensi, paulo post capite truncatus fuit, nullius criminis reus, nec auditis etiam, cujus & Henricum peniguisse Acta Anglicana docent. Sub Maria summæ rerum præfuit *Calid. Reginaldus Polus* sanguine pariter ac animo Mariæ conjunctus, quippe nepos Eduardi IV. Regis, & Religionis Pontificiæ studiosissimus, ac denique morte quidem ab illa separatus, extinctus Febri Quartana paucis horis post obitum Mariæ. Viri summam animi moderationem cum

cum loco Pauli III. in Pontificem M. eligendus esset, laudat *Thuan. L.VI ad A. 1549.* Repulisse jam accedentes, sed nocte, & adoratu-
 ros ipsum Cardinales, causatum: *Nolle se tantam rem, quam pertimescendam potius, quam appetendam conferet, tumultuose & temere, sed recte atq; ordine agi; Alienum, esse noctis tempus, Deum lucis, non tenebrarum esse; Rem igitur in lucem proximam differri debere, tunc enim, si Deo ita placeret, melius confici posse.*
 Sed hac ipsa re Pontificatu excidit, dilabentibus medio tempore eligentium animis. Similem quoque modestiam præ se fert Epitaphium ejus in Cathedrali Ecclesia Cantuariensi, paucis hinc comprehensum: *Deposuit Cardinalis Poli.* Jacobo Regi charissimus fuit *Robertus Car*, secundo-genitus Nobilis è Scotia, sed ab eo in Comitem Somerseti evectus. Insolentiam ipsius, ingratum adversus Overburium, cui prima fortunæ suæ incrimina debuerat, animum, conjugium cum Comitissa *Essexia* vivo marito ejus, à quo, ut Carrio potiretur, Divortium obtinuit, tandemque decretum perpetuum in Scotiam exilium prolixè tractat *Autor des Favors p. 504.* Tunc *Georg. Villerius* emerfit, Buckinghamiæ Dux creatus, qui Jacobi primi, deinde Caroli I. gratiam constanter quidem retinuit, populo tamen minus charus, à Feltono quodam occisus fuit. Habuit & Ingeniosissimus *Franciscus Baconus de Verulamio* suas, sub Jacobo partes & Summi Cancellariatus munere functus, sed rerum obnivium Studiorum privatorum amorem neglectum administratarum accusatus depositusque fuit, donatus interim annuo CC. Librarum reditu, quia rem suam omnem fere in rerum naturalium inquisitionem impenderat. Cujus causam tamen in ipsius Jacobi tacita amulatione potissimum recubuisse ferunt, quia ferre non potuerit ejusmodi Ingenium, à quo majora & doctiora, quam sua essent, proficiscerentur. Nostro tempore sub Carolo II. innotuit Vir maximus, idemque autor restituti in Angliæ Regis ac Regni *Georgius Monckius*, Dux Albemariæ creatus & Parentis loco ab hodierno Rege habitus, cujus vita singulari Libro descripta sub Titulo der *Staats-Kammer von England*; Ingenium sequenti ingeniosa *And. Le-
 wani* exhibiturum.

G E O R G I O M O N C K,

Duci de Albemarle,

Exercituum in ANGLIA sub Rege CAROLO II.

Generali, à Consiliis Secretioribus, &

EPITAPHIUM.

Gggg

Leg

Lege & Mirare, Quisquis ades:
 Ecce jacet in Tumulo, qui Sedere noluit in Throno,
Fatis Communibus moritur,
Qui Communibus non vixit.
 Naturā Magnus, Fortuna Major, Scipio Maximus,
Miles audaciā Secundus nulli,

Dux Prudentia,

Subditus Fide.

Tyrannum, & Populis & Regibus formidabilem,
Solus non timuit, sed terruit;

Defuncto Tyranno, & Superstite Tyrannide

Venit, Vidit, Vicit,

Non armorum Strepitu, sed Confiliorum alto silentio:
 (*Genus vincendi plane novum, quod nec voce, nec armis!*)
Tria Regna obtinuit vel uno die
nec preliatus, nec locutus.

Obtinuit Tria, noluit vel Unum:

Sceptri enim factus Arbiter, maluit reddere, quam habere;
Pluris meritò æstimans, restituere Regem, quàm esse.

Restituit quidem, restitutumq; Observantissimè coluit,

CAROLO, non sibi, Victor;

Et Obedientia inclytus magis quàm Imperio,

Humilitate, quàm Gloria;

Modestior Ipse post restitutam Majestatem,
quàm post lesam alii.

Felix, qui triplici Regno Regem demeruit, & hunc Regem

CAROLUM Secundum

præter injurias oblitum nihil,

nihil memorem præter officia,

nec triplici Regno, sed omni dignum.

Restituto Rege simul omnia restauravit,

Pacem, Justitiam, Religionem,

Restauratisq; omnibus, decennium adhuc vixit,

conservaturus, quæ restauraverat,

& conservando, quàm restaurando clarior:

Curarum

*Curarum nempe vitæ æque Prodigus, ut semel restaurata
semper conservaret.*

*Amicos habuit BONOS omnes,
Inimicum neminem, nisi aut Dei, aut Regis, aut Patriæ;
Titulis, honoribus, Divitiis, crevit supra modum,
sed infra meritum;*

*Fortunis mutatis nihil mutatus Ipse,
Semper minor sibi, quò aliis Major.
Penè inter nuptias Filii hæredis obiit, lachrymas funeris
temperaturus nuptiarum gaudiis;*

*Domestico tamen solatio nihil placantur publici luctus,
Nec aliquod remedium Doloris est, ubi Calamitas Dolorem superat.
Ubi amittitur, quod nec reparatur in Herede dignissimo,*

*Virtus enim Successorem non habet,
quæ Antecessorem non habuit.*

*HEROES toti nascuntur, & toti percunt,
Similem non viderat Anglia, nec Orbis videbit:
Sepelitur cum Regibus, qui Rex non fuit,
sed nec voluit esse.*

*Quidni cum Regibus jaceat, per quem stant ipsi Reges,
Tumulumq; accipiat, qui solium reddidit.*

Superstes etiam post hæc Marmora futurus

Nobilior & recentior, dum antiquior;

Dignus plane, vvi celebretur mortuus, cum recusaverit Vivus;

Imo qui cælum mercedem habeat, cui compensando terra non sufficit.

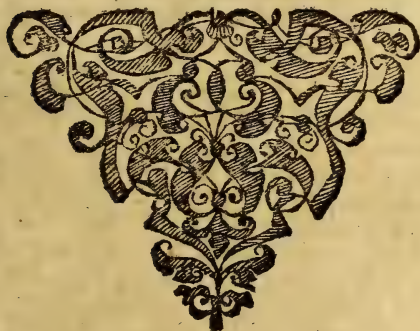
Hunc & Luge, & Mirare.

XXV.

Inter Singularia Anglorum est: quod initium Annorum suorum ducant à xxv. Martii, quæ consuetudo & in Hispania recepta; Perinde ac apud Venetos est d. i. Martii & in Portugallia locisque nonnullis Africæ xxix. Augusti, apud Russos Dies i. Septembris vid. *Olear. Itin. Pers. L. Ic. IIX. f. 37.* In Instrumentis Publicis insuper moris est non tam Annos Domini, quam Regum numerari. Pœnæ genus habent, quod ipsi *Panam Fortem & Duram* vocant, quæ si quis per contumaciam in Judicio Capitali vel mutus stet, vel illud non respondeat, quo Judicium ad exitum perducipossit, de cætero autem in confesso sit, illum criminis reum esse, nus
G ggg 2 dus

dus super Terram inter duos asseres extenditur & ferri saxorumve maxi-
 mis ponderibꝫ pectori impositis tamdiu oneratur, donec vitam exhalet:
 Cujꝫ hoc unum solarium est, quod Bona defuncti heredibus relinqvan-
 tur, quæ alias vigore Statutorum Regni in Fiscum Regium concederent.
 Covvell. *Inst. de Judic. §. 35.* Torturam non admittunt, cujus rationes
 reddunt: Quia servile aliquid sapiat, nec Reip. prodesse possit, cujus
 membra adeo exhausta & detorta fuerint; Et dn. si in fontem esse contin-
 gat, quæ par esse possit compensatio, ut illi de injuria satisfiat? Aut si
 mori oporteat, cur prius excarnificari debeat? *Vid. Smith. de Rep. Angl. L. II. c. XXVII.*
 Patronus Angliæ est S. Georgius, æque ac Portugalliæ, seorsim
 etiam, Equitum Periscelidis, cujus Acta peculiariter descripta à Pascrate
 servo ipsius & Simeone Metaphrasste in *Lipomanno & T. II. Surii. Enco-*
mium S. Georgii Μεγαλομάρτυρος (id enim Græco Titulo habetur) ab
Andr. Cretensi scriptum habetur inter opera ejus p. 175, quod idem est cum
 Actis à Metaphrasste recensitis. More etiam antiquissimo receptum D.
 Georgio templa consecrata: Ita *Procop. III. de Ædific. Justin. Kalieg'v Γεωργίου τῷ Μάρτυρι ἐν Βυζαντίῳ ἱερόματα*. Dubitatur tamen, an vere exti-
 terit, nec pauci sunt, qui, si quæm Georgium extitisse concedant, Arianum
 fuisse credunt & Episcopum Alexandriæ, ibidem trucidatum, cujus men-
 tio ap. *Amm. Marcellin. L. XXII. Athanas. Apol. II. & de Fuga sua, & Ep. ad solit. vit. degentes, Georg. Nazianz. Or. in Laud. Athanas.* Quodque rem
 porro probabilem reddit est, quod in Encom. S. Georgii ap. *And. Cretens.*
 & Metaphrast. mentio fiat Athanasii Magi à S. Georgio conversi;
 Constat autem Athanasium ab Arianis Magiæ in simulatum fuisse; Nec
 patriâ discrebant, quæ ambobus assignatur Cappadocia. Sed *Seldenus* in
 contrarium urget, tot templa in honorem ejus consecrata, Liturgias ipsi
 assignatas & festa celebrata: Quæ plus videntur inferre, quam vel plane
 nullum, vel Heterodoxum aliquem Georgium; Nec veteres Christianos
 tempore Ariani Georgii adeo vicinos hanc fraudem ignoraturos fuisse
 addit: Tempore etiam divertere, ac S. Georgium sub Diocletiano circa
 A. CCXC. Martyrio coronatum, Arianum vero circa A. CCCLX. inter-
 fectum fuisse; Præterea Georgium Arianum non Cappadocem, sed Cili-
 cem fuisse, è Cappadocia vero missum, idque in *c. l. Ammiani & scriptis*
Athanasii liquere. Interim in pictura S. Georgii, quæ effingitur Eques ar-
 matus hastæ cuspidē Draconem interficiens, juxta positā Virgine, mani-
 bus extensis ejꝫ auxilium implorante, pleriqꝫ consentiunt, Symboli po-
 tius quam Historiæ esse imaginem; Agnoscitque Baronius nihil in Actis
 antiquis

antiquis S. Georgii hac de re legi, sed à *Jacobo a Voragine* hæc absq; aliquam
 majorum autoritate ad historiam relata fuisse: Quod & Selden9 suum
 facit; Et potuisse quidem S. Georgium, utpote Equitem, equestri imagi-
 ne referri, Virgine autem non aliud intelligi, quam civitatem, quæ opem
 ejus imploraverit, cum civitates & regiones muliebri habitu pingi sole-
 ant. V. pluribus *Baron. Martyrolog. ad xxiii. April. Selden. Titl. of. Honour.*
p. II. c. V. Scotorum Patronus, seu si emollienda vox est, Sanctus, quem præ
 reliquis magni faciunt, est *S. Andreas* in cujus honorem & Festo *S. An-*
drea crucem decussatam, quam Sant Andream vocant, in vestibus hu-
 mero affixam gerunt. A Cambris S. quidam David *S. (Davis)* qui avun-
 culus Arthuri Regis fuisse & circa A. DXIX. vixisse creditur, simili ho-
 nore afficitur, quem peculiari festo d. I. Martii, gesta que in pileis ce-
 pa, ne Rege quidem excepto, qui mori huic litat, ut
 Princeps Walliæ, exprimunt.

CAPUT V.

DE

REGNO DANIÆ.

- I.
Scripores Rerum Danicarum.
II. Loca Jurisdictioni Danicæ subje-
cta, Terriculamenta Abeli Regis,
Controversia de Comitatu Olden-
burgico, Pratenſio in Civitatem
Hamburgensem, item in Orcades.
III. Memorabilia in Titulis Danicis:
Inſcriptum Danicorum explicatio.
IV. Dynaſtie veteres Regum Daniæ.

- V. Series & characteres Regum tem-
pori noſtro propiorum.
VI. Regnum Daniæ hereditarium
redditum.
VII. Danici Status incrementa & de-
crementa.
VIII. Danorum negocia cum Imperio
aliſq; Nationibus: Lites ob Ve-
tigal Sundenſe.
IX. Nobilitatis Superioris in ea raritas.

I.

Scripores rerum Danicarum ſunt; Albertus Crantzius in Daniæ,
Svedia & Norwegia Chronico. Olaus Wormius in Antiquitati-
bus Danicis, Literarum Runica, Lexico Runico, Monumentis Runicis
& Faſtis Danicis. Johannes Iſaaci Pontanus in Chorographia
Regni Daniæ, idemqve in Hiſt. Daniæ, Saxo Grammaticus in Hiſtoria Da-
norum, Adamus Bremeniſis de Situ Daniæ, Jacobus Zieglerus in Schon-
dia, Johannes Svaningius in Chronologia Daniæ, Stephanus Johannes
Stephanus in tractatibus variis de Regno Daniæ & Norwegia Inſulisqve
adjacentibus, in quo & Politicum Statum Regni Daniæ reperire eſt p.
266. Annoldus ſ. Haraldus Huitfeldtius Cancellarius Daniæ Hiſtoriâ Daniæ
Danicæ in fol. Claud. Lyſchander in Genealog. Regum Daniæ. De Nor-
wegia videndus Johannes Martini Slangerupenſis in Chronico Norwegia
& Crantzii loco ante citato.

II.

Partes Daniæ ſunt Inſulanæ vel ad continentem pertinentes: In-
ſulanæ

fulanz sunt *Zeelandia & Fionia*, aliaque minores ab his dependentes Insulae, quas V. P. I. c. V. §. IX. Ad continentem pertinent. I. *Chersonesus Cimbrica*, partesque nonnullae Germaniae Septentrionalis, ut *Holsatia*, *Ditmarfia* & pars *Stormariae*, cujus principalis urbs est *Glücksstadt*/munitionissimum ad Albim oppidum. Sed *Holsatia* maximam partem execta ac Secundo-genitis Regum Daniae velut instar Apanagii attributa fuit, servato tantum in locis aliquibus Dominio simultaneo. Idque adhuc factum sub Johannis in Regem Daniae electione, qua illa Friderico Fratri ejus Secundo-genito concessa. Sed quam recte novo Regi & Regno Daniae consuluerint, qui Ducatum *Slesuicensem* sub *Erico Pomerano* separatum, nec recuperari facilem, vixque per *Adolphi* mortem restitutum, iterum tunc disjungendum censuerunt, judicent prudentes rerum, *Meurs. Hist. Dan. L. II. f. 63.* Atque ultimo repetitum sub *Christiano III.* Rege, cujus Fratri *Adolpho* *Holsatiae* possessio obtigit hodiernum perdurans in posteris ejus. Audiuntur quoque adhuc circa *Gottorpiam* nocturnae voces ejulantis & venatoria cornua instantis, quas priscae Regis Daniae *Abe* is esse dicunt, quasi veterum jurium vestigia & reliquias adhuc legeret. Sed voces istae non nisi inanes soni sunt non re, sed specie terrentis Diaboli: Quales etiam in Gallia ad Fontem *Bellaqueum* sub specie *Venatoris Magni* objicit V. P. I. c. II. §. II. Conf. *Pontan. Histor. Dan. L. VII. II. Norvegia Regnum*, quod Regno Daniae univit *Olaus V.* Rex Daniae in locum *Waldemari III.* electus & *Haqvini* Regis Norvegiae ex *Margarita* celebri ista *Heroïna* Danorum filius, quod factum circa annum M CCCLXXXVII. V. *Pontanum* L. II. §. IX. Eidem pariter ac Ducibus *Holsatiae* A. M DCLXVII. accessit *Comitatus Oldenburgicus*, tanquam proximis agnatis, praeterito *Naturali Filio* ultimi *Comitis Oltenburgici* *Antonio*. Qua in re tamen ipsi a Duce *Plönenfi* *Joachimo Ernesto* controversia mota fuit: Cujus varia acta V. in *App. ad Cont. XVII. XIX. XX. Diar. Europ.* Eodem & *Insula Islandia* refertur, cujus incolae quod Norvegiarum *Colonia* essent, a Norvegis Regibus primum subjugati, ac deinde una cum Norvegia ad Daniae Reges transierunt; Praeterea Reges Daniae ac Duces *Holsatiae* in Civitate *Hamburgensem* jura sua praetendunt causati, eam *Holsatiae* territorio comprehensam; *Hamb.* è contrario *Libertatem*, quam ab *Alberto Orlamundae Comite* ingenti pecunia emerint & Successor ejus *Adolphus IV.* confirmaverit, allegantibus: Quae & familia prolixius exhibita à *Burgold. P. III. Diss. XIII. §. IV. A. M DCLXXIX.* autem à Rege

à Rege Daniae denovo mota fuerunt. Würde zuugsam bekant seyn / mit was Verblindtzigkeit und Nexu die Stadt Hamburg / als etne auf Holsteinischen Grund und Bodenliegende Stadt / dem Herzogthum Holstein von vielen hundert Jahren her unveränderlich verbunden und verknüpfet gewesen / auch dieselbe solcher ihrer unterthänigen Pschischuldigkeit zu Folge / allezeit den Grafen und Herzogen zu Holstein den Homagial - Eid und Hulbigung unweigerlich abgestattet. Und ob gleich von dem Käyserl. Fiscal darinnen einize Opposition geschehen / auch durch ein im Jahr 1618. gefälltes Urtheil solches hohe Regale in Zweifel gezogen werden wollen : So wäre dennoch / nach dem die Revision solches Urtheils begehret und erlangt worden / die Sache dadurch in vorigem Stande geblieben / und hätte die Stadt Hamburg im Jahr 1621. durch den Steinberatischen Vergleich sich verbunden und anerkentlich gemacht / ihrer von Alters her obliegenden Psicht nichts desto weniger nachzuleben / und den künfftigen Nachfolgern an der Regierung des Herzogthums Holstein die gewöhnliche Erb . Hulbigung zu leisten. Ob nun wohl J. K. M. Herr Vater Olrow. And. als auch die ihr Regierende Kön. M. zu Dennemarc Norwegen unterschiedene mahl Sie solcher ihrer Schuldigkeit vielfältig erinnern lassen : So hätte doch solches bis anher wenig versangen wollen ic. Secuta vero iterum Compositio Pinnebergae facta d. xxx. Octobr. ejusdem Anni, Civitasq; imminentem obsidionem precio ccxxm. Imperialium, servato tamen Jure Regis, redemit. Werden zuforderst J. Kön. Maj. alle Ihre habende Jura und Præsentiones, wie auch der Stadt Hamburg ihre Gerechtigkeiten und Jura, bis zu anderwertiger / entweder gütlicher Abhandlung / oder rechtlicher Entscheldung des Homagial - Puncts und anderer Streitigkeiten / ungekränkt und ungeschmälert vorbehalten / also daß denselben durch gegenwärtigen Interims - Reech so wenig als J. K. M. und des H. Römischen Reichs deßfalls habender Gerechtsame / einiger massen präjudiciret / noch im geringsten derogiret seyn soll. Wobey J. K. M. sich auch allergnädigst dahin erklären / daß Sie die St. bey der Neutralität und ihren Commerciis / auch hergebrachten Rechten / Privilegien und Freyheiten ruhig und ungekränkt lassen wollen. Dahingegen 2. Bürgermeister und Rath / auch die Bürgerschaft der Stadt Hamburg mit unterthänigster und danckbarer Annehmung solches allergnädigsten Königl. Erbirens festiglich zugesaget und versprochen / daß sie ihres theils J. K. M. in unterthänigst-geziemender Devotion zugethan bleiben / Dero bestes fördern / und Schaden / so viel an ihnen / abwendend /

wenden/ bey Jhr. Königl. Maj. gebührl. halten/ und im übrigen Jhr. Kön.
 Maj. Gnade sich fähig zu machen allerdings angelegen seyn lassen wollen / wo-
 gegen auch Jhr. Königl. Maj. der Stadt Jhre beharrliche Königl. Gnade
 zugesagt. Dieselben erklären sich ferner vors 3. zu desto mehrern Bezeugung
 ihres unterthänigsten Gehorsams aegen Jhr. Königl. Majest. Deroselben
 durch eine Deputation aus ihren Mitteln solche ihre unterthänigste Inten-
 tion in ihren und der ganzen Bürgerschaft Namen/ nach dem desfalls be-
 liebten und hierbey gefügten Formular, selbst demüthig eröffnen und vortra-
 gen zu lassen. Annebenst erklären Sie sich auch 4. Weil Jhr. Königl. Maj.
 durch Jhr. Königl. Maj. in Frankreich/ S. Churfürst. Durchl. zu Bran-
 denburg/ und der Herrn Herzoge zu Braunschweig Lüneburg D. D. sich
 dahin bewegen lassen/ daß Sie dero wider die Stadt gefassten Unwillen und
 Ungnade schwinden und fallen lassen/ Deroselben zur unterthänigsten Erkant-
 lichkeit innerhalb 2. Jahren/ von heute an zu rechnen/ in fünf Terminen
 220000. Rthlr. baar erlegen zu lassen; Dergestalt/ daß stracks bey erfolgen-
 der Königl. Ratification 70000. Rthlr. halb in speciebus und halb in Dän-
 nischen Cronen/ 6. Monat hernach als den 1. künftigen Monats May des
 1680sten Jahres 40000. Rthlr. in Dänischen Cronen/nach abermahligen 6.
 Monaten 40000. Rthlr. in Dänischen Cronen / und der Rest/ als 30000.
 Rthlr. auch in Dänischen Cronen abgetragen werden sollen. Jedoch daß dar-
 gegen alle von J. Königl. M. wider die Stadt/ auch aus denen mit der Stadt
 Lübeck in Communionen besitzenden 4. Länden prärendirte Forderung / auf-
 ser dem so in dem ersten Articul ausgeset und reserviret worden/ gänzlich
 abgethan/ alle der Stadt/ auch dero Bürger und Einwohner angehaltene und
 arrestirte Schiffe/ Waaren und Effecten/ und zwar auff der Elbe immedia-
 te bey erfolgter Ratification und Genehmhaltung; Im übrigen aber so bald
 an jeden Orte die deswegen nöthige Befehle werden einlangen können/ erlassen
 und wiedergegeben werden. 5. Sind Jhr. Königl. Maj. des Allergnädigsten
 Erbierens/ diesen Interims-Neceß binnen 8. Tagen allergnädigst zu bestätigen/
 und darüber J. Königl. M. Genehmhaltung allergnädigst einliefern lassen;
 Wo hingegen Bürgermeister/ Rath und Bürgerschaft der Stadt solchen e-
 benmäßig innerhalb besagter Zeit confirmiren und demselben in allem getreu-
 lich nachzukommen gehalten seyn sollen. Denique & in *Orcades ac Hitlan-
 diam* extant Regum Danie Præfensiones: Quarum causa & in Pacifica-
 tione Bredana A.M DC LXVII. Legati Danici singularem Articulum pro-
 posuerunt: Demnach mit gnugsamen Gründen erwiesen worden/ daß die

Hhhh

Eyländen

Eylanden Orcades zu dem Reiche Norwegen vor langen Zeiten durch eine unverbrüchliche Subjection gehört haben und noch gehören; Dem Könige in Schottland aber umb eine gewisse Summa Geldes auf diese Condition verpfändet worden/ daß nach derer Bezahl- und Erstattung dieselbe restituiret werden/ und wieder an das Reich Norwegen kommen sollen: Und ob wohl diese Summa Geldes von Dänischer Seiten zu bezahlen zum öftern präsentiret worden und doch keine Restitution geschehen ist: So ist endlich beschloffen und vereinigt worden: Vornehmlich aus Zuneigung diese Unruhen hinweg zu nehmen / zu welchen diese Strittigkeit zwischen den Durchlauchtigsten Königen in Dennemarc und Groß Britanien vielleicht einige Ursachen geben möchten/ daß dieselbe Eylanden welche Orcades und Hirtlanden genennet werden dem Könige in Dennemarc/ oder dem jentzen/ der seine Stelle zu betreten gevollmächtigt seyn wird / ohne einige Verminderung oder Aufschub restituiret werden soll. Sed exceperunt Anglici Legati, sibi de eò nihil in mandatis datum, neq; in Tractatibus proxime antegressis Insularum harum mentionem factam, ac proinde Articulum hunc seponendum esse: Quam in rem & Legati Svedici consenserunt, formato tamen in gratiam Danorum Conclusio: Daß der Artikel/ welcher wegen der D. cadischen Eylanden erwehnung thut/ außgelaßten werden möge/ jedoch mit dieser Condition, daß die Aufschiebung dieses Wercks / oder die Wieder- Absoderung vorgedachter Eylanden ohne eintzen Präjudiz ihres Durchl. Königes und Herrn seyn/ noch etwas hiermit an Deroselben präntension vermindert/ sondern dieselbe unverbrochen und offen bleiben solle / biß sich eine bessere Occasion solches zu präntendiren furh oder lang finden möchte. Vid. Diar. Europ. App. ad Contin. XX. p. 114.

III.

In Daniz Regum titulo memorabile est, quod *Dania, Norwegia, Vandalorum & Gothorum* Reges scribantur: De quo notandum I. Et *Duces Holfatiz* se à *Norvvegia* denominare, sed singulari *Heredum* nomine, de quo supra. II. *Vandalorum & Gothorum* titulum etiam *Svediz* Reges admittere, sed inverso ordine, ut non *Vandalorum & Gothorū*, sed *Gothorum & Vandalorum* Reges se scribant. Ac ratione *Vandalorum* idem nomen & *Serenis, Elector Brandenburgicus ac Rex Svedia* ratione *Pomeraniz* adhibent, sed *Ducum* titulo: Item *Duces Megapolitani*, sed titulo *Principum*. V. Not. Dignit. Dissert. III. c. II. §. 1. Insigniū, quæ numerosis imaginibus abundant, hanc explicationem reddit *Svaningius*, Denotari Leone novem

novem corda transfiliente *Cimbriam Septentrionalem & Gothiam*, Agno Amalonico albo *Gothlandiam*, Tribus Leonibus, quibus singulis tria corda adjecta, *Daniam*, Dracone fulvo vel aureo in solo rubro *Regionem Vandalorum*, Leonem cum bipenni *Norvegiam*, Pilce coronato *Islandiam*, Coronis tribus unionem III. Regnorum *Daniæ, Svedie ac Norvegiæ*, Geminis Trabibus, *Oldenburgum*, Cruce Alba *Delmenhorstum*, Binis Leonibus cœruleis in Solo luteo *Cimbriam Meridionalem & Ducatum Slevisicensem*, Urtica Alba in Solo rubro *Holsatiam*, Cygno candido in rubro Solo, cujus collum Corona aurea ornatur *Stormariam*, Equite cataphracto albo insidenti eqvo in Solo rubro *Dithmarsiam*.

VI.

De Antiquioribus Dynastiis Regni Daniæ compendiosè agitur *Swaningius in Chronologia*, prolixius *Pontanus lib. ant. cit.* Suntq; hæ:

I. *Danorum*; *Selandorum*, à Dano primo conditore Regni, ad Hotterum Svedo-Danum Regem XIV. Estqve Annorum DXIII. & Regum XIII. quorum primus est Danus & XIII. seu ultimus Rolvo, novissimus etiam virilis prosapiæ à Dano Rege ortæ.

II. *Dano-Svedorum* ab Hottero è familia Regneri Regis *Svedie*, & Regniæ *Svanhuidæ* in aula Danorū Regia natæ oriundo, ad Ungvinū *Gothlandū* Regem trigessimum tertiū: Estq; annorum DC LXXII. & Regū XIX, quorū primus Hottero, ultim⁹ vero *Haldano* II. cognomento *Biergram⁹*.

III. *Gothlandorum*, ab Ungvino *Gothlando* ad *Borchardum* Regem trigessimum septimum, estqve Annorum LV. & Regum IV. quorum I. *Unguinus* II. *Sivaldus*, III. *Sigarus* & ultimus *Sivaldus* II.

IV. *Scanorum* à *Burchardo* illustri *Scaniæ* Viro ad *Olaum Vegetum* Regem XLI, estq; Annorum CXXVI. & Regum IV, qui, *Burchardus*, *Haldanus*, *Haraldus Hylletandus*, & *Rigno* f. *Haqvinus*.

V. *Norvegorum* prior ab *Olo* Vegeto ad *Sivardum* II. Regem LXIII, Annorum CCCCLXXXV. & Regum XXII.

VI. *Norvegorum posterior* à *Sivardo* II. ad *Svenonem* *Esthritium*, Regem octogessimum: Annorum CCXXXVII. & Regum XVII.

VII. *Anglo-Danorum*, f. *Svenonidarum*, à *Svenone* *Esthritio* ad *Christianum* I. *Oldenburgicum*, quorū primus *Sveno* *Esthritius*, ultimus *Christophorus* *Bavarus*, quo cum extincta est vetustissima atq; Aboriginum Daniæ Regum prosapia A. Domini MCCCCXLIX. Regni Daniæ conditi MCCCCCLXXXIX. *Svenonis* majores Saxo Gramaticus ab *Ursis* derivat, traditq; *Ulfonis*, qui parens *Svenonis*, avum fuisse *Ursū* f. *Biornonē* quendam stupendo silvestris feræ cum Virgine concubitu editum.

Histor. Dan. L.X. fol. 174. 175. Sed rem hanc accuratiores Dani, tanquam naturæ adversam, merito rejiciunt. Aut si quid ejus agnoscendum est, inter Urso educatum opinabimur: Cujusmodi exempla supra allegata *Part. 1. c. IX. ult.*

V.

I. Successit denique Familia Oldenburgica, à Christiano Divite uti ab *Authore Chronici Oldenburgensis* vocatur, fundata. Electus fuerat Adolphus Dux Holstiae, sed ille seu senio fractus, seu dubius, quo successores Danicæ valituræ essent, honorem oblatum modeste recusavit, Christianumq; commendavit. Hujusq; Parens Dietericus, cum Legati Danici ipsum hoc nomine adiissent respondisse fertur: *Tres se Filios habere, sed ingenio differentes: Unum alea pariter ac luxuria studiosum; Alterum ad Bella iusta aut injusta animo & manu promptum; Tertium metiri ratione cuncta, nec quid inconsulto gerere.* Hæc Senatui referrent, se quem ipse prætulisset, libenter misurum. Quæ Legati reversi cum nuntiassent, Christianum cujus hæ virtutes erant, postulare visum fuit. Vixit usque ad Annum MCCCCLXXXI. Princeps nullis quidem imbutus literis, quod & merito in tam magno Rege Papa Sixtus IV, cum religionis causâ Romanam viseret, mirabatur: sed in Deum pietate, & iustitiâ, animiq; magnitudine, moderatione, fide, armorum gloriâ, munificentia, nulli Principum secundus. Gothiam extorsit Svecis; inde Sveciam quoq; ipsam subjugavit: tum Holstiam, ære maximo redemptam, Dania addidit. Hinc Dithmarsiam, quamquam planè refrugantem, cum Holstia, ac Stormaria, comitatibus, Ducis nomine sub imperium suum accepit. In toto verò ejus regno, annis tot administrato, nihil adeo est quod culpes, quam, quod Archiepiscopum Vpsaliensem, ac primatem regni Sveciæ, Johannem Benedicti F. Salisæum, tam præclare de se meritum, nimis temerè delatoribus aurem præbens, dignitate deturbavit: & captivum in Daniam missum aliquamdiu indignè habuit. Sed hoc Regum ferè fatum est; ut, fortunâ eminente, cum periculis non exiguis, plurimisq; sint expostiti, omnia sepe, etiam tuta, metuentes, faciliè, quod timent, credant: & præcipites crimina, nec cogitata, ulciscantur. At delictum nihilominus emendavit; cum deinde, exploratâ ejus viri innocentia, agnitâq; suâ culpâ, perbenigne, maximoq; cum honore, prisca Libertati reddidit: & ostendit, infelicitate potius, tam excellæ posteritati quasi propriâ, quàm malitiâ, se peccasse. Liberos è Dorothea uxore quatuor sustulit; Olavum, in prima ætate mortuum: Joannem, in regno successorem: Fridericum, Slesvici, & Holstia Ducem; ipsum quoque post nepotem è fratre Regem: & Margaretam, Scotie Regi,

Regi, Jacobo IV. elocatum: cui dotis loco data, præter cætera, Insulæ Orcades; sed hac lege, ut redimere liceret Dania Regi cuiusq., quovis tempore. Meurs. Hist. Dan. L. I. fin.

II. Johannes Filius ejus Regnorumq; Scandinaviæ heres fuit, in cuius Characterè summā ignoscendi facilitatem animadvertunt: Offensā ultra debellatum hostem nunquam tenacem fuisse, indeq; factum ut totum ejus Regnum nihil aliud, quam perpetua quædam lucta fuerit cum perfidia Stenonis, & Svantonis, sociorumq;: Quibus toties ignoscendo animos & viros semper ad rebellionem novam confirmabat, raro exemplo, nec Principibus imitando. Nam in talibus ut non licet bis peccare, ita neq; bis ignoscere: Et crudelis est in Subditos, quisquis hosti, postea non nisi illorum sanguine coercendo, gratiam Delicti ejusdem iterum facit. *Meurs. Hist. Dan. L. II. fin.* Memorabilis ipsoq; digna vox fuit, quæ postquam A. MCCCXCVII. Rex Svedici coronatus fuisset Proceresq; Svedici splendidissimo Convivio excepisset, instigatorem pernitendi facinoris, quod postea a filio Christiano II. patrum dimisit: Quæsierat Rex, ecquid Svedi satis dignè aut magnificè habiti viderentur, & convivio anne quicquam defuisse judicarent? Ubi cunctis conticentibus, aliquem Regi magis cæteris familiarem, ob navatam eo bello insignem operam, respondisse ferunt: Unum equidem, Rex, si pateris, ego defuisse cenfeo. Cumq; Rex interrogaret, hoc quid esset: nempe, agebat postquam omnes quàm lautissimè excepisti, spiculatorem advocasse te oportuit, qui in veste holoserica, humi strata, eos gladio ferirèt; ut, perfidiā suā dignam pœnam nacti, cæteros exemplo terreat, ne deinceps datam Regi suo fidem violare unquam ausint. Quo responso Rex obstupescens planè, dejectisq; in terram oculis, cum conticisset paulum, mox, attollens rursus oculos, hominemq; torvè intuitus; ego verò malim, inquit, te cum hoc consilio tuo, tam immani, hinc ad corvos relegari: quam ut ego tanto scelere innocentiam meam sædem; aut hoc regnum, liberâ electione mihi debitum, detestandā adeo crudelitate partum, aut firmatum eam. Cum hoc dicto, sede surgens in conclave se recepit: neq; cum ex illo tempore ullā gratiā est dignatus.

III. Tunc Christianus II. vulgo Christiænus, Johannis Filius Regnum accepit; Princeps qui raro Summi Dei beneficio illud consecutus fuit, ut potentia Reges Daniæ universos, quotquot unquam ante ipsum extitissent, superaverit. Daniam, Svediam ac Norvegiā à Parente suo accepit: Gallia, Anglia, Scotia sædere; Hispania, Hungaria & Bohemia

Hhhh 3

atque

atque Imperium adeo totum Belgiumque affinitate obstringebatur. Tria Regna possidebat, sex obnoxia sibi habebat fœdere aut matrimonio. Tanto tamen de fastigio deturbatus nec restitui tot potentium amicorum ope quivitus, actis misere in exilio annis novem, septem ac viginti in carcere obiit A. MDLIX. Annos LXXVII. natus, egregio Regibus ac Principibus documento & exemplo, ut si recte ac feliciter imperare velint, suis affectibus moderentur, ne nimia dominandi libidine abrepti sibi indulgeant, persuasumque habeant, præsto esse ultorem Deum, qui vel maxime superbos, si quidem potentia sibi commissa abutantur, de solio deturbare amet: Thuan. L. XXII. init. Adde Meurs. factorum ejus non obscurum interpretem Hist. Dan. L. III. At nihilominus de Abdicatione ejus mitius sententem ead. Hist. L. III. fin. Sanè quid in Danos, solio cum depellentes, adeò dignum reprehensione admisit, si excipiat supplicium, de Torborno Oxio sumptam, nimis rigidum, ac sevitia affine; tum superbiam, & contemptum senatorum, quæ Sigbrittam anteferebat, sœminam valde scelestam, quæq; gratiam malis artibus occupatam sola totam possidebat, nil Historia repræsentat; Nec id causa facta erat, quare Regnis pelleretur & majore metu suo, quàm periculo,angebantur, cum jam penam Svecia tam crudeliter habita, quæ se denno jugo excusso in libertatem vindicaverat, persentiret: idq; cum, ad clementius gubernandam deinceps Daniæ, satis coercere posset. Neq; qui momenta rerum rectè censeat, temerè sanè evenisse existimabit, quod, occulta quadam Dei voluntate, cum obiret, mortuo pridem Christiano parruele, quæ sibi liber, etiamsi in custodiâ, ampliori dignitate toto Regno nullum agnosceret: Daniæq; velut tacito quodam opprobrio, Regem id temporis coronatum, quàm captivum, non haberet. Mitior adhuc Leodius Ann. L. XI. Cujus verba ibidem apponenda duximus, quippe nihil incertius aut intutius esse rati, quam Tyrannidem exprobrare Principibus: Mortuo Rege Johanne & Christierno rerum potio inquieta Danorum Nobilitas, quemadmodum in Rege Erico & ejus predecessore egerant, eadem contra Christiernum intentare & moliri inceperant; Et nihil Regia Potestate facere Regem, sed tanquam mancipium illorum omnia administrare volebat. Pauperes incolas tanta premebant servitute, ut non pecus vendere, non quicquam distrabere, sed Nobili afferre cogentur, illaq; quantum volebat, dabat, utpote pro Bove duorum Aurcorum vix tres Gressor Saxonicos, impune quodq; occidendi & percutiendi quemvis sibi liberum esse asseverabant. Hanc & similem tyrannidem Nobilitatis ferre notens Nobilissimus Rex tantam sibi conflavit invidiam, ut illi conspiratione facta cum

CAPUT V. DE REGNO DANIÆ.

cum Ecclesiasticis ad arma insurrexerint & inde in Regem impetum facere sine conati. Hactenus Leodius. Verum DEUS, concludit Meursius, omnium Regnorum arbiter, cum, qui se Suecia indignum nuper, ob perfidiam, ac savitiam; Dania autem ob superbiam, ipse ostenderat, omnibus dejectum voluit: & qui animum Danis faceret, metum injecit: Quo jam dudum inquieti, id quod viri fortes solent, semel mori, quam timere semper mortem, satius existimantes, rem, periculose ausi, felicissimè perfecerunt. Regnum se cruentum admodum habiturum, statim ipsa in nativitate ostendit; cum, porrecta altera manu, alteram contractam in pugillum efferret: obstetrixque, postquam eam explicasset, sanguine plenam inveniret. Quæ attonita, cum Joanni patri factum retulisset, ipse quoque nihil velans, prodigum humani sanguinis filium fore prædicavit. Alterum item memoratur, quod, priusquam natus esset, dum eniteretur mater, intra uterum ejus flere audiretur: manifesto portento, vitam ipsum peracerbam habiturum, & aliis facturum esse. Nec virtutes tamen planè nullas habuit; ac militiæ clarus fuit, actæ vivo adhuc patre, contra Norvegos, & Svecos, quos rebelles ad obsequium reduxit. Tum de regno benè meritus, constituto Hafniæ emporio, adeoque quàm nobilitati invisus, tam acceptus civibus, rusticisque erat. Iterum Meurs. l.c.

Fridericus I. Christiani I. secundo-genitus, & Holsatiæ Dux à Danis loco ejecti Christierni II. electus, quibus annuit seu odio Nepotis, seu metu consiliorum familiæ suæ exitium. Leodius ut Principem bonum & simplicem commendat, allegasseque Nobilitatem, quod si non arriperet, se Ducem Geldriæ, vel alium quempiam ad Regnum vocaturos. Quid faceret, inquit, Bonus Princeps, admisit conditiones, & se Regem appellari permisit. Laudatur idem Libertatis Danicæ Nobilitatis singularis fautor fuisse, tantumque iis indulgisse, ut singuli ex eo demto tantum nomine Comites vel Barones videri potuerint: Cujus causa in aprico est, ipse enim hujus favore potissimum nitebatur, de quo repetenda, quæ de vita Christierni dicta sunt. Ab eodem primo Religio Catholica Daniæ Regno eliminari cæpit: Unde & Clerum ibi adversum habuit, cum Christiernus Regnum repetitum veniret. Memorant Fridericum ad Christierni nuptias vocatum adduxisse inter reliquum comitatum Reffenclovium, virum genere non obscuro, ac peritum juris, & Astrologiæ. Hic, cum forte cum nobilitate cætera compotaret, & dux illac transfur-

turus advenirent, verso ad Danos sermone, qui intererant; Surgite, ait, & futuro Regi vestro obviam ite. Illi dictum, tanquam hominis temulenti, magno risu exceperunt; sed eventus velut à vaticinante id prolatum mox ostendit.

Christianus III. Friderici Filius, cujus maxime notabilia: Quod Clementem, piratam, Jutia vastatorem cepit & capitis damnatum quatuor rotis imposuerit: Lubecensium & Christophori Oldenburgici instructissimas copias, quæ ditionem paternam invaserant, ad Asnam Fionie urbem edita ingenti strage profligaverit: Parta pace S. Biblia in Danicam Linguam transferenda curaverit: Hafniensem scholam & in ea Bibliothecam, instituerit. Thuan. L. XXII. init. Fertur diei æmortalis divinitus præmonitus fuisse, de quo Jonas Koldingens. Descr. Dan. p. II. Arnsburgi humanis rebus miraculose subductus animam Deo reddidit A. C. MDLIX. Decumbens enim graviqve morbo ipse ut flos elangvescens per Angelum Dei confortatus est, & de sue mortis termino admonitus. Ante obitum illustriss. Conjugem, liberos dilectissimos aliosque de sublevamine sue crucis admonuit, eosqve bene sperare iussit. Nec eum fessellit prædictio; Eodem siquidem momento, monitore Angelo non sine ingenti totius Regni luctu ipsis Calendis Januarii ad metam sui ævi placidissime pervenit. Confer Hamelman. Chron. Old. p. III. in V. ipsius. Paulo antequam moreretur Patrum captivum perhumane invisit, cumqve multa in familiari colloquio ambo simul contulissent, deprecati æternas inimicitias invicem sibi injurias condonavere. Iterum Thuan. l. c.

Fridericus II. Ditmarsia subacta & bello septennali cum Erico Svedorum Rege celebris. Princeps sinceri iudicii, literarumqve & inprimis Astronomiæ amantissimus, quæ de causa & Tychonem Brahe nobilissimum Astronomum clementissime fovit. V. P. L. c. V. §. IX. n. 2. Extruxit Croneburgum, de quo dicere solitus est, se nolle lapidem in ædificio tolerare, siqve Subditorum suorum numo comparatum esse sciret. Obijt A. MDLXXXIX.

Christianus IV. Regnum suscepit Anno ætatis XI. Christi MDLXXXIX. A. MDXCIII. Rudolphus II. ipsi veniam ætatis foreienni Decreto dedit ratione Holfatiæ. V. Reinking. de R. S. I. III. XII. 57. Linn. J. P. L. II. c. IX. Arces & oppida extruicuravit, Christianstat in Scania, Christianiam in Norvegia, in Opsloæ combustæ locum conditam, Christianopolin in Blekingia, Glückstadtum s. Tychopolin ad Altim, Christianpreis in Agro Slesvicensi: Quæ ipsum Ingenio magis ad Pacis

Pacis studium, quæ ad Bellum se dependenti fuisse indicant. Bella cum Carolo, Gustavo Adolpho & Christina Regibus Svedia ab eo gesta, sed minus feliciter; Nec dissimilis fere successus ejus, cum Bello Bohemico se immisceret, de quibus in seqq. Regnavit raro inter Principes exemplo totis LX. Annis ab A. MDLXXXIIIX. ad A. MDCXLIIIX. quo obiit d. XXIIIX. Februar. Princeps prudentissimus, *sed infelicitate tam excelsa posteritate quasi propria*, pressus, quam jam tum in Characterè Christiani I. annotavit *sepe cit. Meurs. Hist. Dan. L. I. fin.* Filios habuit *Christianum, Ulricum & Fridericum*, quorum illi ante parentem mortui; Naturalis è Christina Munckia fuit *Waldemarus Comes*, qui in Moscovia multum molestia exhaustus, dum filiam Magni Ducis ambiit, tan demq; in Polonia inter Svedos militavit: E filiabus sex ex eadem susceptis una monialis, quinque viris præcipuis è Dania & inter hos duæ Seestedio & Ulefeldio nupserunt.

Fridericus III. Primo Episcopus Verdensis, deinde Archiepiscopus Bremensis, tandem Rex parenti successit A. XLIIIX. Obiit A. MDCLXX. Infelicissimus idemque felicissimus Regum Dania à multis retro seculis; A Svedis n. quicquid supererat ex ceteriori Scandinavia & è Norvvegia Præfectura Bahusiensis erepta fuit, quibus majora decremenda Dania per aliquot secula non sensit. E contrario sub eodem ad fortunam majoribus suis omnibus insuperabilem Regnum Familiaque Regia surrexit, dum quod Electivum ante fuerat, hereditarium fuit redditum, cum novo omine seculorum denuo incrementorum, quæ accessione Comitatus Oldenburgici sumere cepit. Filii ejus, *Christianus & Georgius*; Filia quatuor, è quibus prima Johanni Georgio Principi Electorali Saxonie nupsit, Secunda Christiano Alberto Duci Holstatie. Tertia Carolo Principi Electorali Palatino, Quarta Ulrica Eleonora Regi Svedie.

Christianus V. natus A. MDCXLVI. Conjugem assumpsit *Charlotte* Hassiacam, coronatus Fridrichsburgi in Selandia M. Junio Anno MDCLXXI. cum alias antecessores ejus Londini Scanorum coronari solerent, electi ante in *Trollebarolbio* colle adfuit. *T. Meurs. L. I. f. 8.* Solennia Coronationis, extra id, quod Rex *Clinodius* Regius se conspiciendum præbuerit, Corona 700000. Imperialium precio, Sceptro deinde & Ense Regio, minori cum compa peracta, eodemque tempore nuptiæ inter Sororem ejus tertio genitam & Electoratus Palatini Heredem celebratæ. A. MDCLXXII. Equestrem Ordinem *Danebrogæ* instituit, seu potius instau-

instauravit. Eodem A. à Gallis, post Belgis in Societatem Bellicam sollicitatus, horum partes elegit, inde Bellum Svedicum suscepit feliciterq; gessit, ac communi plerorumq; Europæ Principum fato finiit.

VI.

Regnum Daniæ, quod antehac Electivum fuerat, confecto Bello Svedico Anno M DC LX. medio Octobri consensu Statuum Ecclesiasticorum, Civicorum & Rusticorum in hereditarium transiit, hereditate ejus Friderico III. ipsiusq; liberis utriusq; Sexus in perpetuum adjudicata: Cui tandem & Nobiles assensere, quanquam eo ipso haur leviter depressi, atq; aliis insuper legibus postmodum malehabiti. Sanciebatur enim inter alia, ut Codanonix, Falstrix, Lala & Mœnæ Rustici, quos Nobiles mancipiorum loco habuerant, libertatem acciperent, ac præponerentur ipsis, qui de rebus eorum judicarent; Nobilium vero nemo, nisi de Rep. optime meritis atq; Baronis Liberi titulo à Rege cohonestatus, vitæ ac mortis potestatem in aliquem haberet: Qua ratione prædia sua clientelaria novis conditionibus à Rege præscriptis quasi conducere cogebantur. *Vide Thuldenum ad A. 1660. p. 391. & seq. Et Diar. Europ. Contin. IV. p. 385. 386.* Ab Academia Hafniensi hanc in rem tunc applausum fuit sequentibus:

ADESTE REGES, ACCURRITE PRINCEPS,
SPECTATE PROVIDENTIAM DEI ADMIRABILEM,
EXEMPLUM SINE EXEMPLO,

FRIDERICUS TERTIUS DANIÆ REX

Inter Maxima Belli discrimina,

Quovis Rege visus Infelicior;

At Inter Maxima Pericula,

Quovis Rege Constantior.

Postquam cum mala Fortuna diu colluctatus esset

Meliorem Non Sorte sed Virtute.

Adeptus est:

Nam Vigiliis, Laborem, Prudentiamque Fortissimi Principis

Diu Admiratus Daniæ Populus,

Quem Regem Pridem Dominumque Elegerat,

Nunc Titulo Novo Appellat Monarcham.

Hoc

CAPUT V. DE REGNO DANIE.

619

Hoc Dresse Sae Felicitati Existimans

Ut Romanos Imitatur,

Omne suum Jus Onnemque Potestatem

In Hunc solum Conferret,

Et Romanos Supergressus

Inter Tanti Principis Hereditaria Bona

Suam quoque Numeraret Patriam.

Sic TANDEM FRIDERICUS TERTIUS.

Quovis Danie Rege Felicior,

Qui Post Exanilatum Bellum Atrocissimum

Tanta Hereditate Auctus est.

Sic FRIDERICUS TERTIUS,

Quovis Danie Rege Major,

Quippe cujus Virtuti Debent Nepotes,

Quod non Fiant Reges, sed Nascantur.

VIVAT FRIDERICUS TERTIUS PRIMUS DANIE

HERES,

Et Tantas Opes Feliciter Transmittat

Ad Posteror.

Applaudite Reges, Applaudite Principes.

VII.

Vices ac mutationes Status Danicus expertus fuit varias, nec uno tempore in maximam amplitudinem extensus fuit. Gotricus Rex LI. Gormonis R. filius, cum Carolo M. belligerasse victoricaq; ad Rhenum usque subjugatis Frisii arma circumtulisse certa rerum memoria proditur. Facta deinde in plerasque politioris Europae partes excursiones Normannicarum nomine celebres Danos ubique formidabiles fecerunt, quae tamen non adeo Regibus, quam Ducibus variis transcribenda. Et Haastingus quidem in Italiam usque penetrans Lunam Liguriae Civitatem diripuit; Alii Duce Sigefrido A. DCCCLXXXVII. Lutetiam Parisiorum obsederunt, totamque Carolo Calvo Neustriam extorserunt, quae ex illo tempore in Normannorum nomen ac ditionem transiit, eandemque postea Carolus Simplex Rolloni de novo confirmavit, hoc pacto tamen, si Christianissimum susciperet & pacem servaturus esset, unde Rollonis nomen Roberto commutans Regis vel forem

rorem vel filiam Ægidiam f. Gislam duxit, quod factum circa A. DCCCCXII. Magnæ Britannia v. non tantum vagis istis excursionibus, Normannorum, sed ex ipso Daniæ Regno visillata & Sveno Daniæ Rex cum post A. M. Anglos primo variis bellis ac tribus fregisset, secuto A. MXIII, Regem Angliæ ejecto Ethelredo se pronunciarum curavit. Post eum Canutus filius ipsius Magni nomen emeruit, qui Norvvegiam & magnam partem Svedia, dn. Slavia & Sembia, quæ in tractibus Vandalicis fuisse videntur, Regna paternis Regnis Daniæ & Angliæ adjecit, eoqve sex præpotentium Regnorum Dominus evasit. Sed sub filio ejus Canuto Juniori tota hæc potentia iterum concidit, & Angli Edvardum Confessorem, Norvvegi Magnum cognomine Bonum sibi constituerunt, temporis interea etiam moriente Canuto. Secuto tempore Imperiū Danicum ad similem aspiravit amplitudinem, cum Margarita Daniæ Semiramis, quæ Ragna Daniæ ac Norvvegiæ hereditario jure jam acceperat, Albertum Megalopolitanum Svedia Regem prælio vicisset, Regnumqve ejurare coegisset: Unde trium Regnorum Domina facta eorum perpetuam unionem Ordinibus persvasit, quæ & aliquandiu servata fuit in successoribus Margaritæ Erico Christophoro & ex Oldenburgicis Christiano I. Johanne & Christiano II. non tamen sine omni querela, sæpe etiam gravissimis motibus. Christiani II, asperitate v. factum, ut Svedi tota unionem sublata Reges peculiare sibi constituerent, qui enervando magis magisque Danico Imperio intenti magna sui parte id nostro seculo curtarunt, oportuitqve primò per Transactionem Bremsbroensem A. MDC. XLIV. ditiones Jemptia ad Norvvegiæ latius inter Medelpadiam & Lapmarkiam, tum Heredaliam, Godlandiam cum arce Wisby in Mari Balthico, & Oeseliæ cum Aquilæburgo in Sinu Livonico Svedis tradi; Deinde A. MDCLX. addita Halandia, Scania, Blekinga, Insula Huena & ditio Bahusienfis: De quibus plura in Historia Svedia.

IIX.

Cum Imperio Germanico Dania plerumqve amice vixit; Et Christianus I. A. MCCCCLXXV. legitur mediatorem egisse componendis motibus inter Fridericum III. Imp. & Carolum Audacem; Idem à Friderico Dithmarsiam plane refragentem cum Holsatia ac Stormaria Comitatibus Ducis nomine sub imperium accepit. *Meurs. LII. p. 52.* Christianus II. Isabellam Caroli V. sororem duxit, è qua & susceptam filiam

filiam Dorotheam Friderico II. Comiti Palatino in uxorem dedit : Cujusmodi vinculo astricta & hodierna Hassiacis, Saxonis, Palatinis Conjugiis firmata amicitia : Et cum Svedica militia penultimo Bello Dano-Svedico Daniæ gravior fieret, auxilia ipsa Cæsareis & Brandenburgicis lata. Quæ quidem Legatus Gallicus tunc apud Sereniss. Electorem Brandenburgicum in Fionia agens sinistre interpretari conatus fuit. Es würde der König in Dennemarck nicht gerne sehen / daß die Keyserliche mit auff die Insel Fühnen und Seeland kämen / alle andere Potentaten würden auch große jalouſie darüber nehmen / und dafür halten / daß der Keyser festen Fuß an der Ost See setzen wolte. Sed responsum fuit per Illustrem Ministrum Aulae Electoralis : Dennemarck hätte auf den Keyser keine jalouſie, denn Se. Churfürst. Durchl. sähreten deroſelben Völcker / restituiren dem Könige alle Derther / und könten Ihre Churf. Durchl. nicht abſehen / was die Keyserl. Völcker ohne einige See-Macht auf den Inseln nützen solten. Was aber Schweden für Gefahr und Schaden auf sohanen Inseln verursachte / das liege leider am Tage / und hätten vielmehr die Potentaten sich zu hüten / daß Schweden im Eunde Fuß behielte / denn daß Sie ohne einige Noth vor dem Keyser sich fürchten solten. Solùm A.MDC.XXV. Christianus IV. Bello Germanico se implicuit, assumpto Ducis Circuli Inferioris Saxonici Titulo, initoque cum Anglis, Belgis, Svedis ac Venetis fœdere : Sed infelicitè rem gessit, cum promissa Fœderatorum subsidia pecuniaria non porrigerentur, & ex ipso Circulo Saxonico adversarios experiretur Georgium Ducem Brunsvicensẽ, Comitem Schaumburgicum & alios. Tandemque A. MDC. XXIX. pacem cum Cæsare fecit, his conditionibus : Ut Titulo Ducis Holsatiæ contentus reliqua Germaniā abstineret, Episcopatus in Imperio mitteret, Femeram & Nordstrandiam Dominis redderet, sumptus compensaret & captivos dimitteret. *Brachel Histor. L. III.* Ejusque opera posthac prima Pacis fundamenta per præliminaria Hamburgi jacta sunt. Cum Civitatibus Hanseaticis quoque crebrius litigatum, sed harum res ipsis Imperii ordinibus sæpe suspectæ fuere.

Cum Anglis olim Danis non bene convenisse præced. §. dictum fuit, Fine præcedentis seculi amicus inter ipsos actum cum Jacobus primum Scotiæ, deinde Angliæ Rex Annam Christiani IV. sororem in conjugem assumeret : Sed penultimo Bello Anglo Belgico Dani Belgis contra Anglos adhæserunt, nec leve Damnum Anglis ad Portum Bergensem

intulerunt; Unde Dissidia inter ipsos nata, quæ tamen Pace Bedaræ A.MDCLXVII. composita fuerunt.

Inter Hispanum & Daniæ Regem Frider. II. præterito seculo confilia nonnulla agitata; Et Fridericus se Mediatorem inter Philippum & Elisabetham A. MDLXXXI. gerere conatus fuit, sed inventu offensæ è Fœderatis Provinciis, quorum causa hac Pace præcipue agebatur, suscepta cura abstinuit. Philippus etiam haut magnopere Fridericum attendisse visus fuit: Ideo in literis ad eum datis, quotiescungq; Majestatis nomen utendum erat, vacuum spacium reliquit, ambigens nimirum, quæ Danum appellatione, Majestatis ne, an Regiæ Celsitudinis salutarer, quodcum nollet honore aut pari exæquatum, aut minori offensum. Strad. Dec. II. L. IX. ad A. MDLXXXVII.

Anno MDCLXXV. cum Christiano Alberto Duce Holsatiæ, agnato eodemque affini Regio controverti cœptum. Inveterata enim cum Regno Svediciæ amicitia, quæ Fridericum Ducis Parentem jam præterito bello Dano Svedico implicuerat, & per Pacificationem secutam nexu feudali Danico exemerat, quamque Dux itinere in Svediam suscepto renovaverat, Regi suspecta reddebatur. Itaque cum Dux nova consilia pro Svedis videretur meditari, conscripto 3000. admodum exercitu, Rex in conventu cum Duce Rendesburgi Mense Julio instituto dirimendarum litium obtentu, causatus fuit majori sibi securitate à Duce opus esse, siquidem extra Regnum suum militarium abiret, eoque fortalitia & militem Ducis sibi dedi postulavit, cui paulisper quidem Dux abnuit, sed exercitu Regio circumdatus, qui etiam Sedem ipsius Sleswicum obsedit, paulo post in has conditiones consensit: 1. Erstlich empfangen Se. Königl. Majest. in seine Lände die Festung Tonningen und Staapelholmer Schanze mit aller Artillerie und Vorrath. 2. Nehmen Sie alle des Herzogs Milice zu sich / und stecken sie unter bey den Königl. Völkern. 3. Nehmen Sie liberam Dispositionem über die Collectation der Stände bey der Herzogthümer Schleswig und Holstein. 4. Werden Sie auch in den Graffschafften Oldenburg und Delmenhorst hinfüro Regimen militare excluso Duce Gottorpiensi, alleine führen/ die Befagung alleine haben / auch alle Milice sich allein schweren lassen / doch also / daß Er quoad jurisdictionem & Dominium civile seine Possession behalte/ &c. *Diær. Europ. Nov. Contin. II. p. 508. & seq.* Sed & hæc controversiæ Pace A. MCLXXIX. facta desierunt, Duxq; prioribus juribus suis restitutus fuit.

IX. Cum Belgis Dania Reges itidem plerumq; amice vixerunt; Flos Rei Danicæ n. magnam partem Commerciis Belgicis constat: Quamquam Belgis non minus amicitia Dania Regis opus sit, quippe quorum interest imperturbata Commercia in Mari Balthico liberumq; transitum Fretorum Danicorum servari. Ideo jacenti fortunæ Danicæ A.M DC LIX. auxilia lata; Et Rex Dania ex adverso partes Belgarum secutus fuit Bello Anglo-Belgico A. MDC LXV. & LXVI. De quo *P. I. c. III. S. III. §. III.* Tum etiam secuto Bello Gallo-Belgico, quo inito Fœdere Belgæ Subsidium VIM. militum & XXV. Navium in Casum necessitatis transmittendum à Dania Rege pacti fuerunt. A. MDC LXI. & LXII. tamen non nihil litium inter eos viguit, ob vim commercii Africanis illatam & damna in Littore Guineæ utrinq; accepta. Similiter Fridericus II. cum Paci inter Philippum II. & Elizabetham Angliæ Reginam procurandæ intentus esset, & Belgæ interea Legatum ipsius cepissent, literisq; privassent, misso Pacificationis negotio Naves Belgicas in Regno suo detinuit Belloq; ipsis minitatus fuit. Præterea Sunda causa sub Christiano IV. nonnulla mota fuerunt, de quibus jamjam singulariter dicendum.

X.

Etenim, quia Sunda Clavis Maris Balthici est, hujus causa ac imprimis propter vectigalia hic pendenda inter Dania Reges & alias gentes sæpius controvertatur fuit, & Belgæ sub Christiano IV. violentam perruptionem minitabantur, sed ultimo Bello Dano-Svedico liberum transitum obtinuerunt: Quo exitu & Svedi post Belli A. MDC XLIV. gesti finem potiti transactione Bremsbroensi, itidem liberum transitum & immunitatem à vectigalibus in Sunda & Freto Balthico obtinuerunt. *V. Transact. Bremsbr. ap. Thuld. p. 178. & seq.* Cui quidem Dani Pacificatione Lundensi iterum derogari voluerunt, sed nihil obtentum, nisi ut abusu à Subditis Svedicis inducto medela promitteretur. Weil auch Ihre Königl. Majest. von Dennemarck zu erkennen gegeben / daß die Privilegia und Freyheiten / welche denen Schwedischen Schiffen im Sund und auf dem Belt accordiret worden / zu allerhand Mißbrauch Ursachen geben / welches doch dem Inhalt und Meinung vorbenannter Tractaten allerdings zu wieder / auch Ihrer Königl. Majestät von Schweden Vor- satz nicht ist / daß dero Unterthanen oder andere unter dem Prætext solcher Privilegien / sich solcher Freyheiten / zu Nachtheil Ihrer Königl. Majestät von Dennemarck / mißbrauchen sollen: So ist zu künftiger bessern Richtigkeit verabschiedet / daß Höchstgemeldte Königl. Maj.

Maj. von Dennemarc / auf den 22. Febr. nächst kommenden Jahres / gewisse Commissarien abschicken will / welche mit Ihrer Königl. Maj. von Schweden hierzu verordneten Commissarien / an einem / vor beyden Theilen bestimmten Ort / zusammen kommen / und daselbst in Beseyn des Königs von Frankreich dazu deputirten Ministri / die hierüber entstandene Streitigkeiten in der Güte aufrichtig beylegen sollen / jedoch so / daß die Privilegia und Freyheiten / so denen Schwedischen Schiffen aus oft erwähnten Tractaten im Eunde und auf dem Velle zukommen / in ihrem vollen Vigor bleiben / und nur der Mißbrauch / so zum Präjuditz und Schaden Ihrer Königl. Maj. von Dennemarc und Dero Einkommen / der Meynung solcher Tractaten zu wider / einaeschlichen / aufgehoben und abgeschaffet werden soll. Sub Corolo Gustavo insuper confilia totam Sundam occupandi agitata fuerunt : Qvam & Cromvvello jam destinasse dicitur inter Conditiones, quibus ipsum in partes suas se pertracturum speraverat. Idque eo probabilius, quia non tantum commercia Anglica promoturum, sed in primis Commerciis Belgicis in Mari Balthico remoras injecturum erat. Sed mutata tum Belli, tum aliarum rerum Europæarum istius temporis facie confilia hæc evanuerunt.

Cæterum Status in Regno Danico quatuor sunt; Nobiles, Ecclesiastici, Civici, Rustici. Nobiles sub Friderico III. in deteriorem sortem conjecti, de quo *prac. §. VI.* Conf. *Leodii verba ad vitam Christiani II.* Ex quo tempore etiam, cum omnes antea æquali Dignitati gauderent, nec honores Ducum, Comitum, Baronum inter se haberent, illi Nobilitatis Superioris gradus evidentius conspici cœperunt : Quo plenius n. Regnum est, eo magis Regum interest varietatem talem Nobilitatis induci, ut sublata æqualitate Regia Domus eos magis obnoxios habeat, quos sublimiori Dignitate donavit. Alias rationes V. *supr. c. I. §. XVI.*

CAPUT VI.
DE
REGNO SVEDIAE.

I. *Autores Rerum Svedicarum.*

II. *Loca Jurisdictione Regni Svedici comprehensa.*

III. *Reges Svedia: Gustavi Ericsonii vita & character: Erici character & fata; Johannis regimen; Sigismundi successio & abdicatio: Svedorum fervor in Religione Evangelica; Caroli Sudermannia Ducis literæ ad Facult. Theol. Francofurtanam; Controversia Christine mota ob mutatam Religionem; Caroli, Gustavi Adolphi regimen & characteres: Causa abdicationis Christine: Caroli Gustavi vita & gesta; Caroli XI. regimen.*

IV. *Potestas Regnum Svedia: Regnum ex Electio hereditarium redditum.*

V. *Causa Bellorum Polonicorum, Inducia, Pax conclusa, Transactio nis Olivensis Articuli.*

VI. *Belli Germanici causa, progressus, finis, loca tradita; Negocia Brandenburgica, Recessus Setinensis; Negocia investitura causa cum Imperio agitata.*

VII. *Præsentio in Civitatē Bremensem.*

VIII. *Bella Danica, Pacta varia, loca Danis adempta.*

IX. *Singularia status Svedici; Reges Svedia jurant in Augustianam Confessionem.*

I.

EX Autoribus de Regno Svedia indicamus Johannis Loccenii Antiquitatum Sveco-Gothicarum Libros III. Holm. in 8vo. Ejusdem *Historia Svecana* Libros IX. simul Antiquitatum cum hodiernis institutis comparatarum Libris III. Glossarium *Stiernhelmii*; Andreæ.

Kkkk

dreum Bureum in Orbis Arctoi inprimisque Regni Sveciæ nova & accurata descriptione. *Albertum Crantzium* in Chronico præced. cap. §. I. citato; *Johannem Magnum* de omnibus Gothorum Svecorumq; Regibus, ed. ab *Olao Magno* Johannis fratre Romæ MD LIV. Sed quod in Reges Daniæ iniquior esset. adversarium singularem in Dania nactum *Petrum Parvum* Equitem Danum, cognomine *Rosentanium*, qui Johannis Regis Daniæ res terro dicendi genere, ut loquitur Pontanus, executus, etiam calumnias uno eodemq; volumine confutavit Johannis Magni Gothi Upsalensis; *Andream Hildebrandum* in Genealogia Regum Sveciæ; *Job. Theod. Sprengerum* Descriptione Noticiaq; Regni Sveciæ.

II.

Loca Jurisdictione Regni Svedici comprehensa (namq; & huic Regno videtur singulare esse, quod in Gallia alias locum habet, ut si quid terræ acquirant, id non Regibus, sed Coronæ acquiratur) sunt præter Regnum Sveciæ, Lappontiam & Finlandiam I. *Scania* vicinaq; Provinciæ Danis ademptæ pace Roschildensi, postquam diutissime eas tenuerant ab Amundo Vile appellato titulo lucrativo Donationis olim acceptas. II. *Insule Gotlandiæ, Osilia, Huena*, Danis itidem adempta Pace Bremsbroensi & Roschildensi, Insula item *Runa* à Polonis accepta Pace Olivenfi. III. *Livonia Trans-Dunana*, partesq; aliquot Cis Dunanæ eadē Pace à Polonis acceptæ. IV. E Russia *Ingria* ac Ducatus *Novagardie* partes, & cum iis *Kexholmia, Ivanogrodia, Jama, Coporia, Noteburgum*, Pace *Wiburgensi & Stolbowensi*. V. E Germania *Pomerania citerior, Archiepiscopatûs Bremensis & Episcopatus Verdensis*, Urbs item *VVismaria*, tenore Instrumenti Pacis Germano Svedicæ. Quæ omnia in seqq. prolixius exponenda.

III.

Sveciæ Regnum postquam ultimo à Regno Daniæ avulsum fuit sub Daniæ Rege Christierno II. proprios Reges retinuit, qui fuerunt è Trolorum familia sequentes.

I. *Gustavus Ericsonius*, instaurator Regni, autorq; Religionis Protestantium: A Christiano II. Danorum Rege captivus aliquando contra datam fidem detentus fuit, quod spe Stenonē Sturium, qui Regnum Sveciæ tunc gubernabat, & Gustavum tanquam Legatum ad ipsum miserat, capiendi excidisset; Sed inter venandum habitu piscatorio assumto ex Dania Lubecam se recepit, & inde clam in Svediam traductus, specie pro-

procurandorum Christinæ Stenonis viduæ negotiorum, & Stenonis filia in uxorem accepta, Procerum favore ac Lubecensium in primis opibus Regni vacui possessionem adeptus est. *Thuan. L. 1.* Obiit A MDLX. ætatis LXXmo, nonnihil tamen avaritiæ labe notatus, quæ inter tot magnas & summo fastigio dignas virtutes ei vitio data est; Attamen apud prudentiores rerum æstimatores excusari meruit, quod videlicet tantquam primus Imperii in familia sua conditor munimenta firmandæ novæ potentia quæsierit, eoq; facile fieri potuerit, ut in imponendis exigendisqve vectigalibus interdum morosior extiterit. Vid. *Thuan. L. IV.* Et imprimis *Konung. Gustaffs Historie* Edente *Erich. Jørgensen. Stockholm. 1622. fol.* Quæ incipit A. 1496. ac definit A n. 1560.

II. *Ericus II.* Uno merito Svediam sibi obligatam reddidit, quod Revaliam in fidem receperit, Præcipitantia alias in actionibus publicis plerisq; accusatus: Cui & transcribenda videntur facinora Principe indigna, quæ ipsi passim imputantur; lisdemq; effecisse creditur, ut post regimen IIX. annorum, à Johanne Fratre bello petitus & mox Regno exutus fuerit. Incentorem facinorum fertur habuisse Georgium Petri Secretarium. Petiit Elisabetham Angliæ Reginam in matrimonium, & ab hac cum repulsam ferret, Catharinam quandam ex infima plebe, quamq; alii licitoris, alii gregarii militis filiam fuisse scribunt, in Uxorem duxit, cum antea eam concubina loco habuisset, & ex ea duos liberos sustulisset. Matrimonium A. MDLXIX. solenni ritu Stockholmia in Templo celebratū, Catharinæ etiā regali corona imposita; Pompæq; interfuit Magnus Saxonie Dux, quanquā in viris, cui postridie Sophia Erici Soror desponsata; Johannes vero tum Finlandiæ & Carolus Sudermanniæ Duces, ne interessent indignis genere suo nuptiis, aliquot dies ante Aula excesserant, ad abdicationem Erici animum adjungentes; Nec morati ipsi Bellum intulere ac Stockholmiam obsedere, rationibus prolatis: Quod inaudita levitate & imprudentia Filiam Licitoris ex concubina contra omnem honestatem in uxorem duxisset & ad Regale fastigium evexisset, tentatis & repudiatis vicinorum Regum & Principum affinitatibus: Præterea Johannem simul conjuge toto quadriennio in custodiam arctissimā conjecisset: Prædationibus & latrociniiis mare infestum reddidisset; Proceres ac fidos Regni ministros convictis criminibus petitos nec auditos variis pœnis affecisset &c. Sicq; cū nulla Erico auxiliorum spes esset, ardentibus odio & indignatione ob nuptiarū nuper

contractarum infamiam animis, Stockholmia in extremas angustias redacta, mox Johanni dedita fuit, exauctoratus Ericus, & simul conjuge Catharina in custodiam datus fuit. Vid. *Tönn. ad An. MDLXII. Lib. XLI.*

III. Succesit itaq; Johannes Erici Frater, exemploq; suo observatam toties in regimine publico Regulam confirmavit: Antegressorum temporum injurias stabilire succedentium Principum imperia: Sic Augustus olim feliciter regnavit, quia discordiis civilibus omnia festa erant, cum Principatum acciperet. Gallia sub Henrico IV. effloruit intestinis bellis antea diutissime vexata. In Imperio nostro Regimini Austriacorum bene fuit; Germania enim antea moribus & internis & externis tantum non exhausta fuerat. Johannem ergo antegressa Erici tempora felicem reddidere. Segnior cura Religionis Filium Sigismundum Catholicum & Regem Poloniae, sed mox eundem simul tota linea regno Svediae exutum reddidit? Conjungenda namq; duxerat Johannes, quae nisi tempora prorsus turbata sunt, incompatibilia erant. Regnum Svediae enim Confessioni Augustanae addictum Regem, Regnum Poloniae Catholicum & utrumq; juramento Religionem suam firmantem requirit; Non poterant ergo in una persona conjungi, eoq; Sigismundum regno excidere oportuit; Nisi etiam tacita quaedam talio divina intercessit, ut Johannis Filii regno exuerentur, quo ipse Fratrem exuerat: Cujus excessibus, si res penitus examinetur, forte speciosius obviam itum fuisset, si vel proles ejus à jure succedendi remota, vel Erico in custodia habito ille Administratoris loco se adjunxisset. Obiit An. MDXCII. eiq; successit.

IV. *Sigismundus*, Johannis ex sorore Sigismundi Poloniae Regis filius, quem & Poloni in Regem suum Parente adhuc superstite elegerunt A. MDLXXXVII. Sed à Svedis ideo Regno exutus, quod Religionis Catholicæ esset, nonnullaq; in favorem Religionis suæ in Svediae Regnum introducere vellet, unde illa inter Regna Poloniae & Svediae nata dissidia. Svedii v. hanc rem sibi tantopere cordi esse siverunt, ut omnibus Sigismundi posteris eapropter Imperium ac jus Successionis in perpetuum abrogarent; Et cum in electione Caroli decrevissent ipsi Regnum ordine successionis devolutum, in casu deficientium posterorum ipsius porro declararunt, ut ad Johannis, qui tunc Juri suo in Regnum consignata in Ordinem manus declaratione renunciaverat *heredes id eodem ordine decerneretur masculos, semper exclusa Sigismundi Poloniae Regis progenie, qui si rursus*

rursus deficerent, superflue aliqua filia ex Gustavi progenie, ei Regnum per hanc sanctionem deferretur, quæ ex ordinum consensu & voluntate uni ex Suedia proceribus, qui eandem confessionem in Religione profiteretur, aut alicui ex Germania Principibus, qui per faminas genus à Gustavo ducerent, nuberet, si contra faceret, jure in Regni Successione excideret: A qua rursus Sigismundi filia sive neptes excluderentur, causa abdicationis denuo repetita, quod à Confessione Augustana ab avo Gustavo in Regno recepta & ab Ordinibus probata tanquam Orthodoxa & Dei verbo ac Prophetis Scriptis consentanea desciverit.

Thuan. L.CXXXI.

Carolus vero jam tempore Johannis Germani ejus Religionem Evangelicam sedulo fovisse, testatur sollicitudo, qua Liturgia in Regno Suediæ tunc recepta ipsum habuit: Quæ cum Catholicæ Religionis valde propinqua adhuc videretur, ille Facultatem Theologicam Academiæ nostræ Francofurtanæ consuluit, à qua & Consilium Liturgia ista abstinendi accepit. Ipsarum Literarum manu ejus roboratarum, quæ etiam nunc penes nos sunt, tenor hic est: Von Gottes Gnaden Carolus der Reihe Schweden/ Gothen und Wenden Erbfürst Hertzog zu Sudermanland/ Nerike und Wermeland ic. Unsern gnädigsten Gruss und geneigten Willen zu vor/ Würdige/ Hoch und Wolgelahrte/ liebe Besondere/ Wir mögen Euch Gnädiger Meinung nicht verhalten/ daß für etlichen Jahren/ in diesem Königreiche eine Liturgia gemacht worden. Und nachdeme nicht alleine Wir/ sondern auch viel Theologen dieses Reichs beyde in und ausserhalb unsers Fürstenthums gedachte Liturgiam Gewissens halben nicht haben annehmen können noch wollen/ so ist viel Zanks und Zwiespalt darauß entstanden. Weil dann Ihr Euch von dem Pabstthum abgesondert/ und der Reformirten Religion der Augspurgischen Confession, darzu Wir uns auch bekennen/ zugehan/ so möchten Wir wol Euer Judicium über solche Liturgiam gerne wissen/ wie Wir Euch dann dieselbe zu lesen hiermit zuschicken/ an Euch gnädiglich gesinnend Ihr wollet uns darüber Euer Bedencken zuschreiben/ und Euch hierinnen gutwillig erzeigen. Solches gereicht GOTT zu Ehren/ und Uns zu sonderm Gefallen/ und wollens in Gnaden hinweg gegen Euch erkennen/ Euch hiermit Gott befehlend. Datum auff unsern Hause Nicöpin den 4. Junii Anno &c. 87. Carolus m. pr. Inscriptio: Den Würdigen/ Hoch-
Kkkk ; und

und Wolgelahrten unsern Lieben besondern Doctorn und Professorn der Heiligen Schrifft in der Universitât zu Franckfurt an der Oder. Cui manu Corner Theologi hujus loci adscriptum legimus: Es haben die Herren Theologi die überschickte Liturgiam durchlesen und befinden/ daß viel Paptistische errores und Ceremonia darinnen sind. Haben dervorgen gemeldete Liturgiam dem Herzog Carolo wiederum zugeschickt/ sammt ihrem Judicio, und dem Fürsten gerathen/ Er solle bey der Ausräussigen Confession und der Reformirten Kirchenlehre bleiben/ und die Papisticam Liturgiam lassen fahren/ auch seinen Hn. Bruder dem Königin von genanter Liturgia abrathen. Ch. Cornerus mpr.

Hancque suam constantiam denuo prodiderunt cum Serenisf. Christina An. MDC LX. redituum sibi assignatorum confirmationem peteret, urgente cumprimis Clero, ipsam non tantum Religionē Catholicam profiteri, sed etiam in Aula Regia Stockholmiensi eam palam exercere non dubitasse, ac proinde se iuste de confirmatione ista dubitare. Wann Sie des Königes Gustavi I. Testament sammt den Norwöpingischen Recesse von Anno 1604. und den Drebröischen Rechte von Anno 1617. mit Fleisse ansehen/ finden sie ausdrücklich darinnen verwahret/ das wer von ihrer Lehre ab und zu den Paptisten übertritt/ selbiger dadurch alsofort aller seiner Erbe/ Rechts und Friedens Genosses durch die ganze Chron Schweden verlustigt seyn solle: Zwar wären sie durchaus wol zufrieden/ das Ihr. Maj. der Einkünfte und Länd/ so dero zum Unterhalt vermachtet/ genießen mögen/ doch nicht: Krafft ihres Recesses, sondern wegen ihres Ansehens/ und Ihrer Vorfahren so statlicher Verdienste umb der Chron Schweden: Musste demnach der Recess. Ihr. Majest. eingeschränckt werden/ damit Er nicht der Freyheit des Vaterlandes und dessen Sicherheit in einige Wege Schaden und Abbruch thun möchte. Et mox: Es hätte sich die Königin Christina zu Insebruck/ als Sie der Evangelischen Religion abegesagt/ da hingegen verpflichtet/ der Römischen Kirchen/ und aller/ so es mit derselben hielt/ Aufnehmen und Vestes nach Vermögen zu suchen und zu befördern. Wannenhero Sie/ die Geistlichen/ durch Dero Versicherung nicht gnugsam verwahret/ es gienge dieselbe gleich so hoch sie immer wolte; Insonderheit da Ihnen die alte und unwandelbare Regel nicht unbekant wäre/ daß man den Königen keinen Glauben halten müste. Zwar gebühre sich/ das Ihro Majestät und Dero Vor-

Vorfahren herrliche Verdienste / und des grossen Gustaffs Tochter beobachtet würden; Noch vielmehr aber gebühre sich / daß die Religion in ihren Würden und Ansehen erhalten bleibe / die Ihrem Vater und Grossvater so ein grosses gekostet / diesem / daß er sie erst eingeführet / jenem / daß Er sie beschützet; So aber von Ihr. Majest. Königin Christinen dergestalt verworffen wäre / daß Sie sich auch zu deren Verfolgung verschworen. Der Titel so einer grossen Tochter sey auch zwar ein grosses und wichtiges argument für Sie; Sie führe aber numehr nicht von ihrem Herrn Vater den Namen Gustava / durch Versekung der Buchstaben Augusta / sondern von Ihrem neuen Vater / dem Röm. Papste / welcher der wahren Evang. Religion und dessen Anverwandten / einfolzig / auch der Cron Schweden / ärgster Feind mit wäre / von dem Alexander nemlich den Namen / daß Sie Christina Alexandra heisse. Die Erfahrung habe Ihnen gezeigt / daß so lange Ihr Vaterland in der Religion einiz / so lange auch zwischen der Obrigkeit / den Unterthanen und Ständen ein gutes Vernehmen gewesen; Und das Ihnen keine Feinde schaden können / so lange nur Einigkeit im Regiment bleibe; Jadas eben dieses / das Sie bißhero von so vielen Jahren so mächtigen Feinden nicht können überwältiget werden / nichts anders als gleichsam eine gnädige Vergeltung Gottes sey / dafür / daß Sie vor allen andern Königreichen und Provinzen der Welt sich ernstlich und eysrig der Religion angenommen und keine Frembde zugelassen. Solten Sie nun von solchen Eysern welchen / und einiger anderen Religion Thüren und Thore aufthun / würden sie nichts gewisser / als erstlich Streit in der Religion / und dann auch in dem Regimente zu erwarten haben; Wie ihnen dasselbe des Königs Sigismunds Regierung für Augen stelle. Wornach der Pabst durch die Königin Christinam strebe / das leuchte daher schon genug zu Tage / Daß Sie in der Königlichen Stadt und so gar auff dem Schlosse und der Bestunge selbst / gerade gegen des Jungen Königs Gemache über einen öffentlichen Gottesdienst oder vielmehr Abgötterey gestiftet und angerichtet; Unerwogen / daß solches exercitium / es geschehe in geheim oder öffentlich / in dem 1. Art. der Norcopingischen Versicherung / in dem Stockholmschen Rechte / in der Geistlichen Privilegien, und Ihre Maj. des Königs Carl Gustaffs Versicherung von Anno 1654. und 55. schlechterdings verboten / daher dann folge / das alle solche Geistliche Recessen,

cessen, Bestätigungen / Versicherungen müssen aufgehoben und aufgetilget werden / wo das erwehnete exercitium solle statt haben. Inquam rem & cum reliqui Ordines consentirent, factum fuit, ut Christina Clericos suos extra Svediam ablegaret, & pateretur Consiliarium Regni ditionibus sibi concessis præfici, à quo post Regem Sacri ministri Evangelici constituerentur ac dependerent: Daß der Geistliche Gewalt in J. Maj. Gütern durchaus und ganz S. Maj. dem Könige und der Chron zustehen / und wegen der Weltlichen Sachen die Königin gehalten seyn sollte aus den Reichs-Räthen jemanden zum Obersten Statthalter zubenennen / der Macht habe Diener zubesstellen / die der Lutherischen Religion anhängig wären. *Diar. Europ. Cont. V. p. 33.*

Sed hæc prolixius & forte non extra propositum: Ad Sigismundum revertimur, de quo tale est iudicium *Seanisl. Lubinski in Historia profectiois Sigismundi in Sveciam p. 18.* Ejus benignum vel certe lentum & remissum animum occasione præbuisse & cupiditati Caroli & procerum adversis erga eum studiis: Hosq; palam professos fuisse, Regem Johannem, etsi satis ad omnes casus adversos instructum paratumq; tamen ita caute imperio usum esse, ut lupum se tenere auribus dixerit. Filium vero ejus Sigismundum adhuc juvenem ita freno imperii Svedicæ Regnum circumagere velle, ac si ea res expedita & nullius esset negotii, non prehensari ab eo Senatores, non populum blandis alloquiis allici. Sed ille, inquit porro Lubinski, *assuetus in Polonia omnia referre ad Senatum & Magistratum suorum fide inniti*, perinde in Svecia quodq; existimabat se & fide & obsequio subditorum suorum usurum. *Quæ spes, quantopere illum fefellerit & tum continuo expertus fuit, & tanto magis postea longo experimento comperit, Regni quidem Polonia, etsi tot externis urgeatur periculis, non ita gravem esse administrationem.* Concluditq; tandem de Svedorum ista mutatione: Omnes Maritimos populos ad seditionem pronos esse veteres etiam existimasse, contra eos, qui Mediterraneas regiones obtinent, civiliores esse solere; Quod suo loco relinquimus. Neq; nostrum fecerimus, quod itidem opinatur præstiturum fuisse, si Caroli in arce Upsalieni aliorumq; ejus Comitum cade, quæ satis expedita fuisset, futuris malis & ingentibus bellis occursum fuisset. Paulum ante cit. p. 18. laudat etiam Johannis Tarnovii Poloniae Vice-Cancellarii Consiliū, quo secutæ difficultates evitari potuissent. Svaserat is Regi, ne & paterni funeris Curationem & suum

& suam inaugurationem differret, fore enim ut & inter diversarum nationum diversorumq; non modo morum & linguarum, sed etiam Religionis populos aliquid dissidii oriretur, & ii qui Regem vel non admittere, vel circumscribere novis legibus vellent, majorem & Regem invidia onerandi, & eorum quæ destinaverant efficiendorum occasionem haberent, Regique deinde omnia difficiliora essent. Sed id consilium neglectum fuit, & non nisi exacerbatis jam animis Inaugurationi Regiæ tempus designatum, dies I. Martii An. MDCXIV. quæ etiam peracta fuit, sed infestis spectisq; utrinq; animis; Nec latius erat publicum, quod à Rege in Palatio exhibebatur eodem die convivium, unde etiam ita discessum fuit, ut satis constaret inter cognati sanguinis Principes ingentia excrevisse odia, nec quicquam certi de Statu illius Regni sub discessum, qui mox futurus erat, Regis constitutum: Svedis in partem secedentibus, neq; vel ope vel consilio Regem juvantibus, causantibusq; ita Regem novum excipendum esse, ne inviti patriis juribus libertatibusq; spoliari, & quod caput est ad ejurandam Religionem cogi possent. *Hæc Lubienksi de præf. Sigism. in Sveciam f. 15. 18. & c.*

V. Carolus itaq; Patruus Sigismundi idemq; Prorex ejus ipsi suffectus A. MDCIV. mortuus A. MDCXI. Autor victricis in Svedia familiæ non abs re dicendus, ex eo enim tempore, quo ille regno potitus fuit, Regnum hoc semper incrementa, eademq; continua sumsit, quod antegressis seculis vix factum. Demonstratio ex subiecta Historia Russorum, Polonorum, Germanorum, Danorum facile patebit, nec monitu hic egebit. Humani quid si passus fuit in expetendo Regno, occasione certe usus est, quam meliora ingenia quæq; non aspernata sunt, ut in rebus turbulentis suum faciant, quod alios gerendo esse non sentiunt. Videnda hæc de *Exegeſis Historica causas commemorans, quibus Ordines Regni Svecici provocati Sigismundum Regem Polonia ejusq; progeniem & c. Svecano exuerunt Diademate Franc. A. MDC XVII. Joh. Typotii Relatio Historica de Regno Sveciæ & Bellis Civilibus atq; Externis Franc. A. MDCV.* At paulo gravior scrupulus est, non tantum Sigismundum abdicatum, sed Johanni Sigismundi fratri, qui in tutela Caroli agebat ac sine dubio Carolo propior erat, voluntariam abdicationem jurium suorum in Regnum pervasam, eoq; adactum fuisse, ne vel illo tempore, vel alio quoquam obstiturus esset electioni Caroli Vid. Oratio ejus Nercopiæ habita A. MDCIV. in *cit. Exegeſi Rev. Sved. fol. 555.* Quod majus est Johannem hanc abdicationem non ad sua tantum

CAP. VI. DE REGNO

jura, sed universæ securitæ prolis suæ extendere oportuisse: *Non amplius neque in se neque in posteris Regnum se expetiturum, donec tota familia Caroli extincta sit*; Sed annotat Exegetis Johannem motibus istorum temporum in Svedia sedandis imparem attulisse animum, ipsumque Oratione sua id testatum agnovisse, Carolum unicum secundum Deum Regni protectorem, qui servitutem Svecis intentatam subduxerit, pro omnium emolumento vigilarit, ac juxta Jura & Privilegia Svedica omnimode gubernaverit, plurimos etiam tumultus & intestinas dissensiones per ipsum sublatum iri. vid. *Exeg. fol. 556. & 557.*

VI. *Gustavus Adolphus* Caroli filius, Princeps magni animi, quemque inter ipsos Catholicos Ambrosius Spinola post victoriam Pragensem An. MDC XX. solum inter Protestantes residuum esse judicavit, qui non irritari deberet. Er sehe niemand der so considerable und solcher Gestalt zu achten / als der junge König in Schweden / denselben solte man nicht leicht irritiren / und beleidigen / sein Gemüth / Verstand und Hertz gebe sich dermaßen an Tag / daß es damit heiße / wofen er lange leben wird. *Petr. Bapt. Burgus in Marte Sveco Germanico* ita de eo Lib. III. Erat grandior corporis statura, quam vulgo sunt homines ac proportionata membrorum compagine, robustissimo corpore, candidaq; facie cum grandi aquilino naso, ac subrufa cæsarie ac barba. Laudabiliore erant animi dotes, quippe magnanimus, liberalis, affabilis, misericors fuit pius quoque ac justus, si hæresin dempseris, regnandiq; libidinem condonaveris. Si hic prælio ad oppidum Lutzen supervixisset, parem in terrarum orbe non habuisset. Regnum Svedicæ ipsi jam destinatum fuerat Comitibus Norcopensibus An. MDC IV. Carolo prudenter remita dirigente, ut non sibi tantum, sed etiam posteris bene esset: *Promittimus, obligamus, juramus, &c. Sæc. Celsitudinis majorem natu filium illustriss. Principem Gustavum Adolphum immediate post Serenissimi Parentis sui felicem ex hoc mundo migrationem regimine atque Regali potestate potiturum, Regemq; nostrum futurum. Exeg. Rerum Sved. fol. 537.* Quæ ipsa paulo post ad Posterum Gustavi Adolphi, & deniq; ad Carolum Philippum Fratrem ejus ipsiusque prolem extensa fuerunt: A Gustavo quoque posthac observata, qui Filiam suam Christinam licet vix bimulam Reginam designari curavit Comitibus Holmensibus A. MDC XXIV. d. 4. Dec. Und weil uns das Fürnehmen unserers Feindes schon längst verkündschaffet / daß er heimlich durch tödtlichen

lichen Abgang Ihr. Königl. Majest. nicht wenig Hoffnung und Vertrauen bekommen / und ihrer viel von dem gemeinen Volck den Artikel von der Erb- Vereinigung Ann. 1604. mit den Reichsständen getroffen / nicht wohl verstehen / nemlich so des Königs Tochter in der Regierung gebühret / so haben wir freywillig und mit reiffen Rath eben diese Erbs- Vereinigung wiederholen / erklären und allen zu frischen Gedächtniß führen wollen. Verpflichten uns derowegen wir sampt und sonderlich / so wohl Gegenwertig als Abwesende / so da noch leben und leben möchten / da Ihr. Königl. Majest. ohne Erben mit Tode abgiengen / daß Wir des Durchl. Fräulein Christinam der Schweden / Gothen und Wend. Princessin für unsere Erb- Fürstin erkennen und alle Ihr. Königl. Majest. Rechte nach dem Erb- Vereinigungs Schluß und denen Rechten des Königreichs Schweden / die da unserer zehanen Pflchte nicht zu wieder / schützen wollen. Neque aliter à Serenissima Christina factum, quæ Carolum Gustavum, dum sceptrum adhuc tenuit, designari passa fuit; Adeo ut in Regulam Status Svedici velut abierit: Reges superstiti adhuc Rege designari, ad turbas nomine Electionis & receptionis cohibendas: Secus ac fecit Elisabetha Angliæ Regina, quæ Regem designari nunquam passa fuit, licet extra dubium poneret, Jacobum istum futurum, causata se non permissuram, ut sibi vivæ linteum sepulchrale ante oculos duceretur: Gesta Gust. Adolphi in Germania ipsi quidem mortem, at nomini æternitatē & Regno ingens augmentum addidere; Non tamen propriis adeo, quam ipsorum Germanorum viribus confecta: Constat enim nonnisi quinque millia militum suorum è Svedia extulisse, neque unquam Germaniam totam transire potuisset, nisi indignantem Germaniam & Protestantium favorem, à partibus habuisset. Accedit causam DEI ab ipso actam, pressam enim Religionem & ab auxilio humano ferè destitutam erexit, aut certe ut erigeretur, incitamento fuit, cum paulo ante ruinam minitari visa esset. Quod ab aliis tamen sinistrius acceptum: Causam Dei quidem actam, sed potiorem ipsi fuisse quæsitam Regni amplificationem allegantibus; Sic Nebucadnezarem divinitus destinatam executionem feliciter peregisse; Servi; Dei nomen ea propter meruisse, at nihilominus id primario curasse, ut incrementa regni sui promoveret. Casu suo in prælio Lucensi novum exemplum observationibus Politicis præbuit, quibus monentur Principes, ne præliis ipsi interfint. Sic Vladislaus Hungariæ & Poloniæ Rex ad Varnā, Sebastianus Portugalliæ Rex

in Africa perlit, Franciscus I. Galliarum Rex praelio Ticinensi captus, qui similesve Casus maximis incommodis involverunt Respublicas; Et Israelitæ ideo Davidem egredi non permisisse leguntur II. Sam. xlii, 3. & xxi, 17. rationesve reddunt. I. Davidem esse instar 10000. II. Metuendum esse, ne lucerna in Israelitide extingvatur, h.e. exercituum jacturam facile reparatum iri, at Rege cadente totam Remp. fluctuare; Admonuit suos nonnemo è Cæsareano exercitu, cum fama cæsi Gustavi percrebesceret, jam tempus esse ut pacem facerent, sic enim rebus suis consulturos, quibus respexit ad fluctuantia per eadem Regis arma Svedica.

VII. *Christina* post Patris obitum sub Tutoribus adolevit, quo tempore & Bellum Germanicum fere confectum fuit: Regnavit usque ad An. MDCLIV, quo Regimine cessit, illudque in manus Caroli Gustavi resignavit, reservatis sibi Imperialibus 200000. ex Pomerania & Insula Oeland quottannis solvendis. Ritus hujus rei videndi in *Theatro Europeo* ad A. MDCCLIV. & *Thuldeno* ad An. eundem. De causis ejus varie actum, neque ipsa ita futurum ignoravit; Ideo in Oratione Valedictoria testata legitur: Sibi compertum esse paucos futuros, qui in favorem suum judicaturi essent, neque se ambigere, quin Proceres Svediarum etiam in eorum numero sint. *Ceteri hominum*, inquit, *neque rationes meas, neque genium meum perfectum habent, cum ego me nunquam aperuerim illis, nisi vobis alteris, amico, Viro magno reique totius judicanda perinde ac vos estis idoneo, satis est unus, satis est nullus, ceteros insuper habeo &c.* Se etiam de executione consilii sui ante octennem deliberationem nihil quicquam statuisse eodem sermone professus fuit. *Burgoldensis* querelæ sunt: Animadversum in ea, quod literarum amorem defervere passa fuerit remissosque fuisse in Patriam undique excitos antehac viros doctos. Custodum furtis expilatam Regiam Bibliothecam & in locum sanctissimorum mystarum subintrasse Citharistarum, Vestiariorum &c. greges. Sartoribus & tonforibus injectam fuisse purpuram, notumque in Germania esse exemplum de Sartore nobilitato, qui *Güldencheer* appellatus fuerit. V. *Disc. in J. P. P. I. Disc. XV. Memb. II.* At securius de eadem re prudentissimus *Forstnerus*; De Actis Deorum sanctius & reverentius sileri quam judicari: *Christinam* manes suos pati potuisse; Personarum illustrium actiones quoque haut omnes ad prudentiarum regulam exigí posse: Fieri potuisse, ut animi imbecillitate, & quia imparem se senserit, onus abjecerit; Auctam fuisse in immensum Aulae magnificentiam: Inaugurationem ejus.

ejus incredibili pecuniarum profusione peractam, tanquam tanti esset
 auspicari Regnum, quod mox ejuraret: Promiscuis largitionibus præci-
 pua Bello Germanico quæ sita & tributa Livoniæ absumpta, nihilq; po-
 stremo superfuisse, quo Regia Dignitas Belli Pacisq; onera sustinere potu-
 erit. Puduisse Reginam corrigere hos errores, ac proinde Successore opus
 fuisse, qui tanquam cassâ revocaret, quæ neq; dari neq; accipi salva Rep-
 potuerint. *Epist. f. 126.* Thuldenus amor Religionis Catholicæ causam
 transcribit, sed Regiæ ingenio parum convenienti argumento. Inte-
 rea Religionem hanc, post Regnum abdicatum Oeniponte publice su-
 scepit, assumpto, etiam more in mutatione Religionis nunc solito, ab Ale-
 xandro VII. Christinæ Alexandræ nomine, non tamen sine indignatio-
 ne Svedicæ Ordinum, de quo Vid. *præc. n. IV.* At è contrario Catholicorum
 summo cum applausu, quorum inter aliâ, ingeniosa hæc extiterunt elo-
 gia, alterum de transitu ejus, alterum de ingressu in Urbem Romam. Au-
 tor amborum Eman. Thesaurus; Exhibita fuerunt Arcu Triumphali,
 cum illa Turin Sabaudorum ingrederetur, habenturq; in *Inscriptio-*
nis Berolin. Ed. fol. 94.

Adamantinum depange Clavum

Turinorum Augusta

Diemque memorabilem

Aeternis infigefastis.

CHRISTIANA ALEXANDRA.

Specorum, Gothorum, Vandalorum,

Regina ter Augusta

Triumphale hoc ingressa limen

Tria Regna in Triumphum rapuit

A se abdicando:

Magno Alexandro Major Alexandra;

Ille aliena occupans Regna

Cælestium Regnorum Desperatione flevit:

Hæc cælestia ut acquireret,

Abjecit sua.

At alterum tale est:

Phœnicem visere quisquis avert,

Huc eat

LIII 3

Hanc

CAPUT VI. DE REGNO

Hanc molli in Arabia nidulari

Fabula est:

In Suecia nascitur.

Regnante Claudio Romæ visam

Ne credas:

*Alexandro Septimo auspicante**Romam primum adventavit.*

Unam esse tandem qui putat,

Male computat.

Regnantem, Sapientum, Bellatorum.

Viraginum Phœnix,

Quadruplex & unica est Phœnix

CHRISTIANA ALEXANDRA,

Magni Gustavi Filia.

II. *Carolus Gustavus*, Gustavi Adolphi ex sorore Catharina Nepos, natus Nycopiæ An. M DC XXII. Parente Johanne Casimiro Duce Bipontino, inde supremus Dux militiæ Svedicæ per Germaniam, seu Generalissimus, post A. M DC XLIX. designatus Successor Christinæ, & A. M DCL. Princeps Hereditarius renunciatus, ipsum Regnum capessivit A. M DC LIV. moxq; Bello Polonico, ac Danico usque ad An. M DC LX. implicitus, obiit, Pace nondum conclusa d. XII. Febr. ej. Anni, eodemq; sepultus mense Novembri, cujus rei solennitates habentur in *Diar. Europ. Contin. V. Curriculum vitæ ib. Cont. IV. in fine.*

IX. *Carolus XI.* Caroli Gustavi & Hedvige Eleonora Holfata filius: Natus A. M DC LV. sub Matris & Senatus tutela adolevit, coronatus Upsaliæ A. M DC LXXV. d. XXIX. Septembr. Nummiq; tunc sparfi cum imagine manus Coronam Regi porrigentis, addito: *Quem dat servabit honorem.* Arcus Triumphalis honori ejus Stockholmæ positus hac inscriptione constitit: *Pio, Augusto, Patri Patriæ, Carolo XI. maximorum Regum progenies & amulo monumentum Obsequii & subjectionis S. S. P. P.* De Bello, quo implicitus fuit, infra dicendum. Conjugem elegit Ulricam Eleonoram Daniæ Regis Sororem ultimo genitam.

IV.

Regnum Svedicæ Hereditarium factum fuit decreto Comitiorum A. MDX.

MDXLIV. Arosiæ sub Gustavo habitorem, quod A. MDCIV. Comitibus Norcopensibus in electione Caroli renovatum fuit. *Ut Regnum, quo se Sigismundus violata Sudercopensi constitutione indignum præbuerat ad Carolum Patrum & ejus legitimos heredes, b. filios masculos ab iisque prognatos ordine successionis devolutum intelligatur. Thuan. L. CXXI.* Hinc Christina cum adhuc minorennis esset, in subscriptionibus titulū *Principissæ Hereditariæ ac Designatæ Reginæ* usurpavit, quodq; ex parte hodiernus Rex Svedicæ imitatus fuit, qui dum minorennis extitit, itidem se *Principem Hereditarium* scripsit, omisso tamen *Designati Regis* epitheto. Condita præterea iisdem Comitibus Norcopensibus aliæ Leges, quibus in posterum status Regius Regniqve fundaretur, quales: (1.) Ut sexus fœmineus etiam in Regno succederet: *Hicce promittimus & juramus, si tota Gustaviana Familia seu progenies mascula prorsus de vita tolleretur, heredibus fœmineis supersitibus ex eadem Regali & Ducali Familia, nos accepturos esse Principem & Regis filiam, si fuerit illa superstes, aut etiam Ducis natam pro Regina Svedicæ.* Cui conditio quidem adjecta fuit, ne cui nuberet sine consensu procerū, sed reciproca simul obligatio posita, ne quem maritum præter Reginæ voluntatem & consensum Ordines Reginæ obtruderent, quæ omnia in Serenissimæ Christianæ exemplo postea eluxere. (2.) Ne Rex aliū quam Augustanæ Confessionis socius esset: *Conspiravimus, nos univimus & constituimus, quod in posterum ad hujus Regni gubernaculum neminem sublimaturi simus, qui unius nobiscum non erit Religionis, atq; proinde quicumq; Principum Hereditariorum à puro Dei verbo in Prophetis & Apostolicis libris comprehensis, sicut etiam à vera & genuina Confessione Augustana Carolo V. Imperatori A. M DXXX. in Comitibus Vindelicis porrecta & in DEI verbo fundata desiverit, ille prorsus sua jurisdictione hereditaria spoliandus est, quā alias secundum hanc unionem hereditariam fruiturus esset.* Unde & novum Regem juramento in A. C. se obstringere oportet, & cum Sereniss. Christina Religionem mutasset, fuere ex Ordinibus, qui in Regni Comitibus causarentur, hac ipsa de causa Reginam redditibus suis annis 200000. Imperialium excidisse: Quod tamen à reliquis mitigatum & summa ad 120000. Imperiales reducta. Vid. *Sprenger. Notic. R. Sved.* (3.) Ne quam uxorem duceret, nisi quæ Augustanæ Confessionis socia esset. *Simili modo nostri Principes Hereditarii sub privatione jurisdictionis hereditariæ nullam aliam ducent uxorem, quæ erronea fuerit Religionis, & alterius quam il-*

lius antea commemorata, ne hinc quæpiam in Religione discordia oboriatur inter subditos & Regni Dominos, velunt cum Rege Sigismundo factum est. (4) Nec quem alius Religionis in Regno Svedix tolerandum esse. Atque ut omnis occasio tempeſtiva huic inconstantie præcidatur, nemini alius Religionis quam prædictæ in hoc Regno licebit commorari, vel ad ullum officium ascendere, sed veluti Principibus hæreditariis constitutum est, nimirum ut quicumque illorum à verò & salutifero DEI verbo exorbitaverit, jurisdictionis hæreditaria ad hoc Regnum sustineat dispendium, ita quoque vicissim, quicumque ex Regni inhabitatoribus à Christiana nostra Religione desciverit, bonis suis privabitur, proximo consanguineo subjiçendis, atque è Regno proſcribetur, ne occasionem habeat, suum evomendi venenum. (5.) Regem non esse admittendum, qui aliud Regnum acceptaverit. Similiter unanimiter consentimus ac statuimus, neminem ex hæreditariis nostris principibus ad Regalem apicem promovendum, qui aliud Regnum acceptabit, sicut neque Rex hæreditarius ullus potestatem habeat alias ditiones & regna acceptandi, nisi semper in Regno Svedia commorari voluerit, quandoquidem partim superiorum temporum transactiones, partim etiam ex hodiernis tumultibus liquido cognovimus, atque experti sumus, quantæ detrimenta hinc profuxerint, quod Svedia Reges externum assumerent Sceptrum.

V.

Negotia quæ inter Svediam & Poloniam intercesſerunt, hæc fermè fuerunt. Poloni Sigismundum, quippe stirpe Regia Sigismundi & ex Catharina filia ejus natum, in Regem admiserant, sed quem ea propter in religione Catholica educari oportuit, Matre ejus cum consensu Parentis Johannis & Senatorum Regni id efficiente, quoniam alia ratione non videbatur Regno Polonia potiturus fuisse. Ad hunc deinde mortuo parente A. MDXCIII. & Svedia Regnum jure hereditario devolutum fuit: Quod ille quidem aliquamdiu retinuit, sed cum ab A. MDXCIX. graves inter ipsum & Carolum Patrum altercationes ob Regni administrationem & Religionis causam intercesſissent & Sigismundus Polonorum viribus adjutus aliquoties in Svediam venisset, sed nunquā sine damno & dedecore discesſisset, tandem A. MDCIV. Ordinum decreto ipsi Regni dignitas abrogata fuit, quod contra Vi voluntatem & promulgatas in Regni Comitibus Leges Religionem in Svedia mutare, libertates Regni convellere, ac
novas

novas munitiones extruere conatus fuisset, eademq; in Carolum translata Comitibus Norcopiæ indictis, qui licet initio ab invadendi Regni alieni cupiditate forsân abhorruerit, occasione tamen periclitantis Religionis usus ac proprio periculo edoctus ad Regium apicem se evehi passus fuit: Quæ omnia superius exposita. V. *Typotii Relationem & Exegesein Rer. Svecic. supr. cit.* Adde *Thuan. L. CXXI. CXXVII. CXXXVI.* Et Literas Polonorum ad Svedos, Svedorumq; ad eas responsa, in *Continuatore Thuan. l. l.* Hinc itaq; Regum Poloniæ in Regnum Svedicæ natata prætensio, & Bella subsecuta gravissima, quæ statim An. MDC V. in Livonia cæpere cum magna clade Caroli V. *Thuan. L. CXXXIII.* Succedenti tempore quoq; dilata potius, quam sublata fuerunt. Et A. MDC XVI. cum Sigismundus inordinatas præparationes ad recuperandam Svediam faceret, à Gustavo Adolpho Livonia iterum petita fuit, qui patrem imitatus prævenire periculum maluit, quam hostilem impetum expectare: Iterumq; Anno MDC XXV, quo tota in potestatem ejus transiit, excepta unica Dunamunda. Tandem A. MDC XXIX. cum Gustavus aliquamdiu in Prussia versatus fuisset, Induciæ Sexennales cum Polono pactæ, quasq; cum A. MDC XXXV. finiendæ fuissent, isto anno in annos XXVI. eoq; ad A. MDC LXI. denuo protrahi placuit. Eratq; ratio Gustavi, quod Bello Germanico jam incumbere, ideoq; de induciis hisce necessario ipsum cogitare oportebat, quas posterius eandem ob causam deinde continuaverunt; Pax integra enim sperari nondum poterat, eo quod Rex Vladislaus & Germani ejus desiderio Svedorum, ut abdicarent titulum Regis Svedicæ & jus hereditariæ Successionis, satisfacere nollent, neq; etiam de restitutione Livoniæ convenire possent. Vid. *Piascium ad A. MDC XXXV. p. 480.* Sed inducias has nihilominus Carolus Gustavus Rex Svedicæ justo citius An. M. DCLIV. rupit, offensus ut videtur protestatione in Coronatione sua à Poloniæ Legato interposita: Quæ etiam inter Justificas Belli causas allegata fuit, addito, Inducias à Polonis violatas, pacta Lubecensia frustrata, transitum Cracovio concessum, conatus Bozii adjutos, & Livonos sollicitatos fuisse; Quas rationes Poloni infatigatione, rejectione in Svedos, & quod in Germanicam inclusi Pacem intelligendi essent, diluere. *Initia Belli hujus prosperrima fuere, Civitatibus Borussia Regaliæ & Poloniæ majoris magno numero & fere sine sanguine in Clientelâ Svedicam receptis, cum ipsius Caroli tantum non indignatione; Quem cum in Pomeraniam excendisset, & nuncium accepisset occupati à*

M m m m

Generali

Generali suo Wittebergio Posnani, questum fuisse ferunt: *Sibi Bellum Butyraceum gerendum esse: Daß er keinen Feind / der sich defendiren oder wehren wolle / für sich finde / sondern einen Butter. Krieg würde führen müssen.* *olani deinde, cum animum viresque colligerent, ad paries venire severius iussu.* Edicto Marieburgensi d. 1. Mai. An. MDC LVI. & altero d. 11. Mai. ejusdem Anni, cujus tenor inter alia fuit: *Hocce notificandum decrevimus, ut quanti illis obstinata rebellio (dixerat priori Edicto, plurimos in Polonia à fide sibi data resiliisse) constare debet, evidenter intelligere possint, ordinamus itaq; & hoc præsentì diplomate constituimus, ut qui nostris Universalibus de dato Marieb. 1. Maji editis, secundum modum & tempus ibi præfinitum, non paruerint, nec debitum respectum & observantiam detulerint, justam nostram indignationem non declinent, sed in eas incursum pœnas, quas in sequentibus describimus, & ab omnibus in tempore observandas esse monemus &c.* Primo quidem statuimus, ut quicumq; Nobilis Nobilem in præfata rebellione adversus nos perseverantem, comprehendere vel occidere nostraqve potestati vel vivum vel mortui caput tradere sustinuerit, eidem sic capti vel occisi Bonorum, hæreditariorum, seu terrestrium, dimidia pars hæreditaria utenda, fruenda competat, quam vigore hujus ei nos confirmaturos recipimus, deinde quicumqve rusticus vel colonus, inque civitatibus vel pagis degens, Nobilem aliquem aut Dominum rebellionì contra nos contumaciter insistentem sive vivum sive ejus interfecti caput attulerit, eidem ejusque liberis non solum totam libertatem personalem & agrum, quem colit perpetuo immunem concedimus, sed etiam Nobilis vel Domini sui capti vel interfecti redditus, qui ex bonis suis hæreditariis annuatim proficiuntur, per sex annos utendos, fruendos indulgebimus, ac deinde ita cum illo agemus, ut probatæ operæ ac promptitudini suæ ex voto satisfiat &c. Literæ inscriptæ fuerunt: *Senatoribus, Dignitariis & Officialibus, Nobilibusq; & eorum Subditis in Palatinatibus Posnaniensi, Calisienti, Siradiensi, Lancicensi, Ravensi, Preßensi, Juniadislauiensi, Cincoviensi, Sendomiriensi, Lublinensi & terris omnibus Masovia.* Extant in App. ad Hist. Thuid. A. M. DC LVI. Tunc secutum prælium Varsaviensi, idemque insigni victoria finitum; Sed 1. Seren. Electori Brandenburgico debita. 2. Nullò notabili fructu ditata: Nam Res Svedicæ ex eo tempore inclinare cœperunt, Poloniq; mox Borussia infastrunt, partemq; exercitus Brandenburgici sub Comite Waldeckio

deckio profligantur. Nec exiguo numero selectissimorum militum ac Officiorum hinc Bellum Regi constitit; è quibus fuere: Fridericus Landgravius Hassiæ, Oxenstiernius, Wittebergicus, Erskius, Israel, Angeli ambo, Löwensteinius, pluresve alii Comites ac Nobiles. Ragocius qvop; Transilvaniæ Princeps, qui in auxilia Caroli iverat, ea propter à porta Ottomanica Bello petitus ac Principatu exutus fuit. Unde & Decrementa majora indies passus, advenientibus medio tempore Cæsareanis auxiliaribus copiis, ortoqve Bello Danico, Polonia excessit: Cum paulum ante Imperatori Turcico Fœdus societatemqve obtulisset, literis ad Zatnicoffam datis d. XIX. April. An. MDC LVII. Bezugen und offenbahren hiermit / daß in gegenwärtigen Kriege wider das Königreich Polen / Wir und andere unsere Bundsgenossen / wie auch der Fürst in Siebenbürgen gar nicht eintzigen Vorsatz / Willen und Meinung haben / dem Allerdurchl. Ottomannischen Kaysers an seinen Königreichen und Landen eintzen Schaden und Verlust zu zufügen / in Ansehung unser Vorsahre am Königreich Schweden König Gustaff Adolph Christlicher Gedächtniß / auch mit der Ottomannischen Pforten gute Freundschaft und Vertraulichkeit gepflanzet. Darum so haben Wir unsere Gesandten an die Durchlauchtigste Ottomannische Porta abgeordnet / mit unsern ausdrücklichen Versprechen und Zusatz / daß wir die vorgemeldte gute Freundschaft und Verbündniß unverbrüchlich zuhalten gemeinet seyn. Ungezweiffelter Hoffnung / daß nicht allein die Hochgeachtete Ottomannische Porta / sondern auch der Großmächtigste Ottomannische Sultan Mahomet Hano solche unsere anerbothene beständige gute Freundschaft willfahren / annehmen / und uns gute Versicherung geben würde / selbige nicht zu verhindern / sondern vielmehr mit seiner hohen Kays. Autorität zu befestigen / auch unsern der Zeit in dem Königreich Polen stehenden Kriegs-Völkern keinen Schaden oder Nachtheil zufügen zu lassen. Feruntqve Legatum Portæ Ottomanicæ inprimis proposuisse: Die sonderliche Verbündniß und vertrauliche Verständniß / so sein König iezo aufzurichten begehret / würde zur Beförderung Ihr Kaysers. Majestät / und der selben hohen Standes Nutzen und Frommens ein solches ersprißliches Werck seyn / dergleichen biß daher in der gangen Welt nicht wäre befunden worden / und noch künfftig nicht zu verhoffen stünde. Denn dergleichen Gelegenheit und Zustand hab sich niemahlen an die Hand gegeben / wie izunder vor Augen steht: In Betrachtung / daß die jenige Völker / welche dem Söken-Dienst und dem Pabst / wie auch dem Griechischen Kirchen-Gebrauch anhängig seynd / haben sich nunmehr

allerdings mit ihrer Macht zusammen gesetzt und verglichen / alle die jenige
 aufzurichten / welche die Bögen und Wlder nicht anbeten wollen. Solche
 schädliche und böshafftige Anschläge zu verhindern und aus dem Wege zu hal-
 ten / hat sich mein Allergnädigster König und Herr nunmehr neuer Dingen mit
 England / Frankreich / Holland auch den Gekendniß verachtenden Ungarn /
 und vielen anderen mächtigen Potentaten und Fürsten / sonderlich in Teusch-
 land in besondere Bündniß vereiniger / dergleichen vor diesem niemahlen ge-
 wesen / noch künfftig seyn wird. A. MDCLIX. vero adhuc Duci Cur-
 landiæ per Duglassium vis illata, quem simul Serenissima Coniuge
 tunc partui vicina, & prole utriusque sexus captivum Rigam abduci,
 militesq; ejus interfici, vel Svedicæ militiæ admisceri oportuit, utut jus
 perpetuæ Neutralitatis jam A. MDC XLVI. à Christina idemqve
 postea à Carolo Gustavo pactus fuerat. Denique Anno MDC LX. in
 Olivenfi Cœnobio prope Dantiscum in pacis conditiones itum fuit
 & Rex Poloniæ Johannes casimirus omnibus prætensionibus in Re-
 gnum Svedicæ & Magnum Principatum Finlandiæ renunciavit, ita ta-
 men ut titulos & Insignia Regni Svedicæ in Polonia & ad omnes Princi-
 pes extra Svediam ad dies vitæ usurparet; Successores ejus vero ipsis
 plane abstinerent. Cessa etiam fuit Livonia trans - Dunana & omnes
 partes cir-Dunana, quas tempore induciarum tenuerant & f. Vid. In-
 strumentum Pacis Polono-Svedicæ f. Olivenfis in *Appendice ad historiam*
Thulden. A. MDC LX. p. 109. & seqq.

Art. III.

§. 1. *Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus Jo-
 hannes Casimirus Rex Poloniæ, pro se ac heredibus posterisq; suis, amore
 pacis, vigore hujus instrumenti pacis solenniter ex nunc & in perpetuum renun-
 ciat omnibus prætensionibus in Regnum Svedicæ & magnum Principatum Fin-
 landiæ & alias ipsis subjectas provincias, regiones, ditiones, civitates, ca-
 stris & munimenta; sive hac omnia nuper, sive ab antiquo acquisita sint, nec
 non in bona avita, in Regno Svedicæ dictisque provinciis sita, in Regnum
 Svedicæ dictasque provincias & bona, presentibus vel futuris temporibus ni-
 hil quicquam prætensurus.*

§. 2. *Quoad titulos & insignia ita conventum est; quod Serenissi-
 mus Rex Poloniæ prout hactenus, ita in posterum, ad dies vitæ suæ utetur inte-
 gris titulis & sigillis insignibusque Regni Svedicæ in Polonia, & ad omnes*

Principes, Status & privatos extra Svediam, sine ullo tamen plenaria supradicta renunciationis præjudicio: dictis vero titulis & insignibus non utetur ad Serenissimos Reges Regnumq; Svedix in literis, aliisque diplomatis aut scriptis, sed observabitur ab utroq; receptus hætenus modus abbreviandorum titulorum cum & cæterationibus, ita ut post verba, Magnus Princeps Finlandix, tres & cæterationes in titulo Serenissimi Regis Svedix, & vicissim post verba, Magnus Dux Lithuanix tres & cæterationes, in titulo Serenissimi moderni Regis Polonix adjiciantur, insignibus tamen Regni Svedix in sigillis Regis & Reipublicæ Polonix, dum in Svediam scribetur, penitus omittis, post obitum vero moderni Serenissimi Regis Polonix, successores ejus & Reipublica Polona in titulos & insignia Svedix nihil unquam prætendent; sed utrimq; Reges & Regna suis quisq; titulis & insignibus tantum plenariè gaudebunt & utentur.

Art. IV.

§. 1. Serenissimus Rex & Status Ordinesque Regni Polonix, Magnique Ducatus Lithuanix à modo in perpetuum cedunt vi hujus pacificationis Serenissimo Regi Svedix ejusque successoribus, Regnoque Svedix omnem illam Livoniam trans-Dunanam, quam Svedia hætenus per tempus induciarum tenuit & possedit, ut & partes cis-Duna nas omnes & insulam Runen in Mariæstam, quas per idem tempus induciarum Svedia tenuit & possedit, nec non quicquid juri Regibus & Reipublicæ Polonicæ in Esthoniæ & Osiliæ hætenus ullo modo competere poterat; Atq; hac quidem omnia & singula cum omnibus suis pertinentiis &c.

Art. V.

§. 1. Pars Livoniæ Australis, qua antehac & per hæc bella, & temporibus induciarum sub ditione fuit Regni Polonix & Magni Ducatus Lithuanix, nempe Duneburgum, Rositen, Lützen, Marienhufen & cætera; itemque reliqua omnia loca, qua per Commissarios ad id utrumque deputandos, fuisse per tempus induciarum Polonicæ possessionis invenientur, cum omnibus suis pertinentiis, territoriis, urbibus, pagis, fructibus, & proveniuntibus telonijq; juribus, directoque & utili domino, remanent in possessione Serenissimorum Regum & Regni Polonix, & Magni Ducatus Lithuanix: nec Serenissimi Reges Regnumq; Svedix in istam partem Livoniæ, ut ab altera diversam, neque in Ducatum Kurlandiæ Semigalliæque & districtum Piltensem, vel respectu Livoniæ Septentrionalis & quovis alio

alio prætextu, illum unquam jus prætendunt, aut prætere potuerunt. Cum vero Magnus Dux Moscoviæ non modo dictam Livoniam Polonicam, sed etiam partem Svedicæ occupatas armis nunc teneat, ideo conventum est, ut si Svedia aliquid ex Livonia Polonica quocunque tempore à Moscis, armis, tractatibus, aut aliter receperit, teneatur totum illud Polonia & Magno Ducatus Lithuania ultro & gratuito, non imputatis expensis belli restituere. Eodem modo & vicissim, si Polonia aliquid ex Livonia Svedica quocunque tempore à Moscis armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Svedia ultro & gratuito, non imputatis expensis belli, restituere.

§. 2. Titulus & Insignibus Livoniæ tam Sacra Regia Majestas Poloniae ejusque successores Reges Poloniae, Magnique Ducatus Lithuanici ratione Australis Livoniæ, quam Sacra Regia Majestas Svedia, ejusque successores, Reges Svedia ratione Septentrionalis Livoniæ, promiscue utentur sub titulo Ducatus.

VI.

Sequntur Bella Germanica, paucissimis tantum exhibenda: Quem exitum inventuri essemus, si hunc ingrederemur tot fluctibus contrariis procellosum Oceanum? Gustavus Adolphus A. MDCXXIX. eorum initium fecit causatus. 1. Polonos auxiliis & commeatu à Cæsare confirmatos, eoqve ab ineunda pace alienos fuisse redditos. 2. Maris Balthici Imperium, quod jamdiu penes Svedos fuisset, Wallensteinium magno ambitu quæsisisse. 3. Duces Mechlenburgicos finibus suis pulsos. 4. Literas suas ad Principem Transilvaniæ à Cæsare interceptas. 5. Legatos suos à Pacificatione Danica exclusos esse, & 6. quæ validissima ratio erat, Augustanæ Confessionis Socios à Cæsare oppressos, quæ quidem re potissimum applausum per Germaniam obtinuit: Cui etiam servando publico edicto hospitium & liberum in Regnum suum transitum omnibus, qui propter Religionem in Germania solum mutare cogerentur, aperuit. Vid. Brachel. Libr. III. ad An. MDCXXIX. p. 192. Germaniam deinde jam jam ingressurus numos cudi curavit cum notabili hoc elogio.

Don Mitternacht da kom ich her /
Zu streiten ist all mein Begeh /
Will allheit halten gute Wacht /
Gottes Engel nehme mich in acht.

Cufus & alius medalio, licet haut magnopere ingenioſus, cum Inſcrip-
 tione: *Miles ego Chriſti Chriſto Duce ſterno Tyrannos, Hereticos ſimul &
 calco meīs pedibus: Parcere Chriſticolis me, debellare feroces Papicolos Chri-
 ſtus Dux meus en animat.* Succellus, quo Guſtavus potitus fuit, & poſt
 eum filia ejus omnium memoria inhaeret, factumq; tandem, ut Pace Of-
 nabruſo-Monaſterienſi An. MDC XLIX. poſt confirmatum ſtatum
 Proteſtantium Reges Svedia in Imperii Status titulo Ducum Bremen-
 ſium, Verdenſium & Pomerania ac Rugia Principum, Dominorumq;
 Wiſmaria, admitti, dariq; ipsis oportuerit I. *Totam Pomeraniam citerio-
 rem una cum Inſula Rugen, itemq; e Pomerania Ulteriori Stetinum, Gartz,
 Dam, Golnau & Wollin, ſimul Maris parte das groſſe Haſſ/* ejusque tri-
 bus poſitiis Peine, Svine & Divenau. 2. *Wiſmaria* cum fortalio Wallſiſch
 & praefecturis Poel ac Neuenloſter. 3. *Archi-Epiſcopatum Bremſem & Epi-
 ſcopatum Verdenſem* cum Oppido & praefectura *Wilſhaufen.* Quibus ac-
 ceſſit, ut pro exauctoratione militiae Svedicae V. myriades Imperialium
 Svedis ſolverentur. Cuncta tenore Articuli Pacis Germano-Svedicae
 Xmi. Nec ſpecie caruit, quod pro Svedis tunc allegatum fuit: Imperio
 per indultum harum provinciarum nihil decedere, ſed potius Vaſallis
 eminentioribus idem augeri: Vaſallos Regios jam tum cerni e Dania
 & Hiſpania, ecquid igitur non etiam ex Svedia? Aliis interea intutam
 Pacem, & nova promovenda dominationis instrumenta Germanos ita
 vicinis ſuis porrigere qverentibus: Veriſimile haut fore ut Svedi Pome-
 rania & Maris Balthici clauſtris inſeſſis quieturi eſſent, vel Galli ſubſti-
 turi poſt captas tot arces & oppida, poſtq; tot fluminibus injectos com-
 pedes & tranſitus occupatos in Alſatia. Duriffima omnium extitit Se-
 niſſ. Electoris Brandenburgici conditio, quippe de cujus avito patrimo-
 nio tantum terrarum detrahendum veniebat: Sed Caſareanis ſtatutu
 erat quocunq; precio pacem redimere; Ultro etiam ex Legatis Bran-
 denburgicis quarebant, an exercitus, vires, pecunia ſuppeterent, quibus
 a poſtularis depellere Svedos confiderent? Quare tamen non adeo, quam
 deſtituta in Foedere cum Belgis fiducia, Brandenburgicam conſtantiam
 fregerunt: Cum enim Legati Belgici, qui tunc Ofnabrugi erant eo no-
 mine compellarentur, hi reſponſum dedere: Validiores radices egiffe
 Svedorum opes, quam ut mediocribus viribus convelli poſſent: Si
 non conducere, ut Hiſpanico Bello nondum plane ſoluti alio impli-
 centur; Parendum igitur neceſſitati & propitiora tempora expectanda
 eſſe. V. *Epift. Forſn. p. 8. & 94.*

Itaq;

Itaq; sola ulterior Pomerania supra dicto modo Sereniss. Electori tunc remansit. Minora alia, exactiorq; limitum definitio singulari transactioni, Regina Svedia & Sereniss. Electoris relicta fuere & ex parte expedita Tractatu Stetinensi An. MDCLIII. d. XIV. Maj. Quo fundamenti loco substratus Recessus Transactionis Ducum Pomeraniae An. MDLXIX. inita. Caminumq; Urbs Svedis, Episcopatus Caminenfis Electori relictus; *Art. XXII.* Capitulum vero utriq; commune mansit. *Art. XXIV.* Jurisdictio Civilis & Ecclesiastica, jura item ordinis ac legis Dioecesanæ divisa. Et cum vigore Articuli X. §. quicquid & *Art. XI.* Instr. P. c. §. teneatur. Sereniss. Elector post excessum tunc viventium Canonorum & Capitularium potestatem Capitulum extinguendi relictusq; mensæ suæ applicandi haberet, communiter tamen consensu Electoris & Svedorū id conservari placuit, salvo interim acquisito jure, eaq; lege, *ut Capitulum sese erga patronos vicissim gratum gerat, nec gravi aliqua ingratitude à toto Collegio collegialiter commissa semetipsum hac Regia & Electorali gratia & favore speciali indignum reddat.* *Art. XXV.* Limitum inter utramq; Pomeraniam initium factum à pago Wendisch mellen. *Art. IV.* Eorundem continuatio exhibita *Articulis seqq.* inprimis *xxiii.* Simultanea Investitura & Expectantia in Pomeraniam Electoralem, Neomarchiam, Districtum Sternbergensem, Castra Vieraden & Löckenitz in casum deficientis Familiæ Brandenburgicæ acceptata *Art. XXIX.* Quodque etiam vectigalia in Pomerania Electorali Svedi prætenderent, tandem in communionem eorum consensum fuit, ut S.R.M.&c. Sereniss. Dn. Electorem in perceptionem pro parte dimidia communium vectigalium in portubus ulterioris Pomeraniae Electoralis exigendorū (exceptis vectigalibus antiquis, quorum plena & indivisa perceptio Serenitati suae Electorali vigore Instr. Pac. ex jure Territoriali debita permanebit) nec non emolumentorum in iisdem portubus ex confiscatione circa ea resultantium ex favore admiserit. *Art. xxx.* Post A. MDCLXII. Investitura in Provincias hæc petita, quod à Christina fieri quidem cœperat, sed procul dubio obligationem status, & à Carolo Gustavo forte ob Bellum tempore Regiminis sui gestum intermissum fuerat. Urseruntq; inprimis Legati Svedici Recessus Stetinensis confirmationem, utq; quod literæ investituræ de expectantiis Svedicis generaliter dixissent, specialiter de Neomarchia, Dirione Sernbergensi, Vierada & Löckenitz exprimerent. Quæ pluribus exposita *Diar. Enr. Cont. VII. f. 420. & seqq.*

Sed cum Flamma ultimi Belli Gallo-Belgici universam Europam corripere, hi quoque accensi, mediatores quidem aliquamdiu egerunt, mox vero instigantibus Gallis Germaniam de novo impetierunt, Marchiâ & Pomeraniâ, cum Sereniss. Elector Imperii causa adulto An. MDCLXXIV. adversus Gallos movisset, in septimum usque mensem milite ac tributis gravatâ. Sed felices revertentis Sereniss. Electoris successus in actione Ratenvienensi secutoq; Prælio Fehrbellinensi mox effecere, ut VII. Diebus spacio omnibus Electoralibus excedere oportuerit: Ex eo autem Hostes Imperii declarati, Avocatoria Cæsarea publicata, Circuliq; Saxonici ambo & Westphalicus Electori in auxilium ire iussi: Daß Seiner Churß. Durchl. wie auch allen andern gegen den Friedens-Schluß be-
drängten Ständen die Reichs-Gvarantie so wohl wieder die Krohn Schreden / als auch contra quoscunq; Aggressores und Helffers, Helfer cum effectu gedeihen zu lassen: Auch den Reichs-Sagungen und Friedens-Schluß zufolge die dem Chur-Brandenb. Landen nächst angelegene insonderheit der Ober- und Nieder-Sächsishe wie auch der Westphälische Creiß zu schleuniger würcklichen Hülff- & Leistung auffzunehmen. *Conclus. Imper. d. II. X. Jul. Ann. MDCLXXV.* Ac mox undecunqve à Brandenburgicis, Luneburgicis, Monasteriensibus, Danicis impugnati ipso A. MDC LXXV. Ducatu Bremensi ac Verdeni fere toto præter Stadum, quæ Mensis Julio A. MDCLXXVI. secuta, Wismariâ item, quæ Regi Daniæ cessit, & Wolgasto cura Sereniss. Electoris in Pomerania exuti fuere: Quibus ille porro è Pomerania An. MDCLXXVI. Anclamum & Demminum, A. MDCLXXVII. Stetinum, A. MDCLXXIIIX. Insulam Rugiam, Stralsundam, Gryphiswaldiam adjunxit, adeoq; Svedos tota Germania, mox etiam Borussia sua, quam exeunte Anno LXXIIIX. invaserant, expulit ac Livoniam usq; fugavit. Pace Neomagenensi tamen inter Cæsarem & ipsos Ann. MDC LXXIX. inita beneficia Pace Osnabrugensi impetrata receperunt: *Mutuo consensu conventum est, ut Pax Westphalica Osnabrugis d. XXIV. Octobr. A. MDCXLIIX. sancita sit firma basis & omnimoda Norma hujus Pacificationis, ita ut pristino suo vigori restituta in posterum sarta tecta sit, maneatqve æque ac ante hos presentes Belli motus, Pragmatica Imperii Sanctio & Lex Fundamentalis, quæ iterum partes pacificantes mutuo obligata & obstricta sint invicem: Non obstantibus, sed annullatis quibuscunqve Actis, Decretis, mandatis vel mutationibus per*

Non non

hor Belli motus in contrarium factis. Tunc Pace cum Luneburgicis facta. Eta Ducatum Bremensem, excepta praepositura Dövern, Tractu in Virgim & Allerum & praefectura Tedinghausen, Verheissen J. Hochfürstl. Durchl. auff guten Glauben an den König von Schweden zu restituiren das Stifte Brehmen sambt allen Dependencien, sowie Sie es iezo besitzen / so bald der König von Schweden Sich wieder in den Stand befindet selbigen anzunehmen / und durch seine Macht zu defendiren Art. VI. Et Art. Separat. 1. II. & II. Die Prävestey und Bogtey / Dövern / und der Sirich / welcher zwischen der Weser und der Aller gehet / und an den Lüneburgischen gränzet / soll dem Hauße Lüneburg verbleiben / jedoch das keine Fortressen darauff gebauet / noch sonst Jölle angeleget / oder der Stadt Behrden einige Gerechtigkeit desfalls benommen werden. 2. Das Ampt Tedinghausen mit allen ihren Gerechtigkeiten. 3. Aller Gerechtigkeiten / Renten / Possession, es sey an Güter oder Holz / welche das Fürstenthum und Capitul / nach dem Westphälischen Frieden aber die Fürstener Länder vor sich und ihre Nachkommen behalten / wie die Cron aller Ansprach sich hiermit beziehet. &c. Porro Pace cum Episcopo Monasteriensis quicquid illi in eodem Ducatu & Principatu Verdensi obtigerat, excepta Praefectura Wildshausen, quæ in Hypothecam CM. Imperialis à Rege Svediae solvendorum ipsi relicta. Soll alles was Vermöge des Westphälischen Friedens Schweden gehört / und die Münsterische besitzen / ohne etnige Demolirung oder Verringerung mit allem Geschütze so darinnen gewesen / und iezo darinnen ist / wieder eingeräumet werden / dergleichen alle Archiven und schriftliche Urkunden zum Herzogthumb Bremen oder Behrden oder deren Stäten gehörig &c. Artic. IV. In eintziger Erstattung dessen wollen J. Kön. Majestät. von Schweden Jh. Fürstl. Gn. oder deren Successori 100000. Rthlr. in Hamburg zahlen lassen: Zu Versicherung solcher Bezahlung bleibet dem Herrn Bischoff zum Unterschied das Ampt Wildshausen solches so lange ohne etnige Reduction oder Ansehung aufs beste zu gebrauchen. Art. VI. Denique & Pomeraniam Pace Gallo-Brandenburgica Fano S. Germani inita, exceptis Partibus Trans-Viadrinis, facta item renunciatione in dimidiam partem vectigalium Pomeraniae Ulterioris. Art. V. Der Chur-Fürst von Brandenburg verspricht durch den ersten Tractat dem König in Schweden / alles was er mit seinen Waffen in Pommern erobert hat / wie drumb einzuhändigen

gen/insonderheit aber die Städte Stralsund und Stettin/und ins gemein alles dasjenige / was Er anjeho an Länden und Herrschafften / welche der Cron Schweden vermög der Westphälischen Tractaten in dem Reich abgetreten worden/besitzet/nichts davon ausgenommen/noch zu behalten.

VI. Dieweil es aber zu Unterhaltung guter Nachbarschafft / und künftiger Bevorkommung aller Streitigkeiten / welche gemeinlich unter Fürsten / wegen allzugrosser Vermischung Ihrer Länden und Herrschafften / zu entstehen pflegen / vor nöthig erachtet worden / dem Pommerlande so der Cron Schweden zu gehört / und dem jenigen Pommern / welches unter der Herrschafft Sr. Churf. Durchl. zu Brandenburg ist / neue Gränzen zu geben ; So ist auff nachfolgende weise hierinnen Verordnung geschehen.

VII. Alle diejenige Länden / so die Schweden jenseit dem Oderstrom besitzet / sie seyen gleich ihnen vermög des Westphälischen Friedensschlusses abgetreten / oder ihnen durch den Stettinischen Abschied oder Tractat vom Jahr 1637. zugesprochen worden / sollen ins künftige dem Churfürsten zu Brandenburg / mit aller Souverainität und Hoheit verbleiben / nur allein ausgenommen die Städte Damm und Golnau mit allen dero Zugehören / welche insonderheit in dem Westphälischen . Frieden . Schluß sind specificiret und benahmet worden.

IX. Nachdem aber gemeldte Stadt Golnau und dero Zugehörung / gleichsam in denen Länden / welche Sr. Churfürstl. Durchl. zu Brandenburg/Krafft gegenwärtigen Tractats / verbleiben sollen/eingeschlossen seind / und sie angehalten / daß Ihre dieselbige / nebenst dem übrigen jenseit der Oder gelegenen Lände möchre überlassen werden / so ist verglichen und verabschiedet worden/ das besagte Stadt Golnau / sambt ihren Zugehörungen / Deroselben zu einem Unterpfand von dem König und der Krohn Schweden / wegen des Werths und der Summ / von 50000. Rthl. so nach des Königs in Schweden Willen zubezahlen / gelassen werden solle ; Jedoch wann besagter König in Schweden/Ihre gemeldte Summa der 50000. Rthl. wird bezahlen lassen / gedachter Churfürst gehalten und verbunden seyn solle / ihm die Stadt Golnau / nebst ihren Zugehörungen / widerumb einzuhändigen / gleichwol solle er / so lange die Zeit der Verpfändung wären wird/selbiger auff eben solche Weise / wie mit allem was Ihme durch gegenwärtigen Tractat abgetreten worden/geniessen.

IX. Und weil Krafft obgedachten Stettinischen Recesses oder Tra-

Etat vom Jahr 1653. der Churfürst von Brandenburg verbunden gewesen / mit dem König und der Cron Schweden / die Zölle / welche in den Colbergischen und andern Pommerischen See. Häfen jenseit der Oder / so unter der Herrschaft Sr. Chst. Durchl. verblieben / erhoben werden / zu theilen / so ist verglichen worden / daß der König und die Cron. Schweden Krafft gegenwärtigen Tractats, auff alles Rechte / die Zölle zu theilen / so Sie mit dem Churfürsten von Brandenburg ins gemein haben könten/vermög des Sterinischen Tractats, in denen See. Häfen / des jenigen Theils Pommer/welches Krafft des Westphälischen Frieden. Schlasses/dem Churfürsten verblieben ist/renunciiren und Verzicht thun sollen.

X. Vermög vorhergehender Articul, renunciiret / tritt ab/quitiret und überläßt der König in Schweden / so wol vor sich / seine Erben / Nachfolgere und Berechtigte / auff ewig und immerdar / durch gegenwärtigen Tractat, dem Churfürsten zu Brandenburg / seinen Erben/Nachfolgern / und Erbnahmen / alle Rechte / Renten / Gefälle / Gerechtigkeiten und Vorzüge (von was Nahmen oder Beschaffenheit selbige sein mögen) welche Er gehabt / oder die Er so wol Krafft des Westphälischen Frieden. Schlasses/ als auch durch andere Vergleiche / Verräge/ und Überlassungen; Insonderheit / durch den Sterinischen Decess oder Tractat vom Jahr 1653. auff die Dörter / Städte / Lande / Wälder und Herrschaften / jenseit des Oderstroms gelegen / wie auch die Theilung der Zölle / in den Pommerischen Churfürstl. Häfen/nur allein die Städte Damm und Gollau / neben ihren Zugehörungen ausgenommen / prärendiren oder vorschützen mag / jedoch alles der Ordnung gemäß / welche hierinnen Krafft des 8. Articuls gegenwärtigen Tractats ist gemacht worden / ohne Vorbehaltung / Ausnahmen / widererstattung oder einige Zurückhaltung / und solches ohngehindert aller Gesetze / Contracten, Vergleiche / Verträge / Abtretunge / gescheneher oder künfftiger Belehnungen / Gewohnheiten / oder widerziger Verordnungen / massen denselben und allen andern clausulen/ durch gegenwärtigen Tractat , ausdrücklich ist derogiret / und auff ewig alle Ausflüchte/ unter was Rechten/Titeln/ Clausulen/ oder Scheingründen/ solche geschehen möchten / außgeschlossen worden.

XI. Es verwilliget auch besagter König in Schweden / daß alle Leute / Vasallen und Unterthanen / gemeldter Plätze / Städte und Ländere / welche Krafft gegenwärtigen Articuls / dem Churfürsten zu Brandenburg abgetreten überlassen worden / von nun an und zu ewigen Zeiten/ von

von der Huldigung / Dinsten und Eyd der Treue losgesprochen seyn
und verbleiben / massen gemeldte Unterthanen und Vasallen ins künfftige
unter der Chur-Brandenb. Souverainitat &c. verbleiben sollen.

VII.

Intera & in Civitatem Bremensem prætendi cæptum, Svedis citra
civitatem istam Ducatui Bremensi non satis cautum esse arbitrantib9, Bre-
mensibus vero libertatem jura ac privilegia sua exempta esse causantibus
per citatum Artic. Instrum P. 6. Civitat. vero. Controversiæ summa huc
recidit: Utrum Brema sit Civitas Imperii immedita an vero municipalis
& subdita Archi Episcopatus f. Ducatui? Et Bremenses Pro se afferre so-
lent, se jam ad Comitata vocatos & voto ibi donatos, ab Imperio, Impera-
tore & vicinis pro Libera Civitate habitos fuisse. Iis prætera, quæ in con-
trarium allegantur hac summa ferè respondent. 1. Se jurisdictionem &
superioritatem concessisse Episcopis, sed ad eum modum, quo aliæ Civi-
tates Imperiales id facere soleant. 2. Homagium præstasse, sed conditio-
natum; ne juribus Civitatis obesset, idque non de subjectione, sed fide-
litate loqui. 3. Confirmasse quidem Episcopos privilegia sua, sed confir-
mationem illam nihil aliud continere, quam reversales quibus promise-
rint jura urbis salva fore. 4. Senatam comparuisse quidem in Diæti Pro-
vincialibus, sed non ratione urbis, verum bonorum in territorio Episco-
pali sitorum: Itaq; A. MDCLIII & MDCLXVI ad arma itum fuit & Bre-
menses à Svedis obsessi. Finitæ prioris obsidionis immedietas in suspen-
so mansit, posterioris quem Duces Luneburgenses ac Brunsvicensis &
alii vicini procurabant resumpta fuit, & quia radix omnium dissensio-
num videbatur esse, conclusum, ut Civitas futuris usque ad A. MDCC.
Comiciis sessione & voto abstineret, neq; titulo immediatæ & liberæ Ci-
vitatis Imperialis erga Regem Svedicæ uteretur, ita tamen ne quid præju-
dicii Civitati pro jure suo in posterum inde nasceretur. Unde ob nun zwar
Anfangs Sr. Hochgräf. Excell. darauff gedrungen/das die Stadt auff die
Reichs-Immedietät/als worauf sie alle Irrungen und Weiterungen hergestos-
sen zu seyn erachtet/umb mehrer Sicherheit willen/renunciiren solte/ so ist doch
durch der Herrn Abgesandten Zusprechen/und auß allerseits Begierde zu der all-
gemeinen Beruhigung/die Sache dahin vermittelt und verglichen worden das
J. Königl. Maj. zu unterthänigsten Respect und Ehren die Stadt sich er-
klärer nach geendigtem diesem noch währendem Reichs- Tage / sich der
Session und Stimme in comiciis Imperii, biß zu dem Ende dieses Se-
culi,

culi, oder wann man nach Gottes Willen schreiben wird / Ein Tausend Sieben Hundert / zu enthalten / und wenn in wärender solcher Zeit Reichs Conventus aufgeschrieben / und die Stadt mit darzu invitire wird / soll und will dieselbige weder durch ihre Abgeordnete noch durch andere Frembde die Session im Reichs . Städtischen Senatu bekleiden / oder darin votiren lassen / jedoch hat sich die Stadt hiebei vorbehalten / daß hierauf keine Präscription oder andere nachtheiltge Folge gegen dieselbige gezogen werden solle : Die Stadt auch nach Verfließung solcher Zeit / wann immitteltst in Güte kein anders verglichen / oder mit Rechte erkannt / bey den Reichs-Tägen ihrer Sessionen & Voti sich wieder zugebrauchen bemächtigen seyn wolle.

2. Erkläret sich nebst diesen die Stadt Bremen dahin / daß sie / biß gleicher Gestalt ein anders verglichen / oder mit Rechte erkannt / auff denen Nieder-Sächsischen Crähß-Tägen / Sessionem & Votum ferner nicht suchen noch begehren wolle.

Über das ist (jedoch ohn beydersseits Präjuditz) verabschiedet und beliebet worden / daß Bürgermeister und Rath der Stadt Bremen hinführo und biß zu erfolgendem Vergleich oder Rechtlicher Erkenntniß sich des Prædicati oder Tituli einer Kaysertlichen freyen Reichs . Stadt / gegen Ihre Königl. Majestät und Dero Regierung / oder andere Dero Collegia, und Ministros, so dann in Büchern und offenbaren Schrifften oder Edicten / welche in die vier Gehen nach Blumenthal und Neufkirchen / oder sonstens ins Land zu ihrer Notitz aufgehen oder affigiret werden / nicht gebrauchen sollen. In andern Fällen aber wollen Bürgermeister und Rath sich dessen nicht begeben haben / und wollen hingegen Ihrer Königl. Majestät sich der Wörter (der Stadt Bremen) und Worts (Begehren) gebrauchen. Plura Vid. apud Burgold. P. III D. sc. XIII. n. III.

VIII.

Negotia cum Danis agitata, ne antiquiora temporibus Margaritæ, & Successorum ejus gesta referamus: Quibus tria Regna Dania, Svedia ac Norwegia unita communem è Dania Regem habuerunt, Svedis interrim crebro resilientibz, tandemq; post abdicationē Christiani II. proprios iterum Reges sibi constituētibus: Quæ res nihilominus variè disceptata, donec sub Friderico II. Daniæ Rege demū juri in Regnū Svedicæ renuntiaretur, Svedisq; usq; triū Coronarū permitteretur: Nostro seculo fuerunt,

runt talia : I. A. MDCXI. Christianus IV. Carolo Svedia Regi Bellum intulit, causatus hunc mare Balthicum infestum tenere & plures Danos navigantes in Livoniam, Curlandiam, & Prusiam spoliasse, ac in Norvegia Dania propria varia Regalia ipsumq; titulum Nordlandia usurpasse: Unde postquam scriptis ad ordines Svedia literis prajudicia illa tolli & damna illata sibi compensari postulasset, & ne responsum quidem obtinuisset, misso caduceatore bellum Carolo denunciavit, nec expectato quid vel tunc responderetur (tardius v. responderat Svedus amicam compositionem offerens) primis diebus Maji Christianopoli movens Calmariam contendit, illamve simul arce ac Insulis quæ arcis illius Jurisdictionem sequi solent, in suam potestatem redegit, quibus & Elsburgum & Goldbergum adjecit, Svedis interea excursibus in Norvegiam navi umq; onerariarum captura non minorem molestiam Christiano inferentibus. Unde ambo Regna Bello fatigata A. MDCXII. Paci tractandæ se accinxerunt mediatore Jacobo Rege Angliæ, sopitaq; Controversiæ ea conditione, ut Svedus titulo, quem usurparat in prajudicium Dani, abstineret, ipsi Danus Calmariam cum Insula Olandia restitueret, Helspurium v. tam diu retineret, donec certum pecuniæ debitum à Svedis ipsi solveretur. V. *Piasæc. Chron. ad A. MDCXI. & c. p. 276. 284.*

II. Anno MDCXLIV. vero Svedi, nihil minus expectantibus Danis, neque denunciato ante Bello in Daniam irruerunt, & Torstensohnus quidem in Holsatiam, Gustavus Horn autem in Scaniam, nec exiguò cum progressu. Finem tamen mox attulit sequens An. MDXCLV. cura Serenissimi Electoris Brandenburgici & Ordinum Fœder. Belgij, conditaque *Transactio Bremsbroensis*, cujus tenore primum pacta Libertas Svedis, Svedorumq; subditis per Oresundam & Fretum Balthicum concedenda, deinde Jemptia, Heredalia, & Insulæ Gotlandia & Ofelia Svedis concessæ. Cum Transitus & navigatio per freta Oresundicum & Balthicum, ex mari Balthico in Oceanum, & vice versâ; Eiusdemq; Transitus & navigationis causâ solvendorum vectigalium & accisæ, aliorumq; gravaminum immunitas ac mercium certificationes; itemq; in naves & bona pro avertendis fraudibus & navibus una cum mercibus suis ab omni molestia liberis præstandis, mercimoniorumq; fide illasa conservanda instituta inquisitiones, visitationes, impedimenta, arresta, & processus judicii sint principales causa præsentis hujus motus & belli: quamobrem
prolixia

prolixis & multifariis colloquiis, reconciliationis mediis, hinc inde habitis, tentatisq; tandem ita amice conventum, decretum, & conclusum est, suæque Regia Majestatis Daniæ, ejusq; successorum & Regni Daniæ nomine promissum & sancitum: ut sit maneatq; in posterum sua Regia Majestatis Svedicæ ejus Successoribus Regibus Svedicæ, eorumq; Subditis & incolis Regni Svedicæ, Magni Ducatus Finlandiæ, Ingriæ, Esthoniæ & Livoniæ, jus Libertas & Facultas navigandi, sive propriis sive conductis navibus, triremibus, alijsq; navigiis, majoribus & minoribus, armatis & non armatis, bellicis & mercatoriis: ut & transportandi suas merces & bona, cujuscunque sortis & generis sint, per freta Orefundicum & Balthicum, juxta temporis & uniuscujusq; propriam voluntatem & occasionem, sine interdicto aut impedimento, quocunque modo. Art. I. Brems.

Quandoquidem Regia Majestas Christina Regina Svedicæ, durante hoc bello, in potestatem suam armis redegit nonnulla Regia Majestatis Daniæ fortalitia, provincias, terras, & civitates in Jutia, Scania, Halandia, Blekingia, Bornholmia, Holfatia, item Stormaria, & Ditmarsia, uti nominatim sunt Christianpreis, Pinnenberg, Helsingeburg, Landskroon, Laholm, Engelholm, Steltzburgum, Hammerhusen, aut quocunque alio nomine appellentur, vel appellari possint, quæ jure belli ab illa possidentur, ideo præter alias magni momenti considerationes & mediante suæ Regiæ Majestatis Franciæ legati diligenti & indefinente adhortatione & svasione; Regia sua Majestas, Svedicæ Regina dictas modo provincias, terras, munimenta, domos, agros, castra, civitates & territoria Regia suæ Majestati Daniæ ejusq; Successoribus cedere, & omne istud jus, quod in ea jure belli habere possit, resignare consensit & approbavit: ut secundum hujus pacificationis tenorem sequi debeant Regem Daniæ & ejus Successores absq; ullo impetimento; Ingentibus nimirum miseriis, quas belli continuatio secum trahit prævenire volens & quam summe necessarium sit, amica Regnorum Septentrionalium reconciliatione initium facere jamdiu perturbati Orbis Christiani pacificationi ac quieti, consideratio: Ac ne sollicita cura & desideria, quibus utraq; Majestas, Rex Franciæ filius & Regina ejus Mater vidua regens flagravat ut nata inter hæc Regna discordiæ & bella componantur, in vanum cedant: Præsertim cum Regia Majestas Daniæ ab Illustrissimo Christianissimæ Galliarum Regis legato monita ac persuasa, suo Successorumq; suorum Daniæ ac Norrvegiæ Regum ac Re-

gnorum

gnorum nomine assenserit, pollicitaque sit, quemadmodum hifce consentit ac promittit, ut Sacra Regia Majestati ejusq; successoribus Svedia Regibus & Regno in compensationem & satisfactionem pro restituendis provinciis, munimentis, civitatibus & territoriis cedatur tota Jemptia cum Heredalia inclusive, si hac in Svedico ingentium Sveonum montium, alias vulgo Doffra Fiel dictorum, qui Svediam a Norvegia separant, latere, aliquatenus sita esse deprehendatur: Gothlandia item cum arce & civitate Wisby, una cum insulis & brachiis Maris eo spectantibus; nec non Oeselia cum Aquileburgo eiq; subjectis insulis & appertinentiis, atq; omni, qua eo spectat, superioritate, regalibus, jurisdictione Ecclesiastica & Politica, tributis, proventibus, vectigalibus, redditibus, & juribus, terra marique; Quemadmodum Dania & Norvegia Reges, & imprimis, qui nunc rerum potitur, Christianus quartus eas hactenus possederunt & obtinuerunt: ut sint maneatq; in posterum Sacra Regia Majestatis, ejus Successorum & Regni Svedia propria, jure perpetuo sine controversia possidenda; Art. XXV. Bremsbr.

III. Sed A. MDCLVII. Dani iterum Svedis bellum indixerunt, allegata violatione Pacis Bremsbroicae & ff. Vid. Jus Feciale Armatae Daniae in App. ad P. III. Thuld. ejusdemq; Hist. L. VII. p. 43. & seqq. Quod cum Dani infelicissime gererent, totumq; prope Regnum in Svedorum potestatem venisset, ejus finis primum Pacificatione Roschil-densi quaesita An. MDCLIX. Sed iterum interrupta tandem An. MDCLX. d. 27. Maj. nova confirmatione prope Hafniam facta obtenta fuit: Qua quid Svedis accesserit docet Articulus IV. hifce verbis:

IV. Quemadmodum per pacta Roschil'densia An. MDCLVIII. d. 24. Februarii conclusa, a sua Regia Majestate Regnoque Dania, sua Regia Majestati Regnoque Svedia cessa est arx & praefectura BAHUSIENSIS, ut & SCANIA BLEKINGIA, & Castellis, Insulis, Scopulis, eum HÜENA insula postmodum quoque cessa, cum omnibus aliis superioritatibus, praeminentiis, Regalibus, jurisdictionibus tam Ecclesiasticis quam secularibus, bonis & appertinentiis censu, proventibus, vectigalibus, redditibus ac juribus, tam mari quam terra, quocunque nomine veniant; Sicut Daniae Norvegiaeque Reges antehac eadem possederunt, Regno Svedia in posterum incorporanda, in perpetuam & nunquam turbandam possessionem, quemadmodum pecu-

liares Cessionales littera datae Haffniae d. 24. Februarii MDCLVIII. à Sacra Regia Majestate & Senatoribus Regni Daniae subscripta & signata id amplius declarant; ita hisce plane confirmatur & omnimodo corroboratur, earum provinciarum, regionum praefecturarumq; cesso: ut dicta provincia, regiones ac Praefectura cum omnibus eo pertinentibus urbibus, arcibus & castellis, Insulis, scopulis, superioritatibus, praëminentis, jurisdictionibus & omnibus juribus, quemadmodum supra memoratum est, in Suae Regiae Majestatis ejus Successorum Regniq; Svediae sempiterna & perpetua possessione nunc & perpetuo maneant.

Denique cum Svedi A. MDCLXXV. se triffi Bello Germanico implicuissent, à Daniae Rege quoq; petiti, Wismaria in Germaniâ, Insula Gotlandia ac Scaniae vicinarumq; Provinciarum variz partes ipsis ereptæ, missæq; classes aliquoties profligatæ fuerunt. Accessit A. M. DC LXXVIII. captura residuæ è Bello Germanico militiæ Svedicæ, literis Salvi Conductus quidem ab Elect. Brandenb. instructæ, sed passo ad Ins. Bornholmiam naufragio nova clade afflictæ, vitamq; proinde ac deditionem à Danis pactæ: Cujus restitutionem quidem missis ad Regem Daniae literis Comes Königsmarckius enixe petiit, de beri; vi literarum Salvi Conductus urfit; Sed Literarum ejusmodi interpretationem non laxius sumendam, sed intra arctissimos terminos proprietatis subsistere responsum fuit. *Ihr. Königl. Majest. können nicht sehen/ wie denselben die angetragene Pässe oder die gerühmte Gvarantie gegen die Gewalt Gottes mit einigen Grund oder Schein Rechens zu statten kommen möge/ halten vielmehr dafür/ daß weilten E. Excell. nicht unbewußt ist/ wie deraletchen Pässe nicht ultra contenta, weniger aber ad plane incogitata extendiret werden können/ Ihr die wahre Beschaffenheit der Sachen nicht wüßte referiret worden seyn &c.* Vid. Literas Magni Daniae Cancellarii Ahlefeldii *Diar. Eur. Cont. XXXIIX. f. 389. 390.* Finitum fuit Bellum cum exiguo Danorum fructu, Svedique ereptis Ditionibus omnibus rediti fuerunt, Pacificatione Lundenfi A. MDCLXXIX. de 26. Septemb. Und weil in dem zten und 6ten Articul des in Frankreich am 23. Aug. 2. Sept. auffgerichteten Tractats verabschiedet ist/ daß alle die jenigen Länder und Städte/ welche beyde Königl. Königl. Maj. Maj. in diesem Kriege einander abgenommen/ restituiret werden sollen/ als wol man solchen in allem nachkommen/ also daß Ihr. Ihr. Kön. Kön. Maj. Maj. alle Städte/ Festungen/ Länder und Dörfer/ so sie vor dem Kriege inne gehabt/ auch dero

dero Majestäten / vermöge der Rathschildischen / Coppenhagensischen und Westphälischen Friedens von Reichswegen zugehören / und von einem oder andern dero Majestäten in diesem Kriege occupirt und eingenommen worden / restituirt werden sollen. 6. Auch ist abgehandelt worden / daß die Städte / Dörfer / und Festungen / so man der Eron Schweden wieder einräumen hat / in solchem Stande / wie sie befindlich sind / restituirt werden sollen / und soll die Restitution solcher Städte / Inseln und Provinzen mit allen dazn gehörigen Dörfern / und wie es in erwähnten Tractat verabschiedet ist / auff nachfolgende Zeit erfolgen; Als nemlich / Helsingburg soll restituirt werden den 18. October / Landscron den 20. das Land Rügen den 22. Maarstrand / Uddewalde mit dem Bahusischen Lehn / wie auch Gorthland / Carlsburg und die Schwinger-Schanze aber alle zusammen den 31. obgedachten Monats / da die Dänische Garnisonen / so vorbenannte Festungen inne haben / abziehen / und solche auff obengezeichnete Termine denen Schwedischen hierzu verordneten und vollmächtigten Commandanten einräumen sollen. Art. V. & VI. Wismaria tantum Hypotheca loco, donec residua Contributionis soluta essent, relicta: Und weil die Länder und Städte / welche vermöge dieses Frieden-Schlusses vor der in dem Fränkös. Vergleich benahmten Zeit evacuirt werden / bleibets doch darbey / daß nichts desto weniger die bewilligten Contributiones bis zu dem Fränkös. Instrument veraccor-diren Restitutions-Termin bezahlen sollen / als nemlich Landscron / Helsingburg / Carlsburg und die Schwinger-Schanze bis den 29. Novemb. Wismar und die Insel Rügen den 6. Gorthland / Uddewalde und Maarstrand mit dem Bahuser-Lehn den 13. Decemb. St. V. So ist beliebt worden / daß Ihre Königl. Majest. von Dennemarc mitler Zeit bis zu völliger Zahlung solcher Contributionen Wismar zum Unterpand behalten solle; so bald aber solche Contributiones bezahlt / oder sichere und gnugsame Caution deswegen gestellet ist / versprechen Ihre Kön. Maj. von Dennemarc vorbenannte Stadt Wismar Ihrer Kön. Maj. von Schweden dem in Frankreich geschlossenen Tractat zu Folge unweigerlich und ohne Aufschalt zu restituiren / und darauff keine weitere Einwendung oder Præ-tension zu machen.

De rebus Moscoviticis quæ dici possunt, sequenti capite attingenda erunt.

Singularia Regum Svedia, quamq; in Confessionem Augustanam ipsos jurare oporteat, similiave supra exposita §.IV. Statui Regni tractando admoventur Senatores XLIV, quorum consilio in arduis Regni negotiis militiae legendar, Pacis concludendar, Belli indicendi, Indictionis instituendar res perficiuntur. Inter eos vero necessarii inseparabilesq; focii Consiliorum sunt I. *Archidapifer*, ut vulgo vocant. *Drocksetus*, h. vicarius iudex à voce Germanica *Drost*/ ac proinde fere idem quod veterum *Præfectus Prætorio*, cujus munus est leges custodire, Præsidem Summi Dicasterii Holmensis agere, Regemqve officii admonere, in eo comparandus cum Comite Palatino in Imperio Palatino Hungaria, Burggravio Bohemia, Magna Justitia Arragonia. 2. *Marschallus* Regni, qui dirigit militare consilium, & omnem curam militiae terrestris gerit, comparandus cum veterum Magistro militum. 3. *Archithalassius*, qui Leges nauticas custodit, utq; navibus bene sit, operam dat, Veluti Magister Dodecanisi in Imp. Turcico & olim in Imperio Constantinopolitano, Admiralius Angliæ &c. 4. *Cancellarius*, qui Legum normam dirigit. 5. *Thesaurarius*, qui redditus Regni quæqve ad Fiscum pertinent curat, veluti olim Comes Sacrarum Largitionum. Atq; hi durante minorennitate Regis cum vidua Regina, si quæ in vivis est, negotia Regni tractant & Subscriptionibus suis firmant: Quamquam non illi modo sed omnes Senatores in Transactione Polono-Svedica A. MDCLX. volente ita Regina Matre subscripserint. V. Sprenger. *Noticia R. Svedia*. Inter Viros Ministerio Regni conspicuos celebrandi Oxenstiernii, Königsmarckii, Brahei, Wrangelii, Wittebergii, Martefeldii, Duglassii &c. Quorum virtus, strenuaqve Rebus Svedicis navata opera in Historiis nostris seculi passim obvia est. *Benedictus Oxenstierna* Magnus Svedia Cancellarius tempore primi Belli Germanici, quiq; extera Svedorum negotia infelicissimum statum evexit tanta autoritate fuit, ut Rex Gallia singulari eum Legatione Protestantibus Imperii Principibus in Directorem rerum durante modo dicto Bello per Germaniam constituendum, eiq; Consiliarios adjungendos commendaverit. *Königsmarckii* gesta singulari eodemqve ornatissimo Panegyrico prosecutus fuit

Alex. Torquatus ed. Amstel.

MDCLXIII. fol.

CAP.

CAPUT VII.

DE

HISTORIA IMPERII RUSSICI.

I. Scriptores Rerum Russicarum.	ma, confirmatio, & consequentia.
II. Explicatio Despotici Russorum Imperii.	VI. Russorum negotia cum Suedis :
Pacta Teusfinsensia, Wiburgensia,
Stolbowensia, Cardisfensia.
III. Series Magnorum Ducum Russiae superioris ac praesentis seculi : De Czarii nomine.	VII. Negocia cum Tataris & Turcis :
Causa hodierni Belli Turcici.
IV. Pseudo-Demetriorum, qui Russiam initio hujus seculi afflixerunt, Historia; Similiae apud alias Nationes exempla.	VIII. Exterorum Principum cum Russis tentata amicitia.
V. Russorum cum Polonis negotia; Articulorum Andruskowsensium sum-	X. Russi Aera suam à condito mundo incipiunt, in juramento Crucem osculantur, aliad, eorum singularia.

I.

Rerum Moscoviticarum Scriptores varii prodierunt uno volumine Francofurti A. MDC. fol. cui simile est volumen de Russorum, Moscovitarum &c. Tartarorum Religione, Sacrificiis &c. Spiræ An. MDLXXII. in 4to Inter particulares Scriptores potissimum eminent Sigismundus Liber Baro ab Herberstein in cit. Scriptor. n. 2. Ab aliis Sigismundi Baronis, à Godofredo in notis ad L. 1. C. de Patr. qui fil. Sigismundi

Oooo 3

mundi Liberi nomine obscuriuscule citatus, quod mendum tamen in Francofurtana Editione Corporis Juris A. 1663. sublatum & verba Baronis ab Herberstein substituta. Olearius in Itinerariis Pers. Libris prioribus. Petr. Petrejus Chron. Rer. Moscovit. Cæteri sunt Paulus Jovius de Legatione Basilii M. Principis Moscoviæ ad Clementem VII. P. Romanum cit. Script. n. 3. Matthias à Michou Sarmatiæ P. II. Genealogiæ Magni Ducis Moscoviæ è Manuscriptis Annalibus Russicis excerpta Vid. in Script. n. 1. Paulus Oderborn Vita Johannis Basilidis ibidem n. 6. quem Germaniæ transcripsit Henricus Ritel Sagan. nfr; Reinholdus Heidenstein de Bello Moscovitico cum Stephano Rege Poloniæ ibid. n. 7. Apud Anglos melioris notæ Scriptor de Rebus Russicis præstat Giles seu Egidius Fletcher, de Orthographia Ruthenica habetur tractatus Adami Boboritz. De Regione Russorum videndus Possévinus in Moscovia, Johannes Faber de Moscovitarum religione cit. Script. Moscov. n. 3. quibus Epitomes instar accesserit Eduardus Brerewood In Scrutinio Religionum, & Hottingerius Topographiæ Ecclesiast. L. III. c. III.

II.

Imperium Russicum Despoticum esse, h. ut Russi se totos Imperatori sui subijciant, passim constat: Cujus fundamentum ab indole gentis petendum, quæ aliter quam absolute regi nascitur; Ita enim & Tacitus *Hist. IV. XVII.* solum Regibus orientem dicit, Urbes Regibus parere consuetas inducit *Florus L. II. c. XX. Confer. Part. I. c. IX. Selt. IV. §. III.* Speciales rationes in ignorantia literarum, unione Religionis & prohibitione peregrinationis fiunt. De quibus fusius *Thuanus L. XXI. ad A. M D LII.* Primo quidem quod omnes, qui ab illis in Religione dissentiant, etiam eos qui Romanam sequuntur, barbarorum loco habent, ac detestantur, propterea, Princeps qui subditis in hac opinione præit, quoties legatos externos in colloquium admittit, in pelvi aquam paratam habet, qua dimissis legatis statim manus, quasi eorum contagio pollutas, abluit. Deinde, quod ex sua Religionis institutis Moses eandem, quam DEO omnipotenti deferunt, fidem se Principi suo debere existimant, ut non minus constantiam eorum laudent, qui fidem ad extremum Principi servarint, quippe quos anima ex corporibus evolante, mox ad celestem vitam rapi credunt, quam discipulorum Christi, qui in singulari erga Servatorem fide ac pietate ad vitam usque finem perseverarunt. Eam vero opinionem Imperii

perii serueritate alunt Principes, qui suos cum externis commerciis promiscue agitare minime sinunt, nec ad externas nationes quonquam e suis commeari patiuntur, nisi quos in legationem mittunt, quibus tamen custodes apponunt, ut eis nisi custodibus presentibus cum quoquam colloqui liberum non sit, quo fit ut aliorum Principum humanitatem ignorantes nec libertatis gustata dulcedine presentia melioribus, cognita dubiis anteponan. Preterea hanc cautionem adhibent Principes, ut quos in legationem militiamq. mittunt, aut alii ejusmodi muneri prasciunt, eorum Charissima pignora, ut liberos & conjuges obsidum loco penes se retineant, in quos omnia ex- quisitorum suppliciorum exempla edunt, siquid deliquerint. Sic Generosus quisque quo libertatis appetentior, aut injuriæ minus patiens, Religione, s. metu pœnæ ac suorum periculo admonitus in officio continetur.

III.

Familiam Ducalem superiori tempore illustrant *Johannes Basilides*, s. *Ivan B. siowitz Grotzdyn*, qui universæ Russiæ Principem se primus appellavit, Magni nomen ob id fortitus, quicq. Tatarorum jugum à quibus Majores ipsius jus & inaugurationem totis CC. & amplius annis petierant, instinctu conjugis *Sophiæ* excussit mortuus A. MCCCXCII.

Filius & successor *Basilus* *Sophiæ* filius, & ante Imperium *Gabriel* vocatus, *Smolencensem* Principatum & quicquid *Siberensis* ditionis su- pererat Imperio adjecit, ac *Czarii* titulum primus assumpsit, quod Regem quidem sonare dicunt, cum & Regem *Davidem* in *Czarem* vocent; Suspicione tamen non caret, quin ad imitationem *Cæsarei* nominis eum affectaverit, quia & *Aquilam*, quæ insigne Imperii, insignibus suis inferri passus fuit. *Barons ab Herberstein* de *Czarii* nomine verba hæc sunt de *Reb. Moscoviticis* p. II. § 12. *Czar* *Ruthenica* Lingvâ Regem signifi- cat: Cum autem communi *Slavonica* Lingvâ apud *Polonos*, *Bohemos* & alios omnes sumpta quadam consonantia ab ultima & eâ gravi quidem Syllaba *Czar* Imperator seu *Cæsar* intelligatur: Unde omnes qui *Ruthenicum* idioma seu lite- ras callent, item *Bohemi*, *Poloni* atq. etiam *Slavi* Regno *Hungarico* subditi alio nomine Regem appellant, nempe *Krall*, alii *Kyrall*, alii *Koroll*: *Czar* autem solum *Cæsarem* seu Imperatorem dici existimant: Unde factum, ut *Ruthe- ni* interpretes audientes Principem suum ab exteris nationibus sic appel- lari, ceperint & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenq. *Czar* di- gnus

gnius esse quam Regis, (licet idem significet) existiment. Caterum si evolvamus omnes eorum Historias, atq; Sacram Scripturam, ubiq; Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kassar reperies. Conf. Notic. Dignit. Dissert. i. cap. II. §. I.

Hunc secutus *Johnnnas Basilides s. Basilowitz*, qui astum, industriam & severam disciplinam in propagando imperio ad majorum artes adjecit. Casanenſe & Astracenſe Regnum in potestatem redegit, ac fere omni Mari Caspio ſui juris factio imperium in Perſiam uſq; protulit, multis aliis præclare, non tamen ſine crudelitatis infamia geſtis. *Thuan. L. XXI. An. MDLIX.* Cui in primis addendus citatus *Oderborn.* Aula ejus peculiariter deſcripta à *Philippo Perniſſen Legato Imp. Maximiliani II. in Honorii Praxi Prudentiæ Politicæ p. I. pag. 280.* Jovius tamen Chriſtianæ Religionis cultorem egregium prædicat. *Hiſt. L. I.* Et potuiſſe ſibi imperare paruit exemplo Legati Elizabethæ Reginæ Angliæ Hieronymi Bovves, qui juſſus coram eo Caput aperire cum comminatione pilei ipſi clavis affigendi, nihilominus illo tecto perſtitit, cauſatus nihil ea de re à Regina ſua ſibi injectum; Et cum Archangelo jam ſolveret, offerrentq; ipſi Miniſtri Regii Munera pellicea, more Ruſſiæ ſolito, ille non paſſus navem ſuam accedere, eos ſtricto gladio pepulit proteſtatus, nec ſe, multo minus Reginam ſuam pellibus ejusmodi felinis indigere: *Bedürffe keiner ſolchen Kaſen-Gelle.* Quæ omnia Baſilius miratus viri confidentiam placide tulit. *Vid. Jac. Howoll. App. ad Diſſ. de Prærog. Angl. Diſſ. de Legat. pag. 214.* Sed hujus cauſa ex amore in Angliæ Reginam ac nationem pependit, quæ uſum commerciorum per mare Album ipſum primo docuerat. *V. P. I. c. III. S. III. §. 1.* Lopatiſcum quoque utut nuncium Belli Polonici à Stephano Rege miſſum humaniter excipere viſus eſt, juſſitque in hoſpitiū duci ac diligenter quidem cuſtodiri, ſed ita ut omnes ei debiti perſonæ ipſius honores haberentur, & ſimul ad comæatum neceſſaria omnia præberentur. *P. Oderborn. L. III. de Vit. ejus.* Ad characterem perſonæ ejus pertinet, ipſum ad omnem fortuitæ vocis jactum effuſe riſiſſe, quod homines ſapientes vehementiſſime admirabantur. *Oderborn. p. 316.* Germanos primo ita amare ſolitus fuit, ut non tantum arcana rerum & Reip. adminiſtrationem magna ex parte cum illis communicarit, ſed adeo etiam ſtudioſe illos dignitate & muneribus ornarit, ut Magnatibus ſuis vehementer exterorum hominum fortunæ invi-

invidentibus respondebat : *Germanos omnino istis muneribus & dignitate esse perornandos , quos cognovisset militaribus disciplinis liberaliter eruditos , & Ministros Principum valde elegantes , nec esse vaccarum custodes , ut Bojarii Moschici , qui moribus pessimis & corruptisimis in Aulam advocare consuevissent .* Oderborn. pag. 319. Sed intempestivo quorundam è Russia abitu factum , ut postea durius in eos consuluerit. Exterorum quoque Principum amicitiam ad tuendam nominis sui dignitatem ambitionissime quæsit. Nam & Maximilianum II. Cæsarem in favorem sui sollicitavit , & Persarum Reges Schach-Tamam & Mahometem Hoda-bandum beneficiis obsequiisque devinctos habuit. Britannicæ autem Reginæ adeo impense favit , ut & cum illius Legato in intimam familiaritatem recepto , arcana rerum liberali fiducia communicaret & magna ex parte consilii ejus regeretur. *Oderborn. p. 317.* Obiit A. MD LXXXIV. Ætatis LVI.

Excepit ipsum filius *Fedor seu Theodorus A.* Ætatis XXII. Princeps sedati ingenii , & de quo Russi optima quæque sibi promittebant. At secuta tempora ipsum huic oneri imparem campanisq; pulsandis potius quam Regimini tractando aptum fuisse manifestarunt , quo abjecto exercitii genere ante & post congregationes sacras impense delectatum fuisse testis est *Salom. Henning. Chron. Livon. & ex eo Olear. Itin. L. III. c. XI.* Obiit improles. A. MDXCVII.

Succesit *Borislav Gudenovv*, seu *Hodunus* , ut à Lubiensio vocatur *Opp. f. 28.* Rerum summæ jam sub Theodoro admotus , occasione Sororis quam Theodorus duxerat ; volens ne an invitus , & procurata morte Demetrii Fratris Theodori natu minoris ex *Petrejo, Oleario* aliisve Scripto-ribus Rerum Russicarum dijudicandum. Russiam non sine prudentiæ laude , paceque cum vicinis Principibus stabilita gubernavit usque ad A. MDCV. quo motus primi Pseudo-Demetrii cœperunt , quove accepto à Demetrii studiosis veneno extinctus obiit.

Hinc post varias Pseudo-Demetriorum factiones , & *Basilium Zusium* , qui medio tempore Magnus Dux creatus fuerat , in Monasterium detrusum , electos deinde Vladislaum Principem Poloniae , mox Carolum Philippum Gustavi Adolphi Svedicæ Regis Fratrem , sed rejectos iterum , A. MD CXIII. *Michael Federowitz* , è Familia Johannis Basilidis Dux constitutus , Princeps Pietate , Pacis amore ac clementia

celebris, cuius geminum Russia à plurimis retro annis non vidisse creditur, Parentem, qui Patriarcharum usq; ad A. MDCXXXIII. gesit, obsequiosissime semper coluit, & in solenni Legatorum exceptione alijsq; ejusmodi publicis actibus ad dextram collocavit. Mortuo A. MDCXLV. Successorem habuit filium *Alexium Michalowitz*, qui Bello Svedico in Livonia gesto, pactis arctioribus cum Polonis, ac ultimum Bello Turcico inclaruit. Motam etiam in remotioribus Russiae partibus Regno Casanenfi & Astracanensi à Redzinio quodam rebellionem sustinuit, sed nec diuturnam, nec magno cum periculo Status Publici; Et Redzinus posthac simul complicibus suis penas moliminum horum dedit. Obiit A. MDCLXXVI. Regnumq; Filio *Theodoro Alexowitz* reliquit.

IV.

De *Pseudo-Demetriorum* sibi invicem succedentium factionibus V. *Olear. in Vincrar. & Petrejum in Chron.* duraruntq; ab A. MDCV. ad A. MDCXIII. quo Michael Federovitz Dux constitutus fuit: polonis interjecto tempore pro Demetriis quibuscunq; Svedis pro Zuskio, maxime tamen commodis propriis pugnantibus. Occasio sumpta fuerat à Demetrio Joh. Basilidis filio secundo-genito, fratre Theodori, quem Borislaus Gudenovv. Imperii potiundi causa clanculum interfici curasse creditur, cujus administrationem jam vivente Theodoro susceperat. Hujus igitur personam primo *Grisca* seu *Gregorius Trepeja*, seu *Otr. povicius*, uti *Lutinski* vocat *Opp. f. 28.* Monachus è cœnobio Trinouka, & Otrepii Bojari cujusdam ex oppido Galitz filius mentiri cepit & studiis Principis Lithuaniae Adami Wisnovicki ac Palatini Sendomiriensis Georgii Mnizzek adjunctus res suas eo usque promovit, ut ab omnibus pro vero Demetrio eoqve herede Imperii Russici susceptus publice coronatus fuerit A. MDCV. d. XXIX. Jun. Sed quia peregrinos ac in specie Polonos magno numero Russia induxerat, uxorem etiam è Polonia duxerat, Religionem Catholicam in Russia stabilire meditatus fuerat, à moribus Russicis insuper, quorum servandorum Russi tenacissimi, alienus erat; Russi in suspicionem fraudis ab eo admittæ auspiciis unius è Proceribus Basilii Zuskii venerunt, & mox Imperio pariter ac vita una cum Polonis plerisq; quos secum habebat exuerunt, quod factum ultimis diebus nuptiarum An. MDCVI. Mens. Majo cum Maria Mniskovna Palatini Sendomiriensis filia celebratarum.

II. Statim vero à tumultu invaluit rumor, Demetrium Ducem vivum

vum, licet faucium effugisse, prodiiitq; iterum Demetrius sive idem sive alius quidam nomine ejus assumpto, qui à Polonis adjutus Zuskio recens constituto Magno Duci non parum molestia creavit, acceptis in fidem plerisq; Russia provinciis & obsessa ipsa Moscovia. Nec aliud præsidium supererat Zuskii militia, nisi ut à Rege Svedia Carolo acceptis auxiliis Demetrium distineret; Cui accessit defectus Provinciarum non Paucarum gravioribus tributis exacerbatarum paulo post secutus, discordiaq; mutua exercitum ipsius non parum turbantes.

III. Obiit tandem prope Colugam confectus à Tatarico quodam Muria reliquitque filium posthumum itidem Demetrium dictum in cujus fidem Colugenses ac vicini jurarunt; Et ut mater ejus jura filii tanto acrius prosequeretur, nupsit Polono cuidem Joh. Zaraski, qui etiam Belli impetum aliquandiu sustinuit, sed captus biennio post à Michaelis Federovvitz exercitu palo infixus fuit, Uxor vero & Pseudo-Demetrius Junior perpetuo carceri addicti obierunt.

IV. Surrexit & quartus Pseudo-Demetrius Scriba publicus Moscovienfis, & Novogardiam aliosq; vicinos tractus Russicos in partes suas pertraxit, sollicito etiam in auxilium Rege Svedia. Sed cum insolentissime se gereret, à suis captus & Moscoviam abductus ad Aulae portam catenarum alligatus, & publicum ludibrium aliquandiu passus tandem à Michaelis suspensio adjudicatus fuit. Moræ quidem & sub Alexio Michalovvitz posthac à quodam Pseudo-Zuskio, qui se Basilii Zuskii filium gerebat querelæ nonnullæ, sed minoris momenti, nec in Russia adeo, quam exteris Regionibus, quarum plerisque in Europa pererravit, captus tandem rogatu Alexii in Holfatia & Moscoviam abducto mendacia sua A. MDCLIII. capitali supplicio luit. Similes IV. Pseudo-Sebastianos numeravit Portugallia, cum verus Rex Sebastianus. A. MDLXXXIX. in Africa occubisset, & Philippus II. Rex Hispaniæ cum competitoribus suis nomine Regni controversaretur. De quibus vide Chiffletium in *Tennurio expenso* c. IIX. & IX. & præc. c. II. §. V. Iisdemque casibus An. MCCCLXIIIX. involuta fuit Marchia nostra, à Pseudo-Waldemaro infestata. Inter Veteres Pseudo-Philippum habuit Andrisum quendam, hominem mercenarium Macedonia, qui devicto Perseo ultimo Macedonum Rege, Romanis molestias facessivit: Cambyse mortuo in Persia regnavit aliquandiu Oropastes Magnus, Mergin se simulans: Turcas Pseudo-Mustaphæ turbarunt: Pseudo-

Agrippa sub Tiberio Romanos: Pseudo-Balduinus Belgas, & alios alii. V. *Zevecotium in Florum L. II. c. XIV.* Ne quid dicamus de suspectis nostro tempore personis, *Padre Ottomanno ac Mahomed Bei, seu Johanne Michaele Cigala*, & qui An. MDCLXVI. se speratum Judæorum Mesiam mentitus fuit *Sabatai Servi* quorum Vita Anglice ac Germanice prostat cum Inscriptione: *Historia de tribus hujus seculi famosis Impostoribus.*

V.

Negotia quæ Russi cum Polonis habent ob Livoniam, Poloniam Ducatum deniq; Smolensko & Severiæ ferme gesta fuerunt, quos illi Polonis sub Sigismundo, Sigismundo Augusto & Henrico ademerunt. V. Sermonem Joh. Basilidis hac de re ap. *Oderborn. L. III.* Resque variis Bellis sub Stephano, ac Successoribus Regibus Poloniæ agitata fuit, quorum ultimo tandem finis alluxit pactis A. MDCLXVII. tredecim annorum induciis his fere conditionibus: Ut Polonis cederentur Duneburgum, Polock & Wietepskia, ut & Livoniæ partes; Russi contra retinerent Ducatum Smolencensem, Severiensem & Ukreinam trans Boristhenem, Kioviæ post biennium Polonis redderent, Cosacorum Insulas vero utrique defenderent, & sese invicem mutuis auxiliis juvarent; V. Articulos hosce in *App. ad Cont. XV. Diar. Eur.* Qui tamen vitiosa interpretatione non carent. Idemque A. MDCLXX. d. VII. Martii denuo confirmati fuerunt hoc tenore: Das ob gleich beyderseits abgeschickte gevollmächtige Gesandten sich allhier in Andreßkow eusserst bemühet haben in unterschiedlichen Conferentien eine ewige Verbündnuß und Freundschaft zwischen beyderseits Majestäten auffzurichten / jedoch hat solches wegen eingefallenen unterschiedlichen Verhinderungen nicht können werckstellig gemacht werden. Damit aber gleichwohl der gangen Welt beyderseits Maj. zum Frieden geneigter Wille und Begierde klärllich erhellet / so haben dero gevollmächtige Gesandten das jenige / was zu Beträffung der vorhin beschwornen Tractaten Anno 1667. dienlich seyn kan hiermit auffsetzen und annehmen wollen.

1. Die An. 1667. in Andreßkou auffgerichtete Pacta sollen bey ihren völligen Kräfften in allen Punkten, Clausulen und Paragraphis ohne Abnehmung / oder auch verkehrte Außdeutung / biß zum Außgang der darinnen enthaltenen Jahre gehandhabet werden und confirmiret bleiben.

2. Die einmahl auffgerichtete und von den Gesandten beschworene / auch von beyderseits Majestäten ratificirte Vereinbahrung der Waffen / oder

oder Conjunctio Armorum, sol auch unverbrüchlich biß zum Verlauffe der obigen Jahre observiret werden.

3. Und damit selbige Conjunctio in keinen Zweifel gezogen werde / sollen beyderseits Majestäten durch ihre Abgesandte / innerhalb 6. Monaten / durch einen End selbige bekräftigen / und der Gewohnheit nach durch einige vorgängige Courier solcher Abgesandten Ankunfft notificiren lassen / und wann die Gesandten auff einen darzu assignirten Gränz-Platz kommen / sollen solche Ratificationes ausgewechselt werden.

4. Was das jenige / so zu den Andreskowischen Tractaten gehörig ist / und auff Commission nicht hat abgehandelt werden können / belangee / dasselbe sol bey der fünfftigen Ratification zu einer Endschafft / wo möglich in zwey Conferenzen / gebracht werden / da man zugleich auch abreden soll: Wie man auffß Beste die Ukraine von der Türkischen Protection abziehen / die muthwillige Cosacken zum Gehorsam bringen / und also beyderseits Majestäten Länder in Ruhe wieder setzen könne.

VI.

Cum Svedis ob partes Livoniæ & Ducatum Novogardensem controversatum fuit, Svedi tamen potiores partes plerumq; tulerunt; Ademptaq; Magno Duci A. MDCXI. ipsa Magna Novogardia, aliaq; magni momenti oppida. Transactiones nostro tempore propiores inter ipsos fuerunt: I. *Teusfinensis* A. MDCXCV. inita inter Carolum IX. & Theodorum Ivanovitz. II. *Wiburgensis* A. MDCIX. inter Carolum IX. & Basil. Zuscium, qva Svedis pro opere adversus Pseudo-Demetrios & Polonos præstanda Kexholmia cum adjacenti territorio tradita. III. *Stolbovensis*, à pago Stolbovva inter Legudam & Tiffinam sito, inita A. MDCXVII. qva Svedis concessæ Urbes & Castella Ivanogrodia, Jama, Coporia, & Nöteburgum; Magna Novogardia autem aliæq; urbes Russis redditæ. Vid. Articulos in *Petr. Chronic. Part. II. p. 489. & seqq.* Ingria tamen secuto tempore incolis suis nudata, qvi cum præpositis Ministris Sacris ad Evangelicam Religionem se perducendos viderent, amore veteris suæ Religionis Græcæ sedem migrarunt, eamq; in Russia fixerunt, consilio quidem Patriarchæ & Episcoporum Russiæ, indultu vero ipsius Czarii; Quod ille tamen posthac missis ad Svediæ Reginam Legatis excusare conatus fuit. Dn. IV. *Cardisensis* An. MDCXXI. inita, cujus summam Vid. in *Diar. Eur. Cont. VI. p. 166. Ut: 2.* So Beyder Potentaten Titul nach vorigem Gebrauch ungerin-

geret bleiben / wie auch / was so wohl der eine als der andere hinfüro an
Ländern auff seine Seite gewinnen kan freyständig zu gebrauchen. 3. Raume
S. Saar. Maj. alle eingenommene Städte und Vestungen in Lifland wieder
ein. 4. Den 6. Augusti dieses Jahres sollen alle Vestungen in Lifland
geräumt / ausgenommen das Schloß Marienburg / welches 14. Tage
nach Ueberlieferung der Ratificationen oder Unterschriften soll abgerre-
ten werden. 5. Sollen die Lifländische Unterthanen gehalten seyn alle Rus-
sische Getreid und Plunderwerck biß an die Russische Gränze zu führen / dar-
gegen soll S. Saar. Maj. bedacht seyn / in allen Vestungen die Säcke /
Kraut und Loth / Blocken / Kirchen. Schmuck / Schriften und Bücher /
in selbigem Zustand / wie sie bey geschעהer Eroberung gewesen / ingleich-
chem auch zu Unterhaltung der Vestungen 10000. Tonnen Roggen und
5000. Tonnen Gersten zurück zu lassen. 6. Soll eine Grenz. Gesandtschafft
gegen den 2. Aprill des 1662sten Jahres angestellt werden / umb allen Zwie-
spalt wegen der Gränze in Richtigkeit zu setzen. 29. Es verbleiben die Zeu-
sinische / Wyburgische / Stalbewische Verträge / wie auch der Wallisarsche
Stillstand bey ihrer vollkommen Krafft / ausgenommen was in diesem aus-
drücklich verändert und sonst verabredet worden.

VII.

Negotia Tatarica ex antiquo Tatarorum in Russos odio proficiscun-
tur. Quia enim Russi olim non tantum Tatarorum Tributarii fuerunt,
sed etiam Tatarorum arbitrio Russis ambientibus singuli Principat9 de-
lati fuerunt, illi servitutis talis eorum memores, hi libertatis posthac ac-
quisita tenaces, mutuis molestiis se invicem impetere non desinunt: Cu-
jus rei exempla quotidiana praesenti Bello Turcico etiam nunc apparent.
Initium Libertatis hujus a Russis sub Johanne Basilide majori auspiciis
conjugis ejus sumptum, qui cum felicissimus esset, adeo ut Stephanus
Moldaviae Waivvoda de eo dicere soletet: *Illum domi sedendo & dormitan-
do imperium suum augere, se vero pugnando quotidie vix limites defendere posse:*
Reges Casani etiam ex arbitrio suo constitueret, Tataros tamen tantope-
be adhuc veneratus fuit, ut advenientibus ipsorum Oratoribus extra ur-
bem obviam procederet, eosq; sedentes stans audiret: *Quam rem uxor e-
jus, Graeca tam graviter tulit, ut quotidie diceret, se Tartarorum servo nupsisse; At-
que ideo hanc servilem consuetudinem, ut aliquando abjiceret marito persuasi, ut
agritudinem Tartaris advenientibus simularet. Erat quoq; in castro Moscovia
domus in qua habitabant Tartari, ut omnia quae Moscovia agerentur,*
inte-

*intelligerent : Quod cum ferre uxor pariter non posset, certos Oratores instituit, munera ampla Regina Tartarorum mitti supplicando ut eam sibi domum concederet donaretq; Visione etenim Divina commonitam, Templum se eo loci edificaturam : Itatamen, ut aliam domum Tartaris se assignaturam polliceretur. Con- sentit hoc Regina, diruitur domus, templum eo loco extruitur : Sic castro ejecti Tartari domum aliam nec viventibus adhuc nec mortuis Ducibus consequi po- tuerunt. Bar. ab Herberst. de Reb. Mosc. fol. 8. Turcica negocia antehac Tartarorum causa ferme gesta. Quos Turca modis omnibus iuvat, qui- que nisi Turca eos subsidio sublevasset, jam exterminati fuissent: Deinde cum Turca ante annos octoginta admodum fluvium Tanaim in Wolch- dam deducere conaretur, copias suas ita per mare Caspium in Persiam educturus, Russi delero ingenti ejus exercitu molimen hoc intervertere studuerunt : Quod opus tamen posthac nihilo secius perfectum fuit & nomen *Fosse Camoutz* abstulit: De quo V. Part. l. c. III. s. IV. §. XIII. Quam indigne Borislaus Gudenovv Legatos Turcicos habuerit tradit *Petr. P. II. p. 282.* Belli Turcici ab Alexio suscepti & ab hodierno Czario continuati Causa Svasoria videntur fuisse 1. vetus Consilium Turcam longius a se dimovendi. 2. Spes occupanda Ukraina : Quo fine & Ale- xius Czarius A. MDCLXXV. Nobilitatem in Volhinia ad recipiendam protectionem suam invitavit. Sicque primo tanquam auxiliaris Regis Poloniae se Bello accinxit, posita quidem hac in primis conditione, ne Po- loni sine ipso cum Turca pacem facerent: At his nihilominus pacem a Turcis oblatam suscipientibus, idem suo nomine continuavit praeliusq; aliquot non infelicibus sustinuit.*

VIII.

Exteros Proceres Imp. Russicorum amicitiam quaesivisse non uno exemplo patuit, reb9 tamen raro ex voto fluentib9: Cuj9 ratio ex eo for- san, quia exterorum consortio nec dum satis asserti sunt. Sic *Magnus Dux* Holsatiae *Friderici II.* Daniae Regis Frater circa A. MDLXIX. Johan. Basili- dis studiis exceptus, ex ejus fratre neptem duxit, simul Livoniae Regis Ti- tulo ab eo donatus; Sed hac in re cum successu sperato excideret, ab eodẽ bonis omnib9 multatus gratiam Regis Poloniae exorare coactus fuit, sub quo redditibus aliquibus e Curlandia auctus vitam finit. Fine praecedentis seculi Borislaus Gudenovv Gustavum Erii XIV. Regis Svediae filium Thorunio evocari curavit, exceptumq; magnifice toto fere bieñio gratia

non parva complexus fuit; Sed iussus Religionem Russicam assumere cum renuisset, odium Ducis incurrit, quod & Pseudo-Demetrius primus ac Zuskus in eum continuarent, adeo ut velut in captivitate vitam misere finire oportuerit A. MDCVII. Johannem Regis Daniæ Christiani IV. Fratrem, qui A. MD CII. eo venerat ducturus filiam Borislai Axiniam Borissavam, honorificentius quidem exceperunt, sed ille vix elapsis sex hebdomadibus in Regia Moscoviæ obiit. Denique Christianus IV. iterum A. MDCXLIII. ut Russos in societatem suam contra Svedos alliceret, ab ea parte commoveret, Bellum contra eos pro vindicandis locis Russiæ ab ipsis usurpatis, affinitatem Magni Ducis Michaelis Federovitz ambivit, misitque filium naturalem Waldemarum, ut filiam Ducis in uxorem duceret; Sed irritò eventu, cum Russi iterum inter conditiones matrimonii contentius exigere, ut Waldemarum Religionem Russicam amplecteretur, quam cum abnueret, in custodiam datus fuit. Demum tamen opera Stephani Stepkovvski Castellani Braclaviensis Legati Vladislai Regis ad Magnum Duce A. MDCXLV. fuit liberatus ac dimissus à novo Duce Alexio Michalovitz Michaelis filio, donis magni precii etiam honoratus, ut aboleretur detentionis suæ injuria. *Piasec. Chron. pag. 521.*

IX.

Æra Russorum non Nativitatis Christi, sed conditi Mundi est; Nec nostrâ, sed Orientalis Ecclesiæ computatione instituta. Itaque in negociis cum exteris utraqve adhiberi solet; Veluti in transactione Andraskovensi inter Polonos & Russos: Soll dieser Friede dreyzehn nach einander folgende Jahre zu rechnen von der Gebuhr Christi 1667. und von der Erschaffung der Welt 7175. den Monat Junii bis zu dem Jahr von der Gebuhr Christi 1608. und der Erschaffung der Welt / 7158. selbigen Monat wären &c. Nec à prima Januarii, sed Septembris Annum auspiciantur, quia mundum tunc conditum autumant: Quod quibus ritibus in Aula Russica fiat, expositum ab *Olear. rin. L. I. c. II.* & recentissime An. MDC LXXIX. à Cl. Continuatore Relationum Historiarum Lipsiensium, cujus verba honoris causa huc transferimus. Der Auszug nach Zöwitsen / wohin Sr. Maj. Dero Jährlichen Gottesdienst daselbst zu pflegen sich erhob / geschah gleichfalls mit überaus grosser Pracht und Herrlichkeit. Voraus giengen den Weg zu bahnen eine Compagnie Knechte / so man daselbst Sanktes nennen / alle wohl bekleidet / deren jeder einen Besen unter den Armen

Armen eruge / den Weg darmit zu bahnen / darnach zog die Leib - Compagnie / in sehr guter Ordnung und Rüstung. Diesen folgten in die 100. sehr rare Handpferde / mit ungemein köstlich verbrehnten Sätteln und Decken / hatten umb die Beine güldene Fußbänder / und neben den Sätteln an der rechten Hand lange Schwerdter / derer Scheiden mit Silber und Gold / und viel derselben mit Türckischen und andern Edelgesteinen besetzt waren / jedwedes Pferd ward durch zwey wohlbekleidete Knechte geführt / welche an jeder Seiten ein Seiden - Band hatten / so an dem Zaum des Pferdes fest gemacht / worbey sie die Pferde leiteten. Nach diese folgte eine von Sr. Czarischen Maj. Leib - Carossen / mit Dero Wapen gezieret / köstlich ausgeschnitten / und verguldet / ward von 6. schönen Pferden / so Federbüsche auff den Köpfen hatten / ledig gezogen. Darauff folgten viel grosse Herren / und zwar in solcher Menge / daß man sie im Vorbeygehen nicht alle zählen kunte / waren sämmtlich mit kostbaren langen Röcken und mit Perlen sehr reich besetzten Mützen angethan / Sr. Czarische Maj. selbst ritten auff einem muthigen schönem Pferde / und glänzere allenthalben von Diamanten / Gold und andern köstlichen Schmucke. Eruditionis Divinæ humanæque negligentis sunt, unde nec disputare nec Sermones sacros facere fas est; Exempla Vid. apud Olear. L.III. c. XXI. & XXV. Jus suum A.MDCXLVII. singulari volumine, quod Soborna Illofenia vocant, comprehendi curarunt, juxta quod sententias ferri oportet. Olear. Lib. III. cap. XX. Osculatio Crucis solennis ritus confirmandi juramenti est, rarior quidem, nam & qui iuste jurant in causis privatis, apud illos despectui sunt; Attamen in pactis aliisque negociis publicis adhibitus, idque ex antiquissimo more Ecclesiastico, quo crucem amplexi per sancta Evangelica jurare solebant. Ita Sigebertus ad A. DLII. scribit, Pelagium in simulatum mortis Vigiliis Papæ tenentem Sancta Evangelia & crucem publice satisfecisse; Et addit Anastasius in eodem, ipsum Evangelium & crucem supra caput extulisse & tenuisse, qui mos tamen sensim exolevit; Unde solum quatuor Sanctorum Evangeliorum mentio fit Nov. II. circa finem. Ritus Osculationis talis ab ipso M. Duce Michaelē Federowitz in confirmationem Articulorum Stolbovvenium peracta habet, Petr. p. 11. p. 522. Nach dem die Gesandten ihre Niederlegung gethan / und des Groß - Fürsten Cansler seine Oratio vorbrachte / und die Kreuzküssungs - Schrift öffentlich gelesen / und dieselbe in einer güldenen Schüssel auff ein Bild / unter einem Creutz / so

von Gold und Edelgesteinen gemacht / gelegt gehabt: Wie auch nach dem der Groß-Fürst selber kürzlich seine Rede stehend beschloffen / nemlich das laut dem auffgerichteten Friedens-Vertrag er alles aufrichtig halten wolte / und sich desgleichen von dem Rönig versehen / da zeigte er sein Haupt und ließ die zweien vornehmsten Fürsten des Reichs Fedor Ivvanovvitz Mstislouski die Krone von seinem Haupt / und Ivvan Michalovv. Worotinski den Stab oder Scepter nehmen / der Cansler ermahnete die Gesandten / daß sie mit Fleiß darauff sehen sollten / wie der Groß-Fürst das Creuz küßte / und trat der Groß-Fürst von seinem Stul einen Schritt fort / legte sein Angesicht auff das Creuz / und küßte darnach dasselbige / wie es sich an sehen ließ / mit sonderlicher devotion. Nach Verrichtung dieses / sagte der Groß-Fürst selber zu den Gesandten: Nun habt ihr gesehen / daß wir das Creuz geküßt haben / umb alles zu halten / was zwischen uns grossen Herren Zaarn und Groß-Fürsten Michael Federevitz aller Reussen Samodais / und vieler Herrschaften / Herren und Überwinder und unserm vielgeliebten Bruder / euern Herrn dem Großmächtigen Rönig Gustavo Adolpho in Schweden in dem auffgerichteten Contract beschloffen worden: Und ließ sich damit die Krone wieder aufsetzen / wie auch den Stab in die Hand geben. *Inter Czarii singularia est, nullas ab ipso literas, pacta vel contractus subscriptione nominis, sed præfixo solum insigni Imperii firmari: Unde vana fuit exceptio Pseudo-Zufcii in Aula Gottorpiensi, quia ministros è Russia ipsius causa missos in suspicionem adducere voluit, quia literas subscriptione carentes haberent. Apud Subditos singulare, quod in subscriptionibus ad Principem nomine suo non nisi in Diminutivo utantur, ut Petrus, Petruske &c. Salis & Panis oblatio peculiare humilitatis eorundem erga Principes signum est: Quo honore primum pariter ac secundum Pseudo-Demetrium affectum idem Petrejus tradit: Kamen aus der Stadt zu ihm und brachten ihm viel köstliche Gaben &c. nebenst Salz und Brod / wie bey Ihnen die Gewohnheit ist / welches die Reussen für den höchsten Dienst und größte Ehrerbietung halten. Chronp. II. p. 1. Confer. p. 429. Eodem modo Plescovenses crudelitatem Joh. Basilidis mitgasse docet p. 130. Talisque fere Terra & Aqua oblatio apud Persarum Reges recepta. Vid. Herodotum, Justinum aliosque veteres.*

CAPUT VIII.

DE

REGNO POLONIÆ.

- I. Directorium Scriptorum Polonicorum
- II. Periodi Regni Polonici: An Polonia sub Miecislao demum Religionem Christianam amplexa sit? Regius Titulus Poleslao Chobrio ab Ottone Imp. collatus: An Polonia fuerit Tributaria Imperio? An Sedi Romana? Regius Titulus in Polonia iterum omisus, atque rursus receptus. Abdicatio Joh. Casimiri: Vita ac Familia Michaelis.
- III. Regum Polonia singularia: Succedunt Electionis jure; Itamen, ut ratio habeatur Sangvinis Regi: De tempore ac modo Electionis varia: Legis de Piaso in Regem non assumendo consideratio: Jura Regum.
- IV. Lithuania, Borussia, Livonia Regni Polonia adjecta; Borussia Ducalis iterum exempta: Pretensiones in Silesiam: Jurisdictionis Polonica versus Orientem amplitudo.
- V. Negocia Polonorum cum Tartaris; Donativa ipsis à Polonis missa: Polonos in Daniam penetrasse: Negocia Austriaca, Hungarica.
- VI. Motus Cosacorum.
- VII. Motus Confederatorum & Lubomirsciani.
- VIII. Jura Nobilium, Rokos, Jus Polonicum, Tribunalia, Homicidiorum in Veteri Jure Polonico vilipendum.

I.

Scriptores de rebus Polonicis sunt: *Corpus Historia Polonica* editum à Johanne Pistorio Tom. III. *Augustinus Gudicanus in Chorographia Polonia* in Append. ad Thulden. Part. IV. n. I. *Johannes Ludovicus Decius de Vetustatibus Polonorum*, qui & de *Jagellonum Familia* scriptum consignavit. *Martinus Cromerus*, Episcopus Varmienfis de *situ & Repub. Regni Polonici*, idem de *Origine & rebus gestis Polonorum libris XXX*. *Matthias à Michou, de Sarmatia Asiana & Europaea Libris II.* Idem que in *Chronicis Polonia* à prima propagatione & ortu Polonorum usque ad annum MDIV, quem *Cromerus* in plerisque sequitur, nisi quod compatori Stilo utatur; *Alexander Gvagninus* in descriptione Sarmatiae Europae: Idem in *Compendio Chronicorum Poloniae*, *Salomon Neugebauerus* in *Historia rerum Polonicarum* *Joachimus Passorius* in *Floro Polonico*, *Johannes Herbutus* in *Chronico Poloniae*, *Vincentius Cadlubus* in *compendio rerum Polonicarum*, sed quem adnotasse potius res Polonorum, quam descripsisse indicat *Johannes Herbutus praefatione in Chronicon suum*, *Simon Starovolsky de Scriptoribus Illustribus Poloniae*, item de Bellatoribus Sarmatiae, item de Rep. Poloniae, *Thomas Dresnerus* in *Colatione Juris Polonici & Romani*, item *Institutionibus Juris Polonici*, item *Centuria Legum Polonicarum & Gallicarum*. *Statuta Regni Poloniae* edidit ante dictus *Job. Herbutus à Fulstin*: *Simon Okolski* scripsit Tomos III. Orbis Polonici, in quo antiqua Sarmatarum arma gentilitia describuntur, cui similia sunt quae congefferunt *Matth. Schrot*, *Barth. Patroccius* & *Andr. Vargocius*, *Regensvolsky* scripsit *Systema Historico-Chronologicum Ecclesiarum* per provincias varias praecipue Poloniae, Bohemiae, Lithuaniae &c. quo continetur *Historia Ecclesiastica à Christi & Apostolorum tempore ad A. MDCL.* *Chronicon Rerum temporis nostri* proprium usque ad An. MDCXL. exhibet *Piascius* in *Chronicis* suis de rebus initio hujus seculi gestis, aliisve ad statum civilem & sacrum Poloniae pertinentibus. *Scriptor judiciosus*, sed in Germanos iniquior. *Miscellanea Sacra* pariter ac *Civilia* habentur in *Stanislai Lubienski Episc. Plocensis opp. Historicis. Ed. Antwerp. 1643.*

II.

Periodos Regni Polonici tredecim mutationibus inclusit *Pistor. Tom. I. Ser. Polon.* Brevissima sumi possit à *Lecho Conditore Polonicae Reipublicae*

ca, quæ variis administratoribus modo Monarchicæ, modo Aristocraticæ gubernata fuit Polonia usq; ad A. DCCCXXX.

II. *Piaslea*, à Piasło Crusvicæ oppidano & parvi tantum agelli Domino, ad quem ob hospitalitatem eximiam fasces Imperii Polonici delati sunt, postquam, devorato à muribus Popiolo II. (si fides huic rei habenda est) universum cætum Procerum Polonorum, qui Crusvicæ veteri Sede Regia ad eligendum novum Principem convenerant, convivio exceperat. Rem svasu peractam duorum virorum ignotorum, quos Piaslus jam antea benigne susceperat, Angelique fuisse creduntur, produnt *Starovolscius*, *Neugebauerus*, & ante hos *Cromerus* aliive, qui pluribus videndi. Duravit hæc Periodus in posteris Piasli ab An. DCCCXXX. ad An. MCCCCLXX. Suntque memorabilia ejus, præter ea quæ de Piasle diximus:

I. *Miesconem* seu *Mieczislaum* I. filium *Zemovisti*, i ab-nepotem Piasli, Poloniam Primum Christo adduxisse, ducta in uxorem *Dambrovka* *Boleslai* *Bohemiæ* Ducis *Wenceslai* Sancti Fratris Filia. Quamquam initia luminis hujus longe antiquiora prodant, ipsiq; *S. Andreæ* Apostolo non minus ac apud *Russos* transcribenda velint *Scriptores Rerum Sacrarum Polonicarum* : *Christianumq; nomen in Sarmatia Europæ circa annum à Christo nato CXCV. viguisse* autor est *Tertullianus L. adv. Judeos. Sed & in ipsa missi cælitus Spiritus S. solennitate diserte testatur S. Lucas adfuisse Ponti accolæ* ; Et Princeps *Senatus Apostolici Petrus* inter cæteras nationes, quas sua *Epistola* alloquitur, *Ponti advenas commemorat &c. Lubieniski Proem. in Vit. Episc. Plocens.* Quorum quicquid sit, publice saltem Religio Christiana ante *Mieczislai* tempora recepta non fuit, & si qui antea in Polonia eam professi sunt, universa Respublica tamen hoc demum tempore eam suscepit.

II. *Boleslaus Chobrius*, *Mieczislai* filius, primus Regis titulum accepit, conferente *Ottone III. Imperatore* An. MI. Unde Poloniam tunc temporis Imperio Germanico tributariam fuisse colligunt: Quæ de re tamen cur dubitari possit ratio est, quia Principum Jus dignitates conferendi etiam extra Subditos se extendit ; Veluti Reges Angliæ & Hispaniæ alios Principes, Equites Aurei Velleris & Periscelidis creant, quos tamen ideo pro Subditis non habent. Extantque hodienum in Polonia titulo Principum Imperii, Principes *Lubomirscii*, *Radzivilii* &c. citra ullam ab Imperio dependentiam ; Otto Imperator igitur eodem modo potuit Re-

gem Poloniæ creare, non vero Poloniam ideo subiectam habuisse. Con-
sentit Cromerus de Orig. & Reb. Gest. Polon. Lib. IV. p. 450. Neque vero, ait
de Scriptoribus rerum Germanicarum, Polonos Principes cuiquam omnino
Imperator Romano unquam Tributarios fuisse, isti vetustioribus & fide dignis
testimoniis aut argumentis docere possunt; Sed cum partem aliquam Polonia
Germani, seu per deditiōem, seu vi cepissent, universam se Poloniam subju-
gasse iactarunt. Hoc unus aliquis ab aliis auditum vel ne auditum quidem for-
tassis postea literis mandavit, quem ceteri secuti sunt. Et paulo ante : Neque
Diadema Regium Boleslaus temere usurpavit, sed ab Ottone III. Imper. ultro
oblatum accepit atq; posteris suis reliquit. p. 446. Quem suo patimur abun-
dare sensu; Mirum tamen ipsos Scriptores Polonicos scribere Bolesla-
um tunc à tributo absolutum fuisse. A sua suorumq; Successorum Romano-
rum Imperatorum obedientia eum & posteros ejus Reges Polonia perpetuo absolvit.
Matth. à Michou L. II. c. IV. Ab omnibus tributis & obsequiis Romanis Impe-
ratoribus pendendis posteris ejus omnes in Regno sibi succedentes immunes fecit.
Gvagnin. p. 347. & ipse Cromerus Lib. III. p. 437. quæ Coronationem
Boleslai attingit: Regem eum appellat, sociumq; & amicum Rom. Imperii, à
tributo & omni jurisdictione Imperatorum immunem. Si enim Poloni tunc
immunes pronunciati, vel ab obedientia & tributo Impp. absoluti, tri-
butarios ante fuisse oportuit. Conf. Not. Dign. Diss. rt. I. c. I. §. VII. Epitaphium
hujus Regis Boleslai Chobrii prostat adhuc Posnaniæ in Ecclesia Cathedra-
li vetustissimis literis & jam antiquitate arrosis, incomptis quoque nec
satis etiam numeris suis constantibus his versibus scriptum.

*Hic jacet in Tumba, Princeps gloriosa columba,
Chobri tu es dictus, sis in ævum benedictus,
Fonte Sacro lotus, Servus Domini puta totus;
Præcicens Comam Septennii tempore Romam.*

*Tu possedisti velut Athleta Christi
Regnum Slavorum, Gothorum seu Polonorum,
Cæsar præcellens à Te Ducalia pellens.*

*Plurima Dona sibi, quæ placere Tibi,
Huic detulisti, quia divitias habuisti.*

*Inclyte Dux Tibi laus Serenissime Boleslæ ,
 Perfido Patre natus, sed credula Matre.
 Vicisti terras faciens bellas quoque guerras.
 Ob famam bonam Tibi contulit Otto coronam ,
 Propter luctamen sit Tibi Salus , Amen.*

Quo exhibet Stanislaus Lubieski Vit. Episc. Plocens. Vit. Martialis
 Episcopi Plocensis II. Op. Hist. f. 315.

III. c. *simiri* I. Boleslai Chobrii nepotis tempore Polonia Sedi Romanæ tributaria reddita. Casimirus enim, quoniam cum Matre Rixa à Polonis indigne habitus fuerat, Polonia excessit, Monasteriumq; Cluniacense in Gallia ingressus fuit; Sed Poloni postea toto Sexennio multis turbis involuti, eum revocarunt, & cum sine consensu Pontificis M. id fieri non posset, Benedictus IX. tunc P. M. annuit quidem, his tamen prænitentis signis impositis. I. Ut de singulis Capitibus, exceptis Nobilibus seu Equitibus, & qui Sacris addicti essent, quotannis obolus unus in lucernam perpetuo in æde D. Petri Romæ arsuram penderetur. II. Ut omnes Poloni rotunda in morem Monachorum tonsura capillorum uterentur, nec ultra auriculas quisquam omnino comam promitteret; Tum festis solennibus, dum sacra peraguntur, ut singuli Equites fasciam lineam candidam in modum Stolz, quæ in Sacris utuntur Sacerdotes atq; Diaconi, è collo suspensam ferrent. *Cromer. de Orig. & R. g. Polon. L. IV. p. 450.*

IV. Sub Filio Casimiri Boleslao Audace Regia Dignitas in Polonia iterum desit. Boleslaus enim Stanislaum Scepanovium Episcopum Cracoviensem, qui in sceleratam vitam ipsius sæpe in vectus fuerat, interfecerat: Unde Gregorius VII. P. M. toti Poloniæ Sacris interdixit, Boleslaum verò diris devovit, Regiumq; ipsi solenni ritu abrogavit: In posterum quoq; ne Episcopi Regem injussu suo ungerent & coronarent, edixit: Unde Vladislaus Frater Boleslai, cum hic post admissum facinus Regno excessisset, in Principis Titulo postea acquievit, eundemq; ad posteros suos transmisit. Alia tamen ac prægnantior hujus rei ratio intercessisse videtur, quod Regnū Poloniæ in varios Principatus divisi, ac proinde nemo ipsorum amplius Regiæ Dignitati sustinendæ par extiterit: Quæ Distractiōne sublata etiam ad Regium nomen reditū fuit, nullo accedente vel concessu Pontificis, vel venia ab ipso impetrata. Condiditque de novo Dignitatem Regiam

Regiam *Primislau* circa Ann. MCCXCV. & in hanc usq; ætatem propagata, nisi quod *Vladislaus Lothicus* s. Lokteck successor *Premislai* tantum *Heredis Regni Polonici* non Regis nomen usurpaverit *T. Cromer. L. II. p. 576.* Gvagninus tamen etiam mediis successorum *Boleslai Audacis* temporibus Nomen Regium & Regni applicat: Ut, *Vladislaus Hermannus Fratri Boleslao* in Regno successit. Paulo Post; *Bohemorum Princeps* videns Regem Bello in *Prussia* occupatum magna damna *Poloniae* intulit. Rex itaq; &c. *Chron. p. 349.* *Boleslaus Krzivousti* &c. Regni habentis præficitur Et: Rex *Strenui Militis* officium agens &c. De *Premislao* autem nihil aliud quam illud ipsum; *Premislau* Princeps majoris *Poloniae* & *Pomeraniae* Regni habentis præficitur. p. 354. Quamquam idem & Principes ante *Boleslaum Chobrium* hoc nomine afficiat. Sic de *Semonislao Mieczislai* parente: Cumq; Rex ab *Ariolis* sciscitaretur &c. De *Popielo II.* Egredi illi à Rege p. 344. Ultimus hujus Familiae fuit *Casimirus M.* qui improles decessit herede Regni constituto *Ludovico Hungariae* Rege, ex Sorore Nepote suo, qui etiam *Polonicas* res administravit usq; ad annum MCCCLXXXII.

III. *Jagellonica* à Magno *Lithuaniae* Duce *Jagellone* seu *Vladislao*, quod nomen in Baptismo accepit, inchoata; Qui *Hedvigis Ludovici* filiae & destinatae *Poloniae* Reginae amorem meruit, pactus se Christianam Religionem assumpturum & *Lithuaniam* suam *Poloniae* uniturum. Duravit hæc Periodus usq; ad annum MDLXXIII. *Sigismundo Augusto* sine prole decedente: Atque ex eo tempore *Poloniae* variis locis Reges petierunt: Non tamen, si *Henricum* excipias, sine respectu ad *Jagellonicam* Familiam. Fueruntque: *Henricus Valesius*, *Caroli IX.* Regis *Galliae* Frater, qui tamen paulo post audita *Caroli* Fratris morte, invitis ac insciis *Proceribus* in *Polonia* se proripuit: Quo factum fuit, ut *Poloni* ipsi Imperium publice abrogarint, atque A. MDLXXV. in locum ejus suffecerint *Stephanum Batori* Principem *Transylvaniam*, magno animo ac virtute, qua toti Christiano Orbi admirationi fuit, ipsosq; hostes Regno *Poloniae* imminentes retudit, qui fortitudinem ejus experti, quiescentem laceffere volebant. Hoc uno tamen infelicem, quod inter conditiones suscepti Regni esset, ut *Annam*, *Sigismundi Augusti* sororem licet jam tum Sexagenariam & connubio inutilem duceret: unde & mœrore consumebatur, quod uxor sterilis, vegeta tamen, omnem spem habenda prolis ipsi adimeret. Obiit *Grodnae* An.

An. MDLXXXVI. Ubi ut plurimum degebat, specie quidem, quod venationibus aprior esset ille locus, sed magis quod evitaret Regiæ uxoris consortium. Quodque adductiori Imperio regere videretur, animum in Dominationem pronum gessisse creditus fuit; Quod tamen à Zboroviana factione potissimum sparsum alii animadverterunt: *Qui cum necem Sam. Zborowski alia ratione vindicare non possent, rationibus ipsis adversari, omnia ejus consilia, quantumvis saluti Reip. proficua criminari, illumque apud populum in suspicionem affectati absoluti & hereditarii Dominatus trahere non desistebant. Piaſec. p. 5253. 54.*

Succesit ipsi A. MDLXXXVI. *Sigismundus III.* Johann's Regis Svedicæ è Catharina Jagellonia Filia Sigismundi I. atque Sigismundi Augusti Sorore Filius natu maximus, idemque Svedorum Rex hereditarius, sed Regno motus, de quo *c. VI. §. III. & V. De Bello Chocimensi sub eo gesto Vid. c. X. §. XII. De moribus Rokosfianis seq. §. ult.* Natus fuit A. MDLXVI. in carcere, in quem Johannes parens ejus ac postea Rex Svedicæ ab Erico Fratre tunc Rege conjectus fuit. Regnum accepit An. Ætat. XXI. tenuit Annos XLV. Uxores habuit Annam, eaque defuncta Constantiam Caroli Austriaci Filias, & Ferdinandi II. Imp. Sorores: Obiit An. MDCXXXII. Panegyricos in eum scripserunt *Sim. Starovolscius & Stanisł. Lubien. ki ſin. Oper. f. 469. & seqq.*

Tunc electus Vladislaus Filius Sigismundi, cujus gesta descripta à *Stanisł. Kobierzycki*, quem nobis alias non visum indicamus fide. *Franc. Marin. de Scop. Reip. Pol. f. 362. 370. & c.* Obiit A. MDC XLII. Uxores habuit Cæciliam Renatam Ferdinandi II. Imper. Filiam Conciliatore P. Valeriano Magno, tum Aloysiam Mariam Caroli Gonzagæ Mantuani Ducis Filiam ac Nivernensis Ducatus in Gallia heredem: De cujus matrimonii commodis in Galliam redundantibus V. *Minister Cardinal. Mazarin. L. II. c. III.* Eademque postea Fratri Successorique ejus Joh. Casimiro nupsit, una Fæmina duobus fratribus, quemadmodum antea duæ Sorores uni viro, Regio ipsorum Parenti.

Johannes Casimirus ante Regnum susceptum A. MDC XXXIIX. cum peregrinationis causa Genua in Hispaniã tenderet & juxta Marsiliam in litus Gallicum excendisset, à Præfecto Arcis maritimæ detentus ac in custodiam datus fuit, totumq; propè biennium in ea consumpsit. A. MDCXLIII. Societati Jesu Rege Fratre inconsulto se addixit; sed biennio probationis

more illius Religionis finito, cum perseverantiam in illo statu profiteri vellet, Innocentius X. Papa non permisit, utque speciosiori titulo propositum illud commutaretur, eum An. MDCXLVI. Cardinalem Ecclesie Romanæ renunciavit. *Pisic ad A. MDCXXXIIX.* Rex deinde constitutus Regnum tenuit usque ad A. MDCLXIIIX. quo post confectam bellum Cœcasicum & Svedicum idem abdicavit, motus crebra infelicitate, quæ Poloniam sub regimine suo affixerat, ingravescentem præterea ætatem & vires nimium enervatas causatus, qualia & Carolus V. præcedenti seculo obtendit, quæ fusiùs deducta vid. apud *Wilhelmum Godelevæum de abdicatione Caroli V. Imperatoris P. V. Polit. Imper. Goldasti p. 378. Conf. supr. cap. I. §. VII.* Pertinebitque huc Physicorum placitum, ut ita instituatür juvenus & ætas virilis, ut Senectuti nova solatia relinquatur; Illudque ante omnia Spiritibus gratum esse, ut progressus continuo fiat in benignius. Solaminum verò præcipuum esse otium moderatum, & Senes honoratos sibi ipsis inferre manus, qui in otium moderatum, & Senes honoratos sibi ipsis inferre manus, qui in otium non secedant; Secessum præterea instituendum esse, antequam corpus omnino confectum sit & morbidum. In hujusmodi corporibus enim mutationem licet in benignius etiam mortem accelerare. Vid. *Verulam. Historia Vitæ & Mortis, Tit. de operatione super Spiritus* ut maneant juveniles & revirescant, num. XCVI. Potonos interim abdicationem hanc haut perinde æquo animo tulisse ex Pactis conventis seu Capitulatione Michaelis Regis apparuit, quibus Articulus insertus, quo Regem pro se & Successoribus suis de non abdicando Regno cavere oportuit, eundemque pro perpetua Lege habendum voluere: Quem tamen iterum omitti hodiernus Rex Johannes rogavit. Obiit Nivernia d. VI. Decembr. A. MDCLXXII. corpusque in Poloniam perductum A. MDCLXXVI. Mens. Febr. sepultum fuit.

Inde *Michael Wisnovectius* Regno admotus fuit, electus An. MDCLXIX. d. ix. Junii, & Festo Michaelis ejusdem anni coronatus A. MDLXX. Eleonoram Austriacam sibi matrimonio junxit. Familia ducta à Corybuto Jagellonis Fratre, qui in Baptismo Græci ritus nomen Demetrii assumpsit. Parens fuit Michael Jeremias Dux Wisnovectius, Mater *Grisea Constantinæ* Zamosciæ tunc vivens; Avus Michael Wisnovectius, qui durantibus Moldavico-Walachicis motibus An. MDCXIV Moldaviam ac Walachiam propriis viribus defendit. Inter Majores fuit *Demetrius Dux Wisnovectius* circa A. MD. qui cū à Walachis deceptus ad vincula Turcica ductus esset, jubente

jubenre Selimo Imp. Turco, ex unco ferreo, lentæ mortis in tractibus istis genere, fusi ensus fuit. In quo cum vitam aliquamdiu tolerasset, gratiam sibi fieri petiit, ut militari morte data Pharetra sua cum manipulo Sagittarum liceret perire; Quam cum accepisset, intorsit, Sagittisq; emissis, præcipuos Turcas examinavit, una sagitta ad cervicem reposita. Quæ res cum ad Selimum perferretur, illico fertur advenisse, miratus Demetrium adhuc vigoris aliquid in exhausto corpore hærrere. Sed ille sepositam sagittam Pharetræ statim applicans, eam in Tyrannū direxit, Viribus tamen jam vacillantibus: Unde commotus Selimus illicò sagittaricus jussit ipsum telis conficere. Quæ recenset Stanislaus à Sternberg Temberski in *Chronolog. Palmiris Corybut ei*. Obiit A. Christi MDCLXXIII. die xxxi. Octobr. St. Vet. extinctus sanguinis profluvio ex ore ac per fecessum manante: Cujus causam in adamantino pulvere ab inimica manu ipsi præbito recubuisse nonnulli suspicati sunt. Neque insulsè eò respexit, quisquis fuit, qui argumento à preciosa morte Sanctorum sumpto in mortem hanc subtili æquivocatione lusit.

Si pretiosa est mors Sanctorum,

Verè Michael Rex Polonia

Sanctos inter primarios numerandus est;

Mors enim ipsius fuit preciosissima.

Quis non preciosam mortem existimet,

Quæ Adamantibus comparata est? &c.

Secutus Johannes III. è Sobieskiorum familia, antea Præfectus Armarum Generalis, sub cujus ductu Poloni ipsa proxima ab emortuali Die Michaelis insignem à Turcis ad Chocimum victoriam abstulerunt. Electus fuit d. XX. Maj. An. MDCLXXIV. Coronatus d. II. Februar. An. MDCLXXVI. cum die præcedenti more in Polonia solito sepultura Regum Michaelis & Joh. Casimiri celebrata fuisset.

III.

Inter singularia quæ de Regibus Polonia observari merentur reponendum I. Complures eorum ex tenuibus initiis & insperato ad Thronum Regium ascendisse. Exemplà requirenda in Lefco I. seu Premislo, tunc Lefco II. post in Piaslo: Ipsumque ultimo defunctum Regem Michaelē tenuior, si non ortus, certè fortuna attigit.

II. Pleraque Regum Polonicorum periodos durabiles non fuisse tot extinctæ fami-

familiæ faciliè indicabunt, cum in aliis Regnis vix plures tribus aut quatuor familiis intra proximos mille annos numerare licuerit; Sed totidem in Polonia, ne antiquiores repetamus, (numerant autem fermè quindecim periodos) fermè intra centum annos extiterunt. In Sigismundo Augusto A. MDCLXXIII. defuit familia Jagellonica: Mox Henr. Valesius, qui novam periodum auspicari potuisset, raro exemplo Regnum deferuit; At si etiam in Regno substitisset, nihilominus improles futurus; Namq; & Regnum Galliæ ideò, quia prole destituebatur ad Henricum IV. devolutum fuit. Postea Stephanus Batori itidem potuisset novam periodum auspicari, sed ipsa conditione, qua Regnum acquisivit, spem illam præcidit, quippe cujus vi ipsi ducenda erat Anna Sigismundi Soror, virgo sexagenaria, ac proinde ad spem prolis inepta, qua de re §. præc. dictum. Rursus Sigismundus Johannis Svedicæ Regis Filius in flore ætatis Regnū suscepit, ac numerosa prole ex duabus sororibus Austriacis, Anna & Constantia, successivè auctus novam periodum stabilire visus fuit; Sed & hæc periodus in filiis expiravit, Uladislao ac Johanne Casimiro sine prole decedentibus; Nec dissimilia fata Michaelis Wisnovicii, quæ Orbi adhuc notissima sunt.

III. *Reges Electionis beneficio, non hereditario jure succedunt; Tale enim succedendi genus Libertati Polonicæ maximè convenit, atque adhuc A. MDCLXII. singulari constitutione in Comitibus Varsoviensibus confirmatum fuit: Jura omnia & Constitutiones pro libera Electione conservanda à Serenissimis Regibus, Antecessoribus nostris, Republ. & nobismet ipsis constitutas & pactis consultis confirmatas in omnibus punctis ex paterno erga Rempub. amore reasumimus; Omnes verò, si aliqua moderno tempore præcesserunt, transactiones seu scripta, cum quocunque & qualiacunque tam in Corona, quam in Lithuania, vigore præsentis Constitutionis, in perpetuum abjicimus & abrogamus, ita ut neque Reip. nec cuicunque privato præjudicare, aut nocere unquam possint.*

IV. Interim, quantumvis liberè Rex eligatur, more antiquo tamen receptum, Rege defuncto proximos sanguine non præteriri, ob memoriam benefactorum ab Antecessoribus perceptorum. Ideò cum Electio Vladislai post obitum Sigismundi II. ageretur, Firleus Episcopus Premisliensis singulari Oratione proposuit: *Quod quantumvis isti clarissima liberæque genti Reges non dominantur, sed præsent, nec nascantur, sed per libera Ordinum suffragia eligantur, innatam tamen ei*
fuisse

fuisse semper talem erga Regium Sanguinem observantiam, ut nunquam prolem superstitem Regiam in eligendo novo Rege præterierit, immò eam semper omnibus aliis competitoribus prætulit: Cui non dissimili argumento ab Archiepiscopo Gnesnenfi nomine Senatus responsum: *Ordinem istum Regis Sigismundi III. inclitæ memoriæ gloriosa facinora toto orbe celeberrima atque notissima & cum primis Serenissimi Principis Vladislai in banc Rempubl. insignia merita diffiteri non posse: Patrium quoque morem colendi Regiam progeniem non ignorare, eumque sequi velle, tantomagis quod Parentum virtutes in filiis agnoscat, speretque istos vestigia illorum imitatu-ros. Caterum cum præscriptis Legibus hujus Regni Electionis Regis modus exposcat, ut non nisi collatis suffragiis unanimi consensu de sufficiendo Rege Ordines decernant, ista necessario præcedere debere: In eis tamen Dignitatis Serenissimi Vladislai Principis, intercessionisque Serenissimorum Principum aquam rationem habendam fore.* Piasec. ad A. MDCXXXII.

V. Nec eliguntur Reges, nisi suffragiis singulorum & nemine contradicente: Quæ res tamen cum incommodis sæpè non caruerit, de modo eligendi cogitatum fuit, an Electio universis necessario & non selectis è Nobilitate potius committi deberet? Id quod sub Johanne Casimiro in primis post bellum Svedicum operosè paratum, sed tanquam inimicum Libertati Reip. rejectum fuit, agnitumque nullam humani ingenii viribus excogitari posse rationem, nisi simul stabilis facilisque formato ad Dominationis appetitum Principi superstruatur gradus ad enitendum in absoluti Domini fastigium. Præterea eligi fas est, nisi post obitum Regis, ne mancipentur vota. Ideò Sigismundum III. legimus recepisse se nunquam de Successore Regni traditurum in scia & non consentiente Republica. Piasec. ad An. MDXCII. Et cum in Comitibus Toruniensibus An. MDCXXVI. unus è Senatoribus gravioribus injecisset mentionem, ut in tam periculoso statu suo Resp. Regni successorem designaret: Exhorruerunt omnes & fremitu concitato ad pœnas Legum deposcere auctorem volebant, nisi difficilioris temporis rationes silentio potius tunc illam indignationem premere coegissent. Piasec. ad A. MDCXXVI.

VI. Reges in super alienigenas constitui singulari antehac Lege certè consuetudine observatum fuit: *Ne quis Piasus (h. e. natus) eligeretur.* Ob causam, ut videtur, nullam aliam, quam ad factiones cohibendas: Ideò cum tempore Sigismundi III. Quæstio ista moveretur: an eligendus esset Rex natus, si quando eligeretur? Stanislaus quidam Stadnicki,

respondisse legitur: *Se vereri ne talis via ad Regiam dignitatem patefacta, An-
riga quoque suus ageret Piaſtum, ac Regnum affectaret, apud Piaſec. ad An.
MDXCII.* Et cum tempore Interregni poſt mortem Sigismundi Auguſti
de Rege indigena mentio injecta fuiſſet; Johannes Zamofcius conſilia
ejusmodi ſubtiliter eluſit: Quoniam enim exterorum Principum Orato-
ribus abſentibus ad dicendas de Rege ſententias decurreretur, æquum
eſſe monebat, ut abſentibus quoque cives, qui Regnum peterent. Ita cum
nemo petitorum Regni ſe palam fateri ob verecundiam & invidiæ me-
tum auderet, omnis de indigena Rege eligendo deliberatio ſponte ſua
concidit. *Max. Fredro de Reb. Geſt. Polon. ſub Henric. Valeſio fol. 101.* Noſtris
temporibus tamen huic rei derogatum fuit, jam altero Rege intra ſe-
ptennium Piaſto conſtituto. Maleque conſultum fuiſſe Poloniæ per
iſtud principium egregie oſtendit auctor Cenſuræ Candidatorum Sce-
ptri Polonici An. MDCLXIX. editæ, cujus rationes excerptimus in *Med.
Polit. Diſſ. XIX. Th. VIII.* Et jamdudum id obſervatum fuiſt à prudentiori-
bus Poloniæ Scriptoribus, ex quibus hæc ſunt Piaſeci hæc de re verba ad
Ann. MDLXXIV. f. 59. *Irvidentie autem citio invicem exercendo populi
iſti, maxime circa Electionem Regis ſui adeo indulgent, quod propterea ali-
enitatem Regalem, qua nulla uſpiciam eſt ſubl̄mior, malunt transferre ad alieni-
genas, & nomini Polono ſorte iniquiores, peſt habitis (non ſine ignominia iſta)
generis & ſanguinis ſui viris Imperio paribus, ut nunquam in iſta gente deſiunt:
Omnino natura & recta rationis ſenſum exuunt, imo & Divina Legis, ac
Civilium, Politicarumque diſciplinarum univerſa inſtituta in hoc evertunt,
cùm & Lex Divina Deut. VI. 17. diſertis verbis alienigenam Regem eligi pro-
hibeat. Eccleſiaſticus vero clare monet: Admitte ad te alienigenam, &
ſubvertet te. Ac concordibus ſententiis omnes Politia conclamant diverſa-
rum nationum Ingenia difficile convenire, & ex morum diverſitate factorum
diſcordiam promanare, atque communiter externos nullo amore in Rempubl.
ducī, ſed quod ſibi commodum eſt facere, & prædam in ſuum finem conferre,
hocque unicum maxime curare, ut accepta libera Regna, ſuis proſapiis here-
ditaria faciant, vel earum robur in fulciendis propriis patrimoniis enervent
&c. In Principe etiam præcipue requiri nemo negabit, ut Rempubl. norit, nec
protinus ejus ſtatum, ad aliene ſibi congenita & cognita normam immutet.
Et pro Celophone libet hic apponere verba Philippi Cominaei, rationum Politici
ſtatus inveſtigatoriſ ſolertiſſimi. Vix ulla eſt (inquit ille) natio, quæ ferat
Imperium peregrinum: Galli certe non ferent, & ubicunque populus eſt*

est aliqua mediocri potentia, videmus eum fere ab indigenis gubernari : *Et post pauca* : Nam etiam ut Princeps aliquis externus bene rem gerat, & commodè gubernet, tamen quia moribus & genio differt, nec eam erga populum repræsentare potest benevolentiam, ac si esset indigena, faciliè oriuntur dissensionum occasiones. Itaque fit, utile, quo Principatum ad se delatum, suasque fortunas tueatur, aliunde milites & copias abducatur ; Eorumque se præfidiis muniat, qui beneficiis deinde singulariter ab eo, & honoribus aucti magnam multitudinis invidiam & odium in se concitant ; *Hæc ille*. Infinitum esset recensere singula non solum ex arcanis Politicæ disciplina, sed ex rerum usu à seculis continuis experimentis sagacissimorum ingeniorum collecta argumenta, quibus concludunt cuilibet Reipubl. infausum & noxium esse alienigenæ Principis Dominatum. Ac nonnisi istis edoctæque Christiani, & cultiores moribus populi, ac etiam Barbari, proprii sanguinis & gentis (ut facile videre licet) habent Principes : Soli Poloni contra naturalem ad sanguinem proprium propensionem, & contra communem omnibus gentibus opinionem, non tantum alienigenam exclusis nativis ad Regnum admittunt, sed qui uslibet sine discrimine petendum eam dignitatem exponunt, ut etiam Tartari Principis ambientis hoc Regnum Legati in Comitibus Electionis Regis Henrici fuerint admissi & auditi. Hæc Piascius.

VI. *Jus Regis Poloniae* hoc fere : Ut præsit Regno summo contentus Dignitatis gradu & censu filici sui à primordiis Regni præfinito, quem minuere vel augere lege præhibetur, talis tamen est, ut ad sumptus Aulae Regiæ & munificentiam quantumvis excelsi animi Principe dignam abunde sufficiat. In publicis functionibus tanquam supremus meritorum cujusque & virtutum arbiter, omnes in Repub. Magistratuum officiorum titulos solus confert : Ecclesiastici quoque Episcopatus, qui in illo Regno sunt opulentiores, Abbatis & alios Dignitatum in Ecclesiis Pontificalibus potiores gradus nonnisi favore Regis adeunt. Et in eo Regiæ autoritatis nervus consistit : Studia enim eorum, quos Rex promovet, sibi mancipat, & aliorum, qui illos honores appetunt, ad obsequium suum allicit ; Ac ita non vi, sed lento sævique flexu animos omnium ad partes suas inclinat. In vitam aut personam & facultates nobilium potestatem nullam habet, & etiam si manifestè delinquentem præter paucissimos recentis criminis casus, vel nisi jure con-

convictum detinere vel carceri tradere non potest. Sed omnis potestas de criminibus cognoscendi & pro eis pœnas irrogandi, vel controversias civiles discernendi residet penes iudices in quavis provincia ad hoc ipsum destinatos: Qui etiam ne metas excedant iustitiæ severioribus Legibus sunt circumscripti. Atrociora tantum crimina & causas quasdam graviore in Comitibus Generalibus Regni Rex cognoscit, sed non nisi ex sententia Senatorum decernit. Tributa nulla imponere valet Rex, nisi quæ Ordines Regni unanimi consensu concedunt, & ex eis collectis in Regis privatum commodum nihil cedit, verum per Quæstores publicos ad usum, ad quem sunt instituta, applicantur. *Piassec. sæpè cit. p. 50.* Sunt tamen & horum cancelli, quibus egredi Regi fas non esse putant: Quales: Quod non licet peregrino munus conferre: Quod Comitibus Jedlinensibus & Varšaviensibus confirmatum testantur *Cromerus L. XIX. & Fredro de Gest. Polon. sub Henr. fol. 81.* Nec dignitates officiaque publica sine consensu conferri fas est oriundis Regio sanguine: Ne potentiam quærant intra Rempublicam. Sic Sigismundum III. Episcopatum Warmiensem Johanni Alberto Filio contulisse scribit *Piassecius contra Leges Regni, quæ huiusmodi dignitatibus & præfecturis arcant illustri & Regio sanguine natos.* Nec in potestate Regiæ domus est quærere intra Regnum hereditarias terras ob causam modo dictam. Ideo cum Constantia Regina Comitatum Zievvieensem emitter, Lege An. MDCXXXI. in Comitibus Varšaviensibus cautum fuit: *Ne Bona Nobilium Terreſtria aliis, quam Nobilibus & æqualiter juri & pœnæ cum aliis Nobilibus subjacens (nempe qui non sit Regii Sanguinis, nomine isto honoris causâ suppresso) emptionis, hypothecæ, seu alio quovis titulo acquirere possit, Zievvieensem Comitatum cuivis Nobili redimere liceret, isque interea per Nobilem aliquem administraretur.* *Piassec. f. 421.* Sed sub hodierno Rege id exceptionem videtur passum fuisse, in cujus manu sunt fortalitia, Putzke in Borussia, Stocklovia in Russia, & Kriemernicium in medio Regni inter Lublinum & Sandomiriam, quod simul cæteris Bonis Firleanis sibi comparavit M. Aprili An. MDGLXXIIX.

I V.

Incrementa Regni Polonici his modis constitere I. Lithuania unita ipsi ab Uladislao Jagellone, qui suscepta Religione Christiana & consummato cum Regina Hedvige conjugio, ut parem Polonis tam præclari beneficii redderet gratiam, eam Poloniae Regno sempiterno jure adjunxit. Diploma

ma hujus Unionis. extat in *Herbuti Stat. Polon. p. 524. & seqq.* Estque tenor ejus, qui huc facere possit, ferè talis: Nos Vladisl. Dei gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sendemiriæ, Siradiæ, Lanoccia, Cujavia, Litwania Princeps supremus: Pomerania Russiæque Dominus & haeres &c. Et Alexander, atq; Witovdus, Magnus Dux Litwania nec non terrarum Rusiæ Dominus & haeres &c. Significamus tenore presentiam, quibus expedit, universis presentibus & futuris, praesertim notitiam habentibus &c. Et primo, quamvis eo tempore, quo almo Spiritu inspirante, fidei Catholica recepta & incognita claritate, Coronam Regni Poloniæ assumpsimus pro Christiana Religionis incremento & bono Statu & commodo terrarum nostrarum Litwania predictarum, ipsas & cum Terris ac Dominis ipsis Subjectis & connexis praefato Regno nostro Poloniæ appropriavimus, incorporavimus, conjunximus, univimus, adjunximus, consideravimus, de consensu unanimi nostro & aliorum fratrum nostrorum; Et omnium Baronum, Nobilium, Procerum & Boyarorum ejusdem Terra Litwania voluntate accedente & assensu. Volentes tamen terras predictas Litwania propter hostiles insultus & insidias Cruciferorum & eis adhaerentium, ac aliorum quorumcunque inimicorum, qui praefatas terras Litwania & Regnum Poloniæ demoliri nituntur, & in ipsarum destructionem machinantur, incertitudine, securitate & tutela melioribus reponere & eis perpetuum commodum procurare, easdem Terras, quas semper cum pleno Dominio ac jure mero & mixto hactenus habuimus & habemus, usque modo à progenitoribus nostris & ordine genitura, tanquam Domini legitimi, Baronum, Nobilium, Boyarorum voluntate, ratihabitione & consensu adhibitis, predicto Regno Poloniæ iterum incorporamus, invisceramus, appropriamus, conjungimus, adjungimus, consideramus & perpetuo annectimus: Decernentes ipsas cum omnibus earum Dominis, Terris, Ducatibus, Principatibus, Districtibus, Proprietatibus, omnique jure mero & mixto Corona Regni Poloniæ perpetuis temporibus irrevocabiliter & irrefragabiliter semper esse unitas. &c. Actum in oppido Hrodlo circa flumen Bug in Parlamento seu congregatione Generali, die secundâ Mensis Octobris: Sub Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo tredecimo: Idemque peculiari Diplomate Proceres Lithuaniae perscripserunt, quod emissum Ann. MCCCCI. extat apud *Herbut. pag. 529.* Denuoque confirmarunt tempore Johannis Alberti An. MCCCCXCIV. apud *Herbut. pag. 532.* Similiter Terra Drohicensis, & Districtus Bielsensis &

Mielnicensis Juri Polonico ascripti apud eundem Herbut. pag. 536. & seqq.

II. Prussiam Teutonici Equites diu tenuerant: Cum verò lites eo nomine cum Regibus Poloniæ alere cogerentur, tandem cladibus aliquot fatigati Casimiro Sigismundi I. Parenti fidem dedere. Sed cum Albertus Brandenburgicus Sigismundi ex Sorore Nepos & Ordinis Magister Antecessorum jurejurando stare nollet, rursus gravi bello se implicuit, & tandem frustra expectatis à Cæsare auxiliis, pace cum Avunculo contracta occasionem sibi consulendi sumsit, & ex ordinis Magistro à Polono, cujus clientelæ se commiserat, Prussiæ Dux creatus, ejusdem partem, quæ Ducalis dicta, in feudum ab eo accepit: Quo Feudi jure tamen Sereniss. Elector Brandenb. hodiernus A. MDCLVII. Transactione *Velaviensi* absolutus fuit, ipsique absolutum in Ducalem Prussiam Imperium à Polonis decretum: Ducarum PRUSSIÆ *is finitibus circumscriptum, quibus Serenissimus Elector illum olim jure Feudi, ante hoc bellum exortum possidebat, ipse deinceps & descendentes omnes, donec quisquam supererit ex descenditibus masculis sua Serenitatis Electoralis, jure supremi dominii cum summa atque absoluti a potestate sibi habebunt, possidebunt, regentque sue omnis antehac præstitis oneribus Art. Vel. IV.*

III. Livoniam haud dispar conditio mansit. Nam quemadmodum Sigismundus non inutiles consilio abolito Ordine Teutonico Prussiam perpetuis bellis cum Polonis hætenus conflictatam juris Polonici fecerat; Sic & Sigismundus Augustus Paternum exemplum secutus Teutonico in Livonia Ordine extincto Livoniam Regno Poloniæ sociavit; Gothardum Ketlerum V. postremum ordinis Magistrum, quod ille summum Jus Magistri in Livonia Poloniæ cesserat, Curlandiæ ac Semigalliæ provincias Ducatus, sed fiduciario Titulo commisit.

IV. Amplitudinem Jurisdictionis Poloniæ versus Orientem *Piafecius* hanc designat: Quicquid Regionis inter Danaestum seu Tyram Hippanimque & Boristhenem fluvium continetur, id totum usque ad litora ipsa Ponti Euxini censi Juris Regni Poloniæ, ex pactis Solymanni Turcarum Imperatoris, qui etiam caverit, ut habitatores Bialogrodiæ, quæ est in adversa ripa Tyræ ex lacu Ovidii in Pontum Euxinum influentis, si vellent ultra alteram ejusdem Tyræ ripam ditionis Poloniæ uti pascuis, solverent Regi Poloniæ tributum, seu precium istorum pascuorum. Non nisi tamen ad xx. milliaria Germanica latè protenditur illa ultimi litoris ora

ora inter Bialogrodiam & Oczakoviam Turcica Præsidia maritima, quæ concludunt intermedia litora Polonica contingentia Pontum Euxinum: Ubi præsertim in faucibus Tyræ paulò superius versus Thehina fuisse portum quendam Polonicum Caczubey dictum, è quo frumenta Constantinopolim, dum ea adhuc esset in potestate Christianorum, petita fuerint, testatur *Cromer. L. XII. X. Histor.* ac hucusque vicus ille retinet eandem Denominationem, & totis illis litoribus infra Mohiloviam apparent rudera insignia Civitatum & Arcium. Sed adversis suis aquis fluvii illi Tyras, Hippanis & Boristhenes occasum & septentrionem versus latissimas terras complexi eas omnes cum fontibus suis Poloniæ attribuunt. Ac ultra Boristhenem intervallo duorum, alicubi trium dierum itinere versus Tanaim fluvium & Moscoviam Regiones protensæ Regni Poloniæ sunt propriæ. Ultra Tyram autem meridiem versus ost Moldavia etiam socialis Regno Poloniæ, sed Turcæ tributaria. *Chron. pag. 44.* Sed his per Bella Turcica magnoperè derogatum, nec quicquam ferè è remotioribus istis locis Poloniæ reliquum præter Bialoczerkiam, & Povvlociam, quæ ipsa tamen etiam Fortalitiis Turcicis & Russicis circumdata, adeoque minori usu sunt.

Extant etiam querelæ Polonorum de amissa Silesia, Jure item suo ad Russicas ac Moscoviticas ditiones; Singularibusque dissertationibus expolitæ prostant apud *Lubienski Opp. fol. 159. & seqq.* Sed & hæc per varia pacta & Transactiones ferè defierunt: Insignisque sententia est, qua dissertationem de Rebus Silesiacis concludit Lubienskius, in omnibus hujusmodi controversiis ac prætensionibus probè probeque observanda: *Hæc quæ à me allata sunt, non dicta idcirco putes, quasi classicum canere velim, & Polonos meos ad jus armis recuperandum incitare, &c. Paci publicæ à nobis consultatur, & ubi arma nostra exerceamus, satis superque nobis est. Non temere Poloni in Christianos stringunt gladios, Barbaris undique circumnationibus, quas virtute & sanguine suo arcent, ne totis agminibus in Europam se effundant.*

V.

De Negotiis Poloniæ cum Svedis actum c. VI. cum Russis cap. VII. An fuerit tributaria Imperio nostro ex parte dictum præc. §. II. Tataris circa An. MCCXLII. simul Hungaria & Bohemia cervicem submisit, cæso ad Lignicum Henrico Duce, & cum eo totius Nobilitatis Polonica flore ad interneccionem profligato, paucis admodum relictis, qui vel ante præliū inter silvas se abdiderant, vel certe è prælio fuga evaserant: Cui deva-

stationi & causam tribuunt evocatorum in Germaniam Polonorum : *Nam cum illi Polonis in agro colendo sagaciores & multo diligentiores sint, eos majores nostri ad rem agrariam constituendam evocarunt, tribuendo etiam iisdem villarum & agrorum locatoribus jurisdictionem, quo rem familiarem curando agros colonis dividerent, censum ab eis exigent, iustitiam cooptatis sibi ex villarum incolis Scalinis administrarent.* Lubinski Resp. ad Proiect. Nobil. Posnan. &c. f. 208. Iisdem, vel certe nomine aut origine affinis Crimensibus posthac quoque tributa vel potius Donativa annua soluta : Quorum usus inde processerat, quod Reges Poloniae olim, cum graviora bella contra Germanos & Cruciferos gererent, copias Tatarorum auxiliares advocare solerent, & quo eas promptiores ad omnes casus haberent, Stipendium annuum seu honorarium ipsis concesserunt, quod duobus millibus vestium ex pellibus agnorum confutarum, ac mediocri copia pannorum laneorum Anglicorum constabat aestimatione decem millium nummorum aureorum, seu Florenorum in Polonia usitatorum. Sed ex quo tali opera eorum Polonia non amplius indiguit, vel etiam quod illi eam praestare non possint, Turcis jam subiecti, & ipsis solis militare coacti, vix aliquando petentibus concessa sunt, nisi quandoque difficiliore Reip. tempore, ut ita deliniti à latrocinii populationibusque confinium retineantur; Et jam tum Stephanus Rex Legatos ipsorum contumeliose eapropter habuit, petentibusque consveta Donativa, se tributarium tali bestiae nunquam fore respondit, & vacuos dimisit. *Piascius Chron. p. 53.* Sub Sigismundo III. deinde illa impunè grassandi consuetudo ipsorum severius coercita, objectis novis coloniis & munitis frequentissimis oppidis *Lubiensk. Or. de Sigism. f. 492.* Denique & sub Vladislao An. MDCXXXVII. parte eorundem potiundi occasio oblata, cum Cantimirus Murza bellator famosus, eoque semper invisus Principibus Tataricis, ne istis subesset, simul aliis Tataricis Ducibus in campos *Budziaki* propè Bialogrodum, *Tehinam* Killam ac *Moldaviae* terras fitos concessisset, ac ab Imp. Turcico evocatus strangulari, caeterique in Chersonesum Tauricam remeare iussi essent. Duces isti enim socii Cantamiri, cum & Turcarum, qui Cantimirum deceperant, blandis promissis non fiderent, & Chamum sibi offensum timerent, confugerant ad Praefectum supremum militiae, aliosque Proceres Poloniae illorum confinium custodes, offerendo defectionem à Chamo & Turcis, & subjectionem Regno Poloniae, dummodo ipsis sedes aliqua assignaretur, seu

seu fieri sifterent incolere illos campos Budziaki, contra Turcam, Chamumque auxilia eis darentur. *Qua petitio in alia ordinatiori Republica non ingrata fuisset, & attulisset commoda ingentia, sed hic oscitanter semper consilia tunc usque obtorpuerant.* Placens ad Annum XXXVII. f. 498. Et Bassa Silistria quidem paulo post Biabogrodiam veniens Murzis hisce permisit, ut remanerent in istis campis, dum modo quieti viverent, at nihilominus, cum jam securi essent, tredecim insigniores eorum necari curavit. Tatari verò posthac Cosacorum motibus, ipsique Bello Turcico tum spe questus ex captivis faciendi, tum iussu Imperatoris Turcici pertinacius adhærentes gravissimis cladibus Poloniam affligerunt: Quibus tandem effectum, ut pace cum Turcis facta An. MDCLXXII. pensionem annuam veteri multo graviores xxviii. Imperialium de novo ipsis promitti oportuerit, ea tamen lege, ne qui Tataricorum populorum Poloniam unquam infestarent. Unum idemq; insigne exemplum grati animi à Tatarico Principe in Johannem Casimirum Regem Poloniæ editum paulò inferius in recensione motuum Cosacorum exhibebitur.

II. In Daniam tempore Boleslai Cruovisti circa An. MCXXXIV. penetrasse eaque potitos fuisse Cromerus autor est L.V. p. 148. Fuisseque causam ejus Petrum quendam Danum, Patre Wilhelmo uno è Proceribus Henrici Regis Daniæ prognatum, qui Boleslaum in vindictam patrati ab Abele Fratres Regio in Henricum Regem parricidii animaverit; Et Boleslaum Abelem eiecisse, Danisque copiam fecisse novum Regem, quem vellent, eligendi. Confer. *Matth. à Michou L. III. XIV. Gvagnin. Chron. p. 350. Herbut. L. IV. IX.* Danorum Chronica tamen rem hanc ferè ignorant, testanturque Parricidiū Abelis in Henricum f. Ericum demum A. MCCLI. admissum. Unde Potanus cum Historiam è Polonorum Annalibus recensuisset: *Cum ista, subjicit, Boleslao III. cui Cruovisto cognomen fuit, quique A. MCXXXIV. i. integro plus seculo, antequam ad Regnum promoveretur, immò natus esset Abelus, in fata concesserat, attribuant, quomodo ad hos annos MCCL. aut res Abelis pertineant non video: Nisi res & tempora hic esse confusa ac veris falsa commixta dicamus.* Danici Annales nihil ejusmodi vel isto, aut alio etiam tempore, accidisse commemorant. Silesiorum interim Historia mentionem injicit Petri Duwini Dani, cujus Parens Guilelmus fuerit, mortui sub A. MCXLIX. *Rer. Dan. L. VII. p. 319.*

III. Cum Austriacis controversatum fuit, quod in spem Regni capiendi

endi aliquando erecti, nec tamen admissi fuerint: Polonis futurum dominium ipsorum in suspicionem evertendæ libertatis suæ trahentibus: *Pias. p. 60.* Quo intuitu & connubia Austriaca nunquam contradictione caruerunt suspicantium, conjunctionem ejusmodi fore pignus occultioris alicujus vinculi, quod mercede libertatis Polonicæ foceris veniret; *Idem p. 92.* Sed Scriptor Germanis iniquus si finistre de scopo eorum judicet, quid mirum est? Idemque ab aliis factitatum non dissimili animo. *Franc. Marinium c. IV. Libri sui id ipsum profitentem justè repulit Anonymus Scriptor Lib. de Scop. Reip. Polon. p. 93. & seqq.* Itaque Maximilianum II. Imp. à Zborovianis eligi, eumque Stephano Batoreo opponi placuit; Neque dubium erat ipsum Regnum retenturum; Sed nimis longa mora ejus obstaculum posuit: Quæ res tamen sine notabili motu confecta est, Stephano interea sese animosè adversæ parti opponente, & Maximiliano medio tempore mortuo. Sed recruduit, cum defuncto Stephano Zboroviani electioni Sigismundi contradicerent, & Maximilianum Archiducem Regem nominarent; Cujus eventus fuit, ut Maximilianus jus suum prosecuturus Poloniam invaserit, sed paulò post, belli alea prælio apud Byczynam commissa, à Zamoyscio victus in manus ejus captivus venerit, quod factum A. MDLXXXIX. Nec liberari potuit, nisi pacta omnis juris in Poloniam ac Tituli Regii renunciatione. Quodque eodem tempore Comitibus publicis Maximilianus ad Regnum petendū, si quando vacaret, inhabilis, & qui suffragia in eum conferrent infames declarati essent; Imperator Rudolphus in Comitibus Varsaviensibus A. N. XCI. eo nomine per Legatum suum questus fuit, tanquam de re toti domui Austriacæ injuriolissima. *Sed Rex ex consilio Senatus responderi jussit, eam Legem ex occasione Maximiliani latam ad cæteros Ausriæ Principes ita demum pertinere, si Maximiliano contra hoc Regnum patrocinauerunt. Vid. iterum Pias. p. 74. & 90.*

IV, *Polonia & Hungaria conjunctæ fuerunt, cum Regnum extinctis Pias. posteris ad Ludovicum Hungariæ Regem deferretur A. MCCCCLXX.* Sed moriente eo divisa iterum, Mariæ Ludovici filia majori Hungariam, & Hedvige, quæ Jagelloni nupsit, Poloniam obtinente. Denuo tamen sub filio Jagellonis Vladislao coire, quanquam refragante Elizabetha Regis Alberti conjuge, quæ etiam posthumū Alberti Ladislaum vix dum quadrimestrem coronari curavit. *vid. Cromer. L. XXI. p. 707. & seq. Cum verò*

verò Vladislavus pugnâ Varnensi cæsus esset, singula seorsum sibi Reges constituerunt, atque ex eo tempore separatæ manserunt.

V.

Motus Cosacorum internis dissidiis propiores sunt, quam ut externis negotiis accenseantur: *Cosaci* enim non sunt gens aliqua propriis Terrarum terminis vel Reip. Statu proprio consistens, sed tantum species una ex genere militiæ Polonicæ, tanquam militia Celerum, seu Velitum, seu levis armaturæ: Quod satis exprimit Etymon nominis *Kosaky*, dictum à *Kosa*, quod Latine Capram significat, q. qui agilitate & curiositate inaccessa adeundi capris similes sint. Suntque omnes ex Provinciis Polonicis oriundi, & illi qui Societatem Cosacam Zaporohianam repræsentant maxime ex Provinciis Poloniæ Russicis, vicinioribus Chersoneso Tauricæ prodeunt, *Zaporobiani* dicti, quod in Insulis Boristhenis *Zaporobi* militiæ vacent, atque ibi transitus Tauricanorum Tatarorum obsideant. Ipsum Pontum Euxinum infestum reddidisse invasionibus suis, atque Turcis etiam formidabiles fuisse, prolixè expositum ab Historicis, & in his *Piascia* f. 46. Sic circa An. MDLXXXVI. ab eis præsidium Turcicum Kozlov in Chersoneso Taurica expugnatum, petiitque tunc Amurathes Imperator Turcicus à Rege Stephano, ut pacis violatores puniret: Quæ tamen querela ipsius nonnisi capite unius Ducis Cosacorum, Johannis Podkova, viri robustissimi, quique inter digitos eqtorum soleas ferreas frangere potuit. *T. Demetr. Sulicovio Comment. Rer. Polon. fol. 105.* cæterum hominis facinorosi, & jam ante ob incurSIONem in Moldaviam factam, aliaque in Rempublicam commissa crimina ad penam talem damnati, fuit sopita. Nec Amurathes IV. sine gravibus querelis tulit pervasam ab ipsis An. MDCXXV. totam Chersonesum Tauricam, occupatamque in ultima ejus ora sitam Capham, restitutum insuper à se exautoratum Chamû Muhammed Gerei, eundemque, cum Portæ reconciliatus esset, postea interfectum. Unde & à Polonis coercendi & clade aliqua castrorumque expugnatione, cum arma deponere contumaciter abnuissent, castigandi fuerunt, donec coram Regiis Delegatis subjectionem de novo jurarent, & se absenturos excursionibus in Ditiones Turcicas pollicerentur. Rursus An. MDCXXXVII. Cosac. Moscoviæ Tanas Arcem, vulgò Azak seu Ozov dictam, apud Ostium Fluvii Tanais in Paludem Mæotim acinde in Pontum Euxinum defluentis sitam expugnarunt, præsidiumque Turcicum ibi excubans trucidarunt. Quod Turca acer-

acerbius tulit, cum ea Arx fines Imperii sui terminaret, eos custodiret, & Tataros Tauricanos & Petiercios in officio contineret, cohiberetque Moscorum Cosacorum excursions in illud mare: Coactus tamen fuit eam aliquamdiu in manibus ipsorum relinquere, inturbatus Tatarorum Precopensium motibus. Stephanus Rex eos melioribus Legibus sociavit, & cū antea nulla stabilitate societati suæ providissent, tumultuariè tantum collecti iterumq; pro hibernis per Poloniam ad propria dilapsi, ille Castrum Tectimirovv cum suo Territorio sitū ad ripas Boristhenis infra Kijoviam xx. mill. Germ. ipsis attribuit, ubi Consiliorum & Magistratus militaris sedem, armamentarium, ac receptaculum bellicorum apparatus habere. A. MDCXXXII. post mortem Sigismundi Regis communitas ipsorū ab Ordinibus Poloniæ petiit ad suffragia ferenda in Electione novi Regis admitti, ac Religionis Græcæ immunitates salvas conservari. Sed severius responsum tulit quoad suffragia: Cosacos utpote ex plebe collectos nullas partes habere in Consiliis publicis, neque in Electione Regis, quæ soli Senatui ac Ordini Nobilium convenirent: Merita ipsorum autem ac Religionis Græcæ rationes Ordinibus curæ futuras, dummodo ipsi in fide Reipubl. & obsequio Præfecti militiæ generalis persisterent. Secutis temporibus autem, cum Proceres Poloni in ditionibus Kijoviensibus licentiam eorum refrenari oportere apud Regem Senatūque prædicarent, durius haberi adeoque pro afflictā in Religione, quam Græcam profitentur, & Statu Civili suo libertate laborare cœperunt. Post A. MDCXXXVII. impensis publicis propugnaculum *Hudak* denominatum apud confluentem Samaræ ac Boristhenis, loco ad eos coercendos maximè opportuno, extractum munitumque; Quod quidem illi primo impedire conati, at postea profligati captoque Pauluco Duce ipsorum ferre coacti fuere. Secuto A. MDCXXXIIX. immunitates quoque una cum oppido Tectimirovv ipsis abrogatæ. Unde posthac majori cura securitati suæ providerunt, damnisq; multis Regiis copiis illatis securitatem restitutionis privilegiorum iterum quidem impetrarunt, obsequiūque promiserunt; At nihilominus privilegia hæc in ambiguis Comitiorū deliberationibus manserunt: Unde gravissimi motus posthac secuti, qui inprimis ab A. MDCXLIX. & sequentibus auspiciis Bogdani Chmielniciū operaque Russorum ac Tatarorum, accedente Poloniam miserè affligerunt, cæso primum A. MDCXLIX. d. XXI. Maj. universo exercitu Polonico captisque militiæ Ducibus Polocio & Catinovio, mox A. MDCXLIX.

altero exercitu in urbe Zbaras obfesso, Regeque ipso Johanne Casimiro cum nova militia in auxilium obsessorum veniente inter Sboroviam & Zlotoviam ccc. milibus circumdato & in tantas angustias redacto, ut nulla spes Regem nedum exercitum eripiendi superesset, nisi ipse Princeps hostilis Chamus Tataricus, memoriâ accepti ab Vladislao Rege beneficii, progressum victoris exercitus inopinato stitisset. Hic cum Galga, h. Præfectus Generalis militiæ Tataricæ adhuc esset, à Polonis captus, ab Vladislao vero posthac, accepto mortis Chami tunc regnantis, à quo ille proximus erat, nuncio sine lytro dimissus fuerat, monueratque tantum Vladislaus, vellet gratiam hanc sibi suisque aliquando rependere. Itaque videns ex edito monte Polonorum periculum, jamque tempus instare ratus testandi grati animi sui, receptui cani iussit, Legatos Pacis nuncios misit, eoque Regem ac exercitum præsentissimo periculo eripuit. Sed ab aliis hæc diversimodè narrantur. vid. *Bellum Scythico-Cosacicum, seu de conjuratione Tartarorum, Cosacorum & plebis Russia contra Regnum Polonia à Joh. Casimiro Polonia Rege profligata Narratio à Joach. Pastorio, & ex eo Thuld. Hist. L. I.* qui pacem hanc tamen singulari Dei benignitate factam prædicat. Inter pacis conditiones erat, ut soluta Zbarasii obsidione abductoque inde exercitu Chmelnicius in gratiam reciperetur. Sed ille non diu se in officio continuit, sed novis motibus Poloniam annis sequentibus variè concussit, Cosacique sub eo obedientiam ex statu rerum suarum merentes eandem sæpè exuerunt, sæpè promiserunt. An. MDCLIX. d. XII. Maj. iterum fidem jurarunt Regno Poloniæ, sed dubiam tenuisse idem annus vidit, cum nova defectione ad Russos transfirent; Rursus deinde Poloniæ conciliati sunt A. MDCLX. M. Octobr. propè Cudnoviam seu Czudnov. Civitatem Volhiniæ ulterioris, formatumque inter alia decretum de Moicis hostibus persequendis; Sed eadem qua ante perstitisse inconstantia secuta in præsens usque tempora comprobarunt. Juramentum, quod universus exercitus tunc concepit, hac formula constitit, quæ fortè ad prælorem notitiam eorum, quæ hætenus diximus, faciet.

Nas (Kownike) (cohortium Præfecti) Zenscha (Judices) Assawulen (Pentecostarchi) Stetniken (Stationum præfecti) Aramane (decuriones) cunctisque Zaborovienfis exercitus Majestatis Regiæ, nostro & successorum nostrorum nomine juramus ad Deum Omnipotentem, & ad sanctam Trinitatem, quod Serenissimo & Potentissimo Joanni Casimiro Regi Poloniæ & Svedici, Magno Duci Lithuanici: ejusque successoribus Poloniæ Regibus,

& Magnis Lithuanix Ducibus, uti non minus Regno Reique publica universa Polonix, fideles, beneficii, & obedientes, & cum æternum durante obsequio & fide obligati simus & maneamus, eademque opera alienorum Principum, aliorumque cujuscunque nominis, sed Moscopolitani Caesaris in primis ditioni ac tutela nuncios mittimus, iisque nos abdicamus in perpetuum, dexteras nostras armaque contra Majestatem suam Regiam clementissimum Regem ac Dominum nostrum, successores ejus Polonix Reges, Magnosque Lithuanix Duces, totamque Rempublicam, exercitusque eorum nunquam levaturi aut sumturi sumus, cum Dynastiis exteris nullam societatem, nulla consilia inituri, legationes eorum non audituri, neque ad eos missuri, inconsulto & insciente Rege & Republica, adversus hostes Majestatis Regie & Regni Polonix quoscunque impigre ac libenter valetudinem ac vitam periculis objecturi, tam nostræ, quam successorum causa in omne ævum Commisssioni Kudnovianæ, hesterno die, qui fuit 17. Octobris anni hujus 1660. finita & feliciter absolute per omnia satisfaciētes, eamque nec in minimo violantes, ac denique cum, qui has pacis leges rumpere, vel dissidia turbasque concitare vellet, parvus magnusve sit, statu, conditione, dignitate tam ampla sit, quam velit, non tantum viribus una conjunctis cum universis Zaporovienfibus copiis invasuri; sed pro se quisque nostrum singulatim, ac successorum nostrorum, bello petitori atque persecutori sumus, tam pro nobis separatim, quam una cum Regia Majestatis Regnique Polonix exercitibus conjunctim; tam sincere nos vereque Deus & Sacrosancta Christi passio adjuvet, quam nos verè sincereque hoc Sacramento dicimus. Quod extat cum cæteris istius temporis actis apud Thuld. App. ad P. IV. Histor. p. 258. Sed nihilominus Rusficam iterum tandemque Turcicam protectionem elegere, Polonosque postea pace cum Turcis facta privilegia juraque vetera ipsorum denuo confirmare oportuit. Turcæ interim in A.MDCLXXIX. tractibus Zaporovianis duo fortalitia extruxerunt, quibus cum Ponto Euxino se prohiberi viderent, Sierko Dux ipsorum misso filio suo iterum Polonicam protectionem ambiit.

VII.

Interna dissidia, quæ Poloniam nostro tempore concusserunt, fuere:
 I. Quæ Confederatorum exercitus movit, ob non soluta Stipendia conjunctorum & toto ferè biennio tumultuantium. Cæperunt hi motus An. MDCLXI. Mens. Julio, finitique sunt eodem mens. A. MDCLXIII. Inter Principales erant Svidersky, quem Marschallū suum principabant, tum Demetrius Wisnovicky & alii ex Nobilitate magnæ authoritatis viri. De-

fide-

siderata ipsorum hæc ferebantur I. ut plenariam solutionem restantis & II. certam assignationem postmodo accipiendi stipendii haberent. III. Campi-Ductores tunc præsentés abdicarentur. IV. Novi surrogarentur, ita tamen, ut munus non perpetuum, sed ambulatorium esset. V. Reditus Ecclesiastici contraherentur, & pars eorum in usum publicum converteretur. VI. Denique non nisi benè meritis bona Regia & Starostia concederentur: Quæ & conventui Warsaviensi circa Octobrem A. MDCLXI. proponi curaverunt: His in articulis Fœderis sui adjecere: Se nihil tentaturos contra Regiam Majestatem aut Patriam, sed eos tantum, qui & Rege & Regno abuterentur, neque tam oneratos bona Nobiliū quam Coronæ & Ecclesiastica & satque A. MDCLXII. Mense Decembri quidem in transactionem aliquam consensere, sed quæ mox iterū rupta fuit, cum ex promissis septem millionibus, quibus ipsis satisfieri debebat, non nisi tres præsto essent, donec tandem An. MDCLXIII. Mense Julio residui maxima parte adjecta ab armis planè desisterent, & Amnestia universalis promulgata articulos fœderis sui publicè comburerent, facta simul antecessorum deprecatione, quod Leopoli in Monasterio Bernhardinorum coram Altari magno contigit die Julii XXIII. Vid. plura hæc de re in *Diar. Europ. Contin. VI. pag. 350. 527. 5 seq. Contin. II. pag. 581. Contin. IX. p. 505. 5 seq.*

Paulò post *Mortus Lubomirskiani* secuti sunt, acti inter Regem & Georgium Lubomirsky Principem Wisnitiæ & Jaroslaviæ, tunc supremum Marescallum & Campi ductorem Regni, ditissimum inter Poloniæ Proceres, quippe 400000. & amplius florenorum in annuis redditibus numerabat. Causa quæ vulgo innotuit, potissima ferebatur, quod Rex, quique Regiarum partium erant, novi Regis electionem procuratam vellent, illaq; è Gallia aliquem intenderent, cæteri quorum Dux erat Lubomirsky, huic operi se opponerent; Hinc Rex Lubomirskio iratus in Comitibus M. Januarii A. MDCLXV. variorum criminum accusatum reddidit, confisus Lubomirskium ita facile vel oppressum vel planè extinctum iri. Capita accusationis erant (1) Ipsum Thronum Regium dejicere conatum fuisse. (2) Nuperos in exercitu tumultus excitasse (3) Eosdem Legatis suis isthuc missis fovisse (4) Pecunia sustentasse (5) eoq; effectisse quo minus quiescerent. (6) Reliquos sub Czarnekio milites eodem pellexisse. (7) Expeditionem Regiā contra Russos fructu cassam reddidisse. (8) Literas Characterè occulto scriptas varia ad loca misisse. (9) Impedivisse expeditionem

Regiam contra Cosacos, (10.) Hos pariter ac Tataros ad defectionem sollicitasse. Quibus tamen diversimodis & scriptis & re ipsa satisfactum fuit, itumque in compositionis Articulis die xxx. Julii A. MDCLX^{IX}. quibus conclusum, ut Lubomirskius & socii ejus admissa deprecarentur, ille exercitum dimitteret & postmodo extra Patriam, quoad Regi videretur, tranquille viveret: Cæterum verò Amnestia generali & perpetua donaretur. Historiam hujus rei habes Contin. XII. *Diar. Europ. pag. 237. & seq.* Acta eo facientia Parte III. appendicis cum Titulo: *Acta Lubomirskiana: Articulus Pacis in eisdem pag. 297.*

IIX.

Nobilitatis Jura sunt amplissima, quorum initia ferè sumpta, post introductam à Mieczislao Religionem Christianam, Regibus, misso liberi domino suo, ea indulgentibus, primo piis monitis Episcoporum, ac cæterorum populorum Christianorum imitatione & moribus, deinde bellicosa Nobilitatis meritis atq; obsequiis, fortè etiam contentionibus. Inter ea est quod singuli, æque Senatores seu Magistratus officiaque gerentes: ac privatam ducentes vitam, qui volunt venire ad Electionem, habeant jus dandi suffragium in eligendo Rege. *Piasec. p. 442.* Quodque potissimum est, Regem oportet eligi nullo contradicente, de quo supra. Talisque eorum conditio & alijs Comitiorum negociis apposita, quæ non singuli, at Legati seu Nuncii terrestres nomine omnium obeunt: Ut scilicet non plurium, sed communi omnium consensu nitantur: laudabili quidem consilio, sed à Republica Platonis, non à præsentium rerum humanarum statu facile expectando; Hæc mines enim ne lites in immensum durent, & ut ratio aliqua sit expediendorum negotiorum, plerumq; in eo, quod pluribus videtur, acquiescunt, patiunturque partem majorem jus accipere integri corporis. *Grot. J. B. L. II. V. XVII.* Unde & Comititia sæpius irrita leguntur reddita, Nunciis Terrestribus minus benè & inter se & cum Regis consilio magnatibusque convenientibus. *Semper accidere solet, dum ii qui consulunt pari autoritate, sententia verò dispares sunt, ut nihil salutare constituatur.* Machiav. *Hist. Flor. Lib. IV.* Nec suspicionem degeneris in licentiam libertatis sæpè declinare potuerunt, inprimis quando contra Regem & Senatum coire visi sunt, indicto *Rokos*, famoso in unum concurrendi Symbolo. Genuinum Etymon istius nominis vix dari potest, sed sonat terminum statotempore

tempore controvertendi, & est Symbolum in ista gente usitatum, quo universi Nobiles genere ad confurgendum contra Regem & Senatū pro vindicandis libertatibus suis convocantur: Formidolosum quondā Regibus, nam eo Nobiles etiam familiares Regis & Procerum heros suos tunc deferere, & in commune opem suam conferre obligabantur. Cujus exemplum fuit An. MDXXXVII. sub Sigismundo I. cum coacta totius Equestris Ordinis manu Moldaviam petens castra ultra Leopolim propè oppidum Gliniany posuisset; Tunc enim acclamata hac tessera *Rokos* Nobiles omnes Rege & Proceribus relictis invicem conjuncti severiorē rationem administratā Reip. ab ipsis requirebant ac Senatores quosdam malorum consiliorum autores seu tali suspitione notatos tumultu populari penè opprefferunt. Aliud extitit A. MCCCCLXXX. sub Ludovico, ac recentius sub Sigismundo III. A. MDCVI. quod tamen A. MDCVIII. abolitum, dissidentesque ad Regis Regniq̃ue fidem reducti, postquam paulum ante pugnam subierant, caesisque mille ducentis suorum profligati fuerant, cum è Regio exercitu tantum xxx. desiderarentur. Superstitēs enim Rex omnes gratia donavit, nec victis instare suos passus est, ne, inquit, dum noxios seditionis autores persequimur, multi eorum fraude in errorem ducti simul pereant: Sinamus interim omnes saluti suæ consulere. Vid. Lubinski qui totis L. IV. de Civili hoc motu in Polonia egit.

Jus Polonicum hodiè Statutis Casimiri, Vladislai, & Sigismundo-
rum ferè nititur, quæ uno volumine postea à *Job. Hertuo* comprehensa. Naturali ordine non constant, sed id cum omnibus Juris Civilibus voluminibus, dixeris etiam melioribus scriptis plurimis, commune habent. Est etiam ubi à Juris Divini ac Socialis Regulis recedere videntur. Quale est Statutum Casimiri A. MCCC.LXIX. de Pœna Homicidii: *Quamvis occidens hominem secundum Dei & Legum sanctiones esset capitali pœna plectendus: Nos tamen rigorem illum temperantes statuimus: Quod occidens militem triginta marcas parentibus, pueris, vel Amicis solvere teneatur &c.* apud *Herbur.* fol. 104. Et de Kmethone occiso ejusdem: *Si verò quispiam Kmethonem occiderit, decem Marcas solvere teneatur, quarum sex uxori seu pueris, si superstitēs fuerint, & residua quatuor Marca domino occisi exolvantur.* ib. fol. 194. Neque pœna capitalis decreta legitur, quam si Kmetho Kmerhonem occidisset & X. Marcas solvendo non esset: *Quod Kmetho Kmerhonem occidens pro pœnâ homicidii Castellania, in qua homicidium fuerit commissum, vel ei, in cujus Jurisdictione delictum & homicidium*

cidium hoc est perpetratum, quatuor marcas, consanguineis verò sive amicis proximioribus interfecti sex marcas persolvat. Qui si non fuerit solvendo & captus fuerit, pœna capitali puniatur. ib. fol. 200. Neque aliter illa lenitas correctæ, quam ut homicidium Nobilis CXX. marcis lueretur, & homicida anni, & sex septimanarum spatio turri includeretur. Stat. Sigismundi fol. 195, Quod tamen iterum corrigi oportuit: Petierunt à nobis Nuncii terrarum, ut occidendorum hominum pœna non sit ejus asperitatis, qua præterito Statuto Petricoviensi circumscripta est: Nos eorum precibus victi decretum &c. abrogamus, atque id vâlere volumus, quod eadem de re à Seren. Joh. Alberto fratre nostro, olim Rege, fuit constitutum. ibid. fol. 198. Statutorum defectu ad Jus Saxonicum recurri solet: Cujus tanta olim apud Polonos autoritas, ut non sine magnis impensis ad tribunal Magdeburgensê extra Regnum suum appellaverint; Sed rem hanc Casimirus An. MCCCLVI. sustulit constituto alio Supremo Tribunali in arce Cracoviensi, ad quod in posterum appellandum esset. Tribunalia præterea duo à Rege Stephano A. MDLXXIIX. erecta, unum Petricovia, alterum Lublini, examinandis controversiis & juri reddendo, quibus antea non sine gravi molestia ipsi Regi præsidendum erat, instituta ab inferioris Judicis sententia ad ipsum appellatione Petricovix deciduntur lites Palatinatum Majoris Poloniæ & Prussiæ: Lublini Palatinatum Minoris Poloniæ ac Russiæ,

CAPUT IX.

DE

REGNO BOHEMIÆ
ET HUNGARIÆ.

- I. Regni Bohemia conditores ac primi Reges, Przemislaus I, non fuit Ruslicus, Przemislai Victoriosi summa egestas, & in eadem generositas.
- II. Jurisdictionis hodiernæ ac veteris amplitudo. Controversia utrum Regnum Hereditarium an Electivum sit? An & quomodo ad Germaniam pertineat?
- III. Motus Hussitici. Hussi Somnium. Scriptores Rer. Hussiticarum.
- IV. Singularia Regum ac Procerum Bohemiæ. Scriptores Rer. Bohemicarum.
- V. Reges Hungariæ. De Attila, Chano, Stephano, Ludovico singularia.
- VI. De Hungariæ cum Germanico Imperio conjunctione: De Dalmatiæ & Croatiæ ad eandem accessu.
- VII. Recentes motus Hungarici.
- IIIX. Singularia Regum Hungariæ. Procerum Hungariæ recensio: Qui Palatini & Bani? Scriptores Rerum Hungaricarum.
- IX. Transilvania ab Hungariæ separata, Turcæ Tributaria redditæ: Consilia de ipsius cum Imperio unionione.
- X. Singularia de Titulo Principum Transilvaniæ: Series eorundem.

Conditor Reip. Bohemicæ perhibetur Czechus, quem secuti Crocus Senior & Junior, hoc Libussa Sibylla Bohemorum, & cum ea Przemyslus s. Premislaus ab aratro ad Regnum assumptus; Sic Lucius Quintilius apud Florum, in aciem ab aratro profectus, ne quid

ne quid à rustici operis imitatione cessaret, victos more pecudum subjugum misit, L.L.c.XI. Neque opinandum, Przemyslaum agrestem adeoque verè rusticum fuisse. *Przemislaus non Rusticus, sed Dominus Stadicensis, quamvis agricultura deditus: (Nam id temporis quantumvis nobilissimos non padebat agrum colere, idque ingenuum habebatur.)* Ab aratro ad Principatum vocatus fuit: Inquit *Wesleslavinus in Geneal. Reg. Bohem.* Et alibi de Libussa loquens: *Libussa Przemyslaum sibi conjugio junxit, Stadicensim Agricolam, sed nobilissimo genere, quem olim studiorum socium ac condiscipulum in scholis Budicensibus habuerat.* De nucto ejus Stadicensi & s. dicendum *seq. §. IV.* Ejusdem tempore famosa mulierum Rebellio Duce Valasca concitata, quæ tanta fuit, ut maximam Bohemiæ partem illæ suam reddiderint, tandemque Remp. formarint, in cujus statutis erat, ne genus suum interiret, concubitum vicinorum inire, masculis v. si qui fortè nascerentur, dextrum oculum eruere, atque pollices abscindere. Sed post septennium, victa & in prælio obeunte Valasca, imperium hoc concidit. Vid. *Æn. Sylv. Hist. Bohem. c. III. IV. V. VI. & c.* Regio Titulo primum donatus *Vratislaus XXmus* à Caccho Principe ab Henrico IV. Imp. cui egregiam adversus Rudolphum Sveviæ Ducem navaverat operam: Diserteque professus est Henricus, se de sua & omnium Imperii Principum voluntate omnes honores, jura, prærogativas ac ditiones *Veteris Moravia & Regni Marcomannorum* in Bohemiæ Reges transferre, ideoque Moraviæ, Silesiæ, Misniæ, Russiæ, & quicquid Reges Moraviæ vetustè unquam tenuerint, dare ac donare, Lusatiæ verò Inferiorem addere tanquam Electionis in Imperio possessionem. Idem postea à Fridrico I. Imp. repetitum, Bohemiæque Regnum in perpetuum in Ratisbonensibus Comitibus A. MCLIX. appellata est, ac Vladislaus ipse Rex coronatus, & amplissimo Cæsaris præconio laudatus. Sed posteri Principes nihilominus hujus Tituli incuriosi fuerunt, seu quod ille homini potius, quam universæ posteritati & Regno collatus crederetur; Seu quod Bohemiæ Principes post Vratislaum & Vladislaum nollent tam oneroso beneficio uti, quo Germaniæ obnoxii fieri & subjici videbantur: Quam causam ex Dubravio & Stransko allegat *Balbin. L. III. c. X.* At *Æn. Sylvius*: Abstenuisse, sive quia magis vi, quam jure imperaverint, sive quod indultum Imp. Romani sumendæ coronæ more majorum obtinere non valuerint. *Przemislaus* verò cognomine *Victoriosus & Aureus Dux XXXIV.* ab Imp. Philippo denuò Tirulum Regium emeruit, & ad Successores suos propagavit;

adhæreret, nomen *Ottogari*, seu *Ottocari* accepit, q.d. *Bar Ottsch* totus Ottonianus: Nisi à meritis hujus Principis potius Originem petere fas est; Itali enim *Odoacrum* vocant, & *Henr. Siero* ad An. MCCXLVI. *Othacher*, quod erit Otto seu Atta-vvacker, h. Pater vigilans, ein wacker Vater / eoque re ipsa Pater Patriæ. Ferunt eundem initio, quod in scio Henrico Imperatore Dominationem in Bohemiam suscepisset, ea dejectum & in exilium actum latrocinii vitam exhibuisse, tandemque, cum ab hostibus ubique quæreretur, in tantam egestatem incidisse, ut Ratisbonæ dum templum ædificaretur, operam diurnam architectis locare dissimulata conditione sua coactus fuerit; At affulgente spe recuperandi Principatus, auditq; Henricum Episcopum Pragensem è vivis excessisse ultimos duos sibi reliquos Aureos in Danubium ex Ratisbonensi Ponte dejecisse: Scilicet aut Rex aut nihil esse in animo statuerat. *Balbin Lib. III. cap. XII.* Hujus nepos *Przemyslus Ottocarus II.* à *Rudolpho* Imperatore Bello ob Ditiones Austriacas orto cæsus fuit, A. MCCLXXIIX. Post quem extincta in *Wenceslao II. & III.* prole mascula A. MCCCVI. *Rudolphus Austriacus Alberti Imp. filius & An. MCCCVII.* *Henricus Carinthia Dux* Regnum tenuerunt; Et post Henricum, quem A. MCCCX. abdicarunt, è Familia *Lucemburgica*, *Johannes Henrici VII. Imper. filius, Carolus IV. Wenceslaus Ignavus, Sigismundus.* Tunc secuti *Albertus Austriacus, Ladislaus Alberti filius, Georgius Podiebradius*, qui Regnum primis *Ladislai* Annis jam administraverat, cujusve posteritas in *Seren. Ducibus Monsterbergenfibus & Olnenfibus* conservata fuit: Regnum verò non æquo omnium animo videtur accepisse; Et in sinistri ominis loco habitum in coronatione ipsius preciosissimum lapidem de corona ultro decidisse, quasi corona non sat bene in *Georgii* capite sedisset, quod fide *Balbini* referimus *L. V. c. IV.* Ipsi successerunt *Vladislaus Casimiri Poloniæ Regis Filius & Ludovicus*: Quo prælio *Mohaczensi* interfecto, Regnum denuo ad *Austriacos* rediit, *Ferdinando I.* id jure uxoris, quæ *Ludovici* soror erat, capessente atque ad posteros transmittente.

II.

Qua Jurisdictionem comprehendit *Silesiam, Moraviam, Lusatiam*, *Silesiæ* in perpetuum Regno *Bohemix* adjungendæ An. MCCXC. initium datum est ex eo pacto, quod *Henricus Vratislaviensis Princeps* cum *Wenceslao Rege* statuit, quod pactum *Rudolphus Imp.* eodẽ Anno confirmavit, aliisve deinde literis *Cæsareis* ipsum *Vratislaviæ Principatum Wenceslao*

Uuuu

ceslao

ceslao contulit. Hæcque omnia pluribus & diversis diplomatis rursus recitata & tandem A. MCCXLIX. à Carolo IV. Imperatore Aurèa Bullâ confirmata. Extant præterea publicæ literæ abalienationis Casimiri, de renunciatione Ducatûm Svidnicensis & Jaurenfis Coronæ Bohemicæ facta A. MCCCLVI. Ludovici itemque Hungariæ Regis de iisdem, Budæ MCCCLIII. Rursus literæ Casimiri Poloniæ Regis, quibus Vratislaviensem & Glogoviensem Principatum Johanni Bohemiæ Regi, & futuris Bohemiæ Regibus cum omni jure transcripsit A. MCCCXXIX. De quibus aliisve plurimis hujus generis vid. *Balbin. Lib. III. c. XVI. & XLIX.* Non tamen desunt jactæ eo nomine à Polonis querimoniam, de quibus dictum *præced. c. IIX. §. IV. Moravia*, verus Regnum, sub Arnolpho Imperatore in provinciam redacta, inde à Polonis possessa, denique Bohemiæ adjuncta fuit simul omnibus honoribus ac juribus veteris Moraviæ & Regni Marcomannorum, de quo *præc. §. I.* Lusatia denique accessit tanquam Electoris in Imperio possessio, sed quæ nunc Domui Saxonicæ in feudum cessit; Partes ejus quoque exectæ & Marchiæ Brandenburgicæ unitæ, Corbustum, Peicena, &c. vi Transactionis cum Georgio Podiebradio A. MCCCCLXII. Ipsa verò etiam Marchia Sigismundo & Wenceslao Caroli IV. filiis Bohemiæ heredibus paruit ferè totis XLIV. annis; Et à Sigismundo iterum Justo & Procopio Marchionibus Moraviæ oppignorata, postea tamen hoc nexu ab eodem liberata in Friderici hodiernæ Familiæ Electoralis auctoritate fidei transit. Nunquam autem Jurisdictio Regni Bohemiæ majori amplitudine fuit, quam sub Ottocaro I. extensa à Mari Balthico ad Mare Adriaticum. Imperium quod à Fratre suscepit ex Mari Balthico usque ad Danubium protensum ad internum nostrumque Mare, quod Adriaticum dicimus, extendit. Nam cum obiisset Fridericus Dux Austriæ sine liberis, soror ejus Margarita hereditatem accepit &c. Eadem jam anus Othocarum sibi virum ascevit, qui non tam conjugis ætatem, quam dotem animo volvens, sterile matrimonium contraxit. Et Principatum nobilem consecutus more humano, quanto possedit, tanto majora concupivit. Ulricus eo tempore Carinthiorum Principatum tenebat, qui cum virili sobole careret, accepta ab Othocaro pecunia, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam, Slavoniam & Portum Naonis tradidit. Veronenses exinde, Feltrenses, Tarvisini, & multi ex Foro Julii, ultro sese ei submisserunt. Bellum Hungaris indixit, commissoque prælio victor ingentem prædam reportavit, Sturiamque Provinciam illi ademitt. *Id. Prussia super*

etatis Tartaris urbem condidit, quam *Kunispergam*, id est, Montem Regium, vocant, *Æn. Sylv. Hist. Boh. c. XXVII.* Utrum hereditarium, an Electivum fuerit Regnum, durantibus turbis Germano-Bohemicis prolixè disputatum fuit: Qua de re vid. inter alia *Theatr. Europ. T.I.* Sed per Instrumentum Pacis Art. IV. §. De cætero *Hereditarii nomen abstulit*: De cætero in *Bohemia*, aliisque quibuscunque Provinciis hereditariis Imperatoris &c. Nec ulla eo nomine contradictio tunc audita. An ad Germaniam pertineat, seu, quod, hic perinde est, an Reges jure Principum Germanicorum gaudeant, à veteribus in dubium vocatum; Sed ab aliis oppositum, oportuisse in Curiis Imperatorum apparere, subscripsisse decretis nomine Imperii factis, interfuisse Torneamentis Germanicæ nationis, ac denique quod nulli extero permissum, potuisse ditiones sibi pro lubitu in Germania comparare, vid. *Dn. Strauch. de Controv. Illustr. super. Sec. Diss. II. §. XI.* & ante eum *Goldast. de Regn. Boh. L. III. cap. II.* Cætera, quod Imperii oneribus non sint obnoxii, nec ad Comitia vocentur, nec Regnum Circulis annumeretur, & s. ad Privilegia Regni singularia referunt. Vid. *Dn. Strauch. c. I. §. XII, XIII, XIV.*

III.

Motus Hussitici cœperunt occasione Doctrinæ necisque *Johannis Husi*, seu de *Husfinecz*, ex nobili Hussorum, *Husfinecii* Dominorum familia nati, & Philosophiæ ac Theologiæ in Academia Pragensi Professoris Sophiæque Reginæ à Confessionibus sacris: De quibus extant è Catholicis *Dabravius*, *Hagecius*, *Borecius* in scriptis suis de rebus Bohemicis, *Johannes* item *Cochlaus* *Historia Hussitarum Libris XII.* *Æneas Sylvius Picolomineus* in *Historia Bohemica*. Ex Evangelicis *Gallus Zalansky*, *Concionibus de vita Husi*, *Zacharias Theobaldus*, qui omnium diligentissimè Hussiticas res tractavit, fatente ipso è Soc. Jesu Scriptore *Balbino*, sed addit: *Si mala mens, malus animus abfuisset*; Nam *Lutheranus* *Papa* ad suam hæresin pertinere credebatur *Husi* ac cæterorum *Settariorum* laudes. Verum hæc amori propriorum nimio imputanda. Narrat *Zalansky*; *Husso* in *Bethlehem*, *Sacello* recenti, cui curando admodum fuerat, habitanti somnium oblatum: Videbatur sibi *imagines Christi & Apostolorum* pingere, at semper intervenire *Pontificem*, qui omnes deleteret *imagines*; Tandem tot *pictores* in auxilium *Husi* subito advenisse, ut *Papa* delendus tot *imaginibus* sufficere non posset. In quo non obscura seculorum temporum imago relucet. Interea *Bohemi* vim *Husso* ac *Hieronymo* *Pragensi* illatam

in contemptum injuriamque universæ nationis vertere, armisque vindicandam rati, non tantum Bohemiam, sed circumjacentes Regiones bello victoriisque suis implevere. Initia Pragæ à Defenestratione Consulum d. xxx. Jul. A. mcccxcix. capta, actu inchoandis magnis motibus per quam fatali, quique nostro seculo eadem in urbe ignem ministravit incendio, quo universa Europa totis xxx. Annis flagrav. Miliciam rexere *Nicolaus Hus Hussinecii Dominus*, agnatus Hussi & præcipue *Johannes de Trocznowa* (Ziska seu Cocles appellatus, quod altero oculo in prælio amisso careret.) Camerarius Wenceslai, ab eodemque ad arma sumenda animatus. Inambulaverat mæstus in Arcis Pragenfis area Johannes, Hussi mortem secum reputans, rogatusque à Rege, quid ita mœreret? Cum is causam dixisset, Nationis universæ contemptum; Rex respondisse dicitur: *Mi bone vir, neque ego, neque, tu hanc vindicare injuriam possumus; Si tamen occurrit ratio, age ingenio utere, Bohemos tuos vindica.* Accepit conditionem Johannes Ziska, quantusque ultrò Hussi & suorum & Catholici nominis hostis evaserit loquuntur Historiæ. *Balbin, ex Zalansio L. IV. c. VI.* Neque virum hunc rudem militiæ fuisse suspicandum. Narrat idem Zalansky, Polonis diu ante militasse, & Lithuanis ac Prutenicis Bellis omnibus interfuisse, ac præsertim An. mcccxc. in cruentissimo prælio, quo Crucigeri cæsi sunt, maximum ad victoriam attulisse momentum. Natalis domus ejus pagus Troczoo v fuit, in quo Nobilibus parentibus in lucem editus est. Progressum Belli hujus magnitudinem è reliquis castrorum Hussiticorum, quæ in vicinis Bohemiæ Provinciis passim adhuc supersunt, æstimare est, quales etiam in agro Francofurtano nostro ipsæque Neomarchia occurrunt. Fructus tantis victoriis dignos impedivere nata in exercitu dissidia, quæ tamen tanta non fuere, quin Catholicos per Concilium Basileense Compactata offerre & communionem sub utraque Ordinibus Bohemiæ annuere oportuerit. Autoritas Pontificis M. quoque apud fideiiores Hussi assclas in suspenso mansit, quam posthac & Georg. Podiebradius Rex Bohemiæ suspectam habuit, unde varia in eum vibrata fulmina. Neque reliqua etiam Hussi doctrina abrogata, sed in nostra usque tempora, licet positis armis, variis in Ecclesiis communi Unitatis nomine nexis conservata fuit: Quæ res ad Historiam Ecclesiasticam tanquam propriam ejus sedem remittenda. De motibus Bohemicis nostri Seculi dicendum in Historia Germaniæ.

IV.

Inter singularia Regni Bohemiæ reponimus: In coronationibus Regum ex Przemysli veteris Nuceto Stadicenfi *Mensuram unam Nucum effundi* ante novos Reges solitam, idque adhuc cum Ferdinando III. servatum. Signum adventus ipsorum olim per flammam dari solitum. Sic Carolo IV. Imp. Comitia Noribergæ celebrante eodem filius Wenceslaus cum instructissimo exercitu accessit, & adventum suum duobus in locis per flammam indicavit, *qui ritus Bohemiæ Regibus ab antiquo usitatus est, Balbin. Lib. III. c. XXI.* Cujus origo forsan ex prælatione ignis apud veteres Imperatores usitatâ derivanda. Jura prima Bohemis ab eodem Przemyslao data, quibus ad Carolum IV. usque Bohemia recta fuit. Nobilitatis Bohemicæ specialis hæc gloria, quod Reges & Imperii Principes Nurus filiasve suas Bohemicis quibusdam familiis in conjuges dare non erubuerunt; Alii vicissim Principes ex Bohemicis familiis descendentes puellas in conjuges accipere non sunt dedignati. Præterea non pauci eorum antiquissimis temporibus in Comitum dignitate steterunt, & Comites in publicis Regum ac Principum literis appellati leguntur, donec circa annum mcc. unâ omnes concordî sententiâ Comitum nomen abjecerunt, & qui Remp. tractabant *Pani, i. Domini*, qui arma elegerunt *Ritirf*, Equites appellari voluerunt *Balb. L. III. c. V.* Scriptores rerum Bohemicarum quod attinet, eorum aliquos uno volumine complexus fuit *Marq. Freherus ed. Hanov. MDCII. & MDCVII. fol.* Inter quos sunt *Cosma Pragenfis Chronica Bohemiæ* ab initio gentis usque ad primum Regem creatum, *Æneæ Sylvii Piccolominei Historia Bohemica.* Varia item ad Statum civilem ac Religionis, inprimis doctrinam Hussiticam pertinentia: Rerum collectionem justo volumine collegit *Bobuslaus Balbinus è Soc. Jes.* Epitome rerum Bohemicarum, quam *Historiam Boleslaviensem* appellari voluit, quaque plurima in Historiis Bohemiæ incerta, controversa, ab aliis item præterita non tantum diligenter, sed & minoribus quam à Scriptoribus hujus generis expectari solet, cum affectibus explicuit. Cæteri sunt *Joh. Dubravius Episcopus Olomucensis Historiâ Bohemiæ*, cujus postremos Annales tamen à Vladislai Regno ad sua usque tempora longe diligentius confectos esse animadvertit *Balbin. L. V. c. XI.* Procopius Lupacius *Ephemeridibus Rerum Bohemicarum*, Martinus Boregk in *Bohemia*, Wencesl. Hagecius *Annalibus Bohemiæ*, quos scripsit lingua patria, ac Germaniæ post transcripsit *Joh. Sandel: Multamque in eo scribendi genere*

laudem meruit; Omnem laudem meruisset, si & Chronologiam aliquanto diligentius examinasset, neque patrios modo, qui ante eum scripserant, sed etiam externos & vicinarum Gentium Scriptores consulisset. Balbin. Lib. V. c. XII. Paulus Stranski de Regno Bohemia: Nobilis in Patria Historicus: Balbin. Lib. V. c. V. Weleslavinus Genealogia Principum Bohemia. Hunc ego Historicum, si quem alium inter Scriptores Patrios plurimi semper feci, Chronologia studiosum inprimis, & qui Historiam nostram auctoritate ex Scriptoribus vicinis Saxonis, Lusaticis, aliisque petita plurimum illustravit. Balbin. Lib. I. c. X. Pulkava vetustus Scriptor Historia Bohemica sub Carolo IV. Petrus Codicillus scripsit de Czechis in Bohemiam adventu. Melchior Goldastus de Bohemia Regno incorporatarumque Provinciarum iuribus; Sed duriori Balbini iudicio exceptus: Goldastus ferri omnino neque potest neque debet, qui cum Jura Bohemia sex Libris explicanda sumuisset, optimum de se consilium & argumentum verisimum insigni indignitate, & impudentia, & in universam Slavorum gentem inobedientia, quam pagine omnes loquuntur, corripit. Adhuc erroribus plurimis, quod fere necesse est contingere iis, qui alienam Rempublicam, in qua nisi hospites, non vixerunt, describendam suscipiunt, non parce librum suum distinxit. Not. in Lib. III. cap. V.

V.

Inter Hungaros, seu potius Hunnos (nam discrimine aliquo divertere adnotatum P. I. c. IX. S. I. §. IIX.) primum innotuit famosissimus Attila, Vir in concussione gentis natus in mundo, terrarum omnium metus, qui nescio qua sorte terrebat cuncta formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret, Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis: Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colere originis sue signa restituens. Qui quamvis huius esset natura, ut semper magna consideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis apud Scytharum Reges semper habitus & c. Jorand. de Reb. Get. c. XXXV. Et ex eo Bernegger. Dissert. de Regno Hung. §. CCXXXVI. Ubi & imaginem Attilae ex Numis probatis exhibet ac examinat §. 238. & seq. Pluribus de ejus vita & rebus gestis egerunt Callimachus Experiens & Nicolaus Olabus Archiepiscopus Strigoniensis, ambo

ambo in *Serr. Hungar. Sambuci*. Similiter *Priscus Rhetor* Historiam Atilæ & causas belli ab eo suscepti prosequitur *Töm. I. Histor. Byzant. Excerpt. de Legation. p. 33. & seqq.* Item in *Histor. Goth. ib. pag. 47. & seqq.* Quæ si absoluta superstes esset, non ita fabulis veluti tenebris obscura jaceret Lux veritatis de origine Hunnorum, verissima disciplina civili, exercitationeq; militari, & publicis deliberationibus, & prudenter factis & dictis magni Atilæ; Exactè enim hæc omnia tradidit multarum rerum non tantum auritus, sed etiam oculatus testis, *Bernegger. §. CCLIX.* De appellationibus, quibus delectatum scribunt Hungarici scriptores, *Olabus, Backschay, Bonfinius*: Nembrothi nepos, nutritus in Engaddi, Dei gratia Rex Hunnorum & Medorum, Gothorum, Dacorum, metus orbis & Flagellum Dei, merito dubitatur. Quod si ex Japeti posteris fuit Atila, quod Hungarici Scriptores sustinent, Atilam esse filium Nembrothi, filii Chami non consistet. Deinde notitia Nembrothi unde est ei? Nec unquam Atila, quantum scitur, Medis imperavit. Præterea Princeps à fide alienus se dixisset esse Regem Deorum gratia, non Dei. Nec Engaddi est, nisi in Judæa præpè Mare Mortuum, nisi aliquando apud Rhætos Engaddinos extitisset. *Nadayn. Flor. Hungar. Lib. I. cap. XI.* Secunda gentis expeditione celebris fuit *Chaganus* quidam; Vox hæc enim corrupta ex Cham, seu Chan, non nomen proprium unius, sed commune principum Orientalium videtur fuisse, vid. *Notic. Dign. Diss. II. cap. III. §. V.* Tertiâ circa Arnulphi tempora, quaque fixam sedem in Hungaria retinuerunt primus fuit *Almus* supremus septem Ducum, quibus expeditionem susceperunt, tum *Cusales*, *Dursachus*, *Bugotho*; Genus ex *Irnaço* juniore Atilæ filio ducentes, quod Atilam jam præsensisse notat *Priscus Rhetor*: *Atillas juniorem ex filiis introeuntem & adven- tantem nomine Irnach, placidis & letis oculis est intuitus, & eum genâ traxit. Ego vero cum admirarer Atillam reliquos suos liberos parvi facere, ad hunc solum advertere & animum adicere, unus ex Barbaris, qui prope me sedebat, & Latine Lingua usum habebat, fide prius accepta, me nobile eorum, quæ dicerentur, exaltaturum dixit: Vates Atillæ vaticinatos esse, ejus genus, quod alioquin interituum erat, ab hoc puero restauratum iri. Geysa demum circa A. MCCCCLXXX. suscepta Religione Christiana ductoq; ad eandem populo suo inclauit. Hujus filius Stephanus Corona Regia, primum a Pontifice M. donatus fuit, Cruce insuper duplicata, quæ hodienu in insignibus Hungaricis. Inde continuata Regum Hungariæ series us-*

que

que ad Ludovicum A. MDXXVI. in prælio Mohaccensi immature cæsi.
 Quemadmodum omnia hujus Principis singulari plane exemplo intem-
 pestiva adeoque immatura fuerunt. Ante tempus legitimum natus fuit
 & sine pellicula, quam Ep. dermidem Phyci vocant; Hungariæ item &
 Bohemiæ Rex ante tempus, idq; cum fletu: Ante tempus infans fari cœ-
 pit; Sapiens nimium puer ante tempus; Ante decennium ætatis Regni
 tractavit negotia; Ante tempus conjugem sibi despondit; decimo quinto
 ætatis anno duxit; Ante tempus barbarus; Ante annos viginti canuit;
 Ante tempus conflixit; ante tempus periit, aptissimeq; Cuthenus hoc ei
 Chronostichum Nativitatis scripsit: *Ante Dlem natVs.* Narrat Lipsius
 venisse quendam ignotum hominem, qui admitti ad Ludovicum Regem
 paulò ante cladem voluerit, cum necessaria omnino se habere ipsi Regi
 indicanda diceret, sed ab Aulicis semper esse rejectum, denique repullæ
 impatientem dixisse: *Abi igitur, Regi nuncia, brevi & citò perituum;* Et cum
 dicto ex oculis hominum evanuisse, Hungari ejus amore ac desiderio
 multis post ejus mortem annis Numos Aureos procudere, in quorum
 antica parte Regis pueri coronati & culcitæ infidentis effigies videbatur
 his in circulum euntibus verbis: Ludovicus Filius R. Hungariæ & Bohe-
 miæ: in postica carmen legebatur;

*Buda potens & Pannoniogens Martia Regni
 Quod fuit, esset, si viveret iste Puer.*

Palbin. Rer. Bohem. L. V. c. XI. Conf. Leunclav. Pand. Turc. num. CCXXII. Ex
 quo tempore Regnum Hungariæ penes Familiam Austriacam mansit,
 Ferdinando I. postea Imperatore & Mariæ Ludovici viduæ fratre Jure
 uxoris Annæ, quæ Ludovici soror erat, sibi illud vindicante.

VI.

Hungariam separatam à Germania Regnum esse demonstratione
 haut eger. Notum tamen unionem aliquam cum Germania antehac ten-
 tatam; Sed non nisi promissio tunc facta ferendorū ab Hungaris similium
 in casu similis necessitatis auxiliorum. Vid. *Ad. Comit. & Recept. Imp. An.*
MDLXVI. Sunt etiam, qui ne expedire quidem ejusmodi unionem autu-
 mant; Hungaros enim tanquam moribus & animo à Germanis alienos
 haut parituros Decretis Germanicis, sicque Imperium perpetua inque
 laboraturum fore. Vid. *Textor. de R. S. c. VI. & c. XIX.* An tributaria fuerit
 Imperio Germanico varie disseritur? Ajunt Scriptores Germanici & An-
 drez

dreæ, Salomonis, inprimis v. Petri Regis exempla adducunt. At Hungarici Scriptores negant, & Hungaros pacē quidem à Germanis redemisse agnoscunt, non tamen Tributo, sed annua pensione. V. *Pernegger. n. 352.* De Dalmatiæ & Croatiæ ad Hungariam accessu *Bonfinius Dec. II. L. IV. p. 225.* Edomitus Rex Dalmatis imperabat, cui Ladislai sororuxor erat. Vir sine liberis legato conjugii Regno vita decessit. Regina variis inimicorum injuriis affecta, & eorum præcipuè, qui ad tyrannidem aspirabant à potentissimo Fratre petit auxilium. Ladislaus habito delectu exercitum parat, Dalmaticamque expeditionem affinitatis jure suscipit trajecto Dravo Valeriam universam, quæ inter Savum Dravumque protenditur, in Dalmatas concitat, sororis inimicos continuo fundit fugatque, occupatâ oppida recipit; Pacatum denique Regnum, quod brevi bello recuperarat, integrum Sorori restituit. At illa liberorum orbitate laborans, cum neminē haberet, cui Regnum legaret, fratri repente ac posteris adduxit, jussitque deinceps Dalmatiam & Croatiam universam Ungaricæ ditionis haberi. Ex quo quidem tempore Dalmatis & Croatis Ungari jure imperare cœperunt. Confer. *Rit. de Reb. Hungar. L. II. p. 843.*

VII.

Intestini motus, qui Hungariam hætenus involverunt, hodieque involvunt partem eorum faciunt, quæ posteritati demum materiem disferendi præbeant: Supplicia de Comitibus Serinio, Nadaſto, Frangipanio, & Tanteccachio A. LXXI. sumpta inter memorabilia hujus seculi jam locum acceperunt. Certatum interea fuit certaturque de Religione ac juribus Regni: Quo exitu in manu Domini positum, qui populos Principibus subdit, iisq; Utiles Rectores suscitatur.

IIX.

Hungariæ Reges superioribus seculis amplissimis Titulis æquè ac Regionibus usi fuere, eosdemque totidem Vexillis in Coronatione ipsorum designari videre licuit: Quæ 1. Vexillum Hungariæ. 2. Dalmatiæ. 3. Croatiæ. 4. Slavoniæ. 5. Ramæ, quæ Bosnia est, non urbs Hierosolymæ vicina. 6. Serviæ. 7. Galliciz, seu Hallitiæ, quæ est Wallachia. 8. *Wladimiria*, partis Russiæ Septentrionalis, quam & Lodomeriam vocant. 9. *Cumania*, quæ est Terra Wallachiæ, appellata Zavolcha. 10. Bulgariæ. Conf. *Not. Ding. Diff. V. c. III. §. VI.* De Corona Hungariæ *ib. Diff. IV. c. III. §. VI.* Novos Reges Equum in collem adigere & educto gladio aerem quater verberare *iterum Diff. V. c. I. §. VII.* De Origine eius addendum, eam videri ex Marti-

XXXX,

tis

tis Ense pendere, quo veteres Scytharum Reges, ipseque Atila, leguntur gloriati fuisse. Nec templa apud eos videntur, aut delubrum, nec tugurium quidem calamo tectum cerni usquam potest; Sed gladius Barbaricorum humi figitur nudus, cumque ut Martem, Regionum, quas circumcunt, præselem verecundius colunt. Amm. Marcell. Rer. Gest. Lib. XXXI. Et de Atila Priscus Rhetor in Exc. Legat. de Atila: Neque verò illi parva potentia accessio contigerat ex eo, quod Martis ensis erat detectus &c. Sponsarum Regiarum apud Hungaros singularis hic capiendi ritus fuit, ut ab Equite Hungaro stricto ense ex capite Reginae corona decuteretur, Balkin. Epit. Rer. Bohem. Lib. III. cap. XV.

In Statibus Hungariæ eminent Archiepiscopus Strigoniensis, qui simul Legatus Natus Sedis Romanæ, & juxta eum Archiepiscopus Coloniensis. Vice-Rex peculiari nomine Palatini insignitur ad imitationem veteris Comitris Castrensis Sacri Palatii, quem Græci *Cyropalatem* dixerunt. Cui simile est cognomen *Bani*, quod Gubernatoribus Regnorum ab Hungaria dependentium Dalmatiæ, Croatiae, & Slavoniæ tribui solet à Bando, seu Banderio, quemadmodum in *Constit.* Hungar. dicitur, derivatum: Quodque Græcorum *Flammulari*, & Turcarum *Sanzar Bego* equiparaveris. vid. *Leunclav. Pand. n. CLXXIV.* Specialem Statuum Hungariæ recensionem habes in *Histor. Lieta Regni Hungarici de A. MDCLXII. M. Mayo in Diar. Eur. Contin. VII. p. 477.*

In Collectaneis Scriptorum de rebus Hungaricis sunt Scriptores *Rerum Hungaricarum* ex recensione *Job. Sambuci Francif. 1581. fol.* Particulares Scriptores sunt, *Anton. Bonfinius* in *Decadibus Rer. Hungaricarum*, *Michael Riti* de Regibus Hungariæ Libris II. qui ferè compendii sunt *Bonfinii*; *Abrab. Bakschay* *Chronologia Rerum Hungar.* *Job. Heroldus* *Chronol. Pannoniæ*, *Job. de Thwrotz* *Chronica Hungarorum*, *Job. Nandanyi* *Flora Hungarica*, *Nicolaus Jsthuans* *Historiarum de Rebus Hungaricis* Libris XXXIV. De quo in specie testatur *Zeilerus Descript. Hungaric. fol. 28.* Sey ein gelehrter und vieler Sprachen erfahrener Mann / auch der beyden Kaysen Maximilian des andern / und Rudolphi des andern Secretarius, hernach Rath / und des Palatini Kutenant / auch vernemmen Adelichen Herkommens / und schier bey 60. Jahren zu Hofe gewesen / auch in seiner Jugend einen Soldaten abgegeben. *Petrus Rapa Descrip. Hungar. Martini Zeileri Descriptio Regni Hungar. Germanice,* quam

quam auxit *Joh. Beza, Matth. Berneggerus* seu *Martin. Schödel Disquis. de Regno Hungariæ*, cujus proœmio etiam varia de Scriptoribus Hungariæ judicia habentur: De Jure Consuetudinario Hungariæ *Stephanus Werbeuczins*, Ein gelehrter Jurist, aber unruhiger / parteyischer Mann / wie *Jhm. Isthuanus* fol. 176. das Zeugniß giebet. Hat aus Befehl Königs *Vladislai* die Ungrische Gesetze zusammen geschrieben / und solches Buch sein *Decretum Tripartitum* genennet. *Joh. Sambucus* hat Notata über die schwere und ungewöhnliche Wörter / die in besagtem des *Werbeuczii* Jure Hungarico zu finden / gemacht / so *Alb. Molnar*. seinem *Dictionario* pag. 348. & seqq. angeheugt. *Zeller. l.c. p. 8.*

IX.

De *Transilvania* Statu pleriq; Scriptores Hungarici agunt: seorsim de rebus ab A. MDCXXIX. ad A. MDLXIII. scripsit *Johannes Betlenius* Michaelis Apafi, hodierni Principis *Transilvaniæ*, Cancellarius. Princeps præter Titulum *Transilvaniæ* inscribitur *Comes Siculorum & Partium Hungariæ Dominus*. Apud Turcas commune ejus nomen est *Ertel-Ban*. Separata fuit ab Hungaria post cladem *Mohaczensem*, *Johanne de Zapolia* seu *Sepusiensi* & *Ferdinando Caroli V. Fratre de Imperio Hungariæ* decertantibus; *Johannes* enim cum *Ferdinando* se imparem sentiret, ad Turcam confugit, ejusq; auxiliis in Regni Hungariæ partib; aliquibus confirmatus fuit, quas & ad Filium *Johannem Sigism.* transmisi: Sed Turcis posthac istas, ac *Ferdinando*, quod reliquum erat, constanter sibi vindicantibus, solam *Transilvaniam* retinuit; Nec tamen nisi fiduciario à Turca jure, cui & secuto tempore tributum adjici oportuit, (nam prima *Johannis* deditione nulla ejus mentio facta: vid. *Isthuans. L. X. p. 151.*) & illud quidem initio XM. Numorum aureorū; *Rakocius* deinde A. MDCXLV. pendere jussus est; Apafio dn. initio regiminis sui LXXXM. Imperialiū injuncti fuerunt; sed quorum pars posthac remissa dicitur. Separationē verò ab Hungaria quod attinet, *Sigism. Bathori* An. 1594. per Legatos ad Cæsarem impetravit omni modam abdicationem petitionum Regibus Hungariæ competentium, ita ut Princeps & omnes ejus per lineam rectam descendentes potestate libera Principes essent; Deficientibus autē descendantib; à se natis, omnes ad *Transilvaniam* spectantes Provincias ad Regnum Hungariæ redirent, Rege Hungariæ ad hoc solum obligato, ut dotem congruā filiabus *Transilvanicis*, si quæ essent, solveret: Itemq; titulum fer-

lum ferrei Principis Imperii, sine suffragio tamen & sessione. *Dn. Stranch. de Controv. Ill. Sup. Sec. Diff. 1. §. XXIV.* Sed an ita ex Clientela Turcica ad Imperium redierit, quod ille opinatur, nos meritò ambigimus. Principum series à Johannis tempore hæc fuit. I. *Johannes* primus Turcæ beneficiarius. II. *Johannes Sigismundus* istius Filius, mortuus A. MDLXXI. Æt. XXXII. in quo & Comitum Zapolitanorum familia, quam Johannes Hunniades & Matthias Corvinus primo tantopere extulerant, extincta fuit. III. *Stephanus Bathori.* IV. *Christophorus Bathori,* Stephani Germanus, cui ille Regnum apud Polonos adeptus, Principatum concessit, mortuus A. MDLXXIX. V. *Sigismundus Bathori.* VI. *Stephanus Boscai.* VII. *Gabriel Bathori.* IIX. *Gabriel Betlenius.* IX. *Georgius Rakoci.* I. X. *Georg. Rakoci* II. A quo, cum Transilvania motibus Turcicis involuta esset, successerunt brevi tempore *Franc. Redei,* *Achasius Barscai,* *Job. Kemeny,* qui ante exercitus Rakociani in Polonia Generalis, inde carcere Crimenfi aliquandiu detentus fuerat. Denique *Michael Apafi,* sine An. MDCLXI. constitutus. Is hodiernum superest, & antea simul Kemenyio Carcere Crimenfi pressus fuerat, è quo ferunt liberalitate Matronæ Turcicæ liberatum, quæ matrimonii fidem ab eo pacta fuerat, sed quâ secuta mulieris mors ipsum paulo post solvit. Negotia Turcica hæc sæpius gesta exhibebuntur
 seq. Capite.

CAPUT X.

DE

IMPERIO TURCICO.

- I. De Veteribus Imperatoribus Constantinopolitanis; Directoriis Scriptorum de iis.
- II. Amplitudo Imperii Constantinopolitani. An eadem forma Imperii manserit, succedente Regimine Turcico?
- III. Scriptores Rerum Turcicarum.
- IV. Series Imperatorum Turcicorum; Moderni Imperatoris Turcici Character & mores.
- V. Amplitudo Imperii Turcici.
- VI. Provinciarum ejus inter Bassas distributio. Provinciarum Tributarium Wallachia, Moldavia, Transylvania, Ragusa Status.
- VII. Initia & progressus Potentia Turcica.
- VIII. Stabilimentum Potentia Turcica in Europa. De tempore capta Constantinopoli.
- IX. De infelici successu Christianorum adversus Turcas.
- X. Negotia Hungarica; tres elades Christianis illata; Ingens Victoria An. MDCLXIV. à Turcis reportata. Articuli Pacis ejusdem Anni.
- XI. Bella cum Venetis. Expugnatio Candia. Articuli Pacis.
- XII. Negotia Polonica.
- XIII. Bella Persica.
- XIV. De Fœderibus Turcarum cum Gallia Regibus: Quid eos in sinistram suspicionem contra Gallos adduxerit?
- XV. Tituli Imperatorum Turcicorum. Cur à strangulatione fratrum Imperium auspicari soliti sint: Filiis adultis vivente Patre Constantinopolim ingredi non licet. Filia Imperatoris impuberes elocantur: Cur Imperatores uxores non ducant?

Xxxx 3

cant?

cant? A subditis simplici obedientia honorantur; Milites autem liberiorius in eos agunt.

XVI. Magnorum Vezirorum conditio; Cur Aula Porta vocetur? Cur Nobilitati locus non relinqueretur; Miseria posteritatis Veter. Græ-

corum Imp. Ortophila Turcarum; Cur in periculis tam promissint? Servitutis apud eos emolumentum; Polygamia ipsorum. Cur minus numerosam prolem nunc habeant? M. Augustum à Turcia pro fatali haberi.

L

ImpERIUM TURCARUM Novum Constantinopolitanum dixeris; velut Græcorum, quod ante habuerunt, Imperium Constantinopolitanum Vetus: Constantinopoli utrisque sedem Imperialem præbente. De Veteri notum est, originem sumxisse à sede Imperiali Romæ Constantinopolin translata: Unde & *Novæ Romæ* nomen Constantinopoli datum, ipsique omnia Privilegia, quæ Veteris Romæ erant, concessa. vid. *Lun. C. de Privileg. Urb. Constantinop.* Notæ perinde Familæ Angelorum, Comnenorum, Palæologorum, qui Imperium hoc diu tenuerunt, & in quarum ultima ad interitum venit. Complures Imperatorum nomen *Porphyrogeneti* gesserunt à *Porphyra*, loco, in quem concedebant Augustæ parituræ, q. d. in *Porphyra* genitos; Item nomen *Novi Constantini*, prout apud Veteres Reges Gothicos in Hispania erat Nomen *Flavii*, illoque in Annalibus Turcicis promiscuè appellantur. vid. *Leunclav. Pand. n. L. I.* Tenuerunt & Latini aliquando hoc Imperium, Balduinus nempe Comes Flandriæ, sociis Venetorum armis eo promotus, qui & eodem tempore Archipelagi Insulas sibi adjecerunt. Ultimus Imperatorum fuit Constantinus Palæologus Dragoses XV. hujus nominis, vita & Imperio exutus A. MCCCCLIII. Pleniorem notitiam rerum à singulis gestarum desideranti exhibemus Directorium Scriptorum Historiæ Augustæ à Constantino M. ad Constantinum Palæologum ex apparatu *Historiæ Byzantine* P. Labbei pag. 17. & seqq.

Constantini M. vitam & res gestas Libris IV. complexus est *Eusebius Pamphili* Cæsariensis in Palæstina Episcopus, qui etiam consulendus in Chronico & Historia Ecclesiastica, quæ ultra hujus Imperatoris tempora non progrediuntur. Scripserunt etiam *Eutropius*, *Aurelius Victor*, *Rufinus Aquilegiensis*, *Paulus Orosius*, *Zosimus Comes*, Autor Chronici, quod Alexan-

Alexandrinum vocant, *Theophanes Confessor*, atque ex eo *Anastasius Bibliothecarius*; Anonymus post Ammianum editus, *Paulus Longobardus Diaconus Aqvilegiensis*, aut quisvis est Miscellæ Autor, atque è recentioribus *Suidas*, *Job. Zonaras*, *Michael Glycas*, *Constantinus Manasses*, *Georg. Cedrenus*, *Nicephorus Callisti Xantopuli filius*. *Praxagoras Atheniensis* de gestis Constantini M. Libros duos, decem verò *Demarchius Cæsariensis Cappadox* scripserunt, Testibus *Photio* ac *Suida*: Verum hi cum prioribus Ammiani *Marcellini Libris*, multisque aliis injuria temporum perierunt. Nec omittendi *Socrates*, *Sozomenus*, *Theodoretus*, *Philosorgius &c.*

Constantii vitam & res gestas prodiderunt *S. Hieronymus* Append. ad *Chronicon Eusebii*; *Eutropius*, *Victor*, *Ammianus*, *Rufinus*, *Orosius*, *Zosimus*, *Socrates*, *Sozomenus*, *Theodoretus*, *Philosorgius*, *Chronicon Alexandrinum*, *Theophanes*, *Miscella Autor*, *Zonaras*, *Glycas*, *Manasses*, *Cedrenus*, *Nicephorus &c.*

Juliani vitam & res gestas dabunt *S. Hieronymus* in *Chron.* &c. ante citati: Singillatim *Zosimus Maximus* ejus *Encomiastes* post *Eunapium Sardanum*, cujus *Historiam*, teste *Photio*, pene descripserat.

Joviani meminerunt *S. Hieron.* in *Chron.* *Eutropius* qui ejus morte clausit *L. do. Breviarii Rom. Historiæ* &c. ante citati.

Valentiniani res gestas habes in iisdem.

Valentis res gestas memoriæ commendarunt *S. Hieronymus*, qui in ejus morte *Chronicon* suum clausit, quemadmodum *Historiæ Lib. 17.* atque ultimum *Amm. Marcellinus Rufus*, qui in hoc Imperatore desinit, *Rufinus*, *Orosius*, &c. cit.

Gratiani res gestas scripserunt *Hieronymus Chron.* *Ammianus &c.* cit.

Fl. Theodosii Magni res gestas suggerent *Hieronymianæ* ad *Eusebii Chronicon* Appendicis Continuatores, *Prosper* uterque, *Hydatius*, *Marcellinus*, *Sigebertus &c.* *Aurelius Victor*, cujus *Epitome* in hujus Imperatoris obitu desinit, *Rufinus*, qui pauca admodum de filiis ejus attigit, *Orosius &c.* Quibus jungi merito poterit *Claudianus*, Poëta illorum temporum perinsignis.

Arcadii res gestas vid. apud cit. *Zosimus* biennio post *Arcadii mortem* in vulgatis Editionibus desinit. Huc jungendus *Claudianus*, ut o-

mittam

mittam Eusebium & Ammonium Poetas exterosque, quorum opera desideramus.

Theodosii Minoris Historiam repetere sis ex *Orosio*, qui non progreditur ultra annum 418. *Socrate*, qui ut ipse ait in fine Lib. VII. orditur à primo Anno 201. Olympiadis, in qua Constantinus Imperator declaratus fuit, & desinit in An. 2. Olymp. 218. ad 17. Consulatum Theodosii s. An. 439. *Hermio Sozomeno*, cuius liber nonus non porrigitur ultra annum 421. Jicet ipsomet teste in præf. ad Imper. à Consulatu & Patris ejus Constantini usque ad 17. Theodosii Imper. Consulatum non secus ac Socrates fuisset progressus, *Theodoreto*, Cyri Episcopo qui ab Hæresis Arianæ initiis pervenerat, teste Gennadio, usque ad Leonis Imp. tempora, quamvis Liber ejus quintus postremus eorum, qui superest, morte Theodori Mopsvesteni terminatur, *Olympiodoro Thebeo*, cuius Excerpta docent à 7. Consulatu Theodosii ad XI. h. ab A. 407. ad A. 425. pervenisse, *Philostorgio* Ariano, qui petito altius initio in eundem annum desinit. Quibus jungi poterunt *Prosper* uterque, *Hydatius*, *Cassiodorus*, *Marcellinus*, *Evagrius*, qui ab Hæresi Nestoriana duxit exordium, *Chronicon Alex. Freculphus*, &c. cit. ut omittam *Philippum Sideram*, *Priscum Pamtem*, ceterosque, qui non supersunt.

Fl. Marciani res gestas profecutus est *Theodorus Lector*, cuius *Colletanea*, quæ habemus in manibus, ab obitu Theodosii Junioris incipiunt: *Tiro Prosper*, cuius non solum vulgares Fasti, sed etiam *Chronicon* à P. Pithæo editum desinunt A. 455. *Victor Tununensis* in Africa Episcopus in *Chronico*, quod *Prosperi* Fastis subnexus incipit ab A. 444. *Hydatius*, *Freculphus* &c. cit.

Leonis res gestas scripserunt *Candidus Isaurus*, cuius Excerpta cum Notis exhibentur *Vol. primo Histor. Byz.* *Theodorus Lector*, *Malchus Philadelphienfis* in *T. I. Hist. Lyr. pag. 91.* Inchoant à 17. An. Imperii Leonis &c. cit.

Iisdem exhibent *Leonem Juniozem*.

Zenonem Isauricum lidem habent præter *Malchum Philadelphiensem* Ed. cit. *Histor. Byzant.* p. 78. & seqq. *Joannem Ægeatem*, *Basilium Citicem*, *Eustathium Syrum* s. *Epiphaniensem*, *Hefychium Milesum Illustrum*, aliosq; quos perisse dolemus.

Fl. Anastasii idem meminere exceptis *Candido, Malcho & Egeate*. De *Iustino Theodoros Lector, Procopius &c.* cit.

Iustiniani res gestas præter *Procopium Cesariensem, Rhetorem & Agathiam Myrinensem Scholasticum* Nobilissimos Historicos docebunt *Te Marcellinus Illyricanus Comes, cujus Chronicon desinit in Annum 534. Iustiniano Aug. IV. & Paulino Coss.* licet appendix usque ad obitum *Iustiniani* excurrat. *Victor. Tununensis, cujus Chronicon ad Iustini Junioris A. i. Christi 567. protenditur, Marius Aventicensis Episcopus, Evagrius &c.* cit.

Iustinum Junioem vide in *Excerptis Menandri Proteſtoris, ac Theophanis Byzantii de Bello Iustini Junioris* adversus *Perſas &* apud *Evagriam, Gregor. Turonensem, Marium Aventicensem, Job. Biclariensem in Chronico* f. *Appendice ad Victorem Tununensem, quæ à Iustino ducit initium, Corrippum Grammaticum Africanum, cujus Poema fine mutilum extat, &c.* cit.

Tiberii vitam & res gestas repete ex *Evagrio, Greg. Turonensi, Johanne Biclariensi Abbate, qui ad A. usque Mauricii IIX. Christi 589. progreditur, Autore vitæ S. Eutychii P. Cp. apud Surium Aprilis IV. Theophane, Miscella, Freculſo, Svida, Zonara, Glyca, Manasse, Cedreno, Nicephoro.*

Mauricii vitam & res gestas fusè profecuti sunt *Evagrius Scholasticus Antiochenus usque ad Annum Imperii Ejus 12. h. Christi 594. Menander Proteſtor, cujus Historia præter pauca Excerpta intercidit, & Theophylactus Simocatta, è cujus Libris duodecim, quos primum Historiæ Byz. Volumen habet, cæteri hauserunt Chron. Alex. Theophanes &c.* cit.

Phocæ res impiè gestas exponunt *Chron. Alexandrini Autor Anonymus, S. Nicephorus P. CP. initio Breviarii Historici, quod cum eruditissimis notis Dion. Petavii i. Vol. Hist. Byz. continetur, atque ex eo Anastasius & Miscella Autor, Freculſus qui in Calce L. 5. secundæ Partis subjicit, opus illud suum ob amorem Judith Augustæ susceptum à Christi Incarnatione ad obitum usque S. Gregorii & initia Bonifacii Papæ perduxisse. Zonaras, Glycas, Manasses, Cedrenus & Nicephorus, qui morte Phocæ Librum 18. historiæ suæ Ecclesiasticæ clausit.*

Heraclii vitam & res gestas dabunt *Chron. Alex. quod in Annum Heraclii 20. Christi 630. desinit. S. Nicephorus P. CP. in Breviario, Theophane,*

phanes & ex eo *Anastasius* &c. citt. Quibus adjungi poterit Appendix ad *Marii Aventicensis Chronicon*, quæ in Annum 14. *Heraclii* & 40. *Clotarii* 2. *Francorum Regis* definit.

Ceteros usque ad *Const. Copronymum* habes itidem in *Breviario Historico S. Nicephori P. CP.* quod in Annum definit Christi 796. qvo Decembri Mense Indictione 8. jam inchoata *Irenen* conjugem *Leoni* filio copulavit, *Theophane*, *Anastasio*, *Miscella*, *Suida*, *Zonara*, *Glyca*, *Manasse*, *Cedreno*.

Leonis Chazari, *Constantini Irenes F.* gesta scripsit *Theophanes Confessor*, è quo sua mutuati sunt *Anastasius Biblioth.* *Miscella* *Conjarcinator* &c.

El. Nicephori, *Stauracii*, *Michaelis Curopalate*, qui & *Rancabe* dictus, vitas & gesta scripserunt *Theophanes Confessor* & *Manochorum* agri Praefectus, cujus *Chronicon* hic definit, non secus ac *Anastasi Bibliothecarii* *Ecclesiastica Historia*, & *Pauli Longobardi*, *Diaconi Aquilegiensis* s. potius *Landulfi Sagacis* aut *Joannis Diaconi*, quæ dicitur *Miscella*; *Joannes Scylitzes* *Curopalates* hujus, qui à *Michael* *Rancabe* exorsus usque ad *Alexii Comneni* exordia vitas *Imp. Orientis* continuavit, *Zonaras*, *Glycas*, *Manasses*, *Cedrenus* &c.

Leonis vitam docebunt *Leo Grammaticus*, & *Anonymus*, quem quidam *Leontium* *Byzantinum* vocitarunt, *Scylitzes*, *Zonaras*, *Glycas*, *Manasses*, *Cedrenus* &c. *Michael* *Amorianum* & *Theophilum* iidem dabunt; Ac hujus nuptias fragmentum, quod edidit de iis *M. Crusius* post *Heliodori* *Epitomen*.

Sequentium ad *Nicephorum Phocam* iidem, & de hoc singillatim vid. *Luirprandum Ticinensem* *Diaconum*, qui ad illum *Legatus* ab *Ottone* *Imp.* venit.

Sequuntur *Tzimifces* &c. apud eosdem & *Anonymos* nonnullos.

In *Michael* *Stratiotico* definit *Cedrenus*, qui *Annales* suos à prima rerum origine ad inaugurationem *Isaacii Comneni* deduxit.

Ab *Isaacio Comneno* ad *Nicephorum Botaniatem* iidem consuliendi.

Botaniata vita repetenda ex *Zonara*, *Glyca*, & *Constantino Manasse*, qui ulterius non est progressus in *Historia* seu *Annalibus*, quos versibus *Politicis* ab initio *Mundi* concinnavit. Attigit quoque *Nicephori* hujus tempora *Johannes Curopalates* cognomine *Scylitzes*.

Alexii

Alexii Comneni vitam & res gestas consignavit xv. Libris *Filia* ejus *Anna Comnena* *Bryennii* uxor. Scripserunt quoque *Job. Zonaras Monachus* & *Michael Glycas Siculus*, qui duo Scriptores ab ortu Rerum annales suos usque ad obitum *Alexii* pertexuerunt. Juverit etiam legisse *Ottonem Frisingensem*, *Guilielmum Tyrium* aliosque Historicos, qui de *Godofridi Bullionii* expeditione in *Palæstinam* scripserunt.

Calo-Johannis vitam & res gestas legere est apud *Job. Sinnamum L. I.* & *Nicetam Choniatem*, qui duo ab ejus imperio duxerunt scribendi principium, *Ottonem Frisingensem Episcopum* & *Guilhelm. Tyrium*.

Manuclum describere *Job. Sinnamus Grammaticus*, qui sub eo militavit, & *Nicetas Choniates*.

De reliquis ad *Alexium Ducam Murzupblum* seu *Myrsellum* consulendus cit. *Nicetas*. Hinc exorditur *Chronicon* suum vulgatum *Georgius Acropolis Logobeta* usque ad receptam à Græcis *Constantinopolin*, descripsitque IV. Imperatores, *Theodorum Lascarem*, *Johannem Ducam*, *Theodorum Lascarem*, *Johannem Theod. filium*: Quos etiam describit *Nicephorus Gregoras*; Et *Phranzes* *Provestiarius* inde incipit *Chronici* seu *Historiæ* Libros IV.

Michaelis Palæologi præter *Nicephorum Gregoram* meminerunt *Georgius Pachymeres* & *Georgius Phranzes*.

Andronici Palæologi senioris vitam, & cum *Nepote* intestinum bellum, quod duravit annos sex & mensem unum, exhibent *Niceph. Gregoras*, *Job. Cantacuzenus*, *Georg. Phranzes*, *G. Pachymetes*.

De *Andronico Palæologo* Juniore videndi iidem, quique eum sæpius arguit *Job. Cantacuzenus*, item *G. Phranzes* & *Laonicus Chalcocondylas*.

De *Job. Cantacuzeno* consulendum præter alios jam citatos, quid de se suaque administratione ipse scribat ex Imperatore factus *Monachus* & *Josaphus Christodulus* ficto nomine dictus.

Job. Palæologi Andronici filii, *Manuelis Palæologi*, *Job. Palæologi* *Manuelis* Filii meminere ante cit. *Phranzes*, *Laonicus*, *Anonymi*, singillatim *Manuelis Historiæ Politicæ* apud *Crusium*.

De *Constantino Palæologo V. Laonicus Chalcocondylas*, *Georg. Phranzes* toto L. III. Aliique, qui de expugnata *Constantinopoli* scripserunt.

II.

Amplitudo Veteris istius *Constantinopolitani Imperii* non exigua fuit
Yyy 2 Com

Comprehendit enim integras duas Dioeceses Imperii Romani, Dioecesi Illyrici & Orientis, quarum nomine comprehendebantur Macedonia, Dacia, Oriens in specie sic dicta, Aegyptus, Asiana, Pontus seu Pontica & Thracia. Quas simul inferioribus earum Provinciis enarratas habes in *Pancirolli Notic. Imper. Orient.* Quid inter Imperatores ejus & Imperatores Germanicos gestum sit exponendum in *Histor. Imperii Germanici*. Expiranti successit Regimen Turcicum, non dissimile magnitudine, at LL. Fundamentalibus, adeoque re ipsa diversissimum. Monarchiæ nomen quidem utrinque mansit, sed nomina talia nimis generalia sunt discernendis Rerumpp. formis, quæ ex his non tantum, sed inprimis ex connexionione Imperantium ac Parentium, ac proinde Legibus Fundamentalibus tanquam conspectu istius æstimandæ.

III.

De Imperio Turcico extant collecta Volumina: *Chronicorum Turcicorum Tomi III. Franc. 1578.* Scriptores de rebus Turcicis Ed. cum *Laonico Chalcocondyla ex interpr. Conr. Clauseri Basil. 1556.* Rerum memorabilium in Pannonia sub Turcarum Imperatoribus à capta Constantino-
poli usq; ad initium hujus seculi *Exegeset seu Narrationes illustres recens. Nicol. Reusnero Francof. 1603.* Ejusdem sunt *Orationum & Consultationum de Bello Turcico Volumina Lips. 1603.* Collectionem rerum præbuerint *Joach. Camerarii Commentarii de Rebus Turcicis*; Et diligentissima *Descriptio Status Imperii Ottomannici* quæ extat *Diary Europ. Cont. XXI. p. 2. & seqq. Jacobi item Nagy de Harsany colloquia Turcico-Latina, seu Status Turcicus loquens ed. 1672.* Et recentissime *Joh. Bapt. Tavernier. Itiner. P. III.* Ad Historiam antiquam pertinent, *Theodorus Gaza Epistola de Origine Turcarum in Scrr. Clauseri p. 181.* *Joh. Bapt. Egnatius Venetus de Origine Turcarum ib. p. 182. & ff.* Item *Historiæ Saracenicæ: Qualis Elmacini Historia Saracenicæ Latine reddita à Tb. Erpenio. Annalium conditores: Philippi Loniceri Chronicon Turcicum Tomo I. Chronicorum sup. cit. Laonici Chalcocondyla Historiarum Libri X. de origine ac rebus gestis Turcarum. De Origine & Rebus gestis Turcarum Libri III.* Primus autore *Nicolao Euboico Sanguntino Episcopo*; Secundus *Joh. Rami*, Tertius priorum *Anacephalæosis ejusdem Rami in Scrr. Clauseri f. 186. Cæli Augustini Curionis Saracenicæ Historiæ Libri III. cujus epitomen exhibet Wolfgangus Drechslerus, Chronico de origine & rebus gestis*

gestis Turcarum ap. *Claufer. f. 220. Franc. Sansouinus de Orig. & Imperio*
Turc. Christophori Besoldi Historia Constantinopolitano-Turcica ad hoc
 usque ævum deducta *Argent MDCXXXIV. Annales Turcici* cum supple-
 mento *Job. Leunclavii*, editi à *Job. Gaudier* dicto Spiegel: Qui in Catalo-
 go Oxoniensi Doctissimi *Thoma James* indicantur titulo *Annalium Hero-*
nymi Beck, cujus causa forsàn, quod ille eos primo Constantinopoli attu-
 lit. *Job. Leunclavii Historia Musulmannica Turcarum Libri XIIX. Ejusd.*
Pandectæ Historiæ Turcica. Ej. Apologia pro Histor. Musulmannica; Marti-
ni Crusii Turco-Græcia; Augerii Gisleinii Busbequii Legationis Turcica
Epistola IV. Quibus alicubi adjectum ejusdem de Re militari contra Tur-
 cam instituenda consilium; Et Solimanni Imper. Turc. Legatio ad Fer-
 dinandum Imp.

IV.

Imperium Turcicum condidit *Osmænes* seu *Othmanes*, *Ertogruhis*
 seu *Ertuculis* filius circa A. MCCXC. Hunc secutus *Orcanes*; Tertius fuit
Amurathes I. cui cum parente & avo cognomen *Gasi*, h. fortis militis da-
 tum. IV. *Bajazethes I.* à Turcis *Gilderun*, *Gildrin*, dictus, h. Fulmen, à Græ-
 cis *Lælaps*, ob celeritatem. vid. *Leunclav. Pand. n. 1.* Bello alias adversus
Timurum s. *Tamerlanum* famosus, in quo etiam captus & non ita diu
 post mortuus fuit. Refert Historia Musulmannica inter sermones fami-
 liares quibus *Temurus* *Bajazethem* captivum exceperit fuisse: Se ambos
 Deo nunquam satis gratiarum agere posse, quos licet vitiis naturalibus
 affectos ad Thronum Regium evexerit: Se claudum esse, ipsum alio na-
 turæ defectu laborare, & tamen Imperium suum ab Indiis usq; *Sivastum*
 exporrigi, *Bajazethis* a *Sivasto* usque ad fines *Hungariæ*: Nisi terra nul-
 lius haberetur à Deo, illum regimen ejus haut dubiè melioribus conces-
 surum fuisse; Neq; aliam causam cladis *Bajazethi* illatæ se suspicari, quam
 quia beneficia divina nō agnovisset, ac debitis gratiis agendis defecisset.
 V. *Timuri L. VII. V.* Post Interregnum *Enir Soliman. Emir. h. Princeps*,
 quod nomen nec hodie dedignantur Turcæ: Quem frater *Musa Zelebis*,
 quod nomen Græcorum ac Latinorum *Nobilissimo* æquivalet, forsàn à *ce-*
lebri desumptum, Imperio ac vita privavit, mox v. à Muhammede tertio
 fratre eodem modo habitus, qui *Vitus* Imperii hujus Princeps fuit. VII.
Amurathes II. f. Murat Chan, cujus initis *Pseudo-Mustaphas* seu *Musa-*
pba Dufine molestiam aliquam facessivit. *IX. Muhammedes II. IX. Baja-*
zethes

zethes II. X. *Selimus*. XI. *Solimanus* II. Quorum vitam ac res gestas prolixè descripsit *Historia Musulmannica Leunclav. I.* XII. *Selimus* II. XIII. *Amurathes* II. Qui creditur Judæi filius fuisse. vid. *Besold. de hoc Imp. §. II.* XIV. *Muhammedes* III. XV. *Achm. des I.* XVI. *Othmanes* II. à Genizariis An. 1622. strangulatus. XVII. *Mustaphas* Othmanis Patruus, Achmedis frater, qui antehac more Domus Othomanicæ in unico universorum herede stirpem suam & Imperium integrum conservare volentis, ad mortem sæpè destinatus semper illæsus evaserat, sive præstigiis à matre sua, ut ferebatur, subministratis, sive alia aliqua ope Turcis in Religionem venit, ut fato ad Imperii firmamentum venire crediderint, & vita privari piaculum reputaverint: Qua opinione etiam conservarunt, cum sequenti Anno iterum deponerent, & XIX. *Amurathem* IV. Othmanis fratrem tunc adolescentem XIV. Annorum Imperatorem eligerent. XIX. *Ibrahim* itidem à Genizariis strangulatus. XX. *Muhammedes* IV. natus An. 1638. Princeps in violenta exercitia, ac præcipue venationem propensissimus, unde nec valetudo amplius integra est, hernià ex saltu violentiori ipsum affligente, nec singulari subditorum amore afficitur, quos dum venationi adhibet, fame, siti, æstu, frigore sæpè magno numero patitur interire, cujusmodi exempla nonnulla vide apud *Tavernier p. III. L. I. cap. XVI.* Ut avia ei insidias struxerit, quæque in ipsam redundaverint expositum ab *Autore Stat. Turc. L. I. c. V.*

V.

Amplitudine sua Imperium Turcicum totas tres Diœceses è veteri Imperio Romano complectitur, nempe Illyrici, Orientis & Africæ, sola quartâ Diœcesi Italia Romano Imperio relicta. Sic in Asia habet Tauricam, titulo tamen Provinciæ tributariæ. Habet & Arabiam, Natoliam seu veterum Asiam minorem, cum Provinciis & Urbibus isthuc pertinentibus; Deinde Syriam, Mesopotamiam, Babyloniam, Chersonesum item cum partibus Arabiæ Deserta, Petràa, Felici. In Africa omnes ejus partes litorales ad Mare Mediterraneum positas usque ad regnum Fessæ & Marrocci, utpote Ægyptum, Marmaricam seu Barcham, Regnum Tripolitanum, Tunetanum, Tractum Algeriensem, R. Tremisenum. In Europa Thraciam, Macedoniam, Græciam, Albaniam, Bosnam s. Bosniam, Serbiam, Raskiam, Bulgariam, & Provinciarum tributariarum nomine, Wallachiam, Moldaviam, Transilvaniam. Jurisdictionem maritimam exercet in Archi-

in Archipelagum Maris Mediterranei, seu ut à Romanis vocabatur, provinciam Insularum: in quibus Tenedum, Lemnum, Metellino, Scio, Negroponte, Lango & Rhodum munitas tenet; præterea in insulas Cyprum & Candiam, de quarum conquestu a hodierno statu dicendum erit in seqq. Confer P. I. c. V. §. III. n. IX.

VI.

Reguntur hi Tractus Provinciarum in modum, distributi primum inter *Beglerbegos*, quos & *Bassas* sæpe vocant, possentque Ducibus aliorum Regnorum comparari, deinde *Sangiacos*, quos Comitibus assimilant. Ordinem eorum reddimus ex dilig. *Autore Descript. Imp. Othomani* L. b. I. c. XII. Primusque est Beglerbegatus Anatoliæ, à quo dependent XIV. Sangiaci.

II. Caramaniæ cum VII. Sangiacis.

III. Diarbekir seu Mesopotamiæ cum XIX. Sangiacis.

IV. Scham f. Damasci & VII. Sang.

V. Sivas Civitatis Armeniæ Majoris cum VI. Sang.

VI. Ezrum in finibus Georgiæ & XI. Sang.

VII. Wan f. Van urbis Mediæ & XIV. Sang.

VIII. Tehildir in finibus Georgiæ & IX. Sang.

IX. Scheherezul in Assyria cum XX. Sang.

X. Aleppi seu Haleb, & IV. Sang.

XI. Maraſch ad Euphratem inter Mesopotamiam & Aleppum cum IV. Sang.

XII. Cypri f. Kibros cum VII. Sang.

XIII. Tripolis Syriæ, seu Tarabolos Scham cum IV. Sang.

XIV. Terboran, quem locum olim Comneni tenuerunt, cum Occidentales Constantinopolin occupassent.

XV. Carſes f. Kars cum IV. Sang.

XVI. Musul f. Ninives cum IV. Sang.

XVII. Rika cum VII. Sang.

XVIII. Qui cum sequentibus in Europa est, Rumiliæ cum XXIV. Sang.

XIX. Kuppudan f. Capitan Bassæ, qui Insulis Maris Mediterranei imperat & XIII. Sangiacos sub se habet.

XX. Budæ & XX. Sang.

XXI. Themésvaræ cum VI. Sang.

XXII. Potnæ f. Bosniæ cum VII. Sang.

Hi omnes reditus suos suis è Provinciis, quibus præpositi sunt, propria autoritate sua sibi colligunt. Cæteri, quos subjungimus, quod accipiunt, ex Ærario Imperatoris habent.

I. Bassa Ægypti s. Alcairi.

II. Begadedi s. Babyloniz cum xx. Sang.

III. Temeni in Arabia Felici. IV. Habeleh in finibus Abyssinorum. Bostæ haut procul Sinu Persico. VI. Rapstæ in finibus Ormusiæ. Hos tamen ob longinquitatem vix defendendo fuit, & vicini maximam partem eorum jam ipsi eripuerunt. Est etiam Bassa Cassæ, sed cum exiguis & redditibus & Jurisdictione. Algerienses, Tunitani & Tripolitani liberius nunc agunt. Tataři Precopenses ita dependent ab Imperio Turcico, ut quotiescunq; Imperator se Bello accingit, illi cogantur armata manu ipsum sequi & quidè numero CM, si ipse Imperator in castris sit, XLM. vel paulò pluribus, si Vezirius tantum mittatur; Nec stipendii quicquam accipiunt, nisi quod in prædam agunt, unde excursibus tam graves exitere vicinis Hungariæ provinciis, durante ultimo Bello Hungarico Turcico. Præterea Chamum suum ipsi quidem eligunt, sed non nisi confirmandū à Porta Othomanina, quæ etiam superstite parente primogenitū ejus loco obsidis detinere solet, quemadmodum hodiernum Muhammedem Ghirei, dum parens viveret; primum Janboli in Thracia, deinde in Rhodo Insula detinuerunt. Cæterum solam Casam in universo isto tractu Turcæ immediatè tenent, quam etiam non Tataris, sed Genuensibus, qui colonias suas eo eduxerant, eripuere. Wallachiæ, Moldaviæ ac Transilvaniæ Principes itidem castra Turcica sequi coguntur, simul ingenti tributo annuo onerati; Transilvania tamen liberius habetur, ob viciniam Imperatoris Germanici. Respublica Ragusiæ etiam tributum annum pendit, quod tamen, cum ipsa exigua sit, non adeò magnum est.

VII.

Amplitudo ista his ferè initiis ac progressu stetit. Othmanes Gasi, cum Agriculturâ aliquandiu in partibus Asiæ Minoris ab Aladino Sultano concessis exercuisset, vicinos in Phrygia Majori, Bithynia, Mysia vicos & castella Christianorum aggressus fuit, & nihil minus quam invasionem hostilem metuentes subjugavit. Fuerunt inter ea, Zuplia, Bilezuga, Nacolia, Chalce &c. Successumq; hunc Aladinus jure ac dignitate Principis ipsi collata coronavit. Post urbem Nicæam, & deinde Prusam seu Bur-

Bursam expugnavit copiasque auxiliares Nicæam defensum Constanti-
nopoly venientes fudit: Quam pugnam Dilensem vocant à loco, ubi
commissa fuit. Urchanes deinde vicinas Nicææ urbes in Troade fitas
Genischcher, seu Jenisar, q. d. Neapolin, Cosri f. Carissum, Bargama f.
Pergamum, Edremit f. Adramytium adjecit; Et filius hujus Solimannus
primo Hellepontum transfretavit, & castellum Zemenick, Græcis Chi-
rido-castrum, deinde Callipolin occupavit. Solentq; communiter Genu-
enses primæ transvectionis accusari; Sed rem aliter se habere, & tunc
demum cum Amurathes Pseudo-Mustapham persequeretur à Nauta
Genuensis exercitum Turcicum transvectum fuisse prolixè testatur
*Chalcocond. Lib. V. de Rep. Turc. p. 121. Confer eundem L. 1. p. 8. 9. & Leunclav.
Pand. n. XXIV. & LXXXIX.* Porro Amurathes Successor Urchanis Adria-
nopolin, Philippopolin aliasq; Thraciæ urbes subjugavit. Post eum Baza-
zetes i. Serviz ac Bosniæ tractus latè populatus Sigismundo Hungariæ
Regi cladem Nicopolitanam intulit, ipsamq; Constantinopolin obsedit,
in qua Jus vici habendi extorsit Imperatori, ab ulteriori progressu tamè
prohibitus bello cum Temirlane suscepto: Caterum Imperium Con-
stantinopolitanum exiguis finibus conclusit, de quo *Laonicus Chalcocon-
dylas*: Animadverti, inquit, Græcos & Regnum eorum primo sub Thra-
cibus extitisse. Postea reliquo Regno à Barbaris exutos parvum quoddam
Regnum gubernasse, videlicet Byzantium Byzantiique maritimam re-
gionem inferiorem Heracleam usque, præterea Peloponesum totam
extra tres aut quatuor urbes Venetorum; Ad hac Lemnum & Imbrum
& Insulas ibidem in Mari Ægæo fitas. Unde & Imperatores à Turcis
per contemptum *Teggiures* vocati sunt, h. Præfecti urbis, q. d. exigua di-
tionis Dominus. *Leunclav. Pand. n. LVI.*

VIII.

Sub Muhammede II. Turcæ evaserunt potentissimi, quippe qui duo Im-
peria Constantinopolitanum ac Trapezuntium, XII. Regna, & cc. urbes
magnas expugnavit. Constantinopolis capta A. MCCCLII. die xxix. Mai,
quæ feria IIda Pentecostes erat, Latinis non obscure annotantibus, Con-
stantinopolitanos in solenni festo Spiritus S. expugnatos, quod plus
quam duodecies à fide in Spiritum S. recessissent, eumq; verū Deum à Pa-
tre filioque procedentem negassent. Ab aliis A. MCCCLIII. id factum dici-
tur, sed festum Pentecostes, quo excidium hoc factum unanimiter scri-
bunt,

bunt, eo anno in xx. Maji incidit, ac proinde tota hebdomade xxix. Maji antecessit. vid. *Beuther. Animadvers. Wjlor. c. IX. & ex eo B. fold. H. C. p. 1. p. 576.* Legendi de expugnatione hac Isidorus Ruthenus Cardin. in Script. Clauseri p. 327. *Leonhardus Chienfis Archiepiscopus Mytlenensis ibid. p. 3. & Chron. Turc. T. II. p. 84. Christoph. Richerius in Narrat. Russi. p. 1. Theodorus Zygomales in Cruxi Turco-Graci p. 73. An. mccccx. Trapezuntinum Imperium expugnavit, capto & occiso Davide Comneno Augusto, Graciam subjugavit & Athenas delevit, cum à Crojana obsidione, quam lxxxm. militibus susceperat, Scanderbegi armis repelleretur. Lesbum quam Catalusiorum gens è Genuensibus non integros C. Annos tenuerat, circa An. 1461. occupavit. Bosnia, Rascia & Servia magna pars adjecit circa An. 1464. Inde Peloponnesus, quam potissimum discordia fratrum Palæologorum Demetrii & Thomæ passum dedit. Eubœa s. Negroponte jugum subiit An. 1470. *Bajaz. tis* successor ejus reliquias Venerorum Peloponneso exegit. *Selimus I.* Syriam, Arabiam, Ægyptum &c. Solimannus An. 1522. Rhodum, inde Hungariæ partes, A. 1566. Chium. *Selimus II.* Cyprum adjecit.*

IX.

Bella quæ in hisce ac similibus negociis à Turcis gesta si erunt, duum generum sunt, contra Christianos & contra Persas. Bellorum contra Christianos materies in occupandis regionibus ante memoratis versata fuit. Cur cum infelici Christianorum successu plerumque gesta fuerint, rationes hæ ferè reddi solent. I. Respectu Turcarum ipsorum numerosi & concordēs Exercitus, animorum in periculis adeundis præsentia, quam securitas de providentia Divina ipsis imprimit; Et dn. opinio martyrii, quod credunt eum adipisci, qui in pugna moritur. II. Respectu Christianorum. I. Dissidium Principum Christianorum, quod si intelligatur de apertis bellis falsum est; Nunquam enim Turca Germaniam discordē, sed concordem petiit, quod & *Hornius* notat *Orb. Polit. c. 1. §. XI. n. VII.* At si de privata æmulatione accipias, à vero alienum non est, & exempla yariorum de prærogativa certaminum in bellis Turcicis non rara est legere; Ileo enim clades Nicopolitana accepta, quia Galli contendebant priores esse in acie, unde confusio & cædes Christianorum secuta. Quo & referenda infelix suspicio augendæ uniꝰ potestatis, qua dum cæteri torquentur, malunt illum opportunitate prævisa carere, quam præter voluntas

Iunitatem suam ditionibus augeri. Sic cum Pius II. auxilia Principum Italiae pro Venetis conquireret, ab Oratore Florentino avocatus fuit; Venetorum enim fore, quaecumque in Graecia ejectis Turcis acquiri possent. Et hos subacta Graecia forsan reliquae Italiae animum adiecturos. vid. Orationem Florentini Oratoris apud Bzovium ad Annum 1463. Unde & Laurentius Medices Pii conatibus restitit. Idem Bzov. A. 1477. II. De fideria privata bona praetextu militiae Turcicae augendi, quod de Pio II. P.M. jam monitum fertur à Gregorio Hyemburg. Doctore in *Paral. ab Abb. Ilr. p. fo. 108.* Voluisse Papam abuti potestate sua talia imponendo, & sub velamento militaris expeditionis in Turcam instaurandae, facultates Germaniae illius, quae est inter Coloniam Agrippinam & Austriam, ac rursus inter Daciam & Alpes, medullitus exhaurire. Quam querelam & alibi Germani moverunt, eoque nomine se excusat Calixtus III. ad Johan. Cardinal. apud Bzov. ad A. 1457. III. Evocata ab ipsis Christianis Turcarum auxilia, quod factum dissidentibus de Imp. Constantino-politano Johanne Cantacuzeno & Johanne Palaeologo, seu Calo-Johanne, quorum hic Orchani secundo Osmanidarum sororem elocavit, ut ad Cantacuzenum expellendum auxilia mitteret: Item discordantibus de Moreae Principatu Demetrio & Thoma fratribus Palaeologis, è quibus Demetrius Muhammedem sibi affinitate junxit, ut fratrem Principatu ejiceret. Similiter Transilvaniae & Hungariae partes perierunt, cum Johannes de Zapolia Ferdinando Regi se imparem sentiret. Plures hujusmodi rationum collectas vide *apud Hottinger. Hist. Eccl. Sec. XV. Sect. III. §. IV.*

X.

Negotia Hungarica ab An. 1396. agitata fuerunt: primusque Hungaris negotia fecit Bajazetes I. qui fufis Serviis, Bulgaris ac Triballis sensim versus Occidentem progressus est: Cui occurrendum ratus Sigismundus Hungariae Rex ad Nicopolin cum eo confictatus fuit, sed in fugam actus, Turcis ulterius progrediendi & animum addidit, & viam aperuit. Successit An. 1443. secunda clades Vladislao Regi ad Varnam illata, cum contra datam fidem foedus cum Amurathe initum frangeret, quae ipse Rex etiam cecidit. Denique tertia ad Mohacium An. 1526. interfecto Ludovico Hungariae Rege: Quibus victoriis tribus Turcae ita usi fuerunt, ut Regnum Hungariae plerisque ad id relatis provinciis exuerint. Accesserunt postea dissidia Ferdinandi & Johannis de Zapolia, quibus So-

būs Solimannus Turca insignes Hungariæ partes arripere cepit, Transilvaniam verò totam sibi tributariam reddidit. Post Budam expugnatam An. 1529. etiam Vienna petita, sed à nostris maiculè propugnata non sine ingenti clade exercitus Turcici. Aliarum urbium obsidiones & expugnationes vid. in Scriptoribus Hungariis ac Turcicis. Plerarumque particulares relationes extant in *Reusneri Narrationibus*. Ultimum bellum occasione Rakocii inceptum fuit, quem, quia An. 1656. in scia & inconsulta Porta adversus Poloniam moverat, Turca principatu exutum voluit, quoque obedientiam recularet, violenter ejecit. Secuta inde clades ejus juxta Claudiopolim An. 1660. d. 22. Maji, qua ipse etiam letaliter vulneratus d. 6. Junii obiit: Mox expugnatio Waraduni facta eodem An. 1660. d. 26. Aug. quod præfidiariorum numerus à 2000. vel 1500. ad 200. imminutus esset, eoqve se impares sentirent ad ulterius resistendum. Hinc ob metum ingruentis hostis ad arma ab Imperatore nostro itum, & Kemini Janos, qui Principis loco post Ragozium se gerebat, in protectionem susceptus, à Turca autem contrario Achatus Barskai, & post eum An. 1661. Michael Apafi defensus. Tunc Neosolum oppugnatum d. 10. Aug. 1673. & 27. Sept. in fidem acceptum, cujus culpa (cum oppidum nullo defectu laboraret & 3000. militum adhuc haberet, Turca insuper jam 2500. amiserat) in defensores conjecta, Marchionem Pio, Locatellum, & Comitem Forgacz, qui etiam solus cum Magno Vezirio Articulis subscripsit. Diarium hujus obsidionis vid. in *Zeileri Beschreibung des Königreichs Ungarn* Edit. à Joh. Beza p. 430 & seqq. Christianis verò duæ insignes victoriæ reportatæ, altera ad Levam, altera ad S. Gotthardum, quæ & spe invadendi ulterius Hungariam atqve Austriam Turcas privarunt, & pacem ipsi extorserunt. Cujus articuli die 10. Augusti ad pagum Vasnar conditi fuere: I. Ut Principi Transilvaniæ restituerentur loca præfidiis Imperatoris munita, illiq; postmodum vacante principatu liberè possent eligere Principem aliquem, quoad cætera quoque præfca sua libertate gauderent. II. Comitatus Imperatoriæ Majestatis Zatzmar & Scaboletz veluti & cæteros Comitatus Hungariæ nullo modo vel à Transilvanis vel à Turcis turbandos esse, neqve ullam posthac prætensionis in eos mentionem faciendam esse. III. Fortalitia in locis istis pro lubitu ab Imperatore extrui posse, ita tamen, ne quem exercitum iis immittat, idemqve Turcis & Transilvanis observandum fore, solo Castello Zeckel-Heide excepto, quod dirui debeat. IV. Utrinque allaboratum iri, ne vel Ragocii vel Kemini here-

des novos tumultus excitent. V. Nihil subsidii alterutrius hostibus ab altero suppeditandum esse. VI. Fortalitium a Casareis juxta Canischam durante bello isto extructum retineri posse, sed a praesidiis vacuum. VII. Omnes qui partibus alterutris se addixerint bello adhuc durante Amnestia beneficio donandos, & bonis ac honoribus suis restituendos esse. VIII. Imperatorem posse cis fluvium Vagam fortalitium extruere, & trans eum Gutram praesidio firmare. IX. Exercitus utriusque partis abducendos esse. X. Pacem hanc XX. annos duraturam & mutua legatione rem totam expiandam esse; Ita tamen, ut Imperatorius Legatus dono voluntario pretii 200000. florenorum instructus mittatur, simileque Legatus Turcicus referat. vid. *Diar. Europ. Contin. X. p. 592. & seqq.* Eminuit hoc in bello virtus fortissimi Comitis Nicolai Serini, sed qui violenter paulo post interit ab apro, ut communiter ferunt, letaliter sauciatus, quem in finem & Epigrammate hoc ipsum non nemo persecutus fuit.

Dum venatur apros, aper hunc venatur, uterque

Certat, uterque ferit, laesus uterque perit.

En fatum Comitis, sic claro est stemmate Martis

Est Comes & mortis cogitur esse comes.

Vid. cit. loc. *Diar. Europ. p. 596.* ceterasque ejus partes, Thulden. p. ult. & penult. Job. Betlen. de Rebus Transilvaniae, Zeilerum Beschv. des Röntgr. Ungarn ex ed. Beza.

XI.

Cum Venetis non minori annorum numero fere certatum fuit: qui circa Annum 1360. Peloponesi partibus expulsi, & An. 1370. Eubœa seu Negroponte, An. 1572. Cyprus amissa fuit, de qua legenda *Andr. Mauroceni Historia Venetorum ab An. MDXXI. ad An. MDCXV. Stephan. Lusignani Chorographia & Historia Universalis Cypri usque ad An. MDLXXII.* Occupatae & in continenti Dalmatiae partes, sed Clissa restituta ultima transactione pacis Anno 1669. Candia jam insultavit Ali Bassa Anno 1571. Retimūque invasit, sed mox iterum deseruit. Nostro seculo autem An. 1645. magis serio petita fuit, occupataque statim fortalitia Canea & Retimo. Aggressi quidem fuere & Sudae fortalitium & civitatem Candiam, fortiter tamen a Defensoribus repulsi sunt, bellumque protractum donec ab An. 1667. gravius ab exercitu Turcico obsessa Candia biennio quidem & amplius resisteret, tandem vero cedere

zzzz 3

coge-

CAPUT X. DE IMPERIO

734

cogeretur, quod factum An. 1669. d. xxvi. Aug. seu V. Sept. Simulque Pax inter Turcas & Venetos condita, cujus summa erat: Ut tradita Urbe Candia reliqui tres portus Insulæ *Suda*, *Spinalonga*, *Carabusa*, Venetis relinquerentur, addito singulis territorio xxx. miliarium in ambitu, præterea Insulæ *Cerigo* & *Tino* dependentes à Regno Candia: Iidem retinerent quicquid in Dalmatia occupassent & in specie urbem Clissam cum locis eo pertinentibus. Tributo etiam, quod nomine Insularum Zante & Cephaloniæ pendendum, restabat absolverentur, ita tamen ne in posterum id pendere tergiversarentur &c. Relationes de Obsidione Candia in *Diar. Europ.* passim extant. Integram Historiam habes initio *Appendicis ad Contin. XX.* Quomodo sub ipsa Terra belligeratum sit ingeniosissimis Literis Excellentiss. Militiæ Germanicæ ac Gallicæ Ducis, exhibetur *Contin. XV. App. pag. 159.* Quantum interfuerit Christianorum Principum Candiam conservari è literis Hieron. Gievarinæ traditum *P. I. c. III. Histor. Portuum §. VI.* Intercesserunt etiam singulis fere annis prælia maritima, victoria tamen penes Venetos semper manente. Estque illa è maximè memorabilibus, qua A. MDCLVI. Classẽm Turcicam usque ad Dardanellorum Castellam profligarunt; Neque hoc laudis Venetis detrahi potest, quod imparibus plerumque viribus exitum Isthmi Corinthiaci ita præcluserint, ut Turcæ illum nunquam nisi cum strage suorum obtinere potuerint. Cæterum Candia fata nonne-
mo ita luxit;

I Licet, conclamatum est!
Posteaquam
Christiani clamor sanguinis
concitatus Salo,
continuarus Solo,
Surdas Europæi Orbis pulsavit aures,
Si avis habere aliquid autums,
qui viribus jam fractis,
Rebusque ad incitas reductis,
veluti agonizanti,
Opem ferendam simulant magè, quàm ferunt.
Imperitante igitur necessitate
(An hominum inclementia dicam, ambigo)
Adeste jam

Vespillo-

Vespillones amtermini:

Graji, Latini, Teutones!

Quippe vestra omnium, & uniuscujusque Vestrum

Res agitur, paries cum proximus ardet:

Adeste, inquam, &

Candidiore Æternitatis monumento dignæ,

Candore autem ipso, tempestate hac,

Ejecto atq; enecto,

Fatali sanguinis sui purpurâ operatæ,

Promiscuasque inter barbarorum cadaverum strues

Injustè jacenti,

Iusta solvite

MAGNÆ REGINÆ CANDIÆ.

Cujus jactura tanto gravior, quanto irreparabilior.

Qvis enim unquam usquam gentium,

Barbarica immanitate oppressus, captus, surreptus,

Rapaces Scythicæ istius Harpyiæ ungues

Facile vicissim effugit? evasit? erupit?

Quin in propatulo sunt

(Utinam autem non essent!)

Animorumque oculis obversantur

Tristissima pertinacis miseræ spectamina,

Romanæ quondam libertatis mancipia,

Ottomannicæ hodiè crudelitatis mancipia

TRANSILVANIÆ CUM HUNGARIA PARTES.

Quibus cum

Post vicesimariam (qvis vicesimus id crederet!)

Ac longiorem etiam, temporis tractu, obsidionem

Extremamque denique integri triennii oppugnationem,

Invicta semper manu victam,

Auxilio tandem destituta

Tot Græciæ, Latique monumentis celebrata,

Tot laureis triumphalibus coronata,

Tot vitæ luxuriantis deliciis beata,

&, quod gravius dolendum,

CAP. X. DE IMPERIO
UNA UNIUS

ILLUSTRIS VENETORUM REIPUBL.

Continua quadringentorum annorum possessione,

Usurpata, gubernata, firmata,

Nolens volens

se se confociat

Infelix infelioris

CANDLE CANDIA,

Documentum finitimis relinquens:

Nervum esse Sapientiae,

PERICULUM FACERE EX ALIIS, SIBI QVOD EX USU SIET.

XII.

Bella Polonica Moldaviae causa antehac gesta, in qua utpote Socii Regni Polonici, cuique à multis retro seculis socialem fidelitatem Moldaviae Principes juraverant, non nisi aliquem legitimi Ducalis Sangvinis nativitate Moldavum & sibi addictum, quique tantummodo statum & moderatum tributum Portae Othmanicae penderet, Poloni semper requisivere: Idque ne istis exclusis Turcae Moldaviae praeficerent alienigenas sibi que fideiiores & iniquiores Polonis, vel instituerent Praefides Bassas sui generis, qui colonias Tatarorum eo duci permitterent: Quod propositum suum etiam armis saepenumero tutati sunt; Tales enim fuere expeditiones Joh. Tarnovii contra Petrum Palatinum, Nicolai Sienavii Palatini Russiae A. MDLII. qua Alexandrum Moldaviae Palatinum dedit, Nicolai Mielecki A. MDLXXII. pro Bogdano restituendo in illum Principatum, Ciczoriana Joh. Zamoscii A. MDXCV. ejusdemque Michaliana A. MDC. Sed jure hoc ab A. MDCXII. excidere, cum ipsis eo tempore rebus Russicis intentis Tataři in Moldavia sedem sibi compararent. Cui accessit Stanislai Zolkievii Praefecti exercitus cura Skinder Bassa ad Bussam tractatio, qua ipsum illum morem convulsit, nec tamen certitudinem ullam securitatis ab incursionibus Tataricis obtinuit; Tataři enim post illam tractationem in Moldavia quasi Turcae propria sede sibi in campis Budziaki dictis perpetua fixa assiduis in Poloniam Excursionibus praedas agere non cessabant. Vid. Piassec. ad An. MDCXII. p. 279. A. MDCXIII. p. 307. Neque alia initia fuere memorabilis belli Chocimensis ad Chocimum An. MDCXXI. Duce Chodkievicio & praesente

fente Vladislao Principe Sigismundi Regis Filio gesti; Skinder Bassa enim missus fuerat A. MDC XX. ut expelleret Casparum Gratianum Palatinum Moldaviæ, pro cuius defensione à Polonis venit Zolkievius, quodque ille victoriam simul & vitam amiserat, Turca elatior factus in proximum A. MDC XXI. toti Regno Poloniæ Bellum denunciavit. Sed felicius erat Chodkievici progressus, qui etiam eod. A. IX. Oct. pacem honestam Turcis extorsit, nisi quod labefactata manerent Jura in Moldavia; Et Osmanes, qui ipse interfuerat huic bello, cum nihil tanto exercitu dignum effecisset, ac ne unum quidem Castellum oppugnasset, eo ipso suorum odia incurrit & à Janizariis paulo post interfectus fuit. Vid. *Pisec. ad A. MDC XX. & XXI. p. 332. & seqq. Job. Innocentium Petrucium in Hist. rerum in Polonia ac præcipue Belli cum Osmane gesti finitiquæ edita Cracoviæ MDC XXXVII. in fol. & Job. Sobieski Castellani Cracoviensis Commentario: um belli Chocimensis libros Dantisc. A. MDC. XLVI. in 4to. A. MDC XXXIV. iterum imminuit Bellum Turcicum, sed mox clade Moscis illatâ compositum, de quo Vid. *Pisec. ad A. cit.* Denique Annus MDC LXXII & sequentes de novo negocia Turcica implicuerunt, cessitque eodem A. LXXII. in manus Imperatoris Turcici Caminiecia, munitissimum totius Poloniæ in Podolia propugnaculum. Infidelitatem dedentium erga Remp. non immerito annotat, qui Annum illum infidelitate tantum non fatalem observant, quippe qui totum Belgium fere eodem modo in potestatem Galli transivit. Jamque imminebat Regno Poloniæ vis Turcica, cum Michael Rex, inconsultis tamen Ordinibus Regni, Pacem à Turcis impetraret his conditionibus: Ut Poloni Podoliam totam Imperatori Turcico traderent, Cosacos sui Juris esse permetterent, & quotannis 22000. Ducatorum Portæ solverent: Quarum conditionum indignitate moti Poloni decreverunt sua recuperare, Belloque resumpto A. MDC LXXIII. sub ductu hodierni Regis, tunc supremi Ducis militiæ Poloniæ, d. XI. Novembris Turcas ad Chocimum profligarunt in eoque usque ad A. LXXXVII. perstiterunt; quo d. XIII. April. Pax de novo inita, conditionibus tamen paulo mitioribus, Tributumque remissum, & Paulocia ac Bialocierkia Polonis in Podolia relictæ fuerunt.*

XIII.

Bella Persica ob Bagadedum & Irvan geri solent. V. *Mandesto Iriner lib. 1. cap. 12.* Et Bagadedum quidem, seu novam Babyloniam, dubio jure modo Turcæ, modo Persæ diutissime tenuerunt. E Persis enim Ismael

phi eam Bajazeti ademit; Sed Schach Thama iterum eripuit Filius Bajazetis Solimannus, & huic rursus Muhammed Rex. eruat; Iterum vero eam subjugavit Achmedes A. MDCV. quem postea Schach Abas inde expulit; Rursus v. A. MDCXXXIX. sub Amurathe IV. obsessa in Turcarum fidem concessit: Quæ res potissimum gesta consiliis Michaelis cujusdam Rei Tormentariæ Præfecti, Candiotæ, seu, ut vulgo creditum fuit, Galli natione, *Signor Michael*, communiter dicti; Accessitq; præcipue Chani Præfecti Urbis durante obsidione abdicatio, quæ ut antea Urbem contra insultus Turcicos bis fortiter defendisset, munus adveniienti Novo Chamo, uni è Gratiolis Regis, cedere coactus fuit, cumq; id acerbissime ferret, simul Coniuge & Filio veneno assumpto cecidit, eoq; milites præfidiarios movit, ut Novo Præfecto obedientiam detrectaverint, ac Turcis pacto libero abitu Urbem dediderint, in quorum potestate ex illo tempore etiam mansit. Vid. *Tavern.* Part. I. Lib. II. cap. VII. Initia horum Bellorum ab Ismaelè Sophi circa A. MCCCCLXXX. sumpta, de quo ejusque contra Turcas successibus prolixè Hottingerus Hist. Ecclesiast. Secul. XV. Sect. 3. Leunclav. Pand. Turc. c. CLXXXIX. Henricus Penius in Epistola de gestis Sophi contra Turcas edita cum Chalcocondyla Basileæ apud Operinum. Similia habent Henricus Porsius in Narratione de Bello inter Murathem III. & Mehemedem Hadabende Persarum Regem, Johannes Thomas Minadous Bell. Turco-Persici Lib. IX. ad. A. MDLXXVI. ad A. MDLXXXVI. Jacobus Genderus de ejusdem Belli Persici initio ac successu ad A. MDLXXXIX. Adde Petrum Pizarrum in rerum Pers. l. XII. Johannem de Laet. de Statu Regni Persici.

XIV.

Fœderatos Turca paucos habet, nisi quod aliquando Magno Mogoli se jungat, intuitu Regis Persiæ, cui cum Mogole perpetuæ controversiæ ob provinciam Candahor intercedunt. Inter Christianos fœderibus Gallorum Regis implicari solet, quem & Titulo Podestchair, quod Imperatoris nomini æquipollet, afficit. Cujus rationem, si fabula non est, reddunt: Captam aliquando Virginem Gallicam illustri sanguine creatam in Gynæceum & Concubinatum Imperatoris assumptam fuisse, unde Imperator crediderit se Consanguineum Regis Galliæ redditum. Fœderum rationem reddit Gramond. lib. III. ad A. MDCXII. ubi Ludovici XIII. cum Othmane fœdus prosequitur: Turcam ceteros Principes Europæ,

Europæ, tanquã nihil aufuros contemnere, Gallos venerari & timerere, veteri superstitione unde ducta, quod Imperiũ Ottomannicum immortale futurum sit, nisi Gallorum armis subvertatur. Cœperunt ea sub Francisco I. ut tantò ægrius fieret Carolò V. Imperatori, indeque ad nostra usque tempora continuata sunt. Hinc etiam A. M D LXXXII. cum de Belgio in nominis Gallici tutelam ac patrociniũ recepto, fama Constantinopolin usque emanasset, Legati à Turca missi sunt, qui peterent, ut Antverpiæ XIII. mercatoribus Turcicis pro commerciis exercendis sedes concederetur, ad quos merces Turcicæ deinde ex Asia & Græcia per Mare Mediterraneum & Massiliensẽ in Galliam & inde terrestri itinere Burdigala ad Garumnã ac rursus per mare Gallicum & Britannicum Antverpiam deveherentur. *Ibuan. lib. LXXVI. ad A. MDLXXXII.* Quam ægrè aliæ nationes Europæ id semper tulerint Vid. ex Script. *Gesta Impiorum per Francos.* Conf. Scriptores Moraliũ imprimis Doctores Hispanici & in his *Dian. T. IX. Tr. XIII. Resol. IV.* ubi Tragicos ultimorum Regum Galliæ casus verbis Schönborneri hinc Fœderibus imputat. *Franciscus Galliarum Rex sic potens, inquit Schönbornerus, ut cum potentissimo Orbis Imperatore dimicaret de Orbe, & una vicerat, cura sit complexus universos suos, ut lĩs fuerit in Gallia, debeat ne illi plus Mars aut Minerva, Nobilitas an Plebs, Miles an Mercator. Tantus Heros videtur summa felicitatis apicem attigisse, nisi moriens exclamasset: Perii,heu perii, quod volui esse fœderatus ei, qui hostis est Christiani nominis; Cardinali Guisio suggerenti consolationem è Sacris literis: Omnis, inquit, misericordia mihi clausa est, qui ut æmuli mei vel gloriam infuscarem, vel vindicarem injuriã, Fœdus pepigi cum Turca, & Christianorum capita tanquam armenta ad Mahometanã Servitutem vivus, vidensq, passus sum abigi. Non puto has voces esse desperantis, sed extrema potius dolentis. Sane præter Bellum, quod florentissimã Galliam exercuit, aliis etiam modis ad penam tractus est. Posteritatem illius videmus extinctã. Henricus filius in publico spectaculo factus est Orbis spectaculum; Nepotes, Dolor, Bellum, Venenum, Cusellus, ita brevis absumpsit omnes, ut una eademq, etas, Valesiam gentem viderit & summam, & propter Fœdus Turcicum nullam: Polit. Lib. IV. c. XXXIV. Conf. Hænonius, Arumæus, König, Carpzovius, Otto, plurimiq; alii, quos Diana hanc in rem citat. Simile scriptum est, cujus summam exhibet Gramond. loc. cit. Cui tamen in defensionẽ ex opposito Scripto Gallico respondet: Unam Turcarum cum*

reticis causam esse; His vero in specie Heinricho VIII. Regi Angliæ se junxisse Carolum V. facto eo atrociori, quod prima tunc per Angliam hæreseos semina sparsa fuerint, in primo suffocanda ortu, nisi Imperator postpoluisset Romanam Sedem libidini, quæ Gallos oderat. Eundem Carolum & Successores illius Imperatores sæpenumero pacem à Turcis emisit, atque adeo longe deteriora admisit, quam si fœdus pepigisset &c. Addit deinde Christianissimo Regi & Ecclesiæ magnam utilitatem præstare hoc fœdus; Turcam enim pati apud Constantinopolitanos Galatas & alibi Christianos misceri Muhammedanis, conservare monumenta vitæ Christi & Apostolorum, Hereticos Græcos aliquando pellere substitutis Catholicis; Eundem per Legatos Galliæ excipere Christianorum querelas, per eosdem quoque Barbaræ in Christianos feritati modum imponi, atque hæc omnia provenire à fœdere inter Gallos & Turcas sancito. Quorum omnium quicquid sit, certe ex quo Barbariam Gallus invasit, Hungarisque A. M DC LXIV. auxilia tulit, fidem apud Turcas fere perdidit. Ne dicamus Legatos Regios, qui nostro tempore Aulam Turcicam frequentarunt, indignius habitos, sancium, Cesium & ambos Hayæos, quorum casus Vid. apud *Ant. Descript. St. Tur. Lib. I. c. XIX.*

XV.

Proprius Imperatorum Titulus est *Chakan*, seu *Chachan*, *Chan*, *Cham* communi fere omnium Orientalium more. *Sultani* nomen etiam usurpant, sed eo modo, quo Reges Hispaniæ Voce *Don* utuntur; Utrumque enim omnibus Dignitate prædictis tribui solet. *Imperii* Titulum videntur meruisse ab occupata Constantinopoli, Græcorum Imperatorum Imperiali Sede, quam statim quoque Sedis loco elegere, cum antecessores eam Prusiæ Civitate Bithyniæ, & post Andrianopoli habuissent. Accessit conventio inter Rudolphum II. Imp. & Achmedem I. A. M DC VI. facta, cujus inter alia Articulum hunc exhibet *Mercurius Gallo-Belgius Colonia Ed. T. VIII. L. XXX.* Ut sub adventum utriusque partis Legatorum non nisi Patris & Filii appellationibus uterentur, ita ut Sultani Cæsarem nostrum in Patris, Cæsar v. Sultani in filii loco haberet, in literis autem utrique Imperatoris, non Regis Titulus tribuatur. Cur à strangulatione fratrum Imperiū auspicietur, ratio est, quia nec Imperii æmulos ferunt, nec per Milites Prætorianos omnino ferre possunt, quia si quis forte fratrum sit, præter eum qui regnat, superstes, congiariorum petendorum nullum finem

finem faciunt. Si recusantur, statim audis: Salvus frater sit, Fratrem Deus nobis servet: Quo verbo designari illum Imperio non est obscurum; Adeo ut fratrum sanguine manus polluere & à parricidio Regnum auspicari Turcis Imperatoribus sit necesse. *Busbeq. Epist. I.* Nec filiorum auctorum Imperatoris quisquam ideo vivo Patre intra Constantinopolis mœnia pedem infert; Hoc enim ad sollicitandos Militum Prætorianorum animos & Imperii mutationem pertinere censent, observante eodem *Busbeq. Epist. II.* Filia Imperatoris plerumque IV. vel V. ætatis Anno Bassæ seu Beglerbego alicui despondentur, adjectis omnibus nuptiarum ritibus: Quem & ab eo tempore curam educationis Sponsæ suæ gerere, omnibusque tanta prole dignis ipsi prospicere oportet. Sic Ibrahimus hodierni Imperatoris Parens tres filias suas ea ætate elocavit, quarum una *Ghealtera* jam quinque fertur maritos tales habuisse, licet adhuc virginitate integra; Fuitque ultimus horum Ismael Bassa, qui in prælio ad El. Rabum cecidit; Tandem vero elocata est Gurgi Muhammedi Bassæ Budensi. Et novum tale exemplum nuper elapso A. LXXIX. eluxit, quo filia Imperatoris æq; parvula M. Vezirio nuptum data fuit. Solus à Bajazete Majori f. Gilderun Solimaninus Roxo anamita amavit, ut uxoris loco haberetur; Roxolana enim cum adhuc serva ipsi filiū peperisset ex instituto Turcico libertatem consecuta & sui juris facta erat. Unde Solimanno amore flagranti amplius morigerari recusavit, nisi iuxta uxoris locum duceretur, præter Ottomanicorum Principum consuetudinē, quibus solenne est nullas Conjuges, sed unice Concubinas habere: Cujus rationem *Busbeq. deus* à Bajazete Gilderun derivat *Epist. I. p. 37.* Nam cum ille prælio victus in Tamerlanis potestatem una cum uxore venisset, multa quidem intoleranda tulit: Sed nihil visum est indignius, quam ludibria & contumelia quibus in ejus oculis uxor afficiebatur. Cujus quidem rei memoria Imperatores, qui Bajazeti in Imperio successerunt, ad hunc usq; diem omnes à ducendis uxoribus abstinerunt, ut quicumque casu incidisset, similem fortunam ne paterentur, tantumq; liberos ex servilis conditionis mulieribus, in quas minus injuria cadere quam in uxores legitimas videbatur, susceperunt. Auctor *Defer. Stat. Turc. Lib. II. c. xxix.* addit, id fieri, ut sumptibus parcat, qui non minores futuri essent pro Coniuge Imperatoria, quam esse solent pro *Valedia* h. Matre Imperatoris summamq; cccc. vel DM. Coronatorum fere efficiunt. Possêt etiam ratio ex veteri Orientalium Principū

opinionem peti, qui nullam Fœminam sanguine sibi parem adeoque conjugio suo dignam crediderunt, unde & prisca Persiæ ac Ægypti Reges Sorores suas duxerunt, ne si alii nubarent, Sanguinem Regium in inferiorem sortem conjicerent.

Subditi eos simplici & absoluto Obsequio venerantur, nec adeo vi Politici alicujus Principii, quam Religionis, quippe persuasum, qui mandatis Imperatoris immoritur, Martyrem reddi, ac in Paradisum immediate transferri. Unde & Magnorum Veziriorum aliquis *Kara Mustafa Bess* cum infinitis victoriis, Consiliis, officiis gratiam Sultani benignissimam emeruisset, id unum felicitati suæ adhuc deesse opinatus fuit, ut Sacro Martyrio coronaretur, vitæque jubente Imperatore cederet.

Sed Milites liberius agunt, maxime Janizarii, qui in potestatem suam jam dudum pertraxerunt facultatem Regnum transferendi, quo velint. Ideo & nostro sæculo Othmanem, ac Ibrahimum è medio sustulerunt, nec meliora fata hodiernum Muhammedem mansissent, nisi prudentia Magni Vezirii conservatus fuisset ac loco ejus ipsa Architecta mortis ejus Avia Augusta, Achmedis Imperatoris quondam Sultana, strangulata fuisset, quam memoratu dignam Historiam prolixè tractat sæpe cit. *Autor Deser. Stat. Turc. L. I. c. IV.* Ac ne simili licentia in posterum in Familiam Otomanicam grassari possint, feruntur omnibus modis nunc enervari. Crediturque id inter Consilia ultimi Belli Hungarici M. Vezirius posuisse, ut Janizarios præsentissimis periculis objiceret, sicque minueret eo citius eorum numerum, aditumque sibi pararet ad instruendam novam ac magis obsequiosam militiam. Cur in tot Janizariorum motibus nihilominus persistat Imperium Turcicum, ratio eadem est, quæ olim erat perdurantis Romani Imperii, cum tot Imperatores violenta militum manu caderent: Quia in scopo eodem persistunt conservandi sub unius Imperio Rempublicam, unde licet Imperium personæ adimant, Imperio ipsi tamen nullam vim injiciunt.

XVI.

Supremus Minister Imperii Turcici est *Magnus Vezirius*, Vezir A- zem Turcice dictus, & ab Imperatoribus in amicitia signum sæpe *Lala*, q. Aula Magister. Ejus arbitrio omnia Belli pacisque negocia fere geruntur, nisi quod Bassam capitis supplicio adjudicare non possit sine subscriptione Imperatoris, nec militem quenquam punire sine Præfati consensu, Alias nec appellationi ab eo ad Imperatorem locus est, nisi

nisi in puncto denegata justiciæ, vel si pars innocens se enormiter læsam sentiat: Quo in casu persona appellans antiquo Turcarum more igni capiti imposito Seraglium ingreditur, & quanto potest concitato cursu ad Imperatorem accurrit, causamque suam ipsi exponit, nec cuiquam licet accurrentem sistere. Una hujus honoris & gravissima est infelicitas, eum raro durabilem esse, plerisque Veziriorum talium vel depositis, vel violenta morte interemptis, citius, tardius, prout Imperatori visum fuit: Unde non ille pides eorum aliquis se antecessoresque suos formicis comparavit, quas ideo dicebat alis donari, ut citius interirent. Sed inter paucos *Kiuperli* Achmedis nuperi Magni Vezirii parens incolumis evasit, & quod maxime mirandum, Dignitatem suam adfiliū propagavit: Credunturque ambo duobus hisce principiis nisi fuisse. I. Occupato Principis animo. II. Bello cum exteris. Sub Primo Vezirio sex alii Veziriorum nomen gerunt, & Consiliis adhibentur, sed non magna cum autoritate. Inter iudices qui post supremum Vezirium eminet, Summus Judex est, *Cadilescher* dictus: Sæpe & *Mustî*, h. summus Sacerdos, si causa gravis sit, ad sententiam dicendam accitur. In occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniæ; Manifesta v. & comperta graviter & extemplo puniunt. Sedes publici Consilii *Divanum* vocatur: Ipsa Aula *Porta*, cujus rationem à prisco Orientalium more derivamus, quibus Tribunalia & Conventus solennes in Portis erant, quemadmodum Boas coheredem suum ad Portam vocavit, ibidemque coram Senioribus compellavit *Ruth. IV. 1.* Et Deus omnibus Portis Iudices præfici jubet *Deut. XVII. 1.* Alia hanc in rem peculiari Dissertatione exhibet *Pb. Honor. Pr. Prud. Pol. p. II. p. 6. 7. 8.* Similisque est Venetorum consuetudo, qui dum Principem vel Senatū conveniunt, ad Scalas se ire dicunt, a loco superiori, ubi causæ dijudicantur & cætera munera publica traduntur, in quem Senatores per gradus aut scalas ascendunt. Sed nullus in tanto conventu Nobilis nisi ex suis virtutibus & fortibus factis, natalibus nemo à reliquis distinguitur. Hos nos cuique pro muneris & officii, quod administrat, ratione defertur: Nullum ibi de loco certamen, Muneris genus, quo fungitur, suum cuique locum assignat. Munera verò & officia Princeps ipse distribuit. In quo non divitias, non sumum Nobilitatis pendit, non gratiam cujusquam aut multitudinis iudiciū moratur, sed merita considerat; Sed mores ingeniumque atque indolem intuetur, ex sua vir-
tute

tute unusquisque ornatur. Ita muneribus qui sunt ad ea obeunda idonei, præficiuntur: Suos ibi quisque natales, suam fortunam, quam fingat pro arbitrio, in manu habet. Qui rerum primas à Principe tenent, ferè sunt pastorum aut bubulcorum filii: De quo, tantum abest, ut eos pudeat, etiam inter se gloriantur; Eoque plus sibi tribuunt, quo minus majoribus aut natalium fortunæ debent: Neque enim aut nasci aut propagari traducive virtutem putant: Sed partim à Deo dari, partim bona disciplina, multoque labore & studio comparari: Utque paternam Artem non iam, non Musicam, non Arithmeticam, non Geometriam, sic nec virtutem ad heredem transire; Nec animam ex semine paterno suscitari, ut filium patris similem nasci necesse sit, sed cœlitus in corpus infundi credunt. Sic ea in gente dignitates, honores, magistratus virtutum & meritorum præmia sunt: Improbilas, ignavia, inertia nullo honore pensantur, jacent contemnunturque. Ergo illi rebus gestis florent, dominantur, Imperii fines quotidie proferunt. Apud nos alii vivitur moribus, virtuti nihil est relictum loci: Omnia natalibus deferuntur; Opinione natalium omnes honoris aditus occupantur. Sunt verba *Busbeq. Ep. i.* Qui & alibi scribit, se cum inter Bulgaros iter fecisset, puellas quæ liberaliori forma erant sæpe rogasse, quo genere essent, audivisseque à summis gentis Satrapis originem ducere, aut etiam Regium esse genus, jam Bubulco aut opilionis desponsatas. Alibi se postea vidisse Cantacuzenorum & Palæologorum, Imperatorii generis reliquias, contemptius inter Turcas degentes, quam vixit Dionysius Corinthi: Nam Turcæ, ait iterum, neminem ne suorum quidem, nisi ex se pendunt. *Sola domo Othomanorum excepta, quæ suis censetur natalibus.*

In reliqua farragine rerum apud Turcas memorandarum reponimus primò *Θ. προφήταις*, Amorem Brutorum, rem Christianis nobis, maxime autem Libellis Ethicorum ignotam, à Scriptura tamen, tanquam perfectissima morum magistra, commendatam *Prov. XII. 10.* *Iustus etiam jurmentorum suorum miseratione tangitur; Sed viscera impiorum crudelia sunt.* Turcæ rationem hujus sui amoris reddunt, quod Brutis nihil à Deo tributum sit, præter quosdam motus & appetitus naturales, quos non sequi non possint, ideoque humana ope & commiseratione sublevanda esse. Sed res hæc è profundioribus Naturæ Rationalis Principiis eruenta est, quæ hujus loci non est. Illi certe eam graviter ferunt, si quæ bestia

bestia per cruciatum interficiatur, aut voluptas ex ejus laniena quæatur. Vid. plur. sæpe cit. *Busbeq. Ep. III.* Cui consuetudini & alii Orientales insistant, maxime Benjani, non tamen sine excessu, & ob causas plane frivolas, de quo Vid. *Mandelslo L. I. CXXXVII.* Russi quoque inter bona opera numerant, si emptas ab aucupibus libere dimiserint: In der grossen Faste / wanns umb die Zeit kommt / daß Sie beichten sollen / kauffen Sie etliche Vögel / und lassen sie wieder frey in die Lufft stehen / und meynen durch solche Erlösung der Vögel ein gut Werk zu thun / und daß Gott Sie auch von ihren Sünden loss machen soll. *Olear. Lib. III. cap. XXIX.* Singulare exemplum Consiliorum Constantinopoli sub Achmede Imp. de Canibus agitatorum exhibet *Thom. Smith. Epist. de Mor. Turc. p. 68. & seq.* *Saviente peste, Imperator & Basileæ pro sagacitate eorum Canes, quotquot Constantinopoli erant, universa strage delendos voluisse; sed displicuisse Mustio quem in hac re gravissima consuluerant, crudelem sententiam, illumq. pronunciasse, id minime licere; hoc argumento momentoso suam determinationem firmantem: Singulis canibus inesse Animam. Verum planè constabat, urbem à tanto Canum numero male habitam esse. Quid ergo in tanta animi perplexitate agendum erat; Ab hac sevitia tandem abhorrescentes, prius illud decretum de interiectione resixerunt: De transportandis in Asiam consulitur; dictum, factum, coacti erant per totam urbem Canes, supra quinquaginta millia, uti narrant, quos Scutarum, aliq. loca contigua vehunt. Erga eos, licet non jam in conspectu & coram oculis, retinetur idem affectus, de iis eadem, si non major, sollicitudo; quotidie panes in eorum alimentum mittuntur. Sed tandem harum expensarum & laboris pertæsi, ac verentes, ne ab eorum scabie pestis iterum grassaretur, inviti & reluctantè quasi animo ad insulas, quæ Constantinopoli obversantur, ablegant, ubi tandem fame enecti erant, ne miserandis ululatibus tenera ipsorum aures offenderentur. At, ni fallor, ab illo tempore iis repleta est urbs, ut si recensiti essent iterum, fortasse major numerus, quam iste, quem supra memoravi, reperiretur.*

Cur in præliis tam audaces sint, facit maxima de Providentia Divina securitas: Quæ & in Pestis discrimine salutis ipsorum plane negligentes reddit, ut vestes atq. lintea, in quibus ægroti vix animam exhalarunt, sæpe contrectent. V. *Linær. Princ. Radzivil. f. 154.* & in primis *Busbeq.*

fol. 238. & 254. Ipsi Sultani pugnam haut facile detrectant, etsi exigua spes elabendi superfit, falso persuasi hac via Martyrii coronam parari aditumque ad Cœlum. Quæ tamèn non Turcarum nova aut propria, sed veterum jam Scytharum & Alanorum opinio fuit. *Judicatur ibi beatus, qui in prælio profuderit animam: Senescentes enim & fortuitis moribus mundo digressos, ut degeneres & ignavos convitiis atrocibus insectantur.* Ammian. Marcell. *Hist.* L. XXXI.

Servitutem perfectam ab iis receptam esse nemini ignotum est, indeque maxima & privatim & publice emolumenta capiunt, ac rem familiarem Servorum opera præclare tuentur, ideoque proverbio negant, eum pauperem videri, cui vel unicus servus sit. Nec militiæ Turcicæ fructus aliunda magis constat, quam è Servis; Et si miles Turca nihil aliud reporter è Bello, quam unum aut alterum mancipium, bene rem suam gessit, tulitque laborum præmium. Nam vulgare mancipium quadraginta aut quinquaginta coronatis aestimatur; Quod si ætatis, formæ, aut opificii accessione commendetur, duplicatur precium. *Id Busbeqv. Epist.* III.

Polygamia eorum quaternario Fœminarum numero limitatur, non quidem Lege aliqua Religionis, sed Civili, cujus causæ, ne res domesticæ maritorum nimis attenuentur, aut Zelotypia sexus fœminei non in infinitum pateat. Cur vero minus numerosam prolem nunc habeant, aut saltem non majorem, quam alii dum Monogamiam colunt, id proficisci credunt. I. A Zelotypia Fœminarum, quarum altera alteri perpetuis insidiis molesta est, unde tot partus immaturi, sæpe etiam mortui: Cujus rei exemplum egregium V. ap. *Princ. Radzivil.*

Ep. III. *fol.* 150. II. A Sodomia Virorum, cui impense dediti sunt. Vid. plur. sæpe cit. *Aut. Descr. St. Turc. Lib.*

II. cap. XXI.

CAPUT XI.

DE

REGIBUS ASIÆ ET
AFRICÆ.

- I. Regum Persicorum Familia Veteres; Hodierna Reges eorumq; Characteres; Exemplum Divinis Honoribus inter vivos affecti Regis.
- II. Fœdera & Bella Persica.
- III. Singularia Regni Persici.
- IV. Regni Indici amplitudo.
- V. Regum India Familia Regesq; ad nostra tempora.
- VI. Eorundem Bella & Fœdera.
- VII. Alorum minorum Regum juxta Archipelagum S. Lazri & in eo series & conditio.
- VIII. Regnum China ejusq; Reges.
- IX. Reges Tataria: Magnus Lamma.
- X. Ægypti Reges ad præteritum usq; seculum.
- XI. Status Regnorum Vicinorum Mari Mediterraneo, Fessæ item ac Marrocci: Tafilletta Historia.
- XII. Æthiopia Regum origo à Salomone derivata: Cur fixam sedem non habeant? Liberorum Regionum educatio.
- XIII. Magni Tabaqi descriptio.

I.

REGNUM PERSICUM ante Muhammedem quatuor Familiæ tenuerunt: quarum prima *Pisdadeorum*, secunda *Cajamiorum*, quorum ultimus fuit Darius Codomannus ab Alexandro M. devictus, tertia *Arganicorum* seu *Asganidarum*, & quarta *Chosravorum* appellatione communi, propria *Sufanidarum*. Sub Mahammedifimo Imperium hoc primi tenuerunt Caliphæ, post hos emicuerunt Pujani è sanguine priscorum Regum; Tunc è Turcis *Salghucidæ*, quos excusserunt

Bbbbb 2

Tatari

Tatarum Duce Halacho; Denique recuperarunt avita Regna *Sophiani*, quæ hodie imperant. V. *Laet. Pers. p. 9. Schickh. Tarich. p. 101.*

II. Horum conditor fuit *Schach Sophi*, seu ut à Texeira scribitur, *Xeqe Saffi* Tamerlani coævus, quique originem suam ab Ali Muhammedis genero derivavit, cujus trigessimus nepotem se professus fuit. Ipsius pronepos fuit *Ismael Sophi*, primus è familia hac Monarcha, qui victo ac interfecto Alvante Persarum Rege Regnum occupavit: Princeps maximi ingenii raræque felicitatis, supra veras virtutes externa etiam morum specie in sui admirationem compositus, divitiasque, gloriam, Imperium, quæ cupere videri nollet ut simulator egregius abnuenti persimilis affectus. Fueruntque ipsius tempore, qui affirmarent, *Harduellem* patrem (ut erat rei Astronomicæ peritissimus) inspecta filii genitura hunc & Prophetam summum & veræ Legis conditorem, subactaque maxima parte Orientis Muhammedis gloriam pietate & rebus Bellicis æqvaturum, quæ haut temerè jactata in vulgus altiore materiam sermonibus præbuere. *Bizar. Histor. Rer. Persic. Lib. X.* Paulus Jovius facta cum Selimo Imperatore Turcico comparatione Characterem ejus plenius describit, quem exhibendum duximus, ut mori nostro in hoc opere describendi ingenia Principum seme adhuc litaremus. Ambo igitur sicuti in clyto genere, atate integra immenso indomitæ corporis, ac ingentis animi vigore, opibus, & pari denique imperii fortuna persimiles, parem claritatis & gloriæ famam obtinent, ita moribus institutis & disciplina militiæ multum inter se differunt. Primum omnium, ut præclare constat, supra mutuum utriusque gentis odium, ab aris patribusque per manus traditum, insana persuasione deducti inter se Sacrorum placitis altercantur, quum hic Homarem, ille Halim præcipuos Mahometis interpretes diversa superstitione dissidentes, altero sanctiorem existiment, ac imagine pietatis justam belli causam prætexant. Quamquam non obscure dissimulata cupiditate ad id unum, sed diverso itinere contendant, ut confirmatis auctisque opibus, tot regnorum ermini quàm latissime proferantur. Quod ex professu *Hismael* ad *Darii* atque *Xerxis*, qui subacta Asia in Europam ingeni ausu trajecerint, & *Selymus* ad *Alexandri* Macedonis, qui Regna Persarum everterit, magnitudinem ac gloriam aspirent: Nec inanius omnino votis, quum honesto tuenda Religionis nomine, Fortuna pari libidine ingenio eorum ambitioso, audaci, immoderatoque intemperanter arrideat.

Sed

Sed in Hismaele mira pietas usque adeo refulget, ut vitia, siqua sint Regii fastus, ejus fulgore perstringantur. In Selymo autem omne virtutis decus inhumana crudelitas elidat & obscurer. Hic enim pœna, & premio vim Imperii tuetur, sed aliquanto graviore securitatis quam beneficentia fama, quod ab exacta disciplina in servos, quibus multò maxima Orhomannica militia pars constat, lege agere vel truculenter expediat: Sencus acusu evenit Hismaeli ex prima utique nobilitatis classe liberisque hominibus militia robora conscribenti, apud quos temperata justitia, humana comitatus, & popularis indulgentia studium maxime valet, ut fides & amor, & parendi obsequium parentur. Ut minimè mirum esse videatur, si his tanquam generosis artibus Hismael Augusti nominis majestatem egregie glorioseque defendat. Ad hunc quoque maximarum virtutum concursum pulcherrima natura munere decora facies accedit, magnanimo digna rege, ore namque roseo, radiantibus oculis, flava barba, & quod antiquum apud Persas regia stirpis insigne est: Adunco Naso, illustrique facundia, omnium oculos atque animos capit. An in Selymo, trioste supercilium, prægrandes torvique oculi, & Scythico pallore suffusa facies, rigentesque setæ à superiore labro ad cervicem retorta, & nigricans ad mentum subtonsa barba, ita vim militarem & inexorabilis naturæ spiritum exprimunt, spectantesque perterrent, ut nihil omnino nisi sævum & immane prorsus ostendant. Nec diversos vultus, ideoque dissimiles animorum habitus, nisi dispar rerum propè omnium disciplina consequitur. Nam Hismael aditu pariter & alloquio benignus & facilis, nihil ferè quod Regiam personam respiciat, nisi palam agit. In propatulo siquidem magna procerum frequentia liberaliter epulatur, & varia venatione, falconumque volatu & præda magnopere gaudet, cum proceribus semper legatisque exterorum Regum communicata voluptate. Instadio etiam & in palestra cum primoribus aula, uti est equitandi & sagitandi peritissimus, honesta atque utilis contentione corpus exercet, adeo populariter, ut in piscina inauratis septa porticibus palam natare minimè dispudeat. Uxores autem quas ex satraparum regularum ordine virgines, cum decore forma, tum præstanti morum fama illustres, in conjugalem thorum recipit, si sæcunda sint, neque fastidit, neque repudiat, pœtere Persarum instituto, qui conjuges amare tenerius, impensius colere, in regia prætorioque familiarius habere, & tanquam utriusque fortuna consortes, cum liberis atque nutricibus, & preciosiore Gaza, vel ad longinquas

cunctes bella secum ducere consueverunt, gravi quidem impedimento sumptuque, quod magis ac ornatisimis camelorum gregibus vehantur, nisi presentia carissimaque pignora bellatores patres ad virtutem accenderent. Contraria ratione Selymus in Arcano cuncta vita munera dispensat, puerorumque inerbium & Eunuchorum ministerio contentus, sine conviva discumbit, ac uno ferè simplicissimo cibo natura desiderium implet. Rarò nisi sacrorum causa die Veneris, qui Turcis est festus, in publicum prodit. Sed adeò Prætorianorum turba circumsepius, ut egrè vel ipse solus eques inter hastatos cristatosq; milites, & superbè submoven-tes spectantium turbam, ex facie dignoscatur. Nec temerè equo vectus in suburbanis prædiis spatiatur, quum per freti angustias ad Asia propinqua litora bireme advehi malit. Uxores à Regia limine procul arceat, quas tantum prolia causa, nec familiari quidem vultu complectitur, quod natura modica libidinis, & in mares pronior, corpus atque animum virilem fæminarum illecebris enervari existimet. Raro itaq; ad claustra virginum, quæ sunt media in urbe Byzantio, altis, & undiq; cæcis parietibus septa. Otium porro, si quo impense vigilant; & semper intento, ex gravissimarum rerum consiliis superest, accito in hortos aliquo purpuratorum, aut familiarium deambulando ita traducit, ut quum longè severèque puerorum colludentium palestram spectet, de seriis multa sciscitetur atque deliberet, secretiores vero mollioresque horas balneo, evolvendisque majorum suorum & externorum Regum annalibus impertiatur. Hoc quoq; studio avum Mahomet amulatus, qui gentium propè omnium Reges, rerum bello gestarum fama inclutos, versis in Turcicam linguam historiis non modò scriptis, sed imaginibus excellenti pictura expressis representari sibi curabat, impetrato à Venetis ad id munus Gentile Bellino pictore præstantissimo, ut gravibus exemplis magis ac magis ad extendendam famam accenderetur. Vir enim ille ex arcano animi omnis Religionis contemptor, unis tantum bonæ spei, bonæq; fortuna tanquam certis numinibus sacra faciebat. Ut non ineptè modo Selymus Bajazetis patris occupationes, atq; vigilas irrideret, quòd Averroi nihil pro certo de natura animorum, & cælestis motus ratione explicanti, æquo impensus deditus, arguti Philosophi inter ociosos sapientiæ Professores, quàm inter milites ad arma natos strenui Imperatoris nomen tueri mallet. Caterum Hismael uti ab ineunte ætate sacris imbutus literis, disciplinarum propè omnium studia præalto ingenio

nio ad contemplationem rerum divinarum ita referebat, ut vetere Magorum & Brachmanorum arcano dogmate seipso, qui ambitiosum Sophi cognomen suscepit, admirabilior evaderet; quum jam pridem cælestis sapientia & divinationis opinione, apud gentem Religionibus atque miraculis capi facilem, incredibiles victorias, & tantum denique Imperium sibi novo propè homini peperisset.

III. Hunc excepit *Schach Tamas*, seu *Tamassus*, Princeps exigui angustique animi, eoque nec in res Bellicas propensus, tamen de iis graviter ac diserte ratiocinari soleret. Hinc etiam cum Bellis Turcicis exerceretur, pacem à *Solymanno* vel iniquissimis conditionibus redemit, eodemque mortuo à *Selymo* confirmari petiit. Et licet interdum cogerit exercitus, tanquam mox in aciem proditurus, id potius extrema necessitati, quam ejus ingenio, & naturæ attribuendum erat, cum in bello ad prelium laceffit, perraro collatis signis, Martis aleam subire voluerit, sed plerumque pugnam detrectans sese in loca tutiora recipere consuevisset, adeo me hercle, ut cum maxima sui nominis ignominia, & Persici regni detrimento, *Assyriam*, & *Mosopotamiam*, unà cum *Babylonia*, clarissima Orientis urbe, amiserit. Negligentiæ exemplum fuit, quod cum vetus Regum Persicorum mos esset, ut pacis tempore, si per valetudinem licebat, aut in venationem prodirent, aut aliquo honesto & laudabili exercitio, utpote equitandi, sagittandi, seipso & suam nobilitatem oblectarent, illudque imprimis satagerent, ut facilis ad eos aditus pateret, seque omnibus temporibus, comes atque affabiles præberent; Adhæc, ut imprimis enixè darent operam, nec cui ex suis subiectis ulla vis atque injuria inferretur. Ceterum, is per totum fere decennium, ne semel quidem ex regia pedem movit, adeo ut interdum quingenti, interdum vero mille atque amplius, ante fores publici pratorii exclamarent, ac de illatis injuriis conquererentur. Verum ipse per suos administratos jubebat illos adire præscriptos atque ordinarios judices, quibus suam causam exponerent, nescius interim, illorum querelas fuisse contra ipsosmet judices tyrannos, nec non contra *Sultanos*, & milites. In fœminas tam vehementi amore actus fuit, ut quamplurimi omnino sibi persuasum haberent, ipsum à mulieribus effasciatum: Si quidem potiore temporis partem cum eis transgere, atque illas interdum super rebus longe gravisimis, & ad publicum regimen & gubernationem spectantibus, ad privatum & secretum consilium admittere consueverat. Adhæc futuram rerum præscientiam & cognitio-

nem

nem ex figuris Geomanticis summo studio ac diligentia exquirere, ac etiam somnia, quæ sibi noctu quiescenti obversabantur, haud raro conscribere. Quod si forte aliqua eorum non prorsus vana atque fallacia obvenerant, sed aliqua ex parte eventum fortiebantur, mulieres protinus hæc illi in mentem suggeriebant, addito etiam, ipsum fuisse Prophetam calitum elapsum, hisque assentationibus, mirum dictu, quantopere ipse Rex oblectaretur. Vid. Bizar. de Reb. Pers. Lib. XI. Immo universa Populi multitudo hanc opinionem de ipso hausit, ut licet parum Principe dignum haberet, nihilominus illum singulari nostrorum seculorum exemplo, non secus ac cæleste Numen suscepit, eique divinos honores exhibuerit, ita sane, ut qui adversa valetudine laborabant, seu aliqua alia calamitate & infortunio vexabantur, frequentius ipsius Regis nomen quam divinam opem & auxilium implorarent. Huic soli suam vitam & salutem commendare, ac tanquam Deo vota facere; alii se allatos munera, nonnulli, se palatii sui palatii tanquam ad quoddam sacellum, in quo habitet Deus, osculatos, eaque domus se felicem ac fortunatam censere, quæ poterat nasci aliquid ex Regia suppellectile, utpote indumentum, calceos, aut aquam, unde manus abluerat, eaque non raro, (tanta eos superstitio vel potius dementia ceperat) adversus febres, ac ceteros morbos, cæ præsens remedium, utebantur. Verum enimvero, ut innumera ejus generis præteream, hoc tantum adjecerim, non modo tenuioris fortune homines, sed etiam ipsius liberos ac Sultanos, in Regis colloquium admissos, cum existimarent, se, nulla epitheta, nullosque titulos posse invenire tanta majestate atque amplitudine dignos, his verbis plerumque usos esse: Tu es nostra fides, & in te credimus. Ceterum in locis ab aula remotioribus complures omnino sibi persuadebant, hunc Regem, præterquam quod spiritum Propheticum haberet, etiam vita semel defunctos, in auram ætheream revocare, multaque alia miracula efficere, hoc etiam addito, nempe quod, quemadmodum Halis, ipsorum præcipuus Prophetæ, olim genuit undecim liberos virilis sexus, ita etiam hic Rex totidem numero Divina Providentia susculisset. Bizar. c. L. XI. de Reb. Pers. Quæ si ita fuerint, minus mirum erit, si in primorum seculorum caligine homines veteres quoque Heroes Principesque suos Jovem, Martem, &c. sibi Deos statuerit,

IV. Secutus secundo genitus Tamassi filius Schach. Ismael II. capitalis hostis Oromanicæ Gentis, quem etiam in lucem editum, pugnam cruci-
re ple-

re Plenum utero matris extulisse scribunt: Quod & de Christlano II. Rege Daniae proditum. c. V. §. V. Unde statim fama per eas gentes percrebuit, hominem fore bellicosum, quam & ipse admodum adolescens multa cum Turcarum caede insignique victoria statim confirmavit. *Busbeq. Ep. III.* Sed diu non superfuit, proximo à suscepto regimine anno à Sore Optimum ipsorumq; Fratrum impulsu veneno clam sublatus. Post eum Rex fuit *Schach Muhammed Coddabende*, quod nomen *Deo datum* apud Persas significare dicunt. *Bizar. L. XI. Tunc Schach Abas*, Princeps cujus severitatem initio hujus seculi Oriens expertus fuit. Specimina V. ap. *Herb. It. Pers. p. 84.* & Rationem tamen in accuratiori examinatione absolutae obedientiae populis orientalibus valde necessariam quarendam putant. At asperitas erga filios inexcusabilis fuit, quorum duos visu, tertium eundemq; sibi charissimum Sefi Myrsam vita exui curavit, nullo ipsius scelere, sed suspicionibus & praecipitantia ad id inductus, cujus quoq; poenitentiam, quoad vixit, egit. In Bellis adversus Turcas & Usbeqvios Tataros secunda fortuna usus fuit, & pleraque eorum, quae majoribus suis illi ademerant, recuperavit. Subditorum amantissimus extitit; Ideo privatum saepe habitum induit, ut causas eorum ipse cognosceret; Et pistorem atq; lanium aliquando interim curavit, quod panem & carnem justo minori pondere vendidissent. Eadem ex ratione non passus fuit Benjanos aut Indos commerciorum causa in Persia subsistere, ne lucro, quod hi in se translaturi essent, populus suus privaretur. Prohibuit quoq; peregrinationes *Meccanas* fieri, ne pecunia Regno exportaretur, substituitq; *Mechedanas*, extructo Templo magnifico Mecheda in Regno suo, loco quo pes Cameli Muhammedis creditus fuit asservari. Obijt A. MDCXXII. iussitque locum sepulcri sui secretum haberi, quod à funeris ejus curatoribus confectis tribus sarcophagis, & altero eorum Ardebilan, altero Mechedam, tertio Bagadedum abducto effectum fuit. Plura V. ap. *Olear. Itin. Pers. L. V. c. XXXI, XXXII.* Tavernier. *P. I. L. V. c. I. & II.*

Schach Sefi nepes Schach Abas, filio Sefi Myrsam, Princeps comi vultu sed animo minus humano & in caedes propensio, quas in plurimos Ministros suos, ipsamq; Regiam conjugem filiam Georgianorum Principis edidit, quod vocata ab ipso ebrio non venisset. fuit cum uni ex aulicis oculos erui curaret, quod illos ad caedem alterius quamvis ex improviso clausisse deprehensus esset. Supplicium de Rudolpho Stadlero Tigurino primo Au-

tomatopœo in Persia & capropter Regi perquam charo sub eo sumptum singulariter descriptum à *Tavern.L.V.c.V.* Vitium nimio vini amori factisque ebrio suggestionibus imputant, ideo & cum Reginam interfecisset, pœnitentia facti ductus edictum de non bibendo vino promulgavit, sed vix anni spacio observatum, cum usu ejus non amplius videretur carere posse, qui tamen paulo post A. MDCXLI. ipsi necem attulit. Vid. *Olear. cit. l.c. XXXIII. XXXIV. Tavern. locit.*

Schach Abas II. Regnum adiit exeunte A. MDCXLI. II. Inter notabilia ejus fuit receptio missæ sub Schah Sefi Candahoræ facta A. MDCL. Arguitur itidem severitatis nimia, cujus exemplum inter alia in tribus virginibus è Gynæceo ejus editum, quas interfici curavit, quod vinum bibere jubenti non paruisent: Quartæ idem jussæ & sibi alias charissimæ pœpercit quidem, sed Eunuchum, qui mandatum de cæde ejus haut executus fuerat, ratus Regem deposita crapula mentem mutaturum, loco ipsius è medio tolli curavit. Duabus item Sororibus suis primo abortum procuravit, post cum iterum gravidæ essent, eniti quidem passus fuit, sed proli natæ alimenta præberi vetuit. Caterum vino non minus ac parens deditus fuit, ex cujus nimio usu contracta inflammatione gutturis obiit Anno MDCLXVI.

Schach Soliman hodiernus Rex more Orientalium Principum voluptatibus magis quam curis publicis intentus est. Ante *Schach Sefi II.* dictus fuit, sed quod initio Regiminis A. MDCLXVII. graviter decumberet, novum nomen Solimanni assumpsit, novam quoque coronationem subiit, secutus ita veterem Orientalium superstitionem, quibus solenne est in desperatis morbis ex mutatione nominum spem reconvalescendi captare. Vit. *Tavern. c. l.c. II.*

II.

Fœdera Persiæ Regum cum Christianis ob causam communem contra Turcas plerumque iecta. Sic Calixtus Pontifex M. jam ante duo sæcula & quod excurrit Usūm-Cassanum Regem Persiæ missis Oratoribus legitur cohortatus fuisse, ut bellum in Turcas verteret. Et circa idem fere tempus Veneti Catharinum Zenum virum patricium ad eundem ablegarunt, qui publico nomine apud eum legationis munere fungeretur, ac enixe operam daret, ut inter ipsam & Venetam Remp. fœdus ac societas coiret. Nec incassum res, mora est, mox fœdere utrinque inito & confirmato. Persæ deinde

deinde quatuor prestantes viros, quarum nomina fuerunt Azimamet, Morat, Nicolaus & Chesarfa ad Pontificem ac Venetos expedivit, qui eos admonerent, suum Principem ad opprimendum Ottomanum in expeditione esse &c. Adhuc subicerent, Persas equis & viris satis superque abundare, hos etiam hastis, ense ac sagittis ad pugnam idoneos: Caesarum reliqui instrumenti Bellici ignaros atque expertes esse. Proinde ab eis majora tormenta & militares machinas ad expugnandas urbes & ad sum-moendum eminens hostem necessaria postularent. Quod nisi ea quoque parte à sociis & confederatis iuvaretur, fieri non posse, ut tuto ac feliciter cum hoste confligeret. Neque abnuerunt Veneti petita Regia, magnumque numerum tormentorum cujuscunque generis pararunt, & Josephum Barbarum cum apparatu hoc in Perliam ablegarunt; Sed dum is in Ciliciam appulsus longiore moram traheret, conflictus inter Regem & Turcam habitus est, priusquam ex his militaribus præsidij quicquam fructus ac emolumenti percipere potuisset. Bizar. Rer. Pers. L. X. Et Muhammedes Turca quidem, percepto de fœdere hoc nuncio, fertur missa legatione Usuncassanum plurimum obtestatus fuisse, ne novo bello impediret, quo minus Christianum nomen deleter: Quod si nulla alia removeretur, communis fidei necessitudo tanti apud eum esse deberet, ut non modo non interpellaret jam pulchrum negotium, sed enixus etiam juvaret. Sed respondit Rex, Muhammedem, quem ipsi sequerentur, id in primis lege sanxisse, ut quæ semel promissa essent, ex fide servarentur: Se Romano Pontifici Venetoque nomini pollicitum, sanxisseque id fœdus, ut Turcas terra & mari persequeretur, annixurum proinde se totis viribus imperii, ut sibi fidem constare omnes intelligerent, quam alæ genti obstrinxisset. Bizar. c. l. fol. 260. Similiter Carolus V. Imp. Legatos ad Ismaelem Sophi misit, qui ipsum ad Bellum contra Turcam incitarent, de quo iterum Bizar. cit. L. X. fol. 284. 285. A Rudolpho II. Imp. deinde A. MDCII. Legatio ad Schach Abam Magnum missa, sed quæ tota in itinere interiit, Georgio Tectandro excepto, qui solus ex ea ad Regem venit, factumque iter descripsit, honorifice postea dimissus & per Legatum ad Casarem reducto, qualem Schach Abbas antea quoque A. MDC. ad eundem miserat. Friderici Ducis Holstatiæ ad Regem Schach Sefi & hujus reciproca ad Fridericum Legatio in omnium memoria adhuc est descripta ab Ad. Oleario. Ad Fœderatos inæquales seu potius tributarios referuntur Princeps Georgia, de cujus statu dictum

dictum *Hist. Geogr. c. VI. §. II. §. IV.* Et *Princeps* *Jasquia* à Schach Aba Magno Vassalli titulo Regno Persiæ alligatus, qui tamen sub Schach Seni I. & Schach Aba II. se nexu illo liberare conatus fuit, vario quidem ac sæpe admirabili ab initio, ast ad extremum infeli successu. Vid. hac de re *Tavern. Part. I. Lib. V. c. VII.* Bella quæ gerunt cum M. Mogore ob provinciam Candahor, cum Tataris Usbequiis ob Chorasan suscipiuntur, cum Turcis ob Bagadedum & Irvan plerumque; controversantur, de quo dictum *præc. C. §. XII.* Quibus antehac etiam Vis Persica non parum formidabilis fuit, non tantum ob potentiam Persarum, eorumque viciniam, sed etiam ob interjecta vastissima deserta, per quæ impedimenta ob defectum pabuli jumentis necessarij duci fere impossibile est. Sed minoris eam nunc habent, ex quo Babyloniam occuparunt opesque Persicas decrefcere sentiunt. Scriptores Belli Turcico- Persici jam indicavimus *cir. §. XII. præc. c. X.*

III.

Inter singularia Regni Regumque Persiæ est: *Prolem Regiam hodiernam in Gynæceo educari ignaram prorsus conditionis statusque sui, neque successorum Regni ante eximi, quam Regius parens moriatur.* Unde fit, ut novi Reges Regno admoti voluptatum potius, quam Regiminis curam habeant, quippe quod tanquam rem novam & sibi prorsus incognitam spectant. Schach Abas Magnus ejus consuetudinis autor fuit, qui motu dissidentia erga liberos Schach Sefi nepotem ac successorem suum primum sic educari curavit, ac præterea aliquid Opus ipsi quotidie præberi jussit ad obtundendam animi alacritatem, unde & longo tempore ille nulli rei singulari gerendæ aptus fuit. *Inauguratio Regum* paucis ritibus constat, *Cincturâ Acinacis*, cui cingens addit: Meminerit Majestas Tua, se primum à me Acinace cinctum fuisse: Impositione deinde Tiaræ Sophorum & solenni ingressu in Regiam. *Absolutam Obedientiam* accuratissime exigi exempla superius commemorata testantur. *Extensis digitis monstrari Regem* amputatione manus punitur, cujusmodi quid Mercatorem Constantinopolitanum in actu tali plane innoxio deprehensum passum fuisse autor est *Tavern. l. sap. c. c. III. fin.* Rege graviter decumbente solenne est proceribus ingentes opes ad Regiam mittere pro salute Regis, quæ, si convalescit, pauperibus erogantur, si moritur, æratio inferuntur. De mutatione nominum reperitaque inauguratione V. quæ paulum ante ad vitam hodierni Regis dicta sunt. De Nominibus *Schach* & *Sophi* Vid. *Not. Dign. Diff. II. c. III. & IV.* Inter Scriptores

res Rerum Perficarum sunt Collectum Volumen Scriptorum *de Rebus Persicis Francof. MD CI.* quo etiam plerique, quos de Bellis Persicis citavimus, continentur. Tum *Johannis de Laet* Regni Persici Status, *Wihelmi Schiekhbarth Tarieb*, seu Series Regum Persicorum ab Ardſchir Dabekan ad Jadzigerdem à Caliphis expulsum *Tubing. 1628.* *Relationes de Pedro Texeira* de los Reyes de Persia y de Harmuz. *Antw. 1620.* *Garcia Silva Figueroa* de Rebus Persarum Epistolæ *Antvv. 1620.* *Adami Olearii Persische Reise. Beschreibung* variis Lingvis nunc edita. Et recentissime *Joh. Bapt. Tavernier. Itinerarii Part. I.*

IV.

Regnum INDICUM inter potentissima Regna Orientis est, atque amplitudine sua Regna *Guzarata, Decar, Dell, Multan, Labor, Kachemir, Bengala* complectitur, ac præter ea plurimos Tributarios Principes numerat. Tamerlanis tempore à China ad Poloniam usque se extendit; Post multis modis quidem imminutum, at in eum, quo nunc est, statum reducum fuit a Sultano Akabar, septimo à Tamerlane Successore, Principe armis pariter ac ingenii perspicacitate toto Oriente celeberrimo. Idem divitiis non minus abundat, quarum rationes reddit *Joh. Twiss. Descri. Guzurat. c. II.* I. Plenitudinem Thesaurorum ab Antecessoribus ejus congestorum II. Absolutum ejus in subditos imperium, cum omnia tamdiu possideant, quoad Regi libuerit. III. Immensitatem munerum ab exteris ipsi missorum. V.

Reges Magnorum Mogorum Titulo insigniuntur, de quo dictum *Not. Dign. Diss. II. c. III. §. V.* Autorem Familiæ suæ habent Tamerlanem Magnum, à quo hoc ordine descenderunt.

I. Tamerlanes Magnus.

II. Miram Schach Filius Tamerlanis.

III. Sultān Muhammed Filius Miram Schach.

IV. Sultān Abusaid-Mirza Filius Muhammedis.

V. Hameth Scheck Filius Abusaidi.

VI. Sultān Babour h. Princeps egregius, Filius Hameth Scheck qui primus tota India potitus fuit, Obiit A. MDXXXII.

VII. Homajon, h. Felix, Filius Sultani Babour denatus A. MDL II.

VIII. Abdul Feta Gelal-eddin Muhammed, communiter Akabar dictus h. Magnus, Filius Hamajoni: Regnavit LIV. Annos obiitq; A. MDCV.

IX. *Sultan Selim*, alias *Jehanguir Patcha*, h. Imperator Victor mundi, successeſſit Parenti *Akabar* mortuus A. MDCXXVII.

X. *Sultan Kouram* ſecundogenitus *Jehanguiri*, *Changeban* dictus, h. Rex mundi. Obiit A. MDCLXVI.

XI. *Aureng. Zeb.* Tertiogenitus *Changehani* hodiernus Rex, ita dictus quaſi *Ornamentum Throni*, Princeps regnandi artium peritiſſimus, ſed qui triſte initium Regni fecit dejectione Parentis, cæde Fratrſ primogenitiſ *Daracha*, ac Sororiſ *Begum-Sabebe*, exilio *Sultani Sujab* ſecundogeniti Fratrſ, captivitate dn. quartogeniti *Murat Backſcha* ac *Solimanni Chekour* Nepotiſ ex Fratre *Daracha*. Quæ delicta tamen ex eo tempore auctore vitæ genere expiare conatus fuit, dum omni liqvore forti, carne, piſcibus, iſloq; pane triticeo in hanc uſq; diem abſtinuit, ſolo pane hordeaceo, herbis & conditiſ contentuſ: Nullo in lecto etiam, ſed in terra decumbit, ſola tigridiſ pelle rectuſ. Suppeditavit relationem quandam eorum è literiſ *P. Henrici Roth* Viri inter Orientaleſ notiſſimi *Autor Diſc. Europ. Contin. XII. p. 135.* quam ex priori huiuſ ſcripti editione hic iterato ſubiſcimus, incompletam tamen, quæve pleniorẽ & accuratiorẽ debemꝰ induſtriæ diligentiffimi *Tavernieriſ P. II. Lib. II. c. I. II. III. IV. V. VI VII.* Nomina Propria relationiſ præſentis quoque non uſqve quæque forte congruent, ſed ita fieri ſolet, dum peregrina deſcribuntur, idemque in veteriſ Græciſ ac Romanis Scriptoriſ, dum illi Perſica, Indica & ex Europa noſtra Germanica, Gallica, Britannica ſcriplere, jam dudum eluxit. Der groſſe Mogol verließ nach ſeinem Tode 4. Söhne / der erſte war *Daraxa*, den der Vater neſt ſeinen erſtgebohrnen Sohne *Sepachſchaka* zum Succellorn in Regiment benennet / und ihm die Reiche *Lachor* und *Mullor* eingeräumet hatte. Der ander Sohn war *Schaſſchian*, dem er das Reich *Bengala* überlaſſen / deſſen annoch kleiner Sohn *Sultan Dundam*. Der dritte wurde *Aaorangzet* genennet / und hatte keinen Sohn / diſen machte der Vater zum Könige in *Decan*. Und dann der Vierte war *Murat Backhſ*, den der Vater dem Königreiche *Guzerat* vorſetzte. Als nun der alte Vater *Schajaban* alle ſeine Reiche dergeltalt eingetheilt ſah / dünkte ihm / daſß Rñſerthum wäre nunmehr wol verſehen / allein alſ er wider Gewohnheit der *Mozoriſchen* Rñſer ganzer 4. Tage nicht in öffentliche Verſammlung kam / und ſich den gewöhnlichen Sitz-Tagen entzog / iſt daſß Gerüchte alſebald in der Stadt *Agra* und durch daſß ganze Reich erſchol.

erschollen / der Kaiser wäre todt. Wiewol nun sich der erstgeborne Sohn hierwider legte / und vorgab / der Vater sey nur durch eine Krankheit / nicht aber durch den Tod / anhero zu kommen verhindert / hat maus ihm doch nicht glauben wollen / sondern die drey Brüder haben ein ansehnlich Kruges-Heer wieder ihn aufgebracht / und ihm mit solchem im Gefilde vor Agra überwunden und in die Flucht geschlagen / so / daß er sich mit seinem Weibe / Sohne und wenig andern nacher Lachores begeben müssen. Wohin ihm der Vater Elephanten / Rieße und die Schlüssel zum Schatze geschickt / welcher sich wohl in die 80. Millionen Cronen belaufen / diesen hat er weggenommen und in die Festung Rhacher / welche von denen Christen besetztigt war / verwahret. Ein Jahr hernach hat er 80000. Mann zu Roß / und 40000. zu Fuß an eben selbigem Orte wider seine Brüder aufbracht / aber das Glück ist ihm nicht viel günstiger gewesen als zuvor. Dannenhero als er mit seinem Weibe / Sohne und wenig andern durch die Wildnissen fliehen wollen / und ihm die Frau aus Durst und andern Unbequemlichkeiten auf dem Wege gestorben / ist er letztlich mit dem Sohne zu einem seiner Vasallen / den er hievor eingesetzt und verordnet hatte / mit Nahmen Almadia / ganz erschöpft kommen : Welcher ihn sehr freundlich aufgenommen. Endlich aber ist er doch noch von einem / der sich dieserwegen ein gut Erbschloß eingekauft / denen Brüdern verrathen worden / und vor denen Augen alles Volcks samt dem Sohne (P. Roth hats mit angesehen) erstochen worden. Der Verräther kam (wie man wähnere / wegen Erhaltung eines guten Präsents) fröhlich wieder zu denen Seinen. Allein sein Exempel zeigte / daß die Nemesis keinesweges lahm sey / ob sie gleich zu weilen langsam zur Rache schreite : Dann kurz hernach ist ihm auf Befehl des Adergebornen Sohnes Gut und Blut beraubt worden / dieweiln er den alten Vater / den König / verrathet und gefangen genommen / sich auch allbereit vor den Kaiser halten und schelten ließe. Welches / als es der Drittgebohrne merckte / hat er dem Vierdegebornen Murat Backhs mit arglistigen Versprechungen zum Regiment angereisset / über den Alcoran schwörend / er wolte / wann der Bruder Schafchia aus dem Wege geräumt wäre / ihm die Regierung abtreten / und beydes Mahomets Grabe zu Mecha (nach Aufgebung des Reichs) ein Privat-Leben führen. Durch welche Promiss Murat Backhs veranlaßt worden / 4000. Mann dem Bruder zu führen / und nachdem der Adergebohrne

bahrne mit seinem Sohne überwunden/ ist der Sieg diesen Beyden blieben. Der Bruder fordert das Reich/ dieser verspricht ihm solches ungehindert einzuräumen / wofern er denen Proceribus des Reichs zu gutem Antritte ein dreytägiges Gastmahl würde anstellen. Wie er solches gesagt/ also geschiehets / und sind auff dieses Gastmahl Ehren halber auch P. Noth und der Niederländische Consul geladen worden. Aber unter diesem Wolleben hatte der teztige Kaysr Aaoranzet mit einem grossen Messer dem Murat Backhs und seinem Sohne / nicht sonder Erstaunen / der Geladenen / die Köpffe abschlagen lassen; Und ist also das Reich ihm / dem Aaoranzet mit barbarischer Grausamkeit / vermittelst unschuldigen Bruder-Bluts / bestädiget worden.

VI.

Ad singularia Regni Indici referimus; Qvotannis ibi *Festum Ponderis Regii* celebrari: Qvod peragitur ponderando Regem Die Natalis ejus, ejusque tanto major lætitia est, qvo Regem isto anno ponderosiorum redditum sentiunt. Peracto Ponderationis ritu à Proceribus muneribus afficitur tam amplis, ut precium ad XXX. milliones Librarum Francicarum facile surgat. Vid. *Tavern. c. IIX.* Bella cum vicinis Principibus Rege Aracan, Golcondæ, Tataris Urbeqvii, & imprimis Regibus Persiæ geruntur, qvibus cum hætenus præcipua ob Candahoram controversia Regibus hiscè intercessit. Inter Fœdera extantius illud est, qvd cum Turcis subinde ineunt, tanqvam causam communem secum adversus Persas habentibus: Cæteri ipsorum Fœderati Vasalli potius & Tributarii, qvam æqualium jurium participes, adeoque veri Fœderati sunt. De Majestate Regum extat *Kircheri Descriptio Chin. Lib. II. c. V.* In publico Auditorio ea majestate refulgebat, ne pauci ex Monarchis simili forma habitus, qua Numinis instar radiante Diademate ex auro, Perlis, lapidibusque inestimabilis pretii se spectandum præbet insede pari apparatu exornata; In manu globum tenet, qvo se Orbis Dominum summamque potentiam exprimit: Nudis pedibus more Majorum sedet, qui à suis sapius interdum precioso liquore lavantur; Habet & appositum vas preciosum liquorem continens, qvo æstivo calore aut cæteris temporibus, ubi placuerit, se reficiat. Et dum porrò è *Scriptore Soc. Jesu Dan. Bartholo* recenset, ut in ejusmodi Majestate comparuerit, dum P. Rudolpho Aquavivæ aditum concesserit, pergittq;: Numerus Principum præter XX. Reges suos Vasallos, qui cum stipabant, non

erat.

rat. Saraccenorum more sedebat supra culcitram Holoferico, auroque contextam de qua merito illud dici poterat: Omnis lapis preciosus operimentum ejus: Capitis integumentum erat fascia aureis filis inestimabilis precii, lapidibus, gemmisque Indorum more Regum intorta: Vestimentam ad genu usque protensum auro coruscum, nec non opere Phrygio floribus folisque intertextum; Cingulum non dispari ornatu concinnatum, nudis quidem pedibus, sed femora subtilissima carbaso ad instar byssi variis striis, perlisque innexis incrispato spectabantur. Ad unum latus acinacis, ad alterum Ephebis, arcubus, pharetris, ceterisque exoticis armis instructis circumdabatur. Loquenti gemine quasi ex ore, tum ad recordationem eorum qua dixerat, tum ad Majestatis magnitudinem demonstrandam decidere videbantur: Verba, qua dicebat, arrestis auribus ab astantibus magno silentio excepta palimpsesto committebantur. Confer. Mandelslo Lib. 1. cap. XXVIII. & seqq.

VII.

Inter reliquos Asiæ Reges sunt Rex Calicuti, Magnus Samorin alias dictus, Rex Golconda, Reges deinde Pegu, Siam, Ava, Tonchin omnes statu ac fortuna varii. Regna Insularum Archipelagi S. Lazari etiam nativis adhuc gubernantur Regibus; sed debilioris conditionis ac sine magnis redditibus, ut sunt Java, Sumatra, Ternata, Macasseris; Europæi enim reddituum maximam partem ad se traxerunt, unde parum illis superest, nisi quod horum benignitate habent.

VIII.

Regnum CHINÆ antiquissimum perhibetur & ad ipsa tempora Antediluviana pertingens, vid. Mart. Martin. Hist. Sin. Dec. I. Nunc non amplius sui juris, sed Tataris subjectum esse notorium est. Caput illa Chinenfium infelicitas circa A. MDCLV occasione stupratæ à Chinenfium Principe Virginis Tataricæ. Tatarum conquestores Chinæ Occidentales vocantur à Martinio, qui integro Libro Historiam de Bello Tatarico prodidit; Nec Chinenfes nisi paucissima loca in extremis Australibus reliqua habent, gens alioqvi libertatis amantissima, cujus amore pariter ac desperatione adacti invasionem Formosæ videntur suscepisse. Notabile est ipsos jussos fuisse in signum subjectionis comam, quam alias prolixam alere solent, refecare, à qua tam alieni hactenus fuere, ut quidvis subire maluerint, quam Legi huic se astringere. De hodierni Regis Tatarico-Chinenfis splendore ita

Dddd

Kirchen

Kircherus Chin. Lib. II. c. X. *Habitus Regius variis draconibus volucrumque pennis, nec non inestimabilis pretii gemmis perlisque exornatus, quæ summam Majestatis sibi venerationem & formidinem in animis Subditorum conciliat. Cur vero cuncti ad Regem admissi prudentibus brachiis solio assent, hoc ea de causa fit, quod nefas esse putant Tartari coram Majestate Regia aut manibus gesticulari, aut pedum motu quidpiam tanta Majestate indignum committere. Hinc statua ad instar, ne indignationem ejus ex solita cremonia omissione incurrant, immotis pedibus manibusque, superciliisque in terram demissis asistere consueverunt. De Regum Chinenfium cultu autem paulo post hæc scribit: Rex seu Magnus Monarcha Sinarum ante Tartarorum irruptionem, cum olim in tribunal procedebat, è loco superiore ad ingentem fenestram, ceu Numen quoddam se conspiciendum præbebat, Manu eburneam tabulam advultum contegendum gestabat, nec non aliam Tabulam dimidio cubitu latam, integro longam supra Regium Diadema frontemque, è qua tabula lapilli summi & inestimabilis precii ita in fila indulti dependebant, ut frontem ac vultum omni ex parte tegerent, & intuitum oculis etiam præsentem affectata quadam divinitatis specie subducerent &c.*

IX.

Inter Tatarorum Reges, præter eum qui simul China Tataris occidentalibus imperat, recentia Itineraria commemorant Regem Tanguithi, quod Regnum Tataria amplissimum esse perhibent, Regisque Deum vocati effigiem ex delineatione P. Joh. Graberi exhibet *Kircher. L. ante cit.* Eidem Regio aliud sui juris adscriptum, quod *Barantolam & Lasam* vocant, in quo præter eum qui Regni negotiis incumbit, alius residet, qui Magni Lammæ nomine innotuit, h. e. Magni Sacerdotis: Is ab omni negotiorum mole avulsus intra secretos Palatii sui successus otio indulgens Numinis instar adoratur non solum ab indigenis, sed & omnibus Tataria Regibus subditis, suscepta ad eam voluntaria peregrinatione; Hunc veluti Deum verum & vitæ, quem & Patrem æternum & cælestem vocant, magna munera, quæ eidem offerre solent, attestatione adorant. Sedet is in obscuro Palatii sui conclavi, auro argentoque ornato, nec non multiplici ardentium lampadum apparatu illustrato in eminenti loco supra culcitram, cui præciosi tapetes substernuntur; Ad quem advena capitibus humi prostratis advoluti non secus ac summo Pontifici pedes incredibili veneratione osculantur

lantur. Tanta præterea est inter omnes Reges in tota Tataria auctoritatis, ut nullus Rex alicubi inauguraretur, qui non prius missis Legatis cum inestimabilibus muneribus à Magno Lamma benedictionem pro felici Regni auspicio postulet. Kircher. Chin. Lib. II. c. IV. In iisdem tractibus superioribus seculis Magni illi Principes fuerunt, qui communem Presbyteri Johannis Titulum tulere à Gingi Chane postea dejecti: De quo vid. id. Kircher. Lib. II. c. I.

X.

In Africa Egypti Regnum fuit Antiquissimum. Primorum Regum Dynastiarum vid. apud *Kirch. Oed. T. I. Synt. I.* Quibus deletis Persarum Sceptrum ejus capessiverunt; Inde, intercedentibus paucissimis & fere tributariis Persarum, ad Ptolemæos devolutum est & partem quartæ Monarchiæ constituit; de quo alibi pluribus. Expiravit deinde regnante Cleopatra & Provincia Romanorum esse cœpit, ac diviso Romanorum Imperio Græcis paruit usque ad A. DCCIV. admodum, quo Egyptii Regem sibi denuo crearunt è genere Muhammedico, quem Calipham dixere: A quo postea & successores ejus hoc nomen acceperunt usque ad A. MLIII. quo Almerico Christiano Hierosolymorum Rege Calipham urgente, ille Sultani Syriæ Regis auxilium imploravit, missusque Sarraco militiæ Dux Christianos quidem pepulit, sed Calipham simul in vincula conjecit, Regnumque usurpavit, jubens se in posterum non Regem, sed à Principis sui nomine Sultanum vocari. Sic Sultanorum nomen ibi primo auditum, & postea inter servos, qui Imperium ad se traxerunt, ac tandem Mameluchos conservatum fuit usque ad A. MDXVII. quo in fidem accepto, sed paulo post ab ea recedente Sultano Tommanbajo Selimus Turcarum Imperator Egyptum iterum in provinciam redegit, Tommanbajum v. Alcairi publicè suspendio sustulit. Vid. pl. *P. Martyr, Leg. Bab. L. III. Leunclav. Pand. n. CCVII, & seqq.*

XI.

Cætera Mari Mediterraneo vicina Regna itidem Romanis olim paruerunt; Deinde inclinante Imperio & Mauris, Vandalis ac Gepidis se in Gallias ac Hispanias effundentibus, ab illis postremo infessa sunt; Donec ab Arabibus Muhammedanis Vandali expulsi totaq; Africa exterminati sunt, nomine Christiano cum iis prorsus his in locis abolito. Sub Arabibus postea varia Regna exorta, quæ mutantibus, ut fit, Principum familiis pariter mutata sunt; Quo factum est, ut propter tot mutationes

antiqua populorum, civitatum & oppidorum confusa ac ferè obliterata sunt, novis subinde dominis nova imponentibus & vetera antiquantibus: Interea magna pars eorum in potestatem Turcicam concessit. *Regni Tunitani* causa ipso hoc anno adhuc inter Muhammedem & Ali Fratres controversarum fuit, Muhammedemque utpote fortuna inferiorem Fratri cedere oportuit. At *Regna Fessæ & Marocci* in Tingitana sita nomen & dignitatem ad nostra usque tempora propagarunt. Et *Fessam* ipsam Saraceni *Aulam Occidentalem* appellare soliti sunt, quod Muhammedani Imperii quasi altera sedes esset. Imperium eorum Caliphæ aliive Reges externi tenuerunt usque ad An. MLIII. quo Abul-Texifius Almohavidarum sive Lamptuniorum gentis Princeps exterorum Imperium exosus administrationem rerum suscepit. Inde Abrahamo Pronepote Abul-Texifii occiso Abdul-Mumen rerum potitus est ex Ludimagistro primus in Africa Pontifex, & Imperator redditus, Imperiumque Tripolim usque protulit. Post Abdulacus è Merina familiâ circa Ann. MCCX. surrexit & Imperium in posteris suis usque ad A. MCCCLXXX. retinuit, sede Regia Fessæ fixa. Ultimum, itidem Abdulacum dictum, Scirifius quidam delevit; Ad quem genus retulere Achmedes & Muhammedes fratres Scirifii, qui Regiam sedem Marocci fixere, primo tributum pacti à Muhammede Oatazeno, cujus familia post extinctos Merinenses Fessæ regnavit, mox verò eodem superiores redditi; Et Muhammedes, fratre Achmede medio tempore mortuo, instructo bello contra Muh. Oatazenum, cujus studiis ante præfectus fuerat, eum subjugavit ac tandem sustulit, quod factum medio præcedentis seculi. Nostro tempore novos motus tractibus istis facessivit *Tafiletta*, Princeps à loco paternæ Jurisdictionis nomen nactus, qui primo fratris, deinde nepotis ex fratre malevolentiam immerito expertus, Principi sui juris, sed Religione Judæo in vicinia se protegendum commisit, mox verò eundem non sine ingrati hospitis nota delendum curavit; Demum arma in vicinos fumit, ipsumque *Gaylandum* tunc locis istis latissime imperantem superavit, imperiumque ejus sibi subjecit. Qua de re videnda pluribus *Relatio Residentis Anglici in App. Diar. Eur. Cont. XIX.* De cæteris *Thuanus Hist. L. VII. init. Orani* causa inter Mauros & Hispanos sæpè litigatum: Quod æquè ac alia vicina loca ab Europæis teneri quantoperè ipsorum interfit ductum *c. I. §. II. n. 6.*

Christiani *Æthiopia Reges* magnam partem Africæ Mediterraneæ tenent; Et receptis gentis suæ traditionibus ad Sapientissimum Judæorum Regem Salomonem genus suum referunt: Maqvedam Sabæ Reginam conceptum è Salomone filium in itinere peperisse, quem *Meleeb* vocari curaverit; Hunc deinde adultum ad Salomonem missum nomen Davidis accepisse, ac Regem consecratum ad matrem rediisse, quæ Imperium ei statim detulerit, antiquato simul more, qui ante apud Æthiopes invaluerat, ut solis fœminis jus regnandi competeret. Sic in hæc usque tempora Regnum Æthiopum recta linea à parentibus in filios translatum perdurasse: Ipsaque ministeria, quæ Salomon filio isti suo Davidi ad Aulam suam gubernandam ordinaverit eodem ordine, iisdemque in familiis conservata esse, nec aulica ministeria ex alia stirpe deligi ipsi Imperatori fas esse. vid. *Dam. à Goes de Mor. Æth.* Hinc porro inter primos qui Christo nomen dederint se collocant. Et alii quidem Philippum Apostolum, ut Zaga Zabo, alii Matthæum, alii, ut Hieron. Iren. Cyrillus, Eunuchum Regina Candacia (commune hoc Reginarum fuisse nomen, ex Plinio patet) primum statuunt Evangelistam. Solus Scaliger Christianismi Æthiopici incunabula ad annum Justiniani 5. refert; quod & ex Cedren. Baroni. habet, ad An. Christi. 543. quod tamen vel de Æthiopia (quod multis etiam hodie constat regnis, Hispanicis haut dissimilibus) parte, vel restauratione aliqua intelligi debet. Censemus enim initium Christianismi Lacasa (hoc erat Regine, de qua Act. 8. nomen) Incrementa Abrahamo & Azba fratribus; Koppay Nalko & sequentibus aliquot deberi; prout Zara-Jacobo imperante, Regnires, id est, politica fuerunt florentissima. Æthiopes præterea iis polluere viribus, ut soli causam Christianorum contra Muhammedanos cum successu egerint. Insigne exemplum occurrit Hist. Sarac. Elmac. pag. 83. in Cyrenio (Gigasum Regem Æthiopia fuisse, conj. cit. Nobil. Ludolfus) qui centies mille equitibus nigris, cum centies mille equis nigris, rem Christianam ita juvit, ut clementius Christiani per Ægyptum fuerint tractati: Aliud exemplum egregii Christianorum vindicis habet Pocock. in Spec. pag. 63. Inclinantem amplissimi Imperii Statum superius vidit seculum. Cum enim Liban Dinghil, qui & eodem sensu Atana Dinghil vocatur, & David, & Wanag, Sagghèd, & Jakua-Sagghèd i.e. gemma veneranda) quod proinde Johannes Preciosus, in Zaga Zabo Confessione redditur,) à Granio, Rege Adel, imperio suo penè fuisset exurus, Legationem ad Europæos missatus est, quæ etiam in Lusitania feliciter successit. Emanuel quippe

Rex eam & admisit, & remisit; periclitantemque aliquot cohortibus Regem, Filium Claudium qui Anno 1540. rerum potius est, ita juxit, ut à rebellis subito liberatus restitueretur, in Damotum antea regnum ultra Nili fontes, subductus. Quæ quidem occasio fuit, editæ non modo apud Lusitanos Legati Patriis; sed ipsius etiam Filii Claudii Confessionis; Verisimile enim omnino est, utramque, vel alteram saltem, ipsius Regis, in Lusitanorum gratiam, jussu fuisse scriptam, ne Judaismi suspicio fraudi illa esset, orta ex circumcisione, abstinentia carnis suille, &c. Unde idem Claudius, qui Gannum vicit, pacemque Æthiopibus restituit, Lusitanis auxillatoribus agros distribuit, relicto religionis exercitio libero: Quæ ratione & Patribus Societatis in Æthiopiam patuit aditus, Æthiopibus aliquandiu non multum molestis, donec initio hujus Seculi Sufneus, Basilidis Filius, Minnæ Regis Nepos, cæso cum liberis Rege Jacobo, Regnum occupavit. Tum demum Regis aucupati gratiam, eidem perscrunt, ut nova Religione novum regnum stabiliret, quod & factum est. Unde passim ritus Ecclesiæ Romana, non sine magna plebis reluctatione, fuerunt introducti. Basilides vero filius, qui Anno 1632. successu, pristinam Religionem, Metropoli, secundum priscum morem ex Ægypto, à Patriarcha Alexandrino, petito restituit. Hortinger. Topogr. Eccl. c. III. n. VII. De Presbyteri Johannis nomine actum Not. Dign. Diss. II. c. III. §. VI. Cur Magni Negus, item Beldigiani Titulum gerant, ibidem. Catalogum Regum Æthiopiæ omnium vide juxta Dam. à Goes in T. II. Script. Hispania. In Statu Regio singularia notantur: Regem fixam Aulae sedem non habere, nec plus triduo uno in loco commorari: Cujus rationem petunt à numerofo comitatu, quo instruitur. Nec prolem Regiam in comitatu Regis esse, sed seorsim educari in Monte Amara, ne oneri sit subditis, aut seditionibus ciendis occasionem præbeat. In ritibus cibum capiendi peculiare est, tres patinas simul cibo apponi, unam piris, in quibus dissectis forma crucis apparet, alteram igni, tertiam cinere instructam: Quarum hac mortis, illa inferni, illa Redemptionis memoriam sibi ad animum revocari cupiunt. Plura vid. apud le Blanc. Itiner. Part. II. cap. VI. VII. & seqq. Add. Nicol. Godignus de Moribus Æthiopum: Historia Ecclesiastica, Politica, Natural y Moral de los grandes, y remotos Reynos de la Etiopia, Por Luys de Vretra, Valenc. 1610.

XIII.

Ab Itinerariis celebratur & tians Æthiopiam Rex potentissimus, quem

quem *Magni Tabaqūt & Tabachi* nomine ab incolis salutari, ab Exteris *Monomotapam & Benematapam* vocari sribunt; Et Regnum ejus terminari Mari Æthiopico, Indico, Promontorio Bonæ Spei, ipsaqve extrema Æthiopia: Sedem Regiam *Zangibare* esse urbe amplissima; Custodiri foeminarum satellitio, velut instar Amazonum armatarum: Quod mollitiæ genus non uno in loco Asiæ etiam receptum est: A Subditis efflictim amari, adeo ut vitam æternam se obtenturos confidant, si moriantur pro eo: Religione profiteri Gentilismum; Justitiam verò hoc rigore colere, ut carceribus locum haut relinquat, sed auditos exemplo & sententia, & executione

ejusdem dimittere. vid. *Le Blanc.*

p. II. Itin. c. IV.

CAPUT XII.

DE

REPUBLICA VENETORUM.

I. Scriptores Rerum Venetarum.

II. Prima Reipubl. fundamenta, Car-
men Sannazarii, Incrementa Rei-
publice, Fundamenta Libertatis al-
legari solita,III. Dux, Senatus, Nobiles: Cur Cle-
rici Rep. excludantur? Nobiles Ho-
norarii, Thesauri Reip.IV. Jurisdictio Reipublice; Ritus de-
spondendi Mare Adriaticum.Insula Venetorum in Mari Me-
diterraneo: Cypri occupatio &
amissio.V. Certamen cum Genuensibus: Dis-
sidium cum Pontifice M. Novissi-
morum PP. M. animus erga Vene-
tos.VI. Patriarcha ipsorum, S. Marcus Tu-
telaris: Cur exteris officia militaria
concedantur.

I.

Inter Scriptores Rerum Venetarum sunt: Caspar Contarenus Cardina-
lis de Magistratibus & Republica Venetorum Libris V. Gverinus Piso
Soacius 7 Ctus de Romanorum & Venetorum Magistratuum inter se
comparatione Ed. cum Contareno. Donati Jannotii Dialogi de Rep.
Veneta cum Notis Nicol. Crasfi: Marcus Antoninus Sabellicus de Gestis Ve-
netorum Libri XXXIII. Judicium de eo habes in Jannotii Dialogis pag. 17.
Sed excusatur à Nicol. Crasso: Eum tradidisse quidem quam plurima à ve-
ritate disjuncta, non quidē dedita opera, sed quia natus alieno solo & ab
illis monumentis destitutus esset, à quibus veritas emi solet. Petri Justinia-
ni Historiæ Venetæ Libri XIII. Andrea Mauroceni Historia Veneta ab An.
MDXXI.

MDXXI. ad A. MDCXVI. *Franciscus Sanforinus, Thomas de Fourasfer, Andreas Dandulus, Job. Bapt. Egnatius, Petr. Marcellus, Moccenicus, Flav. Blondus Foroliviensis, Petr. Bembo. Paulus Paruta* Rerum seriem ab obitu Julii P. R. ad A. MCLII. Italice exhibuit, Anglice reddidit *Henricus Comes Monmouthensis*. Icones omnium Reip. Venetæ Principum usque ad Dominicum Contarenum extant cum Elogiis *Leonis Matina Monachi Casinatis* Adde T. III. *Goldasti* de Mon. S. R. I. qvo Res Ecclesiasticæ Venetorum hujus sæculi tractantur.

II.

Prima Venetiarum Fundamenta jacta sunt, cum Atilæ metu Itali Maris Adriatici Accolæ in Insulas se reciperent: Quæ ipsa causa & extructa Norimbergæ fuit, Germanis eam contra Atilam in defensionem sui munientibus. Urbis Encomium à Sannazario conditum passim circumfertur:

Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis

Stare Urbem & toti ponere jura solo.

Nunc mihi Tarpejas quatunvis Jupiter arces

Obijce: & illa Tui mœnia Martis, ait:

Si pelago Tiberim præfers, Urbem aspice miramvis,

Illam homines dicas, hanc posuisse Deos.

Eos tantopere placuisse Senatui, ut pro singulis centenos Aureos Sannazario dono dederit testatur *Job. Bapt. Crispus in Vit. Sannazarii; Vid. Merul. Deser. Ital. f. 1052. Adde Lanf. Or. contr. Gall. init.* Simileqve, si non majus precium apud hodiernum Regem Galliar meruerunt, qui de Lupara circumferuntur, citati à Nobis superius *P. I. cap. IIX. Sect. II. §. III.* Potentia ipsorum maxime crevit fœdere cum Balduino primū Comite Flandriæ, post Imp. Constantinopolitano inito. Quia enim Alexius Comnenus Isaacii Imp. qvem Alexius Angelus Imperio & oculis privaverat, filio da Venetos confugerat & ab iisdem simul Francis ac Belgis occupata Constantinopoli in imperium restitutus, mox verò iterum à Murtzuphlo uno e proceribz obtruncatq. fuerat, ideo Franci ac Veneti novis se devinciens fœderibz in hæc pacta ivere, ut quicquid esset fociis armis acquisitum, æqvo jure divideretur. Occupata itaq; de novo Constantinopoli Balduino Comiti Imperatoria dignitas delata, Venetis vero omnes Maris Egæi ac Ionii Insulæ & in iis Candia, quam Alexig olim ab Insulanis sponte obla-

tam Bonifacio affini suo ex Montisferratis Marchionibus cesserat, submissa. Vid. *Boxhorn. H.V. p. 751.*

Libertatis fundamenta in transactione Carolo M. cum Irene Imperatrice Orientali ponit Sigonius Hist. L. IV. eaque cautum tradit inter alia capitula, ut Veneti suis uterentur LL. liberè & neutri censerentur subiecti esse: Alii Venetos privilegio quodam Casareo libertatem & exemptionem obtinuisse dicunt ex Alberico à Rosate in *L. cunctos populos C. de SS. Trinitat.* Ubi scribit: Ego vidi Privilegium, concessum Duci & Civitati Venetiarum, Bullatum Bulla Aurea.

III.

Caput Reip. *Dux* est, lingua ipsorum *Doge*, cui Titulus datur perinde ac Reip. Serenissimi ac Cellissimi, idque ratione trium Regnorum *Cypri, Dalmatia & Candie.* Nomine ipsius mandata emittuntur, nummi cuduntur & residua nihilominus penes Senatores integra rerum gerendum potestate, adeo ut solus nihil efficere valeat. Peculiare ipsius insigne est Galerius Ducalis pyropo fulgentissimo conspicuus & longiusculè acuminatus ac in tempora modice flexilis, quem tempore inaugurationis in saxo mediocris eminentiæ, quod Gigantum scalas nominant, capiti indunt. Vid. *Thulæ. ad Inaugur. Bertucii Valerii A. MDCLVI.* Dignitas electicia est, rariq; fortunæ beneficii in loco habitum, cum Laurentio Priuio Frater Hieronymus succederet, quippe in Rep. in qua summopere cavetur, ne dignitates potius Jure hereditario, quam virtute ac meritis concedi videantur. Sed id Virtutum Hieronymi opinioni tributum est, quæ tantum apud Senatum valuit, ut ab eo exemplum Reip. perniciosum incipere non posse creditum sit. *Thuan. L. XXIII. ad A. MDLIX.*

Senatum absolvunt CXX. Senatores, è quibus sexaginta ordinarii, sexaginta *della Gionta* appellantur. Hi pacis belliq; tempora constituunt, pecuniam à Republ. exigunt, nova tributa imperandi, eligendi oratores ad externos Principes jushabent, &c. De quibus ac reliquo Venetorum Magistratu Vid. *Donat. Jannot. citr. Dial. de Republ. Venet.* In universum autem Ecclesiasticos ab omni participatione Regiminis sui excludunt, cujus rationem reddit Bodinus, ne Reipublicæ arcana prodantur, cum, qui sacris initiati sunt, nihil contra Pontificis Maximi utilitates facturi putentur. *De Republ. Lib. III. Cap. I.* Unde & Hermolaum Barbarum exilio damnarunt, quod Legatus ad Papam in Collegium Cardinalium recipi

cipi passus fuisset. Add. *Trut. Stat Europ. p. 126.* Inter paucissimos Fr. Paulus Sarpus Servita Elogium Consilarii Reip. emeruit, cum Pauli V.P. M. sinistris in Remp. Consiliis sese prudentissime pariter ac erudite opposuisset. Ceterum Senatui adjungitur Consilium magnum Patriciorum seu Nobilium, quos pro re nata augere amant, quemadmodum urgente necessitate Belli Turcici aliquot Pisanoz soluto precio MM. Aureorum in numerum suum recepere, eandemque libertatem & alii permiserunt. Inter Cives Honorarios ante aliquot annos assumsere Joh. Fridericum Ducem Brunsvicensem & ante hac Ferdinandum IV. Regē Romanorum. Thesauri Ærarii ipsorum celeberrimi sunt; Sed quibus Legatus Hispanicus aliquando objecit, eos radicibus destitui, cum Thesauri Regis sui ē radicibus Americanis incrementa attraherent.

IV.

Ditiones ipsorum terrestres sunt *Marchia Trevisana, Forum Julii, Istria & Lompadia Transpadana* pars, deniq; & Regnum Dalmatiz. Inter Marina est. i. Ipsum Mare Adriaticum, quod Dux Festo Ascensionis Domini vel Dominicā sequenti, quemadmodum A. MDCLXVII. factum fuit, injecto Anulo Reip. despondet navi vectus, quam Bucentaurum *Bucintoro*, vocant, quam simul aliis ad hoc negotium pertinentibus ritibus ita describit *Petr. Justin. L. XIV.* Est navigium maximum atque ornatisimum. Nam structura ejus sublimis columellisque frequentioribus culta auroque ad proram à puppique fulgida, hospitesque insignes, aliique eminentioris fortunæ viri, qui ad urbem veniunt, ea navigii machina à Principe & Partibus officii gratia excipiuntur: Ducale solium in frontispicio, superiori tabulato collocatum, ubi Princeps interlegatos, consiliariosque medius sublimis residet, & circum per subsellia summus ille Patrum Ordo majestatis, & silentii plenus. In inferiori autem tabulato remiges navigium tonsis agunt, & remulco interdum, dum aqve in contrarium fluunt, tanta moles trahitur, publicumque erigitur vexillum, & juxta illud Principis auratum scutum; summitasque Bucentauri holosericum, purpurumque habet opertorium funibus alligatum, ne ventus rapiat. Ad proram positum est Justitiæ simulacrum auro fulgens, cujus dextra nudum ensē, læva autem æquilibrium tenet; rostrumque in signe prominet, ut navigii forma conspectior sit. Dicta Bucentaurus, à *Bu*, quod magnum aliquid significat, & à *Centauro*, antiquo navium insigni. Alii Ducentaurum appellatam

Eeee 2

volunt.

volunt, quasi ducentorum hominum navigium capax, siue à Duce, quo ille publice vehitur. Institutio hujus machinæ primum facta fertur anno reparatæ salutis MCCCXI. Alii altius originem indagant, nempe A.MCLXXVII. in adventu Imperatoris Friderici Ænobarbi, seu Barbarossæ, cum ille, pro componenda pace cum Pontifice Alexandro III. Senatusq: Venetias accessit. Hic Imperator Pontificem odio Vatiniæ in-
fectatus, abire Roma, Venetiasqve petere, tanquam ad asylum tutum coegit. Indeque in Venetos classem duce Ottone filio immisit, quia Venetis debellatus, captus & ad patrem remissus ab eo impetravit, ut Venetias concederet de pace acturus, quod feliciter factum, Pontifexqve in integrum restitutus pietatē & virtutē Venetorum. Quibus, ut Pontifex paria faceret, præter plurima alia privilegia Veneto Senatui concessa, gratulabundus Principi annulum porrexit aureum, dicens, *Ziane Dux accipe, & me authore hoc mare tibi Venetiæq; armis obnoxium desponsato, quod tu & futuri Principes quotannis stato die in perpetuum servabitis, ut omnis posteritas memoriâ repetitâ intelligat, maris possessionem patriâ virtute ac navali disciplinâ vestram esse jura belli quandoque factam atque ut uxorem viro, ita illud desponsationis annua munere vestro subjacere Imperio.* Hocque factum ferunt solenni die Ascensionis Domini; ideo quotannis hæc celebritas eodem die, magno hominum & principum concursu celebratur. Princeps enim cum Principum legatis, Senatuq; purpurato, vectus Bucentauro, annulum aureum à Patriarcha consecratū è puppi in undas projicit (aqua lustrali prius solenni ritu in mare profusâ) dicens: Desponsamus te Mare in signum veri, perpetuiq; Imperii. Ad hæc ferta florea Principi, Senatuique Veneto boni ominis & lætitiæ gratia impertiuntur.

Insulæ Venetorum sunt *Corfu seu Corcyra*, Cephalaria, Zante seu Zacynthus à præfecto, qui Nobilis Venetis est, gubernatæ. In Mari Mediterraneo partes *Candia* adhuc retinent *Sudam*, *Spinam longam* & *Carambusam* cum districtibus mediocris amplitudinis. *Cyprum* etiam totis centum annis tenuerunt: Cum primum Jacobus Cypri Rex, ut in Regno suo tutior esset, eorum Societate se munivisset, eumq; in finem Cathari-
nam M. Cornelii Senatoris Veneti filiam in Uxorem duxisset, quam & Senatus in filiam adoptaverat aditum sibi ad *Cyprum* ita paraturus. Sic namque Rege paulo post mortuo, Vidua nata prole posthuma, sed
mox

mox defuncta, in Tutelam Senatus Veneti concessit, qui eam quoque ab intestinis procerum motibus liberavit. Sed cum autoritate sua totis XV. annis protexissent, Ferdinandus Neapolitanus vero, ut ampla illius Regni possessione potiretur, Fœminam variis artibus ad nuptias pelliceret, atq; haud obscure Turcarum insidiaz, Syriæ quoque Regis finitimæ vires ac potentia suspecta essent, Georgio Cornelio Regina Fratri negotium a Senatu datum in Cyprum proficiscendi, sororemque persuadendi, ut Reipublicæ Regni procuratione relicta in patriam reverteretur. Id cum Georgius perfecisset, Classis Præfectus ac Legati in Tamassi oppidi foro, jubente ac inspectante Regina, D. Marci Reip. Tutelaræ vexilla erexere, Cyprumque Regnum in provinciam redactum; Et Catharinam Venetias adventantem Senatus ac omnium Civitatis ordines incredibili læticia exceperunt, eiq; Asculum Oppidum in Taurisanis Collibus dono datum, quinaque Aureorum millia in annos singulos constituta. *Maurocen. Histor. Venet. L. IX. Justinian. Lib. IX.* Contigerunt hæc circa A. MCCCCLXX. Turca vero circa An. MDLXX. id ipsis iterum eripuit, causatus penes se esse potestatem Regni occupandi quandocunq; vellet, quia jam ante Regnum Cyprî Sultanis Ægypti tributarium fuerit, Resp. etiam Majoribus suis Tributum solverit; Nunc vero sibi non amplius integrum esse pro exiguo pretio id, quod suum esset, alii relinquere.

Denique & in Archipelago Insulas *Cerigo & Tino* fortalitiis munitas tenent. Cæteras, præter eas, quas Turca munivit, *Tenedum* nempe, *Limnum*, *Metellino*, *Scio*, *Negroponte*, *Lango & Rhodum*, communi cum Turca Imperio fere dividunt, Tributumque CLM. Aureorum circiter quotannis ab illis exigunt: Turca interim sui non quidem oblitus, prærogativam tamen Venetis relinqvente, quippe quos potentia nautica se superiores esse sentit.

V.

Negotia Venetorum cum Turcis antea exhibuimus. Hostes antiquos habuere Genuenses, cum quibus de Domino Maris olim controversati fuerunt, sed illi imperio Maris jam exuti mercaturam tantum exercent, procul armorum exercitio; Usiq; sunt hac in re Veneti primum

recens tunc inventis, bombartis, quas quia & strepitu & effectu horribiles sentire Genunses, manus dedere & superati sunt. De fœdere Cameracensi, quod Venetam Rempubl. gravissime afflixit agit *Hornius num. IX.* Bellum ultimum cum Austriacis gestum fuit A. MDCXVI. sed paulo post finitum. Controversia quam initio hujus seculi cum Sede Romana habuerunt, causa hac nitebatur, quia è decretis Venetorum erat 1. de non alienandis bonis Immoibilibus per subditos Laicos in personas Ecclesiasticas absque Principis licentia. 2. De non ædificandis Ecclesiis aut monasteriis eodem Principe inconsulto. 3. De facultate judicandi & puniendi Clericos in gravibus & atrocibus delictis. Hujus etiam vigore A. MDCV. Abbatem quendam & Canonicum enormium scandalorum reos Venetias abduci & in carceres dari curaverant. Horum itaque occasione Pontifex M. Paulus V. eos excommunicavit A. MDCVI. 17. April. Sed Veneti rem vili pendentes Bullam Pontificis injustam & plane nullam esse per omnes ditiones suas promulgabant, & Sacra sua toto dissidii tempore, secure & solenniter peragebant, eaque res tandem temporarius interveniente Rege Galliarum & Pontifice saniora consilia capiente amice composita fuit. Vid. hac de re *Tom. III. Goldast. de Monarchia Sacr. Rom. Imper.* & in eo cumprimis Patris Pauli Veneti considerationes Censurarum Pauli V. Pontificis. Adde *Thuanum L. CXXXVII. Trutinam Statuum Eur. de Paulo V. & Venetiis.* Ex eoque Pontifices etiam mitius in eos consulere, nisi quod Urbanus VIII. è Barbarinorum gente Princeps, in Venetorum odium inscriptionem luculentissimam, qua Venetorum erga Sanctam Romanam sedem merita in Regiarum Aula pariete depicta legebantur, obliterandam obducendamque curavit. Innocentius X. enim, ubi primum ad Pontificatus M. gubernacula admotus est, eam Venetorum ignominiam omnem delevit, iussa restitui inscriptione ista prius quam ipsa prima Cardinalium Comitia haberet. Alexander VII. deinde & Clemens IX. magno in pretio eos hactenus habere neque dubitare ipsos milite & classe contra Turcas instructos reddere: Hinc & Alexandro VII. gratificati fuerunt, & A. MDCLVII Jesuitas de novo admiserunt, qui alias durante dissidio inter ipsos & Paulum V. perpetuo exesse iussi fuerant. Quia enim isto tempore Antonius Possavinus & Claudius Aquaviva Generalis imperarant, ut censuris obdicerent, in suspicionem venire, quod ceteros quoque ad defectionem incitaturi essent.

VI.

Patriarcham habent, qui supremum in ditione ipsorum in rebus Sacris caput est, quem & *Patriarcham de Grado* appellant. In quam dignitatem evectus fuit à Pontifice M. Eugenio *An. MCCCCLIV.* Divus Tutelaris ipsorum est S. Marcus Evangelista, cui & celeberrimam Ecclesiam consecrarunt, insignia ejus etiam assumsere, Leonem nempe alatum eidemque publicis in locis frequentissimum elogium hoc destinarunt: *Pax tibi Marce Evangelista.* Ab eo præterea peculiarem Militiam, s. Ordinem Equestrem instituere, cujus membra vocantur *Equites S. Marci.* Militiæ terrestri externum præficiunt, vel nequis civium militaribus copiis instructus plus possit, quam conditio æqualitatis patitur, vel quia dum in rebus maritimis versantur, militiæ terrestri se minus aptos putant.

Index Capitem

HISTORIÆ GEOGRAPHICÆ.

Cap. I. PRÆCOGNITA GEOGRAPHICA.	Pag. 1
Cap. II. HISTORIA VENTORUM.	pag. 16
Cap. III. HYDROGRAPHIA.	pag. 23
Pars I. Historia Marium.	pag. 23
Pars II. Historia Fretorum.	pag. 35
Pars III. Historia Portuum.	pag. 43
Pars IV. Historia Fluviorum, Lacuum, Fontium, &c.	pag. 60
Cap. IV. GEOCOSMI' DIVISIO.	pag. 101
Cap. V. HISTORIA INSULARUM.	pag. 106
Cap. VI. HISTOR. PARTIUM CONTINENTIS.	pag. 155
Pars I. De Regionibus Europæ.	pag. 155
Pars II. De Regionibus Asiæ.	pag. 230
Pars III. De Regionibus Africæ & Americæ.	pag. 266
Cap. VII. HISTORIA NATURALIUM PARTIUM MINORUM CONTINENTIS.	pag. 279
Cap. IIX. DE PARTIBUS ORBIS HUMANA INDUSTRIÆ FORMATIS.	pag. 313
Pars I. Historia Antiquitatum.	pag. 313
Pars II. Catalogus Urbium.	pag. 329
Cap. IX. DE INCOLIS ORBIS.	pag. 345
Pars I. De Origine & migrationibus Gentium.	p. 345
Pars II. CHARACTERES EXTERNI GENTIUM.	p. 355
Pars III. De Linguis.	pag. 375
Pars IV. De Moribus variarum Gentium.	pag. 394
Cap. X. DE COMMERCII.	pag. 417
	<i>HISTO-</i>

INDEX CAPITUM.

HISTORIÆ CIVILIS.

Cap. I. DE REGNO HISPANIÆ.	Pag. 435.
Cap. II. HISTOR. REGNI PORTUGALLIÆ	p. 470
Cap. III. DE REGNO GALLIÆ.	p. 481
Cap. IV. DE REGNO ANGLIÆ.	p. 553
Cap. V. DE REGNO DANIÆ.	p. 606
Cap. VI. DE REGNO SVEDIÆ.	p. 625
Cap. VII. HISTORIA IMPERII RUSSICI.	p. 661
Cap. IIX. DE REGNO POLONIÆ.	p. 675
Cap. IX. DE REGNO BOHEM. & HUNGA- RIÆ.	p. 703
Cap. X. DE IMPERIO TURCICO.	p. 717
Cap. XI. DE REGIBUS ASIÆ & AFRICÆ.	p. 747
Cap. XII. DE REPUBLICA VENETORUM.	p. 768

Index Rerum.

Secundum Numerum paginarum.

A.

Aa Fl.	pag. 66
Schach Abæ I. Vita ac mores. 753. Severitatis exempla ejusq; nationes. ib.	ib.
Privatum habitum saepe induit, ut causas Subditorum cognosceret. ib.	ib.
Noluit peregrinationes Meccanas à Regno suo amplius fieri. ib.	ib.
Voluit in loco incognito sepeliri. ib.	ib.
Schach Abæ II. Vita ac mores. 754. Vini amor. ib. Severitas puniendi.	ib.
ib. Curavit tres Concubinas suas interfici, quia abnuerant vinum bi- bere. ib.	ib.
Abdicationis Principum causa.	682
Abelis prisci Dania Regis tumultus nocturni	617
Abo Urbs primaria Finlandiæ.	215
Pisces Abrahæ.	253
Abrolhos.	153
Abyssini Vid. Æthiopes.	
Academia Gallica.	389
Achates Viennensis.	433
Achini Regnum.	143
Acidula.	100
Adamantes. 433. Florentinus. ibid.	
Adrianopolis.	228
Adulterium Solis & Luna.	16
Cur Ædificia nostra Occidentali latere suo citius ruinam sentiant? p. 21.	
Ægypti nomen ac divisio. 266. Term Cham dicta. 346. Facunditas.	
Aaaaaa 2	267.

INDEX RERUM.

267. Pluviis caret	267. Quovis septennio peste afflictâ.	358. Imperio Turcico adjecta.	703.
Æra Hispanica	469.	Russica.	672.
Æris in Hispania penetrans acrimonia.	158.	Item in Agro Romano	158.
Et 159.	Æris puritas Madriti.	101.	Isphahana in Persia. ib.
236.	Aer peregrinis in Hungaria insalubris est.		226
Ærifodinæ.			311
Ferri in Æs transmutatio.			226
Æthiopia Orientalis.	77.	Occidentalis.	271.
	De Nigroris Æthiopum causis.		374.
	Æthiopia Reges.	764.	Eorum singularis ritus cibum capiendi.
	766.	Titulus Æthiopiæ Regum.	271.
	Lingua Æthiopica.	282.	Scripturæ ejus singularia.
			389
Ætna mons.	301.	Horribile ejus incendium Anno 1669.	ib.
Africæ Longitudo, Latitudo, Limites.	103.	Regiones.	270.
	Fertilitas.		273.
Africani cur peregrinantibus infesti.	272.	Ingenia eorum servilia.	396
Agra Regia Indiæ.			258
Agnus Scythicus.			219
Agricultura apud Svedos.	25.	Apud Russos.	219.
Aix la Chapelle Aquisgranum.	174.	Aixle Baing Aquæ Sextiæ	ib.
Akerman Urbs.			230
Alamodica varietas vestium.			404
Alba Julia.			227
Albania			228
Albis Fluvii origo, ostia & urbes adsitæ.	63.	Fons Albus ejus in Monte Giganteo.	290.
	Pbiæ Albi.		291
Albuquerquei Vice Regis Portugalorum in India singularia facta.			497
			Et 32
Albus color in Galliâ color Regius.			549
Aleppo.	232.	Ejus communio cum Alexandretta.	52
Alexandretta.			52
Alexandria.			53
Alexandri VI. P. M. Bullæ Donationis America.	440.	Ejus consilia si succisissent, Orbi noxia futura fuissent.	493
Alexius Michalowitz Czarius Russia.			666
			Algar-

INDEX RERUM.

Algarbia. 159. & 160. Ejus insigne.	479
Algezira.	160
Alhambra <i>Arx Regia Granada.</i>	160
Allebreti <i>Ducatus.</i>	173
Aloes <i>proventus.</i>	141. 430
Alpium <i>partes varia.</i> 228. <i>His pleraque juga Europa originem debent.</i> ib.	
<i>Sunt Hydrophylacium Europa.</i> 06. <i>Maximiliani I. periculum in Alpibus Tirolensibus.</i>	282
Alphonfus <i>Regia Dignitatis in Portugallia autor,</i> 471. <i>Ejusdem pia frans.</i>	ib.
Alphonfi VI. <i>exautoratio.</i> 474. <i>Ubi coeperit,</i>	159
Alphonfi <i>Regis Astronomia celebris sedes.</i>	161
Allatia. 182. <i>Regi Gallie cessa.</i>	485
Alsen <i>Ins.</i>	130
Altenburgum <i>Germania.</i> 201. <i>Transilvania.</i>	227
Aluta <i>Fl.</i>	72
Amack <i>Ins.</i>	128
Amakau <i>Insula Ambra Grisea ferax.</i>	143. 430
Amali <i>veterum Germanorum.</i>	29
Amboina.	145
Ambra <i>Grisea quibus locis proveniat?</i> 430. <i>Chinenses ea maxime delectantur.</i> 430.	
America <i>Longitudo, Latitudo, Limites.</i> 104. <i>De America Australis Latitudine controversia inter Hispanos & Portugallos.</i> 12. <i>Cur India Occidentalis dicta?</i> 274. <i>De ejus Inventore varia.</i> 274. <i>An inventio ejus Europe expediat.</i> 274. <i>Regiones America.</i> 275. <i>Americanorum origo.</i> 347. <i>An Americanis ob Antropophagiam bellum inferri potuerit?</i> 409. & 410. <i>Americani Hispanie Regi subjecti</i> 439. <i>An titulo Donationis Pontificis tales reddi potuerint?</i> 443. & 444	
Amisus <i>Fl.</i>	63
Amores <i>Regum Gallie.</i>	505
Amphitheatrum <i>Doveum.</i>	320
Ampulla <i>Remensis V. Remi</i>	
Anatolia.	230. 231
Anæ <i>Fl. ortus & ostia.</i> 70. <i>An sub Terra condatur?</i>	ib.
Aa aaaa 3	Anco-

INDEX RERUM.

Ancone Portus commeditas. 51. Ancona Scania.	214
Andalusia Hispanica. 160. Andalusia Nova.	275
Andegavum Vid. Anjon,	
Anderschowa Arx.	128
Paſta Andref. korvenſia.	668
Andes maximi montes totius mundi. 299. Auri argentiq; fencis ſimi. 432 Et 300. Sunt Hydrophylacium America.	60
Andlo Abbatia.	182
S, Andreas Patronus Scotie.	605
Angleſey Inf.	127
Angliæ diſiſio. 112. Fluvii. 66. Portus. 49. Therma. 99. Arces Regia. 332. Provincia. 112. Et ſeqq. Lingva anglica affinitas cum Germanica. 561. 378. Singularia in naturalibus. 120. In Civilibus Et Sacris. 603. Scriptores Rerum Anglicarum. 554. Loca Jurisdictioni Regum An- glia ſubjecta. 556. Periodi Regni Anglorum. 559. Regum Anglia re- centiorum ſeries Et res geſta. 561. Et ſeqq. Reges Anglia ſcriptis clari. 570. Eorum poteſtas in Civilibus. 593. In Sacris 594. Supre- matus Eccleſia. 596. Motus Anglici ſub Carolo I. 573. 574. Roſe Rubra Et Roſe Albe Factiones in Anglia. 583. Negotia Anglorum cum Hiſpanis. 584. Et ſeqq. Cum Gallis. 587 Et ſeqq. Cum Belgis 589. Anglia aliquando ſubmiſſa fuit Imp. Germanico. 591. 592. Regis An- glia poteſtas. 593. In Civilibus. 593. In Sacris. 594. Angli ſemper Ro- mane Sedi nonnulla recuſarunt. 594. 595. An Tributaria fuerit Se- dis Romane? 595. Parliamenta Anglia. Et 597. ſeq. Jus Anglicanum. 599. Cur antiquitus Gallice ſcriptum ſit? 600. Miniſtri Status An- glia 600. Et ſeqq. Anglia Divus Tutelaris. 604. Anglorum ingenia. 397. Anglorum ſingularia Privilegia in Urbe Archangeli.	44
Anglia Nova.	276
Anhalt Arx antiqua.	320
Anjou Ducatus. 178. Denominat ſecundo-vel tertio-genitum Regis Gal- lia.	ib.
Annatarum Uſus ſuperſtes in Anglia	597
Varia Annorum apud Chriſtianos initia.	603. 672
Anſeres Scotici.	124
Antropophagi. 143. 148. 409. Anthropophagia an ſit contra Jus natura?	409.

INDEX RERUM.

409	An ejus causa populo alicui bellum inferri possit.	410.	Eadem Christianis objecta.	410
	Antillæ.			148
	Antipodes cur à Patribus negati? 6.	Virgilii Episcopi Bavarici infelicitas ob assertionem eorum.		6
	Historia Antiquitatum 313. seqq.	Urbium Antiquissimarum series		343.
	Turcarum sinistrum judicium de antiquitatis studio apud Europæos.			314
	Antonini Itinerarium.			3
	Antverpiæ Elogia.			251
	Mich. Apasi Pr. Transilv. Vita.			716
	Apenninus Mons.			310
	Termine an Aqua major sit.			101
	Aquarum oppidum ad Pyrenæos montes & Aquæ Sextia.			104. adde Aix
	Aquæ Helvetica.			315
	Aquæ Incorruptibiles. 79. Medicate. 98. Aquæ in causa sunt cur Coria Turcica in certis locis tantum præparari possunt. 253. Item cur Porcellana in certo loco tantum conficiantur.			262. 263
	Aquapulco Statio Navium ad Philippinas & Chinam tendentium.			55
	Singularis ratio navigandi ex hoc loco.			17
	Articuli Aquenses inter Gallos & Hispanos.			526
	Aquilegia.			191
	Aquitaniæ nominis reliquæ.			171
	Arabia triplex. 254. Arabia Felici Portugalli ejecti. 255. Lingua Arabica.			381
	Arabo Fl. 71. Solimanni Pretiosi juramentum pro se ac successoribus suis de Fluvio hoc nunquam transcendo. ib. Turcarum transitus per eum gravi clade multatus. ib.			
	Aragonæ Regnum. 162. Aragonia Provincia. ibid. Aragonicum Moldanum.			332
	Aranjuez. 331.			
	Mons Ararat. 298. Armenorum ritus salutandi eum.			298
	Arausioensis Principatus in Gallia. 175. Quo jure ad Nassovios venerit. 551. A Rege Galliæ hodierno Principi Orangio adeptus & restitutus. ibid.			
	Archi Cancellariatus Germania cur Archi Episcopis collati?			467
	Araxes			

INDEX RERUM.

<i>Araxes fl. maximus Persia.</i>	80.	<i>Ejas Catarrhabia.</i>	89
<i>Arbor perpetuò Aquas Stillans.</i>			139
<i>Prima Sedes Archi-Episcopales.</i>	340.	<i>Archi-Episcoporum Anglia singu-</i>	
<i>laria.</i>	596. 597.	<i>Archi-Episcopi Hungaria.</i>	714.
<i>Archi Episcopi</i>		<i>Toletani jura.</i>	466
<i>Archipelagus.</i>	26. & 137.	<i>Insula ejus Turcis & Venetis pariter Tributa</i>	
<i>solvunt. ibid. Archipelagus S. Lazari</i>	26. & 143.	<i>Archipelagus de</i>	
<i>Andemaon.</i>			143
<i>Arces extantiores.</i>	330.	<i>Arces Nobiliù in Hispania reparari prohibita.</i>	467.
<i>Arelatum.</i>			174
<i>Maris Arenosi pericula.</i>			22
<i>Argenti proventus.</i>	432.	<i>Argentifodina.</i>	310
<i>Arimalpi.</i>			361
<i>Armenia.</i>			257
<i>Arnus fl.</i>			71
<i>Aromatum proventus.</i>			429
<i>Artesium.</i>			280
<i>Inf. Ascensionis.</i>	140.	<i>Reducum ex Inf. Orientali iter eò directum,</i>	18.
<i>Selemnia Venetorum Festo Ascensionis.</i>	27.	<i>Rotomagensium eo-</i>	
<i>dem die.</i>	169.		
<i>Asellorum piscatura.</i>			426
<i>Asiae longitudo & limites.</i>	103.	<i>Asiae Regiones.</i>	203.
<i>Asia minor.</i>			230.
<i>Asiatici Regibus asspeti.</i>	396.	<i>Asiaticorum ingenia.</i>	395
<i>Alores vid. Azores.</i>			
<i>Lacus Asphaltites salissimus.</i>	94.	<i>Cur corpora in ipsum projecta flui-</i>	
<i>tent.</i>	36.	<i>Coloris mutatio.</i>	95.
<i>Bitumen generat.</i>	36.	<i>Jordanem</i>	
<i>excipit.</i>	36.	<i>In locum eversa Sodoma & ceterarum successit.</i>	96
<i>Asiaca extrema Urbium Europaearum versus Orientem.</i>			230
<i>Assyria.</i>			233
<i>Astomi.</i>			362
<i>Asturia.</i>	163.	<i>Princeps Asturiarum. ibid.</i>	
<i>Atacis fluvii conjunctio cum Garomna.</i>			68. & 173
<i>Athenarum portus.</i>	51.	<i>Urbis conditio.</i>	228
<i>Athesis fl.</i>	71.		
<i>Atila pristii Hunnorum Regis descriptio.</i>			710. 711
			Atlas

INDEX RERUM.

<i>Atlas Mercatoris & Jod. Hondii. 4. Blaevii. 4. Janssonii.</i>	4
<i>Atlas Mons.</i>	299.
<i>Atlantidis Insula interitus illustratio. 110. Creditur inter Azores & Canarias sita fuisse.</i>	110.
<i>Atmosphæra.</i>	17.
<i>Atramenti Scriptorii apud Europæos & Orientales diversitas.</i>	393.
<i>Avenionensis Comitatus in Gallia. 174. Possidetur à Pontifice M.</i>	549.
<i>Incole tamen magis in Regem Gallia quam Pontificem M. propendent.</i>	
<i>174. 550. Reges Gallia etiam pacis tempore se ibi pro Regibus gerunt. 550.</i>	
<i>Avernia.</i>	176.
<i>Avernus.</i>	93.
<i>Aurang-Zebi hodierni Indiarum Regis parricidia & penitentia.</i>	758.
<i>Reges Svedia jurant in Augustanam Confessionem.</i>	628 639.
<i>Avia si Limes Portugallia</i>	159.
<i>Aurelia per Eminentiam Urbs dicta. 178. Puella Aurelianensis Liberatrix Gallia. 510. Plenior de factis ejus Dissertatio. 517. & seqq. Rotomagi ab Anglis combusta fuit. 169. An jure? 515. An rectè ab Aurelianiensibus coli & Statua honorari potuerit?</i>	516.
<i>Auriflamma Gallorum.</i>	510.
<i>Aurigationis compendia in China.</i>	263.
<i>Auri proventus. 432. Aurifodinæ.</i>	310.
<i>Aures promissa argumentum pulchritudinis in Litore Malabarico.</i>	361.
<i>Australia Incognita. 104. Cur ab Aula Hispanica neglecta?</i>	278.
<i>Austrasie Regis Titulus à Lotharingia Duce usurpatus.</i>	551.
<i>Circulus Austriacus.</i>	199.
<i>Austriaca Conjugia Polonia suspecta.</i>	694.
<i>Turcici Imperatoris Consilia de promovendo Joh. de Austria.</i>	361.
<i>Azores earumq; Singularia. 139. Nova Insula juxta eas enata.</i>	109.
<i>Adde Atlantis.</i>	

B.

<i>Babylonia varia acceptio. 253. Perdam Babylonis Nomen, Elogium Moneta Gallica.</i>	531.
<i>Turris Babylonica V. Turris. Confusio Babylonica in quo constiterit. 383.</i>	
<i>Bb bbbb</i>	Bætis

INDEX RERUM.

Batus fl	70.
Bagædæ bodierna. 253. Dubia fortuna à Turcis & Persis tenetur. 737.	738.
Bahusia.	211.
Bajazethis Imp. Turcici Captivitatis singularia,	725.
Bajana.	172.
Baixos. 153. Baixos de Judea	153.
Balanarum captura.	427.
Baleares.	133.
Baliæmi proventus.	428.
Balthi Veterum Germanorum. 29. Mare Balthicum Vid. Mare.	
Fretum Balthicum vid. Fretum.	
Banda Insula.	145.
Bani Titulus.	714.
Baptismus: Aqua Baptismalis cur à veteribus Christianis asseruata.	80.
Bar Provincia & Urbes.	181.
Barbados Ins.	148.
Barbaria 270. Barbari qui sint. 407. & seq. Vocis origo. 407.	408.
Barcellona.	264.
Basilus Primus Cæsarum Russia.	663.
Card. Baronius cur Dignitate Pontificia exclusus.	438.
Barones Quinque-Portuum. 49. Bituricienses privilegium habent utendi titulo Baronum.	177.
Barvicum ad Tvedam Clavis Anglorum ad Scotiam. 342. Nulli Angliæ districtui includitur, sed immediate à Rege dependet.	112.
Batavia stipula Commerciorum Belgicorum in India Orientali.	143.
à Matarano aliquoties obsessa. 144.	
Bavacum, Bavay, viarum egressu nobile.	208.
Circulus Bavaricus.	199.
Spelunca Baumanniana.	307. 308. 309.
Belgi limites. 207. Belgium Regium ibid. Fœderatum. 209. Loca è Belgio ad Gallos pertinentia. 484. Novum 23. Belgii naturalis constitutio 207. Ejus elogia.	251.
Belgarum Ingenia. 307. Negotia cum Anglis. 589. & seqq. Vela coram Navibus Regiis Anglorum demittere promittunt.	521.
Bella Vetera an tam numerosis exercitiis gesta?	404.
	Belfia

INDEX RERUM.

Belfia	178.	
Desertum Benafcali.	306.	
Bengala.	259.	
Berga: Statio commerciorum Septentrionalium.	45. 212. 424.	Albio
Bergensis inter Anglos & Belgas.	45. &	Ritus initiandi Mercatores Bergenses. 45.
Bergamo. 191.	Virginis Bergamensis factum prisca	Lucretia amulum. ib.
Bermuda.		149
Bernacles.		124.
Folium Betle.		428.
P. Bertii theatrum Geographia Veteris.		3.
Ducatus de Berry 177.	Les Moutons de Berry. ib.	Rex Gallia Biturigum
	Rex per contemptum dictus. ibid.	
Besancon Urbs ex Imperiali Municipalis reddita.		180.
Betavia. 110.	Berthechemum. 252.	Bezoar. 432.
Inter Bibendum labra vasi admoveere apud Orientales dedecori est.		406.
Biblia Complutensis.		162.
Bibao. 48.		
Biturigum vid. Berry.		
Biscaya. 163.	Biscayensum mores. 400.	Lingva. 163. & 380.
Blauij Atlantes.		4
Blaki Angli Victoria ab Hispanis in Canariis reportata		586.
Blavia.		171.
Blekingia.		214.
Blemmii.		214.
Blois f. Blæsa Comitatus & Regalis Civitas. 178.	Arx ejus Principum tumulus. ib.	
Böckelius Inventor salitionis Harengarum.		426.
Bohemia. An pertineat ad Germaniam? 202. 203.	Ejus limites. 203.	
Partes. ib.	Provincia ei unita. 206.	Bohemia Regni vetus amplitudo. 706.
Dona naturalia. ib.	Scriptores rerum Bohemicarum. 709. 710.	Reges Bohemia. 703.
Quando ceperint. 704.	Bohemia ab Austriacis hereditaria reddita. 705. 707.	Nobiles Bohemiae Vid. Nobiles.
Anna Boleniæ conjugium cum Henrico IIX. R. A. 563. 564.	Interitus. 564.	
Bbb bbb 2		Boleslaus

INDEX RERUM.

Boleslaus Chobrius autor Regie Dignitatis in Imperio.	677.
Boleslaus Audax autor Cedis S. Stanislaw illata.	679.
Polonia Comitatus feudum D. Virginis.	168.
Pon-Retiro.	161. & 332.
Boramez Planta.	219.
Borboniorum familia in Gallia.	487.
Boreas quibus in locis frequenter spiret?	20.
Borneo Insula.	144.
Bornholm Inf. 129. Casus capta militia Suedia anno 1678. ad hanc Insulam	658.
Borislaus Gudenow Czarius Russia.	665.
Borussia Regia. 224. Electoralis. ib. Alberto Brandenb. tradita. 690. Absolutum ejus Imperium Electori permissum. ibid. Polonia unita. 690. Exempta. ib.	
Borysthenis fl. Ortus & Effluxus. 72. Ejus catharracta. 150. Insula. ib.	
Bosnia 228.	
Bosphorus Thracicus.	42.
Bosphorus Cimmericus.	ibid
Boteri Descriptio Orbis.	5.
Bourbonii tractus. 177. Bourboniorum linea hodierna Regum Gallia.	487.
Boves meliores.	424.
Barbantia.	208.
Bracara primaria Urbs Archi Episcopalis Hispania.	159.
Braganca. 160. Duces Bragantini.	476 477.
Brachmanum hodierna Sedes.	259.
Commentum de S. Brandani Insula.	151.
Brasilia.	275.
Svedorum Præfensiones in Bremam.	653. & seqq.
Pacificatio Bremsbroensis.	655.
Brest Portus commoditas.	46.
Briela. 213.	
Magna Britannia. III. Britannia Cuius Marina seu Gallica. 170. Periodus Britannica Regum Anglie.	159.
Britteburgum seu Arx Britannica.	325.
	Bructe-

INDEX RERUM.

Bructerus Mons.	295.
Bulgaria. 219.	171.
Burdigala motibus adversus Reges Gallia fam 1a.	162.
Burgos Urbu singularia.	
Burgundia Ducatus & Comitatus. 179. Burgundia Comitatus protectionem Imperii aliquandiu tantum agnovit. 199. Ad Regem Gallie transit. 438 Ludovici XII. R. G. de eo Vaticinium. 485.	
Butyra meliora. 423. Ejus raritas in Castilia. ib. Turris Butyracea. 169.	

C.

Cadix.	48. & 133.
Cæsar-Augusta. Vid. Samogsa.	
Cassa.	42. & 230.
Cassaria.	408.
Cairo primaria Urbs Egypti. 268. Quovis Septennio Peste afflictâ. 269. 358. Spectaculum Resurrectionis ibidem quotannis fieri creditum. 269. 270.	
Roder. Calderoni vica & exitus.	465.
Caletum Clavis Anglorum ad Galliam.	46. & 587.
California.	148.
Callipolis.	228.
Cambalu que Urbs.	265.
Cambria V. Wallia.	
Camiencia Claus Regni Polonia. 223. Osmanis Imp. Turcici de eâ dictum 223. Turcia tradita. 737.	
Campanarum usus ubiq; in terra extra Imperium Turcicum.	406.
Camphora.	430.
Campania.	179.
Cana.	251.
Canalis Eretum.	43.
Canada.	276.
Canariæ, quot sint, earumq; singularia, Scriptores item de iis. 139. 140.	
Cur Veteres primum Meridianum in Canariis posuerint?	11.
Candahor.	258.
Candix nomen. 135. Incolarum mores. 136. Mulierum ibidem morsus venenati. ib. Bellum Turcicum in ea gestum. 734. Inter Turcas & Venecos	

INDEX RERUM.

- Venetos divisa est.* ib. & 53. *Jugum Turcicum ante centum annos jam ipsi praelatum.* 16.
- Portuum Candia commoditas.* 53.
- Cantabrigia.* 113. *Nova Cantabrigia.* 276.
- Antrum Canum.* 309.
- Canonici Honoris.* 176. *Exempla.* 339. *Canonorum Lugdunensium singularia.* 176. *Canonici Rotomagensis quotannis Reum capitis Rotomagi liberant.* 169.
- Cantuaria.* 116. *Archi Episcopi Cantuariensis Jura.* 597.
- Capernaum.* 252.
- Capetinorum familia in Gallia.* 487.
- Capoti Vasconia.* 358.
- Capo: Adde Promontoria,*
- Capo Verde.* 304.
- Caput Bonæ Spei: Nominis ratio.* 304. *Dimidium itineris Europaorum in Indiam Orientalem.* 18. *Terminus Latitudinis Africae.* 103. *Quis primo id superaverit?* 304. 479.
- Capo Finis Terræ, Belgarum Terminus demissionis Velorum coram Navibus Anglicis.* 305.
- Pacificatio Cardisensis inter Svedos & Russos.* 669.
- Caribana Inf.* 148. *Lingua Caribana.* 382.
- Carleton Pagus in Anglia.* 357.
- Carolefii Comitatus.* 180.
- Carolinorum Familia in Gallia.* 486.
- Caroli I. R. A. Vita ac Mores.* 572 & seqq. *Motus sub eo.* 573. *Cedes.* 574.
- Carolus II. R. A. Nativitatis & Conservationis singularia.* 581. *Res gesta.* 581. 582.
- Carolus V. Prototypus Principum Hispanie.* 451. *Simul Matre regnavit.* ib. *Proceres Hispanie initio minus equos habuit.* ib. *Duellum cum Francisco I. agitarum.* 133. *Ingenium ejus.* 452. *Ab Imper. Turcico Solimanno maximi habitus.* 448. *Cur potentiam Hispanicam altius non exexerit?* ib. *Ejus Abacatio.* ib. *Locus Successus.* ib. *Quomodo tempus in eo triverit.* 453. *Sibi vivo exequias celebrari voluit.* ibid.
- Caroli Principis Hispaniarum Vita & mors à Parente ipsi intentata.* 453. Caroli

INDEX RERUM.

Caroli II. R. Hispania Nativitas, Educatio, Majorenmitas.	455. 456.
Conjugium.	162.
Corolus VII. R. G. Instaurator collapsæ Rei Gallicæ.	489. 510.
Carolus IX. cur Parens expertem literarum esse voluerit? 492. Ejusdem amor Eruditionis. ib. Bellum Neapolitanum. ib. Singularis circumstantia mortis ejus. 492. Singularis continentia specimen. 505.	
Caroli IX. Ingenium. 498. Nocturnis horroribus post Lamenam Parisiensem infestatus. 487.	
Caroli IX. R. Sued. Regnum. 633. Propensio in Relig. Evangelicam. 629. Est autor Familia Victricis in R. Suedia. 633.	
Caroli Gustavi R. Sued. Regimen, 638. Indignatio de levitate Belli Polonici. 642. Consilia de Fœdere Turcico amplexando. 643.	
Coroli XI. R. S. Educatio & Inauguratio.	638.
Caroli Lotharingæ Ducis varia fata.	551.
Carolo stadium Clavis Visurgis.	63.
Carpathii Montes. 296. Sunt causa Etesiarum.	19.
Carthaginis Veteris vestigia. 324. Carthago Nova seu Carthagena. 161. Carthagena America.	275.
Carthusianorum Maximum Monasterium la Chartroufæ.	175.
Carvanferæ Orientalium.	460.
Caryophylla.	429.
Casalis Porta Gallorum & Hispanorum ad occupandum Italia Imperium. 192.	
Casæi meliores.	423.
Casimiria.	222.
Casimiri R. Polonia Regimen.	679.
Castiliæ Regnum. 128. 160. Castilia Nova. 161. Castilia Vetus. 162. Castilia Aurea. 275.	
Castri ad Cameram Pontificiam reductio, ejusq. Dis incameratio.	193.
Catalonia. 164. Partes ejus aliqua Gallie Regi concessæ.	484.
Campi Catalonici in Gallia.	
Cataja	264.
Catarrhætarum Historia.	88. 89.
Mon. S. Catharinæ.	298.
Cotholici Titulus Regi Hisp. Tributus.	456.
Caucasus.	297.
Caudati	

INDEX RERUM.

Caudati homines.	359.
Cedri Libani paucissima supersites. 299. An numerari possint?	299.
Celebes Ins.	144.
Cephalonia.	135.
Fontes Cerevisiarii 100. Cerevisia in Italia coqui coepta.	194.
Ceuta. 50. 53. Hispanis tradita. 439. & 270. Quanti Europaeorum interfuit Mauros ab hoc loco arceri. ib. & 439.	
Ceilon Ins. Cinnamomi ferax. 142. Elephantes generosissimos alit. ib. Incolas longaevos. habet. ib.	
Chalcedon.	231.
Dan. Chamieri obitus.	176.
In Characteribus externis Gentium quid observandum?	355-356.
Characteres Scriptionis variae. 390. Character compendiosus. 391. Universalis an expectari possit? 391. Oculi. 392. Nocticus. ib.	
Charybdis Descriptio.	41.
Cheldi Veterum Germanorum.	29.
Chelidonii ubi, quando & quibus de causis spirent?	20.
Chersonesi. 153. Cimbrica partes. 211. 603. Chersonesus Taurica. 230. Aurea. 260.	
Chicha potus Americanorum.	422.
Chilminar.	314.
Chinae Limites. 260. Murus Chinenfis. ib. Regnum & Provincia. 262. Portus. 54. Singularia. 262. 263. Regni hodiernus Status. 761.	
Lingva Chinenfis. 382. Scriptura non voces sed res immediate denotat. 384. 389.	
Chocimum. 223. Bellum Chocimense.	736. 737.
Chorea Gigantum in Anglia.	119. & 326.
Christi Nomen à natura formatum in patera Achatina Casarea.	433.
Christiani I. Regis Daniae vita ac Character.	612.
Christiani II. Regis Daniae Potentia ac fata. 613. Manum sanguine plenam utero extulit. 615. Quid de asperitate ejus sentiendum? 614.	
Christiani. III. Vita ac gesta 616. Diei Eternalis divinitus praemonitus fuit. ibid.	
Christiani IV. Vita ac gesta.	616. 617.
Christiani V. Coronatio, Conjugium, gesta.	617.
Turca-	

INDEX RERUM.

<i>Turcarum vetus persuasio de Christianis, ipsos p̃to tempore insanire.</i>	360.
<i>Christinæ Regina dv. vita, abdicatio.</i>	636.
<i>Transitus ad Rel. Catholicam.</i>	630. 631. 632.
<i>638. Svedorum ea de re factæ protestationes.</i>	
<i>Ciconiis cur Anglia careat.</i>	121.
<i>An à nobis ad Regiones calidas abeant?</i>	122.
<i>Cifræ & eas detegendi ars.</i>	392.
<i>Cinnamomi proventus.</i>	429.
<i>Circuli utriusq; Globi. 14. Globi Terrestris.</i>	10.
<i>Civitates libera. 315. Imperiales. 315. Hanseatica. 341. Civitates Natati-</i>	
<i>les.</i>	401.
<i>Civitas Vecchia.</i>	51.
<i>Classis Invincibilis.</i>	584.
<i>Claudius Turonensis Waldensis Doctrinæ assertor.</i>	186.
<i>Claves Rerumpp. ac Regionum.</i>	342.
<i>Clibani Egyptiorum pullos gallinaceos producentes.</i>	267.
<i>Loca Clinodiis Regnorum custodiendis destinata.</i>	339.
<i>Clissa.</i>	227.
<i>Codex Ludovicianus in Gallia</i>	58.
<i>Colbertus à Card. Mazarino Regi Galliæ commendatus.</i>	548.
<i>Calumbum Inventorem Americæ esse, etiamsi alii ante eum ibi fue-</i>	
<i>rint.</i>	274.
<i>Comachii Vallis</i>	193.
<i>Cominæ Historia Carolus V. delectatus.</i>	489.
<i>Commerciorum series</i>	417.
<i>Compendiorum Censum</i>	5.
<i>Complutum. 162. Biblia Complutensis. ib. Collegium Complutense. ib.</i>	
<i>Compostella. 163. Peregrinatio Compostellana. 339. 340.</i>	
<i>Comum.</i>	196.
<i>Conchæ Aratiferæ.</i>	124.
<i>Condomum Sedes nupera Parlamenti Burdigalensis.</i>	171. & 173.
<i>Imperium CONSTANTINOPOLITANUM vetus.</i>	78. 723.
<i>Imperatorum Constantinopolitanorum Series & Scriptores.</i>	679. & seq.
<i>Constantinopolis quo anno capta?</i>	729.
<i>Conjuratio Sulphurea.</i>	583.
<i>Lingva Coptica.</i>	382.

Cc cccc

Coral-

INDEX RERUM.

- Coralliorum proventus maximus in Mari Rubro.* 31. & 430. *In Mari Mæditerraneo.* 430. *Maximi æstimantur apud Japonios.* 430.
Corcyra Clavis Maris Adriatici. 135.
Corduba. 160.
Coria Turcica meliora nota. 253.
Cornubiæ Ducatus. 114. *Princeps Wallia est natus Dux Cornubiæ.* ib.
Litus Coromandelicum. 259.
Loci Coronationibus Regum celebra. 336. & seqq.
Corfica. 134. *Corfi Urbe Romæ pulsi.* 352.
Cornua. 48.
Cosacorum status & negocia cum Polonis. 695. *Sedes.* 150.
Cracovia. 221. *Cracoviensis Satrapia abundantia Fossilium & Metallorum.* 224. *Hodiernus locus Coronationis Regum Polonia.* 337.
Les Craux, Campi Lapidei in Gallia. 174.
Cressly, Cressiacum. 168.
Croatia. 227. *Ejus ad Hungariam accessus.* 713.
Croceus Fl. 70.
De CROCO singularia. 129. 429. *Crocus Britannicus,* 120. *Crocus indicus.* 429.
Croja Ducum de Croy vetus origo. 228.
OLIV. CROMWELLI vita & Characteres. 575. 576. 600.
Thomæ Cromwelli vita & gesta. 600.
Crucis osculatio in Russia. 673.
Crusovicia. 221.
Cryptæ Kijovienses. 324. *Ægyptiaca.* 323.
Cryses Javanorum. 143.
Cuba. 148. *Portu Havanâ celebis.* 55.
Cultrorum in cibo fumendo apud orientales usus. 406.
Cuprum v. Æs.
Curassou Ins. 148.
Curische Hass. 30.
Curlandia. 217. & 690. *Curlandia Dux tempore Belli Svedo-Polonicæ causæ.* 644.
Currus ventivoli. 263.
Cyclades. 137.

Cyprus

INDEX RERUM.

Cyprus.	137.
Czarii Russorum Titulus. 663. Czariorum series ac gesta. lb. & seq.	Nul-
lis literis nomen subscribunt.	674.
Lacus Czyrcknizenfis. 92.	
Czestochovva. 221.	

D.

Inf. Dæmoniorum quæ sit?	149.
Dalmatia. 227. Ejus ad Hungariam accessus.	713.
Damiata.	52.
Equestris Danebrogæ ordo.	617.
Daniæ Limites. 210. Provincia. 210. Singularia. 212. Veteres divitiæ ex piscatura. 21. Scriptores. 606. Loca Jurisdictionem Danicam agnoscantia. 607. Dynastia Regni Danie. 611. Regum recentiorum series 612. & seqq. Eorum Tituli & Insignia. 610. Regnum Danie hereditarium redditum. 618. Danorum veterum potentia. 610. Negotiacum Imperio. 620. Cum. Anglis. 621. Cum Hispanis. 622. Cum Holsatia Ducibus 622. Cum Belgis. 623. Danorum Imperium vetus in Anglos. 560. In Suedos. 620. Ordines Regni Danie. 624.	
Parva Dania.	211.
Dänholm.	131.
Danubii Ortus, progressus, Ostia. 65. Non solus versus Orientem fluit.	
64. Ejus conjunctio cum Rheno.	91.
Dardanelli.	51.
Regnum Decan.	258.
Defenestrationis Pragensis memoria.	404. 704.
Delphinatus. 174. Delphini nomen.	175. & 508.
Denarius Petri 594. Denarii XXX. Insignia Regni Portugallia.	472.
Jus Deportus in Anglia.	594.
Desertorum Historia.	306.
Jus Devolutionis.	526. 527.
An Deus Diabolo certam sedem in hisce Terris concedat?	149. 293.
Dianæ Pictaviensis autoritas in Gallia sub Henrico II. 496. ignominiosa ex- aula expulsio.	506.
Cur Diem è numeris suis amittant, qui ex Europa per Occasum in Indiam Orientalem navigant.	8.
Cc cccc 2	Domini

INDEX RERUM.

Diminutivorum <i>Ufus in Libellis supplicibus Rufforum</i>	674.
Ditmarfia.	211.
Dodecanifus.	137.
Donationis <i>Novi Orbis à Pontif. Max. facta formula.</i>	439.
Dracones <i>cur fape in Helvetia vifi. 198. Mons Draconem & Tigridem referens.</i>	301.
Drava fl.	64.
Dravus fl.	72.
Dundee <i>Portus & Castellum Scotorum 49. Fata thefaurorum Scoticorum ab Anglis ibidem collectorum.</i>	49.
Epifcopus <i>Dunelmensis Principis titulo Epifcopatui fuo præft.</i>	115.
Dunemunda.	44. 45.
Dunes <i>Anglorum 49. Duni Pacis in Scotia.</i>	327.
Duri fl <i>origo & effluxus. 69. Fuit limes veteris Lufitania.</i>	159.
Duyunkerka : <i>Nominis ratio. 46. ad Gallos tranfuit. 484. 487. qvomodo Angli amiffionem ejus excufent.</i>	587.
Dwinæ fluyii <i>ortus & in mare Album ad Arch-Angelum egreffus.</i>	62.

E.

Ebeni <i>proventus. 141. Ebenum foffile.</i>	184.
Eboracum <i>denominat fecundo genitum Regis Anglia. 115. Archi-Epifcopi Eboracenfis fingularia. 597. Confulis.</i>	715.
Ebrodunum.	175.
Ebur.	431.
ſtatus <i>Eccleſiaſticus. 194. De ſeptem Eccleſiis Aſia,</i>	231. 232.
Echinades.	154.
Echûs <i>gratia in domo Zierotinia Pragenſi.</i>	203.
Ecnephia <i>quibus in locis frequentes ſint?</i>	22.
Edenburgum <i>Scotia Regia. 123. Edenburgum Hungaria.</i>	16.
Edeffa <i>nunc Oufna.</i>	253.
Eduardi VI. <i>R. A. vita ac mores.</i>	565.
Loca <i>Electiõibus Regum celebra.</i>	339. & ſeqq.
Elifabethæ <i>Anglia Reg vita ac mores. 566. 567. Celibatus. 568. Monu- mentum.</i>	69.
Elyſium <i>Camporum ſitus.</i>	111. & 153.
Emanuelis <i>Portugallia Regis geſta.</i>	473.
	Embda

INDEX RERUM.

Emda Portus commoditas.	46.
Ephesus.	232.
Episcopi Insularum qui dicti? 162. Episcoporum Angliae Jura & Onera.	
596. 597. Habent bona sua per modum Baronie. 599. Dunelmensis Principis titulo Episcopatus suo praest.	115.
Equites Hispaniae.	467.
Equus, cui Rex Hispaniae semel insedit, nemini equitari permittitur.	468.
Erasmus Roterod. Turini Doctor Theol. renunciatus.	86.
Etricus Rex Svediae precipitante accusatus. 672. Uxorem ex infima plebe duxit. ib. a Fratribus Regno abdicatus. ib.	
Erivani.	257.
Lacus Erno.	93.
Erzerom Clavis Imperii Turcici.	257.
Erucarum annua incommoda in agro Leumellino.	184.
Escutiale quia occasione conditum. 330. Ejus singularia. 331. Infra famam est. quod de eo sparsum est.	331.
Etesiae quibus in locis & quia de causa spirent? 19. Cur in Russia Australi sint?	19.
Euphratis descriptio 76. 77. Fuit Centrum divisionis Noachicae.	326.
Europae longitudo, latitudo, & limites.	103.
Extremadura.	160.

F.

Factionum nomina in variis Rebus publ.	582. 584.
Falstria.	130.
Fames Sancerrana. 177. Rupellana.	522.
Faro. vid. Pharus.	
Arbor Farinifera.	419.
Inf. Fastianorum. 132. Duello Caroli V. & Francisci I. destinata. 133. Pacificatio Fastanica.	133.
Arca Fatalis in Hispania.	449.
Ferdinandi nomen ab Hispanis pro inauspicato habetur.	467.
Ferdinandus Catholicus initia magnitudinis Hispanicae jecit. 450. Ejus vita & mores.	451.
Ferrara Ducatus.	195.
	711.

INDEX RERUM.

<i>Ins. Ferri singularia, 139. A Rege Gallia selecta pro sustinendo Primo Meridiano.</i>	13.
<i>Ferri in as transmutatio,</i>	226.
<i>Insule Feroenses.</i>	111.
<i>Fessæ Regnum.</i>	270.
<i>Finalis.</i>	50. 188.
<i>Finlandia.</i>	215.
<i>Finmarckia.</i>	212.
<i>Fionia descriptio.</i>	129.
<i>Flandria.</i>	209.
<i>Florenorum varius valor.</i>	434.
<i>Florentia singularia.</i>	194.
<i>Florida.</i>	276.
<i>Fluviorum natura generaliter explanata. 59. Cur fluant? 61. Quomodo fluant?</i>	1b.
<i>Cur omnes Fluvii in mare defluant? 60. 61. Fluvii majores plurimi versus Orientem fluunt. 64. Fluvii sine mixtura aquarum suarum lacus transeunt. 68. 69. Fluvii in conjunctione cum aliis fluvii aqua sua & coloris tenaces. 64. Fluvii statim temporibus exundantes. 88. Fluvii Russia. 62. Lappia. Norvegia. 62. Germania. 63. Belgii. 65. Anglia. 66. Gallia. 67. Fluvii Hispania. 69. Italia. 70. Hungaria. 71. Sarmatia. 72. Asia. 73. India. 79. Persia. 80. In progressu deficiunt. 1b. China. 80. Africa. 81. America.</i>	88.
<i>Fluviorum conjunctio in Gallia. 91. In Imp. Turcico.</i>	73.
<i>Fluxus & Refluxus Maris. 105. 106. Cur Sinus Maris plerique coarcent? 105.</i>	105.
<i>Fodinarum Historia.</i>	310.
<i>Fonta inebteau.</i>	332.
<i>Fontes Ignei. 101. Fons ardens. 175. Fontes lapidifici.</i>	100.
<i>Formosa Insula. 146. Belgis adempta. 146. Quanti Belgarum interficere possideri.</i>	146.
<i>Insula Fortunata.</i>	111. & 139.
<i>Forum Julii s. Friuli.</i>	191.
<i>Fossa Camuz.</i>	73.
<i>Franche Comté. 179. Quomodo Hispania accesserit? 438. Regi Gallie tradita.</i>	1b.
	Francia

INDEX RERUM.

Francia Occidentalis. vid. Gallia. 179. Orientalis. 209. Nova.	276.
Circulus Franconicus.	200.
Francisci I. R. G. statura. 494. Vitium vocis. Ib. Pater literarum dictus	534.
495. Jusso liberalior visus fuit. 495. Ejus amulatio adversus Carolum V. Imp. 495. Captivitas. 496. Singulare ejus factum in Carthusiano Monasterio Papiæ post captivitatem. 196. Carolum V. ad duellum provocavit. Ib. & 133. Minor servandorum promissorum tenacitas. 496. Morum similitudo cum Henrico VIII. R. A. Ib. Imperator Orientis proclamari voluit.	497.
Francisci II. R. G. vita.	103.
Francorum natio. 352. Nominis origo. Ib. Asiatici omnes Europaos Francos appellant.	352.
Francofurtum ad Moenum cur Electioni Imperatoria destinatum.	336.
Animmutabilis ejus necessitas.	162.
Francofurtum ad Oderam: Fons Lapidificus. 100. Fons Lapides Gurtis	162.
Sanguineis aspergens. Ib. Monumenta Lapidea antiqua. 300 Collegium Francofurtense.	162.
Fretorum historia. 35. Fretum Magellanicum. 36. Quando & qua occasione detectum. 35. Commoda inde ad Hispanos redundantia. Ib. & 11. Qui primi post Magellanum id transferunt? 11. Fretum le Maire quando & à quo detectum? 36. Suspicio illud ante le Maire notum fuisse. 37. Ejus prerogativa præ Fr. Magellanico. 37. Fr. Davis & Hudsonii quo sine detecta: 37. Itinera per ea. Ib. Fr. VVeygats 38. 39. Fr. Anian. 39. Fretum Gaditanumf. Gibraltar. 40. Fr. Siculi memorabilia. 40. Fr. Maris Baltici. 42. Britannicum. 43. Maris Rubri. 30. & 43. M. Persici.	32. & 43.
Friburgum à Gallia occupatum.	487.
Friderici I. Regis Daniae vita ac gesta.	615.
Friderici II. Character ac gesta.	616.
Friderici III. vita ac gesta.	617.
Friedrichsburgum.	128. 337.
Friedrichstadt.	45. 46.
Frische Haff.	26.
Frislandia n. non datur.	152.
Frisia nominis variae acceptiones.	20.
Frucht.	

INDEX RERUM.

Fruchtbringende Gesellschaft.
Frumenti latior proventus.

386.
418.

G.

- Galilæi de Galilæis consilium inveniendi Longitudinem Locorum. 13.
 Galliæ Regnum 165. Nomen simul Jurisdictione profert. 166. Ejus limites.
 165. Claves ad vicina Regna. 57. 342. Cur cum Hispania conjungi
 non posse credatur. 166. 167. & 527. Galliæ Provinciæ. 168. & seqq.
 Galliæ quinque singularia loca à Carolo V. prædicata 178. Galliæ Urbis
 antiquissima. 173. Divitiæ naturales 182. Metallifodinis caret. 18.
 Fluvii. 67. 68. Portus. 46 & 50. Insule. 132. Arces. 337. Lingua
 Gallica ejusq. cultura 387. Cur vetus Jus Anglicanum Gallicè scri-
 ptum sit? 600. Scriptores rerum Gallicarum 482. Loca Jurisdic-
 tionem Regni Galliæ agnoscentia. 484. Tria Regni Galliæ Sacra Cime-
 lia. 509. Galliæ incrementa. 510. 516. Dissidia intestina superioris
 seculi in Galliæ. 517. Nostri seculi. 523. Negotia Gallorum cum Hi-
 spaniæ. 524. Odium inter Gallos & Hispanos. 462. Ubi Galli desie-
 runt ibi rerum potiri Hispani ceperunt. 517. Gallorum Ingenia. 397.
 Negotia Italica. 530. Cum Pontifice Max. 531. & seqq. Parliamenta
 Galliæ 537. Eorum autoritas nostro tempore imminuta. 536. 537.
 Cum Imperio Germ. 534. Ordines Galliæ. 57. Jus Gallicum. 538.
 Ministri status in Galliæ. 540. Galliæ mancipia non patitur. 548.
 Motus Lotharingici. 551. Gallorum cum Turcis fœdera. 738. In Gal-
 liæ moris esse, ut autoribus mulieribus res magna gerantur. 507.
 Gallorum Libertas sub Ludovico XII. 494. Prioli Judicium de inconstan-
 tia Gallorum. 504. Gallorum veterum solamen de tolerandis amori-
 bus Regum suorum. 506.
 Regum Galliæ Familie. 486. Universorum series. 487. Regum nostro
 tempori propriorum Characteres & gesta. 489. Eorum Tituli. 508.
 Cur solo nomine Franciæ contenti sint. 509. Honores ap. Portam O-
 rmanicam. 508. Insignia. 509. Singularia. 509. Amores Regum
 Galliæ. 505. Inuspiciones propendens. 507. Ultra sexagesimum an-
 num non vivunt. 527. Cum Delphinis ipsis haut bene convenit. 508. Stu-
 dium ænearum rerum arbitrium ad se trahendi. 508.
 Gallicia. 53. Portus Gallicia. 48.
 Galilæa. 241. 242.
 Gamnia.

INDEX RERUM.

- Gammacourra Mons Ignivomus Ternata dissectus. 302.
 Gamron loco diruta urbis Ormus commerciis locupletata 141. & 154. Porcingalli eo
 venire prohibentur. 53.
 Gangis fl. ortus & egressus. 79. Singularis Sanctitas ejus à Gentilibus credita. 79.
 Superstitiones hinc nata. 16.
 Garnsey Inf. 127.
 Garumnæ origo & ostium 68. Ejus cum Atace conjunctio suscepta à Rege Gallia. 68.
 Geldria. & 173.
 Gemmæ colorata in Asia in solo Regno Pegu & Insula Zeylan proveniunt. 210.
 Gentium plerarumq; origines cur obscura? 348. Causa contrarietatis Gentium. 433.
 Regibus Hispania Genibus flexis inserviri. 899.
 Geneva 468.
 Genoua Respub. & Urbs. 188. Quanti intersit Hispanorum eam sibi addictam reti-
 nere Ib. Urbs territorio ejus comprehensa. 198. & 335.
 Geocosmi divisio. 16.
 Geocosmi divisio. 101.
 Scriptorum Geographicorum index. 1. Scriptores Geographica antiquæ. 2. Ean-
 dem qui nostro tempore illustraverint. 3. Scriptores Geographici recentes. 4.
 Scriptores, qui Veterem ac Recentem Geographicam conjunxerunt. 4. Prima
 & Antiquissima Tabularum Geographicarum mentio. 2. Compendiorum Geo-
 graphicorum censum. 5.
 Georgia. 257. Habet Gubernatores hereditarios. Ib. Christiani Georgiani Religionis
 sue Christianæ prorsus ignari sunt. 257.
 Castellum S. Georgii seu Mina. 271.
 S. Georgius Patronus Anglia, Portugallia & Equitum Pericelidis. 604.
 An verè extiterit? 16.
 Germaniæ limites. 198. Ejus Circuli. 199. & seqq. Dona naturalia. 202.
 Sola fere in Europa argentifodinis abundat. 202.
 Germanorum Ingenia. 397.
 Lingvæ Germanicæ Dialecti. 378. Ejusdem usus in Chersoneso Taurica. 378. 379.
 Lingvæ Germanicæ virilitas. 384. 385.
 Fretum Gibraltar. Vid. Fretum. Portus Gibraltar. 50.
 Gigantes: quo sensu dentur. 362. Quid de immensa statura. Sceletis Gi-
 gantium

INDEX RERUM.

- gantum sentiendum? 363. *Offa Gigantea in urbibus nostris passim ostensa quævalia?* 427. *Cborea Gigantum.* 326. 119. *Gigantum spectacula in Hispania.*
- Mons Giganteus.* 283. & seqq. *Situs.* 285. *Vertex ejus.* 286. 294. *Sacellum ibi erectum.* Ib. *An Sedes Rubinzalii.* 291. & seqq. *Herba ejus.* 288. *Phiala seu Lacus.* 291. *Est Hydrophylacium fluviorum Silesie & Bobemia.* 290.
- Gigery.* 270.
- Gingiber.* 429.
- Glastonia.* 118.
- Glirium defectus in Scotia.* 124. *In Ins. Huena.* 129.
- Globus Terræqueus.* 6. *Circuli utriusq; Globi.* 14.
- Glocestria Urbs Progressus bellicos Caroli I. Regis Angliæ primum morata fuit.* 115.
- Gnesina.* 221. *Archi-Episcopus Gnesnensis.* Ib. *Vetus locus Coronationis Regum Polonia.* 337.
- Goa.* 258. *Portus conditio.* 54.
- Goerea Classium Belgicarum statio.* 46.
- Golcondæ Regnum.* 258.
- De Goldasti Libris de R. Bobemia judicium.* 710.
- Gossypium.* 431.
- Goletta Clavis potentie Hispanie.* 53. & 270.
- Gothorum Origo.* 349. 350. *Regnum in Hispania.* 449. *Gothorum Titulus à Regibus Dania ac Svedia diversimode usurpatus.* 610.
- Gothia.* 213.
- Gothlandia.* 130.
- Grædus Urbs.* 191. *Patriarcha de Grado.* Ib.
- Græcia.* 228.
- Lingvæ Græcæ prisca & hodierna conditio.* 377. 378.
- Grampus Mons Scotia.* 296. 297.
- Granada Provincia & Urbs.* 160. *Granada Nova.* 275.
- Granadi Silesio-Bobemici ipsis Orientalibus meliores.* 260. 433.
- Grandamici Consilium inveniendi longitudinem locorum.* 13.
- Grandium in Hispania Jura.* 467.
- Granvellanorum ministerium & merita.* 464 465.

Gratia-

INDEX RERUM

Gratianopolis.	175.	Grodna.	222.
Gronlandia.	277.	Gvajacum.	431
C. Gvardafuy 304.	Terminus longitudinis Africa. 103.		
Gviaña Regio America.			275.
Gvienna Provincia Gallia.			171.
Gustavus Ericsonius auctor hodiernæ familiæ Regum Svedicorum.			626.
An avaritia accusari meruerit? 627.			
Gustavi adolphi Reg. Sved. Regnum & Characteres. 634. 635.		Causa	
Bellic Germanici ab eo suscepti. 646.			
Don Casp. de Guzman. v. Comes de Olivarez.			
Guzuratta.			258.

H.

Haffniæ nominis origo. 45.	Insula Amack ejus penuarium.	128.
Haga Comitum pro Pago habitata.		344.
De Hagecii Annalibus Bohemia judicium. 709.		
Hallandia. 214.	Halmstadium. 214. & 337.	
Regum Dania prætensiones in Hamburgum, variæ, ejus causâ pacta.		608.
Civitates Hanseaticæ. 341. 342.		
Hamtoncourt.		332.
Harengarum piscatio. 425.	Est fundamentum Mercaturæ Belgicæ. ib.	
Tempus quo incipit. ibid. & 50.	Cur Angli eam minus feliciter tra-	
gent. 426.	Consilia Anglorum hæc de re. ib.	
Ratio salendi Haren-		
gas à Bockelio inventa ibid.	Falsterboa Scania hac piscatum olim cele-	
bris fuit 214.		
Ludov. de Haro ministerium, Consiliorum fructus, obitus.		466.
Havana clavis Indiæ occidentalis 55.		
Lingua Hebraicæ Antiquitas. 380.	Dialecti & Sub-Dialecti.	380. 381.
Babylonem his fatalem experta fuit. 380		
Hebrides. 126.		
Hebron vetus. 243.	Hodierna. 252.	
Hecla mons. 302.		
Inf. S. Helenæ Nationibus Europæis communis est. 140.	Nominis ratio. 140.	
Reducum ex India Orientali navigatio ad eam.		18.
Hellepontus. 42.		
Helsenburgum. 214.		

Ddd ddd

2

Hellse-

INDEX RERUM.

- Helsenora *Clavis Sunda.* 42. & 128.
 Helvetiæ *Geographia.* 197. *Cantones.* ib. *Præfectura Helveticorum Imperio sub-*
jecta. ib. *Naturalia Helvetiæ.* 198. *Laus ejus.* 97.
 Henricorum *nomen in Gallia fatale.* 549.
 Henrici II. *R. G. Character.* 496. *Consiliis Diana Piſtaviensis plurima geri passus.*
fuit. ib. *Tristis exitus.* 499.
 Henrici III. *R. G. lentor.* 500. *Melancholia.* ib. *Exitus tristis.* 498. *Rex Polonia*
creatus. 680. *Regno Algeria destinatus.* 499. *Ea quæ chariora habu-*
it, ipsi semper in perniciem verterunt. 499. *Omnium de se receptam*
opinionem plurimis disparibus eventibus sefellit. ibid.
 Henrici IV. *R. G. prudentia unde nata?* 500. *In Religionem Reformatam propen-*
sio. 501. *Cur eam mutaverit?* 500. *Ejus Amores.* 506. *Causa propensio-*
nis hujus. 501. *Quomodo excusetur.* 502. *Cantando à Marre editus est.*
ib. Sine deliciis educatus. ib. *Cito canuit.* ib. *Gesta.* 502. *Non ad-*
misse Primum Ministrum. 540.
 Henricus *Lotharingæ Comes, Autor Familia Regiæ Regum Portugalliæ.* 471. *Quo*
Titulo Portugalliam acceperit? 471.
 Henrici *Portugalliæ Regis gesta.* 473.
 Henrici *Cardinalis ac Regis Portugall. regimen.* 474.
 Henrici VII. *R. Angl. vita & characteres.* 561. *Similitudo morum cum Ferdinando*
Catholico. 450.
 Henrici VIII. *R. Angl. Mores.* 562. *Divortii consilia & effectus.* 562.
Conjugia varia. 563. 564. *Caput. Eccles. Anglicana haberi voluit.* 596.
 Hercynium *jugum.* 295.
 Hiberniæ *descriptio.* 125. *Ejus singularia.* 125. 126. *Apostolus Hibernorum.* 126.
Cur venenis caveat. ib. *Advenas dysenteria excipit.* ib. *Angliæ adjecta.*
558. Reges Angliæ non nisi Domini Hibernia dicti. 558.
 Hiericho. 252. *Rosa Hierichuntina.* 254. *Nostro tempore in Silesia crevit.* ib.
Litera Hieroglyphicæ. 393.
 Hierosolyma *vetus.* 393. *Hodierna.* 252. *Peregrinationes Hierosolymita-*
na. 339.
 S. Hilarius *Patronus Piſtavorum.* 170. *Abbatem S. Hilarii Piſtavia cum Regina*
Gallia concumbere jocus. 170.
 Himantopodes. 361.
 Imperatoris *Turcici professio ad S. Hiobum.* 391.
 Hispalis. 160. *Navis victoria ibi adhuc ostenditur.* 26.

INDEX RERUM.

Hispania limites. 156. imago. *ib.* Hodierna sterilitatem ejus naturalem non esse. 157. Estu laborat. 158. Cur ibi periculosum sit apertis fenestris dormire? 158. Hispania portus. 48. Fluvii. 69. 70. Montes. 231. Lingva 376. Lingva singularia. 384. 385. Provincia. 161. Scriptores de rebus Hispanicis. 436. Loca jurisdictioni Hispanica subjecta. 437. & seqq. Cur Americanos minus addictos habuerint? 449. Solem in Regno Hispanico nunquam occidere, proverbium vetus de Rebus Hispanicis. 445. Consilia Hispanica de condenda nova Monarchia. *ib.* Potentia Hispanica nutare cepit. 446. & quare. 448. Hispaniam in medio flore suo domi imbecilem fuisse. *ib.* Hispania Regum periodi. 449. Recentiorum Regum Series & Characteres. 450. 451. Titulus Regis Hispania. 456. Sacrorum praeextus. 459. Cur eo nihil profecerint. 449. Hispani Religionis Catholica tenacissimi. 459. Fuisse tamen cum eadem Religioni Catholica se opposuerint. 460. Regni Ministri extantiores. 461. Memorabilia quadam specia de Rebus Hispanicis. 467.

Hispanorum mores. 398. Odium inter Hispanos & Gallos. 462. 463.

Cur Hispani vestium Nodos inferius primò astringant? 158.

Hispaniola. 148.

Historici veteres sublesta fidei accusantur à Ludovico XII. R. G.

Hitlandia captura Harengarum apud Belgas initium. 449 50. & 126

Hollandia. 209.

An omnia propter HOMINEM condita? 345. Terminus magnitudinis humane. 363. An Homines nunc minores sint, quam olim fuere? *ib.* Homines inter bruta educati. 410. & seqq. An homines præter Adami posteris in singulis Elementis creati? 373. Homines feri & silvestres. 408.

Horeb Mons. 298.

G. Hornii introductio ad Geographiam veterem. 3

Horologium Pendulum Instrumentum demonstranda Longitudinis locorum. 14.

Horologia nonnulli in Imperio Turcico tolerata. 406.

Hospitiorum in Hispania incommoditas. 157. Hospitia Orientalium. 400.

Huena Insula ejusque singularia. 129. Humbrum estuarium. 66.

Hungariae Limites. 225. Comitatus. 76. Superior & Inferior. 96. Singularia.

226. Hungarorum origo. 353. Scriptores Rerum Hungaricarum. 714.

Prista Hungarorum Migrationes. 711. Eorum ad Relig. Christianam

Dd dddd 3

nam

INDEX RERUM.

nam conversio. ib. Regni Insignia. ib. Hungaria cum Germania conjunctio tentata. 712. An Tributaria fuerit Imperii Germanici. ibid. Incrementa Regni Hungariae. 13. Intestini Motus. Ib. 398.
Morbus Hungaricus. 358. Hungarorum Ingenia. 354.
Hunni. 353. Tres eorum migrationes. 711. Solum Natale. 707. 708.
Joh. Hussi Somnium memonabile. 707. Motus Hussitici. 707. 708.
Husum: Portus commoditas. 54.
Husenius ex Mercatore Bergenfi Vir doctus redditus. 424.
Huygenii inventum determinanda Longitudinis Locorum. 13.
Hydrophylacia Europa, Asia, Africa, America. 60.

I.

S. Jacobus Patronus Hispania. 468. An Compostella sepultus. 339. 468.
Jacobus Anglia R. 569. Ejus Characteres. 571. 680.
Periodus Jagellonica Regum Poloniae.
Jamaica. 148. Hispanis erepta. 587.
Janizarii nostro tempore enervati. 742.
Joh. Ganfoni. Orbis Antiqui Delineatio. 3. Ejus Atlas. 4.
Japaniae Descriptio. 147. Japanensium à moribus Europaorum diversitas. 406.
407. Eorum crudelitas in Christianos. 99. 100. Lingua Japanensium singularia. 387. Scriptura. 391.
Jaroslavia. 222. Jarsey Ins. 127.
Java Major. 143. Rex ejus Materan dictus. Ib.
Iberus fluv. 70. S. Jean de Luz, v. S. Johannis.
Jejunii in Anglia retenti ratio. 121. Jesso Terri. 147.
Mare Igneum. 25. Fontes Ignei. 101. Urbs Igni cincta. 70. & 162. Advenientibus Regibus Bohemiae Ignes accendi soliti. 709.
Ilva Ins. 135. Ferri feracissima. 432. Imagines Regionum. 102.
Imaus Mons. 297.
Indiae Occidentalis varia distributio. 12. Nominis ratio. Indiae Regnum & Provincia. 257. 258.
Cur Indiam Orientalem qui ex Europa petunt, plus temporis requirant, quam qui ex India Orientali Europam petunt? 18. Tempus & ratio proficiscendi ex India Orientali. 18. 19. Consilia de transitu per Oceanum

INDEX RERUM.

ceanum Septentrionalem in Indiam Orientalem. 37. 38. 39. Cur qui per Fretum Magellanicum eam petunt, diem integram e numeris suis amittant? 8.

Indus fl. 79. An in statu Innocentiae Vestibus opus futurum fuisset? 405.

Inquisitionis Hispanica Origo & Rigor. 460. 461. Scriptores de ea. 436.

Insularum Natura & Origo. 108. 109. Eas hodiernum nasci. 109. Qui Episcopi Insularum dicti? 126. Qui Reges Insularum? Ibid.

Insulae Oceani Septentrionalis. 110. Maris Baltici 128. Inf. Vandalicae. 130. Inf. Oceani Germanici, 131. Inf. Fastianorum. 132. Inf. Maris Mediterranei. 133. Singularis index earum. 138. Inf. Archipelagi. 137. Inf. Africae. 139. Inf. Promont. Virid. 140. Inf. S. Helenae. 149. Inf. Asiae. 141. Inf. Salomonis. 148. Inf. Americae. ib. Inf. Fluviorum. 149. Inf. fluitantes. 150. Inf. feliciae. 151.

Inf. S. Johannis. 148. Castellum S. Johannis. 159. S. Jean de Luz Incola captura Balanarum excellunt. 48.

Johanna d' Arc, seu Puella Aurelianensis, V. Aurelia.

Johanna Caroli V. Mater mente capta. 451.

Johannis I. Portugalliae Regis Gesta. 473.

Johannis II. 473. Ejus Studia in delegenda via ad Indos. 473.

Johannis III. 474. Johannis IV. Regiminis initia ac gesta. 474-477.

Johannis Regis Daniae Ingenium ac Regimen. 613.

Johannis Regis Svediae Regimen. 628.

Johannes Basilides I. Autor hodierni Status Russici. 663.

Johannes Basilidis II. Vita & Characteres. 664.

Johannes Casimirus Rex Poloniae. 681. Johannes III. R. Poloniae. 683.

Johannes de Austria, V. Austria

Iolithus. 292. Jonæ Aurelianensis Scripta in causa Imaginum. 186.

Jonæ Prophetæ Monumentum. 254. Joppæ Portus. 52.

Jordanes unico tamen fonte nascitur. 73. Nominis explicatio. 74.

Phiale. ib. & 291. Egressus in lacum Asphaltiten. 95.

Josephi Patriarcha Puteus. 269. Palatium. ib.

S. Josephi Arimatheensis memoria. 118.

Josephus homo inter Urso in Lithuania educatus. 411. seqq.

Jovis monumentum in Candia. 135.

Ilala. 64.

Islan-

INDEX RERUM.

Islandia 110. <i>An Tibule veterum. ib. Est. Danica Jurisdictionis. ib. &</i>	607.
Isphahana in centro Regni Persia sita. 251. <i>Sordities ejus. 256. Aeris puritas.</i>	256.
<i>Peregrinationis Israelitarum in Deserto vestigia. 320. Peregrinationis hujus imitatio à Diabolo facta.</i>	276.
Isthmi. 253. <i>Isthmum perfodere. 91.</i>	91.
Istria. 192. <i>De Nicol. Isthuanſi judicium.</i>	414.
Italiae Limites. 183. Provincia. 185. & seqq. <i>Singularia. 183. 184. Portus. 50. Fluvii.</i>	397.
70. 71. <i>Lacus. 93. Italorum ingenia.</i>	397.
Judæa. 241. <i>Judeis non licet Sichema Samaria urbe subsistere. 252. Eorum ex Hispaniâ proscriptio. 446. Eorum copia nundinis Jaroslaviensibus. 222. Judaicorum Regum Monumenta Hierosolymis.</i>	319.
Jugoria vetus Patria Hungarorum. 354.	
Juliani Nomen infaustum in Hispania. 450.	
Jus Gallicum. 538. & seqq. <i>Anglicum. 599. & seqq. Russicum. 673. Polonicum. 701. Hungaricum. 715. Turcicum.</i>	743.
Justinopolis. 192. <i>Jutia Septentrionalis & Meridionalis,</i>	211.
El Justitia Arragonie. 163.	

K.

Kijovia 222. <i>Krypta Kijovienses. 324.</i>	
Kiuperlii ambo Magni Vezirii Turcarum. 743.	
Kremelinum Czarii Russiae Arx. 333.	

L.

Labyrinthus Dædali. 153.	<i>Lac & Serum Lapponum potus. 422.</i>
Lacticia. 473.	<i>Lacuum historia. 92.</i>
Lalandia. 130.	
Magnus Lamma. 264.	
Lana Mercatura. 431.	<i>Cur Anglorum Lana melior nostra? 121.</i>
Landskron. 214.	
Langelandia. 130.	
Langvedocia. 173.	
Laniena Parisiensis. 497. 498.	<i>Fine caruit. 518.</i>
Laodicea. 232.	
Aqua Lapidifica. 100.	

Arbor

INDEX RERUM.

<i>Arbor Lapidea in Ascensu Montis Sinai.</i>	298.
<i>Lapidea monumenta veterum Germanorum illustrata. 325. & seqq. Eorundem usus apud Veteres Hebræos. 325. Campi Lapidei in Gallia 174. Adde Saxa.</i>	
<i>Lapides ardentis.</i>	96.
<i>Lapis Regius Morasteen in Suedia.</i>	214.
<i>Lappônia.</i>	215.
<i>Laredo</i>	48.
<i>Lingvæ Latinæ Dialecti. 376. Hispanica cum ea summa conformitas. 376. Carolus IX. à Parente ab ea advocatus fuit. 492. At in Regimine suo ei adhuc operam dedit. ib.</i>	
<i>Lacus Lemanus. 92. Non miscetur Rhodano transeunti.</i>	68.
<i>Dux de Lerma Ministerium.</i>	463.
<i>Latitudo Terræ.</i>	10.
<i>Lazarus Principum Servia nomen.</i>	229.
<i>Legio. 163.</i>	
<i>Leopolis.</i>	221.
<i>Lepanto.</i>	228.
<i>La Levante.</i>	230.
<i>Libanus.</i>	299.
<i>Liberi Naturales Regum Hispaniæ Madrito excluduntur.</i>	468.
<i>Libros scribere an Principem deceat?</i>	517.
<i>Liga Sacra in Gallia.</i>	571.
<i>Ligeris Ortus progressus & effluxus. 68. Ejus conjunctio cum Anari.</i>	91.
<i>Lilia Insigne Regum Gallia.</i>	509.
<i>Scutum Liliatum Gallia.</i>	ibid.
<i>Limburgum.</i>	208.
<i>Lignum Fossile. 120. & 184. Ligna Hibernica an araneorum telas admittant? 125. Lignorum commercium.</i>	212. 431.
<i>Limitum Naturalium consideratio.</i>	166.
<i>Luc. de Linda Descriptio Orbis.</i>	5.
<i>Linguarum captura.</i>	426.
<i>Lingvæ Europæ Majores. 375. Minores. 380. Lingvæ Asiæ. ib. Africa. 382. America. ib. An ad Septuagenarium numerum produci possint. 382. Lingvarum singularia. 384. Lingvarum cultura, ejusq; causa</i>	

INDEX RERUM

<i>causa instituta Societates.</i>	386.	<i>Loca Lingvarum puritate celebra.</i>	ib.
<i>Lingvarum hodiernarum major facilitas quam Veterum.</i>	388.	<i>Lingvarum asperitas varieg. difficultatis.</i>	384. 385.
<i>An homines prima lingua obliti fuerint?</i>	383.	<i>Confusio Lingvarum Babylonica.</i>	ib.
<i>Lingva fictitia Notwelsch.</i>	ibid.		
Libaræ.			134.
Lisbona.			159.
Lithuania.	220.	<i>Polonia unita.</i>	688.
Litus Aureum.	271.	<i>Frumentarium.</i>	ib.
		<i>Malabaricum.</i>	258.
		<i>romandelicum.</i>	259.
Livonia Descriptio.	217.	<i>Polonia Unit.</i>	690.
		<i>Parte exempta.</i>	644. 645.
Livorno.			50.
Lacus Lomundus.			93.
Londinum Anglorum.	116.	<i>Incendium ejus horrendum.</i>	581. 582.
		<i>Scandinavorum.</i>	214.
		<i>Vetus locus Electionis & Coronationis Regum Danie.</i>	337.
Longitudo Terra.			10.
Longitudinis Locorum inveniende tentamina varia.			13.
Longobardi.			353.
Peregrinationes Loretanæ.			340.
Lordi in Anglia.			598.
Lotharingia Mosana & Mosellana.	150.	<i>Lotharingia Ducum controversia cum Regibus Gallie.</i>	551.
Loxodromia.			14.
Lovitium.			221.
Luca Resp.			192.
S. Lucas de Barrameda.			48.
Lucayæ Ins.			149.
Lublinum.			222.
Lucomorii homines hyberno tempore more Ranarum obrigescere crediti.			356.
Lues Venerea America domestica.			357.
Ludovicorum Nomen in Gallia pro auspiciato habitum.			549.
Ludovici XI. R. G. Character.	489.	<i>Maxima per Europam autoritas.</i>	490.
<i>Vita Cupiditas.</i>	490. 491.	<i>Panarum acerbitas.</i>	491.
		<i>Suspiciones.</i>	ib.
			Ludovic.

INDEX RERUM.

Ludovici XII. R. G. <i>Conjunctio cum Alexandro VI. P.M. & inde secuta infelicitas.</i> 493. <i>Sancta & venerabilis inter Gallos memoria.</i> ib. <i>Precipitantia in Iuventute.</i> ib. <i>Parsimonia in Regno.</i> ib. <i>Patientia in toleranda populi Libertate.</i> 494. <i>Amor Doctorum.</i> ib. <i>Judicium de Historicis Antiquis.</i> ib.	
Ludovici XIII. R. G. <i>Nativitatis memorabiles circumstantie.</i> 502. <i>Mortis.</i> 503. <i>Character.</i> 16. <i>Interna dissidia Gallie sub Regimine ejus.</i> 502.	
Ludovici XIV. R. G. <i>Nativitas.</i> 504. <i>Educatio.</i> ib. <i>Gesta.</i> ib. <i>Codex Ludovicianus.</i> 538.	
Ludovici <i>Hungaria Regis omnia intempestiva.</i>	712.
Ludovicus de Haro <i>Vid. Haro.</i>	712.
Lugdunum Gallicum. 176. <i>Belgicum</i> 209.	
Montes Lunæ.	299.
Lupara.	352.
<i>Anglia cur Lupis careat.</i>	112.
Lusatia <i>utraq.</i> 206. 207. <i>Partes Lusatiae Inferioris Marchie Brandenburgicae addita.</i> 207.	
Lusitania <i>Vid. Portugallia.</i>	
Lutzenburgum.	208.
Luynæi <i>Fata in Gallia.</i>	541.

M.

Macao <i>Portugallis à Chinesibus concessa.</i> 146. <i>Diversitas dierum à Philippinis.</i>	8.
Macasser <i>Inf.</i>	144.
Macedonia.	228.
Madagascar.	140.
Madera <i>Insula.</i>	139.
Madritum <i>Regia.</i> 161. <i>Ejus singularia.</i> 261.	
Magellanus <i>cur à Portugallis ad Hispanos transferit?</i> 35. <i>Ejus obitus.</i> 36. <i>Hier. Osorii invectione in eum.</i> ib.	
Magellona <i>Insula.</i>	133.
Mons S. Mariæ <i>Magdalena.</i>	300.
Job. Magini <i>Scripta Geographica.</i>	4.
Eccccc	Magne

INDEX RERUM.

Magnetis Declinatio inconstans. 59.	Ejus conversio versus Septentrionem à Johanne Goja, detecta. 59.	Adde Pyxis Nautica.	671.
Magni Holsatiae Ducis in Russia fata:			626.
Johannes Magnus à Danis refutatus.			
Mahomed: an Corpus Mahomedis adhuc extet. 340.	An Tumba ejus in aere pensilis sit. 340.		
Mahomedis IV. hodierni Imp. Turcici Vita & Ingenium.			726.
Majores Domus in Gallia.			426. 540.
Mala Aurea, Citrea, Punica.			427.
Litus Malabaricum.			258.
Malacca. 260.	Motiones Ventorum ibidem. 21.		
Lingua Malaica.			386.
Malacca celebre Emporium. 266.	Portus. 54.		
Perpetua Malacia.			23.
Malaga. 50. 161.	Uvarum passarum proventu nota.		427.
Maldivæ.			147.
Maledictiones Nationales ob cades & injurias Viris Sanctis intentatas. 366.	Judicium de iis. ib.	Maledictio Noachi in servilibus ingenis Africanorum adhuc conspicua. 396.	An Nigror Æthiopum ei adscribendus. 374.
Malmogia.			414.
Malta 135.	Animalibus venenatis caret. 126.	Homines Subterranei in ea. 367.	Regem Hispania Protectoris loco colit. 438.
Castrum & Familia Nobilium de Mantup in Chersoneso Taurica.			379.
Mapa Vera. 429.	Germanica semen Graminis fluvialis.		429.
Mantua Ducatus. 192.	Urbs. ib.	Regum Gallia Consilia pro stabiliendis.	
Rebus Mantuanis.	531.		
Manucodiata.			144.
Marchia Scotica. 123.	Tarvisina. 190.	Germanica. 201.	
Marchia Electoratus Bohemia Regibus ac Marchionibus Moravia oppugnata. 706.			
Marculphus Morosephus.			227.
Regis Gallia profectio ad Marculphum.			339.
Maria Regina Angliæ.			566.
Maria Stuarta Sotorum Regina.			567.
			568.

INDEX RERUM.

- Job. Mariana Censura.* 436.
Maris paries Majores. 25. *Ejusdem ratione Regionum quas alluit varietas.* ib. *Mare Rubrum, Nigrum, Album, Viride.* ib. *An Mare sit capax Imperii.* 557. *Mare non patitur Thesauros Regnorum exportari.* 50. *Fluxus & Refluxus* Vid. *Fluxus.*
Mare Adriaticum. 27. *Ritus id quotannis desponsandi apud Venetos.* 771.
Mare Album. 44.
Mare Arabicum. 26.
Mare Arenosum Arabia. 22. & 24. *Ejus pericula,* 22. *Mare Arenosum Thalmudicorum.* 97. *Mare Igneum.* 25. *Mare Gramineum seu di-Sargasso.* ib.
Mare del Nort. 25. *Indicum.* 25. 26. *Lantchidol.* 26.
Mare Balthicum: Nominis ratio. 29. *Ejus Sinus.* ib. *Freta.* 42. *Caret Fluxu & Refluxu.* 30. *Succini ferax est.* ib. *Cur Fortuna piscationis in eo decreverit?* 424.
Mare Caspium an verum Mare? 33. *Cur non intumescat, cum Volga Fluvios, alios recipiat.* 33. 27 *Controversia de Longitudine ac Latitudine ejus.* 33.
Mare Geneareth. 97.
Maris Mediterranei Sinus aliae partes. 27. *Freta.* 40. 41. 42. *Cur Mare hoc licet undecunq; fere conclusum non intumescat, cum tot Fluvii Majores se in illud exonerent?* 27. *In paucis locis Fluxum ac Refluxum habere.* 27.
Mare Mortuum Averno Tributum. 93. *Lacui Asphaltita.* 94. *Vid. Lacus Asphaltites.*
In Mari Pacifico eundem ventum semper spirare. 17.
Mare Persicum.
Mare Rubrum: Nominis ratio. 30. *Ejus cum Mari Mediterraneo conjunctio tentata.* 31. *Eadem cum Nilo tentata.* 32. *Ejus navigationes periculosa.* 31. *Coralliorum ferax est.* 31.
Marmarica. 270.
Mare di Sargasso.
Margaritae vid. Perla.
Margaritae Danorum Regina monumentum. 128. *Gesta.* 610.
Marimontier ditissimum Gallia Monasterium. 178.
Ecc ecc 3 *Mariseno*

INDEX RERUM.

Mariscus fl.	72.
Marmor <i>Scoticum</i> . 123	Marocci Regnum. 270.
Marfilius Patavinus. 190.	Marstrandia. 211, Martinico <i>Inf.</i> 148. Maso-
	via. 221.
<i>Inf.</i> S. Mauritii. 141. Ebeni ferax. ib.	Cur à Belgis nunc negligatur? ib.
Maurorum nomen. 373. Ex Hispania proscriptio. 747.	Regimen in Hispania. 450.
Loca in Medio mundi sita esse credita.	
Card. Mazarini ministerium. 541. Obitus. 542. Inscriptio.	547.
Masilia libertate ab hodierno Rege exuta. 174.	Portus ejus securitas. 50.
Alia singularia.	174.
Mataran Rex Jave Majoris. 143.	Ejus odium in Belgas. 144.
Mecca 340. Adde Peregrinationes.	
Medina.	340.
Mediolanensis Ducatus.	196.
Meidan Regia Persarum.	256. 334.
Pomp. Mela de Situ Orbis.	2.
Memel fl.	72.
Mengrelia. 257.	Incolæ ejus simplicitate ab Americanis proximi. 257.
Mellis usus.	429.
Mercatoris Atlas.	4.
Primi Meridiani varietas. 11. 12. 13.	Cur veteres eum in Canariis posue-
	rint? 11. Hispanorum & Portugalorum de eo controversia, hujusque
	Causa. 11. 12. Regis Gallie de eo in insula Ferri statuendo editum.
13.	Cur in Teneriffa poni possit? 12.
Merovingorum in Gallia familia.	486.
Messina.	134.
Mesopotamiæ situs. 253. Nominis ratio. ib.	& 76. Mesopotamia Europaæ
	253.
Metallifodinarum series.	310. & seqq.
Metallifodinæ Norwegia. 217. Svedia.	215.
Capo Metapan terminus latitudinis Europa.	103. 305.
Fons Methorn.	100.
Metis sedes Regum Austrasie. 181. Frustra à Carolo V. obsessa. ib.	An su-
erit Meta fortuna Caroli?	ibid.
	Mexico,

INDEX RERUM.

Mexico. 276. <i>Lingua Mexicana.</i> 382. <i>Ejus singularia.</i>	384.
Migrationis gentium.	345.
Michael Federowitz Czarius <i>Russie.</i> 663. 666. Michaelis R. <i>Poloniae Familia, Regimen, obitus.</i>	682. 683
Mieczislaus. R. <i>Polonia.</i>	677.
Mina <i>vid. Castellum S. Georgii.</i>	
Ministri extantiores <i>Regni Hisp.</i> 464. <i>Regni Gallia.</i> 540. <i>Henricus IV. nolu</i> <i>luit Primum Ministrum admittere.</i> 540. <i>Regni Anglia.</i> 600. <i>Imperii</i> <i>Turcici.</i>	
Minus fl.	69.
Cur <i>Misniae</i> potiores urbes nomina <i>Slavonica</i> habeant.	351.
Misli <i>Dominici.</i>	535.
Modena <i>Ducatus & Urbs.</i>	193.
Moesia <i>superior & inferior.</i>	229.
Moldavia.	229.
Moluccæ quot sint? 144. <i>Earum. singularia.</i> ib. <i>Controversia de iis</i> <i>inter Hispanos & Portugallios.</i> 11. 12. <i>Horrendus Terra motus ibi</i> <i>factus.</i>	145.
Mompelgardenfis <i>Principatus</i> nullo circulo continetur.	199.
Mompelier.	173.
Mona <i>Cæsaris.</i> 126. <i>Mona Taciti.</i> 127. <i>Danica.</i>	129.
Monachus <i>Scopulus.</i>	153.
<i>Georgii Monckii vita & gesta.</i>	601. 602.
Moneta <i>Belgica.</i> 434. <i>Anglica.</i> ib. <i>Germanica.</i>	ib.
Monmuthiæ <i>Comitatus.</i>	116.
Monomotapæ <i>Rex.</i>	767.
Montauban <i>munimentum Reformatorum in Gallia.</i>	176.
Montes ante <i>diluvium</i> extitisse. 280. <i>Orbem Terr. ossium instar. conti-</i> <i>nent.</i> 281. <i>Sunt hydrophylacia Orbis.</i> 60. <i>Montium historia.</i> 281. <i>& seqq.</i> <i>Montes Ignivomi.</i> 301. <i>Montium transitus.</i> 300. 303. <i>Mons</i> <i>Giganteus vid. Gigantes. Mons Urse imaginem referens.</i> 301. <i>Ti-</i> <i>gridem & Draconem.</i>	ib.
Montes <i>Luna.</i> 299. <i>Sunt Hydrophylacium Africa.</i>	60.
Montisferrati <i>Marchionatus Niverno Duci asseritus.</i>	192
Moor <i>Germanicum</i> qualis vox.	373.

Moravia

INDEX RERUM.

Moravia. 706. <i>Quando Bohemia unita?</i>	706.
Mora pagus,	215.
Morea.	159.
Morgana in Fretto Siculo.	40.
Morbi Nationales.	357-358.
Mores variarum gentium.	395.
Morlachi.	227.
Statutum de Mortmaine in Anglia.	595.
Mosast.	66.
Moscovia vid. Russia.	
Moscua fluvius.	62.
Mazambique. 271. Singulari Gubernatore à Portugallis regitur.	471.
Moussonum series.	20.21.
Inf. Mulchias Niloscopiorum custos.	84.
Mumjæ.	
Munda s. Mondegus fl.	69.
Munda: Mundo nomen generale ostiis fluviorum & castellis adfictis datum.	45.
Munsteri Cosmographia.	5.
Murcia Provincia & Urbs.	161.
Muri Chinesis illustratio. 260. Similia exempla. 261. Muri terrei urbium Persicarum.	256.
Albertini Mussati solennis memoria hodiernum celebrata.	190.
Myrrha.	430.

N.

Nacksiaván Urbs antiquissima Mundi.	257.
Namurcum.	280.
Nancejum.	180.
Nangesacke Portus Japania nobilis.	54. & 147.
Edictum Nanneticum.	518.
Narbona.	173.
Narmontier Inf.	132.
Narva.	217.
• Natolia.	230.
	Navarta

INDEX RERUM.

Navarra Regnum. 164. Divisio. ib. <i>Quomodo Hispania accesserit.</i>	437
<i>Confilia de restitutione ejus. ib. Incolarum Navarra propensio in Regem Gallie.</i>	165
Navigaciones veterum per litora instituta. 57. <i>Navigatio Ophirica Salomonis.</i>	57. 58
<i>Scriptores de Re Nautica: 24. Jus Nauticum Wisbyense Oleronense, Rhodium. 130. Civitates, Pagi Natatiles.</i>	401. 402
Navis <i>Victoria prima que Orbem circumiit.</i>	56
Nazareth.	252
Neapolis Urbs. 196. <i>Regnum Neapolitanum Feudum Pontificis Maximi</i>	437. 438
Nemausus. 173. <i>Pax Nemausensis Reformatorum in Gallia.</i>	522
Neoburgum Danicum custodie Freti Baltici appositum.	129
<i>Articuli Neomagenses inter Hispanos & Gallos.</i>	529
<i>Spelunca Nebulosa.</i>	309
Nidi Avium edules.	145
Nidrosia.	212
Niger fl. 88. <i>Ejus Catarrhacta.</i>	89
Nili ostia. 81. <i>Fontes. 81. Pbiale. ib. & 291. Incrementorum cause.</i>	82
<i>Modus. 83. Ufus. 84. Tempus. 85. Ritus inundantem Nilum excipiendo. 85. 86. 87. Catarrhacta Nili.</i>	89
Niloscopia.	84
Ninive vetus. 253. <i>Nova.</i>	254
Nissa.	50. 188
Noachica Orbis Terr. distributio.	346
Nobilium Bohemie conjugia cum Principum ac Regum familiis. 709. <i>Abrogatis Nobilitatis superioris Titulis in solo Titulo Nobilium acquievare.</i>	709
Nobilitas à Turcis neglectim habita. 743. 744. <i>Nobilitas superior in Damia quando ceperit?</i>	624
Nomeny.	180
Normannia Gallica. 169. <i>Septentrionalis. 211. Periodus Normannie Regum Anglie.</i>	560
Nortcaep terminus latitudinis Europe.	103. & 395
Nova Zembla.	276
fff fff	Nor-

INDEX RERUM.

Norwegia. 211. <i>Supremi Tribunalis in Norwegia sedes.</i> ibid.	Naturalia
Norwegia	212
Nundinarum <i>Jaroslaviensium celebritas.</i>	222
Nux <i>juglans ante festum Barnaba non virens in Anglia.</i> 121.	Nuces mi-
nores <i>cariem non sentientes in Ins. Huena.</i> 129.	Nuces <i>com novo</i>
Rege <i>Bohemiis spargi solita.</i> 709.	Nuces <i>Moscate.</i> 429

O.

Obelisci <i>vid. Pyramides.</i>	
Obii <i>flavii origo & effluxus.</i> 62. <i>Est terminus longitudinis Europa.</i>	103
Morbi Oculorum <i>in Oriente, item Cairi in Aegypto.</i>	317
Familia Oldenburgica <i>Regum Daniae.</i> 612. <i>Oldenburgicus Comitatus Re-</i>	607
<i>gibus Daniae adjectus ejusq; causa controversia.</i>	429
Olei <i>proventus.</i>	465
Comitis de Olivarez <i>Ministerium & casus.</i>	130
Olandia.	130
Oleron <i>Ins.</i> 132. <i>Jus Oleronense.</i>	431
Ophira <i>Salomonis ubi.</i> 58. <i>Cur America non possit esse?</i>	133
Ophiusa.	503
Opportune & Opportunius <i>Lemmata inter Henricum IV. & Ducem Sa-</i>	53
<i>baudiae agitata.</i>	104
Oranum <i>à Ferdinando Catholico expugnatum.</i> 270. <i>à Mauris obses-</i>	609, 610
<i>sum.</i>	23
Orbis <i>vetus.</i> 102. <i>Novus.</i>	
Orcades <i>descriptae.</i> 126. <i>A Rege Daniae praelatae.</i>	
Orkanes.	
Ormuz: <i>Nomen urbis & portus.</i> 54. <i>Nomen provinciae.</i> 255. <i>Ormuz Insu-</i>	
<i>la tota fere ex sale composita.</i> 141. <i>Ob situs commoditatem commer-</i>	
<i>cii effloruit.</i> ib. <i>Portugallis à Persis & Anglis erepta.</i> 141. 471. <i>Est</i>	
<i>Clavis Sinus Persici.</i> 343. <i>Morbi ex vermibus in Ormusia vicinior</i>	286
<i>Tractibus.</i>	20
Ornithii <i>quando & quibus de causis spirent?</i>	Abt.

INDEX RERUM.

Abr. Ortelii <i>Theſaurus Geographicus</i> . 3.	<i>Parergon Geogr. Veteris</i> . ib.
<i>Theatrum</i> . 4.	
Oſilia <i>Inſ.</i> 130.	
<i>Fons</i> Oſſum. 101.	<i>Murnus ex Oſſibus humanis</i> . 232.
	<i>Oſſatura Monumentum</i> . 280.
Otomegali.	360
Ottocarus <i>Bohemia Rex</i> .	705
Oufra <i>Vid. Edeſſa</i> .	
<i>Cur Oves Anglorum meliores noſtris</i> .	121
Ovoduro <i>Scopulus</i> .	154
Oxeſtiernii <i>Cancell. Svedici autoritas</i> .	660
Oxonia. 117.	<i>Comitum Oxoniienſium in Regnum Anglia fides</i> . ib.

P.

Padi fl. <i>ortus, urbes adſita, effluxus</i> .	71
Pagorum <i>mentio</i> . 343.	<i>Pagi immediati Imperii</i> . 343.
	<i>Germanici</i> . 344.
Paleſtinae <i>Scriptores</i> . 249.	<i>Paleſtina veteris Illuſtratio Historico Philologica</i> . 233.
	<i>ſeqq. Recentis</i> . 249. 250.
	<i>An Paleſtina in medio mundi ſita</i> . 250.
	<i>Ejus hodierna fertilitas</i> . 251.
	<i>Antiquitates adhuc ibi oſtenſa an vere tales ſint?</i> 361
Palatinatus <i>Ceſtrie in Anglia</i> . 114.	<i>Palatini Titulus in Hungaria</i> . 714
Palma Nova.	191
<i>Deſertum Pampas</i> .	307
Pampelona.	164
Panama. 276.	<i>Ejus profeſſio</i> . 91
Panis <i>deſectus apud Lappones</i> .	420
Panni <i>meliores</i> .	431
Pannonia.	208
Paradiſi <i>Situs</i> . 77. 78.	<i>Paradiſiaca Avia</i> . 144.
<i>Lacus Parima</i> .	98
Parienſes à <i>Carolo II. X. inique habiti</i> . 492.	<i>Eorum motus contra hodiernum Regem</i> . 523.
	<i>Parlamenti Pariſienſis autoritas</i> . 535
Parlamenta <i>Gallie</i> . 182. 535.	<i>Anglia</i> . 597. <i>ſeqq.</i>
	F ff ff 2
	Pas-

INDEX RERUM.

Pasmenſis Ducatus Feudum Pontificis M.	193
Patagonum Regio.	275
Patriarcharum Orientalium Sedes.	340
Patavium.	190
Pavia.	196
Paulſilypus Mons.	300
Pedemontium.	186
Subtilitas Pedum argumentum pulchritudinis apud Chinenſes.	361
Pegu. 259.	
Pelagius quâ origine fuerit.	170
Peninſulæ Vid. Cberſoneſi.	
Pequignya.	168
Loca Peregrinationibus Religioſis celebra. 339. 340. Schach Abas l. no- luit Peregrinationes Meccanas è Regno ſuo fieri.	
Peregrini Sceptro Portugallie excluſi. 476. Noſtro tempore recepti. 474. Idem Regno Poloniae admiſſi.	687
Nicol. & Ant. Perenottus Vid. Granvelliſani.	
Pergamus.	
Perlarum proventus. 232. 233. Perlæ à Japania non eſtimantur. 430. 433. Perla maxima Florentina, 194. La Perle de France.	170
Perona. 168.	
Perpignan Clavis Gallorum ad Hiſpaniam.	164
Perſepolis rudera.	314. 315
Perſiæ Regnum & Provincia. 255. Cur fluviis minus inſtructa ſit. 80 Lingua Perſica cum Germanica affinitas. 381. Urbium Perſiæ muri ex terra & argilla conſtant. 400. Regni Perſici bodiernus Status, 745. Reges. 746. & ſeqq. Bella. 753. Singularia.	754
Perſarum & Parthorum exiguum diſcrimen.	255
Peruvia. 275.	
Petiſtis familiaris Turcarum & Egypti morbus. 358. Londinenſis.	581
Petticovia. 221. Vetus locus Electionis Regum Poloniae.	336
Pharus nomen turrium ad portus condicarum. 56. Nomen freti Siculi.	134
Philadelphia.	232

INDEX RERUM.

Philippoburgum Gallis traditum. 487. Inscriptio Regis iidem. ibid.	
<i>aGermanis receptum.</i>	487
Philippinarum Descriptio. 145. Cur incolae diem serius numerent in Calendaris quam reliqui Christiani. 8.	
Phoenicia. 232.	
Piaſti patria. 221. Regnum. 677. Quid de more Polonorum, ne quis Piaſtus in Regem eligatur. 685.	
Picardia ejusq; partes.	167. 168
Pico generale nomen. 12. Pico de Teide in Insula Teneriffa cur pro ſuſtinendo primo Meridiano eligi poſſit? 13. Pico de Adam.	142
Pictavia Provincia & Urbs.	170
Pinarolum Clavis Gallorum ad Italiam.	186. 185
Pilati Lacus. 92. Reliquia vita ejus juxta Viennam exacta.	175
Piſcatura 424. Cur major copia Piſcium in Septentrione, quam in Auſtro? 424. Fuit fundamentum mercature accolarum maris Baltici. 424. Item Regni Dania. 213. Angli eam minus amant. 121. Adde Harenga, Afelli, Balenæ.	
Pines Inf.	148
Mons Pinifer.	60
Piperis proventus.	429
Pipini R. G. aſcenſio ad Thronum Gallicum.	486
Piſa. 194. Articuli Piſani. 531.	
Piſces Abrubæ.	253
Planities extantiores orbis.	306
Platearum apud Perſas & Turcas incommoditas.	401
Plinii Hiſtoria Naturalis.	2
Pluvie ſemeſtris in calidis Regionibus cauſa. 272. In Ægypto nulla ferme pluvie. 267. Item in Comitatu Avenionenſi. 175.	
Plus Ultra Symbolum Caroli V.	181
Georg. Podiebradius Bohemia Rex. 705. Huſſiticam Doctrinam fovit.	708
Pœna Fortis ac dura Anglorum.	603
Reges Hiſpania morituri Pœnitentiam accipiunt.	468
Stellam Polarem ſub Æquatore videri non poſſe. 15. Sub Polis perpetuam	
Fff fff 3	am

INDEX RERUM.

<i>am lucem esse.</i> 15. 16.	<i>Vortices Sub-Polares.</i> 104.	<i>Terra Polaria</i>
<i>Arctica.</i> 104. 276.	<i>Antarctica.</i> 104. 278.	
<i>Poleroon Inf.</i>		145
<i>Politicorum nomen in Gallia.</i>		517
<i>Poloniae Limites.</i> 220.	<i>Provincia.</i> 220.	<i>Singularia.</i> 223.
<i>Polonia major.</i> 220.	<i>Polonia minor.</i> 220.	<i>Scriptores rerum Polonicarum.</i> 676.
<i>Periodi Regum Polonia.</i> 677.	<i>Eorundem jun.</i> 683. & seqq.	<i>Non succedunt jure hereditario, sed eliguntur.</i> 684.
<i>Cum respectu tamen ad Regum sanguinem.</i> 685.	<i>Nec nisi suffragiis singulorum.</i> 685.	<i>Et alienigene potius quam indigene.</i> 685.
<i>Polonia in regnum erecta.</i> 677.	<i>Eidem Dignitas Regia adempta.</i> 679.	<i>An fuerit Tributaria Imperii Romani.</i> 678.
<i>An Tributaria Sedis Romana?</i> 679.	<i>An Tatarorum?</i> 692.	<i>Incrementa Regni Polonici.</i> 688.
<i>Amplitudo Jurisditionis Polonicae versus Orientem.</i> 690.	<i>Poloni in Daniam egressi.</i> 693.	<i>Eorum cum Austriacis controversia.</i> 694.
<i>Polonia & Hungaria conjunctio.</i> ib.	<i>Præensionem in Silesiam.</i> 691.	<i>Negotia cum Cosacis.</i> 694.
<i>Interna Dissidia cum Confederatis.</i> 698.	<i>Mors Lubomirsciani.</i> 700.	<i>Jus Regis Polonia.</i> 702.
<i>Nobilitatis.</i> 703.	<i>Jus Polonicum.</i> 704.	<i>Quando Christianismus suscepit.</i> 677
<i>Polonorum Mores.</i>		398
<i>Card. Poli Summa modestia.</i>		601
<i>Poma Sodomitica.</i>		97
<i>Pomerania.</i> 201.	<i>Pomerellia.</i> 221.	
<i>Pons in quo decem millia pecorum pascuntur.</i>		70
<i>Pont de la Tour.</i>		303
<i>Pont à Mousson.</i>		180
<i>Pontificum Maximorum negotia cum Regibus Gallie.</i>		531. & seqq.
<i>Pontus Euxinus Mare Nigrum dictus.</i> 26 27.	<i>Constans ejus defluxus per Propontidem in Archipelagum.</i> 28.	<i>Polybii metus de obstructione ejus ab Arenâ futurâ excusatus.</i> 28.
<i>Porcellanarum confectio.</i> 262.	<i>Earum singularia.</i> 263.	
<i>Porta Oromannica cur ita dicta?</i>		743
<i>Portæ Montium.</i> 303.	<i>Portæ Caspiæ.</i> ib.	<i>Portæ Ferrea.</i> ib.
<i>Portæ Cordilleræ.</i> ibid.		
<i>Port à Port.</i>		48. & 153
		Portu-

INDEX RERUM.

- Portugallia differt à Lusitania Veterum. 159. Nominis Portugallie ratio. 158. Ejus provincia. 159. Portus. 49. Fluvii. 69. Scriptores. 480. Loca Regni Portugall. Jurisdictionem agnoscunt. 470. 471. Initia Regni Portugallia. 471. Insignia Ejusdem. 472. Prærogativa ejus. 479. Regum series. 473. Hispania accrevit. 474. 476. Ab eadem recessit. ib. & 476. Errores Hispanorum, quibus Portugalliam amiserunt. 159. Bella Portugalorum cum Hispanis. 478. Cum Belgis. ib. Cur ultimis Europa motibus se non implicuerint? ib. Portugalli aditu Urbis Gamron exclusi. 53.
- Portus Reales qui sint. 56. Portus d'Entrata & di Marea. ib.
- Portus Maris Albi. 44. Maris Balthici. ib. Maris Septentrionalis. 45. 46. Quinque Portus Anglia. 48. 49. Cur Anglici Portus meliores sint Portibus Gallicis & Belgicis. ib. Portus Scotia. 49. Portus Maris Mediterranei. 50. Portus Italia. ib. Portus Regis Hispanie in Italia. 51. Portus Insularum Maris Mediterranei. 53. Portuum Candia commoditas. ib. Portus Asia. 54. Ostiensis Portus à Pontifice M. destructus. 51. Portus Africa. 54. Portus America. 55.
- Posnania. 221
- Pofonium. 225
- Potosi Andium America pars Auri feracissima. 300
- In causis controversis Rerumpp. Respublica ac Principes exteri Possessionem sequuntur. 477. 478
- Statutum præmunire. 135
- Prærogativæ contentio inter Hispanum & Gallum. 457. Regni Portugallia. 479. R. Suedia. 203. & seqq.
- Praga. 203. & seqq.
- Primislaus I. Bohemia Rex non fuit Rusticus. 704. Primislaus Victoriosus. ibid.
- Primogeniti Ducem Burgundia nomen. 180.
- Principes Scriptis Clari. 570. Si Principi, qui excellenti omnis & virtute fuit, alius succedat Virtute inferior, posse eum Imperium quidem conservare, sed Prædecessoris Virtute; Ipse autem si vel diuturnioris Vita fuerit, aut post illum alius succedat, qui ita non insistat vestigiis primi, ejusq; Virtutem imitetur, necesse est ut Imperium corruat

INDEX RERUM.

<i>ruat. 571. Princeps nomini potest injuriam facere.</i>	593.	<i>Ere non esse, ut Principes praelius intersint.</i>	635. 636
<i>Profectiones Religiosæ Regum.</i>			339
<i>Promontoria 304. 305. Adde Caput.</i>			
<i>Protektoris Ecclesiæ Titulus Regi Hispania à P. M. oblati.</i>			532
<i>Provincia, la Provence.</i>			175
<i>Prusia prima Sedes Imp. Turcicorum.</i>			231
<i>Prusia vid. Borussia.</i>			
<i>Pseudo-Sebastiani in Portugallia. 475. 476. Pseudo-Demetrii in Russia.</i>			
<i>666. Similium impostorum exempla. 667.</i>			
<i>Ptolemæi Geographiæ Libri.</i>			2
<i>Puella Aurelianensis Vid. Aurelia.</i>			
<i>Gentium contraria opinioniones de Pulchritudine partium Corporis.</i>			361
<i>Purgatorium S. Patricii.</i>			93. & 126
<i>Puškernoye.</i>			30
<i>Pygmæi. 364. Pygmæorum Conjugia apud nos sterilia.</i>			367
<i>Pyramides Veterum. 321. & seqq. Pragenses in memoriam Defensæ strati-</i>			
<i>onis erectæ. 304. 305.</i>			
<i>Pyrenæi Montes. 281. Eorum inter Gallos & Hispanos divisio. 156. Py-</i>			
<i>renæorum maximus. 282. Articuli Pyrenæi. 525.</i>			
<i>Pyxidis Nautica Inventio. 57. Ejus usus in Desertis terra.</i>			58

Q.

<i>Quadrum Nomen ac Natio.</i>	350
<i>Quedæ Regina nuptias Juvenis Belgici ambiit.</i>	260
<i>Quinque Portus Anglorum.</i>	49. & 119
<i>Quinsai quæ Urbs?</i>	262
<i>S. Quintin, Prælium ibi commissum. 168. Philippi II. Votum ibidem con-</i>	
<i>ceptum. 333.</i>	

R.

<i>Rab, Rabus, fl. Vid. Arabo.</i>	
<i>Racovia.</i>	222
<i>Ragusa. -</i>	227 335
	Ranæ

INDEX RERUM.

Ranz in Anglia muta.	127
Rangifer.	216
Rascia.	229
Reformatorum in Gallia Pontificationes. 518. 520. Quibus locis exclusi	522
Regalia Minora cur Principibus etiam non absolutis relinquuntur.	593
Singulis Regionibus proprium suum esse spiritum.	395
Regiarum series.	330
Republichetta.	335
Speſtaculum Reſurrectionis juxta Cairum examinatum.	269. 270
Respublicæ Liberae. 335. Asiatici eas non intelligunt.	296
Circulus Rhenanus Superior & Inferior.	200
Remorum Urbis. 179. Coronationi Regum Gallia destinata. 337. Henrici IV. factum contrarium. 337. 338. Ampulla Remensis. ib. Ab Henrico IV. rejecta. 178.	
Rheni Ortus, Urbes & Ostia. 64. Cataracta.	88
Rhodani Origo, & Ostia. 68. 69. Cur sine mixtura aqua sua Lacum Lemanium transeat. 69. Ejus Cataracta. 88.	
Riccioli Geographia.	5
Card. Richelii Ministerium. 541. Comparatio cum Mazarino. Testamentum Politicum. 542.	ib.
Riphæi Montes.	296. 297
Rochelle Vid. Rupella.	
Rokos Polonorum quid?	
Rolandi Patria & Sepulchrum. 171. De Magnitudine ejus annotata.	171. 172
Romania & Rumilia hodierna.	227. 228
Romanum Territorium. 195. Cur viros pagos habeat. ib. Aeris ejusdem insalubritas. ib. & 158. Roma Situm mutavit. 195. Romæ Nova splendor. ib. Peregrinationes Romanae. 339.	
Roncivalis Pyreneorum maximus.	282
Rosæ Rubrae & Rosæ Albæ factiones in Anglia.	583. & 116
Roschildia.	128
Rotomagus, ejusq; Singularia.	168
Rottweilſch.	383
Rousillon.	384
	Rubena-

INDEX RERUM.

Rubenzalii Nomen & Historia.	291
Ruda Insula.	43. & 131
Rugia Ciarmarina & Transmarina.	131
Runen Insula.	645
Literatura Runica. 390. Saxa Runica Vid. Saxa.	
Comitatus Ruscinonensis ad Gallos relatus.	484
Rupella à Rege Gallie expugnata. 521. Pontificis M. de expugnatione hac leticia. 522. Cardinalis Richelii de expugnatione ejus dictum factam esse, au despit des trois Rois. 521. Horrenda fames Rupellanorum. 522. Portus Rupellæ commoditas. 46.	
Russia triplex. 218. Russia Moscoviticæ limites versus Suediam. ib. Ejusdem Provincia. ib. Naturalia dona. 219. Fluvii. 62. Agricultura. 219. Frigus intensum. 220.	
Russia Rubra. 218. 220. Russia Alba. ib. & 221. Controversia de Russia Titulo inter Polonos & Moscovitas. 218. Scriptores rerum Russicarum. 661. Imperium Russicum esse Despoticum. 662. Principum Russia series & Characteres. 663. & seqq. Adde Czarii. Turba Russia à Pseudo-Demetrii mota. 666. Negotia Russorum cum Polonis. 668. Cum Suedis. 669. Cum Tataris. 670. Cum Turcis. 671. Russorum amicitia ab exteris quaesita. ib. cum Russorum. 672. Alii Mores singulares. 673. 674. Russorum Ingenia.	398

S.

Gallorum cum Sabaudia Ducibus controversia.	530
Sabbatius Fluvius qualis, quæve causa ejus. 75. Judæorum de eo commenta explosa.	76
Sabrina Fl. 67.	
Sacchari proventus.	428. 429
Sal Fosile, Marinum, Fontanum. 422. 423. Aqua Fontium Salsuginosorum non patiuntur demergi hominem. 94. Suedia & Anglia Sale carent. 423. Salis & Panis oblatio subjectionis signum apud Russos. 674.	
Leges Salicæ. 538. Sala, Aula apud Veteres.	241
	Salis.

INDEX RERUM.

Salisfodiinarum series. 312. Salinae Cracovienses. 222. Burgundia. 179

Vallis Salinarum. 233.

Salisburgum Anglicum. 118. Germanicum. 199.

Salmaistica. 162

Salmuria. 178

Salomonis Navigatio illustrata. 58

Samaria. 252

Lacus Samochonitis. 97. Samejedia. 218. Samojedorum minor Sa-
tuna. 364. Samogitia. 221.

Sancerra. 177

Franc. Sandoval, Vid. Dux de Lerma.

Fons Lapides Guttis Sangvineis aspergens. 100

Sanfon Scripta & Tabula Geographica. 4

Santalum. 431

Santonia. 176

Saragosa. 163

Sardinia Insula. 133

Savus Fl. 72

Saxa Runica Danorum. 621. Saxa Runica in Marchia. 327. Saxum
Pictaviense la Pierre Levée. 327.

Saxonum Nominis origo. 352. Ejusdem vestigia in Anglicis Provinciis.
117. Circulus Saxonicus Superior & Inferior. 201. Saxones Trans-
sylvaniæ. 226. 227. Saxonum in Angliam adventus & Stabilimen-
tum. 359.

Scabies cur in Anglia, Hala Saxonum & alibi advenas frequenter excipiat? 357

Scaldis Fl. 66

Scandia Veterum. 216. Cur desierit esse vagina Gentium. 217

Scania. 213

Comitatus Scepusiensis ad Polonos relatus. 226

Sciapodes. 359

Scheren in Mari Balbico. 154

Schillingorum varius valor. 434

Schiras. 256. Vinum Schirasense. 420.

Vernistorum Schiboleth & Siboleth renovatus casus in Gallia. 168

Ggg ggg 2

Schme

INDEX RERUM.

Schmerenburg / Vetus Statio Belgarum in Spitsberga.	377
Schutta Insula.	149
Scopulorum recensio.	154
Scriptiois varietas. 399. Chamæteres varii. 390. Ratio compendiosissimè scribendi. 391. Instrumenta scribendi apud Europæos Calami. 393. Apud Orientales Arundines. ib.	
Scotiæ Descriptio. 123. Scotia Angliæ adjecta. 557. A Cromwello subacta. 576. Ejus portus. 49. Fluvii. 67. Natura singularia.	124
Scyllæ Descriptio.	41
S. Sebastiani Oppidum.	48
Sebastiani Regis Portugallia interitus, variq; posthac sub persona ejus lusus.	474-475
Seelandia Vid. Zeelandia.	
Sena. 194.	
Septa Vid. Ceuta.	
Septembris primi dies Anglis fatales.	577
Septenarii Numeri singularia in urbe Avenionensi.	174
Antrum Serpentum.	309
S. Sepulcri Descriptio. 317. An vere vetus istud sit, in quo Servator recubuit?	318-319
Loca Sepulchris Regum celebra. 339. Sepulchra Veterum Regum Judaicorum. 319.	
Sequanae Orius, progressus & effluxus.	67
Seraglio Imp. Turcici. 333. Christianis tertiam ejus Portam vix ingredi licet. ibid.	
Serici proventus.	431
Servestra Serviorum opus.	229
Servia.	ibid.
Gallia Servos non passa.	548
Sheppey Insula.	66, & 128
Siam R.	120
Siberia.	218
Sicera usus apud Anglos.	120
Sicilta. 134. Sic. trans Pbarum. ib. Sic. cis Pbarum. ib. Quomodo Regno Hiss. accesserit. 438. Controversia Hispania Regis cum Pontifice	

INDEX RERUM.

<i>tifice M. ob Siciliam trans Pharus.</i>	438.	<i>Scriptores Rerum Sicularum.</i>	134
<i>Fretum Siculum.</i>			40
<i>Siculi Transilvania.</i>	226. 227.	<i>Sunt reliquia Veterum Hunnorum.</i>	353
<i>Sigismundus Rex Svedia ac Polonia Regno Svedie abdicatus.</i>	628.	<i>Ejus gesta in Polonia.</i>	681.
		<i>Charactere ejusdem.</i>	632.
<i>Silberberga.</i>			218
<i>Silesia.</i>	206.	<i>Montes Silesia.</i>	283.
		<i>Silesiorum hospitalitas.</i>	285.
		<i>Silesii Veteres cur Quadi dicti.</i>	350.
		<i>Silesia quando Bohemia unita?</i>	705.
		<i>Polonorum pratensis in Silesiam.</i>	691.
<i>Silvarum Historia.</i>			306
<i>Silvæ rariores in Anglia.</i>			120
<i>Sima facies argumentum pulchritudinis apud Brasilianos.</i>			361
<i>Peregrinationes Religiosæ ad Dentem Albæ Simiæ.</i>			340
<i>Qui nescit Simulare, nescit regnare, unica Latina sententia, quam Carolus IX. R. G. tenuit.</i>			492
<i>Sinai Mons.</i>			298.
<i>Lacus Singaeco in Japania.</i>			99. 100
<i>Sinum Historia.</i>	26. & seqq.	<i>Cur pleriq; Sinus Fluxu ac Refluxu careant?</i>	30. & 105.
		<i>Sinus Maris Mediterranei.</i>	27.
		<i>Maris Baltici.</i>	29.
		<i>Sinus Botnicus, Finnicus, Livonicus.</i>	ib.
		<i>Sinus Arabicus, Vid. Mare Rubrum.</i>	<i>Sinus Persicus.</i>
		<i>Sinus Bengatensis aliq; Sinu Lati.</i>	ib.
		<i>Sinus Mexicanus.</i>	ibid.
<i>Slavonia.</i>	227.	<i>Slavi.</i>	351.
		<i>Lingvæ Slavonicæ Dialecti.</i>	389.
		<i>Ejus Usus in Aula Turcica.</i>	ib.
		<i>Slavorum Ingenia.</i>	397.
<i>Ducatus Slesvicensis</i>			211
<i>Smolensko.</i>			223. & 628
<i>Smyrna.</i>			52. & 232
<i>Sodomæ everso exemplis nostri temporis illustrata.</i>	96.	<i>Memoria, ejus hodiernum superstes.</i>	ib.
		<i>Poma Sodomitica.</i>	97
<i>Solini Polyhistor.</i>			3
<i>Solis Ardor non denigrat Æthiopes.</i>			374
<i>Lingva Songaica.</i>			382
<i>Sophia.</i>			229
<i>Sorlinges.</i>			127
			Spe-

INDEX RERUM.

Specuum Historia. 307. & seqq.	Spelunca perpetuo fumans. 307.	Ban-
manniana. 307. 308.		
Spina Acuta Bistoni Britannica cur media hyeme floreat?	120.	121
Spitsberga.	276.	277
Sporades Insula.		137
Standia.		53
Regis Polonia profectio ad S. Stanislaum.		339
Stannifodinae Anglica.		432
Stenographia.		391
Stephanus R. Polonia.		680
Stephani & Duxa.		2
Sterlingi Anglorum. 434.	Sterlinga urbs Scotorum.	123
Recessus Sterinensis.		648
Stockholmia.		214
Stormaria.		211
Strabonis Geographia.		2
Stræet / Strasse.		40
Strongylus Mons.		302
Homines Strumosi gutture praediti in Tingasa, Alpibus, Sudetis Silesia.	356.	
Submarina Pruta. 312.	Silva. ib.	
Subterranei Homines. 367. seqq.	Subterranei Pagi. 370.	Regiones. 372.
Fluvii. 89.	Canales Subterranei Lacus Alphaltitis. 95.	Maria Me-
diterranei. 28.	Maria Caspii. 33.	Arbores Subterranea. 120.
Roma Subterranea. 223.		
Succinum Maris Balibici proprium. 30. 430.	Ambros Citrina d'Hum.	
430.	Succinum Fosile. 430.	Quid de Animalculis ei admixtis
sentiendum? ibid.		
Sudermannia.		214
Sudeti Montes Alpina brachia. 283.	Sunt Hydrophylacium Albis, alio-	
rumq; Bohemia & Silesia Fluviorum.		60
Svedia nomen. 213.	Ejus Provincia. 213. 214. 215.	Singularia. 215.
Scriptores rerum Svedicarum. 625.	Loca Jurisdictione Regni Svedici	
comprehensa. 626.	Reges Svedia. 626. 627.	Svedorum in Religi-
onem Evangelicam propensio & in eadem constantia. 629.	Reges	
Svedia oportet in Aug. Confessionem jurare. 639.	Nec ali. m Con-	
	jugem	

INDEX RERUM.

jugera quam A. C. sociam ducere. ibid. Nec aliud Regnum accipere. 640. Regnum Spedia hereditarium redditum. 638. Reges Suedia minores Principes hereditarii scribuntur. 639. Negocia inter Svedos & Polonos. 641. Ultima inter eos Pacificatio. 644. Negocia Svedorum in Germania. 646. & seqq. Cum Elect. Brandenburgico. 648. 649. Clades ab eodem accepta. 649. Ultima Pacificatio. 650. 651. Cum Civitate Bremensi. 653. Cum Daniis. 654. & seqq. Cum Russis. 669. Memorabilia ad res Svedicas. 660. Viri Ministerio Regni Svedici conspicui. ibid.

Svedorum Ingenia.	398
Sveonia.	216
Circulus Svevicus.	200
Svez.	54
Sumatra Ins.	143
Sunda. 42. De Transitu ejus controversa. 623	
Ratio Surdos natos eorum, mutos Linguam docendi.	392
Susa Clavis Gallorum ad bella Trans Alpina.	186
Sybillæ Francica. 516. Sybillæ Antrum.	309
Syria.	232

T.

Tabago Ins.	148
Tafiletta R.	272
Tagus fluvius Hispania.	69
Tamisis fl. Nomen, Urbes adflua & Ostium.	66
Tanais Ortus & effluxus. 72. Ejus conjunctio cum Volga.	ib.
Tanger.	270. 271. 471
Tanguth Regnum.	264
Tarantula. 184. Tarantismus.	357
Tatarorum Origo. 354. Nomen. 264.	
Tataria Przecopensis.	230
Tatarorum Negocia cum Russis. 670. Cum Polonis. 691. Qua ratione dependant ab Imp. Turcico.	718
Taur	

INDEX RERUM.

Taus <i>fl. Scotia.</i>	67
Taurus Mons.	297
Taurina Spectacula in Hispania.	468
Tenedus Insula.	137
Teneriffa Insula. 139. Clades Hispanis in ea ab Anglis illata.	586
Tercera Insula.	139
Terræ Rotunditas. 6. 7. 8. Eandem Ovalem redditam esse Chilidrai opinio. 9. Situs in Systemate Mundi. ib. Magnitudo. ib. Cur Deus talem esse voluerit conjectura. 10. Longitudo ac Latitudo terræ explorata. ib. Terræ an Aqua major sit? 101. Terra divisio. 102.	
Terra del Fogo.	148
Terra Sancta Danica. 131. Anglica. 121. Asiatica. 223. & seqq.	
Texelia insula. 131. Consilia Anglorum eam invadendi extraordinario casu disiecta. ib. Stationum Navium commoditas. ib.	46.
Herba Thec.	438
Theodorus I. Czarius Russia.	665
Theodorus Alexiowiz bodiernus Czarius Russia.	666
Thermarum Historia & cause.	98. 99. & 286. 287
Thermopylae.	303
Thesalonica.	228
S. Thomæ sepulchrum. 259. Christiani S. Thomæ.	ibid.
S. Thomæ in Litore Coromandelico à Gallis occupata, & Rege Golconde & Belgis recepta.	259
Inf. S. Thomæ in Africa.	240
Thule: An Islandia? 110. An in ea 6. mensum dies sit.	15
Thus.	430
Thyatira.	231
Thynnorum captura.	427
Tiberias.	272
Tiberis fl. origo, progressus & Ostia.	70. 71
Tigris Descriptio. 76. 77. Catarrhæ Artificialia.	90
Tingæsa. 218. Tingæsi strumosi gutture laborant.	356
Tithymali Tuberosi Hibernici vires.	126
Toba-	

INDEX RERUM.

Tobaci solum natale America.	427.	Ejus cultura in Anglia.	120.
Ufus ejus improbatu.	428.		
Tobrinci Pagus subterraneus.			370.
Toletum.	162.	Prærogative contentio cum Bracari Portugallorum.	
	159.	Cum Burgo.	162.
Archi Episcopi Toletani Jun.			466.
Tokat Dotalitium Valediarum Turcicarum.			257.
Tolosa.			473.
Tonningen.			45.
Cur Angli Torturam non admittant.			604.
Magnus Ducatus Toscanæ.			194.
Transilvania.			210.
Transilvania.	226.	Turcæ Tributaria reddim.	715.
Principes ejus.			
716.	Eorundem jun ratione Imperii.	715.	Distributio ratione
Incolarum.	226.	Urbes ejus celebriores.	ibid.
Trapezus seu Trebisonda.			231.
Lacus Trasymenus.			93.
Travados.			22.
Regnum Tremisenum.			270.
Tripli Fæderis ratio & finis.			590. & 591.
Tripolis Syriaca.	52.	Barbarica.	53.
Sarmatica.			222.
Regnum Tripolitanum.			270.
Trojana Rudem.	316.	An autoribus Græcæ illa existerint?	ibid.
Trotheta Cataracta celebris.			89.
Trontheim Vid. Nidrosia.			
Truchfessorum. origo.			660.
Tweda limitaneus Fl. inter Angliam & Scotiam.			66. & 123.
Tulipanta.			405.
Tullum.			181.
Tunis.			53. & 270.
Turcarum origo.	354.	Ingenia.	398.
Imp. Turcici Provincia Europæa.	227. & seqq.	Imp. Turc. provincia	
omnes.	726. 727.	Scriptores rerum Turcicarum.	724.
Conditio			
Imperii Turcici.	725.	Ejus Successores.	725. 726
Imperii Tur-			
cici amplitudo.	726.	Ejus initia ac progressus.	728.
Bella			
Christianorum cum Turcis cur infelicia.	730.	Negotia Turcarum	
		Hhh hhh	cum

INDEX REKUM.

<i>cum Hungaria</i>	731.	<i>Cum Venetis.</i>	733.	<i>Cum Polonis.</i>	736. 737.
<i>Cum Persis.</i>	737. 738.	<i>Fœderati Turcarum.</i>	738. 739.	<i>Turcarum Princeps quando Imperator dici cæperit.</i>	740.
<i>Cur à strangulatione Fratrū Imperium auspiciuntur?</i>	ib.	<i>Cur Uxores nullas habeant.</i>	741.	<i>Cæca obedientia ipsi à Subditis præstima.</i>	742.
<i>Ministri.</i>	ib.	<i>Turcarum Insuperdicia.</i>	744.	<i>Concubitus Christiani cum muliere Turcica capitalis.</i>	52.
<i>Lingua Turcica.</i>					381.
<i>Turinum.</i>					186.
<i>Turonum.</i>					178.
<i>Turris Amoris.</i>	52.	<i>Butyracea.</i>	169.	<i>Sine Veneno.</i>	175.
<i>Pendula.</i>	194.	<i>Turris Babylonicæ rudera.</i>			315.
<i>Tychonis Embe arx Uraniburgum.</i>					129.
<i>Typographica Ars.</i>	394.	<i>Multitudine librorum in abusum trahit.</i>	ib.	<i>In Imperio Turcico non toleatur.</i>	ibi.
<i>Turini primum Typographicum Italia.</i>					186.

V.

<i>Vaga Fluvius.</i>					71.
<i>Vahalis.</i>					64.
<i>Valentia Provincia.</i>	164.	<i>Valentia Urbs Hispanica.</i>	ib.	<i>Gallica.</i>	175.
<i>Italica.</i>	ib.				
<i>Valesiorum Familia in Gallia.</i>					417.
<i>Vallidoletum.</i>					262.
<i>Vallis Illustris.</i>					239.
<i>Vallium Historia.</i>	305.	<i>Valligia.</i>	305.	<i>Vallis Telina.</i>	ibid.
<i>Vallis Josaphat.</i>	306.				
<i>Vandali.</i>					351.
<i>Vandalicæ Urbes.</i>	342.	<i>Tituli Principum à Vandalis desumpti.</i>	ib.		
<i>Et 610.</i>		<i>Vandalica Insula.</i>	130.	<i>Vandalorum & Venetorum discrimen.</i>	351.
<i>Bernb. Varèni Geographia Generalis.</i>					5.
<i>Vetus Insula.</i>					127.
					Vela-

INDEX RERUM.

Velavia.	102.
Velini Fl. <i>Catarrhata.</i>	68.
Magnus Venator in Gallia.	332.
Ducatus de Vendolme.	178.
Venedi.	351.
Loca Venenatis animalibus carentia. 125. 126. Turris sine Veneno. 175.	
Bucco Venenoso. 309.	
Venetia Provincia nomen. 189. Venetiarum nominis origo. ib.	
Singularia Urbis. ib. De fato ejus prædictio Gaurici. 190.	
Scriptores rerum Venetarum. 768. 769. Prima Reipubl. initia. ib.	
Dux Venetorum. 770. Ritus despondendi Reipubl. Mare Adriaticum. 771. Ecclesiasticos à participatione Regiminis excludunt. 770.	
Negoria cum Pontifice M. 774	
Ventorum natura ac numerus. 17. Venti Generalis natura & commoda. 17. 18. 19. Venti Specialis. 19. & seqq. Venti Marini ac Terræstres. 21. 22. Venti Occidentales nostris Regionibus familiares 21. Septentrionales quibus in locis frequenter spirent. 20. An- stiales. 21.	
Polidori Vergilii Plagium.	555.
Morbi ex Vermibus in Ormusia vicinisq; tractibus.	259.
Verona.	190.
Fr. Bac. de Verulamio studia & à Cancellariatu Abdicatio.	601.
Vestium Diversitas. 404. Vestibus nigris serviri Regi Hispania. 465.	
An in Statu Innocentia Vestibus opus futurum fuisset?	405.
Vesuvius Mons.	302.
Vexillum Francie. 510. Vexilla in Coronatione Regum Hungaria præ- ferri solita.	713.
Vezirii Turcarum.	742.
Viadrus, Viadri nomen, origo, progressus, & tria Ostia. 64. Est Suevus veterum. ib. Ejus conjunctio cum Sprea. ib & 90.	
Vienna Austriaca. 199. Gallica, 175.	
Villa Franca.	50.
Villa Vitiosa. 48. Clades Hispanorum ad eam.	478.
Vilna.	222.

Hhh hhh a

Vina

INDEX RERUM.

- Vina excellentiora.* 420. *Vinum Palmarum.* 421. *Russia, aliæq; Regiones Septentrionales culturam eorum non habent.* 219. *Cur Anglia eam non habeat?* 120. *Vina Persica.* 255.
- Vini usus apud Turcas severe prohibitus.* 421. *Item in Americanis Hispanorum Regionibus.* ib. *Apud Persas minus severe.* *Vid.* Schach Abbas II.
- Viracons Venti.* 20.
- Virga Svedica, Scopulus.* 154.
- Virginia.* 276.
- Virgilii Episcopi Bavarici infelicitas ob assertionem Antipodum.* 6.7.
- Vistulæ Ortus, progressus & Ostium.* 72.
- Visurgis Origo & Ostium.* 63. *Carolo stadium clavus ejus.* ib.
- Vladislaus Jagello.* 680.
- Vladislaus III. R. Pol.* 681.
- Ultrajectum.* 210.
- Upsalia Vetus sedes Regum Svedie.* 214. *Inter antiquissimas Urbes est.* 215. *Vetus Locus Electionis & Coronationis Regum Svedie.* 337.
- Vasconia.* 172. *Incole contemptim habiti.* 400.
- Vaudemont.* 180.
- Verdunum Urbs Imperialis à Gallis occupata & suis Juribus relicta.* 181. *Iisdem exuta.* ib.
- Volgæ Fluvii Origo, Ostia & Urbes ei adscitæ.* 62.
- Unicornu Dens Piscis Narwahl.* 431.
- Urbium Historia.* 329. *Scriptores.* ib.
- Urbs antiquissima mundi.* 257. *Urbes muris carentes.* 147.
- Urbes Regiæ.* 330. *Sede Principum celebres.* 334. *Urbes primariæ Provinciarum.* 335. *Urbes Imperiales* 335. 336. *Urbes Commerciis celebres.* *Urbium antiquitate celebrium series.* 343.
- Urnæ ferales Veterum Germanorum.* 327. *Causa varietatis earum explicata.* 327. 328.
- An dentur Homines Ursis prognati?* 411. 611. *Homines inter Urso educti.* 410. & seqq. *Mons Ursæ figuram referens.* 301.
- Vliæ Insulæ Portuum commoditas.* 46. & 132. *Anglorum actio Vliensis.* 131.
- Vlislinga clavus potentie Hispanica.* 46. & 342.
- Uva-*

INDEX RERUM.

- Uvarum *Ufus apud Turcas permissus, cum vinum perhibeant.* 421.
Uvarum passarum proventus. 427.

W

- Waldemari *Dania Regis Filii Naturalis in Russia fata.* 672.
Waldensium *sedes bodierna. 187. Doctrina antiquissima. ibid. Spec-*
lunca eorum memorabilis. 310.
Wallachia. 229.
Wallia *partes. 113. Princeps Wallia Primogenitus Angliae.* 593.
Idem est natus Dux Cornubia. 114.
Wallorum *nomen à Germanis datum omnibus, qui Germanicè non lo-*
quuntur. 230.
Wardhuys *extrema arx versus Septentrionem.* 212.
Warta *Fl. Viadro admixtus nigrorem suum retinet.* 64.
Warsavia. 223. *Praelium Warsaviense. 642. Hodiernus locus Ele-*
tionis Regum Polonia. 337.
Weichselmünde. 45.
Weiden *seu Utinum Urbs Italarum.* 191.
De Steph. Werbeucio *judicium.* 715.
Westphalicus *Circulus.* 201.
Wigornia. 118.
Windforia. 332.
Wisbya. 130. *Jus Wisbyense. ibid.*
Wismaria: *Nominis origo. 45. Portus commoditas, ib.*
Cardin. Wolæi Vita & Gestæ. 600.

X.

- S. Xaverii *Obitus.* 145.

Y.

- Yns *Urbs principalis Moldaviae.* 230.
Yezd *Urbs Persia pulchritudine feminarum clara.* 421.
H h h h h h 3 S. Yves

217.4
Brockena
10.7.88

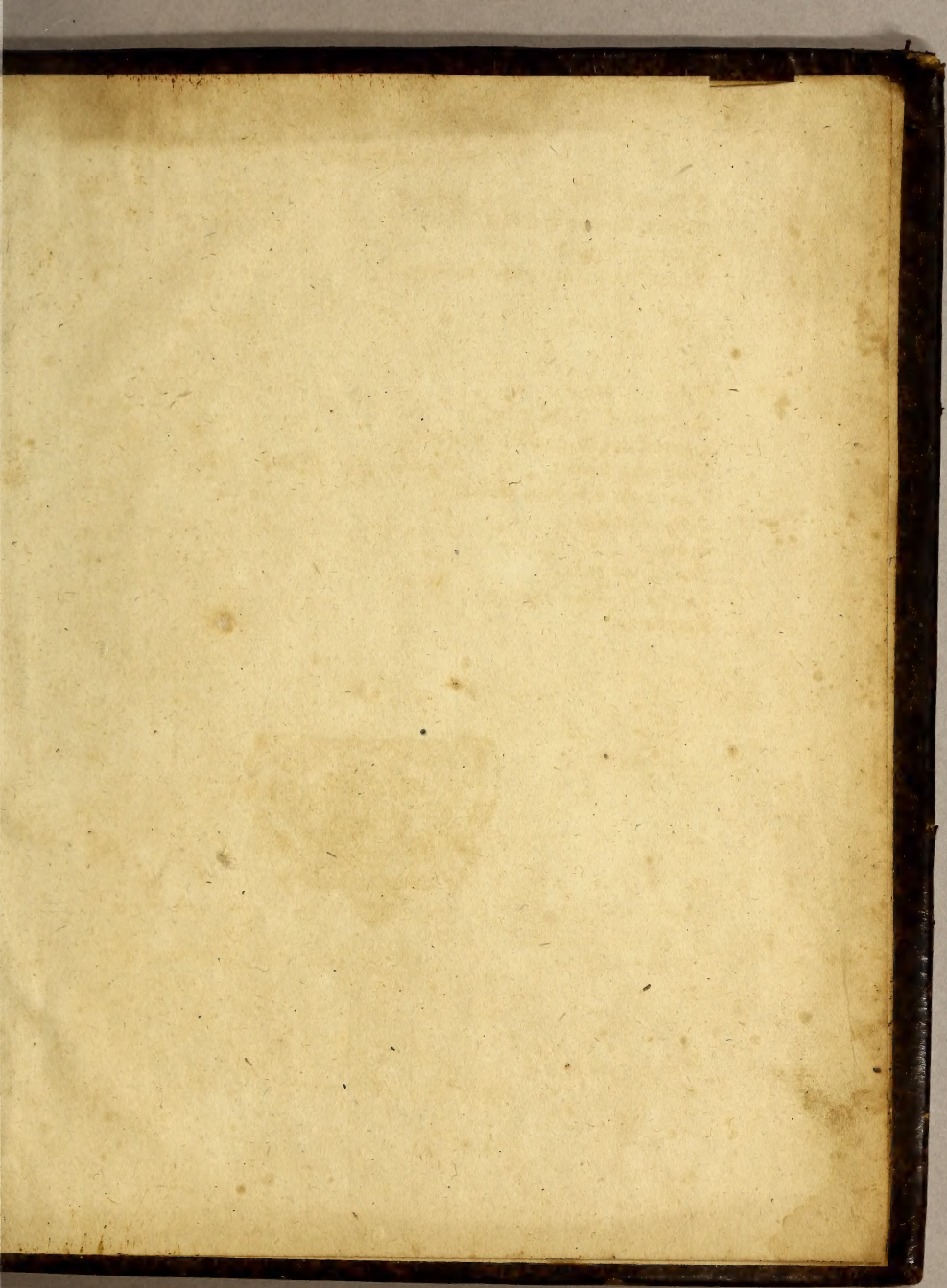
INDEX RERUM.

S. Yves.	48.
Yvetoti Regnum in Gallia.	169. 170.
Yucatan Regio.	276.
Yuccæ Radices loco panis adbibita.	449.

Z.

Zabothus Mons.	292.
Zacynthus: s. Zante Ins.	135.
Lacus Zaire & Zambre in Africa.	97. 98.
Zeelandia Danica. 128. Belgica. 132. Nova. 128.	
Zelotarum nomen in Gallia.	517.
Nova Zembla.	276.
Zigeuni.	403.
Job. Ziscæ gesta.	708.
Zulpha Ispahana adjacens.	256.
Zurphania.	209.

H51-

Der: Still: ffr: lene: brati To: 1758. a/4: 3/4: —

3

7692

3398h

Geography

89/HVB

11104

481

